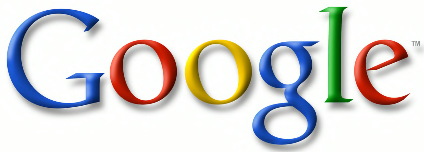

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM

A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS QUARTUS.

STUTGARDIAE,

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.

LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.

MDCCCXXII.

1 June, 1906

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS
PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS
JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,
ET ALIORUM:

CURANTE
ARN. DRAKENBORCH,
QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT
SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM
A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS QUARTUS. PARS PRIOR.

STUTGARDIAE,
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.
LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.
MDCCCXXII.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES.

TOMUS QUARTUS.

PARS PRIOR.

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI.

EPITOME LIBRI SEPTIMI.

Duo novi magistratus adjecti sunt, praetura et curulis aedilitas. Pestilentia civitas laboravit, eamque in-

Duo novi magistratus adjecti sunt] In vet. lib. non est vox *novi*. et sine ea sensus stare potest. SIG. Vocem *novi* etiam in Oxon. N. deesse, monuit Cl. Hearne. Eadem deest quoque in Voss. 1. ita tamen, ut ejus loco exhibeat *igitur*. At reliqui mei *τὸ novi* constanter servant. Largior equidem Sigonio, abesse posse. Quo minus tamen vocabulum illud expungendum censeam, facit tot codicum in eo tuendo consensus. Tuetur etiam Livius, l. 7. ita incipiens: *Annus hic erit insignis novi hominis consulatu, insignis novis duobus magistratibus, praetura et curuli aedilitate.* Ubi quidem unus et alter codex similiter *τὸ novis* neglexerunt; sed illi minoris sunt auctoritatis. Ceterum *Aliquot novi magistratus* praeferunt Berg. et Boenderm. Male, Nam et hic in vocem *Duo* reliqui codices constanter conspirant, et Livii verba modo laudata eam lectionem probant.

Praetura et Aedilitas curulis] *et curulis aedilitas* transpositis vocibus Leid. Voss. 1. 2. 3. et Berg. quod recepi. Eodem enim ordine effert etiam Liv. 7, 1, 1. verbis modo productis. V. supra ad 4, 59, 11. Male *aedilis curilis* Boend. Male etiam *praeterea*, pro *praetura*, Voss. 4. Boend. et edd. vetustae ante Moguntinos et Aldum, qui recte primi *praetura* substituerunt.

Pestilentia civitas laboravit] *Pestilentia cum civitas laboraret* Voss. 1. Verum nihil est, quod huic membro respondeat, nisi forte in verbis sequentibus *τὸ que* delendum, ac scribendum sit, *eum insignem fecit mors Furii Camilli*. Reliquis tamen et scriptis et editis vulgatum tuentibus, nihil muto. Praeterea *Pestilen-*

signem fecit mors Furii Camilli. cujus remedium et finis quum per novas religiones quaereretur, ludi scenici tunc primum facti sunt. Quum dies L. Manlio dicta esset a M. Pomponio tribuno plebis propter delectum acerbe actum, et T. Manlium filium rus relegatum sine ullo

tia civitatem laboravit male Voss. 2. et 3. a m. 1.

***Cujus remedium et finis quum per novas religiones quaereretur*]** *cujus remedium infirmis quum* etc. Boend. invitis ceteris codicibus, qui receptam lectionem defendunt; nisi quod *cujus remedium est finis* male praeferant Voss. 2. 3. a m. 1. et 4. Insuper *per novam religionem* Berg. Verum Livius in his amat numerum multitudinis. V. supra ad 5, 55, 1. Neque alii codd. a vulgato recedunt.

***Ludi scenici tunc primum facti sunt*]** *tum primum* Berg. et Boend. Supra in Epit. l. 5. *Equites tum primum equis suis merere coeperunt.* ubi unus codex habet *tunc primum.* Contra Liv. 5, 13, 6. *Lectisternio tunc primum in urbe Romana facto.* ubi varii codd. legunt *tum primum.* Quaedam ad eum locum notavi. *ludi scenici primum facti,* duabus vocibus omissis, Leid. *ludi scenici tunc facti sunt* Voss. 1. quod non placet. Diligenter enim Livius ejusque exemplo auctor Epitom. adnotare soliti fuerunt, quando quid *primum* factum sit, aut cui quid *primo* evenerit. V. Cl. Perizonii Animadv. Hist. c. 8. p. 345.

***Dies L. Manlio dicta esset a M. Pompejo tribuno plebis*]** Lege *a M. Pomponio* ex Livio [7, 4, 1.] et Cicerone [3. de Offic. 31.] SIG. *L. Manilio* Boend. Tum *a M. Pomponio* Leid. Voss. 1. Berg. Boend. et omnes Hearnii Oxonienses praeter Norvic. qui, vulgatis prioribus, ut solet, consentiens, *a M. Pompejo* praefert. quomodo olim etiam erratum erat in quibusdam edd. Aurel. Vict. de Vir. Illustr. 28. Et hoc modo variatur etiam supra 3, 54, 13. (* 21, 51; 6. 22, 35, 5.) *a Pompenio* Voss. 4. *a Pomponio* sine praenomine Voss. 2. et 3. At voces *tribuno plebis* deficiunt in Berg.

***Propter delectum acerbe factum*]** Vet. lib. *actum.* SIG. Praepositio *propter* deficit in Voss. 2. 3. et 4. Deinde *delictum* Berg. et Boend. *dilectum* Voss. 2. 3. et 4. V. ad 37, 51, 7. Tum *acerbe actum* habent omnes mei, ut et Hearnii Oxonienses praeter Norvic. qui *factum* servat. Sed *facere delectum* improbat Valla 5. Elegant. 60. ubi tamen dubitat, an apud Quinctil. 2. Inst. Orat. 8. *studiorum facere delectum* vitio librariorum scriptum sit, an etiam sic dicere liceat. Saepius autem *factus* et *actus* librariorum socordia in codicibus Mstis commutantur. V. supra ad 6, 28, 2.

***Et T. Manlium filium, relegatum sine ullo crimine*]** Vet. lib. *filium rus relegatum.* recte. Sic enim Livius. SIG. *et ob T. Manlium* Berg. Hearnii Norvic. omnesque, quas vidi, editiones usque ad ultimam Gruteri, quae prima praepositionem omisit. Ipse Livius similiter praepositiones saepe variare consuevit. 42,

crimine; adolescens ipse, cujus relegatio patri objiciebatur, venit in cubiculum tribuni, strictoque gladio coëgit eum in verba sua jurare, non perseveraturum se in accusatione. Quum telluris hiatu tota ad ultimum territa patria foret, tunc omnia pretiosa missa sunt in

24, 4. *Quem ob nullam aliam caussam, quam propter constantem fidem erga populum Romanum, odissent.* Plura exempla v. ad 6, 28, 3. Si itaque plures codices consentirent, id epitomarum auctori ex assidua Livii lectione ac meditatione adhaesisse existimarem, ac scripturam illam in contextum admitterem. Nunc vero non audeo. *et C. Manlii filium* Voss. 1. *et T. Manilium, τῷ filium* omisso, Boend. *et T. Manilium filium* Voss. 2. 3. et 4. V. ad 34, 53, 2. Deinde *rus relegatum* Leid. Voss. 1. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. N. Livium quidem pro hac lectione laudat Sigonius; in eo tamen c. 4. ubi haec historia refertur, eadem locutio non occurrit. Rectius itaque laudasset Cic. 3. de Offic. 31. *Quod Titum filium, qui postea est Torquatus adpellatus, ab hominibus relegasset, et ruri habitare jussisset.* vel Valer. Max. 6, 9, 1. *Ut a patre L. Manlio amplissimo viro rus relegatus agresti opere fatigaretur.* vel denique Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. 28. *T. Manlius Torquatus ob ingenii et linguae tarditatem a patre rus relegatus.* Eam lectionem in contextum admisi.

Adolescens ipse, cujus relegatio patri objiciebatur] Pronomen *ipse* deficit in Leid. Deinde *objiciebatur patri* Berg.

Non perseveraturum se in accusatione] Negandi particulam omiserunt Voss. 2. 3. et 4. sed pronomen *se* Leid. Voss. 1. et 2. Id autem librarii saepius neglexerunt; neglexit et ipse Livius. V. ad 1, 23, 5. Et ita auctor Epit. Liv. 2. *Brutus jurejurando populum adstrinxit, neminem regnare Romae passurum.* Vocibus transpositis *se non perseveraturum* habet Berg. Denique *in actione* Voss. 1. Quae lectio si plurium codicum consensu firmaretur, eam probarem non dubitarem, ac crederem, *accusatione* ex alterius interpretatione marginali in contextum inrepsisse. Nam et alibi vox *accusatio* pro expositione sive varia lectione τοῦ *actio* in Mstis obcurrit. V. Cel. Burmann. ad Quinctil. Declam. 12, 1. Nunc τὸ *actione* ex compendio, quo vox *accusatione* scribi solet, natum existimo.

Tunc omnia perniciosa omissa sunt. In patentem voraginem urbis Romae Curtius armatus etc.] Hic locus ita legendus: *Tunc omnia preciosa missa sunt in patentem voraginem urbis Romae. In eam Curtius armatus* etc. Quam lectionem veteribus in libris se reperisse, mihi affirmavit juvenis eruditissimus Claudius Puteanus; et Livius ipse comprobat, cum scribit [c. 6, 5.] *Donaque ac fruges super eum a multitudine virorum ac mulierum congesta.* SIG. *Tunc omnia preciosa missa sunt in patentem voraginem* MS. Pal. Antea fere excusi *Tunc omnia perniciosa omissa sunt. In paten-*

praealtam voraginem urbis Romanae. in eam Curtius armatus, sedens equo, se praecipitavit, eaque expleta

tem etc. inepte. Nam ultimae antiquitatis impressi agnoscunt illud *preciosa*. Et sic est. Romani, male interpretati oraculum, quidquid habebant domi forisque pretiosum, auro, argento, gemmis constans, in eum specum conjecere. Videatur modo Plutarchus in Parallel. §. 5. aliique scriptores. GRUT. Deesse hic aliquid, videre cuivis licet. Supplet membranaceus Barberinus hoc modo. *Cum telluris hiatu tota ad ultimum territa patria foret, tunc omnia pretiosa missa sunt in praealtam voraginem urbis Romanae.* Idem, *armatus sedens equo se praecipitavit, et expleta est.* Tum *a tribunicia vexatione vindicaverat.* Denique *singulare certamen feliciter iniit.* J. FR. GRON. Quae hic nomine Sigonii vulgantur, petita sunt ex tertia editione scholiorum ejus, quae demum eo jam diu mortuo lucem vidit. Voces autem *Quum telluris hiatu tota ad ultimum territa patria foret*, quas Gronovius in cod. Barberino reliquis praemissas invenit, et in quibus, nescio quo consilio, alia serie edidit *patria territa*, desunt non modo in Hearnii Oxon. N. et Norvic. sed etiam in omnibus meis, excepto solo Leid. qui Barberino consentit. Doujatio tamen haec lectio, quam falso non modo Gronovium, sed Gruterum etiam, probasse dicit, suspecta est. Displicet enim *tota patria*, pro universa civitate; deinde *ad ultimum*, quum de eo agatur, cujus nulla antea mentio facta fuerat. Fateor equidem *patria* pro quavis civitate, regione, frequentissime apud posterioris aevi scriptores obcurrere. V. Barthium ad Gul. Britonis 7. Philipp. v. 827. et Vossium l. 6. de Vitiis Serm. Verum quis nobis definiet, quo seculo auctor harum epitomarum vixerit? Non enim Annaeum Florum esse, cujus exstat epitome rerum Romanarum, ex differentia stili et aliunde hodie inter viros doctos constat. Insuper autem Du Cange in Gloss. ad Script. mediae Latin. in v. *patria*, ubi etiam plura ex posteriorum temporum scriptoribus exempla laudat, jam ipsum Virgilium fere similiter locutum fuisse observat. 1. Aen. 539.

Quod genus hoc hominum, quaeve hunc tam barbara morem
Permittit patria?

Facile etiam fero *ad ultimum*. de quo v. J. Fr. Gronov. ad Liv. 45, 19, 15. Ipsi vero Doujatio vetusta lectio *Tunc omnia perniciosa omissa sunt* minus laciniosa, et brevitate magis probabilis videtur. *perniciosa* autem interpretatur respectu non modo Manlii patris, cui propter delectum acerbe habitum, et filium nullo suo crimine rus relegatum diem dixerat, sed etiam Manlii filii, qui tribunum plebis sacrosanctum domi suae invitum intentato mortis metu patris accusationem omittere coëgerat. At si vetustas editiones consuluisset, *perniciosa omissa* demum ab Ascensio receptum reperisset, priores vero *pretiosa omissa* exhibere. Tanto minus autem ei consentire possum, quod omnes codd. quos adhibui, et Hearnii Oxon. N. uno ore legant *pretiosa missa sunt*, eaque verba cum sequentibus jungant. Praeterea *in patentem voraginem* servant Voss. 1. et Boend. *in parentem voraginem* Berg. solito scribarum errore,

est. T. Manlius adolescens, qui patrem a tribunicia vexatione vindicaverat, contra Gallum, provocantem

qui alibi *parere* et *patere* confundere consueverunt. V. ad Livii 9, 18, 7. *in praealtam voraginem* Voss. 2. 3. 4. et apud Hearnium Exc. Pith. Ita Liv. 5, 37, 7. *Allia e Crustuminis montibus praealto defluens alveo.* 10, 2, 5. *Inde esse ostium fluminis praealti.* 22, 2, 5. *Per praealtas fluvii ac profundas voragines hausti pene limo.* 44, 8, 6. *Praealtas voragines cavatoque medio alveo ripas utrimque praecipites.* Colum. 4, 1. *Nec sane positio seminum praealtum cubile substerni desiderat.* Ita cod. Sangerm. ubi nunc editur *sibi altum.* Et ita, licet alio sensu, *praealtae rupes* dixit Livius 40, 58, 6. (* 28, 20, 2.) *mons praealtus* 43, 19, 8. (* 28, 6, 10.) *praealta fluminis ripa* (* 21, 54, 1.) 44, 39, 8. (* *praealta nix* 21, 36, 5.) Neque aliter dare voluisse videtur librarius cod. Leid. qui tamen male trajectis literis scripsit *in praelatam voraginem.* De simili errore supra v. ad 5, 37, 7. Adde Cl. Cortium ad Sallustii Jug. 78, 2. Utraque lectio *praealtam* et *patentem* ex Livio praesidium petere potest. Non modo enim c. 6, 1. *forum conlapsum in inmensam altitudinem* dixit, sed etiam *patentes terrae hiatus* vocavit. Prius tamen recepi; quoniam verisimilius videtur, librarios *praealtam* per *patentem*, quam *patentem* per *praealtam*, exposuisse. Denique *urbis Romae. In ea Curtius* Boend. *urbis Romanae. In eam Curtius* reliqui nostri, et cum illis Hearnii Oxon. N. *In eam Curtius* Sigonii tertia, inde Gruteri ultima, postea reliqui receperunt; *urbis Romanae* autem demum Gronovius admisit, de quo v. infra ad Epit. Liv. 49. Doujatius, qui profitetur, religionem sibi fuisse, veterem lectionem mutare, attamen tanta negligentia ad eam adtendit, ut Gronovium secutus contra fidem datam *urbis Romanae* ediderit.

Curtius armatus equo se praecipitavit, eaque expleta est] *Curtius armatus sedens equo* Berg. *Curtius armatus equo sedens* Leid. Voss. 1. 2. 3. 4. et Boend. *equo insidentem armatum se in specum inmisisse* Curtium, Livius dixit c. 6, 5. Hanc etiam lectionem non modo Gronov. ex Barberino cod. et recentiores eum secuti receperunt; verum insuper quoque Doujatius, licet testatus sit, religionem sibi fore, veterem lectionem mutare. Deinde pronomen *se* non adparet in Voss. 2. 3. et 4. Livium etiam eo omisso verbum *praecipitare* absolute, quasi neutrum foret, adhibere solitum fuisse, infra videbimus ad 25, 11, 6. Hic tamen *se praecipitavit* praefero, ut ita pateat, sponte Curtium se in hanc voraginem inmisisse, non autem casu incidisse. Praeterea *et expleta est*, ut Gronov. in Barber. invenit, praefert etiam Leid.

Manlius adolescens, qui patrem a tribunicia vexatione liberaverat] Vet. lib. *T. Manlius.* SIG. *Lucius Manlius* Voss. 2. 3. et 4. *T. Lucius Manlius* Berg. *T. Lucius Manilius* Voss. 1. *T. Manlius* Leid. *T. Manilius* Boend. Deinde *liberaverat* servant Voss. 1. Hearnii Oxon. N. et Norvic. *liberavit* Berg. et Boend. *vindicaverat*, quod Gronovius ex Barber. in contextum admisit, praeferunt Leid. ac Voss. 2. 3. et 4. Livius ipse c. 10, 2.

aliquem ex militibus Romanis, in singulare certamen descendit, eique occiso torquem aureum detraxit; quem ipse postea tulit, et ex eo Torquatus est nuncupatus. Duae tribus additae, Pomptina et Publilia. Licinius

T. Manlius, Lucii filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat.

Provocantem aliquem ex militibus Romanis, in singulare certamen descendit] *aliquem de militibus* Voss. 2. 3. et 4. Livius de singulari certamine Valerii cum alio Gallo c. 26, 1. *Provocat per interpretem unum ex Romanis.* Deinde verbum *descendit* deest in Voss. 1. 2. 3. 4. et Berg. Ejus loco *feliciter pugnavit* praefert Leid. Solus hic recte vulgatum Boend. tuetur. *Descendere* autem proprium huic rei verbum est. V. Tennul. ad Front. 2, 1, 11. Mox *eoque occiso*, pro *eique*, Voss. 1. et Berg.

Torquem aureum detraxit] *torquem auream* et mox *quam*, pro *quem*, Berg. Utroque genere *torques* sive *torquis* usurpari solet. V. Voss. 3. Gramm. 29. sed praesertim Inl. N. Heinsium ad Nason. 1. Fast. 599. At reliqui codices hoc loco vulgatum servant, et masculino etiam usus est Livius 7, 10, 11. *Ab omni alia vexatione intactum uno torque spoliavit.*

Et ex eo Torquatus est nuncupatus] *Torquatus vocatus*, sine τῷ *est*, Voss. 1. *vocatus Torquatus* Boend. *Torquatus vocatus est* Leid. Voss. 2. 3. 4. Berg. Hearnii Oxon. N. et Exc. Pithoei.

Duae tribus additae] Ita constanter editi, et ex scriptis meis Boend. At *Duae tribus adjectae* Leid. Voss. 1. 2. 3. 4. Berg. et Hearnii Oxon. N. Utraque locutio in hoc scriptore obvia est. Prior supra Epit. l. 6. *Quatuor tribus additae sunt.* Altera Epit. l. 2. *Ob hoc Claudia tribus adjecta est.* l. 9. *Tribus duae adjectae sunt.* l. 10. *Duae tribus adjectae sunt.* et l. 19. *Duae tribus adjectae sunt.* Si itaque plurium codicum scriptura praeferenda foret, posterior recipi deberet. Nihilominus priorem non ejeci, quod Livius non modo 6, 5, 8. 8, 17, 11. 9, 20, 6. et 10, 9, 14. verum etiam hoc libro c. 15, 11. verbo *addere* utatur. Solent autem verba *addere* et *adjicere* a librariis commutari. V. infra ad 36, 40, 9.

Pomtina et Publilia] Prior harum tribuum in excusis antiquioribus vocatur *Pompejana*, vel *Pomponiana*. quod posterius etiam servat Hearnii Norvic. *Pomponia* etiam in Ascensianarum anni 1513. et 1516. aliarumque margine. sed *Ponturia* in Berg. et Boend. *Pomptinia* in Voss. 2. et 3. *Pontinia* in Leid. et Voss. 4. *Pomtina*, quod Gruterus in contextum ultimae ed. recepit, et recentiores omnes servarunt, in solo superest Voss. 1. *Pontina* Aldus dederat; quod usque ad memoratam Grut. edit. obtinuit. In inscriptionibus antiquis modo per compendium *POM.* vel *POMP.* vel *POMPT.* vel *PONT.* dicitur, modo plene *POMPTINA*, vel *PONTINA*. Quoniam autem sine dubio tribus haec ab agro Pomptino dicta sit, idque nomen apud Livium, addita litera *p*, *Pomptinus* edi soleat, v.

Stolo lege ab ipso lata damnatus est, quod plus quingentis jugeribus agri possideret. M. Valerius tribunus militum Gallum, a quo provocatus erat, insidente galeae corvo, et unguibus rostroque hostem infestante, occidit,

supra ad 2, 34, 4. quin et infra ita apud Livium vulgetur hoc lib. c. 15, 11. similiter etiam hic scribendum credidi. Posterior *Publicia*, vel *Publitia* dicitur in excusis, *Publia* in Leid. Berg. et Boend. *Publitia* in Norvic. apud Hearnium, *Plublia* in Voss. 4. *Publilia* primum edidit Cl. Jac. Gronovius, quomodo est in Voss. 1. 2. et 3. Ejus autem mentio est in lapidibus apud Gruter. *ΠΟΠΛΙΛΙΑ* p. 503. *PVBLIL.* p. 1110. num. 9. *PVBLILIA* p. 568. num. 1. et apud alios. V. P. Manut. ad Cic. 8. ad famil. Epist. 8.

Licinius Stolo lege ab ipso lata damnatus est] *Lucinius Stollo* Boend. *Lucinius Stolo* Voss. 2. *Licinius Stollo* Berg. Deinde *lege latia damnatus* Leid. et Voss. 1. *lege data damnatus* Voss. 2. et 3. *lege dato damnatus* Voss. 4. Sed *datus* et *latus* saepe in Mstis confunduntur. V. ad 1, 4, 7. *lege lata damnatus* Boend. et apud Hearnium Exc. Pithoei. *lege damnatus* Berg. Quamvis autem omnes codd. vocabula *ab ipso* omittant, illa tamen servanda esse credidi, quod Livius Licinium *sua lege* damnatum dicat c. 16, 9. Et ita plures alii scriptores.

Quod plus quingentorum jugerum agri possideret] Aut lege *plus quingenta jugera*, ut Livius [6, 35, 5.] aut *plus quingentis jugeribus*, ut in Epit. l. 6. SIG. *plus quingentis jugeribus agri* Leid. Voss. quatuor, Berg. Boend. et Hearnii Oxon. N. Se idem quoque in membranis Palat. invenisse, Gruterus infra testatur. Non opus igitur est, ut cum Doujatio conjiciamus *quod plus quingentorum jugerum agrum possideret.* Accedit, tria vocabula eadem syllaba *rum* desinentia proxime juncta ingratum sonum efficere. Quamvis enim auctorem Epitomarum vix ad similia adtendisse existimem, ea tamen adversantibus Mstis ipsi obtrudenda non videntur. Insuper ex hac lege sequeretur, nulli plus possidere licitum fuisse, quam agrum quingentorum jugerum; non itaque aedes urbanas, non pecuniam numeratam, non alia quaevis: quod ubi Antecessorum Parisiensium primicerius cautum repererit, vellem addidisset. Video, quid voluerit. Sed ita dandum fuisset *plurium quingentorum*, vel *quam quingentorum jugerum agrum.*

M. Valerius tribunus militum Gallum] *militem* Leid. et Voss. 1. Malc. Valerius enim similiter *tribunus militum*, is autem, cum quo ex provocatione congressus est singulari certamine, simpliciter *Gallus*, non addita voce *miles*, vocatur apud Liv. 7, 26, 1. et Aurel. Vict. de Vir. Inl. 29. Livius inferius eodem cap. Gallum et Valerium *militum* nomine designat: *Adeo duorum militum eventum utraque acies animis perceperat.* Ex eo vero, quod et Valerium, qui tribunus militum erat, *militem* vocarit, eam vocem non stricte accipiendam esse patet. Quin et ipse Livius *ducem* adpellat eodem capite, dicens: *Circa jacentem ducem sterne Gal-*

et ex eo Corvi nomen accepit; consulque proximo anno, quum annos viginti tres haberet, ob virtutem creatus est. Amicitia cum Karthaginiensibus juncta. Campani, quum urguerentur a Samnitibus bello, auxilio adversus eos a senatu petito, quum id non inpetrarent, urbem atque agros populo Romano dediderunt. ob quam

lorum catervas. Et Gellius ex libris Annalibus 9, 11. *Dux interea Gallorum vasta et ardua proceritate.* Et poftea: *Sic tribunus ducem hostium ferocissimum vicit interfecitque.*

Insidente galea corvo] *galeae* in v. l. legitur. DELR. Delrii lectionem recepit Gruterus in ultima ed. eamdemque probant Leid. Voff. 1. Berg. et Boend. *Gallo*, pro *galea*, praeferunt Voff. 2. 3. et 4. Similiter Florus 1, 13. *Insidente galeae sacra alite adjutus, retulit spolia.* Ita enim Salmas. ex vetuftiffimo cod. aliisque emendavit, quum ibi etiam *insequente Gallo* legeretur. Aurel. Vict. de Vir. Inl. 29. *Corvus ab ortu solis galeae ejus insedit.* Praeterea *insedente* Boend. V. ad 9, 2, 3.

Unguibus rostroque hostem infestante, interemit] *et ungue et rostro hostem infestante* Leid. *et ungue rostroque infestante hostem* Berg. *et unguibus rostroque hostem infestantem* Voff. 1. *et unguibus rostroque infestante hostem* Boend. atque edd. usque ad ultimam Gruteri, quae prima ordinem inmutavit. Livius 7, 26, 5. *Os oculosque hostis rostro et unguibus adpetiit.* Deinde *occidit* omnes septem codices mei, et Hearnii Oxon. N. V. ad Epit. Liv. 57. circa finem. Eam autem lectionem recepi.

Et ex eo Corvini nomen accepit] *Corvi nomen*, ut poft dicam. SIG. *ex eo Corvi nomen* membranae Palat. ut et supra *plus quingentis jugeribus*. GRUT. *Corvini* servant Voff. quatuor, Berg. Boend. Hearnii Norvic. et Exc. Pithoei. *ex quo Corvi nomen accepit* habet Leid. Id si placet, ita distinguam *occidit*, (*ex quo Corvi nomen accepit*) *consulque* etc. Ipse Valerius *Corvus*, ejus pofteri *Corvini* cognominati sunt. V. infra ad 7, 26, 12.

Consulque proximo anno creatus est ob virtutem, quum vigesimum tertium ageret annum] *haberet* Hearnii Norvic. Exc. Pithoei, et primae edd. usque ad Vascos. qui *ageret* substituit. *habere* et *agere* saepius in Mftis confundi, supra vidimus ad 3, 14, 6. At in hac ipsa locutione etiam confunduntur apud Gellium 17, 21. *Quum septimum et sexagesimum annum ageret.* ubi, tefte Gronovio alii praeferunt *haberet*. At insuper *quum annum XXIII. haberet* Boend. *quum annos XXIII. haberet* Voff. 2. 3. 4. Berg. et Hearnii Oxon. N. *quum annos viginti tres haberet* Leid. et Voff. 1. Scripturae varietas ex eo orta, quod numerus annorum per notas scriptus fuerit. V. ad 7, 3, 3. His autem in octo proxime memoratis codicibus verba *ob virtutem creatus est* subjiciuntur, quae, et ipsa in alium ordinem digefta, in vulgatis editt.

caussam ea, quae populi Romani facta essent, defendi bello adversus Samnites placuit. Quum ab A. Cornelio consule exercitus in iniquum locum deductus in magno discrimine esset, P. Decii Muris tribuni militum opera servatus est. qui, occupato colle super id jugum, in quo Samnites consederant, occasionem consuli in aequiorem

praecedunt. Eorum itaque fidem secutus ita etiam edi jussi.

Amicitia cum Karthaginiensibus juncta] *firmata est* Voss. 2. 3. et 4. *inita est* Boend. *juncta est* Berg. et Hearnii Oxon. N. Nihil mutandum puto; nisi forsan *est* ex tot codicibus recipiendum sit. De locutione *jungere amicitiam* infra v. ad 35, 12, 9. Et ita etiam auctor Epit. Liv. 44. *Nisi populus Romanus cum eo pacem atque amicitiam jungeret.* Ita enim ibi legendum, pro *conjungeret*, ex auctoritate codicum Mstorum.

Quum urguerentur a Samnitibus bello] *quum a Samnitibus bello urgerentur* Voss. 1. Berg. et Boend.

Quum id non inpetrarent, urbem atque agros populo Romano dediderunt] Particulam negandi male omisit Berg. a m. 1. Tum *urbem et agros* Leid. Voss. quatuor, et Berg. Insuper *dederunt* Voss. 2. 3. 4. et Boend, lapsu librariorum, qui voces *dedi* et *dedidi*, unius syllabae iteratione neglecta, saepius commutarunt. V. quae infra notantur ad 39, 50, 9.

Ob quam caussam ea, quae populi Romani facta essent, defendi bello adversus Samnites placuit] *ob quam caussam populi Romani facta recte defendi in bello* Berg. et Boend. Deinde *contra Samnites* Berg. Sed passim in his Epitt. *τὸ contra τῷ adversus* subponitur. V. infra ad Epit. Liv. 57.

Quum ab A. Cornelio consule exercitus in iniquum locum deductus] *ab A. Cornelio omnis exercitus* Voss. 1. Deinde *in locum iniquum* Berg. et Boend.

P. Decii tribuni militum opera servatus est] Vet. lib. *P. Decii Muris tribuni.* SIG. Haud aliter Pal. *Muris* hactenus defuit editionibus. Epitomas omnes ex MSS. Pall. infinitis locis auxi, emendavi, supplevi, etiam post Sigonianam operam. quae tamen monenda non duxi. Qui scire vult, quid praestiterim, conferat nostra cum olim cusis. GRUT. Decii praenomen *P.* sive *Publii* deficiebat in Leid. Voss. 2. 3. 4. Berg. Boend. et Hearnii Oxon. N. Ejus autem cognomen *Muris* servant Leid. Voss. 4. et idem Hearnii N. Verum illius loco *Muri* est in Voss. 2. et 3. *Murenae* in Boend. Berg. Hearnii Norvic. et, ut idem testis est, in edit. Romana principe. *D. Murenae*, pro *P. Decii*, inveni in Rom. anni 1472. et Parm. At monstrum lectionis *decemviris e Ro. militibus opera servatus est* habet Voss. 1.

In quo Samnites sederant] Vet. lib. *consederant.* SIG. *consederant* etiam Leid. Voss. 1. Berg. Boend. Hearnii Oxon. N.

locum evadendi dedit: ipse ab hostibus circumsessus erupit. Quum milites Romani, qui Capuae in praesidio erant relicti, de ea occupanda urbe conspirassent, et, detecto consilio, metu supplicii a populo Romano defecissent; per M. Valerium Corvum dictatorem, qui consilio suo eos a furore revocaverat, patriae restituti sunt. Res praeterea contra Hernicos, et Gallos, et Tiburtes, et Privernates, et Tarquinienses, et Samnites, et Volscos prospere gestas continet.

et Exc. Pithoei. *insederant* Voss. 2. et 3. *insiderant* Voss. 4. ut forte dare voluerint *quod Samnites insederant.* Sed lectionem a Sigonio indicatam, pluriumque codicum fide firmatam, sequi praestat.

Ipse ab hostibus circumsessus erupit] *circumseptus* Leid. Tum *eripuit* Voss. quatuor, Hearnii Oxon. N. et Exc. Pith. *erripuit* Berg. Alibi librarii has voces confundere consueverunt. V. supra ad 4, 33, 6. infra ad 9, 37, 9.

Milites Romani, qui Capuae in praesidio erant relicti, quum de ea occupanda urbe conspirassent] Vet. lib. *Cum milites Romani, qui Capuae in praesidio erant relicti, de ea occupanda urbe conspirassent.* SIG. Particulam *Cum*, sive *Quum*, ex media periodo in initium ejus retulerunt etiam Leid. Voss. 1. Berg. et Boend. Ea vero pristino loco servata, nihilominus *Cummilitones*, pro *Milites*, habent Voss. 2. et 3. *Commilitones* Voss. 4. Praeterea *in praesidio relicti erant* Leid, Voss. 1. et Berg. *in praesidio erant*, una voce expuncta, Boend. Deinde *de occupanda ea urbe* Leid. et Berg. *de occupata urbe*, pronomine neglecto, Voss. 1. *de occupanda urbe* Voss. 2. 3. et 4. Mox *et decreto consilio, et metu supplicii* Voss. 1.

Per M. Valerium Corvinum dictatorem, qui consilio suo eos a furore revocaverat] *Corvum*, ut dicam. SIG. *Corvum* etiam Leid. et Voss. 2. 3. ac 4. V. supra hac Epit. Deinde *a furore* exsulant ab Hearnii Oxon. N. Male. Adprime enim *furor* hic convenit. V. ad 2, 34, 11. Tum *revocarat* Berg. ut in quibusdam exstat editis.

Patriae restituti sunt] Praeter haec adde: *Res praeterea contra Hernicos, et Gallos, et Tiburtes, et Privernates, et Tarquinienses, et Samnites, et Volscos prospere gestas continet.* Sic enim est in veteribus libris. atque ita est apud Livium. SIG. Quae Sigonius ex veteribus libris addidit, exstant etiam in Leid. Voss. 1. Boend. Hearnii Oxon. N. et Excerptis Pith. Similiter quoque in Berg. nisi quod in illo omittantur voces *et Privernates.* At contra omnia desunt in Voss. 2. 3. et 4. Insuper vox *patriae* non adparet in Leid.

T. LIVII PATAVINI
LIBER SEPTIMUS.

1. Annus hic erit insignis novi hominis consulatu, 1
insignis novis duobus magistratibus, praetura et

§. 1. *Annus hic erit insignis novi hominis consulatu*] *Novus homo* apud Livium dicitur, et is, qui magistratum cepit, quem non antea gessit, et qui primus ex familia sua curulem magistratum cepit. Priore modo locutus est 22, [35, 7.] *Nec cuiquam eorum, praeter Terentium consulem, erat mandatus honos, quem jam non antea gessisset. praeteritis aliquot fortibus ac strenuis viris, quia in tali tempore nullus novis magistratus videbatur mandandus.* Posteriore hoc loco: *hominem* enim *novum* L. Sextium plebejum vocat, qui primus e gente sua curulem magistratum consulatum ceperit. *Novis* autem *hominibus*, *Nobiles* opponuntur, et *Novitati Nobilitas*. *Nobiles* autem ii dicti, qui majorum suorum habent imagines. Imagines autem sibi sumere ac posteris tradere non possunt, nisi qui curulem magistratum gesserunt, quorum primus erat aedilitas. Qui magistratus quoniam solis patriciis primum patuerunt, idcirco soli patricii nobiles primum appellati. Ubi vero plebi honores etiam curules sunt communicati, tum plebeji etiam *nobiles* nominati ii, qui majorum suorum imagines haberent. Est autem imago, auctore Polybio 6, [51.] *simulacrum, oris similitudinem affabre miroque artificio effictam coloribus, pigmentisque adumbratam referens, quam in insigniori ac celebriori domus parte collocabant.* De jure autem ponendarum imaginum sic Cicero in Verrem [5, 14.] *Ego me ob aedilitatem mihi delatam adeptum esse intelligo antiquiorem in senatu sententiae dicendae locum, togam praetextam, sellam curulem, jus, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.* Et contra Rullum [orat. 2, 1.] *Est hoc in more positum, Quirites, ut ii, qui beneficio vestro imagines familiae suae consecuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficii vestri cum suorum laude conjungant.* Est autem *consequi imagines familiae,* magistratus curules a majoribus suis item gestos capere. Et post: *Me hominem novum consulem fecistis.* Item: *Mihi apud vos de meis majoribus dicendi facultas non datur, non quod non tales fuerint, quales nos illorum sanguine creatos disciplinisque institutos videtis, sed quod laude populari*

curuli aedilitate. Hos sibi patricii quaesivere ho-
2 nores pro concesso plebi altero consulatu. Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit: Patres

atque honoris vestri luce caruerunt. Item [c. 36.] *Quemadmodum, cum petebam, nulli me vobis auctores generis mei commendarunt: sic, si quid deliquero, nullae sunt imagines, quae me a vobis deprecentur.* Et in Pisonem [1.] *Commendatio fumosarum imaginum.* Et Livius 1. [34, 6.] *Ancus Marcius nobilis una imagine Numae.* Et Paedianus in Oratione in Toga. *Cicero competitores quatuor plebejos habuit, ex quibus duo nobiles, duos, qui tantum non primi ex familiis suis magistratum adepti erant.* Et Livius 22, [34, 7.] *Nec finem ante belli habituros, quam consulem vere plebejum, hominem novum, fecissent. Nam plebejos nobiles jam iisdem initiatos esse sacris, et contemnere plebem, ex quo contemni desierint a Patribus.* SIG. Delerem illud *erit*, si quae mihi in Livium esset auctoritas. Editio certe vetustior praefert *erat*; ut ex bilinguitate ipsam se falsi arguat lectio. GRUT. Non persuadet mihi Sigonius, a Romanis illos quoque *novos homines* dictos fuisse, qui magistratum capiebant, quem nondum ante gesserant. Unicum fundamentum hujus sententiae ponit in loco Liv. 22, 35, 7. ubi et idem, quod hic annotat. Sed hoc evertit scriptura cod. Put. *nulli novus magistratus*: quam verissimam esse, ostendunt verba Livii eodem loco, *honos, quem jam non antea gessisset.* Praetereo alia, quibus hoc subrui posset, quae quilibet, antiquitatis Romanae etiam multo imperitior Sigonio, facile per se videt. Ac ne ipse quidem 2. de Ant. Jur. Civ. Rom. 20. ubi ex professo de *nobilibus* et *novis hominibus* agit, duplicem illam significationem τοῦ *novus homo* attingit. DUK. *erat* praeferunt etiam Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. eamque lectionem Gruterus, Heinsius in Elzevir. et Gronovius in prioribus edd. exhibuerunt. *fuit insignis* Harlej. 2. Immerito autem illud *erit* Grutero displicuit. Infra 21, 46, 8. *Hic erit juvenis, penes quem perfecti hujusce belli laus est.* Ad quem locum v. Gronov. Voces *insignis novi hominis consulatu* desunt in Leid. 2. et Lovel. 1. Cui errori caussam dedit vocis *insignis* repetitio. V. ad 9, 11, 11.

Insignis novis duobus magistratibus, praetura et curuli Aedilitate] *duobus novis magistratibus* Gaertn. *novis magistratibus duobus* Lovel. 4. At vox *novis* deest in Lovel. 3. Harlej. 2. et Portug. Sed v. ad Epit. hujus libri. Ceterum quae de numero praetorum variis reipublicae et imperii Romani temporibus Modius ex Lipsio in excursu D. ad Tacit. 1. Annal. huc contulit, iterum expungi jussi, quod ad inlustrationem hujus loci non magis, quam ad cujusvis alterius, ubi praetorum mentio occurrat, pertineant.

Hos sibi patricii quaesivere honores] Corrupte Palat. pr. *etiam sinere.* GEBH. *quaesiere honores* Lovel. 1. Voss. 1. a m. 2. et Leid. 2. Ita Livius alibi verbum hoc contrahere amavit. V. quae infra notantur ad 27, 11, 15.

Patres praeturam Sp. Furio M. filio Camillo; aedilitatem Cn. Quinctio Capitolino et P. Cornelio Scipioni, suarum gentium viris, gratia campestri ceperunt. L. Sextio collega ex Patribus datus

Verum hoc loco reliqui codd. in receptam lectionem conspirant.

§. 2. *Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit*] *Plebs* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Alterum servant fide digniores codd. V. ad 1, 20, 6. Deinde *L. Sergio Sextio, cujus* Voss. 1. Lovel. 5. Harlej. 2. et Haverk. *L. Sergio, cujus* Voss. 2. Hearnii Oxon. L. 2. et Exc. Pithoei. Utrumque scribarum errore: ut et *L. Sexto, cujus*, quod praefert Florent. nec non *L. Sergio, cujus lege Sextio partus erat*, quod est in Lovel. 1.

Patres praeturam Sp. Furio M. filio Camillo] Hic M. Camilli quinquies dictatoris filius fuit, auctore Suida; qui ita scribit in voce Πραίτωρ. Πρῶτος στρατηγὸς ἀπεδείχθη Φούριος Κάμιλλος, παῖς Καμίλλου, τοῦ πολλάκις μοναρχήσαντος, ὃν πραίτωρα τῇ ἰδίᾳ γλώττῃ οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμασαν. SIG. *Sp. Furio M. Furio Camillo* Voss. 2. et Lovel. 3. *M. Furio M. Camilli filio* Fragm. Hav. a m. 1. *Sp. Furio M. Camilli filio* a m. 2. ut et Portug. atque Haverk. *Sp. Furio M. Furii Camilli filio* Lovel. 2. et Gaertn. *Sp. Furio Marcio Furio Camillo* Lovel. 4. *Sp. Furio Marti F. Camilli.* Lovel. 5. Malc. supra 4, 26, 1. *T. Quinctius L. filius Cincinnatus et C. Julius Mento consules facti.* hoc lib. c. 5, 3. *Nunciaret T. Manlium L. filium esse.* c. 10, 2. *T. Manlius L. filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat.* 22, 34, 1. *Interreges proditi a Patribus C. Claudius Ap. filius Cento, inde P. Cornelius Asina.* et saepissime alibi. Variant etiam apud Hearnium Oxonienses. Nam *M. Furio Camillo* invenit in L. 1. *Martio Furio Camillo* in L. 2. *M. Camillo filio* in B. et *Sp. Furio Camillo* in C.

Suarum gentium viris gratia campestri dederunt] Quidam *ceperunt* legunt, quasi Patres illis, hoc est praetori ac aedilibus, ceperint praeturam aedilitatemque per gratiam, quam in campo Martio apud populum Romanum invenerint, technis videlicet, quibus in comitiis uti consueverunt. Id autem lectoris judicio relinquimus. GLAR. Vet. lib. omnes *dederunt*. Sic post [c. 23, 1.] *Ab Patribus L. Cornelius Scipio consul datus.* SIG. Ita [*dederunt*] quidem Sigonius. Et sic 2, [42, 7.] *Ea igitur pars Reipublicae vicit: nec in praesens modo, sed in venientem etiam annum M. Fabium et L. Valerium consules dedit.* Libroque 6, [30, 2.] *Plebes C. Sextilium, M. Albinium, L. Antistium dedit.* Sed quod ait veteres libros omnes sic habere, nollem dictum, aut certe de illis tantum, quibus ipse usus est, intelligemus. Nam Thuaneus, duo Voss. Helm. Busl. Chifl. clare *ceperunt*, ut priores editiones. Cumque sequatur statim: *L. Sextio collega ex Patribus datus*, non video, cur Livio hanc varietatem invideamus. Nam ut *dederunt* est effecerunt, ut ei daretur; ita *ceperunt* est effecerunt, ut ille caperet. 5, [13, 2.] *Licinius ut ceperat haud tu-*

3 L. Aemilius Mamercinus. Principio anni et de Gallis, quos primo palatos per Apuliam congregari jam fama erat, et de Herniсorum defectione agitata men-
4 tio. Quum de industria omnia, ne quid per plebejum consulem ageretur, proferrentur, silentium om-
5 nium rerum ac justitio simile otium fuit: nisi quod,

multuose magistratum. Hoc libro infra (c. 25, 2.) *Qui legis Liciniae spretae mercedem consulatum cepisset*. J. FR. GRON. Vet. lib. Sigonii favent ex meis Lovel. 2. 5. Harlej. 1. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. ex Hearnii Oxoniensibus autem L. 2. B. et C. nec longe recedit Portug. qui *dederint* praefert; vel Lovel. 4. qui exhibet *dederant*. Reliqui omnes, et inter eos optimi commatis scripti, *ceperunt* servant. Ex editis autem *dederunt* primum invenio apud Venetos anno 1495. inde apud Ascensium, qui tamen alteram lectionem anno 1513. et 1516. in margine conspici voluit. Gronovio *ceperunt* probanti consentio. Nam, ne codicum auctoritatem memorem, non modo, quemadmodum Gronovius monuit, *datus* mox sequitur; verum etiam, ut Cl. Ant. Perizonius in margine observavit, mox praecessit, *Plebes consulatum L. Sextio dedit.* Non exciderunt equidem, quae de vocibus saepissime a Livio in eadem periodo repetitis notavi ad 1, 3, 9. nolenti tamen Livio haec obtrudenda non sunt. Quemadmodum *capere magistratum*, ita *sumere* mox hoc cap. *Quod pro consule uno plebejo tres patricios magistratus nobilitas sibi sumsisset.*

L. Aemilius Mamercinus] *T. Aemilius* Florent. *Μάρκος Ἀιμίλιος* vocatur apud Plutarch. in Camillo p. 152. Pro quo Pighius in Annal. ad ann. CCCLXXXVII. p. 262. *Μαμερκῖνος Αἰμίλιος* legendum conjicit. Quod hujus anni consul apud Diodor. Sic. 15. Bibl. p. 500. et alios *Λεύκιος* sive *Lucius* vocetur. Quum tamen Plutarchus collegae ejus praenomen omiserit, id in Aemilio neglexisse vix videtur, nisi id alibi Plutarchum facere solitum fuisse constet. Potius igitur receptam lectionem in eo servem, ipsumque errasse existimem. Ceterum *Mamercius* Lovel. 5. *Mamercus* tantum non omnes reliqui codd. et edd. usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui *Mamercinus* dedit, praeeunte Pighio eodem loco, ac monente, ita in emendatissimis tabulis Capitolinis legi. Et recte. *Mamercus* enim praenomen, *Mamercinus* autem gentis Aemiliae cognomen est. V. quae supra notantur ad 5, 1, 2.

§. 3. *Et de Gallis, quos primo palatos per Apuliam congregari jam fama erat*] Ex glossa iterum Palat. pr. *populatos*. Palat. sec. *quos primum palatum per Apuliam congregari*. At negat sciolus quidam, homo mimicus, reperiri in probis auctoribus *palatus*. Vides, ut isti propudio os canis ferreum obsideat, affirmare auso tale quid, qui tamen nullum umquam scriptorem, sive Graecum, sive Latinum, integrum legit. V. Livium supra 2, 50. 3, 5. 4, 46. 7, 11. c. 36. et 37. 8, 24. 9, 45. 10, 2. 31, 2. *Ad septem millia hominum palata per segetes*

non patientibus tacitum tribunis, quod pro consule uno plebejo tres patricios magistratus, curulibus sellis praetextatos tamquam consules sedentes, nobilitas sibi sumsisset, praetorem quidem etiam ju- 6
ra reddentem, et collegam consulibus, atque iisdem auspiciis creatum, verecundia inde inposita est se-

sunt caesa. GEBH. Vocula *et* omittitur in Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Sed v. ad 2, 44, 3. Sequens *de* non adparet in Florent. Deinde *palatos* adversus anonymum recte defendit Gebhardus. Supra 1, 11, 1. *Ad hos Romana legio ducta palatos in agris obpressit.* ubi plura vide. Tum *congregari per Apuliam jam fama erat* Portug. a m. 2. in quo τὸ *congregari* a m. 1. omittebatur. *per Apuliam jam congregari fama erat* Harlej. 2. et Haverk. quem ordinem ingratus sonus in vocibus *Apuliam jam* proxime junctis refellit. Τὸ *erat* deficit in Lovel. 5.

Et de Hernicorum defectione] Praepositio *de*, quae jam praecesserat, non conspicitur in vetustioribus excusis. Eam primus adoptavit Aldus, cujus lectionem firmant omnes scripti. Et recte. Solet enim Livius praepositiones iterare. V. ad 6, 28, 6.

§. 4. *Omnia, ne quid per plebejum consulem ageretur, proferrentur*] Τὸ *ageretur* omisit librarius Gaertn. Deinde *perferrentur* idem cod. et Voss. 2. solito errore. V. ad 5, 4, 12. corruptius *perferretur* Fragm. Hav. a m. 1. *praeferrentur* Lovel. 3. *proferretur* Florent. *proferentur* Leid. 1. una voce auctius *etiam proferrentur* Lovel. 1. Mox *justitio simile fuit otium* transpositis vocibus Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 5. *Nisi quod, non patientibus tacitum tribunis, quod pro uno consule*] *non patientibus tribunis tacite* Harlej. 2. Vox autem *tacitum* deest in Portug. quam omnes reliqui, et scripti et editi, recte tuentur. Non modo *tacitus* dicitur, qui silet, sed et illud *tacitum* dicitur passiva significatione, de quo nemo loquitur. Eo sensu supra 1, 50, 9. *Ne id quidem ab Turno tulisse tacitum ferunt.* ubi v. Gronov. Et ita multi codices praeferunt 6, 12, 3. *Quod quum ab antiquis tacitum praetermissum sit.* ubi v. quae notavi. De similibus adjectivis utroque modo usurpatis v. notas meas ad Silii 2, 98. Posterius autem *quod*, in omnibus scriptis constanter existens, et sensui etiam necessarium, omiserant priores editiones; quare recte primum a Parm. tum ab Aldo revocatum est. Mox alio ordine *magistratus patricios* Lovel. 2. et *curulibus et sellis*, addita media vocula, Lovel. 5. [*tres plebejos magistratus* Veith.]

Nobilitas sibi sumsisset] *sibi praesumsisset* Lovel. 4. [Veith.] *sibi assumsisset* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed, quum paullo ante *ceperunt*, non *acceperunt*, dixerit, hic etiam simplex *sumsisset*, quod reliqui scripti tuentur, sufficit. Ita *imperatorem, judicem sumere.* V. viros doctos ad Nepot. Miltiad. 1. *aliquem conscium sumere* Hygin. fab. 4. *Rei consciam, quam captivam esse*

natui ex Patribus jubendi aediles curules creari, primo, ut alternis annis ex plebe fierent, convene-
7 rat: postea promiscuum fuit. Inde, L. Genucio et Q. Servilio consulibus, et ab seditione et a bello

credebat, ipsam Inonem sumsit. sumere liberos, pro adoptare, Salluſt. Jug. 10. *Ne ego meliores liberos sumsisse videar, quam genuisse.* ubi Cl. Cortius obser-vat, eodem sensu *adsumere* di-xiſſe Plin. in Paneg. 8. *sumere dictaturam* Tacit. 1. Ann. 1. *Dictaturae ad tempus sumebantur.*

§. 6. *Collegam consulibus*] Praetor *collega consulum* dicebatur, quod iisdem auspiciis crearetur, auctore Meſſala apud Gellium 13, 15. SIG. V. Pighium in Annal. ad ann. 387. p. 263. Mox τὸ *creatum* non comparet in Leid. 2. et Lovel. 1.

Ex Patribus jubendi aediles curules creari] Ultima vox abeſt a Leid. 2. quae tamen abeſſe nequit. *jubere* enim *magistratus* non senatus, sed populus dicitur, quum eos comitiis creat. V. ad 3, 30, 6. At contra hoc tempore adhuc in poteſtate Patrum fuit, habendis comitiis conditiones dicere, negando se auctores futuros, nisi, quod juſſerant, observaretur. V. Gronov. 1. Observ. 25. Ita non in solius populi poteſtate olim fuerat decernere, utrum tribunorum consularium, an consulum, comitia haberentur, verum ad id etiam senatusconsultum requirebatur. Dionys. l. 11. p. 735. *Τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον αὖθις συνελθόντας διαγνῶναι, πότερον ὑπάτους ἢ χιλιάρχους βούλονται παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. ὅ, τι δ' ἂν ἅπασι δόξῃ ψῆφον ἐπενέγκασι, τοῦτ' εἶναι κύριον. ἐπιτελεῖσθαι δὲ τὸ προβούλευμα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν.* Et ita apud Liv. 4, 12, 4. *Quum magno certamine obtinuisset, ut consulerentur Patres, consulum an tribunorum placeret comitia haberi, consules creari jussi sunt.* Ut autem hic verecundia senatui inposita dicitur ex Patribus jubendi aediles curules creari, ita etiam secundum legem Liciniam alterum consulem plebejum creari jubent Patres infra hoc lib. c. 21, 4. *Patres L. Cornelium Scipionem interregem concordiae caussa observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere.*

Ut alternis annis ex plebe fierent, convenerat: postea promiscuum fuit] Videtur aliquid scabri in oratione eſſe. Omnia a verbis, *nisi quod non patientibus tacitum tribunis* usque ad *creari*, satis procedunt; sed, quae hinc sequuntur, *primo, ut alternis annis e plebe fierent, convenerat,* non optime cum praecedentibus cohaerent. Hoc etiam Pighium animadvertiſſe arbitror, qui ad A. V. CCCLXXXVIII. haec verba Livii describens poſt *primo* addit *igitur*. Nec male flueret oratio, si, sublato *est* ante *senatui*, legi liceret, *verecundia inde imposita senatui ex Patribus jubendi aediles curules creari, primo ut* etc. *convenit.* Quidquid eſt, locum non omnino sanum esse puto. DUK. *ut alt'* i9, id eſt *ut alterius*, Gaertn. saepius obvio scribarum errore. Alia exempla supra v. ad 4, 53, 11. Tum *convenerant* Florent. et Fragm. Hav. quomodo dediſſe librarii indocti videntur, quod praeceſſerat *fierent*, cum quo id convenire debere perperam crediderunt:

quietis rebus, ne quando a metu ac periculis vacarent, pestilentia ingens orta. Censorem, aedilem 8
curulem, tres tribunos plebis mortuos ferunt, pro portione et ex multitudine alia multa funera fuisse.

quam eamdem ob caussam contra *fieret* datum videtur in Lovel. 1. Deinde *fuit promiscuum* Gaertn. *promiscum fuit* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. V. ad 10, 41, 3.

§. 7. *Inde L. Genucio et Q. Servilio consulibus*] Prior vox abest ab Hearnii Oxon. L. 1. Sed male. Passim enim Livius ea utitur in proponendis novi anni consulibus. Et quidem vel inter duorum consulum nomina mediam conlocat; ut 2, 49, 9. *L. Aemilius inde et C. Servilius consules facti.* ubi plura exempla vide. Vel mox ab initio; ut 2, 8, 9. *Inde P. Valerius iterum, T. Lucretius consules facti.* 3, 32, 5. *Ab hoste otium fuit. Inde consules C. Menenius, P. Sestius Capitolinus.* c. 65, 5. *Inde M. Geganius Macerinus et C. Julius consules facti.* et alibi.

Et ab seditione et a bello quietis rebus] Pall. duo *et bello quietis.* sec. *et ab bello quietis.* GEBH. *et a seditione et bello* Gaertn. *et ab seditione et bello* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Haverk. Male. V. ad 45, 8, 4. *et ab seditione et ab bello* Lovel. 5. *et ab seditione ac a bello* Harlej. 2. contra morem sollemnem Livii. V. infra ad 10, 36, 17. [*et seditione et bello* Veith.]

A metu ac periculis vacarent] *a metu periculis* Lovel. 1. *a metu et periculis* Voss. 1. Lovel. 5. Harlej. 2. et Portug. *a metu et a periculis* Haverk. De more Livii in repetenda praepositione v. ad 6, 28, 6. Unum tamen, et quidem hunc, codicem sequi temerarium est.

§. 8. *Censorem* etc. *mortuos ferunt*] Nomina censorum per hos annos edit nulla Livius. In Capitolinis tabulis est *Postumius Albinus Regillensis et C. Sulpicius Peticus.* Albinus procul dubio mortuus. Nam de Petico post magna mentio fit. SIG. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. CCCLXXXVII. p. 264. ubi Albini praenomen, quum Fasti Capitol. hic laceri sint, in ambiguo esse dicit, quia plures ejus tempestatis Postumii Albini consulari potestate tribuni militum obcurrunt. Sigonius etiam comm. in Fast. in incerto esse fatetur, *Aulus* an *Lucius* dictus fuerit, qui ambo tribuni militum ante fuerunt. Ceterum *tribunos plebi*, non *plebis*, Leid. 1. et Gaertn. V. ad 2, 42, 6. *fuerunt* etiam, pro *ferunt*, idem Gaertn. V. ad 5, 44, 4. *fert*, id est *fertur*, Lovel. 2. quod dictum foret exemplo eorum, de quibus egi ad 1, 31, 8. Verum neque hic unum illum codicem audiendum existimo.

Pro portione et ex multitudine alia multa funera fuisse] Id etiam obscurum, quamquam relatione intelligitur. quod tamen non dico ad eum modum, quo nunc ex praepositione ablativoque fecimus nomen *proportio*, quod haud scio, fueritne in aliquo apud veteres usu. GLAR. Omnino, disjuncte *pro portione* legendum esse, Glareano consentio. Livius infra 34, 50, 7. *Adjice nunc pro portione quot verisimile sit totam Graeciam habuisse.* Colum. 1, 4. *Pro portione etiam facultatum quam optime pater familiae debet habitare.* (* ubi nuperus editor unica voce dedit

maximeque eam pestilentiam insignem mors quam
9 matura, tam acerba, M. Furii fecit. Fuit enim

proportione.) Est enim *portio* id, quod vulgo *proportio* dicitur. Curtius 7, 11. *Praemium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur portio.* ubi consulendus Doct. Snakenb. Id tamen ferri nequit, quod dubitaverit idem Glareanus, fueritne nomen *proportio* in aliquo apud veteres usu. Ut enim taceam, eo usum fuisse Gellium 1, 1. 2, 25. ubi *ἀναλογίαν* Latine *proportionem* vocari docet, et, ubi idem tradit, 15, 9. certe ante eum idem monuit Quinctil. 1. Inst. 6. *Omnia tamen haec exigunt acre judicium, analogia praecipue, quam proxime ex Graeco transferentes in Latinum proportionem vocaverunt.* Similiter eo antiquior Vitruvius 3, 1. *Ea autem paritur a proportione, quae Graece ἀναλογία dicitur. Proportio est ratae partis membrorum in omni opere totiusque commodulatio.* Quin et Cicero ac Varro usurpare non refugerunt. Ille in Fragm. de Univ. c. 4. *Id optime adsequitur, quae Graece ἀναλογία, Latine (audendum est enim, quoniam haec primum a nobis novantur) comparatio proportiove dici potest.* et saepius in sequentibus. Hic 9. de ling. Lat. p. 126. *Dicam de quatuor rebus, quae continentur declinationibus verborum: quid sit simile ac dissimile, quid ratio, quam adpellant λόγον, quid proportio, quod dicunt ἀνάλογον, quid consuetudo.* Verum quemadmodum docendi caussa in expositione artis cujusque Cicero eumque secuti optimi scriptores adhibuerunt, qui simili ratione multa alia nova vocabula finxerunt, ita oratores, historici, similesque eo vocabulo abstinuisse videntur. Haec ratio est, cur non inprobanda videatur conjectura Turnebi ac Lambini apud Cic. 4. in Verr. 21. *Ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peraeque pro portione cetera.* ubi vulgo editur *peraequa proportione.* Non videtur enim Cic. tam audacter ac simpliciter usus esse, quod sine praefatione in Philosophicis, ubi majorem novandi licentiam sibi datam esse existimavit, non adhibuit. Hinc divisis vocabulis scribam 2. de Orat. 79. *Oportet caussis principia pro portione rerum praeponere.* et Orat. pro Flacco 14. *Quum omnes Asiae civitates pro portione in provincias descripsisset.* ubi in nupera Cl. Gronovii edit. una voce *proportione* vulgatur. Certe eadem recte exhibuit 5. in Verr. 21. *Numquam in Sicilia frumentum publice est emtum, quin Mamertinis pro portione imperaretur.* Ceterum *alia funera multa fuisse* transpositis vocabulis praefert Haverk. *multa alia funera fuisse* Lovel. 1. et 5.

Maximeque eam pestilentiam insignem mors quam matura, tam acerba, M. Furii fecit] Acute. neque aliter in Palat. pr. MS. atque editione principe. Palat. vero sec. *maximeque eam pestem insignem mors, quam nemo sic maturam, sic acerbam flevit, Marci Furii fecit.* Quae profecto sunt mera interpretamenta ac nugamenta commentatorum: quae tamen quoque editioni suae infulsit J. Campanus, *maximeque eam pestilentiam insignem mors, quam nemo sic matura non ut acerbam flevit, M. Furii fecit.* Pal. tert. *quam matura caussa acerba M. Furii fecit.*

vere vir unicus in omni fortuna: princeps pace belloque prius, quam exsulatum iret; clarior in exsi-

GEBH. Primo conjunctio *que* deficit in Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *eam pestem* proxime memoratus Haverk. *pestem* pro quovis noxio, pro omni re, quae nocet, perniciem adfert, usurpari notissimum est: an autem pro morbo, qui proprio nomine *pestilentia* vocatur, adhiberi possit, non consentiunt viri docti. Quidam existimant, illos barbarissare, qui hac voce eo sensu utuntur: alii adstricta oratione scribentibus permittunt, soluta *pestilentiam* dicere malunt. V. Salvagn. ad Ovidii Ibin 577. Verum neque prosaïci scriptores eodem sensu adhibere detrectarunt. Ex Livio olim exemplum dedi ad Silii 14, 582. ubi observavi, eum 25, 26, 12. et 15. bis *pestem* vocasse, quam antea *pestilentiam* dixerat. Aliud exemplum supra est 5, 14, 3. *Non prodigia, sed jam eventus, pestilentiam agris urbique inlatam, haud dubia ira Deûm, quos pestis ejus arcendae caussa placandos esse, in libris fatalibus inventum sit.* Similiter Just. 2, 13. de Xerxe ex Graecia redeunte: *Multorum deinde dierum inopia contraxerat et pestem.* ubi *pestem* vocat, quam λοιμὸν Herod. 8, 115. *pestis* etiam vocatur morbus, qui revertentis Xerxis exercitum invasit, apud Orosium 2, 10. qui, quum morbum hujus, cujus Livius meminit, temporis bis *pestilentiam* dixisset, tandem etiam *pestem* vocat 3, 4. *Pro depellenda temporali peste corporum, arcessitus est perpetuus morbus animarum.* Plura exempla v. in Freinshem. ind. Justin. Videri ergo posset illa lectio etiam hoc loco probanda esse, praesertim quum hoc loco *pestilentia* praecesserit: quo casu *pestis* etiam commode generaliori significatione accipi potest. At quum praeter Haverk. et Gebhardi Palat. sec. reliqui codd. in vulgatam lectionem conspirent, eorum consensum non spernendum existimo. Insuper *mors, quam nemo sic matura, tam acerba, M. Furii fuit* Harlej. 1. Voss. 1. in margine, ac Leid. 1. *mors quam sic matura, tam acerba, M. Furii fuit* Leid. 2. qui etiam vocem *insignem* omisit. *mors, quam nemo sic matura, tam acerba, M. Furii fecit* Lovel. 1. et 2. *mors, quam nemo sic maturam, tam acerbam flevit, M. Furii fecit* Lovel. 4. 5. et Harlej. 2. [Veith.] *mors, quam nemo sic maturam, quam acerbam flevit, M. Furii fecit* Portug. et Haverk. quam lectionem recte damnat, et interpolatam censet Gebhardus. In Florentino ab initio scriptum fuit *quam matura, tam tamen acerba*, juncta, ut videtur, duplici lectione *tam acerba*, et *tamen acerba*, quam forte librarius codici suo adscriptam invenerat. Verum illud *tamen* ortum est ex errore scribarum, qui frequenter *tam* et *tamen* confuderunt. V. infra ad 22, 59, 13. Errorem autem errore cumulavit, qui postea interpolavit *quamvis matura, tamen acerba.* Vulgatum verum est. Indicat enim Livius Camilli mortem aeque acerbam, ac maturam fuisse. V. Cl. Cortium ad Sallust. Jug. 31, 14. et Cel. Burmann. ad Ovid. 12. Met. 220.

§. 9. *Fuit enim vere vir unicus in omni fortuna*] *fuit enim vir vere mitis* Gaertn. Sed *unicus* loco non est movendum. V. ad 44, 1, 5. Mox *pceps*, id est *praeceps*, Gaertn. Sed hoc modo etiam alibi lapsi sunt scribae. V. infra ad 21, 18, 3. Hinc *bello paceque*, alio ordine, Lovel. 2.

lio vel desiderio civitatis, quae capta absentis inploravit opem, vel felicitate, qua restitutus in pa-
10 triam secum patriam ipsam restituit. Par deinde per quinque et viginti annos (tot enim postea vixit) titulo tantae gloriae fuit, dignusque habitus, quem secundum a Romulo conditorem urbis Romanae ferrent.

Clarior in exilio] Etsi hic nulla varietas scripturae adnotatur, tamen *in* suspectum est. *in exsilio* satis respondet priori ex his, quae statim addit, *vel desiderio civitatis*, non tam bene posteriori, *felicitate, qua restitutus in patriam* etc. nam haec eum demum post exsilium secuta est. Ac ne prius quidem membrum *desiderio civitatis* etc. plane desiderat praepositionem *in*. Vellej. 2, 15. *Nec triumphis honoribusque, quam aut caussa exsilii, aut exsilio, aut reditu clarior fuit Numidicus*. DUK. [*exilio ut desiderio* Veith.]

Capta absentis inploravit opem] *rapta* Harlej. 2. et Haverk. saepius in codd. obvia aberratione. V. ad 6, 23, 5. In verbis sequentibus *felicitatem*, pro *felicitate*, Leid. 1. et Harlej. 1. perperam praeferunt.

Restitutus in patriam secum patriam ipsam restituit] *restitutus patriam, patriam ipsam restituit* Harlej. 1. *restitutus in patriam secum ipsam patriam restituit* Voss. 2. Hav. et Fragm. Hav. Neque aliter habent Lovel. 2. et Gaertn. nisi quod insuper legant *in patria*. *secum ipsam patriam* etiam Lovel. 3. At *secum patriam ipse restituit* Lovel. 4. et principes editt. usque ad Aldum, qui recte *ipsam* reposuit, concinentibus reliquis scriptis.

§. 10. *Par deinde per quinque et triginta annos*] Impudens hoc omnium codicum erratum, ac mirum ab nemine animadversum, cum nihil facilius correctu fuerit. Anni enim captae urbis sunt CCCLXV. ut ipsemet Camillus in oratione, ne Vejos migretur, ad finem 5, [54, 5.] Hi autem anni, quando mortuus est Camillus, CCCXC. a quibus si priores subduxerimus, relinquentur XXV. non XXXV. anni. GLAR. Libri veteres *viginti quinque*. egregie. tot enim a Roma capta ad hunc usque annum numerantur, id est ab anno CCCLXV. ad annum CCCXC. †. „Hoc Glareanus ante Sigo„nium notavit. Sed hoc obti„cet.“ †. SIG. *quinque et viginti* Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii L. 1. et 2. Ita quidem legendum esse, judicat etiam Cl. Jac. Perizonius in Anim. Hist. c. 10. sed tamen simul censet, ab urbe liberata ad mortem Camilli non nisi viginti quatuor annos ex historia Liviana exsculpi posse; atque illa, quae Glareanus, Sigonius, Pighius et alii, variis locis annum unum interjicientes, commenti sunt, ex ipso Livio erroris argui. Existimat igitur, Livium sui oblitum a se ipso diversum abire, quod ex variis antiquiorum annalibus suas ab urbe condita historias colligere debuerit. V. quae pluribus ibi disputat p. 453. et seqq. Alio modo nuper Livio auxilium ferre conatus est Henr. Dodwell. de Cyclis dissert. 10, 82. qui post an-

II. Et hoc et insequenti anno, C. Sulpicio Petico, 1
C. Licinio Stolone, consulibus, pestilentia fuit. eo 2
nihil dignum memoria actum, nisi quod pacis Deûm
exposcendae caussa tertio tum post conditam urbem
lectisternium fuit. et quum vis morbi nec humanis 3
consiliis nec ope divina levaretur, victis supersti-

num Urbis conditae CCCLXXVIII. proxime ante anarchiam unum annum addidit. V. quae notata sunt ad Liv. 6, 34, 1. [*quinque et triginta* Veith.] Praeterea *Par inde per quinque* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Hav. *Per inde quinque* Gaertn. Mox *tot enim post vixit*, pro *postea vixit*, Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Quem secundum a Romulo conditorem urbis Romanae ferrent] *quem secum* Fragm. Hav. a m. 1. Tum *ab Romulo* Portug. *a Romolo* Leid. 1. Deinde *conditore urbis Romanae ferrent* Lovel. 4. *conditorem urbis ferrent* Haverk. *conditorem urbis Romae ferrent* Lovel. 2. et Frobenius anno 1535. eumque secuti recentiores fere omnes usque ad Gronov. qui *urbis Romanae ferrent* anno 1665. edidit, quemadmodum habuerunt excusi vetustissimi et reliqui scripti mei. V. infra ad Epit. Liv. 49. *conditorem urbis Romani ferrent* se in Oxon. C. invenisse, testis est Hearnius. Et ita Sigonius in priori edit. scholiorum emendavit, quum *urbis Romanae* in vet. lib. invenisset, eamque lectionem in contextum recepit, quam etiam in sequentibus servavit, licet ibi ipsum scholion expunxerit. Ita autem Sigonius emendasse videtur, quod non esset nominativus τῷ *ferrent* additus. Verum, saepius cum omitti, infra videbimus ad 34, 56, 11.

§. 1. *Et hoc et insequenti anno T. Sulpitio Potito*] *C. Sulpitio Petico* legendum, non *T. Sulpitio Potito.* GLAR. Lege *C. Sulpicio Petico* ex lapidibus Capitolinis, ex Diodoro [l. 15. p. 507.] Cassiodoro, omnibus. †. „Et hoc quoque Glareanus annotavit.“ †. SIG. Praenomen Sulpicii abest a Fragm. Hav. a m. 1. *T. Sulpicius* vocatur in eodem a m. 2. ut in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. 2. Florent. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. *L. Sulpicius* in Lovel. 2. Tum *Potito* habent Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. iidemque Hearnii codices. *Petito* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *Poetico* Klock. Sed recte, *C. Sulpicio Petico* legendum esse, praeter viros doctos ad hunc locum, monuit etiam Pighius in Annal. ad ann. CCCLXXXIX. p. 273. Ceterum in lapidibus Capitolinis ejus cognomen *Peticus* hoc anno tantum exstat: at in secundo consulatu, quem triennio postea gessit, omnia ejus nomina integra supersunt. Gruterus in postrema ed. male dederat *Paetico*, quod servarunt Heinsii Elzeviriana, Gronovianae, et nupera Amstelaedamensis. Idem error infra hoc libro capp. 17. 18. 19. et 22. commissus est. Insuper *Et hoc insequenti* Voss. 1. Leid. 2. Harlej. 2. Haverk. Portug. a m. 1. Lovel. 1. 2. 4. 5. *Et haec et insequenti* Lovel. 3.

§. 2. *Pacis Deûm exposcendae*

tione animis, ludi quoque scenici, nova res bellicoso populo, (nam circi modo spectaculum fuerat) inter alia coelestis irae placamina instituti dicuntur.
4 Ceterum parva quoque (ut ferme principia omnia) et ea ipsa peregrina res fuit. Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu, ludiones ex Etru-

caussa tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit] *pacis Deûm exposcendae cā* Gaertn. V. ad 4, 44, 10. *tertium tum* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *post urbem conditam* trajectis vocibus Voff. 2.

§. 3. *Nam circi modo spectaculum fuerat*] Hoc quid sit, declarat Valerius 2, [4, 4.] *Itaque placandi coelestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures praebuit, ad id tempus circensi spectaculo contenta, quod primus Romulus, raptis virginibus Sabinis, Consualium nomine celebravit.* SIG. *circinoso spectaculum fuerat* Lovel. 5. in quo tamen primae vocis quatuor ultimis literis subjecta stigmata indicant, librarium credidiffe, eas delendas effe. *circli* pro varia lectione adscriptum erat margini Voff. 1. Insuper *spectaculum fuit* Harlej. 2. et Portug. *spectaculum fuit*, id eft *fuerit*, Gaertn. qui insuper in verbis sequentibus exhibet *inter alia coelestis irae placamina instituuntur*, pro *instituti dicuntur.*

§. 4. *Parva quoque (ut ferme principia omnia) et ea ipsa peregrina res fuit*] Prima vox non adparet in Leid. 2. Deinde *ut firma principia omnia* Voff. 1. et Lovel. 1. *ut infirma principia omnia* Leid. 2. Insuper *peregrina fuit res* transpositis dictionibus Lovel. 1. et 5.

Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu] De hoc loco egerunt viri doctiffimi Casaub. de Rom. Sat. c. 1. Dan. Heinsius de Sat. Horat. l. 1. p. 20. seqq. Salmas. ad Vopisci Carin. c. 19. et poftremus omnium, quod quidem sciam, Dacerius in Dissert. de Satira, quae eft in tom. 3. Memoriar. literar. Acad. Regiae inscriptionum et elegantiorum literar. edit. Amftel. In ea verba haec Livii *sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu*, interpretatur *sans aucun vers, sans aucun acte de piéce reglée, qui consiste dans l'imitation.* Non scio, quam bene. Mihi Livius simpliciter hoc dicere videtur, sine cantore, qui pronunciaret, et sine hiftrione, qui saltando et gefticulando ea, quae pronunciabantur, exprimeret: nam haec deinde addita sunt, quum antea ludiones nihil aliud, quam ad tibicinis modos saltarent. Sic paullo poft *fabellarum actum* dicit Livius: *histrionibus fabellarum actu relicto.* DUK. *sine crimine ullo* Haverk. sollemni errore. V. supra ad 1, 26, 6. *sine certamine ullo* Lovel. 4. et ed. Mediol. anni 1480. aliaeque plures. Sed, et has voces per compendia scribarum confundi, docuit Cel. Burmann. ad Gratii Cyneg. 22. Tum pofterius *sine* non adparet in Leid. 2. Male. Supra 5, 41, 4. *Sine ira, sine ardore animorum ingressi postero die urbem.* c. 44, 6. *Sine munimento, sine stationibus ac cu-*

ria adciti, ad tibicinis modos saltantes, haud inde-
coros motus more Tusco dabant. imitari deinde eos 5
juventus, simul inconditis inter se jocularia funden-
tes versibus, coepere; nec absoni a voce motus
erant. Accepta itaque res saepiusque usurpando 6
excitata. vernaculis artificibus, quia hister Tusco

stodiis passim ferarum ritu sternuntur. 6, 30, 3. *Volsci provincia sine sorte, sine comparatione extra ordinem data*. 8, 19, 7. *Sine consilio, sine audacia depugnat*. 9, 5, 10. *Se solos sine vulnere, sine ferro, sine acie victos*. c. 20, 10. *Se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur*. c. 45, 10. *Aequorum exercitus, sine ducibus certis, sine imperio, trepidare*. 23, 27, 5. *Sine imperio, sine signo, incompositi, inordinati in proelium ruunt*. 28, 25, 14. *Suam seditionem sine vulnere, sine sanguine fuisse*. 40, 15, 11. *Sine advocatis, sine patronis pro me dicere cogor*. 45, 42, 2. *Is triumphus sine captivis fuit, sine spoliis*. Sallust. in Catil. 6. *Aborigines genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio, liberum atque solutum*. V. infra ad 8, 38, 11. et ad 38, 18, 12. (* 10, 17, 7. 35, 49, 13.) *sine inimitandorum* habet Lovel. 1.

Ludiones ex Etruria adciti, etc. haud indecoros motus more Tusco dabant] *ludii oẽs*, id est *omnes*, Fragm. Hav. a m. 1. *Ludi oñis et ex Etruria* Lovel. 5. Male. Sic infra hoc cap. *Quia hister Tusco verbo ludio vocatur*. 39, 6, 8. *Convivalia ludionum oblectamenta addita epulis*. *Ludi omnes essent curia acciti* Lovel. 4. Tum *aut inde choros sinotus* corruptissime Leid. 1. *haud indecores motus* Lovel. 1. 4. et Leid. 2.

§. 5. *Simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus*] Haec idem Daccrius ita vertit. *en continuant toûjours ses railleries, ses plaisanteries en vers grossiers et informes.* Non est interpretatio, sed παράφρασις, magis ex ipsius, ni fallor, quam ex Livii sententia, qui nihil de illa, quam interpres narrat, continuatione dicit. DUK. *simul conditis inter se jocularia* Lovel. 4. *simul inconditis in se jocularia* Lovel. 2. Paullo ante *iminitari deinde* Lovel. 1. *more deinde* Lovel. 3.

Nec absoni a voce motus erant] *nec absona voce* Lovel. 1. 4. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Male. *absoni a voce*, ut *dissoni ab re* infra 8, 8, 2. *Adeo nihil apud Latinos dissonum ab Romana re, praeter animos, erat.* alia constructione *absonus fidei* dixit 1, 15, 6. *Quorum nihil absonum fidei divinae originis divinitatisque post mortem creditae fuit.*

§. 6. *Accepta itaque res, saepiusque usurpando excitata vernaculis artificibus*] Post *excitata* distinguendum: nisi quis *accepta re* in auferendi casu legere malit. GLAR. Jam Aldus aliique ante Glareanum post *excitata* distinxerunt. Eamdem autem interpunctionem recentiores editores fere retinuerunt usque ad Gruterum, cujus ultima ἔκδοσις distinguit, *Accepta itaque res, saepius-*

verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus indi-

que usurpando excitata, vernaculis artificibus, quia hister etc. quod posteriores, plerique servarunt, vel pejus etiam dederunt *excitata, vernaculis artificibus; quia hister.* Ceterum *exercitata* Lovel. 2. V. ad 10, 33, 1. Deinde *vernaculis artificiis* Lovel. 1. Voss. 1, Leid. 2. et Portug. a m. 1. quo errore *principiis*, pro *principibus*, similiaque plura in Mstis obvia sunt. V. ad 21, 60, 7. Vocem *artifex* hoc sensu inlustrat Gronov. ad Sueton. Vespas. 18.

Quia hister Tusco verbo ludio vocabatur] Quidam libri *histrio* habent. At Plutarchus etiam in Problematis [p. 289.] a Tuscis Ἵσρον vocatum scribit. ut recte *Hister* legatur. SIG. *quia iter* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *quia ister* Leid. 1. et Klock. *quia histrio* Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. et Gaertn. quod ex verae lectionis interpretatione receptum est. De voce *hister* v. Cel. Graevium ad Sueton. Aug. 70. Deinde *ludius vocabatur* Lovel. 4. 5. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. *ludios vocabatur* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. Sed v. supra ad §. 4. *ludius* est apud Valer. Max. 2, 4, 4. *Et quia ludius apud eos Histrio adpellabatur, scenico nomen Histrionis inditum est.*

Nomen histrionibus inditum] Pighius ad Valerii Max. locum modo laudatum legendum censet *nomen histrionis*, quia ita etiam ibidem Valer. Max. loquitur. At vetant omnes codices scripti et editi, qui constanter *histrionibus* servant. Et recte. Ita enim Livius ubique loqui amavit. 1, 1, 3. *Troja vocatur, pagoque inde Trojano nomen est.* et mox eodem cap. *Trojae et huic loco nomen est.* ad quae loca plura notantur. 3, 57, 10. *Leges decemvirales, quibus tabulis duodecim est nomen, in aes incisas in publico proposuerunt.* c. 65, 4. *Insectandisque Patribus, unde Aspero etiam inditum est cognomen, tribunatum gessit.* 4, 26, 2. *T. Quinctius, L. filius, Cincinnatus (eidem et Penno cognomen additur) et C. Julius Mento consules facti.* Silius Ital. qui Livium imitari solet, 11, 58.

Pacuvio fuit haud obscurum crimine nomen.

quo quaedam ex Livio aliisque scriptoribus exempla olim contuli. Justin. 13, 7. *Cui nomen Batto fuit.* Florus 1, 7. *Tarquinius, cui cognomen Superbo ex moribus datum.* Praeterea *indictum* Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. et Haverk. atque ita inter versus emendatur in Voss. 1. Saepius hoc modo erraruut scribae. V. supra ad 3, 65, 4. Et ita in loco Valer. Max. laudato codex Traject. prior pari lapsu praefert, *scenico nomen Histrionis indictum est.*

§. 7. *Qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temere ac rudem alternis jaciebant*] *Fescennino versu* quidam in dandi casu antique dictum putant: quod, nescio, quam probem. Neque enim necesse est, ut ab accusativo *similem* regantur, quod absolute positum videtur, ut illud *incompositum.* GLAR. Hic locus partim librariorum vitio, partim antiquitatis ignoratione obscurissimus est. Habent tamen libri veteres impressa aliqua vestigia verae lectionis. Nam in quibusdam est *Fescennino similem versu incompositum temere.* Quibus adductus sum, ut credam legendum

tum: qui non, sicut ante, Fescennino versu simi- 7

esse, *Fescennino similem versum, compositum temere.* ita ut prima syllaba vocis *incompositum* sit ultima litera vocis *versum.* Quid enim significat *versus incompositus temere?* Est autem sensus: primum ludiones ex Etruria acciti sine carmine ad tibicinis modos saltarunt. post versus, sed inconditi, et motus a voce non absoni accesserunt. tum diligentia quoque major adhibita est. Non enim Fescennino similis versus, temere compositus ac rudis, ut ante, allatus est, verum descripto ad tibicinem cantu saltuque congruenti satyras peregerunt. Quo fit, ut mos ille explicetur, qui ab Aristotele in poëticis recitatur [c. 1.] veteres nimirum histriones imitatos esse *ῥυθμῷ, ἁρμονίᾳ καὶ λόγῳ.* id est. *saltu, concentu, et versu.* atque earum primum duo genera extitisse. Unum eorum, qui tibiarum modis, alterum eorum, qui pedum motibus verbisque imitarentur. deinde vero tria evasisse, tum cum alius saltaret, alius canere coepit. cujus initium moris tribuit Livio poëtae hic auctor: Sophocli autem in tragoedia Aristoteles, cum aït ab eo inventum esse *τὸν τριταγωνιστήν.* †. „Hunc locum reprehendit Robortellus 2. Emendat. „33. concedens, ea quidem se ita „habere, quae ab Aristotele ex- „ponuntur, at simul ostendens „aliud esse, quod ab Andronico „factum Livius scribit. Cum e- „nim unus esset, qui imitaretur „cantu et sermone, separare is „coepit, quia impedire illum, „qui duo simul faceret, videbat. „Aristoteles vero histriones tres „fuisse introductos primum a „Sophocle, qui sermone imita- „rentur, ut hic esset primarum „partium, alter secundarum, ter- „tius tertiarum.“ †. SIG. Vossianus quoque [sec.] et Helm. *versum.* Hoc igitur accipio ab Sigonio. At non transpono voces, non fero *compositum*: abnuunt enim scripti. Quaerit, quid sit *incompositus temere?* sed jungit dissociabilia. Livius vult, versus incompositos ac rudes, Fescenninis versibus similes, alternis temere ac sine arte jactasse. J. FR. GRON. Vulgatam lectionem *versu similem incompositum* Oxonienses suos retinere, auctor est Cl. Hearne. Et ita tantum non omnes mei. Nam, praeter Voss. 2. a Gronovio memoratum, tantum Lovel. 3. *versum* praefert; at Klock. *Fescennino versui similem, compositum temere.* Et sane ne id quidem, quod Gronovius ab Sigonio accepit, probandum videtur. Sed vel cum Klockiano *Fescennino versui similem* legendum est, vel *versu,* quod servant reliqui, pro *versui* more antiquo, ut quidam apud Glareanum putant, accipiendum. V. infra ad 24, 19, 6. Utrumque autem *Fescennino versu,* vel *versui, similem* et *Fescennino versum similem,* dici potuisse, Liviumque utroque modo locutum esse, patet ex illis, quae supra notavi ad 3, 9, 4. Si plures etiam codd. probarent, *compositum temere* non displiceret. Facile enim syllaba initialis *τοῦ incompositum* repeti potuit ex proximae vocis litera finali *m.* V. supra ad 5, 23, 5. Nunc tamen Gronovio cedo. Ceterum illis, quae Robortellus de sensu Aristotelis contra Sigonium disputavit, ipse postea Sigonius respondit 1. Emendat. 36. ac sententiam defendere conatus est. In repetitis tamen editionibus, quae post verba Aristotelis subjiciuntur, expunxit: ut ea ipsi postea displicuisse verisimile sit. Ea tamen, contra quam semper observavi, hic restitui; quod,

lem incompositum temere ac rudem alternis jaciebant; sed inpletas modis saturas, descripto jam ad

-iis resectis, commode intelligi nequeant, quae Glareanus ad Sigonii Scholion in fine monuit. Insuper *alterni* Leid. 2. *alterius* Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad 4, 53, 11. Tum *faciebant* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. quemadmodum saepe variant codd. scripti. V. inferius notata ad 41, 4, 2.

Inpletas modis saturas] *inpletis modis* Lovel. 2. et Gaertn. Deinde varie libri manu exarati praeferunt, vel *satiras*, vel *satyras*, vel, ut optimi Florent. Leid. 1. Voss. 1. et Harlej. 1. habent, *saturas*. V. Vossium in Etymol. ling. Lat. v. *Satyra* et v. *Satura*, quosque ibi laudavit.

Descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant] Dacerius redarguit Casaubonum, ut qui crediderit, omnia, quae hic tradit Livius, in unum illum annum concludenda esse, quo Sulpicius Peticus et Licinius Stolo consules fuerunt. Non scio, unde hoc colligere potuerit, nec quidquam apud Casaubonum invenio, ex quo intelligatur, eum hoc credidisse. Postquam retulerat verba superiora Livii, addit: *Haec Livius in A. V. C. CCCXC. consulibus C. Sulpicio Paetico, C. Licinio Stolone, quando gravi pestilentia urbs laboravit.* Ex his nemo praeter hunc censorem exsculpet, opinor, quod is Casaub. tribuit: non enim dicit Casaubonus, Livium tradere, omnia illa hoc uno anno gesta esse, sed ab eo in historia hujus anni referri. DUK. *motu congruenti pangebant* Haverk. Scriptum fuerat *pagebant*; hinc, omissa linea per caudam literae *p* trajecta, factum est *pagebant* et *pāgebant*. Ita *peractus*, seu *pactus*, et *pactus* supra commutabantur 5, 50, 7.

§. 8. *Livius post aliquot annos*] *Lucius*, pro *Livius*, Lovel. 2. Tum *post aliquos annos* Harlej. 2. V. supra ad 6, 37, 8. *post aliquod annos* Haverk. V. ad 6, 24, 2. *post aliquot annis* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Harlej. 1. Gaertn. et Klock. quod eodem modo dictum accipi potest, quo *post aliqanto*, *post paucis diebus*, de quibus egi ad 2, 31, 4.

Qui ab saturis ausus est primus argumento fabulam serere] Hanc sententiam his verbis tradidit Valerius 2, [4, 4.] *Paulatim deinde ludicra ars ad satyrarum modos perrexit, a quibus omnium primus poëta Livius ad fabularum argumenta spectantium oculos et animos transtulit. Isque sui operis actor, cum saepius a populo revocatus vocem obtudisset, adhibito pueri et tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit.* SIG. Alii *ausus est primus argumentum fabulam serere.* Ut supra 3, [44, 9.] *Notam judici fabulam petitor, quippe apud ipsum auctorem argumenti, peragit.* vel alii *argumento fabulam facere*, vel *argumentosam fabulam facere.* Lege *argumentum suum fabulam serere*, vel *facere.* vel *argumento suo fabulam inserere.* Gallicus interpres: *qui, après l'usage des satyres, osa le premier entremesler des choses vrayes parmi ses farces.* vel lego *argumento suo fabulam cerere*, pro *quaerere.* Ita infra [c. 8, 7.] *carta pars*, quo *quarta*, in Msto. KLOCK. *Argu-*

tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Livius post aliquot annos, qui ab saturis ausus est 8

mentum fabulae saepe dicunt veteres. Terentius Prol. Andr. et Heautont. Auctor ad Herenn. 1, 12. Suet. Calig. 52. Ner. 12. et alii. Sed quid est *argumento fabulam serere?* Ferrar. l. 2. Elect. 5. interpretatur *fabulam argumento componere*, seu *fabulam condere*, et profert verba Quintil. 5. Inst. Or. 10. *Fabulae ad actus scenarum compositae argumenta dicuntur.* et Livii 3, 44, 9. *Notam judici fabulam petitor, quippe apud ipsum auctorem argumenti, peragit.* Ex his et aliis, quae laudavi, locis quidem intelligitur, quid sit *argumentum*, sed nondum liquet, quid sit *fabulam serere.* Credo tamen hoc a Ferrario recte exponi *componere*, quod etiam *contexere* dicas et *conserere.* Livius hoc cap. *Consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt.* 25, 6, 6. *Fati lege immobilis rerum humanarum ordo seritur.* Quintil. 5, 10. *Ordo rerum tribus momentis consertus est.* V. Cl. Drakenb. ad Silii Ital. 8, 266. Ita sensus erit, qui primus ausus est, spreta satyra, argumentis fictis fabulas componere et contexere. Fortassis etiam *serere*, quasi de re nova et Romanis ante id tempus incognita, dicit: quemadmodum in hoc Horatii Art. Poët. 46.

In verbis etiam tenuis cantuque serendis,

Acron et plerique alii *serere* exponunt *novare*, *nova verba facere.* DUK. Sex priores voces exsulant a Lovel. 5. a m. 1. Earum loco has quinque *quia a saturis ausus est* reposuit manus altera. *quibus a saturis*, pro *qui*, praefert Lovel. 4. [*quibus ab satyris* Veith.] *qui a satiris* Portug. et Gaertn. *qui a saturis* Fragm. Hav. et Lovel. 1. *qui a satyris* Haverk. *qui ab sacris* Leid. 2. Tum *ausus est primo* Portug. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *argumento fabulam serere* omnes scripti praeter Portug. et Haverk. qui *inserere* praeferunt, ut Klockius ex conjectura emendavit. *argumento fabulam facere* editt. principes. *argumentosam fabulam facere* Mediol. anni 1505. quod Ascensius annis 1513. et 1516. recepit. Sed, vox *argumentosus* an seculi Liviani sit, admodum dubito. V. Voss. de Vitiis Sermon. l. 3, 1. et l. 7. ea voce. Aldus deinde *argumento fabulam serere* substituit: quod ob codd. consensum verum puto. Id autem Ferrarius 2. Elect. 5. exponit fabulam argumento componere, seu fabulam condere, quia teste Quinctiliano 5. Instit. 10. *fabulae, ad actus scenarum compositae, argumenta dicebantur.* (* *fabulam serere* dixit Liv. 38, 56, 8.) Ceterum memoratu dignissima sunt verba Doujatii, quibus hunc locum enarravit, ut peritia ejus in arte Chronologica et Historia literaria nulli deinceps incognita sit. Ita igitur inquit. „Vult, ni fallor, cum Lucilius satyrico carminis genere fabulas instituisset, quo, de re quaque, versus nullo certo argumento adstricti ab histrionibus recitabantur: Livium, eo genere relicto, fabulas suas, Graecorum more, ad quaedam argumenta certo ordine tractanda revocare ausum fuisse.“ Ergo, auctore Doujatio, Livius Andronicus, quem ipse Claudio Centone, Appii Caeci filio, et M. Sempronio Tuditano consulibus, id est, anno urbis conditae DXIII. primum

primus argumento fabulam serere, (idem scilicet, id quod omnes tum erant, suorum carminum actor)
9 dicitur, quum saepius revocatus vocem obtudisset,
venia

omnium fabulas Romae docuisse ex Gellii 17, 21. tradiderat, vixit post Lucilium satyrarum scriptorem, et morem a Lucilio institutum mutavit, quum tamen Lucilium Livio, Naevio, Ennio, Plauto, Caecilio, Terentio, Pacuvio, et Accio juniorem, et in obtrectandis eorum poëmatis clarum fuisse, Gellius eodem loco narravit. Eodem adfirmante, Livius, qui ante natum Scipionem Africanum majorem jam fabulas Romae docuit, attamen natu minor fuit Lucilio, qui *sub P. Africano* (prioris nepote adoptivo) *Numantino bello eques militavit*, teste Vell. Paterc. 2, 9. Quid non orbi literato ab hoc antecessorum Parisiensium primicerio exspectandum fuisset, si desultor juris totus se nostris literis dedidisset, ex hoc specimine satis patebit.

Idem scilicet, id quod omnes tum erant, carminum suorum actor] *i*, pro *idem*, habet Portug. *id* Lovel. 5. *scilicet* autem deficit in Haverk. Deinde *id quod omnes tantum erant* Leid. 2. Ita etiam supra variant libri 5, 36, 6. Simili modo *tum* et *tantum* commutantur supra 4, 51, 4. *tam* et *tantam* apud Cl. Corte ad Plinii 1. Epist. 2, 2. *id quod omnes timuerant* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. atque non nullae ex editt. principibus. simili errore ac *reliquerat* pro *reliqua erat*, *etiam* pro *et jam*, aliaque passim in Mstis obvia sunt. V. ad 1, 47, 9. 23, 29, 16. et pluribus locis. Praeterea *carminum suorum auctor* Lovel. 2. et Gaertn. V. ad 1, 26, 5.

§. 9. *Quum saepius revocatus, vocem obtudisset*] Dacerius: *on le fit jouer si souvent, qu'il s'enroua*. Parum adcurate. Nam haec verba, *on le fit jouer si souvent* etiam de diversis temporibus accipi possunt, et accepta esse videntur, contra mentem Livii, qui de uno et unius diei actu loquitur. *Revocare aliquem* est, jubere repetere ea, quae dicta sunt. V. Passeratium ad Cic. pro Arch. 8. Abramum ad Cic. pro Sextio 58. Livius 33, 32, 8. *Revocatus praeco* etc. *iterum renunciaret eadem*. Hoc Florus 2, 7. de eadem re dicit, *iterum iterumque praeconem illam vocem repetere jubebant*. Ad hanc significationem verbi *revocare* non satis adtendisse Dacerium ex eo adparet, quod dicit, *on ne pouvoit se lasser de voir les pièces de Livius, et on le fit jouer si souvent*. DUK. *vocem obtulisset* lapsu scribarum Portug. et Haverk. Nam Valer. Max. 2, 4, 4. eamdem rem referens, eamdem etiam locutionem usurpavit. *Quum, saepius a populo revocatus, vocem obtudisset*. *obtundere vocem* obcurrit etiam apud Cic. 2. de Orat. 70. *Patrono malo, quum vocem in dicendo obtudisset, suadebat Granius, ut mulsum frigidum biberet*. Similiter, inter varias qualitates vocis, etiam *obtusam vocem* refert Quinctil. 11. Inst. Or. 3. qui ibidem insuper *obtusas fauces vocem obscurare* dicit.

Puerum ad canendum ante

venia petita puerum ad canendum ante tibicinem quum statuisset, canticum egisse aliquanto magis vigente motu, quia nihil vocis usus inpediebat. inde ad manum cantari histrionibus coeptum, 10

tibicinem quum statuisset] Ingratum et supervacuum mihi hic videtur *quum*, et locum, quem corruptum putabam, levi emendatione ita restituere conabar: *vocem obtudisset, et venia petita p. a. c. a. tibicinem statuisset*, vel *vocem obtudisset, venia petita p. a. c. a. tibicinem statuisse, et canticum egisse.* Sed cohibuit me, ne quid tentarem, adnotatio Gronovii ad 28, 40, 2. etsi hoc interest, quod ibi longe plura, quam hic, interponuntur. DUK. *ad cantandum* Leid. 2. et Voss. 1. in margine. Tum *tibicinam* Florent. *tibicen* Lovel. 4. Ceterum hic etiam locus docet, quanta cura Doujatius ad verba Livii adtenderit. Dicit enim, Livium, voce jam nimio usu obtusa, tibicinis concentum adhibuisse: ut adeo *puer ad canendum* ipsi sit tibicen. Sed quid erit *tibicinem ante tibicinem statuisset?* Livius hic aperte *tibicinem* a *puero ad canendum* distinguit. Ante Livium *cantus jam erat descriptus ad tibicinem*, ut Livius modo dixit: sed insuper Andronicus adhibuit *puerum ad canendum*, tragoedum nempe, qui fabulam modulata voce pronunciaret, eumque *statuit ante tibicinem.*

Canticum egisse aliquanto magis vigenti motu] *ingenti motu* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad 2, 30, 14. *ingentem motu* Lovel. 2. et 5. *vigentem motu* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. et Harlej. 1. ubi ultima litera adhaesit ex initiali vocis sequentis. V. infra ad 40, 7, 8. legendum enim *vigente motu*, ut praeferunt Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Gaertn. omnesque edd. usque ad Paris. anni 1573. quae prima *vigenti* dedit, quod in nullo cod. superest, nisi in modo memorato Harlej. 2. a m. 2. *vigente motu* itaque revocavi. V. ad 6, 14, 13. Adde viros doctos ad Sueton. Ner. 20. Mox *votis*, pro *vocis*, perperam Portug.

§. 10. *Inde ad manum cantari histrionibus coeptum*] *cantari ad manum* dixit, pro cantare in promtu, et in praesentia, coramque. Hesychius *ad manum quae sunt*, prompta et parata interpretatur, et *servum ad manum* ad multa utilem, hoc modo. *Κατὰ χεῖρα, ἕτοιμα, εὐχερῆ, ἢ ὁ νῦν πρὸς χεῖρα καὶ εἰς πολλὰ χρήσιμος οἰκέτην* TURNEB. 3. Advers. 23. quem etiam v. 5, 11. Ego intelligo *ad manum*, id est, ad tacitam histrionum gesticulationem, quae manu vel praecipue peragitur. KLOCK. Haec verba Livii ita in editis leguntur. Sed quis ea mihi sana esse et incorrupta praestabit? quid enim est *ad manum cantare?* hoc contra mentem auctoris est, qui post illud Livii factum histriones canere desiisse vult, et, qui antea voce motuque cantica agerent, solo motu et tacita gesticulatione exinde agere coepisse, et diverbia tantum ipsorum voci relicta. Nam diverbia pronunciabant histriones, cantica saltabant, puero accinente et responsante tibicine. Ante Livium poëtam et cantu simul et motu corporis ea peragebant. Valer. Max. 2, 4. de poëta Livio: *isque sui operis actor cum,*

11 diverbiaque tantum ipsorum voci relicta. Post-

saepius a populo revocatus, vocem obtudisset, adhibito pueri et tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. inde igitur mos deductus, ut pantomimi in comoediis taciti cantica desaltarent. quare legendum apud Livium: *inde ad manum saltari histrionibus coeptum, et diverbia tantum ipsorum voci relicta.* Dubitatione prorsus caret haec emendatio. *saltari* in *cantari* mutaverunt, qui non intelligebant, quid esset *ad manum saltare*, et mentem Livii non percipiebant. *ad manum saltare*, est manibus saltare et gesticulari. Verbum Graecum non poterat melius exprimi. Nam *Χειρονομεῖν* omnino est *ad manum saltare.* Genus autem hoc ipsum loquendi vulgare et protritum Latinis, *ad manum*, aut *ad manus saltare*, pro manibus saltare. Sic *ad tibias canere*, pro tibiis canere. Lampridius in Heliogabalo [32.] *Ipse cantavit saltavit, ad tibias dixit.* Sic *ad tabulam ludere. ad manum lapides jactare* apud Vegetium. Ita etiam *ad digitum pugnare* dicebant, pro digitis pugnare, quod uno verbo *micare.* Quintilianus 8, 5. *Contra eamdem sororem gladiatoris, cujus modo feci mentionem, ad digitum pugnavi.* Ita in vetustissimo et optimo codice legebatur, quem olim a Bongarsio habui, τῷ πάνυ. vulgo editur, *at digito pugnavi. ad digitum concurrere* dixit incertus auctor veteris epigrammatis:

Lex erat ad digitum posita
concurrere palma.

Quem ego versum semper et ita legendum, et de micatione intelligendum judicavi, quod alibi pluribus probabo. *decernere digitis* apud Calpurnium Ecl. 2.

Et nunc alternos magis ut
distinguere cantus
Possitis, ter quisque manum
jactate micantes.

igitur *ad digitum pugnare* et *digitis pugnare* idem, ut *ad manum saltare*, et *manibus saltare.* quod est *Χειρονομεῖν.* Hesychius *Χειρονόμος, ὀρχηστής.* SALMAS. ad Vopisci Carinum c. 19. p. m. 830. Salmasius ad Flavii Vopisci Carinum *saltari*; et hanc emendationem dubitatione prorsus carere scribit. Sed illud habent omnes codices: accipiendumque, non ut ipsi histriones *cantare ad manum* dicantur coepisse, sed alii, illis gestum sine voce agentibus. Est enim *cantare* alicui *ad manum* non, ut Turnebus voluit, cantare in promtu et in praesentia, coramque, sed gesticulationi ejus, quae saltando fiebat et loquaci manu, cantando respondere, et pronunciare modulate, quae histrio agat. Sueton. Calig. 54. *Canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret; quo minus et tragoedo pronuncianti concineret, et gestum histrionis, quasi laudans vel corrigens, palam effingeret.* Et hinc intelligendum apud eumdem in Nerone 24. *Atque in quodam tragico actu cum elapsum baculum cito resumsisset, pavidus et metuens, ne ob delictum certamine summoveretur, non aliter confirmatus est, quam adjurante hypocrita, non animadversum id inter exsultationes succlamationesque populi.* Ubi fatetur Torrentius, se non intelligere, quis hic sit *hypocrita*: et suspicatur aliquem, qui adstiterit canenti, ut phonascus verba faciendi, monendi caussa vel subjiciendi, si quid fugeret memo-

quam lege hac fabularum ab risu ac soluto joco

riam. Alii *hypocritam* conjiciunt fuisse ex illis, qui cum principe tragoediae partem cantaverint, aut denique simplicius, ut ajunt, *hypocritam* pro adulatore Caesaris accipiunt. Nimium illi quidem simpliciter se. Nec cantabat ille cum principe, sed principe cantante saltabat. Nimirum Nero hic, quod in Caligulae verbis *Tragoedus*, agit; *hypocrita*, quod *histrio*. Tragoedus canebat, id est, modulate pronuntiabat: histrio, vel hypocrita, vel pantomimus saltabat et gesticulabatur, et praeter hos aderat tibicen. Ut hic *puer ad canendum* pro tragoedo; tibiden, ante quem statutus puer; Livius Andronicus *actor suorum carminum*. Sic *cantare ad tibias*, sicubi, non utique semper, ut vult *ὀπάνυ*, est solummodo tibias inflare, sed, alio tibias animante, carmen voce accinere: *cantare ad fides*, Ovidio *ad citharam ora vocalia movere*, et *subjungere* vel *sociare carmina nervis* [5. Met. 332. 340. l. 11, 5.] simul pulsare citharam, simul canere. Varro apud Nonium [v. *Naenia*.] *Ibi a muliere, quae optima voce esset, praefica laudari, dein naeniam cantari solitam ad tibias et fides.* Sic conjicimus, pro *per quam*. Cicero 4. Tuscul. 2. *Gravissimus auctor in Originibus dixit Cato, morem apud majores hunc epularum fuisse, ut deinceps, qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes: ex quo perspicuum est, et cantus tum fuisse descriptos vocum sonis et carmina.* Sic autem legendum, non *rescriptos*, vel docent verba hic apud Livium: *descripto ad tibicinem cantu.* Idem l. 1. ejusdem operis [44.] *Non intelligo, quid metuat], cum tam bonos versus fundat ab tibiam.* Et secunda Agraria [34.] *Hostiae majores ad praeconem et ad tibicinem immolabantur.* 2. de legibus [24.] *Honoratorum virorum laudes in concione memorantor, easque etiam ad cantus ad tibicinem prosequuntor.* Varro 2. de re Rust. ult. *Sacrificanti tibi, Varro, ad tibicinem Graecum.* Donatus de tragoed. et com. *Hujusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, ut his auditis multi ex populo ante discerent, quam fabulam acturi scenici essent. Cantabat* igitur puer *ad manum* Livio Andronico, ipse ad tibicinis modos saltabat agens canticum. Lucianus de Saltatione [p. 798.] *Πάλαι μὲν γὰρ αὐτοὶ καὶ ᾖδον, καὶ ὠρχοῦντο. εἶτ᾽ ἐπειδὰν κινουμένων τὸ ἆσθμα τὴν ᾠδὴν ἐπετάραττεν, ἄμεινον ἔδοξεν ἄλλους αὐτοῖς ὑπᾴδειν.* Festus in *Salva res est. Inventum esse ibi C. Pomponium libertinum, mimum magno natu, qui ad tibicinem saltaret.* Idem: *Nenia, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam.* J. FR. GRON. Salmasii ad Vopisci Carin. 19. emendationem hujus loci multis post Gronovium refellit Ferrarius 2. Elect. 5. sed *ad manum cantare* exponit cum Turnebo 3. Advers. cap. ult. et confirmat e Quintil. 12. Instit. 5. *arma habere ad manum.* et ex Livio [9, 19, 6.] *Supplementum Romanis ad manum domi esse.* Adde Plinium 35. H. N. 10. *ad manum intuenti demum adparere.* et African. l. 19. §. 5. D. ad SCtum Vellej. *Quia ad manum nummos non habebam.* Itaque ex horum sententia *ad manum cantari histrionibus coeptum* est, histriones coeperunt ad manum habere, qui cantaret, et quo pronunciante ipsi saltarent. Gronovii interpretatio-

res avocabatur, et ludus in artem paullatim verterat; juventus, histrionibus fabellarum actu re-

nem horum verborum eo praecipue improbat Ferrarius, quod cantor cantando non respondebat gesticulationi histrionis, quae saltando et loquaci manu fiebat; sed quod contra histrio saltando et gesticulando ea exprimebat, quae cantabantur. Hoc recte animadversum videtur. DUK. Salmasii conjectura recte a viris doctis explosa est. Ei autem erroris fons exstitit, quod *ad manum cantari histrionibus* acceperit pro ab histrionibus; quum accipiendum sit ad manum cantari histrionibus sive histrionum caussa a pueris ad canendum ante tibicines statutis. Quin et, *saltare ad manum*, pro saltare manibus, an sit locutio temporis Liviani, admodum dubito. Certe ipse Salmas. ad Vopisci Procul. 13. veteres dixisse tradit *ludere alea, tesseris, latrunculis*, at recentiores scriptores *ad aleam, ad tabulam, ad latrunculos*. Similiter *jacere ad fundas*, pro fundis, *destinare ad balistas*, pro balistis, locutiones Vegetianas esse, Stewich. ad eum docuit ad 4, 8. et 18. Pluribus aliis argumentis, post Gronovium ad hunc locum, Salmasium verba Livii tentantem refellit Ferrarius 2. Elect. 5. cui neque Gronovii expositio satisfecit per omnia. Postquam enim, Salmasii conjectura refutata, docuisset, *cantare ad manum* esse, prope et in vicino cantare, quomodo fere Turnebus interpretatus est, plures adfert difficultates, quae contra expositionem Gronovii moveri possent, et apud ipsum videndae sunt, quod omnia recenseri adnotationum ratio non permittat. Tandem tamen hujus rei judicium eruditis committit.

Diverbiaque tantum ipsorum voci relicta] Hinc est, quod ait Donat. in Andr. [immo de Tragoed. et Comoed. circa finem] *Diverbia* a solis histrionibus fuisse pronunciata. *Histriones* enim videtur vocasse eos tantum, qui canerent, non qui item saltarent, aut tibias inflarent. Quasi vero intelligendum sit, canticis rem actam esse tibiis, saltu, et versu: in diverbiis autem versu tantum, modo, id quod veteres Latini *assa voce* dixerunt. *Diverbia partes comoediarum sunt*, auctore Diomede [3. Gramm. p. 489.] *in quibus plures personae versantur: Cantica, in quibus una tantum*. SIG. Immo contra per *histriones* intelligendi videntur, qui saltabant ac gesticulabantur, quorum ipsorum voci diverbia relicta, cantica vero relata ad tragoedos, qui histrionibus gestum sine voce agentibus ad manum cantabant. Certe apud Sueton. in Calig. 54. quem modo Gronov. laudavit, Caligula *tragoedo pronuncianti concinebat*, et *gestum histrionis effingebat*. Et ita Livius Andronicus, *puerum ad canendum, ante tibicinem cum statuisset*, non totam fabulam, sed *canticum egisse aliquanto magis vigente motu* dicitur in verbis praeced. Ceterum *de verbi atque tantum* mendose Voss. 2. *deverbiaque tantum* Leid. 1. Florent. Portug. Gaertn. Lovel. quinque, Haverk. et Fragm. Hav. cum edd. antt. Sed altera lectio verior est.

§. 11. *Postquam lege hac fabularum ab risu ac soluto joco res avocabatur*] *lege ac fabularum* omissa adspiratione Florent. Leid. 1. Voss. 2. Lovel. 2. 3. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 35, 26, 7. *lege ab fabularum risu ac soluto joco*

licto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus jactitare coepit: quae inde exodia postea

Fragm. Hav. a m. 2. Haverk. et Portug. *lege ab risu fabularum ac soluto joco* Harlej. 2. *lege hac fabularum ac risu ac solito joco* Leid. 2. a m. 1. sed *soluto* inter versus adscriptum est. Solent hae voces saepius commutari. V. infra ad 35, 34, 10. Vulgatum praestat. Virgil. 2. Georg. 385.

Nec non Ausonii, Troja gens missa, coloni
Versibus incomtis ludunt risuque soluto.

Deinde *re avocabatur* Haverk. *res evocabatur* Leid. 2. et Lovel. 1. *res advocabatur* Harlej. 1. Fragm. Hav. et quaedam ex antiquioribus editis. De hoc scribarum errore v. supra ad 1, 6, 1. *res abnotabatur* Lovel. 2. errore librarii. Solent autem alibi verba *vocare* et *notare* in Mstis confundi. V. Brockh. ad Prop. 3. El. 9, 48. et Cel. Burm. ad Ovid. 11. Met. 173.

Ludus in artem paullatim verterat] *in partem* nullo sensu Harlej. 1. Sed saepius ita variarunt librarii. V. supra ad 1, 15, 4. et 10, 3, 7. Deinde, duplici lectione recepta, *parum al' paullatim verterat* Gaertn. *verteretur* Voss. 2. et Lovel. 3. Malc. V. ad 2, 62, 2. *paullatim verterat in artem*, transpositis vocibus, Lovel. 5. [*et ludos in artem* Veith.]

Juventus, histrionibus fabellarum actu relicto] *juvenem* male Florent. Deinde *fabularum actu* Portug. Gaertn. et Haverk. Et vulgo distinguunt viri docti, ut *fabulae* sint argumenta ex historia fabulari petita, *fabellae* apologi. V. quae notarunt ad Phaedri 4. Fab. 6, 22. In vulgatum tamen *fabellarum* conspirant et plures et melioris notae cod. Et ita fere Cic. 2. ad Quint. Fratr. Ep. 16. *Συνδείπνους Σοφοκλέους, quamquam a te actam fabellam video esse festive, nullo modo probavi.* Mox *jactare*, pro *jactitare*. Leid. 2. V. ad 5, 40, 3. Contrario errore *jactitare*, pro *jactare*, praeferunt codd. infra 9, 41, 9.

Quae exordia postea adpellata] Vetusti codices *quae inde exodia*. GELEN. Absque *r* hoc legendum, non est dubium. Sed, num etiam absque adspiratione, non ita clarum. Quamquam si *exodia* sunt dicta, quod extra cantum essent, videlicet ridicula versibus intexta, quae sine cantu jactitare juvenes solebant, non est omnino dubium. At in his quid *deverbia*, quid *exodia*, quid *ad manum canere*, nemo non exponit, sed non etiam ita nemo non intelligit. GLAR. *Exodia* idem sunt, atque apud Aristotelem in Poëticis *Episodia;* haec quod extra rem sint, illa quod rei inserantur, appellata. Etenim Suidas aït: Ἐπεισόδιον τὸ εἰς τὰ δράματα εἰσαγόμενον κατὰ προσθήκην τινὰ, καὶ αὔξησιν τοῦ δράματος. Item Ἐπεισόδιον τὸ εἰσφερόμενον τῷ δράματι γέλωτος χάριν, ἔξω τῆς ὑποθέσεως ὄν. καταχρηστικῶς δὲ τὸ ἐξαγώγιον ἅπαν πρᾶγμα. Sic Livius vocat, *ridicula intexta versibus: Conserta fabellis potissimum Atellanis.* Nonius Marcellus exempla saepe profert ex fabula Nonii poëtae comici, *Exodio.* SIG. Temere infersit Rhenanus voculam *inde*, quae neque in ullo Msto nostrorum, neque in priscis editionibus remanet. GEBH. *quae exodia postea ap-*

adpellata, consertaque fabellis potissimum Atellanis
12 sunt. Quod genus ludorum ab Oscis acceptum tenuit juventus, nec ab histrionibus pollui passa est. Eo institutum manet, ut actores Atellanarum nec tribu moveantur, et stipendia, tamquam expertes
13 artis ludicrae, faciant. Inter aliarum parva principia rerum, ludorum quoque prima origo ponenda

pellata, omissa voce *inde*, etiam Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. *quae exordia postea appellata* Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 4. et Haverk. cum ed. Rom. anni 1472. *quae exordia postea appellata est* Lovel. 5. *quae exordia postea appellata* Harlej. 1. *unde exodia, quae exordia postea appellata* Florent. Neapol. Latinii, et, teste Hearnio, ed. Rom. princeps. *unde exordia, quae exordia postea appellata* Mediol. anni 1480. *unde exodia, quae exordia postea appellata* Parm. *unde exodia, quae exodia postea appellata* Tarvis. utraque, Veneta anni 1495. et quaedam aliae. Hinc primas duas voces abjecit Mediol. anni 1495. quod pleraeque usque ad Gelenium servarunt. At Gelenii lectionem probarunt Voss. 1. et Klockianus, ac τοῦ *inde* vestigia manent in illis scriptis atque excusis, quae *unde* praeferunt. Quare Gebhardo vocem *inde* iterum delenti consentire non possum. Ceterum, *exodus* et *exodium* scribendum esse, non male docuit Dausquej. de Orthogr. part. 2. in v. *Exodus*. Certe adspiratio ne in ullo quidem meorum codicum exstat, si excerptis fides habenda sit. Neque ejus etiam meminit Gronov. in exc. ex cod. Salmasiano Suet. in Tib. 45. et Dom. 10. De voce *Exodium* v. Voss. Etym. ling. Lat. ea voce.

Consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt] *conspectaque* Gaertn. *conservataque* Klock. Deinde *Attellani*, vel *Atteluni, sunt* Leid. 1. Lovel. 2. Portug. et Haverk. Sed literam ultimam τοῦ *Attellanis* intercepit prima proximae vocis *sunt*. V. ad 37, 29, 5.

§. 12. *Ut actores Attelanarum*] Nemo nescit, apud Romanos omnes, qui artis ludicrae pronunciandive causa in scenam prodibant, infamia notatos, tribuque motos, et a stipendiis atque honoribus repulsos fuisse. Hoc dudum multi docuerunt ex Edicto praetoris sub tit. D. de his, qui not. infam. ex Cicerone apud Augustinum 2. de Civ. Dei 13. ex hoc loco Livii, et ex Val. Max. 2, 4, 4. Nec quidquam aliud reconditae antiquitatis sub his verbis Livii latet. Tamen apertam ac simplicem eorum sententiam miris modis implicant, et nodos, nescio quos, nectunt quidam, interque eos Vir plurimae lectionis, et eruditionis minime vulgaris H. Dodwellus. Hic in App. Praelect. Camden. p. 713. adversus doctos quosdam, sed mihi incognitos, disputans scribit, eos hoc ita intelligere, *quasi tribu moti gratis, nec ullo publico stipendio militarent*. Deinde, quibusdam interjectis, *non tamen*, inquit, *negat ille* (Livius) *tribu motos stipendia accepisse, sed fecisse tantummo-*

visa est: ut adpareret, quam ab sano initio res in hanc vix opulentis regnis tolerabilem insaniam venerit.

III. Nec tamen ludorum primum initium, pro- 1
curandis religionibus datum, aut religione animos, aut corpora morbis levavit. quin etiam, quum me- 2
dios forte ludos circus Tiberi superfuso inrigatus

do. *Idque voluit, ni fallor, ut stipendia acceperint, non tamen stipendia fecisse, ut scilicet prodesset illis stipendiorum numerus legitimus ad honores rite capiendos.* Nihil horum intelligo, nec credo, quemquam veterum hoc sensu dixisse *stipendia facere.* Certe Dodwellus nulla auctoritate novam hujus phraseos interpretationem confirmat. Et quod putat actores Atellanarum non potuisse honores consequi, de eo neque ex Livio, neque ex aliis, quidquam adhuc didici. DUK. *auctores* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. quinque, Portug. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni errore. V. ad 1, 26, 5. Non tantum enim Atellanarum, sed et aliarum fabularum auctores infamia non notabantur. Deinde *Attellanorum* Portug. quasi ex proximo intelligenda esset vox *ludorum.* Sed recte vulgatum servant reliqui. Subauditur enim *fabula* vel *fabella.* V. Sanctii Minerv. 4, 4. sive de Ellipsi nominum in v. *Fabula.* Paullo ante *passa res est,* addita media voce, Lovel. 4.

§. 13. *Ludorum quoque prima origo ponenda visa est*] *primo origo* Gaertn. Vox *prima* vero deficit in Leid. 2. Male. V. ad 6, 12, 10. Deinde *ponenda est visa* Fragm. Hav. Ceterum *ludorum primum nuncium, quorum prima origo ponenda visa est* corrupte praefert Portug. per errorem enim *nuncium,* pro *initium,* et *quorum,* pro *quoque,* datum est. Quibus emendatis patet, voces *primum initium* huc inrepsisse ex principio cap. seq. quae scribere librarius inceperat, quod ibi quoque *ludorum,* ut hoc loco, obcurreret. Sed, iis jam exaratis, animadvertens se multa omisisse, non deletis, quae perperam scripta erant, praetermissa addidit. V. ad 3, 56, 11. et ad 5, 29, 2.

Ut adpareret, quam ab sano initio] *ut appareat* Leid. 2. Tum *quam absono initio* aberrantes dederunt librarii Lovel. 4. et 5. Mox vocabulum *insaniam* non agnoscit Harlej. 1. Deinde *venit,* pro *venerit,* Haverk. et Lovel. 2. De quo errore v. ad 40, 14, 11.

§. 1. *Nec tamen ludorum primum initium, procurandis religionibus datum*] *Nec tū,* pro *Nec tñ,* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. *Nec tamen primum religionis initium* Leid. 2. *Nec tamen primum ludorum initium* Lovel. 1.

Aut religione animos, aut corpora morbis levavit] *haud,* pro *aut,* priori loco praefert Harlej. 2. posteriori Portug. a m. 2. V. infra ad 28, 2, 11. At vocula *aut* posteriori loco deest in Leid. 2. Deinde *corpora le-*

inpedisset, id vero, velut aversis jam Diis adspernantibusque placamina irae, terrorem ingentem fe-
3 cit. Itaque, Cn. Genucio, L. Aemilio Mamercino secundum consulibus, quum piaculorum magis conquisitio animos, quam corpora morbi, adficerent, repetitum ex seniorum memoria dicitur, pestilen-
4 tiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam. Ea

vavit morbis Voss. 1. Leid. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. ac Lovel. 1. et 5. In quorum ultimo tria priora verba deerant a m. 1. Sed a m. 2. margini adscripta sunt, verum non suo loco post voces *corpora levavit morbis*.

§. 2. *Quum medios forte ludos circus Tiberi superfuso inrigatus inpedisset*] *tum medios* Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. Hinc vocem *forte* non agnoscunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. quae in reliquis superest. Tum *Tibri superfuso* Haverk. At eos errare, qui *Tibris* scribunt, *Tybris* autem poëtas tantum apud Latinos usurpare, auctor est Cluverius 2. Ital. Ant. 10. p. 799. *Tiberis superfuso* Florent. Leid. 1. et Lovel. 1. Sed ultima litera sibilans repetita est perperam ex initio vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2. Tum *irrogatus* Voss. 2. ac Lovel. 3. et *impendisset* Leid. 1.

Aversis jam Diis, adspernantibusque placamina] *adversus jam Diis* Lovel. 2. et Haverk. *adversis jam Diis* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. 2. et Portug. Ita 9, 1, 11. *Rerum humanarum maximum momentum sit, quam propitiis rem, quam adversis agant Diis.* Deos tam *adversos*, quam *aversos*, recte dici, monuit Cel. Burmann. ad Ovid. Epist. 7. Heroïd. 4. Hic igitur, ubi optimi codd. receptam lectionem tuentur, eam etiam praeferendam esse, nullus dubito. Passim hae voces in codd. scribarum errore commutantur. V. ad 2, 31, 6. Tum copula *que* non conspicitur in Gaertn.

§. 3. *Itaque C. Genutio, L. Aemilio Mamercino secundum consulibus*] *Cn. Genucio* ex tabulis Capitolinis et Diodoro [l. 16. p. 510.] qui Γναῖον Γενύκιον edit. SIG. *Caji* praenomen priori consuli tribuunt Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. quinque, Florent. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Klock. Apud Diodor. etiam codd. scriptos Γάϊον, pro Γναῖον, praeferre, margo editionis Rhodomanni adfirmat. Cedendum tamen puto auctoritati marmorum Capitolinorum. Nam alibi etiam saepe pronomen *Cn.* sive *Cnaeus*, in *C.* sive *Cajus*, abiit. V. ad 5, 11, 1. infra hoc lib. c. 12, 1. c. 28, 2. 8, 18, 13. et alibi. *Genucio* autem, non *Genutio*, scribendum esse, Sigonius jam supra observavit ad 2, 52, 3. Deinde alterius consulis nomen gentilicium exsulat ab Hearnii Oxon. C. Tum *Mamerco* tantum non omnes codd. mei, nisi quod *Marco* sit in Lovel. 3. Sed, *Mamercini* cognomen eum habuisse, supra vidimus ad c. 1. hujus libri §. 2. Denique *duobus consulibus*, pro

religione adductus senatus dictatorem clavi figendi caussa dici jussit. dictus L. Manlius Imperiosus, L,
Pinarium magistrum equitum dixit. Lex vetusta est, 5
priscis literis verbisque scripta, ut, qui praetor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat. Fixa fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervae templum est. Eum clavum, 6

secundum, Voss. 2. *secundis consulibus* Gaertn. Sed error natus est ex eo, quod per notas scriptum fuerit *II. consulibus*, ut in multis codd. superest. Alia exempla v. ad 4, 16, 6. Epit. l. 7. et alibi. *N. consulibus* Lovel. 3. Vox *secundum* deficit in Lovel. 2. et 4.

Repetitum ex seniorum memoria dicitur] Hac de re nihil ante tradidit. SIG. Omnia haec verba perperam deficiebant in Voss. 2.

Pestilentiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam] *pestilentiam quandam clavo a dictatore fixo* Gaertn. *pestilentiam quodam clavo ad dictatore fixo* Leid. 2. et Lovel. 1. Voces *quodam* et *quōdam*, sive *quondam*, alibi commutarunt librarii. V. infra ad 37, 11, 6.

§. 4. *Ea religione adductus senatus*] *In ea religione* Portug. *In eaque religione* Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. et Haverk. *Eaque religione* Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *Ea qua religione* Leid. 1.

Dictatorem clavi figendi caussa dici jussit. dictus L. Manlius] *clavi ficendi* Leid. 2. *clavi fiendi* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *dici* male deficit in quibusdam edd. antt. Tum *dictus Lelius Manlius* Portug. V. ad 29, 7, 2. *dictus L. Mallius* Gaertn. et Lovel. 3.

§. 5. *Lex vetusta est, priscis literis verbisque scripta*] Respiciendos hic monet Cl. Hearnius Franc. Balduinum Comm. de Legg. XII. Tabb. p. 151. ed. Basil. anni 1557. et Tennulii notas in Jamblichum p. 157. Ceterum *Lex vetusta ex priscis literis* nonnullae edd. antt. pro quo Ascens. anno 1513. dedit *est*. Et ita praeferunt omnes scripti, nisi quod Gronov. paullo post moneat, *τὸ est* in altero Vossianorum inter versus demum manu sequiori adscriptum esse.

Ut, qui praetor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat] V. Festum in *Maximum praetorem*. KLOCK. *imbribus Septembribus* Klock. *Idibus Septembris* Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. et Fragm. Hav. a m. 1. Ambigue *Idibus Septemb̃*. Leid. 1. V. ad 4, 37, 3. Deinde *clavum apangat* Voss. 1. addita nota, literam initialem *a* delendam esse. Sed *clavum impungat* idem margini adscriptum habet. *impungat clavum* Lovel. 1. *impingat clavum* Leid. 2. *clavum figat* Harlej. 2. Gaertn. Haverk. Klock. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. [Veith.] Et ita a m. 1. praefert Portug. pro quo deinde altera interpolavit *pagat*. Sed *pangat*

7 quia rarae per ea tempora literae erant, notam numeri annorum fuisse ferunt: eoque Minervae

verum est, ex cujus interpretatione natum est alterum *figat*. Festus. *Pangere, figere. Unde plantae pangi dicuntur, cum in terram demittuntur. Inde etiam versus pangi vel figi in cera dicuntur.*

Fixus fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi, ea ex parte, qua Minervae templum est] Membranae Thuani, et Voss. Andreas, Beccarius: *maximi ea qua parte.* Voss. alter: *eaque parte.* Moguntini mutarunt. Sed fuit scribendum: *Fixus fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervae templum est.* Ut infra [c. 12, 6.] *Fines Romanos, qua ex parte Etruriam adjacent, peragravere.* De vicissitudine elementorum *A* et *X* diximus 4. Observ. [4. p. 52.] Sed et alia hujus loci obscura et ambigua. Libri MSS. fere omnes *Fixa fuit:* tamquam de lege loquatur, non de clavo. Video etiam in Vossiano post *vetusta τὸ est* inter versus demum manu sequiore adscriptum. Quasi fuerit: *Lex vetusta, priscis literis verbisque scripta, ut, qui praetor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat, fixa fuit dextro lateri.* De clavo ipso si quaeras, verisimile in eodem pariete sub ea lege depactum. Et istud videtur confirmare, quod subnectit: *eoque Minervae templo dicatam legem.* Nam si de clavo loqui voluisset, dixisset potius *dicatum lege.* Ne vero censeas, hoc verbi magis convenire clavo, quam legi, dicamus licet, *dicatam* nihil aliud esse, quam fixam, suspensam. Sic Tiberius Parrhasii tabulam, satis indecoram, *in cubiculo dedicasse*, dicitur Suetonio 44. J. FR. GRON. *Fixa fuit* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Harlej. 1. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Eam itaque lectionem, in quam conspirant certissimi codices, recepi. [*Fixus est* Veith.] Proprium de legibus verbum *figere.* Cic. 14. ad Attic. Ep. 12. *Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitiis latam, qua Siculi cives Romani.* Orat. Philipp. 1, 1. *Adsentiri etiam nos Ser. Sulpicio, clarissimo viro, voluit, ne qua tabula post Idus Martias ullius decreti Caesaris aut beneficii figeretur.* Philipp. 2, 36. *Ne qua post Idus Martias inmunitatis tabula, neve cujusquam beneficii figeretur.* Eodem cap. *Inspectantibus vobis, toto Capitolio tabulae figebantur: neque solum singulis veniebant inmunitates, sed etiam populis universis.* 12. ad famil. Ep. 1. *Tabulae figuntur, inmunitates dantur.* Virgil. 6. Aen. 622.

— — *fixit leges pretio, atque refixit.*

Ubi Servius notat. *Fixit autem ideo, quia incisae in aereis tabulis adfigebantur.* Deinde *ea ex parte, qua Minervae templum est* primum inveni in editione Curionis. Neque ulli codicum meorum eam lectionem firmant. *ea parte, qua Minervae templum est* est in Harlej. 2. Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Atque ita Ascensius anno 1513. omnesque recentiores usque ad Curionem ediderunt. *ea qua parte templum Minervae est* Lovel. 4. *ea qua parte Minervae templum est* Florent. Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. editique us-

templo dicatam legem, quia numerus Minervae inventum sit. Volsiniis quoque clavos, indices nu-

que ad Ascens. Pro quo recte Gronovius, mutata unica litera, *ex qua parte Minervae* dedit. De literis autem *A* et *X* saepius male inter se confusis v. infra ad 40, 59, 8.

§. 6. *Quia rarae per ea tempora literae erant*] *raro* Portug. et Haverk. Male. Supra 6, 1, 2. *Quod parvae et rarae per ea tempora literae fuere.* Tum *erant literae* Lovel. 2.

Notam numeri annorum fuisseferunt] Quomodo unicus clavus numeri nota esse potuerit, lectori expendendum: nam ego plane non intelligo. GLAR. Scilicet, ut quot anni, tot clavi numerarentur. Quod Glareano obscurum videtur; cum tamen scribat Festus: *Clavus annalis appellatur, qui figebatur in parietibus sacrarum aedium per annos singulos, ut per eos colligeretur numerus annorum.* SIG. Prima vox deerat in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. secunda in Hearnii Oxon. L. 1. tertia in Lov. 2. Deinde *fecerunt*, pro *ferunt*, obfert Harlej. 1. Ita *fecimus*, pro *ferimus*, in multis codd. male exaratum exstabat supra 4, 3, 5. *ferre* et *facere* infra commutantur 9, 15, 5. Ceterum apud rusticos, literarum vel memoriae per literas servandae, temporisque per annos ab urbe condita aut alia ratione notandi ignaros plerumque et rudes, atque antiquae simplicitatis, ut plurimum, retinentissimos, numerantem istum clavum diutissime in usu mansisse, Cl. Jac. Perizonius in Animadv. Hist. c. 5. p. 181. probat ex Petronio in Satyr. 135.

At paries circa palea satiatus inani,
Fortuitoque luto, clavis numerabat agresteis.

Ad quem locum v. etiam viros doctos, et Thom. Dempster. de Etrur. regali 1, 15. p. 63.

Eoque Minervae templo dicatam legem, quia numerus Minervae inventum sit] Vet. lib. *a Minerva inventus sit.* SIG. *a Minerva inventus sit* placet legi Sigonio. Sed ego plus tribuo consensui optimorum multorum codicum, quam libro ipsius unico, nescio quam probo; legoque, volentibus jubentibus illis, *quia numerus Minervae inventum sit.* Et sic poëta, nescio qui, in persona Phoebi:

Inventum medicina meum est; opiferque per orbem
Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.

MOD. *quia numerus a Minerva inventus sit* lectio nihili est, e novissimo codice inculcata a Sigonio. Pall. duo, et prisca editio, *quia numerus Minervae inventum sit.* Campani vero editio, *quia numerus et Minervae inventum sit.* GEBH. *numerus a Minerva inventus sit* ab Sigonio est. Priores et duo Pall. Chiflet. Thuan. Voss. *quia numerus Minervae inventum sit.* Vel Ovidio dandum fuit, ne mutaretur, qui 1. Met. [521.]

Inventum medicina meum est.

quae adduxit Modius. Gratius [v. 399.]

— *priscas artes inventaque simplicis aevi.*

meri annorum, fixos in templo Nortiae, Etruscae Deae, comparere, diligens talium monimentorum

Cicero 5. Tusc. [31.] *Maximisque doloribus adfectus eos ipsos inventorum suorum memoria et recordatione confutat.* Voss. alter, et Buslid. *numerus Minernae inventus sit.* Helm. *numerus Minervae inventus fuit.* J. FR. GRON. *numerus a Minerva inventus sit* Portug. Haverk. Lovel. 2. 4. et Hearnii Oxon. B. et C. *numerus Minervae inventus sit* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. *numerus a Minerva inventum sit* Harlej. 2. Reliqui *Minervae inventum*, quod recte viri docti alteri lectioni, cui Sigonius adhaesit, praeferendum esse docuerunt. Seren. Samonic. de Medic. v. 1.

Phoebe, salutiferum, quod pangimus, adsere carmen,
Inventumque tuum promto comitare favore.

Plinius 8. H. N. 45. *Thessalorum gentis inventum est, equo juxta quadrupedante cornu intorta cervice tauros necare.* 25, 5. *Linozostis sive parthenion Mercurii inventum est.* 35, 12. *Dibutadis inventum est rubricam addere, aut ex rubrica cretam fingere.* qui ita saepius locutus est. *quia numerus Minervae inventum est* Gaertn. quasi τῷ *quia* subjunctivum addere nefas foret; qua de caussa etiam factum videtur, ut *fuit*, pro *sit*, in Helmst. apud Gronov. scriptum fuerit. At v. superius notata ad 2, 8, 5.

§. 7. *Volsiniis quoque clavos*] *Vulsiniis* ex veteribus lib. et Capitolinis lapidibus. SIG. *Volscinii* Lovel. 2. *Volscius* Lovel. 4. *Volscinis* Gaertn. et Haverk. *Volsinis* Portug. *Volsciniis* Lovel. 5. et quaedam ex antt. edd. Utroque modo haec urbs vocatur. *Volsinii* et *Vulsinii*. V. supra ad 5, 31, 5. et adde Broekhus. ad Propert. 4, El. 2, 4. Tum *quom clavos*, pro *quoque*, Gaertn.

Fixos in templo Nortiae, Etruscae Deae, comparere] Joannes Annius in commentario in Berosum, Propertiique Vertumnum aït, hanc Deam *Horchiam* vocatam; quod, ut solet, non admodum firmis probat rationibus. GLAR. Juvenalis [Satyr. 10, 74.]

— — idem populus, si Nortia Tusco
Favisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa Sejanum diceret hora
Augustum.

Nortia, vel potius, ut libri meliores, *Nurscia* Volsiniensium peculiaris Dea. Tertullianus [in Apolog. 24.] *Asculanorum Ancaria Dea, Volsiniensium Nurscia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.* LIPS. ad Taciti 4. Ann. 1. Lege *Nursciae.* Haec Nurscia, ut puto, Prisciano l. 5. [p. 643.] *Nurano* dicitur forma Graeca. Sic enim ibi Augiae vetustissimum Mstum habet, non *Ruscino.* KLOCK. Palat. sec. *Noritiae.* Campanus *Nuritiae.* Lipsius legit *Nursciae.* GEBH. Lipsius ad Taciti 4. Ann. 1. in libris melioribus *Nurscia* scribi aït. Scriptura variat in Juven. Sat. 10, 74. et Tertull. Apolog. 24. Sed *Nortia* habent inscriptiones veteres. V. quae nuper adnotavit Doct. Gorius ad Inscript. Donii Class. 1. n. 149. e quibus patet, non Vulsiniensium tantum, sed etiam aliorum Etruscorum Deam fuisse. *Nortia* et-

auctor Cincius adfirmat. M. Horatius consul ex 8
lege templum Jovis optimi maximi dedicavit anno

iam est in Martiano Cap. l. 1. p. 21. ubi Grotius eam distinguit a *Nursia*, Volsiniensium Dea, cujus meminit Livius. Sed credo idem numen fuisse, nec quidquam discriminis inter *Nortiam*, *Nursciam*, et *Nursiam*, praeter varietatem scripturae esse. DUK. *Vortiae* Lovel. 4. *Noritiae* Lovel. 6. a m. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Norciae* Gaertn. *Nursciae* Lovel. 1. Leid. 2. et pro varia lectione Voss. 1. in margine. Sed verum hujus Deae nomen *Nortia* esse, quemadmodum eam etiam reliqui codices adpellant, ex veteri inscriptione apud Reines. class. 1. n. 131. docuit Cl. Haverk. ad l. l. Tertull. Hearne autem auctor est, *Nursiam* et *Mursiam* a nonnullis vocari, ac respiciendos monet Gyrald. in Syntag. Deor. p. 459. et Guil. Burtoni Graecae linguae historiam p. 36. Adde Dempster. de Etruria reg. 1, 15. p. 62. Fabrett. inscript. p. 742. et quos laudat Cel. Burm. ad Suet. Vespas. 1. Ceterum *comparare* perperam, pro *comparere*, Leid. 2. Lovel. 4. et Haverk. De hoc lapsu scribarum supra v. ad 6, 1, 10.

Diligens talium monimentorum auctor Cincius adfirmat] Lipsius ad Taciti Ann. 4, 1. legit, *diligens talium monumentorum Cincius affirmat*, deleto τῷ *auctor*. Palat. tert. *offirmat*. GEBH. Vellem, libri Msti confirmarent conjecturam Lipsii, d. l. vocem *auctor* pro glossemate habentis. *Diligens* cum casu secundo a Cicerone, Plinio, et Suetonio dici, ostendunt Lexica, et Gudius ad Phaedri Prolog. l. 4. DUK. *talium munimentorum* Gaertn. sollemni, scribarum errore. V. ad 4, 10, 6. *monumentorum* Leid. ambo, Lovel. 1, 3. 4. 5. Haverk. et Fragm. Hav. Vocem vero *auctor*, quam Lipsius expungit, constanter servant omnes scripti: quibus invitis eam relegandam non censeo. Deinde perperam *Cintius* Voss. 2. *Cinnus* Leid. 1. *Circius* Lovel. 4. *Cicius* Lovel. 5. Conspirant etiam, quos consului, codices in vulgatum *affirmat*.

§. 8. *M. Horatius consul ex lege templum Jovis*] Dedicatio templi Jovis optimi maximi l. 2. quid attinebat ad solenne clavi figendi? Neque enim Livius eo in loco quicquam de clavo pangendo scripsit. GLAR. Quid hujus loci interest, Pulvillus ex lege, an ex senatusconsulto, an absque et hoc et illa, jure magistratus dedicaverit? Quid igitur hic *ex lege templum Jovis optimi maximi dedicavit*? Nullius hic legis tempestiva mentio, nisi de clavo pangendo. Utrum igitur scribendum *eam legem templo Jovis optimi maximi dedicavit*? an sufficit *ea lege*, ut significet, dedicationis quoddam caput fuisse, ut in eo clavus annalis pangeretur. De Minerva Jovis et Junonis συνναίῳ Rycquius in Capitolio suo c. 13. J. FR. GRON. Horatii consulis praenomen omisit scriba Florent. *Inde Oratius consul* praefert Voss. 2. et Lovel. 3. Sed, alibi *M.* praenomen in *in*, sive *inde*, ob ductuum similitudinem abiisse, vidimus supra ad 4, 52, 4. At Gaertn. corruptius legit, *al' Marcus*, *Meueius Horatius consul.* ubi scriba iterum duplicem lectionem *Marcus* et *Meueius* junxit. In reliquis verbis hujus loci codices scripti nihil mutant, sed uno ore in vulgatam lectionem conspirant: quam tamen servari non posse, patet ex illis, quae

post reges exactos: a consulibus postea ad dictatores, quia majus imperium erat, sollemne clavi figendi translatum est. Intermisso deinde more, digna etiam per se visa res, propter quam dictator
9 crearetur. qua de caussa creatus L. Manlius, per-

Glareanus et Gronovius ad hunc locum notarunt. Et quidem Gronovius duplicem conjecturam proposuit: vel enim legendum esse existimat: *eam legem templo Jovis optimi maximi dedicavit*, vel *ea lege templo Jovis optimi maximi dedicavit*. Duplicem postea etiam Doujatius proposuit, vel *ex lege*, vel *ea lege templo Jovis optimi maximi dedicavit*. Ex his constat, posteriorem Doujatii in nullo a posteriore Gronovii dissentire. Quo nomine itaque adpellabimus, cujusve fidei esse dicemus, quod Doujatius principi juventutis Francicae aliisque lectoribus persuadere conatus sit, non modo Glareanum, sed ne Gronovium quidem aliquid adtulisse, quo locus emendatior fiat? quum tamen alteram conjecturarum, quam ipse vulgavit, Gronovio clam sublegerit. Verba autem ita a se emendata id indicare addidit, primam clavi annalis fixionem seu dedicationem una cum consulibus coepisse anno post reges exactos, eodem quo ipsum Jovis Capitolini templum dedicatum fuerat; idque lege aliqua tunc ea de re constituta, quum antea regum annis numerata tempora fuissent. Verum hunc sensum inde eruere non possum. Sed potius *τά ex lege*, vel *ea lege templo Jovis optimi maximi dedicavit*, nempe clavum annalem, mihi notare videntur, M. Horatium ex auctoritate legis, vel ea lege, quam Livius antea vetustam priscis literis verbisque scriptam vocarat, et dextro lateri aedis Jovis optimi maximi fixam fuisse dixerat, jubente, clavum fixisse in templo Jovis. Ceterum quum verbis hujus legis constitutum fuisse dicatur, ut *praetor maximus clavum pangat*, et M. Horatius *eam legem dedicasse*, vel *ea lege dedicasse* clavum annalem referatur, inde omnino refellitur sententia Cl. Jac. Perizonii, existimantis, consules primis temporibus *Judices*, et postea demum *Praetores* dictos esse: quam aliis argumentis falsi convici supra ad 3, 55, 12.

Dedicavit; anno post reges exactos, a consulibus] Ita prave locum interpungi, monuit Jensius in Ferculo literario p. 100. Illa vero distinctio non alibi, quam in Cel. Jac. Gronovii editionibus, obcurrit, sed verisimiliter neglegentia typographorum. Veram interpunctionem ante Jensium jam Clericus in Amstelaed. editione revocavit. Cl. Hearne auctor est, Reinesium aliter, et quidem hoc modo, distinxisse: *dedicavit anno post reges exactos a consulibus. postea ad dictatores*. Verum ita etiam sensus Livii perit. Distinguendum est, ut edidi. Et ita ipse Hearne distinxit: *anno post exactos reges* alio ordine legit Lovel. 4.

A consulibus postea ad dictatores, quia majus imperium erat] *ab consulibus* Portug. et Haverk. Tum vox *majus* non comparet in Leid. 1. culpa de-

inde ac reipublicae gerendae, ac non solvendae religione, gratia creatus esset, bellum Hernicum adfectans, delectu acerbo juventutem agitavit; tandemque, omnibus in eum tribunis plebis coortis, seu vi, seu verecundia victus, dictatura abiit.

scriptoris. Postea *imperium sit* praeferunt Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Digna etiam per se visa est res] Τὸ *est* deficit in Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. utroque, Florent. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum auctoritate etiam expunxi. [*visa est res* Veith.] Praeterea *per se res visa* transpositis vocibus habent Harlej. 2. et Portug. Mox *per quam*, pro *propter quam*, Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 84.

§. 9. *L. Manlius, perinde ac rei gerendae, ac non solvendae religionis, gratia creatus esset*] Melius antiqua lectio, *perinde ac reipublicae gerendae, ac non solvendae religione gratia creatus esset.* GELEN. Non possum non vehementer dissentire a Sigism. Gelenio, qui, cum antea legeretur, *rei gerendae, ac non solvendae religionis gratia*, et recte legeretur, emendavit, *reipublicae gerendae ac non solvendae religione gratia.* Dissentio autem ab eo non solum, quod a veterum auctoritate librorum, sed etiam quod ab ipsa ratione alienam attulit lectionem. Neque enim dictatorem umquam traditum est creatum esse, *reipublicae gerendae causa*, sed *rei. Rem* autem *gerere* est bellum reipublicae causa gerere. Itaque, cum aliis multis de causis dictator creari solitus fuerit, hae tamen duae praecipuae semper habitae sunt, pacis et foris et domi praestandae. Quorum illud *rei gerendae* dixerunt, hoc *seditionis sedandae*, quemadmodum ex Capitolinis dictaturis intelligi potest. Neque vero solum *rei*, sed etiam *belli gerendi causa* inquit Livius, ut l. 8. extremo [c. 40, 2.] *Id ambigitur, belline gerendi causa creatus sit.* et l. 36, 41. *Novum imperatorem rei gerendae causa ex Italia venisse. Solvere* autem *religione* et *religionem* non sunt idem. Nam illud est, liberare eo officio, quo per religionem tenemur; hoc, praestare illud, quod ipsi ut faciamus, nostra nos religio admonet. SIG. Pall. omnes *rei gerendae.* neque aliter vetusti cusi. GEBH. Praeclare scriptus apud Sigism. Gelenium: *reipublicae gerendae, ac non solvendae religione gratia*: nisi quod posterius *ac* superfluum videtur. Firmat ipse Livius 5. [25, 4.] *Furere civitatem, quae damnata voti omnium rerum priorem curam, quam religione se exsolvendi, habeat.* 9, [8, 6.] *Exsolvamus religione populum, si qua obligavimus.* 29, [18, 1.] *Et vos audire et exsolvere rempublicam vestram religione, si ita vobis videbitur, velimus.* 40, [44, 8.] *Q. Fulvius consul, priusquam ullam rem publicam ageret, liberare et se et rempublicam religione votis solvendis dixit velle.* Quam vehementer igitur Sigonius a Gelenio hic dissentit, tam vehementer errat. Causatur, numquam dictatorem dictum esse *reipublicae gerendae causa*, sed *rei. rem* autem *gerere* esse bellum reipublicae causa ge-

1 IV. Neque eo minus principio insequentis anni, Q. Servilio Ahala, L. Genucio consulibus, dies Manlio dicitur a M. Pomponio tribuno plebis. Acer-

rere. At, qui bellum gerit, is etiam *rempublicam gerere* dicitur: et non modo dictator, sed ipsi etiam milites: ut monuimus ad 8, 31, 2. ubi offendit ad eundem lapidem Sigonius. Causatur deinde *solvere religione* et *religionem* non esse idem: cum sit illud, liberare eo officio, quo per religionem tenemur: hoc, praestare, quod ipsi ut faciamus, nostra nos religio admonet. Atqui optima ratio liberandi se illo officio, quo per religionem tenemur, est exsequi religionis officia, seu praestare illud, quod ut faciamus, religione admonemur. Et ita accipere perpetuo Livium tot locis demonstratum est. Sic et *solutos religione animos* dicit 36, [1, 4.] postquam litatum et secunda responderunt aruspices. Nec me fugit tamen, quod est 2, [32, 2.] *Nullam scelere religionem exsolvi*. Quantum autem Gelenianus liber Sigonianis praestet, nihil attinet dicere. J. FR. GRON. *reipublicae gerendae, ac non solvendae religionis gratia* Voss. 1. et Harlej. ambo. *rei gerendae, ac non solvendae religioni gratia* Haverk. *rei gerendae ac non solvendae religionis gratia* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. quinque, Portug. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. [Veith.] et Hearnii Oxonienses, nisi quod *caussa*, pro *gratia*, habeat codex B. V. ad 8, 29, 9. *rei gerendae, ac non solvendae religione gratia* Florent. Sed praefero etiam cum Gronovio lectionem, quam in suo Gelenius invenit. De locutione *rempublicam gerere*, quae de ducibus ac militibus bellum gerentibus usurpatur, v. supra ad 2, 64, 5. Modius etiam, relata illa parte scholii Sigonii, qua *rei gerendae* ei substituendum existimat, addit, Sigonium meminisse debuisse, utrumque formulam *rempublicam*, et *rem gerere*, veteribus crebro usitatam fuisse. Deinde utriusque illiusque illius multa exempla adfert, sed quae verbotenus descripsit ex Brisson. 2. de Formul. pag. m. 206. Quum itaque tota ejus adnotatio nihil novi contineat, eam universam expunxi. *Solvere religione* autem ut 3, 20, 4. *Cavillari tum tribuni, et populum exsolvere religione velle*. 5, 23, 8. *Cui se decimam vovisse praedae partem quum dicere Camillus, pontifices solvendum religione populum censerent*. et mox eodem cap. *Qui se domumque religione exsolvere vellet*. 8, 9, 13. *Romani exsolutis religione animis, velut tum primum signo dato coorti, pugnam integram ediderunt*. Auctor Epit. Liv. 56. *Ad exsolvendum foederis Numantini religione populum Mancinus, deditus Numantinis, non est receptus*. Ut autem *solvere religionem* et *solvere religione*, ita etiam non tantum *solvere obsidionem*, sed et *solvere obsidione* Livius infra dixit 44, 30, 13. *Parabat ducere in Illyricum, maxime ut Bassanitas solveret obsidione*. Posterius ac servant omnes codices, at prius non adparet in Portug.

Delectu acerbo juventutem agitavit] *dilectu* Florent. Leid. 1. et Lovel. 1. V. ad 37, 51, 7. *delectu acerrimo* Lovel. 4. 5.

Acerbitas in delectu, non damno modo civium, sed 2
etiam laceratione corporum lata, partim virgis caesis, qui ad nomina non respondissent, partim in
vincula ductis, invisa erat: et ante omnia invisum 3

Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. [Veith.] Supra 2, 28, 5. *Decernunt, ut delectum quam acerrimum habeant.* ubi vide. Verum hoc loco vulgatum praefero. Mox c. 4, 2. *Acerbitas in delectu invisa erat.* Auctor Epitom. Liv. hoc lib. *Quum dies L. Manlio dicta esset a M. Pomponio tribuno plebis propter delectum acerbe actum.*

Omnibus in eum tribunis plebis coortis, seu vi, seu verecundia victus, dictatura abiit] *in eum omnibus tribunis* Leid. 1. Tum *verecundia ductus* Lovel. 4. [Veith.] Sed v. ad 5, 26, 8. Deinde *habiit* Fragm. Hav. V. infra ad 37, 59, 6.

§. 1. *Q. Servilio Hala, L. Genutio secundum consulibus*] Legendum *Q. Servilio Hala II. L. Genutio II. consulibus.* GLAR. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. CCCXCI. p. 275. Tantum autem abest, codices nostros Glareano et Pighio consentire, ut potius Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. ambo, Gaertn. Klock. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et codices, quos Hearne Oxonii consuluit, etiam altero loco τὸ *secundum* omittant. Deest etiam in vetustioribus editt. et demum iterati consulatus nota *II.* adparuit in Coloniensi anni 1525. et inde in omnibus recentioribus, nisi quod Sigonius *iterum consulibus* ediderit. Vocem itaque, quam a Liviana manu profectam esse tot testes constanter negant, iterum expunxi. V. ad 2, 16, 7. Ceterum *Ahala,* quod paucis exceptis plerique codices, et inter illos omnes optimi, servant, jam Sigonius in contextum recepit. V. ad Epit. Liv. 4. *Q. Fabio Ahala* perperam apud Hearnium praefert Oxon. C. Deinde recte etiam Sigonius *Genucius*, pro *Genutius*, edidit, in quo plerosque codices Mstos consentientes habet. V. supra ad 2, 52, 3. In initio cap. *Neque minus eo* praefert Lovel. 3. In verbis sequentibus autem *ab M. Pompinio* Lovel. 1. *ab M. Pomponio* Portug. et Haverk. *a M. Pompinio* Voss. 1. et Leid. 1. a m. 1. V. supra ad 3, 54, 13.

§. 2. *Partim in vincula ductis, invisa erat*] *partim invidia ductis* Gaertn. *partim in vincla duceti* Lovel. 3. *partim in vincla ductis* Voss. 2. et Leid. 1. quemadmodum se etiam invenisse in Pall. duobus Gebhardus supra testatus est ad 3, 56, 4. Sed v. quae ibidem notavi. Tum *invişerat* Leid. 1. eodem errore, quo *reliquerat* datum est, pro *reliqua erat,* 23, 29, 16. ubi plura similia exempla videnda sunt. Paullo ante *acerbitas in dilectu* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7.

§. 3. *Invisum ipsum ingenium atrox, cognomenque Imperiosi*] *invisum ipsum genium* Leid. 1. Sed prima syllaba vocis *ingenium* intercepta est, ab ultima litera vocis praecedentis. V. ad 5, 27, 6. Tum *cognomen Imperiosi* Lovel. 4. *cognominеque Imperiosi* Lovel. 5. Ipsum cognomen duplice sibilo *IMPERIOSSVS* scribitur in Fast. Ca-

ipsum ingenium atrox, cognomenque Imperiosi grave liberae civitati, ab ostentatione saevitiae adscitum; quam non magis in alienis, quam in pro-
4 ximis, ac sanguine ipse suo exerceret. criminique ei tribunus inter cetera dabat, *quod filium juvenem, nullius probri compertum, extorrem urbe, domo, penati-*

pitol. ad ann. cccxc. Ceterum Livius hic a se ipso dissentit. Nunc enim agnoscit, L. Manlium *Imperiosi* cognomen habuisse. At supra 4, 29, 6. id filio ejus T. Manlio inditum dixit. V. quae ad eum locum notantur. Livium ita conciliare conatur Rupertus ad Flori 1, 14, 2. cognomen illud jam cepisse in patre, confirmatum fuisse in filio. Simile quid de *Stolone* Liciniorum cognomine vidimus supra ad 6, 39, 3.

Ab ostentatione saevitiae adscitum] *scevitiae* Haverk. V. ad 2, 44, 10. Deinde *adsitum* Florent. *accitum* Leid. 2. sollemni varietate in libris scriptis saepe obvia. V. ad Liv. 45, 25, 13.

Non magis in alienis, quam in proximis] Ita primus Aldus vulgavit, cui consentiunt omnes scripti. Priores ediderant *quam proximis*, omissa praepositione, contra morem Livii. V. supra ad 4, 58, 4.

Ac sanguine ipso suo exerceret] Veteres libri *sanguine ipse suo*. SIG. *ac sanguine ipso suo* servant Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. et Harlej. 1. *sanguine suo*, omissa media voce, Lovel. 4. Portug. et Hearnii Oxon. B. *sanguine suo ipso* Lovel. 5. et Gaertn. *sanguine suo ipse* Voss. 2. et Lovel. 3. Reliqui mei et apud Hearnium Oxon. L. 1. et 2. Sigonio consentiunt. Et amavit hanc orationis compositionem Livius. Ita 2, 56, 4. *Res suo ipsa molimine gravis.* 7, 25, 2. *Ut se ipse consulem dictator crearet.* et alibi. Ceterum *ac in sanguine ipso suo* editi antiquiores; pro quo Froben. anno 1535. primus *ac sanguine* dedit. Et recte; non modo quia eam lectionem firmant cod. scripti, sed etiam ob illa, quae notantur infra ad 10, 36, 17.

§. 4. *Criminique ei tribunus inter cetera dabat*] Voss. 1. *criminique rei.* Sed Rottend. *criminique tribunus*, absque τῷ *ei*. Nec puto id a Livio insertum fuisse. l. 1, 5. *Crimini maxime dabant, in Numitoris agros ab his impetum fieri.* JAC. GRON. *criminique rei* praeter Voss. 1. etiam exhibent Lovel. 1. et Leid. 2. pro quo legendum censerem *reo*, vel cum Cel. Jac. Gronovio τὸ *ei* delerem, modo plures codd. alterutram scripturam firmarent. Certe pronomen in hac locutione omitti, non aegrius fero, quam in simili *vitio dare*, in qua itidem omisit Terent. in prolog. Andr. 8.

Nunc, quam rem vitio dent, quaeso, animum advortite.

et in Adelph. 3, 4, 64. *Hoc vitio datur.* Nunc tamen, quum reliqui omnes, et cum illis optimi codd. stent pro vulgata scriptura, ei mutandae rationem idoneam non video. Additur enim etiam infra hoc lib. c. 20, 6.

bus, foro, luce, congressu aequalium probibitum, in
opus servile, prope in carcerem atque in ergastulum,
dederit: ubi summo loco natus dictatorius juvenis quo- 5
tidiana miseria disceret, vere imperioso patre se natum
esse. At quam ob noxam? quia infacundior sit, et
lingua inpromtus. Quod naturae damnum utrum nu- 6

Populationis ejus, quae sibi crimini detur, comites.

Filium juvenem, nullius probri compertum] Sic Tacitus dixit Annal. 1, [3.] *Nullius tamen flagitii compertum.* MOD. Apulej. 10. de Asin. aur. [p. 242. ed. Elmenh.] *Evidenter noxae compertum insui culleo pronunciaret.* KLOCK. Liv. 22, 57, 2. *Duae Vestales eo anno Opimia atque Floronia stupri compertae.* 32, 1, 8. *Quos sacrilegii compertos in vinculis Romam misisset.* Justin. 11, 11. *Qua ex caussa Olympiadem, velut stupri compertam, repudio dimiserat.* Perperam igitur *coopertum* quaedam cdd. vett.

Extorrem, urbe, domo] Heinsius adnotat, Sigonium et alios distinctionem post *extorrem* tollere. Non male tollunt, mea sententia. *Extorris* quidem etiam sine casu ponitur. Liv. 2, 6. *Qui nos extorres expulit patria.* Gellius 2, 12. *Exsul, extorrisque esto.* Justin. 14, 4. *Ut inopes extorresque omne aevum in hoc castrensi exsilio degatis.* Sed plerumque additum habet ablativum. Virgil. 4. Aen. 616. Sallust. Jug. 14. Tacit. 6. Ann. 36. Livii loca supra v. ad 2, 6, 2. Ita hic quoque conjungi possunt *extorrem urbe, domo, penatibus* DUK.

In opus servile, prope in carcerem atque in ergastulum] ut *opus servile proin carcerem* Leid. 2. Ceterum quod ad vocem *ergastulum*, v. quae notantur supra ad 2, 23, 6. *Tò in* ultimo loco negligit Lovel. 2. Sed Livius praepositiones repetere solet. V. ad 6, 28, 6.

§. 5. *Summo loco natus dictatorius juvenis*] *summo loco conatus* Leid. 1. ultima praecedentis vocis *loco* syllaba in initio sequentis perperam repetita. Eodem modo male *Marco cognomen*, pro *Marco nomen*, datum esse censet Sigonius ad Epit. Liv. 6. Liv. 1, 34, 4. *Ducta in matrimonium Tanaquil summo loco nata.*

Quotidiana miseria disceret, vere imperioso patre se natum esse] Pall. duo, primus ac tertius, *et vere imperioso patre se natum esse.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Sed illud *et* natum est ex ultima syllaba vocis praecedentis. V. infra ad 39, 18, 8. *disceret verum, imperioso patre* Gaertn. Vulgatum praefero. disceret nempe, patrem non nomine tantum, sed re etiam imperiosum esse, ex re et animi indole id nomen ei inpositum esse. *vere imperiose patre natum esse* Haverk. et Lovel. 4.

At quam ob noxam? quia infacundior sit, et lingua inpromtus] *Ac quam ob noxam* Harlej. 2. et Portug. solito scribarum errore. V. supra ad 3, 61,

triendum patri, (si quidquam in eo humani esset) an castigandum ac vexatione insigne faciendum fuisse? ne mutas quidem bestias minus alere ac fovere, si quid ex
7 *progenie sua parum prosperum sit. At, Hercule, L.*

4. *Ac quam ob noxiam* Lovel. 3. et Haverk. V. supra ad 2, 54, 10. *Ad quam ob noxam* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 5. a m. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 6, 24, 8. Similem fere varietatem in voocula *at* mox habemus iterum hoc cap. §. 7. *Et eam ob noxam* Lovel. 2. Tum *quod infacundior sit* editt. principes. Quomodo forte datum a viris doctis, quod *τὸ quia* indicativum requirere existimarent. V. supra ad 2, 8, 5. Primus deinde Aldus *quia infacundior sit* vulgari curavit. Neque aliter est in omnibus scriptis meis. *quod* et *quia* alibi saepe in Mstis commutari solent. V. infra ad 38, 36, 4.

§. 6. *Quod naturae damnum utrum nutriendum patri, si quidquam in eo humani esset* etc.] Ego hunc locum ita legendum puto: *nutriendum patri, ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si quicquam in eo humani esset, fuisse?* Quasi dicat, nutriebatur id vitii in agro, patris deinde vexatione insigne fiebat, castigari poterat in urbe, si voluisset pater. GLAR. Glareanus sine veterum librorum auctoritate ita legendum putat: *utrum nutriendum patri, ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si in eo quicquam humani fuisset.* Quae lectio alienam edit sententiam ab ea, quae vulgata continetur, quaeque germana videtur. Induxit autem eum in hunc errorem, quod ignoravit, quemadmodum filiorum vitia a patribus nutrirentur. Qua de re Horatius 1. Satyr. 3, 43.

At pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire. strabonem
Appellat paetum pater, et pullum, male parvus
Si cui filius est: ut abortivus fuit olim
Sisyphus. hunc varum distortis cruribus, illum
Balbutit scaurum, pravis fultum male talis.

Est igitur sensus: Nutriendum potius fuisse patri vitium filii pro humanitate ejus, quam relegatione castigandum, atque insigne faciendum. *Nutrire* autem dixit Livius, quod Horatius *non fastidire*. SIG. Loritus putat hunc locum ita legendum: *utrum nutriendum patri ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si quicquam in eo humani esset, fuisse?* Stolidissime directo contra mentem Livii, quod animadvertit quoque C. Sigonius, sententiae vix tenuem stricturam eliciens. Quare interpretor: damnum istud naturae in filio a L. Manlio potius inter privatos parietes nutriendum ac tegendum, quod facere solent humani patres, fuisse, quam puniendo, relegando, et quasi abiciendo nobilitandum. Nimium istius imperiosi saevitiam provectam, ut etiam domesticam calamitatem evulgaret, damnando filium lingua imprompтum ad opus servile, prope ad carcerem atque ergastulum. Pall. duo *ac vexatione insigne faciendum* plane fastidiunt. Medius vero MSS. Palatinorum *an ad castigandum ac vexatione insi-*

Manlium, malum malo augere filii, et tarditatem ingenii insuper premere; et, si quid in eo exiguum naturalis vigoris sit, id exstinguere vita agresti et rustico cultu, inter pecudes habendo.

gnem faciendum. Inepte. GEBH. Sic lego: *utrumne nutriendum patri* etc. *an castigandum, ac vexatione*. T. FABER. Non ineleganter hic Sigonus contra Glareanum: vim tamen τοῦ *nutrire* non satis percepit, quod non modo est non fastidire, sed aliquo modo remediis et fomentis adhibitis curare. Ut 4, [52, 3.] *Pestilentia coorta, minacior tamen, quam perniciosior, cogitationes hominum a foro certaminibusque publicis ad domum curamque nutriendorum corporum avertit*. Rutilius Lupus l. 1. [circa finem.] *Fer fortiter laborem: jam brevi domum venies exspectatus: excipiet te defatigatum diligens atque amans uxor: ea sedulo ac blande praeministrando detrahet languorem, et simul seniles nutriendo recuperabis vires*. Seneca ad Helviam 17. *Illius pio maternoque nutricio per longum tempus aeger convalui*. Sic Graecis medici ἀνατρέφειν dicuntur. Unde scite Cicero ad Atticum 6. Ep. 1. *Appius cum ἐξ ἀφαιρέσεως provinciam curarit, sanguinem miserit, quicquid potuit, detraxerit, mihi tradiderit enectam: προσανατρεφομένην eam a me non libenter videt*. Nec abeunt longe ista nostri 1, [39, 3.] *Proinde materiam ingentis publice privatimque decoris omni indulgentia nostra nutriamus*. 2, [1, 6.] *Dissipatae res nondum adultae discordia forent: quas fovit tranquilla moderatio imperii, eoque nutriendo perduxit*; etc. Quintilianus declam. 306. *Nobis tollendus infans et adversus frigora nutriendus*. Columella 4, 3. *Liberos suos nonnulli nuptiis votisque quaesitos avare nutriunt, nec disciplinis aut caeteris corporis excolunt instrumentis*. Intellige igitur, utrum fovendum et indulgentia leniendum medicandumque, an plectendum et acerba coërcitione irritandum. Quod posterius etiam Postumo Agrippae novercae artibus nocuit, et Claudio, paedagogum *barbarum et olim superjumentarium ex industria sibi appositum, ut se quibuscumque de caussis quam saevissime coërceret*, jure conquesto, ut refert Suetonius [vit. Claudii 2.] J. FR. GRON. Adde, quae Victorius notavit ad locum Cic. a Gronovio laudatum 6. ad Att. Ep. 1. ubi produxit locum Aristoph. ex Ranis 975. Huc facit, quod *canalibus hortos nutrire* dixerit Calpurn. Ecl. 2, 35. ubi v. Cel. Burmann. (* Colum. 12, 30. *convenit vinum nutriri refrigerarique*.) *utrumne*, quod Faber reponendum censuit, in nullo est codice: nec caussam etiam video, cur vulgato praeferendum sit. Deinde *ac casticandum* Leid. 1. et Gaertn. *an id castigandum* Portug. *an ad castigandum* Haverk. τὸ *an* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quemadmodum etiam voces *ac vexatione insigne faciendum* in Voss. 2. et Lovel. 3. Sed *an vexatione* habet Fragm. Hav. *ad vexatione* Florent. *hac vexatione* Lovel. 4. V. ad 35, 26, 7. *vexatione insignem* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *vexatione insigni* Leid. 1. Denique *fuisse* non comparet in Hearnii Oxon. B. *fuisset* praefert Lovel. 4.

1 V. Omnium potius his criminationibus, quam ipsius juvenis, irritatus est animus: quin contra, se quoque parenti caussam invidiae atque criminum esse,
2 aegre passus, (ut omnes Dii hominesque scirent, se parenti opem latam, quam inimicis ejus, malle)

Ne mutas quidem bestias minus alere ac fovere, si quid ex progenie] Vocula initialis exsulat a Gaertn. vox *bestias* ab Harlej. 2. sequens *minus* a Leid. 2. Deinde *alere*, *quam fovere* Lovel. 4. Tum *sed quid*, pro *si quid*, est in Haverk.

§. 7. *At*, *Hercule*, *L. Manlium*] Palat. sec. *Ac*, *Hercule*. GEBH. *Ab Hercule* Voss. 1. et Lovel. 1. *Ac*, *Hercule* Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *Ad*, *Hercule* Gaertn. V. modo ad §. 5. Praeterea *Hercle* edidit Cl. Jac. Gronovius, eumque secuta est editio Amstelaedamensis. At *Hercule* servant omnes scripti et editi, quod propterea in contextum revocavi. V. infra hoc lib. ad c. 11, 1. Mox *malum malo agere*, pro *augere*, Harlej. 1. quomodo alibi saepe peccarunt librarii. V. infra ad 27, 9, 11.

Si quid in eo exiguum naturalis vigoris sit] *naturalis ingenii sit* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Verum librarii hic perperam vocem illam ex praecedentibus verbis repetierunt. Intelligitur autem *naturalis vigor in eo*, id est, in ingenio, *vigor ingenii* autem, ut apud Ovidium 8. Met. 254.

Sed vigor ingenii quondam
velocis in alas
Inque pedes abiit.

quomodo et *ingenium vigere* dicitur supra 6, 22, 7. *Vegetum ingenium in vivido pectore vigebat*, *virebatque integris sensibus*. Animo *vigorem* tribuit Livius infra 9, 3, 5. *In corpore tamen adfecto vigebat vis animi consiliique*. c. 16, 12. *Non animi solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens*. 10, 13, 6. *Nec corporis nec animi vigorem remanere eumdem*. Ovidius Epist. 16. Her. 51.

Forma vigorque animi, quamvis de plebe videbar,
Indicium tectae nobilitatis
erant.

ubi quemadmodum *forma* et *vigor animi* junguntur, sic etiam apud Vell. Paterc. 2, 41. *Forma omnium civium excellentissimus*, *vigore animi acerrimus*. Apud Cic. quidem ipsa vox *vigor* aut raro, aut numquam obcurrit; at infinitis locis animus dicitur *vigere*. Et ita etiam apud Liv. 6, 23, 4. *Cum corporibus vigere et deflorescere animos*. *Ingenii* et *animi vigorem* jungit Vell. Paterc. 2, 18. *P. Sulpicius tribunus plebis disertus*, *acer*, *opibus*, *gratia*, *amicitiis*, *vigore ingenii atque animi celeberrimus*. Mox *vita agresti*, *cultu et rustico* trajectis dictionibus Leid. 1.

§. 1. *Quam ipsius juvenis irritatus est animus*] *quamquam ipsius juvenis* Leid. 2. quomodo alibi peccant scribae. Exemplum supra habuimus 2, 54, 9. Contrarium, ubi *quam* pro *quamquam* scriptum erat, 8, 4, 1. Similiter *quidquid*, pro *quid*, supra dabatur 5, 52, 13. V. quae

capit consilium, rudis quidem atque agreſtis animi, et quamquam non civilis exempli, tamen pietate laudabile. Inscientibus cunctis, cultro subcinctus, 3
mane in urbem, atque a porta domum confeſtim ad M. Pomponium tribunum pergit: janitori, *opus eſſe*

his locis notantur. Praeterea, *irritatus animus est*, alio ordine verborum, Haverk. *irritatus animus*, voce expuncta, Harlej. 2. et Portug. In praecedentibus etiam *τὸ his* deerat in Lovel. 4. et ed. Parm.

Quin contra, se quoque parenti caussam invidiae atque criminum esse, aegre passus] *quin citra* Leid. 2. *quin cc* Lovel. 1. *quin c̃ē* Lovel 3. *qui contra* Harlej. 2. Deinde *se parentis caussam* Voſſ. 2. et Lovel. 1. ac 3. *se quoque parentis caussam* Leid. 2. Poſtea *criminum aegre esse passus* transpositis dictionibus Voſſ. 2. Sed *τὸ aegre* deeſt in Harlej. 2. *esse* in Lovel. 4. cujus loco *esset* exhibet Lovel. 1.

§. 2. *Se parenti opem latam, quam inimicis ejus, malle*] *parenti opem laturum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *parenti opus laturum* Lovel. 2. Tum *quam inimici ejus* Lovel. 3.

Rudis quidem atque agrestis animi, et quamquam non civilis exempli] V. Gronov. Observ. ad script. eccles. c. 19. p. 207. DUK. *nimis rudis* addita voce in Voſſ. 2. a m. 1. scriptum fuit; sed poſtea *τῷ nimis* adjectae sunt notae, quibus id delendum indicatur. Et sane in nullo alio codice supereſt. Praeterea vox *quidem* in Haverk. sequens *atque* in Portug. non conspiciuntur, quas reliqui recte tuentur; nisi quod poſterior ex rasura desit in Lovel. 5. Paullo poſt *pietate laudabilis*, pro *laudabile*, Lovel. 1.

§. 3. *Inscientibus cunctis cultro subcinctus*] Campani editio *cultro accinctus*. GEBH. Ita *gladio adcinctus* infra eſt 40, 13, 2. *Volui, quum comissatum gladiis adcincti me secuti sunt, ferro interficere.* et alii scriptores passim. Verum nulli codicum Mſtorum huic lectioni consentiunt, sed uno ore in vulgatum *succinctus* conspirant, nisi quod *succĩtus* sit in Leid. 1. *sucinctus* in Fragm. Hav. Et ita *subcinctus ferro* infra 40, 7, 7. *Praecucurrit index ad Persea, ferro subcinctos nuncians cum Demetrio quatuor adolescentes venire.* Suet. in Caes. 84. *Duo quidam gladiis subcincti, ac bina jacula gestantes.* In Auguſt. 32. *Grassatorum plurimi palam se ferebant, subcincti ferro.* In Vitell. 11. *Urbem deinde ad classicum introiit paludatus, ferroque subcinctus.* Vox *cultro* male in uno deficit Harlej. 2. *cultrum* memorat mox infra hoc cap. Sed pro *cultro* vocarunt *gladium* Cic. 3. de Offic. 31. et Aurel. Victor de Vir. inluſtr. 28. Primo *ferrum*, mox *gladium* Seneca 3. de Benefic. 37.

Mane in orbem atque a porta domum confestim etc.] Pall. tres *in urbem*. Deinde Pall. pr. et tert. *atque porta domum*. GEBH. *in orbem* operarum errore datum erat in prioribus Gruteri, qui in poſtuma ipse *in Urbem* emendavit. *in urbe* perperam

sibi domino ejus convento extemplo, aït. *nunciaret*, *T.*
4 *Manlium L. filium esse*. Mox introductus, (etenim percitum ira in patrem spes erat aut criminis aliquid novi, aut consilii ad rem agendam, deferre) salute accepta redditaque, *esse* aït, *quae cum eo agere arbi-*

Gaertn. Tum *atque p ortus* Lovel. 2. *atque p ortos* Lovel. 4. *atque p orta domum* Leid. 1. quae lectiones, quamvis manifesto scribarum errore vitiatae sint, tamen indicant, praepositionem *a* in exemplaribus eorum non exstitisse, quemadmodum neque exstat in Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Malo tamen *a porta*, quod reliqui codd. defendunt, servari. Infra 45, 39, 14. *L. Paullus privatus, tamquam rure rediens, a porta domum ibit?*

Ad M. Pomponium tribunum pergit] Vet. lib. *tribunum plebis pergit*. SIG. *tribunum p. pergit*. Portug. *tribunum pl. pergit* Haverk. *tribunum plebis pergit* Harlej. 2. et Hearnii Oxon. B. Quum tamen optimae notae codices pertinaciter additam vocem non agnoscant, eam etiam non admittendam existimo. Saepe enim Livio *tribuni* simpliciter sunt tribuni plebis. V. ad 2, 56, 1. Praesertim autem Livius ita loqui solitus est, si jam in praecedentibus *tribunum plebis* nominasset. Ita in hac ipsa historia quum cap. anteriore dixisset, diem Manlio dictam esse *a M. Pomponio tribuno plebis*, quibusdam interjectis subjungit: *Criminique ei tribunus inter cetera dabat*. Quin et mox hoc cap. habemus, *Pavidus tribunus adjurat*. Praeterea, mutato ordine vocabulorum, *ad M. Pomponium pergit tribunum* praeferunt codd. principes; Aldus primus in eum ordinem digessit, qui nunc vulgo exstat. Aldo autem consentiunt scripti. Insuper *ad M. cum Pomponium tribunum* Leid. 1. unde Livius dedisse videri potest *ad M. eum Pomponium*. Nihil enim in scriptis frequentius est, quam voces *cum* et *eum* ob ductuum similitudinem confundi. V. supra ad 4, 19, 2. Verum quum reliqui codd. τὸ *cum* non agnoscant, verius videtur, voculam illam inde in contextum irrepsisse, quod olim scriptum fuerit *M'cum*, pro *Marcum*.

Janitori, opus esse sibi domino ejus convento extemplo, aït] *esse opus sibi domino* Fragm. Hav. *opus esse si domino* Haverk. Tum vox *convento* deficit in Klock. quam reliqui recte servant. Eadem tamen transposita, *extemplo convento* exhibet Lov. 3. a m. 1. *convocato extemplo* Lovel. 2. Hinc *exemplo* Leid. 1. solito errore. V. infra ad 34, 33, 8. Deinde τὸ *aït* deest in Fragm. Hav. sed pro eo *agit* praeferunt Leid. 2. et Lovel. 1. De hoc lapsu scribarum v. infra ad 8, 33, 23.

Nunciaret, *T. Manlium L. filium esse*] *nunciare* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Sed ultima litera ejus vocis ab illa, qua sequens praenomen *Titum* indicatur, absorpta est. V. ad 23, 8, 9. Deinde *T. Mallium Lutium Furium filium esse* Gaertn. *T. Mallium Lutium Furium esse* Lovel. 3. *T. Manlium L. Furium esse* Voss. 2. V. supra ad 7, 1, 2. Similiter

tris remotis velit. Procul inde omnibus abire jussis, 5
cultrum stringit: et, super lectum stans ferro intento, nisi, in quae ipse concepisset verba, juraret, *se patris ejus accusandi caussa concilium plebis numquam habiturum*, se eum extemplo transfixurum minatur.

erratur infra hoc lib. c. 10, 2. Hinc *adesse* Leid. 2. et Lovel. 1. reliquis scriptis adversantibus. Coripp. 1. de Laud. Justini 77.

Ante fores domini Calinicum
nunciat esse.

§. 4. *Mox introductus, (etenim percitum ira in patrem spes erat)* Respuunt Palatini duo *τὸ etenim*. GEBH. Scripti duo Pall. et Vossianus [sec.] carent particula *etenim*. Et potest abesse. Revise ad 5, 32, 8. J. FR. GRON. Eadem particula abest insuper a Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. [Veith.] Eam autem abesse posse, Gronovio consentio. Similes enim abruptas parentheses Livius saepissime sectatus est; quas librarii, ut oratio rectius connecteretur, passim variis particulis interpositis fulcire conati sunt. V. infra ad 34, 56, 1. Utrum tamen eorum codicum auctoritate hinc expellenda sit, vehementer dubito. Caussa est, quod eam servent optimus Florent. eique bonitate proximi Leid. 1. Harlej. 1. Voss. 1. Klock. et multi alii. Accedit, Livium eadem particula in similibus parenthesibus alibi usum fuisse. Ita 3, 24, 9. *At illi (etenim extremum anni jam erat) quartum adfectantes tribunatum.* Deinde *partitum ira* Voss. 2. et Lovel. 3. *parcitum ira* Gaertn. et ed. Parm. V. supra ad 6, 38, 8.

Aut consilii ad rem agendam *deferre*] *referre* Gaertn. Sed vulgatum verius est. *deferre* enim est indicare, nunciare. V. infra ad 21, 6, 5. Mox *τὸ esse* male ejusdem Gaertn. codicis librarius omisit.

§. 5. *Nisi, quae ipse concepisset verba, juraret*] Pall. tres et vetustiores edd. *nisi, in quae ipse concepisset verba, juraret.* Sic mox, *adjurat, in quae adactus est verba.* GEBH. A Curione hoc acceperunt: nam anno ante Gryphius etiam dederat: *nisi in quae ipse concepisset*, ut in prioribus editis et scriptis constanter habetur. Idque Latinum magis esse scias vel ex illo: *jurare in verba magistri.* Moxque ipse Livius: *adjurat in quae adactus est verba.* J. FR. GRON. Similiter est in omnibus nostris, et Hearnii Oxonn. libris scriptis. Ita supra 3, 20, 3. *Nihil delectu opus est, quum omnes in verba juraverint, conventuros se jussu consulis, nec injussu abituros: Edicimus itaque, omnes, qui in verba jurastis, crastina die adsitis.* 7, 16, 8. *Nihil enim non per milites, juratos in consulis verba, quamvis perniciosum populo, si id liceret, ferri posse.* Justin. 14, 4. *Quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis.* Petron. in Satyr. 117. *In verba Eumolpi sacramentum juravimus.* Ordo autem est, *nisi juraret in verba, quae ipse concepisset.* In uno Lovel. 3. deest *τὸ ipse;* qui etiam in praecedentibus male praefert *ferro con-*

6 Pavidus tribunus (quippe qui ferrum ante oculos micare, se solum, inermem; illum praevalidum juvenem, et, quod haud minus timendum erat, stolide ferocem viribus suis cerneret) adjurat, in quae adactus eſt verba; et prae se deinde tulit, ea vi
7 subactum se incepto deſtitiſſe. Nec perinde, ut maluiſſet plebes, sibi suffragii ferendi de tam crudeli

tento, pro *intento*. V. ad 10, 5, 11.

Concilium plebis numquam habiturum] *consilium plebis* nonnulli ex vetuſtioribus excusis. Sed recte alii ediderunt *concilium*, ut eſt in omnibus scriptis. Intelliguntur enim comitia tributa. Supra 3, 18, 6. *Si edoceri se sissent, quae fraus a tribunis occultâ in lege ferretur, se concilium plebis non inpediturum.* 6, 38, 7. *Nihil patricium magistratum inseram concilio plebis.* Et eo sensu *plebi concilium edicere* infra eſt 39, 15, 11. Similiter *concilium populi* pro comitiis centuriatis supra dixit 6, 20, 10. *In campo Martio quum centuriatim populus citaretur, et reus* etc. *Ita prodicta die in Petelinum lucum concilium populi indictum est.* Quamvis tamen, alios inter *comitia* et *concilium* diſtinxiſſe, ex Gellio constet 15, 27. Jam autem comitia sive conventum populi cujusque non *consilium*, sed *concilium* vocari Gronov. infra docet ad 44, 2, 5. Mox *minaretur*, pro *minatur*, perperam Haverk.

§. 6. *Se solum inermem, illum praevalidum juvenem*] Pronomen *se* deficit in Leid. 1. tres voces ultimae in Harlej. 1. *et illum praevalidum* legunt edd. principes. Voculam autem *et* omisit primus Aldus, neque in ullo scripto obvia fuit. Paullo ante etiam *quippe ferrum*, omiſſa media voce *qui*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. in verbis sequentibus *stolidum ferocem*, pro *stolide*, legit Lovel. 4.

Prae se deinde tulit, ea vi subactum se incepto destitisse] *pro se deinde tulit* Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. Male. 5, 41, 8. *Majestate etiam, quam vultus gravitasque oris prae se ferebat, simillimos Diis.* Librarios autem ita saepe erraſſe, supra monitum eſt ad 6, 40, 1. *prae se inde tulit* Lovel. 4. [*prae se tum tulit* Veith.] Praeterea poſterius *se* non adparet in Gaertn. At contrario errore id perperam iteratur in Florent. *subactum se incepto destitisse se.* Verum ultimo loco repetitum eſt ex syllaba finali vocis praecedentis *destitisse*. V. supra ad 2, 15, 3.

§. 7. *Maluisset plebes, sibi suffragii ferendi de tam crudeli et superbo reo potestatem fieri*] Palat. tertius *de causa crudeli et superbo reo*. GEBH. Error in eo codice inde promanavit, quod *cā*, sive *caussa*, et *tā*, sive *tam*, librarius confuderit, ut alibi quoque factum eſt. Alia exempla v. ad 8, 14, 1. Ceterum *maluisset plebis* Lovel. 2. *maluisset plebs* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. Portug. Haverk. et editi, quos vidi, Aldo priores. Is enim *ple-*

et superbo reo potestatem fieri; ita aegre habuit, filium id pro parente ausum. eoque id laudabilius erat, quod animum ejus tanta acerbitas patria nihil a pietate avertisset. Itaque non patri modo remissa 8
caussae dictio est, sed ipsi etiam adolescenti ea res honori fuit. et quum eo anno primum placuis- 9
set, tribunos militum ad legiones suffragio fieri,

bes dedit. V. ad 1, 20, 6. Praeterea *sui suffragii ferendi* Leid. 1. At *reo* deficit in Lovel. 4. et 5. [Veith.] *fieri* in Lovel. 2.

Ita aegre habuit, filium id pro parente ausum] Non aliter vetustae editiones. Sed Palatini duo, *ita aegre tulit;* quod superadditum Palat. secundo. GEBH. Quidam libri *tulit*, vel *abstulit.* sed Vossianus [prior,] ut editur. Plautus in Bacchid. 5, 1, 16. *Si alibi plus perdiderim, minus aegre habeam, minusque id damni ducam.* Sallustius [in Catil. 51.] in orat. Caesaris. *Neque cuiquam mortalium injuriae suae parvae videntur: multi eas gravius aequo habuere.* Plebes non aegre habuit, filium pro parente hoc ausum. J. FR. GRON. *aegre abstulit* Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. *aegre tulit* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et apud Hearnium N. At sine dubio lectio illa nata est ex grammatici glossa, et, tamquam notior et magis obvia, ab inperitis librariis in contextum recepta est. Insuper *pro patre ausum* Leid. 2. Sed et haec scriptura ex interpretis expositione profluxit. Similis varietas etiam supra erat 5, 49, 7.

Laudabilius erat, quod animum ejus tanta acerbitas patria nihil a pietate avertisset] Tò *erat* deficit in Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. Dein *acerbitas patris* Lovel. 1. quod pro varia lectione erat in margine Voss. 1. at insuper Leid. 2. *acerbitas patris a patria pietate non avertisset.* Sed *acerbitas patria* hic est acerbitas patris, ut *animus patrius* supra 2, 5, 8. *Eminente animo patrio inter publicae poenae ministerium.* Praeterea *non* iterum est ex scholiastae expositione. Saepius *nihil* eo sensu poni, infra videbimus ad 37, 54, 23. *acerbitas patria nulla pietate avertisset* Gaertn. *nil a pietate avertisset* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. Ita alibi variare librarii consueverunt. V. supra ad 6, 40, 3. *nil a pietate advertisset* Fragm. Hav. Sed, saepissime *avertere* et *advertere* perperam in Mstis confundi, supra dictum est ad 6, 23, 8. *τὸ nihil* perperam omittitur in Lovel. 1.

§. 8. *Remissa caussae dictio est*] *venisse caussae dictio est* Gaertn. *remissae caussae dictio est* Leid. 1. et Harlej. 1. cum plerisque antiquissimarum edd. *remissa caussa dictio est* Haverk. *remissa caussae edictio est* Florent. Qui idem codex etiam mox scribit *adulescenti*, pro *adolescenti.* V. supra ad 6, 34, 11. Tò *fuit* vero exsulat ab ed. Parm.

§. 9. *Tribunos militum ad le-*

(nam et antea, sicut nunc, quos Rufulos vocant, imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locis tenuit, nullis domi militiaeque ad conciliandam gratiam meritis; ut qui rure et procul coetu hominum juventam egisset.

giones suffragio fieri] Eo modo dixit *tribunos militum ad legiones*, quo Cicero, *Cum in Africam venissem tribunus militum ad quartam legionem*, 6. de Republica, [sive in Somn. Scip. in princ.] SIG. *tribunos pl. ad legiones* perperam Leid. 2. *tribuni militum ad legiones* sunt tribuni militum legionarii, ut distinguantur a tribunis militum consulari potestate nuper abrogatis. Ita *milites ad naves*, sunt navales, classiarii, infra 22, 19, 4. *Delecto milite ad naves inposito, quinque et triginta navium classe ire obviam hosti pergit.* ubi v. Gronov. *machinae ad subducendas naves* 25, 11, 18. *Machinae ad subducendas naves admotae, munitumque iter.* Ceterum paullo ante *quum anno*, omisso medio pronomine *eo*, Lovel. 5.

Nam et antea sicut nunc, quos Ruffulos vocant] Festus item. *Rufuli appellabantur tribuni militum a consule facti, non a populo; de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli, ac post Rutuli sunt appellati.* SIG. Festus. *Rufuli tribuni militum appellabantur, quos consul faciebat, non populus: de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerat, qua eis cavebatur multis modis (sic enim elevaverant eorum jus, ac tunc elevabant, qui populi suffragio creabantur) Rufuli a cognomine Rutilii, ac post Rutili appellati sunt.* Palat. codex sec. *quos refalos vocant*, in ora *Rufolos.* GEBH. Distinctio ponenda est ante *sicut*, ut apud Sigonium 2. de Ant. jure provinc. 2. Gruch. de Comit. 2, 2. p. 175. et Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 9. Nec male deesset *et*, si permitterent libri scripti. Satis apertus est sine eo sensus: *nam imperatores ipsi antea faciebant omnes tribunos, sicut nunc eos, quos Ruffulos vocant.* DUK. Omnes, quas vidi, editt. praeterquam quae a Sigonio curatae sunt, *Ruffulos.* at *Rufulos*, ut is dedit, praeferunt Florent. Lovel. quinque, Voss. uterque, Leid. uterque, Gaertn. Harlej. 1. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. L. 2. et C. itaque adpellandos esse auctor est Festus, qui a Rutilii cognomine *Rufus Rufulos* vocatos esse testatur. De his etiam Asconius ad Cic. 1. in Verr. 10. *Tribunorum militarium duo sunt genera: primum eorum, qui Rufuli dicuntur. Hi in exercitu creari solent. Alii sunt comitiati, qui Romae comitiis designantur.* Ceterum *refalos* vitiose etiam Haverk. Tum *vocent* Leid. 2.

Secundum in sex locis tenuit] Sigonius l. 2. de jure Provinc. c. 2. existimat, ex quot millibus militum legio constiterit, tot etiam tribunos ei praefuisse: quum autem legio olim et etiamnum hoc tempore trium esset millium militum, cuique legioni tres, quatuor autem legionibus duodecim tribunos additos fuisse, qui olim constituebantur ab imperatoribus; id autem hoc anno mutatum esse, ita ut populus ex illis duodecim tribunis sex loca sibi

VI. Eodem anno, seu motu terrae, seu qua vi 1
alia, forum medium ferme specu vasto conlapsum
in inmensam altitudinem dicitur: neque eam vora- 2
ginem conjectu terrae, quum pro se quisque gere-
ret, expleri potuisse prius, quam Deûm monitu quaeri

vindicaverit, totidem imperatoribus reliquerit. At Lipsius rectius docuit 2. de milit. Rom. Dial. 9. jam hoc tempore sex tribunos in unam, viginti quatuor autem in quatuor legiones creatos fuisse. Sensum itaque verborum esse, ex viginti quatuor locis sex tantum populo data esse. Id probat ex eo, quod, quum populus plures tribunos creare inciperet, *antea perquam pauca suffragio populi relicta loca* fuisse ipse Livius dicat 9, 30, 3. quod de parte dimidia intelligi nequit. Ceterum *secundum s*, id est secundum scilicet, *in sex locis tenuit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Nullis domi militiaeque ad conciliandum gratiam meritis] Vet. lib. *ad conciliandam gratiam*. SIG. *conciliandam* etiam Hearnii codd. Probabile tamen est, primos editores Livii in suis invenisse *conciliandum*; idque deinde ab aliis, qui hoc insolens, aut fortasse vitiosum, putabant, mutatum fuisse. Ab eadem causa ortam credo in hoc genere loquendi varietatem scripturae, cum in Livio, tum in aliis, ut in Cic. 6. ad fam. ep. 17. Orat. 3. Cat. 8. Or. 4, n. 3. de Off. 5. Justin. 13, 3, 2. 22, 8, 15. Flor. 1, 9. et l. 50. §. 3. D. de Pecul. V. Periz. ad Sanct. Minerv. 3, 8. Adde Serv. ad Virg. 10. Aen. 628. Gifan. Ind. Lucret. v. *Gerundium*, et Fabrit. ad Cic. 3. de Off. 5. DUK. *ad conciliandum gratiam* editos scriptosque veteres praeferre, Gronovius in priori edit. notarum monuit ad Liv. 30, 37. Interim tamen in scriptis meis lectionem illam non inveni, nisi in Lovel. 4. Fragm. Hav. et forte Florent. editionum vero nulla ante Aldinam ita exhibuit. Omnes enim priores excusi et scripti reliqui *ad conciliandam gratiam* servant; quod idem de Oxoniensibus suis Hearne testatus est. V. infra ad 40, 49, 1. Insuper *domi militiae q;*, id est *quoque*, Leid. 2. V. ad 5, 27, 1.

Qui rure et procul coetu hominum juventam egisset] Pall. duo, *procul coetu hominum juvenem vitam egisset*. ex glossa, ut palam est. GEBH. *jumentam egisset* scribae culpa praefert Florent. sed postea id in *vitam egisset* mutatum est. Contra Gebhardi duobus Palat. consentiunt Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *tute*, pro *rure*, Gaertn. ex adfinitate ac similitudine literarum *t* et *r*. V. supra ad 5, 55, 3.

§. 1. *Conlapsum in inmensam altitudinem dicitur*] *collassum in inmensam altitudinem dicunt* Fragm. Hav. a m. 1.

§. 2. *Conjectu terrae, quum pro se quisque gereret, expleri potuisse*] Puta, terram. Nisi malis *quam*. Plautus Pseudolo [1, 1, 100.]

Non pluris refert, quam si imbrem in cribrum geras.

Cato de re Rust. 152. *Si non habebis, unde irriges, gerito inditoque leniter*. Liv, 28, [19, 13.] *Saxa in muros munientibus gerunt*.

coeptum, quo plurimum populus Romanus posset?
3 Id enim illi loco dicandum, vates canebant, si rempublicam Romanam perpetuam esse vellent. Tum M. Curtium, juvenem bello egregium, castigasse ferunt dubitantes, an ullum magis Romanum bonum,
4 quam arma virtusque, esset. Silentio facto, templa Deorum inmortalium, quae foro inminent, Capito-

37, [5, 1.] *Foeminae tela omnis generis saxaque in muros gererent.* J. FR. GRON. *quum* et *quam* alibi commutarunt librarii. V. infra ad 27, 28, 5. Quia tamen omnes scripti in vulgatum conspirant, iis invitis nihil innovandum existimo. Subficit enim, id quod Gronovius ipse jam vidit, ex proxima voce *terrae* hoc loco *terram* intelligendam esse. V. supra ad 2, 30, 4. et c. 40, 10. Praeterea Gronov. infra hoc lib. c. 19, 2. *gererent* scribendum arbitratur. *Quisque* cum verbo plurali saepissime construi, jam supra vidimus ad 2, 22, 7. Verum hic etiam numerum singularem unanimi consensu scripti codd. defendunt: quare ei mutando legitimam rationem non video. *pre se quisque* habet Leid. 2. V. ad 6, 40, 1. *pro se usque* Gaertn. Deinde *regeret*, syllaba transposita, Florent. V. ad 27, 40, 2. Tum *explere potuisse* Florent. Lovel. 1. 2. 4. 5. a m. 1. Voss. 1. Leid. uterque, Harlej. 1. et Portug. Verum ita in praecedentibus legendum foret *conjectum terrae*, ubi in omnibus libris *conjectu* superest. Potius itaque librarii hic aberrasse videntur. *expleri placuisse* Gaertn. Denique in verbis praecedentibus *nam eum voraginem*, pro *neque*, Haverk. *nec eam voraginem* Lovel. 4. in sequentibus autem *Deûm metu*, pro *monitu*, perperam Haverk. Propria enim in hac re vocabula *monere* et *monitus*. V. quae notavi ad Silii 5, 117. Hinc *receptum*, pro *quaeri coeptum*, Lovel. 4. *quaeri* deficit in Lovel. 5. a m. 1. [*monitis quaeri coeptum est* Veith.]

§. 3. *Id enim illi loco dicandum, vates canebant*] *Id esse illi loco* Lovel. 2. 4. *Id enim illo loco* Lovel. 5. Harlej. 2. Haverk. et ed. Parm. *Idem illi loco* Florent. a m. 1. Scriptum fuerat *Id ent*, quod in *Idem* corrumpi facile potuit. Deinde *dican*, omissa ultima syllaba *dum*, Harlej. 1. *dd*^m^ Gaertn. *dictandum* Klock. Mox *si rempublicam Romanam perpetuum esse vellent*, pro *perpetuam*, Harlej. 2. et Portug. *Romani* Lovel. 4. [Veith.]

M. Curtium, juvenem bello egregium, castigasse ferunt dubitantes] *fertur* Hearnii Oxon. C. Pari modo unus cod. praeferebat supra 4, 56, 9. *Quam rem aegre passos Julium Corneliumque fertur.* pluresque infra 10, 7, 1. *Certatum tamen suadenda dissuadendaque lege inter Ap. Claudium maxime fertur, et inter P. Decium Murem.* Id autem eodem modo dictum videri potest, quo illa, quae conlata sunt ad 1, 31, 8. Unius tamen codicis fidem sequi nimis calidum puto.

An ullum magis Romanum bonum, quam arma virtusque,

liumque intuentem, et manus nunc in coelum, nunc in patentes terrae hiatus ad Deos manes porrigentem, se devovisse: equo deinde, quam poterat, maxime exornato insidentem, armatum se in specum inmisisse, donaque ac fruges super eum a multitudine virorum ac mulierum congestas; lacumque Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii milite Cur-

esset] *ullum majus Romanum bonum* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. N. Alibi *majus* et *magis* confundi solent. V. infra ad 26, 41, 16. *ullo magis Romanum bellum* Klock. *ullum magis Romanum bellum* Haverk. Tum *arma virtus esset* sine conjunctione Portug.

§. 4. *Nunc in patentes terrae hiatus ad Deos manes porrigentem*] *in parentes terrae hiatus* perperam Leid. 2. V. ad 9, 18, 7. Tum praepositionem *ad* omittunt Florent. Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 4. 5. et Harlej. 1.

§. 5. *Equo deinde, quam poterat, maxime exornato insidentem*] *eoque deinde* Florent. unde τῷ μακαρίτῳ Salvinio, qui codicem hunc cum vulgatis commisit, nata est conjectura, scribendum forte esse *equoque deinde*. Tum *maxime ornato* Harlej. 2. Verum, quum forte vox praecedens per compendium *max^e*, vel *maxiē*, scripta fuisset, ejus ultimae literae sequentis vocis syllabam initialem interceperunt; quam reliqui omnes codices uno ore defendunt; nisi quod *maxime inornato* sit in Lovel. 4. Tum *incedentem*, pro *insidentem*, quaedam ex antt. edd. Mox *se in conspectum immisisse*, pro *in specum*, Harlej. 1. Hinc *dona et fruges* Lovel. 4. Tum *ab multitudine virorum* Portug. et Haverk. Tandem *conjestas*, pro *congestas*, Lovel. 1. quasi vellet *conjectas*. Solent autem *conjicere* et *congerere* commutari. V. ad 3, 38, 7.

Lacumque Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii milite Curtio Metto] Vox *illo* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Tiatati milite* Klock, Tum *Metcio* Leid. 1. *Mectio* Leid. 2. Voss. ambo, Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *Mecio* Portug. et Gaertn. *Mettio* Harlej. 1. Lovel. 1. et Florent. *Metio* Harlej. 2. Lovel. 4. 5. Haverk. et editiones vetustae; pro quo nupera Amstelaedamensis *Metto* dedit ex mente Cel. Jac. Gronovii. V. ad 1, 23, 4. Ceterum de Curtii lacus adpellatione triplicem opinionem memorat Varro 4. de ling. Lat. p. 36. Eum a Titi Tatii milite vocatum refert Plutarch. in Rom. p. 28. et Dionys. l. 2. Ant. Rom. p. 108. a M. Curtio, qui hoc tempore se in terrae hiatum praecipitavit, Valer. Max. 5, 6, 2. Plinius 15. H. N. 18. Festus in v. *Curtius lacus*. Augustin. de Civit. Dei 5, 18. Orosius 3, 5. Suidas v. *Λίβερνος*. et Zonar. 7. Ann. 25. Refert autem Pighius in Annal. ad ann. CCCXCI. pag. 275. quum anno ↀ D. LII. Romae degeret, eodem loco medii fori Romani ad basilicam Juliam, ubi lacus Curtius fuerat, e ruinis subterra-

6 tio Metto, sed ab hoc adpellatum. Cura non deesset, si qua ad verum via inquirentem ferret: nunc fama rerum standum est, ubi certam derogat vetustas fidem. et lacus nomen ab hac recentiore insigni-

neis extractam fuisse tabulam grandem Parii marmoris, in qua facti istius Curtiani historia pulchre sculpta videbatur, quam depictam apud se servavit. Suidas autem l. l. refert, Romanos huic Curtio heroicos honores in medio foro quotannis habendos decrevisse, ibique aram exstruxisse. Cujus narrationem non contemnendis rationibus falsi arguere conatur Ill. Jos. Scaliger ad Varr. l. l. Curtium tamen *loci custodem* vocat Statius 1. Silv. 1, 66.

Ipse loci custos, cujus sacrata vorago
Famosusque lacus nomen memorabile servat.

Barthius etiam ad eum locum monet, Curtium inter Divos relatum dici, pridem doctissimos viros adnotasse. Aram etiam ibidem, ubi olim lacus Curtius fuerat, sacratam fuisse, Ovidius refert 6. Fastor. 403.

Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus; sed lacus ante fuit.

Quam tamen aram Saturni ex P. Victor. in descript. urb. reg. VIII. interpretatur Neapol. ad d. l. Ovid.

§. 6. *Si qua ad verum via inquirentem ferret*] *si qua adversum via inquirentem ferret* Voss. 2. *si qua adversum viam inquirentem ferret* optimus Florentinus errore scribarum. Vulgatum enim probum est. *via ferret ad verum*, ut *via fert ad Viserim, ad mare, hostes*, et similia apud Livium saepius obvia. V. infra ad 39, 27, 10. *Verum* autem pro veritate apud Livium et alios saepissime obcurrit. (* *terribiliora vero adferre* 25, 24, 9.) Saepe etiam numero plurali *vera*. V. infra hoc lib. ad c. 15, 3. Paullo ante *Cura non decent*, pro *deesset*, Lovel. 3. *Cura vero deesset* Lovel. 5.

Nunc famae rerum standum est] Corrige *fama*. Etenim cum dicimus *stare pactis, stare promissis*, et ejusmodi, casum auferendi usurpamus, non dandi. Sic Livius in extremo octavi. *Nec quisquam aequalis temporibus illis scriptor exstat, quo satis certo auctore stetur.* SIG. Retundit conjecturam C. Sigonii consensus Palat. codicum MSS. et vetustiorum editionum. GEBH. Hearnius etiam, relata Sigonii conjectura, nullam varietatem ex codicibus Oxoniensibus memorat, ut eos *famae* exhibere verisimile sit. Certe ea lectio etiam in quibusdam meorum superest. [etiam in Veith.] At Florent. Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. Harlej. 1. Klock. et Portug. *fama rerum standum* confirmant. Quorum consensum illi, quem Gebhardus praetendit, non modo obpono, sed et praefero, lectionem Sigonii insuper firmante stilo Livii, qui ita saepius locutus est. Infra hoc lib. c. 25, 7. *Civili quippe standum exercitu esse, quando socialis coetus desereret.* c. 35, 2. *Quae*

signitius fabula est. Post tanti prodigii procuratio- 7
nem, eodem anno de Hernicis consultus senatus, quum feciales ad res repetendas nequidquam misisset, primo quoque die ferendum ad populum de bello indicendo Hernicis censuit; populusque id

pars major erit, eo stabitur consilio. 21, 19, 4. *Etsi priore foedere staretur, satis cautum erat Saguntinis.* ad quem locum istam locutionem adversus Doujatium aliis exemplis vindicabo. 27, 6, 9. *Ut eo, quod censuisset senatus, staretur.* Ceterum verbum *est* non comparet in Harlej. 2. et Portug.

Lacus nomen ab hac recentiore insignius fabula est] Lege, ut habent Palatini duo et Campani editio, *insignitius.* Nec dissentit multum secundus *insignitum.* Restitui quoque supra l. 4, 4. Cicero pro Quintio 23. *Neque tamen quisquam inventus est tam insignite improbus.* Livius infra hoc lib. c. 15. *Qua foeditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignitior fuit.* l. 8, 13. lego ex omnibus Mstis et cusis codicibus. *Quo insignitius omissa res Aemilio superioris anni consuli exprobraretur.* Quod Livii injuria nimis licentiose Sigonius exturbavit. GEBH. Thuan. Chiflet. duo Pall. Vossianus [sec.] et Campanus *insignitius*, quod reponendum l. 4, 4. *An esse ulla major aut insignitior contumelia potest?* l. 8, 13. *Quo insignitius omissa res Aemilio superioris anni consuli exprobraretur.* Ubi perperam mutat Sigonius. Hoc libro [c. 15, 10.] *Qua foeditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignitior fuit.* Voss. [pr.] *insignitus.* J. FR. GRON. *insignitum* Lovel. 4. Harlej. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.] *insignitus* ejusdem Hearnii codex N. et ex meis Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *insignius* Lovel. 2. at recte *insignitius* Florent. Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Klock. V. supra ad Livii 4, 4, 5. Ita Tacit. 4. Ann. 51. *His partae victoriae spes et, si cedant, insignitius flagitium addunt animos.* Cic. 2. de Orat. 87. *Locis est utendum multis; imaginibus autem agentibus, acribus, insignitis.* quae verba eodem modo laudavit Quinctil. 11. Inst. Orat. 2. Ovid. Ep. 9. Her. 101.

Haec tu Sidonio potes insignitus amictu
Dicere? non cultu lingua retenta silet?

Cic. 2. de Orat. 85. *Nec inprobum notari ac vituperari sine vitiorum cognitione satis insignite atque aspere posse.* Gellius 6. N. A. 15. *Neque se tam insignite locuturum, absona inauditaque ut diceret.* Deinde trajectis vocabulis *est fabula* Portug. et Haverk.

§. 7. *Consultus senatus, quum feciales ad res repetendas nequidquam misisset*] *senatus consultus* Harlej. 2. Portug. Haverk. et ed. Parm. Deinde *confeciales* Leid. 1. eodem errore, quo *congratulatione* pro *cum gratulatione*, et similia alia multa dici, supra vidimus ad 4, 24, 7. Tum *nequiquam* Florent. *quicquid* Haverk.

8 bellum frequens jussit. L. Genucio consuli ea provincia sorte evenit. In exspectatione civitas erat,

Primo quoque die ferendum ad populum] *sed primo quoque die* Florent. Verum τὸ *sed* perperam repetitum est ex vocis praecedentis syllaba finali. V. infra hoc lib. c. 41, 5. *prima quoque die* Leid. 1. Τὸ *die* exsulat a Lovel. 2.

Populusque id bellum frequens jussit] *postque id bellum* Leid. 2. Deinde *frequens censuit* Haverk. Sed τὸ *censuit* male huc inlatum est ex verbis praecedentibus. *censet* senator in curia; *jubet* populus in comitiis. Infra 8, 29, 6. *Bellum ex auctoritate Patrum populus adversus Vestinos jussit.* V. supra ad 3, 30, 6.

§. 8, *L. Genucio consuli ea provincia sorte evenit*] Vox *consuli* deerat in Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *provincia certe evenit* Voss. 1. *provincia certe venit* Lovel. 1. *provincia sorte venit* Leid. 2. et ed. Parm. *Genucio venit* ferri posset, si plures atque majoris auctoritatis codices probarent. Saepe enim *venire* cum tertio casu construi solet. V. ad 44, 17, 7. Aliis tamen omnibus vulgatam lectionem tuentibus, eam etiam praefero. *provincia evenit* propria in hac re locutio est. V. supra ad 5, 12, 6. Et quidem *sorte evenit* ut 4, 37, 6. *C. Sempronius, cui ea provincia sorte evenit.* 8, 1, 2. *Utrumque bellum Plautio sorte evenit.* ubi tamen optimi codd. praeferunt *sorte venit*. V. Gebhard. infra ad 7, 16, 3. Hoc loco autem prima litera τοῦ *evenit* absorpta est ab ultima vocis praecedentis. V. infra ad 9, 12, 1. et ad 29, 29, 4.

In exspectatione civitas erat, quod primus ille de plebe consul] *quod* pro *quia* positum videtur. At illud *perinde* quidam mutarunt in *deinde*. nam *ut* comparativum ad *ita* sequitur. quamquam videri potest esse sermo non omnino curiosus. Neque erat ille primus ex plebe consul, sed ex consulibus plebejis primum occisus. GLAR. Videri quidem potest sermo non omnino curiosus esse, ut Glareanus existimat; non tamen alii, quam qui neglegenter ad Livii verba animum adtendit. Ceteroquin enim quisque facile videre poterit, non jungendas esse voces *primus de plebe consul*, sed *primus bellum suis auspiciis gesturus esset.* Insuper *In expeditione civitas erat* Lovel. 2. scribae aberratione. In verbis sequentibus *bellum de suis auspiciis*, addita praepositione, Lovel. 3. *bellum sine auspiciis* Lovel. 4.

Deinde ut eveniret res, ita communicatos honores prospere aut secus consulto habitura] Vet. lib. *perinde ut eveniret*: item *probe aut secus*. SIG. Palat. sec. *ita communicatos honores probent haud secus consulto habiturum.* Ceterorum scripturam advocare piget. GEBH. Sic a Sigonio: nam paullo ante illum *deinde*, pridem *prospere* coeptum erat legi. Mogunt. *consultos*; nuperae *consulta* facere. Quae omnia magis aggravant, quam levant morbum. Nos olim viso in excerptis unius Pall. *probent* (nec aliter Vossianus) conjeceramus: *ita communicatos honores pro bene aut secus consulto habitura.* Quod nunc attestamur, et in Chisl. Vossianoque altero legi, et olim Romae Andream dedisse, ut mirer, quis in exemplaribus illum secutis *prospere* subjecerit. 8, [36, 3.]

quod primus ille de plebe consul bellum suis auspiciis gesturus esset; perinde ut eveniret res, ita

Debellari eo die cum Samnitibus potuisse, pro haud dubio habitum sit. 9, [12, 4.] *Et geri posse bellum Romani pro certa victoria habuerint.* 10, [19, 3.] *Ut omnis rei bene aut secus gestae decus dedecusque ad L. Volumnium sit delegatum.* Neque illud novum, *τὸ secus* in malam partem accipi, etiam extra viciniam *τοῦ bene.* Cic. 3. ad Famil. [Ep. 6.] *Iniquis secus existimandi videris nonnihil loci dedisse.* l. 6. [Ep. 21.] *Etiamsi secus acciderit, te tamen recte vereque sensisse.* Tacit. 2. Ann. [50.] *Quae de matre ejus locuta secus argueretur.* Plinius Paneg. 33. *Meminerintque sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur.* Vir doctus ibi: forte *sequius.* Sed etsi alicubi sic scripti libri, ubi vulgo *secus,* non ideo tamen hoc passim exterminari velim. J. FR. GRON. *deinde* primum invenio in Froben. ed. anni 1531. quum non modo priores, sed omnes etiam codd. scripti, *perinde* servent. Particulae *perinde, ut, ita* pariter junctae obcurrunt apud Cicer. pro Cluent. 25. *Perinde ut opinio est de cujusque moribus, ita, quid ab eo factum et non factum sit, existimari potest. perinde, utcumque, ita* apud eumdem 2. de Divin. 42. *Verum esse censent, perinde, utcumque temperatus sit aër, ita pueros orientes animari.* Tum *ut evenisset res* Florent. et Klock. Deinde *prospere* in nullo mihi cod. meo notatum est, nisi in Fragm. Hav. a m. 2. cujus loco *probue* praefert Florent. *probent* Lovel. 1. et 5. At *honores probent haud secus consulto habitum* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. *honores prebent aut secus consulto habitum* Harlej. 2. *honores pro bene aut secus consulto habitura* Voss. 2. Leid. 1. Harlej. 1. Klock. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et N. *communicatus honos pro bono haud secus consulto habitus* Lovel. 4. [Veith.] *communicatus honos* etiam Lovel. 2. et *haud secus* Lovel. 3. et 5. a m. 2. Sed duplice lectione juncta quasi monstrum aliquod *honores probe ac prospere ne aut secus consulto habitura* praefert Gaertn. Ad veram lectionem proxime accedunt reliqui Hearnii codices L. 2. et C. *honores pro bono aut secus consulto habituros* exhibentes. Liv. 1, 40, 2. *Anci filii duo etsi antea semper pro indignissimo habuerant, se patrio regno tutoris fraude pulsos.* 4, 55, 8. *Illa pro certis habenda in quibus non dissentiunt.* 6, 6, 13. *Pro certo habeo, ita rem gesturum, ut patre, avo, teque ipso, ac sex tribunatibus dignum est.* 37, 48, 1. *Valerius Antias auctor est, rumorem celebrem Romae fuisse, et pene pro certo habitum.* 40, 9, 15. *Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifesto haberes.* 43, 13, 2. *Ea pro dignis habere, quae in meos annales referam.* Eadem forma dictum est *pro certo adfirmare;* de quo v. ad 1, 3, 2. Plura similia v. apud Vorstium de Latin. falso susp. c. 22. Ceterum, *secus* subjunctum vel *τῷ bene* vel *τῷ recte* pro male in usu fuisse, non est dubium. Quaesivit autem Vavass. de vi et usu quorumd. verb. in v. *Secus,* utrum *secus,* simplex in oratione ac solitarium positum, nulla re antecedente ex ad-

communicatos honores pro bene aut secus consulto
9 habitura. Forte ita tulit casus, ut Genucius, ad hostes magno conatu profectus, in insidias praecipitaret; legionibus nec opinato pavore fusis, consul circumventus ab insciis, quem interfecissent, occi-

verso, cui repugnet, vel expressa, vel subintellecta saltem, idem sonet ac valeat, quod *prave*, *perperam*, *minus bene*, *omnino male*, et tandem pronunciat, se arbitrari, ista vitiose dici, neque auctore vetere ullo probo et digno, cui credatur. Contrarium Gronovio visum est, et, ut puto, recte, licet priorem Cic. locum aliter accipiendum esse Vavass. ibidem docuerit. Liv. 8, 33, 15. *In praesentia moderatum irae esse, ne quid de collega secus populo aut senatui scriberet.* Sallust. in Jug. 20. *Prius tamen omnia pati decrevit, quam bellum sumere: quia tentatum antea secus cesserat.* ubi v. Cl. Cortium. Tacit. 2. Ann. 80. *Nec Piso, quamquam coepta secus cadebant, omisit tutissima e praesentibus.* Apulej. in Apolog. p. 97. ed. Pricaei. *Dicat hic pius filius, quid in eo tempore secus agentem vel loquentem matrem suam propter insaniam viderit.*

§. 9. *In insidias praecipitaretur*] Florent. *in insidias praecipitaret.* J. FR. GRON. Ingratum hic est ἀσύνδετον. Puto veram esse scripturam libri Flor. apud Gronovium *praecipitaret.* Nam ita saepissime loquitur Livius, et omnes alii. V. Rivium ad Sallust. Cat. 52. Deinde suspicor pro duabus postremis literis vocis *praecipitaretur* legendum esse *et*, et paullo post *consul* ab alio, quam Livio, esse. Sic bene fluit oratio, *praecipitaret, et, legionibus n. o. p. fusis, circumventus ab insciis, q.* i. *occideretur.* DUK. *praecitaretur* Gaertn. *praecipitatur* Portug. *praecipitaret,* quod ex Florent. laudat Gronov. etiam Klockius margini exemplaris sui adscripserat, sive quod ita emendandum existimaret, sive quod eam lectionem in cod. suo reperisset. Saepe autem Livium *praecipitare* absolute sine casu usurpasse, infra videbimus ad 25, 11, 6. Hinc cod. optimo dicto audiens fui. [*praecipitaretur* Veith.]

Legionibus necopinato pavore fusis] *inopinato pavore* Voss. 1. et Lovel. 1. Malc. V. supra ad 4, 27, 8. [*nec inopinato* Veith.] Praeterea *legionibusque* edd. princ. ut ita *praecipitaret* et *occideretur* jungerentur. Primus Aldus copulantem particulam expunxit, quam etiam omnes scripti ignorant. Et sane, Livium similes conjunctiones passim omittere solitum fuisse, multis locis vidimus. Tandem *favore fusis* Lovel. 3. sollemni scribarum errore. V. ad 3, 33, 7.

Consul circumventus ab insciis, quem interfecissent, occideretur] Vet. lib. *quem interficerent.* SIG. Pall. duo, et Andreae editio *occideret.* Sed sec. *consul circumventus ab insidiis, quem interficerent, occiditur.* GEBH. Ita libri. Sigonius, *interficerent.* Ego malim *in quem incidissent.* J. FR. GRON. *circumventus ab insidiis* solus meorum Haverk. Tum *qm*, id est *quoniam*, *interfecissent*, *occide-*

deretur. Quod ubi est Romam nunciatum, nequa- 10
quam tantum publica calamitate moesti Patres,
quantum feroces infelici consulis plebeji ductu, fre-
munt omnibus locis: *Irent, crearent consules ex ple-
be, transferrent auspicia, quo nefas esset.* *Potuisse* 11

retur Leid. 2. *quem interficerent, occiditur* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Et ita post *praecipitaret* major ponenda foret distinctio. Verum potius *occideretur* pendet a praecedenti *ut*, et ita cohaeret cum *praecipitaret*, quamvis Livius copulam omiserit. Sed nec movendum *interfecissent.* Livio enim non insolens est, ut plusquamperfecto pro imperfecto utatur. Infra 34, 11, 2. *Nec spem ullam esse resistendi, nisi praesidium Romani misissent.* pro mitterent. V. quae ad eum locum notantur. Praeterea *ceciderit* Fragm. Hav. a m. 1. sollemni scribarum errore. V. infra ad 36, 36, 6. *occiderens* Florent. *occideret* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Klock. *occidere* a *cadere* saepe pro interfici ponitur. At displicet *occidere ab aliquo*, pro ab aliquo interfici. Illa itaque scriptura non a Livio est, sed a librariis. V. infra ad 10, 10, 1. Sed neque probo singularem, quae in Lovel. 4. [et Veith.] obvia fuit, lectionem *consul circumventus ab insciisq; interfectus occideret.*

§. 10. *Quod ubi est Romam nunciatum*] *Romam nunciatum est* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Romam est nunciatum* Gaertn. Mox *tanta publica calamitate*, pro *tantum*, Lovel. 5.

Feroces infelici consulis plebeji ductu fremunt] *infelicis consulis plebeji ductu* Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. [Veith.] Aliquoties supra notatum est, id operam dedisse librarios, ut vocabula proxima genere numero ac casu inter se convenirent, licet non raro sensus dispendio. V. ad 6, 3, 8. Ex eodem fonte etiam aberrans illa lectio hoc loco profluxit. Praeterea *premunt* Klock. quomodo interdum lapsi sunt scribae. V. Pierium ad Maron. 3. Georg. 85.

Irent, crearent consules ex plebe] Vet. lib. *consulem.* Siquidem lata lex erat, ut alter utique ex plebe consul crearetur. SIG. *Item creatum consulem* Leid. 2. *Irent creatum consulem* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. [Veith.] *Irent creatum consules* Voss. 1. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et ejusdem Hearnii cod. N. *Irent, crearent consulem* Lovel. 2. *Irent creatum omnes consules* idem Hearne ex ante memorato cod. C. profert, ut is duplicem lectionem habuisse debeat. Reliqui codices sive cum editis in vulgatum conspirant, sive per compendium *cos* exhibent. Non necesse autem est, ut τῷ *consules* substituamus *consulem.* Quum enim lex juberet, ut alter utique ex plebe consul crearetur, poterant etiam ambo plebeji creari. Hoc enim queritur Ap. Claudius Crassus lib. praec. c. 40, 18. *Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebejos fieri consules liceat, duos patricios non liceat? et alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex Patribus*

Patres plebiscito pelli honoribus suis: num etiam in Deos inmortales inauspicatam legem valuisse? Vindicasse ipsos suum numen, sua auspicia. quae ut primum contacta sint ab eo, a quo nec jus nec fas fuerit, deletum cum

praeterire liceat? Insultantes itaque patricii suadent plebi, ut, quum viderint, qua fortuna primus ille de plebe consul bellum suis auspiciis gesserit, nunc, quod utique licebat, duos pro uno ex plebe consules creent. Vel etiam *consules*, quoniam quolibet anno novus consul creandus esset. Compendium illud scribendi *Cos* variorum errorum caussam fuisse, infra videbimus ad 10, 10, 2. Mox *transferent*, pro *transferrent*, Florent. et Lovel. 1. ac 2. *transfer* Leid. 2.

§. 11. *Num etiam in Deos inmortales legem inauspicatam valuisse*] *unde etiam* Leid. 2. *nunc etiam* Lovel. 5. Harlej. 2. et Haverk. Ita alibi variant librarii. V. ad 5, 5, 8. et 9, 3, 3. Similitudo literarum *m* et *nc* hujus varietatis caussa fuit. *non etiam* quaedam edd. princ. Et has voces soliti sunt scribae confundere. V. ad 36, 3, 8. *tum etiam* Lovel. 2. et 4. *num* rectum est. Interrogatio enim exprobrationi vim addit. Ceterum *Potuisse se potius Patres* Gaertn. Verum illud *se potius* ex transpositis literis vocis proximae *Potuisse* natum est. Certe *Potius se Patres* extitit in Lovel. 5. a. m. 1. At *Potuisse* exsulat a Lovel. 4. [*Judicasse* pro *vindicasse* Veith.]

Quae ut primum contacta sint ab eo] *contracta sint* Florent. et Lovel. 4. De commutatione harum vocum v. ad 6, 28, 6. *contacta sunt* Voss. 2. et editi usque ad Aldum, qui, consentientibus reliquis Mstis, *sint* dedit. Mox *quo*, pro *a quo*, Haverk. Praeterea *nec fas nec jus fuerit* priscae editt. Primus deinde Aldus eo ordine vulgavit, quo nunc visuntur. Ei vero consentiunt codd. omnes scripti. Et hoc ordine saepe Livius junxit *jus et fas*. V. infra ad 40, 15, 5.

Deletum cum duce exercitum documento fuisse] *in documento fuisse* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed praepositio perperam repetita est ex litera finali vocis praecedentis. V. ad 37, 11, 4. *documenta fuisse* Voss. 2. et Lovel. 3. De locutione *esse documentum* v. ad 24, 8, 20. Ea autem lectio si placet, *exercitum cum duce documenta* eadem ratione dictum erit, qua *dux cum principibus capiuntur*, de quo v. ad 21, 60, 7. Non tamen hanc scripturam pro vera venditare audeo, quod alii codices stent pro vulgata, Liviusque saepius etiam hoc modo loqui soleat. Supra 3, 56, 13. *Se documento futurum, utrum novis legibus dominatio, an libertas, firmata sit*. 4, 31, 2. *Documentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile esset*. 26, 5, 2. *Documento futurae, qualemcumque eventum defectio ab Romanis habuisset*. Eadem forma dicta sunt *argumento*, *monumento*, *miraculo esse*, et similia, de quibus supra v. ad 5, 54, 5. Ceterum *delectum cum duce* Lovel. 2. V. ad 9, 37, 8.

Ne deinde, turbato gentium jure, comitia haberentur] *nec deinde* Portug. Haverk. *ne in die* Voss. 2. et Lovel. 2. *nec inde* Fragm. Hav. a m. 1. *ne inde*

duce exercitum documento fuisse, ne deinde, turbato gentium jure, comitia haberentur. His vocibus curia 12
et forum personat. Ap. Claudium, quia dissuaserat legem, majore nunc auctoritate eventum reprehensi.

Leid. 1. Lovel. 2. et Gaertn. Deinde *comitia haberent* Haverk. solito errore, de quo v. ad 10, 10, 1. *comitia habentur* Lovel. 3. V. ad 40, 14, 3.

§. 12. *Quia dissuaserat legem*] Vet. lib. *legem in concione*. SIG. Sigonius infarserat *legem in concione, majore.* Verum cum id tantum restaret in Pal. sec. abesset a pr. et tert. ejeci ceu librarii glossulam. GRUT. Palat. sec. et Campani editio, *quia dissuaserat legem in concione.* GEBH. Voces *in concione* apud me tantum supersunt in Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. quas recte Gruterum expunxisse puto; quod in optimis constanter desint. *qui dissuaserat* insuper Harlej. 2. et Haverk. V. ad 36, 33, 5. *quia dissuaderet* Hearnii Oxon. B. Male. Intelligitur enim illa oratio, qua legem de altero utique consule ex plebe creando ante quinque annos dissuasit, superius memorata l. 6, 40. et seqq. Deinde *lege* perperam Leid. 1. Ultima enim litera *m* intercepta est a vocis sequentis initiali. V. infra ad 23, 8, 9. Paullo ante *curia forum personat* sine copula Lovel. 2.

Majore nunc auctoritate eventum reprehensi ab se] Omnes libri MSS. ut et prima editio *majore cum auctoritate*: praeter Campan. qui repraesentat illud vulgatum. GEBH. *majore cum auctoritate* etiam Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. uterque, Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. C. et L. 2. [Veith.] cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Id autem eodem modo dictum foret, quo *magno cum gaudio accipere* supra 1, 25, 13. habuimus, ubi plura videnda sunt. V. etiam ad 43, 23, 1. Quum tamen elegans sit emphasis in τῷ *nunc incusantem*, quod verbo *dissuaserat* obponitur, eamque voculam servent omnium optimi Florent. et Leid. 1. nihil mutandum censeo. Deinde *incessantem*, pro *incusantem*, Lovel. 5. scribarum errore. Pro eo quidem *incessentem* reponendum videri posset; sed reliqui suadent nihil mutandum esse. Sane *incusare* Livio frequens fuit. V. ad 9, 11, 5.

Dictatorem consensu patriciorum] Dictatorem absque magistro equitum hoc loco exhibet Livius, sicut l. 2, [30, 5.] M. Valerium, quod ibidem admonuimus, cum satis constet, Romae numquam hoc factum. GLAR. Immo semel factum esse tempore belli Punici secundi, Livius ipse memoravit infra 23, 22, 11. Quamvis autem Livius hic magistri equitum non meminerit; eum tamen Appio additum fuisse, evincunt fragmenta Capitolina, in quibus etiamnum *SCAPVLA. MAG. EQ.* visitur: unde P. Cornelium Scapulam fuisse conjecit Pighius in Ann. ad ann. CCCXCI. p. 275. Livius infra etiam omittit magistri militum nomen, quod tamen ex Fastis viri docti supplere conantur. V. ad 9, 29, 3. Mox *dilectusque* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7. Praeterea *delectisque et justitio indicto, priusquam*

ab se consilii incusantem, dictatorem consensu patriciorum Servilius consul dicit, delectusque et justitium indictum.

1 VII. Priusquam dictator legionesque novae in Hernicos venirent, ductu C. Sulpicii legati res per
2 occasionem gesta egregie est. In Hernicos, morte consulis contemtim ad castra Romana cum haud dubia expugnandi spe succedentes, hortante legato,

Oxon. L. 1. quod pro *delectuque* ab errante librario datum esse, Hearne conjicit. Sed recte reliqui codices non consentiunt. *ac justitium* habet Lovel. 2. ultima vox *indictum* exsulat a Lovel. 3.

§. 1. *Res per occasionem gesta egregie est*] *per occasionem res gesta* Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *egregie gesta* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *τὸ est* denique non adparet in Harlej. 2. Verba etiam *Priusquam dictator legionesque* in initio cap. omittuntur in Lovel. 3.

§. 2. *Morte consulis contemtim ad castra Romana cum haud dubia expugnandi spe succedentes*] *morte contemta*, omissa media voce, Lovel. 4. *morte consulis contentim* Leid. 1. et Fragm. Hav. sollemni scribarum lapsu. V. ad 25, 38, 20. *contemti* Gaertn. *contemtū* Leid. 2. ut forte *cum contentu* legendum esse videri possit. Sed nihil mutandum puto. V. ad 6, 38, 8. Tum *ad castra Romanorum* Leid. 2. Harlej. 2. Portug. Lovel. 1. 4. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. Male. V. ad 32, 6, 6. Deinde *oppugnandi spe* Florent. et Leid. 2. Saepius ita peccarunt librarii. V. ad 21, 57, 6. Denique *succederent* Lovel. 2. quasi nempe distinguendum esset, *In Hernicos, morte consulis contemtim ad castra Romana quum* etc. *succederent*. At reliqui vulgato adhaerent.

Plenis irae atque indignitatis militum animis] Pall. pr. ac tert. *plenis irae atque indignatis*. sec. *plenis ira atque dignitatis*. Sola Andreae ed. veritatis institit vestigiis: quippe Camp. *plenis irae atque indignationis*. quod est ad lubidinem optimum refingere scriptorem. GEBH. Scripti nostri nihil mutant, nisi quod *dignitatis* sit in Haverk. *indignationis* in Lovel. 3. et 4. *Indignitas* autem et *indignatio* saepe in Mstis commutantur. V. infra ad Epit. Liv. 58. *irae ac indignitatis* priscae edd. usque ad Aldum, qui *atque* substituit, non modo concinentibus omnibus scriptis, sed etiam secundum morem Livii; de quo v. ad 10, 36, 17. Paullo ante *ortatis a legato* Lovel. 2. *hortanteque legato* 3. *hortantes legato* Leid. 1. *hortantes legatos* Harlej. 1. In sequentibus autem *eruptio facta est* Leid. 2. *eruptione facta* Gaertn. Ita oratio hoc modo continuanda foret: *In Hernicos* etc. *eruptione facta, multum ab spe.* Verum et hic receptam lectionem malo.

Multum ab spe adeundi valli res Hernicis abfuit] *a spe* Gaertn.

et plenis irae atque indignitatis militum animis, eruptio est facta. Multum ab spe adeundi valli res Hernicis afuit; adeo turbatis inde ordinibus abscessere. Dictatoris deinde adventu novus veteri 3
exercitus jungitur, et copiae duplicantur: et pro concione dictator laudibus legati militumque, quorum virtute castra defensa erant, simul audientibus laudes meritas, tollit animos; simul ceteros ad

Haverk. et Fragm. Hav. Hinc *res Hernicis aufuit* Leid. 2. et Fragm. Hav. *res Hernicis affuit* Lovel. 1. et 5. *res Hernicis afuit* Florent. et Leid. 1. Et ita etiam Klockius ad oram Livii adscripserat; non addens tamen utrum ex cod. an ex conjectura. V. supra ad 4, 12, 6.

Adeo turbatis inde ordinibus abscessere] Pall. duo *turbatis ordinibus inde abscessere*. GEBH. Eodem ordine vocabula etiam obcurrunt in Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Gaertn. Praeterea *abcessere* Leid. 2. et Gaertn.

§. 3. *Laudibus legati militumque*, etc. *simul audientibus laudes meritas tollit animos*] Iterum Pall. duo, pr. et tert. *substulit animos*. GEBH. Gronovius in priori editione notarum, agnoscens ita omnes libros praeferre, ingratam tamen orationem esse existimat, *laudibus legati militumque audientibus*, iisdem puta legato et militibus, *laudes meritas tollit animos*, et Livium numquam ita scripsisse. Pro glossemate itaque tollit *τὸ laudibus*, et pro *audientibus* refingit *audientium*: ita tamen, ut, si omnino contendatur, retinendum esse *τὸ laudibus*, id forte concedat, non item de altero. Verum ipse, hanc conjecturam in iterata editione omittendo, eam non obscure damnasse videtur. Et recte. *audientibus* enim non tantum ad legatum militesque laudatos, sed ad omnes in castris degentes milites referendum, non modo, inquam, ad illos, qui eruptione facta effecerant, ut hostes turbatis inde ordinibus abscederent, sed etiam ad novum exercitum, quem ipse adduxerat. Neque ideo *laudibus* suspectum esse debet, quod mox *τὸ laudes* sequatur. V. ad 1, 3, 9. Tantum autem abest, ut, licet locum relinquamus *τῷ laudibus*, attamen *audientibus* in *audientium* mutandum sit, ut contra *audientibus* in primis Livianum esse putem, de quo mox ad §. seq. videbimus. Insuper voce auctius Fragm. Hav. praefert *audientibus ibi laudes meritas*. Sed vocem illam nullus alius agnoscit. Et forte repetita est ex praecedentis fine *ib*; sive *ibus*. Tum *sustollit* Leid. 1. qua forma hoc verbum tuetur Vossius 5. Gramm. 37. *sustulit* Gaertn. et Hearnii Oxon. C. *substulit* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. Paullo ante *exercitus adjungitur*, pro *jungitur*, Lovel. 4. Mox *aemulandum virtutes*, pro *aemulandas*, Portug. et Haverk. V. ad 40, 49, 1. Voces *simul ceteros ad aemulandas virtutes acuit* desunt in ed. Rom. anni 1472.

4 aemulandas virtutes acuit. Neque segnius ad hostes

§. 4. *Neque segnius ad hostes bellum adparatur*] Vet. lib. alii habent: *neque segnius apud hostes bellum apparatur*: alii, *neque segnius et hostes bellum apparant*. Utrumque probe magis, quam quod vulgo legitur. SIG. Codd. MSS. omnes et vetusti cusi, *neque segnius ad hostes bellum apparatur*. Quae videtur vera lectio. Mimus

Bonum ad virum cito moritur iracundia.

Ipse Livius 10, 29. *Formidinis omnia plena ad hostes esse*. c. 35. *Non plus animorum ad hostes erat*. GEBH. Legebatur hic antea, *neque segnius ad hostes bellum apparatur*. Sigonius quum produxisset ex malis libris id, quod editur, et praeterea *apud hostes bellum apparatur*. utrumque, aït, probe magis, quam quod vulgo legitur. Immo utrumque pejus: quin et neutrum inventum nobis, qui plusculos veteres de hoc loco consuluimus, sed ubique illud, quod loco movit Sigonius. Adfirmatque Livius 10, [29, 4.] *Furiarum et formidinis plena omnia ad hostes esse*. Iterumque [c. 35, 4.] *Minus cladis, ceterum non plus animorum ad hostes erat*. 24, 32, 2. *Ad militare genus omne partemque magnam plebis invisum esse nomen Romanum*. Eodem, c. 48, 9. *Q. Statorio nomen fuit, qui ad regem mansit*. 27, 10, 4. *Iisque gratiae et in senatu et ad populum actae*. Sic tribus his locis MSS. J. FR. GRON. *ad hostes bellum apparatur* etiam scripti et typis excusi, quibus utor, nisi quod *et hostes* praeferat Leid. 1. *et hostes bellum apparant* Lovel. 2. *ad hostes bellum apparatum*. *apud hostes bellum apparatur* editio Mediol. anni 1505. quam sequuntur Ascens. ann. 1513. et 1516. ac Paris. anni 1529. Hearne etiam auctor est, ex Mstis, quos Oxonii contulit, solum tantum codicem C. legere *neque segnius et hostes bellum apparant*; reliquos quatuor L. 1. 2. B. et N. *ad hostes bellum apparatur*. Miror itaque, Sigonium non modo *et hostes apparant* in contextum recepisse, sed et alterutram lectionum, quas in vett. lib. repererat, vulgatae praeferre potuisse. Vulgatum enim Livio proprium est, et *ad* pro *apud* passim apud ipsum obcurrit. Ita supra 2, 10, 11. *Rem ausus plus famae habituram ad posteros, quam fidei*. 3, 10, 3. *Jactata per aliquot dies tum in senatu res, tum ad populum est*. ubi plerique codd. ex glossa interpretis *apud populum*. V. quae ibi notavi. c. 21, 4. *Mirer, inquit, si vana vestra, Patres conscripti, auctoritas ad plebem est?* c. 31, 4. *Invidiae tamen res ad exercitum fuit*. 6, 34, 5. *M. Fabii Ambusti, potentis viri quum inter sui corporis homines tum etiam ad plebem, filiae*. Eodem cap. *Gratiam Fabio ad vulgum quaesierat*. 8, 18, 4. *Ad Q. Fabium Maximum aedilem curulem indicaturam se caussam publicae pestis professa est*. c. 23, 8. *Ad disceptandum eos ad communes socios atque amicos vocaret*. 28, 18, 2. *Quoniam fors eos sub uno tecto esse atque ad eosdem penates voluisset*. ubi male Sigonius reponit *in eodem penate*. 29, 20, 8. *Ut ad exercitum Scipio maneret*. Ubi v. quae notantur. c. 22, 8. *Memoria absentis Scipionis favorem ad vulgum conciliabat*. 30, 14, 2. *Ad penates hostis sui nuptiale sacrum conficeret*. Ubi iterum vide. 33, 46, 7. *Quantam eo facto ad plebem inierat gratiam*. 38,

bellum adparatur, qui, et parti ante decoris memo-

35, 4. *Ad hunc nimis aequum aut iniquum praetorem reus extemplo factus L. Scipio.* Ubi Sigonius ipse *ad praetorem* exponit apud praetorem. V. plura eo loco. 40, 42, 9. *Deque ea* multa, *quum provocasset, certatum ad populum.* c. 45, 7. *Inter hos viros nobiles inimicitiae erant, saepe multis in senatu et ad populum atrocibus celebratae certaminibus.* 43, 14, 8. *Eorum nomina ad se ederentur.* 45, 6, 9. *Nomina dabant ad C. Postumium tribunum militum.* c. 11, 8. *Quo specioso titulo ad omnes Asiae et Graeciae civitates usus erat.* V. etiam supra ad 4, 53, 4. et ad 38, 35, 1. etiam Gronov. 4. Obs. 6. Non tamen haec locutio ita Livio propria esse existimari debet, ut non ab aliis etiam usurpetur. Ita enim et Cic. 1. in Verr. 8. *Ex his quasi decem fiscos ad senatorem illum relictos esse.* Ubi male legitur in vetustissimo libro apud Ursin. *delatos esse*, ipse vero *relatos esse* conjicit. Caesar 3. bell. Civ. 60. *Magnam tamen haec res illis offensionem et contemtionem ad omnes adtulit.* Silius Ital. 13, 606.

Insultant duro imperio non digna nec aequa
Ad superos passi manes.

Ad quem locum olim plura notavi. Adde etiam Inl. N. Heinsium ad Nason. 4. Fastor. 310.

Neque ignari auctarum virium hostis, suas quoque vires augent] Potest tolerari: sed hic, si, qua figura plurimum, usus est, scripsit *hosti.* Infra [c. 23, 10.] *Ipsa contatio et his animos minuisset, et auxisset hosti.* 2, [34, 6.] *Et Velitris auxere numerum colonorum.* 3, [70, 8.] *Nuncius deinde vincentibus Romanis animos auxit, et referentes gradum perculit Aequos.* 21, [50, 4.] *Et Romanis multitudo sua auxit animum, et paucitas illis minuit.* 28, [13, 10.] *Aliquantum et Romanis aucti, et deminuti hostibus animi erant.* 37, [33, 5.] *Ea vero res Romanis auxit animum, concessum sibi transire cernentibus in Asiam.* 38, [26, 5.] *Praeter animos et victoribus ab re secunda auctos, et hostibus fractos.* J. FR. GRON. Omnes codices, scripti et editi, constanter *auctarum virium hostis* servant; quorum si unus et alter ex certioribus Gronovii conjecturam firmarent, eam praeferre non dubitarem. Livius enim in hac aliisque locutionibus, ubi vulgo genitivus adhibetur, casum tertium usurpare solitus est. Ita optimi codd. praeferunt 21, 53, 2. *Restitutos ac refectos militibus animos*, ubi vulgo ante Gronov. *militum* edebatur. Plura v. ad eum locum. Quin etiam si ubique ita Livius locutus esset, invitis etiam codicibus Gronovio adsentirer, ac crederem, ultimam literam voci *hostis* ex initio sequentis *suas* adhaesisse. V. ad 28, 25, 2. At nunc vehementer dubito. Nam et ab altero Livius non abstinuit. Supra 6, 23, 8. *Hostis, cujus animos cunctando auximus.* 31, 10, 7. *Inflatos excidio coloniae Romanae augere hostium animos.* 37, 39, 6. *Ne et suorum animos minueret detrectando certamen, et hostium spem augeret.* 42, 21, 2. *Aucta etiam invidia est Popillii literis ejus.* Quin et uno eodemque loco utramque constructionem adhibet Livius 39, 25, 12. *Graecis Macedoniam adcolentibus metus, et audacia Philippi minuatur.* Similiter non tantum dixit *accendit militi animos* 44, 3, 8. sed etiam *accensis*

res, neque ignari auctarum virium hostis, suas quoque vires augent. Omne Hernicum nomen, omnis militaris aetas excitur. quadringenariae octo cohortes, lecta robora virorum, scribuntur. Hunc eximium florem juventutis eo etiam, quod, ut duplex acciperent stipendium, decreverant, spei animorumque inplevere. Inmunes quoque operum militarium erant, ut, in unum pugnae laborem reser-

militum animis ibid. c. 2, 1. non tantum etiam *versare animum alicui*, sed etiam *alicujus*. V. ad 2, 45, 5. Praeterea *neque. n. ignari* Lovel. 5. *neque enim*, deficiente voce *ignari*, quae margini tamen adscripta est, Voss. 1. *neque ei ignari* Harlej. 2. ubi vocula media partim ex praecedentis vocabuli litera ultima, partim ex sequentis initiali nata esse videtur. V. supra ad 5, 50, 5. corruptius *neque ejus ignari* Portug. et Haverk. Deinde *auctas quoque vires augent* Lovel. 4. *quoque suas vires augent* Gaertn.

Omnis militaris aetas excitur] *accitur* editi ante Aldum; qui *excitur* substituit, consentientibus omnibus scriptis. Infra 28, 24, 4. *Concitatis popularibus et juventute Celtiberorum excita.* Ad quem locum plura vide.

Quadragenariae octo cohortes, lecta robora virorum, scribuntur] Legendum *quadringenariae*, attestantibus prisci characteris codicibus. GELEN. *quadringentariae* quidam legunt, quod mihi quoque placet. Nam l. 10, [40, 6.] eodem utitur verbo Livius. Puto autem *quadringentariam* a quadringentis militibus dictam, ut *quingentariam cohortem* a quingentis. Nam in additione supra *quingentos quadringentosve* non omnino convenit inter auctores. Nos de appellatione duntaxat disputamus. GLAR. *quadragenariae* plerique codices servant. *quadrigenariae* est in Leid. 1. Lovel. 2. et Klock. *quadringenariae* in Florent. et Harlej. 1. quod recte Gelenius probavit: probat etiam infra Glarean. ad 10, 40, 6. quamvis hoc loco *quadringentariae* maluisse videatur; nisi in eo potius ab operis typographorum peccatum esse existimari debeat. *Ala quingenaria* memoratur apud Hygin. Grom. de Castram. Rom. p. 1022. *Ala quingenaria turmas habet sedecim.* Et ita forte emendandum apud Veget. 2. de re milit. 6. *Adpellatur cohors quingenaria.* Eo enim ducunt vestigia unius cod. apud Stewich. *quinquagenaria* exhibentis. Ipse Stewich. *quingentaria* legendum conjecit. Similiter Casaubon. et Salmas. apud Spartian. emendant in Hadrian. 17. *Cui et elephantum et quingenariam cohortem post magnifica dedit dona.* ubi antea etiam edebatur *quinquagenariam*. Eadem labe viri docti Curtium liberarunt 5, 2. *Antea quingenariae cohortes erant.* Ut autem, teste Gronov. 1. de Pecun. Vet. 3. *centenarium* est corpus unum multiplex, quippe continens cen-

vati, plus sibi, quam pro virili parte, adnitendum scirent. Extra ordinem etiam in acie locati, quo 6
conspectior virtus esset. Duûm millium planicies castra Romana ab Hernicis dirimebat: ibi pari ferme utrimque spatio in medio pugnatum est. Primo 7
stetit ambigua spe pugna; nequidquam saepe conatis equitibus Romanis inpetu turbare hostium aciem. Postquam equestris pugna effectu, quam conatibus, 8

tum, ita *cohors quadringenaria* constat ex quadringentis, *quingenaria* ex quingentis militibus. V. l. l. Vegetii. Insuper *lecto robore virorum* Harlej. 2. Male. Nam *quadringenariae cohortes*, *lecta robora virorum* per adpositionem dicuntur. V. infra ad 38, 16, 1.

§. 5. *Spei animorumque inplevere*] Copula *que* exsulat a Leid. 1. *spei animos implevere* habet Lovel. 4. *spei animos eorum implevere* 2. Sed non viderunt librarii, praecessisse *Hunc eximium florem juventutis*; unde fit, ne *animos* ferri possit. Paullo ante *eo etiam, ut*, una voce deficiente, Harlej. 2. *eo et' q; ut* Gaertn.

Inmunes quoque operam militarium erant, ut in unum] *Immunesque operum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad 5, 27, 1. Tum τὸ *ut* deest in Lovel. 3. vox sequens in 5. In verbis etiam sequentibus *servati*, pro *reservati*, praefert Leid. 1. Ita etiam infra 10, 25, 17. vulgo editur, *Ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur.* ubi quidam codd. *reservarentur*. Hic vero in uno cod. syllaba initialis *re* intercepta esse videtur ab ultima vocis praecedentis *laborē*. Contrario errore *in suos terrorē reverterunt*, pro *verterunt*, in cod. Msto. infra est 37, 41, 5. ad quem locum plura alia exempla videnda sunt.

Plus sibi, quam pro virili parte, adnitendum] *quam virili parte*, sine praepositione, Harlej. 1. Male. Supra 3, 71, 8. *Quem agrum miles pro virili parte cepissèt.* ubi vide. [*quam pro virium parte* Veith.]

§. 6. *Extra ordinem etiam in acie locati*] *et in acie* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *etiam acie* Klock. Sed praepositio intercepta est ab ultima litera prioris vocis. V. ad 10, 13, 3. Mox *Dum millium* Florent. a m. 1. et Haverk. *Duûm militum* Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 23, 41, 10.

Pari ferme utrimque spatio in medio pugnatum est] *patri ferme utrique* Leid. 1. et Harlej. 1. *utrumque* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 21, 45, 1. *Tò ést* deficit in Lovel. 2. Mox *nequidquam spe conatis*, pro *saepe*, Leid. 2. Portug. Lovel. 4. 5. a m. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Alibi *spes* et *saepe* commutantur. Ita supra 4, 37, 7. Infra hoc lib. c. 33, 5. 8, 13, 13. 9, 19, 10. c. 21, 6. Eodem modo *saepeculatoribus*, pro *speculatoribus*, codd. exhibere apud Suet. in Cal. 44. viri docti observarunt.

§. 8. *Equestris pugna effectu*,

vanior erat; consulto prius dictatore equites, permissu deinde ejus, relictis equis, clamore ingenti provolant ante signa, et novam integrant pugnam.
9 neque sustineri poterant, ni extraordinariae cohortes pari corporum animorumque robore se objecissent.
1 VIII. Tunc inter primores duorum populorum

quam conatibus, vanior erat] Palat. tert. *varior*. Nugacior putaret descendere a *varus*. GEBH. *varior* etiam Gaertn. et Leid. 2. cui ultimo tamen inter versus adscriptum *vanior*. Solent *vanus* et *varius* commutari. V. ad 22, 7, 4. Praeterea *effectum quam conatibus* Leid. 1. *effectu quam conatu* Hearnii Oxon. C.

Clamore provolant ante signa] Scribe ex veteribus libris *clamore ingenti provolant ante signa*. SIG. Sigonii emblema *ingenti* procul habendum esse, monuimus ad 2, 56. J. FR. GRON. *clamore provolare*, ut *clamore invadere*. V. ad 5, 45, 2. Vellem tamen, ut Gronovius addidisset, qua auctoritate vocem *ingenti*, a Sigonio interpositam, pro emblemate habuisset, ac rejiciendam credidisset. Certe eam servant omnes mei ad unum usque et Hearnii Oxonienses codices, omnesque editi Aldo antiquiores. Ex mente itaque Sigonii eamdem loco suo reposui. (* *ingenti tumultu erumpunt* 28, 22, 11.) Perperam autem *provolassent* est in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 9. *Neque sustineri poterant*] *nec sustineri* Harlej. 2. *nec sustinere* Haverk. *neque sustinere* Voss. 1. Leid. ambo, Portug. et Lovel. 1. 2. 4. et a manu pr. 5.

Ni extraordinariae cohortes pari corporum animorumque robore se objecissent] Vox *animorum* male deficit in Voss. 2. *robore* in Haverk. Perperam etiam *abjecissent* dedit Voss. 2. V. ad 6, 14, 12. Per *extraordinarias* autem *cohortes* intelliguntur octo illae quadringenariae cohortes, modo hoc cap. memoratae.

§. 1. *Quidquid hinc aut illinc communis Mars bello aufert*] Quamquam veteres omnes libri habent *bello*, corrige tamen *belli*. Est enim haec locutio Livio familiarissima, cujus ex plurimis pauca exempla subjiciam. 8, [11, 6.] *Affirmando communem vere Martem belli, utramque aciem pari caede prostravisse*. Et 10, [28, 1.] *Quamquam communis adhuc Mars belli erat*. Et 28, [41, 14.] *Quid quod in Africa quoque Mars communis belli erit*. Et 30, [30, 20.] *Martem belli communem propone animo*. Et 42, [49, 4.] *Quam incertus fortunae eventus, communisque Mars belli sit*. SIG. Sigonius cum alibi et apud hunc nostrum legisset *Martem communem belli* dici, invexit hanc lectionem, quam reliquae vulgo editiones admiserunt. Contra MSS. codices Pall. et duae editiones antiquissimae, *quicquid hinc aut illinc communis Mars bello aufert*. 8, 11. *Communem fere Martem belli utramque aciem pari caede prostravisse*. c. 23. *Communis Mars belli decernet*. c. 31. *Si, quod belli casus ferunt, Marsque communis, ad-*

res geritur. quidquid hinc aut illinc communis Mars belli aufert, multiplex, quam pro numero, damnum est: vulgus aliud armatorum, velut delegata primoribus pugna, eventum suum in virtute aliena ponit. multi utrimque cadunt, plures vulnera accipiunt. Tandem equites alius alium increpan- 2

versa pugna evenisset. 10, 28. 28, 19. *Ubi Mars communis et victum saepe erigeret, et affligeret victorem.* Ibidem c. 41. GEBH. *bello* servant omnes codices, quibus usus sum, nisi forte *belli* habeat unus Harlej. 1. ex quo in excerptis nihil adnotatum video. [*bello* Veith.] Adsentior tamen Sigonio, *belli* emendanti. Locis, quae viri docti ex Livio hic, Gronovius ad 28, 41, 14. laudarunt, addi potest unus ex 42, 14, 4. *Martem communem esse, et eventum incertum belli.* Cic. etiam saepe ita locutus est. Ita 3. de Orat. 42. *Gravis est modus in ornatu orationis et saepe sumendus: ex quo genere haec sunt: Martem belli esse communem.* Orat. pro Sext. 5. *Quot stimulos admoverit homini studioso fortassis victoriae, sed tamen nimium communem Martem, bellique casum metuenti.* Philipp. 10, 10. *Ut concedam incertos exitus esse belli, Martemque communem.* 6. ad famil. Ep. 4. *Cum omnis belli Mars communis, et cum semper incerti exitus proeliorum sint.* Similiter etiam alii saepe. Insuper *materias*, pro *Mars*, ed. Rom. anni 1472. [ante *hinc atque illinc* Veith.]

Multiplex, quam pro numero, damnum est] Vide, num positivum *multiplex* pro comparativo positum. Alioqui non intelligo. GLAR. Lipsius ad Tacit. 3. Hist. 6. et Gronov. ad Liv. 5, 21, 15, docent, supplendum esse *magis*, quod saepe deest apud Latinos, ut apud Graecos μᾶλλον. V. Gronov. ad Livii d. l. et ad 1, 25, 13. Brisson. de Verbor. quae ad jus pert. signif. v. *quam.* Graev. ad Cic. 1. de Off. 19. Perizon. ad Sanct. Minerv. 4, 7, 4. et ad Val. Max. Prooem. l. 1. Sensus verborum Livii est, multo majus damnum erat, quam pro numero eorum, qui cadebant; quia utrimque primores juventutis, non vulgus militum, in quorum morte non magna jactura est, pugnabant. Sic paullo post: *Et, ubi haud minus jacturae fuit, aliquot equites Romani cecidere.* et 21, 59, 9. *Sed major Romanis, quam pro numero, jactura fuit: quia equestris ordinis aliquot et tribuni militum quinque, et praefecti sociorum tres sunt interfecti.* DUK. Sane vel *multiplex* pro comparativo accipi debet, vel *magis* per ellipsin subintelligendum est. V. infra ad 34, 49, 10. et Gronovium supra ad Liv. 5, 21, 15.

Delegata primoribus pugna, eventum suum in virtute aliena ponit] *p'oribus*, id est *prioribus*; et *p'ores* in principio hujus cap. Gaertn. sollemni scribarum aberratione. V. infra ad Liv. 37, 43, 10. Mox τὸ *suum* deficit in Harlej. 2.

Multi utrimque cadunt, plures vulnera accipiunt] *multi deinde utrimque* Harlej. 2. Por-

tes, *quid deinde restaret*, quaerendo, *si neque ex equis pepulissent hostem, neque pedites quidquam momenti facerent? quam tertiam exspectarent pugnam? quid ante signa feroces prosiluissent, et alieno pugnarent loco?*

3 His inter se vocibus concitati, clamore renovato, inferunt pedem: et primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt; postremo jam haud dubie avertunt: neque, tam vires pares quae superaverit res,

tug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed voculam interpositam optimi et reliqui omnes codd. non agnoscunt. Tum *pluresque vulnera accipiunt* Harlej. 2.

§. 2. *Equites alius alium increpantes, quid deinde restaret, quaerendo*] MS. *aliis alium increpantes*. Lego *alis alium*. KLOCK. Antiquos, Lucilium, Lucretium, aliosque, forte etiam Catullum ac Salluſt. *alis* et *alid* pro *alius* et *aliud* dixiſſe, viri docti obſervarunt. V. Laurenb. Antiquar. ea voce. Meurs. Exercit. Crit. part. 2. l. 4, 9. Lambin. ad Lucret. 1, 264. Cortium ad Salluſt. Catil. 60, 5. et ad Jug. 50, 5. Verum, praeterquam quod omnes mei *alius alium* conſtanter praeferant, illud *alis* aevo Livii non convenire, certum eſt. Supra 2, 10, 9. *Dum alius alium, ut proelium incipiant, circumspectant*. 4, 22, 5. *Qui alii aliis succederent ad pugnam*. 37, 24, 10. *Non tam victoria laeti, quam alius alium accusantes*. (*Eodem modo *alter alterius conatus exspectantes* 31, 34, 9.) Praeterea *equitem alius alium* male quaedam ex principibus edd. Omnes scripti cum ed. Rom. anni 1472. et Parm. conſtanter *equites*. Tum *quid deinde restare* Portug. Lovel. 5. et Haverk. *quid deinde festare* ed. Rom. anni 1472. et Parm. Tandem *quaerendum* Florent. Mox verbis sequentibus *si non ex equis pepulissent hostem, non pedites*, pro *neque ex equis, neque pedites*, Hearnii Oxon. L. 1.

Quam tertiam exspectarent pugnam] Pall. duo MSS. *expectaret*. sec. *expeterent*. GEBH. *exspectaret* Lovel. 3. *exspectare* 4. et 5. [Veith.] *expetere* Portug. et Haverk. Sed saepe haec verba in Mſtis commutari solent. V. infra ad 10, 7, 12.

Quid ante signa feroces prosiluissent] *quod ante signa* Lov. 3. *quod ante pugnam* Voſſ. 2. *quid ante pugnam* Leid. 1. et Fragm. Hav. Tum *prosiluisset* Lovel. 3. *prosiluissent feroces* alio verborum ordine Lovel. 4.

§. 3. *His inter se vocibus concitati, clamore renovato, inferunt pedem*] To *concitati* deeſt in Portug. At *inferunt pedem, et primum* etc. *pepulerunt* negligentia librarii deficiunt in Leid. 1.

Primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt] Pall. pr. ac tert. *movere hostem, deinde pepulere*. GEBH. Duobus Pall. Gebhardi ex meis consen-

res, facile dictu est, nisi quod perpetua fortuna
utriusque populi et extollere animos, et minuere po-
tuit. Usque ad castra fugientes Hernicos Romanus 5
sequitur: castrorum obpugnatione, quia serum erat
diei, abstinuere. Diu non perlitatum tenuerat di-
ctatorem, ne ante meridiem signum dare posset: eo
in noctem tractum erat certamen. Postero die de- 6
serta fuga castra Hernicorum, et saucii relicti qui-
dam inventi; agmenque fugientium ab signis, quum

tiunt Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Praeterea *primo gradu* Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Similiter, sed ex interpolatione, praefert Florent. quum ab initio *primum* habuisset. [*primo in gradu* Veith.]

§. 4. *Neque tam vires pares*] Utrum *vires tam pares*, an *tam pares vires?* qui ordo est in Rottend. J. FR. GRON. *tum vires pares* Leid. 2. et Lovel. 2. *tamen vires pares* Lovel. 3. ultimis duabus literis τοῦ *tamen* nota adjecta, quae indicat, librarium eas delendas esse existimasse. Saepius voculae *tam* et *tum*, ut et *tam* et *tamen*, commutari inter se solent. V. supra ad 2, 63, 6. et 4, 19, 1. *neque ita in vires pares* Klock. Nihil mutandum puto, ne ordinem quidem verborum, qui Gronovio displicuit. V. infra ad 24, 42, 9.

Et extollere animos et minuere potuit] Prius *et* deficit in Haverk. Tum *extollere et animos minuere* Voss. 1. et Lovel. 5. *extollere et animos Iminuere* Lovel. 1. subjecta priori literae τοῦ *Iminuere* nota, docente eam expungendam esse. *imminuere* tamen habent etiam Lovel. 4. et Harlej. 2.

§. 5. *Obpugnatione, quia serum erat diei, abstinuere*] *oppugnationem abstinere* Leid. 1. Quod eodem exemplo dictum foret, quo supra 2, 16, 4. *Ne ab obsidibus quidem iram belli hostis abstinuit.* ubi plura vide. Sed nec alterum damno. V. supra ad 5, 43, 8. *abstinere* autem etiam Leid. 2. Portug. Lovel. 1. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *abstineri* Harlej. 2. Deinde *parum erat diei* quaedam ex principibus excusis. Sed vulgatum servant omnes codd. Ita 10, 28, 2. *Extrahebaturque in quam maxime serum diei certamen.* 26, 3, 1. *Quia serum diei fuerit.* 33, 48, 6. *Multoque vino in serum noctis convivium productum.* Similiter *multum diei* 27, 2, 9. *Romani ab sole orto in multum diei stetere in acie.* ubi plura videnda sunt. Ceterum *quia serum erat die* Harlej. 2. V. infra ad 9, 37, 4.

§. 6. *Postera die deserta fuga castra Hernicorum*] *Postero die* Florent. Leid. 1. Lovel. quinque, Harlej. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Similiter ex editis Parm. Mediol. anni 1505. Ascensianae annorum 1513. et 1516. ac quaedam aliae, quod recepi. V. ad 1, 12, 1. Tum *deserta castra fuga* Lovel. 2. τὸ *castra* deest in Lovel. 5. Mox *quidem*, pro *quidam*, Klock.

praeter moenia eorum infrequentia conspecta signa essent, fusum, ac per agros trepida fuga palatum
7 est. Nec Romanis incruenta victoria fuit. quarta pars militum amissa; et, ubi haud minus jacturae fuit, aliquot equites Romani cecidere.

1 IX. Insequenti anno, quum C. Sulpicius et C.

Agmenque fugientium ab signis, quum praeter moenia eorum infrequentia signa conspecta essent, fusum etc.] Neque haec verba plane capio, sunt enim oppido obscura. GLAR. Nullum habet vitium hic locus, contra atque censet Glareanus. Sensus est, cum signa Hernicorum prope moenia oppidi conspecta essent deserta ab suis, agmen eorum, qui ab signis fugerant, fusum fugatumque est. *Signa* autem *infrequentia* vocat, quae militum frequentia non essent stipata. Sic l. 9. locutus est. †. „Glareanus nullum vitium hic esse „aït, sed locum obscurum, ut „est.“ †. SIG. MS. *agmenque fugientium ab signis cum praeter moenia r. orum infrequentia conspecta signa essent.* Lego *agmenque fugientium ab signis, cum pter* (i. e. *propter*) *metum Romanorum infrequentius eissent,* (i. e. *issent*) *conspectum, fusum, ac per agros trepida fuga palatum est.* KLOCK. Pall. MSS. et editi *infrequentia conspecta signa essent.* GEBH. *Infrequentia signa* hoc sensu etiam alibi apud Livium obvia sunt, ut 10, 20, 8. et 27, 47, 9. Nec hoc ignorasse credo Glareanum, sed haesisse in his: *quum praeter moenia eorum infrequentia signa conspecta essent:* quae mihi, etiam post scholion Sigonii, non minus obscura sunt, quam Glareano fuerunt; sive *fusum* cum Sigonio pro fugatum, accipias, sive pro dispersum, ut 5, 37, 5. et 27, 41, 10. DUK. *infrequentia conspecta signa essent,* pro *signa conspecta essent,* etiam omnes codd. mei, quorum auctoritate ordinem verborum mutavi. In reliquis verbis scripti nihil mutant, nisi quod *agmine fugientium a signis* male sit in Gaertn. et *agmen quoque fugientium* in excusis Aldo prioribus. Quid tamen *praeter moenia?* sequens enim *eorum* non ad vocem *moenia*, sed ad τὸ *signa* referendum puto. An *signa conspecta praeter moenia* id est, quae moenia praetergressa erant? Vel an potius legendum *propter moenia,* id est, juxta moenia. V. ad Epit. Liv. 49. Solent autem voces *praeter* et *propter* commutari. V. supra ad 4, 61, 10. Sed quaenam *moenia* intelligenda? Videat lector, quid statuendum sit. Ego me hic non expedio. Mox *per agrum,* pro *per agros,* Lovel. 4. *Infrequentia signa* ut 10, 20, 8. *Cognoscunt infrequentia armatis signa egressa, praedam praedaeque custodes exire.*

§. 7. *Quarta pars militum amissa*] Prima vox deficit in Lovel. 5. Contra, voce addita, *amissa victoria* Haverk. Mox *haud minus jactura,* pro *jacturae,* Gaertn. et *milites Romani,* pro *equites,* Portug. Harlej. 2. Lovel. 4. 5. et Haverk.

§. 1. *Cum L. Sulpicius*] *C. Sulpicius* legendum ex priore hujus consulatu partim Liviano partim

Licinius Calvus consules in Hernicos exercitum duxissent, neque inventis in agro hostibus, Ferentinum urbem eorum vi cepissent, revertentibus inde eis Tiburtes portas clausere. Ea ultima fuit caussa, quum 2
multae antea querimoniae ultro citroque jactatae essent, cur, per feciales rebus repetitis, bellum Ti-

Capitolino; item ex Diodoro [l. 16. p. 512.] et Cassiodoro, et caeteris. SIG. In priori consulatu Capitolino praenomen et nomen periit; at in secundo integre exstat *C. SVLPICIVS. M. F. Q. N. PETICVS. II.* ex cujus ut et Diodori ac Cassiodori fide Sulpicio non tantum praenomen *Caji* restituendum, sed et eidem ac collegae ejus iterati consulatus notam addendam esse, Pighius contendit in Annal. ad ann. CCCXCII. p. 277. Error in praenomine commissus superest in omnibus libris scriptis. Nulli etiam repetiti honoris signum alterutri consuli addunt. De eo quid sentiam, supra dixi ad 2, 16, 7.

C. Licinius Calvus] Palat. tert. *Gajus Lucinius Calvus.* GEBH. *Janius L. Calvus* Lovel. 2. Observat autem Pighius l. l. Livium recte hic Licinio *Calvi* cognomen adtribuisse; quem tabulae Capitolinae Graecae *Stolonem* vocant, ut pateat eumdem esse, qui antea tribunus plebis fuit.

Ferentinum urbem eorum vi cepissent] *Feretinum* Leid. 2, quomodo etiam supra peccabatur 4, 61, 5. *Ferentium* Haverk. et Parm. ed. Alio modo adhuc peccatum est in nomine hujus urbis infra 10, 34, 4. Sed integre supra exstat 4, 51, 7. Praeterea *urbem eorum vico possent* Leid. 1. *urbem eorum incepissent* Lovel. 3. ob literarum similitudinem. Ita *invictum*, pro *vi victum*, supra habuimus 3, 49, 6. V. etiam infra hoc lib. ad c. 33, 8. *urbem eorum cepissent* Lovel. 2. Sed voculam *vi* absorpsit vocis praecedentis litera finalis.

Tyburtes portas clausere] *Tibur* et *Tiburtes* scribendum litera *i* ex veteribus libris, et lapidibus Capitolinis, et Graecorum monumentis. SIG. V. ad 3, 58, 10. Ceterum *clausere portas* edd. vetustae usque ad Aldum, qui primus dedit *portas clausere*, consentientibus omnibus scriptis.

§. 2. *Ea ultima fuit caussa, quum multae ante querimoniae*] Pall. MSS. *cum multae antea querimoniae* GEBH. Ita Gronov. etiam anno 1667. edidit, concinentibus meis calamo exaratis cunctis, excepto Haverk. qui per compendium *añ* exhibet, et forte etiam Florent. ex quo in excerptis nihil notatum video. Auribus ingratius est *ante*, quod et praecedens et sequens vox similiter desinant. Praeterea *Ea fuit ultima caussa* Lovel. 2. *Ea ultima caussa fuit* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Cur per feciales rebus repetitis bellum Tiburti populo indiceretur] *cum per feciales* Voss. 2. et Lovel. 3. Illud *cur* deest in Leid. 1. et Lovel. 2. sed posterior ejus loco *ut* interserit ibi, *bellum ut Tiburti populo.* Deinde *Tiburtino populo* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C.

3 burti populo indiceretur. Dictatorem T. Quinctium Pennum eo anno fuisse, satis constat, et magistrum
4 equitum Ser. Cornelium Maluginensem. Macer Licinius comitiorum habendorum caussa, et ab Licinio consule dictum scribit, quia, collega comitia bello praeferre festinante, ut continuaret consula-

§. 3. *T. Quinctium Pennum*] Ita Sigonius eumque secuti Gruterus aliique recentiores recte ediderunt, et ex scriptis meis unus praefert Lov. 5. Reliqui, cum editionibus prioribus vel *Poenus*, vel *Penus* exhibent. Fasti Capitolini hic laceri sunt, et dictatoris tantum duo cognomina *CAPITOLINVS. CRISPINVS* servant. V. supra ad 6, 42, 4. In uno Gaertn. cognomen *Pennum* deficit.

Sergium Cornelium Maluginensem] *Ser. Cornelium* perspicue. SIG. Error, quem Sigonius notavit, in multis meorum codicum superfuit; itaque saepius librarii inperiti lapsi sunt. V. supra ad 5, 29, 2. At alii, et inter eos Florent. et Lovel. 1. 2. 5. *Ser. Cornelium*. alii, ut Haverk. et forte Voss. 1. atque Harlej. ambo, *Servium Cornelium*. In uno Hearnii Oxon. B. praenomen omissum est.

§. 4. *Macer Licinius comitiorum* etc.] Legerem, *Macer Licinius et comitiorum habendorum caussa ab Licinio consule dictum scribit, et quia* etc. KLOCK. Ita emendanti Klockio nulli codd. favent. Neque etiam ea conjectura opus est. Verba enim *quia collega* etc. non tamquam novum aliquid a Macro Licinio adfirmatum, consideranda sunt, sed tamquam caussa, cur comitiorum habendorum caussa, et quidem a Licinio consule, dictus dictator fuerit. *et a Licinio dictum*, una voce exsultante, praefert Gaertn.

Quia collega comitia bello praeferre festinante] Quomodo autem bello praeferebat comitia consul? Num putemus sperasse, se festinatione consulatum adepturum, omisso bello? an *proferre* potius legendum? judicet lector. GLAR. Lego *praeferte*, pro *praevertere*. KLOCK. Nugatur Loritus, *proferre* legendum contendens contra omnes MSS. et editos codices. De sententiae perspicuitate neminem amplius questurum arbitror. GEBH. Klockii sententia omnino probari nequit. Codices enim scripti in vulgatum *praeferre* conspirant. Ob eamdem caussam recte etiam Glareani conjecturam Gebhardus rejecit. Recepta scriptura vera est, et indicat, collegam Licinii majorem comitiorum, quam belli, rationem habuisse. Ceterum *qui collega* Harlej. 1. cum edd. Rom. anni 1470. et Parm. V. ad 36, 33, 5. *qua collega* Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 40, 29, 8. Tum *ab inicio*, pro *comitia*, Lovel. 2. Mox *continuaret consulares*, pro *consulatum*, et *fuerat*, pro *fuerit*, Gaertn. Sed *quia* saepe cum subjunctivo occurrit. V. supra ad 2, 8, 5.

§. 5. *Quaesita ea propriae familiae laus*] *Quarta ea propria familiae laus* Leid. 2. *propria familiae laus* male etiam Voss.

tum, obviam eundum pravae cupiditati fuerit.
Quaesita ea propriae familiae laus leviorem aucto- 5
rem Licinium facit. quum mentionem ejus rei in ve-
tuſtioribus annalibus nullam inveniam, magis, ut
belli Gallici cauſſa dictatorem creatum arbitrer,
inclinat animus. eo certe anno Galli ad tertium la- 6

uterque, Leid. 1. Lovel. 3. 4. 5. Portug. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Mox *actorem*, pro *auctorem* Fragm. Hav. a m. 1. Eadem varietas saepe in Mſtis obvia eſt. V. ad 1, 26, 5. Quis *levis auctor* dicatur, supra v. ad 1, 16, 5.

Quum mentionem ejus rei in vetustioribus annalibus nullam] *commentionem* Leid. 1. V. ad 4, 24, 7. *quum intentionem* Leid. 2. Deinde *hujus rei* Gaertn. et edd. ante Aldum. Tum *veterioribus* Haverk. at vox illa deficit in Gaertn. Denique *ullam* Lovel. 3.

Ut belli Gallici caussa dictatorem creatum arbitrer, inclinat animus] Huic sententiae favent etiam Faſti Capitolini, qui dictatorem *REI. GERVNDAE. CAVSA.* dictum docent. Ceterum *ubi belli Gallici* Florent. saepius obvio scribarum errore. V. ad 24, 15, 1. Nisi forte optimi cod. librarius *uti belli Gallici* dare voluiſſe çensendus sit, quod tamen non placet ob trium vocum *i* litera desinentium sonum auribus minus gratum. Deinde *indignat animus* Leid. 1. *inclinet animus* Voſſ. 2. Portug. et Gaertn.

§. 6. *Galli ad tertium lapidem Falaria via*] *Falariensium* meminit Plin. 3, 13. in Picenis, quod melius quadrat, quam *Salaria via*, ut quidam habent codices. Et nota, quanto terrori fuerint Galli Romanis; nam proximo sequente quadriennio ter dictatorem crearunt propter Gallos, non ausi confidere consulibus. De Cisalpinis nunc loquitur. GLAR. Glareanus *Falaria* legit, his verbis; „Falariensium „meminit Plinius 3, 13. in Pice„nis, quod melius quadrat, quam „*Salaria via*, ut quidam habent „codices.“ Quae autem affert Glareanus, portenti similia sunt. Nam de *Salaria via* ita Feſtus l. 17. [v. *Salaria.*] *Salaria via Romae est appellata, quia per eam Sabini sal a mari deferebant.* et l. 10. [v. *Lucaria*] *Lucaria festa in luco colebant Romani, qui magnus inter viam Salariam et Tiberim fuit, pro eo, quod victi a Gallis fugientes e proelio ibi se occultaverunt.* Hunc tertium Gallorum motum nominat Appianus in Celtico T. Quintio duce compressum. SIG. *Viae Salariae* meminit etiam antiquus schol. Persii ad Satyr. 2, 36. *Alii volunt Licinium tonsorem ac libertum Augusti Caesaris significari praedivitem, cujus monimentum est pretiosi operis via Salaria prope urbem ad lapidem secundum.* Plura habent Bergier. de publ. et milit. imp. Rom. viis 3, 23. et Hennin. ad eum locum. Non tantum quidam codices, ut Glareanus dicit, id eſt, ex mente ejus, quaedam editt. sed etiam omnes codices, scripti et excusi, conſtanter *Salaria*

pidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere. Dictator, quum tumultus Gallici caussa justitium edixisset, omnes juniores sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe profectus, in citeriore

via exhibent, nisi quod *Solaria* sit in Harlej. 1. Recte autem Sigonius, quae Glareanus de *via Salaria* notat, portenti similia esse monet. Praeterea *pontem alienis* errore scribae Leid. 1. quomodo etiam mox hoc §. in eodem et Harlej. 1. errabatur. Paullo ante *eo certo anno*, pro *certe*, male Leid. 1. et in verbis sequentibus *habere*, pro *habuere*, Gaertn.

Omnes juniores sacramento adegit] *omnes rumores* Leid. 2. *omnes mlores* Gaertn. V. supra ad 6, 27, 10. *omnes junio* Haverk. in quo simul vocabula sequentia *sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe* deficiunt.

§. 7. *Neutris erumpentibus*] Alii *eum rumpentibus*. Quid si legas *emrumpentibus*. ut 5. [39, 10.] *endomunito*. MStum *neutris rompentibus*. KLOCK. Bene *neutris eum rumpentibus* emendatum a doctioribus: quippe et MSS. codices et vetusti editi *neutris erumpentibus*. GEBH. *eum rumpentibus* primum inveni in Basileensi anni 1531. Eam autem lectionem veram esse existimo, licet *neutris erumpentibus* non tantum praeferant excusi priores, sed et Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. [Veith.] *neutris rumpentibus* ejusdem cod. B. *Rumpere pontem*, ut 2, 10, 10. *Fragor rupti pontis pavore subito inpetum sustinuit.* et Auct. Epit. Liv. 2. *Ponte rupto armatus se in flumen misit. Interrumpere* Livius ibid. dixerat paullo ante, *Praedicere, ut pontem ferro, igni, quacumque vi possent, interrumpant.* Mox *timoris iudicium*, pro *indicium*, Lovel. 5. et Haverk. Praeterea *de ponte occupando* transpositis vocibus Lovel. 4.

Nec qui potiretur] *poteretur* Florent. Priscian. 10. Gramm. p. 881. *In tior deponens tam tertiae quam quartae conjugationis unum invenitur, potior. Virgilius in III. Aeneïd.* [55.]

Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, et auro
Vi potitur.

I, secundum tertiam conjugationem corripuit penultimam. Lucillius vero in V.

Deficit alma Ceres, nec plebes pane potitur.

secundum quartam conjugationem producta penultima protulit. V. etiam Vossium 5. Gramm. 35. Secundum tertiam itaque *poteretur* formatum est; at *potiretur* secundum quartam. Similiter *poteretur* viri docti Ovidio restituerunt 13. Met. 130.

Tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille.

ubi v. Inl. Heinsium et Cel. Burmann. Eadem scriptura in uno cod. etiam infra obcurrit 9, 22, 9. Eodem modo *oreretur*, pro *oriretur*, in scriptis Livii saepius obvium est. V. infra ad 23, 16, 7.

ripa Anienis castra posuit. Pons in medio erat, 7
neutris eum rumpentibus, ne timoris indicium esset.
Proelia de occupando ponte crebra erant; nec, qui potirentur, incertis viribus, satis discerni poterat.

Incertis viribus satis discerni poterat] Legendum est *decerni* contra omnes libros. Puta, certamen, uter ponte potiretur. 5, [55, 1.] *Sed rem dubiam decrevit opportune vox emissa.* 10, [19,8.] *Postremo conditionem ferre, quae decretura sit, non orator, sed imperator uter sit melior.* 28, [14, 12.] *Equitum jam diu anceps pugna erat, nec ipsa per se decerni poterat.* Iterumque [c. 33, 5.] *Emissis levibus telis, quae irritare magis, quam decernere pugnam poterant.* Ut *certamen cernere* Plautus, *cernere bellum* Lucretius Enniusque pro committere dixerunt, ita *decernitur pugna*, cum pars ejus altera vincit. Sic apud Caesarem: *dijudicata jam belli fortuna*, 2. Civil. [32.] Tacitus 3. Hist. [76.] *Dum inter Vespasianum ac Vitellium proeliis legionum, captivitatibus urbium, deditionibus cohortium judicatur.* ita Graeci *κρίνειν*. Diodorus l. 17. *Μὴ συγκαταβαίνειν εἰς τὸ διὰ μάχης κρίνειν τὸν πόλεμον.* Sic Libanius Paneg. in consulatum Juliani [p. 242.] *Βουλευομένου τοίνυν ἐν Παννονίᾳ περὶ τῆς Θράκης. εἴτ' ἐμβολῆς εἴτε καθέδρας ὁ καιρὸς, τύχη τις κρίνει τὸ ἔργον, ἡσυχαζόντων ὅπλων, πρέπον ἐξευροῦσα τῇ συγγενείᾳ πέρας.* Ita scribendum, non *Παιονίᾳ*. Sed hic dupliciter peccavit interpres: primum vertendo: *sive impressionis faciendae, sive residentiae opportunitas occurreret*; Dein, *fortuna quaedam opus expendebat.* Debuit autem: *utrum ultro aggrediendi, an belli trahendi tempus foret*: tum, *fortuna rem decrevit.* Per mortem Constantii nimirum, quae prohibuit, ne cognata arma miscerent. Sic ipse Julianus in epistola quadam *Εἰ δὲ μάχῃ κριθείη, τῇ τύχῃ ἅπαντα καὶ τοῖς θεοῖς ἐπιτρέψαι.* Libanius declamat. sub persona Ulyssis [p. 211.] *Εἰ τὸ πρᾶγμα εἰς πόλεμον προβαίν, καὶ τοῖς ὅπλοις τὴν κρίσιν ἐπιτρέψαιμεν.* J. FR. GRON. Omnes etiam codd. nostri *ἀπρὶξ discerni* retinent. Nihilominus, Gronovium recte *decerni* emendasse, existimo. *Discernere* enim distinguendi, dirimendi; at *decernere* dijudicandi rem dubiam, atque ita haesitationi finem inponendi significatione usurpari solent. Praesertim eo sensu *decernere* Livio frequens est, ex quo quaedam jam exempla ad hunc locum Gronovius laudavit. Similiter locutus est 1, 23, 9. *Ineamus aliquam viam, qua, utri utris imperent, sine magna clade, sine multo sanguine utriusque populi, decerni possit.* 8, 23, 8. *Certamina nostra non verba legatorum, sed campus Campanus, in quo concurrendum est, decernet.* Et mox *Samnis Romanusne imperio Italiam regat, decernamus.* 21, 4, 3. *Itaque haud facile decerneres, utrum imperatori, an exercitui carior esset.* Ubi ante Gronovium similiter erat peccatum. c. 56, 3. *Neque prae imbri satis decernere possent, qua suis opem ferrent.* 22, 61, 10. *Mirari magis, adeo discrepare inter auctores, quam, quid veri sit, decernere queas.* quibus etiam locis Gronov. partim auctoribus vetustis codd. partim ex conjectura, veram lectionem re-

8 Tum eximia corporis magnitudine in vacuum pontem Gallus processit; et, quantum maxima voce potuit, *Quem nunc*, inquit, *Roma virum fortissimum habet, procedat, agedum, ad pugnam, ut noster duorum eventus ostendat, utra gens bello sit melior.*

1 X. Diu inter primores juvenum Romanorum silen-

stituit. Donjatius vulgatum defendit, et *discernere* Latinum esse, pro dijudicare, dispicere, contendit: ad quod probandum utitur unico loco ex Cic. Partit. [c. 22.] *Temperantia in suas itidem res et in communes distributa est, duobusque modis in rebus commodis discernitur; et ea, quae absunt, non expetendo, et ab iis, quae in potestate sunt, abstinendo. In rebus autem commodis est itidem duplex.* At quisque satis videt, dividendi potius, quam dijudicandi vel dispiciendi, sensu ibi accipi debere. Alibi etiam haec verba in Mstis confunduntur. V. viros doctos ad Suet. Caes. 19. Praeterea *secretis viribus* Lovel. 4. *in cet'is*, sive *in ceteris*, *viribus* Haverk.

§. 8. *Tum eximia corporis magnitudine in vacuum pontem Gallus processit*] *Cum eximia* Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *Tunc* editi quidam ex vetustioribus. Sed *Tum* erat in Rom. anni 1472. et Parm. quod Aldus, adstipulantibus reliquis codicibus, revocavit. V. ad 2, 12, 15. Insuper *Gallus in pontem processit vacuum*, in aliam seriem digestis vocabulis, idem Lovel. 4.

Et, quantum maxima voce potuit, Quem nunc, inquit] Additamentum istud verbi *potuit*, luxuriantium sciolorum interpretamentum, auctoribus Pall. primo ac tertio MSS. exigatur. Quadrigarius [apud Gellium 9, 13.] *Extemplo silentio facto cum voce maxima conclamat, si qui secum depugnare vellet, uti prodiret.* GEBH. Illud *potuit* apud me tantum omittunt Voss. 2. et Lovel. 3. quibus praefero reliquorum, et inter eos etiam omnium optimorum codicum, in hac voce tuenda consensum. Praeterea *quantum maxima potuit voce* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Si libri adsentirentur, mallem *quam maxima voce potuit.* Ita Sallust. in Jug. 13. *Jugurtha, quam maximas potest, copias armat.* ubi etiam quidam τὸ *potest* pro abundanti habuerunt, reprehensi a Cl. Cortio, qui nos remittit ad illa, quae notat ad Sallust. Catil. 4, 3. sane *q̃ tum*, id est *quam tum*, praefert Fragm. Hav. V. ad Liv. 4, 49, 8. *quam* autem et *quantum* alibi in Mstis commutari solent. V. ad 5, 4, 1. Vel etiam legi posset *quanta maxima voce potuit:* cujus locutionis ex Livio plura exempla v. infra ad 9, 10, 10. et ad 42, 15, 1. Et ita etiam Cic. saepius; ut in Philipp. 3, 2. *Cui quamquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur, habenda tamen tanta est, quantam maximam animi nostri capere possunt.* de Senect. 12. *Fingere animo jubebat, tanta incitatum aliquem voluptate corporis, quanta percipi posset maxima.* de Amic. c. 20. *Tanta est inter eos, quanta maxima potest esse, morum*

tium fuit, quum et abnuere certamen vererentur, et praecipuam sortem periculi petere nollent. tum T. 2
Manlius, L. filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat, ex statione ad dictatorem pergit: *Injuſſu tuo*, inquit, *imperator, extra ordinem numquam pugnaverim, non si certam victoriam videam. Si tu* 3

studiorumque distantia. Quinctil. Declam. 333. *Accepi beneficium, quantum maximum dare parentes liberis possunt.* Curtius 4, 8. *Quanta maxima celeritate potuit, contendit.* Ubi videndi Acidal. et Freinsh. nec non doctiſſ. Snakenb. ad Curtii 6, 9, 1. Adde etiam viros doctos ad Quinctil. Declam. 323. p. 653.

Quem nunc, inquit, Roma fortissimum virum habet, procedat, agedum] *Quem nūc, inquit* Lovel. 5. Sed lectio illa inde orta eſt forte, quod *nūc* scriptum fuiſſet. Deinde *virum fortissimum* Florent. Voſſ. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum auctoritati ac consensui ceſſi. Tum *agendum* Leid. 1. et Parm. ed. Male. V. ad 3, 62, 4. *procedat ad pugnam agendum* Lovel. 4. [Veith.]

Ut noster duorum eventus ostendat, utra gens bello sit melior] *ut duorum eventus* Klock. Non sequor. Infra hoc libro c. 40, 9. *Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis.* ubi etiam simili errore quidam codd. *τὸ meum* omiserunt. V. quae ad eum locum notantur. *noster duorum ostendat eventus* Portug. et Haverk. Tum *utra gens sit melior* Fragm. Hav. a m. 1. Sed recte manus altera *τὸ bello* adscripsit.

Supra 4, 2, 2. *Sic pace bonos, sic bello fieri.* ubi v. plura. Ita *βοὴν ἀγαθός*, seu *bello bonus*, Homer. Il. B. 408.

Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος.

et saepiſſime alibi.

§. 1. *Diu inter primores juvenum Romanorum silentium fuit*] *inter primos tum juvenum* editi vetuſti ante Aldum. *inter primorum juvenum* nullo sensu Voſſ. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea *silentio fuit* Florent.

Et abnuere certamen etc. *et praecipuam sortem periculi petere*] Prius *et* deficit in Lov. 2. et ed. Parm. V. ad 2, 44, 3. Tum *adnuere* Leid. 1. *annuere* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 36, 34, 6. Insuper vox *certamen* exsulat a Leid. 2. Deinde *sortem periculi praeterire* Lovel. 2. in marg.

§. 2. *T. Manlius, L. filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat*] *Pt. Manlius* Florent. Forte librarius indicare voluit, se duplicem lectionem inveniſſe, *P. Manlius* et *T. Manlius*, quae poſterior sola vera eſt. Id enim praenomen passim alibi ipsi tribuitur. Deinde *Lutius Furius*, pro *L. filius*, Lovel. 3. quomodo non raro alibi scribae lapsi sunt. V. supra hoc lib. ad c. 5, 3. Tum *tribu-*

permittis, volo ego illi belluae ostendere, quando adeo
ferox praesultat hostium signis, me ex ea familia ortum,
4 *quae Gallorum agmen ex rupe Tarpeja dejecit.* Tum
dictator, *Macte virtute,* inquit, *ac pietate in patrem,*
patriamque, T. Manli, esto. Perge, et nomen Roma-
5 *num invictum, juvantibus Diis, praesta.* Armant inde

nicia vexatione, vocibus transpositis, Lovel. 4.

Non si certam victoriam videam] *nisi certam victoriam* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. Nihil muto. *si* hic ponitur pro etsi. V. supra ad 5, 51, 1. Paullo ante *inuisu tuo*, pro *iniussu tuo*, Lovel. 1. Ita saepe *iussus* et *uisus* commutantur. V. infra ad 9, 24, 4.

§. 3. *Si tu permittis, volo ego illi belluae ostendere*] *Sed si tu permittis* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] quod displicet. Illud *sed* enim ex numero est illarum particularum, quibus stilum Livianum non adsecuti librarii orationem ejus ex illorum sententia hiantem ac male cohaerentem fulcire soliti sunt. V. supra ad 6, 32, 8. Praeterea *volo ergo illi belluae* Florent. errore librarii. Ita et alibi saepe peccatur. V. infra ad 37, 53, 11. Tandem *ostentare* Lovel. 4. Ea quidem verba saepe confunduntur. V. ad 28, 3, 11. Verum *ostentare* hic locum habere nequit. Verbum *ostendere* deficit in Klock.

Me ex ea familia ortum, quae Gallorum agmen ex rupe Tarpeja dejecit] *ex illa familia* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *ex familia*, omisso pronomine, Lovel. 1. Tum *ex rupe Tarpei* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. a m. 1. quasi voluissent librarii *ex rupe Tarpeï*, sive *Tapeji*. At vulgatum, pro quo stant reliqui codd. verius est. Tum *dijecit* Harlej. 1. *adjecit* Leid. 1. qui *abjecit* dare voluisse videtur, quemadmodum est in Lovel. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Male. 5, 47, 10. *Reum haud dubium ejus noxae, adprobantibus cunctis, de saxo dejecit.* ubi alia exempla videnda sunt. Auctor Epit. Liv. 5. *Quum per aversam partem Capitolii jam in summum evasissent, proditi clangore anserum, M. Manlii praecipue opera dejecti sunt.*

§. 4. *Macte virtute, inquit, hac pietate*] Rott. Flor. Voss. uterque, *ac pietate.* 10, 40, 11. *Tu quidem macte virtute diligentiaque esto.* JAC. GRON. *atque pietate* Neapol. Latinii. *a pietate* Leid. 1. Reliqui omnes *ac pietate*, quomodo Cel. Jac. Gronov. emendavit, et in contextum recepit. Neque aliter, formulam hanc *Macte virtute* inlustrans, locum laudat Brisson. 4. de Formul. p. 348. Solent autem alibi τὰ *ac* et *hac* inter se commutari. V. ad 35, 26, 7. Hac emendatione recepta, non opus est, ut cum Doujatio, in omnes se formas vertente, ut vulgatae lectioni commodum sensum inveniat, *hac pietate* idem esse credamus, ac qua es, vel qua fuisti pietate. *Hic* enim poni pro tali, hujusmodi. Id tamen ut ipsi concedamus, quae, quaeso, erit compositio: *Macte virtute, hac pie-*

juvenem aequales. pedeſtre scutum capit, Hispano, cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam. Armatum adornatumque adversus Gallum stolide laetum, et (quoniam id quoque memoria dignum antiquis visum eſt) linguam etiam ab inrisu exserentem, producunt. Recipiunt inde se ad stationem: et duo 6

tate. Mox *in patrem, patriam,* sine conjunctione *que,* Harlej. 2. Deinde, addita voce, *I, perge* Harlej. 2. et Portug.

§. 5. *Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam*] Polyb. 6, [21.] *Καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἰβηρικήν· ἔχει δ' αὕτη κέντημα διάφορον, καὶ καταφορὰν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν βίαιον, διὰ τὸ τὸν ὀβελίσκον αὐτῆς ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι.* KLOCK. Atqui tum nondum commercia erant inter Romanos et Hispanos, et apud Suidam v. *Μάχαιρα* Polybius, ut docti putant, auctor eſt, gladii Hispaniensis usum demum bello Hannibalico a Romanis receptum. Explicat hunc nodum Lipsius 3. de Milit. Rom. Dial. 3. Nec prolepsis inusitata eſt Livio. V. ad 1, 44, 1. et 4, 54, 7. DUK. Idem Polyb. 3, 114. *Τῆς μὲν γὰρ οὐκ ἔλαττον τὸ κέντημα τῆς καταφορᾶς ἴσχυε πρὸς τὸ βλάπτειν.* Liv. 22, 46, 5. Gladii *Hispano punctim magis, quam caesim, adsueto petere hostem brevitate habiles, et cum mucronibus.* Ceterum *propriorem* Leid. 1. et Lovel. 3. *piorem* Klock. *ad pritie habili pugnam* Florent. Paullo ante *praedextre scutum* perperam Haverk. *scutum pedestre,* ut 6, 8, 6. *Adrepto repente equo cum scuto pedestri advectus.* contra *scutum equestre* infra eſt 43, 6, 6.

Armatum adornatumque] *armatum ordinatumque* Haverk. Τὸ *adornatumque* omittit Hearnii Oxon. L. 1. Male. Infra 24, 48, 7. *Armandi ornandique et instruendi eos artem ignorare.* ad quem locum plura notantur.

Memoria dignum antiquis visum est) linguam etc.] Inter antiquos fuit etiam Q. Claudius Quadrigarius, qui in 1. Annalium, teſte Gellio [9, 13.] hanc pugnam describens, ita aït: *Deinde Gallus irridere coepit, atque linguam exsertare.* SIG. Hujus proelii picturam multis poſtea seculis in foro Romano prope roſtra vetera sub novis tabernis argentariis publicatam mansisse, et in tabula, facta in scuti Gallici vel Cimbrici formam, exhibitam fuiſſe Galli iſtius exsultantis ac barbare linguam exserentis imaginem, ex Cic. 2. de Orat. 66. Quinctil. 6. Inſt. Orat. 3. et Plin. 35. H. N. 15. docuit Pighius in Annal. ad ann. CCCXCII. p. 277. in loco Cic. pro *pictum Gallum in Mariano scuto Cimbrico* emendans *in Manliano scuto Cimbrico.* Ordine vocabulorum mutato *dignum visum antiquis est* praeferunt edd. antiquae usque ad Aldum, qui dedit, ut nunc vulgo editur. Cum eo autem stant omnes codices. Verba praecedentia *quoniam id quoque* desunt in Klock.

Linguam etiam ab inrisu exserentem] Quadrigarius: *Deinde*

in medio armati, spectaculi magis more, quam lege belli, destituuntur, nequaquam visu ac specie aesti-
7 mantibus pares. Corpus alteri magnitudine eximium, versicolori veste pictisque et auro caelatis refulgens armis: media in altero militaris statura,

Gallus irridere, atque lingua exerrare. Quam lectionem Cl. Lipsius 4. Epistol. Quaest. 2. commentus est: iteratque Elector. 1, 7. Sed rectius membranae Palat. *linguam exsertare.* propugnavitque Casaubonus ad Suetonium [in Aug. 29.] defendit hic quoque Livius. Quoniam Quadrigarii huc apte se intulit mentio, diversam in illo scripturam membranarum Pall. indicabo. Vulgatur: *manu significare coepit, utrique quiescerent pugnae. facta pausa est.* Illae habent *ut utrique quiescerent pugnare. pugnae facta pausa est.* Fidem meam praestare lectori volui: bonitatem vero non possum hujus lectionis. GEBH. *Tò etiam* non adparet in Lovel. 2. Tum *exherentem* Leid. 1. *exercentem* Lovel. 3. sed errore scribae. Solent autem alibi verba *exerere* et *exercere* commutari. V. Casaubon. et Cel. Burm. ad Sueton. Tiber. 33. Ceterum Lipsianam emendationem in loco Quadrigarii apud Gellium 9, 13. probat etiam Bernart. ad Statii 6. Theb. 473. Contra vulgatam scripturam defendit Cerda ad Maron. 4. Aen. 825. quae etiam praeferenda est, tum ob rationes a viris doctis datas, tum ob locum Plinii 35. H. N. 4. *Ostendens in tabula pictum inficetissime Gallum exserentem linguam.*

§. 6. *Recipiunt se inde ad stationem*] Melius in vet. lib. *Recipiunt se inde ad stationem ceteri.* SIG. Vox *ceteri* debetur Sigonio: sed an ideo gratia quoque debeatur illi, qui non necessariarum vocum colluvie vult scatere nitidissimum auctorem, dispiciant cordatiores. Abest ea profecto a Pall. duobus melioribus, et a vetustissima recensione J. Andreae. GEBH. Nec Thuan. nec duo vel Voss. vel meliores Pall. nec vett. edd. ulla *τὸ caeteri* agnoscunt a Sigonio insertum; idque nos ab scholiaste mutuatos esse, qui addiderunt, librarios non dubitamus. J. FR. GRON. *Accipiunt* Leid. 1. Male. Supra 3, 4, 8. *Primo concursu pulsus se in castra recepit.* et saepe alibi. *se inde*, ut praescribitur Sigonii scholio, Harlej. 2. Portug. et Haverk. reliqui *inde se.* Deinde *ceteri*, a Sigonio additum, in iisdem tantum, Sigonii vet. lib. consentientibus codd. et in margine Fragm. Hav. a m. 2. superest. Alii omnes, vocem illam rejicientes, probant, eam recte viris doctis displicuisse. Hearne licet lectionis a Sigonio invectae eamque inprobantis Gronovii sententiae meminerit, attamen ne verbo quidem monuit, quae scriptura fuerit librorum, quos Oxonii consuluit. [*ad stationem exteri.* Veith.]

Et duo in medio armati, spectaculi magis more, quam lege belli, destituuntur] *et duo*, id est *etiam duo*, Haverk. Tum *spectaculi more magis* Leid. 1. Praeterea vox *belli* exsulat a Lovel. 2. Denique *destinantur* Klock. Male. V. ad 23, 10, 5.

Nequaquam visu ac specie aestimantibus pares] nequicquam

modicaque in armis habilibus magis quam decoris species. non cantus, non exsultatio armorumque 8
agitatio vana, sed pectus, animorum iraeque tacitae plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis distulerat. Ubi constitere inter duas acies, 9

visu Lovel. 4. V. ad 27, 26, 2. *neque visu* Gaertn. Tum *visu ac speciem aestimantibus* Leid. 1. *extimantibus* Fragm. Hav. et Lovel. 1. 2. 3. ac 4. *aestimantur* Florent.

§. 7. *Versicolori veste, pictisque et auro caelatis refulgens armis*] *versicolore veste* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Ut apud Ovid. 5. Fastor. 356.

Sic est haec cultu versicolore decens.

At ea forma, qua vulgo editur, etiam infra obcurrit 34, 1, 3. *Neu vestimento versicolori uteretur.* Ita etiam Florus 1, 16, 7. *Aureis et argenteis armis, discolori veste usque ad ambitum armatam. versi coloris veste* Lovel. 5. et Portug. a m. 2. Sed una voce *versicolores tunicae* etiam infra memorantur 9, 40, 3. *Tunicae auratis militibus versicolores, argentatis linteae candidae.* et *diversicolores alae* in dedicatione Aeneïdos.

Marmoreusque tibi diversicoloribus alis
In morem picta stabit amor pharetra.

universicolori veste perperam Harlej. 1. Mox *pictisque auro caelatis*, sine vocula *et*, Leid. 2. qui etiam in verbis sequentibus *in armis humilibus* mendose praefert. Supra hoc cap. *Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam.* ubi etiam laudavi huc facientem locum ex Liv. 22, 46, 5. Mela 1, 5. *Parma elephantino tergore exsecta, ingens, et ob magnitudinem nulli nunc usuro habilis.* V. J. Fr. Gronov. infra ad Epit. Liv. 57.

§. 8. *Non cantus, non exsultatio, armorumque agitatio vana*] *non tantus cantus* Hearnii Oxon. L. 1. Forte *tantus* tamquam variam lectionem vocis *cantus* in margine invenit librarius, atque utrumque junxit, quemadmodum alibi saepe factum est. *non catus* Leid. 1. Deinde *agitatio varia* Lovel. 3. et Fragm. Hav. solito errore. V. infra ad 22, 7, 4.

Pectus animorum iraeque tacitae plenum] *pectus animosum* editiones vett. quas vidi, usque ad Frobenium, qui anno 1535. *animorum* vulgavit, consentientibus omnibus scriptis. *animos* et *iram* jungit etiam Ovid. 1. Met. 166.

Ingentes animos, dignas Jove concipit iras.

Ita enim legendum monuit Cel. Burmann. et *animos* per iracundiam exposuit. Deinde *irae* deficit in Leid. 1. at *tacitae* in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Male. Observavit enim Cl. Jac. Gronovius in scholis domesticis, quibus Livium discipulis exposuit, imitationem quasi Homeri esse, qui similiter fere locutus est in Iliad. Γ. 8.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί.

toti circa mortalium animis spe metuque pendentibus, Gallus, velut moles superne inminens, projecto laeva scuto, in advenientis arma hostis vanum cae-

Mox *omnium ferociam* non recte Haverk.

§. 9. *Tot circa mortalium animis spe metuque pendentibus*] *animi*, non *animis*, legi oportere, existimat idem, quem ingenio dixi excellere, Florebellus: ut sit, *tot mortalibus pendentibus animi spe metuque;* et illud exprimatur, quod est 8, [13, 17.] *Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis.* SIG. Florebellus, referente Sigonio, *animi*: sicut et infra c. 30. *Quid illis nos, Patres conscripti, sollicitis ac pendentibus animi renuntiare jubeatis.* Contra omnes Msti *animis*. Sic 8, 13. habent duo Pall. Msti: *Tot populos inter spem metumque suspensos animis habetis.* Unus tamen et vetustissimae editiones *animi*. GEBH. *animi* Gronovius etiam in prima editione notarum scribendum conjecit, et locutionem *pendere animi* multis similibus exemplis inlustravit: sed in posterioribus curis conjecturam expunxit, eademque exempla retulit ad hujus libri c. 30, 22. Et recte. Omnibus enim scriptis et editis in vulgatam lectionem conspirantibus, eam veriorem esse existimo. Certe quemadmodum *pendere animi* vel *animis*, ita etiam ipse *animus* dicitur *pendere* ac *suspensus esse*. Supra 5, 39, 6. *Omne inde tempus suspensos ita tenuit animos usque ad lucem alteram.* ad quem locum plura vide. *Animus* autem *pendet spe metuque*, quemadmodum *omnia metu mutuo suspensa esse* dicuntur supra 2, 32, 5. Paullo ante *constitere acies inter duas*, transpositis vocibus, Lovel. 4. qui ordo interdum Livio placuit. V. supra ad 2, 19, 8. Praestat tamen reliquorum nihil mutantium fidem sequi.

Velut moles superne inminens] *velut moles superimminens* Haverk. Ita Val. Max. 1, 8, 2. *Myrto frequentibus ramis diffusae superimminentem excelsae magnitudinis palmam circumdedit.* Virgil. 12. Aen. 305.

Pastorem primaque acie per tela ruentem
Ense sequens nudo superinminet.

Statius 4. Theb. 529. *major superinminet ordo.* Ita recte emendarunt Gronov. ac Barth. ut et N. Heinsius ad Nason. 4. Metam. 689. Et ita etiam est in vetustissimo Msto Cassellano, atque in alio, quem beneficio viri, dum viveret, optimi atque amici integerrimi Petri Vlamingii cum editis contuli. Quum tamen cetera Mstorum turba, et praesertim praestantissimi quique codices in vulgatum conspirent, eam lectionem servandam arbitror. *superne inminere*, ut *desuper inminere* apud Stat. 1. Theb. 660.

Pallidus Inachiis qui desuper inminet Argis,
Dum morior, depelle globum.

Ita *superne ingerere tela* Curtius dixit 8, 11. *superne innatare* Plinius 33. H. N. 6. Voce *superne* utitur etiam Liv. 1, 25, 12. *Gladium superne jugulo defigit.*

Vanum caesim cum ingenti sonitu ensem dejecit] *caesum*

sim cum ingenti sonitu ensem dejecit. Romanus, mucrone subrecto, quum scuto scutum imum perculisset, totoque corpore interior periculo vulneris

Lovel. 1. a m. 1. *caesi* Leid. 1. et Gaertn. At tota illa vox exsulat a Klock. Male. Livius infra 22, 46, 5. *Hispano punctim magis, quam caesim, petere hostem adsueto.* Paullo ante verba *projecto laeva scuto in advenientis* culpa librarii deerant in Gaertn.

§. 10. *Mucrone surrecto*] *subrecto* scribunt Voss. 2. Leid. 1. Harlej. 1. et Florent. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. orthographia tantum diversa, ex quo deinde factum est *subjecto* in Lovel. 2. Curtius 9, 5, 11. *Linquentem revocavit animam, et nudum hostis latus subjecto mucrone hausit.* Ubi tamen Acidalius et Freinsh. *subrecto* conjecerunt, sed invitis Mstis, qui editam lectionem servant, nisi quod in uno vel altero vox *subjecto* omittatur. Et forte vulgatum defendi ibi potest: ut *mucronem subjicere* dicatur, qui mucrone erecto superincumbentem hostem vulnerat, quemadmodum dicimus *subjicere in equum*, de qua locutione v. ad 6, 24, 5. Hic tamen unius istius cod. lectio probanda non videtur, sed erranti librario potius adscribenda esse. Ita autem interdum variant codices et vetustae edd. V. quae notavi ad Silii Ital. 10, 253. At *surrepto* praeferunt Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Haverk. qua ratione etiam alibi lapsi sunt scribae: saepius enim commutarunt *directus* et *direptus*, ut et *directio* et *direptio*. V. infra ad 37, 31, 5. Vulgatum verum est. Silius Ital. 10, 253.

Ilia cornipedis subrecta cuspide transit.

ubi plura olim dixi.

Quum scutum scuto imum perculisset, totoque corpore interior periculo vulneris etc.] Pictura est, sed admodum difficilis, ita ut quidam pro *interior* legerent *inferior*, sed non placet. Porro quod aït, *inter corpus armaque*, nisi de scuto ac Galli gladio intelligas, non equidem assequor. GLAR. Obscurum quia censet esse hunc locum Glareanus, ejus sensum exponam. †. „Sigonius quidem exponit, res „tamen nihilominus manet in „obscuro: discutiat lector lo„cum, et videbit, Livium ipsum „ex Quadrigarii imitatione hanc „commisisse obscuritatem.“ †. Manlium, aït, cum scuto scutum imum Galli percussisset, toto corpore, ne a Gallo vulneraretur, Gallum ipsum subiisse, et proxime ad eum accessisse, ita ut se inter corpus Galli et scutum ejus implicaret. Sic enim Q. etiam Quadrigarius in 1. Annalium, auctore Gellio [9, 13.] a quo hujus pugnae descriptio sumta a Livio est. *Manlius iterum scuto scutum percutit, atque de loco hominem iterum dejicit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit.* SIG. Pall. pr. ac tert. *scuto unum.* sec. *scuto imum pertulisset* Campanus *cum scuto scutum in unum perculisset.* aspice temeritatem hujus hominis. GEBH. Hanc lectionem in prima invenio Curionis editione. Priores praeferunt *scuto scutum.* qui ordo verborum superest in Florent. Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. 1. et Fragm. Hav. at vox *scuto* deficit in Portug. et Haverk. Priorem itaque lectionem revocavi. Tum *unum*, pro *imum*,

factus, insinuasset se inter corpus armaque, uno alteroque subinde ictu ventrem atque inguina hausit, et in spatium ingens ruentem porrexit hostem.
11 jacentis inde corpus, ab omni alia vexatione intactum, uno torque spoliavit: quem respersum cruore collo

Voss. 2. Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. De hoc errore infra v. ad 8, 6, 2. Deinde *periculis sed*, pro *perculisset*, Leid. 1. *pericuisset* Fragm. Hav. a m. 1. *pertudisset* Harlej. 2. *pertulisset* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. 5. Gaertn. et Haverk. quomodo saepe librarii lapsi sunt. V. infra ad 35, 27, 16. *percussisset* malebat Cl. Hearnius, quia Quadrigarius apud Gell. l. l. inquit, *Manlius, animo magis, quam arte, confisus, scutum scuto percutit.* et deinde *Manlius iterum scuto scutum percutit.* Solent autem *perculit* et *percutit*, ac *perculsus* et *percussus* in Mstis confundi. V. N. Heinsium ad Nason. 6. Metam. 98. et eumdem ac Cel. Burm. ad Nason. 4. Metam. 138. Adde, quae notavi ad Silii 2, 213. et ad Liv. 34, 15, 2. *Interior periculo vulneris*, qui prope adeo sub gladium Galli successit, ut vulnerari non potuerit. Ita infra 24, 34, 10. *Quae propius quaedam subibant naves, quo interiores ictibus tormentorum essent.* His autem Livius exprimit id, quod Quadrig. dixerat *ne Gallus impetum icti haberet*, praesertim si verba haec loco mota superius collocemus, ex sententia Yvon. Villiom. 2, 4. quam etiam Gronov. verisimilem credidit.

Insinuasset se inter corpus armaque] *ni insinuasset* Leid. 2. *nisi juvasset* Haverk. Tum *sed*, pro *se*, Voss. 2. et Lovel. 3. Denique *intra corpus* idem Lovel. 3. V. ad 5, 27, 2.

Ventrem atque inguina hausit] Eodem verbo usus etiam est Quadrig. apud Gell. l. l. *Ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit.* V. quae notavi ad Silii Ital. 5, 524. Ceterum *ventrem ac inguina* Lovel. 4. contra morem Livianum. V. infra ad 10, 36, 17. Paullo ante *uno altero subinde ictu* sine conjunctione *que* Leid. 2.

In spatium ingens ruentem porrexit hostem] *Porrigi* dicuntur mortui. Horatius Epod. 10, 21.

Opima quod si praeda curvo litore
Porrecta mergos juveris.

Statius 11. Theb. 12.

Quantus Apollineae temerator matris Averno
Tenditur, ipsae horrent, si quando pectore ab alto
Emergunt, volucres inmensaque membra jacentis
Spectant.

GEBH. *in spatium ingens porrigitur*, qui jacens ingens spatium corpore occupat. Silius 6, 153.

— serpens centum porrectus in ulnas

collo circumdedit suo. Defixerat pavor cum admi- 12
ratione Gallos. Romani, alacres ab statione ob-
viam militi suo progressi, gratulantes laudantesque
ad dictatorem perducunt. Inter carminum prope 13
modum incondita quaedam militariter joculantes,
Torquati cognomen auditum; celebratum deinde

Letalem ripam et lucos habitabat Avernos.

Ovidius 3. Amor. El. 11, 25.

Idem per spatium Tityon porreximus ingens.

2. Metam. 197.

Porrigit in spatium signorum membra duorum.

Virgil. 6. Aen. 597. *per tota novem cui jugera corpus Porrigitur.* Simili fere modo *acies in longitudinem porrecta* infra 25, 21, 6. Praeterea *euntem*, pro *ruentem*, perperam Haverk.

§. 11. *Jacentis inde corpus*] *jacens inde corpus* editt. antiquiores. Pro quo deinde Mediol. anno 1505. hinc Ascens. anno 1513. et 1516. tum Aldus, et postea reliqui *jacentis* dederunt; quod constanter in scriptis omnibus superest.

Uno torque spoliavit: quem respersum cruore collo circumdedit suo] Quadrigarius [apud Gell. l. l.] *Torquem detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum imponit.* GEBH. *torque uno spoliavit* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 12. *Defixerat pavor cum admiratione Gallos*] *Defixerat Gallos cum admiratione pavor* Lovel. 4. *Defixerat pavor cum admiratione animos Gallorum* Hearnii Oxon. C.

Ab statione obviam militi suo progressi] *a statione* Gaertn. *obviam ab statione* Leid. 2. et Lovel. 1. quorum posterior etiam exhibet *praegressi*, sollemni scribarum errore. V. ad 9, 10, 7. Vox *obviam* ab operis typographorum omissa est in ed. Parm.

Laudantes gratulantesque ad dictatorem perducunt] Inverso ordine Pall. tres et Campani ed. *gratulantes laudantesque.* GEBH. Eo ordine transposuit vocabula Cel. Jac. Gronovius, eumque secutus J. Clericus. Neque aliter est in scriptis meis, nisi quod *laudantes* non adpareat in Lovel. 5. Deinde *producunt* Lovel. 4. Male. Supra 5, 15, 8. *Quum perductus ad imperatorem, inde Romam ad senatum missus esset.* Ubi v. quae notantur.

§. 13. *Inter carminum propemodum incondita quaedam militariter joculantes*] Ego haec corruptissima arbitror. Sensus et Latinitas satis placerent, si legeretur: *Inter carminum licentiam inconditosque ac militares jocos.* T. FABER. Muretus *In carminum.* Ego sic explico. *Cognomen Torquati auditum inter joculantes militariter incondita quaedam prope carminum modum, celebratum deinde.* Nam quod Sigonius *additum*, nusquam in meis reperio. J. FR. GRON. Doujatius hic more graculi Aesopici alienis plu-

14 posteris etiam familiaeque honori fuit. Dictator coronam auream addidit donum, mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit.

1 XI. Et, Hercule, tanti ea ad universi belli even-

mis nitet. Quum enim Gronovius vulgatam lectionem adversus Fabrum defendisset, et verum verborum sensum non modo hoc loco, sed supra etiam ad l. 6. cap. ult. §. 10. recte ostendisset, gloriam hanc ipsi sublegere conatus est. Ne tamen condictioni furtivae locus esset, subficere credidit, si, verbis servatis, tantum ordinem paullum inverteret, ita ad hunc locum notans. „Mihi absque hoc remedio „(Fabri) incorrupta videntur; „quod, sic inverso verborum „ordine, quemvis intellecturum „puto. *Auditum* est *cognomen* „*Torquati inter militariter jo*„*culantes quaedam incondita* „*carminum prope modum.*" An in animum inducere potuit, quoniam adnotatio Gronovii vel non suo loco reperiretur, vel in editione anni 1665. qua usus est, inter addenda legeretur, fore, ut furtum hoc numquam deprehenderetur? Ceterum prima vox *Inter* deest Haverk. Ejus loco *In* legunt quaedam edd. vett. ut Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, Veneta anni 1495. aliaeque. V. ad Liv. 38, 57, 6. Hinc *carminum quoque modum* edit. Mediol. anni 1505. quod etiam Ascens. annis 1513. et 1516. in margine ostentavit. Sed frustra. Tum *incognita* habet Lovel. 3. *inconditi* Gaertn. in quo etiam vox sequens *quaedam* non adparet; sed *quae* ejus loco exstat in Portug. a m. 1. Tandem *jaculantes* praeferunt Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 4. et Fragm. Hav. a m. 1.

Torquati cognomen auditum] Non paucis verbis eguerim, si, quam diverse hic locus legatur, enarrare voluerim: neque solum verbum *auditum*, pro *additum*, sed in praecedentibus quoque. Sit igitur suum unicuique liberum judicium; nam haec omnnia prosequi neque possumus, neque volumus. GLAR. Lege *additum* ex veteribus libris. SIG. MS. Fuldensis *Torquatus cognomentum auditum*. MOD. Quid desideretur in hac lectione, omnium MSS. codd. atque editorum auctoritate subfulta, doceat me Sigonius, e libris nescio quibus sublestissimae fidei praeferens *additum*. Vult enim Livius, ex joculantibus incondita militariter propemodum carminum Torquati cognomen auditum haesisse tum T. Manlio, tum posteris familiaeque ejus. Modius laudat e MSS. Fuldensibus *Torquatus cognomentum auditum*. A. Gellius 9, 13. *T. Manlius, summo loco natus, apprimeque nobilis fuit. Ei Manlio cognomentum factum est Torquatus*. ubi membr. Pal. habent *Torquati*. GEBH. *additum*, quod recte Gronovio displicuit ad verba praeced. ut et Gebhardo, apud me tantum superest in perpetuis adseclis vet. lib. Sigonii Portug. et Haverk. Reliqui stant pro vulgata scriptura, nisi quod *auditu* sit in Leid. 1. et Lovel. 2. Praeterea *cognomte* Lovel. 5. *nomen* Klock. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Torquatus cognomentum*, quod Modius in Msto Fuld. invenit, in nullo apud me superest. Neque etiam vulgatum muto. Supra 1. 56, 8. *Bruti quoque haud abnuit cognomen*. 2, 8, 1. *Inde cognomen*

tum momenti dimicatio fuit, ut Gallorum exercitus proxima nocte, relictis trepide castris, in Tiburtem agrum, atque inde, societate belli facta, commeatuque benigne ab Tiburtibus adjutus, mox in Cam-

factum Publicolae. c. 13, 1. *Cui postea Scaevolae a clade dextrae manus cognomen inditum.* Infra hoc lib. c. 32, 15. *Non si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiae nostrae cognomen memoria excessit.*

Posteris etiam familiaeque honori fuit] Vet. lib. *posteris et familiae honori fuit.* SIG. Pall. MSS. pr. ac tert. *celebratumque deinde posteris, etiam familiae honori fuit.* Sec. vero *celebratum deinde posteris et familiae honori fuit.* Campan. *celebratum deinde posteris familiaeque honori fuit.* Quadrigarius *Quo ex facto ipse posterique ejus Torquati sunt cognominati.* GEBH. Sigonius *posteris et familiae.* Ego in duobus Voss. duobusque Pall. video *posteris etiam familiae honori fuit.* J. FR. GRON. Non contemnenda est scriptura horum librorum: nam idem est ac *posteris, atque etiam familiae.* Cicero in Brut. 75. *Splendidam quamdam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu: forma etiam magnifica et generosa quodammodo.* Adde, quae adnotata sunt ad Florum 4, 7, 15. DUK. *posteris et familiae honori fuit* Lovel. 2. *posteris etiam familiae* Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. ambo, Gaertn. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Ex uno Florent. nihil in excerptis notatum obcurrit, ut vulgatum servasse videatur.

§. 14. *Coronam auream addidit donum*] *addit* Fragm. Hav. a m. 1. omnesque excusi usque ad Aldum, qui reposuit *addidit*, quemadmodum est in reliquis scriptis. V. supra ad 2, 24, 6. Mox *etiam pugnam*, pro *eam pugnam*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *laudibus sustulit* Portug. in margine. Infra hoc lib. c. 36, 5. *Vestrum iter ac reditum omnia secula laudibus ferent.* ubi vide.

§. 1. *Et, Hercle, tanti ea ad universi belli eventum momenti dimicatio fuit*] *Hercule* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. quinque, Florent. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et vett. edd. Neque aliter erat in Portug. a m. 1. pro quo postea factum est *Herculis.* Basileenses demum *Hercle* dederunt, quod mox Curio et inde recentiores adoptarunt. Priorem itaque scripturam revocavi. V. supra ad 6, 40, 15. hoc lib. c. 4, 7. 9, 4, 12. 34, 32, 7. et alibi. Praeterea vox *momenti* aberat a contextu Portug. adscripta deinde est margini, sed alio loco. Praefert enim *tanti momenti ea ad universi belli eventum dimicatio fuit.*

Relictis trepide castris] *trepidis castris* Lov. 2. Infra 10, 12, 6. *Stativa trepide deserta fuerant.* et saepe alibi. Mox *societatem belli facta*, pro *societate*, Leid. 1.

Commeatuque benigne ab Tiburtibus adjutus] Ita Rott. et alii, non *benigno.* 9, 6, 6. *Commeatus militibus benigne mittunt.* Et passim. J. FR. GRON. *benigno* male exhibuerat editio Gruteri ultima, eamque secuta Heinsii Elzeviriana. Contra *benigne* non tantum

2 paniam transierit. Ea fuit caussa, cur proximo anno C. Poetelius Balbus consul, quum collegae ejus M. Fabio Ambusto Hernici provincia evenisset, ad-
3 versus Tiburtes jussu populi exercitum duceret. ad quorum auxilium quum Galli ex Campania redissent, foedae populationes in Lavicano, Tusculanoque, et Albano agro, haud dubie Tiburtibus ducibus,
4 sunt factae. Et, quum adversus Tiburtem hostem duce consule contenta respublica esset, Gallicus tu-

priores excusi, sed omnes etiam scripti. Vocula *que* deest in Leid. 2. Tum *a Tiburtibus* Voss. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *adjutis* Haverk. Mox *in Campania*, pro *in Campaniam*, Leid. 1. *in Campanam* Leid. 2.

§. 2. *C. Petilius Balbus consul*] Capitolini lapides hunc *C. Poetelium Libonem* vocant. SIG. Nomen gentile *Poetelius* scribendum esse, supra dictum est ad 3, 35, 11. Praeterea adsentior ferme Sigonio, *Libo*, pro *Balbus*, scribendum esse, non tantum quia ita exhibent lapides Capitolini, verum etiam quia alibi gentis Poeteliae cognomen *Balbus* non obcurrit, et Pighius docet in Annal. ad ann. CCCXCIII. p. 279. hujus anni consules in tabulis Graecis et Cuspiniani *Libonem et Ambustum* nominari. In Chron. etiam Paschali et fastis Idatian. ex hujus et sequentis anni consulibus unum par consulum efficitur, qui vocantur *Libo et Lenatus*, vel *Laenas*. Ceterum addita vocula *ut C. Petilius* male Haverk. et Harlej. 2.

Quum collegae ejus M. Fabio Ambusto Hernici provincia evenisset] *cum collega ejus*, quasi *cum* praepositio foret, praeferunt Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. 2. et Haverk. sine sensu: quod animadvertens librarius Harlej. 2. ei se optime consulturum existimavit, si inserta deinde vocula legeret *cui Hernici provincia evenisset*. Sed nihil agit. Praeterea Fabii praenomen omittitur in Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. quod recte superest in reliquis. Deinde *Hernicia provincia* Lovel. 1. a m. 1. *Hernicorum provincia* Portug. et Haverk. Perperam. Supra 5, 12, 6. *Valerio Potito Volsci provincia evenerat.* ubi alia vide. Deinde *provinciae*, vel *provicie venisset* Voss. 1. et Leid. 1. perperam divisis literis. *provincia venisset* Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Fragm. Hav. V. quae ad eumdem locum notantur.

§. 3. *Ad quorum auxilium quum Galli ex Campania redissent*] *ad quorum consilium* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 9, 21, 4. Tum *Gallici* Lovel. 5. Deinde *ex Campanis* Harlej. 2. et Haverk. Denique *rediissent* Lovel. 4. V. ad 8, 26, 6.

Foedae populationes in Lavicano] *Labicano* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 4. 5. Florent. Harlej. 1. et Fragm. Hav. V. supra ad 2, 39, 4.

§. 4. *Contenta respublica esset*,

multus dictatorem creari coëgit. creatus Q. Servilius Ahala T. Quinctium magistrum equitum dixit; et ex auctoritate Patrum, si prospere id bellum evenisset, ludos magnos vovit. Dictator, ad continendos pro- 5
prio bello Tiburtes consulari exercitu jusso manere, omnes juniores, nullo detrectante militiam, sacramento adegit. Pugnatum haud procul porta Collina 6
est totius viribus urbis, in conspectu parentum conjugumque ac liberorum. quae magna, etiam absen-

Gallicus tumultus dictatorem creari coëgit] *contempta* Lovel. 2. 4. Florent. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 25, 38, 20. Deinde τὸ *esset* exsulat ab Harlej. 2. Portug. et Haverk. Tandem *creare* Lovel. 3. quae vox non adparet in ed. Parm.

Q. Servilius Ahala T. Quinctium magistrum equitum dixit] *Hala* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Haala* Lovel. 1. *Abala* Harlej. 1. Reliqui recte *Ahala*. V. supra ad Epit. Liv. 4. *creatus Quintus magistrum equitum dixit*, reliquis omissis, Lovel. 3. Mox vocula *et*, quae sequitur, deficit in Florent. Sed verisimile fit, eam interceptam esse a praecedentis vocis literis ultimis. V. infra ad 9, 41, 10.

Si prospere id bellum evenisset] *pro spe* Lovel. 2. Sed librarius, quum *pros'pe*, vel *prospe*, scriptum fuisset, unicam vocem perperam in duas divisit, et additam notam vel non vidit, vel adsecutus non est. (* v. ad 28, 24, 3.) Non dissimili modo, pro *prospere* datum est *prope* infra 8, 25, 5. Pro *a spe*, substitutum est *aspe*, sive *aspere*, 9, 24, 11. pro *suapte*, datum est *sua p te*, sive *sua per te*, supra 6, 15, 12. V. ad 29, 31, 4. Paullo ante ed. Parm. *et auctoritate Patrum*, omissa praepositione *ex*, quam reliqui omnes libri servant. In verbis sequentibus *ludos vovit magnos*, transpositis vocibus, Gaertn.

§. 5. *Nullo detrectante militiam*] *detractante* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 34, 15, 9. Paullo ante *ad continendos proprios bello Tiburtes* Leid. 2. pro *proprio*. V. erroris originem ad 4, 44, 5. Tum *consulari exercitu jussit manere*, pro *jusso*, Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *omnes minores* Gaertn. V. ad 6, 27, 10.

§. 6. *Pugnatum haud procul porta Collina est totius viribus urbis*] *Pugnatum aũt*, id est *autem*, Lovel. 2. V. ad 5, 34, 4. Tum *procul a porta* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. infra ad 24, 28, 1. Deinde *totis viribus urbis* Lovel. 2. [Veith.] Mox *parentum conjugum ac liberorum*, pro *conjugumque*, Harlej. 2. Portug. et Haverk. Vulgatum superest in pluribus et melioribus codd. V. supra ad 2, 31, 1.

Quae magna, etiam absentibus, hortamenta animi] Pall.

tibus, hortamenta animi, tum subjecta oculis, simul verecundia misericordiaque militem accende-
7 bant. Magna utrimque edita caede, avertitur tandem acies Gallorum. fuga Tibur, sicut arcem belli Gallici, petunt: palati a consule Poetelio haud procul Tibure excepti, egressis ad opem ferendam Tiburtibus, simul cum his intra portas compelluntur.
8 Egregie quum ab dictatore, tum ab consule res gesta

duo *quae magis etiam absentibus hortamenta animi.* sec. *hortamenta facta animi.* admodum perperam. GEBH. *quae magis* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *etiam absenti* Leid. 2. Hinc *ornamenta animi* perperam Lovel. 2. in contextu, altera lectione in margine existente. Paullo post *cum subjecta,* pro *tum,* Gaertn. et *miliciaque,* pro *misericordiaque,* Lovel. 2. *misericordia,* omissa conjunctione, Florent.

§. 7. *Avertitur tandem acies Gallorum. fuga Tibur, sicut arcem belli Gallici, petunt*] Suspicor legendum esse *fugati Tibur:* nam subsequitur *palati.* Syllaba quidem prima vocis *Tibur* errorem probabiliorem mihi reddit. SIG. Conjectura haec Sigonii omnes editiones occupat; sed contra consensum tot MSS. codd. et editorum, quis rectum pronunciarit? Quare retineatur *fuga Tibur, sicut arcem belli Gallici, petunt.* GEBH. Nec Sigonius sic conjicere, nec ferre debuerunt editores, cum in omnibus MSS. et vett. edd. esset: *fuga Tibur.* Hoc ipso libro [c. 27, 5.] *Certamine victi fuga effusa Satrici moenia petunt.* Virgilius 12. Aen. [742.]

— — *diversa fuga petit aequora Turnus.*

Tacitus 5. Hist. [18.] *Pulsique Germani Rhenum fuga petebant.* Justinus 16, 4. *Sexaginta senatores comprehensos (nam caeteri fuga dilapsi erant) in vincula compingit.* Sic enim MSS. ubi fecerunt *in fugam.* J. FR. GRON. *cuntatur tandem acies* Lovel. 4. *avertitur tandem acies Gallorum fusa Tibur* Hearnii Oxon. L. 1. Vulgatum, quod in reliquis omnibus constanter superest, olim adversus Sigonium defendit etiam Gronov. in priore ed. notarum ad Liv. 37, 30. quem etiam v. 4. Obs. 17. p. 272. Deinde *sicut aciem belli Gallici, petunt* Florent. Sed vox *acies* ex proximis verbis menti scribae adhuc obversabatur, atque hinc in errorem conjectus est. Quamvis tamen et alibi, ubi similis peccati ejus caussa dari nequit, eadem vocabula inter se commutarint. V. supra ad 6, 13, 1. *sicut arcem belli, Galli petunt* praefert Neap. Latinii.

A consule Poetelio haud procul Tibure excepti] *ab consule* Portug. et Haverk. Tum *accepti* Gaertn. Male. V. supra ad 5, 41, 6. Mox *ad opem ferendum,* pro *ferendam,* Florent. V. infra ad 40, 49, 1. Hinc *intra portam compelluntur* Haverk. [Veith.] *intra portas impelluntur* Fragm. Hav.

§. 8. *Egregie quum ab dicta-*

est. Et consul alter Fabius proeliis primum parvis,
postremo una insigni pugna, quum hostes totis
adorti copiis essent, Hernicos devincit. Dictator, 9
consulibus in senatu et apud populum magnifice
conlaudatis, et suarum quoque rerum illis remisso
honore, dictatura se abdicavit. Poetelius de Gal-
lis Tiburtibusque geminum triumphum egit. Fabio
satis visum, ut ovans urbem iniret. Inridere Poe- 10

tore, tum ab consule gesta est res] Vet. lib. *Egregie tum ab dictatore, tum ab consule res gesta est.* SIG. *tum*, pro *quum*, etiam Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. et Fragm. Hav. cum editt. vett. usque ad Froben. qui anno 1535. *cum* dedit. V. supra ad 6, 23, 3. *a dictatore* Gaertn. *ab hac dictatore* Leid. 1. *ab hoc dictatore* Lovel. 4. Deinde *cum a consule* Gaertn. *tum a consule* Lovel. 1. 4. et 5. Tandem *res gesta est* omnes etiam mei uno ore.

Postremo una insigni pugna, quum hostes totis adorti copiis essent] *postremum* Leid. 1. cujus librarius id necessarium esse existimasse videtur, quoniam non *primo*, sed *primum*, praecesserit. Verum non hac superstitione Livius, Cicero, aliique fuerunt, qui saepe τῷ *primum* subjunxerunt *postremo*. V. Tursell. de Partic. ling. Lat. c. 137. Deinde *quum hostes totis adorti copiis essent* Leid. 2. Lovel. 1. 5. Klock. et Portug. *quum hostes totis adortus copiis esset* Lovel. 2. 4. quod recipi posset, si plurium ac majoris auctoritatis codicum fide niteretur. Puto enim aliunde non constare, utrum ipse hostes adortus sit, an vero hostes ipsum adgressi fuerint. Hinc nunc nullam mutandi caussam subesse video.

Hernicos devincit] Vet. lib. *devicit*. SIG. *devicit* etiam Oxon. L. 1. et 2. apud Hearnium. Miror autem, unde didicerit id, quod addit, eamdem lectionem superesse in codd. J. Fr. Gronovii: nisi forte aberrans Gronovium pro Sigonio memorarit. Certe Voss. uterque et Flor. quos Gronovius contulit, atque insuper Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Klock. praeferunt priorem lectionem *devincit*, quam etiam revocavi.

§. 9. *Consulibus in senatu et apud populum magnifice conlaudatis*] *in senatum* Lovel. 1. Tum *apud populo* Leid. 1. *apud populos* Lovel. 2. *ad populum* Portug. et Haverk. quod non displiceret, si gravioris auctoritatis codices huic lectioni faverent. Saepe enim alibi ita Livius locutus est. V. supra hoc lib. ad c. 7, 4. Deinde *laudantis* Leid. 1. ut forte librarius *laudatis* dare voluerit. Sed nihil muto. Verbum enim hoc Livio frequens est sive ad indicandum, unum a pluribus laudatum esse, sive plures ab uno, ut hoc loco. Supra 1, 51, 1. *Revocatis deinde ad concilium Latinis Tarquinius, conlaudatisque, qui Turnum novantem res pro magnifesto parricidio merita poena adfecissent.* 4, 60, 8. *Quos quum et a Patribus con-*

telii triumphum Tiburtes: *Ubi enim eum secum acie conflixisse? spectatores paucos fugae trepidationisque Gallorum, extra portas egressos, postquam in se quoque fieri inpetum viderint, et sine discrimine obvios caedi, rece-*
11 *pisse se intra urbem.* *Eam rem triumpho dignam visam*

laudari, et a militari aetate tamquam bonos cives conspici vulgus hominum vidit. 27, 13, 11. *Imperator eos conlaudat, pronunciatque.* et ita alibi saepe.

Fabio satis visum, ut ovans urbem iniret] Pall. duo et Campan. *satis visum est.* GEBH. *satis visum est* etiam Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. inter versus adscriptum in Voss. 1. Deinde *urbem ovans iniret* Haverk. *ovans urbem intraret* Lovel. 4. quae lectio ex interpretis glossa nata videtur. Adi supra ad 5, 22, 4. Ita 3, 24, 8. *Ubi triumphantes victore cum exercitu urbem inierunt.* Mox hoc lib. c. 13, 10. *Tecum triumphantes urbem inire.* et ita saepe. Paullo ante *de Gallis Tiburtibus*, perperam omissa copula, Leid. 1. et Lovel. 2.

§. 10. *Ubi enim eum secum acie conflixisse*] *Non enim eum secum acie conflixisse* Leid. 2. et Lovel. 1. *Ubi enim secum* Lovel. 2. Harlej. 2. Klock. et Haverk. exsulante pronomine *eum.* Deinde *aciem conflixisse* Harlej. 2. et Portug. *aciem confluxere* Haverk. Male. De locutione *acie confligere* v. ad Epit. Liv. 73.

Speculatores paucos fugae trepidationisque Gallorum] Exemplaria Germanica, sane perquam vetusta, quorum fidem atque auctoritatem libenter sequimur, habent *spectatores*, non *speculatores.* GELEN. *speculatores* ediderant Aldus, Froben. anno 1531. et quidam alii. Eamdem vero lectionem in solis tantum Lovel. 2. et 4. reperi. Deinde *fuga trepidationis Gallorum* Leid. 1. et Lovel. 2.

In se quoque inpetum fieri viderint] *viderunt* Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. et ita editur Mediol. anno 1505. *viderant* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *viderent* Leid. 2. Mox *obvios caedere*, pro *caedi*, Leid. 1. et Lovel. 4. Verum ultimam syllabam *re* ex prima vocis sequentis repetitam esse ex eo constat, quod in Leid. 1. ibi pro *recepisse* scriptum sit *cepisse*.

Recepisse se in urbem] Vet. lib. *intra urbem.* SIG. Prisca lectio *in urbem* in nullo mihi cod. obvia fuit, nisi quod in Florent. ex quo nihil notatum invenio in excerptis, exstitisse videatur. Reliqui sane omnes cum Hearnii Oxoniensibus Sigonio favent, nisi quod trajectis vocibus *intra urbem se* habeant Harlej. 2. Portug. et Haverk. Ita supra Rhenanus emendavit, et in pluribus codicibus inveni 3, 4, 8. *Primo concursu pulsus se intra castra recepit.* ubi etiam *in castra* vulgo editur. Eadem etiam varietas infra obcurrit hoc lib. c. 36, 12. c. 37, 17. (* v. ad 21, 3, 1.) et alibi, *intra urbem*, ut *intra portas* paullo ante hoc cap. *Simul cum his intra portas compelluntur.*

§. 11. *Eam rem triumpho di-*

Romanis? ne nimis mirum magnumque censerent, tumultum exciere in hostium portis, majorem ipsos trepidationem ante moenia sua visuros.

XII. Itaque insequenti anno, M. Popillio Lae- 1
nate, Cn. Manlio consulibus, primo silentio noctis

gnam visam] *Eam rem non triumpho dignam* Lovel. 2. *Eam rem tum triumpho dignam* Lovel. 4. et Fragm. Hav. *Eam rem in triumpho dignam* ed. Parm. Mox *ne minus mirum*, pro *ne nimis mirum*, Lovel. 4. Sed passim in his vocibus intempestive commutandis scribae lapsi sunt. V. infra ad 36, 9, 7.

Tumultum excire in hostium portis] Pro *excire*, quidam *exciere* reposuerunt, propter verbi significatum. Id autem num in usu sit, quem maxime spectandum existimo, haud equidem scio. Et in his verbis promiscuus est aliquando, quamquam rarus usus, ut in compositis a *sedeo* ac *sido*, apud poëtas maxime: tametsi *sedeo* ac *sido* significatione propiora sunt, quam *cieo* ac *cio* apud quosdam, Prisciano tamen idem significare videntur. GLAR. Quidam legunt *excire*. At *exciere* infinitivus verbi *excieo* est in vet. lib. SIG. *excire*, quod Glareanus probavit, tantum ex editis invenio in Ascens. ann. 1513. et 1516. ac Mogunt. idem vero ex scriptis tantum servant Lovel. 2. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Reliqui, et mei, et quos Hearne Oxonii consuluit, *exciere* defendunt. Inter quos quum sint codd. integerrimi et fide dignissimi, ab eorum lectione discedi non placet. *Exciere* autem eodem modo, ut a *conciere* est *concient* supra 1, 59, 3. *Lucretiae corpus in forum deferunt, concientque miraculo rei novae atque indignitate homines*. Ceterum *magnumque tumultum censerent*, perperam transpositis vocibus, Harlej. 2. Lovel. 5. Portug. et Haverk. Mox etiam *majorem ipsos stationem*, pro *trepidationem*, male praefert Latinii Neapolit.

§. 1. *M. Popilio Lenate*] Ex Capitolinis tabulis *M. Popillio Laenate* scribendum est. Diodorus item [l. 16. p. 518.] *Μάρκον Ποπίλλιον Λαινάτην* consulem vocat. Duxit autem cognomen a *laena*, ut aït Cicero in Bruto [14.] *M. Popillius Laenas consul cum esset, eodemque tempore sacrificium publicum cum laena faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra Patres concitatione et seditione nunciata, ut erat laena amictus, ita venit in concionem, seditionemque cum auctoritate, tum oratione sedavit.* Livius item hoc anno orientem seditionem inter Patres et plebem metu Tiburtini belli compressam scribit. SIG. *Pompilio* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 5. Harlej. ambo, Florent. Gaertn. Portug. et Fragm. *Pomipilio* Klock. *Pomponio* Haverk. Sed recte Sigonius *Popillio*. V. infra ad 9, 21, 1. et 26, 6, 1. *Laenate* per diphthongum Florent. et alii exhibent; *Lenato* Voss. 1.

Cn. Manlio] Pall. pr. ac tert. *M. Mallio*. Andreae editio *C. Manlio*. GEBH. *M. Manlio*, vel *M. Mallio* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. Sed saepe compendium praenominis Cnaeus

ab Tibure agmine infesto profecti, ad urbem Romam
2 venerunt. terrorem repente ex somno excitatis subita res et nocturnus pavor praebuit: ad hoc multorum inscitia, qui, aut unde, hostes advenissent.
3 Conclamatum tamen celeriter ad arma est, et portae stationibus, murique praesidiis firmati: et ubi prima lux mediocrem multitudinem ante moenia, neque alium, quam Tiburtem, hostem ostendit, dua-

Cn. abiit in *M.* sive praenomen Marcus. V. supra ad 2, 45, 12. hoc lib. c. 16, 1. 8, 17, 5. c. 18, 13. 9, 46, 1. 10, 11, 10. aliisque locis. *M. concinnius Manlio* Voss. 2. *coñ Manlio* Leid. 1. *cum Manlio* Fragm. Hav. *C. Manlius* Portug. *C. Manlio* Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. supra hoc lib. ad c. 3, 3. Verum in Fastis Capitolinis *CN. MANLIVS. L. F. A. N. CAPITOLINVS. IMPERIOSVS* hoc anno vocatur. Eidem etiam praenomen *Γναῖον* tribuit Diod. Sic. l. 16. p. 518. licet in nomine gentili erret, eum vel *Μαμέλιον*, vel *Μαιμίλιον* adpellans. *et Cn. Manlio* Lovel. 2. Sed passim pro arbitrio librarii copulam inter duorum consulum nomina vel addiderunt, vel omiserunt. V. ad 2, 17, 1. Mox *consules*, pro *consulibus*, Voss. 2. a m. 1. *consul* a manu altera. *consule* Lovel. 3. V. ad 10, 10, 2.

Ab Tibure agmine infesto profecti, ad urbem Romam venerunt] *a Tibure* Voss. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *ab Tiburte* Harlej. 2. *Tiburtes agmine infesto profecti* Lovel. 2. Deinde *ad urbem Romanam* Haverk. V. ad Epit. Liv. 49. At reliquos nihil mutantes hoc loco sequor.

§. 2. *Terrorem repente ex somno excitatis*] *e somno* Lovel. 2. *ex somno repente excitatis* alio ordine est in Gaertn. Deinde *exercitatis* legit Leid. 1. V. infra ad 10, 33, 1.

Ad hoc multorum inscitia, qui, aut unde, hostes advenissent.] Vet. lib. *ad haec.* SIG. Voss. uterque, Rott. *ad hoc.* J. FR. GRON. *adhuc* Leid. 1. et Lovel. 2. *ad haec* Lovel. 2. [?] Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] reliqui mei et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. recte *ad hoc.* V. ad 21, 52, 10. et mox hoc cap. ad §. 11. Tum voces *qui aut* desunt in Lovel. 2. *qui et unde* habet Harlej. 2. Florus 2. 18. *Sine discrimine insultant: qui enim, aut unde Romani.* Quum autem exempla, quae viri docti, et in primis Cel. Dukerus, ad eum locum notarunt, utroque modo, *qui aut unde*, vel *qui et unde*, hanc formulam proferri doceant, vulgatum servo, quod pro eo et plures et meliores stent codices. Deinde *hostis advenisset* Harlej. 1. V. supra ad 5, 50, 2. Sed neque hic unum testem audiendum arbitror. *hostes accessissent* Lovel. 4. Quod ex glossa natum esse, non dubito.

§. 3. *Conclamatum tamen celeriter ad arma est*] *Conclamatum tum celeriter* Gaertn. V. ad Liv. 22, 17, 5. *Conclamatum ce-*

bus portis egressi consules utrimque aciem subeun-
tium jam muros adgrediuntur: adparuitque occasio- 4
ne magis, quam virtute, fretos venisse. adeo vix pri-
mum inpetum Romanorum sustinuere. Quin etiam
bono fuisse Romanis adventum eorum constabat,
orientemque jam seditionem inter Patres et plebem
metu tam propinqui belli compressam. Alius ad- 5
ventus hostium fuit proximo bello, agris, quam ur-

leriter tum Lovel. 4. Deinde *celeriter est ad arma* Gaertn. Mox *et porta stationibus*, pro *et portae*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Gaertn. Verum ad unam portam una tantum, non plures stationes adpositae. Recte itaque vulgo *portae* editur.

Duabus portis egressi consules] *de duabus portis* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *egressi consules sunt* Fragm. Hav. Paullo ante *lux* deficit in Leid. 2. et *atque alium*, pro *neque alium*, idem praefert. *Tiburtem ostendit hostem*, transpositis vocibus, Lovel. 3.

Utrimque aciem subeuntium jam muros adgrediuntur] *utramque aciem subeuntium* invito Livio Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Vocula *jam* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. *jam muros* in Hearnii Oxon. L. 2.

§. 4. *Vix primum inpetum Romanorum sustinuere*] *impetum Romanum* Harlej. 2. Tum *sustinuisse* Voss. 2. Paullo ante *magis occasione* trajectis dictionibus Lovel. 5.

Quin etiam bono fuisse Romanis adventum eorum constabat] Vocula *eorum* abest a Pall. duobus MSS. GEBH. *Quin et bono* Hearnii Oxon. C. V. ad 22, 47, 9. Hinc *bona fuisse Romanis adventum* Leid. 1. *bonum fuisse Romanis adventum* Lovel. 2. et 4. Sed *bono esse* dicuntur, quae prosunt. Senec. consol. ad Polyb. 21. *Si modo id tibi futurum bono est.* 2. Nat. Quaest. 39. *Auctoritatis est, ubi post rem factam venit, quam futuram bono malove significat.* Tum *eorum* non adparet etiam in Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *inter Patres plebem*, pro *et plebem*, Florent. *inter Patres ac plebem* Lovel. 4. Deinde *compressurum*, pro *compressam*, Gaertn. et Hearnii Oxon. B.

§. 5. *Alius adventus hostium fuit proximo bello*] Legendum *anno*. Id patet ex mutatis consulibus. Istud *bello* natum ex versu superiore. Deinde quid esset *propinqui belli*, et mox *proximo bello*? T. FABER. Recte *bello*, non *anno*. Nam eodem fuit adventus, etsi sequentis anni consules bellum gesserint. J. FR. GRON. Vulgatam lectionem contra Fabrum defendit etiam Doujatius, Gronovio consentiens, cujus tamen notam videre non potuit, quoniam ex numero earum sit, quae demum post mortem ejus adparuerunt in ed. anni 1679. eamque editionem non

6 bi, terribilior. Populabundi Tarquinienses fines Romanos, maxime qua ex parte Etruriam adjacent, peragravere: rebusque nequidquam repetitis, novi consules C. Fabius et C. Plautius juſſu populi bellum

acceperit, nisi jam magna parte belli Punici typis descripta.

Agris, quam urbi, terribilior] Pall. duo *agris, quam terribilior urbi.* sec. *agris terribilior, quam urbi.* GEBH. *agris, quam terribilior urbi* Florent. Voſſ. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Klock. et Fragm. Hav. *agris terribilior, quam urbi* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith. qui *urbe.*] Voces *quam urbi* omitti in Oxon. B. Cl. Hearne monuit.

§. 6. *Maxime qua ex parte Etruriam adjacent*] Vet. lib. *qua ex parte Etruria adjacet.* Probo. SIG. Probe Pall. MSS. bini, pr. ac tert. *qua ex parte Etruriam adjacent.* Placet tamen Sigonio, quod reperit in codice nihili, repetiturque in Pal. sec. *Etruria adjacet.* GEBH. Liv. 26, 42, 4. *Hispaniae ora, quae nostro adjacet mari.* Tamen etiam quarto casu uti potuit, ut alii, quorum loca habet Oudendorp. ad Frontini 3, 9, 6. Scriptura quidem ubique variat, sed hoc a scribis profectum videri poteſt, qui plerumque secuti sunt usitatiora. In Caesare 6. B. G. 33. pro vulgato *ad eam regionem, quae Atuaticis adjacet,* MS. meus habet *quae ad Vatucos adjacet,* et alterius libri excerpta penes me *ad Aduaticos,* ut Mela 1, 7. *ad Syrtim adjacent.* Nec erat, cur Lambinus ad Lucret. 5, 546. tam graviter inveheretur in Gifanium pro eo, quod ipsi placebat, *quoi quae adjaceat res,* legentem *quid quae adjaceat res.* Nam quum in plerisque MSS. etiam Lambinianis, sit *quid,* et cetera, tam in scriptis, quam editis, varie legantur, Gifanius non minus recte, immo rectius, potuit retinere *quid,* quam Lambinus id mutare in *quoi.* DUK. *qua ex parte Etruria adjacet* Gaertn. *qua parte Etruria adjacet* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *qua ex parte silvestria adjacent* Lovel. 2. Sed *qua ex parte,* ut supra hoc lib. c. 3, 5. *Fixa fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervae templum est.* ubi v. Gronov. Deinde *Etruriam adjacent* servant quidem integerrimi pluresque alii codd. atque ita saepe Avienum in descript. orb. locutum eſſe, docuit Inl. N. Heinsius ad Val. Flacc. 5, 536. quum tamen Avienus et poëta, et aliquot seculis Livio junior sit, et non modo ex Livio aliud ejusdem locutionis exemplum non notaverim, verum etiam omnia illa, quae laudantur ex melioris Latinitatis scriptoribus, ob codd. diſſensum dubia sint, hinc vel cum Sigonio *Etruria adjacet* legendum puto, vel minima mutatione refingendum *Etruriae adjacent.* Nam ita loquitur supra 2, 49, 9. *Tota regione, qua Tuscus ager Romano adjacet.* Praeterea *maxima,* pro *maxime,* Leid. 1. et Haverk.

Novi consules C. Fabius et C. Plautius] Diodorus [l. 16. p. 522.] *Μάρκον Φάβιον* et *Γάϊον Πλώτιον* edit. SIG. Admodum variant aberrantes librarii. *novi consules is cum Fabius et C. Plautius* habet Voſſ. 1. *novi consules is. cons. Fabius et C. Plau-*

indixere; Fabioque ea provincia, Plautio Hernici evenere. Gallici quoque belli fama increbrescebat. 7
Sed inter multos terrores solatio fuit pax Latinis petentibus data, et magna vis militum ab iis ex foe-

tius Harlej. 1. *novi consules is. C. F. et cōs. Plaucius* Leid. 1. *novi consules hi sunt consul Fabius et Cornelius Plautius* Voss. 2. *novi consules hiis cum Fabius et Plautius* Lovel. 1. *novi consules II. C. sunt et C. Plautius* Fragm. Hav. a m. 1. *novi consules C. sunt C. Fabius et C. Plautius* a m. 2. *novi consules hiis Fabius et Plautius* Leid. 2. *novi consules facti et cons. Plautius* Lovel. 2. *novi consules S. C. et Cornelius Plautius* Lovel. 3. *novi consules sunt C. Fabius et Cornelius Plautius* Gaertn. *novi consules facti his Q. Fabius et C. Plautius* Lovel. 4. *novi consules facti Q. Fabius et C. Plautius* Lovel. 5. *novi consules Q. Fabius et Aemilius Plautius* Haverk. *novi consules Quintus Fabius et Plautius* Harlej. 2. *novi consules Q. Fabius et C. Plautius* Portug. et Hearnii Oxon. B. et C. Sed priorem consulem *C. Fabium* dictum fuisse existimat Pighius in Annal. ad ann. cccxcv. p. 282. quod Livius ipsum ita postmodum vocat interregem et consularem c. 17. Alterius consulis nomen integrum exstat in fastis Capitolin. *C. PLAVTIVS P. F. P. N. PROCVLVS.* Paullo ante *nequiquam* Florent. V. infra ad 40, 47, 9. In verbis sequentibus *indixere bellum* Fragm. Hav. *bellum indixerat* Lovel. 2.

Fabioque eo provincia, Plautio Hernici evenere] Copula *que* non conspicitur in Lovel. 4. Tum *Herniciae venere* Leid. 1. *Hernicae venere* Harlej. 1. *Hernici evenire* Haverk.

§. 7. *Gallici quoque belli fama increbrescebat*] *increscebat* Leid. 2. et quaedam ex principibus edd. quam lectionem vel ex librarii errore, vel ex interpretatione marginali natam puto. *increbrescere* enim est crebrior fieri, augeri, crescere. V. Barthium ad Statii 4. Theb. 30. *increpescebat* Leid. 1. *increbescebat* Lovel. 1. et Fragm. Hav. De orthographia hujus verbi v. Cel. Burm. ad Suet. Aug. 11. Adde etiam, quae notavi ad Silii 10, 1. (* ad Liv. 45, 1, 3.) Vulgatam scribendi rationem, in quam saepe optimae notae codices consentire solent, et hic etiam plerique consentiunt, servavi. Ita Barthius apud Stat. l. l. edidit *crebrescere*, idemque licet in contextu *increbescere* retinuerit, optimum tamen Mstum *crebrescere* legere professus est ad 5. Theb. 490. V. etiam infra ad 8, 8, 11. et Torrent. ad Suet. Tib. 11.

Solatio fuit pax Latinis petentibus data] Vox *Latinis* non conspicitur in Leid. 2. *pax Latinis petita data* habet Portug.

Ex foedere vetusto, quod multis intermiserant annis, accepta] Quod ictum cum Latinis erat victis ad lacum Regillum. Livius l. 2. SIG. Praepositio *ex* deest in Lovel. 2. et quibusdam edd. vett. Deinde *intermiserint* idem codex. Tum *esset*, pro *accepta*, Lovel. 4. Ceterum Doujatius existimat, Livium etiam respicere potuisse ad foedus cum Tarquinio Superbo initum, de quo egit Livius 1, 52. Verum quum ibi *foederis renovati* mentio fiat,

dere vetusto, quod multis intermiserant annis, ac-
8 cepta. quo praesidio quum fulta res Romana esset,
levius fuit, quod Gallos mox Praeneste venisse, at-
9 que inde circa Pedum consedisse, auditum est. Di-
ctatorem dici C. Sulpicium placuit. consul ad id
adcitus C. Plautius dixit. magister equitum dictatori
additus M. Valerius. Hi robora militum, ex duo-
bus consularibus exercitibus electa, adversus Gal-

(quemadmodum post pugnam ad lacum Regillum foedus antea factum cum gente Latina Romani renovarunt, teste Dionys. 6. Ant. p. 356. et 358.) et Dion. Halic. l. 4. p. 249. Tarquinium principem gentis suae a Latinis creatum dicat *ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, ἐφ' οἷς Ταρκύνιόν τε τὸν πάππον αὐτοῦ ἐποιήσαντο, καὶ μετὰ ταῦτα Τύλλιον*, verius videtur, Livium, si non ad foedus post proelium ad Regillum lacum initum respexit, aeque ad foedus tempore Tarquinii Prisci, quam Tarquinii Superbi, compositum respicere potuisse; cujus hanc conditionem fuisse refert Dionys. l. 3. p. 191. ut Latini facerent, quaecumque Romani juberent. Et ita T. Manlius consul Latinis in memoriam revocat foedera, quae L. Tarquinius cum ipsis fecit, infra 8, 5, 9.

§. 8. *Quo praesidio quum fulta res Romana esset*] *quorum praesidio* Voss. 1. a m. 1. *quo praesidio confulta res* Leid. 1. V. superius notata ad 4, 24, 7.

Levius fuit, quod Gallos mox Praeneste venisse, etc. *Dictatorem dici C. Sulpicium*] Hic est quartus Gallorum in Romanos inpetus C. Sulpicio dictatore repressus: de quo sic Appian. in Celtica: *Μετὰ δὲ Βοιοὶ Κελτικὸν ἔθνος θηριωδέστατον ἐπῆλθε Ῥωμαίοις καὶ αὐτοῖς Γάϊος Σουλπίκιος δικτάτωρ μετὰ στρατιᾶς ἀπήντα*. SIG. Vocula *quod* et mox *τὸ est* desunt in Voss. 2. et Lovel. 3. quae etiam omitti possent, si aliorum auctoritas concineret. Nam *auditum Gallos mox Praeneste venisse fuit levius* eodem modo dictum est, quo supra 4, 16, 4. *Refellit falsum imaginis titulum paucis ante annis lege cautum, ne tribunis collegam cooptare liceret.* et 1, 53, 1. *Ni degeneratum in aliis huic quoque decori obfecisset.* ubi plura vide. Nunc duobus his credere nequeo. Tum *mox Gallos* transpositis dictionibus Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. At illud *mox* deficit in Voss. 2. et Lovel. 1.

Circa Pedum consedisse] Palat. sec. *circa Padum*. GEBH. Ita et Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. 2. 4. ac 5. errore librariorum, qui vocem minus notam in notiorem commutarunt. Similiter lapsi sunt typographi in edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 9. *Consul ad id adcitus C. Plautius dixit. magister equitum dictatori additus M. Valerius*] Palat. sec. *C. Plantius*. Sensus autem hujus loci clarissimus est, videlicet ab C. Plautio ad id accito dictum fuisse dictatorem C. Sulpicium, quem densa cali-

los duxerunt. Lentius id aliquanto bellum, quam 10
parti utrique placebat, fuit. quum primo Galli tantum avidi certaminis fuissent, deinde Romanus miles, ruendo in arma ac dimicationem, aliquantum Gallicam ferociam vinceret; dictatori neutiquam 11
placebat, quando nulla cogeret res, fortunae se committere adversus hostem, quem tempus deteriorem in dies et locus alienus faceret, sine praeparato

gine turbant duo Pall. *consul ad id accitus C. Plautium dixit magistrum equitum. Dictatori additus M. Valerius.* GEBH. Turbantibus Pall. concinunt Lovel. 2. et 3. nisi quod eorum prior insuper legat *additur*. Praeterea *accitus M. Plantium dixit* est in Voss. 2. *accitus C. Plautius dixit magistrum equitum* in Leid. 2.

Ex duobus consularibus exercitibus electa, adversus Gallos duxerunt] *ex duobus exercitibus consularibus* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *erecta* Leid. 1. V. infra ad 28, 36, 7. Sed vox *electa* exsulat a Lovel. 2. quemadmodum *Gallos* ab Harlej. 1. Deinde *duxere* habet Lovel. 4.

§. 10. *Lentius id aliquantum bellum, quam parti utrique placebat, fuit*] Lege *aliquanto*. GELEN. Ita praeferunt etiam omnes codd. mei. Praeterea *Tentius*, pro *Lentius*, Florent. *Letitius* Lovel. 2. Tum *parti utrinque placebat* Lovel. 2. et Harlej. 1.

Deinde Romanus miles ruendo in arma ac dimicationem] Pall. duo *deinde cum Romanus miles ineundo in arma*. GEBH. Similiter peccatur in Voss. 2. et Lovel. 3. *tuendo*, pro *ruendo*, habet Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *in arma ad dimicationem* Gaertn. Quod referri posset ad morem Livii, qui ita praepositiones variare solet: de quo dictum est supra ad 6, 28, 3. nisi alii omnes vulgatum servantes clamarent, unius istius librarium voculas *ac* et *ad* commutasse; ut saepe alibi factum esse, infra videbimus ad 21, 32, 2.

§. 11. *Dictatori neutiquam placebat*] Pall. tres *ne utique*. GEBH. Ita et Lovel. 2. 3. Harlej. 2. et Haverk. *dictatori utique placebat* Lovel. 4. *dictatori neutiqualis utique placebat* Lovel. 5. *neutique*, vel *ne utique*, omnes excusi usque ad Modium, qui *neutiquam* vulgavit. Sed prius placuisse Paraeo in Lexic. Crit. auctor est Hearnius.

Quem tempus deteriorem in dies et locus alienus faceret] Exstat haec lectio in Palat. sec. et antiquissima Andreae recensione, quam non improbo, praeferens longe illi, quae habetur in Pall. reliquis et Camp. *et locis alienis faceret*. GEBH. *et locis alienis faceret* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Harlej. 1. Gaertn. Kloek. et Fragm. Hav. Mihi vulgatum non movendum videtur. Saepe *tempus* et *locum*

commeatu, sine firmo munimento morantem. ad hoc iis animis corporibusque, quorum omnis in inpetu
12 vis esset, parva eadem languesceret mora. His consiliis dictator bellum trahebat, gravemque edixerat poenam, si quis injussu in hostem pugnasset. Milites, aegre id patientes, primo in stationibus vigiliisque inter se dictatorem sermonibus carpere; inter-

hoc modo jungi, olim monui ad Silii 6, 86. Ita supra 1, 9, 6. *Cui tempus locumque aptum ut daret Romulus.* hoc lib. c. 14, 3. *Ipsos sibi locum ac tempus pugnandi sumturos.* 22, 39, 12. *Meliores, prudentiores, constantiores nos tempus diesque facit.* 33, 37, 7. *Si tempore loco que ad certamen destinatis, praeparatis animis concurrissent.* 34, 19, 6. *Diem locumque constituant, ubi secum armis decernant.* (* c. 30, 6.)

Sine praeparato commeatu, sine firmo munimento morantem] Verba *sine praeparato commeatu* deficiunt in Hearnii Oxon. L. 2. neglegentia librarii omissa ob vocis *sine* repetitionem. V. infra ad 9, 11, 11. *sine praeparatu commeatus* perperam praefert Harlej. 2. Deinde *sine monumento* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. sollemni librariorum lapsu. V. supra ad 4, 10, 6.

Ad hoc iis animis corporibusque] *ad haec* Lovel. 4. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. *adhuc* Leid. 2. V. supra hoc cap. §. 2. Deinde *corporibus animisque* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. quinque, Harlej. ambo, Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Gaertn.

Quorum omnis in inpetu vis esset] Abest a Pall. praepositio *in*. Sed non itidem a priscis illis editionibus. GEBH. Abest etiam a Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. et Harlej. 2. quomodo etiam infra peccatur 10, 14, 12. Sed omnino *τὸ in* intercidit ob primam syllabam vocis sequentis. V. infra ad 8, 33, 6. Praeterea *omnis primo in impetu* Portug. in margine. Tum alio ordine *esset vis* Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *in impetu vis, et parva eadem* Klock.

§. 12. *Si quis injussus in hostem pugnasset*] Vet. lib. *injussu*. Probe. sic enim et l. 3, [63, 5.] *Populus injussu et altero die frequens supplicatum iit.* SIG. Recte *injussu* Sigonius. Ita enim omnes mei et Hearnii Oxonienses codd. ac cum illis ed. Parm. praeferunt, et Livius saepissime locutus est. 2, 43, 9. *Injussu signa referunt, moestique redeunt in castra.* 4, 29, 5. *Quod occasione bene pugnandi captus injussu decesserit praesidio,* c. 32, 11. *Magistro equitum praecipit, ne injussu pugnam incipiat.* ubi etiam male quidam codd. *injussus.* 5, 19, 9. *A procursationibus edicto, ne quis injussu pugnaret, ad opus milites traducti.* 10, 4, 9. *Nec tamen injussu movere auderent.* c. 38, 3. *Qui*

interdum Patres communiter increpare, quod non
jussissent per consules geri bellum. *Electum esse exi-* 13
mium imperatorem, unicum ducem, qui nihil agenti
sibi de coelo devolaturam in sinum victoriam censeat.
Eadem deinde haec interdiu propalam, ac ferociora
his, jactare; *se injussu imperatoris aut dimicaturos, aut*
agmine Romam ituros. Inmiscerique militibus cen- 14
turiones: nec in circulis modo fremere, sed jam in

juniorum non convenisset ad imperatorium edictum, quique injussu abisset. 40, 35, 7. *Ut non ultra retineri posse in provincia viderentur, injussuque inde abituri essent.* V. Sigon. ad 3, 63, 5.

Dictatorem sermonibus carpere, interdum Patres communiter increpare] *sermonibus capere* Leid. 2. et Harlej. 1. De quo errore supra v. ad 6, 32, 11. Deinde *comiter*, pro *communiter*, Ascensius, quomodo saepe *comis* et *communis* commutantur. V. ad 25, 12, 9. Hic autem operae erranunt, quod in prioribus edd. *coiter* per compendium scriptum invenissent. Praeterea *increpere* perperam Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *Milites id aegre patientes* alio ordine Leid. 1. et Haverk.

Quod non jussissent per consules geri bellum] *per consulem geri bellum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad 10, 10, 2. *per consules id geri bellum* Leid. 2.

§. 13. *Eadem deinde haec interdiu propalam ac ferociora his*] *Eadem inde haec* Lovel. 5. [*interdum* Veith.] Tum *ac ferocia his* Leid. 2. ac Lovel. 1. Paullo ante pronomen *sibi* deerat in Leid. 2.

§. 14. *Nec in circulis modo fremere, sed jam in principiis ac praetorio in unum sermones confundi*] Veget. 2, [7.] *Principia* principales milites ait fuisse, qui privilegiis muniebantur, ut tribuni, ordinarii, aquiliferi. Hoc loco *in principiis* est in coetu principalium militum. SIG. *Principia* locus in castris, ubi jus reddebatur. V. Turneb. 3. Advers. 9. Torrent. in Sueton. Oth. 1. Lipsium ad Taciti 1. Hist. [48.] et 3. Hist. [13.] Adde P. Victorium 3. Var. Lect. 6. Cicer. lib. singulari epist. ad Brutum Ep. 10. in fine, ubi pro *castrorum praesidiis* legendum est *principiis.* et Stewich. ad Vegetii 1, 20. KLOCK. Immo potius *in principiis*, id est, in celeberrimo illo loco castrorum, cui *principia* nomen erat, in quo semper magna multitudo militum versabatur. 28, 25, 5. *In principiis praetorioque, ubi sermones serentium circulos vidissent, alloquebantur.* et alibi saepe eadem significatione apud Livium et alios. *Circuli* hic sunt coetus alio loco castrorum, quam in principiis et praetorio fabulantium. Verba Vegetii 2, 7. ad militiam inferiorum temporum pertinent. DUK. *neque in circulis* Gaertn. Deinde *in principibus* Fragm. Hav. de quo errore v. ad 22, 8, 7. Miror autem, Sigonium per *prin-*

principiis ac praetorio in unum sermones confundi, atque in concionis magnitudinem crescere turba, et vociferari ex omnibus locis, *ut extemplo ad dictatorem iretur: verba pro exercitu faceret Sex. Tullius, ut virtute ejus dignum esset.*

1 XIII. Septimum primum pilum jam Tullius ducebat; neque erat in exercitu, qui quidem pedestria

cipia hic intellexisse coetum militum principalium: per quae recte Klockius intelligit locum in castris, de quo agit Lipsius 5. de Milit. Rom. Dial. 4. Eum autem innui patet ex voce addita *praetorio*. *Principia* autem et *praetorium* etiam infra junguntur 28, 25, 5. *Circumeuntes enim tentoria primum, deinde in principiis praetorioque, ubi sermones inter se serentium circulos vidissent, adloquebantur.* Ex quo loco colligi potest, *principia* et *praetorium* fuisse loca castrorum celeberrima ac frequentissima, in quibus milites, itidem ut etiam hic fecisse dicuntur, consistentes conloquebantur. Indicat igitur Livius, milites consilium dictatoris primo clam damnasse noctu in stationibus ac vigiliis; deinde id propalam interdiu in circulis fecisse; iis paullatim etiam centuriones sese inmiscuisse; tandemque eo audaciae processisse, ut non modo de ea re in partibus castrorum remotioribus, ubi minus observari poterant, verum etiam in locis celeberrimis, ubi magna semper hominum multitudo obversabatur, qualia erant principia ac praetorium, inter se conloqui ausi fuerint. Paullo ante *Inmiscerique jam militibus* edd. Mediol. anni 1480. Tarvisina utraque, et aliae eas secutae usque ad Aldum, qui voculam *jam*, neque in scriptis neque in edd. principibus inventam, iterum delevit.

In concionis magnitudinem crescere turba] Pall. duo *magnitudine*. GEBH. *in concionis magnitudine* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. 1. et Gaertn. [*atque concionis magnitudine* Veith.] Deinde *crescere turbam* Gaertn. cum edd. Mediol. anni 1480. Tarvisina utraque, et proximis usque ad Moguntinam, quae iterum *turba* reposuit. At vox illa deficit in Leid. 1. et Lovel. 2. ac 5.

Vociferari ex omnibus locis, ut extemplo] Pall. tres, Campani quoque editio *vociferare*. 9, 14, 7. iidem libri, *vociferare, se in auctoritate Tarentinorum manere*. 10, 28, 12. oggerunt Pall. omnes, *Vociferare Decius*. GEBH. *vociferatione* Leid. 2. *vociferare* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. sine dubio scribarum culpa. V. infra ad 8, 38, 13. Deinde *et extemplo* Haverk. de quo errore v. ad 21, 28, 9. In praecedentibus τὸ *et* ante *vociferari* deerat in Lovel. 5.

Verba pro exercitu faceret Sex. Tullius] Quidam codices *Servium* habebant, quidam *Sextum*. Sed fortassis Servii Tullii, sexti Romanorum regis nomen

stipendia fecisset, vir factis nobilior. is, praecedens 2
militum agmen, ad tribunal pergit; mirantique Sulpicio non turbam magis, quam turbae principem Tullium, imperiis obedientissimum militem, *Scilicet,* 3
dictator, inquit, *condemnatum se universus exercitus a te ignaviae ratus, et prope ignominiae caussa destitutum sine armis, oravit me, ut suam caussam apud te agerem.*

errorem librariis dederit. GLAR. *Ser. Tullius* vel *Servius Tullius* omnes editi usque ad Frobenium, qui anno 1531. dedit *Sex. Tullius*, quemadmodum praeferunt, quibus usus sum, scripti codices.

§. 1. *Septimum primum pilum jam Tullius ducebat*] V. Lipsium de Milit. Rom. 2. Dial. 8. DUK. *primipilum* Leid. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et editi usque ad Aldum, qui vulgavit *primum pilum*, ut habent reliqui scripti, nisi quod in Klock. sit *Septimum pilum*. Recepta lectio verior est. Infra 42, 34, 11. *Quater intra paucos annos primum pilum duxi.* Cic. ad Brutum Epist. 8. *Nasennius Cretensi bello Metello imperatore octavum principem duxit.* Praeterea *τὸ jam* deest in Lovel. 2. cujus loco *atque* exstat in Lovel. 5. Deinde *Tullius duxerat* Lovel. 2. Quod enim tum maxime primum pilum duxerit, caussa fuit, cur electus sit, ut pro exercitu verba faceret. Ceterum quanta antiquitatum Romanarum notitia instructus fuerit Doujatius, docet paraphrasis, qua haec verba exposuit. „Tullius Sextus „hic septem jam annos legioni „praeerat tamquam proximi pi„li centurio.“ Verum quis est proximi pili centurio? at forte scribere voluit primi pili centurio. Sed an primi pili centurio praeest legioni? Expone igitur: Septimum Tullius jam erat centurio primi pili. De centurione primo pilo v. supra ad 2, 27, 6.

Qui quidem pedestria stipendia fecisset, vir factis nobilior. is praecedens] Desideratur in Pall. duobus optimis vox *stipendia*. GEBH. Desideratur etiam in Voss. 2. et Lovel. 3. sed, ut videtur, errore scribarum. Deinde *stipendia egisset* Hearnii Oxon. B. Perperam. Supra 3, 27, 1. *Quum stipendia pedibus propter paupertatem fecisset.* 10, 25, 1. *Tanta cupiditas erat sub eo duce stipendia faciendi.* 42, 34, 14. *Imperatores mei, et qui una stipendia fecerunt, testes sunt.* Et ita saepius ipse et alii. Praeterea *vir factis nobilioribus. praecedens* Lovel. 1. *vir facti nobilioris. praecedens* Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *τὸ* erat deficit in Leid. 2.

§. 2. *Turbae principem Tullium, imperiis obedientissimum militum*] Vet. lib. *militem*. SIG. *militem* non modo constanter servant codd. mei, et quibus Cl. Hearne Oxonii usus est, verum etiam omnes typis exarati usque ad Curionem, qui *militum* dedit. Paullo ante *morantique*, pro *mirantique*, Lovel. 3. sed copula *que* deficit in Fragm. Hav.

§. 3. *Scilicet, dictator, inquit, condemnatum se universus ex-*

4 *Equidem, sicubi loco cessum, si terga data hosti, si signa foede amissa objici nobis possent, tamen hoc a te inpetrari aequum censerem, ut nos virtute culpam nostram corrigere, et abolere flagitii memoriam nova gloria pate-*
5 *reris. Etiam ad Alliam fusae legiones eamdem, quam per pavorem amiserant, patriam, profectae postea ab Vejis, virtute recuperavere. nobis, Deûm benignitate,*

ercitus a te ignaviae ratus, et prope] *Si licet, dictator, inquit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. De hoc errore supra v. ad 3, 19, 9. *Sil'r dictator, inquit*, id est *Similiter*, Gaertn. Deinde *inquit ex duobus universus exercitus a te ignominia ejectus, et prope* Lovel. 3. sine sensu. Tum *destitutus* Lovel. 2. 4. et Fragm. Hav. [Veith.] Sed alterum praestare puto.

Oravit me, ut suam caussam apud te agerem] Palat. sec. *oravit me, suam caussam apud te agerem.* Ita fine cap. Pall. duo MSS. pr. ac tert. *Te, imperatur, milites tui oramus, nobis pugnandi copiam facias.* utrimque exclusa conjunctione *ut*. GEBH. Omnes nostri hoc loco vulgatum servant. at alio ordine vocabulorum *ut apud te suam caussam agerem* habet Gaertn.

§. 4. *Si terga data hosti, si signa foede amissa objici nobis possent*] Posteriori loco *τὸ si* omittunt Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Florent. Portug. et Haverk. Verum illud a vocis sequentis prioribus literis interceptum puto. V. infra ad 34, 58, 10. Elegans autem est illa repetitio hujus voculae, de qua supra v. ad 3, 17, 3. Praeterea male *objici nobis possunt* Lovel. 4. [Veith.] Paullo ante *En quidem*, pro *Equidem*, Lovel. 4. *Et quidem* Gaertn. [Veith.]

Tamen hoc a te inpetrari aequum censerem] *tū hoc a te* Lovel. 5. et Gaertn. [*tum a te hoc* Veith.] V. ad Liv. 22, 17, 5. *tamen a te hoc* Lovel. 2. *tamen a te haec* Lovel. 4. *tamen haec a te* primae edd. usque ad Aldum, nisi quod in Parm. desit etiam vox *tamen*. Deinde *imperari* Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *nostram culpam* trajectis vocibus Harlej. 2. et Portug. Tum *pateris*, pro *patereris*,, forte quod olim *pat'eris* scriptum fuisset, et addita nota evanuerit, Leid. 1. *patueris* Gaertn.

§. 5. *Etiam ad Alliam fusae legiones*] *ad Albam* Leid. 2. *ad Aliam* Leid. 1. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. 1. Florent. et Klock. V. ad Epit. Liv. 5. Praeterea *fuisse legiones* Leid. 2.

Profectae postea ab Vejis virtute recuperavere] *ab ejus* Voss. 1. Lovel. 1. 5. Portug. a m. 1. et Haverk. *ab hostibus ejus* Leid. 2. *ab eis* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. 1. Klock. et Fragm. Hav. *ab eis Veis* Gaertn. duplici lectione juncta, ut saepe factum. Tum *recuperavere virtute* Lovel. 4. Mox *felicitati tuae populique Romani* Voss. 2. et Lovel. 3. *felicitate tua populo Romano* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *felicitate tua populi Romani* Gaertn.

§. 6. *Si nos et hostes haud se-*

felicitate tua populique Romani, et res et gloria est integra. Quamquam de gloria vix dicere ausim, si nos 6
et hostes haud secus, quam foeminas, abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt; et tu imperator noster, quod aegrius patimur, exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus judicas esse; et prius, quam expertus nos esses, de nobis ita desperasti, ut te mancorum

cus, *quam feminas, abditos intra vallum* etc. *eludunt*] *sed nos hostes* Lovel. 2. *si nos hostes* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 5. Praeterea *abditas* Klock. et editi ante Aldum, qui primus dedit *abditos*, quomodo est in reliquis scriptis, nisi quod manifesto errore librarii *abditus* habeat Gaertn. Tum *coñ vallum*, id est *contra*, idem Gaertn. Doujatius conjicit, non male forte legi posse *sic nos et hostes* etc. *eludunt.* Immo longe pejus, ut patebit, si voculam illam repetamus in duobus sequentibus hujus periodi membris, *et sic tu imperator noster* etc. *judicas, et sic* etc. *de nobis ita desperasti.* Illa enim, quae hic ponitur, ibi subintelligenda est: quod commode procedit, si hic vulgatum servemus. Illud autem *si* hoc loco non est conditionale, sed caussale. Dicit enim Tullius, se de gloria vix dicere audere, *si*, id est siquidem, quoniam hostes eludunt milites Romanos omnibus contumeliis, quoniam imperator milites suos sine manibus esse judicavit, quoniam denique de illis desperavit, priusquam eos expertus esset. Ita supra 4, 3, 9. *Obsecro vos, si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur, ne ea quidem scimus, quae omnes peregrini etiam sciunt?* 30, 30, 3. *Si hoc ita fato datum erat, ut, qui primus bellum intuli populo Romano, is ultro ad pacem petendam venirem, laetor te mihi sorte potissimum datum, a quo peterem.* Virgil. 1. Georg. 7.

Liber et alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista, etc.
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellae.

Ubi Servius *si* pro *siquidem* poni notavit. Simili modo particulam *ei* quum apud sacros N. Testamenti scriptores, tum apud Polybium adhiberi, docuit diligentissimus Raphelius ad Lucae Act. Apost. 4, 9. V. Cel. Perizon. ad Aelian. 3. Var. Hist. 18. p. 217. Et ita forte illud *ei* accipiendum est in verbis diaboli, *εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, quoniam filius Dei es*, apud Matth. 4, 3. et 6. apud Lucam 4, 3. et 9. Ceterum paullo antea male vocula *vix* deficit in Lovel. 5. Harlej. 2. et Haverk.

Quod aegrius patimur, exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus judicas esse] *quod egregius patimur, et exercitum* sine sensu Gaertn. *egregius* etiam Haverk. Tum *et exercitum tuum* Voss. 2. Lovel. 2. 3. *patimur exercitus*, omissa voce sequenti, Harlej. 2. Tum *sine armis* omisit Fragm. Hav. At verbis transpositis *sine armis, sine animis, sine manibus* praeferunt Gaertn. et pleraeque ve-

7 *ac debilium ducem judicares esse. Quid enim aliud esse caussae credemus, cur veteranus dux, fortissimus bello, compressis, quod ajunt, manibus sedeas? utcumque enim se habet res, te de nostra virtute dubitasse videri, quam*
8 *nos de tua, verius est. Sin autem non tuum istuc, sed publicum est consilium, et consensus aliquis Patrum,*

terum edd. usque ad Aldum, nisi quod voces *sine animis* desint in ed. Parm.

Et prius, quam expertus nos esses] *nos expertus esses* Haverk. *expertus nos omnes esses* Lovel. 5. Voces autem *et prius, quam* etc. *judicares esse* desunt in Lovel. 3. cui errori occasionem dedit repetitio vocum *judicas esse* et *judicares esse*. V. infra ad 9, 11, 11. Tum *uindicares*, pro *iudicares*, Harlej. 1. Passim *iudicare* et *uidicare* commutantur. V. ad 39, 47, 2.

§. 7. *Quid enim aliud esse caussae credemus*] *Quod enim aliud* Lovel. 3. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Tum *credemus caussae* Harlej. 2. *credimus caussae* Portug. et Haverk. *credimus* etiam Hearnii Oxon. B. *credamus caussae* Leid. 2. Voss. 1. et Lovel. 1. ac 5. *caussae credamus* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. et N. atque omnes typis excusi usque ad postremam Gruteri editionem, quae recepit *caussae credemus*, a recentioribus omnibus postea adoptatum.

Compressis, quod ajunt, manibus sedeas] *comprehensis* Leid. 2. et Lovel. 1. *comprehensus* Voss. 1. et Lovel. 1. Alibi saepe haec verba a librariis permutantur. V. infra ad 30, 10, 5. Deinde *manibus sedeat* Lovel. 4. et Harlej. 1. Sed *imperator sedeas* dictum est, ut *Achaei sustinebimus* 32, 21, 16. ubi plura vide. Corruptius *sed ea* Lovel. 2. 5. Gaertn. et Portug. *se dea* Leid. 1. *sedes* ed. Mediol. anni 1480. quod in quibusdam proximis superest, usque ad Mediol. anni 1505. quae *sedeas* restituit, eam lectionem Ascensio annis 1513. et 1516. et mox aliis probantibus.

Utcumque enim se habeat res] *habet* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editiones Rom. anni 1472. et Parm. Sed *habeat* earum, quas vidi, editionum prima exhibuit Mediol. anni 1480. et post illam reliquae omnes. Plurium itaque ac meliorum codicum lectionem revocavi. Supra in Praefat. *Utcumque erit, juvabit tamen.* 37, 54, 7. *Utcumque tamen res se habet, magis verecundia nostra adversus regem nobis obstat.* 45, 8, 5. *Utcumque tamen haec, sive errore humano, seu casu, seu necessitate inciderunt, bonum animum habe.* Praeterea *sed ea utcumque se habet res* Haverk. Verum illud *sed ea* natum est ex voce praecedenti *sedeas*, pro qua etiam alii codices *sed ea* per errorem scribarum praeferunt: ut hujus cod. librarius utramque illam junxerit. V. ad 3, 44, 4. *Tò enim* deficit etiam in Lovel. 2. at voce addita *ea res* Hearnii Oxon. L. 2. Ceterum iidem typis descripti, qui *habeat* exhibent, etiam *tò se* omiserunt, et voces ita invertunt, *utcumque enim res*

non Gallicum bellum, nos ab urbe, a penatibus nostris ablegatos tenet; quaeso, ut ea, quae dicam, non a militibus imperatori dicta censeas, sed a plebe Patribus; quae, sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat. Quis tandem succenseat, milites nos esse, 9 *non servos vestros? ad bellum, non in exsilium, missos?*

habeat. Utrumque dici potest *utcumque res habet*, et *utcumque se res habet*. V. supra ad 5, 5, 9. et ad 22, 39, 9. Codicum itaque auctoritatem sequi, praestare judico.

§. 8. *Non tuum istuc, sed publicum est consilium*] *istud* Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxonienses. Et ita etiam ediderunt Mediol. anno 1480. eosque secuti proximi usque ad Aldum, a quo iterum *istuc* restitutum est. Praeterea *τὸ est* deficit in Haverk.

Consensus aliquis Patrum, non Gallicum bellum, nos ab urbe, a Penatibus nostris ablegatos tenet] *consensus aliqui Patrum* Voss. 1. Harlej. 1. et Klock. V. ad 28, 3, 12. *aliquid* Leid. 1. tota autem vox illa deficit in Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. quemadmodum *bellum* in Lovel. 2. Praeterea *ab penatibus* Portug. et Haverk. Tum *obligatos* Voss. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Male. Supra 1, 35, 2. *Pueros venatum ablegavit.* Ubi quaedam vide. 4, 58, 12. *Eam procul haberi, atque ablegari.* 5, 2, 4. *Remotam in perpetuum et ablegatam ab urbe et ab republica juventutem.* 44, 44, 8. *Per hanc caussam Thracibus ablegatis portas clausit.* Similiter librarii lapsi sunt supra 4, 58, 12. Solent passim verba cum *ob* et *ab* composita inter se commutari. V. supra ad 2, 37, 9.

Quaeso, ut quae dicam] Rott. Voss. uterque, Flor. Helm. *ut ea quae.* J. FR. GRON. Ita etiam omnes mei, omnesque Hearnii codices Oxonienses. Mox *ab militibus imperatori dicta*, pro *a militibus*, Portug. et Haverk.

Quae, sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat] Conversio est sermonis satis dura, quam praemollivit tamen Tullius. GLAR. *et ut vos vestra* Lovel. 2. *quae ut vos vestra* Lovel. 4. V. infra hoc lib. c. 35, 10. *quae sicut vestra* Voss. 2. Deinde *habetis* Lovel. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Tum *sua* omittitur in Leid. 2. Insuper *habitura* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 5. Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Denique *dicam* Lovel. 3. Sed illud verbum deficit in Leid. 1. et Lovel. 2.

§. 9. *Quis tandem succenseat, milites nos esse, non servos vestros*] *succenseat*, pro *censeat*, posuisse videtur, compositum pro simplici, ut apud alios quoque auctores saepe usu venit. GLAR. Immo *succenseat* hic accipi debet ordinaria significatione, pro irascatur. Tullius enim indicat, neminem aegre ferre posse, quod plebs milites, non servi, sint patriciorum, eaque id publice ostentet ab iis dissentiendo, et consi-

si quis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum sit, pugnaturos? si nihil armis opus sit, otium Romae potius, quam in castris, acturos? haec
10 *dicta sint Patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. quum vincere cupimus, tum te duce vincere; tibi lauream insignem*

lia sua ab eorum consiliis diversa habendo.

Ad bellum, non in exsilium, missos] *non ad exsilium* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *non exsilium* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Nihil muto. V. supra ad 6, 28, 3.

Ut viris ac Romanis dignum sit] *viris et Romanis* Gaertn. Tum *sit dignum* Harlej. 2. et Fragm. Hav. at *dignum* deficit in Portug. Mox alio ordine *potius Romae* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *acturos* omittit Gaertn.

Haec dicta sint Patribus] *dicta sunt* Gaertn. In Florent. a m. 1. ultima litera neglecta scriptum erat *sin*, ex quo deinde erasa priori factum erat *in*. Sed vulgatum praefero. Eo sensu per ellipsin infra occurrit 32, 34, 7. *Et Aetolis haec.* subintellige *dicta sint.*

§. 10. *Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias*] Elegantius duo scripti Pall. et Voss. [poster.] in quibus particula *ut* ignoratur. Catullus [carm. 56.]

Oramus, tibi forte ni molestum est,
Demonstres, ubi sint tuae latebrae.

Sic enim legendum priorem versum censemus. J. FR. GRON. V. etiam Gebhardum supra hoc cap. ad §. 3. Ex nostris autem, praeter Voss. 2. a Gronovio jam memoratum, unus tantum Lov. 3. particulam *ut* neglexit. Sane saepe post verba *orare, rogare, precari, obtestari*, et similia alia ea omitti solet. Supra 2, 10, 11. *Precor, haec arma et hunc militem propitio flumine accipias.* V. infra ad 27, 12, 2. et ad 34, 24, 4. Non tamen ubique hoc observatum est. V. quae notantur infra ad 31, 8, 2. Quum itaque codd. et plures et certiores stent pro vulgato, et similitudo syllabae ultimae vocis praecedentis caussa esse potuerit, cur particula *ut* in quibusdam Mstis omissa fuerit, voculam illam servandam puto. Ceterum vox *tui* deficit in Gaertn. At ea transposita *tui milites* legunt Voss. 2. et Lovel. 1.

Tum vincere cupimus, tum duce te vincere] *en vincere cupimus, tum* Fragm. Hav. *tum vincere cupimus, cum* Haverk. *cum vincere cupimus, cum* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. [*Tum vincere cupimus* Veith.] *cum vincere cupimus, tum* Florent. Harlej. 1. Gaertn. cum editt. Mediol. anni 1495. et 1505. Veneta anni 1498. Mogunt. et aliis. Huic etiam lectioni favet scriptura Leid. 1. exhibentis *convincere cupimus, tum.* Nam ibi *convincere* scriptum est pro *cum vincere*, ut *congratulatione*, pro *cum gratulatione*, 4, 24, 7. ubi alia plura similia vide. Id itaque recepi. V. supra ad 6, 23, 3.

deferre; tecum triumphantes urbem inire; tuum sequentes currum Jovis optimi maximi templum gratantes ovantesque adire. Orationem Tullii exceperunt 11
preces multitudinis: et undique, ut signum daret, ut capere arma juberet, clamabant.

XIV. Dictator, quamquam rem bonam exemplo 1

Praeterea *te duce* mutato ordine Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod et ipsum admisi. Ceterum vox *vincere* omittitur in Haverk. quasi illa ex praecedenti hic foret intelligenda, quam rectius reliqui servant, nisi quod omnes hae *vincere*, *tibi lauream insignem referre*, *tecum* desiderentur in Lovel. 4.

Tibi lauream insignem deferre] *tibi lauream insignem ferre* Gaertn. a m. 1. pro quo *referre* a m. 2. emendatur. Ut apud Sueton. in Domit. 6. *De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit.* Sed nec alterum damno. Solent autem voces *referre* et *deferre* saepius confundi. V. ad 21, 6, 5. Mox *triumphantes urbem Romam inire* Voss. 2. a m. 1. Sed additam vocem ex margine in contextum inrepsisse puto. Supra hoc lib. c. 11, 9. *Fabio satis visum, ut ovans urbem iniret.* 3, 29, 4. *Triumphantem Quinctium urbem ingredi jussit.* 4, 20, 1. *Senatusconsulto jussuque populi triumphans in urbem rediit.* et infinitis locis. Interdum etiam *Romam* dicebant, voce *urbem* omissa. Liv. 2, 7, 3. *Triumphansque inde Romam rediit.* Recte itaque, τὸ *Romam*, quod in nullo alio adparet, additis notis delendum esse, manus interpolatrix monuit.

Tuum sequentes currum, Jovis optimi maximi templum gratantes] *tum sequentes* Leid. 2. et Harlej. 1. Voces autem *Jovis optimi maximi*, in multis codd. per compendium scriptae sunt *I. O. M.* pro quo quum alii, literarum singularium vim non intelligentes, dedissent *IO. M.* vel *IOM.* ex priori factum est *Jovis magni*, ut praefert Voss. 1. in margine, Leid. 2. et Lovel. 4. ac 5. vel *Jovis maximi*, quod habent Lovel. 1. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. posterius mutatum est in *Jovi*, omissis duabus sequentibus vocibus, quemadmodum editum est Romae anno 1472. et Parmae. Deinde *gratulantes* Gaertn. Portug. et Haverk. Male. V. infra ad 9, 43, 17.

§. 11. *Ut signum daret, ut capere arma juberet, clamabant*] *ut armaperet arma juberet* Flor. An forte librarius scribere voluit *ut arma capere juberet?* ut ita vitetur versus pene integer. Sed, ab his non nimis diligenter sibi cavisse Livium, supra vidimus ad initium praefat. Deinde *conclamabant* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C.

§. 1. *Quamquam rem bonam exemplo haud probabili actam censebat, tamen se facturum*] MS. Fuld. *rem bonam exemplo haud probabili actam cernebat.* MOD. Pall. duo pr. ac tert. *exemplo haud probabili actam cernebat. censebat tamen facturum.* Campan. *exemplo haud probabi-*

haud probabili actam cernebat, tamen facturum, quod milites vellent, se recepit; Tulliumque secreto, quaenam haec res sit, aut quo acta more, per-
2 cunctatur. Tullius magnopere a dictatore petere, *ne se oblitum disciplinae militaris, ne sui, neve impera-*

li actam cernebat; censebat tamen facturum quod milites vellent. se tamen recepit. Omnia perverse ac nequiter ab inde, quod homines *τὸ censebat*, interpretationem alterius *cernebat*, traduxissent in ipsum (ut vocant) textum. Sic cum ad oram forte codicis antiqui Andreas *promisit*, glossam *τοῦ recepit*, deprehendisset, illico in editionem suam admisit. Palat. sec. *exemplo haud probabili cerneret actam: censeretque se facturum quod milites vellent. se tamen recepit.* GEBH. Thuan. et Voss. *actam cernebat.* Pall. duo, Aldusque et Juntas habent utrumque *actam cernebat, censebat tamen.* Voss. alter *censeret actam censeret.* Tertius Pall. *haud probabili cerneret actam, censeretque se facturum.* Scribe: *actam cernebat, tamen facturum, quod milites vellent, se recepit.* Alia ab interpolatrice manu. 6, [12, 1.] *Dictator etsi majorem dimicationem propositam domi, quam foris, cernebat.* 42, [18, 1.] de Perseo: *Quem per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum ac veneficiorum cernebant.* Talia sunt Ciceronis ad Atticum [10. Ep. 4.] *quid videret, quod exemplum.* Quod contra Malaspinam defendebamus, ad Statium [in Diatr. in Addendis p. 409.] J. FR. GRON. *haud probabili censebat actam, tamen facturum* Lovel. 1. *haud probabili actam cernebat, censebat tamen facturum* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac L. 1. *haud probabili acceptam cernebat, censebat tamen facturum* Lovel. 2. *haud probabili actam cernebat, conseretque tamen facturum* Hearnii Oxon. L. 2. et B. *haud probabili censeret actam, censebat tamen facturum* Voss. 1. et Leid. 2. *haud probabili actam cerneret, censebat tamen se facturum* Lovel. 4. *haud probabili cerneret actum, censebat tamen facturum* Lovel. 5. *haud probabili actam cernebant, censebat tamen facturum* Harlej. 1. et Gaertn. *haud probabili actam cerneret, censeretque se facturum* Harlej. 2. *haud probabili cerneret actam, censeretque se facturum* Portug. et Haverk. Aldus quidem, ut Gronov. monuit, vulgavit *haud probabili actam cernebat, censebat tamen facturum*; inter errata vero priorum edd. lectionem *actam censebat, tamen* revocavit. At recte omnino Gronovius conjecit, legendum esse, *quamquam rem bonam exemplo haud probabili actam cernebat, tamen facturum*, quam scripturam se in Oxon. C. invenisse Hearne testatus est. *Cernere* hic est judicare, animadvertere. Infra hoc lib. c. 25, 7. *Defectione etiam sociorum senatus anxius quum cerneret metu tenendos, quos fides non tenuisset.* Cic. in Topic. 1. *Ut facile cernerem, te ardere studio.*

Facturum, quod milites vellent, se recepit] *vellent. tum se recepit* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C. *tamen se recepit* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk.

toriae majestatis, crederet: multitudini concitatae, quae ferme auctoribus similis esset, non subtraxisse se ducem; ne quis alius, quales mota creare multitudo soleret, exsisteret. nam se quidem nihil non arbitrio imperatoris 3 *acturum. illi quoque tamen videndum magnopere esse,*

quae lectiones ex prioribus verbis male constitutis profluxerunt. *vellent, se recipit* Leid. 2. et Lovel. 2. *vellent, se promisit* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quod ex verae lectionis expositione marginali in contextum admissum esse, Gebhardus ad verba praecedentia recte observavit. Nam *recepit se facturum*, est promisit. Infra 40, 35, 11. *Si neque de fide barbarorum quidquam recipere aut adfirmare nobis potes.* Terent. in Phorm. 5, 8, 8.

— — — an veremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?

Cic. 5. ad fam. Epist. 8. *Velim existimes, me ea, quae tibi promitto ac recipio, sanctissime esse observaturum.* 13. Epist. 72. *Tuque mihi, omnia te facturum, liberalissime recepisti.* Quin et plus esse, quam *promittere*, docet Manut. ad Cic. 6. ad fam. Epist. 12. Adde Cel. Burm. ad Suet. Caes. 23.

Tulliumque secreto, quaenam haec res sit, aut quo acta more, percunctatur] *tum Tullium secreto* Lovel. 4. *Tullium secreto* legit ed. Parm. Hinc *quaenam haec res sit, atque acta mora* Lovel. 2. *quaenam haec res sit, aut quae acta mora* Leid. 1. et Lovel. 4. *quaenam haec res sit, aut quo peracta more* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N. ac B. *quaenam res haec, aut quo peracta sit more* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 2. *Tullius magnopere a dictatore petere*] *magno opere* Florent. Leid. 1. Voss. 1. et Lovel. 1. Ita mox hoc cap. §. seq. plures et ferme iidem codices praeferunt, *Illi quoque tamen videndum magno opere esse.* Infra 28, 18, 4. *Illud magno opere tendente rege, ne alter hospitum exclusus mensa videretur.* ubi plura videnda. Supra 4, 3, 2. *Quanto opere vos, Quirites, contemnerent Patres.* Ita enim ibi plures codices praeferre diximus. V. quae eo loco notat Gebhard. qui monet, etiam in Pal. tert. hic *magno opere* se reperisse.

Ne se oblitum disciplinae militaris, ne sui, neve imperatoriae majestatis crederet] *non se oblitum* Leid. 2. Tum *militaris disciplinae* Haverk. Deinde *ne sui* deficit in Gaertn. at *nec sui, neve imperatoriae* est in Voss. 1. et Lovel. 1. 2. *nec sui, necve imperatoriae* in Leid. 2. *nec sui, nec ne imperatoriae* in Haverk. Denique *majestatis declararet* in Gaertn.

Quae ferme auctoribus similis esset] *similis est* Voss. 2. et Lovel. 3. *similis esse* Leid. 1. Gaertn. et Florent.

Alius, quales mota creare multitudo soleret, exsisteret] *qualem* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Et ita praeferunt excusi omnes, usque ad Cel. Jac. Gronovium, qui *quales* substituit. Eam autem lectionem videntur probare Flo-

ut exercitum in potestate haberet. Differri non posse
adeo concitatos animos. ipsos sibi locum ac tempus pu-
4 *gnandi sumturos, si ab imperatore non detur.* Dum
haec loquuntur, jumenta forte pascentia extra val-
lum Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt.
In eos saxa conjecta a Gallis: deinde ab Romana
statione clamor ortus, ac procursum utrimque est.
5 Jamque haud procul justo proelio res erant, ni ce-
leriter diremtum certamen per centuriones esset.

rent. Leid. 1. Portug. Harlej. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. more antiquo *qualis* praeferentes, pro *quales*, quemadmodum est in Voff. 1. et Leid. 2.

§. 3. *Nihil non arbitrio imperatoris acturum*] Male *nihil arbitrio* Portug. *nihil nisi arbitrio* Harlej. 1. quod quidem sensus admittit, ob reliquorum tamen codicum dissensum recipiendum non videtur.

Illi quoque tamen videndum magnopere esse] *illud quoque tamen videndum* Gaertn. *illud tamen providendum* Lovel. 4. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. qui in cod. L. 2. *illud tamen videndum* se reperisse profitetur. [*illud tum providendum* Veith.] Certe *providendum* ex interpretatione natum est. *Videre* enim hic notat providere, operam dare, in futurum consulere. Infra 21, 4, 10. *Nulla re, quae agenda videndaque magno duci esset, praetermissa,* ubi videndus J. Fr. Gronov. Deinde *esse magnopere* Harlej. 2. et Portug. *esse magno opere* Haverk. *magno opere esse* Florent. Lovel. 1. et Voff. 1. atque ita se in Palat. 3. invenisse testatur Gebhard. ad 4, 3, 2. V. ad §. praec. *illi quoque studium magnopere esse* Lovel. 2.

Locum ac tempus pugnandi sumturos] *locum ad tempus pugnandi* Lovel. 5. solito errore. V. infra ad 21, 32, 2. *locum ac tempus* inlustratur supra hoc lib. c. 12, 11. Cetequm Aldus in contextu ita distinxit, *Differri non posse. adeo concitatos animos ipsos sibi locum.* Inter errata autem priorem interpunctionem revocavit.

§. 4. *Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt*] *abienti* Harlej. 1. *abingenti* Voff. 2. Fragm. Hav. et Florent. a m. 1. in quo prius *n* postea expunctum est. Supra 1, 7, 4. *Herculem in ea loca, Geryone interemto, boves mira specie abegisse memorant.* Statius 2. silv. 1, 8.

— — *citius me tigris, abactis*
Foetibus, orbatique velint audire leones.

Tum *statim duo milites Romani* Hearnii Oxon. L. 1. Hinc *ademere* Harlej. 1.

In eos saxa conjecta a Gallis] *et in eos saxa* Portug. et Haverk. quasi sine copula minus cohaereret oratio. Male. V. ad 21, 36, 4. Paullo post *a Romana statione* Voff. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav.

Adfirmata certe eo casu Tullii apud dictatorem fides est. nec recipiente jam dilationem re, in posterum diem edicitur, acie pugnaturos. Dictator ta- 6
men, ut qui magis animis, quam viribus, fretus ad certamen descenderet, omnia circumspicere atque agitare coepit, ut arte aliqua terrorem hostibus incuteret. Solerti animo rem novam excogitat, qua deinde multi nostri atque externi imperatores, nostra quoque quidam aetate, usi sunt.

Procursum utrimque est] Ita Portug. in margine, pro quo in contextu est *permistim utrumque est*. Utramque hanc lectionem recepit Gaertn. praeferens *procursum permixtim utrimque est*. V. ad 3, 44, 4.

§. 5. *Jamque haud procul justo proelio res erant*] Doct. Jensius 1. Lect. Lucian. 4. non dubitat, quin, qui aures Livianae dictioni adsuetas habet, praeferat *res erat*. et ita est in Lovel. 3. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Sed utrumque Livianum est, et ab eo saepius adhibetur. V. ad 2, 47, 5. c. 50, 2. et 6, 16, 6. Plures itaque et integriores codd. sequor. Mox *direptum certamen*, pro *diremtum*, Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1.3.5. Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad 37, 32, 7. *directum* Haverk. V. ad 9, 8, 12.

§. 6. *Magis animis, quam viribus, fretus ad certamen descenderet*] *majus animis* Leid. 1. solito scribarum errore. V. ad 26, 41, 16. *magnis animis* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *fretus, antequam ad certamen* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed insertam vocem, quam optimi libri ignorant, non necessariam puto. Paullo ante *Dictator tum*, pro *tamen*, Lovel. 4. V. ad 22, 17, 5. In verbis sequentibus *incurreret*, pro *incuteret*, Lovel. 1. Deinde alio ordine *Solerti rem novam animo* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Qua deinde multi] Distinguendus totus hic complexus verborum ita: *qua deinde multi, nostri et externi imperatores* (*nostra quoque quidam aetate*) *usi sunt*. GEBH. *quare inde multi* Gaertn. Deinde *multi nostri et externi* Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Haverk. et Portug.

Nostra quoque quidam aetate, usi sunt] Inter ceteros C. Marium nominat Frontinus 2, [4, 6.] qui, contra Teuthonas dimicaturus, jumentorum magnam partem instruxit, eaque agasones lixasque conscendere jussit, ut per id facies equitatus objiceretur. Idem eodem in loco [ex. 5.] C. Sulpicii etiam meminit. SIG. Voculam *quoque* ignorare Oxon. B. auctor est Hearnius. non adparet etiam in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Dein *quidem*, pro *quidam*, praeferunt Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. Haverk. et editio Parm. aliis locis etiam obvio errore. V. infra ad 39, 17, 5. Ceterum Sulpicium, idem strategema usurpantem apud Frontin.

7 Mulis strata detrahi jubet: binisque tantum centunculis relictis, agasones, partim captivis, partim
8 aegrorum armis ornatos, imponit. His fere mille effectis centum admiscet equites, et nocte super castra in montes evadere, ac silvis se occultare ju-

loco a Sigonio laudato, eumdem puto, quem hic Livius memorat. Unde sequitur, Rubenium 2. Elect. 29. non c. 39. ut typographorum errore laudant Keuchen. et, qui non inspecto Rubenio Keuchenium descripsit, Tennulius, recte emendasse *Sulpicius Paeticus*, pro *Petrejus*. Quamvis enim Frontinus *consulem* vocet, qui hic Livio *Dictator* dicitur, potuerunt tamen alios annales Livius, alios Frontinus secuti esse, ut ad Frontin. observat Doct. Oudendorp.

§. 7. *Mulis strata detrahi jubet, binisque tantum centunculis relictis agasones* etc.] *tantum* adjecere quidam, quod placet. Nihilominus tamen obscurus est sermo, videlicet non plane patente, cur centunculi, et ad quid relicti, sensu. GLAR. Sic Frontinus 2, [4, 6.] de Mario. *Agasones lixasque armatos simul ire jussit, jumentorumque magnam partem instructorum cum centunculis, ut per hoc equitatus species objiceretur.* Ex his locis *centunculis* videtur fuisse pannus, quo equi insternebantur. Nam mulis et Sulpicius et Marius *centunculos* addiderunt, ut speciem equorum praeberent. SIG. Vox *tantum* in solis deficit Ascensii edd. et Paris. anni 1529. *binis tantum* praeferunt Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *binis quoque tantum* Lovel. 2. V. ad 5, 27, 1. Tum *centuculis* Gaertn. *centumculis* Voss. 2. *certumculis* Voss. 1. *cuniculis* Leid. 2. Per *strata* mulis detracta non intelliguntur sellae, (muli enim erant agasonum, qui non parati erant ad equitandum, sed ad ducenda jumenta sarcinaria) verum sagmae sive clitellae; *detractis clitellis* inquit Liv. infra 10, 40, 8. Hinc jumenta *clitellaria* vel *sagmaria* et barbaro aevo *summaria* vocantur. Ne vero sagmae vel clitellae asperitate sua jumenta laederent, subdere pulvillos fere solebant, farctos palea vel rebus aliis. Alii centunculos subjiciebant, id est, pannos viliores crassioresque, et eos saepe plures. Ideo autem dictator *mulis strata detrahi* jubet, quia strata illa sive clitellae longe ultra dorsum animalis eminebant. Quare si sedissent in clitellis, dolus facile fuisset deprehensus, quum sic visi essent altiores, quam solerent vulgo equites. Stratis autem detractis, relicti sunt bini centunculi, qui, quemadmodum equitum strata, ex panno simplicique corio facta, equorum tergo presse inhaerebant, ut tanto commodius agasones iis insiderent, et jumenta minus premerentur. Haec fere Scheffer. 2. de re vehic. 2. p. 9. et 23.

Partim captivis, partim aegrorum armis ornatos inponit] *partim captivorum* Gaertn. et Fragm. Hav. An forte nasutior ita emendandum censuit, quod homines *captivi*, res *captae* dicantur? Verum supra v. ad 6, 22, 4. Deinde *armis onatos* Flor. a m. 1. pro quo deinde manus altera dedit *oneratos*. Male. *Or-*

bet: neque inde ante moveri, quam ab se accipe-
rent signum. Ipse, ubi inluxit, in radicibus mon- 9
tium extendere aciem coepit sedulo, ut adversus
montes consisteret hostis. Instructo vani terroris 10
adparatu, qui quidem terror plus pene veris viribus

nare est armare. V. infra ad 24, 48, 7.

§. 8. *His fere mille effectis centum admiscet equites*] *refectis* Lovel. 2. *confectis* Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] Crediderunt librarii, scriptum fuisse *cfectis*. V. ad 4, 24, 4. Ita *eloquium* et *cloquium*, sive *conloquium*, commutantur. V. ad Epit. Liv. 5.

Neque inde ante moveri, quam ab se acciperent signum] Rott. *movere*. quod accipio, sive *τὸ se* ex praecedenti intelligas, sive neutrale sit, de quo 10, 4, 9. Et videtur gemina locutio per distinctionem restituenda Livio 10, 20, 6. *Cognoscit ad Vulturnum sedere: inde tertia vigilia moturum: iter in Samnium esse.* JAC. GRON. Rott. consentiunt omnes, quas vidi, editiones Aldo antiquiores. Primus Aldus dedit *moveri*, sed in erratis iterum *movere* probavit. Et ita multi codd. legunt infra 10, 4, 9. *Quum per omnes manipulos militum indignatio ingens esset, nec tamen injussu movere auderent.* ubi plura alia exempla videbimus. Livium etiam multis verbis tamquam neutris usum esse, supra vidimus ad 1, 17, 6. Nihilominus quum omnes, quos adhibui, codices uno ore *moveri* servent, an uni Rott. et vett. edd. *movere* praeferentibus fides habenda sit, vehementer dubito. Ceterum *neque inde se ante moveri* Lovel. 4. *neque inde antea moveri* Portug. a m. 2. *neque inde ante amoveri* Haverk. Deinde *quam a se* Gaertn. et Haverk. Tum *reciperent signum* Lovel. 4. *acceperint signum* Fragm. Hav.

§. 9. *Ipse, ubi inluxit, in radicibus montium extendere aciem coepit*] *Ubi inluxit, ipse in radicibus* Fragm. Hav. Tum *τὸ coepit* deficit in editione Parm.

Adversus montes consisteret hostis] *aversus* Leid. 1. solito scribarum errore. V. ad Liv. 2, 31, 6. Librarius non vidit, *adversus* hic praepositionem esse, idem notans, quod e regione. Ita infra ad 26, 14, 6. *Porta Jovis, quae adversus castra Romana erat, jussu proconsulis aperta est.* 37, 18, 11. *Tumulum quemdam adversus Elaeam castris coepit.* c. 28, 5. *Ipse adversus Myonnesum in insula (Macrin nautici vocant) anchoras portu occulto jecit.* 44, 10, 7. *Quindecim millia passuum ea urbs abest, adversus Pydnam posita.* 45, 7, 5. *Introductum in tabernaculum adversus advocatos in consilium considere jussit.* Praeterea *hosti* Gaertn.

§. 10. *Instructo jam vani terroris adparatu*] Illud *jam* in nullo MSS. apparet. J. FR. GRON. Illud *jam* nesciunt etiam Voss. ambo, Leid. 1. Lov. quinque, Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. Tot itaque codicibus conspirantibus vocem illam ex contextu ejeci. Praeterea *Con-*

profuit, primo credere duces Gallorum, non descensuros in aequum Romanos; deinde, ubi degressos repente viderunt, et ipsi avidi certaminis in proelium ruunt: priusque pugna coepit, quam signum ab ducibus daretur.

1 XV. Acrius invasere Galli dextrum cornu: neque susti-

structo apparatu Voss. uterque, Leid. 2. et Lovel. 1. 3. ac 5. Sed vulgatum praestat. Supra 6, 23, 6. *Quam occasionem, quod tempus, quem insidiis instruendis locum sperantem.* ubi v. Gronovium. Cic. pro Cluent. 66. *Nullum locum praetermisit, in quo non instrueret insidias aliquas.* Tum *navi terroris* literis transpositis Voss. 1. in contextu, et Leid. 2. saepius obvio errore. V. quae notavi ad Silii 1, 549. (* Liv. 5, 49, 7.)

Qui quidem terror plus pene veris viribus profuit] Pronomen *qui* deficit in Leid. 1. interceptum ab initio vocis sequentis. Perperam hinc *torpor* est in Fragm. Hav. Deinde *viribus vere profuit* Portug. a m. 1. Sed *veris* deest in Gaertn. 4. Mox verbis sequentibus *credidere*, pro *credere*, Harlej. 2. et Haverk. Sed non intellexerunt librarii locutionem per infinitivum conceptam, ideoque mutare conati sunt. V. supra ad 1, 50, 5.

Deinde ubi digressos repente viderunt] *degressos*. Nam paullo ante dixit: *Evadere in montes jubet.* Item *non descensuros in aequum Romanos.* SIG. Emendationem Sigonii probat Gebhardus supra 4, 17, 11. testatus tamen, Pall. omnes MSS. atque editos *digressos* servare. Eadem vitiosa lectio in plerisque meis superest. *degressos* tamen recte praeferunt Florent. Voss. 1. Lovel. 1. Klock. et, nisi fallant excerpta, Harlej. ambo. Hearnius autem *degressos*, ut alii antea fecerant, edens in var. lect. adnotare satis habuit, alios praeferre *digressos*; de Oxoniensibus autem suis nihil addidit.

In proelium ruunt, priusque pugna coepit] Voces *in proelium* deficiunt in Lovel. 3. Tum *priusquam* Gaertn. Haverk. et edd. Romana anni 1472. ac Parm. Paullo ante alio ordine *certaminis avidi* edd. ante Frobenium, qui anno 1535. dedit *avidi certaminis*, quod servant omnes mei. In verbis sequentibus *a ducibus* obferunt Lovel. 4. 5. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 1. *Acrius invasere Galli dextrum cornu*] Codices nihil mutant. Forte tamen legendum *dextro cornu:* ut dicat Livius, Gallos acrius dextro cornu suo invasisse Romanos, sive sinistrum eorum cornu dextro suo obpositum. Rationem emendationis infra vide hoc cap. §. 6. Ita fere supra 4, 18, 5. *Dictator dextro cornu adversus Faliscos, sinistro contra Vejentem Capitolinus Quinctius intulit signa.*

Neque sustineri potuissent, ni forte eo loco dictator fuisset] *sustinere* Leid. 1. Lovel. 2. et

sustineri potuissent, ni forte eo loco dictator fuisset, Sex. Tullium nomine increpans rogitansque: *Siccine pugnaturos milites spopondisset? ubi illi clamo-* 2 *res sint arma poscentium? ubi minae injussu imperatoris proelium inituros? en ipsum imperatorem clara voce vocare ad proelium, et ire armatum ante prima signa. ecquis sequeretur eorum, qui modo ducturi fuerint; in*

Fragm. Hav. Tum *potuisset* Lovel. 2. et Harlej. 1. Hinc *nisi forte* Portug. et Haverk.

Sex. Tullium nomine increpans] Vox *nomine* a librariis omissa est in Leid. 2. et Lovel. 1. Male. Virgil. 12. Aen. 758.

Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnes,
Nomine quemque vocans.

ubi v. Cerdam. Silius Ital. 1, 454.

Monstrabat furibundus iter, cunctosque ciebat
Nomine.

ubi vide, quae notavi.

§. 2. *Siccine pugnaturos spopondissent*] *sicine* Leid. 1. Florent. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. V. supra ad 6, 16, 2. Tum *spospondissent* Gaertn.

Ubi minae injussu imperatoris proelium inituros] *ubi nunc injussu* Voss. 2. et Lovel. 4. in contextu. Sed, saepe similitudine ductuum literas *mi* et *nu* commutatas fuisse a librariis antiquis, dictum est ad Liv. 2, 21, 1. At, juncta utraque lectione, *ubi minae nunc* dedit librarius Gaertn. In hac formula illud *nunc* modo additur, modo omittitur, ut constat ex multis exemplis, quae larga manu Inl. N. Heinsius contulit ad Nason. Epist. 4. Her. 150. Hic vero scribis eam tribuendam esse, non dubito. Solitus autem est ille, qui Gaertn. exaravit, varias lectiones in contextum recipere, ut alibi saepissime supra monitum est. Vox *injussu* non adparet in Leid. 1.

En ipsum imperatorem clara voce vocare] Primam vocem omittit ed. Parm. *Et ipsum imperatorem* habet Rom. anni 1472. solito errore. V. supra ad 2, 12, 13. Tum *voce clara vocare* Gaertn.

Ecquis sequeretur eorum, qui modo ducturi fuerint] Pall. duo *dicti fuerint.* sec. ac Camp. *qui modo dictis fuerint.* Sed rectius retentavit Andreas eam lectionem, quae in vulgus edita jam est. GEBH. *Et quis* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. cum ed. Rom. anni 1472. Male. V. supra ad 5, 36, 5. *et qui* ed. Parm. *Equis sequeretur* Portug. et Harlej. ambo. *Equius sequeretur* Lovel. 2. *Equi vis sequeretur* Leid. 1. *Et quis alius aequius sequeretur* Lovel. 4. *En quis sequeretur* Lovel. 5. a m. 2. priori scriptura penitus erasa. *Quis sequetur* Haverk. qui quum forte *sequ'etur* scriptum invenisset, notam additam non animadvertit. V. ad 2, 56, 7. Tum *sequeretur eos* Lovel. 2. 4. et 5. a m. 1. Deinde *dictum*

3 *castris feroces, in acie pavidi?* Vera audiebant. itaque tantos pudor stimulos admovit, ut ruerent in hostium tela, alienatis a memoria periculi animis. Hic primo inpetus prope vecors turbavit hostes:
4 eques deinde emissus turbatos avertit. Ipse dictator, postquam labantem una parte vidit aciem, signa in laevum cornu confert, quo turbam hostium

Leid. 1. Lovel. 2. 5. et Fragm. Hav. V. ad Liv. 38, 43, 1. *dicti* Voss. 2. et Lovel. 3. Ceterum mox post voces *in acie feroces* in Florent. interjiciuntur haec verba: *Increpatio dictatoris Tullium nominatim cientis, cum in dextro cornu adversus Gallos ambigue pugnaretur.* Quae, olim lemmatis loco margini adscripta, perperam in contextum recepta sunt: qualia plura hoc cap. in eo cod. reperiuntur. V. ad §. 8. 9. 10. et 12. Simili modo passim librarii lapsi sunt. V. infra hoc lib. ad c. seq. 16, 6. ad c. 18, 10. c. 19, 2. c. 20, 2. et ad c. 40, 4.

§. 3. *Vera audiebant*] *Vere* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. Male. Infra 31, 18, 3. *Insueto vera audire ferocior oratio visa est.* V. supra hoc lib. ad c. 6, 6.

Hic primo inpetus prope vecors turbavit hostes] Pall. duo *impetus ipse vecors.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Sed sine commodo sensu.

Eques deinde emissus turbatos avertit] *eques deinde immissus* Leid. 2. Male. V. ad 28, 14, 11. *eques deinde missus* Fragm. Hav. a m. 1. Sed litera ultima vocis praecedentis primam hujus intercepit. V. ad 2, 44, 6. Et ita etiam Gaertn. nisi quod corruptius *missos* dederit. *amissus* Lovel. 4.

§. 4. *Postquam labantem una parte vidit aciem*] Probe ita vetusti cusi. nam perperam MSS. codices *labentem.* Propertius 4. Eleg. 2, 53.

Vidi ego labentes acies et tela caduca.

GEBH. *labentem* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] cum ed. Parm. Ita saepius variasse scribas librarios supra dictum est ad Praefat. §. 9. Deinde *ex una parte* Lovel. 4. [Veith.] quod dictum esse posset, quemadmodum *ex qua parte* supra hoc lib. c. 3, 6. Sed unum testem audiendum non puto. Praeterea Doujatius, praetexens Sulpicium signa in laevum cornu conferre neque debuisse, neque potuisse, quamdiu nutaret dextrum cornu inmani ausu scribendum conjicit *labantem hac parte restituit aciem*, vel *stitit aciem.* Tantane socordia provinciae mandatae praeesse oportuit hunc regiorum Professorum primicerium? per *labantem una parte aciem* intelligit ipsius dictatoris aciem, sive cornu, contra mentem Livii, qui aciem Gallorum intellexit, quemadmodum facile deprehendisset Doujatius, si ad verba praecedentia diligentius adtendisset. Agnovisset enim, *labantem* dici non potuisse aciem Romanorum, quum

congregari cernebat; et iis, qui in monte erant,
signum, quod convenerat, dedit. Ubi inde quoque 5
novus clamor ortus, et tendere obliquo monte ad
castra Gallorum visi sunt; tum metu, ne excluderentur,
omissa pugna est, cursuque effuso ad castra
ferebantur. ubi quum obcurrisset eis M. Valerius, 6
magister equitum, (qui, profligato dextro cornu,

eorum pedites, alienatis a memoria periculi animis in tela hostium ruentes, inpetu suo eosdem illos hostes turbassent, atque emissi equites turbatos avertissent. Sed tum re vera labasse una parte aciem Gallorum.

Quo turbam hostium congregari cernebat; et iis, qui erant] *turba hostium congregare* sine sensu Leid. 1. Tum *congregari timebat; unde iis* Hearnii Oxon. L. 1.

Signum, quod convenerat, dedit] *signum dedit, quod convenerat* Lovel. 2. *signumq; convenerat, dedit* Lovel. 3. ob non intellectum compendium, quo vocula *quod* scripta fuerat. V. supra ad 2, 41, 8. *dedit* deficit in Harlej. 1. ejus loco *reddit* est in Klock. V. ad Epit. Liv. 10.

§. 5. *Et tendere obliquo monte ad castra Gallorum visi sunt*] Vocula *et* non adparet in Lovel. 3. forte intercepta a primis literis vocis proximae. Tum *in obliquo monte* Fragm. Hav. a m. 1. *tendere oblique e monte* scribendum esse, conjicit Doujatius; sed sine caussa. Sensus enim est, non eos, qui in monte delituerant, recta via inde descendisse, ut suis opem ferrent, sed obliqua via, obliquis tramitibus per montem tetendisse ad castra Gallorum. Ita *obliqui tramites* supra 5, 16, 5. *Coacta manu per agrum Caeretem obliquis tramitibus transgressi. obliquus ventus*, qui ex obliquo venit, apud Plin. 17, 2. *Multum rationis obtinent et venti. contra Circium serere inperitia existimatur, eumdemque obliquum excipere, providentia.* Similiter *per aciem transversam agi*, pro transverse per aciem agi, apud Florum 4, 2, 83. *Cohortes quinque per transversam aciem actae.* Similiter hic *obliquo monte* est oblique per montem. Paullo ante *Ubi quoque inde* inmutato ordine Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Cursuque effuso ad castra ferebantur] *efferebantur* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Ita fere Livium alibi locutum esse, infra videbimus ad 37, 16, 4. Non tamen vulgatam lectionem mutandam censeo, quod meliores codd. stent pro ea, et Livius etiam hac locutione usus sit. Ita 9, 13, 2. *Strictisque gladiis cursu in hostem feruntur.* Florus 3, 3. *Nec segnius, quam minati fuerant, tripertito agmine per Alpes ferebantur.* Ovidius Epist. 6. Heroid. 70.

Huc feror, et lacrimis osque
sinusque madent.

Epist. 10. Her. 31.

obequitabat hostium munimentis) ad montes silvas-
7 que vertunt fugam: plurimique ibi a fallaci equitum specie agasonibusque excepti sunt: et eorum, quos

In thalamos laeti, thalamos
sua busta, feruntur.

2. Art. Am. 379.

In ferrum flammasque ruit, positoque decore
Fertur, ut Aonii cornibus icta Dei.

3. Metam. 226.

Per rupes scopulosque, adituque carentia saxa,
Qua via difficilis, quaque est via nulla, feruntur.

Tacit. 4. Hist. 29. *Ad pugnam temeritate inani ferebantur.* Et ita optimi scriptores passim. Paullo ante *omissa est pugna* alio ordine edd. vett. Aldo priores, codd. scriptis adversantibus.

§. 6. *Qui profligato dextero cornu obequitabat hostium munimentis*) *sinistro cornu* legerem. Nam Gallorum sinistrum cornu oppositum erat dextro Romanorum cornu. At dictator effecerat, ut ibi turbarentur hostes, ac inde eques turbatos averterat, ut paullo ante ipse fassus est Livius. GLAR. *dextro cornu* Harlej. 2. et Haverk. Tum *monumentis* Lovel. 3. 4. et Harlej. 2. V. supra ad 4, 10, 6. Glareano autem, *sinistro cornu* emendanti, consentit Doujatius. Ratio, cur ita emendandum censuerint, illa est, quod Galli in principio hujus capitis dicantur acrius invasisse *dextrum cornu*, nempe Romanorum, quod facere debuerunt suo sinistro ei opposito. Sed idem illud sinistrum cornu prope vecors inpetus peditum Romanorum, qui, dictatoris oratione increpiti, animis a periculi memoria alienatis in hostium tela ruerant, turbavit; in, turbatos deinde eques cum magistro equitum emissus eos avertit. post hoc itaque cornu profligatum magistrum equitum hostium munimentis obequitasse putant, adeoque hic *sinistro cornu*, non *dextro*, legendum esse. Verum audax haec emendatio, cui nullus codicum scriptorum vel excusorum favet, placere nequit. Est enim vero gladio Alexandri nodum Gordium secare. Omnia recte procedent, si minori longe mutatione in initio capitis *dextro cornu*, pro *dextrum*, legamus. Ita enim Livius narrabit, Gallos dextro cornu nempe suo acrius invasisse Romanos, donec, adhortatione dictatoris restituta pugna, Romani illud primo turbarint, deinde averterint. Dum autem hoc dextrum cornu magister equitum persequitur, dictator signa confert in laevum cornu, nempe Gallorum. qua parte quum etiam hostes perterriti effusa fuga ad castra ferrentur, incidunt in magistrum equitum, qui dextro Gallorum cornu profligato munimentis obequitabat. Et hac quidem ratione Livius erroris absolvi potest, licet violenta hac et ancipiti Glareani medicina non utamur. Si quis tamen ab omni emendatione abstinendum contendat, et Livium potius sui oblitum errasse malit, per me fruatur judicio suo. Similiter enim optimi scriptores, etiam ipse Livius, alibi lapsi sunt. V. quae infra notantur ad 22, 48, 5. 27, 14, 3. c. 48, 14. 33, 9, 6. 37, 24, 4. Adde, quae notavi ad Silii Ital. 9, 268. Similem errorem committit etiam Cherefeddin Ali in Historia

pavor pertulerat in silvas, atrox caedes post sedatum proelium fuit. Nec alius post M. Furium, 8
quam C. Sulpicius, justiorem de Gallis egit trium-

Timur-Beci 1, 10. Ceterum nescio unde factum sit, ut in verbis praecedentibus ordinem verborum inepte hoc modo mutarint Leid. 2. et Lovel. 1. *M. magister equitum Valerius.*

§. 7. *A fallaci equitum specie agasonibusque excepti sunt*] Vet. lib. non habent vocem *que*: ita ut *agasonibus* appositive dictum sit. Fallax enim equitum species nihil aliud erat, quam agasones mulis impositi. SIG. A Palat. sec. abest corpula *que*, quod optimum visum fuit Sigonio. quasi τὸ *agasonibus* appositive dictum esset. Addit, fallax enim equitum species nihil aliud erat, quam agasones mulis impositi. Non ita est: quippe praecedente capite narraverat Livius: *His fere mille effectis centum admiscet equites.* Ergo iste vani terroris apparatus non ex solis instructus erat agasonibus. Correctorem Livii memorem esse oportet. GEBH. Vocula *que* deficit etiam in Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et B. Mihi ita videtur, si fide digniores codices conjunctionem omitterent, eam etiam expungi, et *fallaci equitum specie, agasonibus*, per adpositionem, ut Sigonius censuit, accipi posse. Quamvis enim mille fere agasonibus admixti fuerint centum equites, a majori tamen parte denominari possunt. Verum nunc, quum optimi libri in τῷ *que* servando consentiant, id etiam retinendum existimo, eamque particulam hoc loco non connectentem, sed exegeticam esse puto. Ita sensus erit, excepti sunt a fallaci equitum specie, id est, agasonibus, sive qui erant agasones. V. supra ad 2, 42, 6. et ad 6, 16, 8. *que* enim hic particula conjungens esse, et ad centum equites mille agasonibus admixtos respici nequit. Non enim equites illi, sed agasones fallax equitum species vocari possunt. Ceterum *facili*, pro *fallaci*, perperam praeferunt Leid. 2. et Harlej. 1.

Et eorum, quos pavor pertulerat in silvas] Vocula *et* non adparet in Klock. cujus loco *ut* habet Haverk. V. ad 21, 28, 8. Tum *perculerat* Florent. Leid. 1. Klock. Fragm. Hav. a m. 1. et ed. Parm. V. ad 35, 27, 16.

§. 8. *Nec alius post M. Furium, quam C. Sulpicius, justiorem*] *quam Cornelius Sulpicius* Lovel. 2. *quam Gn. Sulpicius* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. C. *Nec alius post M. Furium Sulpicius* Voss. 2. An voluit librarius, *Nec alius post M. Furium Sulpicio?* ut *alius Sulpicio* dictum sit eadem ratione, qua supra 5, 54, 6. *Quae (malum) ratio est, expertis alia experiri?* ubi plura notata sunt. At nihil mutari praestat. Deinde *justiciorem* Voss. 1. *justitiorem* Lovel. 1. Ita supra etiam peccarunt librarii 4, 53, 4. infra 8, 1, 9. V. plura ad 2, 15, 6. Mox *triumphum egit* transpositis dictionibus Gaertn.

Auri quoque ex Gallicis spoliis satis magnum pondus saxo quadrato septum] *de Gallicis spoliis* Haverk. *de spoliis Gallicis* Lovel. 2. Tum *saxo quadrato septo* Haverk. V. supra ad 4, 47, 3. Hoc *auri pondus saxo quadrato septum* inlustravi su-

phum. auri quoque ex Gallicis spoliis satis magnum pondus, saxo quadrato septum, in Capitolio sacra-
9 vit. Eodem anno et a consulibus vario eventu bellatum. nam Hernici a C. Plautio devicti subactique sunt. Fabius collega ejus incaute atque inconsulte
10 adversus Tarquinienses pugnavit: nec in acie tantum ibi cladis acceptum, quam quod trecentos septem milites Romanos captos Tarquinienses inmo-

praad 5, 50, 6. Ceterum post voces sequentes *in Capitolio sacravit*, codex Florent. in contextum receperat sequentia *insignis et opulentus dicat (dictat. id est, dictatoris) de Gallis triumphus. aurum in Capitolio saxo quadrato septum.* quae ex margine, ubi pro duplici lemmate adscripta fuerant, inrepserunt. V. supra hoc cap. ad §. 2.

§. 9. *Eodem anno et a consulibus vario eventu bellatum*] Voculam *et* non agnoscunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. Tum *ab consulibus* Portug. Sed praepositio, quam reliqui constanter servant, deficit in Haverk. Deinde *vario eventu bellatum est* Gaertn. *vario eventu pugnatum* Hearnii Oxon. N. Sed *pugnavit* mox sequitur.

Hernici a C. Plautio devicti subactique sunt] *Hernici consule Plautio devicti* Portug. *a consule Plautio devicti* Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Saepe praenomen *Cajus*, sive nota ejus C. in vocem *consul* scribarum culpa abiit. V. infra ad 22, 14, 13. Utraque lectione juncta *ab consule C. Plaucio devecti* habet Haverk. Sed corruptissime *a Cassio Plautio consule* Gaertn. Vox *consule* hic admitti nequit, quod modo praecessit. Deinde *devia subactique sunt* sine sensu Leid. 1. nec minus insulse *decuit subactique sunt* Klock. Ceterum hic etiam post *subactique sunt* in contextum Flor. receptum est *Hernici a C. Plaucio consule subacti.* V. supra hoc cap. §. 2. Mox vocula *ejus* deficit in Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 10. *Trecentos septem milites Romanos captos Tarquinienses inmolarunt*] *trecentos et septem* Gaertn. Tum vox *captos* exsulat a Leid. 2. Sed *Romanos milites captos* habent Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *milites Romani captos* Florent. cujus codicis librarius hoc lemma marginale post vocem *milites* in contextum recepit. *Mala pugna Favi cons. adversus Tarquinienses, a quibus* CCCVII. *milites capti inmolantur.* V. supra ad §. 2. Deinde *immolaverunt* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et editi usque ad Frobenium, qui anno 1535. *immolarunt* substituit, consentientibus optimis MSS. De foeditate hujus suplicii v. Casaub. ad Suet. Aug. 15. Paullo ante vox *ibi* non est in Haverk. ut nec *quam* in Leid. 1. V. ad 8, 22, 2. [*nec acie tantum* Veith.]

Aliquanto ignominia populi Romani insignior fuit] *insignitior fuit* habet antiqua scriptura, consentientibus inter se

larunt. qua foeditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignitior fuit. Acceſſit ad eam 11
cladem et vaſtatio Romani agri, quam Privernates, Veliterni deinde, incursione repentina fecerunt. Eodem anno duae tribus, Pomptina et Publilia, additae. Ludi votivi, quos M. Furius dictator vove- 12
rat, facti: et de ambitu ab C. Poetelio tribuno plebis, auctoribus Patribus, tum primum ad populum

archetypis. GELEN. Vet. lib. *insignior*. SIG. Noſtrae membranae *insignitior fuit*. quo pacto etiam in aliis manuscriptis codicibus exſtare, alii dudum professi sunt. MOD. *insignior fuit* Voſſ. uterque, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 2. Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxonienses. *insignita fuit* Fragm. Hav. *insignitior*, ut Gelenius et Modius in suis invenerunt, Leid. 1. Florent. et Harlej. 1. Recte. V. supra hoc lib. c. 6, 6.

§. 11. *Accessit ad eam cladem et vastatio Romani agri*] *vasti Romani agri* Leid. 1. *Romani agri vastatio* Fragm. Hav.

Veliterni deinde incursione repentina fecerunt] Ad calcem prope prioris libri ita aït Livius [c. 42, 4.] *Cum praeter Velitrarum obsidionem, tardi magis rerum exitus quam dubii, quietae externae res Romanis essent*. Haec ille. Cum ergo obsideri coeptae essent Velitrae anno ab urbe condita CCCLXXXIV. mirum cur non vel diſſolutionis vel expugnationis alicubi meminerit Livius. GLAR. *Veliternique denique* Lovel. 4.

Duae tribus, Pomptina et Publicia, additae] Pall. tres MSS. codices, editi item duo *Publilia*. GEBH. Vox *duae* deficit in Gaertn. Tum *Pomponiana* quaedam ex edd. prioribus. aliae *Pomponia*. *Prontina* Fragm. Hav. *Pontinia* Port. et Haverk. *Pontina* Lovel. 2. 4. et Harlej. 2. *Ponptina* Leid. 1. *Pomtina* Lovel. 6. Deinde *Publia* Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Fragm. Hav. *Pubilia* Lovel. 3. *Publiana* Gaertn. Ex edd. vett. quaedam *Publica*, quaedam *Publicia*. Sed supra v. ad Epit. hujus libri.

§. 12. *Quos M. Furius dictator voverat, facti*] *factique* Lovel. 2. *faciet* Klock. quod pro *factei* scriptum fuiſſe, ipse Klockius putavit. Ceterum poſt haec verba iterum lemma, olim margini adscriptum, in contextum recepit scriba cod. Florent. his verbis conceptum: *Duae tribus additae. Ludi magni, quos Camillus voverat, redditi*. V. ad §. 2.

Et de ambitu a C. Petilio tribuno plebis, auctoribus Patribus; tum primum ad populum latum est] *Poetelio* ex Capitolinis lapidibus. SIG. V. supra ad 3, 35, 11. Vocula *et* deficit in Lovel. 2. *ab*, pro *a*, edidit Gronov. anno 1665. et ita praeferunt omnes codices. Ceterum haec verba, multis ex margine, ubi lemmatum loco adscripta fuerant, adscitis, ita exhibet Florent. *Petili. tribuni plebis rogatio*,

13 latum eſt: eaque rogatione novorum maxime hominum ambitionem, qui nundinas et conciliabula obire soliti erant, compreſſam credebant.

1 XVI. Haud aeque laeta Patribus insequenti anno, C. Marcio, Cn. Manlio consulibus, de unciario foenore a M. Duilio, L. Maenio tribunis plebis rogatio

Patribus auctoribus, nunc primum adversus ambitum promulgatur. et de ambitu ab iis C. Poetilio tr. pl. ad populum latum est auctoribus Patribus primum ad populum latum est. V. supra ad §. 2.

§. 13. *Nundinas et conciliabula obire soliti erant*] V. quae infra notantur ad 40, 37, 3.

§. 1. *Haud aeque laeta Patribus insequenti anno*] *Patribus laeta* Florent. Lovel. 4. et Fragm. Hav. cum omnibus editis usque ad Cel. Jac. Gronovium; qui, vocibus transpositis, dedit *laeta Patribus*, quemadmodum praeferunt reliqui codd. nisi quod Leid. 2. ex omnibus huic notae praescriptis vocibus tantum habeat penultimam *insequenti*. Hearnius, qui priorum editionum ordinem secutus eſt, Gronovii mutatione memorata, nihil tamen de Oxoniensium lectione addidit.

C. Marcio et Cn. Manlio consulibus] Cn. Manlius etiam anno CCCXCVI. fuit consul, quare hic *II.* adjiciendum. At alii *T. Manlium* legere malunt, quod is anno CDII. et CDVI. dictator fuerit, nec alibi antea consul, nisi hoc ponamus loco. Iidem autem anno CDVIII. Cn. Manlium II. sed anno CDXI. T. Manlium iterum. Sed tanti in omnibus codicibus errores implicant lectorem, ut satis putem indicaſſe: nam emendaſſe certe non perinde tantae utilitatis, quanti laboris fuerit. GLAR. *C.* vel *G. Manlio*, vel *Mallio*, Voſſ. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 5. et Portug. *M. Manlio* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. Sed viginti septem annis ante *decreto gentis Manliae cautum* eſſe, *ne quis deinde M. Manlius vocaretur*, Livius supra narravit 6, 20, 4. Solent autem literae *Cn.* quibus praenomen *Cnaeus* indicatur, mutari in *M*, notam praenominis *Marcus*. V. supra hoc lib. c. 12, 1. *Horatio Manilio* Voſſ. 2. *cum Mallio* Gaertn. *con Manlio* Florent. Reliqui vulgatum servant; neque inveni, qui, ut Glareanus monuit, *T. Manlio* legendum cenſuerit. Neque ita legi poſſe, infra videbimus ad c. 19, 9. Eſſe autem eumdem Cn. Manlium, qui biennio ante consul fuit, exiſtimat Sigon. in Comm. ad Faſt. ad ann. CCCXCVI. Et quidem, numerum iterati honoris in auctoribus requiri, opinatur Pighius in Ann. ad eumdem annum p. 282. Sed v. quae notantur ad Liv. 2, 16, 7.

De unciario foenore a M. Duellio, L. Menenio tribunis plebis rogatio est perlata] *M. Duilio, L. Maenio*, ut ante. SIG. Pall. duo *Diliuio*. secundus cum editionibus priscis. GEBH. Paganinus Gaudentius 2. Juridic. Exposit. 29. vetuſtum errorem secutus scribit, *centesimas usuras* et *unciarium foenus* idem eſſe. Hoc tam verum eſt, quam

est perlata: et plebs aliquanto eam cupidius scivit accepitque. Ad bella nova, priore anno destinata, 2
Falisci quoque hostes exorti, duplici crimine: quod et cum Tarquiniensibus juventus eorum militaverat; et eos, qui Falerios perfugerant, quum male pugnatum est, repetentibus fecialibus Romanis non

assem et *unciam* idem esse, et eum, qui *ex uncia* haeres scriptus est, *ex asse* scriptum esse. Melius hoc dudum docuerunt Sigonius 2. de Ant. jur. Civ. Rom. 2. et Brisson. de verb. Signif. v. *Usura*, ac deinde Gronovius 3. de Pecun. vet. 13. et in libro de Centesimis et Unciis usuris, ubi simul p. 599. exponit, quid hoc sit, quod Livius dicit, plebem eam legem *aliquanto cupidius* scivisse. DUK. *de vicario foenore* Leid. 2. *de nuntiario foenore* Harlej. 1. et ed. Parm. at praepositio *de* non exstat in Fragm. Hav. quemadmodum nec praepositio *a* in Lovel. 4. Tum *M. Dilinio* Gaertn. *M. Diliuio* Leid. 1. et Lovel. 3. Sed recte *M. Duilio* emendat Sigonius, ut plerique hic praeferunt codd. V. supra ad 2, 58, 2. Eidem Sigonio *L. Maenio* legenti ex meis consentit unus Lov. 1. Reliqui *Menenio*, *Menennio*, vel, ut habet Flor. *Maenenio*. Solent autem nomina propria *Maenius* et *Menenius* saepius in Mstis commutari. V. ad 8, 13, 1. Gens Menenia oriunda quidem ex plebe fuit, sed postea tamen inter patricios adlecta est. V. Liv. 2, 32, 8. et quae ibi notantur. Et hinc inveniuntur circa haec tempora plures Menenii functi honoribus patriciorum, nulli vero plebejis: quare hic L. Menenius tribunus plebis ferri nequit. Deinde *tribuno plebis* Lovel. 4. errore scribae, qui epitomen *tr.* vel *trib.* minus recte exposuit. V. ad 4, 1, 2, et 22, 61, 7. Tandem *rogatione perlata* Voss. 2. et Lovel. 3. quae etiam lectio ex non intellecto compendio *ē*, id est *est*, nata est. Et quidem errorem hunc facillime librarii inperitiores errare potuerunt, quum continua serie voces scriberentur. Voces autem *rogatio est perlata: et plebs* desunt in Gaertn. Cui neglegentiae occasionem dedit repetitio τῶν *plebis* et *plebs*.

Et plebs aliquanto eam cupidius scivit accepitque] *et plebes* Fragm. Hav. neque longe abit ed. Parm. quae praefert *et plebis*. V. ad 1, 20, 6. Tum *scivit acceptique* Leid. 1. et Lovel. 2. *scivit acceptaque* Harlej. 1. *scivit accepit* Florent.

§. 2. *Ad bella nova, priore anno destinata, Falisci quoque hostes exorti*]. Veteres quidam habent *Falisci quoque novi hostes exorti*. Verum non sine menda. Non enim *novi hostes* Falisci erant, quos ante domuerat Camillus. Suspicor legendum *noti hostes*, ita ut vox *noti* respondeat vocibus illis *Ad bella nova*. De hoc bello Faliscorum sic Diodorus l. 16. [p. 526.] Ῥωμαίοις δὲ πρὸς Φαλίσκους συνέστη πόλεμος, καὶ μέγα μὲν οὐδὲν, οὐδ' ἄξιον μνήμης ἐπετελέσθη. SIG. Palat. sec. et Camp. ed. *Falisci quoque novi hostes*; unde Sigonius fecit *noti hostes*. Hoc interjectitio vocabulo pulchrius carere credo posse nitorem Livii. GEBH. *Falisci quoque* [*no-*

3 reddiderant. Ea provincia Cn. Manlio obvenit: Marcius exercitum in agrum Privernatem, integrum pace longinqua, induxit: militemque praeda inplevit. Ad copiam rerum addidit munificentiam,

vi hostes exorti Lovel. 4. 5. Harlej. 2. et Portug. [Veith.] *noves hosti* Portug. Id aperte vitiosum Sigonius in *noti hostes* mutavit. Quum tamen omnes optimi codd. vocem interpositam non agnoscant, eam melius abesse Gebhardo adsentior. Infra 8, 37, 3. *Ad defectionem Samnitium Apulum novum bellum accessit.* Etiam vocem *hostes* omiserunt Leid. 2. et Lovel. 1.

Quod cum Tarquiniensibus juventus eorum militaverat] Lege *quod et cum Tarquiniensibus.* ut sit geminata conjunctio. GELEN. Conjunctionem a Gelenio additam ex meis non agnoscunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Eamdem tamen servavi, tum quod reliqui, et inter eos plerique optimi codd. eam tueantur, ac saepissime hoc modo conjunctio geminata in melioribus Mstis Livii obcurrat, ubi eam priori loco alii expunxerunt. V. supra ad 2, 44, 4. Mox alio ordine vocum *Romanis foecialibus* Lovel. 4.

§. 3. *Ea provincia Cn. Manlio obvenit*] Sic lege e Pall. et edit. ant. Sic 25, 13, 9. *Cui ea provincia obvenerat.* Pal. iterum sec. hic legit *evenit.* 8, 1, 2. *Utrumque bellum Plautio sorte evenit.* ibid. c. 29, 6. *Samnium Camillo sorte evenit.* c. 37, 3. *Sulpicio Samnites, Apuli Aemilio sorte evenerunt.* GEBH. Vox *Ea* deficit perperam in Haverk. Deinde *C. Manlio* Lovel. 2. et Haverk. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *G. Manlio* Mediol. anni 1480. V. ad §. 1. *tum Manlio* Lovel. 4. *cum Manilio* Gaertn. V. ad 8, 18, 13. *consuli Manilio* Voss. 2. (* v. ad 21, 32, 3.) Deinde *evenit* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Livium ita loqui, supra vidimus ad 5, 12, 6. Sed et alterum eidem frequens est. Infra 9, 31, 1. *Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte obvenit.* ubi plura vide. Quum itaque vulgatam lectionem firment et numero plures, et integriores omnes codd. eam alteri praefero.

In agrum Privernatem, integrum pace longinqua] *in Privernatem*, media voce exsulante, Leid. 2. quod dictum esse posset, ut *in Antiati* infra 22, 1, 10. Sed auctoritas unius cod. levior est, quam ut aliis in servanda voce *agrum* consentientibus praefeatur. *in agrum Privernatum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Verum ita formandum foret *Privernatium.* Ita enim infra est 8, 1, 1. *Nuncii defectionis Privernatium cum querimoniis acceptae cladis venerunt.* c. 21, 3. *Qui ante Privernatium caussam inpugnabant.* V. supra ad 5, 15, 11. Vulgatum itaque rectum. Infra 8, 11, 13. *Latinus ager, Privernati addito agro, et Falernus plebi Romanae dividitur.* Ita *ager Capenas* 5, 12, 5. *In Capenate agro hostes nulli extra moenia inventi.* c. 13, 12. *Populatores Capenatis agri reliquias pugnae absumsere* Deinde *aegrum*, pro *integrum*, Lovel. 4.

Militemque praeda inplevit] Palat. tert. *militemque praedam*

quod, nihil in publicum secernendo, augenti rem privatam militi favit. Privernates quum ante moenia sua castris permunitis consedissent; vocatis ad concionem militibus, *Castra nunc*, inquit, *vobis bo-*

implevit. Mire dictum. GEBH. Ex cod. Pal. illius vitiosa lectione Gronovius in priore editione notarum ad Liv. 35, 1. legendum censuit *praedae inplevit.* Quod in curis secundis recte omisit. Licet enim verbo *inplere* Livius saepe casum patrium jungere soleat, ut infra videbimus ad 29, 14, 2. hic tamen nihil mutandum puto, quod reliqui omnes libri in vulgatum conspirent; et altera constructio, quae hoc loco obcurrit, a Livio etiam usurpata fuerit. Supra 3, 69, 2. *Totam urbem ira inplevere.* ubi alia exempla laudavi. In Palat. tert. vel ultima litera τοῦ *praedam* adhaesit ex principio vocis sequentis, vel error ortus est ex caussa, quam indicavi ad 4, 47, 3.

Quod, nihil in publicum secernendo, augenti rem privatam militi favit] Favet huic lectioni ad apicem Campani editio. Sed Pall. duo meliores *augendi rem privatam militi fuit.* Forte leg. *augendo rem privatam militi fuit.* ut subintelligatur aptus tibicen, a quo teneatur ordo locutionis. Sed nihil portendo. Palat. sec. consensum trahens Andreanae editionis *augendo rem privatam militi favit.* GEBH. *augendi rem privatam militi fuit* Lovel. 3. Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. *augendi rem privatam militi favit* Klock. et Hearnii Oxon. C. *augendo rem privatam militi favit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Hearnii Oxon. N. [Veith.] et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *secernendo aut augendo rem privatam militi fuit* Lovel. 2. *secernendo augendove rem privatam militi favit* Harlej. 2. Portug. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. *secernendo augendoque rem privatam militi favit* Gaertn. *secernendo agendoque ne rem privatam militi favit* Haverk. Certum mihi videtur, vulgatam scripturam veram esse. Omnia autem monstra lectionum ex eo prognata sunt, quod, literis *d* et *t* commutatis, *augendi* datum sit, pro *augenti*. Sunt autem hae literae in pronunciatione sono admodum simili ac vicino, unde infinitis locis permiscentur. V. Broekh. ad Propert. 3. El. 9, 6. Hinc factum, ut inter se confundantur *aliquando* et *aliquanto*. V. ad 3, 8, 9. *quando* et *quanto*. V. ad 3, 50, 10. *modus* et *motus*. V. ad 4, 50, 4. *solidus* et *solitus*. V. ad 5, 4, 7. *eundem* et *euntem*. V. ad 5, 28, 7. *equidem* et *equitem*. V. ad 6, 12, 10. *commodus* et *commotus*. V. ad 6, 14, 9. *protegendi* et *protegenti*. V. ad 6, 20, 9. *aliquod* et *aliquot*. V. ad 6, 24, 2. *expedite* et *expetite*. V. ad 6, 29, 2. *communicando* et *communicato*. V. ad 6, 37, 4. *dum* et *tum*. V. ad 46, 42, 7. et similia multa. Quum autem *augendi* hic commodum sensum non haberet, alii id mutarunt in *augendo* ob praecedens *secernendo*, alii insuper varias particulas *aut*, *que*, vel *ve* addiderunt. Receptam lectionem recte servant Florent. et Harlej. 1. nisi quod posterior etiam *fuit*, pro *favit*, praeferat. De eo errore infra v. ad Epit. Liv. 45. Paullo ante *addit*, pro *addidit*, solus Haverk. V. ad 2, 24, 6.

§. 4. *Quum ante moenia sua*

stium, urbemque praedae do, si mihi pollicemini, vos fortiter in acie operam navaturos, nec praedae magis,
5 *quam pugnae, paratos esse.* Signum poscunt ingenti clamore: celsique et spe haud dubia feroces in proelium vadunt. Ibi ante signa Sex. Tullius, de quo ante dictum est, exclamat: *Adspice, imperator,* inquit, *quemadmodum exercitus tuus tibi promissa prae-*

castris permunitis consedissent] Palat. sec. *castris permuniti.* Tale quid notavi supra. GEBH. Eadem lectio etiam est in Harlej. 2. et Haverk. qui Pal. sec. Gebhardi conspirant. sed reliqui dissentientes eam lectionem falsi arguunt. Praeterea vox *sua* deest in Harlej. 2. Portug. et Haverk. At *ante moenia sua a castris* habent Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Urbemque praedae do] Conjunctio *que* non est in Lovel. 5. Deinde *praedam do* Lovel. 4.

Vos fortiter in aciem operam navaturos] Lege *in acie operam navaturos*, non *in aciem.* GELEN. *in acie* omnes mei, excepto Florent. qui solus *in aciem* praefert. Tum *novaturos* Klock. et Haverk. *gnavaturos* Harlej. 1. *daturos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. et Hearnii Oxon. N. B. et C. quam lectionem ex interpretis expositione natam esse, nullus dubito. Ita peccant etiam librarii infra 9, 16, 6. V. quoque ad 2, 43, 9. (* 36, 39, 8.)

§. 5. *Spe haud dubia feroces in proelium vadunt*] *in proelia vadunt* Harlej. 2. et Haverk. Praeterea in verbis sequentibus *exclamavit*, pro *exclamat*, Gaertn.

Adspice, imperator, inquit, quemadmodum exercitus tuus] Vocem *inquit*, quae superesse videtur, quod *exclamat* praecessit, melius abfuturam, ad marginem Livii adscripsit Cl. Ant. Perizonius. Tum *exercitus tutus*, pro *tuus*, Florent. Voss. 2. Leid. 1. et Klock. V. ad 9, 23, 11. Praeterea *strictoque gladio* edd. vett. usque ad Aldum, qui, consentientibus scriptis, primus omisit. Deinde *inpetum fecit*, pro *facit*, Florent.

§. 6. *Antesignani omnes, primoque inpetu avertere hostem*] *ante signa omnes* Lovel. 4. 5. *antesignarii omnes* Leid. 2. et Gaertn. V. supra ad 4, 47, 2. Tum *advertere* Fragm. Hav. *averte* Leid. 1. neglecta forte nota, quum *avert'e*, vel *avertē* scriptum fuisset. Ceterum verba *inpetum facit. Sequuntur Tullium* etc. *avertere hostem* deficiunt in Harlej. 1. ob vocis *hostem* repetitionem. V. ad 9, 11, 11.

Ad oppidum persecuti, quum jam scalas moenibus admoverent] *ad hostem oppidum*, perperam inserta voce, Harlej. 2. Deinde *prosecuti* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad Epit. Liv. 99. *persequentes* Hearnii Oxon. L. 1. eodem errore, quo *inopinantes*, pro *inopinati*, ejusque generis plura librarii indocti dederunt; de quibus v. quae infra notantur ad 21, 52, 10. Tum *amoverent* Portug. a m. 1. *commoverent* Haverk. et Harlej. 2. Hinc

stet: piloque posito, stricto gladio in hostem inpe-
tum facit. Sequuntur Tullium antesignani omnes, 6
primoque inpetu avertere hostem: fusum inde ad
oppidum persecuti, quum jam scalas moenibus ad-
moverent, in deditionem urbem acceperunt. trium-
phus de Privernatibus actus. Ab altero consule 7
nihil memorabile gestum: nisi quod legem, novo

accipiunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. Mox post voces *de Privernatibus actus*, verba olim lemmatis loco margini adscripta, *Privernum Marcio consuli deditur*, Flor. in contextum recepit: in quo librarius similiter errat hoc cap. §. 9. cap. seq. §. 2. 6. 7. 10. c. 18, 10. c. 19, 2. 4. et 10. V. ad c. 15, 2.

§. 7. *Legem novo exemplo ad Sutrium in castris tributim de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit*] Hinc *aurum vicesimarium* infra 27, [10, 11.] V. Lipsium ad Taciti l. 13. Annal. Ad illud vectigal quoque quintae et vicesimae venalium mancipiorum remissum. V. Scalig. ad Fest. v. *Manumitti*. et in v. *Puri*. KLOCK. De hoc vectigali egit Lipsius ad Taciti 13. Ann. 31. et in Exc. C. Pulchra sunt, quae ibi tradit; sed uterque locus ex Arriani dissertationibus Epicteti jam ante in Cujacii 5. Observ. 13. legebatur. Dubito etiam, an in eo fallatur Lipsius, quod in Arriani 3. 26. pro *τοῖς εἰκοσώναις* e Glossis scribit *τοῖς εἰκοσώταις*. Cujacius verbo, ut saepe solet, adnotaverat: *redemtores vicesimae εἰκοσῶναι dicuntur, ut δημοσιῶναι, βοῶναι, σιτῶναι, ὀψῶναι*. Et recte quidem: nam haec sunt ab *ὠνεῖσθαι, emere*, quod Graeci etiam de conductione vectigalium dicunt, ut Latini de eadem *redimere*. Aristoph. Equit. 361. *ὠνήσομαι μέταλλα, redimam metalla*. Demosthenes adv. Timocrat. p. 779. et alibi in eadem Oratione *οἱ ὠνούμενοι τὰ τέλη, redemtores vectigalium*; quos ibidem saepe *τελώνας*, et *redemtionem vectigalium ὠνὴν* vocat. Et sic in Glossis *δημοσιώνης, τελώνης publicanus*. Itaque putem, Glossas potius ex Arriano et ratione sermonis Graeci corrigendas, et in iis non *εἰκοσωτής*, quod editur, nec *εἰκοσώτης*, quod Lipsio placet, sed *εἰκοσώνης, ὁ τὰς εἰκοσὰς ἀπαιτῶν, vicesimarius* legendum esse. Quod porro Lipsius d. l. et Gutherius 3. de Offic. dom. Aug. 35. scribunt, hoc esse illud *aurum vicesimarium*, de quo Liv. 27, 10, 11. fortassis verum est: neque enim bello Punico secundo ulla alia, quod quidem proditum sciam, vicesima instituta erat. Mihi tamen in ea re hic restat scrupulus, quod Livius *aurum vicesimarium in sanctiore aerario ad ultimos casus servatum* fuisse dicit; *vicesimam manumissorum* autem, quo tempore primum inducta est, praesentis necessitatis et usus fuisse, his verbis significat, *haud parvum vectigal inopi aerario additum*. Nam si vicesima manumissorum in aerario condita fuisset, praesens inopia aerarii non magis sublevari potuisset pecunia, quae ita in sanctiore aerario reponebatur, ut non nisi ultimis casibus moveri posset,

exemplo ad Sutrium in castris tributim de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit. Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi aerario additum
8 esset, auctores fuerunt. Ceterum tribuni plebis, non tam lege, quam exemplo, moti, ne quis postea

quam si ea nulla fuisset. An ergo dicendum est, deinde demum cautum fuisse, ut hoc aurum in sanctiore aerario ad ultimos casus reip. servaretur? DUK. Quae Modius ad haec verba de vicesima manumissionum, et quinquagesima mancipiorum venalium, aliisque vectigalibus populi Romani notavit, descripsit ex Lipsio ad Taciti 13. Ann. 31, et ex ejus excursu C. quae quum non magis ad inlustrationem hujus loci faciant, quam aliorum omnium, ubi de hoc vectigali agitur, omittenda ea judicavi. De vicesima autem manumissionum videri potest Cel. Burmann. de Vectig. pop. Rom. c. 10. ut et Fabrett. ad Inscript. c. 1. p. 35. Ceterum *ad Sutrinum* Gaertn. *defuturum* Leid. 2. Tum *tributum* Lovel. 2. 4. et Gaertn. *tributi* Lovel. 5. et Harlej. 1. Male. *tributim* est quasi in comitiis tributis, per populum sive milites in tribus suas divisos. V. Sigonium ad 3, 55, 3. Deinde *qui manumittentur* Gaertn. Scriptum fuerat *manumitt'entur.* nota vero vel evanuit, vel a scriba neglecta est, ut saepius alibi factum est. V. supra ad 2, 56, 7. Insuper *de vicensima* Florent. V. ad 5, 54, 5.

Patres, quia ea lege haud parvum vectigali inopi aerario additum esset] Palat. pr. ac tert. *Patresque ea lege ut parvum vectigal inopi aerario additum esset.* Sed si in vulgatis codicibus *vectigali* operarum σφάλμα non est, pro eo legerim *vectigale.* GEBH. *Patres, quod ea lege* Voss. 2. sed frustra. V. ad 2, 8, 5. *ut,* pro *haud*, quod Gebhard. in duobus Pall. invenit, apud me etiam superest in Voss. 2. et Lovel. 3. *aut* in Fragm. Haverk. V. ad 28, 2, 11. Tota particula abest a Leid. 2. *vectigali* haud dubie operarum errore vulgatum est in edd. Gruteri, eumdemque errorem Heinsius in Elzeviriana, et Gronovius in priori servarunt, quorum tamen hic anno 1665. *vectigal* restituit. Et ita excusi ante Gruterum et scripti servant, nisi quod *parvum vectigalim opi aerario* sit in Leid. 1. *haud parvum vectigallis* in Voss. 1. a m. 1. *haud parvum vectigalis* in Klock. *haud parum vectigal* in ed. Parm. Hinc pronum foret emendare *haud parum vectigalis.* Potius tamen est, ut vulgatam lectionem servemus, atque existimemus, librarios et typographorum operas peccasse, uniusque literae duplicatione omissa, *parum* pro *paruum*, dedisse existimemus: quomodo etiam alibi errarunt. V. supra ad 5, 10, 3. Tantum autem abest, ut Gebhardo *vectigale* emendanti adsentiendum sit, ut potius *capitale,* quod, ita simpliciter dictum, similiter formatum videri potest, in *capital* mutandum sit. V. ad 24, 37, 9. Denique *edem*, id est *edictum*, pro *additum*, Fragm. Hav.

§. 8. *Tribuni plebis, non tam lege, quam exemplo, moti*] *tribuni plebis tam ex lege, quam exemplo moti* Lovel. 4. et Klock.

populum sevocaret, capite sanxerunt. nihil enim non per milites, juratos in consulis verba, quamvis perniciosum populo, si id liceret, ferri posse. Eodem anno C. Licinius Stolo a M. Popillio Lae- 9
nate sua lege decem millibus aeris est damnatus,

tribuni plebis tam lege, quam exemplo, moti Gaertn. [Veith.] *non tam legi, quam exemplo, moti* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *populum postea sevocarent*, ordine vocum mutato, Lovel. 4.

Si id liceret, fieri posse] Lego *ferri posse*, quia de militibus, qui legem novo exemplo in castris tulerant, loquitur. SIG. Recte ita Sigonius emendavit, eique subscribunt plerique et optimi codd. *fieri* enim tantum superest in Voss. 1. contextu, Lovel. 1. 3. 4. 5. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Solent autem voces *fieri* et *ferri* saepius in Mstis confundi. V. supra ad 5, 54, 6. Praeterea *posset* habet Gaertn. [Veith.] invitis reliquis, qui recte vulgato adhaerent.

§. 9. *A M. Popillio Laenate sua lege decem millibus aeris est damnatus*] *a M. Papilio* Voss. 1. et Lovel. 1. *a M. Popilio* Voss. 2. Lovel. 4. Florent. Gaertn. et Haverk. *a M. Pompilio* Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 5. Portug. et Fragm. Hav. *a M. Pompillio* Hearnii Oxon. L. 2. *a M. Pomponio* ejusdem L. 1. Sed *Laenas* cognomen est Popilliorum: id autem nomen cum duplice liquida *Popillius* scribendum esse, Sigonius supra docuit hoc lib. ad c. 12, 1. Deinde vox *decem* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. [Veith.] *τὸ est* autem in Lovel. 2. Numeri denarii notam *X*, sed virgula trajectam, a librariis interdum omissam fuisse, alibi inferius videbimus. (* 45, 40, 5.) Ceterum Pighius in Annal. ad ann. cccxcvi. p. 283. C. Licinium Stolonem hoc anno a M. Popillio Laenate sua lege damnatum referens, et p. 284. hujus anni praetorem M. Popillium Laenatem fuisse existimans, in ea videtur fuisse opinione, eum apud praetorem hunc accusatum, et ab eodem damnatum esse, praesertim quum inter magistratus hujus anni nullum alium M. Popillium Laenatem memoret. Mihi tamen verius videtur, M. Popillium Laenatem non judicem in hac caussa consedisse, sed potius Stolonis accusatorem exstitisse propter locum Valer. Max. id expresse dicentis 8, 6, 3. *Quam ob caussam, a M. Popillio Laenate accusatus, primus sua lege concidit. damnare* itaque hoc loco notabit, efficere accusatione, ut a judice damnetur. Ita Varro 2. de re rust. 2. *Emtor pote ex emto vendito illum damnare, si non tradet, quamvis non solverit nummos.* Cic. pro Cluent. 3. *Corrupisse dicitur A. Cluentius judicium pecunia, quo inimicum suum innocentem Statium Albium condemnaret.* Val. Max. 3, 7, 6. *Quum L. Crassus ex consulatu provinciam Galliam obtineret, atque in eam C. Carbo, cujus patrem damnaverat, ad speculanda acta sua venisset.* ad quem locum videndus est Vorstius. 5, 4, 4. *M. Cotta Cn. Carbonem, a quo pater ejus damnatus fuerat, postulavit, peractumque reum judicio adflixit.* Et ita, si veteres editio-

quod mille jugerum agri cum filio possideret, emancipandoque filium fraudem legi fecisset.

1 XVII. Novi consules inde, M. Fabius Ambustus secun-

nes sequamur, locutus est auctor Epit. Liv. 47. *Aliquot praetores a provinciis avaritiae nomine accusati et damnati sunt.* Sed lectionem illam Sigonius deinceps mutavit; cui codd. mei consentiunt. Plura de verbo *damnare* hoc sensu v. apud Brisson. de Verb. signif. in v. *Condemnare*, et in v. *Damnare*. Passer. ad Cic. orat. pro Caecin. 12. atque Doct. Arntzen. ad Aur. Victor. in Vir. Inl. 63, 1. Ipsum autem Livium ita etiam locutum existimo 35, 10, 11. *Aedilitas insignis eo anno fuit M. Aemilii Lepidi et L. Aemilii Paulli. Multos pecuarios damnarunt.* Verbum enim *damnare* ibi eodem sensu accipiendum esse, patet ex altero loco Livii 33, 42, 10. *Aediles plebis* etc. *multos pecuarios ad populi judicium adduxerunt: tres ex his condemnati sunt.* Conjectura autem ductus non alio sensu illud verbum accipio 38, 35, 5. *Duodecim clipea aurata ab Aedilibus curulibus sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt.* Et mox, *Collega ejus A. Caecilius neminem condemnavit.* Ubi etiam eo sensu verbum illud accipiendum, docent praecedentia. *Nam separatim accusaverant.* Similiter *multare* pro efficere accusatione, ut a judicibus multentur, infra est 10, 31, 9. *Q. Fabius Gurges consulis filius aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecunia multavit.* Conjicio itaque M. Popillium Laenatem, et quidem forte non eum, qui consul supra memoratus est c. 12. et ter adhuc infra eamdem dignitatem gessisse legitur c. 17. 23. et 26. sed alium quemcumque gentis Popilliae, hoc anno fuisse aedilem, eumque C. Licinium Stolonem ad populum accusasse, populum vero eum damnasse. Certe aediles in eadem caussa accusatores memorantur 10, 13, 14. *Eo anno plerisque dies dicta ab aedilibus; quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possiderent, nec quisquam ferme est purgatus.*

Quod mille jugerum agri cum filio possideret] Ita primus edidit Aldus. Priores, quibus usus sum, praeferunt *mille jugerum agrum*. Cum Aldo autem stant omnes codices, nisi quod *mille jugera agri* habeant Lovel. 4. et 5. Adparet, indoctis librariis displicuisse genus locutionis *mille jugerum*, quum tamen *mille passuum, mille militum, mille talentûm*, ac similia in Livio frequentissime obcurrant. V. supra ad 5, 26, 5. *jugera agri*, ut 8, 21, 11. *Bina jugera agri acceperunt.* 42, 34, 2. *Pater mihi jugerum agri reliquit.* Colum. Praefat. l. 1. *Accepta, quae viritim dividebantur, captivi agri septem jugera non minus industrie coluerit, quam fortiter armis quaesierat.* Aur. Vict. in Vir. Inl. 20. *Ne cui plebejo plus centum jugera agri habere liceret.* c. 73. *Legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in Africa dividerentur.* Valer. Max. 3, 3, 5. *Decretis etiam a senatu septenis jugeribus agri populo.* qui ita saepe locutus est. *jugera soli* Colum. 1, 3. *Deferente populo praemii nomine quinquaginta soli jugera.* Neutram

secundum et M. Popillius Laenas secundum, duo bella habuere. Facile alterum cum Tiburtibus, 2
quod Laenas gessit: qui, hoste in urbem compulso, agros vastavit. Falisci Tarquiniensesque alterum

tamen aliarum lectionum, quas vel editi priores, vel Msti Lovel. praeferunt, quasi minus Latinas, rejicio; ut enim *ager mille jugerum*, ita *paucorum jugerum silva* apud Horat. 2. od. 16, 29.

Purae rivus aquae, silvaque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae.

Et ita Colum. in praefat. l. 1. *Ad eosdem juvencos et quatuor jugerum avitum haerediolum redierit.* Verum vulgatum praefero praestantissimorum codicum fide.

Emancipandoque filio fraudem legi fecisset] Post haec verba non admodum apte cohaerent sequentia, nempe haec *prohibitum deinceps per tribunos plebis leges in castris ferri.* Nec dubium est, per inscitiam scribae e margine in contextum translata. GELEN. Quae verba tamquam glossema deleta sunt a Gelenio, et, qui eum secutus est, Frobenio anno 1535. desunt etiam in omnibus meis, praeterquam in Florent. Sed in ejus contextum tot lemmata non modo hoc, sed et praeced. ac seqq. capitibus recepta sunt, ut vel ex eo, quod invitis reliquis haec verba servet, glossematis illa suspecta fieri possint. Praeterea desunt in edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 1. *Et M. Popillius Laenas iterum, duo bella*] Nihil minus credibile est, quam a Livio voculam *secundum* adjectam fuisse Ambusto, *iterum* Laenati. Quae illae deliciae? Sed et plane Rott. *Laenas II. duo.* Id rursus erat pronunciandum *secundum*. Quod si vox *iterum* in aliis MSS. tota fuit expressa, opiner Livium scripsisse *Popillius Laenas II, iterum duo bella.* Nam et praecedenti tot fuerunt. JAC. GRON. Merito vulgata lectio Cl. Gronovio displicuit, quae demum recepta fuit in postremam edit. Gruteri. Omnes priores praeferunt *M. Fabius Ambustus II. et M. Popilius*, vel *Popillius, Laenas II. duo bella habuere.* nisi quod Sigonius pro *II.* utroque loco ediderit *iterum*. Codices etiam, quoscumque vidi, vel quorum excerptis usus sum, ut et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. utroque loco vel *II.* vel *II°.* vel *secundo* praeferunt: hinc *secundum*, pro *iterum*, in contextum admittendum censui. Praeterea particula *inde* non adparet in Lovel. 2. Harlej. 2. et Gaertn. neque conjunctio *et* in Leid. 2. et Lovel. 1. Et passim eam inter duorum consulum nomina pro arbitrio suo ab librariis vel additam, vel omissam esse, supra dictum est ad 2, 16, 7. Deinde *Popilius* Voss. ambo, Leid. 1, Lovel. 3. 4. Haverk. aliique. *Pompilius* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 2. Portug. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. V. ad cap. praec. §. 9. Tandem vox *duo* omittitur in Leid. 2. ac Lovel. 1. et 2. Sed eam male superesse crediderunt librarii ob vocem *secundum* praecedentem, notis numeralibus *II.* vel *II°.* scriptam.

§. 2. *Facile alterum cum Tiburtibus, quod Laenas gessit*]

3 consulem prima pugna fuderunt. inde terror maximus fuit, quod sacerdotes eorum, facibus ardentibus anguibusque praelatis, incessu furiali militem Romanum insueta turbaverunt specie: et tunc quidem vel-

cum Tiburtibus M. Laenas gessit Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. [Veith. qui omittit *Facile*] Ceterum verba *cum Tiburtibus, quod* etc. *Tarquinienses que alterum* desunt in Lovel. 3. culpa librarii, cui τῶν *alterum cum* et *alterum conſ.* repetitio erroris occasio fuit.

Falisci Tarquinienses que] Ante haec verba in Florent. sequentia reperiuntur: *Falisci et Tarquinienses primo bello, quod fanatico ambitu gesserant, superiores, victi postea castris exuuntur.* quae olim pro lemmate margini adjecta fuerant. V. supra ad c. 15, 2. Copula *que* deerat in Lovel. 5. Mox *alterum consulis*, pro *consulem*, Voss. 1. *alterum consulum* Gaertn. V. ad 9, 32, 2. Ei uni tamen credendum, ac reliquis omnibus fidem abrogandam non videtur. Potius diversitatem hanc lectionis ex male exposito compendio *coſ.* natam puto. V. infra ad 10, 10, 2.

§. 3. *Facibus ardentibus anguibusque praelatis*] Hoc ut facile intellectu est, ita factu difficile: quare explicandum erat hoc pluribus, quam hic fecit, verbis. Illud etiam, *lymphati et attoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt*, de Romanis intelligo. GLAR. Obscure hoc a Livio dictum esse, aït Glareanus: at Frontinus 2, 4, [18. et 19.] *Falisci et Tarquinienses, compluribus suorum in habitu sacerdotum subornatis, faces et angues furiali habitu praeferentibus, aciem Romanorum turbaverunt. Idem Vejentes et Fidenates facibus arreptis fecerunt.* De his autem sic scribit Florus [1, 12, 7.] quasi rem exponens: *Fidenae, quia impares erant ferro, ad terrorem movendum facibus armatae, et discoloribus serpentum in modum vittis furiali more processerunt.* Quod autem aït Florus de anguibus Fidenatum, id non est apud Livium, qui sic loquitur 4, [33, 2.] *ignibus armata ingens multitudo, facibusque ardentibus tota collucens, velut fanatico instincta cursu in hostem ruit.* SIG. Haud putandum, veros fuisse angues, sed vittas colore anguineo, quae vento agitatae vivere visae. Ita sane interpretatur Florus 1, 12. qui simile quid Fidenatibus adscribit. Hinc lepide Statius Papinius 1. Achill. 11.

Nec mea nunc primis anguescunt tempora vittis.

sic enim MSS. nostri. inepte hactenus edd. *albescunt.* Accommodandus igitur et huic opinioni locus Frontini 2. Strateg. 4, 18. Nimirum hi milites hostibus persuadere volebant, se veras esse Cocyti Furias, poenam sumturas de eorum sceleribus. Hinc legimus apud Pausaniam in Laconicis [c. 19.] *Polyxo, ulcisci in Helena Tlepolemi necem volentem, ubi Helenam in potestate habuit, immisisse in eam lavantem ancillas Furiarum habitu, quae comprehensam, quum ad arborem suspendissent, laqueo necarunt.* etc. Furiarum crines constare ex veris anguibus,

ut lymphati et adtoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt; deinde, ubi consul legatique ac 4
tribuni puerorum ritu vana miracula paventes inridebant increpabantque, vertit animos repente pu-

notum ex poëtis, versuque Virgilii 349. l. 7. Aen. Unde lepida figura Statius parricidio fratrum intermiscet Furias 11, 405.

Frena tenent ipsae, phalerasque et lucida comunt
Arma manu, mixtisque jubas serpentibus augent.

Argute etiam Claudianus Paneg. 3. in Honorium vers. 138.

Hi volucres tollunt aquilas, hi picta draconum
Colla levant; multusque tumet per nubila serpens
Iratus stimulante Noto, vivitque receptis
Flatibus, et vario mentitur sibila tractu.

GRUT. In loco Statii *anguescunt* ante Gruter. ex MS. legendum monuit Bernartius. Verum receptam lectionem adversum eum et adversus Schottum, *augescunt* legentem, defendit Barthius. Ceterum *anguibus praelatis*, sine conjunctione *que*, est in Fragm. Hav. *praelectis* in Lovel. 5. Paullo ante verbum *fuit* nescit Gaertn. in verbis autem sequentibus *incensu*, pro *incessu*, habent Klock. et ed. Mediol. anni 1480. errore scribarum.

Et tunc quidem velut lymphati et adtoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt] *et tum* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad Liv. 2, 12, 15. Vulgatam lectionem Florent. Harlej. 1. ac Klock. servasse videntur. Sed alteri favet etiam Haverk. *et cum* praeferens, sollemni scribarum lapsu. V. infra ad Epit. Liv. 48. circa fin. Tum *quidam* Leid. 2. de quo errore v. ad 39, 17, 5. Deinde *lymphatici* Lovel. 4. 5. Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. Ita infra 10, 28, 10. *Victorem equitatum velut lymphaticus pavor dissipat.* Quum tamen optimi codd. vulgatum servent, illud praeferendum non dubito. Silius Ital. 1, 458.

— — — ruit ocius amens
Lymphato cursu, atque ingentes deserit actus.

ubi v. quae notantur. Denique *trepide agmine inciderunt* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 4. *Deinde ubi consules legatique ac tribuni*] Lege *consul.* MURET. Recte ita Muretus. Nam unus tantum aderat Fabius consul: cujus collegae Popillio evenerat bellum cum Tiburtibus gerendum. Illud *consules* autem primum mihi obvium fuit in ed. Froben. anni 1531. qua priores vel *consul* vel *cos.* dederunt. Variant etiam codd. quidam enim praeferunt *consules*. sed *cons.* est in Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *consul* in Leid. 2. Lovel. 1. a m. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. quam lectionem contextui reddidi. Praeterea vox *deinde* exsulat ab Lovel. 3. Tum *legati atque tribuni* Lovel. 4. quem non audiendum censeo. V. supra ad 2, 31, 1.

Puerorum ritu vana miracula paventes inridebant] *paventi*

dor; et in ea ipsa, quae fugerant, velut caeci rue-
5 bant. Discusso itaque vano adparatu hostium, quum in ipsos armatos se intulissent, averterunt totam aciem: castrisque etiam eo die potiti, praeda ingenti parta, victores reverterunt, militaribus jocis quum adparatum hostium, tum suum increpantes
6 pavorem. Concitatur deinde omne nomen Etru-

Florent. a m. 1. pro quo postea factum *paventium*. quod nullo modo ferri potest. Mox *avertit* Portug. a m. 2.

In ea ipsa, quae fugerant, velut caeci ruebant] *in ea signa, quae fugerant* Leid. 1. *in eos ipsos, qui fugerant arma, velut* Lovel. 4. Hearne etiam auctor est, se in Oxon. C. invenisse *in eos ipsos, qui fugerant.* [ita Veith.] unde nasci posset suspicio, legendum esse, *in eos ipsos, quos fugerant.* Id tamen non placet; nam non tam ipsos hostes, quam eorum ornatum furialem fugerant. Praeterea *in ea ipsa, quae fugerant, velut caeci ruebant arma* Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *in ea ipsa, quae fugerant arma, velut caeci ruebant* Lovel.5. Sed, vocem *arma* ab indocto glossatore primum margini adscriptam, et postea ab indoctiore librario in contextum receptam esse, existimo.

§. 5. *Discusso itaque vano adparatu hostium*] *Diffuso* Voss. 1. in contextu, et Lovel. 5. Male. V. supra ad 2, 52, 7. Tum *uno apparatu* Harlej. 1. Male. Solitos fuisse librarios ita errare, infra dicam ad 8, 27, 2. *vano apparato* Florent. et Leid. 1. a m. 1. Neque illud probandum. V. supra ad 1, 16, 7.

Quum in ipsos armatos se intulissent, averterunt totam aciem] *quum ipsos armatos* Voss. 2. et Lovel. 3. omissa praepositione, quam intercepit vocis praecedentis litera finalis. V. infra ad 10, 13, 3. De locutione *inferre se in aliquem* v. supra ad 3, 5, 7. Praeterea *avertunt* Lovel. 5. errore inde orto, quod scriptum fuerit *avert'unt*, et additam notam librarius omiserit. V. ad 40, 14, 11. *adverterunt* Fragm. Hav. *avertere* est in fugam vertere. V. supra ad 1, 37, 3, Denique *aciem totam*, mutato ordine verborum, Lovel. 2. et Harlej. 2.

Praeda ingenti parta victores reverterunt] *parta ingenti praeda* Gaertn. Deinde *victores Romam reverterunt*, addita voce, Hearnii Oxon. L. 1. Sed vocem *reverterunt* contra non agnoscit Voss. 2. *revertuntur* habet Haverk. Sed supra v. ad 6, 29, 8.

Militaribus jocis quum adparatum hostium, tum suum increpantes pavorem] *e militaribus locis* Haverk. frequenti scribarum errore. V. infra ad 36, 14, 4. Hinc *tum apparatum hostium* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. quinque, sed eorum primus a m. 2. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii N. et C. Similiter exstat in Florent. sed a manu recentiori, quum olim a m. 1. *cum* exaratum fuisset. Plura supra v. ad 6, 23, 3.

§. 6. *Concitatur deinde omne nomen Etruscum*] Sic Diodorus

scum, et, Tarquiniensibus Faliscisque ducibus, ad Salinas perveniunt. Adversus eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus primus de plebe dictus, magistrum equitum item de plebe C. Plautium dixit. Id vero Patribus indignum videri, etiam dictaturam 7 jam in promiscuo esse: omnique ope inpediebant, ne quid dictatori ad id bellum decerneretur, para-

l. 16. [p. 529.] *Τυῤῥηνοὶ δὲ διαπολεμοῦντες Ῥωμαίοις ἐπόρθησαν πολλὴν τῆς πολεμίας χώρας, καὶ μέχρι τοῦ Τιβέρεως καταδραμόντες ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν.* SIG. Ante haec verba glossema marginale *Hetruscorum omnium concitatio* in contextum recepit librarius Florent. V. ad c. 15, 2.

Et Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perveniunt] Vocula *et* non legitur in Lovel. 5. Tum *Tarquiniensibus Faliscis ducibus*, omissa conjunctione *que*, Lovel. 2. Deinde *pervenerunt* Gaertn.

Adversus eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus primus de plebe dictus] *Adversus eum dictator terrorem* trajectis vocibus Voss. 1. Hinc *C. Marcius*, vel *Martius*, *Rutilius* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. et pleraeque editt. quomodo saepe alibi fuit peccatum. V. infra hoc lib. c. 21, 4. c. 22, 7. c. 38, 8. 9, 17, 8. c. 33, 1. et alibi. Eodem cognomine usae sunt gentes Virginia et Nautia, in quibus etiam similiter scribae lapsi sunt. V. supra ad 4, 35, 4. *C. Marcius Utilius*, prima litera cognominis omissa, Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Klock. *M. Rutilius* habent edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum vox *dictus* non adparet in Florent. Mox *Plaucius*, pro *Plautius*, Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav.

§. 7. *Patribus indignum videri, etiam dictaturam in promiscuo esse*] Lege *etiam dictaturam jam in promiscuo esse*, quemadmodum habent scripta exemplaria. GELEN. *indignum Patribus videri* alio ordine Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *jam dictaturam etiam* Lovel. 4. *et jam dictaturam etiam* Fragm. Hav. *etiam dictaturam jam*, ut Gelenius in Mstis invenit, praeferunt reliqui mei omnes, et Hearnii Oxonienses, nisi quod unus ejus B. et ex meis Lovel. 3. Harlej. 2. Portug. et Haverk. editt. vett. adstipulati, non agnoscant voculam *jam*. Deinde *in promisco esse* Flor. Leid. 1. et Harlej. 1. V. ad 3, 47, 7.

Omnique ope inpediebant, ne quid dictatori ad bellum decerneretur] *omni ope*, sine copula *que*, Haverk. Tum *ne quid ad id bellum dictatori decerneretur* Voss. 1. et Lovel. 1. ac 5. *ne quid ad illud bellum dictator decerneretur* Leid. 2. *Tò ad* deficit in Voss. 2.

Eo promtius cuncta, ferente dictatore, populus jussit] *ferenda dictatori* Harlej. 1. cujus librarius sensum Livii non intellexit. Quae dictatori ad bellum

returre. eo promtius cuncta, ferente dictatore,
8 populus jussit. Profectus ab urbe, utraque parte Tiberis, ratibus exercitu, quocumque fama hostium ducebat, trajecto, multos populatores agrorum vagos
9 palantes obpressit. Castra quoque, necopinato adgressus, cepit. et, octo millibus hostium captis, ceteris aut caesis, aut ex agro Romano fugatis, sine auctoritate Patrum, populi jussu, triumphavit.
10 Quia nec per dictatorem plebejum, nec per consulem,

necessaria erant, non ipsi ferri, sed decerni, debebant. De iis itaque dictator tulit ad populum, populus eadem illa promte jussit. Omnia autem haec verba scribae culpa omittuntur in Leid. 2. At contra post illa in Florent. haec, quae olim lemmatis loco margini adscripta fuerant, in contextum recepta sunt: *C. Marcius Utilius dictator primus ex plebe dicitur. magistrum eqe plebejam Plaucium creat.* V. supra ad c. 15, 2. Ceterum ex hoc loco non colligendum videtur, jus decernendi ea, quae ad bellum gerendum, aut provinciam administrandam necessaria erant, fuisse penes populum: id enim penes senatum fuisse docuit Sigonius 2. de jur. Provinc. 1. p. 272. sed potius dictatorem ideo de illis ad populum tulisse, quoniam factione patriciorum senatus ea decernere recusaret. Eodem modo duces re bene gesta ex provinciis reversi, immo ipse hic C. Marcius Rutilus dictator, de triumpho, quem a senatu, cujus triumphum concedendi competebat, impetrare non poterant, ad populum tulisse, et ab eo impetrasse leguntur. V. mox hoc cap. et supra l. 3, 63. atque alibi.

§. 8. *Profectus ab urbe, utraque parte Tiberis ratibus exercitu* etc. *trajecto*] *Profectusque ab urbe* Fragm. Hav. Tum *ratibus* deest in Harlej. 2. Ejus autem loco *noctibus* praefert Harlej. 2.

Multos populatores agrorum vagos palantesque oppressit] Lego *populatores agrorum vagos palantes oppressit* absque conjunctione. GELEN. Conjunctionem nulli meorum agnoscunt, exceptis Portug. a m. 2. et Fragm. Hav. (* v. ad 10, 36, 9.) Ceterum *populatores agrorum trajectos vagos populantes oppressit* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed vox *trajectos* ex verbis praecedentibus huc inrepsit.

§. 9. *Octo millibus hostium captis, ceteris aut caesis, aut agro Romano fugatis*] Lege *ex agro Romano*, addita praepositione *ex*. GELEN. *quatuor millibus*, vel *IIII. millibus*, editi priores usque ad Mediolan. qui anno 1495. dederunt, quod, uno vel altero editorum excepto, servarunt reliqui omnes, et firmant codd. scripti. Deinde *aut caesis* desunt in Harlej. 1. quorum loco *aut caesis*, id est *autem caesis*, praefert Lovel. 2. Tum *ex agro Romano* omnes mei, Gelenii codicibus consentientes. Tandem *fuga fugatis* Leid. 1.

comitia consularia haberi volebant, et alter consul Fa-
bius bello retinebatur, res ad interregnum redit. In- 11
terreges deinceps Q. Servilius Ahala, M. Fabius, Cn.
Manlius, C. Fabius, C. Sulpicius, L. Aemilius, Q. Ser-
vilius, M. Fabius Ambustus. In secundo interregno or- 12
ta contentio est, quod duo patricii consules creaban-
tur: intercedentibusque tribunis, interrex Fabius aje-
bat, *in duodecim tabulis legem esse, ut, quodcumque postre-
mum populus jussisset, id jus ratumque esset; jussum populi*

Gaertn. et Fragm. Hav. [*nec inopinato* Veith.]

§. 10. *Quia nec per dictatorem*] Vet. lib. *Et quia nec per dictatorem*. SIG. Ita etiam Lovel. 3. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. [Veith.] Sed nihil mutandum esse, monuit Gronov. infra ad 37, 20, 7.

Nec per Popilium consulem comitia consularia haberi volebant] Melius vetus lectio *nec per consulem*, ut *plebejum* utroque referas, tam ad *consulem*, quam ad dictatorem. *Popilium* primo aliquis inter lineas adscripsit explanandi causa, deinde in contextum ea vox, ut saepe fit, irrepsit. GELEN. Vocem *Popilium* nulli meorum codd. agnoscunt. Sed *cons. nec sp comitia* habet Florent. *nec per quos comitia* Klock.

Res ad interregnum redit] *reddit* Lovel. 5. *rediit* Leid. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. infra ad 36, 35, 2. Paullo ante vox *Fabius* deest in Voss. 2. Sed *Favius* praeferunt Florent. Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. a m. 1. Ceterum post haec verba lemma hoc marginale Florent. in contextum recepit: *Interreges VIII. ne comitia per magistratus plebejos haberentur*. V. supra c. 15, 2.

§. 11. *Q. Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius*] *Hala* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et edd. priores, *Adhala* Klock. V. supra ad Epit. Liv. 4. Deinde *con. Manlius* Leid. 1. et Lovel. 3. *con. Manilius* Gaertn. *C. Manlius* Lov. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Mox C. Fabii praenomen omittitur in ed. posterius memorata.

L. Aemilius, Q. Servilius, M. Fabius] Duorum priorum interregum praenomina ac nomina omiserunt Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Q. Aemilius Servilius* praeferunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. Tum iterum *M. Favius* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Klock. V. modo ad §. 10.

§. 12. *Intercedentibusque tribunis, interrex Fabius ajebat*] Vet. lib. *tribunis plebis*. SIG. Vox, quae in vet. lib. Sigonii additur, in nullo meo adparet. Neque etiam necessaria est. V. ad 2, 56, 1. Deinde *interea Fabius ajebat* Haverk. quomodo etiam supra peccatur 4, 7, 10. ubi vide.

Ut, quodcumque postremum

13 *et suffragia esse.* Quum intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia, valuissent; duo patricii consules creati sunt, C. Sulpicius Peticus tertium,

populus jussisset, id jus ratumque esset] *id jus ratumque esset*, ad praecedentia referri debet, ut ex oratione App. Claudii censoria 9, [33, 9.] postea patet, anno ab urbe cond. CDXLV. GLAR. Vocula *id* deest in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. Infra 31, 32, 4. *Quod tum referatur decernaturque, ut perinde ratum sit*, etc. ubi tamen vide. At superest infra loco a Glareano laudato 9, 33, 9. *Quodque postremum jussisset, id jus ratumque esset.* et c. 34, 6. *Nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit.* Rei inlustrandae Klockius ad marginem Livii adscripserat locum ex Cic. orat. pro Balbo 14. *Tamen id esset, quod populus postea jussisset, ratum.* ad quem locum v. Abram. Inlustrandae vero locutioni Cl. Jac. Perizonius adscripserat locum Liv. 31, 32, 4. *Ut perinde jus ratumque sit, ac si in Panaetolico aut Pylaico concilio actum esset.*

Jussum populi et suffragia esse] *jussu populi et suffragio*, ultima voce omissa, Lovel. 2. *jussu populi et suffragia esse* Leid. 2. et Lovel. 1. *jussum populi ut suffragia esse* Gaertn. obvio scribarum errore. V. infra ad 21, 28, 8.

§. 13. *Quumque intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia*] Ita primum editum video a Sigonio, quum priores exhibeant, omissa conjunctione, *Quum intercedendo.* Non dubito, quin ita in veteri libro invenerit, quoniam eadem lectio mihi quoque obvia fuerit in Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. neque multum inde diversus Lovel. 2. praeferat *Et quum intercedendo.* Sed quum reliqui mei, atque inter eos optimi omnes, et Hearnii Oxon. N. et L. 2. priorum editionum scripturam probent, eam etiam genuinam esse puto: et vix dubito, quin conjunctio *que* interposita sit ab iisdem aut similibus interpolatoribus, qui τὸ *et* §. 10. addiderunt. Ex contextu itaque ejeci. Praeterea *ut differrent comitia*, id est *differrentur*, Lovel. 4. V. infra ad 39, 22, 8.

Duo patricii consules creati sunt, C. Sulpicius Peticus tertium, M. Valerius Publicola: eodemque die] Si quidem hic locus bene habet, anno CCCXCI. [7, 2, 1.] non recte *T. Sulpicius* legitur, nec anno CCCXCIV. [c. 9, 1.] *L. Sulpicius:* sed utroque in loco *C. Sulpicius* legendum, quippe qui numquam antea consul invenitur, etiamsi tribunus militum consulari potestate. Sed nihil ad hanc supputationem. Diodorus item Siculus [l. 16. p. 520.] *C.* vocat in Philippo, Alexandri magni parente. GLAR. Videtur ab Livio fuisse rotundius: *duo patricii consules creati, C. Sulpicius Paeticus, M. Valerius Poplicola, eodem die magistratum inierunt.* J. FR. GRON. Simili modo alium locum supra emendavit Gronovius 6, 5, 7. Et quidem conjecturae ejus hoc loco favent non nihil Harlej. 2. et Haverk. qui quidem τὸ *sunt*, quod ejiciendum putavit, servant, sed tamen voculam *que*, quam itidem expungit, non agnoscunt. Quum tamen omnes reliqui codices et *sunt* et *que* uno

M. Valerius Publicola: eodemque die magistratum inierunt.

XVIII. Quadringentesimo anno, quam urbs Ro- 1

ore tueantur, nondum τῷ πάνυ adsentiri possum; quem in his interdum nimium esse, supra dixi ad 3, 22, 3. V. etiam infra ad 21, 36, 4. Ceterum voces duae priores *duo patricii* desunt in ed. Rom. anni 1472. quas editor non necessarias existimasse videtur, quod cap. seq. Livius etiam dixerit *patricii consules ambo*. Praeterea *C. Sulpicius Penus*, vel *Poenus*, Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *C. Sulpicius Potitus* Lovel. 2. Hearnii Oxon. C. editionesque usque ad Froben. anni 1535. *C. Sulpicius Petitus* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. a m. 2. Cognomen autem omittunt Lovel. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. Sed recte *C. Sulpicius Peticus* est in Florent. Leid. 1. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. quomodo et Frobenius anno 1535. reposuit, et reliqui editores servarunt; nisi quod postuma Gruteri ἐκδόσει *Poeticus*, Gronovius *Paeticus* habeant, qui idem error ab ipsis etiam alibi commissus est. V. supra hoc lib. ad c. 2, 1. Deinde *C. Valerius* Lovel. 4. invitis reliquis. Male. Infra enim cap. seq. et, ubi iterum consul creatur, c. 19, 6. constanter *Marci* praenomen ei datur. Denique *magistratus inierunt* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. contra morem Livianum, qui plerumque *occipere*, *inire magistratum* numero singulari, licet de pluribus loquatur, dicere solitus est. Ita mox cap. seq. *Patricii consules ambo ex interregno magistratum iniere*. 5, 9, 1. *Tribunos militum creandos esse, qui Kalendis Octobribus magistratum occiperent*. Et saepe alibi.

§. 1. *Quadringentesimo anno, quam urbs Romana condita erat*] Vellem hercule, Livium saepius, quam fecit, annorum ab urbe condita meminisse. Caeterum ex hoc loco satis constat, post annum CCCLXXXVI. omissum annum esse: et, quod statim hic sequitur, *quinto et trigesimo, quam a Gallis recepta*, optime habere: quando captae urbis anni fuerant, Camillo ad finem l. 5, [54, 5.] numerante, trecenti sexaginta quinque: quibus si addideris XXXV. emergent CD. Quod vero deinde sequitur, *ablato post nonum annum a plebe consulatu*, non item bene. Est enim hic duodecimus annus a primo plebejo consule. Ergo legendum *post undecimum annum*. Errorem natum hinc credo, quod IX. ac XI. numeri facile fallunt. GLAR. *qua urbs Romana*, ultima litera, quae per lineam supra scriptam notata erat, omissa, Lovel. 3. *quo urbs Romana* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Male. *quam* enim hic est postquam, ut saepissime apud Livium obcurrit. V. infra ad 28, 16, 14. Deinde vox *Romana* deficit in Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Et poterat etiam abesse: *urbs* enim per excellentiam est urbs Roma. Verum ita locutus etiam est supra 4, 7, 1, *Anno trecentesimo decimo, quam urbs Roma condita erat*. Reliquis itaque vulgatum servantibus, nihil mutandum puto. Denique *esset* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Sed, etiam hoc loco receptam lectionem praestare, evincit reliquorum codicum in eam consensus, et non modo locus ex l. 4. laudatus, verum etiam exempla ad d. locum l. 28. adlata.

mana condita erat, quinto tricesimo, quam a Gal-
lis reciperata, ablato post undecimum annum a plebe
1 consulatu, patricii consules ambo ex interregno ma-
gistratum iniere, C. Sulpicius Peticus tertium, M.
2 Valerius Publicola. Empulum eo anno ex Tiburti-

Quinto tricesimo] Vet. lib. *quinto et tricesimo*. SIG. Ita etiam Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *quinto et tricesimo anno* alia adhuc voce locupletior Lovel. 3. Sed hac liberalitate non utor, adversantibus codd. reliquis, et cum illis optimis omnibus. Nam saepius Livius in conjungendis duobus numeralibus omittit conjunctionem, ubi ab aliis adhiberi solet. Infra 22, 54, 2. *In singulos equites togas et tunicas et quadrigatos nummos quinos vicenos dederunt*. V. ad 29, 37, 6.

Quam a Gallis recepta] Membr. Thuan. *reciperata*. Cujus in vicem ni satis constaret illud esse subjectum, deprehendi posset ex l. 30, 12, 6. *Sibi quidem, dicere, nihil esse in praesentia pulchrius, quam victorem reciperatum tanto post intervallo patrium invisere regnum*. Ita omnimodo MSS. Vulgo interpositum est etiam τὸ *receptum*. Voss. et Chifleti *reciperet*. J. FR. GRON. *reciperata* etiam Florent. atque Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et C. una litera exsulante *reciperat* Leid. 1. *recuperata* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. ambo, Portug. a m. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. Reliqui damnatum *recepta* servant. Verum et *recuperata* et *recepta* ex interpretatione τοῦ *reciperata* nata sunt, quemadmodum saepe alibi accidit. Ita confunduntur *reciperare* et *recuperare* supra 2, 53, 5. 3, 53, 10. 5, 51, 3. Infra hoc lib. c. 22, 9. 30, 30, 13. et alibi. V. Modium et Gebhardum ad Liv. 2, 2, 6. Modium ad 3, 23, 4. Gebhardum ad Cic. 12. ad Famil. Ep. 2. et Cortium ad Plin. 3. Epist. 20, 9. Similiter *reciperare* et *recipere*. V. Modium ad Justin. 1, 10, 1. Auctor autem est Vossius in Etym. ling. Lat. ea voce, antiquos *reciperare*, recentiores *recuperare* dixisse. Hinc, recentiorum consuetudine standum esse, pronunciat Dausquej. in Orthogr. part. 2. hac voce. Ego tamen cum Gronovio codices scriptos, praesertim melioris notae, sequor, et *reciperare* eorum auctoritate recipere non dubito; iis autem invitis vulgato standum judico. Insuper praepositio *a* deficit in Portug. et Harlej. 2.

Ablato post nonum annum a plebe consulatu] *XI*. corrigendum est, id est, *undecimum*. Tot enim anni sunt, ex quo plebejis patuit consulatus. Error ex notis natus est, *IX*. et *XI*. †. „Haec „Glareanus de verbo ad ver„bum. Sigonius vero, quod is „prior correxit, quasi ipse pri„mus hoc invenisset, adducit." „†. SIG. *oblato post nonum anno* Haverk. *ablato post nonum annum* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Leid. 1. Florent. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] *ablato post modum annum* Klock. *ablato post XII. anno* Portug. *ablato post XII. annum* Voss. 1. et Lovel. 1. ac 5. *ablato post duodecimum annum* Leid. 2. et Harlej. 2. Ratio tamen temporis exigit, ut cum Glareano ac Sigonio

bus haud memorando certamine captum; sive duorum consulum auspicio bellum ibi gestum est, ut scripsere quidam; seu per idem tempus Tarquiniensium quoque sunt vastati agri ab Sulpicio consule, quo Valerius adversus Tiburtes legiones duxit. Do- 3

legamus *ablato post undecimum annum;* quomodo Hearnius in Oxon. L. 1. B. et C. atque in margine codicis N. esse monuit. Eamdem emendationem probavit etiam Erudit. H. Dodwellus de Cyclis Differt. 10, 81. et in Chronol. Graeco-Romana, Dionysio Halic. subjuncta, p. 41. ad annum Catonianum Urb. cond. cn. Praeterea *ab plebe* Portug. et Haverk.

Ex interregno magistratum iniere] *consulatum iniere* Hearnii Oxon. B. quod ex interpretatione alterius ortum esse censeri debet. *magistratum ineunt* ejusdem codex N. *magistratum inierunt* Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Haverk. et edd. quas vidi, usque ad Aldum. Is autem *iniere* primus substituit, ut reliqui codd. praeferunt.

C. Sulpicius Peticus tertium] *C. Sulpicius Petitus* Voss. 1. et Lovel. 1. *Sulpicius Petitus*, sine praenomine, Voss. 2. et Leid. 2. *Sulpicius Potitus* Lovel. 2. *C. Sulpicius Potitus* Hearnii Oxon. C. *C. Sulpicius Petus* ejusdem codex L. 2. *Cn. Sulpicius Petus* Lovel. 4. *C. Sulpicius Penus* Lovel. 5. *C. Sulpicius* sine cognomine Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Cn. Sulpicius* Hearnii Oxon. B. *Sulpicius* sine praenomine et cognomine Gaertn. *Sulpicius Peticus* Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *Cn. Sulpicius Peticus* Hearnii Oxon. N. *C. Peticus* Klock. *C. Potitus* primae edit. pro quo Aldus dedit *C. Sulpicius Potitus*, idque ad Sigonium usque obtinuit, qui *C. Sulpicius Peticus* vulgari curavit: ultima Gruteri *C. Sulpicius Poeticus* recepit, Gronovius *C. Sulpicius Paeticus*, quam lectionem praefert etiam Florent. Sed vera est lectio Sigonii, quae in Harlej. 1. superest. V. supra ad hujus lib. c. 2, 1.

§. 2. *Empulum eo anno ex Tiburtibus*] *E' Epulum eo anno* Leid. 1. *Est Epulum eo anno* Voss. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. *Aeapulum* Flor. a m. 1. *Aeaepulum* a m. 2. *Emaepulum* Harlej. 1. *Epullum* Voss. 2. *Etpulum* Lov. 2. *Epulum* Lovel. 1. 3. 4. 5. Portug. Harlej. 2. Gaertn. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *Empulium* priscae edd. usque ad Froben. qui anno 1535. *Empulum* substituit. Verum alibi hujus loci mentio non obcurrit. Praeterea verba *ex Tiburtibus* omittuntur in Leid. 2. et Hearnii Oxon. L. 1.

Tarquiniensium quoque sunt vastati agri ab Sulpicio] Particula *quoque* deficit in Harlej. 2. et Portug. Tum *vastati sunt agri* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *a Sulpicio* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Gaertn. et edd. Aldina priores. Paullo ante *bellum id gestum est*, pro *ibi gestum est*, solus Haverk.

§. 3. *Domi majus certamen consulibus cum plebe*] *Dum majus certamen* Lovel. 4. *Domi magis certamen* Leid. 1. sollto

mi majus certamen consulibus cum plebe ac tribunis erat. Fidei jam suae, non solum virtutis, ducebant esse, ut accepissent duo patricii consula-
4 tum, ita ambobus patriciis mandare. quin aut toto cedendum esse, si plebejus jam magistratus consulatus fiat, aut totum possidendum, quam possessio-
5 nem integram a patribus accepissent. Plebes contra fremit: *Quid se vivere, quid in parte civium cen-*

scribarum errore. V. infra ad 26, 41, 16. *Domi magnum certamen* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Deinde *consulum* Leid. 2. Lovel. 1. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *consulis* Lovel. 4. *consules* Gaertn. quod ne quis putet dictum esse ad exemplum illius Virgiliani Ecl. 6, 16.

Et certamen erat Corydon cum
Thyrside magnum.

Est enim natum ex ignorantia librariorum, qui per compendium scriptam vocem *coss.* qua ratione reddere deberent, minime adsecuti sunt. V. ad 10, 10, 2.

Fidei jam suae, non solum virtutis, ducebant esse] *dicebant* Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quomodo infinitis locis scribae erraverunt. V. infra ad 38, 43, 1. *ducere* autem, ut infra 9, 22, 3. *Id bellum tantum ducere, quod urbem obpugnabat.* Tum verbum *esse*, quod omittunt edd. principes, sed in scriptis constanter superest, recte ab Aldo in contextum receptum est. Mox in verbis sequentibus *ut acciperent duo patricii*, pro *accepissent*, male est in Leid. 1. Deinde *duobus patriciis mandare*, pro *ambobus*, Hearnii Oxon. B. et Harlej. 2.

§. 4. *Quin aut toto cedendum esse*] *a toto credendum esset* vitiosissime Haverk. *aut toto credendum est* Gaertn. *aut toto cedendum esset* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. 5. Harlej. uterque, Portug. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. ac B. et edd. principes. *aut toto cedendum est* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. Patet, librariis iterum displicuisse orationem infinitivam. V. supra ad 1, 50, 5. Recte itaque Froben. anno 1531. *esse* restituit, quam lectionem tuentur Florent. Lovel. 1. et Klock.

Si plebejus jam magistratus fiat consulatus, aut possidendum totum] Vet. lib. *si plebejus jam magistratus consulatus fiat, aut totum possidendum.* SIG. Similiter omnes mei, et Hearnii Oxonienses.

Quam possessionem integram a patribus accepissent] Lego *cujus possessionem.* KLOCK. Quum omnes codices in vulgatum conspirent, Klockio minime adsentior, qui non adsecutus est haud protritam elegantiam sermonis Liviani hoc loco. Subfecisset *totum possidendum, quod integrum a patribus accepissent.* Verum quum interponat illustrandi quasi gratia vocem *possessionem*, ei etiam pronomen recte convenit. V. Cl. Cortium ad Sall. Jugurth. 17, 4. Ceterum

seri: si, quod duorum hominum virtute, L. Sextii ac C. Licinii, partum sit, id obtinere universi non possint?
6 *Vel reges, vel decemviros, vel, si quod tristius sit imperii nomen, patiendum esse potius, quam ambos patricios consules videant, nec in vicem pareatur atque imperetur;* 7
sed pars altera, in aeterno imperio locata, plebem nusquam alio natam, quam ad serviendum, putet. Non 8
desunt tribuni auctores turbarum; sed inter conci-

ab patribus accepissent Haverk. *accepissent a patribus* Harlej. 2.

§. 5. *Plebes contra fremit: Quid se vivere*] *Contra plebs fremit* edd. principes, pro quo Aldus dedit *Plebs contra*, ut habent Voss. 2. Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. et Haverk. Cel. deinde Jac. Gronovius subposuit *Plebes contra fremit.* Et ita est in Florent. Voss. 1. Leid. 1. Harlej. utroque, Gaertn. et Fragm. Hav. V. supra ad 1, 20, 6. Deinde *Quid si vivere* Leid. 2. *Quiete vivere* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. Utramque illam lectionem jungens, *Quid si vivere quiete* praefert Gaertn. Mox *censeriis*, pro *censeri*, Haverk. *censeris* Leid. 1. ubi litera sibilans fini vocis adhaesit ex principio sequentis. Deinde *siq;* pro *si quod*, Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8.

Virtute, L. Sextii ac C. Licinii, partum sit, id obtinere universi non possint] *C. H. S*, pro *C. Licinii*, Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. *C. Lucinii* Voss. ambo. Tum *paratum sit* Leid. 2. V. ad 5, 6, 1. *parum sit* Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *si id obtinere*, repetita vocula *si*, quae jam praecessit, Gaertn. *id obtineri* Harlej. 2. *obtinere id non possint universi* Fragm. Hav, *non possunt* Lovel. 2. At voces *partum sit, si id obtinere universi non possint? vel* desunt in Voss. 2. Leid. 1. Harlej. 1. et Lovel. 3.

§. 6. *Si quod tristius sit imperii nomen, patiendum esse potius*] Tò *quod* exsulat a Lovel. 3. *si quid tristius sit imperii nomen* habent Portug. Gaertn. et Haverk. *si quod tristis sit imperii nomen* Harlej. 1. Praeterea *patiendum ẽ potius* Leid. 1. *patiendum sit potius* Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. *patiendum sibi potius* Gaertn.

§. 7. *Nec in vicem pareatur, atque imperetur*] *ne in vicem* Lovel. 4. Male. Vocula enim ex praecedenti repetita, idem est, ac si dixisset, *et quam non in vicem pareatur.* Deinde *nusquam alio notam* Lovel. 3. et Haverk. alibi etiam obvio errore. V. quae notavi ad Silii 3, 335. (* Liv. 22, 4, 2.) Praeterea *quam serviendum*, omissa media praepositione, Gaertn.

§. 8. *Non desunt tribuni auctores turbarum*] *actores turbarum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. V. supra ad 1, 26, 5. Erudit. Salvinius, qui Livium cum Msto Florent. commisit, ad marginem exemplaris sui notavit, forte legendum esse *Non desunt*

9 tatos per se omnes vix duces eminent. Aliquoties frustra in campum descensum quum esset, multique per seditiones acti comitiales dies; postremo victae perseverantia consulum plebis eo dolor erupit, ut tribunos, *actum esse de libertate* vociferantes, *relinquendumque non campum jam solum, sed etiam urbem*

tribunis. Sed nihil muto. Ipsi enim tribuni non defuisse dicuntur plebi superiora frementi. Vocantur autem tribuni *auctores turbarum*, vel quia jam ante, quam plebs fremere inciperet, intercesserint, quum interregem duos patricios consules creare animadverterent: v. cap. praec. vel quia plerumque turbarum auctores ac concitores esse solebant, quemadmodum *seditionum auctores* vocantur supra 4, 2, 4.

Inter concitatos per se omnes vix duces eminent] Miram lectionem *interrex concitatos per se omnes vix duces emitigat* praeferunt Lovel. 2. et 4. *vix omnes duces eminent*, transpositis dictionibus, Lovel. 3.

§. 9. *Postremo, victa perseverantia consulum plebe, eo dolor erupit*] Sincera lectio *victae perseverantia consulum plebis.* GELEN. MS. *victae perseverantia consulum plebis.* ed. Colon. *erusit.* forsan *erupsit.* antique. KLOCK. Bene correxit Gelenius. Pall. pr. ac tert. *victa perseverantia consulum plebes eo dolore rupit.* sec. *dolore erupit.* At Camp. *victa perseverantia consulum plebes: eo dolore erupit.* GEBH. *victa perseverantia consulum plebe,* quod recte Gelenio displicuit, primi receperunt Moguntini, et in uno tantum meorum codd. est Portug. a m. 2. Hearnius vero se in Mstis suis invenisse testatur. Priores excusi omnes, quos vidi, praeferunt *victa perseverantia consulum plebes,* post haec verba interpungentes. Et ita legunt Portug. a m. 1. et Haverk. Neque inde abeunt Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. et Haverk. nisi quod *plebs,* pro *plebes,* habeant. *victa perseverantia consulum, plebis* est in Voss. 1. a m. 1. Leid. 1. Harlej. 1. et Gaertn. qui ultimam vocem *plebis* cum sequentibus jungunt; sed invito sensu: non enim perseverantia consulum victa est, sed vicit. Non melius itaque Leid. 2. et Lovel. 1. qui legunt *victa perseverantia consulum,* voce *plebe* omissa. Deinde *eo dolore rupit* ed. Rom. anni 1472. perperam voci priori in fine adjecta litera, quae sequentis initialis esse debuerat. Et ita peccatur etiam in Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Alii inde fecerunt *eo dolore erupit,* quemadmodum praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 2. Haverk. et, Hearnio teste, Oxonienses. Sed unice vera est lectio, quam Gelenius restituit, et Florent. ac cod. Klock. servant, nisi quod eorum prior, addita perperam voce, obferat *victae perseverantia consulum nullum plebis eo dolor erupit.* Si quid tamen mutandum, forte in verbis sequentibus vox *plebs,* quae in Lovel. 2. deficit, expungenda est; ut sit, *plebis eo dolor erupit, ut tribunos* etc. *moesta sequeretur,* non *moesta plebs sequeretur.* Miror autem, Klockium

captam atque obpressam regno patriciorum, moesta plebs sequeretur. Consules, relicti a parte populi, per infrequentiam comitia nihilo segnius perficiunt. creati consules ambo patricii, M. Fabius Ambustus tertium, T. Quinctius. In quibusdam annalibus pro T. Quinctio M. Popillium consulem invenio.

tantopere vocibus antiquatis delectatum fuisse, ut ex *erusit*, quomodo operae typographorum per errorem dederunt, pro *erupit*, mox *erupsit* scribendum conjecerit, quod vix ac ne vix quidem in fragmentis XII. tabb. obcurrere, viri docti notarunt. Sed conjecturam hanc talem esse puto, ut potius risu excipi, quam serio refelli debeat; eumque, qui, Livium simili vocabulo usum esse, sibi persuadere potest, agnatis et gentilibus commendandum existimem.

Vociferantes, relinquendumque non campum jam solum, sed etiam urbem] *vociferantes, relinquentesque* Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Male. Tribuni enim vociferabantur quidem, urbem relinquendam esse; non tamen id fecerunt: sed, ut ex sequentibus patet, tribunos campum reliquentes secuti, in urbe substiterunt. *relinquendum* copula omissa Lovel. 5. Deinde *non campum solum*, una voce deficiente, Haverk. Denique *sed jam et urbe* Fragm. Hav.

§. 10. *Per infrequentiam comitia nihilo segnius perficiunt*] *per infrequentia comitia* Lovel. 5. Male. Quid sit *per infrequentiam*, sive *per frequentiam*, v. ad Liv. 2, 23, 12. et ad 5, 2, 5. Deinde *nihilo minus segnius* Lovel. 4. Verum illud *minus* tamquam glossema olim margini adscriptum fuisse videtur, unde perperam in contextum inrepsit. *nihilo sevius* Fragm. Hav. unde videri posset legendum esse *nihilo secius*. Sed vulgatum verius est. V. supra ad 6, 38, 8. Hinc *pronunciant*, pro *perficiunt*, Portug. *promittant* Haverk. Ceterum ante verba, *Consules relicti*, Florent. in contextum recepit *Consules patricii rursus*, quae olim lemmatis marginalis vicem obtinuerunt. V. ad c. 15, 2.

Pro T. Quinctio M. Popillium consulem invenio] Diodorus [l. 16. p. 531.] etiam *T. Quintium* edit consulem. SIG. Pal. sec. *Pompilium*. GEBH. Ita etiam Leid. 2. Lovel. 2. 5. Portug. et Fragm. Hav. *Popolium* Haverk. *Popinium* ed. Mediol. anni 1505. Reliqui scripti, et editi ante Sigonium *Popilium*. Sed legendum est *Popillium*. V. supra hoc lib. ad c. 12, 1. Qua autem ratione factum fuerit, ut in quibusdam annalibus pro T. Quinctio M. Popillius inveniatur, explicare conatur Dodwell. de Cyclis Differt. 10, 81.

§. 1. *Prospere gesta: cum Tiburtibusque ad deditionem pugnatum*] *prospera gesta* Harlej. 1. *prospere gesta cum Tarquiniensibus Tiburtibusque: cum Tiburtibus usque ad deditionem pugnatum* Fragm. Hav. Sed verba *cum Tarquiniensibus Tiburtibusque* ex marginali adnotatione in contextum admissa videntur. *usque cum Tiburtibus ad deditio-*

1 XIX. Duo bella eo anno prospere gesta. cum Tiburtibusque ad deditionem pugnatum. Sassula ex his urbs capta: ceteraque oppida eamdem fortunam habuissent, ni universa gens, positis armis, in fidem consu-

nem habet Hearnii Oxon. L. 1. *pugnatum est*, addito verbo substantivo, Fragm. Hav. Totus locus ita concipitur in Gaertn. *Duo bella eo anno prospere gesta. cum Tarquiniensibus Tiburtibusque usque ad deditionem pugnatum.* Verum illud *usque* ex ultimis syllabis vocis praecedentis repetitum ingratissime sonat. Vel etiam ex margine receptum est, ubi adscriptum erat, ut indicaret, *ad deditionem* poni pro usque ad deditionem. Eleganter autem illud *usque* saepe omittitur. V. infra ad Epit. Liv. 102. [*cum a Tarquiniensibus Tiburtibusque* Veith.]

Sassula ex his urbs capta] *Sessula* Lovel. 5. et Portug. Verum alibi ejus mentio non occurrit.

Ni universa gens, positis armis, in fidem consulis venisset] *I, pro ni*, Lovel. 5. a m. 1. et Gaertn. V. ad 38, 50, 1. *nisi universa gens* Haverk. V. ad 23, 1, 8. Tum *in fidem consulum* Lovel. 2. 4. 5. Portug. a m. 2. et Gaertn. [Veith.] quod probandum foret, si utrumque consulem primo in Tiburtes, mox in Tarquinienses exercitum duxisse constaret. De eo quidem silet Livius. Nihilominus tamen divisis exercitibus eos rem gessisse, et Fabium in Tiburtes, Quinctium in Tarquinienses duxisse, non obscure indicant Fasti Capitol. triumphales, unius tantum Fabii triumphum de Tiburtibus memorantes, qui etiam collegae ejus concedendus fuisset, si junctis copiis bellum administrassent. Ob hanc itaque caussam vulgatum *consulis* praeferendum. *consulum* vero ex non intellecto compendio *cons̃* natum est. V. ad 10, 10, 2. Praeterea *universa gens venissent* Lovel. 2. 4. edd. Rom. anni 1472. ac Parm. De ea constructione supra v. ad 1, 3, 2.

§. 2. *Triumphatum de Tiburtibus: alioquin mitis victoria fuit*] Duplex hic iterum lemma in contextum recepit codicis Florent. librarius, ante haec verba *Triumphus de Tiburtibus:* post eadem *In Tarquinienses saevitur.* V. supra hoc lib. ad c. 15, 2. Et ita mox peccatur hoc cap. §. 4. et 10.

In Tarquinienses acerbe saevitum] *In Tarquiniensibus* Lovel. 5. quod ferri posset, si plures codd. firmarent. V. infra ad 28, 43, 8. Nunc nihil muto. Praeterea *saevitur* Lovel. 2.

Trecenti quinquaginta octo] *ter centum* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed v. ad 33, 4, 4. Tum *LVII.* Harlej. 2. Portug. et Hearnii Oxon. B. *XLVIII.* editt. vetustae, quascumque vidi. Et in eam lectionem consentire videtur Pighius in Annal. ad ann. CCCXCIX. p. 287. Aldus deinde *LVIII.* reposuit, in quam lectionem reliqui conspirant codd. et typis excusi recentiores.

Delecti nobilissimus quisque, qui Romam mitteretur] Pall. tres *mitterentur.* neque aliter

consulis venisset. Triumphatum de Tiburtibus: alioquin mitis victoria fuit. In Tarquinienses acerbe saevitum, multis mortalibus in acie caesis. ex ingenti captivorum numero trecenti quinquaginta octo delecti, nobilissimus quisque, qui Romam mitterentur:

Campani editio. GEBH. Repone cum MSS. *mitterentur*. Nec aliter velim c. 6, 2. *Conjectu terrae, quum pro se quisque gererent*. tum c. 33, 12. *Hoc spectaculo accensi dextra laevaque ante se quisque memorandum proelium cient*. Ut hoc libro [c. 34, 10.] *Virtute sua quemque fretos*. et [c. 36, 7.] *Pro se quisque obviam effusi laudant*. Et alibi [35, 34, 8.] *Pro se quisque revocare jubebant*. [26, 36, 10.] *Pro se quisque conferebant*. 9, 6, 7. ex melioribus MSS. legimus: *Senatus populusque obviam egressi justis omnibus hospitalibus privatisque et publicis funguntur officiis*. non *egressus* et *fungitur*, ut vulgo. Eodem libro c. 36, 1. iterum scripti: *Eam intrare haud fere quisquam, praeter ducem ipsum, audebant*. Vulgo *audebat*. J. FR. GRON. *dilecti* Voss. 1. et Lovel. 1. a m. 1. V. infra ad 37, 51, 7. *deleti* Lovel. 4. V. ad 4, 25, 8. Deinde *mitterentur*, ut Gronov. edidit, plerique codd. quum alterum non nisi in Florent. Lovel. 1. 4. et Klock. supersit. Saepe τὸ *quisque* cum verbo plurali construi, supra vidimus ad 2, 22, 7. Neque tantum cum verbo plurali, verum etiam, ut hoc loco, verbo et adjectivo sive participio ejusdem numeri. Supra 2, 7, 1. *Ambo exercitus, Vejens Tarquiniensisque, suas quisque abirent domos*. c. 12, 16. *Ceteri, ut cuique ceciderit primo, suo quisque tempore aderunt*. c. 23, 11. *Haec se meritos dicere, exprobrantes suam quisque, alius alibi, militiam*. 6, 8, 2. *Procurrunt pariter omnes clamore sublato; sequere imperatorem, pro se quisque clamantes*. c. 13, 8. *Romamque omnes missi, defectionem sui quisque populi haud perplexe indicavere*. c. 15, 3. *Hinc senatus, hinc plebs, suum quisque intuentes ducem, velut in acie constiterant*. 8, 7, 20. *In se quisque destrictam cernentes securim quievere*. 9, 2, 13. *Pro se quisque ad muniendum versi castra propter aquam vallo circumdant*. c. 14, 10. *Pro se quisque non haec Furculas, nec Caudium, nec saltus invios esse memorantes, caedunt pariter resistentes fusosque*. 10, 14, 19. *Pro se quisque miles, adesse alterum consulem, gaudio alacres fremunt*. 27, 46, 5. *Ab sui quisque ordinis hominibus in tentoria abducti, cum summa omnium laetitia hospitaliter excipiuntur*. ubi male hanc lectionem sollicitat Cl. Ant. Perizonius. (* 30, 27, 9.) 34, 37, 4. *Pro se quisque, bene sperare jubentes, fortes fortunam adjuvare ajebant*. 45, 38, 12. *Laureati et quisque donis, quibus donati sunt, insignes triumphum nomine cient*. et eodem cap. *Diversi domos quisque abeatis vestras*. V. Gronov. infra ad Liv. 7, 33, 12. et Cortium ad Sallust. Jug. 58.

Vulgus aliud trucidatum] *Volgus* Florent. V. ad 39, 53, 2. *Tum alio trucidatum* Lovel. 4.

§. 3. *Nec populus in eos, qui missi Romam erant, mitior fuit*.

3 tur; vulgus aliud trucidatum. Nec populus in eos, qui missi Romam erant, mitior fuit. medio in foro omnes virgis caesi ac securi percussi. id pro inmolatis in foro Tarquiniensium Romanis poenae hosti-
4 bus redditum. Res bello bene gestae, ut Samnites quoque amicitiam peterent, effecerunt. Legatis eorum comiter ab senatu responsum: foedere
5 in societatem accepti. Non eadem domi, quae militiae, fortuna erat plebi Romanae. nam etsi, un-

Ne populus Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *qui Romam missi erant* Lovel. 4.

Medio in foro omnes virgis caesi, ac securi percussi] CCCLVIII. Tarquinienses in foro Romano caesos scribit: at Diodorus CCCLX. Sic enim l. 16. [p. 534.] Ταρκυνίους δὲ ἄνδρας τ. καὶ ξ. δημοσίᾳ ἐθανάτωσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ SIG. In Diodoro sicut nunc editur ἄνδρας διακοσίους καὶ ἑξήκοντα. Ceterum vocem *omnes* omittit Harlej. 2. Eam transponit Lovel. 2. *virgis omnes caesi.*

Id pro inmolatis in foro Tarquiniensium Romanis poenae hostibus redditum] *pro violatis in foro* Hearnii Oxon. L. 1. Male. Contrario fere errore *immolatum*, pro *inviolatum*, infra est in uno cod. hoc lib. c. 20, 7. Supra hoc lib. c. 15, 10. *Trecentos septem milites Romanos captos Tarquinienses inmolarunt.* Et ita Florus 3, 18. *Consules inter sacra et aras inmolarentur.* Mox *hosti redditum* Gaertn.

§. 4. *Ut Samnites quoque amicitiam peterent*] Diodorus his item consulibus foedus inter Samnites et Romanos factum scribit l. 16. p. 534. SIG. Mox in verbis sequentibus *a senatu* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Ceterum ad haec verba lemma illud olim margini adscriptum exstitit *Foedus cum Samnitibus amicitiam populi Romani petentium sanctum.* quod deinceps librarius Florent. in contextum recepit; ita tamen, ut manus recentior iterum adscripserit, verba illa vacare. V. ad c. 15, 2.

§. 5. *Non eadem domi, quae militiae, fortuna erat*] *Non eadem, quae domi, militiae fortuna erat* Leid. 1. *Non eadem domi militiaeque fortuna erat* Lovel. 4. Mox alio ordine *levata erat usura* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Sorte ipsa obruebantur inopes, nexumque inibant] Id est, operas in servitute pro pecunia, quam debebant, praebebant, auctore Varrone [6. de ling. Lat. p. 82.] SIG. Hunc locum a perversa interpretatione Schookii vindicat Gronov. de Centes. et unc. usur. p. 473. 513. et 600. DUK. *sorte sua obruebantur* Leid. 2.

Nec patricios ambos consules] Vetusti codices, et hic, et alibi, constanter habent *ambo* in accusativo quoque casu, ut sit

ciario foenore facto, levata usura erat, sorte ipsa obruebantur inopes, nexumque inibant. eo nec patricios ambo consules, neque comitiorum curam, publicave studia prae privatis incommodis plebs ad
animum admittebat. Consulatus uterque apud pa- 6
tricios manet. Consules creati C. Sulpicius Peticus quartum, M. Valerius Publicola iterum. In bellum Etruscum intentam civitatem, quia Caeritem populum misericordia consanguinitatis Tarquinien-

κατ' ἀρχαϊσμὸν vox indeclinabilis, quemadmodum Graecis ἄμφω GELEN. *ambo* etiam optimi apud me codd. Alterum autem, quod ante Gelenium editi servarunt, profertur ex Leid. 2, Lovel. 1. a m. 2. Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. V. Gebhard. infra hoc lib. ad c. 40, 9. Gronov. infra ad 35, 21, 5. Male itaque de eo dubitat Glareanus infra ad 40, 46, 4.

Nec comitiorum curam, publicave studia prae privatis] *neque comitiorum curam* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod aliis displicuisse videtur, quia mox *nec* praecessit, cui *neque* non recte subjungi posse existimarunt. Sed v. quae infra notantur ad 9, 9, 14. Tum *pro privatis* Lovel. 2. et Harlej. 2. Male. *prae* enim eleganter inservit comparationi. V. supra ad 3, 26, 7. (* Immo annon *prae* hic est propter? Nemo publica studia ad animum admittebat propter privata. v. ad 6, 40, 1.) Error autem ortus est ex similitudine ductuum, quibus utraque vox per compendium in Mstis exarari solet. V. supra ad 6, 40, 1. Praepositionem omiserunt Lovel. 4. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quam similitudine syllabae initialis vocis sequentis interceptam puto.

§. 6. *C. Sulpicius Peticus quartum, M. Valerius Publicola iterum*] Supra in Pall. pr. ac tert. vocabatur *Petitus*. hic ab iisdem repetitur *Potitus*. a Palat. vero sec. *Poetilius*. GEBH. *Petus* Lovel. 4. *Penus* vel *Poenus* Lovel. 5. Portug. Harlej. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. *Potitus* Lovel. 2. 3. cum antiquioribus editis. *Potitius* Hearnii Oxon. L. 1. *Petitus* Lovel. 1. a m. 2. et Fragm. Hav. *Petilius* Haverk. *Peticus* edidit Sigonius. *Poeticus* Gruterus in postrema edit. *Paeticus* Gronov. V. supra ad c. 17, 13. Praeterea *Publicola item* Lovel. 2. sollemni scribarum aberratione. V. infra ad Epit. Liv. 14. Paullo ante *manet apud patricios*, transpositis dictionibus, Leid. 2. et Lovel. 1.

In bellum Etruscum intentam civitatem] *intenta civitate* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Male. Pendent enim ex sequenti *convertere*. Quare neque recte Lovel. 4. voces *intentam civitatem* omisit. *intentam in bellum Etruscum*, ut *intentos homines in eventum periculi alieni* supra 4, 37, 11. ubi vide. Mox

sibus adjunctum fama ferebat, legati Latini ad Volscos convertere, nunciantes, exercitum conscriptum armatumque jam suis finibus inminere: inde popu-
7 labundos in agrum Romanum venturos esse. Censuit igitur senatus, neutram neglegendam rem esse: utroque legiones scribi, consulesque sortiri provin-
8 cias jussit. Inclinavit deinde pars major curae in

Tarquiniensibus non adparet in Lovel. 4.

Latini ad Volscos convertere] *convenere* Lovel. 5. Et ita vir doctus ad marginem ed. Curionis legendum conjecit, quem ad verba Livii non adtendisse puto, quae ita mutata commodum sensum non habent. Quid enim foret, *Latini convenere civitatem ad Volscos?* Vitium in Mstis ortum est ex similitudine, quae est inter literas *rt* et *n*, praesertim in scriptura Longobardica; unde passim *vertit* et *venit*, ac *praevertit* et *praevenit*, in Mstis commutantur. V. ad 5, 49, 5. et ad 24, 6, 6. Non tantum eumdem errorem commiserunt librarii Lovel. 2. et 4. sed insuper etiam legerunt *Latini ac Volsci convenere*. contra mentem Livii, ut ex sequentibus patet.

Exercitum conscriptum armatumque] *exercitum scriptum* Leid. 2. et Lovel. 1. Livius quidem aeque *scribere exercitum*, *legiones*, *milites* dixit, ac *conscribere*. v. ad 6, 28, 5. quum tamen reliqui codd. vulgatum non mutent, eos sequi malo.

Deinde populabundos in agrum Romanum venturos esse] Gruterus in postrema editione dedit *deinde populandos*, quod proximi editores servarunt, et Gronovius anno 1665. mutavit in *deinde populabundos*, quam lectionem recentiores retinuerunt. Verum lectio haec a nullo cod. nisi forte ab Harlej. 1. ex quo nihil in excerptis adnotatum invenio, probatur. Nam voculam *deinde* non agnoscunt Leid. 2. et Lovel. 1. ejus autem loco praeferunt reliqui mei, omnesque Hearnii Oxonienses [Veith.] simul cum editionibus postrema Gruteriana prioribus, *inde*; quod in pristinum locum restitui. *inde*, id est ex finibus suis. Infra 26, 25, 6. *In Macedoniam, atque inde in Thraciam exercitum ac Maedos eduxit.* Supra 2, 10, 3. *Quum captum Janiculum, atque inde citatos decurrere hostes vidisset.* 5, 35, 3. *Hanc gentem Clusium, Romamque inde, venisse comperio.* et alibi saepe. Praeterea *populabundum in agrum Romanum venturum esse* Lovel. 4. [Veith.] quasi crediderit librarius, quum *exercitum* praecesserit, postea multitudinis numero inferri non posse *populabundos*. Verum passim apud Livium *exercitus* tamquam nomen collectivum in constructione considerari solet. Supra 3, 28, 2. *Quo fuerant ordine in via, exercitum omnem longo agmine circumdat hostium castris.* ad quem locum plura vide. Deinde *in agrum Romanum etiam venturos* addita voce Lovel. 2.

§. 7. *Neutram neglegendam*

Etruscum bellum; poſtquam literis Sulpicii consulis, cui Tarquinii provincia evenerat, cognitum eſt, depopulatam agrum circa Romanas salinas, praedaeque partem in Caeritum fines avectam, et haud dubie juventutem ejus populi inter praedatores fuiſſe. Itaque Valerium consulem, Volscis obpositum, 9 caſtraque ad finem Tusculanum habentem, revoca-

rem esse] *neclegendam rem* Florent. a m. 1. pro quo datum deinde *neglegendam rem*, quomodo etiam praefert Leid. 1. V. supra ad 2, 11, 4. *neutram rem negligendam* Portug. Denique verbum *esse* deficit in eodem Portug. Mox *utro*, pro *utroque*, habet Harlej. 1.

Consulesque sortiri provincias jussit] *consulibusque* Lovel. 2. quod librarii vitium eſt, non videntis, quemadmodum compendium *cons* reddendum foret. V. infra ad 10, 10, 2. Nam τῷ *jubere* casum tertium addi, neque Livii neque aliorum aequalium stilo convenit. V. ad 27, 24, 3. Ad haec *sortiri provincias jussi* edd. principes usque ad Aldum, qui recte *jussit* reſtituit.

§. 8. *Inclinavit deinde pars major curae in Etruscum bellum*] Pall. duo *pars major curiae*. GEBH. *Inclinatur deinde* Hearnii Oxon. C. cujus librario *inclinare* sine casu poni displicuiſſe videtur. Verum id Livio frequens eſt. Supra 3, 61, 4. *Si fortuna belli inclinet*. Ad quem locum plura vide. Deinde *major pars curae* trajectis vocabulis Haverk. *pars major curiae* Voſſ. 2. Lov. 3. *Inclinavit deinde pars major curare Etruscum bellum* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. [Veith.]

Cui Tarquinii provincia evenerat] *Tarquinia provincia evenerant* Fragm. Hav. a m. 1. pro quo deinde *Tarquinii* emendatum. Verum *Tarquinii provincia evenerat* dictum eſt eadem forma, qua supra erat *Volsci provincia evenerat* 5, 12, 6. Praeterea literis, olim continua serie scriptis, male in voces divisis *provinciae venerat* dederant librarii, sive, ut scribebant neglecta diphthongo, *provincie venerat*, quemadmodum eſt in Voſſ. 1. Leid. 1. et Harlej. 1. pro quo *provincia venerat* oſtentat Leid. 2. Sed v. ad eumdem locum Livii.

Praedaeque partem in Caeritum fines avectam] *in Caeritum partes* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N. Sed codicum illorum librariis adhuc inhaerebat modo praecedens vox *partem*. *interritum*, pro *in Caeritum*, male Gaertn. Tum *anectam* idem Gaertn. *advectam* Voſſ. ambo, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Sed recte vulgatum *avectam* firmant integriores Florent. Leid. 1. Harlej. 1. et Klock. *avectam* nempe ex agro circa salinas Romanas. V. infra ad 9, 4, 1. Paullo ante *salinas Romanas* edd. vett. Sed Aldus vocum illarum ordinem mutavit, consentientibus codd. scriptis omnibus, quibus utor.

Haud dubie juventutem ejus populi] *haud dubio* Leid. 1. Sed supra v. ad 3, 24, 3.

tum inde senatus dictatorem dicere juſſit. T. Manlium L. filium dixit. Is, quum sibi magiſtrum equitum A. Cornelium Coſſum dixiſſet, consulari exercitu contentus, ex auctoritate Patrum ac populi juſſu Caeritibus bellum indixit.

§. 9. *Valerium consulem Volscis oppositum, castraque ad finem Tusculanum habentem*] Vocem *consulem* ignorant Harlej. 2. et Portug. Deinde *castraque ac finem Tusculanum habentem* eſt in Haverk. sollemni scribarum errore. V. ad 21, 32, 2. *finem Tusculanam* Portug. Vocem hanc eo genere a Livio aliisque usurpari, supra vidimus ad 4, 2, 4. Reliquorum tamen, vulgatum defendentium, consensum praefero.

T. Manlium L. F. dixit] Mirum, cur non addiderit *Torquatum*. Deinde aut exemplum eſt, poſſe fieri dictatorem eum, qui antea non fuerit consul, ut de L. Manlio parente ante patuit: nisi quis eum patrem tribunum militum consulari poteſtate fuisse exiſtimet anno CCCLXXXVII. quod equidem conjicio: aut anno CCCXCVIII. [apud Liv. 7, 16, 1.] pro *Cn. Manlio* legendum eſſe *T. Manlio*. Id quoque mirum, quae cauſſa coëgerit dictatorem creari, cum tam eximium consulum par in magiſtratu esset, quorum alter etiam antea dictator fuit bello Gallico, unde eximiam pepererat gloriam. Alter praeter generis nobilitatem consul etiam eo anno fuit, quando e plebejorum manu consulatus rursus ereptus videbatur. GLAR. Pall. duo *inde senatus dictatorem dicere jussit C. Manlium. Is cum sibi.* sec. vero *T. Manlium Auli filium dixit.* Quae scripturae inconſtantia adduxit me, ut non succenserem Glareano, nescio in quas hallucinationum ambages se induenti. Tenebatur iisdem dudum ante illum Campanus; quibus cum se expedire nesciret, reposuit in editione sua *C. Manlium T. filium dixit.* GEBH. Ex omnibus codd. meis vulgatam scripturam inveni in Lovel. 5. Et eam forte etiam servavit Klock. ex quo nulla diversitas adfertur. Reliqui varie mutarunt. *dictatorem dicere jussit C. Manilium*, vel *Mallium. Is quum sibi* habent Voſſ. 2. et Lovel. 3. *dictatorem dicere jussit G. Manilium A. Is quum sibi* Fragm. Hav. a m. 1. in quo deinde *G. Manilium A. filium dixit* a m. 2. emendatur. *dictatorem dicere jussit C. Manlium L. filium. Is quum sibi* Lovel. 4. *dictatorem dicere jussit T. Mallium Auli filium. Is quum sibi* Gaertn. *Manilium T. F. dixit*, omiſſo praenomine, Florent. *C. Manilium dixit*, patris praenomine neglecto, Hearnii Oxon. L. 1. *C. Manlium*, vel *Manilium, Lucii filium duxit* ejusdem Hearnii L. 2. et C. atque ex meis Leid. 1. Lovel. 2. et Harlej. 1. *T. Manlium Auli fil. dixit* ejusdem Hearnii B. *T. Manlium A. filium dixit* Harlej. 2. et Portug. *T. Manlius A. filium dixit* Haverk. *Tum T. Manlium Lucii filium dixit* Leid. 2. et Lovel. 1. *Cum T. Manlium Lucii filium dixit* Voſſ. 1. Nihil mutandum puto. Eſt enim T. Manlius Lucii filius supra memoratus hoc lib. c. 5. et 10. Sed, inquit Glareanus, aut exemplum eſt, poſſe fieri dictatorem eum, qui antea non

XX. Tum primum Caerites, tamquam in verbis hostium vis major ad bellum significandum, quam in suis factis, qui per populationem Romanos lacessierant, esset, verus belli terror invasit: et quam non suarum virium ea dimicatio esset, cerne-

fuerit consul, vel conjicio supra c. 16, 1. pro *Cn. Manlio*, legendum esse *T. Manlio*. Prius admitto. Non modo enim L. Manlius, Titi pater, ut Glareanus ipse notavit, hunc honorem adeptus est, licet consul non fuisset; verum simile exemplum etiam xvi annis postea obcurrit in L. Papirio Crasso, qui praetor existens dictator dictus est infra 8, 12, 2. *Dictatorem L. Papirium Crassum, qui tum forte erat praetor, dixit.* idque antequam consulatum gessisset. Alterum, ut T. Manlius jam consulatum gessisse dicamus, et Livium supra c. 16, 1. emendemus, probari nequit, ut partim ex Livio, partim ex fragmentis marmorum Capitolinorum colligitur. Nam T. Manlius Torquatus, quem Lucii filium Livius supra c. 5, 3. et 10, 2. vocarat, demum consul memoretur infra c. 27, 3. et hunc primum ejus consulatum fuisse, patet ex eo, quod triennio postea *secundum consul* dicatur c. 28, 6. tum quadriennio interjecto *consul tertium*. Eodem anno triumphavit. Ejus autem triumphus ita in fragmentis Fastor. triumph. adnotatur: - - - - - *ANLIVS. L. F. A. N. IMPERIOSS. TORQVAT. COS. III. DE. LATINEIS. CAMPANEIS. SIDICINEIS. AVRVNCEIS. XV. K. IVNIAS.* Unde, revera eum anno illo tertium consulem fuisse, et numeros in Livio vitiosos non esse, praeterea eum ante dictaturam consulatum non obtinuisse, constat.

§. 10. *Magistrum equitum A. Cornelium Cossum dixisset*] Vox *equitum* exsulat a Portug. Cornelii Cossi praenomen a Voss. 2. Lovel. 1. ut et Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. Lovel. 3. qui in codd. C. praenomen Lucii ipsi tribuit auctor est.

Consulari exercitu contentus etc. *Caeritibus bellum indixit*] *consulari exercitu contempto* Lov. 4. [Veith.] Passim *contentus* et *contemtus* confunduntur in Mstis. V. infra ad 25, 38, 20. Deinde *indixisset* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Ceterum addit in fine haec verba Florent. *Manlius L. F. dictator creatur bello Cerito*, quae verba olim pro lemmate margini adscripta fuerunt. V. supra ad §. 2. Suprascriptum tamen est m. 2. verba illa vacare.

§. 1. *In suis factis, qui per populationem Romanos lacessierant, esset*] Tò *esset* deficit in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. 1. et Harlej. 2. Illud autem transponitur ibi *in suis factis esset* in Lovel. 4. 5. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Deinde *per populationes* idem Haverk. Sed unius tantum populationis circa Romanas salinas Livius cap. praec. meminit. Tum *lacesserant* Leid. 2. Lovel. 4. 5. Portug. Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. [Veith.] *lacessierant etiam* Lovel. 3. *lacessiti erant* manus docta conjecit in margine ed. Curionis; cui conjecturae occasionem dedit, quod in ed. illa duabus vocibus

2 bant. Poenitebatque populationis, et Tarquinienses exsecrabantur defectionis auctores. nec arma, aut bellum quisquam adparare, sed pro se quisque legatos mitti jubebat ad petendam erroris veniam.
3 Legati senatum quum adissent, ab senatu rejecti ad populum, Deos rogaverunt, quorum sacra bello Gallico accepta rite procurassent, ut Romanos flo-

per errorem scribarum vulgaretur *lacessi erant*. Id autem eodem modo dictum foret, quo alibi apud Livium occurrit *communicati sint*, *fluctuatus fuerat*, et similia. V. ad 4, 24, 2. Sed vulgatum probum est. In verbis praecedentibus *ad significandum bellum* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. ac 5.

Verus belli terror invasit] Vet. lib. *etiam verus belli terror invasit*. SIG. Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et N. similiter *το etiam* adsciscunt, cujus loco *et* praeferunt Lovel. 4. et Hearnii C. Praeterea *veteris belli terror* Voss. 2. *belli verus terror* Leid. 2. et Lovel. 1. *belli vetus terror* Lovel. 4. *verus terror belli* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. [*et vetus terror* Veith.]

Et, quam non suarum virium ea dimicatio esset, cernebant] *et, quia non suarum virium eam dimicationem esse cernebant* Lovel. 3. *eam dimicationem esse cernebant* etiam Voss. 2. Nihil mutandum. Dictum enim est, quemadmodum illud supra 4, 31, 2. *Documentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile esset.* ubi v. quae notata sunt.

§. 2. *Nec arma, aut bellum quisquam adparare*] *nec arma, nec bellum* Harlej. 2. et Haverk. *nec arma, nec aut bellum*, utraque lectione juncta, Lovel. 1. a m. 1. Deinde *quisquam parare* Klock. Nihil muto. Utrumque et *adparare arma* et *adparare bellum* Livio familiare est. Supra 3, 62, 5. *Reliquum diei adparandis armis consumtum est.* 32, 5, 8. *Bellum, ei quando umquam ante alias, cum magna cura adparavit.* 42, 18, 1. *Quippe quem non justum modo adparare bellum regio animo.*

Pro se quisque legatos mitti jubebat ad petendam erroris veniam] Invitis libris nihil temere mutandum censeo. Placeret tamen, si libris auctoribus fieri posset, *pro se quisque legatos mitti jubebant ad petendam errori veniam. pro se quisque jubebant*, quemadmodum *apud quem quisque servierant* supra 2, 22, 7. *ad petendam veniam errori* ut 3, 12, 8. *Veniam errori atque adolescentiae petendo, sibi ut condonarent filium, orabat.* 33, 11, 3. *Caduceator eo regius venit, specie ut induciae essent, revera ad petendam veniam legatis mittendis.* 40, 15, 10. *Te majorem fratrem pro minore deprecari oportebat, te adolescentiae, te errori veniam impetrare.* Similia plura supra v. ad 3, 46, 2. Neutram tamen emendationem invito cuiquam obtrudo. Certe *petere veniam*

rentes ea sui misericordia caperet, quae se rebus adfectis quondam populi Romani cepisset; conver- 4
sique ad delubra Vestae, hospitium flaminum Vestaliumque ab se caste ac religiose cultum invocabant. *Eane meritos, crederet quisquam, hostes repente* 5
sine caussa factos? aut, si quid hostiliter fecissent, consilio id magis, quam furore lapsos, fecisse, ut sua ve-

erroris etiam infra est 38, 13, 12. *In urbem compulsi veniam erroris petebant.* Ceterum *ad petendum erroris veniam* Leid. 2. V. infra ad 40, 49, 1. Praeterea post haec verba additur in Florent. *Legati Ceritum erroris veniam precantur.* quod ex lemmate marginali in contextum receptum est. V. supra hoc lib. c. 15, 2.

§. 3. *Legati senatum quum adissent*] *Legati quum senatum* Haverk. Tum *addissent* Leid. 2. V. supra ad 4, 57, 11. *audissent* Klock. et Portug. *adiissent* Lovel. 4. V. infra ad 8, 2, 9.

Quorum sacra bello Gallico accepta rite procurassent, ut Romanos florentes] *quorum sacro bello Gallico* Haverk. *quorum sacra bellico accepta* Leid. 2. in quo cod. verba *ut Romanos florentes* culpa librarii non adparent. Paullo ante trajectis vocibus *rogaverunt Deos* edd. vett. usque ad Aldum; qui, consentientibus scriptis, *Deos rogaverunt* reposuit.

Quae se rebus adflictis quondam populi Romani cepisset] Ardelio nescio quis, non adsecutus ejus vocis elegantiam, *rebus affectis* mutavit in *afflictis*. GELEN. *rebus adfectis* etiam omnes mei. V. supra ad 5, 18, 4. Vox *quondam* exsulat ab Harlej. 2. et Portug. *quondam pater ce-pisset* habet Klock. cujus librarius compendia *p. r.*, id est *populus Romanus*, et *pr*, id est *pater*, inter se perperam confudit, similiterque erravit mox §. 5. et 7. etiam 8, 35, 5. et alibi. (* 35, 41, 8.)

§. 4. *Ad delubra Vestae, hospitium flaminum Vestaliumque ab se caste ac religiose cultum*] *ad delubrum Vestae* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Deinde *hospitium flaminium* Gaertn. Tum *a se* idem codex. Tandem *caste ac gloriose cultum* Lovel. 1.

Eane meritos crederet quisquam, hostes repente sine caussa factos] Nisi sit derivatio caussae in fortunae iniquitatem, hunc sensum nequaquam intelligo. GLAR. Sententia, quae obscurissima Glareano visa est, haec est: Credibilene esset, eos, qui tam magna beneficia populo Romano dedissent, hostes ejus repente sine caussa factos? Inde transfertur culpa aut in temeritatem eorum, qui fecissent, aut in necessitatem. SIG. Lego *Bene meritos*. KLOCK. Codices nihil mutant, nisi quod *Ea nec meritos* sit in Leid. 2. *Eo ne meritos* in Haverk. Sed sensum loci recte vidit Sigonius, eamque ob caussam Klockii conjectura facile careo.

§. 5. *Si quid hostiliter fecis-*

tera beneficia, locata praesertim apud tam gratos, novis corrumperent maleficiis? florentemque populum Romanum ac felicissimum bello sibi desumerent hostem, cujus adflicti amicitiam cepissent? ne adpellarent consilium,
6 *quae vis ac necessitas adpellanda esset. Transeuntes agmine infesto per agrum suum Tarquinienses, quum praeter viam nihil petissent, traxisse quosdam agrestium,*
7 *populationis ejus, quae sibi crimini detur, comites. Eos,*

sent, consilio id magis, quam furore lapsos fecisse] Vocula initialis deest in Harlej. 1. Deinde *furore lapsos fuisse* Haverk. solito scribarum lapsu. V. infra ad 31, 45, 2. Mox *vertere*, pro *vetere*, Leid. 2. Deinde *locataque*, pro *locata*, Gaertn.

Florentemque populum Romanum ac felicissimum bello sibi desumerent hostem] Tà *que* et *sibi* omittuntur in Fragm. Hav. a m. 1. ac in Portug. Deinde *florentemque pat' ac felicissimum* Klock. V. supra hoc cap. §. 3. Mox *vis et necessitas* praeferunt Voss. 2. et Fragm. Hav.

§. 6. *Quum praeter viam nihil petissent*] Vox *nihil* male deficit in Harlej. 1. *nihil cepissent* habet Klock. Paullo ante *Transeuntis*, pro *Transeuntes*, more antiquo est in Leid. 1. ac Gaertn. inde vero in Florent. factum est *Transeundis*, quod literae *d* et *t* in sono ac pronunciatione parum differant. V. supra hoc lib. ad c. 16, 3.

Traxisse quosdam agrestium populationis ejus, quae sibi crimini detur, comites] *transisse* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. quomodo olim etiam primi editores peccarunt apud Silium Ital. 13, 319. Deinde *quos quidam* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *quorum quidam* Lovel. 3. *quo solam* Gaertn. Tum *agrestum* ed. Parm. At v. quae notantur ad 2, 63, 2. Hinc *quae crimini sibi detur* Harlej. 2. *quae crimini sibi de*, sive *dent*, Harlej. 1. *quae crimini sibi dentur* Haverk. *quae crimini sibi sit* Lovel. 4. quam locutionem inlustravi supra ad 2, 52, 7. Sed recte in vulgatum alii codd. conspirant. Supra 1, 5, 4. *Crimini maxime dabant, in Numitoris agros ab his inpetum fieri.* 7, 4, 4. *Criminique ei tribunus inter cetera dabat.* Ex testimoniis autem Terentii ad eum locum laudatis patet, simili modo dictum esse *vitio dare.*

§. 7. *Eos, seu dedi placeat*] *sive dedi placeat* in Portug. a m. 1. fuisse videtur, pro quo datum *si dedi placeat* a m. 2. Mox *daturos poenam*, pro *poenas*, Lovel. 2.

Caere, sacrarium populi Romani, diversorium sacerdotum] *Certe* perperam Leid. 2. et Lovel. 4. Tum *sacrarium pater* Klock. V. ad §. 3. Deinde *diversorum sacerdotum* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. a m. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *deversorium sacerdotum* recte Florent. a m. 1. quod indoctior postea in *diversorium* mutavit. V. supra ad

seu dedi placeat, dedere se paratos esse; seu supplicio adfici daturos poenas. Caere, sacrarium populi Romani, deversorium sacerdotum, ac receptaculum Romanorum sacrorum, intactum inviolatumque crimine belli, hospitio Vestalium cultisque Diis darent. Movit populum 8
non tam caussa praesens, quam vetus meritum, ut maleficii, quam beneficii, potius inmemores essent. Itaque pax populo Caeriti data, induciasque in cen-

1, 51, 2. et 8. Mox *intactum inmolatumque*, pro *inviolatumque*, Lovel. 3. V. ad cap. praec. §. 3. Similitudo literarum *m* et *vi* in scriptura Longobardica librario fraudi fuit.

8. *Movit populum non tam caussa praesens*] Ultimam vocem recidit Palat. tert. codex alioqui castigatissimus. GEBH. Eamdem vocem agnoscunt omnes mei, et necessariam probat oppositio τῶν *caussa praesens* et *vetus meritum*, quemadmodum etiam supra opponebantur *vetera beneficia* et *nova maleficia*.

Ut maleficii, quam beneficii, potius inmemores essent] Credo firmissime, illam voculam nihili *potius* ab ardelionibus inculcatam, ac scribendum: *ut maleficii, quam beneficii, immemores essent.* Sic Plautus in Rudent. 4, 4, 70.

Eo tacent, quia tacita bona 'st mulier semper, quam loquens.

V. Lipsium Quaestion. Epist. 5. Epist. 23. Reperi infra l. 8, 22. in codice MS. Pal. *Cum relatum esset a Graecis, gente lingua strenua, quam factis.* Ubi τὸ *magis* superne ab aliena manu adjectum. l. 10, 26. exhibent Pall. duo meliores: *Tanta laetitia ac gratulatio fuit, ut praeciperetur victoria animis: triumphusque quam bellum decretum consulibus videretur.* subaudito *magis*. GEBH. Gebhardi conjecturam probabilem reddere potest, quod ordo verborum non idem sit in omnibus Mstis. Nam *ut maleficii memores, quam beneficii, potius essent* praeferunt Portug. et Harlej. 2. sed in eorum priori *ut* in *ne* mutatum est, propter sensum. *ut maleficii immemores, quam beneficii, potius essent* Haverk. Alibi etiam *quam*, pro *potius quam*, poni, sive *potius* per ellipsin omitti, Gronovius supra docuit ad 5, 21, 15. Adde, quae infra notantur ad 34, 49, 10. Invitis tamen Mstis, solius tantum conjecturae ductu similia in scriptoribus priscis mutare, periculosum esse duco; quum utriusque locutionis tum apud Livium, tum apud alios, plura exempla proferre facile sit. *ne maleficii, quam beneficii potius memores* est in Fragm. Hav. a m. 2. *ut maleficii, quam beneficio potius memores essent* in Voss. 2. et Gaertn. *ut maleficii potius memores essent*, omissis vocibus *quam beneficii*, praeferunt Florent. et Lovel. 5. in quorum posteriori in margine emendatur *ne maleficii potius, quam maleficii immemores essent.* sed

tum annos factas in senatusconsultum referri placuit.
9 In Faliscos, eodem noxios crimine, vis belli conversa est: sed hostes nusquam inventi. Quum populatione peragrati fines essent, ab obpugnatione urbium temperatum: legionibusque Romam reductis, reliquum anni muris turribusque reficiendis consumtum, et aedes Apollinis dedicata est.

voluit interpolator *quam beneficii*. Tandem *malificii* Leid. 1.

Itaque pax populo Caeriti data] *populo Caeretici* Gaertn. *populo Caereti* Haverk. Utroque modo *Caeretes* et *Caerites* dici, infra videbimus ad 22, 1, 10. *populi Caeriti* Leid. 1. et Fragm. Hav. a manu pr. *populo Caeriti pax data* Lovel. 4.

Induciasque in centum annos factas in senatusconsultum referri placuit] Pall. duo *induciasque in centum annos infectas senatus consultum referri placuit*. sec. pro *factas*, exhibet *datas*. GEBH. *in centum annos datas* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. Sed modo praecessit *pax populo Caeriti data*, quare eadem vox horum codd. fide hic repeti nequit. *in centum annos infectas* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. verum hi codd. culpa librariorum vitiati sunt, dederunt enim *infectas* pro *factas in*. Tum *in senatusconsulto referri* Portug. et edd. princ. ex non intellecta compendiaria lectione *in S. C.* V. ad 38, 60, 1. *in senatu consulto* Lovel. 4. *in senatusconsultu* Lovel. 5. de quo v. supra ad 5, 13, 5. *in S. C.* ambigue Klock. *S. C.* omissa praepositione, Leid. 2. *senatusconsultum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *senatusconsulto* Mediol. ed. anni 1495. et quaedam proximae. *in senatusconsulta* Froben. anni 1531. quod recentiores servarunt usque ad Gronov. qui in priori edit. notarum *in senatusconsultum* ex calamo exaratis scribendum monuit, eamque lectionem deinde anno 1665. in contextum recepit, quo tempore tamen notam, nescio quam ob caussam, omisit.

§. 9. *Hostes nusquam inventi*] *nuquam*, vel *nunquam*, Leid. 2. et Lovel. 1. 4. ac 5. saepius obvio librariorum errore. V. infra ad Liv. 36, 17, 10. [*cum peragratione populati* Veith.]

Ab obpugnatione urbium temperatum: legionibusque Romam reductis] *temperatum est* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Tum conjunctio *que* exsulat ab Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Et aedes Apollinis dedicata est] *etiam aedes* Lovel. 2. *et aedis Apollinis* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Klock. Videnda sunt superius notata ad 4, 25, 3.

§. 1. *Extremo anno comitia consularia*] *Extremo anni* Lovel. 2. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Eorum tamen auctoritas non satis gravis videtur ad receptam lectionem mutandam. V. supra ad 3, 29, 8.

Passuros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem ha-

XXI. Extremo anno comitia consularia certamen 1
Patrum ac plebis diremit, tribunis negantibus pas-
suros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem
haberentur; dictatore obstinato tollere potius to-
tum e republica consulatum, quam promiscuum
Patribus ac plebi facere. Prolatandis igitur comi- 2
tiis quum dictator magistratu abisset, res ad inter-

berentur] *comitia haberi passuros*, mutato ordine dictionum, Lovel. 4. Deinde *nisi secundum* Leid. 2. Lovel. 2. Haverk. et edd. principes. Frobenius demum anno 1535. *ni* dedit, cui reliqui codd. consentiunt. Saepe ita variant codd. V. ad 23, 1, 8. Deinde *legem Liciniam* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Dictatore obstinato tollere] *dictator obstinato* Leid. 2. *dictator eo obstinato* Voss. 1. et Lovel 1. *dictatore eo obstinato* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N.

Promiscuum Patribus ac plebi facere] *promissum* Leid. 1. cujus librarius dare voluisse videtur *promiscum*, quemadmodum saepe in eodem codice scriptum occurrit, et hic exhibet Florent. V. ad 3, 47, 7. et 10, 41, 3. Tum *Patribus ac plebis* Voss. 1. et Lovel. 1. An voluerunt *Patribus ac plebejis*? Sed nihil mutandum. Voces *ac plebi* desunt in Leid. 2.

§. 2. *Prolatandis igitur comitiis*] Lego *Prolatis igitur comitiis*. KLOCK. Lege ex Pall. duobus MSS. melioribus *Protelandis igitur comitiis*. Quod elegans verbum imperitissimi correctores maxima auctoris injuria e libris Livii profligarunt. Restitui quoque supra. Est autem *protelare* longius propellere atque protollere. Terentius in Phorm. 1, 4, 36.

Ne te iratus suis saevidicis
dictis protelet.

Sic repono l. 27, 46. *Qui protelando spatium hosti det, eum et illa castra prodere Annibali.* Sic et reponendum censeo l. 37, 19. *Si ex hoc impetu rerum nihil protelando remittitur.* Palat. sec. *Prolatatis igitur comitiis.* GEBH. *Protelandis* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *Protelare* verbum antiquum est, quo, praeter Terentium, a Gebhardo laudatum, etiam usi sunt Plautus, (* v. Gronov. Lect. Plaut. p. 238.) Turpilius, Sisenna et alii, verum alio sensu, nempe pro vi propellere, proturbare. Eodem etiam usus est ipso illo sensu Apulejus, qui passim antiquata captare amavit, 8. *Metam. p. 209. edit. Elm. *Non vestrorum spoliorum cupidine latrocinamur, sed hanc ipsam cladem de vestris protelamus manibus.* et l. 9. p. 218. *Adreptis cujuscemodi telis, mutuoque, ut exitium commune protelarent, cohortati.* Inferiori aevo huic verbo alia notio addita est, atque pro differre, proferre, protrahere usurpari coepit, eaque significatione apud auctores, qui prolapsa jam lingua Latina scripsere, frequenter occurrit. Eorum antiquissimum invenio JCtum Ulpianum, ex quo

regnum rediit. Infeſtam inde Patribus plebem interreges quum accepiſſent, ad undecimum interre-
3 gem ſeditionibus certatum eſt. Legis Liciniae patrocinium tribuni jactabant. Propior dolor plebi foenoris ingraveſcentis erat: curaeque privatae in

duo loca viri docti adtulerunt; sed quae nonnulli a Triboniano interpolata suspicantur. Apud poſteriores paſſim reperitur. V. Cl. Dukerum ad opusc. de Latin. vet. JCtorum p. 331. quosque ibi laudavit, Cortium ad Salluſt. Catil. 43, 3. et Cerdam in Advers. sacr. c. 20, 4. et c. 157, 4. Eo sensu itaque verbum illud Livius hic et locis a Gebhardo adlatis adhibere non potuit, utpote cui nondum ea significatio addita erat: sed librarii ejus auctores hic et alibi exſtitere, qui verbum *prolatare* minus sibi notum in notiſſimum *protelare* commutarunt, eodem modo quo *magnificare* dederunt pro *magni facere* 2, 13, 7. *bellum* pro *proelio* 3, 61, 2. *intimare* pro *instare* 4, 46, 4. *restaurare* pro *instaurare* 5, 52, 9. *parentela* pro *patria* 6, 14, 8. *exspectare* pro *spectare* 6, 33, 1. *obviare* pro *obviam ire* 9, 23, 4. *salvare* pro *servare* in Epit. Liv. 55. Verbo autem *prolatare* Livius et alii auctores saepius pro proferre, differre, usi sunt. Ita supra 2, 36, 5. *Cunctantem tamen ac prolatantem ingens vis morbi adorta est debilitate subita.* 21, 5, 1. *Velut Italia ei provincia decreta bellumque Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus.* Quibus locis quidam codd. similiter peccarunt, et Gebhardus etiam eorum priori *protelantem* veriorem lectionem eſſe exiſtimavit. Verum quemadmodum ibi *cunctari* et *prolatare* junguntur, ita etiam apud Tacit. 15. Ann. 51. *Cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quaedam accendere et arguere conjuratos.* Eodem autem verbo et alibi utitur: ut 13. Ann. 34. *Mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur.* ubi videndus eſt Rhenanus, qui plura exempla laudavit. Silius Ital. 3, 141.

— — brevitasque vetat mutabilis horae
Prolatare diem.

Curtius 10, 2, 10. *Prolatando aliquantum extraxerat temporis.* Ubi Modius in aliis membranis eodem errore, ut hoc loco, *protelando*, in aliis ex glossemate *differendo* invenit. Cic. Orat. 4. Catil 3. *Id obprimi sustentando ac prolatando nullo pacto potest.* Ceterum *prolatatis igitur comitiis* eſt in Harlej. 2. et Hearnii Oxon. N. ac B., quae lectio ex non intellecta altera scriptura interpolatione librariorum nata eſt. *Prolatandis comitiis* eſt prolatando, differendo comitia. Salluſt. in Jug. 27. *Omnis invidia prolatandis consultationibus dilapsa erat.* Ubi v. Cl. Cortium. Ejusdem generis eſt illud, quod supra habuimus 1, 53, 3. *Quum divendenda praeda quadringenta talenta argenti aurique refecisset.* Et hoc exemplo legi etiam poſſet supra 2, 13, 6. *Ergo, ita honoranda virtute, feminae quoque ad publica decora excitatae, quomodo simul cum vulgato honorata vir-*

certaminibus publicis erumpebant. Quorum taedio 4
Patres L. Cornelium Scipionem interregem concordiae caussa observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere. P. Valerio Publicolae datus e plebe collega C. Marcius Rutulus. Inclinatis semel in 5

tute in contextum recepit librarius optimi Leid. 1. Praeterea *Prolatis igitur comitiis* Portug. et Haverk. quod vel ex glossa τοῦ *Prolatandis* receptum est, quomodo in loco Curtii laudato *differendo* pro *prolatando* in membranis invenerat Modius. Vel ita datum est pro *Prolatatis*, quod in quibusdam superest codicibus, eodem librariorum errore, quo obcurrunt *tuta* pro *tutata*, *capta* pro *captata*, et similia, de quibus v. ad 10, 37, 2. Certe ita in loco Taciti 13. Ann. laudato *prolatum* loco τοῦ *prolatatum* ante Rhenanum legebatur.

Quum dictator magistratu abisset] Vox *dictator* deficit in Lovel. 4. Tum *magistratum abisset* Lov. 1. *magistratu abiisset* Gaertn. 2. Port. [?] et Haverk. V. ad 2, 4, 2. Mox *Infesta inde Patribus plebe* Voss. 1. a m. 2. quum a m. 1. fuisset *plebem*. Id vero emendatum est, quod ultimam literam vocis *Infestam* absorpserant primae sequentis. V. infra ad 37, 29, 5.

Ad undecimum interregem seditionibus certatum est] *ad undecimum interregnum* Harlej. 2. et Gaertn. *ad undecimum interreges* Florent. *usque ad undecimum interregem* Portug. inter versus. Sed, τὸ *usque* invitis reliquis scriptis addi, non necesse est, quum *ad* saepe ponatur pro usque ad. V. ad Epit. Liv. 102. Praeterea *cunctatum est* Lovel. 5. Sed *certatum*, omisso verbo *est*, Gaertn. 1

§. 3. *Propior dolor plebi foenoris ingravescentis erat*] *proprior dolor* Leid. 2. et Lovel. 3. V. supra ad 4, 17, 5. Doujatius, *propior* de ea re sumi, quae conjunctior est et arctius tangit, probans loco Cic. ex orat. pro Sextio, tam ignave Calepinum suum consuluit, ut ne locum quidem investigandi laborem subire voluerit. Id tamen facere si in animum induxisset, comperisset, apud Cic. in ea orat. c. 18. non legi: *Omnibus sua propiora esse pericula, quam aliena*, quemadmodum laudat, et fere antea laudavit Calepinus, nisi quod dederit *Omnia sua sibi propiora*; sed *suaque sibi propiora esse pericula, quam mea*. Deinde *foenoris ingravescentis plebi erat* Haverk. *foeneris plebi ingravescentis* Lovel. 5. *levi foenoris ingravescentis* Harlej. 1. De lectione *foeneris* v. Dausquej. de Orthogr. parte sec. in v. *Foenus*.

§. 4. *Concordiae caussa observare legem Liciniam*] *caussa concordiae* Leid. 1. Tum *observari legem Liciniam comitiis* Haverk. *observare legem Licinia in comitiis* Leid. 2. ut dare voluisse videri posset *observare legem Liciniam in comitiis*. Sed praepositio abesse potest, ac solet. V. Cl. Jac. Gronov. ad Liv. 31, 7, 1. Paullo ante *Quarum taedio*, pro *Quorum*, quasi referri deberet ad *curas privatas*, Leid. ambo, Lovel. 2. et Florent. [Veith.] neque longe abit Lovel. 3. in quo est *Quarum taedio*. Verum curae illae pri-

concordiam animis, novi consules, foenebrem quoque rem, quae distinere unanimos videbatur, levare adgressi,

vatae erant plebis, foenus ingravescens dolentis. Non autem earum curarum, sed certaminum publicorum taedio Patres interregem legem Liciniam observare jusserunt. Servandum itaque est vulgatum.

Publicolae datus e plebe collega C. Marcius Rutilus] *ex plebe* Lovel. 2. *a plebe* edd. vett. Ut infra c. 23, 1. *M. Popillius Laenas a plebe consul, a Patribus L. Cornelius Scipio datus. e plebe* primus vulgari curavit Frobenius anno 1535. et cum eo stant, uno excepto, omnes codices. Utraque lectio firmari potest loco Livii supra c. 1, 2. *Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit. Patres praeturam Sp. Furio, M. filio, Camillo, aedilitatem Cn. Quinctio Capitolino et P. Cornelio Scipioni, suarum gentium viris, gratia campestri ceperunt. L. Sextio collega. ex Patribus datus L. Aemilius Mamercinus.* Codicum itaque auctoritatem sequor. Praeterea *Rutilius* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. duo, Portug. Klock. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. cum edd. multis. V. supra ad c. 17, 6. Denique iterati consulatus notam addendam censet Glarean. infra ad §. 6. quod etiam supra consul memoretur c. 16. in princ. Sed v. ad 2, 16, 7.

§. 5. *Inclinatis semel in concordiam animis*] *Inclinatis semper* perperam Lovel. 2. Tum *in concordia* Lovel. 5. et Gaertn. *ad concordiam* Harlej. 2. quem solum ab hac parte stantem non audiendum censeo. Supra 6, 39, 3. *Dictator rem in caussam plebis inclinavit.* 8, 21, 8. *In hanc sententiam maxime consul ipse inclinavit animos.* 10, 20, 1. *Romana vis in Etruscum bellum magis inclinat.* 30, 9, 7. *In hoc consilium maxime inclinant.* Et ita hic iterum verbo cum praepositione *in* composito in regimine eamdem Livius addidit, ut saepe facere amavit. V. ad praefat. §. 11. Quamvis tamen nec alterius exempla apud nostrum desint. Infra 23, 33, 4. *Ad fortunam inclinavit.* 40, 5, 6. *Ad quae jam sua sponte animum inclinasset.* V. infra ad 42, 30, 1. Mox *funebrem quoque rem*, pro *foenebrem*, Voss. ambo, Leid. pr. Lovel. 1. 2. 3. 4. Lovel. 5. a m. 1. Gaertn. Haverk. et multae ex vett. edd. nempe Rom. anni 1472. Parm. et Tarvis. utraque. *fine brevi*, pro *foenebrem*, Leid. 2.

Quae distinere unanimos videbatur] Pall. duo meliores, *quae destinare unanimes videbatur.* Sed *distinere* legitimum hoc loco verbum est. Onomasticum *Distineo* περισπῶ. Palat. sec. *foenebrem quoque rem distinere in annos videbantur.* l. 9, 16. *Duae factiones senatum distinebant.* l. 31, 11. *Et distinenda copias caussa inprimis fuisset serius in Africam trajiciendi.* GEBH. *destinare* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Gaertn. et Klock. [Veith.] *distinare* Lovel. 1. *destinare* Florent. Portug. a m. 1. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *distrahere* Harlej. 2. in marg. Sed recte Gebhardus *distinere* probavit. Supra 5, 20, 4. *Duae*

adgressi, solutionem alieni aeris in publicam curam verterunt; quinqueviris creatis, quos mensarios ab dispensatione pecuniae adpellarunt. Meriti aequi- 6

senatum distinebant sententiae. ubi alia exempla vide quum locutionis, tum ejusdem etiam varietatis in codd. Mstis. Deinde *inanimos* Lovel. 2. 4. 5. *unanimes* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et HearniiOxon.C. Utroque modo antiqui dixerunt *unanimus* et *unanimis*, quemadmodum etiam *exanimus* et *exanimis*, ac *semianimus* et *semianimis*. Ita *corpora semianima* 28, 23, 2. *In succensum rogum semianima pleraque injicerent corpora.* At *semianimis* 1, 48, 4. *Quum semianimi regio comitatu domum se reciperet.* 3, 13, 2. *Pugno ictum a Kaesone cecidisse semianimem.* cap. 57, 4. *Tollentes corpus semianime virginis.* Similiter *exanimis* supra est. 1, 25, 6. *Nondum tamen cura deseruerat exanimes vice unius.* V. quae notavi ad Silii 5, 584. (* v. Serv. ad Virg. 1. Aen. 484.) Eadem varietas est in *semisomnus* et *semisomnis.* V. infra ad 25, 39, 3. Ita *enervos* pro *enerves*, multi codd. apud Val. Max. praeferunt 2, 7, 15. Alia hujus generis plura v. apud Cortium ad Sall. Catil. 1, 3. Utro modo dicantur haec, perinde est. Vulgatum itaque servo, pro quo optimos codd. stare video. Praeterea addita voce *quoque videbatur* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. Tum *videbant* Harlej. 1. Similium errorum alia exempla v. infra ad 38, 40, 1. Denique *consules funebrem quoque rem destinere unanimes videbantur* perperam Portug. a m. 1. et Haverk.

Levare adgressi, solutionem alieni aeris] *levareque aggessi* Portug. Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. Tum vox *alieni* deficit in Lovel. 2. Ea transposita *aeris alieni* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Quinqueviris creatis, quos mensarios ab dispensatione pecuniae adpellarunt] Sigonius 2. de Ant. jur. Civ. Rom. 2. hoc discrimen inter *argentarios* ac *mensarios* statuit, quod argentarii rem nummariam privatam tractarent, mensarii publicam, ut hic *quinqueviri mensarii*, et 23, 21, 6. 26, 36, 8. *triumviri mensarii.* Nec aliter Torrent. ad Suet. Aug. 4. de suo addens, *mensarii* nomen ante tempora Caesarum paullo honestius fuisse, quam *argentariorum*, sed JCtos indifferenter utroque usos. Non est dubium, quin *triumviri* ac *quinqueviri mensarii*, quos memorat Livius, argentariis honestiores fuerint, quum quasi magistratus quidam extraordinarii essent. Sed si putarunt viri doctissimi, non alios fuisse Romae mensarios, quam qui pecuniam publicam tractarent, quod videntur sensisse, non probari potest eorum sententia. Est enim certissimum, eos, qui *mensarii* tantum, non *triumviri* et *quinqueviri mensarii* dicuntur, eosdem fuisse atque *argentarios.* Hoc cum aliunde, tum vel ex uno Suetonio Aug. 2. et 4. constat, ubi idem sine discrimine modo *argentarius*, modo *mensarius* dicitur. Ad quem locum interpretandum Torrentius non recte adhibet loca Livii de quinqueviris et triumviris mensariis. Notavit eum hoc nomine Salmasius de Usuris c. 17. p. 509. et Sigonium P. Faber 2. Semestr. 15. Hoc de-

tate curaque sunt, ut per omnium annalium monumenta celebres nominibus essent. Fuere autem C. Duilius, P. Decius Mus, M. Papirius, Q. Publilius, et
7 Ti. Aemilius: qui rem, difficillimam tractatu, et plerumque parti utrique, semper certe alteri, gravem,

buerant scire veteres ludimagistri, qui nobis Commentarios in Suetonium, et inconditae molis Lexicon Antiquitatum Romanarum procuderunt. Laudo illorum bene de re literaria merendi voluntatem; non probo, quod plerumque sine ullo delectu ac discrimine bona, mala, ac diversas multorum de iisdem rebus sententias, nullo interposito suo judicio, descripserunt: quare lectores, harum rerum non satis peritos, vel in errorem abduci, vel incertos, quid ex multis eligant, relinqui necesse est. Sed ille nihil praeter centones, et eos tamen saepe non aptissime, suere didicerat; suam de plerisque dubiis et controversis sententiam dicere non poterat: quod et perexigua recte judicandi, et vera a falsis discernendi facultate praeditus, nec necessariis ad rite perficiendum opus, quod adgressus erat, variae eruditionis adjumentis instructus erat. Bene in illum convenit, quod de aliis quibusdam dixit Scaliger: *hoc genus hominum sunt bajuli eruditorum, qui nobis omnia colligunt: hoc nobis perquam utile est, et hoc genus esse debet.* Haec non scripsissem, nisi viros infinitis partibus se doctiores adlatrare, et indignissimis verborum contumeliis lacerare ausus fuisset. DUK. *a dispensatione* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *appellaverunt* Lovel. 2. *appellarit* Harlej. 1.

§. 6. *Ii meriti aequitate curaque sunt, ut per*] *Ii* redundat. GELEN. Pronomen, a Gelenio rejectum, in nullo etiam meo aut Hearnii Oxon. cod. reperitur. Est autem ex numero illorum, quae saepe a nasutis librariis contextui Livii interseruntur, quod orationem ejus nimis abruptam aut male cohaerentem existimabant. V. ad 37, 17, 5. *Meriti aequitate curaeque sunt, ut* Voss. 2. et Lovel. 3. *Meriti aequitate cureque meriti sunt, ut* Lovel. 2. *Meriti aequitate curaque sunt meriti sunt, ut* Leid. 1. et Harlej. 1.

C. Duilius, P. Decius Mus] *Duellius* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Florent. *Dullius* Harlej. 2. *Duelius* Leid. 2. et Lovel 1. ac 5. In edd. vett. vel *Duellius*, vel *Duillius* dicitur. Sed *Duilius*, ut Sigonius primus recepit, verum est. V. supra ad 2, 58, 2. Deinde cognomen *Mus* deest in Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. Cujus codex B. non agnoscit praenomen ac nomen *P. Decius*. Sed *P. Decius Tertius* praefert Gaertn.

Q. Publius et T. Aemilius] *Q. Publilius* legendum est, qui postea quater fit consul: *Publius* enim praenomen est, non nomen. Caeterum huic Publilio *Philo* cognomen fuit. Ante aliquot item versus legendum *C. Martius Rutilius II.* fuit enim antea consul CCCXCVIII. GLAR. *Q. Publilius et Ti. Aemilius. De Publilio* supra [6, 19, 5.] dictum est. De *Aemilio* dicam

quum alia moderatione, tum inpendio magis publi-
co, quam jactura, sustinuerunt. tarda enim nomi- 8
na, et inpeditiora inertia debitorum, quam faculta-
tibus, aut aerarium, mensis cum aere in foro po-
sitis, dissolvit, ut populo prius caveretur; aut aesti-

haud ita multo post [ad 8, 2, 1.] SIG. *Q. Publius* etiam Voss. duo, Leid. 1. Lovel. quinque, Harlej. duo, Portug. Haverk. Fragm. Hav. Florent. et Hearnii Oxon. B. ac C. *Quintus P.* Gaertn. *Q. Publicius* Leid. 2. Sed veram scripturam recte Glareanus, et Sigonius restituerunt. Deinde Aemilii praenomen omittitur in Leid. 2. *Titus* vocatur in Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Fragm. Hav. et Florent. *Quintus* in Haverk. *Tullius Aemilius* in Hearnii Oxon. L. 1.

§. 7. *Rem difficillimam tractatu*] *tractat* Leid. 1. et Fragm. Hav. *tractant* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. *tractu* Leid. 2. V. ad 35, 32, 13. *rem difficillima tractata* Harlej. 1. Tum *plerique parti*, pro *plerumque*, Gaertner. *ppl'mque parti* Lovel. 2.

Certe alteri gravem, quum alia moderatione, tum inpendio] *alteri parti gravem* Harlej. 2. et Portug. Deinde *tum ad id* Lovel. 2. et 4. *tum alia* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 5. Harlej. 2. Portug. Fragm. Hav. a manu pr. et primae edd. usque ad Frob. qui anno 1535. *cum alia* restituit. V. supra ad 6, 23, 3. Praeterea *alia modestiae ratione* Leid. 2.

§. 8. *Tarda enim nomina et inpeditiora*] Optimi duo codices Palatini MSS. *tarda enim nominum*. Elegantissime. Supra quoque l. 2, 32. restitui Livio *violenta Patrum*. V. notas nostras ad Propert. 1. Eleg. 15, 1. *Saepe ego multa tuae levitatis dura timebam*.

GEBH. Duo MSS. Pall. *tarda enim nominum*. Quod non temere ausim damnare. Infra [c. 29, 2.] *Quoties in extrema periculorum ventum*. Curtius 5, 9. *Tentabat Persas adducere, Bactra et intactae regionis opulenta, simulque quae manentibus instarent pericula, ostentans*. Ita MSS. et ex illis Modius, ubi retulere *opulentiam*. Justinus 41, [1.] *Ut non immensa tantum ac profunda camporum, verum etiam praerupta collium, montiumque ardua occupaverint*. J. FR. GRON. *tarda nominum* ex meis unus servat Lovel. 3. Saepe autem adjectiva neutra pluralia genitivum adsciscere, variis scriptorum, sed inprimis poëtarum, locis ostendit Vechner. 1. Hellen. part. 2, 9. p. 126. Adde Freinsh. Ind. in Flor. v. *Diversus*. et Ten. nul. ad Front. 1. Strateg. 3, 10. Sed idem etiam genus loquendi alibi etiam apud Livium obcurrit. Supra 6, 31, 7. *Excursiones in extrema finium factae erant*. 7, 29, 2. *Quoties in extrema periculorum ventum?* 28, 22, 6. *Locum in foro destinant, quo pretiosissima rerum suarum congererent*. 30, 12, 10. *Praesidio circa portas opportunaque moenium dimisso*. 36, 27, 5. *Parantibus iis antiqua foederum ordiri*. Ita Gronov. scribendum monuit, pro *antiqua jura foederum*. V. plura infra ad 37, 58, 8. (*35, 3, 5.)

matio aequis rerum pretiis liberavit: ut non modo sine injuria, sed etiam sine querimoniis partis utri-
9 usque, exhausta vis ingens aeris alieni sit. Terror inde vanus belli Etrusci, quum conjurasse duodecim populos fama esset, dictatorem dici coëgit. dictus in castris (eo enim ad consules missum senatusconsultum est) C. Julius, cui magister equitum adjectus L. Aemilius. Ceterum foris tranquilla omnia fuere.

Aut aerarium, mensis cum aere in foro positis, dissolvit] *ante aerarium, mensis etc. dissolverunt* Lovel. 2. *ante aerarium* etiam Lovel. 5.

Aestimatio aequis rerum pretiis liberavit] *extimatio* Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. *existimatio* Portug. a m. 2. et Haverk. V. infra ad 34, 2, 5. Tum *liberaverit* Portug. V. ad 40, 14, 11.

Ut non modo sine injuria, sed etiam sine querimoniis] Prima vocula aberat a Fragm. Hav. a vocis praecedentis, ut videtur, fine absorpta. Voces *sed etiam* omisit Harlej. 2. Verum una addita *sed et etiam sine querimoniis* habet Fragm. Hav.

Exhausta vis ingens aeris alieni sit. Terror] *aeris alienis. Ita terror* Leid. 1. et Harlej. 1. *aeris alieni. Ita terror* Lovel. 2. *aeris alieni. Ita error* Voss. 2. et Lovel. 3. *aeris alieni. Ut terror* Gaertn. *Tò sit* omittunt etiam edd. Basil. anni 1539. Curionis, et aliae.

§. 9. *Terror inde vanus belli Etrusci*] *Terror inde haud vanus* Lovel. 3. *Error inde vanus* Florent. Voss. 2. et Lovel. 3. Sed *terror* et *error* saepe in Mstis confunduntur. V. ad 24, 30, 6. *Terror belli*, ut 4, 26, 2. *Nec ultra terror belli est dilatus*. hoc lib. cap. praec. §. 1. *Caerites verus belli terror invasit*. cap. seq. §. 10. *Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fabium, nullo terrore belli*. 38, 42, 11. *Vagari eos cum belli terrore per nationes. Terror inde varius* Gaertn. qui error in Mstis frequens est. V. infra ad 22, 7, 4.

Eo enim ad consules missum senatusconsultum est] *missus senatusconsulto fuerat* Lovel. 2. *misso senatusconsulto*, omisso τῷ *est*, Lovel. 3. Illud *est* deficit etiam in Voss. 2. Gaertn. Portug. et Haverk. *missum senatusconsultum filio* Lovel. 4.

C. Julius, cui magister equitum adjectus L. Aemilius] Vet. lib. *Magister equitum ei adjectus est L. Aemilius*. SIG. Palat. sec. *magister ei equitum adjectus L. Aemilius*. GEBH. Etsi leve est, tamen monendum visum fuit, hoc libro ter legi, magister equitum *additus*, non *adjectus*, c. 12, 9. c. 22, 11. et c. 24, 11. DUK. *Julius*, neglecto praenomine, Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *Julius est* Leid. 2. *Cor. Julius* Lovel. 2. V. supra ad 5, 52, 3. Tum *cui* non agnoscit Lovel. 5. *Magister ei equitum adjectus* Portug. et Haverk. *ei equitum adjectus*, praeterita etiam perperam voce *magister*, Harlej. 2.

XXII. Tentatum domi per dictatorem, ut ambo 1
patricii consules crearentur, rem ad interregnum perduxit. duo interreges C. Sulpicius et M. Fabius 2
interpositi obtinuere, quod dictator frustra tetenderat, mitiore jam plebe ob recens meritum levati aeris alieni, ut ambo patricii consules crearentur. creati ipse C. Sulpicius Peticus, qui pri- 3
or interregno abiit, et T. Quinctius Pennus. quidam

§. 1. *Tentatum domi per dictatorem*] Rectus hujus orationis casus est *Tentatum*. Ejusmodi forma dicendi usus est supra [c. 8, 5.] *Diu non perlitatum tenuerat dictatorem*. SIG. Supra 1, 53, 1. *Aequasset superiores reges, ni degeneratum in aliis huic quoque decori obfecisset*. ubi v. quae notantur, et supra hoc lib. c. 12, 8.

Rem ad interregnum produxit] *perduxit* alii emendarunt, et recte. Porro ejus verbi nullus est nominativus, sed tota praecedens loco nominativi oratio. GLAR. *produxit* obvium tantum fuit in edd. Mediol. anni 1480. 1495. et 1505. Veneta anni 1498. Ascens. anni 1515. 1518. et Paris. anni 1529. Reliquae cum omnibus scriptis vulgatum tuentur. Supra 4, 25, 1. *Quum res prope ad interregnum perducta esset*. ubi similiter variatur. V. infra ad 38, 50, 1.

§. 2. *C. Sulpicius et M. Fabius interpositi obtinuere*] *Q. Sulpicius* Hearnii Oxon. L. 2. Sed male. Mox enim addit, eum consulem creatum esse. Consulem autem *Caji*, non *Quinti*, praenomen habuisse, ex praecedentibus ejus consulatibus constat. Deinde conjunctionem omittunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. Tum *M. Favius* Voss. 1. et Lovel. 1. Quomodo etiam peccatur infra 8, 3, 5. c. 16, 14. c. 32, 15. (* 10, 47, 5.) et alibi. V. ad 5, 24, 5. *M. Farius* Florent. V. ad 22, 24, 1. Similes errores a librariis commissos non miror, siquidem etiam monetarios in eosdem incidisse videam. Certe nummum possideo, similem per omnia illi, quem Patin. in numm. Famil. primo loco in gente Fabia edidit; nisi quod, quum apud eum exsculptum sit *Q. FABI*, meus integer et optime servatus perspicue exhibeat *Q. FARI*. Quamvis autem in lapide apud Fabrett. p. 145. *FARIAE. EPICTESIDIS* mentio obcurrat, meum tamen nummum ad gentem Fabiam referendum esse, evincit cognomen *LABEO*, quod in altera parte nummi legitur. Praeterea *obtinere* Voss. 1. a m. 1. Mox *aeris alieni levati* alio ordine Lovel. 4. Sed τὸ *levati* deficit in edd. vett. quod primi in contextum receperunt Mogunt. et servant omnes codices.

Ut ambo patricii consules crearentur] Codices nihil mutant. Eam ob caussam non nisi timide conjicio, verba haec quinque, quae modo hoc cap. praecesserunt, ex interpretis glossa in contextum inlata esse. Interdum Livium easdem voces repetiisse, supra vidimus ad 1, 3, 9. Et sane id optimo cuique accidit: id tamen in integra tot dictionum periodo non ita facile evenire potest.

§. 3. *Creati ipse C. Sulpicius*

Kaesonem, alii Cajum nomen Quinctio adjiciunt.
4 Ad bellum ambo profecti, Faliscum Quinctius, Sulpicius Tarquiniense, nusquam acie congresso hoste,

Potitus] Lege *C. Sulpicius Peticus*. Pro *Potito* in manuscriptis perpetuo *Peticus* legitur, dumtaxat in Sulpicia gente. nec dubito, quin rectius. Nam *Potitorum* familia Valeriae gentis est. Eum, qui mutavit, offendebat vox non intellecta: atqui eadem ratione mutanda essent non pauca alia in hoc genere vocabula, quorum nemo est hodie, qui significationem dicere queat, cum passim apud Livium aliosque historicos occurrant. GELEN. Legendum *C. Sulpicius Peticus V.* nam quater antea fuit consul ab anno cccxci. ubi primum factus est consul. Mire vero ejus cognomen apud auctores variatum. Quidam enim *Potitum* vocant, alii *Baethycum*, nonnulli *Pythium*. Nec in praenomine minor variatio, cum alibi *T.* alibi *L.* sed a pluribus *C.* vocetur, ut antea dictum est. GLAR. *Creatus ipse* Gaertn. *Tò ipse* deest in Fragm. Hav. a m. 1. Praenomen autem *C.* constanter Sulpicio tribuitur in omnibus scriptis, nisi quod ab uno exsulet Leid. 2. In idem consentiunt etiam excusi, praeterquam quod antiquiores praeferant *Cl.* id est *Claudius*, ut saepe in iis erratur. V. ad 5, 26, 2. Praeterea *Potitus* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Potitius* ejusdem codex L. 1. *Petitus* Voss. 2, Leid. 2. Lovel. 3. 5. et Fragm. Hav. *Paeticus* Gruter. in postrema ed. eamque secuti sunt plerique recentiorum. V. supra ad c. 2. hujus lib. §. 1. Neque audiendum puto Glareanum, qui quinti consulatus notam addendam existimat, quamvis etiam Pighius in Annal. ad ann. cdii. p. 291. moneat, numerum apud Sulpicium in Livio desiderari. V. ad 2, 16, 7.

Qui prior interregno abiit] Pall. duo codices MSS. *qui et prior interregno abiit*. GEBH. *qui et prior* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *abit* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 2, 4, 2. addita adspiratione *habet* Leid. 1. et Harlej. 1. V. ad 37, 59, 6. *habitet* Florent. *abiret* Lovel. 2.

Et T. Quinctius Pennus] Copulans particula deficit in Lovel. 2. Tum *L. Quintius* Voss. 2. et Fragm. Hav. *Lutius Quintius* Lov. 3. *L. Quintus* Hearnii Ox. L. 2. *T. Quintus* Leid. 1. Deinde *Poenus*, vel *Penus*, scripti et editi usque ad Sigonium, qui recte *Pennus* reposuit. V. supra ad 4, 20, 8.

Quidam Kaesonem cognomen Quinctio adjiciunt] Vetus lectio: *quidam Caesonem, alii Cajum cognomen Quintio adjiciunt*. ut intelligamus triplicem varietatem, quibusdam hunc *Titum*, *Caesonem* aliis, aliis *Cajum* appellantibus. Porro *cognomen* eo maluit dicere, quam *praenomen*, ut opinor, quod *praenomen* non temere alibi, quam in Grammaticorum scriptis reperiatur. GELEN. *Caeso* et *Cajus praenomina* sunt, non *cognomina*. Neque quisquam, qui Latine locutus sit, alio unquam modo locutus est, nisi fortasse vitiatae voces sint, ut hoc loco. In antiquis enim libris legitur: *quidam Caesonem, alii cognomen Quintio adjiciunt*. Quae lectio vestigia germanae lectionis ostendit, quae est, *alii C. nomen Quintio adjiciunt*. Depravatum enim est *C. nomen*, mutatumque primum in cono-

cum agris magis, quam cum hominibus, urendo populandoque gesserunt bella: cujus lentae velut tabis senio victa utriusque pertinacia populi est, ut pri-

men, post in *cognomen*. *Nomen* autem et praenomini et cognomini congruit. †. „Errare hoc loco Sigonium, demonstrat Robortellus 1. Emendat. 29. afferens, *nomen* praenomen numquam appellari. itidem c. 23.“ †. SIG. Extricarunt hanc lectionem [*alii Cajum nomen Quintio adjiciunt*] docti ex illa MSS. *alii cognomen Quintio adiciunt*, ut habent Pall. duo pr. ac tertius. Pal. sec. et editiones priscae *quidam Caesonem cognomen Quintio adjiciunt.* Ceterum eidem Quintio praenomen *Lucii* praefigunt item Pall. duo, non *Titi*. GEBH. *quidam Caesonem in cognomen* Harlej. 2. et Haverk. *quidam Caesoni alii cognomen* Lovel. 2. 4. et Fragm. Hav. a m. 2. *quidam Caesonii alii cognomen* Gaertn. *quidam Caesonem cognomen* Portug. *quidam Caesonem, alii cognomen* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1, 3. 5. Harl. 1. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. *quidam Caesonem, alii C. cognomen* Florent. quomodo etiam Gelenius in suis invenit, et probavit: numquam tamen persuadebit, *cognomen* pro praenomine usurpari. (* v. ad 30, 18, 5.) Verior videtur Sigonii conjectura, *quidam Caesonem, alii Cajum nomen Quinctio adjiciunt*, cujus lectionis vestigia multi apud me codices servant. Et ita in Florent. iisque, quos Gelenius vidit, librarii duplicem lectionem receperint, *alii Cajum nomen*, et *alii cognomeni*; quod ipsis frequentissimum esse, supra vidimus ad 3, 44, 4. Adde Torrent. ad Suet. Calig. 35. Vulgatum quidem, sive scripturam, quam Gelenius probavit, defendere contra eum conatus est Robortell. loco a notatore Sigonii memorato, sed videnda sunt, quae ei reposuit ipse Sigonius 2. Emendat. 22. Adde, quae supra dicta sunt ad Epit. Liv. 6. ubi pariter *Marco nomen*, pro *Marco cognomen*, scribendum esse Sigonius judicavit.

§. 4. *Cum agris magis, quam cum hominibus, urendo populandoque gesserunt*] *cum agris magis, quam hominibus* Leid. 2. Lovel. 1. 3. et edd. vett. usque ad Aldum, qui *quam cum hominibus* recte reposuit. Praepositionem enim eo loco servant reliqui scripti, et Livius illam in similibus locutionibus saepissime repetere solitus est. V. supra ad 4, 58, 4. Praeterea *urendo populando*, omissa copula *que*, Harlej. 2. Tum *gessere* Gaertn. Paullo ante *nusquam aciem congresso hoste*, pro *acie*, male est in Florent.

§. 5. *Cujus lentae tabis senio victa utriusque pertinacia populi est*] Lego addendo *lentae velut tabis*. Et sic legitur in vetustis ac emendatis codicibus. GELEN. *lentae velut tabis* etiam omnes nostri calamo descripti. Et recte. Hac enim similibusque particulis *quasi*, *tamquam*, *ut ita dicam*, mollitur, quidquid durius in metaphora videtur. Cic. de Orat. 3, 41. *Si vereare, ne paullo durior translatio esse videatur, mollienda est, praeposito saepe verbo: ut, si olim M. Catone mortuo, Pupillum senatum quis relictum diceret, paullo durius; sin, ut ita dicam, Pupillum, ali-*

mum a consulibus, dein permissu eorum ab senatu inducias peterent. in quadraginta annos inpetrave-
6 runt. Ita, posita duorum bellorum, quae inminebant, cura, dum aliqua ab armis quies esset, quia solutio aeris alieni multarum rerum mutaverat do-
7 minos, censum agi placuit. ceterum quum censoribus creandis indicta comitia essent, professus censu-

quanto mitius est. Et hoc sensu accipiendum τὸ *quasi* existimo apud Cic. de Senect. 23. *Nec vero velim, quasi decurso spatio, ad carceres a calce revocari.* Adsentiri enim nequeo Cel. Jac. Perizonio; qui in Epist. ad N. Heinsium, quam edidit Cel. Burm. in Syllog. Epist. tom. 4. p. 786. *quasi decurso* interpretabatur, fere decurso. Sententiam meam firmo ex alio loco Cicer. ubi *tamquam* dixit, quod hoc loco *quasi* dixerat, de Amic. 27. *Maxime quidem optandum est, ut cum aequalibus possis, quibuscum tamquam e carceribus emissus sis, cum iisdem ad calcem (ut dicitur) pervenire.* De simili usu harum particularum v. Cel. Dukerum ad Flori 2, 3, 3. 3, 5, 30. p. 545. et in add. p. 922. ubi ex Livio laudatur 37, 41, 6. *Cuspides circa temonem ab jugo decem cubita exstantes velut cornua habebant.* Pari modo Graeci usurparunt ὥσπερ. V. Demetr. Phaler. de Elocut. §. 80. et 90. Ceterum *senis* nullo sensu Lovel. 4. *Senium* hic est taedium, odium. V. Non. Marc. ea voce. Hinc *senescere* ac *consenescere* est se cum taedio sustentare. V. viros doctos, et praesertim Cel. Duker. quosque laudavit ad Flori 1, 22, 4. Adde supra ad 5, 43, 7. Deinde τὸ *est* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Ut primum a consulibus, dein permissu eorum ab senatu] Vox *primum* exsulat ab Harlej. 2. Portug. et Haverk. *primo* habet Gaertn. Deinde *ab consulibus* Portug. et Haverk. *consulum* Gaertn. *consulibus* Fragm. Hav. a m. 1. *a consule* Voss. 2. Lovel. 3. et Leid. 2. in contextu, qui in margine exhibet *a cons.* ambigue. Error ortus est ex compendio. V. ad 10, 10, 2: Hic tamen dubitationem indoctis scribis eximere poterat sequens *eorum*. Tum *deinde* Voss. 1. Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et edd. vett. usque ad Frobenium, qui *dein* substituit anno 1535. V. ad 3, 3, 6. Hinc *a senatu* Gaertn. Mox *impetrarunt* Lovel. 4. *impetraverit* Harlej. 1.

§. 6. *Bellorum, quae inminebant, cura, dum aliqua ab armis quies esset*] *quae imminebat* Leid. 2. Lovel. 2. et Haverk. Insuper *ab armis quiesset* Florent. et Leid. 1. Verum ultimam syllabam vocis *quies* absorpsit prima sequentis *esset*.

Solutio aeris alieni multarum rerum mutaverat dominos] Palat. tert. *unimitaverat.* prim. *immitaverat.* Forte *immutaverat.* GEBH. Quemadmodum Gebhardus conjecit, praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. eoque verbo Livius hoc sensu infra utitur 39, 13, 9. *Pacullam Miniam Cam-*

ram se petere C. Marcius Rutilus, qui primus dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbavit. quod videbatur quidem tempore alieno fecisse; quia 8
ambo tum forte patricii consules erant, qui rationem ejus se habituros negabant. Sed et ipse con- 9
ſtantia inceptum obtinuit, et tribuni, omni vi recuperando jus consularibus comitiis amiſſum, adjuve-

panam sacerdotem omnia, tamquam Deûm monitu, inmutasse. Cic. de Amic. 15. *Hoc quidem videre licet, eos, qui antea commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus inmutari.* 1. ad famil. Epiſt. 9. *Non putavi famam inconstantiae mihi pertimescendam, si quibusdam in sententiis paullum me inmutassem.* 5. Epiſt. 4. *Sermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum inmutatum significabant.* Potuit prima illa syllaba *im* vel *in* a fine vocis praecedentis intercepta eſſe. V. ad 10, 13, 3. Verum non modo plures, sed etiam optimi hic nihil mutant. Praeterea alio ordine *rerum multarum* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Gaertn. Portug. et Haverk.

§. 7. *Professus se petere censuram C. Marcius Rutilus*] Pall. tres *professus censuram se petere.* Neque aliter Campanus. GEBH. Ita etiam tantum non omnes mei. Eo autem ordine jam edidit Cel. Jac. Gronovius. Tum *Cn. Marcius* Haverk. Deinde *Rutilius* omnes codd. V. supra hoc libro ad c. 17, 6. In verbis etiam praecedentibus alio ordine *comitia indicta essent* habet Haverk.

Qui primus dictator de plebe fuerat] Pall. duo MSS. pr. ac tert. *qui primus dictatorum de plebe fuerat.* Pal. sec. *qui primus de plebe dictator fuerat.* GEBH. *qui primus dictatorum de plebe fuerat* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *qui primus de plebe dictator fuerat* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 8. *Ambo tum forte patricii consules erant, qui rationem ejus se habituros*] *ambo tũ forte patricii* Haverk. V. ad 22, 17, 5. *ambo tum patricii forte* Lovel. 4. et Fragm. Hav. Tum *habituros se* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 9. *Constantia inceptum obtinuit*] *inceptum tenuit* Lovel. 5. Quod, si aliorum codicum, quibus tutius fides haberi posset, consensus accederet, probandum putarem, quum Livius *tenere* pro *obtinere* usurpare amaverit, eique librarii etiam alibi *obtinere* ex interpretis expositione supponere soliti sint. V. ad 23, 20, 10. Verum nunc, quum alii omnes in vulgatum conspirent, ἐπέχω.

Tribuni omni vi recuperando jus, consularibus comitiis amissum, adjuverunt] *tribuni eum vi recuperandi jus* Gaertn. *tribuni eum in recuperando* ed. Mediol. anni 1505. *tribuni omni vi reciperantur jus* Florent. ut forte *reciperando jus* legendum sit; de quo verbo v. supra

runt; et quum ipsius viri majeſtas nullius honoris faſtigium non aequabat, tum per eumdem, qui ad dictaturam aperuiſſet viam, censuram quoque in partem vocari plebes volebat. Nec variatum comitiis

hoc libro ad c. 18, 1. Deinde *consuldribus comitiis admissum* Gaertn. V. ad 4, 12, 11. *consularibus comitiis cômissum* Haverk. Denique *adiverunt* Klock. unius literae repetitione neglecta. Ceteroquin *aditus* et *adjutus* etiam alibi in Mſtis commutari solent.

Et quum ipsius viri majestas] Extorris eſt a libris Pall. MSS. connexiva particula *et*. Quam tamen recte retinent editiones antiquissimae. GEBH. Eamdem particulam neglexerunt Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Praeterea *tum* praeferunt Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Gaertn. et Portug. Et ita habent edd. vett. qui etiam mox contra *quum*, pro *tum*, legunt. Aldus deinde utroque loco *tum* dedit, Frobenius anno 1535. priori in *cum* mutavit. V. supra ad 6, 23, 3. Mox *ullius honoris*, pro *nullius*, perperam Lovel. 2.

Qui ad dictaturam aperuisset viam] Pall. iterum duo, tert. ac pr. *aperuisset vicem*. GEBH. *quia*, pro *qui ad*, Lovel. 2. Sed, duabus vocibus male coalescentibus, insuper ultima poſterioris litera a prima sequentis elisa eſt. V. ad 23, 8, 9. Pronomen *qui* omittitur in Leid. 2. Tum *dictatoriam aperuisset vicem* Lovel. 2. *vicem*, pro *viam*, etiam Voſſ. 2. et Lovel. 3. *vices* et *viae* saepius commutari solent. V. Inl. N. Heinsium ad Nason. 3. Art. Am. 37. et Cel. Burm. ad Nason. Halieut. 21. Adde, quae notantur infra ad Liv. 9, 23, 3. Sed vulgatum hic verum eſt. Supra 6, 35, 3. *Quo in magistratu sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperirent.* Ubi plura notantur.

Censuram quoque in partem vocari plebs volebat] Lege *censurae quoque in partem vocari plebes volebat*. Alterum a Florentino codice, alterum ab conjectura noſtra eſt, quam video et in mentem venisse Mureto. Juſtinus [5, 2.] *Vocandos etiam in portionem muneris Ionios*. J. FR. GRON. *plebes* etiam Voſſ. 1. Leid. 1. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. Recte igitur Cl. Jac. Gronov. id in contextum recepit. Praeterea, se etiam *censurae quoque in partem vocari* legendum conjecisse, antequam inspexisset addenda, ubi Gronov. ita emendabat, ad marginem edit. anni 1665. adnotavit Cl. Ant. Perizonius. Filius autem adjecit, videri ita et Sigonium legisse in Faſtis ad ann. CDII. Doujatius contra vulgatam lectionem elegantiorem judicabat. Figurate enim rem dici in partem vocari, quae revocatur ad divisionem, tamquam quae communis esset plebejis et patriciis, quo plures ejus participes fiant. Eo sensu *spem consulatus in partem revocare* supra dixit 4, 35, 6. *Ad spem consulatus in partem revocandam adspirare non auderet.* Similiter *honores in commune vocare* 6, 40, 18. *Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebejos fieri consules liceat, duos patricios non liceat?* Si tamen codd. faverent, Gronovii conjecturae subscriberem. Ita

est, quin cum Manlio Cnaeo censor Marcius crea-
retur. Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fa-
bium, nullo terrore belli, sed ne Licinia lex comi-
tiis consularibus observaretur. Magister equitum 11

supra 5, 21, 5. *Ignari, in partem praedae suae vocatos Deos.* ubi v. quae notantur. Tacit. 1. Ann. 11. *Solam Divi Augusti mentem tantae molis capacem, se., in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse.* Mutato ordine, *in partem plebes vocari volebat* Harlej. 2.

§. 10. *Quin cum Manlio Naevio censor Marcius crearetur*] Si *Marcius* hic e plebe primus censor factus est, ut ait Livius, profecto *Manlius Naevius* hic patricius sit, necesse est. Nam ambo ex plebe censores sero admodum fieri coepti sunt. Cum autem censores nisi ex consularibus fere crearentur, non est dubium, quin hic *Manlius Cnaeus Imperiosus* sit, qui consul antea fuit. Erroris autem caussam attulit praenomen *Cnaeus*, quod antiqui *Naeum* dixerunt. SIG. MS. *cum Manlio Levio.* Forte *cum Manlio Lucio.* KLOCK. In lectionem, recte a Sigonio damnatam, conspirant omnes codd. mei, nisi quod *cum Manlio nemo* praeferant Gaertn. et Haverk. Licet autem L. Manlius dictator fuerit supra hoc lib. c. 3, 4. malim tamen cum Sigonio *Manlio Cnaeo*, quam cum Klockio *Manlio Lucio.* Reliquorum enim omnium codd. quam unius Klockiani, vestigia sequi praestat; praeterquam quod *τὸ Levio* in hujus Msto alio iterum errore pro *Naevio* datum videatur. Verisimilius etiam est, librarios in praenomine *Cnaeus*, pro quo passim quaevis alia substituerunt, quam in notissimo *Lucius* errasse. *Manlio Cnaeo* autem, praenomine postposito, de quo supra v. ad 3, 1, 1.

Nullo terrore belli, sed ne Licinia lex comitiis consularibus observaretur] M. Fabium non rei gerendae, sed comitiorum habendorum causa creatum esse significat, ne consul alter ex plebe ex lege Licinia fieret, sed uterque patricius. Qua de lege libro priore tradidit. SIG. Legem hanc *Liciniam* vocat etiam supra cap. praec. *Tribunis negantibus passuros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem haberentur.* Paullo post. *Legis Liciniae patrocinium tribuni jactabant.* Et inferius adhuc. *Concordiae caussa observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere.* Infra c. 25, 2. *Dictatorem increpabant, qui legis Liciniae spretae mercedem consulatum cepisset.* Contra, *Sextii lege* consulatum cum plebe communicatum fuisse, supra dixit hoc lib. c. 1, 2. *Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit.* Nimirum C. Licinius et L. Sextius creati tribuni legem promulgarunt, ne tribunorum militum comitia fierent, consulumque utique alter ex plebe crearetur, ut Livius refert l. 6, 35. cui utrique etiam adscribitur supra hoc lib. c. 18, 5. Ea ratio est, cur modo huic, modo illi adscribatur. Vox *lex* deest in Lovel. 1.

§. 11. *Magister equitum dictatori additus Q. Servilius*] *editus* Leid. 1. V. ad 4, 57, 11. *addictus* Lovel. 1. V. ad 6, 15, 9.

dictatori additus Q. Servilius. nec tamen dictatura potentiorem eum consensum Patrum consularibus comitiis fecit, quam censoriis fuerat.

1 XXIII. M. Popillius Laenas a plebe consul, a Patribus L. Cornelius Scipio datus. Fortuna quoque 2 inlustriorem plebejum consulem fecit. Nam quum ingentem Gallorum exercitum in agro Latino castra posuisse nunciatum esset; Scipione gravi morbo in-

Servilii autem praenomen deficit in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 1. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav.

Potentiorem eum consensum Patrum] *potentiorem eum consensu Patrum* Florent. Voss. duo, Leid. 1. Lovel. quinque, Harlej. 2. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. quod ferri nequit. Ita enim *τὸ eum* ad M. Fabium referendum foret, indeque ob verba sequentia colligendum foret, eumdem Fabium dictatorem comitiis censoriis praefuisse; quum tamen dictatoris demum post habita comitia censoria mentio fiat. Corruptius *potentiorem cum consensu Patrum* Portug. Gaertner. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed solent passim *cum* et *eum* ob ductuum similitudinem confundi. V. supra ad 4, 19, 2.

Quam censoriis comitiis fuerat] *censoris comitiis* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. eodem errore, quo saepe *regis*, sive *regis*, pro *regiis* in Mstis scribi solet. V. ad 32, 6, 6. Praeterea *fecerat* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Verum ita dictatorem comitia censorum habuisse iterum sequeretur; quod verum non esse, modo vidimus. Confuderunt itaque librarii voces *fui* et *feci*, ut saepe alibi. V. infra ad 31, 45, 2. Ceterum voces *quam censoriis comitiis fuerat* desunt in Leid. 2.

§. 1. *M. Popilius Laenas a plebe consul*] Adjiciendum *tertium*, quippe qui bis antea fuerit consul. Nisi quis putet, a Livio haec consulto neglecta, quod mihi non fit verisimile. GLAR. Probe hoc modo prima editio. Campani vero *Lena*. Sed Pall. duo *M. Popilius lectus a plebe*. Amplius sec. *Marcus Popilius Lenas lectus a plebe consul*. GEBH. Addita ab initio voce, *Inde M. Pompilius* Klock. Sed illud *iñ* sive *inde* et praenominis *Marci* litera initialis *M.* saepe commutantur. V. ad 4, 52, 4. Quare vox *Inde* tamquam varia lectio *τοῦ M.* primo margini adscripta, mox simul cum eo in contextum recepta videtur. Simile exemplum supra v. ad 4, 21, 1. Praeterea *M. Popilius Laenas* Leid. 1. Harlej. 1. et Florent. *M. Pompilius Laenas* Gaertn. *M. Popillius Laenatus* Hearnii Oxon. C. *M. Popilius*, vel *Pompilius*, *Lentus* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *M. Popilius*, vel *Pompilius*, *Lectus* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. *M. Popillius*, vel *Pompilius*, *Laenas lectus* ejusdem Hearnii B. et N. atque ex meis Harlej. 2. Portug. et Haverk. Sed, verum ejus nomen *M. Popillius Laenas* esse,

plicito, Gallicum bellum Popillio extra ordinem datum. Is, inpigre exercitu scripto, quum omnes 3
extra portam Capenam ad Martis aedem convenire armatos juniores jussisset, signaque eodem quaestores ex aerario deferre, quatuor expletis legionibus, quod superfuit militum, P. Valerio Publicolae praetori tradidit; auctor Patribus scribendi alterius ex- 4
ercitus, quod ad incertos belli eventus subsidium

supra vidimus hoc lib. ad c. 12, 1. [*M. Popilius lectus a plebe* Veith.] Glareano consentit Pighius, tertium consulatus numerum in Livio restituendum censens, in Annal. ad ann. CDIII. p. 292. quod necesse non existimo. V. supra ad 2, 16, 7.

A Patribus L. Cornelius Scipio datus] *Scipio collega datus est* Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. in margine, et Hearnii Oxon. B. [*Scipio collega datus* Veith.] Sed additam vocem certiores codd. ignorant. *ab Patribus* Portug. et Haverk. *et a Patribus* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2.

Inlustriorem plebejum consulem fecit] *illustrem plebejum consulem* Lovel. 2. *illustriorem consulem plebejum* Lovel. 4. Tum *facit* Haverk.

§. 2. *Scipione gravi morbo inplicito*] *graviori morbo* Hearnii Oxon. L. 2. *gravi in morbo implicito* Lovel. 1. Verum, si Livius huic locutioni praepositionem *in* addit, ei non sextum, sed quartum casum jungit. Ut 23, 34, 11. *Q. Mucium, non tam in periculosum, quam longum morbum inplicitum.* At saepe dixit *inplicari morbo.* 1, 31, 5. *Donec ipse quoque longinquo morbo est inplicitus.* ubi etiam male unus cod. *in longinquo morbo.* 3, 2, 2. *Intra castra quies necessaria morbo inplicitum exercitum tenuit.* 5, 31, 7. *Consulibusque morbo inplicitis, placuit per interregnum renovari auspicia.* 28, 24, 1. *Scipio ipse gravi morbo inplicitus.* 39, 56, 2. *Propraetor diutino morbo est implicitus.* Similiter Valer. Max. 1, 7, 1. *Praecepit, ut illum gravi morbo inplicatum moneret.* c. 8. ext. 16. *Omnibus annis uno tantummodo die, quo genitus erat, febri inplicabatur.* Tacit. 4. Ann. 53. *Pervicax irae et morbo corporis inplicata.*

Gallicum bellum Popillio extra ordinem datum] *Popillium* item Appianus in Celtica egregie rem post Sulpicium gessisse cum Gallis auctor est. SIG. *Pompilio* Leid. 2. Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Popilio* Voss. duo, Lovel. 1. 3. 4. 5. Gaertner. et Fragm. Hav. *Popillio* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. V. modo ad §. praec. Alio ordine *Popilio Gallicum bellum* Lov. 4.

§. 3. *Jussisset, signaque eodem*] *jussissetque signa eodem* Leid. 1. Paullo ante *impiger*, pro *impigre*, Leid. 2. Et in verbis sequentibus *differre*, pro *deferre*, Lovel. 3. Voces *ex aerario deferre, quatuor expletis legionibus, quod superfuit militum, P.* desunt in Lovel. 1.

§. 4. *Auctor Patribus scribendi*

5 reipublicae esset. Ipse, jam satis omnibus instru-
ctis comparatisque, ad hostem pergit: cujus ut prius
nosceret vires, quam periculo ultimo tentaret; in
tumulo, quem proximum castris Gallorum capere
6 potuit, vallum ducere coepit. Gens ferox et in-

alterius exercitus] Palat. sec. MS. *auctoribus Patribus scribendi.* GEBH. *auctori Patribus* Portug. a m. 1. in quo emendatum a manu altera *auctoribus Patribus:* quae lectio etiam exstat in Lovel. 2. Haverk. et a m. 2. in Fragm. Hav. [Veith. qui etiam *reddidit* pro *tradidit.*] Sed *auctor ibi Patribus* Gaertn. et Hearnii Oxon. C. Quod si placet, interpunctionem ita muta: *tradidit. Auctor ibi Patribus scribendi alterius exercitus, quod* etc. *esset, ipse, jam satis omnibus* etc. et *ibi* accipe pro tum, quo sensu saepe ponitur. Supra 2, 20, 12. *Ibi nihil nec divinae nec humanae opis dictator praetermittens.* c. 35, 2. *Ibi ira est suppressa.* 3, 28, 1. *Ibi dictator equo circumvectus.* c. 69, 3. *Ibi vero in Quinctium omnes versi.* ubi quaedam dixi. c. 70, 5. *Ibi vero Sulpicius negare.* 22, 1, 5. *Romae Idibus Martiis magistratum iniit. Ibi quum de republica retulisset.* 39, 31, 4. *Ibi postquam laborare aciem Calpurnius praetor vidit.* 40, 5, 7. *Ibi quum alii mores et instituta eorum eluderent.* et ita saepe. V. ad 2, 5, 1. ad Epit. Liv. 49. et Cl. Cortium ad Plinii 1. Epist. 5, 5. Servata tamen vulgata interpunctione, recepta scriptura, in quam reliqui, iique praecipuae auctoritatis Msti conspirant, commodissima est.

Quod ad incertos belli eventus subsidium reipublicae esset] Priora quinque vocabula omittuntur librarii culpa in Portug. *qui ad certos* habet Lovel. 4. *qui ad incertos* Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Verum saepissime pronomen relativum apud Livium potius sequenti, quam praecedenti, convenit. V. infra ad 32, 30, 6. quare *quod*, a reliquis codicibus probatum, praeferendum est. Neque locutionem percepit, qui *ad certos belli eventus* dare potuit. *incertos belli eventus*, ut *incerta belli* 39, 54, 7. *Se certam, etsi non speciosam pacem, quam incerta belli praeoptantes.* ubi plura vide. Deinde *subsidium p. esset* Harlej. 1.

§. 5. *Quam periculo ultimo tentaret*] *certaret* Hearnii Oxon. B. quod ex glossa natum puto: nam *tentare vires alicujus ultimo periculo* est cum aliquo proelio certare. Ita *tentare castra* est ea obpugnare, supra 2, 25, 1. *Si qua nocturna transitio proditiove fieri possit, tentant castra. tentare urbem* infra 45, 11, 1. *Antiochus, frustra tentatis moenibus Alexandriae, abscesserat. ultimum periculum*, ut *universum periculum* 22, 12, 10. *Neque universo periculo summa rerum committebatur.* Paullo ante *jam* deest in Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde in verbis sequentibus *proximis castris*, pro *proximum*, Harlej. 2. et Portug.

§. 6. *Ut extemplo proelium initura, explicuisset aciem*] *ut extemplo proelium iniret, explicuit aciem* Lovel. 2. et 4. [Veith.]

genii avidi ad pugnam, quum, procul visis Romanorum signis, ut extemplo proelium initura, explicuisset aciem; postquam neque in aequum demitti agmen vidit, et quum loci altitudine, tum vallo etiam integi Romanos, perculsos pavore rata, simul

Neque in aequum dimitti agmen vidit] *demitti* legendum est, ut 27, [18, 7.] *In inferiorem campum equites Numidas Asdrubal demisit.* Et hoc libro paulo post [c. 34, 3.] *Quoad totum in vallem infimam demitteret agmen.* Idem error est, qui est in *digredi*. Nam ubi de descensu verba fiunt, *degredi*: sic non *dimitti*, sed *demitti*. SIG. Omnes nostri lectionem, passim ante Sigonium receptam, *dimitti* servant, nisi quod ex Harlej. utroque nihil in excerptis meis notatum videam, quos tamen solos ab hac macula, qua reliqui, etiam optimi quique, infecti sunt, inmunes non fuisse existimo. Licet vero pertinaciter in *dimitti* conspirent membranae, putem tamen recte Sigonium ei *demitti* substituisse. Ita enim legendum esse, ratio ipsa docet. Saepius autem scribae hunc errorem errare soliti sunt. Supra 3, 8, 6. *Praedonum agmen fefellit, supra montes Praenestinos ductum, inde demissum in campos.* ubi v. Gronov. 33, 15, 7. *Hostes nusquam, nisi raro, in collibus ante Sicyonem, non audentes agmen demittere in campos, vidisset.* ubi v. quae notavi. Adde Gronov. ad 32, 13, 5. et quae dixi ad 9, 2, 9. cap. 27. §. 4. 22, 29, 3. 27, 18, 7. et 34, 50, 2. Simili modo peccabatur apud Florum in multis codd. 1, 13, 17. *Stato quodam die per medias hostium custodias Fabium pontificem ab arce demisit.* ubi omnes scriptos suos *dimisit* perperam habere, Salmas. monuit. Eadem ratione librarii frequenter commutarunt *degredi* et *digredi*. V. supra ad 4, 17, 11. Et ita passim inter se confunduntur verba cum τοῖς *de* et *di* composita. Ita *devertere* et *divertere*. V. ad 1, 51, 8. *detinere* et *distinere*. V. ad 5, 20, 4. *defugere* et *diffugere*. V. ibid. ad c. 38, 8. *decedere* et *discedere*. V. ad 2, 31, 11. *destringere* et *distringere*. V. ad 8, 7, 20. *decutere* et *discutere*. V. ad 21, 12, 2. *deducere* et *diducere*. V. ibid. ad c. 55, 5. *demittere* et *dimittere*. V. ad 34, 50, 2. (* *decurrere* et *discurrere* 21, 33, 4. *delabi* et *dilabi* 23, 45, 3.) V. etiam, quae notavi ad Silii Ital. 17, 164. Ceterum *postquam neque dimitti agmine vidit* habet Haverk.

Quum loci altitudine, tum vallo etiam tegi Romanos] *tum loci altitudine* Voss. duo, Lovel. 2. 3. 4. 5. et Fragm. Hav. cum priscis edd. *tum altitudine loci* Lovel. 1. *tum loci altitudine tegi, tum vallo etiam ingenti*, addita insuper voce, Portug. V. ad 6, 23, 3. *altitudine loci* etiam Leid. 2. *loci altitudinem* Florent. Praeterea *integi* Florent. Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. Harlej. 1. Klock. et edd. omnes ante Froben. anni 1535. Eodem nos ducunt vestigia Lovel. 4. et 5. *ingenti*, pro *integi*, praeferentium. Priorem lectionem, pro qua stant optimi codicum, revocavi: nam et alibi eo verbo Livius usus est. Ita 26, 17, 12. *Densa nebula saltum omnem*

opportuniores, quod intenti tum maxime operi es-
7 sent, truci clamore adgreditur. Ab Romanis nec
opus intermissum, (triarii erant, qui muniebant)
et ab hastatis principibusque, qui pro munitoribus
8 intenti armatique steterant, proelium initum. Prae-
ter virtutem locus quoque superior adjuvit, ut pi-
la omnia hastaeque non, tamquam ex aequo missa,
vana

camposque circa intexit. Et eo sensu *intectus* pro simplici *tectus* 27, 3, 3. *Erant autem pleraque ex cratibus aut tabulis facta, alia arundine intexta, stramento intecta omnia; velut de industria, alimenta ignis.* Apulej. 2. Metam. p. 123. ed. Elm. *Opipares cibi, et ebore nitentes lecti, aureis vestibus intecti.* ubi male ipsa illa et Pricaei edd. *intexti* praeferunt. V. Cel. Burm. ad Calpurnii Ecl. 4, 3. Hoc modo *incoenans* pro *coenans* Sueton. dixit in Tiber. 39. *In praetorio, cui speluncae nomen est, incoenante eo, complura et ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt.* Prima syllaba τοῦ *integi* in illis codd. in quibus *tegi* scribitur, intercepta videtur a litera ultima vocis praecedentis. V. ad 5, 27, 6. Omnia autem haec *etiam integi Romanos* etc. *quod intenti tum* omittuntur in Voss. 2.

Perculsos pavore rata] *perculsos pavere rata* Fragm. Hav. a m. 1. *percussos pavore rata* Hearnii Oxon. C. Supra 1, 27, 16. *In Vejentem, alieno pavore perculsum, ferocior redit.* 2, 9, 6. *Ne Romana plebs metu perculsa, receptis in urbem regibus, vel cum servitute pacem acciperet.* 3, 8, 9. *Repentino pavore perculsos adorti.* Quibus etiam locis *percussus* et *perculsus* commutantur. V. quae praesertim priori notantur, ut et ad 34, 16, 2.

Intenti tum maxime operi essent] *intenti quom maxime* Gaertn. reliquis invitis. — Gronovius tamen ad Liv. 25, 30, 5. hunc locum adducens laudat *cum maxime.* — V. ad 27, 4, 2. Praeterea *essent operi* Lovel 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Mox male *ingreditur*, pro *adgreditur*, Leid. 2.

§. 7. *Triarii erant, qui muniebant*] De *Triariis, Principibus, et Hastatis* Polybius 6, [19. et seqq.] Livius l. 8, [8.] Suidas in v. Πρίγκιπες. Nos etiam infra [ad Livii. l. l.] SIG. Adde Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 2. aliosque, qui de re militari Romanorum scripsere. Ceterum *inminebant* Lovel. 4. errore ex ductuum similitudine nato. Mox *ab statis principibusque* Lovel. 3. *ab hastatis principibus*, omissa copula, Gaertn.

Qui pro munitoribus intenti armatique steterant] Probo hanc lectionem Pall. duorum MSS. codicum. Interim medius et edd. vetustae *qui pro munitionibus intenti.* GEBH. *pro munitionibus* Florent. a m. 2. et Portug. a m. 1. cum edd. vetustis usque ad Aldum, qui recte

vana (quod plerumque ſit) caderent, sed omnia librata ponderibus ſigerentur; oneratique telis Galli, 9
quibus aut corpora tranſfixa, aut praegravata inhaerentibus gerebant scuta, quum cursu pene in adversum subiſſent, primo incerti reſtitere: dein, 10
quum ipsa cunctatio et his animos minuiſſet, et auxiſſet hoſti, inpulsi retro ruere alii super alios, ſtragemque inter se caede ipsa foediorem dare.

pro munitoribus reposuit. Per *munitores* autem intelliguntur triarii, qui muniebant. Deinde *steterunt* Voſſ. duo, Lov. quinque, Harl. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et L. 2. Similiter etiam Aldus invenisse videtur in codd. quos consuluit. Ita enim in contextum recepit, quamvis tamen inter errata *steterant* verius eſſe indicaverit.

§. 8. *Ut pila omnia hastaeque non, tamquam ex aequo etc.*] Eadem l. 10. de secundo bello Punico [c. 10, 13.] habet Livius, ubi Carthaginenses Romanorum oppugnant naves. Eadem Dionysius Halic. l. 10. [p. 643.] ubi Romani App. Herdonium in Capitolio oppugnant. Verum A. Gell. 9, 1. ex Claudio Quadrigario contrarium docet. Sed eſt pro ingeniis exercendis ea theoria magis, quam ut vulgo vel credatur, vel recipiatur. GLAR. V. Magium 2. Miscell. 16. Cujus locum ad marginem Livii Klockius adscripserat. *hastaeque, quia non tamquam* addita voce Leid. 2. Paullo ante *Praeter virtutem quoque locus* Leid. 1. *Praeter virtutem locusque* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5.

§. 9. *Praegravata inhaerentibus gerebant scuta*] *pergravata* Voſſ. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. errore operarum. V. ad 9, 10, 7. Supra 5, 34, 3. *Exonerare praegravante turba regnum cupiens.* (* v. ad 35, 42, 14.) Paullo ante *Honeratique telis Galli* Lovel. 1. V. ad 4, 13, 13. *oneratique Galli telis* Lov. 2.

Quum cursu pene in adversum subissent, primo incerti restitere] *tum cursu* Haverk. *acutum cursu* nullo sensu Florent. Nisi forte litera *a* initialis adhaeserit ex vocis praecedentis fine; reliqua vero duplicem lectionem *cum* et *tum*, quam forte librarius simul exprimere voluit, contineant. Deinde *subissent in adversum* Haverk. et Harlej. 2. *subiissent* Florent. Insuper *resistere* Lovel. 4. *restituere* Lovel. 3. *restiterunt* Gaertn.

§. 10. *Dein quum ipsa cunctatio et in his animos minuisset, et auxisset hosti*] *in* redundat. GELEN. *dein* primum obfert ed. Froben. anni 1535. Priores exhibent *deinde*, quomodo etiam legunt Voſſ. duo, Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. et Haverk. V. ad 3, 3, 6. *dein circum ipsa cunctatio* Florent. Praepositio *in*, quam Gelenius expungit, in nullo visitur codice. Eamdem etiam omiserant edd. Mediol. anni 1495. 1505. Mogunt. et quaedam aliae, quam postea restituerunt Aldus, Paris. anno

adeo praecipiti turba obtriti plures, quam ferro necati.

1 XXIV. Necdum certa Romanis victoria erat.
2 alia in campum degressis supererat moles. Namque

1529. et Froben. anno 1531. Male. De locutione *minuere*, *augere*, *reficere alicui animum* similibusque aliis v. infra ad 21, 53, 2. *bis*, pro *his*, perperam Portug. Neque melius *inmisisset*, pro *minuisset*, Leid. *memisset*, Haverk.

Obtriti plures, quam ferro necati] *obstricti plures* Klock. Vox *plures* non est in Portug. et Haverk. Paullo ante *foediorem caede ipsa* alio ordine Gaertn.

§. 1. *Alia in campum digressis supererat moles*] *degressis*, ut ante dixi. SIG. *degressis* Florent. Voss. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Gaertn. V. supra ad 4, 17, 11.

§. 2. *Sensum omnem talis damni exsuperans*] *superans* Haverk. Non probo. Saepius enim *exsuperare*, quod alii omnes tuentur, apud Livium obcurrit. Supra 3, 11, 13. *Omnes Tarquinios superbia exsuperat*. 28, 43, 7. *Laudes non adsequi solum velle, sed, si possim, etiam exsuperare*. 44, 18, 3. *Utrum intra saltus castra Romani haberent, an jam omnes angustiae exsuperatae*. Mox *integrum hostem adversus victorem hostem* perperam Leid. 2.

§. 3. *Et quia iterum fessis*] Voculam primam non agnoscit Voss. 2. Male. V. mox ad §. 9. et ad 2, 44, 3. Deinde *incautus* neglegitur in Leid. 1. Adverbialiter *incautum* habet Florent. *incautius* Klock. Sed v. infra ad 22, 12, 7.

Laevo humero materi prope trajecto] Vetus habet *matari* GELEN. *Machaera* quid sit, nemo ignorat. Quidam *matari* supposuerunt, quam ajunt hastam longiorem lancea, qua Galli utantur, cum lancea Suevi. GLAR. Nullibi me legisse apud Graecos Latinosve scriptores, praeterquam hoc in loco, vocem hanc *matari* recordor: qua de re illius significatum potius divinare, quam certi aliquid affirmare, possum. Vidit difficultatem Glareanus, et mendum in textu esse censuit, legendumque *machaera* voluit. Sed quum machaera esset brevis gladii species, et caesim potius, quam punctim, feriendo aptior, non acquiesco illius sententiae. Nam Dioscoridi l. 4, [20.] *Machaeroticon* gladiolus herba dicitur. Et Apulejus l. 9. de Asino aureo [p. 236. ed. Elmenh.] id exprimens inquit. *Comminabatur sese concisurum eum machaera frustatim*. Plautus vero iter facientes *petasatos* et *machaeratos* dicit, hoc est, breviori gladio cinctos, quali peregrinantes uti solent. Alii vero dixere, *matarin* fuisse hastam seu lanceam longiorem, qua Galli uterentur. at quum Gallos lancea, *gessa* vocata, passim usos observem, nec interpretationem hujusmodi recipere audeo. Quod vero Galli gessa sint usi, constat ex Caesare 3. belli Gall. [4.] quod pariter confirmat Lactantius, Statii interpres, 4. Theb. in eum locum [64.]

— — *pars gessa manu, pars*
robora flammis
Indurata diu.

Idemque quoque apertissime de-

multitudo Gallorum, sensum omnem talis damni exsuperans, velut nova rursus exoriente acie, integrum militem adversus victorem hostem ciebat. stetitque subpresso inpetu Romanus; et quia iterum 3

monstrat Virgilius 8. Aen. [661.] de Gallis verba faciens.

— — — — *duo quisque Alpina coruscat*
Gessa manu.

Et Claudianus in Eutropium 2, [247.]

Nuper ab oceano Gallorum exercitus ingens
Illis ante vagus tandem regionibus haesit,
Gessaque deposuit Grajo jam mitis amictu.

Itaque secuti neutram interpretationem recipimus, nec rejicimus, tamen ambas suspectas habemus. Sit sub judice aequo determinatio. Nos sane, mendum esse in textu, non dubitamus, et, loco *matari*, *materi* reponendum. Nam *ματερὶς πάλτου τι εἶδος*. Hoc est, *Materis jaculi seu teli est species*, sic scribente Strabone 4. Geogr. [p. 196.] et Nonius Marc. *Materim* teli genus post lanceam longius dixit. Sisenna, *Galli materibus*, (inquit) *Suevi lanceis configunt.* et alibi. *Lanceis et materibus medium perturbant agmen.* Sic apud Caesarem belli Gall. 1, [26.] legendum: *Nonnulli inter carros rotasque materes ac tragulas subjiciebant, nostrosque vulnerabant.* non *mazaras*, ut vulgati textus, nec *materas*, ut alii; est enim tertiae declinationis. Hinc forte *Materae* Deae dictae in aegio Siciliae urbe, religione olim celeberrimae, quarum simulacris tum Meriones tum Ulysses hastas affixerunt, inscriptis etiam dicantium nominibus, quarum Dearum meminit Cael. Rhodig. lect. antiq. 21, 16. Gallorum autem *materes* proprias fuisse, ex Caesaris dictis conjicere possumus, rursusque firmare ex praesenti Livii loco; nam Romani adversus Gallos pugnabant. Unde docte Turnebus Advers. 9, 7. annotavit, et hodie a Gallis sagittam capitatam *matellatam* dictam, quasi *materatam*. Nonnulli a *materi* *materiarios milites* a Caesare belli Gall. 7, [73.] dictos crediderο, quod scilicet materi armarentur. At profecto minus recte, si textus verba ponderentur: nam Caesar hosce cum *frumentariis* conjunxit, de *munitionibus* verba faciens; et per *materiarios* intelligendi, qui materiariam ad aedificandas munitiones suppeditant. Sic Hirtius de bello Afr. [20.] in hunc sensum in Africa inopiam esse dixit *materiei* ad crates et arietes fabricandos. Et Plautus in Milit. [3, 3, 46.] dixit: *Si nos materiarius non moratur, cito erit parata navis.* M. DONAT. Sola Andreae editio hujus lectionis *matari* particeps est. Corrupti in ea codices MSS. quorum primus ac tert. *humero mature trajecto.* medius vero cum Campano *machaera*. Marcellus Donatus in Dilucidationibus ad hunc locum legendum censet *materi*, quod *ματερὶς* sit Straboni *πάλτου τι εἶδος*. GEBH. V. Vossium 1. de Vit. Serm. 2. In Caesare 1. B. G. 26. MSS. *mataras* et *nateras* habent. DUK. *laevo humero prope trajecto*, voce, quam librarius non intelligebat, omissa, Klock. *laevo humero machera prope traje-*

fessis subeunda dimicatio erat, et quod consul, dum inter primores incautus agitat, laevo humero matari prope trajecto, cesserat parumper ex acie.
4 Jamque omissa cunctando victoria erat, quum consul, vulnere adligato, revectus ad prima signa,

eto Lovel. 4. Harlej. 2. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 2. priori scriptura, ut legi nequeat, erasa, et edd. Parm. ac multae aliae eam secutae. *laevo humero matare prope trajecto* Voss. 2. et Lovel. 3. *laevo humero macta prope trajecto* Haverk. et Portug. a m. 1. in quo a m. 2. emendatur *matara*, in margine autem exhibetur *machiera*, quae etiam posterior lectio exstat in margine Lovel. 5. *laevo humero phalarico prope trajecto* Lovel. 2. *laevo humero matatri prope trajecto* Leid. 2. *laevo humero mactari prope trajecto* praeter edit. Mediol. anni 1480. etiam Lovel. 1. 5. a m. 1. et Voss. 1. in cujus margine emendatur *marcari*. Sed *laevo humero matari prope trajecto* recte exhibent Florent. Leid. 1. Harlej. 1. et ed. Rom. anni 1472. Et ita, vel *materi* legendum esse, ac speciem teli Gallici indicari, docuerunt Victorius ad Auct. ad Herenn. 4, 32. Jos. Scalig. ad Catal. Virg. p. 282. Turneb. 9. Advers. 7. Steph. 4. Sched. 3. Casaub. ad Strab. 4. Geogr. p. 196. Pontan. in Gloss. prisco-Gall. p. 246. Boxhorn. in Orig. Gall. p. 245. Comment. ad Caesar. 1. B. G. 26. et Bochart. part. 2. Geogr. sacr. 1, 62. p. 670. Ceterum nescio, quos refellat Donat. qui apud Caesar. 7. B. G. 73. per *milites materiarios* intelligunt materi armatos. Similes enim nondum inveni. Interim tamen certum est, neque ipsum Donatum ad locum Caesaris recte adtendisse; nam *materiari et frumentari* verba, non adjectiva, esse jam Rhellic. Glandorp. et alii observarunt.

§. 4. *Quum consul, vulnere adligato, revectus ad prima signa*] Nolim quicquam mutari. Nam *alligare vulnus* est annectere. Papinius 8. Thebaïd. 167.

— — — vix magna lavare
Vulnera, et efflantes licet internectere plagas.

ad quae Lutatius. *Metaphoram traxit a medicis, qui solent lethalia vulnera suturis annectere.* GEBH. Non hodie quidem ita tritum, ut *obligare*: non minus tamen elegans. Cicero de Divinat. 1, 54. *Scriptum est item, quum Critonis sui familiaris oculum alligatum vidisset, quaesivisse, quid esset: cum autem ille respondisset, in agro ambulanti ramulum adductum, ut remissus esset, in oculum recidisse.* Ubi perperam Lambinus conjecit *obligatum*. 2. Tuscul. quaest. [17.] *Quiesce igitur, et vulnus alliga.* M. Seneca contr. 18. ex Montano Votieno: *Et medici alligant, et corporibus nostris, ut medeantur, vim adferunt.* Justinus 15, [3.] *Ut sanguis aliter cludi non posset, quam diadema sibi demptum Rex, alligandi vulneris causa, capiti ejus imponeret.* Plinius 28, 7. *Fascia mulieris alligato capite dolores minui.* Inane est discrimen Plutarchi in Quaest. Rom. [p. 280.] Τὸ δὲ δεόμενον

Quid stas, miles? inquit. *Non cum Latino Sabinoque hoste res est, quem victum armis socium ex hoste facias. In belluas strinximus ferrum. hauriendus, aut dandus est sanguis. Propulistis a castris, supina valle praecipites egistis, stratis corporibus hostium superstatis.*

alligare λέγουσιν οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων· οἱ δὲ καθαρεύοντες ἐν τῷ διαλέγεσθαι *ligare*. Auctor de bello Africano *deligatos* dicit eodem sensu [21.] *Saucios suos jubet in plostris deligatos Adrumetum deportari.* J. FR. GRON. V. Rhodii Lexic. Scribon. hac voce. Et ita Valer. Max. 6, 2, 7. *Candida fascia crus adligatum habenti Favonius, non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Paullo ante *Jam omissa*, pro *Jamque*, Haverk.

Quid stas, miles? inquit. Non cum Latino Sabinoque hoste res est] *Quid miles stans* Lov. 2. a m. 1. in quo *stas* a manu altera emendatur. *Quid stas, inquit, miles?* editiones Aldina vetustiores. Vox autem *hoste* deficit in Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Quem victum armis socium ex hoste facias] *quem victus armis* Hearnii Oxon. L. 1. *quem victis armis* Voss. 2. et Lovel. 3. *quem invictis armis* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. [Veith.] Sed vulgatum satis commodum est, quod praeter omnes typis excusos servant etiam Florent. Harlej. 1. Klock. et Fragm. Hav.

§. 5. *Hauriendus aut dandus est sanguis*] Hunc locum ob oculos habuisse videtur Strada dec. 1. lib. 1. bell. Belg. non longe post princ. *Nusquam diuturnioribus invicem cladibus plus sanguinis datum haustumque.* Et tamen Scioppii censuram effugere non potuit, qui in Infam. Famiani p. 6. se nescire fatetur, quo satis locuplete auctore dicatur *dare*, vel *haurire sanguinem*. Sed utramque locutionem vindicavit Gronov. ad Senec. Thyest. 340. ubi utriusque locutionis ex Ovidio et Livio exempla laudavit. Dictis ejus adde, *haurire sanguinem* etiam infra obcurrere apud Livium 9, 1, 9. *Placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem laniandaque viscera nostra praebuerimus.* apud Ovid. 7. Metam. 332.

— — quid nunc dubitatis, inertes?
Stringite, ait, gladios: veteremque haurite cruorem.

et Val. Max. 2, 8, 7. *L. Cinna et C. Marius hauserant quidem avidi civilem sanguinem.* Ubi etiam Vorstius locutionem hanc adversus Sciopp. inlustravit, ut et Borrich. in defens. Stradae adversus Sciopp. p. 286. Altera locutione *dare sanguinem* utitur etiam Ovidius 2. Fast. 666.

O quantum patriae sanguinis ille dedit!

Paullo ante *in bellum strinximus*, pro *in belluas*, Harlej. 2. *in bellua strinximus* Leid. 1. *in bellua strinximus* Harlej. 1. Sed litera finalis sibilans intercepta est ab initiali eadem vocis sequentis. V. infra ad 37, 29, 5. *in belluas tinximus* Voss. 1. a m. 1. et Lovel. 1. in contextu.

Complete eadem strage campos, qua montes replestis.
6 *Nolite exspectare, dum stantes vos fugiant. inferenda*
7 *sunt signa, et vadendum in hostem.* **His adhortatio-**
nibus iterum coorti pellunt loco primos manipulos
Gallorum; cuneis deinde in medium agmen perrum-
8 **punt. Inde barbari dissipati, quibus nec certa im-**

ubi contrario errore sibilans initialis omittitur, quod eadem claudat vocem praecedentem. V. ad 30, 3, 7.

Pepulistis a castris, supina valle praecipites egistis] Rott. Voss. uterque, Flor. et editt. *Propulistis*. J. FR. GRON. *Pepulistis* primum dederat Gruter. in postrema editione. Et ita praeferunt Lovel. 4. 5. Portug. et Haverk. [Veith.] Quidquid est meorum codicum ac priorum editionum, servant *Propulistis*. De hac locutione infra v. ad 40, 11, 10. Deinde *valle supina* est in Leid. 1. Tum vox *egistis* non adparet in Klock. Male. de locutione *praecipitem agere* infra v. ad 30, 14, 10.

Qua montes replestis] *qui montes replestis* Gaertn. *qua montem replestis* Lovel. 4. et 5. *qua montes repletis* Harlej. 1.

§. 6. *Nolite exspectare, dum stantes vos fugiant*] Emovent hanc lectionem supposititiam MSS. Pall. codices duo, restituta legitima *Nolite spectare*. Nam *spectare* idem quod *exspectare*. P. Syrus.

Ab alio spectes, alteri quod feceris.

Neque aliter vetustissimae editiones. Liv. 28, 39. *Ob haec, quibus majora neque spectare, neque optare ab Diis immortalibus poteramus*. 28, 44. exhibet Palat. tert. *Laetiores et frequentiores ex Africa nuncios spectate*. GEBH. *Nolite spectare* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. Klock. Hearnii Oxon. L. 1. ac vetustiores editi usque ad Frobenium, qui anno 1531. ei subposuit *exspectare:* quod verum puto, licet alterum a melioribus codd. firmetur. In animum enim inducere nequeo, ut Gebhardo, cum quo et alii alibi faciunt, fidem habeam, adfirmanti *spectare* poni pro *exspectare*. Verum ea de re infra v. ad 30, 23, 7. Tum *nos fugiant* Lovel. 4. [Veith.] et excusi vetustiores usque ad Aldum. V. ad 34, 2, 2. Mox *vadendum in hostes* Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. 5, 50, 2.

§. 7. *His adhortationibus iterum coorti pellunt loco primos manipulos*] *His hortationibus* Klock. quomodo *hortantem*, pro *adhortantem*, plures codd. supra praeferunt 2, 19, 6. Uni tamen illi testi hoc loco credendum non puto. Deinde vocem *iterum* ignorat Lovel. 2. Tum *cohortati* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. quem errorem committere eo facilius librariis fuit, quod olim vitiosa orthographia *cohorti* scribi soleret. Praeterea *petunt loco* Lovel. 4. [Veith.] Denique *loco primo manipulos* Gaertn. et Haverk.

Cuneis deinde in medium agmen perrumpunt] Livius *per-*

peria, nec duces essent, vertunt inpetum in suos; fusique per campos, et praeter castra etiam sua fuga praelati, quod editissimum inter aequales tumulos obcurrebat oculis, arcem Albanam petunt. Consul, non ultra castra insecutus, (quia et vul- 9
nus degravabat, et subjicere exercitum pugna fes-

rumpere cum praepositione *per* et accusativo dicit 3, 70, 4. 26, 7, 1. et cum accusativo sine praepositione 8, 30, 6. 32, 17, 11. cum praepositione *in* 3, 18, 8. *Jam in vestibulum perrumperant templi*. Sed ibi *in* est *usque in*, et *perruperant* ἐλλειπτικῶς ponitur, ut 4, 39, 4. *perrumpere eadem, qua transierant.* et ibid. *perrumpere ad suos.* Ita etiam accipio apud Silium 12, 697.

— — — etiamne parabit,
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces.

Sed haec significatio τοῦ *in* huic loco non optime convenire videtur, et potius suspicor, id ex prima litera vocis sequentis ortum esse. Sic 8, 10, 6. *Tanta caede perrupere cuneos.* c. 30, 6. *Perrumpere non potuerat hostium agmen.* 32, 17, 11. *Quae cuneum Macedonum, si possent, perrumperent.* Tacit. 2. Hist. 44. *Et media acie perrupta fugere passim Othoniani.* DUK. *cum eis deinde* Lovel. 1. *cuneis in medium deinde agmen* Voss. 2. Tum *prorumpunt* Lovel. 2. 4. et Portug. Sed apud Caesar. obcurrit 6. B. G. 39. *Cuneo facto ut celeriter perrumpant, censent.* Verba haec saepe confunduntur. V. supra ad 4, 39, 4. Ceterum Cl. Dukeri conjecturam veram puto. V. supra ad 3, 18, 8. et c. 61, 9.

§. 8. *Inde barbari dissipati*] Palat. sec. *Inde turbati barbari dissipatique.* GEBH. Eadem lectio est in margine Portug. Sed *Inde turbati dissipati* in Haverk. Paullo post *verterunt*, pro *vertunt*, Leid. 2.

Fusique per campos, et praeter castra etiam sua fuga praelati] *fusi per campos* Leid. 2. et Lovel. 1. Sed *vertunt impetum in suos fusos per campos* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *per castra praelati* Leid. 2. *praeter castra perlati* Harlej. 2. sollemni errore operarum. V. ad 38, 28, 8. *praeter castra palati* Lovel. 2. quomodo etiam alibi in Mstis peccatur. V. ad 38, 27, 2. *praeter castra praedati* Gaertn. Sed passim *latus* et *datus* in Mstis commutantur. V. supra ad 1, 4, 7. Nihil mutandum. Supra 6, 29, 3. *Consternatique et praeter castra etiam sua pavore praelati.* ubi plura vide. Mox vocula *quod* deficit in Gaertn. qui etiam *occurrebant*, pro *occurrebat*, praefert. *occurrere* Florent.

§. 9. *Non ultra castra insecutus, quia et vulnus degravabat*] *non ultra castra secutus* Leid. 1. V. infra ad 7, 34, 9. Tum *quia in vulnus* Voss. 1. et Lovel. 3. *quia vulnus*, omissa particula *et*, Harlej. 2. Portug. et Haverk. Non recte. V. supra hoc cap. ad §. 3.

Pugna fessum novo labori nolebat, a persequendo hoste continuit] Nimis metuo, ne pessime sit affectus hic locus: nam

sum tumulis ab hoste occupatis nolebat) praeda omni castrorum militi data, victorem exercitum, opulentumque Gallicis spoliis, Romam reduxit. Moram triumpho vulnus consulis adtulit. eademque

ex omnibus verbis propositis, praeter unum *nolebat,* nihil vidi in Thuaneo, nihil in Helm. visum Langermanno meo, nihil video in Vossiano antiquiore, in Rottendorfiano, apud Andream, cui ipse editioni Romae praefuit. Mediolani post septimum annum inserta sunt; inde Tarvisinae et caeteris. Florent. et Vossianus alter defecti: tantummodo enim praebent, *subjicere exercitum opulentumque* (Voss. *opulentum quod*) *Gallicis spoliis Romam reduxit.* Nempe quia bis in hac periodo posita est vox *exercitum,* a priori ad posteriorem locum oculus librarii, qui primus sic corrupit, aberravit, transmissis mediis. At integri, quos nominavi, continenter et concordissime: *Consul non ultra castra insecutus, (quia et vulnus degravabat, et subjicere exercitum tumulis ab hoste occupatis nolebat) praeda omni castrorum militi data, victorem exercitum opulentumque Gallorum spoliis Romam reduxit.* Interpunctio nostra est; ipsa verba veterum librorum, in quibus nihil desidero, nisi forsan *opulentum* mavis *ἀντὶ τοῦ opulentumque.* Quum autem omnia me vehementer capiant, tum maxime illud, *subjicere exercitum tumulis ab hoste occupatis:* quo credibile est offensos inani garrulitate nos huc usque lactasse: *a persequendo hoste continuit, tumulis ab hoste occupatis.* Hoc Livii esse, parum probabile: at illud censeo docte dictum, ut sit, exponere exercitum hosti locum superiorem nacto: aut eo ducere, ubi hostis montibus occupatis ex inferiore loco aggressum exercitum subjectum et obnoxium telis haberet. Qualia sunt apud Ovidium 4. Met. [626.] *veritus se credere nocti.* 13, [341.]

— — — cur audet Ulysses
Ire per excubias, et se committere nocti?

Suet. Nerone [26.] *Quare numquam postea se publico illud horae sine tribuno commisit.* Sic ipsum *subjicere* Livio 26, [15,4.] *Id vero minime committendum esse, ut sollicitarentur sociorum fidelium animi, et subjicerentur indicibus, queis neque quid facerent, neque quid dicerent, quicquam unquam pensi fuisset.* 31, [41,8.] *Quum campestribus locis subjicientes eos castra Phecado urbi videret.* J. FR. GRON. Adde Florum 1, 17. *Captisque superioribus jugis in subjectos suo jure detonuit.* DUK. Florentino et Voss. 2. apud Gronovium, quorum librarios repetitio vocis *exercitum* in errorem abripuit, consentiunt Hearnii Oxon. L. 1. et ex meis Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. nisi quod posterior hic codex insuper *opulentum Gallicis spoliis* dederit, omissa copula *que.* Cum reliquis autem Gronovii codicibus faciunt Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. C. nisi quod Lovel. 5. habeat *volebat,* pro *nolebat;* et Gaertn. *nolebant.* Qui editioni Parm. praefuit, et plerumque Romanam

caussa dictatoris desiderium senatui fecit, ut esset, qui aegris consulibus comitia haberet. Dictator 11
L. Furius Camillus dictus, addito magistro equitum P. Cornelio Scipione, reddidit Patribus posses-

anni 1472. secutus est, hic eam reliquit; recepit enim illam lectionem, quam ex Mediol. Gronovius profert, sed τo *nolebat* eodem loco, quo in Romana exstabat, servavit, quod ita bis perperam exhibuit hoc modo: *subjicere exercitum pugna fessum novo labori nolebat, a persequendo hoste continuit, tumulis ab hoste occupatis nolebat. Praeda omni* etc. quum eam lectionem secutus verbum *nolebat* posteriori loco expungere debuisset. Quum autem, quae Gronovio suspecta fuerint, in nullo etiam meo codice reperiantur, omnium eorum ac Gronovianorum fidem secutus eadem illa ex contextu ejeci, interpunctione viri summi recepta. Ut autem *subjicere exercitum tumulis*, ita 38, 46, 3. *In valle inferiore pedibus pene hostium aciem subjecit.* et *subjectus hostis* apud Frontin. 2, 2, 4. *Dimicaturus, collis proximi planum verticem raptim cum copiarum parte adeptus, in subjectos hostes decucurrit.* Similiter *valles subjectae rupibus* Liv. 38, 2, 7. (*via subjecta jugo* 21, 34, 6.) V. etiam infra hoc lib. c. 35, 10. Necesse tamen non puto, ut cum eodem Gronov. *opulentum ἀντὶ τοῦ opulentumque* legamus. Probum enim est *exercitus victor opulentusque.* In illis autem *exercitus victor* ut *exercitus tyro, populus liberator*, et similia, de quibus v. ad 39, 1, 4. Simillime locutus est Livius supra 4, 34, 4. *Aliis sub corona venumdatis, exercitum victorem opulentumque praeda triumphans dictator Romam reduxit.* et 21, 5, 4. *Victor exercitus opulentusque praeda Karthaginem novam in hiberna est deductus.*

§. 10. *Dictatoris desiderium senatui fecit, ut esset, qui aegris consulibus*] *desiderium senatus fecit* Gaertn. *desiderium fecit senatui* excusi Aldo priores. Deinde *quia aegris* Voss. 1. V. ad 36, 33, 5. *qua* Leid. 1. Tota vox deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

§. 11. *Reddidit Patribus possessionem pristinam consulatus*] Id est, nomen nullius plebeji comitiis consularibus accepit, ac neminem plebejum consulem fieri passus est, contra quam M. Fabius dictator fecerat. SIG. *reddidit Patraribus* mendose Florent. a m. 1. pro quo deinde manu altera factum est *reddidit patriciis*: sed margini adscriptum *reddidit Patribus.* Deinde *possessionem pristini consulatus* Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. [Veith.]

Collegam Ap. Claudium Crassum dixit] L. Camillus est, qui collegam Ap. Claudium dixit. Est autem legendum *P. Claudium* ex veteribus libris Ciceronis de Senectute [12.] ubi ait: Platonem venisse Tarentum *L. Aemilio, Ap. Claudio consulibus.* cum in veteribus libris legatur *L. Camillo ac Pu. Claudio.* Confirmant hanc lectionem Capitolina quoque fragmenta, in quibus hic *Claudius P. F.* vocatur. Maximus enim natu filius ferme patris praenomen ferebat. SIG. Ut largiamur Sigo-

sionem pristinam consulatus. ipse ob id meritum ingenti Patrum studio creatus consul, collegam Ap. Claudium Crassum dixit.

1 XXV. Priusquam inirent novi consules magistratum, triumphus a Popillio de Gallis actus magno

nio, quod tamen saepe fallit, filium maximum patris praenomen ferre solitum fuisse; quis, quaeso, Sigonium docuit, Ap. Claudium hujus anni consulem patris filium maximum exstitisse? Nam, quamvis fratris ejus majoris nunc nulla supersit memoria, potuit tamen majorem habuisse, qui, vel ob vitium aliquod corporis, aliamve ob caussam, nullos honores gesserit, vel, antequam honores gesserit, mortuus sit. Praeterea monet Gruterus ad l. Cic. l. in posterioribus quidem edd. Claudio praenomen *Publii* dari, sed contra Mstos plerosque et primae aetatis excusos, ideoque se reposuisse *Ap. Claudio*. Quod autem idem Gruter. *P. Claudio* in posteriores editiones etiam contra fastos Capitolinos inrepsisse putet, in eo fallitur. Illi enim, neutri sententiae faventes, hoc anno laceri sunt, et tantum exhibent, :-:-:-: *AV-DIVS. P. F.* Praenomen *Appii* hujus anni consuli tribuendum esse existimat etiam Pighius in Annal. ad ann. CDIV. p. 294. et, praeter Cassiodorum, Marianum, et alios, pro hac sententia laudat Gellium, qui 9, 11. refert M. Valerium *L. Furio*, *Claudio Appio consulibus* cum provocatore Gallo pugnasse. An vero indicetur Ap. Claudius dictatorius, qui nempe dictator memoratur supra hoc libro c. 6, 12. uti Pighius ibidem existimavit. incertum arbitror. Ceterum nulli codices Sigonio Claudii praenomen mutanti favent.

§. 1. *Priusquam inirent novi consules magistratum*] *Priusquam intrent ac inirent* Gaertn. Sed v. supra ad 4, 55, 5.

Triumphus a Popillio de Gallis actus] Praepositio *a* deficit in Lovel. 2. Tum *populo* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Popilio* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 4. 5. et Fragm. Hav. *Populio* Gaertn. *Pompilio* Lovel. 3. Portug. et Haverk. *M. Pompilio* Hearnii Oxon. C. V. infra ad 26, 6, 1.

Musitantesque inter se rogitabant, quem nunc plebeji consulis poeniteret] Vetus habet *mussantesque*. GELEN. Nonius. *Mussare est hominum occulta et depressa voce loquentium, quod celatum velint*. Neque aliter hic Pall. tres codices MSS. Ideoque hic non ausculto Gelenio, multo minus Campano novatori maximo, *mussitantesque inter se rogabant*. Sallustius Oratione Philippi. *Vos mussantes et retractantes verbis et vatum carminibus pacem optatis magis, quam defenditis*. Idem oratione Licinii. *Mussantibus vobis circumventus erat*. Liv. 28, 40. *Idque consilium haudquaquam primoribus Patrum placeret, ceterique per metum aut ambitionem mussarent*. GEBH. *musitantesque* praeferebat ex editionibus sola Froben. anni 1531. eademque lectio exstat in Portug. a m. 1. et Haverk. *mussitantes* Oxon. B. apud Hearnium, qui ita etiam in ed. Rom.

ſavore plebis: muſſanteſque inter ſe rogitabant, *num quem plebeji consulis poeniteret?* Simul dictato- 2
rem increpabant, qui legis Liciniae spretae mercedem consulatum, privata cupiditate, quam publica injuria, foediorem, cepiſſet, ut se ipse consulem

principe se inveniſſe teſtatur: quomodo etiam habent Mediol. anni 1480. Tarvisina utraque, et reliquae usque ad Frobenium. *musantesque* Lov. 2. 5. et Gaertner. *mussantesque* codices reliqui, quibus usus sum, cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. quod non eſt, cur displiceat. Liv. 33, 31, 1. *Soli Aetoli id decretum decem legatorum clam mussantes carpebant.* et Livii imitator Silius Ital. 13, 261.

Mussat perfidiae ductorque
caputque senatus
Virrius.

V. Cl. Jos. Waſſe in Ind. Salluſt. v. *Mussantes.* et Cortium ad Salluſt. Fragm. l. 1. Hiſt. in orat. Philipp. §. 3. Et ita Gelenius ex vet. lib. laudavit, ac Froben. anno 1535. ex ejus mente edidit. Poſtea in notis Gelenii errore operarum *mussitantesque* excusum est; unde factum fuit, ut Gebhardus ipsum ita emendatum voluiſſe crediderit. Deinde *inter se cogitabant* Gaertn. Ita etiam supra in quibusdam codd. peccabatur 4, 13, 12. (* 24, 21, 8.) Praeterea *numquam plebeji consulis poeniteret* Portug. a m. 1. et Haverk. *numquid plebeji consulis poeniteret* Lovel. 3. et Harlej. 2. Quod non displiceret, si integriores codd. idem probarent. Solet enim Livius *numquid* pro simplici rogatione adhibere. Supra 6, 37, 8. *Numquid enim socordius ac segnius rempublicam administrari post C. Licinii Calvi tribunatum, quam per eos annos gesta sit?* (* v. N. Heins. ad Ovid. 16. Her. 365.) Aliis tamen omnibus vulgatam lectionem servantibus, eam mutatam nolo.

§. 2. *Legis Liciniae spretae mercedem consulatum*] *legis Licinii* Gaertn. Male. V. ad c. 22, 10. *legis Liciniae spreta mercede* Livii sensum non adsecuti librarii Lovel. 2. 4. et 5. [Veith.] *mercedem consulatum* per adpositionem Livio familiarem dictum eſt. Ita 45, 37, 5. *Pretium recte facti triumphum haberet L. Paullus pro egregie bello gesto.* V. infra ad 25, 34, 10.

Privata cupiditate, quam publica injuria, foediorem cepisset] *publica injuria* nempe plebejorum, quos submoverat, creando duos patricios. Et ita recte editiones vetuſtiſſimae: a quibus desciscunt Pall. tres MSS. codices, *publica invidia foediorem* exhibentes. GEBH. *publica invidia foediorem* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Portug. a m. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Alii, servata voce *injuria*, alteram *invidia*, quam pro varia lectione in margine invenerant, etiam in contextum recipientes dederunt *quam publica injuria foediore invidia cepisset.* Ita est in Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Ut se ipse consulem dictator crearet] *se ipsum consulem* Lovel. 5. Sed v. supra ad 2, 19, 5.

§. 3. *Annus multis variisque*

3 dictator crearet. Annus multis variisque motibus fuit insignis. Galli ex Albanis montibus, quia hiemis vim pati nequiverant, per campos maritima-
4 que loca vagi populabantur. Mare infeſtum classibus Graecorum erat, oraque litoris Antiatis, Laurensque tractus, et Tiberis oſtia: ut praedones maritimi, cum terreſtribus congressi, ancipiti semel proelio decertarint, dubiique discesserint in caſtra Galli, Graeci retro ad naves, victos se, an victo-
5 res, putarent. Inter hos longe maximus exſtitit

motibus fuit insignis] *variisque mortibus* Florent. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 5. *variisque montibus* Lovel. 3. Sed vox *motibus* non adparet in Lovel. 4. *Annus hic multis* inserta voce praeferunt vett. edd. Eam primus omisit Frobenius anno 1535. adſtipulantibus omnibus scriptis meis.

Per campos maritimaque loca vagi] *maritumaque* Florent. quam eamdem orthographiam probaſſe videntur scribae Leid. 1. et Harlej. 1. licet tamen per errorem eorum prior dederit *maritum atque*, poſterior *maturitumaque*. V. ad 6, 31, 5. Vox *loca* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *nequierant* vett. excusi. Primus *nequiverant* dedit Aldus. Et ita praeferunt omnes scripti. V. infra ad 22, 8, 7.

§. 4. *Oraque litoris Antiatis, Laurensque tractus*] *litoris Sanciatis* Leid. 1. ultima litera vocis praecedentis perperam in initio sequentis repetita. V. ad 37, 29, 8. *oraque litore Sannaturae Actiatis* Florent. Deinde *Laureusque tractus* Haverk. *Lavicosque tractus* Lovel. 4. *Laurensque tractatus* Florent. de quo errore infra v. ad 35, 32, 13.

Congressi ancipiti semel proelio decertarint] *egressi* Lov. 2. V. ad 4, 24, 4. Tum *ancipiti simul proelio* idem Lov. 2. et Harl. 2. *ancipiti proelio simul* ed. Med. anni 1505. sollemni scriptorum errore. V. infra ad 24, 22, 14. *ancipiti proelio semel* vett. edd. pro quo Aldus dedit, ut nunc editur. Id autem superest in reliquis scriptis. Deinde *decertarent* Florent. Voſſ. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 2. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et typis descripti, pro quo Vascos. reposuit *decertarint*.

Dubiique discesserint in castra Galli, Graeci retro ad naves, victos se, an] *dubii* sine particula *que* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 5. Praeterea *ad naves, incerti victos* Harlej. 2. et Haverk. cujus lectionis auctor non advertit, voces *victos se an victores putarent* pendere ex praecedentibus *dubii discesserint*.

* §. 5. *Inter hos longe maximus exstitit terror*] Vet. lib. *Inter haec*. SIG. *Inter hos* Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 1. Florent. Klock. et Fragm. Hav. quomodo ante Sigonium legebatur. Neque satis juſtam vulgatum inmutandi rationem fuiſſe puto. Non modo enim incertiſſimae tantum fidei

terror, concilia populorum Latinorum ad lucum Ferentinae habita: responsumque haud ambiguum imperantibus milites Romanis datum, *absisterent imperare iis, quorum auxilio egerent. Latinos pro sua* 6
libertate potius, quam pro alieno imperio, laturos arma. Inter duo simul bella externa, defectione et- 7
iam sociorum senatus anxius, quum cerneret metu tenendos, quos fides non tenuisset, extendere omnes imperii vires consules delectu habendo jussit. civili quippe standum exercitu esse, quando

codd. stant cum Sigonii vet. lib. sed et *Inter hos* commode intelligi potest *motus*, quibus multis variisque annum insignem fuisse supra hoc cap. dixit. Vulgatum igitur, quod Sigonius, ejusque exemplo Gruterus ac recentiores omnes ex contextu ejecerunt, pristino loco restitui. Deinde *maximus longe exstitit terror*, transpositis vocibus, edd. vett. usque ab Froben. qui anno 1535. *longe maximus* restituit. *longe maximus exstitit error* Harlej. 2. solito errore. V. ad 24, 30, 6. Mox *consilia populorum*, pro *concilia*, Gaertn. Male. Diversorum enim Latii populorum, de communi republica consultantium, erat conventus, quod *concilium* dicitur. V. Gronov. ad Liv. 44, 2, 5. Praeterea vox *Latinorum* deficit in Leid. 2.

Responsumque haud ambiguum imperantibus milites Romanis datum] Particula *que* non adparet in Haverk. Tum *impetrantibus milites Romanis* Leid. 2. V. infra ad 9, 30, 10. *imperantibus militibus Romanis* Lovel. 2. 4. [Veith.] *imperatoribus Romanis* Haverk.

§. 6. *Latinos pro sua libertate potius, quam pro alieno imperio*] Primam vocem omittit Leid. 1. Tum *pro salva libertate* Florent. Verum obponuntur recte *sua libertas* et *alienum imperium*. Deinde *quam pro imperio alieno* Lovel. 4. *quam alieno imperio* neglecta praepositione, Lovel. 2. quam Livius in similibus locutionibus repetere amavit. V. supra ad 4, 58, 4.

§. 7. *Inter duo simul bella, defectione etiam sociorum*] *In duo simul bella* Harlej. 1. sollemni errore. V. ad 38, 57, 6. Insuper vox *etiam* exsulat a Leid. 2. vox sequens a contextu Lov. 4.

Extendere omnes imperii vires consules delectu habendo jussit] *ostendere* Fragm. Hav. et ed. Mediol. anni 1505. quod non displiceret, si plures codd. suffragarentur. Nunc unius vel alterius fide vulgatum mutare periculosum puto. Aliter tamen consenti non repugnabo. Deinde *consulem* Harlej. 2. et Portug. a m. 1. *consul* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. Adparet, librarios compendiariam scripturam *cons* non adsecutos esse. V. infra ad 10, 10, 2. Tum *dilectu habendo* Florent. et Leid. 1. V. ad 37, 51, 7.

Civili quippe standum exer-

8 socialis coetus desereret. Undique, non urbana tantum, sed etiam agresti juventute, decem legiones scriptae dicuntur quaternûm millium et duce-
9 norum peditum, equitumque trecenorum. Quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat,

citu esse] Prodigiose corruptus est Florent. qui *civili qui prestandum exercitum esset* praefert. Locutionem supra inlustravi hoc lib. ad c. 6, 6. Praeterea *quidem*, pro *quippe*, Voss. 2. et Lovel. 3. Ita etiam supra librarii in Mstis peccarunt 6, 18, 8.

Quando socialis coetus desereret] Optime MS. *socialis partes desereret*. V. Scalig. ad l. 2. Manil. p. 152. [p. 150. ed. ult. sive ad v. 543.] KLOCK. Sic quidem libri omnes: fateor tamen me non concoquere *coetum* illum *socialem*. Non enim si *coetus* est *multitudinis magnae nomen, coëuntis ex consensu quodam*, ut est apud M. Senecam [3. Exc. controv. 8.] aut si *auxilia coïre* apud Justinum dicuntur [9, 6.] ideo permisisse usus videtur, ut *socialis coetus deserere*, ubi socii officio desunt, aut exercitus eorum ad condictum non venit, diceretur. Non magis, quam vocabulum *concursus*, aut *congressus*, aut *conventus*, aut *populi*, eodem loco repudiares. *Exercitum socialem* solet dicere Livius: 3, [4, 10.] *T. Quinctium subsidio castris cum sociali exercitu mitti*. 8, [13, 15.] *Unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaque saepe usi estis*. Satis commode possis legere: *civili quippe standum exercitu esse, quando socialis foedus desereret*. 5, [51, 10.] *Qui, caeci avaritia, in pondere auri foedus ac fidem fefellerunt*. J. FR. GRON. Doujatius vulgatum defendere conatur: non enim nomine *coetus* exercitum intelligi putat, qui, quum nullus esset, deserere non poterat: sed *socialis coetus* interpretatur concilium sociorum, ipsa nempe Latinorum comitia: ab his enim Romanos deseri. Nondum tamen effecit, ut *socialis coetus* etiam eo sensu, quo accipi voluit, placere possit. Nihil enim probant loca laudata vel ex Liv. 4, 13, 10. ubi obvii sunt *coetus plebis privata in domo*. vel ex Cic. in Somn. Scip. 3. ubi obcurrunt *concilia coetusque hominum jure sociati*. Verum, quum toties Livius concilia Latinorum, Etruscorum, aliorumque memoraverit, demonstratum oportuerat, ea alibi vocari *coetus Latinorum, Etruscorum:* vel etiam comitia populi Romani *coetus* dici. Si Gronovianum *foedus desereret* codicum auctoritate niteretur, ferri posset: ac *foedus deserere*, pro non facere, quae foedere promissa sunt, eodem modo dictum foret, quo *spem deserere* apud Plin. 1. Epist. 22. *Ne spes nostras voluntaria morte desereret*. Nunc non displicet, quod ex Oxon. L. 1. probavit Hearnius, *quando socialis desereret*. Vox enim *coetus* etiam deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

§. 8. *Quaternûm millium et ducenorum peditum, equitumque trecenorum*] Mire variatum invenimus militum in legione numerum. Anno enim CCLXXIV.

hae vires populi Romani, quas vix terrarum capit orbis, contractae in unum haud facile efficiant: adeo in quae laboramus sola crevimus, divitias, luxuriamque. Inter cetera tristia ejus anni, consul alter Ap. Claudius in ipso belli adparatu moritur:

[6, 22, 8.] quaternûm millium est. hic duceni pedites adjecti. At 8, [8, 14.] sub T. Manlio quinûm millium: totidem l. 6. de secundo bello Punico [c. 28, 7.] Denique l. 9. ejusdem belli [c. 24, 14.] senûm millium ducenorum peditum, equitum trecenorum. Haec obiter duntaxat annotare placuit propter quosdam, nimium in hac re curiosos. GLAR. V. diligentius conlecta, quae de numero militum in legione Romana traduntur, apud Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 5. Ceterum *quaternûm militum* Leid. 1. Harlej. 1. et Gaertn. V. ad 23, 41, 10. Tum copula *et* non est in Leid. 2. Hinc *ducentorum peditum* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. duo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et vett. edd. et mox *trecentorum* Lov. 2. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et vett. edd. An numerus cardinalis et distributivus jungantur, infra v. ad 32, 28, 11. Hic vero *ducentorum* et *trecentorum* inde natum videtur, quod voces notis numeralibus scriptae fuerint. Certe *equitumque CCC* praeferunt adhuc Flor. Leid. duo, Lov. 1. 3. 4. 5. et Fragm. Hav. Id autem quomodo reddi deberet, librarii ignorarunt, quod tamen discere poterant ex praecedenti *quaternûm millium*. Recte itaque *ducenorum* et *trecenorum* Frobenius anno 1531. restituit.

§. 9. *Quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat, hae vires* etc.] Secundum Clericum, quae hic habet Livius, sunt hyperbolica; quum non modo Caesar in Gallia cum decem ac duodecim legionibus senûm millium militum bellum gesserit; dum in aliis provinciis alii exercitus, quamvis non tanti, essent; et sub Augusto legiones viginti tres aut viginti quinque fuerint. At Doujatius Livium agere existimat de scribendo in re subita exercitu, idque ex urbe aut suburbano agro. Similiter fere de hoc loco sentit Cl. J. Fr. Christius, qui Livium loqui arbitratur de exercitu civium vere Romanorum, id est, ex sola urbe et suburbanis conscripto; non adhibitis capite censis, nec quoquam ex Italia aliove delectu sociorum: haec enim omnia ex temporum rationibus atque iis, quae modo a Livio dicta sunt, intelligenda esse. Ceterum vocula *hae* deficit in Harlej. 1. quam tamen recte servant reliqui codices, nisi quod in eorum paucis sit *hee* vel *heae*.

Contractae in unum haud facile efficiant] *continere in unum* sine sensu Portug. Ultima autem vox *efficiant* male deficit in Lovel. 4.

Adeo in quae laboramus sola crevimus] *adeo ut inique laboramus* Gaertn. Tum *laboravimus* Lovel. 4. Deinde *sola cernimus* Leid. 2.

§. 10. *Inter cetera tristia ejus anni, consul alter Ap. Claudius*] *P. Claudius*, ut ante,

11 redierantque res ad Camillum; cui unico consuli, vel ob aliam dignationem haud subjiciendam dictaturae, vel ob omen faustum ad Gallicum tumultum cognominis, dictatorem adrogari haud satis de-
12 corum visum est Patribus. Consul, duabus legionibus

De ejus obitu scriptum est in fragmento Capitolino. SIG. Vulgatam scripturam praeferendam esse, supra vidimus ad cap. praec. in fine. Praeterea vocem *cetera* omittit Lovel. 2. *tristicia*, pro *tristia*, habent Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harlej. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni peccato scribarum. V. supra ad 4, 52, 5.

Redierantque res ad Camillum] *redierant res ad Camillum* Haverk. *redierat res ad Camillum* Lov. 5. Harl. 2. et Portug. *redieratque res ad Camillum* Hearnii Oxon. C. Ita *res Clusina*, *res Romana* et similia passim obcurrunt. V. ad 2, 9, 5. *res ad interregnum rediit.* V. ad 4, 43, 7. Et hoc modo 6, 6, 3. *Res ad Camillum tribunum militum consulari potestate rediit.* Stant tamen pro vulgata scriptura optimi codd.

§. 11. *Vel ob omen faustum ad Gallicum tumultum cognominis*] Hoc aït, quia pater ejus Camillus Gallos proelio victos urbe exegerat: patrem autem L. Furii M. Camillum fuisse, docet ipse post, cum aït *paternae virtutis memor.* Itemque Appianus in Celtica, ubi post Popillium a L. Furio Camilli filio Gallos devictos esse scribit. SIG. An *Furius* minus faustum praebet omen adversus Gallos, quam *Camillus*? Mallem, si quis adjutaret codex; *vel ob nomen fausti ad Gallicum tumultum ominis*, vel *ob omen faustum ad Gallicum tumultum nominis.* J. FR. GRON. Nollem haec conjecturis tentari a Viro summo, rogante, an *Furius* minus faustum praebeat omen adversus Gallos, quam *Camillus*? Sane vero, mea sententia; quia, qui Gallos antea vicerat et deleverat, solus proprio et peculiari cognomine appellabatur *Camillus*; *Furii* nomen cum multis aliis habebat commune. Et ideo Claudianus quoque in consulatu Prob. et Olyb. 149.

— — *Gallisque genus ferale Camillos.*

Immo qui insimulabantur parem illi gloriam affectare, non *Furii*, sed *Camilli*, appellatione ab invidis fuerunt insigniti. M. Minucius magister equitum de dictatore suo Q. Fabio apud Liv. 22, 14, 9. *Novus hic Camillus.* Denique ipse Livius vix usquam, nisi ubi magistratus omnibus, ut solet, nominibus exponit, eum appellat aliter, quam simpliciter *Camillum*, etiam in orationibus, in quibus ceteroqui rarissime, pene dixerim nunquam, illis temporibus cognomina usurpat: scilicet, quia isto sibi peculiari cognomine solo satis superque poterat cognosci. Magno, ni fallor, haec omnia sunt indicio, neminem tunc alium fuisse Camillum, certe sine manifesta historiarum auctoritate non temere debere statui. JAC. PERIZ. Anim. Histor. c. 2. p. 44. Doujatius etiam, quamvis utravis harum conjecturarum Gro-

nibus urbi praepositis, octo cum L. Pinario praetore divisis, memor paternae virtutis, Gallicum sibi bellum extra sortem sumit: praetorem maritimam oram tutari, Graecosque arcere litoribus jussit. 13
et, quum in agrum Pomptinum descendisset, (quia neque in campis congredi nulla cogente re volebat,

novii satis ipsi adrideat, tamen verum esse agnoscit, *Camilli* cognomine magis, quam *Furii* nomine, inclaruisse hujus patrem. Codices etiam omnes uno ore in vulgatam scripturam conspirant.

Dictatorem adrogari haud satis decorum visum est Patribus] Non tam adjungebatur, quam imponebatur consuli dictator. Itaque fortassis *irrogari* scripsit Livius. Sed haec ita, ut facile suum cuique arbitrium relinquamus. nam et 2, [18, 6.] de dictatore: *moderatorem et magistrum consulibus appositum*. J. FR. GRON. Etiam hic vulgatum defendebat Doujatius, quod *lex, multa, mors* recte dicerentur *inrogari*; *hominem* vero *homini inrogari* se legere non meminerat. Codices vulgatum probant, nisi quod corrupte *dictatorem abrogari* sit in Lovel. 2. 6. et Portug. a m. 1. *dictaturam abrogari* in Haverk. *dictatorem abrogare* in Lovel. 4. *dictatōrem arrogare*, vel *adrogare*, in Florent. et Fragm. Hav. a m. 1. Recepta etiam lectio commode servari potest. Quamvis enim *adrogare*, aliquid per rogationem populi in comitiis peragi, innuat, nullusque dictator in comitiis creatus sit; *adrogare* tamen pro addere, adponere, adsciscere eodem modo dici potest, quo *abrogare*, et *derogare fidem* notant fidem demere, minuere. Cic. 4. Acad. Quaest. 11. *His visis, inter quae nihil interest, aequaliter omnibus abrogatur fides*. Auctor. ad Herenn. 1, 10. *Periculosum est, ne quando plus minusve dicamus; quae res abrogat fidem oratori*. Livius supra hoc lib. c. 6, 6. *Fama rerum standum est, ubi certam derogat vetustas fidem*. Praeterea *haud secus decorum* Haverk. Tum *jussum est Patribus* Leid. 2. Sed v. ad 9, 24, 4. *visum erat Patribus* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *visum erat Patribus conscriptis* Lovel. 2. in quo vox sequens *Consul* omittitur. *haud satis visum est decorum Patribus* alio ordine Gaertn.

§. 12. *Octo cum L. Pinario praetore divisis*] *cum L. Papirio Pinario* Voss. 2. a m. 1. duplici lectione in contextum recepta. *cum L. Papirio praetore* Lovel. 4. Sed alii codices constanter praetorem *Pinarium* vocant. Vocem etiam *Papirio* adpictis notis delendam esse manus altera in Voss. 2. monuit. Mox transpositis vocibus *Gallicum bellum sibi* Lovel. 2.

Extra sortem sumit] Quomodo *extra sortem*, collega, cum quo solo sortiri poterat, mortuo? DUKER.

§. 13. *In agrum Pomptinum descendisset*] Gallos item in agro *Pomptino* consedisse his consulibus, tradit Gellius 9, 11. SIG. *Pontinum* Voss. 1. Lov. 1. 4. 5. Harlej. 2. et Portug. *Pomtinum* Leid. 2. et Haverk. *Promptinum* Lovel. 2. et Fragm. Hav. V. ad 2,

et prohibendo populationibus, quos rapto vivere necessitas cogeret, satis domari credebat hostem) locum idoneum stativis delegit.

1 XXVI. Ubi quum stationibus quieti tempus te-

34, 4. Paullo ante *arceri litoribus*, pro *arcere*, Fragm. Hav. Sed librario indocto fraudi fuisse puto praecedens *tutari*. *arcere a litoribus* Lovel. 4. V. supra ad 6, 8, 8. *coarcere litoribus* ed. Parm. Mox *quia neque campis congredi*, pro *in campis*, Leid. 2.

Quos rapto vivere necessitas cogeret] *cogebat* edd. vett. pro quo primus Aldus dedit *cogeret*, consentientibus scriptis.

Locum idoneum stativis delegit] *elegit* Voss. 2. Saepius ita variant codices scripti. V. infra ad 34, 29, 10. Hic vero nihil mutandum. Caesar 1. B. Gall. 49. *Circiter passus sexcentos ab his castris locum idoneum delegit.* 2, 18. *Loci natura erat haec, quem nostri castris delegerant.* 8, 7. *Locum castris excelsum, inpedita circumdatum palude, delegisse.* Frontin. 1, 5, 3. *Et ipsi castris delegerunt locum.*

§. 1. *Quum stationibus quieti tempus tererent*] *stationibus quietis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Mox hoc cap. *Hactenus quietae utrimque stationes fuere.* 3, 6, 8. *Ut non modo ad expeditiones, sed vix ad quietas stationes, viribus sufficerent.* 25, 26, 3. *Quum per aliquot dies quietae stationes utrimque fuissent.* Sed *quieti tererent tempus stationibus* dictum esse potest, ut infra hoc lib. c. 36, 1. *Hic lucem quieti opperiamur.* Insuper *tempus terrentur* Haverk. *tempus terrerent* Leid. 1. Lovel. 1. Port. et Fragm. Hav. a m. 1. *tempus tenerent* Lov. 3. Sed passim *terere*, *terrere* et *tenere* culpa scribarum confunduntur. V. supra ad 6, 8, 10. *tempus tereret* Lovel. 2. De locutione *terere tempus* v. ad 3, 7, 3.

Quotiensque scutum hasta] Gellius eodem in loco dixit *manu telum reciprocans*; nimirum ex antiquo aliquo annali totam hanc Galli et Valerii pugnam sumens. SIG. Ammian. 15, [8.] *Nemo post haec finita reticuit: sed militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes (quod est prosperitatis indicium plenum: nam contra cum hastis clipei feriuntur, irae documentum est et doloris) immane quo quantoque gaudio, praeter paucos Augusti probavere judicium.* 14, [2.] *Quibus occurrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, hastisque feriens scuta (qui habitus iram pugnantium concitat et dolorem) proximos jam gestu terrebat.* 16, [12.] *Ardoremque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem se duci jam conspicuum orabant.* 20, [5.] *Hac fiducia spei majoris animatus inferior miles, dignitatum jam diu expers et praemiorum, hastis feriendo clipeos sonitu assurgens ingenti, uno propemodum ore dictis favebat et coeptis.* 21, [13.] *Hastasque vibrantes irati.* 25, [3.] *Incredibile dictu est, quanto ardore miles ad vindictam ira et dolore ferventior involabat, hastas ad scuta concrepans; etiam mori, si tulisset fors, obstinatus.*

rerent, Gallus processit, magnitudine atque armis insignis: quatiensque scutum hasta, quum silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis, qui secum ferro decernat. M. erat Valerius 2

KLOCK. Infra 38, 17, 4. *Ad hoc cantus inchoantium proelium, et ululatus, et tripudia, et quatientium scuta in patrium quemdam morem horrendus armorum crepitus.* ubi similiter, ut hoc loco, de Gallis sermo est.

Quum silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis] Hic Gallus per interpretem loquitur: at, qui cum T. Manlio pugnavit, Latine scilicet scivit. Si Herodotus talia scripsisset, quam inclamasset impurus Juvenalis: *Et quicquid Graecia mendax Audet in historia!* Sed haec non agimus. GLAR. Vox *fecisset* exsulat a Leid. 2. Deinde legunt *convocat* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. et Hearnii Oxon. L. 2. et in margine N. *vocat* Lovel. 2. *provocat per interpretem virum ex Romanis* Lovel. 4. Supra hoc lib. c. 9, 8. *Quem nunc, inquit, Roma fortissimum virum habet, procedat, agedum, ad pugnam.* Ita *viri* et *uni* commutantur supra 4, 55, 3. (*32, 20, 7.) Verum hoc loco *virum* pro *unum* datum est ob similitudinem literarum *ir* et *n*; ob quam caussam etiam *iratus* et *natus* supra commutabantur 1, 29, 4. *ire* et *ne* 10, 18, 3. Eutrop. 2, 6. *Quidam ex Gallis unum e Romanis, qui esset optimus, provocavit.*

§. 2. *M. erat Valerius tribunus militum*] *M. Valerius erat* Gaertn. Tum *tribunus pl.* vel *pleb.* vel *plebis* Voss. 2. Leid. ambo, Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. C. Neque aliter est in margine Voss. 1. quum corruptius in contextu foret *M. erat Valerius tempore militiae.* Praeterea male *L. Valerius* vocatur apud Florum 1, 13, 20. sive ipsius Flori error sit, sive potius librarii ejus peccaverint, et vel eum Stadio ex Jornande *M. Valerius* scribere debeamus, vel praenomen delendum sit, ut erat in Msto antiquo bibliothecae S. Amandi, cujus scripturam probavit Pighius in Annal. ad ann. CDIV. p. 295. *M. Valerius* etiam vocatur apud Gell. 9, 11. verum ex emendatione Lambecii, ante quem *ita* edebatur vulgo. *De Maximo Valerio, qui Corvinus appellatus est*, etc. *haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit.* Si ex Mstis, vel si Msti conjecturam ejus stabiliunt, de quo tamen silent interpretes, non adversor. Contra, si in alia omnia eunt codd. exarati, conjecturam illam in contextum admittere, ut postea factum est, rem mali exempli existimo. Nam *De Maximo Valerio* dictum esse potuit, ut *Paetus Aelius*, et similia apud Livium, de quibus infra v. ad 30, 1, 9. quomodo etiam *Tiro Tullius* est apud Gellium 7, 3. Infra quidem Corvus se ab eo Valerio, qui reges ejecit, anno primo post illos ejectos consul fuit, et Publicolae cognomen habuit, ortum dicit 7, 32, 13. *Fuit, quum hoc dici poterat; Patricius enim eras, et a liberatoribus patriae ortus; et, eodem anno familia ista consulatum, quo urbs haec consulem habuit.* Et paullo post: *Non, si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus*

tribunus militum, adolescens, qui haud indigniorem eo decore se, quam T. Manlium, ratus, prius sciscitatus consulis voluntatem, in medium armatus processit. Minus insigne certamen humanum
3 numine interposito Deorum factum. namque con-

homines dedistis, Publicolarum vetustum familiae nostrae cognomen memoria excessit. Nihilominus se existimare tradit Pighius in Annal. ad ann. cdv. p. 296. Corvum potius a M'. Valerio Maximo, Publicolae fratre, genus trahere, quoniam apud Zonar. 7. Ann. 25. vocatur Οὐαλέριος Μάρκος, ὁ τοῦ Μαξίμου ἐκείνου ἔγγονος. Adde, quae idem notat in Annal. ad ann. cdx. p. 303. et ad ann. cdlii. p. 381. Id si placebit, *familia* apud Livium] accipi debet pro *gens*, ut supra 2, 49, 1. *Fabios ad coelum laudibus ferunt: familiam unam subiisse civitatis onus.* Eum Valerii dictatoris atnepotem vocat Doujatius. Verum, praeterquam quod dictatorem male adpellet *M. Valerium Volusum*, pro M'. Valerio Volusi filio, nullo etiam argumento sententiam firmat. Forte etiam historicorum dissensus statui posset, quorum nonnulli, quos Livius sequitur, Corvum ex familia Publicolarum, alii, quorum sententiam Gellius et Zonaras probant, eum ex familia Maximorum genus ducere credidissent. Id tanto verisimilius fit, quod etiam in alia parte hujus historiae non convenit inter Gellium ac Livium. V. infra hoc ipso §. Insuper mox *adulescens* pro *adolescens*, Florent. V. ad 6, 34, 11.

Haud indigniorem eo decore se, quam T. Manlium] *eo decore* Florent. Forte dare voluit librarius *eodē decore*, quemadmodum est in Lovel. 4. edit. Mediol. anni 1480. et eam secutis aliis, quas vidi, omnibus usque ad Aldum, qui iterum *eo decore* revocavit, ut habent reliqui codd. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. [*decore sequente Manlium* Veith.]

Prius sciscitatus consulis voluntatem] Nempe L. Furii Camilli; ejus enim collega Ap. Claudius in ipso belli adparatu mortuus erat, ut supra refert cap. praec. Alios itaque annales secutus est Livius, quam is, cujus libros annales laudat Gellius 9, 11. Si enim hunc sequimur, uterque consul tempore pugnae Valerii ac Galli adhuc vivebat. Narrat enim: *Instruebanturque acies a consulibus, de vi ac multitudine hostium satis agentibus.* et deinde: *Tum Valerius tribunus, inpetrato prius a consulibus, ut in Gallum tam inaniter arrogantem pugnare sese permitterent, progreditur.*

§. 3. *Numine interposito Deorum factum*] *munimine Deorum*, omissa etiam voce media, male Gaertn. *minime interposito* Lovel. 2. et 3. Vox *Deorum* non adparet in Leid. 2. [*humanum omine deorum interposito factum* Veith.]

Corvus repente in galea consedit, in hostem versus] *in galea repente consedit* Harlej. 2. et Portug. *in galeam repente consedit* Haverk. *repente galea consedit* Lovel. 3. Praepositio

serenti jam manum Romano corvus repente in galea
consedit, in hostem versus. quod primo, ut augu- 4
rium coelo missum, laetus accepit tribunus: pre-
catus deinde, *Si divus, si diva esset, qui sibi praepe-
tum misisset, volens propitius adesset.* Dictu mirabile, 5

vel addi, vel omitti potest. Quum itaque in reliquis omnibus superfit, eam delendi auctor non sum. Paullo ante *nam conserenti* edd. vett. usque ad Aldum, qui *namque* substituit, concinentibus omnibus scriptis.

§. 4. *Quod primo, ut augurium coelo missum, laetus accepit*] *quod primum* Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *ut in augurium* Klock. et ed. Parm.

Precatus deinde] *precatus dein* habet Palat. tert. GEBH. V. ad 3, 3, 6. Omnes tamen mei *deinde* servant, nisi quod *precatur Deum* sit in Lovel. 2.

Si divus, si diva esset, qui sibi praepetem misisset, volens propitius adesset] V. Gellium 2, 28. et Carrion. 1. Emend. 11. ubi etiam legit *qui Soli praepetem*. In Msto est, *Si divus est, si diva esset, qui*. De avibus praepetibus v. Gellium 6, 6. et Scaliger. ad Fest. in *Enubro*, et in *Praepetes aves*. KLOCK. *Si dius, si diva esset* Lovel. 3. *Si divus, aut diva esset* Leid. 1. Tum *qui praepetem misisset* Harlej. 1. *qui sibi perpetem misisset* Lovel. 4. *qui sibi praepetere misisset* Lovel. 1. a m. 1. *qui sibi praepetem rei misisset* Gaertn. Deinde *volens propitiusque* ed. Mediol. anni 1480. eamque secutae recentiores usque ad Froben. qui anno 1535. copulam expunxit. Recte. ita enim etiam omnes codd. Nihil itaque hoc loco mutandum. Primam partem formulae *Si divus, si diva* inlustrat Brisson. 1. de Formul. p. 54. *qui Soli praepetem* laudat quidem Carrio, ut Klockius monet, nihil tamen addit, unde eum ita legendum censuisse adpareat. Quum autem ea lectio idoneum sensum non efficiat, errorem hunc typographorum esse puto, vel certe manum Carrionis in verbis Livii describendis aberrasse: praesertim quum et alio errore ibidem verba haec ex Livii l. 8. laudentur; quem utrumque errorem commisit etiam Brisson. dicto loco; ut eum sua ex Carrione hausisse verisimile sit. Denique ultimam partem *volens propitius adesset* inlustrant, quae habet Brisson. 1. de Form. p. 68.

§. 5. *Dictu mirabile, tenuit non solum ales captam semel sedem*] At mirabilius esse Clericus inquit, Livium nulla re significasse, se ejusmodi fabulae fidem non habere, quod in tam gravi historia par erat. Verum adtendere debuisset ad illa, quae Livius supra jam dixerat in praefat. *Sed haec et his similia, utcumque animadversa aut existimata erunt, haud in magno equidem ponam discrimine.* Praeterquam quod Livius hic caussas habuerit, cur ne verbo quidem historiam hanc, de qua haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit, teste Gellio 9, 11. falsi arguere voluerit, ne scilicet Augustum Caesarem offenderet, qui statuam Cor-

tenuit: non solum ales captam semel sedem, sed,
quotiescumque certamen initum est, levans se alis,
os oculosque hostis rostro et unguibus adpetiit: do-
nec territum prodigii talis visu, oculisque simul ac
mente turbatum, Valerius obtruncat. corvus e conspe-
6 ctu elatus orientem petit. Hactenus quietae utrimque
stationes fuere. postquam spoliare corpus caesi ho-
stis tribunus coepit, nec Galli se statione tenue-
runt, et Romanorum cursus ad victorem etiam o-

vino isti in foro suo statuendam curavit. In ejus statuae capite corvi simulacrum est, rei pugnaeque monumentum, teste Gellio l. l. Quantopere autem cavere conatus sit, ne Augustum offenderet, patet ex l. 4, 20. Ceterum *captam sedem semel* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. *captam sil' sedem*, id est, *simul*, Haverk. Alibi saepe hae voces commutari solent. V. infra ad 24, 22, 14. [*initum esset* Veith.]

Levans se alis] Palat. tres et Campani editio *levans se ales*. GEBH. *levans se ales* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] *levans se alens* Gaertn. *levans se alis* Florent. et Harlej. 1. quod superest in editis omnibus, et verius videtur, quum *ales* modo praecesserit, *levans se alis*, ut contra *aquila suspensis demissa leniter alis* supra 1, 34, 8.

Os oculosque hostis rostro et unguibus adpetiit] Primus ac tertius MSS. codd. *appetit*. Sed Campani editio *rostro et unguibus petit*. GEBH. Prima vox deficit in Lovel. 5. Tum *hosti* Harlej. 2. et Portug. *petiit* Lovel. 4. *adpetit* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] *rostro appetiit et unguibus* Voss. 1. et Lovel. 5. *rostro appetit et unguibus* Leid. 2. et Lovel. 1. [V. ad 37, 45, 2.

Donec territum prodigii talis visu] Corrupte Pall. duo *donec territum prodiit ales*. At sec. *donec territum prodigio alitis visi*. GEBH. *donec territum prodiit alas visum* Florent. *donec territum prodiit ales visu* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *donec territum prodit ales visu* Lovel. 2. *donec territum prodigio tali visu* Portug. a m. 2. *donec territum prodigium talis visu* Harlej. 2. *donec territum prodigium visu* Haverk. Mox *Valerius* abest a Voss. 2.

Corvus e conspectu elatus orientem petit] Forte *ablatus*. J. FR. GRON. Certe usitatius est *ablatus*. 4, 41, 5. *Postea ab conspectu suorum ablatum*. 29, 27, 6. *Vento secundo vehementi satis profecti, celeriter e conspectu terrae ablati sunt*. Virg. 4. Aen. 389.

— *seque ex oculis avertit, et aufert.*

Ovid. 5. Fast. in fin. Plin. 31. H. N. 2. Flor. 1, 1, 16. Senec. 1. de Clem. 21. et apud Comicos, *aufer te hinc*. DUK. *ex conspe-*

cior fuit. Ibi, circa jacentis Galli corpus contracto certamine, pugna atrox concitatur. Jam non 7
manipulis proximarum stationum, sed legionibus utrimque effusis res geritur. Camillus laetum militem victoria tribuni, laetum tam praesentibus ac secundis Diis, ire in proelium jubet: ostentansque insignem spoliis tribunum, *Hunc imitare, miles,* ajebat; *et circa jacentem ducem sterne Gallorum catervas.* Dii homines- 8
que illi adfuere pugnae; depugnatumque haudqua-

ctu Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. 5. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *elatus* constanter praeferunt scripti et inpressi, nisi quod ejus loco *datum* sit in Lovel. 4. sollemni errore. V. ad 40, 28, 2. Deinde *petat* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 6. *Nec Galli se statione tenuerunt*] *ne Galli* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 5. Harlej. duo, Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *statione se tenuerunt* Voss. 1. Lovel. 1. et 5. *se statione tenerent* Haverk. Paullo ante *quietae utrunque stationes* Voss. 2. et Lov. 3. *quietae utriusque stationes* Gaertn. At verbum *fuere*, quod in omnibus scriptis et reliquis excusis exstat, in una omittitur ed. Parm.

Romanorum cursus ad victorem etiam ocior fuit] Pall. duo, pr. ac tert. *ad victoriam*. ut supra cap. 23. *pro munitionibus*. GEBH. *ad victoriam* etiam Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn.

§. 7. *Camillus laetum militem victoria tribuni*] Pall. tres MSS. codd. *laetatum militem victoria*. GEBH. *laetatum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 5. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Verum vulgatum tuetur, quod sequitur, *laetum tam praesentibus ac secundis Diis*, Solent autem alibi hae voces commutari. V. ad Liv. 23, 33, 3. *Camillus laetus victoria tribuni militem laetum* Leid. 2. *Camillus laetum victoria militem tribuni* Lovel. 1. Mox *laeti ut praesentibus ac secundis dissidiis* corrupte Lovel. 2.

Ostentansque insignem spoliis tribunum] *insignem etiam spoliis* Lovel. 2. Mox *Huc imitare*, pro *Hunc*, Leid. 2. Deinde *agebat*, pro *ajebat*, Lovel. 1. V. infra ad 8, 33, 23.

Circa jacentem ducem sterne Gallorum catervas] *sternere* dederunt indocti librarii Leid. utriusque, Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. credentes forsan, ita convenire praecedenti *imitare*. V. supra ad 6, 3, 8. Provocatorem hunc Gallum etiam *ducem* vocarunt Valer. Max. 3, 2, 6. et Gellius 9, 11. quod adversus Perizon. defendit Cel. Dukerus ad Flori 1, 13, 20.

§. 8. *Illi adfuere pugnae; depugnatumque haudquaquam certamine ambiguo cum Gallis est*] *adfuere illi pugnae* Voss. 2. Tum *depugnatumque est haudquaquam certamine ambiguo cum Gallis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *depugnatum*, omissa copula *que*, edd. vett. usque ad Aldum, qui

quam certamine ambiguo cum Gallis est. adeo duorum militum eventum, inter quos pugnatum erat, utraque
9 acies animis perceperat. Inter primos, quorum concur-

eam primus adoptavit, consentientibus omnibus scriptis. Insuper *haudquamquam* male Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 3. 5. et Gaertn. Ita frequenter lapsi sunt librarii. V. ad 5, 46, 3. 6, 36, 3. infra hoc lib. ad c. 37, 16. 8, 8, 16. c. 12, 11. c. 29, 3. et 12. 9, 20, 2. c. 23, 17. c. 26, 6. 10, 9, 7. c. 12, 9. c. 13, 4. et alibi.

Utraque acies animis praeceperat] Si ante duorum pugnam Romanorum quidem erecti, Gallorum vero jacentes animi fuissent, verum esset. Haec enim vis est *τοῦ praecipere* pro ante capere, praesumere. Sed loquitur de proelio inter exercitus commisso post Gallum a M. Valerio Corvo prostratum. Ergo repone *perceperat*. Ut apud Plautum Amphitruone [5, 1, 66.] *Mihi horror membra misero percipit dictis tuis*. Menaechmis [5, 5, 22.] *Priusquam percipit insania*. Terentius Eun. [5, 5, 2.]

Neque agri, neque urbis odium me umquam percipit.

Lucretius 3, [28.]

His ibi me rebus quaedam divina voluptas
Percipit atque horror.

Sic legendum pro *ubi*, quod habent MSS. estque *ibi* eo sensu quo *tum*. Etiam eleganter *percipitur*, quod penitus capitur: *animis percipitur*, quod animos penetrat, totos occupat, nec alii adfectui aut cogitationi locum relinquit. Nec aliter Aldina et Juntae editiones. J. FR. GRON. Plerique quidem et optimi codices *praeceperat* servarunt, *conceperat* tamen est in Lovel. 4. *perceperat* in Lovel. 2. 5. Harlej. 2. et Portug. a m. 1. quibus codices, quos Oxonii consuluit, consonare, auctor est Hearnius. Idem illud *perceperat* non tantum in edd. a Gronovio memoratis superest, sed et in omnibus, quas vidi, vetustioribus. *praeceperat* primum inveni in Mediol. anni 1505. inde in Ascens. annorum 1513. et 1516. Mogunt. Colon. Cervic. reliquisque recentioribus. Eodem sensu *percipere* usurpatur a Valer. Max. 3, 1, 2. *Tenero ergo animo Cato totius curiae gravitatem perceperat.* Ubi recte Doctiss. Torren. a Perizon. *praeceperat* legendum conjiciente dissentit. Etiam usurpatur a Gratio v. 388.

Ille, ubi salsa siti percepit viscera longa,
Molitur que fugas, et sedem spernit amatam.

ubi v. viros doctos, et Lambin. ad Lucret. 3, 80. et 4, 733. Saepius autem *praecipere* et *percipere* in Mstis commutantur. V. Gulielm. ad Cic. 3. in Verr. 1. Broekhus. ad Propert 4. El. 2, 11. et quae notantur ad Liv. 4, 27, 5. 6, 5, 4. 10, 26, 4. et 38, 20, 1. Doujatius testatur, se non videre, quid obstet, quo minus *praecipiendi* verbum menti auctoris conveniat: licet enim duorum pugna nec Romanorum erecti, nec Gallorum animi demissi fuerint; potuisse tamen eos, ex eventu singularis illius pugnae capto omine, successum proelii, mox inter utrumque exercitum committendi, animo *praecipere*. Verum, ut Livius inquit, non praeceperunt successum proelii, sed *eventum duorum militum*; ubi hoc sensu non *praecipiendi*, sed *percipiendi*, verbum convenire, ratio docet.

sus alios exciverat, atrox proelium fuit: alia multitudo, priusquam ad conjectum teli veniret, terga vertit. Primo per Volscos Falernumque agrum

§. 9. *Inter primos, quorum concursus alios exciverat*] *Inter primores* Gaertn. Deinde *conciverat* Lovel. 4. *excitaverat* edd. Mediol. anni 1480. Tarvis, utraque, omnesque proximae usque ad Aldum, qui alterum recte revocavit. Ita saepe verba *excire* et *excitare* librarii commutarunt. V. infra ad 28, 24, 4.

Priusquam ad conjectum teli veniret] *ad jectum teli* Florent. a m. 1. omissa nota, qua prima vocis syllaba *con* vulgo scribi solet. Postea manu altera factum est *ad jactum teli*, quod etiam superest in Lovel. 4. invitis reliquis, qui constanter *ad conjectum*, nisi quod perperam *contectum* sit in Voss. 2. Supra 2, 31, 6. *Priusquam ad conjectum teli veniretur, obstupefacti audacia Romanorum, in adversas valles desiluere.* ubi plura. Deinde *veniretur* Fragm. Hav. quae quidem scriptura modo laudato loco Livii defendi potest, uni tamen testi fidem non habeo, praesertim cum terminatio verbi passivi saepe a librariis perperam vel addita, vel detracta sit. V. infra ad 39, 22, 8.

Per Volscos Falernumque agrum dissipati sunt] *Faleriumque agrum* Lovel. 5. et Haverk. *per Volscum Falernumque agrum* apud Hearnium Oxon. B. Male. Passim enim ita variare Livius amavit. Supra 4, 55, 8. *Praedas et in Aequis, et in Volsco agro ingentes factas.* Infra 8, 11, 8. *Supplemento vel Latium propius esse, vel Volscos, quam Romam.* c. 37, 6. *Ager Apulus Samniumque evastatum.* ita plures ibi codices. 10, 20, 1. *Per Vescinos in Campaniam Falernumque agrum transit.* ubi v. Gronov. c. 31, 1. *Nec in Samnitibus adhuc, nec in Etruria pax erat.* 26, 25, 6. *Inde in Thraciam exercitum ac Maedos eduxit.* 30, 1, 2. *Uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.* ubi v. Rhenan. 36, 7, 16. *Etruriam Ligurumque et Galliae Cisalpinae oram bello ardere audirent.* 41, 13, 6. *Quum in senatu de rebus in Istria Liguribusque prospere gestis disseruisset.* c. 19, 2. *Ob eas res in Gallia Liguribusque gestas.* Similiter etiam Curtius 5, 1. *Quae interim ductu imperioque Alexandri vel in Graecia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt.* Ejusdem fere generis est illud 35, 40, 6. *Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt, duplex equiti.* ubi v. quae notantur.

Inde Apuliam ac mare superum petierunt] Quidam meo quidem judicio temere pro *superum* emendarunt *inferum*; cum Volsci fuerint ad inferum mare, Appuli ad superum. GLAR. Malim et ipse *superum*, ut Glareanus. Volsci enim ad inferum, Apuli ad superum mare sunt. SIG. *inde in Apuliam* Lovel. 2. sed solus. Deinde *mare inferum* plerique et optimi codd. cum editis principibus. [Veith.] *mare superum* primum inveni in Ven. edd. annorum 1495. et 1506. tum Ascensianis ann. 1510. 1513. et 1516. atque Paris. anni 1529. Ex scriptis autem eam lectionem servant tantum Portug. in margine, Gaertn. et Fragm. Hav.

dissipati sunt: inde Apuliam ac mare inferum pe-
10 tierunt. Consul, concione advocata, laudatum tribunum decem bubus aureaque corona donat. ipse, jussus ab senatu bellum maritimum curare,
11 cum praetore junxit castra. ibi, quia res trahi se-

Verum tamen est, ut Glareanus et Sigonius observarunt, *mare inferum* hic ferri non posse. Vel itaque eorum sententiae, quorumdam codd. auctoritate ac suffragio firmatae, adsentiendum est, vel legendum puto *inde Apuliam ab mari infero petierunt.* Glareani emendationem probat etiam Cl. Wesseling. 2. Observ. 26. Praeterea *petunt* Lovel. 4. Post vocem sequentem *consul* folium deerat in Lovel. 5. usque ad verba *pro salute nostra*, quae exstant c. 30, 7.

§. 10. *Decem bobus aureaque corona donat*] *decem bubus* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. et Klock. quod recepi. Infra 7, 37, 1. *Aurea corona eum et centum bubus, eximioque uno albo opimo auratis cornibus donat. Milites* etc. *singulis bubus binisque privis tunicis donati.* Ita etiam illo loco iidem aliique codd. 22, 10, 7. *Praeterea bubus Jovi trecentis, multis aliis Diis bubus albis atque ceteris hostiis.* 26, 48, 14. *C. Laelium corona aurea ac triginta bubus donavit.* 28, 38, 8. *Quum centum bubus votis in Hispania Jovi sacrificaret.* ubi iterum vide. Adde Ciofan. et Inh. N. Heinsium ad Nason. Ep. 5. Her. 116. etiam Oudendorp. ad Frontin. 2. Strateg. 4, 17. et Voss. 4. Gramm. 15. Praeterea *atque aurea corona* Lovel. 4. Mox *jussus a senatu* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 11. *Ibi, quia res trahi segnitia Graecorum non committentium se in aciem videbatur*] *Ibiq; res* Lovel. 3. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni librariorum errore. V. ad 5, 29, 3. Deinde *segnitie Graecorum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 31, 6, 5. Tum *non comitē tm̄ se in acie* Gaertner. De locutione *committere se in aciem* v. supra ad 4, 27, 6. Denique *res trahi videbantur* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Flor. Klock. Gaertn. Hearnii Oxon. L. 2. et C. atque edd. principes. *videbatur* primum obvium fuit apud Vascos. quod praeter Gryphium ac Sigonium reliqui editores servarunt. Utrumque dici potest. *Res* enim hic est bellum. Jam vero *rem* et *res gerere* aeque in usu fuit. V. supra ad 3, 70, 10. Optimos itaque codd. et vetustissimas edd. secutus *videbantur* restitui. Mox *T. Mallium* Lovel. 3. 4. et Gaertn. *T. Manilium* Florent. et Leid. 1. V. ad 34, 53, 2. Praenomen *T.* abest apud Hearnium ab Oxon. C.

§. 12. *Consularia comitia habuit, aemulumque decoris sui*] Quia T. Manlius, qui comitia habebat, Gallum et ipse singulari in certamine obtruncarat. SIG. *comitia consularia* omnes, quos adhibui, codices uno ore; quare eos audiendos censui. Tum *aemulum quamquam decoris sui* Leid. 1. *Aemiliumque sui decoris* Gaertn.

Absentem M. Valerium Corvinum, id enim etc.] Scribe *Cor-*

gnitia Graecorum non committentium se in aciem
videbantur, dictatorem comitiorum caussa T. Man-
lium Torquatum ex auctoritate senatus dixit. Di- 12
ctator, magistro equitum A. Cornelio Cosso dicto,
comitia consularia habuit, aemulumque decoris

vum, non *Corvinum*. Sic enim est in Capitolinis tabulis, et veteribus plerisque libris. Egregie. Ut enim *Albus*, *Rufus*, *Crassus*, *Luscus*, *Longus*, cognomina primum inventa sunt, post autem *Albinus*, *Rufinus*, *Crassinus*, *Luscinus*, *Longinus* subsecuta sunt: sic, qui primus cognomen hoc tulit, *Corvus*, posteri *Corvini* appellati sunt. SIG. *Corvum* MS. Sed *Corvinum* cognomen uno ore scribunt, et dicunt Marcellin. 24, [4.] et alii. Poëtae quoque Claudianus [1. in Eutrop. 460.] et Manilius [1, 780.] et Juvenalis Sat. 8, [5.] V. Muret. ad Propert. 3. El. 9, [66.] HLOCK. M. Valerii cognomen integrum *CORVVS* exstat correctissime in fragmentis Capitolinis. Ceterum in omnibus quorumcumque vulgatis auctorum exemplaribus passim recentiori et magis usitato Valeriorum cognomine *Corvinus* appellatur. Quod, quia posteriorum temporum librariis atque etiam historicis magis notum erat, vetustius illud exclusisse videtur. Nam qui corvo adjutante Gallum occidit, rudi cognomine militari *Corvum* appellatum potius fit verisimile; velut in antiquioribus Livii exemplaribus reperiri testatur Sigonius, atque item in Cuspiniani tabulis legitur. Posteros vero ejus familiae ab eodem Corvinos appellatos existimari potest. Sic enim primum *Albi*, *Crassi*, *Rufi*, *Mamerci*, *Longi*, *Laevi*, *Lusci* inveniuntur appellati; quorum posteri derivativo cognomine *Albini*, *Crassini*, *Rufini*, *Mamercini*, *Longini*, *Laevini*, *Luscini*. Quapropter non dubitarem in Livio, Cicerone, Gellio, Valerio Maximo, aliisque auctoribus antiquis, qui hujus M. Valerii mentionem faciunt, vulgatum illud cognomen *Corvinus* in *Corvus* mutare. PIGH. in Annal. ad ann. CDV. p. 296. Propert. [3. Eleg. 9, 66.]

Et cui cognomen corvus habere dedit.

Pall. pr. et sec. et hic *M. Valerium Corvum*, et mox *Collega Corvo de plebe M. Popilius Lenas quartum consul futurus datus est.* Iterum c. 27. *M. Valerius Corvus* duo exprimunt MSS. ut et c. 28. c. 39. fin. c. 40. m. l. 8, 16. Bis ita quoque lege l. 9, 17. GEBH. *Corvum* constanter servant omnes, quos consului, codices scripti hoc loco, et mox hoc cap. tum cap. seq. omnibusque fere locis, quae Gebhardus indicavit. *Corvum* etiam codd. Oxonienses hic exhibere, Hearne auctor est. Quamvis autem et olim et hodie de vero Valerii cognomine dubitatum fuerit, ac nonnulli exstiterint, qui eum *Corvinum*, alii qui *Corvum* dictum esse existimaverint; quorum catalogum v. apud Doct. Arntzen. ad Aur. Vict. de vir. inl. 29, 1. posterius tamen praefero. Ut ita sentiam, primo me permovet marmorum Capitolinorum, quum consularium, tum triumphalium, auctoritas, in quorum fragmentis, ubi, primae-

sui absentem M. Valerium Corvum (id enim illi deinde cognominis fuit) summo favore populi, tres
13 et viginti natum annos, consulem renunciavit. collega Corvo de plebe M. Popillius Laenas quartum consul futurus datus est. Cum Graecis a Camillo nulla memorabilis gesta res: nec illi terra, nec Roma-
14 nus mari bellator erat. Postremo, quum litoribus arcerentur, aqua etiam praeter cetera necessaria usui

vam scripturam postea corruptam fuisse, nulla suspicio esse potest, quater *CORVUS* cognominatur. Deinde unanimis consensus septemdecim codicum, partim quos ipse vidi, partim quorum apud me sunt excerpta, quinque Oxoniensium, quos Hearne consuluit, duorum Palat. Gebhardi, et plerorumque veterum, quos Sigonius adhibuit. His obponuntur aliorum scriptorum Msti plerumque Valerium *Corvinum* vocantes. Verum vel hi scriptores sunt aut Livio aequales, aut non multo recentiores, in quorum Mstis librarios notius *Corvini* cognomen, quod Valerii posteri obtinuerunt, alteri *Corvo* substituisse, Pighio consentio: vel diutius post Livium scripserunt, quales ipsi errare potuerunt. Obponuntur etiam loca poëtarum, quibus aliquid propter metrum concedendum puto, vel quod grandius sonaret. Certe unius vel alterius testimonium efficere nequiit, ut sententiam mutarem.

Id enim illi deinde cognominis fuit] *id enim belli deinde cognominis fuit* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *id enim ille deinde cognitionis fuit* Lovel. 4. *id enim illi deinde loco cognominis fuit* Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed nihil muto. *id cognominis* enim dictum est, ut *id negotii* 3, 15, 3. *id monumenti* 4, 7, 10. *id temporis*, v. ad 5, 43, 4. *id praesidii* 23, 17, 11. et 44, 21, 10. *id inopiae* 23, 19, 13. *id locorum* 25, 22, 1. et c. 32, 2. *id hominum* 30, 12. [?] *id consilii* 34, 29, 12. et 36, 9, 7. *id praecipui*, v. ad 42, 31, 2. *id ignominiae* 43, 17, 8. *id belli*, v. Gronov. ad Epit. Liv. 44. Ejusdem generis sunt *quidquam mandati* et similia, de quibus v. ad 32, 37, 5.

Tres et viginti natum annos consulem renunciavit] *III. et XXX. natum annos* Klock. Male. Valer. Max. 8, 15, 5. *Tertium et vigesimum annum ingresso consulatum largiti.* Eutrop. 2, 6. *Propter hoc meritum annorum trium et viginti consul est factus.* Vox *natum* deficit in Leid. 2. ut forte voluisse videri possit *trium et viginti*, seu *III. et XX. annorum consulem*. Sed reliqui vulgatum tuentur. Deinde *consulem nunciavit* Fragm. Hav. *consulem pronunciavit* Portug. a m. 2. Sed *renunciare* in hac re proprium verbum est. Cic. 2. de Orat. 64. *Quum ex centuria sua renunciaret Acidinum consulem.* 5. in Verr. 15. *Quum esses praetor renunciatus.* *Pronunciare*, sed de praecone, usurpat Sueton. in Domit. 10. Oc-

deficiente, Italiam reliquere. Cujus populi ea, cujusque gentis classis fuerit, nihil certi est. maxime Siciliae fuisse tyrannos crediderim. nam ulterior Graecia, ea tempestate intestino fessa bello, jam Macedonum opes horrebat. 15

XXVII. Exercitibus dimissis, quum et foris pax 1 et domi concordia ordinum otium esset, ne nimis laetae res essent, pestilentia civitatem adorta coëgit

cidit et Flavium Sabinum, quod eum comitiorum consularium die destinatum perperam praeco non consulem ad populum, sed imperatorem pronunciavit.

§. 13. *M. Popillius Laenas quartum consul futurus*] *M. Pompilius* Lovel. 2. Harlej. 2. Gaertn. Leid. 2. Portug. et Haverk. *M. Papilius* Lovel. 3. *M. Popilius* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 4. et Fragm. Hav. V. ad 7, 12, 1. Tum *quartus consul* Voss. 2. et Lovel. 3. *quarto consul* Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. V. ad 6, 16, 1. Mox alio ordine *memorabilis res gesta* Lovel. 2. et 4. et *nec Romanus bellator mari erat* vett. edd. usque ad Aldum. *bellaturus* autem, pro *bellator*, Harlej. 2.

§. 14. *Quum litoribus arcerentur*] *a litoribus* Lovel. 4. Male. V. supra ad 5, 8, 8.

Aqua etiam praeter cetera necessaria usui deficiente, Italiam reliquere] *praeter necessaria cetera usui* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *praeter cetera usui necessaria* Lovel. 4. *praeter alia necessaria usui* vett. edd. Sed Frobenius primus anno 1535. *cetera*, pro *alia*, substituit, consentientibus scriptis. Tum *Italiam relinquere* Leid. 1. *Italiam liquere* Hearnii Oxon. N.

§. 15. *Cujus populi ea, cujusque gentis classis fuerit etc.*] Vereor ne classis ea Timoleontis Corinthii fuerit, qui priore anno Dionysium tyrannum Syracusanum vicit et regno exegit, legesque Siciliae victor dedit, ut scribit l. 16. Diodorus; qui idem fortasse Italiae quoque oram, tanta elatus victoria, classe tentaverit. Idem tamen post Postumii tyranni praedonis, aliorumque quorundam, quos idem Timoleon sustulit, meminit. SIG. *Cujus gentis classis fuerit*, reliquis omissis, Leid. 1. *Cujus populi ea, cujus gentis* Klock. *Cujus populi ea, cujusve gentis* legendum ad oram Livii conjecit Cl. Ant. Perizon.

Ulterior Graecia, ea tempestate intestino fessa bello] Voces *ea tempestate* non adparent in Harlej. 2. et Portug. *ulterior Graeciae tempestate* perperam praefert Leid. 1. Mox *orebat*, pro *horrebat*, Lovel. 1.

§. 1. *Domi concordia ordinum otium esset, ne nimis laetae res essent*] *domi concordia ordinum esset* Harlej. 1 [Veith.] Male. Quod hic *concordia ordinum otium*, supra *ab seditionibus urbanis otium* vocat, 4, 35, 2. Praeterea *ne minus laetae res essent* idem Harlej. 2. sollemni scribarum lapsu. V. infra ad 36, 9, 7. *ne nimis res laetae essent* Lovel. 4.

Pestilentia civitatem adorta

senatum imperare decemviris, ut libros Sibyllinos inspicerent; eorumque monitu lectisternium fuit.
2 Eodem anno Satricum ab Antiatibus colonia deducta, restitutaque urbs, quam Latini diruerant. et cum Karthaginiensibus legatis Romae foedus ictum,

coëgit senatum imperare duumviris] Legendum *decemviris*. GELEN. Vox *civitatem* deest in Harlej. 1. *civitatem adorta* in Lovel. 2. *adorta coëgit senatum imperare* in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. Deinde *coëgit Patres* praeferunt Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 34, 56, 3. Mox *imperare duumviris* ex scriptis unus Harlej. 1. Ad quam scripturam proxime accedunt Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *his*, vel *hiis*, *viris* praeferentes. At, loco *duumvirûm* jam *decemviros* creatos esse, supra retulit Liv. 6, 42, 2. *imperare decemviros* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Eorumque monitu lectisternium fuit] *eorum monitu lectisternium actum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *lectisternium actum* se etiam in Oxon. B. invenisse, auctor est Hearnius. At saltem dedissent *factum*. Ita enim Livius loquitur supra 5, 13, 6. *Lectisternio tunc primum in urbe facto. lectisternium habitum est* infra dicit 8, 25, 1. et 22, 10, 9. Vulgatum tamen rectum est. Supra hoc lib. c. 2, 2. *Tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit*.

§. 2. *Satricum ab Antiatibus colonia deducta*] *reducta* Leid. 2. quomodo in hac locutione etiam peccabatur supra 2, 21, 7. Et solent passim *deducere* et *reducere* commutari in Mstis. V. ad 6, 26, 8. *educta* est in Lovel. 1. Mox *deruerant*, pro *diruerant*, Portug. a m. 1. *diverterant* Lov. 4. et Florent. a m. 1.

Et cum Carthaginiensibus legatis] Prima vocula deest in Haverk. Deinde *cum Karthaginensibus*, vel *cum Carthaginensibus*, plerique codd. nostri. Sed v. infra ad 28, 26, 1. Mox vox *amicitiam* deficit in Leid. 1. *amicitiam et societatem* habent Gaertn. et vett. edd. usque ad Froben. qui *ac* dedit anno 1535.

§. 3. *T. Manlio Torquato II. C. Plautio consulibus*] Bis antea de hoc Manlio admonuimus: nam quo pacto hic *II. consul* dici potest, qui antea non fuit, nisi anno CCCXCVIII. pro *Cn. Manlio*, legas *T. Manlio*. Alii hoc in loco illud *iterum* ad C. Plautium posuere: qui tamen l. 8. ab initio non considerarunt *iterum consulem* dici, qui tum tertium erat. Duo autem Caji Plautii fuere, Proculus ac Venox. Proculus consul fuit anno CCCXCVII. Venox hoc loco et l. 8. ab initio: quare locum ambiguum puto. Et quis haec omnia persequetur? Quantum errorem attulit historiae Romanae ambitio illa et immortalitatis sitis? GLAR. In veteribus libris nota iterati honoris est adjuncta Torquato, [non Plautio.] at abesse tamen ab utroque debet. Nam nec Cassiodorus eam affert, et Torquatus in Capitolinis tabulis ea caret; quia numquam ante consulatum cepit, quum tamen bis dictaturam gesserit; et post *iterum, tertiumque consul esse*, non *tertium quartumque*, traditur. Neque vero Plautius ea nota affici debet, quia non est idem

quum amicitiam ac societatem petentes venissent. Idem otium domi forisque mansit T. Manlio Tor- 3
quato, C. Plautio consulibus: semunciarium tantum ex unciario foenus factum, et in pensiones aequas triennii, ita ut quarta praesens esset, solutio aeris

cum eo, qui paulo ante consul fuit; ille enim *Proculi* cognomen tulit, hic, ut opinor, *Hypsaei*. qua de re dicam in secundo hujus consulatu. SIG. Iterati consulatus nota adscribitur T. Manlio Torquato in omnibus scriptis meis, praeterquam in Lovel. 2. qui neutri consuli addidit. Priori consuli adscribitur etiam in Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et N. ut et in edd. vett. Postea Colonienses anno 1525. eamdem notam transtulerunt ad alterum consulem C. Plautium, quorum exemplum deinde imitati sunt Cervic. Ascens. anno 1530. aliique. Quamvis autem Sigonius postea vocem *secundum* sive notam *II.* neutri consuli addendam docuerit, eamque ex contextu ejecerit, nemo tamen recte monentum audire voluit ante Gronovium, qui lectionem Sigonii anno 1665. recepit. Miror autem id non fecisse Gruterum in postrema ed. in qua exprimere emendationes Pighii solitus est. Is autem Sigonio consentit in Annal. ad ann. CDVI. p. 297. Hunc autem primum T. Manlii consulatum esse, patet ex illis, quae supra dicta sunt ad c. 19. hujus lib. §. 9. [*Torquato secundo* Veith.]

Semunciarium tantum ex unciario foenus factum] *semiunciarium* Voss. 2. Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et plures ex prioribus editionibus. Non multum hinc abit Lovel. 3. transpositis literis *seniumciarium* praeferens. V. infra ad 34, 1, 3. Deinde *factum foenus* editi Aldo priores, qui, adstipulantibus scriptis, ordinem vocum mutavit, et *foenus factum* vulgavit.

In pensiones aequas triennii, ita ut quarta praesens esset, solutio aeris alieni dispensata est] Vet. lib. *in triennium*. SIG. *pensiones aequas in triennium* Harlej. 2. *in pensiones aequas in triennium* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Optimi codices aliique omnes in vulgatam scripturam conspirant. Doujatius tamen observat, aes alienum quatuor pensionibus dissolvi jussum esse, ita ut prima quarta pars statim repraesentaretur; quartae aliae partes sub finem primi, secundi, ac tertii anni, omnes intra triennium numerarentur. Hac de caussa legi malebat *in triennium*, vel potius *triennio*. Posset lectio *in pensiones aequas in triennium* recipi, si meliorum codicum auspicio probaretur. Ita enim loquitur 30, 37, 5. *Decem millia talenti, descripta pensionibus aequis in annos quinquaginta solverent*. At tum potius, ut repetitionem τοῦ *in* vitaret, dicturus fuisse videtur Livius, *et pensionibus aequis in triennium solutio aeris alieni dispensata est*, quomodo etiam loco laudato extulit. Potuisset etiam dicere *in pensiones aequas per triennium*, ut infra 38, 9, 9. *Quingenta Euboïca darent talenta: ex quibus ducenta prae-*

4 alieni dispensata est. et sic quoque parte plebis adfecta, fides tamen publica privatis difficultatibus potior ad curam senatui fuit. Levatae maxi-
5 me res, quia tributo ac delectu supersessum. Tertio anno post Satricum restitutum a Volscis, M. Valerius Corvus, secundum consul cum C. Poetelio factus, quum ex Latio nunciatum esset, legatos

sentia, trecenta per annos sex, pensionibus aequis. vel *in pensiones aequas intra triennium,* ut 38, 38, 13. *Argenti probi duodecim millia Attica talenta dato intra duodecim annos pensionibus aequis.* Quum tamen non tantum major pars codicum, sed et omnes integriores vulgatum servent, id mutare religio est. *pensiones aequas triennii,* ut *pensiones decem annorum* 33, 30, 7. *Mille talenta daret populo Romano: dimidium praesens, dimidium pensionibus decem annorum. aequae pensiones triennii* sunt aequae ratione non tantum summae solvendae, sed et ratione temporis, intra quod solutio erat praestanda. Vox *triennii* male deficit in Lovel. 4. Praeterea *ut quarta pars esset* non recte obferunt Voss. 2. Lovel. 3. et Portug.

§. 4. *Fides tamen publica privatis difficultatibus potior ad curam senatui fuit*] *fides tū publica* Lovel. 2. V. ad 22, 17, 5. *potius ad curam* Harlej. 2. *ad curam senatus fuit* Lovel. 4. a m. 1. *potior ad curam*, ut apud Cic. in Topic. 2. *Inveniendi vero artem, quae Topice dicitur, quaeque ad usum potior erat, totam reliquerunt.* 1. de Finib. 4. *Judicabit nulla ad legendum his esse potiora.*

Quia tributo ac delectu supersessum] *dilectu* Florent. Lovel. 1. et Klock. V. ad 37, 51, 7. *quia dilectos tributo supersessum* Leid. 1. *tributo ac delectui* Voss. 2. Harlej. duo, Gaertn. et Fragm. Hav. Cic. 1. de Invent. 40. *Sunt autem, qui putant, nonnumquam posse complexione et oportere supersederi.* 4. ad fam. Ep. 2. *Ut supersedeas hoc labore itineris.* In verbis praecedentibus *Levatae maximae res* errore operarum edidit Froben. anno 1535. quae lectio tamen per reliquas editiones omnes propagata est, donec tandem Dan. Heinsius in Elzevir. emendaret.

§. 5. *M. Valerius Corvus secundum consul cum C. Petilio factus*] Petilio etiam adjiciendum *II.* quippe qui fuit consul anno cccxcv. nisi quis alium fuisse contendat: quod ut negari, ita sciri non potest. GLAR. Quemadmodum ex sententia Glareani sciri nequit, consulem hujus anni C. Poetelium diversum esse ab illo, qui supra memoratur hoc lib. c. 11, 2. ita vicissim adfirmari nequit, eumdem esse: quare cautius egisset Glareanus, si non pronunciasset, Poetelio etiam adjiciendum esse *secundum.* Verum ex mea aliorumque sententia illud *secundum* Poetelio non est addendum. In nullo enim invenitur codice; ut nec apud

tos ab Antio circumire populos Latinorum ad concitandum bellum; priusquam plus hostium fieret, 6
Volscis arma inferre jussus, ad Satricum exercitu infesto pergit. quo quum Antiates aliique Volsci praeparatis jam ante, si quid ab Roma moveretur, copiis obcurrissent, nulla mora inter infensos diutino odio dimicandi facta est. Volsci, ferocior ad 7
rebellandum, quam ad bellandum, gens, certa-

Censor. de Die nat. c. 17. neque etiam in ullis fastis, praesertim autem non in marmoribus Capitolinis, quae, licet hoc anno lacera, Poetelii tamen cognomen *VISOLVS* praeferunt, eique iterati consulatus notam *II.* non adjiciunt. Non addo, consules hujus anni et anni CCCXCV. diversos videri, quoniam hujus anni consul in marmoribus Capitolinis cognominatur *Visolus*, ab aliis *Libo*; unde Pighius eum duo illa cognomina *Libo Visolus* habuisse opinatur in Annal. ad ann. CDVII. p. 298. at consul anni CCCXCV. Livio supra c. 11, 2. vocatur *C. Poetelius Balbus*. Dixi enim ad illum locum, verisimilem esse conjecturam Sigonii, qui *Libo*, pro *Balbus*, emendandum censet, quoniam etiam illius anni consul *Libo Visolus* in marmoribus Capitolinis vocetur. Ceterum *Poetilio*, vel *Petilio*, scripti. V. ad 3, 35, 11. Tum *Corvus secundus consul* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *Corvus iterum consul* Lovel. 4. In verbis sequentibus, *quum exultatio nuncia esset*, pro *quum ex Latio nunciatum esset*, praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. *quum exultatio nunciatum esset* Leid. 1.

Legatos ab Antio circumire populos] *legatos Antio* Lovel. 4. Male. V. ad 4, 7, 4. Tum *circuire* Haverk. V. supra ad 3, 6, 9.

§. 6. *Nulla mora inter infensos diutino odio dimicandi facta est*] *offensos diutino odio* Leid. 2. et Lovel. 2. V. Cel. Burm. ad Suet. Galb. 3. *infestos diutino odio* Lovel. 1. a m. 1. sollemni scribarum errore. V. ad 2, 46, 7. *infensos tam diutino odio* Lovel. 4. et Neapol. Latinii. Sed *infensus odio*, ut *infensus ira* 2, 12, 12. *Rex simul ira infensus, periculoque conterritus*. ubi tamen alii codd. praeferunt *incensus*. Deinde *τὸ est* ignorat Lovel. 2. Praeterea verbis praecedentibus *Antiates et alii Volsci* Lovel. 4. Tum *si quid a Roma* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Gaertn.

§. 7. *Volsci, ferocior ad rebellandum, quam ad bellandum, gens, certamine victi, fuga effusa*] Non ambigo de hac lectione, quam et vetustissimae agnoscunt editiones. Sed cur tam bona et aperta lectio Pall. membranas non habet assertores? ex quibus primus ac tertius: *Vulscorum ad rebellandum magis, quam ad bellandum, gens certamine victa fugit.* In Pal. sec. fuerat initio. *Volsci, ferocior ad rebellandum gens, certamine victi.* GEBH. Codices etiam quidam eorum, quos con-

mine victi, fuga effusa Satrici moenia petunt. et, ne in muris quidem satis firma spe, quum corona militum cincta jam scalis caperetur urbs, ad quatuor millia militum, praeter multitudinem inbellem,
8 sese dedidere. Oppidum dirutum atque incensum: ab aede tantum Matris Matutae abstinuere ignem. Praeda omnis militi data. Extra praedam quatuor millia deditorum habita. eos vinctos consul ante

pului, a vulgato discedunt. *Volscorum ferocior ad rebellandum, quam ad bellandum, gens certamine victa fugit* habet Voss. 2. *Volscorum ad rebellandum, quam ad bellandum, gens certamine victa fugit* Fragm. Hav. a m. 1. in quo manus altera inter versus adscripsit vocem *ferocior*, et *fugit* mutavit in *fuga*. *Volscorum ad rebellandum magis, quam ad bellandum, gens victa fugit* Lovel. 3. Neque inde differt scriptura Lovel. 2. nisi quod in eo sit *victi*, pro *victa*. Praeterea *ferociter*, pro *ferocior*, praefert Leid. 2. *ferocior ad rebellandum magis* Gaertn. Nihil mutandum est. *Volsci, gens ferocior* dictum est per adpositionem, ut infra 38, 16, 1. *Galli, magna vis hominum, nullam gentem parem armis rati, in Dardanos pervenerunt.* ubi alia vide. Praeterea *effusa Satrici moenia petiit* Fragm. Hav. *effusaque Satrici moenia petit* Lovel. 2. Verum et hic vulgatum *Volsci* etc. *certamine victi, fuga effusa petunt* verum est. *fuga effusa* nostro frequentissimum est. V. ad 40, 28, 4. [*certamine victa fugit effusaque Satrici* Veith.]

Et, ne in muris quidem satis firma spe] Vocula *ne* a librario Haverk. omissa est. Tum *satis firma spe* Leid. 1. et Harlej. 1. *satis firma spem* Florent. *satis firma spes* Portug. Librariis fraudi fuisse videtur, quod non adsecuti sint, haec dicta esse per ellipsin participii verbi substantivi, quam ob caussam alibi etiam saepe errarunt. V. supra ad 4, 47, 7.

Ad quatuor millia militum, praeter multitudinem inbellem, sese dedidere] *agmen militum praeter multitudinem* Lovel. 2. *ad duum milium praeter multitudinem* Voss. 2. et Lovel. 3. sed *quatuor millia deditorum* mox memorantur. *ad quatuor millia praeter multitudinem* Harlej. duo, Portug. Gaertn. omnesque edd. usque ad Cl. Jac. Gronov. qui primus, adoptata voce, *ad quatuor millia militum* edi curavit: quomodo etiam praeferunt reliqui codd. nisi quod alio ordine *ad quatuor militum millia* sit in solo Florent. Vox *militum* exciderat ob similitudinem alterius *millia*, vel *milia*; unde etiam factum, ut ea omissa in uno et altero Msto *milium*, pro *milia*, scriptum fuerit. Deinde *praeter imbellem multitudinem* Lovel. 4. Insuper *sese dedere* idem Lovel. 4. *se dedere* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed saepius *dedere* et *dare* commutantur. V. infra ad 39, 50, 9.

§. 8. *Oppidum dirutum atque*

currum triumphans egit: venditis deinde magnam pecuniam in aerarium redegit. Sunt, qui hanc 9 multitudinem captivam servorum fuisse scribant: idque magis verisimile est, quam deditos venisse.

XXVIII. Hos consules secuti sunt M. Fabius 1 Dorso, Ser. Sulpicius Camerinus. Auruncum inde bellum ab repentina populatione coeptum. metu- 2 que, ne id factum populi unius, consilium omnis

incensum] *diruptum* Voss. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. sed duo posteriores codd. a m. 1. nam a manu altera litera *p* deleta est. V. ad 9, 45, 17.

Ab aede tantum Matris Matutae abstinuere ignem] Ratio forte fuit prodigium supra memoratum 6, 33, 5. Superfuit itaque adhuc tempore belli Punici secundi, infra 28, 11, 2. *abstinuerunt ignem* est in Gaertn.

Extra praedam quatuor millia deditorum habita] *habiti* Mediol. edd. annorum 1495. et 1505. ac Ven. anni 1498. Idem etiam in contextum receperunt Ascens. 1513. et 1516. ac Paris. 1529. altera lectione in marginem rejecta. Id ferri posset, si codd. fide niteretur: alibi enim Livius ita loqui solitus est. V. ad 37, 39, 12. At recepta lectio in scriptis constanter superest, nisi quod *habitae* legat Leid. 1. ubi ultima litera *e* perperam adhaesit ex principio vocis seq.

Eos vinctos consul ante currum triumphans egit] *eos victos* Voss. 1. V. ad 30, 12, 7. *eos victor consul* Portug. Sed recepta scriptura proba est. Mox *venditisque*, adscita conjunctione *que*, Portug. et Haverk.

§. 9. *Idque magis verisimile est, quam deditos venisse*] *idque magis veris simile* Leid. 1. *idque magis verosimile* Portug. a m. 1. *id magis verisimile* edd. principes. Particulam *que* primus addidit Froben. anno 1535. eamque servant omnes scripti. Praeterea *venisse* Voss. duo, Leid. 2. Florent. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. duo, Gaertn. et Haverk.

§. 1. *M. Fabius Dorsuo*] *Dorso*, ut supra dixi. SIG. *Dorsuo* servant Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 1. et, ut videtur, Florent. ex quo nihil notatum video. Corruptius *Dorsus* habent Voss. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Corruptissime *Drusus* Lovel. 2. Harlej. 2. et Portug. Solus meorum Haverk. minimae auctoritatis codex, hic tamen recte *Dorso* praefert, quam scripturam probat et adstruit Pighius in Annal. ad ann. CDVIII. p. 300. V. etiam supra ad 5, 46, 2. Vetustae editiones partim *Dorsuo*, partim *Dorsus* receperunt.

Auruncum inde bellum ab repentina populatione coeptum] *Aruncum* Lovel. 2. Harlej. 2. Portug. et Fragm. Hav. *inaruncum* Voss. 2. *inarum cum* Lovel. 3. *Aur cum* Gaertn. cum edd. antiquioribus. V. ad 2, 16, 8. et mox §. 3. *deinde*, pro *inde*, est in edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 36, 24, 10. Tum *a repentina* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Hinc vox *populatione* deficit in Leid. 2. Deinde *captum*,

nominis Latini esset, dictator velut adversus armatum jam Latium L. Furius creatus, magistrum equitum Cn. Manlium Capitolinum dixit. et quum, (quod
3 per magnos tumultus fieri solitum erat) justitio indicto, delectus sine vacationibus habitus esset; legiones, quantum maturari potuit, in Auruncos du-

pro *coeptum*, legit Portug. V. supra ad 6, 27, 4.

§. 2. *Dictator velut adversus armatum jam Latium L. Furius creatus*] *adversum armatum jam Latium* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 3. Harlej. 1. et Gaertn. Verum non modo ingratus sonus lectionem hanc rejiciendam probat, sed etiam mos Livii, de quo v. ad Epit. Liv. 47. *Latinum* Lovel. 1. a m. 1. et Lovel. 2. Post eam vocem verbum *esset* inseritur perperam in Gaertn. Denique *vel Furius* Florent. Paullo ante *Latini nominis*, ordine mutato, Lovel. 4.

Cn. Manlium Capitolinum] *C. Manlium* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. V. supra hoc lib. c. 3, 3. *T. Manlium* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *Cos. Manlium* Leid. 1.

§. 3. *Delectus sine vacationibus habitus esset*] *dilectus* Florent. et Leid. 1. V. ad 37, 51, 7. *sine vocationibus* Harlej. 2. et ed. Parm. V. supra ad 5, 8, 2. Tum *habitus est* Haverk.

Legiones, quantum maturari potuit, in Auruncos ductae] *quantum* exsulat a Leid. 1. Ejus loco *qui tum* praefert Harlej. 2. *maturare potuit legiones* Leid. 2. Deinde *in Aruncos* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Portug. *in Arruncos* Fragm. Hav. *in Auruncium* Harlej. 2. et Haverk. Forte dare voluerunt *in Auruncum*, ut se in Oxon. B. invenisse Hearne testa-tur. At nullus praeterea huic lectioni favet. *in aurū eos* Gaertn. V. paullo ante ad §. 1. et infra ad 8, 15, 3. Praeterea *ducit* Lovel. 2.

Praedonum magis, quam hostium] *quam hominum* Lovel. 4. sollemni librariorum aberratione. V. infra ad 23, 37, 11. Supra 3, 7, 1. *Volscis Aequisque praedonum potius mentem, quam hostium, dedit.*

Prima itaque acie debellatum] *Prima utique acie* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Saepe ita variant scribae in codd. antiquis. V. supra ad 3, 52, 5. 5, 43, 4. Infra hoc libro c. 30, 18. 8, 13, 17. 9, 43, 11. et alibi. Deinde *debellatum est* non modo scripti Florent. Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. (in Lovel. 5. hic folium deesse supra monitum est) Harlej. duo, Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac B. sed etiam omnes excusi usque ad Gronovium, qui nulla hujus mutationis reddita caussa, omisit *τὸ est*, exemplum ejus reliquis recentioribus secutis; quod pristino loco restitui.

§. 4. *Dictator tamen, quia et ultro bellum intulerant, et sine detrectatione*] *Dictator autem, quia* Klock. *Dictator tum, quia* Portug. [Veith.] Infinitis locis voces *tñ*, id est *tamen*, et *tū*, id est *tum*, in Mstis confunduntur. V. infra ad 22, 17, 5.

ctae: ibi praedonum magis, quam hostium, animi inventi. Prima itaque acie debellatum est. Dictator tamen, quia et ultro bellum intulerant, et sine detrectatione se certamini obferebant, Deorum quoque opes adhibendas ratus, inter ipsam dimicationem aedem Junoni Monetae vovit: cujus dam- 4

Dictator tumque Gaertn. Similiter etiam confundi *τὰ q;* id est *que*, et q^2, id est *quia*, supra vidimus ad 5, 29, 3. Tum prior vocula *et* omittitur in Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad 2, 44, 3. Hinc *intulerat* Voss. 2. *intulerunt* Leid. 1. Deinde posterius *et* omittitur in Haverk. Insuper *sine detratione* Portug. *sine detractione* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *sine detractatione* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 34, 15, 9.

Se certamini obferebant] *sine certamie offerebant* Haverk. *se certatum offerebant* Fragm. Hav. a m. 1. *se ad certamen offerebant* Harlej. 2. Sed *obferre se certamini*, ut *obferre se concordiae* 2, 60, 2. ubi v. quae notantur.

Aedem Junoni Monetae vovit] *Junoni monitate* Leid. 1. et Harlej. 1. *Junoni Monitae* Florent. quomodo mox §. 6. in eodem Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. scriptum superest. Vox *vovit* perperam deficit in Portug.

Cujus damnatus voti] *Votum* Cic. [2. de Leg. 16.] dixit esse *sponsionem*, *qua Deo obligamur*, ut interim Juristarum ac Theologorum definitiones praetermittamus. Qui vero vota pro re aliqua a Diis impetranda faciebat, *vovere*, seu *vota suscipere*, et *nuncupare vota* dicebatur. Qui vero solvebat, *persolvere*, et *signare vota*. Cujusmodi quum passim exstent exempla, satis erit Plinium audire l. 10. ad Trajan. [ep. 36.] *Solennia vota pro incolumitate tua et suscepimus et solvimus, precati Deos, ut velint semper ea solvi, semperque signari.* ad quod et illud Juvenalis Satyr. 10, [55.] spectat.

Propter quae fas est genua incerare Deorum.

Nam cereas tabellas literis signatas, quae votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At, qui votum susceperat, necdum voti compos persolverat, *reus voti* appellabatur. Virg. 5. Aen. [236.]

Vobis laetus ego candentem litore taurum
Constituam ante aras, voti reus.

Hoc est, ut Servius interpretatur, *voti debitor.* quem locum quoque enarrans Macrobius 3, 2. Saturnal. *Haec vox*, inquit, *propria sacrorum est, ut reus vocetur, qui suscepto voto numinibus se obligat.* Qui vero voto suscepto affecutus id, pro quo voverat, nondum tamen soluto voto *damnatus voti* dicebatur: quod clare Livii dicta 27, [45, 8.] demonstrant. *Deos omnes*, aït, *Deasque precabantur, ut illis faustum iter felixque pugna, matura ex hostibus victoria esset, damnaren-*

natus voti quum victor Romam revertisset, dicta-
5 tura se abdicavit. Senatus duumviros ad eam aedem pro amplitudine populi Romani faciendam creari jussit. locus in arce destinatus, quae area
6 aedium M. Manlii Capitolini fuerat. Consules, dictatoris exercitu ad bellum Volscum usi, Soram

turque ipsi votorum, quae pro iis suscepissent. et 5, [25, 4.] *Haud mirum id quidem esse, furere civitatem, quae, damnata voti, omnium rerum potiorem curam, quam religione se eximendi, habeat.* et 39, [9, 4.] scribit: *Se pro aegroto vovisse, ubi primum convaluisset, Bacchis eum se initiaturam damnatam voti Deûm benignitate exsolvere id velle.* Virgil. Ecl. 5, [79.]

— — — tibi sic vota quotannis
Agricolae facient; damnabis tu quoque votis.

Ubi Servius, *Quum praestiteris,* inquit, *quae homines te oraverint, reddes illos obnoxios ad vota solvenda. Nam sumus voti damnati et obnoxii, antequam reddamus.* Ex quibus patet, Alex. ab Alex. Genial. 3, 22. perperam *damnatum voti* interpretatum, qui voti compos vota exsolvisset; quod praecipue ex praesenti loco dignoscitur. Nam dictator voti damnatus, nondum eo soluto, dictatura se abdicavit. Cui voto subsequenti anno satisfactum, statim subdit Livius. M. DONAT. Alia vide apud Brisson. 2. de Formul. p. 102. Adde Alciat. ad l. 6. ff. de Verb. Signif. Ceterum *ejus damnatus voti* Harlej. 2. et Portug. Mox *revertit*, pro *revertisset*, Klock.

§. 5. *Duumviros ad eamdem aedem pro amplitudine populi Romani faciendam*] Vet. lib. *ad eam aedem.* SIG. Flor. Voss. uterque, Rott. *ad eam aedem.* J. FR. GRON. *ad eam aedem* etiam omnes mei, et Oxonienses Hearnii codices. V. infra ad 10, 10, 6. Praeterea *dum*, pro *duumviros*, Lovel. 4. Deinde *pro amplitudine reip. faciendam* Lovel. 2. V. ad 38, 58, 6. *amplitudine populi Romani faciendam*, omissa praepositione, Harlej. 2. *pro amplitudine populi Romani facienda* Haverk.

Quae area aedium M. Manlii Capitolini fuerat] *quae aurea aedium* Lovel. 1. Vox *area* deest in Lovel. 4. vox *aedium* in Hearnii Oxon. C. utrumque vocabulum in Gaertn. Tum *M. Manli Capitolium fuerat* legit Fragm. Hav. *M Manlii Capitolini fuit* Portug. De aede M. Manlii in Capitolio v. supra 6, 20, 13.

§. 6. *Exercitu ad bellum Volscum usi, Soram* etc. *ceperunt usis oram,* perperam divisis literis, Voss. 2. et Lovel. 3. *versi, Soram* Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] Crediderunt librarii, per compendium scriptum fuisse *u si*, qui error admodum frequens est. Duplici errore lapsus est librarius Gaertn. *versis oram* praeferens. At *exercitu ad bellum Volscum verso, coram ceperunt* praefert Lovel. 2. Praeterea *incautos orti*, pro *adorti*, Lovel. 3. *in cautes adorti* Leid. 1. *incautos adorunti* Harlej. 1.

ex hoſtibus, incautos adorti, ceperunt. Anno
poſt, quam vota erat, aedes Monetae dedicatur,
C. Marcio Rutilo tertium, T. Manlio Torquato se-
cundum consulibus. Prodigium extemplo dedica- 7
tionem secutum, simile vetuſto montis Albani pro-
digio. namque et lapidibus pluit, et nox interdiu

Aedes Monetae dedicatur] V. supra ad §. 4. Hanc autem aedem Kalendis Juniis dedicatam eſſe, ex Macrob. 1. Saturn. 12. observat Pighius in Annal. ad ann. CDIX. p. 301.

C. Marcio Rutilo tertium, T. Manlio Torquato secundum consulibus] Quidam codices utrique *tertium* dederunt, quidam *secundum*, sed utrique errant. Martius enim ter fuit hic consul, Manlius iterum, utcumque in prioribus inſtituatur lectio. GLAR. Quinam sint, qui utrumque hoc anno tertium consulatum adeptum exiſtimarint, nondum inveni. utrique vero notam *II.* addunt Colon. ed. anni 1525. et quaedam aliae: vocem *secundum* ed. Cervicorni: vocem *iterum* Ascens. anni 1530. quae lectio nullius codicis fide nititur. Unus enim Lovel. 4. priorem consulem *quartum*, alterum *tertium* fuiſſe dicit: unus etiam Lovel. 2. priori numerum nullum addit. reliqui omnes Marcium *tertium*, Manlium *secundum* fuiſſe tradunt, quod recte Glareanus hoc loco probavit. Verum ita admitti nequit conjectura, quam supra proposuit hoc lib. c. 19, 9. nempe c. 16, 1. pro *Cn. Manlio* legendum eſſe *T. Manlio.* Ceterum poſteriori consuli male praenomen *Gn.* tribuitur in Fragm. Hav. *M. T.* in Lovel. 2.

§. 7. *Simile vetuſto montis Albani prodigio*] Hoc prodigium factum est Tullo Hoſtilio regnante, ut scripsit 1, [31.] SIG. Paullo ante *dedicatione secutum* perperam est in Leid. 1. et Harlej. 1.

Namque et lapidibus pluit, et nox interdiu visa intendi] Dodwellus de Cyclis Differt. 10, 80. scribit, se non facile credere, verba haec ad eclipsin aliquam, quae A. V. CDXII. Varroniano contigerit, fuiſſe referenda: nam sibi aegre persuaderi, eclipsium causas hoc saeculo Romanis fuiſſe explicatas; neque verba Livii eclipsin compertam supponere, et satis apte referri poſſe ad tenebras, quae propter nebulas, vel aliam quamcumque causam evenerunt. Hic quoque mihi accidit, quod saepe alibi in legendis illius scriptis, ut, quae lego, non intelligam: quae fortaſſe mea, non illius, culpa est. Primum non scio, quinam illi sint, qui hoc A. V. solem defeciſſe dicant. Si eorum sententia non alio fundamento, quam his verbis Livii, nititur, adsentior Dodwello, ex his non magis colligi poſſe defectionem solis quam ex iis, quae leguntur 38, 36, 4. *Luce inter horam tertiam ferme et quartam tenebrae obortae fuerant.* Nam de defectione solis aut lunae aliter loquitur. V. 37, 4, 4. et 44, 37, 7. Sin autem id ex aſtronomicis rationibus probatum dederunt, fruſtra adversus eos verborum argutiis contenditur. Deinde plane non video, quid valeat ratio, ob quam vir doctiſſimus dicit, se non facile

visa intendi: librisque inspectis, quum plena religione civitas esset, senatui placuit, dictatorem feriarum constituendarum caussa dici. Dictus P. Valerius Publicola. magister equitum ei Q. Fabius Ambustus datus est. Non tribus tantum supplicatum ire placuit, sed finitimos etiam populos; ordoque iis, quo quisque die supplicarent, statutus. Judicia eo

credere, verba Livii ad eclipsin fuisse referenda, *quia* nimirum *hoc saeculo Romanis non explicatae erant causae eclipsium*. Nam quis umquam ab historico, qui solem aut lunam defecisse, vel terram movisse, vel cometen fulsisse, vel quid aliud rerum naturalium prodidit, exegit, ut rerum illarum causas et rationes cognitas atque explicatas haberet. DUK. *nam et lapidibus* Harlej. 2. quomodo etiam alibi errarunt operae. V. supra ad 4, 56, 2. 5, 22, 4. et c. 47, 2. Infra ad cap. seq. §. 6. ad 8, 36, 2. atque alia loca. Tum *lapidibus pluvit* Voss. 2. et Gaertn. similiterque se in duobus Pall. invenisse, supra monuit Gebhard. ad 3, 10, 6. V. ad 1, 31, 1. Vocem *pluit* omittit Haverk. Deinde *vox interdiu* Lovel. 2. V. supra ad 5, 44, 6. *nos interdiu* Lovel. 1. Vocabulum *nox* deficit in Voss. 2. Tum *visa incendi* Voss. 2. qualis varietas alibi saepe in Mstis obcurrit. V. ad 1, 25, 2. *visa intende* Florent. sed ultimae literae suprascribitur τὸ *r*, quasi vellet *visa intendere*. At ita legendum foret *visa se intendere*, ut supra 1, 57, 8. *Quo quum primis se intendentibus tenebris pervenissent*. ubi alia exempla notavit Gronov. Obseq. de Prodig. c. 123. *Circa horam undecimam nox se intendit*. Nihil tamen mutandum, et Florentini cod. librarium lapsum esse, aliorum codicum consensus ostendit. Mox *libris quoque inspectis* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. supra ad 5, 27, 1.

§. 8. *Dictus P. Valerius Publicola*] Praenomen omiserunt Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Magister equitum ei Q. Fabius Ambustus datus est] *magister equitum Q. Fabius Ambustus dictus est* Lovel. 4. Sed vox *dictus* modo praecessit. Confunduntur autem haec vocabula etiam supra 3, 31, 5. et infra hoc lib. c. 31, 8. Τὸ *ei* exsulat etiam ab Haverk. cujus loco *et* praeferunt Leid. 1. et Gaertn. Ceterum ultima vox *est* multaeque sequentes usque ad finem hujus §. desunt in Harlej. 1.

Non tribus tantum supplicatum ire placuit, sed finitimos etiam populos] *Non tantum tribus* Portug. et Haverk. Tum *ire supplicatum* Gaertn. Deinde *finitimos populos etiam* Voss. 2. Ceterum *supplicatum ire* etc. *quo quisque die* perperam omittuntur in Harlej. 1.

Quo quisque die supplicarent] *qua quisque die* Lovel. 2. Hinc *supplicare* Portug. *supplicaret* Voss. 2. Lovel. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. N. Male. V. ad 2, 22, 7.

§. 9. *Judicia eo anno populi Romani tristia in foeneratores facta*] Abest a MSS. τὸ *Romani*. J. FR. GRON. Eadem vox non

anno populi triſtia in foeneratores facta, quibus ab aedilibus dicta dies eſſet, traduntur. Et res, haud ulla insigni ad memoriam cauſſa, ad interregnum rediit. Ex interregno, ut id actum videri poſſet, ambo patricii consules creati sunt, M. Valerius Corvus tertium, A. Cornelius Coſſus.

XXIX. Majora jam hinc bella, et viribus ho- 1

tantum abest etiam ab omnibus meis, et Hearnii Oxoniensibus Mſtis, sed etiam ab omnibus edd. usque ad ultimam Gruteri; quae, nescio qua auctoritate, eam recepit. Unde recte a Gronovio iterum expuncta est. *tristia populi* alio ordine Portug. a m. 1. et Haverk. *tristicia*, vel *tristitia*, pro *tristia*, Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 4. Harl. 1. et Gaertn. V. supra ad 4, 52, 5.

Quibus ab aedilibus dictae dies essent] Legendum *ab aedilibus dicta dies*. GELEN. *dictae dies essent* primus ediderat Aldus, eamque scripturam servant tantum non omnes codd. mei, nisi quod *dictae dies esse* sit in Leid. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 2. An ergo ideo numero plurali utitur, quod cuilibet foeneratorum alia atque alia dies dicta sit? Verum vel ita numerum unitatis adhibet Livius infra 10, 13, 14. *Eo anno plerisque dies dicta ab aedilibus, quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possiderent*. c. 23, 11. *Aediles curules aliquot foeneratoribus diem dixerunt*. Gelenio itaque adsentior.

Et res, haud ulla insigni ad memoriam caussa, ad interregnum rediit] *Ea res* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *haud illa insigni* Voſſ. 2. V. ad 25, 11, 3. Hinc *ad interregnum redit* Florent. Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 36, 35, 2.

§. 10. *Ex interregno, ut id actum videri posset, ambo patricii consules creati sunt*] Priore etiam anno ambo patricii consules fuerunt, cujus tamen rei non meminit. Fabius, inquam, et Sulpicius. SIG. Verum hi non anno priore, sed biennio antea consules creati sunt. Ceterum *Ex interregno id actum videri potest* Klock. *Ex interregno id actum videri posset* Fragm. Hav. a m. 1. *Ex interregno et id actum videri posset* Gaertn. *Ex interregno, ut id actum videri possit* Lovel. 2. *Ex interregno, ut id actum videri posse* Portug. *Tò sunt* non adparet in Lovel. 3.

M. Valerius Corvus tertium, A. Cornelius Cossus] Vocem *tertium* non agnoscunt Gaertn. et Hearnii Oxon. C. Tum *et A. Cornelius* Portug. et Haverk. *et M. Cornelius* Fragm. Hav. Sed Cornelii praenomen exsulat ab Hearnii Oxon. L. 2.

§. 1. *Et longinquitate vel regionum, vel temporum spatio*] Suspectum est ultimum vocabulum, tamquam insertum ab aliquo, qui longinquum de tempore dici non putabat. V. 4. Observ. 11. 9, [24, 2.] *Et aut tempore longinqua, aut praeceps periculo victoria esset*. J.

stium, et longinquitate vel regionum, vel temporum spatio, quibus bellatum est, dicentur. namque eo anno adversus Samnites, gentem opibus
2 armisque validam, mota arma. Samnitium bellum, ancipiti Marte geſtum, Pyrrhus hoſtis, Pyrrhum Poeni secuti. Quanta rerum moles? quoties in extrema periculorum ventum, ut in hanc magnitudinem, quae vix ſuſtinetur, erigi imperium poſſet?

FR. GRON. Vox *spatio* haud male meo judicio suspecta est Gronovio. *longinquus* enim et *longinquitas* ſaepiſſime apud Livium non tantum de loci, sed et temporis spatio adhiberi solent. Supra 1, 31, 5. *Donec ipse quoque longinquo morbo est inplicitus.* 2, 14, 3. *Inopi tum urbe ab longinqua obsidione.* 5, 5, 12. *Cibi gratia praesentis aut potionis longinquum et forsitan insanabilem morbum efficiat.* c. 6, 8. *Ut exercitum Romanum non taedium longinquae obpugnationis, non vis hiemis ab urbe circumsessa semel amovere possit.* c. 11, 5. *Quibus diutina militia longinquitasque belli sit gravis.* c. 15, 5. *Jam per longinquitatem belli commercio sermonum facto.* 6, 8, 10. *Cohortatus milites, ne, tamquam Vejos obpugnantes, in opere longinquo sese tererent.* hoc lib. c. 26, 3. *Exercitum in agrum Privernatem, integrum pace longinqua, induxit.* (* 10, 31, 15.) 21, 23, 4. *Constabat, non tam bello motos, quam longinquitate viae.* 41, 21, 5. *Longinquo, maxime quartanae, inplicabantur morbo.* Etiam alios scriptores similiter locutos eſſe, patebit ex illis, quae notavit Cl. Jac. Gronovius ad Cic. de Senect. 12. Broekhus. ad Prop. 1. El. 6, 27. et quae dixi ad Silii 6, 628. Pro *longinquitate* Harlej. 2. [Veith.] praefert *propinquitate;* et ita m. 2. emendatum erat in Gaertn. et in contextu Voſſ. 2. exſtabat, in quo poſteriori inter versus adscriptum erat *longinquitate.* Tum *religionum* Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 2. Harlej. 1. Portug. a m. 1. et Haverk. [Veith.] Alibi hae voces commutari solent. V. ad Epit. Liv. 2. ad 5, 34, 7. c. 54, 3. (*35, 51, 2.) et alibi. Adde Cel. Burm. ad Sueton. Aug. 90. Deinde *vel temporis* Leid. 2. Paullo ante *Majora dehinc bella* Lovel. 4. *Majora hinc bella,* omiſſa vocula *jam,* Hearnii Oxon. L. 2.

Quibus bellatum est, dicentur] Verbum *est* non adparet in Harlej. 2. Portug. et Haverk. Vox sequens *dicentur* omittitur in Lovel. 4. Sed *dicetur*, id est *diceretur*, pro *dicetur*, id est *dicentur*, praefert Gaertn. Similiter erratum est supra in Mſtis 6, 18, 7. *dicerentur* exhibet Haverk. V. quae notantur ad 2, 56, 7.

Adversus Samnites, gentem opibus armisque validam] *adversus Samnitem* Hearnii Oxon. L. 1. et B. reliquis invitis.

§. 2. *Samnitium bellum, ancipiti Marte gestum*] *Samniticum bellum* Voſſ. 1. pro varia lectione in margine, Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Harlej. 2. Sed in-

Belli autem caussa cum Samnitibus, Romanis, quum 3
societate amicitiaque juncti essent, extrinsecus venit; non orta inter ipsos est. Samnites Sidicinis 4
injusta arma, quia viribus plus poterant, quum intulissent, coacti inopes ad opulentiorum auxilium
confugere, Campanis sese conjungunt. Campani 5
magis nomen ad praesidium sociorum, quam vires, quum adtulissent, fluentes luxu ab duratis usu ar-

fra similiter, ut hoc loco; 10, 31, 10. *Supersunt etiam nunc Samnitium bella. Samnitum bellum* Portug. et edd. Mediol. anni 1495. Ven. anni 1498. et quaedam aliae. Et ita plerumque alibi multi codd. praeferre solent. Male. V. infra ad 23, 11, 11. Tum *ancipite Marte gestum est* Voss. 2. et Lovel. 3. *ancipiti gestum Marte* Leid. 2. et Lovel. 1. *ancipiti Marte gestum est* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Quanta rerum moles] Sic MSS. non *mole*. J. FR. GRON. *moles* non tantum etiam omnes mei Msti, sed et omnes edd. usque ad Dan. Heinsium, qui apud Elzevir. *mole* vulgavit, verisimiliter operarum errore.

In hanc magnitudinem, quae vix sustinetur] *qua vix sustinetur* Lovel. 2. *qua vix sustinet* Leid. 1. V. ad 10, 10, 1.

§. 3. *Belli autem caussa cum Samnitibus, Romanis* etc. *extrinsecus venit*] *Belli autem caussa Samnitibusque Romanisque* Lovel. 3. sed prius *que* delendum esse, subjectis notis librarius docuit. *Belli autem caussa cum Samnitibus Romanisque* Voss. 2. non placet; ut nec quod *Romani* legant Portug. et Haverk. Perperam etiam *Etruscus venit*, pro *extrinsecus*, Leid. 2. Una autem voce auctior Gaertn. *societate amicitiaque invicem juncti* legit. Mox *inter ipsos orta est* alio ordine Lovel. 4.

§. 4. *Inopes ad opulentiorum auxilium confugere*] *ad auxilium opulentiorum* Lovel. 4. *Opulentus* autem hic est potens, viribus praevalens. V. ad 2, 21, 5. Ceterum *opulentorum* est in edd. Rom. 1472. et Parm.

§. 5. *Magis nomen ad praesidium sociorum, quam vires, quum adtulissent*] Curtius 4, 12. *Indi ceterique rubri maris adcolae, nomina verius, quam auxilia, post currus erant.* V. supra ad 3, 65, 9.

Fluentes luxu ab duratis usu armorum in Sidicino pulsi agro] *fruentes luxu* Portug. Infra hoc lib. c. 32, 7. *Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus mollitiaque sua, quam vi hostium, victos esse.* Cic. de Amic. 15. *Non ergo erunt homines deliciis diffluentes audiendi.* V. Cl. Dukerum ad Flori 4, 12, 65. Deinde *a duratis* Leid. 2. Lovel. 4. et Fragm. Hav. *in Sidicino pulso agro* Haverk. V. ad 6, 3, 8. *in Sidicino agro pulsi* Lovel. 4.

In se deinde molem omnem belli verterunt] Praepositio *in* omittitur in Leid. 1. Deinde *omnem belli molem vertere* Lo-

morum in Sidicino pulsi agro, in se deinde molem
6 omnem belli verterunt. namque Samnites, omissis Sidicinis, ipsam arcem finitimorum Campanos adorti, unde aeque facilis victoria, praedae atque gloriae plus esset, Tifata, inminentes Capuae colles, quum praesidio firmo occupassent, descendunt inde quadrato agmine in planitiem, quae Capuam

vel. 4. *molem omnem verterunt belli* Fragm. Hav. a m. 1. *vertunt*, pro *verterunt*, Leid. 2. V. infra ad 10, 12, 4. Similiter variant codd. mox §. seq.

§. 6. *Namque Samnites ipsam arcem finitimorum Campanos adorti*] *nam Samnites* Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad cap. praec. §. 7. Hinc *ipsam arcem finitimorum Campanorum* Leid. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Atque ita in optimo Florent. a m. 2. interpolatum est. Male. Ipsi Campani hoc loco finitimorum *arx* vocantur, id est, eorum praesidium, auxilium. Ita infra 7, 34, 4. *Arx illa est spei salutisque nostrae.* Cic. Orat. 8. Philipp. 8. *Quum ad nos Cotylam mitteret, ornamentum atque arcem amicorum suorum.* [*Campanos* omittit Veith.]

Undique aeque facilis victoria, praedae atque gloriae plus esset] *inde ut facilis victoria, et praedae atque gloriae plus esset* Harlej. 2. Portug. et Haverk. [*Inde cum aeque* Veith.]

Tifata, inminentes Capuae colles] *Tifacta* Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Tifatam* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. Similiter etiam a m. 2. interpolatum erat in optimo Florent. At *Tifata* nomen montis est numero plurali. Silius Ital. 13, 219.

Tifata umbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant, audere trucem.

Infra 23, 36, 1. *Super Capuam in Tifatis habebat castra.* 26, 5, 4. *In valle occulta post Tifata montem inminentem Capuae consedit.* Alia loca v. apud Cluver. 4. Ital. Ant. 5. p. 1178. Praeterea *imminentem Capuae collem* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. *montem* quidem vocat l. l. Livius, vulgatum tamen, quod reliqui codd. tuentur, non mutem; quum potuerit esse mons plures colles, sive tumulos, habens. Certe *tumulos* ei etiam adscribit Silius Ital. 12, 487.

Tifata invadit propior, qua moenibus instat
Collis, et e tumulis subjectam despicit urbem.

Descendunt inde quadrato agmine in planitiem, quae Capuam Tifataque interjacet] *descenderunt* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. V. ante §. praec. Tum *Tifactaque* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Tifatemque* Leid. 2. *Tifatamque* Voss. 1. Leid. 1. [?] Harlej. 2. Port. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. et C. V. ad verba praec.

§. 7. *Campani intra moenia compulsi. Quum robore*] Tò *suae*

Tifataque interjacet. ibi rursus acie dimicatum: 7
adversoque proelio Campani intra moenia compulsi, quum, robore juventutis suae adciso, nulla propinqua spes esset, coacti sunt ab Romanis petere auxilium.

XXX. Legati, introducti in senatum, maxime in 1
hanc sententiam locuti sunt: *Populus nos Campanus*

significat, aliter scripsisse Livium, et quidem hoc modo. *ibi rursus acie dimicatum, adversoque proelio Campanis intra moenia compulsis quum, robore juventutis suae acciso, nulla propinqua spes esset, coacti sunt ab Romanis petere auxilium* J. FR. GRON. Gronovii emendationi nulli codices favent, neque etiam illam necessariam existimo, modo mutata interpunctione locus ita distinguatur, quemadmodum in contextu exprimi curavi, et omnes etiam praeferunt usque ad Gruter. qui in postumam editionem recepit distinctionem, quae Gronovio displicuit, et ab omnibus recentioribus servata est. Neque tantum Gronovii emendationem non necessariam, sed ne admitti quidem posse, existimo. Si enim legamus *Campanis intra moenia compulsis*, non video, quo commode referendum sit, quod sequitur, *coacti sunt*. At nunc cohaerent *Campani, intra moenia compulsi, coacti sunt ab Romanis petere auxilium, robore juventutis suae acciso.* Et ita τὸ *suae* incommodum non est. Ceterum *inter moenia* habent Voss. 2. Lovel. 2. in contextu, Lovel. 3. et Haverk. quomodo etiam operarum errore praeferunt edd. Basil. anni 1539. et Curionis. Et ita librarii quoque saepius in Mstis peccarunt. V. supra ad 5, 27, 2. Tum *pulsi* edd. vett. usque ad Aldum, qui *compulsi* dedit, consentientibus scriptis. Paullo ante vox *proelio* non adparebat in Haverk. inertia scribae.

Quum robore juventutis suae occiso] *acciso* est in archetypis, non *occiso*. GELEN. *occiso* servant Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. 2. ac 3. *absciso* inveni in Portug. Harlej. 2. et Gaertn. *abscisso* in Haverk. Sed *acciso*, ut Gelenius restituit, praeferunt Florent. Voss. 1. a m. 1. Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod verum esse judico. Passim enim *adcisus* nunc in *occisus*, nunc in *abscisus* commutatur. V. supra ad 3, 10, 8. ubi viri docti pluribus de hac voce egerunt. Adde, quae notavi ad Silii Ital. 2, 392. Mox *nulla spes esset propinqua* alio ordine editi ante Aldum, qui, concinentibus scriptis, ut nunc editur, vulgari curavit. Praeterea *a Romanis* Voss. ambo, Lovel. 1. et Gaertn.

§. 1. *In hanc sententiam locuti sunt: Populus nos Campanus legatos ad vos, Patres conscripti, misit*] Haec petitio Campanorum expressa est ex l. 1. Thucydidis [32.] quo in loco Corcyraei auxilium ab Atheniensibus petunt. Quod quisque intelliget, qui utrasque orationes comparabit. SIG. Vocem *legatos* non reperit Hearnius in Oxon. L. 1. qui vocem *conscripti* simi-

legatos ad vos, Patres conscripti, misit; amicitiam in
2 *perpetuum, auxilium praesens a vobis petitum. quam si secundis rebus nostris petissemus, sicut coepta celerius, ita infirmiore vinculo contracta esset. tunc enim, ut*

liter non invenit in B. Eamdem negligunt Harlej. 1. Portug. et Haverk. Praeterea *in hanc sententiam sunt locuti* legit Gaertn.

Amicitiam in perpetuum, auxilium praesens a vobis petitum] In edit. quae sub nomine Sigonii, sed diu post ejus mortem, prodiit Venet. anno 1592. editum exstat *auxilium in praesens:* quod qua auctoritate receptum sit, se nescire profitetur Hearnius. Ita vero scribendum esse, etiam Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii conjecit, adscripto hoc loco ex Liv. 7, 37, 2. *Milites duplici frumento in perpetuum, in praesentia singulis bubus binisque privis tunicis donati.* Ex omnibus autem codicibus, quos evolvi, ita unus praefert Lovel. 2. Et potuit sane illud *in* intercidisse ob similitudinem ultimae literae vocis praecedentis *auxilium*, quemadmodum alibi saepe factum. V. ad 10, 13, 5. Ita fere locutus est Livius 2, 42, 7. *Nec in praesens modo, sed in venientem etiam annum M. Fabium, Kaesonis fratrem, et magis invisum alterum plebi, accusatione Sp. Cassii, L. Valerium consulem dedit.* 8, 7, 22. *Manlianaque imperia non in praesentia modo horrenda, sed exempli etiam tristis in posterum essent.* 42, 47, 8. *Interdum in praesens tempus plus profici dolo, quam virtute: sed ejus demum animum in perpetuum vinci, cui* etc. Etiam Cic. ad Brut. Epist. 15. *Ut et in praesens sceleratos cives timore ab inpugnanda patria deterrerem, et in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiam vellet imitari.* Verum quum omnes alii codd. in editam lectionem conspirent, eam veriorem esse existimo; praesertim quum Livius, qui variandi orationem quamcumque occasionem captavit, eam ob caussam hic etiam potius *amicitiam in perpetuum, auxilium praesens* dixisse videatur, quam vel *amicitiam perpetuam, auxilium praesens,* vel *amicitiam in perpetuum, auxilium in praesens.* Sane simili varietate orationem distinguit infra 9, 3, 10. *Priore se consilio cum potentissimo populo perpetuam firmare pacem: altero consilio in multas aetates bellum differre.* et 45, 18, 2. *Ut et in libertate gentes quae essent, tutam eam sibi perpetuamque sub tutela populi Romani esse; et quae sub regibus viverent, et in praesens tempus mitiores eos justioresque respectu populi Romani habere se.* Similia alia v. ad 38, 39, 10.

§. 2. *Petissemus, sicut coepta celerius, ita infirmiore vinculo contracta esset*] *petiissemus* Gaertn. Male. Ita supra restitui 5, 39, 4. *Quum pars major ex acie Vejos petisset.* ubi etiam antea edebatur *petiisset* V. infra ad 8, 2, 9. Tum *ita firmiore vinculo* contra sensum Livii Lovel. 2. Deinde *conjuncta esset* Leid. 2. quod ex interpretis glossa marginali in contextum inrepsisse puto. Paullo ante *secundis nostris rebus* alio ordine edd. ante Aldum, invitis scriptis. Mox ver-

qui ex aequo nos venisse in amicitiam meminissemus, amici forsitan pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus. nunc, misericordia vestra conciliati, 3
auxilioque in dubiis rebus defensi, beneficium quoque ac-

bis seqq. *qui ex quo*, pro *qui ex aequo*, Fragm. Hav. a m. 1.

Pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus] Verba haec *subjecti atque obnoxii vobis minus essemus* absunt a Pall. pr. ac tert. Palatinus sec. exhibet *atque subnoxii*. GEBH. *pariter*, omissis vocibus *ac nunc*, Lovel. 2. Portug. Haverk. et edd. Parm. *pariter nunc*, omissa media voce, Harlej. 1. *pariter at*, omissa particula *nunc*, Gaertn. *pariter ac non* Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *pariter, at nunc* a m. 2. quod etiam est in Lovel. 1. *pariter ab nunc*, omissis sex sequentibus vocibus, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. Neque aliter ab horum codicum lectione differt Harlej. 1. quam quod *pariter ac nunc* servet. Praeterea *subjecti, at subnoxii nimis essemus*, neglecto pronomine *vobis*, Port. a m. 1. in quo *minus* a m. 2. emendatur. *subjecti atque subnoxii nimis essemus* Harl. 2. et Haverk. Τὸ *vobis* non exstat etiam in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Gaertn. Ejus loco *novis* praefert Flor. Elegans est vox *obnoxius* de eo, qui alterius potestati subjectus est, qui alteri paret. Infra 23, 12, 9. *Si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est hominis alienae libertatis obliti, alterum suae*, ubi *obnoxius* dicitur, qui *suae libertatis oblitus* est. Similiter, ut hoc loco, *subjectus imperio et obnoxius* junguntur 37, 53, 4. *Verbo socios, re vera subjectos imperio et obnoxios habituri sint*. Et ita *servus* et *obnoxius* junguntur 42, 46, 4. *Quae serva atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respectus*. Et hinc *pax obnoxia* dicitur, quum populus alterius populi majestatem comiter venerari, eique parere, eam superiorem agnoscere, legibus pacis jubetur. Supra 6, 28, 7. *Ubicumque esset Latinus hostis, satis scire eum esse, quem, ad Regillum lacum devictum, centum annorum pace obnoxia tenuerint*. Quoniam vero, qui alteri subjectus est, vel servit, eodem illo infirmior, ejus etiam injuriis expositus sit, et timide agat, hinc factum est, ut *obnoxius* etiam ponatur pro infirmo, injuriis exposito, ac timido; de quibus significationibus agunt Gronov. ad Senec. 3. de ira 8. et Schulting. ad Quinct. Declam. 1, 6. *nimis* autem et *minus* passim in Mstis commutantur ob literarum adfinitatem, ac ductuum similitudinem. V. infra ad 36, 9, 7.

§. 3. *Nunc, misericordia vestra conciliati*] *his misericordia vestra* Leid. 1. *his nunc misericordia vestra*, juncta utraque lectione, Harlej. 1. *nunc his misericordia vestra* Voss. 2. et Lovel. 3. *at nunc misericordia vestra* Lovel. 2. Harlej. 2. et Portug. *ac nunc misericordia vestra* Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *nunc at misericordia vestra* Gaertn. *nunc misericordia vestra conciliati* Fragm. Hav. a m. 1.

Ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni vi-

ceptum colamus, oportet; ne ingrati atque omni ope
4 *divina humanaque indigni videamur. Neque, Hercule, quod Samnites priores amici sociique vobis facti sunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam accipiamur: sed*

deamur] Pall. pr. ac tert. *neque gratia*. GEBH. *ne in gratia* Lovel. 2. *ne ingrā* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *ne grā* Leid. 2. *neque grā* Voss. 2. *neque gratia* Lovel. 3. Deinde *omni ope, divina atque humana* Gaertn. *omni ope, divina, humana* Portug. quod probari posset, si plurium, gravriorisque auctoritatis codicum consensu firmaretur. Ita enim Livio placere, ut, antecedente voce *omnis*, singula, quae ei subjunguntur, sine copula proponantur, Cl. Jac. Gronovius docuit ad 24, 16, 9. Vocem *indigni* non agnoscit Leid. 2.

§. 4. *Ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam suscipiamur*] Pall. tres, Campani editio *in amicitiam accipiamur*. GEBH. Pall. tres, Voss. uterque, editio Campani *accipiamur*. Nam et sic interdum maluit Livius. 8, [25, 3.] de Lucanis et Apulis. *Foedere ergo in amicitiam accepti*. Ubi tentarunt etiam nonnulli codices, offerentes *recepti*. 9, [41, 20.] *Ocriculani sponsione in amicitiam accepti*. 26, 32, 8. *Veniam iis daret, et in fidem clientelamque se urbemque Syracusas acciperet*. Sic vett. edd. cum optimis. Frustra concutit Sigonius laciniam sui codicis *reciperet*. Cicero 2. ad Attic. 22. *Numestium libenter accepi in amicitiam*. J. FR. GRON. *valere arbitramur* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. quomodo dedisse videntur librarii, quod non unus, sed plures legatos a populo Campano Romam missos esse, ex initio hujus capitis meminissent, ac Livius dixisset, *locuti sunt*. Id tamen ita accipi debet, ac si dixisset, eorum unus omnium nomine locutus est. Et hinc etiam infra est §. 6. *Haud parva, ut arbitror, accessio*. et §. 17. *Non loquor apud recusantem justa bella*. et, *ne bello quidem arbitror vobis opus fore*. etiam §. 22. *Stare omnem multitudinem ad portas, certum habeo*. Praefero itaque receptam lectionem, quam et optimi et plures etiam codd. tuentur. Deinde *suscipiamur* in nullo apud me cod. superest. Nam *recipiamur* habent Harlej. 2. Portug. et Hearnii B. ac C. *accipiamur* reliqui omnes cum ejusdem Oxon. L. 1. 2. et N. Eamdem etiam lectionem Hearnius se invenisse testatur in ed. Romana principe, quum tamen in ed. Rom. anni 1472. mihi jam *suscipiamur* obvium fuerit. Exemplis, quibus Gronovius locutionem *accipere in amicitiam*, quam in contextum recipienti adsentior, firmavit, addi potest illud Livii 38, 39, 6. *Et Ariarathes rex in amicitiam est acceptus*. Ejusdem generis sunt *accipere in civitatem, accipere in deditionem* et similia. V. supra ad 4, 3, 14. Paullo ante *primores*, pro *priores*, Gaertn. V. infra ad 37, 43, 10.

Vetustate et gradu honoris nos praestent] *vetustate et honore* Lovel. 4. Tum *nobis praestent* Klock. quomodo Livius locutus est 42, 52, 10. *Respicerent*

sed ut vetustate et gradu honoris nos praestent. neque enim foedere Samnitium, ne qua nova jungeretis foedera, cautum est. Fuit quidem apud vos semper satis 5
justa caussa amicitiae, velle eum vobis amicum esse, qui vos adpeteret. Campani, etsi fortuna praesens magni- 6

suum ipsi exercitum, quantum numero, quantum genere militum praestarent tironibus raptim ad id bellum conscriptis ipsi, a pueris eruditi artibus militiae. aliique saepe. Verum uni huic codici, quamvis eum inter optimos refero, fidem habere non audeo; praesertim quum et altera locutio, pro qua stant reliqui codd. (nisi quod *non*, pro *nos*, sit in Leid. 2. et Haverk.) passim apud Livium obcurrat. Supra 3, 61, 7. *Praestate virtute peditem, ut honore atque ordine praestatis.* 5, 36, 4. *Quantum Galli virtute ceteros mortales praestarent.* Infra 37, 30, 2. *Robore navium et virtute militum Romani longe Rhodios praestabant.* ad quem locum plura notantur.

Neque enim foedere Samnitium, ne qua nova jungeretis foedera, cautum est] Pall. pr. ac tert. *ne quos in novo jungeretis foedere.* Sec. autem Palat. *ne qua ope nova jungeretis foedera.* Vides, quid discrepent libri vulgo cusi et codd. MSS. Quae tamen lectio praevaleat, facile, qui non obtusum geris pectus, distingues. Certe vulgatae firmum accommodant consensum edd. vetustissimae. GEBH. *neque nova jungeretis foedere* Leid. 1. et Harlej. 1. *ne qua ope nova jungeretis foedera* Voss. 1. Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. (qui *jungeritis* habebat a m. 1.) et Hearnii Oxon. N. ac C. [Veith.] Neque aliter erat in Leid. 2. nisi quod *jungentis* praeferat. *ne quos in novo jungeretis foedere* Voss. 2. et Lovel. 3. *ne qua nova ingeretis foedere* Gaertn. *ne qua jungeretis foedera* Lovel. 2. *ne qua nova foedera jungatis* Lovel. 4. Sed recte vulgatum praetulit Gebhardus. *Jungere foedera*, ut *jungere amicitiam*, *societatem*, *pacem*, et similia, de quibus infra v. ad 35, 12, 9.

§. 5. *Velle eum vobis amicum esse*] *velle vobis eum amicum esse* Voss. 1. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Verbum *esse* non adparet in Lovel. 4. Paullo ante voces *semper satis* desunt in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Earum posterior deest etiam in aliis vetustioribus excusis usque ad Aldum, qui addidit. In omnibus vero scriptis utraque constanter superest.

§. 6. *Populo ulli, praeterquam vobis, cedentes*] Nescio, quid Clericum inpulerit, ut ita ederet, quum non modo omnes edd. priores, sed et omnes codices praeferant *ulli populo*, quod revocavi. Male vero *cedens* praefert Lovel. 2.

Haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram] Male sit illorum capitibus, qui perversissime scriptores optimos interpolant: quippe in Palat. sec. hoc modo hic locus mutilatus est: *haud parva (ut arbitror) accessione bonis rebus vestris: si in amicitiam vestram venimus.*

fice loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate, ulli populo praeterquam vobis cedentes, haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram.
7 *Aequis Volscisque, aeternis hostibus hujus urbis, quandocumque se moverint, ab tergo erimus: et, quod vos pro salute nostra priores feceritis, id nos pro imperio vestro et gloria semper faciemus.*
8 *Subactis iis gentibus, quae inter nos vosque*

GEBH. Paullo rectius, quam codex, de quo Gebhardus queritur, *accessio bonis rebus vestris, si in amicitiam vestram venimus*, praeferunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. Quae lectio si placeat, ulterius continuanda erit oratio, atque omnia hoc modo cohaerebunt: *Campani*, etc. *haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris, si in amicitiam vestram venimus, Aequis Volscisque*, etc. *ab tergo erimus*. Et sane illud *si* facile absorberi potuit ab ultima litera vocis praecedentis *vestris* et prima sequentis *in*. V. ad 39, 6, 2. Verum quum codd. qui ita praeferunt, fides admodum dubia sit, aliique omnes dissentiant, vulgatae lectioni controversiam non movendam esse censeo. *vestram amicitiam* etiam Lovel. 4. *Tò vestram* non adparet in Harlej. 1.

§. 7. *Aeternis hostibus hujus urbis, quandocumque se moverint, ab tergo erimus*] Pall. tres *alternis hostibus*. GEBH. Ita etiam legunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] Sed recte Florent. Lovel. 4. Harlej. 2. et Klock. stant pro recepta lectione. Supra 3, 16, 2. *Tum aeterni hostes Volsci et Aequi ad urbem, ut ex parte captam, venirent. anniversaria arma* Aequorum memorat Livius supra 4, 45, 4. *Aequorum jam velut anniversariis armis adsuerat civitas.* Solent autem *aeternus* et *alternus* in Mstis commutari. V. quae notavi ad Silii Ital. 15, 229. Tum *qcumque se moverint* Lovel. 2. Hinc *a tergo erimus* Lovel. 4.

Quod vos pro salute nostra priores feceritis] *quod vobis pro salute vestra* Voss. 2. *pro salute vestra* etiam Lovel. 3. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 34, 2, 2. Vox *priores* deficit in Gaertn.

Id nos pro imperio vestro et gloria semper faciemus] Pronomen *id* non adparet in ed. Parm. Sed illud in omnibus scriptis superest. *id vestro imperio vestraque et gloria* praefert Voss. 2. et Lovel. 3. *id nos pro vestro imperio et vestra gloria* Lovel. 2. *id nos imperio vestro et gloria* Harl. 1. et Fragm. Hav. Eadem etiam scriptura exstat in Leid. 1. nisi quod corruptius *nostro*, pro *nos*, legat. Praeterea *faciemus semper* Lovel. 2. Sed *semper* exsulat a Leid. 2.

§. 8. *Subactis iis gentibus, quae inter nos vosque sunt*] *Subacti his gentibus* Haverk. *Subactis gentibus* Harlej. 2. et Portug. Tum *inter vos nosque* Lovel. 2. 5. Portug. et Haverk. quasi librarii indecens existimaverint,

sunt, quod propediem futurum spondet et virtus et fortuna vestra, continens imperium usque ad nos babebitis. Acerbum ac miserum est, quod fateri nos fortuna nostra 9
cogit. Eo ventum est, Patres conscripti, ut aut amicorum, aut inimicorum Campani simus. Si defenditis, vestri: si de- 10
seritis, Samnitium erimus. Capuam ergo et Campaniam omnem vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem, Romani, vestram miseri- 11

ut supplices: Campani se ante Romanos, quorum auxilium impetratum volebant, memorarent. Sed infra v. ad 40, 10, 5. Mox *venturum*, pro *futurum*, habet Lovel. 2. V. supra ad 2, 56, 5. Tum *habeatis*, pro *habebitis*, Gaertn.

§. 9. *Acerbum ac miserum est, quod fateri nos fortuna nostra cogit*] Septem priores voces cum praecedenti *habebitis* desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Fragm. Hav. duae tantum *fateri nos* in Lovel. 5. Deinde *Acerbum et miserum est* praeferunt Lovel. 5. Gaertn. et edd. vett. Aldus deinde dedit *ac miserum*, quem nemo audire dignatus est praeter Cl. Jac. Gronovium, et, qui editionem ejus secutus est, J. Clericum. Ita tamen praeferunt reliqui codd. Tum *coegit* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Portug. a m. 2. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2.

Ut aut amicorum, aut inimicorum Campani simus] *ne aut amicorum* Voss. 2. et Lovel. 3. Voces *aut inimicorum* non conspiciuntur in Leid. utroque, et Lovel. 1. Paullo ante *τὸ est* deficit in Gaertn.

§. 10. *Vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate*] *vestris aut Samnitium iuribus* Lovel. 4. Sed solent passim confundi particulae *an* et *aut*. V. ad 5, 3, 7. Similiter etiam vocabula *ius* et *uis*. V. ad 3, 38, 13. Similitudo autem literarum *iu* et *ui*, quae praesertim in scriptura Longobardica maxima est, huic errori caussa exstitit. V. infra ad 9, 1, 8. Deinde *accedere velitis* Harlej. 2. et Portug. V. ad 37, 54, 2. Hinc *de libertate*, pro *deliberate*, Lovel. 5. Ceterum voces *Capuam ergo et Campaniam omnem vestris an Samnitium viribus* inertia librarii exsulant a Gaertn.

§. 11. *Vestrumque auxilium aequum est patere*] *aequum est petere* Voss. 2. Lovel. 3. 5. Portug. a m. 1. Fragm. Hav. a m. 1. Hearnii Oxon. N. B. C. [Veith.] et editiones ante Aldum, alibi etiam obvio scribarum lapsu. V. Gebhard. 1. Crepund. 2. et supra ad Liv. 6, 39, 5.

Iis tamen maxime, qui etiam inplorantibus aliis auxilium dum supra] Pro *etiam* quidam restituunt *eam*, ut referat *misericordiam*, regaturque a participio *implorantibus*: *auxilium* vero referatur ad verbum *praestant*. Est tamen impeditus sermo, utcunque ordinemus. GLAR. Illud *eam*, quod quosdam restituisse Glareanus docet, jam obvium habui in edd. Mediol. an-

cordiam, vestrumque auxilium aequum est patere; iis tamen maxime, qui, eam implorantibus aliis auxilium dum supra vires suas praestant, omnes ipsi in hanc ne-
12 *cessitatem venerunt. quanquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti; et, ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium*
13 *esse. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, sed quia gaudent oblatam sibi esse caussam, obpu-*

ni 1480. 1495. et 1505. Veneta anni 1498. Mogunt. Ald. aliisque: cui lectioni non tantum pars major codd. sed etiam integerrimi eorum consentiunt. *Tò etiam* enim in nullo Msto inveni; at *qui a*, vel *ab se implorantibus aliis auxilium* praeferunt tantum Harlej. 2. Portug. et Haverk. *qui eam ab se implorantibus aliis auxilium*, duplici lectione recepta, Lovel. 5. Praeterea *iis tū maxime* Lovel. 2. V. ad 22, 17, 5. Mox *suas* omittitur in Harlej. 2. *ipsi* vero in edd. vett. quam posteriorem vocem primus Aldus, concinentibus omnibus scriptis, restituit. [*his tamen qui eam implorant, qui suo auxilio, dum* Veith.]

§. 12. *Ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse*] *nisi conflagrassent Sidicini* Voss. 2. et Lovel. 3. Compendia scribendi *ui*, id est *ubi*, et *ni*, id est *nisi*, ob ductuum similitudinem facile commutari potuerunt. V. infra ad 9, 5, 3. *ubi conflagrassent Sidicinos, ad nos trajecturi illud incendium essent* Lovel. 2. ut *trajecturi essent* [quod etiam est in Veith.] pendeat non ex verbo *videremus*; sed ex particula *quum*. Ita *conflagrare* active usurpat Hygin. Fab. 179. *Jovis cum fulmine et tonitribus venit, et Semelen conflagravit.* ubi v. Muncker. *trajecturi incendium* autem, ut *trajicere exercitum, regiones, copias;* de quibus locutionibus v. ad 2, 11, 2. At nostri nihil mutant, nisi quod *ad nostram jacturam illud incendium esse* praeferat Klock. et *esse* deficiat in Lovel. 5. Vulgatum itaque genuinum censeo. Paullo ante *quum viderimus*, pro *videremus*, est in Leid. 2. et Portug.

§. 13. *Nec enim nunc, quia dolent injuriam*] *Nunc enim quia dolent* Leid. 2. *Nec enim nunc enim quia dolent* Lovel. 1. *Etenim non quia dolent* Lovel. 2. Mox *gaudent sibi oblatam esse caussam* edd. vett. usque ad Froben. anni 1535. *Tò esse* exsulat a Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 14. *Semel in Sidicino agro, iterum in Campania ipsa legiones nostras cecidere*] *Tò semel* deficit in Leid. 2. Deinde *in Campaniam ipsam* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *in Campania praeda ipsa* Lovel. 4. *Tum ipsas legiones vestras cecidere* Lovel. 3. *ipsa legationes nostras cecidere* Leid. 1. V. ad 4, 51, 7. 7, 40, 6. 8, 6, 10. c. 10, 11. (*10, 26, 7. 35, 14, 5.) et alibi. *ipsa legio-*

gnatum nos veniunt. An, si ultio irae haec, et non 14
occasio cupiditatis explendae esset, parum fuit, quod semel in Sidicino agro, iterum in Campania ipsa legiones nostras cecidere? Quae est ista tam infesta ira, 15
quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, praedas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vastata. Hiscine ira expleri non potuit? 16
Sed cupiditas explenda est. ea ad obpugnandam Capuam

nes nostre cecidere, a verbo *cadere*, Lovel. 4. *ipsa legiones nostras ceciderunt* Gaertn. *ipsa legiones nostras occidere* Hearnii Oxon. C. V. infra ad 36, 36, 6. Paullo ante *occasio cupiditatis expletae esset* Lovel. 3. V. mox ad §. 16. *occasio cupiditatis esset explendae* Lovel. 4.

§. 15. *Ira, quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit*] *ira, qua per duas acies* Voss. 2. et Lovel. 3. *ira, per duas acies* Florent. et Lovel. 5. a m. 1. Tum *effusus sanguis* Lovel. 4. Deinde *expleri non potuerit* Leid. 2. *explere non potuerat* Leid. 1.

Adde huc populationem agrorum] *Adde huic* Voss. 1. in margine pro varia lectione. Similiter praeferunt edd. Mediol, annorum 1480. 1495. et 1505. Tarvis. utraque, Venetae annorum 1495. 1498. et 1506. Ascensianae annorum 1510. 1513. et 1516. et Mogunt. Pro quo Aldus iterum revocavit *Adde huc*, quod exstat in reliquis codd. et edd. antiquioribus Rom. anni 1472. et Parm. Id etiam verius arbitror. Supra 1, 33, 2. *Additi eodem haud ita multo post novi cives*. ubi alia vide. 27, 22, 9. *Adderet eo triginta naves, quae ad Tarentum priore anno fuerant.* (*44, 21, 11.) Similiter *inpendere eo* 4, 35, 7. *Eo inpendi laborem ac periculum, unde emolumentum atque honos speretur. adjicere eo* apud Colum. 6, 17. *Cuminum conteritur, eoque adjicitur exiguum picis liquidae et axungiae.* Ita praefert cod. Sangerm. Vulgo editur *eique adjicitur.*

§. 16. *Hiscine ira expleri non potuit*] Probo. nihilominus Pal. sec. *Haeccine ira expleri non potuit?* GEBH. *Haeccine ira* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Hiccine ira* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Gaertn. J. Fr. Gronovius eumque secuti omnes recentiores ediderunt *Hiscene*, quum tamen ipsi passim alibi *Hiscine* retinuerint, quod etiam reliqui codd. servant, et quo priorum vestigia ducunt. Tum *explere* Harlej. 2. quod idem etiam a m. 1. habent Portug. et Haverk.

Sed cupiditas explenda est. ea ad obpugnandam Capuam rapit] *expleta est* Lovel. 3. V. ad §. 14. *Tò est* non adparet in Haverk. *et ad oppugnandam Capuam rapit* Fragm. Hav. *ea ad oppugnandam Capuam caussa rapit* Lovel. 5. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *ea*

rapit. aut delere urbem pulcherrimam, aut ipsi possi-
17 *dere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium sinatis. Non loquor apud recusantem justa bella populum; sed tamen, si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem*

ad pugnandam Capuam caussa rapit Harlej. 2. et Portug. *ea ad oppugnandum Capuam rapit* Klock. V. ad 40, 49, 1. Mox *aut ipsam possidere volunt*, pro *ipsi*, Florent. Lovel. 4. et Neapol. Latinii.

§. 17. *Quam illos habere per maleficium sinatis*] *per violentiam* Harlej. 2. Portug. et Haverk. quod ex interpretis glossa, olim margini adscripta, deinde in contextum recepta, natum puto. Paullo ante *Sed potius vos, Romani*, mutato ordine, Haverk. Deinde *occupare*, pro *occupate*, Lovel. 4.

Non loquor apud recusantem justa bella populum; sed tamen si ostenderitis] Illud *sed tamen* non video, ut ad praecedentia cohaereat: fortassis autem legendum *sed tantum*. Ego ea de re lectori judicium committo. GLAR. Glareanus mendose habere putat illas voces *sed tamen*, legendumque *sed tantum*: neque intelligit correctionem hanc esse oratoriam, ita. Quamquam quid dixi bella? neque enim si ostenderitis auxilia vestra, bello ullo opus fore arbitror. †. „ *Mendose* adverbium non dixit Glareanus. Locum autem lectoris „judicio committit. „ †. SIG. MS. *sed tantum*, Lego, *Non loquor apud recusantem etiam justa bella populum* etc. id est, Non loquor bella, non invito vos ad nova bella, quae pro sapientia vestra etiam justa refugitis, forsan et abominamini: ostendite saltem auxilium, nullo bello opus erit. Vel lego, *Non loquor apud recusantem juste bella populum*. eodem sensu, ordine illo: *Non loquor bella apud populum*, ea *juste recusantem*. KLOCK. Glareanus, non assequi potis mentem hujus loci, reponendum censet *sed tamen*. [l. *tantum*.] Nihil tale in vel MSS. codicibus, vel cusis. Pall. duo MSS. pr. ac tertius *si tamen ostenderitis auxilia vestra*. GEBH. Klockii emendationem et expositionem priorum illorum verborum omnino admittere nequeo. Quo colore enim legatus Campanorum senatui Romano dixisset, populum Quiritium etiam justa bella recusare? qui saepe vel injusta suscipere non refugit. Codd. vulgatum tuentur, nisi quod pro *justa* sit *jux̄*, id est *juxta*, in Gaertn. saepius obvio errore. V. ad 6, 6, 18. Se *justa bella* suscepisse, saepe apud Livium fatentur Romani. Infra 30, 31, 4. *Tunc Mamertinorum periculum, et nunc Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma*. Nequi ea ulli populi sibi dedecori putarunt. Achaei fatentur infra 39, 36, 11. *Pro vobis igitur justum piumque bellum suscepimus*. Karthaginienses petunt Romanos 42, 23, 6. *Permitterent Karthaginiensibus, ut adversus injusta arma pio justoque se tutarentur bello*. Praeterea *Si tamen ostenderitis* Voss. 2. et Lovel. 3. *Sed tum si ostenderitis* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. *Sed tantum si ostenderitis* Harlej. 2. et Portug. plane ut Gla-

arbitror vobis opus fore. Usque ad nos contemtus Sam- 18
nitium pervenit, supra non escendit. Itaque umbra ve-
stri auxilii, Romani, tegi possumus: quidquid deinde
habuerimus, quidquid ipsi fuerimus, vestrum id omne
existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis 19

reanus conjecit. Sed et hanc lectionem ex errore scribarum, voces *tñ* et *tm̄* confundentium, natam judico. V. supra ad 3, 46, 1. Miror ad haec verba haesitasse Glareanum. In praecedentibus per ellipsin omittitur *τὸ quidem*, cui respondent *sed tamen*. Ut apud Terent. in Prol. Andr. v. 11.

> *Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen*
> *Dissimili oratione sunt.*

V. virum Doctum in Miscell. Observ. tom. 3. p. 388. Praeterea *ostenderetis* Fragm. Hav. a m. 1. In verbis proximis *sed ne bello quidem*, adscita prima voce, legit Lovel. 3.

§. 18. *Usque ad nos contemtus Samnitium pervenit, supra non escendit*] *contentus Samnitium* Gaertn. V. de hoc scribarum lapsu infra ad 25, 38, 20. Deinde *supra nos non ascendit* Lovel. 4. adjectis tamen signis, quibus librarius vocem *nos* delendam esse indicavit. Insuper *escendit* edidit Gronov. anno 1665. quod etiam Jac. Gronov. et Hearnius servarunt, sed postea Doujat. et Clericus in *ascendit* iterum mutarunt. Et quidem Gronovius supra ad 2, 28, 6. testatus est, vetustissimum Thuanaeum ita praeferre, quod mihi etiam in Harlej. 1. cujus quoque auctoritas non est spernenda, obvium fuit. Rursus itaque in contextum recepi.

Itaque umbra vestri auxilii, Romani, tegi possumus] Pall. duo *Utique umbra vestri auxilii, Romani, tegi.* Sec. *Itaque* (sed superscriptum tamen, *Utique* legendum esse) *umbra auxilii Romani protegi possumus.* GEBH. *Utique umbra vestri auxilii* Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo et alibi peccarunt scribae. V. supra hoc lib. c. 28, 3. Vocem *vestri* omittit Haverk. Tum *o Romani* Leid. 1. et Gaertner. Deinde *tegi possimus* Voss. 1. Lovel. 1. et Gaertn.

Quidquid ipsi fuerimus, vestrum id omne existimaturi] Tres priores voces deficiunt in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Praeter primam omnes voces cum sequentibus *Vobis arabitur* omittuntur in Harlej. 1. Sed *quidquid id ipsi fuerimus* praeferunt Voss. ambo, Leid. 1. et Lovel. 1. ac 3. Tum *vestrum omne existimaturi*, omissa voce *id*, Lovel. 4. *vestrum id omne extimaturi* Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. Paullo ante *habuimus*, pro *habuerimus*, edd. vett. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 19. *Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur*] *Vobis arabitur ager Campanus, urbs frequentabitur* Hearnii Oxon. B. quasi ex praecedenti repetendum foret *urbs Campana*. Idem autem Hearnius se in L. 1. invenisse testatur *Vobis arabitur ager Campanus, vobis Campana urbs frequentabitur*. Omnes nostri uno ore receptum tuentur.

Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, Deorum inmortalium numero nobis eritis. Nulla colonia vestra erit, quae nos obsequio erga vos fideque superet.
20 *Adnuite, Patres conscripti, nutum numenque vestrum invictum Campanis, et jubete sperare, incolumem Ca-*
21 *puam futuram. Qua frequentia omnium generum mul-*

Conditorum, parentum, Deorum inmortalium numero nobis eritis] *creditorum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 39, 43, 1. Deinde *parentium* Florent. Voss. 1. a m. 1. Leid. 1. et Lov. 1. quomodo etiam quidam scripti legebant supra 6, 14, 8. (*26, 22, 15.) V. alia supra ad 1, 9, 15. Deinde *eritis nobis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Mox *superat*, pro *superet*, Florent. a m. 1.

§. 20. *Adnuite, Patres conscripti, nutum nomenque vestrum invictum Campanis*] Reperi in sola Campani editione. Nam Andreae consonans Palat. sec. MS. legit: *Annuite, Patres conscripti, nutum numenque vestrum.* At reliqui duo, *Annuite, Patres conscripti, meritum numenque invictum Campanis.* GEBH. Sic primus apud me Curio. Priores scripti et editi *numen*. Cicero post redit. ad Quirites [8.] *Qua sanctissimi homines pietate erga Deos immortales esse solent, eadem me erga populum Romanum semper fore: numenque vestrum aeque mihi grave et sanctum, ac Deorum immortalium in omni vita futurum.* Et in extrema [c. 10.] *Vobis, qui apud me Deorum immortalium vim et numen tenetis.* An vero *invictum numen* pejus dicitur, quam *invictus Jupiter?* J. FR. GRON. *nutum nomenque* ex scriptis tantum obferunt Lovel. 4. et Hearnii Oxon. N. ex editionibus autem ante Curionem, praeter edit. Campani Gebhardo memoratam, Basileensis anni 1539. *meritum numenque* Lovel. 3. *initum numen* Haverk. *nutum numenque* reliqui scripti. Quae quum ita sint, non nisi Gronovio obloquendi, et viri maximi meritis adlatrandi libidine actus fuisse censendus est Doujatius, alteram lectionem *nutum nomenque* defendere conatus Sed praecipue animadverti debet ratio, qua ei scripturae patrocinium parare voluit. Opinatur nempe satis esse, semel ab his legatis *numen* dici Romanorum in extrema oratione; hic vero recte *nutum* tantum *nomenque Romanorum:* quasi sufficeret demonstratio solum quaedam, et nudum *nomen* sine re, sive, ut paullo ante dictum, *umbra auxilii*. Sed vix majora infelicis socordiae, qua in Gronovii notis perlegendis, et in Livio edendo versatus sit, indicia edere potuit. Quaeso enim, unde demum antecessorum Parisiensium primicerius hausit, hos legatos *numen* Romanorum iterum in extrema oratione memorasse, ut hoc loco illud superfluum ipsi visum sit? Sine dubio, ipsi inposuerunt notae Gronovianae, qui populo adulantes *numen* ei tribuisse probavit duobus locis ex Cic. orat. post red. ad Quirites petitis, quorum posteriorem exstare dixit in extrema; quod ita accepit,

titudinis prosequente creditis nos illinc profectos? quam omnia votorum lacrimarumque plena reliquisse? in qua nunc exspectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse? Stare omnem multi- 22
tudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo, quid illis nos, Patres conscripti, solli-

quasi Gronovius indicasset extremam orationem legatorum populi Campani in senatu Romano, quae non excusanda est *ἀβλεψία*. Si enim Livium, quem prae manibus habebat, respicere dignatus fuisset, errorem hunc committere non potuisset; sed vidisset, intelligi extremam orationem Cic. post red. ad Quir. sive finem ejus orationis. Praeterea non intellexit, quid paullo ante sit *umbra auxilii*; non enim ibi pro re vana et nudo nomine ponitur, sed pro tutela, praesidio auxilii ponitur. Ita 4, 42, 5. *Sub tribunicia umbra consularem virum delituisse*. 32, 21, 31. *Quia sub umbra auxilii vestri latere volunt, in societatem vestram confugiunt*. 34, 9, 10. *Erant etiam eo tutiores, quod sub umbra Romanae amicitiae latebant*. 38, 51, 4. *Unum hominem caput columenque imperii Romani esse; sub umbra Scipionis civitatem dominam orbis terrarum latere*. Ceterum, librarios *nomen* et *numen* commutare solitos fuisse, olim docui ad Silii 16, 655. Praeterea vox *vestrum* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *invinctum*, pro *invictum*, Voss. 2. Harlej. 2. et Gaertn. V. infra ad 30, 12, 7.

§. 21. *Qua frequentia omnium generum multitudinis prosequente*] *hominum*, pro *omnium*, corrupte, sed frequentissimo errore, dederunt librarii Leid. 1. et Harlej. 1. V. supra ad 3, 54, 6. Verum, hanc lectionem non efficere commodum sensum, animadvertens librarius Lovel. 2. eam interpolavit *Qua frequentia omnium, gementiumque multitudine prosequente*. Sed *Qua ejus omnium frequentia generum multitudinis prosequente* haud melius ostentat Lovel. 1. Mox *votorum et lacrimarum plena* editiones omnes ante Froben. anni 1535. invitis scriptis.

In qua nunc exspectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse] *senatum populumque Capuanum* Voss. 2. in marg. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. Ita Graevius ex Msto restituit in Cic. orat. 1. Agrar. 7. *Quid enim cavendum est in coloniis deducendis? si luxuries, Hannibalem ipsum Capuana corrupit*. Similiter etiam infra unus et alter codex praeferunt 9, 26, 8. *Ut quaestioni Capuanae materia decessit*. V. etiam ad cap. seq. §. 1. et ad 9, 6, 10. Verum J. Fr. Gronovius observat ad 27, 3, 1. Livium incolas urbis Capuae numquam aliter, quam *Campanos*, adpellasse. Insuper *conjuges, liberos nostros esse*, omissa copula, Haverk.

§. 22. *Viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo*] *viam hinc ferentes* Leid. 1. et Portug. a m. 1. *viam hinc inferentem* Leid. 2. *viam hinc referentem* Lovel. 5. Harlej. 2. et Haverk. Sed vulgatum, pro quo stant

23 *citis ac pendentibus animi renunciare jubeatis. Alterum responsum salutem, victoriam, lucem, ac libertatem; alterum ominari horreo, quae ferat. Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nusquam ullis futuris nobis, consulite.*

1 **XXXI.** Submotis deinde legatis, quum consultus senatus esset, etsi magnae parti urbs maxima opulentissimaque Italiae, uberrimus ager marique

optimi, verius videtur. V. infra ad 39, 27, 10.

Quid illis nos, Patres conscripti, sollicitis ac pendentibus animis renunciari jubeatis] Et hoc etiam in loco *animi* recte reponit Florebellus. SIG. Omnino *animi*, quicquid in alterum conjurent librarii. Plautus in Mercat. [1, 2, 54.]

Obsecro, dissolve jam me:
nimis diu animi pendeo.

Cicero 1. de Leg. [3.] *Ego animi pendere soleo, cum semel quid orsus traducor alio.* Coelius ad Ciceronem [8. ad fam. Ep. 5.] *Quae cura sit, nescio: ego quidem vehementer animi pendeo.* Livius hoc lib. 7, [34, 4.] *Itaque consul territo animi, videsne tu, inquit.* Vix est, ut aliter quoque scripserit Cicero 1. Tuscul. [40.] *Quod si exspectando pendemus animi, cruciamur, angimur.* Ubi *animis* tuentur magni auctores, et differentiam nobis constituunt, ut *pendere animis* dicatur, si de pluribus sermo sit; *animi* si de uno. Quod tamen confutat Livius 6, [36, 8.] *Quinque soli erant, et (ut ferme solent, qui a suis desciscunt) capti et stupentes animi.* Sed et 8, [13, 17.] *Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis.* Et sane ut unius *animos*, sic et multorum *animum* et dicimus frequenter, et dictum legimus. Eadem medicina censeo indigere Curtium 4, 5. de Graecis: *Iidem paullo ante incertae famae captaverant auram, ut, quocumque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur.* Florent. *animus*. Pall. *animis*. quod possis tenere una cum Ciceronis loco in Tusculanis. Me tamen capit: *quocumque pendentes animi tulisset fortuna.* 4. Tuscul. [16.] *Qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatusque pendet animi.* J. FR. GRON. (* quem etiam v. ad 30, 28, 1.) Terent. In Heaut. 4, 4, 5.

— — Clitipho cum spe pendebit animi.

Cic. 8. ad Attic. Ep. 5. *Pendeo animi exspectatione Corfiniensi, in qua de salute reipublicae decernitur.* Omnes tamen nostri in alteram lectionem *pendentibus animis* conspirant. [etiam Veith.] Lucret. 6, 49.

Cetera quae fieri in terris coeloque tuentur
Mortales, pavidis quom pendent mentibu' saepe.

Ceterum *quid illis vos renunciare* Lovel. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 34, 2, 2.

§. 23. *Ominari horreo, quae*

propinquus ad varietates annonae horreum populi Romani fore videbatur; tamen tanta utilitate fides antiquior fuit, responditque ita ex auctoritate senatus consul: *Auxilio vos, Campani, dignos censet senatus:* 2 *sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum foedere juncti sunt. itaque arma, Deos prius, quam homines, violatura, adversus Samnites vobis negamus.*

ferat] *quae feram* Voss. 2. et Lovel. 2. in quo utroque codice etiam *τὸ Alterum* priori loco omittitur.

Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nusquam ullis futuris] Vocula *ut* non exstat in Lovel. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. et edd. Rom. anni 1472. et Parm. nec sequens *aut* in Voss. 2. Deinde *sociis aut amicis ut nusquam* habent Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Fragm. Hav. *sociis, aut amicis, aut nusquam* Lovel. 2. *sociis amicisque ut nusquam* Lovel. 4.

§. 1. *Quum consultus senatus esset*] *consulatus* MS. Forte *consiliatus*. KLOCK. Eam conjecturam non admittendam censeo. Caussam infra v. ad Epit. Liv. 125. Ceterum *cum consultis senatus esset* Leid. 1. *cum consultū senatus esset* Lovel. 2. Verbum *esset* non adparet in Lovel. 4. a m. 1.

Urbs maxima opulentissimaque Italiae, uberrimus ager marique propinquus] *urbs maritima opulentissimaque* Gaertner. *urbs maxima atque opulentissima* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *urbs maxima opulentissima Italiae* Hearnii Oxon. B. Deinde *uberrimus ager propinquus mari* Lovel. 4. *uberrimus ager mari propinquus* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N.

Horreum populi Romani fore] *po. Ro. fore* praefert Lovel. 2. quod commode *populo Romano* exponi potest. [ut est in Veith.] Ambigue multi *po. Ro. fore* legunt non tantum scripti, sed et editi. V. infra ad 39, 47, 11. et mox hoc cap. ad §. 7. Nescio tamen, an ea legitima caussa sit vulgatum repudiandi? *Tò fore* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Tamen tanta utilitate fides antiquior fuit] *tamen ei tanta utilitate*, voce addita, Lovel. 5. *tamen utilitate*, voce omissa, Leid. 2. Praeterea *fides* omittitur in Harlej. 2. Deinde *antiquior considerata fuit* Lovel. 5. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Male. Quid sit *antiquius esse*, supra v. ad 1, 32, 2. Mox *ex auctoritate senatus consultus*, pro *consul*, Voss. 1. et Lovel. 3. *ex auctoritate senatus consulti* Gaertn.

§. 2. *Ita vobiscum amicitiam institui par est*] *ita amicitiam vobiscum institui par est* Leid. 2. *ita vobiscum amicitiam instrui par est* Klock. quae varietas in Mstis saepe obcurrit. V. infra ad 8, 38, 8. Sallustius in Jug. 14.

3 *Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.* Ad ea princeps legationis, (sic enim domo mandatum adtulerant) *Quandoquidem*, inquit, *nostra tueri adversus*

Familia nostra cum populo Romano bello Karthaginiensi amicitiam instituit. ubi v. Cortium. *ita vobiscum amicitiam institui parem* Fragm. Hav. a m. 1. Sed per compendium scriptum *par ē*, in unum coalescentibus duabus vocibus, librario fraudi fuit. *ita vobiscum amicitiam institui, ne pax neque vetustior amicitia* Harlej. 2. *instituì par est, neque amicitia* Gaertn. Paullo ante *Capuani*, pro *Campani*, Leid. 2. V. ad cap. praec. §. 21. In verbis sequentibus *amicitia atque societas* Fragm. Hav.

Samnites nobiscum foedere juncti sunt] *foedere nobiscum* Haverk. Sed vocem *nobiscum* omittit Lovel. 2. Praeterea *Deos prius, quam homines, violaturi*, pro *violatura*, Lovel. 5. et Portug. [Veith.]

§. 3. *Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus*] Prima vox *Legatos* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. quae etiam abesse potest. *Mittere* enim per excellentiam notat mittere legatos. Eo sensu hoc verbo Livius supra usus est, 1, 56, 5. *Delphos ad maxime inclitum in terris oraculum mittere statuit.* 6, 10, 2. *Mitti tamen ad principes eorum placuit, ut secernerent se ab Etruscis.* 32, 35, 12. *Omnia eos aequa inpetraturos, si Romam misissent, dixit.* 45, 11, 3. *Primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque ejus non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret.* (*v. ad 37, 26, 9.) Pari sensu Graecos verbo πέμπειν usos fuisse, adlatis exemplis probat Doct. van Staveren ad Nepot. Them. 2. Quum tamen alii omnes codices in vulgatam lectionem consentiant, eam haud temere mutandam arbitror. Deinde *percatum* transpositis literis, pro *precatum*, a m. 1. errore librarii scriptum erat in Portug. cujus loco a m. 2. substitutum est *petitum*. Alibi voces *precans* et *petens* commutantur. V. N. Heins. ad Silii 13, 250. Praeterea *mitte*, pro *mittemus*, Haverk. In verbis proximis *ne vobis vis fiat*, omissa voce, Gaertn. *ne qua vis vobis fiat* Lovel. 2.

Ad ea princeps legationis, (sic enim domo mandatum adtulerat] Omnes libri, qua scripti, qua cusi, *attulerant.* Amplius MS. Palat. sec. *domum mandatum.* Forte legendum, *sic enim domu mandatum attulerat: domu* ἀρχαϊκῶς. Sic L. 1, 1: *Aeneam ab simili clade domu profugum.* Monuit et ibi Cl. Lipsius. GEBH. Scripti *attulerant,* ut referatur ad omnes legatos. Melius. nec aliter editio prima. J. FR. GRON. *Ad ea principes legationis* Lovel. 1. et 2. Verum ita non convenit, quod sequitur, *inquit.* quam vocem propterea etiam omittit librarius, Lovel. 2. Ut autem ita darent, permoti fuisse videntur, quod invenirent *mandatum adtulerant*, (quomodo praeferunt omnes mei, et Hearnii Oxonienses scripti, et cum illis edd. Rom. anni 1472. et Parm.) quemadmodum contra plurimi editores,

vim atque injuriam justa vi non vultis, vestra certe defendetis. Itaque populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra Deûm, divina humanaque omnia in vestram, Patres conscripti, populique Romani di- 4

quod praecederet *princeps legationis*, etiam *attulerant* mutarunt in *attulerat*. Sed neutri bene. Princeps legationis inquit id, quod ipse aliique legati domo attulerant. Praeterea *sic ei domo* Gaertn. errore ex compendio scripturae nato. In Mstis enim saepius *et* pro *enim* exaratum obcurrit. V. infra ad 9, 19, 5. Deinde *domi mandatum attulerant* Gaertn. *domum mandatū attulerant* Harlej. 2. Portug. a m. 1. et Haverk. quod cum Gebhardo *in domu mandatum attulerant* mutandum non existimo. V. supra ad 3, 29, 5.

Vestra certe defendetis] Theophylactus in Lucam 12. *Ἢ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς οἰκείοις οὕτω ποιοῦμεν, μᾶλλον ἐκείνων φροντίζοντες τῶν ὅλους ἑαυτοὺς ἐπιδεδοκότων τῇ ἡμετέρᾳ θεραπείᾳ, καὶ τούτων προνοούμενοι, ὡς μὴ προνοουμένων αὐτῶν;* J. FR. GRON. *vestra certe defenditis* Leid. 1. *vestra certe do ... deditis* Florent.

§. 4. *Agros, delubra Deûm, humanaque omnia*] Lege addendo *divina humanaque omnia*. GELEN. Vocem *divina*, quam Gelenius addidit, agnoscunt omnes mei. V. ad verba sequentia. Sed antea voce omissa *populum urbemque Capuam* praefert Lovel. 3.

Omnia in vestram, Patres conscripti, populique Romani ditionem dedimus] Pall. duo *omnia in vestra potestate populique Romani dedimus*. sec. *omnia in vestra, Patres conscripti, populique Romani potestate dedimus*. GEBH. *in vestram potestatem populique Romani dedimus* Gaertn. *in vestra potestate populique Romani dedimus* Voss. 2. Lovel. 3. *in vestra, Patres conscripti, populique Romani potestate dedimus* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. *in vestra, Patres conscripti, dedimus potestate* ejusdem codex C. *in vestra, Patres conscripti, senatus populique Romani dedimus potestate* Lovel. 2. *in vestra, Patres conscripti, populique Romani ditione dedimus* Harlej. 1. *didimus*, pro *dedimus*, Klock. Ita *deditus* et *diditus* confuderunt librarii apud Silium Ital. 1, 186. Nihil autem hic mutandum esse, et recte verbis praecedentibus Gelenium *divina humanaque omnia* emendasse, docet formula in deditione Collatinorum adhibita supra 1, 38, 2. *Deditisne vos populum Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina humanaque omnia in meam populique Romani ditionem?*

Quidquid deinde patiemur, dediticii vestri passuri] Pall. duo, et Andreae editio *deditii vestri passuri*. Pal. sec. *quicquid impatiemur, dediti vestri passuri*. GEBH. *quicquid inde patiemur* Harlej. 1. et Portug. V. ad 36, 24, 10. Quum autem per epitomen scriptum esset, *quicquid in̄ patiemur*, id in *quicquid vi patiemur* mutavit librarius Haverk. eadem ratione qua *dein̄*

tionem dedimus; quidquid deinde patiemur, dediticii
5 *vestri passuri.* Sub haec dicta omnes, manus ad consules tendentes, pleni lacrimarum in vestibulo
6 curiae procubuerunt. Commoti Patres vice fortunarum humanarum, si ille praepotens opibus populus, luxuria superbiaque clarus, a quo paullo

sive *deinde*, mutatum est in *devi* supra 3, 33, 10. Ex eodem etiam fonte natum, quod Pal. sec. apud Gebhardum *quicquid impatiemur*, sive *inpatiemur*, praeferat. Nam *iñ*, id est *inde*, et *in* commutari saepissime solent. V. ad 10, 20, 6. Tum *deditii*, vel *dedicii* Voss. 2. Leid. 1. Florent. Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *dediti* Lovel. 2. V. infra ad 8, 13, 15.

§. 5. *Sub haec dicta omnes manus ad consules tendentes*] *Sub hujus dicta* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ad consulem tendentes* Lovel. 3. et Hearnii Oxon. B. Sed cur ad unum tantum consulem, quum alterum eo tempore abfuisse aliunde non constet? Errori itaque scribarum tribuendum est, de quo v. ad 10, 10, 2.

§. 6. *Commoti Patres vice fortunarum humanarum*] *Commoti sunt Patres* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Hearnii Oxon. B. *Commoti Patres sunt* Haverk.

Si ille praepotens opibus populus, luxuria potentiaque clarus] Lege *luxuria superbiaque clarus*, non *potentiaque*. Superbiae Campanorum crebra mentio fit apud Latinos scriptores. GELEN. *praepotens populus opibus*, transpositis vocabulis, Voss. 2. et Lovel. 3. Sed vocem *opibus* omiserunt principes edd. quam a Frobenio anno 1535. adscitam omnes codd. servant. Deinde *luxuria superbiaque*, quod Gelenius restituit, in omnibus scriptis superest, nisi quod τὸ *luxuria* deficiat in Neapol. Latinii, *luxuria superbia*, sine copula *que*, praeferat Lovel. 1. *superbia luxuriaque*, inmutato ordine dictionum, Gaertn. *luxuria potentiaque* tanto minus ferri potest, quod proxime praecedat *praepotens opibus*. Contra inter vitia Campanorum praesertim memorantur luxuria et superbia. Luxuriae meminit Liv. 23, 8, 6. *Coeperunt epulari de die, et convivium non ex more Punico aut militari disciplina esse; sed, ut in civitate atque etiam domo luxuriosa, omnibus voluptatum inlecebris instructum.* Silius 11, 33.

Luxus et insanis nutrita ignavia lustris
Consumtusque pudor peccando, unisque relictus
Divitiis probrosus honor, lacerabat hiantem
Desidia populum, ac resolutam legibus urbem.
Insuper exitio truculenta superbia agebat.

Superbiae non tantum eodem illo loco Silius mentionem facit, sed etiam Capuam *superbiae domicilium* atque *luxuriae sedes* esse testatur Cic. or. 2. Agr. 35. *Nedum isti ab Rullo et Rulli*

ante auxilium finitimi petissent, adeo infractos ge-
reret animos, ut se ipse suaque omnia potestatis a-
lienae faceret: tum jam fides agi visa, deditos non 7
prodi, nec facturum aequa Samnitium populum
censebant, si agrum urbemque, per deditionem
factam populi Romani, obpugnarent. Legatos ita- 8

similibus conquisiti atque electi coloni, Capuae, in domicilio superbiae atque in sedibus luxuriae, conlocati, non statim conquisituri sint aliquid sceleris et flagitii. Utrumque vitium tangit etiam Cic. orat. 1. Agr. 7. *Quid enim cavendum est in coloniis deducendis? Si luxuries, Hannibalem ipsum Capuana corrupit. Si superbia, nata inibi esse ex Campanorum fastidio videtur.* Praeterea *elatus*, pro *clarus*, Lovel. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Sed lectio illa nata videtur ex literarum *c* et *e* atque *r* et *t* similitudine. De prioribus v. ad 39, 35, 8. de posterioribus ad 5, 55, 3.

Ut se ipse suaque omnia potestatis alienae faceret] *se ipse sua omnia* Florent. Paullo ante *gererent animos* Fragm. Hav. Et solet quidem *populus* conlective numero plurali jungi. V. ad 10, 13, 11. Hic vero Livium *gereret* maluisse, totus orationis contextus docet.

§. 7. *Tum jam fides agi visa*] Non adsequor, quomodo haec cohaereant, *Commoti Patres* etc. *tum jam fides agi visa*, et credo locum laborare. In uno Hearniano est *Commoti sunt Patres.* Hoc etsi in vulgata scriptura suppleatur, tamen adhuc quodammodo hiat oratio, nisi hic quoque addatur copula ante *tum*. DUKER.

Non prodi, nec facturum aequa Samnitium populum censebant] Voces *prodi nec* exsulant a Gaertn. *ne facturum aequa* praefert Leid. 1. *neque facturum aequa* primae edd. usque ad Frobenium, qui, consentientibus aliis omnibus scriptis, substituit *nec facturum aequa.* Deinde *populum Samnitium* Lovel. 4. cum excusis iterum usque ad eumdem Frobenium. Tandem *censebat* perperam Lovel. 3.

Agrum urbemque per deditionem factam populi Romani obpugnarent] *per ditionem* Leid. 1. solito lapsu scribarum. V. ad 26, 21, 17. Tum *factam populo Romano* Voss. 1. Lovel. 1. a m. 1. Portug. inter versus, Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *factam populo*, postrema voce neglecta, Lovel. 3. et Voss. 2. Errorem ex epitome scribendi profluxisse, patebit ex illis, quae notantur ad 39, 47, 11. V. etiam supra hoc cap. §. 1. et infra §. 9.

§. 8. *Legatos itaque extemplo mitti ad Samnites placuit. data mandata*] *Legatosque itaque* Voss. 2. Deinde *ad Samnites extemplo mitti* Lovel. 2. Tum *dicta mandata* Lovel. 3. An librarius evitare voluit cacophoniam, quae oritur ex earumdem syllabarum repetitione *data mandata*? Verum eam non semper religiose Livius vitavit. V. ad 5, 46, 3. Alibi etiam *data* et

que extemplo mitti ad Samnites placuit. data mandata[1], *ut preces Campanorum, responsum senatus amicitiae Samnitium memor, deditionem postremo factam,*
9 *Samnitibus exponerent. Peterent pro societate amicitiaque, ut dediticiis suis parcerent: neque in eum agrum,*

dicta commutantur. V. ad 7, 28, 8. *data mandata sunt* Lovel. 5. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C.

Responsum senatus amicitiae Samnitium memor] Voss. [sec.] *memorum*. Buslid. et Vossiani alterius margo antiqua manu *memoris:* ut referatur ad *senatus*. Et non parum mollius videtur. Responsum senatus tale, ut appareret, eum memorem amicitiae cum Samnitibus fuisse. Quin imo illud *memor* ab Curione est. Omnes priores ab Andrea usque ad Frobenium *memoris*. J. FR. GRON. Parendum est libris scriptis et vetustis edd. alioqui *memor* satis defendi posset. 3, 36, 6. *Si quis memorem libertatis vocem aut in senatu aut in populo misisset*. et c. 69, 4. *T. Quinctium orationem memorem majestatis Patrum habuisse*. Virg. 1. Aen. 4. *memorem Junonis ob iram*. Prop. 1. el. 11, 6. *memores noctes*. Tibull. 3. el. 2, 25. *memores lacrimae*. et 4. el. 1, 89. *memor dolor*. V. Victor. 25. Var. lect. 2. DUK. *responsum senatus amicitiae Samnitium memorum*, praeter Voss. 2. a Gronovio laudatum, praefert etiam Lovel. 3. *responsum senatus, amicitiae Samnitium memoriam* Lovel. 2. ac 5. *responsum senatus amicitiae Samnitium memores* Hearnii Oxon. B. et C. *responsum amicitiae memoris*, praeter Voss. 1. marginem, etiam Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. [Veith.] *ut preces Campanorum senatus, amicitiae Samnitium memoris*, omissa etiam voce *responsum*, Lovel. 4. Illud *memor* non est a Curione, sed ita jam edidit Frobenius anno 1535. Quae editio quum ex mente Rhenani et Gelenii emendata sit, non modo huic lectioni aequior esse incepi, sed plane eam adprobandam et loco pristino restituendam esse existimavi, postquam vidi in eam consentire optimae fidei et quosdam alios codd. Voss. 1. in contextu, Leid. 1. Florent. Harlej. 1. Klock. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *responsum memor amicitiae* eodem modo dictum est, quo *sententia memor moris* Livio restituit Gronovius infra 33, 12, 6. *Quinctius negare, Aetolos aut moris Romanorum memorem, aut sibi ipsis convenientem sententiam dixisse*. ubi etiam hujus loci priscam lectionem emendationi suae adstruendae adfert. Plura eo loco notantur. Doujatius, qui mira ingenii felicitate infinitis locis a Gronovio dissentit, ubi non oportuisset, hic ejus emendationem probat, ubi rejicienda erat.

Deditionem postremo factam, Samnitibus exponerent] Omnia haec verba cum sequenti *Peterent* omittuntur in Gaertn. sed postea inseruntur ante voces *in eum agrum*. sola autem vox *Samnitibus* deficit in Leid. 2. Insu-

grum, qui populi Romani factus esset, hostilia arma inferrent. Si leniter agendo parum proficerent, denun- 10
ciarent Samnitibus populi Romani senatusque verbis, ut Capua urbe Campanoque agro abstinerent. Haec le- 11
gatis agentibus in concilio Samnitium adeo est ferociter responsum, ut non solum gesturos se esse di-

per *deditionem factam postremo*, transpositis dictionibus, legunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *exprimerent* Lovel. 1. et 5. *expromerent* Harlej. 2. et Portug. a m. 1. De verbo *expromere* v. infra ad 39, 12, 4. (*37, 52, 10.) Hic vero reliquis codicibus nihil mutantibus consentiendum censeo. *Exponere* est enarrare. Supra 2, 36, 6. *Quum minas irasque coelestes repraesentatas casibus suis exposuisset.* 8, 18, 3. *Sicut proditur tamen res, ne cui auctorum fidem abrogaverim, exponenda est.* 25, 8, 6. *Quum caussas consilii sui, et quid pararent, exposuissent.* c. 11, 12. *Convocatis principibus Tarentinorum omnes praesentes difficultates exposuit.* 28, 9, 7. *Quum, more omnium imperatorum expositis rebus ab se gestis, postulassent, ut triumphantibus urbem inire liceret.* 30, 17, 1. *Quaeque in Africa gesta essent, omnia exposuit ordine Patribus.* 31, 20, 2. *Quum in senatu res ab se per multos annos fortiter feliciterque gestas exposuisset.* c. 47, 7. *Expositisque rebus gestis, ut triumphanti sibi in urbem invehi liceret, petit.* 42, 21, 7. *Expositis, quas in Corsica res gessisset, postulatoque frustra triumpho. Exponere* autem et *Expromere* saepe in Mstis confundi solent. V. N. Heinsium ad Ovidii 3. Fast. 725. et Cel. Burm. ad Quinct. Declam. 12, 4. (*Gebhard. ad Cic. 4. ad Fam. 12.)

§. 9. *Peterent pro societate amicitiaque, ut dediticiis suis parcerent, neque in eum agrum*] *Peterentque, ne in eum agrum* Voss. 2. Lov. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *Peterent, neque in eum agrum* Leid. 1. et Harlej. 1. reliquis omissis. *Peterentque pro amicitia societateque* Lovel. 4. Mox *qui populus Romanus factus esset* Voss. 2. et Lovel. 3. Errorem ex compendio scribendi ortum esse, supra dixi ad §. 7. Hic autem potius *populus Romanus*, quam alio modo, dederunt, ut ita conveniret cum sequenti *factus*, et praecedenti *qui*. V. supra ad 6, 3, 8.

§. 10. *Si leniter agendo parum proficerent*] *leviter agendo* Harlej. 5. [?] Port. et Fragm. Hav. sollemni scribarum lapsu. V. ad 36, 31, 8. *leniter agere* ut 3, 50, 12. *Leniter agentibus responsum non redditur.* ubi v. quae notantur. Deinde *populi Romani senatusque urbis* Lov. 1. et ed. Parm. V. ad 6, 17, 8. Voces *Samnitibus populi* exsulant a Gaertn.

Ut Capua urbe Campanoque agro abstinerent] Particula *ut* non comparet in Leid. 2. quemadmodum nec vox *urbe* in Harlej. 2. Port. et Haverk. Verum paullo ante habuimus hoc cap. *populum Campanum urbemque Capuam.*

§. 11. *Non solum gesturos se esse dicerent id bellum, sed*

cerent id bellum, sed magiſtratus eorum e curia egreſſi, ſtantibus legatis, praefectos cohortium vo-
12 carent; iisque clara voce imperarent, ut praedatum in agrum Campanum extemplo proficiscerentur.

1 XXXII. Hac legatione Romam relata, positis omnium aliarum rerum curis, Patres, fecialibus ad res repetendas missis, belloque, quia non redderentur, sollemni more indicto, decreverunt, ut primo quoque tempore de ea re ad popu-

magistratus eorum e curia egressi] *gesturos esse dicerent id bellum* Lovel. 1. V. supra ad 1, 23, 5. *gesturos esse illud bellum dicerent* Leid. 2. *gesturos se esse dicerent id bellum magistratus eorum, sed curia egressi* Lovel. 4. At, Livium praepositionem, cum qua verbum compositum est, in regimine saepissime repetere, supra vidimus ad Praefat §. 11. Quum itaque reliqui codices in lectionem receptam conspirent, eam non muto. Paullo ante *in consilio Samnitium* Leid. 1. et Lovel. 5. Sed indicatur conventus populi Samnitium, quod non *consilium*, sed *concilium*, vocatur, teſte Gronov. ad Liv. 44, 2, 5.

Stantibus legatis praefectos cohortium vocarent] Lego *praesentibus legatis*. KLOCK. *astantibus legatis* legendum eſſe, vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit. Deinde *praefectos cohortum* Portug. et Haverk. Male. V. Vossium 4. Gramm. 14.

§. 12. *Iisque clara voce imperarent*] Haec et reliqua usque ad finem capitis omittuntur in Harlej. 1. *iisque voce clara imperarent*, transpositis vocabulis, praefert Portug. Mox τὸ *Campanum* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 1.

§. 1. *Hac legatione Romam relata*] *Romam perlata* Lovel. 5. et Haverk. 2. [?] Nihil muto. Infra 24, 48, 5. *Oravit, ut duo legationem referrent ad imperatores suos*.

§. 2. *Consules ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti*] *ambo consules* Harlej. 2. et Haverk. Tum *cum duobus exercitibus ab urbe profecti* Lovel. 4. Sed voces *ab urbe* exsulant a Leid. 2.

Ille ad montem Calvum] Servata hoc loco differentia est inter *ille* ac *hic*. Ille Valerius, hic Cornelius. Caeterum pro *Calvum* quidam posuerunt *Gaurum*. Et *Gauri* Florus etiam in altera Epitome de bello Samnitico [1, 16.] meminit. Et Plinius 3, 5. Gauranos montes prope Maſſicos atque Surrentinos ponit. GLAR. Hujus montis meminit Florus [1, 16.] Cicero contra Rullum [orat. 2, 14.] Plin. 3, 5. SIG. *ad montem Taurum* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. B. *ad montem Thaurum* Harlej. 2. *ad montem Clarum* Klock. *ad montem Carum* Leid. 2. et Lovel. 1. *ad montem aureum* Hearnii Oxon. L. 2. *ad montem C. Aurum* Florent. et Leid. 1. *ad montem Caurum* Voſſ. 1. Lovel. 2. Harlej. 1. Portug. et Haverk. *ad montem Gaurum*

lum ferretur: juſſuque populi consules ambo cum 2
duobus ab urbe exercitibus profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium, ille ad montem Gaurum, hic ad Saticulam caſtra ponunt.
Priori Valerio Samnitium legiones (eo namque om- 3
nem belli molem inclinaturam censebant) obcurrunt. simul in Campanos ſtimulabat ira, tam promtos nunc ad ferenda, nunc ad arceſſenda adversus se auxilia. Ut vero caſtra Romana viderunt, feroci- 4

Voſſ. 2. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. Ita etiam Aldus edidit; quum in prioribus excusis foret *ad montem Calvum*. De notiſſimo Campaniae monte Gauro v. Cluver. 4. Ital. Ant. 2. p. 1142.

Hic ad Satriculam castra ponunt] *Satricula* oppidum in Samnio, *Satricum* in Volscis, *Sutrium* denique in Hetruria. Quamquam anno CDXXXV. [infra 9, 16, 3.] genere foeminino in Samnio urbem facit, unde *Satricanus*. *Satriculanus* autem a *Satricula*. Ipse tamen Livius libro eodem. [c. 21, 2.] anno CDXXXVIII. altero pro altero utitur, ni, quod fieri facile potest, codices errant. GLAR. *Saticulam*. sic enim libri veteres, sic Vellejus l. 1, [14.] sic Diodorus, sic Stephanus. uterque enim Σατίκολαν edit. SIG. *Satriaculam* Voſſ. 1. et Lovel. 1. *Satriculum* Lovel. 4. *Satriculam* Voſſ. 2. Leid. duo, Lovel. 2. 3. 5. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Florent. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Sed recte Sigonius *Saticulam* scribendum monuit hoc loco, et saepius infra. V. ad 9, 21, 2. 23, 5, 8. c. 14, 13. et 27, 10, 7. Eamdem lectionem probat etiam Cluverius 4. Ital. Ant. 5. p. 1183.

§. 3. *Simul in Campanos stimulabat ira, tam promtos*] *ira stimulabat* Lovel. 4. Deinde vocula *tam* omittitur in Voſſ. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertner. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B.

Nunc ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se auxilia] *arcessenda*, non *accersenda*, ut in multis scriptis et editis est, legendum eſſe, recte docuit Gebhardus ad Liv. 3, 9, 13. Deinde *nunc ad ferenda, nunc arcessenda*, vel *accersenda*, Voſſ. 2. Lovel. 1. 3. et Gaertn. Verum, Livium praepositiones potius repetere solitum fuiſſe, supra vidimus ad 6, 28, 6. *nunc ad ferenda, nunc arcessendo adversus se auxilia* Leid. 2. varia conſtructione *promtos ad ferenda*, et *promtos arcessendo auxilia*, quemadmodum *fatalis dux ad excidium illius urbis, servandaeque patriae* 5, 19, 2. et 38, 39, 10. *Iliensibus Rhoeteum et Gergithum addiderunt, non tam ob recentia ulla merita, quam originum memoria.* ubi alia plura vide. Verum hoc loco optimis codicibus, qui nihil mutandum teſtantur, adhaereo.

§. 4. *Ut vero castra Romana viderunt, ferociter pro se quisque signum duces poscere*] *Ut*

ter pro se quisque signum duces poscere, adfirmare, eadem fortuna Romanum Campano laturum
5 opem, qua Campanus Sidicino tulerit. Valerius, levibus certaminibus, tentandi hostis caussa, haud ita multos moratus dies, signum pugnae proposuit,
6 paucis suos adhortatus: *Ne novum bellum eos novus-*

mota castra Romana viderunt Hearnii Oxon. L. 2. [*Ut nota castra* Veith.] *Ut vero viderunt castra Romana* Lovel. 4. *Ut vero castra Romana videre* Leid. 2. Hinc vox *ferociter* deficit in Voss. 2. quam reliqui omnes constanter defendunt. Deinde *pro se quisque signum petere coepit, duces poscere* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et C. [Veith.] Sed videntur librarii duas lectiones *signum petere coepit*, et *signum duces poscere*, quas forte in codd. suis invenissent, hoc modo jungere voluisse; quod eos saepe in Mstis facere solitos fuisse, supra dictum est ad 3, 44, 4. Ex his autem unice vera est posterior, quae in optimis codd. constanter superest: Livius enim verbo *poscere* haud raro duplicem accusativum addidit. Supra 1, 24, 4. *Sagmina, inquit, te, rex, posco.* ubi quaedam notata sunt. infra hoc lib. c. 40, 5. *Quod Deos inmortales inter nuncupanda vota expoposci.* Alios etiam ita locutos esse, ut verbis *petere rogare* similibusque duos accusativos addant, patet ex illis, quae notarunt Cel. Burmann. ad Ovid. 7. Met. 296. ad Phaedr. 1. fab. 16, 3. et Abrah. Gronov. ad Justin. 34, 2, 3. (* v. ad Liv. 35, 33, 9.) Solent autem alibi quoque *petere* et *poscere* inter se commutari. V. supra ad 6, 23, 8. ubi *poscere pugnam, signum* exemplis ex Livio inlustravi. *coepit* tandem additum est ab illo, qui verbum infinitum ab eo per ellipsin omisso pendere docere voluit, vel qui locutionem, infinitivo verbo prolatam, ferre non poterat. V. ad 1, 50, 5.

Campano laturum opem, qua Campanus Sidicino tulerit] *Campano ferre opem* Haverk. Tum pronomen *qua* perperam deficit in Lovel. 1. [*quam* pro *qua* Veith.] Deinde *Sidicino tulit* Harlej. 2. Port. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

§. 5. *Signum pugnae proposuit*] *posuit* Haverk. Paullo ante *Valerius levis certaminibus*, pro *levibus*, Voss. 2. Leid. 2. et Gaertner. solito errore. V. infra ad 21, 60, 7.

§. 6. *Ne novum bellum eos novusque hostis terreret*] *novum bellum eos novusque hostis terrere* Florent. Tò *eos* deest in Leid. 2. Deinde addita voce *Ne novum bellum eos novusque hostis terreret, dicit* Hearnii Oxon. C. Ea tamen non est necessaria. V. infra ad 23, 45, 6.

Quidquid longius ab urbe proferrent arma] Notandum et id genus sermonis, *quicquid longius*, pro quanto longius. Verum haec proprie non sunt hujus instituti. GLAR. Sic 8, [39, 5.] *Et quicquid progrediebantur, magis magisque turbatos hostes cernebant.* 34, [62, 12.] *Quicquid Byrsam sedem suam excesserint, vi atque injuria partum habere.* Gellius 12, 1. *Quicquid videntur amare.* J. FR. GRON. *q̄q̄*, id est *quamquam*,

que hostis terreret. quidquid ab urbe longius proferrent arma, magis magisque in inbelles gentes eos prodire. 7 *Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus Samnitium aestimarent virtutem. qualescumque inter se certaverint, necesse fuisse alteram partem vinci. Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus mollitia-*

pro *quidquid*, Lovel. 5. *quo longius ab urbe* Hearnii Oxon. C. quod ex interpretis expositione marginali in contextum receptum est. Nihil mutandum esse, exempla a Gronovio laudata evincunt, qui etiam simile huic putabat id, quod infra obcurrit 21, 54, 8. *Quidquid aurae fluminis adpropinquabant, adflabat acrior frigoris vis.* ubi v. iterum Gronovium.

Magis magisque in inbelles gentes eos prodire] Prius *magis* deficit in Lovel. 3. Gaertn. et Haverk. sed a sequenti interceptum est; qui error in scriptis obvius et frequens est. V. infra ad 33, 27, 4. *magis magisque in belles*, vel *imbelles*, Voss. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. ac 2. Ubi iterum vel praepositio *in* a proximae vocis syllaba initiali elisa est. V. ad 8, 33, 6. vel primam syllabam sequentis vocis praepositio intercepit. V. ad 5, 19, 4. Alii librarii in codicem inciden tes, in quo omissa erat praepositio, et aliquid deesse videntes, id de suo addentes dederunt *magis magisque contra inbelles gentes*; quod superest in Gaertn. et Haverk. *magis magisque tum contra inbelles gentes* voce auctiores praeferunt Harlej. 2. et Portug. *magis magisque tamen contra inbelles gentes* Lovel. 5. Denique *promtium*, pro *prodire*, Lovel. 3.

§. 7. *Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus Samnitium aestimarent virtutem*] Omnia haec verba, praeter duo postrema, deficiunt in Lovel. 3. *Nec Sidicinorum* praeferunt Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 3, 47, 7. Deinde *extimarent* Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *existimarent* Harlej. 2. et Portug. V. ad 34, 2, 5.

Qualescumque inter se certaverint] *certaverunt* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *certavere* Gaertn. Ea forma infra 29, 17, 4. *Quod, qualescumque sumus, tamen haec, quae passi sumus, pati non debuimus.* 42, 42, 4. *Haec, qualiacumque sunt, per legatos meos non solum indicata, sed etiam excusata sunt saepe in senatu vestro.* Mox voces *alteram partem* omittuntur in Gaertn.

Nimio luxu fluentibus rebus] *nimio fluxu* Florent. Lovel. 3. 5. Harlej. duo, Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. idque dare voluisse videtur librarius Leid. 1. qui corruptius *nimio flexu* scripsit. Eodem errore *Fluxerit*, pro *Luxerit*, in Propert. datum esse, docuit olim Broekhus. ad ejus 2. Eleg. 25, 34. *luxu fluere* supra obcurrebat c. 29, 5. *Fluentes luxu ab duratis usu armorum in Sidicino pulsi agro.* ubi alia vide.

Mollitiaque sua, quam vi hostium, victos esse] Vet. lib. *quam*

8 *que sua, quam vi hostium, victos esse. Quid autem esse duo prospera in tot seculis bella Samnitium adversus tot decora populi Romani, qui triumphos pene plu-*

virtute hostium. SIG. Intrusit hanc lectionem Sigonius contra omnes MSS. codices et cusos, qui *quam vi hostium victos*. Amplius *mollicieque sua* Pal. sec. GEBH. Potior apud me, quam Sigonius sustulit, et plurium et meliorum codicum scriptura. Plautus Amphitr. [1, 1, 82.] *vicimus vi feroces*. Noster hoc libro infra [c. 40, 6.] *Bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis*. 8, [9, 7.] in formula devotionis: *Uti populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis*. Iterum [c. 39, 8.] *Nec ultra Samnis tolerare terrorem equitum, peditumque vim potuit*. 9, [2, 3.] *Luceriam omnibus copiis circumsedere, nec procul abesse, quin vi capiant*. Et rursum [c. 16, 13.] *Seu virium vi, seu exercitatione multa*. Perinde ut Comicus [Plautus l. l. v. 79.] *Cadunt vulneris vi et virium*. 21, [41, 17.] *Qualis nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore*. Justinus 5, 1. de Atheniensibus: *Consumti magis fortunae varietate, quam vi victi sunt*. Sic enim olim legebatur; nec debuit, opinor, mutare Bongarsius. J.FR.GRON. *mollitiaque sua, quam hostium* Fragm. Hav. a m. 1. Sed vocem *vi*, omissam propter ductuum similitudinem, intercepit ultima litera praecedentis *quam*. (* v. ad 10, 46, 11.) Reliqui omnes codices constanter *quam vi hostium* servant; quod recte Gebhardus et Gronovius probarunt. Supra 4, 38, 4. *Quacumque incedunt, vi viam faciunt*. 34, 46, 7. *Tertio vi subiere ad vallum, castraque ab omni simul parte adgressi sunt*. 35, 1, 8. *In hoc discrimine ludos Jovi, si vi fudisset cecidissetque hostes, propraetor vovit*. Praeterea *mollitieque sua* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Similem varietatem in uno suorum codd. Gebhardus etiam supra invenit 5, 6, 5. V. etiam infra ad 31, 6, 5.

§. 8. *Quid autem esse duo prospera in tot seculis bella*] Voces *Quid autem esse* desunt in Lovel. 1. *Quid autem possunt* praefert Leid. 2. Quam lectionem profectam arbitror a librario, cui locutio per verbum infinitum concepta displicebat; de qua supra vide ad 1, 50, 5. Deinde *in tot secundis* Lovel. 3. *inter tot seculis* Haverk. solito librariorum errore. V. ad 38, 57, 6. Ceteroquin facile suspicio nasci posset, Livium scripsisse *inter tot secula*; de qua locutione v. supra ad 1, 10, 7. Verum id nunc displicet ob aliorum codicum vulgatam lectionem tuentium dissensum.

Populi Romani, qui triumphos pene plures etc. *numeret*] *numerant* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. *numerent* Leid. 1. Lovel. 5. Harlej. duo, Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. quorum multi mox etiam *habeant* et *compulerint*, pro *habeat* et *compulerit*, praeferunt. Et quidem *populus*, tamquam collectivum nomen, saepius cum verbo plurali construitur. V. infra ad 10, 13, 11. Sunt tamen, quae persuadeant, vulgatum hoc loco verius esse.

§. 9. *Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Aequos, Volscos, Auruncos domita armis habeat*] *Sabinos et Etruriam*

res, quam annos ab urbe condita, numeret? qui omnia 9
circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Aequos, Volscos, Auruncos, domita armis habeat? qui

Voſſ. 2. et Lovel. 3. Tum *Latinos et Hernicos* Fragm. Hav. Verum vel non his locis, vel pluribus aliis conjunctio erat inserenda: quorum prius praefero. Antecedente enim voce *omnis*, placere Livio per singula ire sine copula, observat Cl. Jac. Gronov. ad Liv. 24, 16, 9. Praeterea *Hernicos*, *Volscos*, *Auruncos*, *Aequos* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Τὸ *Aequos* deficit in Rom. ed. anni 1472. et, praeterquam in Parm. etiam in reliquis, quas vidi, usque ad Aldum, qui ita, ut nunc vulgo exſtat, edi curavit. Eam autem omnes recentiores secutae sunt, nisi quod Paris. anni 1529. praeferat *Aequos*, *Hernicos*, *Volscos*, *Auruncos*. Deinde *Aruncos* est in Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 5. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. V. supra ad 2, 16, 8. Denique *habebat* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *habeant* Leid. duo, Lovel. 1. 5. Portug. et Fragm. Hav. V. ad §. praec.

Gallos, tot proeliis caesos, postremo in mare ac naves fuga compulerit] Cap. 26. scribit, Gallos poſt cladem a Camillo acceptam primo per Volscos et agrum Falernum diſſipatos fuiſſe, deinde Apuliam et mare inferum (vel potius superum, ut ibi Glareanus et Sigonius) petiiſſe. Hinc quidem non liquet, eos naves habuiſſe, aut, poſtquam aliquamdiu vagi erraverant, a Romanis fuga in eas compulsos fuiſſe. Nec tamen improbabile est, Gallos, qui dudum oram maris Adriatici occupaverant, etiam ibi naves coepiſſe habere, in quas recipere se ex fuga potuerint. Sed hoc verum est, Valerium in hac oratione more oratorum ad exhortandos militum animos nonnulla dicentem induci, quibus res aliquantum exornatur, et virtus Romanorum exaggeratur. DUK. Quum Livius nullo loco scribat, Gallos, a Romanis continente pulsos, naves conscendere coactos fuiſſe, hinc Doujatius exiſtimat, aliquid omissum, et ejusmodi a Livio scriptum fuiſſe: *Gallos, tot proeliis caesos, in extremam Apuliam, Graecos postremo in mare ac naves fuga compulerit*. Hanc conjecturam Doujatii ad examen revocavit Cl. Weſſeling. 2. Observ. 26. ubi observat, Livium quidem supra hoc lib. c. 26, 9. referre Gallos *Apuliam ac mare inferum*, vel, ut Glareanus malebat, *superum petiisse*; sed tamen eodem loco addidiſſe, *cum Graecis nullam memorabilem gestam rem* eſſe, eosque, *quum litoribus arcerentur, aqua etiam praeter cetera necessaria usui deficiente, Italiam reliquisse*. Haec itaque directa fronte pugnare Doujatianae interpolationi. Non enim recte dici, fuga in mare et naves eſſe compulsos, qui ultro continentem reliquerunt. Melius autem fore exiſtimat, ut recepta scriptura in sede sua maneat, dicamusque potius, Livium, quum Corvini hanc orationem perpoliret, alios annales ab oculos habuisse; atque hinc natam eſſe qualemcumque hanc discrepantiam. Id autem Livio interdum eveniſſe, infra dicendum erit ad 42, 47, 6. Ceterum *compulerunt* Harlej. 2. a m. 1. in quo emendatur manu altera *compulerint*, quod etiam superest in Lovel. 5. Portug. Gaertn. et Haverk. V. supra ad §. praeced.

Gallos, tot proeliis caesos, postremo in mare ac naves
10 *fuga compulerit? Quum gloria belli ac virtute sua quemque fretos ire in aciem debere, tum etiam intueri, cu-*
11 *jus ductu auspicioque ineunda pugna sit. utrum qui audiendus duntaxat magnificus adhortator sit, verbis tan-*

§. 10. *Quum gloria belli ac virtute, sua quemque, fretos ire in aciem debere*] *Tum gloria* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. 2. ac 3. V. ad 6, 23, 3. Deinde *ire in eam aciem* Haverk. *ire in em aciem* Leid. 1. Mox verbis sequentibus *dictu auspicioque*, pro *ductu*, Klock. millies in Mstis obvio errore. V. ad 38, 43, 1.

§. 11. *Utrum qui audiendus dumtaxat magnificus adhortator sit*] Vide, num legendum, *utrum audiendus, qui duntaxat magnificus adhortator sit.* GLAR. Glareanus legendum putat, *utrum audiendus, qui duntaxat magnificus adhortator sit.* quasi vero non optimus sensus eliciatur ex hac lectione, id est, utrum, qui imperat, et cui obediendum est, sit tantum magnificus adhortator. Sic paulo post [c. 35, 2.] *Hoc silentium in me audiendo servandum est.* SIG. Adsentior Freinshemio emendanti *audendi dumtaxat.* Ammianus 15, [8.] *Fixo gradu consiste inter signiferos ipsos, audendi in tempore consideratus hortator.* Helm. *audientibus.* alius, *audiendum.* J. FR. GRON. Emendatio haec Freinsh. *utrum qui audendi dumtaxat* obcurrit in ejus notis ad Curtii 9, 2, 29. Omnes autem mei constanter *audiendus* praeferunt, quod pro obedire accipiendum esse monens Sigonius, male huc advocavit locum ex c. 35, 2. hujus libri, ubi *audire* notat *concionantem audire*, ut Livius inquit 1, 28, 2. Et ita forte nunc etiam exponi debet, ut, quemadmodum hoc loco *audire magnificum adhortatorem*, sic contra *adhortandi caussa magnifice loqui* infra sit 21, 41, 1. nisi quis cum Freinsh. ac Gronov. *audendi* malit. Ceterum *verum*, pro *utrum*, praefert Leid. 2. de quo errore supra v. ad 2, 17, 3. *qui* deest in Harlej. 2. et Gaertn. Vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit legendum esse *utrumque audiendus*, id est, et utrum audiendus. V. supra ad 3, 30, 7. Sed pronominis, quod reliqui omnes codices tuentur, mutandi caussam non video. Mox *expars* scribitur in Lovel. 3. quod non inprobat Dausquej. de Orthogr. part. sec. in ea voce.

Qui et ipse tela tractare, procedere ante signa, versari media in mole pugnae sciat] Voculam *et* ignorat Voss. 2. *ipsa tela tractare* praefert ed. Parm. *ipse cetera tractare* Leid. 2. et Lovel. 1. *ipse bella tractare* Harlej. 2. Supra 5, 12, 7. *Seditio intestina majore mole coorta, quam bella tractabantur.* Justin. 9, 8. *Hic aperte, ille artibus bella tractabat.* 22, 5. *Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari.* Liv. 23, 28, 4. *Quemadmodum tractandum bellum in Hispania foret.* Et ita *tractare imperium* Justin. 1, 2. *Nec inmaturo ausa tradere imperium, nec ipsa palam tractare.* ubi v. J. Fr. Gronovium. *tractare rempublicam* Sallust. in Catil. 51. *Triginta viros inposuere, qui rempublicam eorum tractarent.* ubi v. Cortium. Uni tamen, et qui-

tum ferox, operum militarium expers; an qui et ipse tela tractare, procedere ante signa, versari media in mole pugnae sciat. Facta mea, non dicta, vos, mili- 12 tes, inquit, sequi volo; nec disciplinam modo, sed exemplum etiam, a me petere. Non factionibus modo

dem huic, codici fidem habere, nimis temerarium puto. Similiter Ovidius 2. Am. Eleg. 3, 7.

Non tu natus equo, non fortibus utilis armis;
Bellica non dextrae convenit hasta tuae.
Ista mares tractent.

6. Fast. 397.

Dumque senex tractat squalentia tela veneno,
Excidit, et laevo fixa sagitta pede est.

Cic. in Bruto 2. *Non auctoritatis armis egere rempublicam, quae didiceram tractare.* Horat. 1. Epist. 18, 52.

— — adde, virilia quod speciosius arma
Non est, qui tractet.

Ceterum indocte literis, olim continua serie scriptis, in voces divisis *versa remedia*, pro *versari media*, Florent. *versari media mole*, omissa media praepositione *in*, Harlej. duo, et Portug. sed ea intercepta est a prima litera vocis sequentis. V. infra ad 37, 1, 2. Et amat saepe Livius praepositiones medias inter substantiva et adjectiva ponere. V. ad 2, 19, 8. Denique vox *pugnae* omittitur in Leid. 2.

§. 12. *Facta mea, non dicta, vos, milites, inquit, sequi volo*] Tò *inquit* deest in Gaertn. Praeterea *Facta media*, pro *mea*, Klock. cujus librario adhuc obversabatur illa vox, quae modo praecesserat. Paullo post *ne disciplinam*, pro *nec*, Harlej. 1.

Non factionibus modo, nec per conciones usitatas nobilibus] Tametsi paullo ante praecesserit verbum *modo*, tamen, hoc loco quid sibi velit, haud equidem intelligo, cum absque eo sit longe luculentior sensus. GLAR. Glareanus tollendam vocem *modo* putat, quia eadem quoque praecesserit, *nec disciplinam modo, sed exemplum etiam a me petere*; neque videt illam *solum* significare, hanc vero *nuper*, atque ita utrumque locum habere. Caeterum legendum est *per coitiones*, non *conciones*. Quid autem sit in petendo magistratu *coitio*, supra ostendi, cum alia loca emendavi. SIG. Sigonius legendum pertendit *per coitiones*. incongrue. Palat. tert. *nec per contiones inusitatas nobilibus is hac dextra.* Valde implexe. Forte extricandum *non factionibus modo, nec per contiones usitatas nobilibus: is hac dextra mihi tres consulatus summamque laudem peperi.* GEBH. Copulam *modo*, quam Sigonius contra Glareanum vindicavit, servant omnes scripti. Si autem pro nuper accipiatur, jungendum *modo usitatas*. Vide tamen, an non potius *non factionibus modo* positum sit pro *non modo non factionibus*. Neque offendet quemquam *τὸ modo*, quod verbis praecedentibus praecesserat, iterum repetitum, si adtenderit ad illa, quae plena manu congesta sunt ad 1, 3, 9. Tum

nec per coïtiones usitatas nobilibus, sed hac dextra, mihi tres consulatus summamque laudem peperi.
13 *Fuit, quum hoc dici poterat: Patricius enim eras, et a liberatoribus patriae ortus: et, eodem anno familia i-*
14 *sta consulatum, quo urbs haec consulem, habuit. Nunc*

nec per contiones usitates Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. duo, Florent. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *conciones inusitatas* Voff. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. *conciones visitatas* Leid. 1. Unus hic Klock. veram lectionem *per coïtiones usitatas* servat. Solent autem voces *contio*, vel *concio*, et *coïtio* saepe in Mstis confundi. V. ad 4, 13, 9. Corruptius *per conditiones*, vel *condictiones*, *inusitatas* habet Hearnii Oxon. L. 1. Paffim autem vocem *conditio* τῷ *concio* a librariis subponi, supra vidimus ad 4, 12, 7. Mox vocula *sed* deficit in Gaertner. Ejus loco *is hac dextra* est in Voff. 2. quod perperam Gebhardo placuit. *his hac dextra* Lovel. 3. *sed hac dextera* Lovel. 5. Haverk. et Fragm. Hav.

Tres consulatus summamque laudem peperi] Lego *summa cum laude peperi*. KLOCK. Cur vulgata scriptura, quam omnes codices uno ore defendunt, Klockio sordeat, nondum cauffam video. Vocem *tres* omittit Harlej. 1.

§. 13. *Fuit, quum hoc dici poterat*] *Fuit tempus, quum hoc dici poterat* Harlej. 2. et Haverk. Verum illud *tempus*, quod olim margini adscriptum fuiffe videtur ad indicandum, eam vocem hic subintelligendam effe, postea a nasutiore in contextum receptum est In his autem locutionibus illam vocem per ellipsin omitti, docet Sanctius 4. Minervae 4. de Ellipsi nominum, in v. *Tempus*. *Fuit, cui haec dici poterant* habet Lovel. 2. Verum non indicat Valerius, unum vel alterum patriciorum fuiffe, cui id objici poterat, sed olim, antequam consulatus cum plebejis communicaretur, similia universo ordini patriciorum dici potuiffe. *Fuit, cum quo dici poterat* Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. in quo a manu altera *Fuit, cum dici poterat* emendatum exftat. *Fuit, cur hoc dici poterat* Lovel. 5. a m. 1. *Fui, cum hoc dici potestati* Lovel. 3.

Patricius enim eras, et a liberatoribus patriae ortus] *patricius enim erat* Voff. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Fragm. Hav. a m. 1. Neapol. Latinii, et edd. Mediol. anni 1495. Veneta anni 1498. et multae aliae usque ad Aldum, qui iterum *eras* revocavit: quod etiam praefero, ut ita inducatur plebejus, qui patricio hoc objiciat. *patricius eras enim* Harlej. 2. Haverk. et Portug. a m. 1. in quo postea emendatum *patricius erat enim*. [*enim eram et liberatoribus* Veith.] Deinde *et a liberatoribus ortus patriae* Leid. 1. *Tò et* deficiebat in Voff. 2.

Eodem anno familia ista consulatum, quo urbs haec consulem habuit] Vox *anno* non adparet in Portug. quemadmodum nec *consulatum* in Lovel. 4.

§. 14. *Nunc jam nobis Patribus vobisque plebejis promiscuus*

jam nobis Patribus vobisque plebejis promiscuus consulatus patet; nec generis, ut ante, sed virtutis est praemium. proinde summum quodque spectate, milites, decus. Non, si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiae

consulatus patet] *Hunc jam vobis* Haverk. errore scribarum. V. ad 9, 9, 9. *Nunc quoque nostris Patribus* Lovel. 2. Librariis displicuisse videntur junctae particulae *Nunc jam*. Ita tamen Livius supra loquitur 5, 2, 10. *Nunc jam octojuges ad imperia obtinenda ire.* c. 17, 7. *Nunc jam pro se fortunam suam illis negare.* 10, 19, 7. *Nunc jam populares orationes serere.* Ex Cic. exempla laudat Tursell. de Partic. Latin. orat. c. 110. Inverso ordine *jam nunc* infra usurpat 31, 32, 3. *Deliberationis autem ejus tempus ita jam nunc statui posse.* ubi alia vide. *Nunc jam vobis Patribus* Harlej. 2. V. ad 34, 2, 2. Deinde *vobisque plebei* Leid. 1. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. et Klock. quod Klockius pro *plebi* scriptum existimabat. Hac forma autem eam vocem interdum in Livii Mstis occurrere, supra vidimus ad 2, 42, 2. Potuit tamen etiam scriptum esse pro *plebeji*, quemadmodum praefert Florent. Nam similiter etiam *plebeis* pro *plebejis* praeferunt Leid. 2. Portug. et Fragm. Hav. a m. 1. hoc loco, et infinitis aliis. Sed et vulgatum commode servari potest.

Nec generis, ut ante, sed virtutis est praemium] *nec gentis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac N. in quo posteriori et alterum *generis* pro varia lectione adscriptum fuit. Alibi saepe *gens* et *genus* commutantur. V. ad 34, 17, 6. Hic potius vulgatum probo. Supra 4, 4, 7. *Nobilitatem plerique non genere nec sanguine, sed per cooptationem in Patres habetis.* c. 9, 4. *Virginem plebeji generis maxime forma notam petiere juvenes; alter virgini genere par, nobilis alter.* Deinde *virtutis praemium est*, trajectis vocibus, Fragm. Hav.

Summum quodque spectate, milites, decus] *exspectate* Leid. 2. *exspectare* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 6, 33, 1. De verbo *spectare* hoc sensu v. ad 2, 12, 13. *spectare* Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *milite decus* Leid. 1. *militiae decus* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. Duplici lectione juncta *milites, militiae decus* Gaertn. de quo v. ad 3, 44, 4. Sed, quod vulgo circumfertur, verius est. Quum enim jam Patribus et plebejis promiscuus consulatus pateat, milites non tantum summum militiae, sed etiam civilium honorum decus spectare poterant.

§. 15. *Non si mihi novum hoc Corvini cognomen Diis auctoribus homines dedistis*] Pall. duo *novum hoc quorum cognomen.* Forte legendum *novum hoc Corvum cognomen.* GEBH. *Corvini cognomen* Voss. 1. Leid. 1. Florent. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. duo, Portug. et Fragm. Hav. idque dare voluisse videtur librarius Klock. qui tamen scripsit *Corvi in cognomen.* Sed *quorum cognomen* Voss. 2. Lovel.

16 *nostrae cognomen memoria excessit. Semper ego plebem Romanam militiae domique, privatus, in magistratibus parvis magnisque, aeque tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consulatus, colo atque colui.*
17 *nunc, quod instat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.*

1 **XXXIII. Non alias militi familiarior dux fuit,**

3. et Gaertn. *Corvi cognomen* Lovel. 2. et Haverk. quomodo primo Sigonius, deinde Gruterus in postrema editione, et post eum reliqui vulgarunt. V. supra hoc lib. ad c. 26, 12. Si cum Gebhardo malis *Corvum cognomen*, epexegesis erit. V. Gronov. ad Liv. l. 1, 3, 7. Sed servandum puto *Corvi cognomen*. V. supra hoc lib. ad c. 10, 13.

Vetustum familiae nostrae cognomen memoria excessit] Vox *memoria* non reperitur in Lovel. 4. Ita sane loquitur Silius Ital. 15, 34.

— *Cannaene tibi, graviorque palude*
Maeonius Stygia lacus excessere, Padusque?

At, reliquis codd. vulgatum tuentibus, id mutandum non censeo. *excedere memoria*, ut *excedere vita* saepissime apud scriptores obvium, et *excedere animis* apud Curtium 8, 8. *Ubi vero reverentia excessit animis.* Praeterea *vetustum* non adparet in Hearnii Oxon. C.

§. 16. *Militiae domique, privatus, in magistratibus parvis magnisque*] Ipse mox exponit, *aeque tribunus, ac consul.* quibus verbis simul indicat, se ex eo numero tribunorum fuisse, qui *comitiati* dicebantur; de quibus c. 5, 9. dixit. Sallustius quoque in Jug. 63. tribunatum militum *magistratum* vocat, et Suet. Caes. 5. *honorem suffragio populi datum.* DUK. *militiaeque domique* Haverk. Sed, alterum usitatius esse, patebit ex plerisque eorum exemplorum, quae, alia quamvis occasione, supra conlata sunt ad 1, 34, 12. Mox *magistratibus magnis parvisque* Lovel. 2.

Eodem tenore per omnes deinceps consulatus] *per omnes deinde consulatus* Voss. 2. Leid. 2. Harlej. 2. et Portug. V. supra ad 5, 17, 4. *per omnes denique consulatus* Gaertn. Mox *colo ac colui*, pro *atque colui*, Leid. 2.

§. 17. *Novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite*] *nomen atque integrum de Samnitibus triumphum* Portug. *novum atque integrum de Samnitibus nunc triumphum* Lovel. 3. Sed illud *nunc* modo praecessit. Paullo ante *quod in stadiis*, pro *quod instat*, Klock. *quod justas* Voss. 1. et Lovel. 1.

§. 1. *Non alias militi familiarior dux fuit*] *Non alius* Hearnii Oxon. L. 1. Tum *multis familiarior* Klockian.

Omnia inter infimos militum haud gravate munia obeundo] Palat. duo *haud gravate minima obeundo.* GEBH. *aut grave-*

omnia inter infimos militum haud gravate munia ob-
eundo. In ludo praeterea militari, quum velocita- 2
tis viriumque inter se aequales certamina ineunt,
comiter facilis vincere ac vinci vultu eodem; nec
quemquam adspernari parem, qui se obferret; fa- 3
ctis benignus pro re, dictis haud minus libertatis
alienae, quam suae dignitatis, memor: et, quo

re aut minima obeundo Fragm. Hav. a m. 1. *haud gravare munia obeundo* a m. 2. *haud gravare munera obeundo* Gaertn. *munera* etiam Voss. 1. in margine. Saepe ita variant librarii in MStis. V. ad 36, 31, 12. *haud gravate mioieā obeundo* Lovel. 1. *haud gravitate minima obeundo* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 2. *In ludo praeterea militari*] V. Lipsium 5. de Milit. Rom. Dial. 14. DUKER.

Comiter facilis, vincere ac vinci vultu eodem] *comifacilis* Klock. *comiter facile* Lovel. 3. et Gaertn. Tum *vincere vinci*, omissa conjunctione, Fragm. Hav. in quo tamen deinde eadem manu adscripta est. Paullo ante *cā velocitatis viriumque* Haverk. pro *cum velocitatis*, solito lapsu scribarum. V. supra ad 4, 44, 10.

Qui se obferret] *qui secum offerret* Gaertn. *qui secum conferret* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Praecedens autem vox *parem* non conspicitur in ed. Parm.

§. 3. *Factis benignus pro re, dictis haud minus* etc.] Horum verborum sensus mihi non admodum patet, et est totus versus obscurus. Alii aliter distinguunt; sed est nihilominus sensus obscurus. GLAR. Sensus hujus loci, quem se ignorare Glareanus fatetur, est, Factis, inquit, habita personae et temporis ratione, liberalis erat, dictis ita cautus, ut non minus aliorum libertatis, quam suae dignitatis rationem haberet. *Dicta* autem Latini vocant, quae Graeci ἀποφθέγματα †. „Glareanus „inquit, non admodum patet: „Sigonius dicit, Glareanum fa„teri se ignorare. Ita ubique in„vertit verba. „ †. SIG. *Dicta* hic pro dicteriis. Carrio 1. Emend. 4. Sigonius Graecis *dicta* ἀποφθέγματα dici docet. Tu tamen v. Varron. 5. de L. L. [p. 56.] ubi *dicta ducum* Scalig. in Conject. παραγγέλματα et tesseras interpretatur. Adde Godesch. Stewichium ad 3. Vegetii 5. nota 2. KLOCK. Ἀποφθέγματα a Latinis saepe dici *dicta*, dudum docuerunt Manutius ad Ciceronis 7. ad famil. ep. 32. et 9. ep. 16. Casaub. ad Suet. Caes. 57. et interpretes Phaedri ad prolog. l. 2. Nec tamen puto, *dicta* hoc loco ea significatione poni, sed in universum *dicta* hic esse omnia, quae dicuntur, ut fere ubique, quum *dicere* vel *loqui* et *facere*, item *dicta* et *facta* conjunguntur. Infra c. 40, 9. Valerius de se. *Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis?* 6, 20,8. *Facta dictis aequando*. Suet. Aug. 12. *Dicta factaque quorumdam calumniatus*. Ner. 34. *Matrem dicta factaque sua exquirentem acerbius et corrigentem*.

nihil popularius est, quibus artibus petierat magi-
4 stratus, iisdem gerebat. Itaque universus exercitus,
incredibili alacritate adhortationem prosecutus du-
5 cis, castris egreditur. Proelium, ut quod maxime
umquam, pari spe, utrimque aequis viribus, cum
fiducia sui, sine contemtu hostium, commissum est.
6 Samnitibus ferociam augebant novae res gestae et

Cic. 1. ad fam. ep. 9. *Nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Caesare intercessit.* Adde Boxhorn. ad Tac. 2. Ann. 53. DUK. *factis benignus ac dictis* Lovel. 2. 5. Portug. et Haverk. *factis benignius ac dictis* Harlej. 2. et Fragm. Hav. *factis benignus prae dictis* Lovel. 1. *factis benignus praedictus* Leid. 2. *factis benignis pro re ac dictis* Gaertn. Quod hoc loco Livius *pro re*, Cicero *pro re nata* dixit 7. ad Attic. Ep. 8. *Animadverteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum venire.* 14. Ep. 6. *Antonii colloquium cum heroibus nostris pro re nata non incommodum.*

Quibus artibus petierat magistratus, iisdem gerebat] *regebat* Leid. 1. transpositis perperam literis. V. infra 27, 40, 2.

§. 4. *Universus exercitus incredibili alacritate adhortationem prosecutus ducis*] *unium suus exercitus* Lovel. 3. Deinde *prosecutus* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 5. *Proelium, ut quod maxime umquam, pari spe, utrimque*] *Proeliumque quod maxime umquam* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. ac B. *Proelium et quod maxime umquam* Haverk. Non intellexerunt librarii voces *ut quod maxime*, quae similiter obcurrunt infra 29, 31, 5. *Si quis arceat, ut quod maxime opus sit, acie dimicaturum.* V. etiam Catan. ad Plinii 9. Ep. 22. *ut quod numquam* praefert Lovel. 2. *ut quod maxime nunquam* Lovel. 3. [*proelium quod maxime* Veith.] Deinde *pari spe proelium utrimque* Leid. 1. Harlej. 1. Lovel. 3. et Gaertn. *Proelium, ut quod maximum proelium pari spe utrinque* est in Florent. *saepe*, pro *spe*, male obfert Haverk. V. supra hoc lib. ad c. 7, 6. Deinde *cum sui fiducia* trajectis vocibus Leid. 1. Mox *τὸ est* deficit in ed. Parm.

§. 6. *Romanis contra quadringentorum annorum decora, et conditae urbi aequalis victoria*] Hic annus est CDXII. ab urbe condita. Non enim ubique rotundi postulantur numeri. SIG. Omnia haec verba deficiunt in Hearnii Oxon. L. 1. cui errori repetitio vocis *victoria*, quae proxime praecessit, originem dedit. V. infra ad 9, 11, 11. Praeterea *creditae urbi* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 39, 43, 1. *conditae urbis aequalis* Lovel. 5. a m. 1. Harlej. 2. Portug. et Gaertn.

§. 7. *Utrisque tamen novus hostis curam addebat*] Pergit Livius in eodem sensu, et aliud momentum narrat, quod pugnam fecerit vehementiorem; sic ut, quum ante narrati stimuli fuerint singulis proprii, hic unus

paucos ante dies geminata victoria; Romanis contra quadringentorum annorum decora, et conditae urbi aequalis victoria: utrisque tamen novus hostis 7
curam addebat. pugna indicio fuit, quos gesserint animos. namque ita conflixerunt, ut aliquamdiu in neutram partem inclinarent acies. Tum consul, 8
trepidationem injiciendam ratus, quando vi pelli

communis fuerit idemque ambobus. Non vero ad diversa quaedam discedit auctor, ut necessarium illi fuerit τὸ *tamen*. Lege ex Rott. *utrisque tam novus*. JAC. GRON. Alibi saepe τὰ *Tamen* et *Tam* commutantur. V. infra ad 22, 59, 13. Quum tamen nullus eorum codd. quos adhibui, Rott. quo Cl. Jac. Gronovius usus est, faveat, eidem Gronovio adsentiri nequeo: qui non videtur adtendisse, in praecedentibus per ellipsin omitti *quamvis*, vel similem particulam; quod frequens esse, infra videbimus ad 37, 25, 11. Sensus itaque est; quamquam Samnitibus novae res gestae, Romanis tot annorum decora ferociam augebant, novus tamen hostis utrique populo curam addebat. Ceterum *utriusque tamen novus hostis* Leid. 1. et Harlej. 1. *utrisque tamen novis hostis* Haverk. *utrique tamen novus hostis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. et Hearnii Oxon. L. 1. V. infra ad 36, 16, 6. Deinde *hostis novus* Gaertn.

Ita conflixerunt, ut aliquamdiu in neutram partem inclinaret acies] Scripti *inclinarent*. J. FR. GRON. Ita sane est in Florent. Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 3. 4. a m. 2. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et ed. Mediol. anni 1505. *inclinaverint* erat in Lovel. 4. a m. 1. Quod ante Gronovium editiones obsederat, in uno tantum Harlej. 2. mihi obvium fuit; sed proxime accedunt Portug. et Haverk. *declinaret* ostentantes. Sed *inclinare* in hac re usitatum. Supra 2, 20, 11. *Tum demum inpulsi Latini, perculsaque inclinavit acies*. Tacit. 3. Hist. 83. *Quoties pars altera inclinasset*. Vell. Pat. 2, 53. *Ut primum C. Caesar inclinatam vidit Pompejanorum aciem*. Praeterea *conflixere* Voss. 2.

§. 8. *Trepidationem injiciendam ratus, quando vi pelli non poterant*] qm, sive *quoniam*, *vi pelli non poterant* Haverk. sollemni errore operarum. V. ad 29, 1, 7. *quando tpelli non poterant* Lovel. 2. Qui error ex litterarum adfinitate ortus est. V. ad 3, 49, 6. (* 10, 28, 12. c. 39, 2. 25, 40, 2.) Ita *incepissent*, pro *vi cepisset*, in uno erat cod. supra hoc lib. c. 9, 1. *inexpugnatum*, pro *vi expugnatum*, 4, 57, 7. *intueri*, pro *vi tueri*, 10, 3, 2. *quando vi pelli non poterat* Lovel. 5. Sed verbum pendet ex eo, quod sequitur, *signa hostium*.

Turbare prima signa hostium conatur] *turbare pugna prima signa hostium* Lovel. 1. Deinde *conatus* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. utramque lectionem jungentes *conaturus* legunt Leid. 1. Lovel. 2. et Harlej. 1. Adscriptis enim ultimis litteris *us*, qui primus eam

non poterant, equitibus inmissis turbare prima si-
9 gna hostium conatur. quos ubi nequidquam tumul-
tuantes in spatio exiguo volvere turmas vidit, nec
posse aperire in hostes viam, revectus ad antesigna-
10 nos legionum, quum desiluisset ex equo, *Nostrum*,
inquit, *peditum illud, milites, est opus. agitedum, ut
me videritis, quacumque incessero in aciem hostium,
fer-*

lectionem dedit, indicare voluisse, puto, non tantum se *conatur*, sed etiam *conatus*, invenisse.

§. 9. *Nec posse aperire in hostes viam*] *viam in hostes* Harlej. 2. et Haverk. *in hostes viam in hostes*, utraque lectione adscita, Portug.

Revectus ad antesignanos legionum, quum desiluisset ex equo] *rectus*, pro *revectus*, Voss. 2. et Lovel. 3. *revecto* in editione Aleriensis esse, Hearne auctor est; qui id inde forsan ortum conjicit, quod operae in Msto *revecto* invenerint, idque non intellexerint. Ed. tamen Rom. anni 1472. manifeste *revectus*. Deinde *antesignarios* Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad 4, 47, 2. Tum *desoluissset* Leid. 1. *dissiluisset* Leid. 2. et Lovel. 2. Praeterea *ab equo* Lov. 2. *equo* Lovel. 4. *ex quo* Portug.

§. 10. *Nostrum, inquit, peditum illud, milites, est opus*] *Vestrum, inquit, peditum* Lovel. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Tum *peditum, milites, illud est opus* Voss. 1. et Lovel. 1. *peditum, milites, illud opus est* Leid. 2. *peditum illud, milites, est opus* Lovel. 4. *peditum illud militum est opus* Lovel. 2. 5. et Fragm. Hav. a m. 1.

Ut me videritis, quacumque incessero, in aciem hostium] Vocula *ut* deficit in Lov. 5. [*dum* pro *ut* Veith.] Deinde *qua cum incessore* Leid. 1. *quacumque incessore* Lovel. 2. *qua cum incessero* Lovel. 1. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *quā cum incessero* Harlej. 1. Deinde *in acie hostium* Harlej. 2. et Portug. Mox etiam *ferro* deficit in Gaertn. Ceterum multae ex recentioribus edd. ita distinguunt, quum mutata interpunctione legendum sit *quacumque incessero in aciem hostium*, ut olim edebatur; quod Hearnius revocavit. *incedere in aciem*, ut *incedere in hostem* 8, 8, 13. *Unoque continente agmine in hostem incedebant.* ubi vide.

Illa nunc omnia, qua nunc erectae micant hastae] Thuan. Voss. uterque, Helm. ignorant priori loco positam particulam. J. FR. GRON. Eamdem ignorant etiam omnes mei, Oxonienses, quos Hearnius consuluit, et Neapol. Latinii. At posteriori loco deest in ed. Parm. Praeterea transpositis vocibus *Omnia illa* praefert Fragm. Hav. Tum *quia nunc erectae micant hastae* Voss. 2. et Lovel. 3. *quae nunc coacta micant hastae* Leid. 2. *quae nunc erecta micant hastis* Lovel. 2. *quae nunc erectae micant hastae* Lovel. 5. a m. 1. *qua nunc erecta micant hastae* Leid. 1.

ferro viam facientem, sic pro se quisque obvios sternite. Illa omnia, qua nunc erectae micant hastae, patefacta strage vasta cernetis. Haec dicta dederat, quum e- 11
quites consulis jussu discurrunt in cornua, legionibus in mediam aciem aperiunt viam. Primus omnium consul invadit hostem; et, cum quo forte contulit gradum, obtruncat. Hoc spectaculo ac- 12
census dextra laevaque, ante se quisque, memoran-

qua nunc creata micant hastae Lovel. 1. *qua nunc reetae micant hastae* Lovel. 4. *qua nunc recte dicant hastae* Florent. Ceterum librarii, qui *quae* loco τοῦ *qua* scripserunt, partim id fecisse videntur, ut ita conveniret sequentibus *erectae hastae*. V. ad 6, 3, 8. et saepe alibi. partim, quod *qua* praecedenti *illa omnia* convenire non posse existimarent. Sed sciendum est, *qua* poni pro *qua parte*. V. ad 5, 37, 7. Jam autem illud adhiberi posse, licet vocabulum vel numeri vel generis diversi praecedat, ad quod referri debeat, supra dictum est ad 5, 47, 9. Mox *vastata*, pro *vasta*, Venet. anni 1498. invitis reliquis scriptis et editis. V. ad 23, 30, 7.

§. 11. *Haec dicta dederat*] *Haec edicta dederat* Lovel. 5. Harlej. 2. et Portug. *Haec edicta ederat* Haverk. Sed saepius *dicta dare* pro dicere. Supra 3, 61, 7: *Haec ubi inter signa peditum dicta dedit.* 22, 50, 10. *Haec ubi dicta dedit, stringit gladium.* (* 29, 2, 12.) Ita et Ovid. 1. Fast. 356.

Talia non tacito dicta dolore dedit.

5. Fast. 571.

Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
Hinc conjuratis, talia dicta dedit.

In Virgil. saepius hoc hemistichium obcurrit *Haec ubi dicta dedit.* ut 6. Aen. 628. 7, 323. 471. et alibi. Mox *tum equites*, pro *cum*, Lovel. 5. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *tunc equites* Lov. 2. Mox *jussu consulis* Lovel. 4.

Legionibusque in mediam aciem aperiunt viam] Thuan. et Voss. ambo per ἀσύνδετον *legionibus in mediam*. J. FR. GRON. Particula connectens deest etiam in Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. utroque, Portug. Gaertner. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxoniensibus. Unus Haverk. *ac legionibus* praefert.

Cum quo forte contulit gradum, obtruncat] *obtulit gradum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. invitis manu exaratis. *conferre gradum* pro cominus pugnare, Silius Ital. 12, 381.

— — longumque coïre videtur
Et conferre gradum.

Tacit. 2. Ann. 29. *Conlato illic gradu certatum.* 2. Hist. 42. *In aggere viae conlato gradu.* Similiter *conferre pedem, conferre manus*, obvia sunt.

§. 12. *Accensi, dextra laevaque ante se quisque memorandum proelium ciet*] Forte *cient.*

dum proelium cient. Stant obnisi Samnites, quamquam plura accipiunt, quam inferunt, vulnera.
13 Aliquamdiu jam pugnatum erat: atrox caedes circa signa Samnitium, fuga ab nulladum parte erat. ad
14 eo morte sola vinci destinaverant animis. Itaque Romani, quum et fluere jam lassitudine vires sen-

Voss. alter *ejecit.* J. FR. GRON. *ejecit* etiam Lovel. 3. *sciet* Klock. *cient* vero, ut Gronovius conjecit, habent Lovel. 5. Harlej. 2. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Supra hoc cap. *Agitedum, pro se quisque obvios sternite.* V. ad 2, 22, 7. et 7, 19, 2. Similiter igitur hoc loco ex sex codd. quamvis minoris plerumque auctoritatis, rescripsi. Nullus enim tam subleftae fidei codex est, qui non interdum veriorem scripturam servat, ubi etiam integerrimi lapsi sunt. Doct. Arntzen. tamen ad Aurel. Vict. de Vir. Inl. 47. receptam lectionem facile locum suum tueri posse judicat. Praeterea *dextera laevaque* Lovel. 5. et Haverk. Paullo ante etiam pronomen *Hoc* non adparet in Lovel. 3.

Stant obnisi Samnites] *Astant* Florent. *Instant* Lovel. 4. et Neapol. Latinii. *Stant obnisi*, ut *intentus stat* 5, 26, 7. *Alius exercitus proelio intentus stabat. defixi stant* 8, 7, 21. *Quum silentio defixi stetissent.* Et ipsum hoc nostrum apud Virgil. 10. Aen. 359.

Anceps pugna diu: stant obnixi omnia contra.

Praeterea *obnixi* Flor. *obnoxii* Leid. 1. Lov. 2. in contextu, et Harl. 1. Male. De voce *obnixus* ejusque cum altera *obnoxius* commutatione v. supra ad 6, 12, 8. Mox voces *quam inferunt* perperam exsulant ab ed. Parm.

§. 13. *Atrox caedes circa signa Samnitium*] *atrox caedes orta circa signa Samnitium* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *atrox caedes citra signa Samnitium* Voss. 2. V. ad 22, 48, 6. *atrox caedes atra signa Samnitium* Lovel. 3. *atrox caedes orta circa signa Samnitium fuit* Gaertn.

Fuga ab nulladum parte erat] *a nulladum parte erat* Gaertn. et edd. ante Aldum. *ab nulladum erat parte* Harlej. 2. *ab nulla erat parte*, omissa enclitica *dum*, Lovel. 5. Portug. et Haverk. quam tamen fide digniores pertinaciter servant. Ita 29, 11, 1. *Nullasdum in Asia civitates socias habebat populus Romanus.* Ubi plura vide.

§. 14. *Itaque Romani quum effluere jam lassitudine vires sentirent*] Pall. duo *cum fluere jam lassitudine.* Secundus vero et Campani editio *cum et fluere jam lassitudine.* Infra L. 38, 17. *Si primum impetum, quem fervido ingenio et caeca ira effundunt, sustinueris, fluunt sudore et lassitudine membra, labant arma.* GEBH. Lege ex Flor. et sex aliis codicibus: *Itaque Romani quum et fluere jam lassitudine vires sentirent, et diei haud multum superesset, accensi ira concitant se in hostem.* De verbo *fluere* v. ad 27, 17, 4. J. FR. GRON. *Itaque Romani confluere* Voss. 2. quod datum est pro *cum fluere*, quomodo praefert Lovel. 3. Id autem idem est genus erroris, ac con-

tirent, et diei haud multum superesset, accensi ira
concitant se in hostem. Tum primum referri pedem 15
atque inclinari rem in fugam adparuit; tum capi,
occidi Samnis. nec superfuissent multi, ni nox vi-
ctoriam magis, quam proelium, diremisset. Et Ro- 16
mani fatebantur, numquam cum pertinaciore hoste

gratulatione pro *cum gratulatione;* de quo v. supra ad 4, 24, 7. Similiter *conquaereretur*, pro *cum quaereretur*, in uno cod. mox est §. 16. *Itaque Romani cum effluere* in solis meorum Lovel. 2. et Fragm. Hav. obvium fuit. *Itaque Romani et eum et fluere* in Haverk. *Itaque Romani quum et fluere* praeferunt Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 4. 5. Harlej. uterque, Portug. et Haverk. De errore scribarum, quo *effluere* pro *et fluere* dederunt, infra v. ad 38, 49, 4. Deinde *in lassitudinem* Lovel. 1. *in lassitudine* Voss. 2. inter versus, Leid. 2. et Lovel. 2. Mox *et diem haud multum superesse* Lovel. 2. *et diei haud multum superesset* Voss. 2. Lov. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ut *superesset* pendeat ex praecedenti *quum*. Utrumque, *et flueret*, ac *superesset*, in contextum recepi.

§. 15. *Tum primum referri pedem atque inclinari rem in fugam adparuit*] *Tu primum* Haverk. V. ad 22, 17, 5. Deinde *et inclinari rem* Harlej. 2. et Portug. *referri pedem atque inclinare rem in fugam* Lovel. 2. ut *rem inclinare* absolute ponatur, de quo supra v. ad 3, 61, 4. Et ita saepe passivis subjunguntur activa, atque in vicem. V. infra ad 8, 34, 9. Verum omnes reliqui codices *inclinari rem* servant, nisi quod vox *rem* deficiat in Haverk. De locutione autem *inclinatur res*, quod active diceretur *inclinant rem*, v. ad 4, 55, 4.

Tum capi, occidi Samnis] *Samnites* Harl. 2. Portug. Gaertner. et Fragm. Hav. Verum frustra. Infra 8, 38, 6. *Totis jam copiis Samnis urguebat*. Eodem cap. §. 10. *Jam pridem desueto Samnite clamorem Romani exercitus pati*. c. 39, 8. *Nec ultra Samnis tolerare terrorem equitum, peditumque vim potuit.* 9, 3, 2. *Omnia aequa ac plana erunt Romano, in perfidum Samnitem pugnanti*. c. 4, 4. *Suis deinde legibus Romanum ac Samnitem aequo foedere victurum*. Ita *Pelignus* infra hoc lib. c. 38, 1. *Ab Romano in Pelignum vertit bellum. Romanus, Campanus, Sidicinus* cap. praec. §. 4. *Eadem fortuna Romanum Campano laturum opem, qua Campanus Sidicino tulerit*. V. plura supra ad 3, 2, 11.

Ni nox victoriam magis, quam proelium, diremisset] Supra 6, 8, 7. *Repente ingentibus procellis fusus imber certam magis victoriam, quam proelium, diremit*. Ceterum *ni nox*, id est *nisi nox*, Lovel. 2. V. ad 23, 1, 8.

§. 16. *Et Romani fatebantur, numquam cum pertinaciore hoste conflictum*] *Et Romani ferebantur* male Florent. Deinde *numquam pertinaciore hoste conflictum* Lovel. 3. *numquam*

conflictum: et Samnites, quum quaereretur, quaenam prima caussa tam obstinatos movisset in fugam?
17 *oculos sibi Romanorum ardere visos*, ajebant, *vesanosque vultus et furentia ora: inde plus, quam ex alia ulla re, terroris ortum.* quem terrorem non pugnae solum eventu, sed nocturna profectione, confessi
18 sunt. Postero die vacuis hostium castris Romanus

cum pertinaciore hoste esse conflictum Lovel. 4. a m. 1.

Quum quaereretur, quaenam prima caussa] *cum quaererentur* Lovel. 1. Harlej. 2. Leid. 2. et Portug. *cōq̄rerētur*, sive *conquaererentur*, Haverk. V. paullo ante ad §. 14.

Tam obstinatos movisset in fugam] *vertisset in fugam* Hearnii Oxon. C. quod, reliquis omnibus receptam lectionem servantibus, ex ejus expositione natum puto. Proprie *moveri* dicitur hostis, quum pedem referre incipit. Supra 4, 28, 6. *Et moverunt victorem, donec dictator pedem jam referentibus suis advenit.* Et ita minus est, quam *pelli*, vel *averti*. Hoc lib. c. 8, 8. *Inferunt pedem, et primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt, postremo jam haud dubie avertunt.* Eam ob caussam jam additur *movere in fugam*.

§. 17. *Oculos sibi Romanorum ardere visos ajebant*] Tò *sibi* deest in Lovel. 4. et Gaertn. *ardere* in Portug. Praeterea *agebant* Leid. 1. Lov. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. infra ad 8, 33, 23. Ceterum illud responsum non hoc tempore, sed post calamitatem ad Furculas Caudinas Romanis inlatam, quum dedecoris abolendi caussa bellum instauraretur, Samnites dedisse, auctor est Florus 1, 16, 12. ubi v. Cl. Dukerum. Similiter, Volscos sociosque ardore animi micantem Romanorum vultum ferre non potuisse, Livius supra tradit 6, 13, 2.

Vesanosque vultus et furentia ora] *insanosque vultus* Lovel. 4. quod ex interpretatione alterius profluxisse puto. Eo etiam utitur infra 9, 13, 3. *Omnia ira militaris prope vesano inpetu egit.* Cum diphthongo *vaesanos* praefert Florent. at, simplici *e* scribendum, probat Dausquej. de Orthogr. part. 2. v. *Vaescum*, et v. *Vecors*. Quin et infra 1. l. non aliter exaratur in eodem Florent. cujus librarium hic erraſſe, illud indicio esse potest, quod similiter copulam cum diphthongo scribens dederit *vaesanosquae vultus*.

Inde plus, quam ex alia ulla re, terroris ortum] *quam ulla alia re* Haverk. *quam ex ulla alia re* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *quam ex alia re* se in Oxon. L. 1. reperisse, monuit Hearnius. Male. Supra 4, 48, 13. *Nec se ullam opem cernere aliam usquam.* 24, 40, 4. *Ob nullam aliam caussam, nisi quod inminerent Italiae, peterentur.* Cic. 7. ad fam. Epist. 13. *Neque alia ulla fuit caussa intermissionis epistolarum.* 5. ad Attic. Ep. 10. *Quid quaeris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te:*

potitur: quo se omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit.

XXXIV. Ceterum hoc gaudium magna prope 1
clade in Samnio foedatum est. nam ab Saticula profectus Cornelius consul exercitum incaute in saltum, cava valle pervium, circaque insessum ab hoste, induxit: nec prius, quam recipi tuto signa non 2

Sed nocturna profectione confessi sunt] Pall. duo *testati sunt*. GEBH. Ridicule *professione confessi sunt* Harlej. 2. et Portug. *testati sunt* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. quod iterum ex glossatoris expositione desumtum videtur.

§. 18. *Quo se omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit*] *effundit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 1, 56, 12. Quum autem forte *Căpanorum* scriptum fuisset, indoctus Lovel. 3. librarius inde *causa panorum* fecit.

§. 1. *Ceterum hoc gaudium magna prope clade in Samnio foedatum est*] *Ceterorum hoc gaudium* male Leid. 2. Tum *magna prop te clade* Gaertn. in quo etiam deficit praepositio *in*. At mutato ordine *magna prope in Samnio clade* Lovel. 4.

Ab Saticula profectus Cornelius] *ab Satricula* omnes codd. quos consului. Sed v. hoc lib. c. 32, 2. Insuper autem *ad Satriculam profectus* Neapol. Latinii. Male. Supra enim l. l. retulit Livius, Valerium in Campania ad montem Gaurum, Cornelium in Samnio ad Saticulam castra posuisse; et inde res gestas eorum per partes descripturus primo narravit victoriam, a Valerio de Samnitibus reportatam; nunc, quid Cornelio Saticula castra moventi contigerit, adjungit. Ceterum quae Livius hic *a Saticula* profecto Cornelio evenisse scribit, *ad Veserim* accidisse innuit Harduinus ad Plinii 22, 5. ubi de P. Decio Mure duplici corona obsidionali donato agens addit: „Intelligitur „porro ad Veserim pugna Sam„nitico bello.„ Verum proelium ad Veserim non decertatum est bello Samnitico, sed Latino; eoque Decius non honorem obsidionalis coronae promeritus est, sed se pro salute exercitus devovit. V. Liv. l. 8, 8. et 10, 28, 15. Mox *cauti*, pro *incaute*, Florent.

In saltum, cava valle pervium, circaque insessum ab hoste, induxit] Praepositio *in* non est in Leid. 1. Tum *avia valle* Klock. Sed *a v i a valle p e r v i u m* ferri nequit. Quin et, dum sequentia cogitat, librarius in errorem abductus *a v i a* scripsisse videtur, pro *cava*. Saepius *cava vallis* apud Livium memoratur. Supra 3, 8, 9. *Compulsos in cavas valles circumveniunt*. 28, 2, 2. *Ibi in cava valle, atque ob id occulta, considere militem, et cibum capere jubet*. 44, 5, 10. *Postero quoque die in tam cava valle opperiri Popillium necesse fuit*. Ovid. 6. Fast. 110.

Nodosasque cava tendere valle plagas.

3 poterant, imminentem capiti hostem vidit. Dum id morae Samnitibus est, quoad totum in vallem infimam demitterent agmen, P. Decius tribunus militum conspicit unum editum in saltu collem, immi-

cavam rupem infra dixit 9, 2, 9. *In eum campum via alia per cavam rupem demisso agmine.* Hinc *pervium circaque* exsulant a Leid. 2. *pervium circumsessum* dedit Haverk. *circumquaque insessum* Hearnii Oxon. L. 1. Praeterea *inclusit*, pro *induxit*, Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N. in contextu. [Veith.] Alibi *inducere* et *includere* commutantur. V. N. Heinsium ad Nason. 4. Metam. 408. Hic autem id tanto facilius accidit, quod passim litera *d* ob ductuum adfinitatem in scriptura Longobardica abit in *cl*, et vicissim. V. ad Liv. 10, 24, 2. quemadmodum etiam saepe commutari solent literae *s* et *x*. V. ad Liv. 26, 19, 4.

§. 3. *Quoad totum in vallem infimam dimitteret agmen*] Scribo *demitteret*. in eumdem lapidem et alibi non semel impegerunt scribae. GELEN. Sic [*demitteret*] jam Andreas, sic Aldus: sic omnes, quotquot utor: quum scribendum sit *demitterent*, nempe Samnites. Et ita uterque Vossianus. J. FR. GRON. *dimitteret* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. quod recte Gelenio displicuit: id enim admitti nequit, quum agatur de descensu in vallem infimam, quod *demittere* est. V. ad 9, 2, 9. Solent autem *demittere* et *dimittere* confundi. V. ad 34, 50, 2. *demitteret* habent excerpta Voss. utriusque, (ex quibus *demitterent* laudat tamen hoc loco Gronovius) Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 5. Harlej. 1. 2. Florent. Klock. et Gaertn. Et ita ante Gelenium ediderunt Mediolanenses anno 1505. eorumque exemplum secuti Ascensius annis 1513. et 1516. ac Paris. anno 1529. *demitterent* Leid. 2. Lovel. 1. a m. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et C. qui in cod. B. se *transmitterent* reperisse testatus est. Doujatius *demitteret* adversus Gronovium, *demitterent* substituentem, probat, et refert ad Cornelium consulem Romanum. Livium enim velle opinatur, id morae esse Samnitibus, ne Romanos invadant, quoad consul totum agmen in infimam vallem demitteret. Ut enim ipsi Samnites descenderent, non multum morae interponendum esse, atque ita Decio non futurum fuisse tempus superiorem hostium castris collem occupandi. Ejus sententiam veriorem esse puto. Praeterea *quod ad* Leid. 1. Saepe librarii τὰ *quoad* et *quod ad* commutarunt. V. ad 2, 12, 16. infra 8, 2, 4. c. 13, 14. et aliis locis.

P. Decius tribunus militum conspicit unum editum in saltu collem] Vide, an hoc locutionis sit, quod vulgo dicimus, *unus dixit mihi.* At ego *unum* pro insigni positum puto, quasi alii non tam celsi, et item omnes ab hoste insessi. GLAR. Immo vero *unus* hic redundat; sive pro eo ponitur, quod vulgo *aliquis* dicitur. Ita infra 8, 2, 8. *Ex his tot populis unus ingens exercitus duce Latino fines Samnitium ingressus.* 22, 22, 6. *Eo vinculo Hispaniam vir unus solerti magis, quam fideli, consilio exsolvit.* 45, 39, 2. *Si L. Paullus in turba togatorum unus privatus interroget.* Statius 3. Theb. 604.

nentem hostium castris, aditu arduum inpedito agmini, expeditis haud difficilem. Itaque consuli 4 territo animi, *Videsne tu*, inquit, *A. Corneli, cacumen illud supra hostem? Arx illa est spei salutisque*

Unus ut e silvis Pholoës habitator opacae,
Inter et Aetnaeos aequus consurgere fratres.

Ovid. Epist. 15. Her. 162.

Constitit ante oculos Naïas una meos.

ad quem locum v. Cel. Burmann. Ceterum male *tribunus pl.* vel *tribunus plebis*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *aditu arduum inpeditis ato*, sive *animo*, perperam Lovel. 2. *aditum arduum inpediti agmini* Florent.

§. 4. *Itaque consuli territo animi*] *deterrito* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. V. Modium ad Curtii 4, 10, 17. Deinde *animo* Voss. 2. Lovel. 3. 5. et ejusdem Hearnii L. 2. *animis* Harlej. 1. ea vox deficit in Lovel. 2. Sed nihil mutandum. *territus animi* haud magis novum in Livio videri potest, quam *nimius animi* supra 6, 11, 3. *Nimius animi quum alios principes sperneret, uni invideret.* ubi alia vide, etiam *aeger animi* ex ipso Livio laudatum. *confusus atque incertus animi* 1, 7, 6. *dubius sententiae* 33, 25, 5.

Videsne tu, inquit, A. Corneli, cacumen illud supra hostem] Asperum editumque locum intelligit, quem *verrucam* appellat Cato, ubi de simili facto Calpurnii Flammae tribuni militum bello Punico primo agebat in Originibus, auctore Gellio 3, 7. SIG. *Vides tu, inquit* Leid. 2. *Videsne, inquit* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Nihil mutandum. Supra 1, 39, 3. *Viden' tu puerum hunc, inquit?* ubi vide, quae notantur. Deinde alio ordine *supra hostem cacumen illud* Lovel. 4.

Arx illa est spei salutisque nostrae] Prima vox exsulat a Leid. 1. et Harlej. 1. exsulat etiam a Lovel. 2. 3. Voss. 2. et Gaertner. sed eorum prior insuper praefert *Id est spei salutisque nostrae*, reliqui *Illud est spei salutisque nostrae.* At Florent. jocoso errore legit *Armilla est spei salutisque nostrae. Arx* ut supra 6, 37, 10. *Consulatum superesse plebejis: eam esse arcem libertatis, id columen.* 3, 45, 8. *Non si tribunicium auxilium et provocationem plebi Romanae, duas arces libertatis tuendae, ademistis.* ubi alia vide. *Arx illa et spei salutisque nostrae* habent Harlej. 2. Portug. et Haverk. Voculas *est* atque *et* inter se commutari, videbimus infra hoc lib. ad c. 40, 1.

Si eam, quam caeci reliquere Samnites, inpigre capimus] *si eum, quem caeci Samnites reliquere* Gaertn. et Oxon. N. apud Hearnium. *si eum, quoniam caeci reliquere Samnites* Lovel. 3. *quoniam* praeferunt etiam excusi ante Aldum. Et solent haec vocabula commutari. V. supra ad 4, 48, 15. *quō*, id est *quom*, vel *quum*, pro *quam*, praefert Harlej. 1. quae et ipsa confunduntur. V. ad 27, 28, 5. *si eum locum, quem caeci reliquere Samnites* Lovel. 2. Deinde *inpigre* deficit in Lovel. 4.

nostrae, si eam, quam caeci reliquere Samnites, inpi-
5 *gre capimus. Ne tu mihi plus, quam unius legionis principes hastatosque, dederis. cum quibus ubi evasero in summum, perge hinc omni liber metu, teque et exercitum serva. neque enim moveri hostis, subjectus no-*
6 *bis ad omnes ictus, sine sua pernicie poterit. Nos dein-*

Tandem *capiemus* Harl. 2. Gaertner. Haverk. et Hearnii Oxon. B. invitis optimis: quare non audio. Praesenti usus fuisse Livius censeri potest, ut nullam moram in hac re nectendam doceat, et mox rem incipiendam esse, si consilium placeat.

§. 5. *Nec tu mihi plus, quam unius legionis principes hastatos, dederis*] Antiqua scriptura, *Ne tu mihi plus, quam unius legionis principes hastatosque, dederis.* GELEN. Principes ac hastatos ipse author post l. 8, [8.] quinis manipulis separat, et hoc triginta manipulorum agmen *antepilanos* appellatos tradit. Vide ergo, an non potius legendum *unius legionis principes hastatosque dederis*. Porro ipse author numerum certum alioqui nullum exprimit. GLAR. *Ne*, pro *Nec*, omnes nostri servant codices, nisi quod in excerptis utriusque Harlej. nihil notatum videam. *Ne* etiam superesse in Oxon. N. L. 2. et C. Hearne monuit. Quare eam lectionem contextui Liviano reddidi. Praeterea *principes hastatosque*, ut viri docti voluerunt, omnes iterum codices, praeterquam quod per errorem scribarum *princeps* sit in Lovel. 3. et 5.

Cum quibus ubi evasero in summum, perge hinc omni liber metu] *uti evasero in summum* Lovel. 3. V. ad 8, 13, 9. *ubi invasero in summum* Lovel. 1. Male. Verbum *evadere* hoc loco inlustrari potest ex illis, quae de significatione ejus tradiderunt Cel. Burmann. ad Quinctil. 8. Inst. Orat. 3. p. 707. et Cortius ad Sallust. Jugurth. 14, 9. et 52, 3. Tum *perge hic omni liber metu* Lovel. 3. V. ad 26, 13, 18. et hoc cap. §. 14. *perge hinc omne liber metu* Leid. 1. et Haverk. *perge hinc omni libri metu* Gaertn. Mox *teque exercitum serva* Lovel. 1. Haverk. et Fragm. Hav. Sed copulam *et* interceperunt primae literae vocis sequentis. V. infra ad 44, 43, 3. Insuper *teque exercitum servat* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 6. *Aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet*] Vox *Romani* deficit in Leid. 2. *virtus expediret* obfert lapsus librarius Leid. 1.

§. 7. *Nec prius ab hoste est visus, quam loco, quem petebat, adpropinquavit*] *ab hoste est usus* Voss. 2. V. infra ad 37, 51, 9. *ab hoste visus est* Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *quam in loco* Portug. et Haverk. Sed praepositio nata est a vocis praecedentis litera finali. V. ad 37, 11, 4. Paullo ante *a consule* Lovel. 2. 4. Gaertn. Fragm. Hav. Florent. omnesque edd. usque ad Gronov. qui anno 1665. *ab consule* dedit, consentientibus reliquis scriptis. Praeterea *per saltus* primi vulgarunt Basil. anno 1539. quod praeter Sigonium servarunt

de aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet. Conlaudatus ab consule, accepto praesidio, 7
vadit occultus per saltum; nec prius ab hoste est visus, quam loco, quem petebat, adpropinquavit.
Inde admiratione paventibus cunctis, quum om- 8
nium in se vertisset oculos, et spatium consuli de-

omnes, donec Gronovius eodem tempore restitueret *per saltum*, quemadmodum ante Basileenses vulgo exstabat, et Sigonius a nemine exauditus revocarat, quum ita etiam praeferant, quoscumque consului, libri scripti.

§. 8. *Admiratione paventibus cunctis, quum omnium in se vertisset oculos*] Horum duorum alterum Doujatio sufficere videtur, nec satis Livianum putat, post *cunctis* addere *omnium*: aliud etiam esse dicit *admirationem*, aliud *pavorem*. Libens itaque resecaret haec verba *admiratione paventibus cunctis*. Sed quod ad prius adtinet, observari velim, quod notat Festus v. *Cuncti. Cuncti significat quidem omnes, sed conjuncti et congregati; at vero omnes, etiamsi diversis locis sint.* ut et quod monet Servius ad Virgil. 1. Aen. 518. *Sane* cuncti *non idem significat*, *quod* omnes. *Cicero saepe ait*, Cuncti atque omnes, *quia* omnes *non statim sunt* cuncti, *nisi iidem simul sint juncti.* Verum licet ad distinctionem hanc non adtendisset Livius, an vereretur duabus vocibus ejusdem significationis uti paucissimis interjectis, qui exiguo verborum ambitu eamdem vocem bis terve adhibere veritus non est? ut supra pluribus exemplis probavi ad 1, 3, 9. Quod adtinet ad alterum, ideo *admiratione paventibus* ferre non potuisse videtur, quod *pavor* ac *timor* sive *terror* idem notasse crediderit, et quemadmodum *admiratione timere* dici nequeat, ita nec dici posse existimaverit *admiratione pavere*. Ea tamen differunt, et quemadmodum *metu*, ita etiam *spe pavere* dixit Ovid. 3. Fast. 362.

Sollicitae mentes speque metuque pavent.

Videnda sunt, quae notantur ad Silium Ital. 16, 432. ubi N. Heinsius laudat locum hunc ex passione B. Perpetuae. *Processerunt de carcere in amphitheatrum, quasi in coelum, hilares, gaudio paventes, non timore.* Ut autem *spe, gaudio pavere*, ita etiam *admiratione pavere* dicere licet. Doujatio itaque, audacissime secanti, adsentiri nequeo: praesertim quum verba haec, quae ejecta voluit, sine ulla varietate in omnibus codd. supersint, nisi quod *admiratione paventibus* perperam legat Leid. 2. Praeterea *omnium* male deficit in Lovel. 4. At *omnium int' se vertisset oculos* praefert Gaertn. frequenti lapsu scribarum, qui passim *in* et *int'*, sive *inter*, commutarunt. V. ad 38, 57, 6.

Spatium consuli dedit ad seducendum agmen] Antiqua scriptura *ad subducendum agmen*, non *seducendum*. GELEN. *ad seducendum* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *ad sucducendum* Leid. 1. Reliqui

dit ad subducendum agmen in aequiorem locum, et ipse in summo constitit vertice.
9 Samnites, dum huc illuc signa vertunt, utriusque rei amissa occasione, neque insequi consulem, nisi per eamdem

codd. mei, ut et Hearnii Oxonienses ac Neapol. Latinii cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *ad subducendum*. V. viros doctos ad Val. Max. 8, 2, 3. et Oudendorp. ad Lucani 2, 475. quibus locis illa significatio vocis *subducere*, qua hic accipi debet, pluribus inlustratur.

Et ipse in summo constitit vertice] *et in summo ipse constitit vertice* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *et ipse constitit in summo vertice* Lovel. 4. *et ipse summo constitit vertice* Voss. 2. omissa praepositione, aliis invitis, qui eam constanter servant. Liv. 6, 27, 7. *Nec per otium libertatis meminisse sinant, aut consistere in concione*. 9, 40, 3. *His dextrum cornu datum; illi in sinistro consistunt*. ubi quaedam vide. Ovid. Epist. 21. Her. 117.

Non ego constiteram sumta peltata securi;
Qualis in Iliaco Penthesilea solo.

Curtius 5, 1. *Magna pars Babyloniorum constiterat in muris*. 9, 6. *Credisne, adventu magis hostium, ut jam in vallo consisterent, quam cura salutis tuae, nos esse sollicitos?*

§. 9. *Samnites, dum huc illucque signa vertunt*] Vetusti codices *Samnites, dum huc illuc signa vertunt*, absque conjunctione. GELEN. Pall. duo, *dum huc illucque signa vertunt*. sec. *dum huc atque illuc signa vertunt*. Probo alterum. GEBH. *huc atque illuc signa vertunt* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Ita mox hoc cap. *Huc atque illuc signa moveri videtis*. 5, 8, 8. *Quum huc atque illuc signa transferrent*. Verum hanc lectionem non nisi incertae fidei codices ostentant. *huc illucque* praeferunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. quam lectionem primus recepit Aldus. Tempore enim priores *huc illuc signa vertunt* sine copula dederunt. Et ita etiam legunt Florent. Harlej. 1. et Lovel. 4. Ovid. Epist. 13. Her. 34.

— — huc illuc, quo furor egit, eo.

Epist. 20, 130.

Anxius huc illuc dissimulanter eo.

ubi v. Cel. Burmann. Male etiam *vertant* Leid. 2.

Utriusque rei omissa occasione] Pall. duo, pr. ac tert. et Campani editio *amissa occasione*. GEBH. *amissa occasione* Gronovius jam anno 1665. recte in contextum recepit. Nam praeter Leid. 2. Lovel. 5. Portug. Klock. Haverk. et Oxon. C. omnes mei Hearniique codices lectionem illam firmant. Non tantum huc illuc signa vertendo opportunam *occasionem omiserunt*, id est, ea usi non sunt, sed eamdem etiam *amiserunt*, adeo ut, licet quam maxime vellent, tamen nunc uti non possent. Infra 9, 12, 2. *Et beneficii et maleficii occasione amissa*. ubi etiam similiter variant codd. 31, 36, 3.

vallem, in qua paullo ante subjectum eum telis suis habuerant, possunt; nec erigere agmen in captum super se ab Decio tumulum. Sed quum ira in hos 10
magis, qui fortunam gerendae rei eripuerant, tum

Non satis exspectato signo, *ante tempus excitatis suis*, *occasionem bene gerendae rei amisere*. Terent. in Eun. 3, 5, 56.

— — — an ego occasionem
Mihi ostentatam tantam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam
Amitterem?

Cicero 15. ad Att. Epist. 11. *Multo inde sermone querebantur, atque id quidem Cassius maxime, amissas occasiones.* Pro Caecina 5. *Nullam esse rationem amittendi ejusmodi occasionem.* Caesar 3. belli Gall. 18. *Clamant omnes, occasionem negotii bene gerendi amittendam non esse.* Hirtius bell. Alex. 37. *Pharnaces, amissa proximi temporis occasione, suos in castra revocavit.* Alibi tamen *omittere occasionem* non damno, ut (*25, 38, 18. 28, 35, 8.) apud Val. Max. 9, 3, 1. *Primam occasionem pugnandi non omissurum se respondit.* apud Sueton. in Calig. 14. *Ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine.* et in Galba 10. *Cohortantibus invicem, ne occasionem omitterent.* ubi tamen Torrent. in libris duobus *amitterent* invenit. Frequentissima autem est commutatio verborum *amittere* et *omittere* in Mstis. V. ad 8, 27, 11. Praeterea *utriusque amissa occasione*, una voce omissa, Haverk. *utriusque rei occasione amissa* Lovel. 4.

Neque consequi consulem, nisi per eamdem vallem] Vetusti codices *insequi* habent, pro *consequi*. GELEN. *insequi* etiam omnes mei, et Neap. Latinii, neque aliquid ex suis Hearne notavit, licet monuerit, ed. Aler. *consequi* praeferre. Supra c. 24, 9. *Consul non ultra castra insecutus, a persequendo hoste exercitum continuit.* c. 36, 3. *Nec arma impigre capere, nec obsistere, nec insequi poterant.* et saepe. Mox alio ordine *subjectum telis suis eum habuerant* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Erigere agmen in captum super se ab Decio tumulum] *eripere agmen* Harlej. 5. solito scribarum errore. V. ad 3, 5, 7. De locutione *erigere agmen in tumulum* infra v. ad 10, 26, 8. Tum *in ceptum*, vel *inceptum*, Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 6, 27, 4. Deinde *supra se* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quomodo ante hoc cap. *cacumen supra hostem* dixit. Sed utrumque ferri potest, atque hae praepositiones passim in Mstis commutantur. V. supra ad 4, 22, 6. Scriptos igitur sequi malo. Hinc *a Decio* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 5. et Gaertn. Denique *tumultum* Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 3. et Harlej. 2. frequenti errore. V. ad 6, 24, 6. (* 10, 40, 8.)

§. 10. *Sed quum ira in hos magis, qui fortunam gerendae rei eripuerant*] Vocula *Sed* non est in Fragm. Hav. Deinde *tum ira* Florent. a m. 1. Voss. 2. Lovel. 3. 5. Gaertn. Portug. et Haverk. V. ad 6, 23, 3. Praeterea *ira magis in hos* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. At prae-

11 propinquitas loci atque ipsa paucitas incitat: et
nunc circumdare undique collem armatis volunt,
ut a consule Decium intercludant; nunc viam pa-
tefacere, ut degreſſos in vallem adoriantur. incer-
12 tos quid agerent, nox obpressit. Decium primum
spes tenuit, cum subeuntibus in adversum collem
ex superiore loco se pugnaturum: deinde admira-
tio inceſſit, quod nec pugnam inirent, nec, si ab
eo consilio iniquitate loci deterrerentur, opere se

positio *in* deficit in Lovel. 2. et 3. *τὸ magis* in Voſſ. 2. Mox *perpaucitas* praeferunt Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 11. *Ut a consule Decium intercludant*] *ab consule* Portug. et Haverk. *ut tribunum Decium intercludant* Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.]

Nunc viam patefacere] *nunc itinera patefacere* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. [Veith.] quae lectio ex gloſſa marginali recepta videtur. Utramque jungens Gaertn. *nec viam ac itinera patefacere* dedit. V. ad 4, 55, 5.

Ut digressos in vallem adoriantur] *degressos*, ut ante. SIG. Ita legunt Florent. Lovel. 5. et Klock. Si autem fides excerptis habenda, quibus utor, non aliter fuit in utroque Harlej. Certe quamvis hi codd. cum editione commiſſi sint, quae *degressos* praeferat, nulla tamen ex illis diversitas adnotatur. V. supra ad 4, 17, 11.

§. 12. *Ex superiore loco se pugnaturum*] *ex superiori* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *se pugnaturam* Florent. et Harlej. 1. *se pugnaturi* Gaertn.

Admiratio incessit, quod nec pugnam inirent] *qui nec pugnam* Gaertn. Mox *deterrentur*, pro *deterr'entur*, sive *deterrerentur*, librariorum errore Haverk. V. ad 40, 14, 3.

§. 13. *Quaenam illa inscitia belli ac pigritia est*] *Quaenam, ait, illa inscitia* Lovel. 2. qua librarii liberalitate non utor. V. ad 23, 45, 6. *Quaenam illa institia belli* Haverk. Tum *aut pigritia est* Lovel. 2. V. ad 21, 53, 3. *ac pugna est* Leid. 2. *ac pigritiae* Florent. Quae lectio ex eo nata est, quod verbum *est* una litera *ē* scriptum voci praecedenti adcreverit. (* v. Burm. ad Lucani 5, 211.) Contrario errore *prodita est res* datum erat, pro *proditae res*, supra 6, 30, 6. *ac pigritia*, omiſſo verbo *est*, Lovel. 4. V. supra ad 2, 33, 5. Paullo ante *Tunc centurionibus*, pro *Tum*, Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. et Fragm. Hav. Praeterea *a se vocatis*, pro *ad se*, Lovel. 5.

Quonam modo isti ex Sidicinis] Vet. lib. *aut quonam modo*. SIG. Ita non modo omnes manu, sed et typis descripti, quos vidi, praeferunt. Quid igitur Sigonio ita emendandi occasionem dederit, nescio. Ceterum verba *ex Sidicinis Campanis*

valloque circumdarent. Tum centurionibus ad se 13
vocatis, *Quaenam illa inscitia belli ac pigritia est? aut quonam modo isti ex Sidicinis Campanisque victoriam pepererunt? Huc atque illuc signa moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. opus quidem incipit nemo, quum jam circumdati vallo potuerimus esse.* *Tum* 14
vero nos similes istorum simus, si diutius hic moremur, quam commodum sit. Agitedum, ite mecum; ut, dum lucis aliquid superest, quibus locis praesidia ponant, qua

que etc. *signa moveri* deficiunt in Gaertn.

Ac modo in unum conferri, modo educi videtis] *ac modo videtis*, reliquis omissis, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Huic errori caussam dedit repetitio vocis *modo*. V. ad 9, 11, 11. *ac modo etiam unum conferre* est in Lovel. 2. Male. Supra 5, 20, 1. *Tantumque praedae fore, quantum non omnibus in unum conlatis ante bellis fuisset.* 27, 42, 8. *Suorum corpora conlata in unum sepeliri jussit.* 32, 30, 2. *Ut et ipsi conlatas in unum vires firmarent.* 33, 19, 8. *Si in unum ambo simul contulissent vires.* Pariter *in unum colligere, cogere, compellere*, et similia, de quibus v. ad 28, 3, 9. Mox *quum jam circumdato vallo potuerimus esse*, pro *circumdati*, Lovel. 5.

§. 14. *Tum vero nos similes istorum simus*] *Cum nunc nos similes* Lovel. 2. Pronomen *nos* abest a Leid. 2. et Hearnii Oxon. B. Praeterea *similes istis simus* ejusdem Hearnii codex C. V. supra ad 6, 13, 3. *similes istorum sumus* Gaertn. et Haverk. In verbis seqq. *si diutius hic memoremur*, pro *moremur*, Leid. 1. *si diutius moremur hic* Lovel. 3.

Agitedum, ite mecum, ut, dum lucis aliquid superest] *Agitedum te mecum* Voss. 2. et Haverk. *Agitedum vos mecum* Gaertn. Tum vocula *ut* deficit in Lovel. 2. et 3. cujus loco *et* praefert Lovel. 4. V. ad 21, 28, 8. sequens vox *dum* exsulat a Leid. 2. et Gaertn. tres illae *dum lucis aliquid* a Lovel. 1. Mox *praesidia sonant*, pro *ponant*, legunt Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3.

Qua pateat hinc exitus] Multitudinis numero Andreae editio *qua pateant hinc exitus*. Secundus Pal. MS. *quibus locis praesidia ponat, hinc qua pateat exitus*. GEBH. *qua pateant hinc exitus* non tantum Andreae, sed et aliae edd. praeferunt usque ad Frobenianam anni 1535. Idque, si codices accederent, non displiceret. V. ad 3, 8, 9. Nunc in nullo superest, nisi in Lovel. 5. a m. 1. reliqui omnes habent *pateat*, praeterquam Lovel. 2. qui legit *eat*, et Leid. 1. *quateat*, pro *qua pateat*, obferens. Praeterea *quia*, pro *qua*, est in Florent. V. ad 40, 29, 8. Tum *hic*, pro *hinc*, idem Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. supra hoc cap. §. 5. Denique *exercitus* Florent. *ex'citus* Lovel. 2. Solent etiam alibi hae voces

15 *pateat hinc exitus, exploremus.* Haec omnia sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravit.

commutari. V. quae supra notantur ad 5, 26, 7.

§. 16. *Sagulo gregali amictus*] Pall. pr. ac tert. *sagulo gregario.* GEBH. V. Lipsium de Milit. Rom. 2. Dial. 9. DUK. Similiter etiam legunt Lovel. 2. et 3. At *sagulo gregariā ictus* Leid. 1. *sagulo gregali amictus dicit* Hearnii Oxon. L. 1.

Centurionibus item manipularium militum habitu ductis] Pal. pr. *habitu indutus.* At tert. *centurionibus item manipularium militum habitu indutis.* Videtur mihi tamen vulgaris lectio rectior, a qua ne minimum desciscunt vetustissimae editiones. GEBH. *centurionum item manipularium militum habitu ductus* Lovel. 2. *ductus* etiam Leid. 1. et Gaertn. *indutus* Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *manipularum militum* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. a m. 1. *manipulorum militum* a m. 2. *manipularium habitu militum* vett. edd. usque ad Frobenianam anni 1535. Mox *circuire*, pro *circumire*, Voss. 2. Lovel. 3. Haverk. et quaedam ex antiquioribus excusis. V. ad 3, 6, 9. Adde Cortium ad Plinii 5. Ep. 6, 31.

§. 1. *Vigiliis deinde dispositis, ceteris omnibus tesseram dari jubet*] *Deinde vigiliis dispositis* Leid. 2. et Lovel. 1. *Vigiliis dispositis*, media voce exsulante, Gaertn. Tum *ceteris hominibus* Lovel. 4. solito lapsu scribarum. V. supra ad 3, 64, 6. Deinde *dexteram dari* Fragm. Hav. a m. 1.

Ubi secundae vigiliae buccina datum signum esset] Qui *buccina* in *buccinae* mutarunt, perperam meo quidem judicio fecerunt. GLAR. *secundae vigiliae una* Voss. 2. et Lovel. 3. *secundae vigiliae buna* Leid. 1. *secundae vigiliae bucina* Florent. Lovel. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. Utroque modo scribi posse videtur, *bucina* et *buccina.* Certe *BUCINATOR* et *BUCCINATOR* in lapidibus antiquis obvium est. Prius apud Gruter. p. 559. n. 7. alterum ibidem p. 516. n. 8. p. 551. n. 5. et p. 1116. n. 4. De ratione scribendi consulendus est Dausquej. in Orthogr. part. 2. in v. *Bucina.* *buccinae* autem in nullo scripto obvium est: sed ita praeferunt edd. vett. Pro eo postea Mediol. anno 1505. *buccina* substituerunt; quod deinde receperunt Ascens. annis 1513. 1516. et 1530. Parisini anno 1529. et inde reliqui. Insuper trajectis dictionibus *signum datum esset* Lovel. 2.

Armati cum silentio ad se venirent] Hoc lectorem morari merito potest, quomodo taciti venerint ad Decium, quibus buccina signum detur; nisi quis etiam clamore concurrere solitos post datum signum existimet. GLAR. Difficultati a Glareano propositae dupliciter Doujatius respondet. Vel enim, quum hi milites visi hostibus essent, nihil caussae fuisse, cur dando vigiliarum signo abstineretur, quasi sic latere possent: immo id ad fallendos Samnites valere potuisse, qui sic facile in animum

XXXV. Vigiliis deinde dispositis, ceteris omni- 1
bus tesseram dari jubet: *ubi secundae vigiliae buccina
datum signum esset, armati cum silentio ad se conveni-
rent.* Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convene- 2

inducerent, hanc Romanorum manum eodem loco pernoctaturam: suffecisse autem, ut in motu et congressu ad tribunum silentium observaretur; ne ad motum ac strepitum convenientium excitati hostes intentius vigilias servarent, et ita bene gerendae rei occasionem eriperent. Vel secundo subtiliorem aliquem suspicari posse existimat, tacentibus Romanorum buccinis, potuisse hos milites ad cantum hostilis buccinae, secundam vigiliam notantis, tacitos ad condictum venire. Ceterum *armati silentio ad se venirent*, sine praepositione *cum*, Hearnii Oxon. C. Male. V. ad 24, 31, 10. Deinde *ad se convenirent* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. quinque, Florent. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. Neap. Latinii, et edd. omnes, quas vidi, usque ad Frobenium, qui anno 1531. *venirent* primus vulgavit, recentioribus omnibus ejus lectionem probantibus, cujus loco alteram scripturam tot codicum testimoniis firmatam reduxi. Varro 3. de re rust. 13. *Vidisti ad bucinam inflatam certo tempore apros et capreas convenire ad pabulum.* Caussa, quae Frobenium permovit, ut *venirent* praeferret, illa fuisse videtur, quod mox sequatur *convenerunt.* Eam tamen repudiandae receptae lectioni legitimam rationem non esse, docebunt, quae notantur ad 1, 3, 9.

§. 2. *Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convenerunt*] Omnia haec verba inertia librarii desunt in Lovel. 2. *Quo ut*, pro *ubi*, legit Lovel. 5. V. ad 24, 15, 1. Tum *sicut dictum erat* Lovel. 4. V. ad 8, 7, 15. *sicut editum erat* Leid. 2. Lovel. 5. et Klock. V. infra ad 21, 62, 7. *edictum* nempe tessera. Amm. Marc. 21, 5. *Per tesseram edicto itinere in Pannonias.* Deinde *tacite convenere* Leid. 1. Verum mox sequitur, *In dextram partem taciti transibitis.*

Hoc silentium, milites, inquit] Duo codices MSS. Pall. unitatis numero *miles.* GEBH. Duo Pall. meliores cum Vossiano: *Hoc silentium, miles, inquit.* Satis commode. Sic 3, [29, 2.] *Consularem exercitum ipsumque consulem increpans, carebis, inquit, praedae parte, miles, ex eo hoste, cui prope praedae fuisti.* Supra hoc libro [c. 26, 7.] *Ostentansque insignem spoliis tribunum, hunc imitare, miles, ajebat, et circa jacentem ducem sterne Gallorum catervas.* 45, [39, 15.] *At tu, centurio, miles, quid de imperatore Paullo senatus decrerit, potius audi.* Neque impediat, quod mox ut plures appellat. Sic in hac ipsa oratione, cum dixisset: *Cum eo hoste res est*, etc. mox addit. *Nos tam paucos tot ipsi millibus hominum nec ascensu arcuerint, nec tenentes locum, quum diei tantum superesset, vallo circumdederint.* Sic enim MSS. et Campanus. non *ipse*, nec *circuerit*, nec *circumdederit. Ipsi* habet et Andreas. Sic 25, [34, 11.] *Cuneusque is hostium, qui in confertos circa ducem impetum fecerat, ut exanimem labentemque,*

runt, *Hoc silentium, milites*, inquit, *omisso militari adsensu, in me audiendo servandum est. ubi sententiam meam vobis peregero, tum, quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti transibitis: quae pars major*
3 *erit, eo stabitur consilio. Nunc, quae mente agitem, audite.*

ex equo Scipionem vidit, alacres gaudio cum clamore per totam aciem nunciantes discurrunt. Sed de his pluribus infra. J. FR. GRON. *Hoc silentium, miles, inquit* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Supra 3, 2, 10. *His vocibus irritatus miles in diem posterum in castra reducitur.* ubi similiter verbis sequentibus additur: *Tum quidem corpora cibo somnoque curant.* 4, 59, 8. *A cetera praeda Fabius militem abstinuit.* 6, 2, 12. *Praedam militi dedit, quo minus speratam a minime largitore duce, eo militi gratiorem.* c. 3, 5. *Arma secum militem ferre jubet.* c. 7, 1. *Novus hostis veteri adjunctus commovit animos militis Romani.* quo et praecedenti loco in uno tantum cod. variatur. 7, 37, 10. *Frumentatum per agros militem duci.* ubi unus cod. *milites.* 45, 43, 8. *Laetior hunc triumphum est secutus miles.* V. Scheffer. ad Justin. 11, 6, 1. Eo sensu *pedes* numero singulari pro peditibus 1, 14, 8. *Quum, velut inter pugnae fugaeque consilium, trepidante equitatu, pedes quoque referret gradum.* 2, 6, 6. *Valerius quadrato agmine peditem ducit.* c. 20, 10. *Obtestans, ut, fesso jam pedite, descendant ex equis.* c. 25, 3. *Militem avidum certaminis emittit.* 4, 26, 4. *Intentior, quam umquam antea, muniendi exercendique militem cura ducibus erat.* c. 49, 9. *Quum inter obpugnationem praedam militis fore edixisset.* 3, 62, 9. *Verecundiae erat, equitem suo alienoque marte pugnare, peditem ne ad pedes quidem degresso equiti parem esse.* ubi etiam bis *eques* pro equitibus. De quo supra v. ad 2, 20, 12. Ita *hostis* pro hostibus. V. supra ad 5, 50, 1. *mercator* pro mercatoribus. V. ad 10, 17, 6. *Romanus* pro Romanis. V. ad 3, 2, 11. Utro tamen modo legas, haud multum interest. Neque etiam, quae vera lectio sit, certum esse puto, praesertim multis primae auctoritatis codd. pro vulgata scriptura stantibus. Mox *in audiendo servabitis*, omisso pronomine *me*, ed. Parm. *ne audiendo servabitis* Lovel. 2. An voluit *me audiendo*, sine praepositione? Sed omnes reliqui libri vulgatum tuentur.

Omisso militari adsensu] V. Lipsium de Milit. Rom. 4. Dial. 9. DUKER.

Tum, quibus eadem placebunt, in dextram partem] *cum quibus* Voss. 1. et Lov. 1. Deinde *eadem placebit*, scilicet sententia, Hearnii Oxon. C. *eadem placebant* Gaertn. Hinc *in deteram partem* Leid. duo, Lovel. 4. Haverk. Fragm. Hav. et quaedam ex vett. edd. V. etiam mox ad §. 12.

Quae pars major erit, eo stabitur consilio] Vet. lib. *ejus stabitur consilio.* SIG. Quos libros habuerit Sigonius nescio, e quibus legit *ejus stabitur consilio.* Certe et Pall. MSS. triga

audite. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos 3
circumvenit hostis. virtute cepistis locum; virtute hinc,
oportet, evadatis. Veniendo huc exercitum egregium 4
populi Romani servastis; erumpendo hinc vosmet ipsos
servate. digni estis, qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi
nullius auxilio egueritis. Cum eo hoste res est, qui hester- 5

subscribit vulgatae lectioni: sicut et Andreae editio. Jam non miror in aliis codicibus hunc locum esse interpolatum, quippe et Campanus vulgavit *eorum stabitur consilio*. GEBH. Sigonius *ejus*, approbante Jureto ad Symmachum. At alterum mihi et praegnans et venustissimum. Sensus enim, quae major pars erit, quod illa secuta fuerit, eo stabitur consilio. Talia veteribus, quia quotidiana erant, et obvium, quod supplerent, quamvis curta, nihil praebebant obscuritatis: nobis cum occurrunt, potius scrutanda, quam corrigenda sunt. Facile alioqui posses: *qua major pars erit*. Sed vetus scriptura hoc vult; quae major pars erit, quod dabit vel sequetur, eo stabitur consilio. Tale est Plauti in Curcul. 2, 1, 35. *Quod eis respondi, ea omnes stant sententia*. Quod similiter integrum: Quod eis respondi, quae ejus responsi sententia est, ea omnes stant. J. FR. GRON. Lectionem Sigonii ex omnibus meis soli praeferunt Harlej. 2. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *eorum stabitur consilio* Lovel. 4. *stabilior consilio* Portug. Sed recte Gronovius receptam lectionem adversus Sigonium patrocinio suo dignam censuit.

§. 3. *Nunc, quae mente agitem, audite*] Omnia haec verba, quae constanter Msti servant, perperam decrant in vett. excusis ante Aldum, qui primus addidit. *Nunc quo mente agitem* praefert Portug. *Nuncque mente, agite, audite* Harlej. 1. De locutione *mente agitare* v. infra ad 44, 18, 1. Mox *fugat delatos*, pro *fuga*, Haverk. *fuga dilatos* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Nec inertia relictos hic vos circumvenit hostis] *nec in hericia relictos* Leid. 2. Deinde *hinc vos circumvenit* Harlej. 2. V. ad Liv. 26, 13, 13. *hic nos circumvenit* Lovel. 2. 5. et Gaertn. V. ad 34, 2, 2. *hinc nos circumvenit* Portug. At sequens *evadatis*, et quae eadem forma sequuntur, *vos* legendum docent. Mox *oportet, hinc evadatis*, transpositis vocibus, Lovel. 2. *hinc, oportet, evadetis* Leid. 2.

§. 4. *Erumpendo hinc vosmet ipsos servate*] J. Fr. Gronovius supra ad 2, 19, 5. legendum conjecit *vosmet ipsi servate*. Quamvis autem viri κριτικωτάτου judicium plurimi faciam, quum tamen nullus codicum sententiam ejus juvet, ei ut hic subscribam, a me inpetrare nequeo. Caussam vide ad locum laudatum. Ceterum verbis praecedentibus *Veniendo hunc exercitum*, pro *huc*, praefert Leid. 1. At vox illa deficit in Lovel. 3.

Pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis] *pauci opem pluribus* alio ordine Lovel. 2. qui idem cum Lovel. 3, Voss. 2. et Leid. 1. non habent ultima quatuor verba librariorum inertia omissa. *egueris* male est in Leid. 2.

§. 5. *Hesterno die delendi*

no die delendi omnis exercitus fortuna per socordiam usus non sit; hunc tam opportunum collem imminentem
6 *capiti suo non ante viderit, quem captum a nobis; nos tam paucos tot ipsi millibus hominum nec adscensu ar-*

omnis exercitus fortuna per socordiam usus non sit] *externo die* Lovel. 3. 5. Haverk. et Fragm. Hav. frequenti admodum in libris exaratis lapsu scribarum. V. ad 40, 14, 2. Vox autem *die* deficit in Florent. elisa a sequentis syllaba initiali. Tum *dedendi* Voss. 2. et Harlej. 4. V. infra hoc lib. c. 41, 4. *delendi omnes exercitus* Haverk. Praeterea *per secordiam* Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. supra ad 6, 37, 8. In verbis proxime praecedentibus *τὸ est* non conspicitur in Voss. 2. et Lovel. 3.

Inminentem capiti suo non ante viderit, quam captum a nobis] *non ante vidit* Gaertn. Cujus erroris alia exempla v. ad 40, 14, 11. *viderint* Haverk. Deinde *captum a vobis* Lovel. 4. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et, quos Hearnius consuluit, Oxon. B. ac C. quomodo in praecedentibus *vos circumvenit*, et *vosmet ipsos servate.* Quum tamen sequatur *nos tam paucos*, ubi unus tantum Lovel. 4. *vos* praefert, et in sequentibus modo secunda persona, modo, ut se etiam comprehendat, prima utatur, hic etiam, pluribus et melioribus codicibus adsentiens, nihil mutandum arbitror.

§. 6. *Nos tam paucos tot ipse millibus hominum nec assensu arcuerit*] Legendum, ut habent Pall. duo, vetustissimaeque item editiones *ascensu.* Porro Pall. tres, et Camp. *ipsi* etc. *arcuerint*, et mox *circumsederint.* GEBH. Sexta vox injuriam passa est, quum per notas scripsisset Livius; quae non ita erat exprimenda, ut vulgo factum, sed *tot ipsi millia hominum.* Non aliter loquitur 28, 28, 3. *Propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro securi percussa sunt.* Ibidemque: *Vos octo millia hominum.* Ita 30, 7, 13. vides variatum inter *millium* et *millia.* Neque ego dubito, quin a Livio scriptum fuerit 35, 3, 1. *Nec in Italia segnius Ligurum bellum crescebat. Pisas jam quadraginta millia hominum, affluente quotidie multitudine ad famam belli spemque praedae, circumsedebant.* Vulgo etiam *millibus.* JAC. GRON. *ascensu* omnes praeferunt excusi usque ad Gruter. cujus primae ἐκδόσεις habent *assensu* operarum errore, quem ipse Gruterus in postrema ed. castigavit. Et tamen *assensu* legunt etiam Leid. 2. Portug. et Haverk. *abscensu* Fragm. Hav. a m. 1. *ascensum* Leid. 1. Deinde *tot ipse* etc. *arcuerit*, et mox *circumsederit*, primum obcurrit in Froben. anni 1531. Pleraeque enim priorum edd. *tot ipsi* etc. *arcuerit*, vel *arcuerint*, et *circumsederit.* Sola Paris. anni 1529. *tot ipsi* etc. *arcuerint*, et *circumsederint.* Et ita non tantum superest apud Latinium in Neapol. et apud Hearnium in Oxoniensibus, sed etiam in omnibus meis; nisi quod *arguerit* et *circumsederit* fit in Klock. *arcuerunt* et *circumsederunt* in Port. et Lov. 5. *arguerint* et *circumsederunt* in Leid. 1. Harlej. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *arguerint* et *circumsederint* in Flor. Voss. u-

cuerint; nec tenentes locum, quum diei tantum superesset, vallo circumdederint. quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum, oportet, fallatis; immo necesse est. In eo enim loco res sunt nostrae, ut vobis ego 7

troque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Gaertn. At solito errore *arceo* et *arguo* in Mſtis commutare librarii consueverunt. V. ad 6, 25, 6. Ceterum *tot ipsi* etc. *arcuerint*, et *circumsederint* emendandum esse, monuit jam supra Gronov. hoc cap. ad §. 2. et antea in pr. edit. notarum ad l. 38, 29. idque etiam anno 1665. recte in contextum recepit. Non displicet etiam Cl. Jac. Gronovii conjectura *millia*, quamvis omnes codd. servent *millibus*, vel *milibus*, nisi quod *militibus* sit in Haverk. sollemni lapsu, de quo v. ad 23, 41, 10. Nam, ut observat, vox illa per epitomen *M*, vel *CIↃ*. vel ∞. scripta fuerat, in qua exponenda facillime error committi potuit. V. infra ad 25, 9, 16. Ita *ipsi tot millia* dictum erit per epexegesin, in scriptis Livii saepius obviam. V. infra ad 40, 36, 8. Praeterea *nec cernentes locum*, pro *tenentes*, Lov. 2. *nec tenente locum* Haverk. Hinc *dum diei tantum*, pro *quum*, Gaertn. V. ad 1, 40, 7. *quum dl tantum* Harlej. 1.

Quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum, oportet, fallatis] *videntem atque vigilantem* Lovel. 5. et Portug. *videntem atque evigilantem* Haverk. Tum *eluxeritis* Lovel. 5. qui error ex confusione literarum *s* et *x*, alibi saepe in Mſtis obvia, profluxit. V. ad 26, 19, 4. Deinde *septum*, pro *sopitum*, Gaertn.

§. 7. *In eo enim loco res sunt nostrae*] Concisius Pall. duo meliores *In eo res sunt nostrae*. GEBH. Duo meliores Pall. et Vossianus [sec.] recisis duabus vocibus, *In eo res sunt nostrae:* quae auctoritas vehementer illas mihi suspectas facit. 2, 17, 5. *Et quum, vineis refectis aliaque mole belli, jam in eo esset, ut in muros evaderet miles.* Inserit quidem Sigonius τὸ *res;* sed meliores eo carent, et verbum *esset* respicit militem. Cornelius Nepos in Militiade [7.] *Cum jam in eo esset, ut oppido potiretur.* Idem Pausania [5.] *Cum jam in eo esset, ut comprehenderetur.* Servius ad 3. Aen. [286.] *Gestamen Abantis*] *Cumque in eo essent, ut jam civitatis potirentur.* J. FR. GRON. *In eo res sunt nostrae* etiam Lovel. 3. Ita infra 8, 27, 3. *Jamque in eo rem fore, ut Romani aut hostes aut domini habendi sint.* 30, 19, 3. *Non in eo esse Karthaginiensium res, ut Galliam atque Italiam armis obtineant.* 33, 41, 9. *Quum res non in eo esset, ut Cyprum tentaret.* Similiter apud Graecos locutus est Aristoph. in Plut. 399.

Οὐκ ἔσι πω τὰ πράγματ᾽ ἐν τούτῳ.

Res nondum in eo sunt. Similiter ἐν τούτοις et ἐνταῦϑα iisdem in usu esse, docuit Doct. van Staveren ad Nepot. Militiad. 7. Quaedam etiam supra v. ad 2, 17, 5. Et sane Livius, si in hac locutione vocem per ellipsin omissam *locus* addat, praepositionem *in* omittere solitus est. Ita supra 2, 47, 5. *Missis ad consules nunciis, quo lo-*

magis necessitatis vestrae index, quam consilii auctor,
8 *sim. neque enim, maneatis, an abeatis hinc, deliberari potest; quum, praeter arma et animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit, fameque et siti*

eo res essent. 8, 35, 6. *Cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papirius, gratiam fecisset.* Et ita, qui Livium imitari amat, Silius Ital. 1, 598.

O patria, o fidei domus inclita, quo tua nunc sunt Fata loco?

Ubi quaedam notavi. Attamen nec vulgatum hoc loco servanti adversor; utpote quod in reliquis, iisque optimae fidei, codicibus constanter superest. Nam et alii ita locuti, et Livius in similibus locutionibus praepositionem addere non refugit. Terent. in Phorm. 2, 4, 6.

— — Videtis, quo in loco res haec siet.

et 3, 1, 9.

Loquere obsecro, quonam in loco sunt res et fortunae meae.

Seneca in Hippol. 358.

Altrix, profare, quid feras, quonam in loco est Regina?

Cato apud Quinctil. 9. Inst. 2. p. 774. *Cedo, si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis.* Sallust. Catil. 58. *Nunc quo in loco res nostrae sint, juxta mecum omnes intellegitis,* ubi v. Cortium. Livius autem non tantum *esse ingenti gloria, esse aliquo statu,* sed etiam *esse in ingenti gloria, in majore dignitate, in maximo honore, in aliquo statu* dixit. V. supra ad 2, 22, 6. et infra ad 35, 8, 2. Quin etiam ipsum hoc nostrum infra occurrit 37, 14, 5. *Qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturus fuerit.* Ceterum *res sunt ure,* id est *vestrae,* Lovel. 5.

Ut vobis ego magis necessitatis vestrae index] *ut vobis g°,* id est *ergo,* Leid. 1. saepius obvia scribarum aberratione. V. ad 37, 53, 11. et mox hoc cap. ad §. 12. *ut ego vobis* editi ante Jac. Gronov. qui voces transposuit; neque ulli meorum ab eo dissentiunt, nisi forte Florent. ex quo nihil notatur. Tum vox *necessitatis* deest in Leid. 2. *vestrae* in Harlej. 2. et Portug. Deinde *iudex* praefert Haverk. V. supra ad 5, 26, 6.

§. 8. *Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari potest*] Particula *enim* exsulat ab Harlej. 1. *neque enim maneatis hic, an abeatis, deliberari potest* habet Lovel. 4. *an abeatis hic* Portug. V. ad 26, 13, 13. *habeatis hinc* Leid. 1. Lovel. 3. 5. Klock. Gaertn. et Haverk. V. ad 22, 59, 19. *beatis hinc* Florent. a m. 1. sed postea litera *a* adscripta est, ut sit *abeatis.*

Quum, praeter arma et animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit] *praeter arma animos,* omissa copula, Voss. 2. et Lovel. 8. Tum *nihil nobis* Lovel. 4. et Gaertn. Hinc *relinqui,* neglecta voce *fecerit,* Lovel. 1. *fecerit reliqui* Gaertn. *reliqui paraverit* Leid. 1. Male. Infra 9, 24, 13. *Quos reliquos fortuna ex nocturna caede ac fuga fe-*

moriendum sit, si plus, quam viros ac Romanos de-
cet, ferrum timeamus. Ergo una est salus erumpere 9
hinc atque abire. id aut interdiu aut nocte faciamus,
oportet. Ecce autem aliud minus dubium. quippe si 10

cerat. (*22, 55, 5.) 26, 47, 1. *Sua omnia, quae reliqua eis bellum fecerat, restituit.* Cic. 3. in Verr. 48. *Quibus nihil, non modo de fructu, sed ne de bonis quidem suis, reliqui fecit.* Pro Sulla 32. *Quod fortuna in malis reliqui fecit, id sibi ne eripiatur, vos obtestatur.* V. Gifan. Observ. in ling. Lat. v. *Reliqui.* Ceterum post *fecerit* in prioribus edd. duplex *σιγμα* ponebatur; in Elzevir. Heinsii et quibusdam aliis recentioribus *σίγμα τέλειον.* Male. Sequentia enim *fameque et siti moriendum sit* pendent a praecedenti particula *quum*, unde et haec verba. Interpunctionem itaque mutavi, et cum Hearnio post verbum *fecerit* minorem distinctionem recepi.

Fame et siti moriendum sit] Iterum iidem codices adstipulante editione Campaniana, *fameque et siti. que* particula in Pal. sec. inter lineas inserta est. GEBH. Omnes etiam nostri *fameque et siti*, solis tantum exceptis Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. forte etiam Florent. ex quo nihil notatum video. *fameque* jam Cl. Jac. Gronovius in contextum recepit, quem Clericus secutus est.

Plus, quam viros ac Romanos decet] *viros ac armatos* Lovel. 4. Male. Numquam enim, aut certe non nisi locis mendae suspectis, Livius vocula *ac* sequente alia, quae a vocali incipit, usus est. V. ad 10, 36, 17. Vulgatum probum est. Ita supra 1, 59, 4. *Auctorque, quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi adversus hostilia ausos.* ubi quaedam vide. 9, 24, 8. *Vos et decem numero, et, quod plus est, Romani, Romanorumque fortissimi viri estis.* 22, 60, 12. *Nec viros quidem, nec Romanos vos duceret, si nemo tantae virtutis exstitisset comes.*

§. 9. *Id aut interdiu aut nocte faciamus, oportet*] *illud aut interdiu aut nocte* Harlej. 2. *id autem interdiu aut nocte* Lovel. 5. V. ad 4, 42, 6. et mox §. seq. *aut id interdiu aut nocte* edd. vett. ante Aldum. *id interdiu aut nocte* Lovel. 2. V. infra ad 41, 12, 8. *id aut interdiu ac nocte* Voss. 1. et Leid. duo, frequenti scribarum errore. V. ad 21, 53, 3. *id interdiu aut noctu* Lovel. 4. Cujus librarius in ea fuisse videtur opinione, quasi illud *interdiu* requireret, ut eadem forma *noctu* adderetur: quod tamen saepissime fallit. Exempla ex Livio quaedam notavit Gronov. infra ad 29, 14, 3. Adde supra 1, 47, 1. *Nec nocte nec interdiu virum conquiescere pati.* Ita et Sueton. in Caes. 65. *Subinde observandum se admonens, repente interdiu vel nocte subtrahebat.* V. Ursin. ad Sallust. Jug. 38. Paullo ante trajectis vocibus *una salus est* Leid. 2. et *obire*, pro *abire*, Gaertn. V. ad 9, 9, 1.

§. 10. *Ecce hoc aliud minus dubium*] Vet. lib. *Ecce autem aliud.* SIG. Sola Andreae editio exhibet hanc lectionem: nam Campan. cum Pall. duobus *Ecce*

lux exspectetur, quae spes est, non vallo perpetuo fossaque nos septurum hostem? qui nunc corporibus suis subjectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui, si nox opportuna est eruptioni, sicut est, haec profecto
11 *noctis aptissima hora est. Signo secundae vigiliae convenistis, quod tempus mortales somno altissimo premit. per corpora sopita vadetis; vel silentio incautos fallen-*

autem aliud minus dubium. quam scripturam, repertam quoque in Palat. sec. interpolatores corruperunt, substituto *Ecce haud aliud.* GEBH. Sigonii liber, Thuan. duo Pall. duoque Voss. editt. Campanus, Aldus, Juntas: *Ecce autem aliud.* Alludit Pall. tertius: *Ecce haud aliud.* Quid moramur? Plautus Menaechm. 5, 2. *Ecce autem litigium.* Cicero ad Attic. 14. Ep. 3. *Ecce autem structores nostri ad frumentum profecti.* Eodemque epist. 13. *Ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia fixit legem.* 2. de Oratore, *Ecce autem quum te nihil aliud profecisse arbitrarer.* 1. in Verrem [6.] *Ecce autem repente his diebus paucis, comitiis consularibus factis.* J. FR. GRON. *Ecce hoc aliud* in solo apud me superest Harlej. 2. *Ecce aut aliud* in Gaertn. Sed *aut* et *autem* passim commutantur. V. ad verba praec. Ex ea deinde scriptura alii ulterius corruperunt, et *Ecce haud aliud* dederunt, quod Hearne se quoque in Oxon. L. 1. reperisse testatus est. Solent enim *aut* et *haud* in scriptis confundi. V. infra ad 28, 2, 11. Reliqui omnes mei *Ecce autem aliud.* Quod recte viri docti Livio reddiderunt. Terent. in Eun. 2, 3, 6. *Ecce autem alterum. Nescio quid de amore loquitur.* Notat autem Asconius ad ultimum a Gronovio laudatum locum Cic. *Ecce autem*] *Proprium hoc Ciceronis est in rebus inprovisis. quod cum cura Virgilius et legit et transtulit. ut* [2. Aen. 203.]

Ecce autem gemini a Tenedo.

V. etiam Servium ad laudatum Virgilii locum, Tursell. de Partic. Lat. Orat. 48. et Cortium ad Sallust. Jug. 14, 11. *ecce aliud* supra erat 2, 36, 7. *Ecce aliud miraculum.* Doujatius existimat, Livium velle, haud dubie minus periculosum consilium posterius, nempe erumpendi de nocte. Perspicuum itaque magis fore arbitratur, si legamus *Hocce autem illo minus dubium.* Praeterea *majus dubium* Portug. a m. 1. et Gaertn. De hoc errore infra v. ad 45, 25, 7.

Corporibus suis subjectis undique cinxerit collem] Malim *objectis.* J. FR. GRON. Quum tamen Decius cum suis in vertice collis consistant, quem corporibus colli subjectis undique cinxerunt hostes; atque in vulgatam lectionem conspirent omnes codices, nihil etiam mutandum puto. Ita cap. praec. *Neque enim moveri hostis, subjectus nobis ad omnes ictus, sine sua pernicie poterit.* Et paullo post: *In qua paullo ante subjectum eum telis suis habuerant.* Supra etiam hoc lib. c. 24, 9. *Subjicere exercitum pugna fessum tumulis ab hoste occupatis nolebat.* ad quem locum v. quae notantur. Doujatius etiam vulgatum prae-

tes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi.
Me modo sequimini, quem secuti estis. ego eamdem, 12
quae duxit huc, sequar fortunam. Quibus haec saluta-
ria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus
transite.

XXXVI. Omnes transierunt, vadentemque per 1
intermissa custodiis loca Decium secuti sunt. Jam 2

fert, et notat, idem hic valere *subjectis*, id est, obpositis ab inferiori loco. Paullo ante *septum hostem*, pro *septurum*, Harlej. 1. *septuri hostem* Gaertn.

Atqui, si nox opportuna est eruptioni, sicut est, haec profecto noctis aptissima hora est] *Atque*, vel *Atq; si nox* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Male. Sed ita saepe lapsi sunt scribae librarii. V. supra ad 3, 52, 8. *At si nox* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde τὸ *est* deficit in Lovel. 5. Insuper *ut est* praefert Lovel. 2. quae ejusdem potestatis voculae etiam alibi commutantur. V. supra hoc lib. c. 13, 8. Praeterea *hoc profecto noctis aptissima hora est* Lovel. 1. Similiter *h*, per cornu trajecta lineola, pro *haec*, Lovel. 3. Ita fere *hoc solatii* infra 30, 13, 13. ubi alia vide. Sed vulgatum, quod reliqui tuentur, non muto. Denique ultimum *est* deficit in Gaertn. Forte librariis, qui vel primo, vel ultimo loco id omiserunt, gemina ejus repetitio displicuit. At infra v. ad 35, 1, 12.

§. 11. *Signo secundae vigiliae convenistis*] *convenietis* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. C. et in margine N. Verum id initio capitis adversatur, unde jam eo tempore convenisse constat. Mox *mortales* deficit in Lovel. 2.

Incautos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi] *incautos pallentes* Leid. 1. et Harlej. 1. Tum *clamorem inituri* Haverk. insulse. Librarii autem animo adhuc inhaerebat modo praemissa vox *clamore*.

§. 12. *Ego eamdem, quae duxit huc, sequar fortunam*] g? sive *ergo eandem, quae huc duxit, sequamur fortunam* Lovel. 2. Male. Illis enim, quos, ut se sequerentur, adhortatus erat, indicat, quid ipse facere proposuisset. *ego* et *ergo* commutari modo vidimus ad §. 7. *ego tandem, quae vos duxit huc* Leid. 2. *tandem* autem etiam Lovel. 3. Ita nonnumquam librariorum inertia peccatum est in Mstis. V. supra ad 5, 26, 8. c. 53, 2. et alibi (* 31, 32, 2. 35, 37, 5.) *ego eamdem, quam dixit huc* Lovel. 1. a m. 1. *ego eamdem, qua duxit huc* Lovel. 5. et Fragm. Hav. Paullo ante *qui secuti estis*, pro *quem*, Haverk.

Quibus haec salutaria videntur] Similem formulam, in senatusconsulto per discessionem faciendo usitatam, inlustrat Brisson. de Formul. l. 2. pag. m. 183. Ceterum *in dexteram partem*, pro *dextram*, Leid. 2. Lovel. 4. Haverk. Fragm. Hav. et quaedam ex vett. edd. V. etiam supra hoc cap. §. 2.

§. 1. *Omnes transierunt, vadentemque*] *Omnes transiverunt* Lov. 5. Tum *volentemque* Gaertn.

§. 2. *Jam evaserant media ca-*

evaserant media castra, quum superscandens vigilum strata somno corpora miles offenso scuto prae-

stra] *per media castra* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav, a m. 2. Infra 9, 2, 8. *Si ire porro pergas, per alium saltum artiorem inpeditioremque evadendum.* At integerrimi codices vulgatum servantes eam lectionem veriorem esse evincunt. Infra 45, 41, 4. *Inter praesidia ejus saltum ad Petram evasi.* Ubi v. quae notavi.

Quum superscandens vigilum strata somno corpora] Tò *quum* male deficit in Haverk. *vigilum castra somno corpora* habet Klock. *vigilum strata somnino corpora* Florent. a m. 1. in quo postea prima litera τοῦ *somnino* erasa est. Sed edita lectio vera est. *Stratus somno*, ut *sterni leto* Silius Ital. dixit 10, 32.

— — — Labienus et Ocris
Sternuntur leto atque Opiter.

sternere ictu cuspidis Ovid. 12. Met. 74.

Troaque Peliacae sternebat cuspidis ictu
Agmina.

stratus caede Liv. 4, 29, 1. *Messium inpetus per stratos caede hostes extulit ad castra.* Neque multum abit, quod obcurrit 27, 47, 9. *Fessique aliquot somno ac vigiliis sternunt corpora passim.* Quin et ipsum hoc infra est 37, 20, 5. *Pars vescentes sub umbra, quidam somno etiam strati.*

Quo excitatus vigil quum proximum movisset, erectique alios concitarent] Meliores Pall. bini *quo exterritus vigil. is cum proximum movisset: exciti alios concitarent.* GEBH. Duo meliores Pall. et Voss. *quo exterritus vigil.* Num fuit *quo expergitus?* Nam quod Diomedes [1. Gramm. p. 372.] *expergitum* aït dici, qui satiatus somno sponte evigilat, *experrectum* autem a quiete impeditum, *expergefactum* denique, qui per alium a somno excitatur; id equidem tale esse arbitror, qualia multa sunt horum. Festus contra. *Expergitus, ab alio excitatus, quem solemus dicere expergefactum. Experrectus, a porrigendo* (ita scribendum) *se vocatus, quod facimus recentes a somno.* Censorinus de die Natal. c. 12. *Pythagoras, priusquam se somno daret, et cum esset expergitus, cithara, ut ferunt, cantare consueverat.* ex MS. Modii epistola 89. Arnobius l. 5. [p. 155.] *Expergitosque illos statim perdocuisse regem.* Chiflet. *exercitus.* Voss. *excitatus.* sed in margine eadem fere manu *excitus*: quod etiam non incommodum. Mirum vero et eosdem duos Pall. pro *erectique* habere *excitique.* 4, [27, 6.] *Clamor subito ortus, non consulis modo vigiles, exercitum deinde omnem, sed dictatorem quoque somno excivit.* 24, [40, 13.] *Ipse rex, sicut somno excitus erat, prope seminudus fugiens.* Sallustius Jug. [72.] *Interdum somno excitus arreptis armis tumultum facere.* Tacitus 3. Hist. [55.] *Vitellius ut e somno excitus.* J. FR. GRON. *quo exterriti vigiles proximos monent, ut exacti alios concitarent* in Oxon. L. 2. se invenisse, Hearne profitetur. eodem etiam modo in cod. C. nisi quod is obferat *moverunt. excitatus vigil*, omisso pronomine *quo*, est in Harlej. 1. *quo excitatus*, sine τῷ *vigil*, in Gaertn. At duobus optimis

buit sonitum. quo excitatus vigil quum proximum movisset, erectique alios concitarent, ignari cives

Pall. apud Gebhardum per omnia consentiunt Voss. 2. et Lovel. 3. Est enim Voss. 1. in cujus contextu *exitatus*, sed in margine eadem fere manu *excitus* legi, Gronovius monuit. quod idem de Oxon. N. etiam Hearne testatur, nisi quod vox *excitus* scripta sit ab alia manu. *exterritus*, pro *excitatus*, praeferunt etiam Fragm. Hav. a m. 1. et Lovel. 2. in margine: in quorum priori a manu altera emendatum est *excitatus*, in posterioris autem contextu scriptum fuerat *ex'citus*, id est *exercitus*, quemadmodum exaratum exstat in Leid. 1. *excitus* vero legunt Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *proximos movisset* codex N. apud Hearnium. *proximum movissent* Florent. Deinde *erecti alios concitarent* Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Puto vel legendum, ut vulgo editur, *quo excitatus vigil*, vel recipiendum, ut quidam scripti habent, *quo excitus vigil*. Certe passim *excitus* et *excitatus* commutantur a librariis. V. infra ad 28, 24, 4. Tò *excitus* autem deinceps mutatum est in *ex'citus*, vel *exercitus*, ut etiam alibi factum est. V. ad 10, 30, 1. [5, 47, 4.] At pro *exercitus* postea alii dederunt *exterritus*, quae et ipsae voces interdum inter se commutantur. V. Miscell. Obs. tom. 1. p. 3. *Exterritus* denique in *expergitus*, ut Gronovius conjicit, mutandum non existimo. Ut enim codicum dissensum taceam, non modo Livius, verum etiam ne ullus quidem aequalium, ea voce usus est. Neque videtur etiam aevi Liviani esse. Non aliunde enim, quam ex antiquioribus Valerio Antiate, Lucilio, Lucretio et Varrone, vel ex recentioribus, qui obsoleta eorum verba captare gavisi sunt, Apulejo, Arnobio, ac Macrobio exempla Laurenbergius in Antiquario laudavit. Verbum *excitare* in hac re sollemne esse, supra docui ad 5, 47, 3. Neque minus usitatum in eadem re est *excire* et *excire somno*. Supra 1, 7, 6. *Hercules ad primam auroram somno excitus*. 5, 47, 4. *Clangore eorum alarumque crepitu excitus M. Manlius*. 42, 64, 3. *Media nocte profectus, ut prima luce adgressus falleret. Nequidquam. primae stationes oppressae tumultu ac terrore suo ceteros exciverunt*. Alia exempla ex Livio laudat Gronovius. V. etiam Cl. Dukerum ad Florum 1, 13, 15. Adde insuper Cortium ad Sallust. Jug. 70, 2. ubi, pro *excitus*, alios codd. *exercitus*, *exercitatus* et *excitatus* praeferre, notavit. Ceterum Gronovius in priore ed. notarum sicut *movisset* nondum loco movet, ita arbitrandum relinquit, sitne melius *monuisset*. Verum quum in posterioribus curis hanc conjecturam omiserit, eam etiam sprevisse videtur. [*quo exterriti vigiles proximos movent ut erecti alios* Veith.]

Ignari, *cives an hostes essent*, *praesidium erumperet*, *an consul castra cepisset*] *cives an hostes erumperet*, duabus vocibus neglectis, Lovel. 1. *cives an hostes erumperent* Leid. 2. *cives an hostes praesidium erumperent* edd. pr. usque ad Mediol. anni 1505. quae eamque secuta Aldina restituerunt, ut nunc recte editur. Praeterea *praesidium an erumperet*, *an consul* Voss. 2. quod non est necesse. Saepissime enim prior dubitandi particula subticeri solet. V. supra ad 2, 8, 8. et 4, 55,

an hostes essent, praesidium erumperet, an consul
3 castra cepisset: Decius, quum non fallerent, clamorem tollere jussis militibus, torpidos somno insuper pavore exanimat; quo praepediti, nec arma inpigre capere, nec obsistere, nec insequi poterant.

8. Deinde *ac consul* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 3. *Decius, quum non fallerent, clamorem tollere*] Vet. lib. *quando non fallerent.* alii *quoniam non fallerent.* SIG. *quoniam non fallerent* habent omnes nostri libri. GEBH. *qui non fallerent* Gaertn. *quem non fallerent* Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 2. *quoniam*, sive *qm*, *non fallerent* Florent. Leid. 1. Voss. 1. Lovel. 3. 4. 5. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. quas vidi, usque ad Frobenianam anni 1531. quae substituit *cum*. Et *quum* etiam dare voluisse videtur Aldus, ubi tamen errore operarum, ut puto, exstat *quem*. Ita alibi variant codd. scripti. V. ad 4, 29, 6. *qm* etiam, sive *quoniam*, et *qn*, sive *quando*, commutantur in membranis vetustis. V. ad 29, 1, 7. Praeterea *Decius clamorem, qm non fallerent, tollere* praefert Lovel. 4.

Torpidos somno insuper pavore exanimat] Male edidit Campan. *trepidos somno.* Inter lineas habet quoque Pal. sec. *insuper et pavore exanimat.* 25, 38, 17. *Tum inter tot torpidos somno paventesque ad necopinatum tumultum et inermes in cubilibus suis oppressos illa caedes edatur.* GEBH. Ut hic *somno torpidus*, ita *stupore torpidus* infra 22, 53, 6. *Quum stupore ac miraculo torpidos defixisset.* (*ubi similiter variant libri.) Deinde *insuper et pavore* etiam Harlej. 2. *insuper clamore exanimat* Lovel. 4.

Quo praepediti, nec arma inpigre capere, etc. *poterant*] *quo perpediti* Fragm. Hav. a m. 1. *quo impediti* excusi ante Aldum, qui, consentientibus reliquis scriptis meis, *praepediti* recte restituit. Est enim hoc Livio amatum saepiusque usurpatum vocabulum. V. infra ad 28, 1, 6. Tum *umquam*, pro *poterant*, Haverk. *desistere* etiam, pro *obsistere*, male Gaertn. V. infra ad 27, 7, 3.

§. 4. *Inter trepidationem tumultumque Samnitium*] *Inter tumultum trepidationemque* Lovel. 4. Sed copulam *que* omittit Leid. 2. Sequentia ita exhibet Haverk. *Samnitum praesidium Romanus, obviis custodibus caesis, ad castra consul pervadit. consul* autem, pro *consulis*, etiam habent Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 10, 10, 2.

§. 5. *Aliquantum supererat noctis*] Ita primus Aldus edidit, et omnes codices, quos consului, praeferunt praeter unum Lovel. 4. Is autem *aliquantulum* exhibet: cum quo faciunt Aldo antiquiores. Ita infra 21, 12, 2. *Tribus arietibus aliquantulum muri discussit.* c. 31, 4. *Agri aliquantulum amplexi confluunt in unum.* Sequor tamen potiores scriptos. V. ad 21, 28, 11. Saepe *aliquantum* et *aliquantulum* in Mstis permutantur. V. supra ad 1, 7, 9. 2, 30, 11. 5, 21, 14. 6, 22, 8. 39, 29, 1. (*32, 23, 6.) Doct. Torren. ad Val. Max. 3, 1, 1. et alios alibi.

Inter trepidationem tumultumque Samnitium, prae- 4
sidium Romanum, obviis custodibus caesis, ad ca-
stra consulis pervadit. Aliquantum supererat no- 5
ctis, jamque in tuto videbantur esse; quum Decius, *Macti virtute*, inquit, *milites Romani*, *este*.

Jamque in tuto videbantur esse] Ita Rott. Voss. duo, Flor. editique, non *videbatur*. J. FR. GRON. Similiter etiam Hearnii Oxonienses, et omnes mei, excepto solo Portug. qui *videbatur* ostentat. Hoc autem monendi occasionem Gronovio dedit editio Gruteri prior, in qua quum *videbatur* receptum fuisset, idem postea servarunt recentiores omnes, usque ad Jac. Gronovium, qui recte *videbantur* revocavit.

Quum Decius, Macti virtute, inquit, milites Romani, este. vestrum iter] Voces *quum Decius* deficiunt in editis ante Aldum, qui primus addidit. Easdem servant omnes codd. Deinde *inquit*, *Macte virtute* Lovel. 1. *Macte virtute inquit* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 3. 4. 5. Florent. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. *Macte virtutis* Lovel. 2. Sed, Livium voci *Macte* perpetuo casum sextum junxisse, supra vidimus ad 2, 12, 14. quamvis etiam alii junxerint casum secundum. Vulgatum vero *Macti* defendit locus, etiam apud Lexicographos notus, Plinii 2. H. N. 12. *Macti ingenio este*, *coeli interpretes*, *rerumque naturae capaces*. Tum *inquit*, *milites Romani*. *ecce vestrum iter* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] Similiter etiam Gaertn. nisi quod in eo deficiat τὸ *inquit*. Alio ordine *milites Romani, inquit. recte vestrum iter* Lovel. 2. *inquit*, *milites. recte vestrum* Harlej. 1. *inquit*, *milites Romani* desunt in Voss. 2. Lovel. 3. et Leid. 1. quorum duo priores praeterea legunt *recte nostrum iter*. posterior *recte vestrum iter*. At *inquit*, *milites Romani*. *Etenim vestrum iter* edd. vett. ante Aldum. Male. Livius enim omnibus locis, quibus hac formula usum fuisse vidimus ad 2, 12, 14. semper numero singulari dixit *macte esto*, Plinius autem l. l. *macti este*. *inquit*, *milites Romani*, *acie virtute*. *ecce vestrum iter* Fragm. Hav. a m. 1. in quo *este* emendatur a manu altera.

Iter ac reditum omnia secula laudibus ferent] MS. *itum*. Sic Suet. in Tiber. 38. *Vota pro itu et reditu suo suscipi passus*. Frequens est in nummis et marmoribus locutio. V. etiam Nonium in *Itum*. KLOCK. *itum ac reditum* etiam Leid. 2. Ceteri omnes stant pro alia lectione: quare uni aut alteri adsentiri non audeo. Quod autem Klockius locutionem in marmoribus frequentem dicat, verum est; in nummis tamen nondum reperta est. Vox *omnia* deficit in Lovel. 3. *omnia laudibus efferent secula* habet Lovel. 4. *omnia secula laudibus efferent* Neapol. Latinii. Sed vulgatum satis placet. Supra 2, 49, 1. *Fabios ad coelum laudibus ferunt*. Mox hoc cap. *Decium in coelum ferunt*. 9, 10, 3. *Eum laudibus ad coelum ferebant*. 7, 10, 14. *Mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit*. Adde Cortium ad Plinii 4. Epist. 27,

vestrum iter ac reditum omnia secula laudibus ferent.
6 *Sed ad conspiciendam tantam virtutem luce ac die opus est. nec vos digni estis, quos cum tanta gloria in castra reduces silentium ac nox tegat. hic lucem quieti opperiamur.*
7 Dictis obtemperatum. atque ubi primum inluxit, praemisso nuncio ad consulem in castra, ingenti gaudio concitantur: et, tessera data, incolumes reverti, qui sua corpora pro salute omnium haud dubio periculo objecissent, pro se quisque

2. Male etiam *refert*, pro *ferunt*, Florent.

§. 6. *Ad conspiciendam tantam virtutem, luce ac die opus est*] *ad conspiciendum tantam virtutem* Leid. 2. *ad conspiciendam virtutem, tantum luce* Leid. 1. Mox, addita voce, *nec vos digni estis, milites, quos* etc. Leid. 2.

Hic lucem quieti opperiamur] *quiete opperiamur* Haverk. Sed supra habuimus hoc lib. c. 26, 1. *Quum stationibus quieti tempus tererent.* 1, 28, 2. *Proximi constitere.* ubi vide. 22, 12, 7. *Occultus subsistebat.* ubi etiam alia videri possunt. Praeterea *opperiemur* Florent. Lovel. 4. et Neapol. Latinii. Similiter centurio ex praesidio revertens inquit 5, 55, 1. *Signifer, statue signum: hic manebimus optime.*

§. 7. *Praemisso nuncio ad consulem in castra, ingenti gaudio concitantur*] Forte *praemisso nuncio ad consulem, castra ingenti gaudio concitantur.* J. FR. GRON. Gronovii conjecturam probat Lov. 4. Neque multum abit lectio Neapol. Latinii, *ad consulis castra, ingenti gaudio.* Si plures codd. accederent, Gronovio consentirem. Nunc tamen, quum reliqui vulgatum servent, τὸ *in* excidisse videtur ob vocis praecedentis literam postremam, ut saepe factum. V. infra ad 10, 13, 3. Paullo ante *atque primum ubi illuxit* Voss. 2. *atque ut primum illuxit* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Ita saepe variant codices. V. infra ad 24, 15, 1.

Incolumes reverti, qui sua corpora] *quia sua corpora* Voss. 2. Leid. duo, Lov. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Saepius ita peccasse librarios, ut *qui* et *quia* inter se commutarent, infra videbimus ad 36, 33, 5.

Pro se quisque obviam effusi] Hoc quoque tessera data facere jussos arbitror: neque enim injussu consulis licuisset. De usu tesserarum ad varia mandata v. Lipsium 5. de Milit. Rom. Dial. 9. Adde Liv. 27, 46, 1. DUKER.

Singulos universosque servatores suos vocant] Nisi prope et antecessisset, et subsequeretur idem verbi, probarem, quod reperi in Pall. duobus *singulos universosque servatores suos laudant.* GEBH. Primo sine particula connectente *singulos universos* Florent. et Lov. 4. Deinde

obviam effusi laudant, gratulantur, singulos universosque servatores suos vocant: Diis laudes grates que agunt, Decium in coelum ferunt. Hic De- 8
cii castrensis triumphus fuit, incedentis per media castra cum armato praesidio, conjectis in eum omnium oculis, et omni honore tribunum consuli aequantibus. Ubi ad praetorium ventum est, con- 9
sul classico ad concionem convocat: orsusque meritas Decii laudes, interfante ipso Decio, distulit

servatores suos laudant Voss. 2. Lovel. 2. in ipso contextu, et Lovel. 3. Verum sine dubio, ut jam Gebhardo visum est, id ex praecedenti *obviam effusi laudant* a librariis repetitum est.

Diis laudes gratesque agunt] Ita omnes codd. ut et edd. principes Rom. anni 1472. et Parm. At Mediol. anni 1480. *laudes gratiasque*, quam lectionem secuti editores servarunt usque ad Aldum, qui iterum *laudes gratesque* restituit. Recte. V. infra ad 23, 12, 7.

§. 8. *Hic Decii castrensis triumphus fuit, incedentis per media castra*] *castrensis fuit triumphus* Lovel. 2. Tum *incidentis* Leid. 1. quomodo librarii alibi saepe peccarunt. V. quae notantur infra ad 9, 24, 10.

Conjectis in eum omnium oculis, et omni honore tribunum consuli aequantibus] *conjectis oculis in eum omnium* Lovel. 5. Tum *omnique honore* Lovel. 2. *et omnium honore* Lovel. 5. Denique *tribunum consilia aequantibus* Leid. 1. et Harlej. 1.

§. 9. *Consul classico ad concionem convocat*] *ad concionem vocat* Lovel. 5. Hearnii Oxon. C. et edd. vett. ante Aldum, qui iterum *convocat* revocavit, ut servant reliqui omnes. Verum Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii notavit, erasa praepositione sibi scribendum videri, *classico concionem convocat*. Sed manum continuisset, si meminisset eorum, quae Gronovius infra notavit ad 26, 48, 13. V. etiam supra ad 2, 55, 10.

Orsusque meritas Decii laudes] Non respiciendum videtur, quod praebent nobis Palatini duo meliores codices, *orsusque merita Decii laudesque*. GEBH. Eadem lectio mihi etiam obvia fuit in Voss. 2. et Lovel. 3. Sed recte non tantum Gebhardo displicuit, verum etiam Gronovio infra ad 26, 50, 13. ubi plura vide.

Interfante ipso Decio, distulit concionem] *interfante ipse Decio* Lovel. 3. *interfanto ipse Decio* Leid. 1. *interstante ipso Decio* Leid. 2. *interfando ipse Decius* Lovel. 2. et Oxon. C. apud Hearnium, qui testatur, se in cod. L. 2. [ut in Veith.] *suadente ipso Decio* invenisse; quod ex interpretis glossa in contextum receptum videtur. Margini enim adscriptum fuisse puto,

10 concionem: qui auctor omnia posthabendi, dum
occasio in manibus esset, perpulit consulem, ut
hostes, et nocturno pavore adtonitos, et circa col-
lem castellatim dissipatos, adgrederetur. credere
etiam aliquos, ad se sequendum emissos, per sal-
11 tum vagari. Jussae legiones arma capere: egres-

Decii interfantis consilium fuisse, ut inpediret concionem, camque in aliud tempus differendam suaderet. Est autem *interfari* Livio saepius usurpatum. Supra 3, 47, 4. *Priusquam aut ille postulatum perageret, aut Virginio respondendi daretur locus, Appius interfatur.* ubi alia exempla notantur.

§. 10. *Auctor omnia posthabendi, dum occasio in manibus esset, perpulit consulem*] *actor* Voss. 1. et Lov. 1. V. ad Liv. 1, 26, 5. *auctor omnia posthabenda* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. et C. ac Neap. Latinii. [Veith.] *auctor omnia posthabendum*, omissa sequenti voce *dum*, Florent. Praeterea *pepulit consulem* Lovel. 4. quomodo etiam alibi scribae errare soliti fuerunt. V. supra ad 1, 59, 11. *compulit* Hearnii Oxon. L. 2. Male. De verbo *perpellere* v. supra ad 3, 30, 4.

Et nocturno pavore adtonitos, et circa collem castellatim dissipatos, adgrederetur] *ac nocturno pavore* male Lov. 4. Tum *castellatum* Leid. 2. Vocem *castellatim* inlustrat Harduin. ad Plinii 19, 6. Praeterea *adgrederentur* Lovel. 4.

Credere etiam aliquos, ad se sequendum emissos, per saltum vagari] Pall. pr. ac tert. *vacare.* lege *vagare.* Aliquoties jam adnotavi, deponentibus istis uti Livium forma seu terminatione agendi amare. V. Animadversiones nostras ad Propertium. Sic paullo post c. 38. reperi in Palat. sec. *militarem impetum frustrare.* Reperi quoque in Pal. sec. l. 26, 27. *Velut feras bestias per agros vagare.* Sic l. 27, 8. libri omnes praeferunt *inaugurare.* Ceterum, quod mireris, Palatinus secundus aliquantulum a Sigoniano codice demutat, praeferens: *credere etiam aliquos ad se persequendum amissos per saltum vagare.* Sed fieri potuit, ut hanc lectionem sibi non intellectam pro vitiosa derelictui habuerit Sigonius. *Amissi* autem milites sunt dimissi atque ablegati. Terent. Heaut. 3, 1, 70.

— — — — — — — *prius*
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium.

Sic supra Liv. 4, 12. *Legationibus terra marique nequiquam amissis.* ut habet unus e Pall. codd. MSS. GEBH. *aliquos ad sequendum* Lovel. 4. Sed vocula *se* librarii negligentia intercepta est ab initiali syllaba vocis proximae *sequendum.* V. infra ad 29, 21, 7. *aliquos ad se persequendum* Haverk. quod ex glossemate natum arbitror. *sequi* enim hic, ut saepe alibi, pro persequi, insequi ponitur. Infra 29, 32, 7. *Ala equitum dispersa toto campo quinque hostes seque-*

saeque castris, quum per exploratores notior jam saltus esset, via patentiore ad hostem ducuntur. quem incautum inproviso adortae, quum palati 12
passim Samnitium milites, plerique inermes, nec coïre in unum, nec arma capere, nec recipere intra vallum se possent, paventem primum in castra

batur. et mox eodem cap. *Is finis Bocchari sequendi fuit, nec ingredi flumen auso, nec habere credenti se, jam quem sequeretur.* 38, 2, 8. *Haec tumultuatio regem, cupientem, si se sequerentur, raptim evadere angustias, revocare primos coëgit.* 40, 48, 4. *Refugientium suorum agmen, post effuse sequentes barbaros conspexit.* 44, 43, 8. *Eum finem sequendi propter difficultatem transitus fore ratus Romanis.* c. 44, 3. *Dum effuse sequitur hostem.* Curtius 4, 16. *Instantibus suis inpune abeuntem hostem sequi permitteret.* Frontin. 1, 6, 2. *Ut hostes, paucitate comtemta, audacius sequerentur.* Nollem deinde, *amissos*, quod in nullo meorum inveni, Gebhardo placuisset. Hoc enim sensu *amittere*, pro dimittere, neque apud Livium, neque apud alios obcurrit. Hinc *per altum* Leid. 2. et Lovel. 1. Denique *evagari* Lovel. 4. *vacari* Lovel. 2. *vacare* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. quod nec ipsum cum Gebhardo in *vagare* mutandum velim. A stilo enim Livii abhorrere videtur, ut deponentia forma activa recipiamus. V. ad 1, 17, 2. quamvis alii ita loqui soliti fuerint. V. Voss. 5. Gramm. 7.

§. 11. *Jussae legiones arma capere: egressaeque castris*] *Jussae st' legiones* Lovel. 2. Tum *arma carpere* Voss. 1. a m. 1. V. supra ad 6, 32, 11. Sed ambo haec vocabula male omittuntur a librario Leid. 2. Deinde *egressaeque a castris* Lovel. 4.

Notior jam saltus esset, via patentiore ad hostem ducuntur] *notior jam salutis esset via, patentiore* Voss. 2. Tò *via* deficit in Haverk. *via patentiore ad viam ducentur* Leid. 1. culpa amanuensis. *dicuntur*, pro *ducuntur*, Lovel. 2. solito errore. V. ad 38, 43, 1.

§. 12. *Incautum inproviso adortae, quum palati passim Samnitium milites*] *incautum inprobo viso adortae* errans dedit librarius Haverk. duplici lectione recepta. De voce *inproviso* v. ad 6, 4, 9. Tum *pallati* Lovel. 2. *paullati* Portug. a m. 1. *paullatim* Lovel. 5. Male. V. ad 1, 11, 1. Tum *passim* deficit in Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. ejus loco *passi* praefert Florent. *possent* Leid. 1. *essent* Lovel. 2.

Plerique inermes nec coïre in unum] *ppl'ique inermes*, id est *populique*, Lovel. 2. Similitudo ductuum *pl'ique*, id est *plerique*, et *ppl'ique* librario fraudi fuit. Deinde *neque coïre in unum* Gaertn. *nec colire in unum* Florent. *nec colligere in unum* Lovel. 4. Verum ita dicendum fuisset *nec colligere se in unum*. At aeque *coïre in unum*, quod reliqui omnes codices tuentur, ac *colligere se in unum*, apud Livium obvium est.

compellunt: deinde castra ipsa, turbatis stationi-
13 bus, capiunt. Perfertur circa collem clamor: fugatque ex suis quemque praesidiis. ita magna pars absenti hosti cessit. quos intra vallum egerat pavor, (fuere autem ad triginta millia) omnes caesi; castra direpta.

XXXVII. Ita

V. ad 28, 3, 9. Nihil itaque mutandum puto.

Nec recipere intra vallum se possent, paventem primum in castra compellunt] Omnes edd. priores praeferunt *intra castra compellunt:* neque aliter habent Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Quidam tamen, non ferendum existimantes, parvo horum verborum ambitu praepositionem *intra* repeti, partim priori loco dederunt vel *recipere in vallum*, ut praeferunt Leid. 1. et Portug. vel *recipere inter vallum*, ut Harlej. 2. partim posteriori loco *inter castra compellunt*, ut Harlej. 1. vel *in castra compellunt*, ut Florent. et Neapol. Latinii, quomodo Cl. Jac. Gronovius edidit. Et sane saepius voces *in* et *intra* a librariis commutatae fuerunt. V. supra hoc libro c. 11, 10. *compellere in castra*, ut *compellere in urbem* 2, 11, 3. *Ut non cetera solum ex agris, sed pecus quoque omne in urbem compelleretur.* (* 37, 16, 12.)

§. 13. *Ita magna pars absenti hosti cessit*] *itaque magna pars* Harlej. 2. Portug. et Haverk. sollemni errore scribarum. V. ad 21, 53, 7. Tum *absenti cessit*, exsulante media voce, edd. Mediol. annorum 1480. 1495. et 1505. Veneta anni 1498. et Ald. in contextu; quarum tamen posterior inter errata, ut et reliquae, partim vetustiores, partim recentiores, cum omnibus libris scriptis vocem *hosti* tuentur. Paullo ante *Profertur*, loco τοῦ *Perfertur*, Portug. V. supra ad 5, 4, 12.

Fuere autem ad triginta millia, omnes caesi] *ad viginti millia* Lovel. 4. Tum *caesi omnes* Harlej. 2. Portug. et Haverk. In editionis Aldinae contextu locus ita distinguebatur: *egerat pavor. Fuere autem ad triginta millia omnes caesi: castra direpta.* Inter errata vero etiam hic error emendatus est.

§. 1. *Consul, advocata concione, P. Decii non coeptas*] Prima vox non adparet in Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *convocata concione* Lovel. 2. invitis omnibus aliis. At supra pariter 7, 26, 10. *Consul, concione advocata, laudatum tribunum decem bubus aureaque corona donat.* 9, 13, 1. *Prius adloquendos milites ratus, concionem advocari jussit.* (* 26, 41, 2. ubi vide.) 30, 15, 11. *In tribunal escendit, et concionem advocari jussit.* 41, 10, 6. *Quum, concione advocata, fugam e castris A. Manlii adversis auribus militum jactasset.* Hinc voces *P. Decii* deficiunt in Leid. 2.

Non coeptas solum ante, sed cumulatas nova virtute laudes peragit] *non coeptas modo ante, sed cumulatas etiam nova virtute* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *sed cumulatas etiam* prae-

XXXVII. Ita rebus gestis, consul, advocata 1
concione, P. Decii non coeptas solum ante, sed
cumulatas nova virtute laudes peragit: et, praeter
militaria alia dona, aurea corona eum et centum
bubus, eximioque uno albo opimo auratis cornibus,
donat. Milites, qui in praesidio simul fuerant, 2
duplici frumento in perpetuum, in praesentia sin-

fert quoque Gaertn. At saepe post *non modo, non solum*, infertur *sed*, pro *sed etiam*. Supra 2, 33, 7. *Non modo impetum erumpentium retudit, sed per patentem portam ferox inrupit*. 6, 2, 11. *Non aperuit solum incendio viam, sed flammis in castra tendentibus ita consternavit hostes*. 7, 33, 17. *Quem terrorem non pugnae solum eventu, sed nocturna profectione confessi sunt*. V. supra ad 2, 6, 1. Deinde *laudes pergit* ed. Parm. operarum errore. *Peragere laudes*, ut *peragere carmina, postulata, sententiam*, et similia, de quibus infra v. ad 34, 31, 19. *Pergam* autem, pro *peragam*, etiam supra erat in Mſto 2, 1, 1.

Aurea corona eum et centum bobus] *antea corona eum* Gaertner. Sed male. Inter dona enim militaria memorantur coronae aureae, quibus vel milites donant imperatorem, vel imperator duces inferioris ordinis ac milites. V. Liv. 3, 29, 4. 7, 10, 14. 10, 44, 3. 26, 48, 14. et alibi. Praeterea *centum bubus* Florent. Leid. 1. et Klock. V. supra hoc lib. c. 26, 10. et mox hoc cap. §. seq.

Eximioque uno albo, opimo, auratis cornibus] *Eximium* sacrificale verbum, *de hostiis dictum, quae ad sacrificium destinatae eximantur e grege*. Auctor Macrob. 3, 5. SIG. Etiam Festus in v. *Eximium*. *Eximium inde dici coeptum, quod in sacrificiis optimum pecus e grege eximebatur; vel quod primum erat natum*. Ad quem locum viri docti laudarunt verba Donati ad Terent. Hecyr. 1, 1, 9. *Eximia pecora dicuntur, quae a grege excepta sunt ad usus dominorum suorum, ut uberius pascantur. Sed proprie eximii sunt porci majores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Etenim boves, qui ad hoc electi sunt, egregii dicuntur, et oves lectae*. Eam tamen, quam hic statuit Donatus, differentiam non perpetuam esse, non modo probat hic locus Livii, sed et alius supra 1, 7, 12. *Bove eximia capta de grege sacrum Herculi factum*. etiam Virgil. 4. Georg. 549.

Ad delubra venit, monstratas excitat aras:
Quatuor eximios praestanti corpore tauros
Ducit, et intacta totidem cervice juvencos.

Et quidem Livius innuit, ideo hoc eximio bove Decium donatum a consule esse, ut eum, quod fecit, Marti inmolaret; hinc datus est albus, hinc opimus, hinc auratis cornibus; quod, tamquam tironibus notum, pluribus probare abstineo. Male itaque *optimo*, pro *opimo*, praeferunt Leid. 2. et Lov. 1. sollemni scribarum errore. V. infra ad 38, 8, 9.

§. 2. *Duplici frumento in per-*

gulis bubus binisque privis tunicis donati. Secundum consulis donationem legiones gramineam co-

petuum] Hinc Varroni 4. de ling. Lat. [p. 24.] *duplicarii dicti*, *quibus ob virtutem duplicia cibaria ut darentur*, *institutum*. KLOCK. V. supra ad 2, 59, 11.

In praesentia singulis bobus, *binisque tunicis donati*] In vetustis codicibus legitur *binisque privis tunicis*. GELEN. *Tò privis* abest ab editione Andreae Campanique. Palat. tertius legit *singulis bobus*, *privisque binisque tunicis*. Primus vero assentiens Andreae editioni *singulis bobus priusque binis tunicis*. sec. *singulis bobus opimis binisque tunicis donati*. GEBH. *in praesentia et singulis bobus* Fragm. Hav. a m. 1. *in praesentia et singulis bobus opimis* a m. 2. et ita praeferunt etiam Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] nisi quod in illis vocula *et* deficiat. Sed inportunam hic puto boum *opimorum* mentio. Non enim milites eos dono acceperunt, ut, quemadmodum Decius, inmolarent, sed ut sibi haberent; quam ob caussam Decius, praeter unum opimum, similiter centum alios acceperat, qui ab uno illo opimo distinguuntur, licet tamen hos centum boves postea militibus dono dederit. Similiter Valerius Corvus, Gallo interfecto, donatur *decem bubus* supra hoc libro c. 26, 10. et C. Laelius *triginta bubus* 26, 48, 14. ubi *opimi* epitheton non additum est. *in praesentia singulis bubus* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. a m. 1. et Klock. V. ad §. praec. Deinde *prius binisque tunicis* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *privis binisque tunicis* Fragm. Hav. a m. 1. *privisque binisque tunicis* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. *binisque singulis tunicis* Florent. *binisque tunicis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harlej. 2. Gaertn. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. C. [Veith.] At recte Gelenium *binisque privis tunicis* restituisse puto, vocemque *privis*, ut minus obviam ac notam, a librariis omissam esse; qua tamen et Livium alibi usum fuisse, infra videbimus ad 21, 13, 7. Plura de hac voce v. apud viros Cel. Burmann. ad Nason. 9. Metam. 20. et Bentlej. an Horat. art. Poët. 60. quorum hic ex Festo et Gell. 10, 20. ac Gifanius collect. in Lucret. v. *Privus* ex iisdem docent, veteres *priva* dixisse, quae nunc *singula* dicimus: unde intelligi potest, lectionem, quam ex Florent. produximus, ex glossemate natam esse. Eo tamen sensu hic sumi non posse videtur. Quum enim *binae*, ergo non *privae*, id est singulae, *tunicae* fuerunt: nisi quis *binis privis tunicis donati* pro binis privi, sive singuli, tunicis donati accipiendum contendat, qua ratione Lucilius dixit apud Non. Marc. v. *Priva*.

Ad coenam adducam, *et primum hisce abdomina thunni*
Advenientibu' priva dabo.

ubi indicat, se singulis, sive unicuique abdomen thunni daturum. Ceteroquin *binae privae tunicae* sunt binae propriae, quas quisque privatim, singulatim acceperit. Nam *privum proprium uniuscujusque esse*, docet Non. Marcell. in v. *Privum*. V. etiam Gifan. l. l. Denique *donat*, pro *donati*, Lovel. 2. *donatis* Florent. ubi ultima litera adhaesit ex principio vocis sequentis. Vel legendum est *do-*

ronam obsidionalem, clamore donum adprobantes, Decio inponunt. altera corona, ejusdem honóris

nati sunt, ut praeferebat Lovel. 4. a m. 1. Ita enim non raro peccasse librarios, infra videbimus ad 45, 17, 5.

Secundum consulis donationem] *Post consulis donationem* Florent. quae lectio ex interpretis expositione in contextum recepta est. *secundum* enim pro post apud Livium saepius obcurrit. V. exempla infra ad 24, 10, 11.

Gramineam coronam obsidionalem] In vetustis codicibus legitur *coronam obsidialem*. quod nihil erat necesse mutare in *obsidionalem*. GELEN. De hac corona Gellius 5, 6. itemque de caeteris. SIG. *obsidialem* habent Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harlej. 1. Klock. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. idque monentem Gelenium secutus Frobenius anno 1535. contextui Livii reddidit, quemadmodum exemplo Frobenii plures alii, usque dum Grpyh. anno 1554. et anno sequenti Sigonius alterum *obsidionalem* revocarent. Quid sequendum sit, dubito: ut enim ab *obsidio* formatur *obsidionalis*, ita ab *obsidium* formari potest *obsidialis*. Alibi tamen hac forma vocabulum illud me legere non memini: sed semper apud Valer. Max. Plinium, Festum, Gellium, Aur. Victor. et Ammian. Marcell. exstat *obsidionalis*. unde etiam hanc lectionem, donec aliunde aliud exemplum proferatur, servandam putavi. Praeterea *legiones gratulantes coronam obsidionalem* legit Hearnii Oxon. C. at juncta utraque lectione *legiones gratulantes gramineam coronam obsidialem* Lovel. 5. Quum tamen *gratulantes* ab omnibus aliis exsulet, non recipiendum videtur. Ceterum, coronam obsidionalem fuisse *gramineam*, tironibus apud nos notum est, ut et factam fuisse ex gramine viridi, fere ex eo loco decerpto, in quo erant conclusi, qui obsidione exemti sunt. De ea late v. Paschal. de coron. 7, 16. Attamen Aur. Victor ter tribus locis eam *auream* vocavit in lib. de Vir. Inlustr. c. 17. 26. et 58. Duobus quidem prioribus locis verba ejus inmutando Aurelium erroris absolvere viri docti conati sunt. Verum, praeterquam quod, eorum emendatione recepta, nondum omnis tollatur vel difficultas, vel error Victoris, potius ipsum Victorem etiam prioribus lapsum fuisse existimo, quoniam certe tertio loco erroris liberari nequeat.

Altera corona, ejusdem honoris index a praesidio suo inposita est] *ejusdem honoris iudex* Gaertn. sollemni errore scribarum ob literarum adfinitatem. V. ad 5, 26, 6. Tum *a suo praesidio* Harlej. 2. *ab suo praesidio* Portug. et Haverk. qui tres codd. etiam omittunt verbum finale est. Praeter auream igitur coronam, qua virtutis caussa ab imperatore donatus est, Decius duplicem accepit coronam gramineam obsidionalem, unam a legionibus, alteram a praesidio suo. Id etiam testatur Plinius 22. H. N. 5. Corona graminea obsidionali *quidam imperatores et saepius donati sunt, veluti P. Decius Mus tribunus militum ab exercitu, altera ab his, qui in praesidio obsessi fuerant.* et Festus v. *Obsidionalis. Nam et P. Decio datae duae sunt: una ab exercitu universo, altera ab iis, qui fuerunt in praesidio obsessi.* Graviter igitur Aur. Vict.

3 index, a praesidio suo inposita est. His decoratus insignibus bovem eximium Marti inmolavit; centum boves militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant. iisdem militibus legiones libras

peccavit, qui in Viris Inlustr. 26. de P. Decio Mure agens, inquit, *Ob hoc ab exercitu civica corona de quercu, quae dabatur ei, qui cives in bello servasset; obsidionali aurea, quae dabatur ei, qui obsidione cives liberasset, donatus est.* Neque deletis verbis, quae viri docti glossematis suspecta habent, Victor erroris inmunis erit: siquidem Decius ob exercitum servatum non civicam, quae tantum ob unum civem servatum dabatur, sed obsidionalem accepit. Nam, teste Plinio 22, 4. *Graminea numquam, nisi in desperatione suprema, contigit, nulli nisi ab universo exercitu servato decreta.* Et mox: *Quod si civicae honos, uno aliquo ac vel humillimo cive servato, praeclarus sacerque habetur, quid tandem existimari debet unius virtute servatus universus exercitus?* In hunc etiam sensum accipienda sunt verba Festi v. *Obsidionalis. Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis signum salutis est, altera diversorum civium servatorum.* Certe ita accepit Paullus Diaconus, secundum quem *Civica corona singularis salutis signum erat, obsidionalis universorum civium servatorum.* Alteram itaque obsidionalem accepit a suo praesidio, quod ab obsidione hostili exemit; alteram ab universo exercitu, quem, se ac datum praesidium pro omnium salute haud dubio periculo objiciendo, universum servavit. Nam, teste iterum Plinio eodem loco, obsidionalis dabatur non tantum *liberatis obsidione*, sed etiam *abominando exitio castris.* Ex his patet, non recte Pighium secutum fuisse errantem ducem Aurel. Vict. quum in Annal. ad ann. CDX. p. 304. scribat, Decium ab exercitu per ipsum servato obsidionali graminea corona, et a praesidio suo civica querna donatum fuisse.

§. 3. *Bovem eximium Marti inmolavit*] Vocem *Marti* non agnoscunt Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. invitis reliquis, qui eam servant. Meminit et Marti inmolati bovis in hac historia Plinius verbis mox plenius laudandis. Paullo ante *His decoratis insignibus* Lovel. 1. *His decoratus insignis* Lovel. 3.

Centum boves militibus dono dedit] Τὸ *dono* abest a Pall. duobus optimis. GEBH. *militibus dedit*, omissa media voce, Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *militibus dona dedit* Leid. 1. quod se etiam in cod. Thuan. a m. 1. invenisse, Gronov. testatur 4. Observ. 14. p. 230. Utraque locutio proba est. V. quae notantur ad 2, 22, 6. et 4, 20, 4. Plurium itaque codicum auctoritate firmatae lectioni adhaereo. Ceterum secundum Plinium hi centum boves non a consule Cornelio, ut Livius supra retulit, sed a simul obsessis donati sunt Decio, eosque non militibus, qui secum in expeditione fuerant, dono dedit, sed Marti etiam inmolavit. Ita enim refert 22, 5. *Quanta esset ejus honoris* (coronae obsidionalis) *auctoritas*,

farris et sextarios vini contulerunt: omniaque ea ingenti alacritate per clamorem militarem, indicem omnium adsensus, gerebantur. Tertia pugna ad 4
Suessulam commissa est: qua fugatus a M. Valerio

confessus religione, siquidem donatus bovem album Marti inmolavit, et centum fulvos, qui ei virtutis caussa dati fuerant simul ab obsessis. Sed in ultimis his verbis mendum latere existimo, quod inspectis integrioribus codd. emendandum est. Ceterum verba *militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant. iisdem* non exstant in Harlej. 1. culpa librarii, cui repetita vox *militibus* fraudi fuit. V. ad 9, 11, 11.

Iisdem militibus legiones libras farris et sextarios vini contulerunt] Singulis singulas. Cujac. 9. Obs. 37. et Gronov. ad Liv. 4, 15. DUK. Tota haec periodus non adparet in edd. Rom. anni 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, ac Venet. 1495. Primum vero obcurrit in ed. Mediol. anni 1495. et inde in reliquis, praeterquam in Venet. anni 1506. et Ascens. anni 1510. Eamdem servant etiam omnes scripti, nisi quod, ut modo notavimus, *iisdem* cum multis vocibus praecedentibus desit in Harlej. 1. et *legiones* in Gaertn. Praeterea *contulere* legit Lovel. 2. quomodo etiam est in editionibus, in quibus periodus exstat, usque ad Aldum. Is autem, concinentibus aliis omnibus scriptis, *contulerunt* substituit.

Omniaque ea ingenti alacritate per clamorem militarem etc. gerebantur] Tò *ea* deficit in Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. Tum *ingente alacritate* habet Leid. 1. et postea *gerebant* Harlej. 2. Lovel. 5. Portug. et Haverk. V. infra ad 10, 10, 1.

§. 4. *Tertia pugna ad Suessulam*] *Suessulani*, ut ex hoc loco patet, Campani erant. SIG. V. Cluverii Ital. Ant. 4, 5. p. 1183. et Cellar. Geogr. Ant. 2, 9. p. 545. Ceterum *Item alia pugna* praefert Klock.

Omni robore juventutis domo adcito] Palatini duo optimi *domo accepto*. GEBH. *omni clamore robore* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *domo accepto* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. Alibi voces *accitus* et *acceptus* commutantur. V. infra ad 10, 19, 1. Paullo ante *fugatus ab M. Valerio* Portug. et Haverk.

Fortunam experiri statuit. Ab Suessula nuncii trepidi Capuam] Deest hic meo judicio tota narratio Suessulae a Samnitibus obsessae. Posset autem sic forte lacuna expleri: *certamine ultimo fortunam inimicae ejus delendae urbis experiri statuit.* KLOCK. Suessulam a Samnitibus hoc tempore obsessam fuisse, ex Livii narratione non constat: eo enim *sedendo ad Suessulam*, quae verba hoc capite sequuntur, referenda non videntur. Quin et τὰ *ultimo certamine experiri* non de obsidione urbis, sed de proelio intelligenda sunt. Eodem sensu *ultimum dimicationis*, *ultima dimicatio* apud Livium saepe obcurrit. 6, 38, 3. *Principio statim anni ad ultimam dimicationem de legibus ventum.* 8, 29, 10. *Discordia tamen prope ad ultimum dimicationis ventum est.* ubi vide. Quod hic *ultimo certamine fortunam experiri*, brevius *ultima experiri*

Samnitium exercitus, omni robore juventutis domo adcito, certamine ultimo fortunam experiri statuit.
5 Ab Sueſſula nuncii trepidi Capuam, inde equites citati ad Valerium consulem, opem oratum, ve-
6 niunt. Confeſtim signa mota: relictisque inpedimentis caſtrorum valido praesidio, raptim agitur agmen: nec procul ab hoste locum perexiguum

Livius dixit 3, 2, 11. *Aequos conscientia contracti culpa periculi ultima audere et experiri cogebat.* Habent vero Lovel. 4. et Gaertn. *A Suessula.*

§. 5. *Inde equites citati ad Valerium consulem opem oratum veniunt*] *inquietes citati* Lovel. 2. quod ex non intellecta scriptura, *iñequites* vel *iñ equites*, una transposita litera, profluxit. Male id poſtea in eo cod. emendatum, ejusque loco, omiſſa prima voce, margini adscriptum est *equi.* s. Tum *ad vallum consulem* Leid. 2. et Lov. 1. Verum neque hic compendium *ad Val'ium* librarii adsecuti sunt. Deinde *opem orantium veniunt* Voſſ. 1. a m. 1. *opem orantes veniunt* Leid. 2. et Lovel. 1. Saepiſſime librarii supinum simile corruperunt. V. ad 2, 48, 4. et ad 22, 21, 3. V. etiam ad hujus cap. §. 8. *opem oratum conveniunt* Hearnii Oxon. L. 2.

§. 6. *Relictisque inpedimentis castrorum valido praesidio*] Edd. Tarvis. et Mogunt. *relictis impedimentis.* Lego *relictis impedimentis castrorumque valido praesidio.* KLOCK. Omnes edd. principes praeferunt *relictis impedimentis castrorum valido praesidio.* Mediol. deinde anni 1505. exhibuit *relictisque impedimentis castrorum cum valido praesidio.* quae lectio, si codd. adsentientes haberet, non neglegenda foret. Nam ita etiam Curtius 7, 5. *Sarcinas et impedimenta ibi cum praesidio reliquit*, pro eo Ascensius annis 1513. et 1516. et Mogunt. dederunt *relictis impedimentis castrorum cum valido praesidio:* Aldus denique id recepit, quod nunc editur. Aldo autem consentiunt omnes scripti. Nescio, quam cauſſam habuerint viri docti, cur displicuerit, inpedimenta castrorum relicta eſſe valido praesidio. Mihi certe nihil invitis scriptis mutandum videtur.

Nec procul ab hoste locum exiguum] Pall. pr. ac tert. et Campani editio *locum perexiguum.* GEBH. Quidquid est bonorum codd. *perexiguum.* Cicero 1. in Verrem [2.] *Quum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguum postularem.* Noſter 2, [14, 8.] *Pars perexigua, duce amisso, Romam inermes et fortuna et specie supplicum delati sunt.* J. FR. GRON. Non tantum quidquid est bonorum, verum etiam quidquid est codicum, quos aut ego, aut Oxonii Hearnius consuluimus, *perexiguum* praeferunt, nisi quod tota vox in uno meo Lovel. 1. perperam omittatur. Infra 44, 6, 16. *Reliquum perexiguum fossa modica valloque claudi poterat.* (*36, 19, 9.) Cic. 1. in Verr. 9. *Sollicitabar rebus maximis u-*

(ut quibus, praeter equos, ceterorum jumentorum calonumque turba abesset) castris cepit. Samnitium 7
exercitus, velut haud ulla mora pugnae futura esset, aciem instruit: deinde, postquam nemo obvius ibat, infestis signis ad castra hostium succedit. ibi ut militem in vallo vidit, missique ab omni parte 8
exploratum, quam in exiguum orbem contracta ca-

no atque eo perexiguo tempore. 2. Tuscul. 13. *Ut omnia praeterea, quae bona corporis et fortunae putantur, perexigua et minuta videantur.* Caesar 5. Bell. Gall. 15. *Quum hae, intermisso perexiguo loci spatio, inter se constitissent.* 3. bell. Civ. 42. *Omnibus castellis, quod esset frumenti, conquiri jussit. Id erat perexiguum.* et c. 87. *Perexigua pars illius exercitus superest.* Colum. 6, 30. *Ut perexigua portione cibi ad justa perducatur.* Similiter composita *peropportunus* et *peropportune* saepius apud Livium obcurrunt. V. ad 10, 45, 2. et 29, 34, 9. etiam *perpaucus.* V. ad 37, 11, 3.

Calonumque turba abesset] *colonumque* Voss. 1. a m. 1. Voss. 2. Lovel. 1. a m. 1. et Lovel. 3. Hinc *abesse* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. et Harlej. 1. *adesset* Lovel. 4. V. ad 23, 8, 11.

§. 7. *Velut haud ulla mora pugnae futura esset*] Tres codices MSS. Palatini *mora pugnae futurae esset.* Contra vulgatam tuentur antiquae editiones. GEBH. *velut nulla mora* Lovel. 3. *velut haud mora* Lovel. 4. Tum *mora pugnae futurae esset* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Haverk. Fragm. Hav. et ed. Parm. *mora futura pugnae esset* Gaertn.

§. 8. *Missique ab omni parte exploratum*] *missisque ab omni parte* Harlej. 1. *missi ab omni parte* Portug. *missique ab omni parte exploratores* Lovel. 2. V. supra ad §. 5.

Quam in exiguum orbem contracta castra essent] Vet. lib. *quod in exiguum.* Probo. SIG. Produxit e veteri, ut aït, codice Sigonius hanc lectionem *quod in exiguum.* Invenio tamen in Pall. duobus *quamquam in exiguum orbem.* in sec. *cum in exiguum.* Editiones cascae habent *quam in exiguum.* GEBH. Lege et distingue: *quam in exiguum orbem contracta castra essent, paucitatem inde hostium colligentes, retulerunt: fremere omnis acies,* etc. Τὸ *quam,* lectum etiam in vetustis edd. Sigonius mutavit in *quod,* non bene perpensa sententia. Ita enim evolvenda oratio: Ut missi exploratum retulerunt, in quam exiguum orbem essent contracta castra, paucitatem inde hostium colligentes; tum, scilicet, fremere omnis acies. J. FR. GRON. Sigonii vet. lib. unus consentit Hearnii Oxon. B. sed *quod quam in exiguum* praeferunt Lovel. 5. a m. 2. et Harlej. 2. *quia in exiguum* Klock. *cum in exiguum* Haverk. *quamquam in exiguum* Voss. duo, Leid. 1. Florent. Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 2. 3. 5. a m. 1. Harl. 1. Gaertn. Portug. et Fragm. Hav. Sed re-

stra essent, paucitatem inde hostium colligentes,
9 retulerunt; fremere omnis acies, complendas esse fossas scindendumque vallum, et in castra inrumpendum. transactumque ea temeritate bellum foret,
10 ni duces continuissent inpetum militum. Ceterum, quia multitudo sua commeatibus gravis, et prius sedendo ad Suessulam, et tum certaminis mora, haud procul ab rerum omnium inopia esset; placuit, dum inclusus paveret hostis, frumentatum per a-
11 gros militem duci. interim et Romano, qui expedi-

cte Gronovius vulgatum tuetur, quod superest tantum in Leid. 2. Lov 1. a m. 2. et Lov. 4. Deinde *contra castra essent* Leid. 1. *contracta essent castra* Harl. 2. Portug. et Haverk. Mox *paucitatem deinde*, pro *inde*, Lov. 5. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. infra ad 36, 24, 10. Postea *retulere*, pro *retulerunt*, Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 9. *Fremere omnis acies, complendas esse fossas, scindendumque vallum*] *omnes acies* Voss. 2. Leid. 2. Lovel 2. 3. Harlej. 2. et Haverk. At una tantum Samnitium acies, et ea quidem omnis fremebat. Male etiam *succedendumque vallum* Portug. a m. 1. Caesar 3. bell. Gall. 5. *Quum vallum scindere, fossasque complere coepissent.* Tacit. 4. Hist. 28. *Transrhenanos proelium poscentes ad scindendum vallum ire jubet.* Mox *in castra erumpendum*, pro *irrumpendum*, Lovel. 4.

Transactumque ea temeritate bellum foret, ni duces continuissent inpetum] Pall. duo meliores, *ni dux continuisset.* GEBH. *dux continuisset* etiam Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea *transactum ea temeritate* Haverk. τὸ *ea* in Voss. 1. a m. 2. tantum adscriptum est.

§. 10. *Commeatibus gravis, et prius sedendo ad Suessulam, et tunc certaminis mora*] *commeatibus gregariis* perperam Lovel. 2. Tum *cedendo ad Suessulam* Leid. 2. De hoc errore librariorum v. ad 21, 40, 2. Deinde *et tum certaminis mora* Voss. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. 1. Hock. Fragm. Hav. omnesque excusi vett. *et cum certaminis mora* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 5. Harl. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *et etiam certaminis mora* Lovel. 2. *et tunc certaminis mora* demum obcurrit in ed. Froben. anni 1531. atque inde in reliquis. Verum quum ita nullus codicum praeferat, priorem scripturam *tum* revocandam censui. Mox *procul a rerum omnium inopia*, pro *ab rerum*, Gaertn.

Dum inclusus paveret hostis, frumentatum per agros militem duci] Palatini iterum duo *in agros.* Pessime autem edidit Campanus *dum inclusus maneret hostis.* GEBH. *dum inclusus maneret hostis* Lovel. 4. et Neap. Latinii. Et ita non tantum Cam-

tus, quantum humeris inter arma geri posset frumenti, secum adtulisset, defutura omnia. Consul 12
palatos per agros quum vidisset hostes, stationes infrequentes relictas, paucis milites adhortatus,
ad castra obpugnanda ducit. quae quum primo cla- 13
more atque inpetu cepisset, pluribus hostium in tentoriis suis, quam in portis valloque, caesis, signa captiva in unum locum conferri jussit; relictisque duabus legionibus custodiae et praesidii caussa, gravi edicto monitis, ut, donec ipse rever-

panus, ut Gebhardus docet, sed et plures alii ediderunt. *paveret* enim erat in edd. Rom. anno 1472. et Parm. inde vero primum vidi in ed. Mediol. anni 1505. hinc in Aldina, et postea, excepta Paris. anni 1529. in reliquis recentioribus. (* v. ad 22, 60, 26.) Deinde *frumentatum in agrum* Fragm. Hav. et Voss. 2. a m. 1. *frumentatum in agros* a m. 2. et ita etiam Lovel. 3. et Gaertn. *frumentatum agros* Leid. 1 ubi illud *in* absorptum videtur a praecedentis vocis litera finali. V. ad 10, 13, 3. et mox §. 13. Alii, in similiter corruptum codicem incidentes, dederunt *frumentatum agris*, quod superest in Lovel. 2. *per agros frumentatum* alio ordine habet Lovel. 4. Denique *milites duci* Fragm. Hav. Sed v. ad c. 35, 2.

§. 11. *Interim et Romano, qui expeditus*] *interimque et Romano* Lovel. 2. et Harlej. 2. *interim quia et Romano* Voss. duo, Leid. duo, Flor. Lov. 1. 3. Harl. 1. Port. et Gaertn. *interim quieto Romano* Lovel. 4. Tum *qui expeditis* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *qui expeditum* Leid. 2. *qui expeditos* Florent. *qui expeditius* Gaertn.

Geri posset, frumenti secum adtulisset, defutura omnia] *geri possit* Portug. et Haverk. Hinc *frumentum secum attulisset* Lovel. 4. *frumenti cum attulisset* Voss. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *frumenti ex commeatu attulisset* Harlej. 1. Tandem *et defutura omnia* Leid. 2. Sed vocula *et* perperam repetita est ex ultimis literis proximae dictionis. Alia exempla v. ad 39, 18, 8.

§. 12. *Stationes infrequentes relictas, paucis milites adhortatus*] *stationes infrequentes, relictis paucis, milites adhortatus* Harlej. 1. An indoctior librarius nescivit, *paucis adhortatus* dici pro paucis verbis? V. Sanctii Minerv. 4, 4. de Ellipsi nomin. in v. *Verba*. Praeterea vox *milites* non adparet in Gaertner. Mox *ad castra expugnanda*, pro *oppugnanda*, Fragm. Hav. V. infra ad 21, 57, 6.

§. 13. *Quae quum primo clamore atque inpetu cepisset*] *quae quum prima clamore* Lovel. 1. a m. 1. quod recte a manu altera emendatum est. V. ad 6, 4, 9. *primore clamore* Lovel. 5. a m. 1.

Pluribus hostium in tentoriis suis, quam in portis] in cen-

14 tisset, praeda abstinerent; profectus agmine instructo, quum praemissus eques velut indagine dissipa-
15 tos Samnites ageret, caedem ingentem fecit. nam neque quo signo coïrent inter se, neque, utrum

turiis suis Portug. a m. 1. Deinde *quam portis* Gaertn. Male. Solet enim Livius in similibus locutionibus praepositionem *in* repetere. V. ad 4, 58, 4. Intercepta autem illa hic erat ab ultima litera vocis praecedentis. V. paullo ante ad §. 10. [*signa capta* Veith.]

Relictisque duabus legionibus custodiae et praesidii caussa] Quis umquam audivit, castris praesidio relictas integras duas legiones, hoc est, integrum consularem exercitum, ut ostendit l. 8, 8. alibique appellat? Ergo Valerius solus abiit, nudatus omni suo exercitu? Profecto vitiosum. Supra c. 25, 12. in tumultu Gallico ipsi urbi Romanae tantum duae legiones praeponuntur. Et 22, [40, 6.] in tanto rerum tumore, tamque abundanti exercitu in castris minoribus ad Geronium tantum dicuntur fuisse una legio et duo millia sociorum. Immo toti Hispaniae cis Iberum Scipio, aggressurus Novam Carthaginem, reliquit ad praesidium regionis ejus M. Silanum cum tribus millibus peditum et trecentis equitibus 26, 42, 1. Nec hic itaque nec uspiam de duabus legionibus somniatum: ut omnino corrupta haec sint, proque iis substituendum censeam vel *relictisque duabus cohortibus*. Ut 6, 24, 2. *Aliquot validas cohortes in castris reliquerant*. Vel *relictisque duobus millibus*. Ut 37, 39, 12. *Et duo millia mistorum Macedonum Thracumque, qui voluntate secuti erant, praesidio relicti sunt castris*. 24, 19, 6. *Marcellus duobus militum millibus Nolae in praesidio relictis*. JAC. GRON. In uno Lovel. 1. scriptum erat a m. 1. *relictisque duobus custodiae et praesidii caussa*. Sed pro *duobus* m. 2. emendatum erat *duabus*. Etiam conjunctio *que* non comparet in Portug. quemadmodum nec mox *τὸ edicto* in Gaertn. ita tamen, ut lacuna in Msto relicta fuerit.

§. 14. *Quum praemissus eques velut indagine dissipatos Samnites ageret*] Livius hic *indaginem* pro *formidine* posuisse videtur Vlitio ad Nemes. Cyneg. v. 308. Vix puto. Non dicit Vlitius, quomodo ordinanda sint verba; sed si conjungi voluit *indagine dissipatos*, non probo illius sententiam: nam indagine et formidine, non dissipantur, sed clauduntur ferae, ut evadere non possint. Mihi ordo esse videtur, *velut indagine ageret Samnites dissipatos*. in quibus hic sensus est, quum eques praemissus Samnites dissipatos, et, ut paullo superius dixerat, per agros palatos circumvenisset, et velut indagine clausos ac circumdatos ageret, DUK. *velut in indagine* Fragm. Hav. *velut indigne* Leid. 2. Sed male. *Indago* dici creditur series retium et plagarum, qua venantes circumdant silvas. V. Cel. Duker. ad Flori 3, 6, 11. et quos ibi laudavit. *indago* autem non tantum retibus, cassibus, et plagis, sed etiam formidine constabat. Per illam autem intelliguntur innexae indagini variarum avium pennae plumaeque, quae formidinem inji-

castra peterent, an longiorem intenderent fugam, territis constare poterat. Tantumque fugae ac for- 16
midinis fuit, ut ad quadraginta millia scutorum, nequaquam tot caesis, et signa militaria cum iis,

ciant feris, et efficiant, ne propius accedere audeant, aut transcendere, vel alio modo evadere conentur. V. Titium et Barthium ad Gratii Cyneg. v. 75. et quos eo loco Barthius laudavit. Pro tali autem formidine Livium hic voce *indagine* usum esse, existimat Vlitius ad Nemes. Cyneg. v. 308. quem recte refellit Cl. Dukerus. Ceterum *agerent* habet Hearnii Oxon. B. Ita *eques* hic more collectivorum verbum plurale adsisceret. V. infra ad 8, 38, 5. Omnes autem reliqui codices vulgatum tuentur. In verbis sequentibus *stragem*, pro *caedem*, praefert Lovel. 4.

§. 15. *Neque quo signo coïrent inter se*] *neque quo signo coïre inter se* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. ut *coïre* pendeat ex sequenti verbo *poterant*, et *neque quo signo* ponatur pro neque aliquo signo. Potius tamen videtur, ut duae ultimae literae τοῦ *coïrent* interceptae sint a primis vocis sequentis. Attamen non modo eamdem lectionem praeferunt etiam edd. princ. verum insuper legunt *neque signa coïre inter se*. Sed ibi *quo* interceptum est a praecedentis vocis syllaba finali. Aldus primus edidit *neque quo signo coïre*. Frobenius deinde anno 1531. *neque quo signo coïrent*. quod servant reliqui scripti. Mox *ad longiorem intendēt fugam* Gaertn. [*constare potuit. Tantum* Veith.]

§. 16. *Ad quadraginta millia scutorum, nequaquam tot caesis*] Tres ultimas voces puto esse a glossatoris manu. KLOCK. Easdem ego puto esse a Livii manu. Nisi enim Livius illas addidisset, ex tot millibus scutorum ad consulem delatis aeque colligi posset, ingentem caedem factam esse, quam plurimum fugae ac formidinis fuisse. Nunc vero, quum monuerit Livius, nequaquam tot caesos esse, quot scuta delata sint, constat, Samnites tanta trepidatione ac formidine fugisse, ut passim arma abjecerint, ne eorum onere pressi tardius fugerent, et in fuga a victoribus interciperentur. Ceterum praepositio *ad* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. qua tamen hic innuit Livius, non quadraginta millia numero, sed circiter tot ad consulem delata esse, quomodo etiam mox *ad centum septuaginta* dicit. V. infra ad 10, 46, 5. *a quadraginta millibus scutorum* Gaertn. Praeterea *nequamquam* Lovel. 2. V. hoc lib. ad c. 26, 8. Paullo ante *tantumque fugae ut fortitudinis fuit*, pro *ac formidinis*, inscite Gaertn.

Signa militaria cum iis, quae in castris capta erant, ad centum septuaginta ad consulem deferrentur] *signa militaria cunctis, quae in castris* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. qui error ex literarum similitudine natus est. Praeterea *quae in castris septuaginta capta erant* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *ad centum LXXX* iterum Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. B. *ad centum septuaginta milia* Voss. 1. a m. 1.

quae in castris capta erant, ad centum septuaginta ad consulem deferrentur.
17 Tum in castra hostium reditum: ibique omnis praeda militi data.
1 XXXVIII. Hujus certaminis fortuna et Faliscos, quum in induciis essent, foedus petere ab senatu

§. 17. *Tum in castra hostium reditum*] *Cum intra castra hostium reditum*. Gaertn. *cum* et *tum* saepissime commutantur. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. similiter etiam *in* et *intra*. V. supra hoc lib. ad c. 11, 10. Deinde *hostium* deficit in Voss. 2. *reditum* in Leid. 2. et Lovel. 1.

Ibique omnis praeda militi data. Hujus certaminis fortuna] Perperam Florent. praefert *ibique omnis praeda militi dat. ad hujus certaminis fortunam*.

§. 1. *Faliscos, quum in induciis essent, foedus petere ab senatu coëgit*] Omittunt Pall. duo *in*. ut et fine cap. hujus: *iisdem oppidis et anno post praesidia hibernatura*. GEBH. Duo Pall. et Voss. uterque omittunt praepositionem *in*. Ambigo, an fuerit: *quum induciae exissent*. Ut 2, [42, 2.] *Bellum cum Vejentibus* (*jam enim induciae exierant*) *aliisque Etruscis est sumptum*. Nec ignoro, isto modo loqui Livium 9, [9, 13.] *Interea in induciis res fuisset*. Et potuit vocis insequentis prima syllaba particulam haurire. Meliores codices aliquando forte nos explicabunt. Qui si constanter illud servent, me libente haec conjectura in spongiam incumbet. J. FR. GRON. *quam induciis essent*, omissa praepositione *in*, praeter codices Gronovio laudatos, praeferunt etiam Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. et Haverk. quae lectio ansam dedit Gronovio conjiciendi, legendum esse *quum induciae exissent*. Eo modo saepius Livium locutum esse, non ignoro. Ita 4, 30, 14. *Induciae inde, non pax facta: quarum et dies exierat, et ante diem rebellaverant*. 30, 25, 1. *Necdum induciarum dies exierat*. 42, 47, 10. *Si induciarum dies exisset*. Similiter *dies censurae exire* dicitur 9, 34, 22. *dies stipendii exire* dicitur 22, 33, 5. et annus dicitur *esse in exitu*. V. ad 35, 41, 1. Hic tamen nihil mutandum puto, et potius dicendum est, id quod dici posse etiam Gronovius vidit, in codicibus illis, a quibus praepositio *in* exsulat, eam interceptam esse a vocis sequentis syllaba initiali, quomodo etiam peccatum est 9, 9, 13. ubi alia vide. Cur ita existimem, prima haec caussa est, quod plures, et inter eos optimi, codices vulgatum servent. Deinde quod Livius, ut hoc loco *esse in induciis*, ita saepe dixerit *esse in pace*; de quo v. ad 5, 4, 13. *esse in victoria*, *laetitia*, *supplicationibus*, *gratulationibus*, *seditione*, *terrore*, *tumultu* etc. de quibus infra dicam ad 8, 33, 20. Denique quia induciae Faliscis concessae nequaquam exierant. Nam, ut Livius supra narravit c. 22, 5. Falisci *in quadraginta annos impetraverunt inducias*. Earum autem nunc vix octo elapsi erant anni. Ut autem hoc loco induciae in pacem mutantur, ita contra Aequi, *foedus ab senatu quum petissent, inducias annorum octo impetraverunt* 4, 30, 1. Ceterum *in*

coëgit; et Latinos, jam exercitibus comparatis, ab Romano in Pelignum vertit bellum. Neque ita rei- 2
gestae fama Italiae se finibus tenuit: sed Karthaginienses quoque legatos gratulatum Romam misere cum coronae aureae dono, quae in Capitolio in

indiciis habet Leid. 1. *in iudiciis* Lovel. 5. a m. 1. solito errore scribarum; quos pari ratione lapsos esse, supra vidimus 2, 64, 8. 4, 43, 9. et alibi. Praeterea *a senatu* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn.

Ab Romano in Pelignum vertit bellum] *a Romano* Gaertn. et Fragm. Hav. *ab Romanum* Leid. 2. Tum *in Pellinum* Leid. 2. et Lovel. 1. *in Pelinum* Voss. 1. et Lovel. 6. *in Peliginum* Voss. 2. *impetu lignum* Leid. 1. *in Peligno* Portug. a m. 1. *in Pelignos* a m. 2. Male. V. supra hoc lib. c. 33, 15.

§. 2. *Neque ita rei gestae fama Italiae se finibus tenuit*] Vocula *ita* deficit in Harlej. 2. quam etiam se abesse malle, ad marginem Livii notavit Cl. Ant. Perizon. Eamdem tamen reliqui omnes codd. tuentur. Deinde *se Italiae finibus tenuit*, alio ordine, Lovel. 4.

Carthaginienses quoque legatos gratulatum Romam misere] Primam vocem per literam *K* scribunt Leid. 1. Lovel. 4. et Harlej. 1. Et sic semper vocem *Karthago* exaratam ostentavit optimus Silii Ital. codex Colon. quem secutus N. Heinsius ita ubique in Silio edi voluit. V. quae notavi ad Silii 1, 3. Idem etiam passim in Livio recepi. Praeterea plerique codd. cum edd. vett. scribunt *Karthaginenses*, vel *Carthaginenses*, secundo *i* extrito. Sed ex optimis praesertim Florent. Klock. insuper etiam Portug. servant *Carthaginienses*, quomodo edi curavit Froben. anni 1535. et recte. V. Gronov. infra ad 28, 26, 1. Deinde *legatos gratulatos* Leid. 2. Caussam hujus erroris v. supra ad 6, 3, 8. Denique *miserunt* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Cum coronae aureae dono, quae in Capitolio in Jovis cella poneretur] *cum corona aurea, dono quae* etc. *poneretur* Lovel. 2. V. ad 4, 20, 4. Verum recte vulgatam lectionem reliqui omnes defendunt. Deinde *in Capitolio in Jovis capella* Florent. quod stupidi monachi glossema videtur. *in Capitolio in Jovis sella* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quomodo etiam supra variant scripti 5, 50, 6. *in Capitolio Junonis cella* Lovel. 5. Portug. et Haverk. Junonis cellam in Capitolio fuisse, supra ad l. l. docui. Suspicio autem nasci posset, ideo Karthaginienses coronam ponere voluisse in cella Junonis, quae Romae in Capitolio colebatur, quoniam eamdem Junonem praecipua religione Karthagine venerarentur. V. Heindreich. de rep. Karthag. l. 2. sect. 1, 4. et doctos interpr. ad Virgil. 1. Aen. 15. Quum tamen in alteram lectionem et plures et meliores codd. conspirent, et Karthaginienses, coronam in Capitolio ponentes, id honoris Romanorum caussa fecerint, eam potius in cella istius numinis, quod a Romanis, quam quod in patria sua, maxima religione colebatur, dedicasse videntur.

Jovis cella poneretur. fuit pondo viginti quinque.
3 Consules ambo de Samnitibus triumpharunt, sequente Decio insigni cum laude donisque: quum incondito militari joco haud minus tribuni celebre
4 nomen, quam consulum, esset. Campanorum deinde Suessanorumque auditae legationes: precantibus-

Fuit pondo viginti quinque] *p*, pro *pondo*, est in Klock. per compendium, quod non intelligentes alia dederunt. *fuit pro viginti quinque* est in Leid. 1. utramque lectionem jungens *fuit p pondo viginti quinque* dedit scriba Lovel. 5. et *fuit proinde viginti quinque* Harlej. 1. Sed vocem *pondo* omittit Lov. 3.

§. 3. *Consules ambo de Samnitibus triumpharunt*] Pall. duo *triumphare*. GEBH. Similiter praeferunt etiam Voss. 2. et Lovel. 3.

Sequente Decio insigni cum laude donisque] *sequente dono* Gaertn. Tum *insigni cum clade* Haverk. Mox *condito joco*, pro *incondito*, Lovel. 5. Sed primam syllabam *in* elisit litera finalis *m* vocis praecedentis. V. supra ad 5, 27, 6. Supra 4, 53, 11. *Alternis inconditi versus militari licentia jactati*. ubi vide.

§. 4. *Campanorum deinde Suessanorumque*] Legendum *Suessulanorum*, a *Suessula*, ad quam pugnatum est: non a *Suessa*, quod alia quam *Suessula* sit. SIG. Satis probabilis est Sigonii conjectura, licet codices in alia omnia abeant, nullusque ei consentiat. Certe ratio, quam Doujatius dedit, cur illa minus placeat, nondum evincit, vulgatam scripturam praeferendam esse. Dicit autem Suessulam, ex sua sententia, in Campano agro sitam praesidium cum Capua accepisse; deinde Suessam paullo remotiorem non minus excursionibus Samnitium opportunam fuisse post subactos ab illis Sidicinos. Verum, si Suessulani eodem tempore, quo Campani, praesidium acceperunt, omnino hic cum Sigonio legendum est *Suessulanorumque*. Campanorum enim et vel Suessanorum vel Suessulanorum legati hoc tempore Romam missi erant precatum, ut in urbes suas praesidium in hiberna mitteretur. Praeterea si Suessani demum Samnitium excursionibus opportuni fuerint subactis Sidicinis, inde nunc adhuc inmunes, aut certe illis minus expositi erant. Nam victi quidem antea fuisse narrantur, sed non subacti; unde, ad opulentiorum auxilium confugientes, Campanis sese conjunxisse dicuntur c. 29, 4. Infra etiam 8, 1, 8. Samnites belli jus a Romanis adversus Sidicinos petierunt. Ceterum *Suessariorumque* praefert Voss. 2. litera *n* in *ri* dissoluta, ut saepe alibi factum. V. ad 3, 30, 3. Sed conjunctio *que* deficit in Gaertn. contra *Campanorumque deinde atque Suessanorum* praefert Lovel. 4. *Campanorumque deinde Suessanorumque* ed. Parm.

Precantibus datum, ut praesidium in hiberna mitteretur] Legendum *precantibusque datum*. GELEN. Voculam *que* a

que datum, ut praesidium eo in hiberna mitteretur, quo Samnitium excursiones arcerentur. Jam tum 5
minime salubris militari disciplinae Capua instrumento omnium voluptatium delenitos militum animos avertit a memoria patriae: inibanturque consilia in hibernis eodem scelere adimendae Campanis

Gelenio additam non agnoscunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Haverk. quorum ultimus etiam *ei in hiberna* praefert. Tum *in hibernia* Leid. 1. Lovel. 5. et Portug. Paullo post *Samnitium excursiones arcerent*, pro *arcerentur*, Leid. 1. V. infra ad 10, 10, 1. et mox §. seq.

§. 5. *Jam tum minime salubris militari disciplinae Capua*] Hoc dictum est propter hyberna Annibalis, cujus Capuae corruptus exercitus est. SIG. *militari disciplina* Voss. 1. Lov. 1. 5. Portug. et Hearnii Oxon. C. *minime salubris militaris disciplinae* Lovel. 4. Male. Supra 2, 3, 4. *Leges rem surdam, inexorabilem esse, salubriorem melioremque inopi, quam potenti.*

Instrumento omnium voluptatum delinitos militum animos avertit] *instrumentum omnium voluptatum* Voss. 2. et Leid. 2. *instrumento omnium voluntatum* Haverk. sollemni errore. V. supra ad 5, 6, 3. *instrumento omnium voluptatium* ex duobus Pall. scribendum esse, supra visum est Gebhardo ad 2, 14, 9. quomodo praefert etiam Florent. Eodem ducunt vestigia cod. Leid. 1. in quo est *omnium voluptium*, ut et Gaertn. *voluntarium* praeferentis. (* v. ad 22, 4, 4.) Ita *necessitatium* a m. 1. est in optimo Florent. infra 9, 8, 4. *difficultatium* in eodem cod. 9, 31, 14. *simultatium* in optimis codd. 9, 38, 12. *civitatium* passim. V. ad 33, 20, 11. *TEMPESTATIVM* in lapide apud Sponium p. 76. Quin et Voss. 4. Gramm. 14. ad quartum canonem nominum, quae genitivum pluralem in *ium* faciunt, refert polysyllaba in *as*, ut *utilitas, civitas, hereditas*. Optimorum itaque codicum auctoritatem secutus sum. Deinde *delinitum animos* Lovel. 1. *delenitum animos* Leid. 2. *delinitum militem Romanum* Lovel. 2. [Veith.] *delenitum milites animos* Leid. 1. *delenitum militum animos* Voss. 1. *delenitos militum animos* Florent. Lovel. 3. 5. et Fragm. Hav. a m. 1. Saepius voces *delenitus* et *delinitus*, ut et *delenimentum* ac *delinimentum* in Mstis commutari, et tum *delenitus* ac *delenimentum* recipiendum esse, ubi placandi, mitigandi significatio requiritur, supra dictum est ad 5, 31, 1. contra vero *delinitus* et *delinimentum* praeferendum esse, ubi oblinendi atque imbuendi sensum habet. V. ad 39, 11, 2. Jam vero, utra lectio hic probanda sit, *delinitos*, an *delenitos*, ambiguum videtur. Si instrumentum voluptatium consideratur tamquam venenum, quo animi militum imbuti a pristina virtute descivere, atque in vitia praecipitati sunt, *delinitos* servari potest; at si consideratur tamquam res, qua eorum ferocitas mitigata atque emollita sit, magis placebit *delenitos*. Similiter apud Lactant. 1. Divin. Instit. 1.

Capuae, per quod illi eam antiquis cultoribus ade-
6 missent: *neque inmerito suum ipsorum exemplum in eos versurum. Cur autem potius Campani agrum Italiae uber-*

Quia virtutibus amaritudo inest, vitia vero voluptate condita sunt; illa offensi, hac deliniti feruntur in praeceps. Ita nunc editur, sed non minus incertum puto, *deliniti*, an *deleniti*, legendum sit. Prius requirere videtur, quod voluptas tamquam condimentum vitiorum consideretur. posterius obposita vox *offensi*. ut enim amaritudo virtutum homines exasperat, efficit ut virtutes displiceant, ita voluptas vitiorum homines emollit, vitiis eos placatos reddit. Lectoris itaque arbitrio relinquo, quid probare malit. Ego tamen, optimis codicibus inhaerens, *delenitos* in contextum admisi. *animos qui vertit* Lovel. 5. a m. 1. *animos qui convertit* a m. 2.

Inibanturque consilia in hibernis eodem scelere adimendae Campanis Capuae, per quod etc.] Hac de re l. 4, [37, 1.] *Capuam Etruscorum urbem Samnites cepere, prius bello fatigatis Etruscis in societatem urbis agrorumque accepti; deinde festo die gravatos somno epulisque incolas veteres novi coloni nocturna caede adorti.* Idem Strabo l. 5. SIG. *inibantque consilia* Gaertn. eodem errore, quo §. praec. similiter in uno cod. *arcerent*, pro *arcerentur*, scriptum erat. *inibantur consilia*, sine particula coniungente, Haverk. Deinde *adimendis Campanis Capuae* Gaertn. *adimendae Campaniae Capuae* Portug. Mox *cultoribus antiquis*, transpositis dictionibus, Lovel. 2.

§. 6. ***Neque inmerito suum ipsorum exemplum in eos versurum***] De praeterito dicere licebat: *Neque immerito suum ipsorum exemplum in eos versum.* ita de futuro *versurum*, sed impersonaliter. GLAR. *versum* Leid. 2. *versura* Voss. 2. et Lovel. 3. quasi referendum ad praecedens *consilia*. Verum et hoc et illo modo scripsisse videntur librarii, quod non animadverterent, *versurum* hic inpersonaliter, ut Glareanus inquit, sive tamquam verbum neutrum vel passivum usurpari. Supra 2, 62, 2. *Omnis ira belli ad populationem agri vertit.* ubi plura vide. *exemplum versurum in eos* alio ordine Haverk. Praeterea *suorum ipsorum exemplum* Leid. 2. Male. V. infra hoc lib. c. 40, 9.

Cur autem potius Campani agrum Italiae uberrimum] *Cur, ajunt, potius* Lovel. 3. Erroris origo fuit similitudo ductuum inter *aut̄*, id est *autem*, et *aiūt*, id est *ajunt*. Deinde *Campanū Italiae agrum uberrimum* Leid. 1. *Campani agrum uberrimum Italiae* Leid. 2.

Qui nec se nec sua tutari possint, quam victor exercitus haberet] *qua nec se* Gaertn. V. infra ad 9, 30, 1, Tum *tutari possunt* Leid. 1. Quamvis autem ita alibi etiam inveniatur, obliqua tamen oratio plerumque subjunctivum requirit. V. Cel. Dukerum ad 3, 71, 6. *tutari possent* Florent. Voss. duo, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. quomodo dedisse videntur librarii, quia mox sequitur

uberrimum, dignam agro urbem, qui nec se nec sua tutari possint, quam victor exercitus haberet, qui suo sudore ac sanguine inde Samnites depulisset? An ae- 7
quum esse, deditticios suos illa fertilitate atque amoeni-

haberet. **Sed praesenti hic opus est. jam nunc se sua tutari non posse ostendebant Campani, qui non modo se suaque populo Romano dediderunt, sed etiam missis legatis petierunt, ut in urbem suam praesidium in hiberna mitteretur, quo Samnitium excursiones arcerentur. Hinc *exercitus victor habet* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 40, 14, 3. *exercitus victor haberent* Haverk. ut respiciat remotius *Campani.* Sed reliqui stant pro vulgato; quibus credo.**

***Inde Samnites depulisset*] *Samnites inde depulisset* Fragm. Hav. *inde Samnites depulissent* Lovel. 5. et Gaertn. ut *exercitus* hic conlective sumtum construatur cum verbo plurali. V. supra ad 3, 28, 2. Sed hic etiam fidem habeo reliquis codd. qui stant pro recepta lectione. Paullo ante *sudore et sanguine* editi usque ad Frobenium, qui *ac sanguine* reposuit, concinentibus omnibus scriptis.**

§. 7. *An aequum esse, deditticios suos illa fertilitate atque amoenitate perfrui*] Campani editio *An jam aequum esse.* GEBH. Similiter scriptum exstat in Lovel. 5. Neque multum abit Florent. in quo librarius per errorem dedit *ani equum esse.* Sed voculam *jam*, invitis reliquis membranis, non puto recipiendam. Deinde *illa felicitate* Harlej. 2. Quod non displiceret, si plures codd. accederent. *felix* enim interdum est fertilis, fructum ferens. Supra 5, 24, 2. *Nulla felix arbor, nihil frugiferum in agro relictum.* Ovidius 4. Fast. 671.

— — — felicior annus
Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.

Ita enim N. Heinsius, pro *foecundior annus*, ex multis codicibus recepit. Contra *infelices arbores* vocantur, *quae neque seruntur umquam, neque fructum ferunt*, teste Plinio 16, 26. et 24, 9. Virgil. 1. Georg. 154.

Infelix lolium et steriles dominantur avenae.

ubi Servius notat: *Infelix lolium, infoecundum. Contra* [2. Georg. 188.] *Felicemque trahit limum.* quem etiam v. ad Ecl. 5, 37. ubi idem versus obcurrit. Lectioni huic firmandae illud etiam conducere potest, quod Campaniam *Felicis* cognomine adpellet Plinius 3. H. N. 5. *Hinc felix illa Campania est.* Attamen unius istius cod. fides levior est, quam ut eum tuto sequi possim. Praeterea *atque utilitate* Hearnii Oxon. C. Verum, praeterquam quod ceteri Msti in alteram lectionem conspirent, sub fertilitate Campaniae jam comprehensa erat ejus utilitas. Quare et hic vulgatam lectionem sequi praestat. Non tantum enim *fertilitas*, sed et *amoenitas* Campaniae passim laudatur. *Omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum, pulcherrima plaga* vocatur apud Florum 1, 16, 3.

***In pestilenti atque arido circa urbem solo luctari*] *in pestilentia* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom.**

tate perfrui; se, militando fessos, in pestilente atque arido circa urbem solo luctari, aut in urbe insidentem
8 *tabem crescentis in dies foenoris pati?* Haec agitata occultis conjurationibus, necdum vulgata in omnes consilia, invenit novus consul C. Marcius Rutilus,

anni 1472. ac Parm. quae lectio licet sua Venere non careat, et in quasvis mutationes admittendas proniori placere possit, mihi tamen ultima litera voci *pestilentia* ex initio sequentis adcrevisse videtur. V. ad 40, 7, 8. Quin et praefero unius Florent. lectionem *in pestilente.* Quamvis enim non adverser Vossio 4. Gramm. 12. ubi partim refellit Verrium Flaccum apud Caris. l. 1. p. 101. partim Servium ad Virgil. 2. Aen. 610. quorum ille nomina in *ns* desinentia ablativum dirigere in *e* docet; hic inter participia et nomina distinguit, et participia ablativum in *i* et in *e* formare, nominum vero ablativum tantummodo in *e* exire docet: illi igitur hos refellenti quamvis non adverser, altera tamen terminatio, quam obfert codex praestantissimus, vel ipso Vossio teste, magis frequens est. Deinde *baccari*, pro *luctari*, habet Portug. in margine. Quo quid indicare voluerit, qui lectionis ejus auctor fuit, non intelligo. Verbo *luctari* indicatur difficultas, qua laborabant agri Romani cultores, ut in morbida ac sterili regione victum compararent. Ita *cum finitimis luctantur*, qui difficile bellum cum iis gerunt, et se vix tuentur. Florus in praefat. *Circum ipsam matrem suam cum finitimis luctatus est.* 2, 1. *Prope quingentis annis domi luctatus est.* Similiter vero, ut hoc loco, Plinius 18, 5. *Malus est, cum quo dominus luctatur.*

Aut in urbe insidentem labem crescentis in dies foenoris pati] Vet. lib. *tabem*. SIG. *insedentem* Florent. V. infra ad 9, 2, 3. Deinde *labem crescentis* etc. *Haec agitata* inertia librarii desunt in Leid. 1. *labem* in uno Oxon. C. superesse notans Hearnius, reliquos codd. lectionem Sigonii *tabem* probare, tacitus agnovisse videtur. Variant etiam nostri. Nam *labem* servant Voss. 2. Lovel. 2. 3. Florent. Harlej. 1. Klock. et Fragm. Hav. [Veith.] Eam vocem omittit Lovel. 4. Alii omnes praeferunt *tabem*, nisi quod paullum aberrans librarius Haverk. *talem* dederit. Quamvis vero *labem* tueantur optimi codd. alterum tamen non displicet. Ita supra 2, 23, 6. *Aes alienum fecisse: id cumulatum usuris primo se agro paterno avitoque exuisse, postremo velut tabem pervenisse ad corpus.* V. viros doctos ad Petron. Satyr. cxix. p. 564. ubi etiam hanc scripturam probarunt. Solent autem voces *labes* et *tabes* in Mstis commutari. V. infra ad 39, 9, 1. Praeterea *crescentis in diem foenoris* Voss. 2. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. Ita etiam in contextu edidit Aldus, qui postea inter errata *in dies* reponendum monuit. V. infra ad 21, 11, 11.

§. 8. *C. Marcius Rutilus*] Adjiciendum *quartum*: fuit enim consul annis cccxcviii. cdiii. cdxi. atque hoc anno. Quare temere hic quidam pro *quartum* posuerunt *tertium*; quod etiam ante admonuimus. GLAR. Loco *C.* praenominis *cum* scriptum est in Voss.

cui Campania sorte provincia evenerat, Q. Servilio collega ad urbem relicto. Itaque quum omnia ea, 9
sicut gesta erant, per tribunos comperta haberet, et aetate et usu doctus (quippe qui jam quartum consul esset, dictatorque et censor fuisset) optimum

1. et Lovel. 1. V. ad 4, 52, 4. *Claudius*, ut fere semper, habent vett. edd. Tum *Mancinus*, pro *Marcius*, Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *Tullius* Leid. 2. *Tulius* Lovel. 1. *Rutulius* Harlej. 1. *Rutilius* Voss. duo, Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. et editi ante Sigonium. V. supra hoc lib. ad c. 17, 6. Ceterum necesse non est, ut Marcio huic quater adepti consulatus nota cum Glareano adjiciatur. Non modo enim numerum repetiti honoris addere Livius saepius omisit, verum etiam id praesertim hoc loco fieri non debebat, quoniam mox additur: *quippe qui jam quartum consul esset.*

Cui Campania sorte provincia evenerat] *cui Campana sorte provincia evenerat* Gaertn. *cui Campania forte provincia evenerat* Voss. 2. V. ad 38, 40, 13. *cui Campania sorte evenerat provincia* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *cui Campania sorte venerat provincia* Lovel. 2. Male. V. supra ad 5, 12, 6.

Q. Servilio collega ad urbem relicto] Adjiciendum *III.* quippe qui prius bis fuit, anno CCCXC. et CCCXCIII. Nisi quis intra tam paucos annos alium esse contendat, aut praenominibus variatum. GLAR. Alium esse contendit Pighius in Annal. ad ann. CDXI. p. 305. Putat autem Servilii bis consulis et dictatoris filium fuisse, qui supra magister equitum memoratus erat c. 22, 11.

§. 9. *Quum omnia ea, sicut gesta erant*] Τὸ *ea* deest in Leid. 2. Harlej. 2. et edd. vett. Frobenius demum addidit anno 1535. *Quum omnia, quae sic gesta erant* praefert Lovel. 2.

Per tribunos comperta et aetate haberet, et usu doctus] Vet. lib. *comperta haberet, et aetate et usu doctus.* SIG. Voces *et aetate* desunt in Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Reliqui, exceptis Florent. Leid. 1. Lovel. 4. et Klock. ordinem mutanti Sigonio favent. Florent. autem a manu admodum recenti interpolatus male praefert *per tribunos comperta et aetatem haberet, et usu doctus.* Praeterea *aperta haberet* Harlej. 2. et Haverk. *Itaque quum omnia ea, sicut gesta, erant per tribunos comperta, erat et aetate et usu doctus* perperam ostentat Gaertn. Deinde *usu ductus* Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 21, 27, 4.

Quippe qui jam quartum consul esset] *quippe quum jam* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *qui* et *quum*, sive *cum*, etiam alibi in Mstis commutantur. V. ad 8, 33, 15. Tum *quarto consul* eaedem edd. cum codd. Lovel. 2. et Portug. *quartus consul* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 3. 5. et Gaertner. *quater consul* Fragm. Hav. quae varietas ex notae numeralis expositione prognata est. Mox *dictatorque ac censor* Lovel. 3.

Optimum ratus, differendo spem] *optumum ratus* Harlej.

ratus, differendo spem, quandocumque vellent, consilii exsequendi, militarem inpetum frustrari; rumorem dissipat, in iisdem oppidis et anno post praesidia hibernatura. divisa enim erant per Campaniae urbes, manaverantque a Capua consilia in

1. V. supra ad 3, 17, 5. Tum *transferendo spem* Gaertn. In verbis sequentibus *quandocumque vellet* quaedam ex vett. edd. Sed refertur ad milites. Deinde *exsequendi consilii* trajectis vocabulis Lovel. 2.

Militarem inpetum frustrari, rumorem dissipat, in iisdem oppidis] *frustrare* se in Palat. sec. invenisse, supra monuit Gebhard. hoc lib. ad c. 36, 10. quae eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Voss. 1. Leid. utroque, Lovel. 1. 5. Harlej. utroque, Portug. Haverk. ut et Hearnio in Oxon. B. et C. Neque aliter edd. Romana princeps, Rom. anni 1472. Parm. Mediol. anni 1480. et Tarvis. utraque. Eodem ducunt etiam lectiones, quae occurrunt in Florent. et Lovel. 2. quorum prior inperitius divisis vocibus praefert *militari impetum frustra rerum orem*, posterior *militarem impetum frustraretur*, omissa voce *rumorem*. Quamvis autem, hoc verbo eadem forma quum alios, tum etiam Caesarem usum fuisse, Vossius observet 5. Gramm. 7. Livium tamen aut raro aut numquam verba deponentia forma activa adhibuisse, supra dictum est ad 1, 17, 2. Praeterea monuit etiam Gebhardus supra hoc cap. ad §. 1. praepositionem *in* deesse in duobus Pall. quae eadem etiam deest in Portug. Neque adparet in multis quoque aliis codd. ita tamen ut ejusdem manifesta servent vestigia. Nam *dissipatim hisdem oppidis* Florent. habet. *dissipatum iisdem oppidis* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Contra, duplici scriptura servata, *dissipatum in iisdem oppidis* Gaertn. At reliqui omnes praepositionem expresse tuentur, quam etiam servandam puto. Ab omnibus secedens Haverk. solus praefert *dissipavit, in iisdem oppidis*.

Et anno post praesidia hibernatura] Vocula *et* non conspiciebatur in Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. utroque, Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Tum *anno poste* Voss. 1. in contextu, pro quo in margine emendatum est *anno postero*. Eadem autem haec lectio etiam superest in Leid. 2. et Lovel. 4. *Posterus annus* est sequens. Cic. 2. in Verr. 56. *Postero anno L. Metellus mentionem tui census fieri vetat.* in Fragm. Orat. pro C. Cornelio. *Itaque auspicato postero anno decem tribuni plebis comitiis curiatis creati sunt.* Pro Cluent. 13. *Quum esset adolescens apud mulierculam quamdam, atque ibi pernoctaret, et ibi diem posterum commoraretur.* Contra *annus prior* est annus praecedens. Liv. 4, 13, 10. *Undique primores Patrum et prioris anni consules increparent.* ubi alia vide. An tamen horum codd. auctoritas satis idonea sit ad lectionem receptam mutandam, est quod dubitem.

§. 10. *Divisa enim erant*] di-

exercitum omnem. Eo laxamento cogitationibus dato, quievit in praesentia seditio.

XXXIX. Consul, educto iu aestiva milite, dum 1 quietos Samnites habebat, exercitum purgare missionibus turbulentorum hominum instituit, aliis e-

visa jam erant Harlej. 2. et Portug. Mox *omnem. Eo laxamento* etc. *Samnites habebat, exercitum* desunt in Harlej. 1. neglegentia librarii, cui repetitio vocis *exercitum* fraudi exstitit. V. infra 9, 11, 11.

§. 1. *Consul, educto in aestiva milite, dum quietos Samnites habebat*] *Consule ducto*, male divisis vocibus, Gaertn. *Consul edicto in aestiva milite* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 39, 15, 11. Deinde *quietes Samnites habebat* Fragm. Hav. a m. 1. *quieto Samnites habebat* Haverk. Sed ultima litera τοῦ *quietos* intercepta est a prima sequentis, quod in litera sibilante saepissime accidit. V. infra ad 37, 29, 5. Vocem autem *habebat* Lovel. 1. transfert post vocem *purgare*.

Exercitum purgare missionibus turbulentissimorum hominum instituit] Ad normam plane veritatis exacta est vulgata haec lectio. Sed cur Pall. omnes *purgare remissionibus?* l. 24, 29. *Legatio peropportuna ad multitudinem inconditam ac tumultuosam exonerandam*. Et ibidem: *Hi sentinam quamdam urbis rati exhaustam*. GEBH. *exercitum pugnare* Lovel. 5. a m. 1. et Klock. Tum *remissionibus* Voss. 1. a m. 2. inter versus, Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 5. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed primam syllabam *re* male librarii ex fine vocis praecedentis repetierunt; de quo infra v. ad 37, 41, 5. Voces *turbulentorum hominum* desunt in Portug. sola *hominum* in Lovel. 5. τὸ *instituit* etiam non nisi in margine adscriptum habet Portug.

Aliis emerita dicendo stipendia esse] Duae priores voces desunt in Portug. quarum secunda margini adscripta est, sed alio ordine. Praefert enim *dicendo stipendia emerita esse*. Ordinem etiam mutat Haverk. hoc modo, *dicendo stipendia aliis emerita esse*.

Alios graves jam aetate esse] *esse* redundat. GELEN. Verum *esse* in uno tantum apud me Harlej. 2. conspicitur. Reliqui omnes omittunt. Mox autem praecessit.

Aut viribus parum validis] Pall. tres, et editi quoque *validos*. GEBH. *viribus parum validis* Gruterus ediderat, idque Dan. Heinsius apud Elzevir. servavit; sed recte Gronovius mutavit. Omnes enim mei praeferunt *validos*, nisi quod *viribus parum elatos* sit in Klock. Male. Supra 1, 48, 3. *Multo et aetate et viribus validior, medium arripit Servium*. Similiter, alia tamen constructione, Tacit. 2. Hist. 19. *Quod coloniam, virium et opum validam, robur ac sedem bello legisset*. Ita *corpore validus* Liv. 8, 8, 16. *Romanus corpore haud quaquam satis validus*. Tacit. 3. Ann. 33. *Gnarum militiae, corpore validum, et bello suffecturum*. 1. Hist. 57.

merita dicendo stipendia esse, alios graves jam
2 aetate, aut viribus parum validos. quidam in commeatus mittebantur, singuli primo, deinde et cohortes quaedam, quia procul ab domo ac rebus suis hibernassent. Per speciem etiam militarium usuum, quum alii alio mitterentur, magna pars
3 ablegati. quam multitudinem consul alter Romae praetorque, alias ex aliis fingendo moras, retine-

Ut quisque corpore, opibus, ingenio validus. ingenio validus 2. Ann. 83. *Ut quisque amore in Germanicum aut ingenio validus.* Etiam Sallust. in Jug. 6. *Pollens viribus, decora facie, sed multo maxime ingenio validus.* ubi v. Cl. Wasse. Similem errorem etiam a Frobenio commissum esse, mox infra videbimus hoc cap. §. 8. (* v. Burm. ad Virg. 2. Aen. 50.)

§. 2. *Deinde et cohortes quaedam, quia procul ab domo ac rebus*] *deinde cohortes*, omissa voce media, Leid. 2. et Lovel. 4. *deinde in cohortes* Haverk. Tum *quia procul a domo* Portug. Gaertn. et Haverk. *quia ab domo*, neglecto τῷ *procul*, Lovel. 4. Alibi Livium *procul* cum hac praepositione *ab* construxisse, quamvis etiam saepe praepositionem omittat, infra videbimus ad 24, 28, 1. Tum *ab domo et rebus* edd. vett. Sed *ac rebus* primus substituit Froben. anno 1535. concinentibus scriptis omnibus.

Per speciem militarium usuum magna pars ablegati] Lego addendo *Per speciem etiam militarium usuum, quum alii alio mitterentur, ablegati.* Attestantur manuscripti codices. GELEN. Unus Harlej. 2. praeter τὸ *etiam* a Gelenio interpositum, reliquas voces ab eo additas *quum alii alio mitterentur* omittit; quae tamen in ceteris omnibus constanter supersunt non modo, sed et τὰ *magna pars*, quae utrum expuncta Gelenius voluerit, an tantum omiserit, quod ad institutum non faciebant, incertum est, similiter retinent. De locutione, *magna pars ablegati*, infra videbimus ad Liv. 27, 1, 12. Praeterea *quum alii duo mitterentur* Lovel. 4. qui idem codex etiam praefert *obligati*; sed Gaertner. *allegati*. V. ad 4, 58, 12.

§. 3. *Quam multitudinem consul alter Romae praetorque, alias ex aliis fingendo moras, retinebat*] *aliam multitudinem* Portug. Tum vox *Romae* deficit in Leid. 2. Deinde *figendo moras* Leid. 1. sollemni scribarum errore, qui etiam alibi *figere* et *figere*, sive *fingere*, commutarunt. V. N. Heinsium ad Nason. 1. Fast. 158. et quae notavi ad Silii Ital. 15, 85. Eadem verba etiam infra confunduntur 8, 18, 12. (* 22, 20, 2.) Tandem *retinendo*, pro *retinebat*, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *retinebant*, nempe consul alter praetorque, Fragm. Hav. a m. 1. primigenia scriptura tanta cura deleta, ut, quid antea scriptum fuerit, nunc intelligi nequeat. Utrumque genus loquendi exemplis ex Livio petitis defendi potest. Et qui-

bat. Et primo quidem, ignari ludificationis, mi- 4
nime inviti domos revisebant. postquam neque reverti ad signa primos, nec ferme alium, quam qui in Campania hibernassent, praecipueqne ex iis seditionis auctores mitti viderunt; primum admiratio, deinde haud dubius timor incessit animos, consilia sua emanasse: *jam quaestiones, jam indicia,* 5
jam occulta singulorum supplicia, inpotensque et cru-

dem *retinebant* illis, quae notantur supra ad 1, 31, 7. *retinebat* illis, quae infra dicentur ad 37, 29, 6. Hinc vulgatae scripturae, pro qua stant reliqui codd. adhaereo.

§. 4. *Ignari ludificationis, minime inviti domos revisebant*] *ignari milites ludificationis*, media voce margini adscripta, Portug. Deinde *minime mitti* Haverk. Hinc *domos recusabant* Portug. et Haverk. Mox verbis sequentibus *reverti ad primos*, omissa voce *signa*, Lovel 1. *reverti ad exercitus primos* Leid. 2. *reverti in signa primos* Klock.

Nec ferme alium, quam qui in Campania hibernassent] *nec ferme aliquem eorum, qui* Leid. 2. *nec ferme alium quem, quam qui* Lovel. 2. Deinde *in Campania hibernasset* idem Lovel. 2. cum Portug. a m. 2. quomodo dedisse videntur scribae, quod praecedat *alium*. Sed *hibernassent* probat, quod sequitur, *ex iis*.

Praecipueque ex iis seditionis auctores mitti viderunt] Pall. duo *praecipueque ab iis*. GEBH. *praecipueque ex iis seditionibus* Haverk. De quo errore infra v. ad 22, 8, 7. Deinde *viderant* Lovel. 2. et Port. *viderent* Haverk.

§. 5. *Jam quaestiones, jam judicia, jam occulta singulorum supplicia*] Quid aliud quaestio, quam capitis judicium? Recte Flor. et optimi quique: *jam indicia*. Intellige et insontium, qui aliquid comperissent, et magis proprie illorum, qui, ejusdem culpae conscii, fide publica data, alios protraherent. Ut *indicium postulare, indicium profiteri*. V. Asconium in Divinationem [c. 11.] J. FR. GRON. *jam indicia* etiam Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. a m. 1. Gaertner. et Klock. quod in contextum recepi, quamvis Doujatius vulgatum servet, quod plus aliquid *judiciorum* nomine significetur, unde major praesentiorque metus. Passim ob ductuum adfinitatem voces *indicium* et *iudicium* in Mstis commutantur. V. ad 3, 6, 5. c. 44, 10. 4, 10, 6. 5, 10, 3. c. 11, 12. 6, 15, 6. c. 16, 1. c. 20, 4. 7, 9, 7. 9, 7, 3. 10, 11, 7. 39, 8, 7. ad Epit. Liv. 127. aliisque locis: et adde N. Heinsium ac Cel. Burmann. ad Nason. 2. Trist. 79. et Ampl. Bynkersh. 1. Observ. 6. ubi etiam de *indicio* eo sensu agit, quo hic sumi debet, de quo et infra v. ad 42, 41, 3. Similiter etiam commutantur *index* et *iudex*, de quo supra v. ad 5, 26, 6. quemadmodum etiam *indicare* et *iudicare*. V. ad Epit. Liv. 63. Ceterum *quaesitiones* Florent. Dein *jam culta singulorum supplicia* Leid. 1. pro

6 *dele consulum ac Patrum in se regnum passuros.* Haec,

quo *cuncta* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav.

Inpotensque et crudele consulum ac Patrum in se regnum] *impudens ac crudele* Lovel. 4. *inpotens* et *inpudens* etiam alibi in Mstis commutantur. V. ad Epit. Liv. 43. Vocula *que* omittebatur quoque in Lovel. 2. *ac crudele* autem, pro *et crudele*, praeferunt et Harlej. 2. et editio Parmensis, Deinde *crudele consilium* Harlej. 2. et editi ante Aldum, qui, concinentibus reliquis scriptis, primus *consulum* restituit. Error ex non intellecta epitome scribendi *cons.* vel *coss.* natus est. V. ad 36, 35, 8.

§. 6. *Haec, qui in castris erant, occultis sermonibus ferunt*] Hearnius ex aliquot scriptis et edd. adnotat *serunt*. Sine dubio recte dicitur *serere sermones*. Liv. 3, 43, 2. *Tribunorum creandorum, secessionisque mentionem ad vulgus militum sermonibus occultis serentem*. 10, 19, 7. 34, 37, 1. et alibi. Sic etiam alii; ex quo saepe factum esse *ferre*, ostenderunt viri docti ad Silium 8, 266. quod forsitan et huic loco accidit. Nec tamen magis improbandum puto *ferre aliquid sermonibus*, quam *ferre fama*; de quo v. Cl. Drakenb. ad Liv. 4, 5, 6. Adde 28, 40, 1. *Quum Africam jam P. Scipioni destinari homines fama ferrent.* Eadem ratione dicitur *prae se ferre*. Cic. pro Arch. 11. *Neque enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed prae nobis ferendum; trahimur omnes laudis studio* et *aperte ferre* Liv. 28, 40, 1. *Et ipse acturum se id per populum aperte ferret, si senatus adversaretur.* in quibus recte suppleri potest *verbis, sermonibus*. Adde Guyet. ad Terent. Ad. 3, 2, 30. Apertissimus foret locus Liv. 4, 5, 6. *Ferte sermonibus et multiplicate fama bella.* Nisi in veteri quodam lexico invenissem, ibi quoque in aliis legi *serite*. DUK. Haec lectio primum obvia fuit in J. Fr. Gronovii editione anni 1665. quam deinde servarunt omnes recentiores, excepta Doujatiana; quae dedit *sermonibus serunt*, quemadmodum non modo fuerat in omnibus prioribus excusis, sed Hearne etiam in Oxoniensibus suis L. et B. ego vero in omnibus meis invenimus, nisi quod Lovel. 3. praeferat *ser.* pro *serunt*, Haverk. autem *serebant*. *Serere aliquid sermone*, ut apud Virgil. 6. Aen. 166.

Multa inter sese vario sermone serebant.

serere orationem Liv. 10, 19, 7. *Nunc jam populares orationes serere*. *serere mentionem alicujus rei* 3, 43. 2. *Tribunorum creandorum secessionisque mentiones ad vulgus militum sermonibus occultis serentem.* Similia alia N. Heinsius et ego notavimus ad Silii 8, 266. [*erant, sermonibus inserunt* Veith.]

Nervos conjurationis ejectos arte consulis cernentes] Mirifice hic locus in Mstis Palatinis duobus corruptus est: quippe pr. ac tert. *occultis sermonibus ser. nerius. auctoris conjurationis ejectos.* Campani ed. *nervos conjurationis ejectos principes arte consulis cernentes.* Ansam autem corrumpendo huic loco dedisse videtur vocula obstrusioris significatus. Legendum profecto *nervos conjurationis electos arte consulis cernentes.*

qui in castris erant, occultis sermonibus serunt,

Mutuatus hoc Livius a Lucilio est, qui l. 28.

Concedat homini id, quod vult: deleniat,
Corrumpat prorsus, ac nervos omnes eligat.

Sicut c. 37. *privum* mutuatur ab eodem satyrico. Est autem *eligere nervos* Livio, paullatim excerpendo minuere ac dissipare. GEBH. Claud. Puteanus conjicit *exsectos*: ut Cicero secunda agraria [33.] *Nervis omnibus exsectis urbem ipsam solutam ac debilitatam reliquerunt.* et Livius alibi, *nervos incidere.* Gebhardus *electos*, ut Lucilius [apud Nonium v. *Eligere.*]

Corrumpat prorsus, ac nervos omnes elegat.

Cicero et *elisos* admittit 2. Tuscul. [11.] *Cum accesserunt etiam poëtae, nervos omnes virtutis elidunt.* Est et tertia Tuscul. extrema. *Atqui stirpes sunt aegritudinis quam multae? quam amarae? quae ipso trunco everso omnes elidendae sunt.* Et 2. de Divinatione pariter extremo, *Superstitionis omnes stirpes ejiciendae.* Sed utrobique corrigunt *eligendae*. J. FR. GRON. Eadem varietas scripturae est in Cicer. Or. 2. Agrar. 33. quem locum hic laudat Gronov. Nam et ibi libri quidam habent *ejectis*. Ego et ibi *exsectis*, et hic cum Puteano *exsectos* praefero, quia Graeci eadem metaphora *ἐκτέμνειν τὰ νεῦρα* et *νευροκοπεῖν* dicunt. V. Erasm. in Adag. *νευροκοπεῖν*. DUK. *nervis conjurationis ejectos* Leid. 1. pro quo, literis, quae ductu similes sunt, *n* ut *u*, atque *ui* et *iu*, inter se commutatis, *verius conjurationis ejectos* Fragm. Hav. *nervos ault conjurationis ejectos* Lovel. 2. *nervis auctores conjurationis ejectos* Lovel. 3. *auctores conjurationis ejectos*, voce *nervos* omissa, Voss. 2. in quo supra vocem *auctores* inter versus adscriptum est *verius*, quod in aliis codd. literarum commutatione et transpositione pro *nervis* exaratum obcurrit. Credo, vocem *auctores* ex glossa et interpretatione *τοῦ nervos* natam esse: eam autem interpretationem ex §. praec. petitam esse, ubi, qui hic *nervi conjurationis* vocantur, *auctores seditionis* dicti sunt. Quum autem in nervis consistat robur corporis, per *nervos conjurationis* hic non tam ejus auctores, quam illos, in quibus vires conjurationis consistunt, indicari existimo; quamvis tamen iidem etiam conjurandi auctores esse potuerint. Eo sensu vocem *nervus* inlustrat Cel. Burmann. ad Albinov. Eleg. ad Liviam v. 47. Hinc *enervare* translate notat vires infringere 35, 12, 7. *Ademtis maritimis civitatibus enervatam tyrannidem.* Jam autem *ejectos*, quod in omnibus codd. superest, hoc colore defendi posset, ut Livius dicat, illos milites, in quibus robur conjurationis consistebat, ex castris ejectos esse. Verum ita in metaphorica locutione non persistet Livius. Est et alia *τοῦ ejicere* significatio, qua poni solet pro luxare, loco suo emovere. V. Munker. ad Hygin. fab. 57. quo tamen sensu hic accipi, non placet. Non tam enim nervi, quam membra luxantur. Omnium maxime placeret, quod Puteano in mentem venisse Gronov. retulit, *exsectos*, modo codd. auctoritas accederet. Ut enim *exsecare nervos*, ita *incidere*, *praecidere*, similiaque saepe obcurrunt. Cic. orat. 2. in Rull. 18.

nervos conjurationis ejectos arte consulis cernen-
7 tes. Cohors una, quum haud procul Anxure es-
set, ad Lautulas saltu angusto inter mare ac montes
consedit, ad excipiendos, quos consul aliis atque
8 aliis (ut ante dictum est) caussis mittebat. Jam
valida admodum numero manus erat; nec quid-

Incidant nervos populi Romani, adhibeant manus vectigalibus vestris, inrumpant in aerarium. Orat. 12. Philipp. 3. *Quid? legionum nostrarum nervos nonne his consiliis incidimus?* Plin. 24, 16. *Boum nervos abscissos vomere solidari ea adfirmant.* 25, 5. *Hanc etiam praecisos nervos glutinare faciunt. Exsectus* autem et *Ejectus* etiam commutantur in loco Cic. a Gronovio laudato ex orat. 2. Agr. 33.

§. 7. *Quum haud procul Anxure esset*] *quum haud procul auxit*, reliquis omissis, Gaertn. *quum haud procul esset* Leid. 2. *quum haud procul Auxur esset* Haverk. *quum haud procul Anxur esset* Voss. ambo, Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. 2. et Portug. cum edd. quas vidi, Frobeniana anni 1531. vetustioribus. Neque aliter habet Fragm. Hav. a m. 2. quum a m. 1. *Anxir* scriptum esset. *Anxir* etiam praefert Florent. a m. 2. et Lovel. 2. *Anxyr* Klock. V. infra ad 21, 61, 8. Potuit tamen ultima litera τοῦ *Anxure* hausta esse a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. De orthographia vocis *Anxur*, pro qua *Anxyre* hic praefert Harlej. 1. v. supra ad 4, 59, 3. et 4.

Ad Lautulas saltu angusto inter mare ac montes consedit, ad excipiendos] *ad Lautulos* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *Lauculos* Lovel. 2. *ad Lauculas* Leid. 2. *Λαυσόλας* vocari a Diod. Sic. l. 19. p. 711. observat Cluverius 3. Ital. Ant. 7. p. 1012. Ejusdem meminit etiam infra Livius 9, 23, 4. ubi multi codices *Lausulas* adpellant, unus etiam *Laurulas*. Sed locus dictus erit *Lautulas*, si verum est, quod Doujatius contendit, a *lavando* ei nomen factum esse. Ad id probandum utitur testimonio Varr. 4. de L. L. p. 37. *Lautolae a lavando, quod ibi ad Janum geminum aquae calidae fuerunt.* Verum, ibi locum in urbe indicari, ipsa verba Varr. satis indicant, eaque, quorum et ante et postea meminit, aperte docent. Rectius itaque fecisset, si huc advocasset locum Festi ea voce. *Lautulae locus extra urbem, quo loco, quia aqua fluebat, lavandi usum exercebant.* Quamvis tamen, Festum innuere locum hunc prope urbem Anxur, quemadmodum Dacierius contendit, adfirmare non audeam. Credo tamen verum ejus nomen esse *Lautulae*, et similem ob caussam nomen accepisse. Deinde *inter mare et montes* Voss. 2. Portug. et Haverk. *inter mare et montem* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. Denique *ad concipiendos* Portug. a m. 1. et Haverk. *ad excipiendum* Lovel. 2. V. ad 40, 49, 1. Paullo post *inmittebat*, pro *mittebat*, Gaertn.

§. 8. *Jam valido admodum numero manus erat, nec quidquam*] Vet. lib. *valida*. SIG. Editiones duae vetustissimae *Jam valida admodum*. Ceterum Pal. pr. *Jam valido admodum numero Romanus erat.* GEBH. *Jam*

quam ad justi exercitus formam, praeter ducem, deerat. incompositi itaque praedantes in agrum Albanum perveniunt, et sub jugo Albae longae castra vallo cingunt. Perfecto inde opere, reliquum diei 9
de imperatore sumendo sententiis decertant, nulli ex praesentibus satis fidentes. *Quem autem ab Roma* 10

valido admodum numero Romanus erat Lovel. 2. et Fragm. Hav. *Jam valida admodum numero Romanus erat* Voss. 2. *Jam valida admodum numero Romanis erat* Lovel. 3. Sed sine dubio prima syllaba τοῦ *Romanus* adhaesit ex vitiosa repetitione ejus, quae in voce praecedenti finalis erat. V. infra ad 37, 41, 5. *Jam valida admodum numero manus erat*, ut Sigonius restituit, non modo tuentur reliqui codd. sed etiam omnes, quas vidi, usque ad Frobenianam anni 1535. quae prima *valido admodum numero* dedit eodem errore, quo *viribus parum validis*, pro *validos*, Gruterus supra ediderat hoc cap. §. 1. Recte itaque Gruterus, Sigonio dicto audiens, id quod reliqui facere neglexerant, anno 1628. pristinam lectionem revocavit. Tac. 14. Annal. 58. *Nec milites ad scelus missos aut numero validos, aut manu promptos.* Et recte *numero validam manum* vocat Livius, qui App. in Excerpt. Peiresc. p. 550. ὁμοῦ δυόμύριοι γεγονότες dicuntur. Praeterea *ne quicquam* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 5. et Haverk. V. ad 3, 47, 7. Mox *ac sub jugo Albae*, Lovel. 4.

§. 9. *Perfecto inde opere, reliquum diei de imperatore sumendo sententiis decertant*] *Perfecto deinde opere* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. et excusi usque ad Aldum, qui *inde* reposuit, consentientibus reliquis scriptis. V. ad 36, 24, 10. Tum *de imperatore c'tami*, id est *certamini, sumendo* Lovel. 1. invitis aliis. Praeterea *sententiis decertati* Lovel. 4. In verbis sequentibus τὸ *satis*, quod in reliquis codicibus constanter superest, in uno deficit Florent.

§. 10. *Quem autem ab domo posse adciri*] *ab Roma* in manuscriptis codicibus legitur, non *ab domo*. GELEN. Pall. omnes MSS. Campanique editio *posse exciri*. GEBH. *ab Roma posse acciri* a Gelenio est, neque hactenus abeunt nostri, cum prius ederetur *ab domo*. Sed Pall. tres, et Voss. uterque, ac Campanus *exciri*. 3, [2, 7.] *Indignitas rei magis, quam periculum, consulem alterum ab urbe excivit.* 27, [31, 2.] *Fama ejus rei Philippum ab ludis excivit.* J. FR. GRON. *Quem ut a Roma* Gaertn. *Quem autem a Roma* Fragm. Hav. *Quem autem ex Roma* Leid. 2. Reliqui codd. Gelenio consentientes *ab Roma* praeferant, uno excepto Harlej. 2. in quo *ab domo* restat: quem non audiendum arbitror. Tum *possent* perperam Haverk. Hinc *acciri* unus iterum Harlej. 2. *exiri* Leid. 1. Reliqui omnes recte *exciri:* quomodo se etiam non tantum in Oxoniensibus suis invenisse Hearnius testatus est, sed etiam in ed. Aleriensi, quae propterea diversa esse debet a Romana anni 1472. in qua, ut et in reliquis recentioribus usque ad Gronovium, *acciri* excusum

posse exciri? quem Patrum aut plebis esse, qui aut se tanto periculo sciens obferat, aut cui ex injuria insa-
11 *nientis exercitus caussa recte committatur?* Postero die, quum eadem deliberatio teneret, ex praedatoribus vagis quidam compertum adtulerunt, T. Quinctium in Tusculano agrum colere, urbis honorumque in-
12 memorem. Patriciae hic vir gentis erat: cui quum militiae, magna cum gloria actae, finem pes alter

esse vidi. Neque lectio cod. Leid. 2. *ex Roma posse exciri* hoc colore defendi debet, quod Livius ad verba cum praepositione composita in regimine eamdem praepositionem repetere soleat. Quamvis enim Livius id saepissime facere amarit, ut vidimus ad Praefat. §. 11. non tamen id perpetuum ei fuisse existimandum est. Certe verbo *excire* praepositionem *ab* addidisse, docent loca a Gronovio laudata. Similiter etiam 32, 7, 7. *Ea res L. Lentulum consulem ab urbe excivit.* et 34, 27, 2. *A Creta mille delectos juventutis eorum excivit.* Ejusdem formae est locutio *exstare ab aqua*; de qua similibusque v. infra ad 22, 2, 10.

Quem Patrum aut plebis esse, qui aut se tanto periculo sciens obferat] *quem Patrum ut plebis esse* Gaertn. sollemni scribarum aberratione. V. quae supra notantur ad 4, 12, 8. Deinde *qui aut sine tanto periculo* Haverk. *qui aut tanto periculo se* Lovel. 4. *qui aut se tanto periculo esse* Lovel. 1. Tum *scire offert* Lovel. 3.

Ex injuria insanientis exercitus caussa recte committatur] Non intelligo sententiam horum verborum. *Ex injuria insanire* dicuntur, qui eam acceperunt. Terent. Adelph. 2, 1, 43. *Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria.* At his injuria nulla facta, verum ab ipsis orta erat. Videri possit delendum τὸ *ex*: nam quia sibi conscii sunt, se *injuria*, id est sine causa et ratione, *insanire*, desperant se patronum ac defensorem inventuros, quem, si injuriam accepissent, sperare potuissent. Nisi quis hoc ita accipiendum putet, ut Livius significet, hos ex eo genere fuisse, qui quum injuriam aliis fecerint, idque intelligi videant, ipsi ultro, quasi injuria accepta, expostulant: quo ingenio quosdam esse, in eadem fabula Terentii dicit Micio 4, 3, 3. DUK. Transpositis verbis *recte caussa committatur* Lovel. 4. *caussa recte commutatur* Voss. 2. et Lovel. 3. Alibi etiam librarii *Mittere* et *Mutare* confuderunt. V. N. Heins. et Cel. Burmann. ad Nason. Ep. 4. Her. 37. Similiter *Transmittere* et *Transmutare.* V. Cel. Burmann. ad Suet. Calig. 10.

§. 11. *Quidam compertum adtulerunt, T. Quinctium in Tusculano agrum colere*] *qui compertum attulerant* Lov. 4. Deinde *in Tusculano agro colere* Fragm. Hav. a m. 1. de cujus erroris fonte v. ad 6, 3, 8. Et quidem eo magis *agrum* in *agro* mutatum erat, ut ita suppleretur ellipsis, quae tamen Livio aliisque scriptoribus frequens est. Supra

ex vulnere claudus fecisset, ruri agere vitam procul ambitione ac foro constituit. Nomine audito, 13
extemplo agnovere virum: et, quod bene verteret, adciri jusserunt. Sed parum spei erat, voluntate quidquam facturum. vim adhiberi ac metum placuit. Itaque silentio noctis quum tectum villae, 14
qui ad id missi erant, intrassent; somno gravem Quinctium obpressum, nihil medium, aut imperium

3, 7, 5. *Obvii fiunt descendentibus ab Tusculano in Albanam vallem.* 22, 1, 10. *In Antiati metentibus cruentas in corbem spicas cecidisse.* ubi plura vide. *in Tusculano colere*, omissa voce, Lovel. 4. quod foret in Tusculano habitare. Eo enim sensu simpliciter *colere* usurpari solet. Infra 21, 26, 6. *Colunt autem circa utramque ripam Rhodani.* Et ita mox Quinctium *ruri agere vitam* dicit. Forte etiam *colere* pro agrum colere posset accipi, quo sensu *cultores* pro agricolis infra 28, 11, 9. *Liberis cultoribus bello absumtis, et inopia servitiorum, et pecore direpto, villisque dirutis aut incensis.* Ovid. Ep. 12. Her. 17.

Semina jecisset; totidem sensisset et hostes:
Ut caderet cultu cultor ab ipse suo.

Florus 3, 19. *Hic ad cultum agri frequentia ergastula catenatique cultores materiam bello praebuere.* Reliqui tamen, quos sequi praestat, vocem *agrum* servant. *agrum coleret* perperam praefert Harlej. 1. *agrum coleretur* pejus Leid. 1. Paullo ante *Postremo die*, pro *Postero*, Lovel. 3. V. ad 9, 7, 11. Mox verbis sequentibus *in memoriam*, pro *inmemorem*, Lovel. 5.

§. 12. *Agere vitam procul ambitione ac foro*] *procul ab ambitione et foro* Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 2. Utraque locutio, et quam hi codices praeferunt, et quae vulgo circumfertur, proba est, et in Livio etiam saepius obvia. V. ad 24, 28, 1. Sana itaque ratio exigit, ut plures et meliores libros sequamur.

§. 13. *Quod bene verteret, adciri jusserunt*] *quod bene verterit* Haverk. Mox *vim adhibere*, pro *adhiberi*, Haverk. 2. [?] et editiones ante Froben. anni 1531.

§. 14. *Itaque silentio noctis quum tectum villae, qui ad id missi erant, intrassent*] Omnia haec vocabula solo ultimo excepto, ignavia librarii desunt in Gaertn. *tectum vile* habet Haverk. Deinde *introissent* Lovel. 2. Sed hae voces saepe in Mstis commutantur. Exemplum habuimus 4, 53, 11. (* 34, 26, 9.)

Somno gravi Quinctium obpressum] *somno gravem Quinctium* Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. et Fragm. Hav. Eamdem lectionem se invenisse Hearne testatur in Oxon. L. 1. et B. atque insuper in ed. principe Romana episcopi Aleriensis; quae propterea diversa esse debuit a Romana anni 1472. in qua mihi *somno gravi* obvium fuit. Non damno vulgatum *somno gravi*. Ita enim et Valer. Flacc. locutus est 1, 300.

atque honorem, aut, ubi restitaret, mortem, ni sequeretur, denunciantes, in castra pertraxerunt. Imperator extemplo adveniens adpellatus: insigniaque honoris exterrito subitae rei miraculo deferunt,

Mox ubi victa gravi ceciderunt lumina somno.
Ovid. 4. Met. 783.
Dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat.
Curtius 6, 10, 12. *Gravi sopore adquiescebam.* 8, 3, 9. *Quem ut alto et gravi somno sopitum esse sensit uxor.* et ita *graviter dormitare* Cic. dixit 1. de Divin. 28. *Ad lucem denique arcte et graviter dormitare coepisse.* Probe etiam *somno obpressus* dicitur, qui graviori atque altiori somno devinctus est. Curtius 4, 13, 17. *Gravatum animi anxietate corpus altior somnus obpressit.* 6, 8, 21. *Illum sive securitate animi, sive fatigatione resolutum somnus obpresserat.* 7, 11, 17. *Pariter eos et nox et somnus obpressit.* Neutrum itaque tamquam minus commodum damno. Verum vix tantum ex meis praeferunt hanc lectionem Lovel. 2. Harlej. 2. Haverk. et forte etiam Klock. ex quo nihil notatum video. Quare dubito, utrum haec lectio satis gravi auctoritate firmata sit, praesertim quum et in altera scriptura, quam reliqui codd. tuentur, nihil etiam sit, quod jure displicere possit. Certe *gravis somno* supra est 4, 37, 2. *Graves somno epulisque incolas veteres novi coloni nocturna caede adorti.* ubi plura notantur. *Somno* itaque *gravem Quinctium obpressum in castra pertraxerunt*, id est, somno gravem obpresserunt, obpressumque in castra pertraxerunt. Hanc itaque lectionem in contextum recepi.

Nihil medium, aut imperium atque honorem, aut, ubi restaret, mortem, ni sequeretur, denunciantes] MSS. *aut ubi restitaret*, non *restaret*. GELEN. In altero membro aliquid deest, in altero superest: nam *ni sequeretur* quid aliud est, quam *ubi restitaret?* Fortasse: *nihil medium, imperium atque honorem, si sequeretur, aut, ubi restitaret, mortem denunciantes.* J. FR. GRON. *nihil medium, nim aut imperium* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed addita vox aliena est, nec convenit, nata ex ultimis literis vocis proxime praecedentis. Tum *aut imperium aut honorem* Lovel. 4. Saepe voces *aut* et *atque* in Mstis commutantur. V. Cortium ad Sallust. Jug. 82, 2. Ut autem id hoc loco facerent, librarios permovisse videtur, quod *aut* et praecesserit, et sequatur, atque ita tria distincta proponi crediderint, non videntes ea tantum duplicia esse, quorum prius duabus vocibus *imperium atque honorem* exprimitur. [*aut impium aut honorem* Veith.] Deinde *restaret*, quod jam Rhenanus mutavit, in nullo apud me cod. superest. Sed *restitueret* habet Klock. *restiterit* Leid. 2. *resisteret* Lovel. 2. 5. Portug. Haverk. Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et in margine N. [Veith.] Sed *restitare* saepe pro resistere ponitur. V. supra ad 6, 7, 2. Ex ejus itaque expositione nata est altera lectio *resisteret*, quemadmodum etiam alibi in Mstis erratur. V. infra ad 10, 19, 5. Praeterea *nisi sequeretur* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 23, 1, 8. et mox §. 17. *insequeretur* Lovel. 4. 5. Gaertn. et Haverk. V. ad 38, 50, 1. *sequeretur*, praecedenti vocula omissa, Lov. 2.

et ad urbem ducere jubent. Suo magis inde inpe- 16
tu, quam consilio ducis, convulsis signis, infesto agmine ad lapidem octavum viae, quae nunc Appia
est, perveniunt: issentque confestim ad urbem, ni 17

Sed eam elisit proximae vocis litera finalis *m*. Gronovio *ni* in *si* mutanti non nihil quidem favent codd. *nisi* praeferentes; attamen quum in ordine verborum nihil varient ulli libri, trajectio ejus audacior videtur. Doujatius igitur *ni sequeretur* habet pro glossemate, quod, olim ad explicandum alterum *ubi restitaret* margini adscriptum, in contextum inrepsit, ideoque iterum delendum esse pronunciat. Quamvis autem et hoc violentius videri possit, si tamen vulgatum inmutandum placeat, ac nullo modo servari posse judicetur, in ejus, quam in alteram conjecturam pronior forem.

§. 15. *Adveniens adpellatus: insigniaque honoris exterrito*] *deveniens* Portug. a m. 1. *veniens* Haverk. Tum *insigni atque honoris* Voss. 2. et Lovel. 3.

Et ad urbem ducere jubent] Vocula *et* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Eorum posterior praeterea praefert *ad urbem ducem jubent*, prior *ad urbem ducere jubent ducem*. Sed reliqui vulgatum tuentur.

§. 16. *Suo magis inde inpetu, quam consilio ducis, convulsis signis*] *Suo magis in die impetu* Leid. 1. *Suo magis impetu inde* Fragm. Hav. a m. 1. *Suo magis impetu*, voce omissa, Lovel. 4. Deinde *cum vulsis signis* Fragm. Hav. a m. 1. Corruptius inde factum *cum Vulscis signis* in Lovel. 1.

Ad lapidem octavum viae, quae nunc Appia est, perveniunt] Rott. *via;* idque haud dubie ab Livio venit. 2, 11, 7. *T. Herminium ad secundum lapidem Gabina via occultum considere.* 3, 6, 7. *Pervenere ad tertium lapidem Gabina via.* 5, 49, 6. *Ad octavum lapidem Gabina via vincuntur.* 7, 9, 6. *Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere.* JAC. GRON. Vulgatum tamen non videtur improbasse J. Fr. Gronovius 1. de Pecun. vet. 3. DUK. *via, quae nunc Appia est* etiam Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. atque Hearnii Oxon. L. 1. et B. Ita locutus est Plinius 15. H. N. 30. *Quod factum est in villa Caesarum, fluvio Tiberi inposita juxta nonum lapidem Flaminia via.* Festus v. *Pudicitiae. Item via Latina ad milliarium illi Fortunae.* Id autem positum est pro *in via;* de quo v. ad Epit. Livi 107. Codices tamen non tantum numero plures, sed etiam integriores, in vulgatum conspirant, quod nec ipsum sine exemplo est. Ita enim locutus est Suet. in Aug. 94. *Ad quartum lapidem Campanae viae in nemore prandenti aquila panem ei e manu rapuit.* Simile fere est illud apud eumdem in Galba 20. *Ceterum truncum in privatis ejus hortis Aureliae viae sepulturae dedit.* ubi etiam Torrent. *Aurelia via* malebat, sed invitis omnibus membranis et edd. antt.

§. 17. *Issentque confestim ad urbem, ni venire contra exercitum*] *insissentque confestim* Portug. a m. 1. *issent confestim*, sine particula *que*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm.

venire contra exercitum dictatoremque adversus se M. Valerium Corvum dictum audissent, et magistrum equitum L. Aemilium Mamercinum.

2 XL. Ubi primum in conspectum ventum est, arma signaque agnovere; extemplo omnibus memoria

ria

Hav. Deinde *nisi venire contra exercitum* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. et Haverk. V. supra hoc cap. ad §. 14. *nisi venire exercitum* Portug. omisso τῷ *contra*, quo tamen alibi Livius sine casu uti solitus est. V. supra ad 3, 13, 4.

Dictatoremque adversus se M. Valerium Corvum dictum] *Dictatorem adversus se* Leid. 2. Tum dictatoris praenomen *M.* deficit in Fragm. Hav. a m. 1. Tandem *M. Valerium Coruntam* Lovel. 5. *M. Valerium Corvinum* Voss. 1. a m. 1. et Harlej. 2. Reliqui recte vulgatum *Corvum* tuentur. V. supra ad c. 26, 12.

Magistrum equitum L. Aemilium Mamercinum] Praenomen deficit in Lov. 2. et Haverk. Tum *Manilium Mamercum* Gaertn. *Aemilium Mamercum* omnes mei cum Oxon. N. B. C. apud Hearnium, et cum omnibus editionibus usque ad Gruteri postremam, quae prima *Mamercinum* praefert, secuta Pighium, a quo ita vocatur in Annal. ad ann. CDXI. p. 305. V. supra hoc lib. ad c. 1, 2.

§. 2. *Ubi primum in conspectum ventum est*] Lege *in conspectum ventum, et arma signaque.* J. FR. GRON. Vel sic legendum est, ut Gronovius conjecit, vel *in conspectum ventum est, et arma signaque. et* absorberi potuit a praecedenti *est.* DUK. Patris conjecturam probavit, aliisque exemplis inlustravit Cl. Jac. Gronovius ad Liv. 2, 39, 12. Quamvis autem omnes codd. *ventum est* praeferant, nisi quod *ventum* deest in Gaertn. et *eventum* habeat Voss. 2. Gronovio tamen adsentior, ut verba melius cohaereant. Alibi saepe *est* atque *et* in Mstis commutantur. V. supra ad 5, 36, 3. c. 38, 10. 7, 34, 4. 42, 3, 5. 45, 37, 4. et alibi. Adde N. Heinsium ad Nason. 3. Metam. 29. et Broekhus. ad Prop. 3. Eleg. 9, 66. Praeterea *in conspectu* legunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. omnesque, quas vidi, editiones usque ad Vascos. Id autem ferri posse, et saepius apud scriptores antiquos in antiquis membranis obvium esse, pluribus docuit Cel. Burmannus ad Phaedri 5. fab. 1, 15. Eo modo *in potestate venire* plures codd. praeferunt infra 8, 20, 6. ubi vulgo etiam *in potestatem* nunc circumfertur. *recipi in urbe*, c. 26, 3. ubi etiam vulgatur *in urbem*. Eam igitur lectionem revocassem, nisi ex optimis Florent. Harlej. 1. et Klock. nihil notatum vidissem; unde verisimile fit, eos *in conspectum* servasse.

Signaque agnovere, extemplo omnibus memoria patriae iras permulsit] *agnovere* deest in contextu Portug. Postea quidem adscriptum fuit, sed tamen post vocem *extemplo*. Deinde *permulxit* Lovel. 5. et Portug.

ria patriae iras permulsit. Nondum erant tam fortes ad sanguinem civilem, nec, praeter externa, noverant bella: ultimaque rabies secessio ab suis habebatur. itaque jam duces, jam milites utrimque, congressus quaerere ad conloquia. Quinctius, quem armorum etiam pro patria satietas teneret, nedum

2 (marg.) 3 (marg.)

§. 2. *Nondum erant tam fortes ad sanguinem civilem*] *Fortis* hic ponitur in deteriorem partem: ergo non audio edictum illius scioli, ad oram interiorem Palatini secundi legere imperantis, *Nondum erant tam feroces*. Juvenalis Sat. 6, 97.

Fortem animum praestant rebus, quas turpiter audent.

GEBH. *feroces ad sanguinem* etiam Lovel. 5. et Portug. quod recte Gebhardo displicuit. Propert. 2, Eleg. 8, 7.

Jam libet et fortes memorare ad proelia turmas.

ubi v. Passerat. sed inprimis Broekhusium. Quinctil. Declam. 4, 22. *Ad tua nunc genua porrigo, optime pater, has ad scelus tantum fortes manus.* ubi v. Cel. Burmann. Solent autem *fortis* et *ferox* saepe in Mstis commutari. V. infra ad 28, 42, 4. Elegans in his usus est praepositionis *ad*, similis illi infra 45, 32, 10. *Ita factum est, ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dandis spectaculis, ad quae rudes tum Romani erant, admirarentur.*

Ultimaque rabies secessio ab suis habebatur] *secessio a suis* Gaertn. Sed voces *ab suis* desunt in Portug. Tum *habeatur* perperam scriptum est in Lov. 1.

Itaque jam duces, jam milites utrimque congressus quaerere ad conloquia] Pall. duo *jamque jam duces*. GEBH. *jamque jam duces* etiam Lovel. 3. Alibi hae voces *jamque* et *itaque* in Mstis confundi solent. Exemplum supra habuimus 2, 50, 5. (*36, 33, 5.) *itaque jam duces tam milites* Leid. 1. et Harlej. 1. *itaque tam duces quam milites* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.] Sed alibi ita *jam* repeti solet. Supra 2, 46, 3. *Pugna jam in manus, jam ad gladios, ubi Mars est atrocissimus, venerat:* ubi alia exempla vide. Deinde *utrumque* Lovel. 1. sollemni errore. V. infra ad 21, 45, 1. Tum *congressi* Leid. 2. [Veith.] Duplicem lectionem praefert Lovel. 1. hoc modo: *milites utrumque congressi, congressus quaerere*. V. ad 3, 44, 4. Tandem *congressus quaerere ac colloquia* Leid. 1. et ed. Mediol. anni 1505. ut apud Cic. Orat. 12. Philipp. 11. *Nempe in Antonii congressum conloquiumque veniendum est.* Solent autem voculae *ad* et *ac* in Mstis commutari. V. infra ad 21, 32, 2. Sed nec alterum, pro quo omnes reliqui codices et excusi stant, temere rejiciendum. Ideo vero *ad colloquia* vel *ac colloquia* addit Livius, ne dubium foret, quid intelligeret voce *congressus*, quae non tantum pro conloquio, sed etiam pro proelio ponitur, unde similiter *congressionem proelii* dixit Justin. 2, 12. et *acie congredi* Livius supra hoc lib. c. 22, 4.

§. 3. *Quem armorum etiam pro patria satietas teneret, ne-*

adversus patriam; Corvus, omnes caritate cives, praecipue milites, et ante alios suum exercitum,
4 complexus, ad conloquium processit. Cognito ei extemplo haud minor ab adversariis verecundia, quam ab suis silentium, datum: *Deos*, inquit, *inmortales, milites, vestros publicos, meosque, ab urbe*

dum adversus patriam] Aliter haec ordinat Palat. sec. *quem armorum etiam pro patria, nedum adversus patriam, satietas teneret.* GEBH. In eumdem, quem Gebhardus memorat, ordinem verba etiam digeruntur in Portug. et Haverk. Illa vero, *nedum adversus patriam*, aberant apud Hearnium ab Oxon. B. Praeterea perperam *societas* Voss. 2. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. (* v. ad 37, 34, 3.)

Corvus omnes caritate cives, praecipue milites etc. *complexus*] Primo erat *omnis*. inde factum judico in Pall. duobus *omni caritate*. GEBH. *omni* etiam Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. quomodo librarios dedita opera scripsisse existimo, non quia antea *omnis* scriptum fuerat, sed ut ea vox casu et numero conveniret cum sequenti *caritate*. V. ad 6, 3, 8. Similem ob caussam *Corvinos omnes* scriptum fuerat in Klock. Reliqui omnes, quorum plerique passim recte *Corvi* cognomen huic Valerio dederunt, hic male *Corvinus* habent, uno excepto Lovel. 2. V. supra hoc lib. ad c. 26, 12. et mox hoc cap. §. 7.

§. 4. *Cognito ei extemplo haud minor ab adversariis verecundia, quum ab suis silentium datum*] Et sic fuerat initio in Pal. sec. ut est in ed. Andreae: pro quo suppositum iverunt *cognita ei*. Reliqui vero duo, itidem ex interpolatorum arbitrio, offerunt, primus *quo cognito extemplo*: tertius *quo cognito et extemplo*. GEBH. *cognita ei extemplo* apud me exhibet solus Portug. a manu altera. *quo cognito et extemplo* Voss. 2. et Lovel. 3. *cognito et extemplo* Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Saepius voculae *ei* atque *et* in libris scriptis confundi solent. V. ad 41, 15, 6. Utraque lectione juncta *cognito ei et extemplo* praefert Gaertn. utraque omissa *cognito extemplo* Klock. [*cognito enim extemplo* Veith.] *cognito eo extemplo* Leid. 2. qui idem etiam omissa praepositione legit *haud minor adversariis*. at voce addita *haud minor ejus ab adversariis* Leid. 1. quae lectio tanto verisimiliorem efficit conjecturam, quam Cel. Jac. Perizon. margini Livii adscripserat *haud minore ab adversariis verecundia, quam ab suis, silentium datum*. Certe ut orationem, quae sequitur, in medium inter duas acies progressus haberet, haud minus ab adversariis, quam ab suis silentium ei datum oportuit; et quidem tanto magis ab adversariis, quod eos proprie adlocutus sit. Et quid, quaeso, est, *dare alicui verecundiam?* Si *minore* vel ab uno codice confirmaretur, in contextum recipiendum existimassem. Ceterum post haec verba in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. illa addebantur *Colloquium Valerii Corvii*, vel *Corvini*; quae ex lemmate marginali, vel, quum Livius in qui-

proficiscens ita adoravi, veniamque supplex poposci,
ut mihi de vobis concordiae partae gloriam, non victo-
riam, darent. Satis fuit eritque, unde belli decus pa- 5
riatur: hinc pax petenda est. Quod Deos inmortales
inter nuncupanda vota expoposci, ejus me compotem
voti vos facere potestis; si meminisse vultis, non vos 6

busdam codicibus etiam in capita dividi soleat, ex capitis inscriptione in contextum recepta sunt: quod in codd. Mstis saepius ab indoctis librariis commissum est. Exempla v. ad 2, 17, 1. c. 33, 3. c. 36, 3. 3, 27, 1. c. 49, 5. c. 69, 3. 5, 54, 5. 6, 8, 9. c. 12, 10. c. 14, 12. c. ult. §. ult. hoc lib. c. 15, 2. 8, 9, 12. c. 20, 3. c. 23, 11. c. 31, 7. 9, 46, 12. 10, 37, 2. 32, 33, 1. (*21, 6, 2.) In aliorum scriptorum membranis similia passim viri docti observarunt.

Deos, inquit, inmortales, milites, vestros publicos meosque] Vox *inquit* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *nostros publicos* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 5. Male. V. ad 34, 2, 2. et mox hoc cap. §. 6. et 16. Doujatius intelligit, dictatorem adorasse Deos militum publicos et suos familiares: quod ambiguum videtur. Potius indicari puto, tum militum tum ipsius Dictatoris numina publica. Mox *adoravi ita*, trajectis vocibus, est in Leid. 2. Lovel. 1. 6. Portug. et Haverk.

Ut mihi de vobis concordiae partam gloriam, non victoriam, darent] *partae*, non *partam*, legendum. GELEN. *concordiae per te gloriam* Gaertn. *concordiae partam gloriam* Lovel. 4. Harlej. 2. et Portug. a m. 2. Reliqui non modo scripti Gelenio adsentiuntur, sed eamdem quoque lectionem ex editis ante eum servant Rom. anni 1472. Parm. Venet. anni 1495. Mediol. anni 1495. et 1505. cum Ascensian. anni 1513. et 1516. Paullo ante *supplex posci*, pro *poposci*, Harlej. 1. prioris syllabae geminatione omissa.

§. 5. *Unde belli decus pariatur; hinc pax petenda est*] *inde belli decus* Portug. et Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 39, 33, 5. Deinde *huic pax* Portug. V. ad 25, 40, 2. Mox *ejus me voti compotem vos facere* Lovel. 4. *ejus me compotem voti facere* Leid. 2. Sed emphasis est in voce *vos*, quae commode omitti nequit.

§. 6. *Si meminisse vultis, non vos in Samnio*] Tò *vultis* omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *non notum Samnio* Haverk. Mox *in Romano solio*, pro *solo*, Lovel. 4. et postea *patriae nostrae esse*, pro *vestrae*, Voss. 2. et Lovel. 3. V. modo ad §. 4. *patriae vestrae est* Leid. 1.

Bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis] *legationes Samnitium* Leid. 1. V. supra hoc lib. ad c. 30, 14. Deinde *castra tria cepistis* Lovel. 2. Sed perperam ductus literarum *ui* pro nota numeri ternarii librarius habuit, quemadmodum alibi *ij* et *duo* commutantur. V. ad 36, 43, 11. (*34, 46, 7.) Ter quidem anno priori castra Samnitium capta fuerunt, sed bis tantum a Valerio, semel ab ejus

in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere: si illos colles, quos cernitis, patriae vestrae esse, si hunc exercitum civium vestrorum: si me consulem vestrum, cujus ductu auspicioque priore anno bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis. 7 *Ego sum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitatem beneficiis erga vos, non injuriis, sensistis; nullius superbae in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti*

collega Cornelio, ut capp. praec. Livius narravit.

§. 7. *Ego sum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitatem*] Vox *Corvus* deest in Gaertn. *Corvinus* habet Haverk. reliqui omnes *Corvus*. V. supra hoc cap. ad §. 3. Deinde voces *milites, cujus* culpa librarii deficiunt in Lovel. 1.

Nullius superbae in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti auctor] *superbae contra vos legis* Hearnii Oxon. B. quod ex glossa natum videtur. Deinde *nullius crudelis senatusconsultus auctor* Voss. 2. et Lovel. 3. *ullius senatusconstus auctor* Gaertn. Sed v. ad 5, 13, 5. Recte Reliqui codd. vulgatum servant, nisi quod in quibusdam per notas sit *S. C. auctor*, in aliis *SIC*, quomodo est in Florent. Sed in eo facile vulgatae lectionis vestigia agnoscas. V. infra ad 22, 10, 1. Etiam vox *auctor* male exsulat a Gaertn.

In omnibus meis imperiis in me severior, quam in vos] *in omnibus nostris imperiis* Gaertner. Deinde *in me sevior* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed facile *saevior* et *sev'ior* confundi potuerunt, praesertim seculo barbaro, quo diphthongus *ae* et litera *e* fere non distinguebantur. V. infra ad Epit. Liv. 57.

§. 8. *Ac si cui gens, si cui sua virtus, si cui etiam majestas*] Legendum *Ac si cui genus*, non *gens*. GELEN. *At si cui* Lovel. 1. 4. et Haverk. quod, si plures codices consentirent, non displiceret. Est enim oppositio eorum, quae Valerius de se verbis proxime praecedentibus praedicarat. Saepe vero librarios voculas has *Ac* et *At* commutasse, supra vidimus ad 3, 61, 4. Deinde *gens* in uno tantum apud me est Harlej. 2. Reliqui omnes praeferunt *genus*. Sed saepius et haec vocabula in Mstis confundi solent. V. infra ad 34, 17, 6. Hinc *si cui et majestas* Voss. 2. V. ad 22, 47, 9. Alii codd. cum vulgato faciunt, nisi quod errore inmani librarii *scientiam*, pro *si cui etiam*, sit in Klock.

Si cui honores subdere spiritus potuerunt] *spiritus subdere* Gaertn. *subdere spem* Voss. 2. et Lovel. 3. V. supra ad 4, 54, 8. Deinde *potuerint* Haverk.

Iis eram natus, id specimen mei dederam] *his enim natus* Lovel. 1. *his eram natus* Haverk. *is eram natus* reliqui omnes codd. [Veith.] cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. quomodo etiam ex conjectura legebat Doujatius. Fateor tamen, magis placere vulgatum *iis eram natus*. At cave, ne *iis* cum Doujatio

auctor; in omnibus meis imperiis in me severior, quam in vos. Ac si cui genus, si cui sua virtus, si cui et- 8
iam majestas, si cui honores subdere spiritus potuerunt; iis eram natus, id specimen mei dederam, ea aetate consulatum adeptus eram, ut potuerim, tres et viginti annos natus, consul Patribus quoque ferox esse, non solum plebi. Quod meum factum dictumve consulis gra- 9
vius, quam tribuni, audistis? eodem tenore duo inse-

eodem exponas genere, virtute, etc. Nascenti enim Valerio virtus, majestas, et honores tribui nequeunt. Intellige igitur *iis eram natus* scilicet parentibus, majoribus, adeoque eo genere. Nam ita Livius loqui solet *natus patre*, pro ex patre. V. ad Epit. Liv. 1. Saepe autem *i* simplex ac duplex commutantur, et passim simplex pro duplici scribi solet. Ita *subit* et *subiit* similiaque praesentia et praeterita tempora multorum verborum confunduntur. V. ad 36, 20, 3. etiam *regis* et *regiis*, aliaque hujus generis. V. ad 32, 6, 6. ipsa illa quoque *is* et *iis*. V. ad 3, 39, 8. Praeterea *ad specimen mei dederam* Lovel. 3. V. ad 21, 10, 12. et mox hoc cap. §. 14. *id specimen unde dederam* Gaertn. *id specimen dederam mei*, vocibus transpositis, Lovel. 5.

Tres et viginti annos natus, consul Patribus quoque ferox esse, non solum plebi] *tres et viginti natus annos* Lovel. 4. Deinde *consulibus Patribus quoque ferox esse* Lovel. 2. qui error ex non intellecto compendio scribendi *cons.* natus est. V. infra ad 10, 10, 2. *consul Patribus quoque felix esse* Harlej. 1. Sed voces *Patribus quoque ferox esse* neglegentia librarii desunt in Lovel. 5. Praeterea *nunc solum plebi* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed alibi etiam *nc̄*, id est *nunc*, et *nō*, id est *non*, inter se commutantur. V. infra ad 9, 7, 5. *non plebi solum* Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante] *consulatus adeptus eram*, pro *consulatum*, Leid. 2.

§. 9. *Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis*] Vox *meum* deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. utroque, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. Sed omissam puto ab nasutiore, qui non intelligebat construendi genus *meum factum consulis*, pro factum mei consulis; quod tamen et Livio et aliis optimis scriptoribus familiarissimum est. Supra 2, 8, 3. *Quas quum solus pertulisset, ut sua unius in his gratia esset.* hoc lib. c. 38, 6. *Neque inmerito suum ipsorum exemplum in eos versurum.* 8, 7, 7. *Nostro jam hinc duorum eventu cernatur.* 10, 16, 4. *Si suismetipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent.* (* 28, 28, 12.) 30, 20, 70. *Deos hominesque accusantem, in se quoque ac suum ipsius caput exsecratum.* 36, 36, 2. *Quos ludos inconsulto senatu ex sua unius sententia vovisset.* 37, 43, 9. *Fugientibus major pestis intermixtis quadrigis elephantisque et camelis erat*,

quentes consulatus gessi; eodem haec imperiosa dictatura geretur: ut neque in hos meos et patriae meae mili-
10 *tes mitior, quam in vos, horreo dicere, hostes. Ergo vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos ego. istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet atque*
11 *inpetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod*

et sua ipsorum turba. 41, 23, 8. *Nostram ipsorum libertatem subrui et tentari patimur.* 44, 22, 11. *Qui de sua unius sententia omnia gerat.* 45, 21, 4. *De sua unius sententia rogationem ferret.* Terent. in Heaut. 1, 1, 76. *Tot mea solius solliciti sunt caussa.* Ovidius Epist. 5. Her. 45.

Et flesti, et nostros vidisti flentis ocellos.

ad quem locum v. Inl. N. Heinsium. Justin. 38, 7. *Quem sine cujusquam militum auxilio suamet unius opera viderint Cappadociam, caeso rege, cepisse.* Tot exemplis fretus hanc locutionem Livio etiam infra restituendam conjicio 33, 11, 5. *Nunc omnium expertes consiliorum esse; suo ipsius arbitrio cuncta agere.* ubi *suo ipsum arbitrio* vulgo editur. Eamdem etiam variis locis Ciceronis aliorumque, ubi librariorum culpa expulsa fuerat, revocare, et exemplis inlustrare conatus est Zinzerl. in Promuls. crit. c. 35. Adde, quae notavit Gronov. ad Senec. Epist. 92. Praeterea *auditis* Harlej. 1.

Eodem tenore duos insequentes consulatus gessi] Legendum ex Pall. melioribus binis MSS. *duo insequentes consulatus gessi.* Supra hoc lib. c. 19, 5. *Eo nec patricios ambo consules, nec comitiorum curam, publicave studia prae privatis incommodis plebs ad animum admittebat.* Pari opera emendo locum infra l. 8, 3. e MSS. codd. *Praetores tum duo Latini habebant, L. Annium Setinum et L. Numitium Circejensem, ambo ex coloniis Romanis.* l. 25, 9. e Pall. duobus, *Inferentes aprum duo juvenes secutus ipse cum expedito venatore*, reposui. Sic forte legendum l. 26, 13. *Ambo consules et duo consulares exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt.* Nam expresse Pal. tert. *ambo.* l. 27, 40. Pall. *Duo celeberrimi nominis duces circumstare urbem Romam.* Ibid. c. 50. Palat. pr. *Duo Narnienses equites in castra, quae in faucibus Umbriae opposita erant, venisse e proelio.* Ad hunc modum habent Pall. tres et antiqua editio l. 29, 30. *Ambo praeoptantes exilio modicam domi fortunam* etc. *ad sese perduxit.* l. 35, 22. *Consules, quando nihil ab Antiocho instaret, proficisci ambo in provincias placuit.* Libri quoque omnes habent l. 38, 58. *Et ad extremum ambo pro populo Romano morte occubuisse.* GEBH. *duo insequentes* hic legendum esse auctoritate duorum Pall. et Thuan. etiam Gronov. infra monet ad 35, 21, 5. eamque lectionem in contextum recepit. Et recte. Eamdem enim constanter praeferunt plures ex optimis ac bonitate proximis codd. Florent. Voss. 1. a m. 1. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Harl. 1. Klock. et Fragm. Hav. Hearne etiam ex quinque Oxoniensibus non nisi N. et B. memorans, in quibus

non induxerunt patres avique vestri; non illi, qui in Sacrum montem secesserunt; non hi, qui postea Aventinum insederunt. Exspectate, dum vobis singulis, ut 12
olim Coriolano, matres conjugesque crinibus passis obviae ab urbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos, Romanus

duos insequentes consulatus invenerit, reliquos tres *duo* praeferre, indicare videtur. Plura infra v. ad d. l. Livii. Praeterea vox *consulatus* deficit in Leid. 1. quasi repetenda foret ex praecedenti *consulatum adeptus eram.*

Eodem haec imperiosa dictatura geretur] *geritur* Portug. a m. 1. *agetur* Lovel. 2. quomodo frequenter variant codd. scripti. V. ad 22, 28, 1.

Mitior, quam in vos, horreo dicere, hostes] *mitior sim, quam in vos* Lovel. 4. et ed. Parm. *militio,* pro *mitior,* Harlej. 1. Tum *quam in nos* Gaertn. Voces autem *horreo dicere, hostes. Ergo vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos* neglegentia scribae desunt in Leid. 2. Eum autem in errorem abduxit repetitio vocum *quam in vos.* V. ad 9, 11, 11.

§. 10. *Istinc signa canent*] Haec verba deerant in antiquioribus plerisque edd. Prima earum, quas vidi, ea restituit Parm. deinde Mediol. anni 1505. tum Ascens. annorum 1513. et 1516. atque hinc tantum non omnes reliquae.

§. 11. *Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri*] Vox *inducite* socordia librarii exsulat a Voss. 2. Idem cod. etiam praefert *quod non duxerunt,* in quo consentientem habet Lovel. 3. Sed *inducere* legit Gaertn. Deinde *avique nostri* Voss. 2. Sed *vestri* servandum est. Plebeji enim fuerunt, qui in montem sacrum et in Aventinum secesserunt; non itaque patres et avi Valerii dictatoris, qui patricius erat.

In Sacrum montem] In Sacrum montem secessio facta pro libertate plebis. et in Aventinum pro pudicitia. Liv. 2, [32.] et 3, [50.] SIG. V. etiam Florum 1, 23. et 24. Perperam autem mox *postea in Aventinum insederunt* Haverk. *postea Aventinum insederunt agrum* Lovel. 2. Trajectis vocabulis *Aventinum postea insederunt* est in Gaertn.

Matres conjugesque crinibus passis obviae ab urbe veniant] Affirmant hanc lectionem editiones binae vetustissimae: quippe Pall. tres *crinibus sparsis.* l. 1, 13. GEBH. *crinibus sparsis* etiam Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 5. Port. Gaertn. et Haverk. Similiter quoque Pierius in cod. antiquo olim invenit, ut monuit ad Virgil. 1. Aen. 480. eamque pro lectionis alterius periphrasi habere videtur. Et recte. *crines* enim *passi* supplicibus ac lugentibus, *sparsi* furore divino correptis tribui solent. V. supra ad 1, 13, 1. *passis* etiam constanter superest in plerisque optimis. Praeterea *ab urbe veniunt* Leid. 1. Paullo ante *Non exspectate,* addita negandi particula, legit Gaertn. *Exspectare* Lovel. 2.

§. 12. *Volscorum legiones,*

13 *exercitus, ne destiteritis inpio bello? T. Quincti, quocunque istic loco, seu volens, seu invitus, constitisti, si dimicandum erit, tum tu in novissimos te recipito: fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra*
14 *patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis, et conloquii hujus salutaris interpres*

quia Romanum habebant ducem, quieverunt] *legionesque* Haverk. V. ad 5, 29, 3. *legiones, qꝰ Romanum habebant ducem* Lovel. 2. V. infra ad 38, 36, 4. Praeterea *quiverunt* Leid. 1.

Vos, Romanus exercitus, non destiteritis inpio bello] *vos vero, Romanus exercitus* Lovel. 5. Portug. et Haverk. Sed esse solet haec particula ex numero eorum, quibus scribae passim verba Livii, quum eorum judicio corrupto male cohaerere viderentur, connectere soliti sunt. V. ad 21, 13, 2. *vos, Romani exercitus* Florent. a m. 2. quasi *vos* jungi non posset singulari *Romanus exercitus*, quum tamen *exercitus* sit conlectivum ex pluribus militibus constans, unde etiam cum plurali construitur. V. ad 3, 28, 2. Et ita *vos* voci singulari, sed quae conlective intelligenda est, alibi jungi solet. Silius 3, 287.

Vos quoque desertis in castra mapalibus itis,
Misceri gregibus Gaetulia sueta ferarum.

quomodo ibi ex Colon. cod. legendum Heinsius docuit. *Gaetulia* vero ibi est incolae regionis Gaetuliae. Praeterea *ne destiteritis* Florent. Voss. duo, Lovel. quinque, Leid. 2. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. quod, tot codicibus volentibus, in contextum recepi.

§. 13. *Quocumque istic loco, seu volens, seu invitus, constitisti*] *quoque istic loco* Lovel. 2. [*quousque isthic* Veith.] Tum *constituisti* Haverk. Alibi saepe *constiti* et *constitui* commutantur. V. infra ad 27, 16, 11. *constiti* est in Voss. 2. et Lovel. 3.

Fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam] *fugens etiam* Lovel. 3. literis *r* et *i* perperam in *n* ob ductuum similitudinem coalescentibus. V. ad 3, 30, 3. In similem codicem incidens librarius Voss. 2. ejus loco dedit *fugiens*. Cavendum itaque, ne hac lectione abrepti Livium scripsisse credamus *fugiens etiam honestius tergum civi dederis*. Reliqui enim codices *fugeris* legunt, omnes omnino τὸ *que* tuentur, nisi quod in uno tantum desit Lovel. 2. Praeterea *cui dederis* Leid. 1. Florent. Lovel. 3. et Gaertn. *tui dederis* Voss. 2. Tum voces *quam pugnaveris* exsulant a Lovel. 5. Denique *intra patriam* Gaertn. V. ad 8, 13, 7. Scriptum forte fuerat *ĉtra*, quod ab *ītra* parum differt. V. ad 10, 5, 11.

§. 14. *Ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis*] *id pacificando* Lovel. 2. *ad* et *id* commutari, modo vidimus hoc cap. ad §. 8. Tum *inter primos*

fueris. Postulate aequa, et ferte: quamquam vel iniquis standum est potius, quam inpias inter nos conseramus manus. T. Quinctius plenus lacrimarum, ad 15
suos versus, *Me quoque*, inquit, *milites, si quis usus mei est, meliorem pacis, quam belli, habetis ducem. Non enim illa modo Volscus aut Samnis, sed* 16

stabilis Harlej. 1. Mox *int' pres*, pro *interpres*, Haverk. quasi vellet *inter patres*, nullo sensu.

Postulate aequa et ferte] *Postulare aequa* Lovel. 4. *Postulate aeque* Gaertn. *Postulat ea equa* male divisis vocibus Florent. Supra 3, 53, 6. *Adeo aequa postulastis, ut ultro vobis deferenda fuerint.* Deinde *et conferre* Lovel. 4. *et conferte* Neapol. Latinii. Male. *ferre* enim hic est offerre, sive, ut Doujatius exponit, proponere. Supra 4, 10, 2. *Victis conditiones accipiendas esse, non ferendas, respondit.* 10, 19, 8. *Postremo conditionem ferre, quae decretura sit, non orator, sed imperator, uter sit melior.* Epit. Liv. 8. *Missis legatis ad senatum conditionem tulerunt.* Plaut. in Menaechm. 4, 2, 24. *Conditiones tetuli tortas, confragosas.* Eo sensu *ferre judicem* supra dixit 3, 24, 5. *Ni ita esset, multi ferebant Volscio judices.* ubi vide. Alia de verbo *ferre*, pro offerre, infra dicentur ad 34, 59, 2.

Quamquam vel iniquis standum est potius] Id est, vel quantumvis iniqua conditio accipienda est. SIG. Id est, quamvis vel iniqua, quae forsitan postulabitis ac feretis, probanda sunt. *Stare iniquis*, ut *stare fama rerum* 7, 6, 6. *stare foedere* 21, 19, 4. quibus locis alia vide. *iniquius* praefert Lovel. 5. a m. 2. Verbum autem *est* deficit in Harlej. 2. et omnibus, quas vidi, edd. ante Froben. anni 1535.

Inpias inter nos conseramus manus] *conferamus* Haverk. quae voces saepissime commutantur. V. supra ad 3, 17, 10. Utrumque in usu fuit, *conserere* et *conferre manus*. V. supra ad 6, 42, 5. Vulgatum itaque, quod reliqui codices tuentur, praeferendum puto.

§. 15. *Si quis usus mei est, meliorem pacis, quam belli habetis ducem*] *mei usus est* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Idem etiam voluit librarius Leid. 1. qui tamen non recte divisis vocibus dedit *me iussus.* Deinde *meliorem pacem, quam belli habetis duces* idem Leid. 1. *meliore pacis* Gaertn. Tum *habebitis* Leid. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. Paullo ante *Me quoque, inquit ad milites* Florent.

§. 16. *Non enim illa modo Volscus aut Samnis*] Tò *modo* non adparet in Portug. Tum *Volscis aut Samnis* Haverk. *Volscus aut Samnius* Fragm. Hav. Mox *noster consul, noster imperator* Lovel. 5. et Gaertn. V. supra hoc cap. ad §. 4.

Cujus auspicia pro vobis experti nolite adversus vos velle experiri] *pro nobis* Gaertn. Sed ita etiam *adversus nos* legen-

Romanus, verba fecit; vester consul, vester imperator,
milites: cujus auspicia pro vobis experti nolite adversus
17 *vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infestius,*
et alios duces senatus habuit: qui maxime vobis, suis
militibus, parceret, cui plurimum vos imperatori ve-
18 *stro crederitis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere*
possunt, volunt. quid nos velle oportet? quin, omissis
ira et spe, fallacibus auctoribus, nos ipsos nostraque omnia
cognitae permittimus fidei?

dum foret. V. paullo ante ad verba praeced. Deinde *expetit* Harlej. 2. et edd. Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, Venet. anni 1495. ac quaedam aliae. *expertae* Leid. 1. *experta* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et edd. Mediol. anni 1495. et 1505. Venet. anni 1495. Ascensii anni 1513. ac 1516. atque non nullae aliae. quod, si plures graviorisque auctoritatis codices firmarent, placere posset, quia alibi etiam Livius participio *expertus* passive usus est. Supra 5, 54, 6. *Quae (malum) ratio est, expertis alia experiri.* ubi vide. Sed reliqui codd. constanter *experti;* neque aliter edd. Rom. anni 1472. et Parm. quod etiam Aldus revocavit. Id itaque praefero. Praeterea *nolite, nolite adversus vos velle experiri* Leid. 1. In qua repetitione verbi *nolite* eadem emphasis esse potest, quam in simili observavit Cel. Jac. Gronovius infra 9, 9, 1. *Dedite interea, dedite, inquit, nos profanos.* ubi alia vide. Uni tamen codici, quamvis inter optimos non minimo, hoc loco vix credere audeo. In super *adversus velle experiri,* pronomine *nos* omisso, Voss. 2.

§. 17. *Qui pugnarent vobiscum infestius, et alios duces senatus habuit*] *Qui pugnaverint* Harlej. 2. *Qui pugnarent vobiscum infestius contra alios duces senatus, hunc, qui maxime* etc. Lovel. 2.

Qui maxime suis militibus placeret] Sincera lectio, *qui maxime vobis, suis militibus, parceret.* GELEN. *parceret* omnes etiam scripti mei. Iidem etiam interponunt *vobis*, exceptis Lovel. 4. et Harlej. 2. in quorum priori non tantum deest pronomen, sed et *pareret*, pro *parceret*, obvium fuit.

Cui plurimum vos imperatori vestro crederetis, eum elegit] Τὸ *vos* non adparet in Harlej. 5. Portug. et Haverk. Deinde *crederitis* Voss. 2. Lovel. 3. et ed. Tarvis. prior. *credideritis* Lovel. 5. Portug. et Haverk. Praeterea *elegit eum*, trajectis vocibus, Florent.

§. 18. *Quid nos velle oportet*] ὃ *nos velle*, id est *quod*, Gaertn. V. infra ad 38, 10, 1. Sed si hic sensus fuisset, potius Livius dicturus videtur *quam nos velle*. Ad haec *quid vos velle* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Haverk. Hearnii Oxonienses, et editi, quos vidi, usque ad Aldum, cum quo reliqui sentiunt.

Quin, etc. *nos ipsos nostraque omnia cognitae permittimus fidei*] *qui*, pro *quin*, Leid.

XLI. Adprobantibus clamore cunctis, T. Quin- 1
ctius, ante signa progressus, in poteſtate dicta-
toris milites fore dixit: oravit, ut caussam misero-
rum civium susciperet: susceptamque eadem fide,
qua rempublicam adminiſtrare solitus esset, tuere-
tur. *Sibi se privatim nihil cavere: nolle alibi, quam* 2
in innocentia, spem habere. Militibus cavendum, quod
apud Patres semel plebi, iterum legionibus cautum sit,
ne fraudi secessio esset. Quinctio conlaudato, ceteris 3

2. *quando* Lovel. 3. Deinde *vos ipsos nostraque omnia* Portug. *nos ipsos vestraque omnia* Gaertner. Hinc *quin permittamus* Lovel. 5. Haverk. et Hearnii Oxon. B. N. C. [Veith.] Non sequor. Supra 1, 57, 7. *Quin, si vigor juventae inest, conscendimus equos, invisimusque praesentes nostrarum ingenia.* Ad quem locum plura exempla ex Livio notavimus.

§. 1. *Adprobantibus clamore cunctis*] *multis* edd. principes usque ad Mediol. anni 1505. quae prima *cunctis* dedit; ex ea deinde id Ascens. anno 1513. et 1516. in margine, Aldus vero et poſtea reliqui in contextu oſtentarunt. Neque aliter in omnibus scriptis inveni. Mox *fore milites dixit* Lovel. 4.

Oravit, ut caussam miserorum civium susciperet] Vet. lib. *oravitque, ut caussam.* SIG. *oravitque* Sigonius. Noſtri, ut prius vulgabatur, *oravit, ut caussam.* Videtur legendum, *orare, ut caussam.* Nempe eosdem milites. J. FR. GRON. Pauciſſimi tantum sunt meorum codd. qui Sigoniano consentiunt, neque alii, quam Portug. et Haverk. At contra suos omnes eidem favere Hearnius monuit. Ceterum *curavit, ut caussam* Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. a m. 1. et Harlej. 1. Conjectura Gronovii non displicet. Sed vellem codd. auctoritas accederet, ut in contextum etiam recipi poſſet.

Susceptamque eadem fide, qua rempublicam administrare solitus esset, tueretur] *suspectamque eadem fide* transpositis literis Leid. 1. V. infra ad 28, 6, 12. *susceptamque eamdem fide* Lovel. 2. Tum *quam rempublicam* Lovel. 1. Hinc *ministrare* Voſſ. 2. Denique *solitus erat* Leid. 2.

§. 2. *Nolle alibi, quam in innocentia, spem habere*] *quam in innocentiam* Flor. et Fragm. Hav. *quam innocentia* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. et Portug. Sed praepositio vel intercepta est a litera ultima vocis proximae, de quo infra v. ad 10, 13, 3. vel a prima syllaba vocis sequentis, de quo agetur ad 8, 33, 6.

Semel plebi, iterum legionibus cautum sit, ne fraudi secessio esset] *semel plebis* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *semel plebis est* Voſſ. 2, Deinde *fraudi secessi esset* Lovel. 1. sed *esset* deficit in Lovel. 3.

§. 3. *Quinctio conlaudato*]

bonum animum habere juſſis, dictator, equo citato ad urbem revectus, auctoribus Patribus, tulit ad populum in luco Petelino, ne cui militum fraudi seceſſio

Quinctio laudato Leid. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et ed. Mediol. anni 1505. *conlaudari* sive de uno dici, qui plures, sive de pluribus, qui unum laudant, supra vidimus ad 7, 11, 9. hic vero usurpatur de uno dictatore Valerio, qui unum etiam Quinctium laudat. Ita 8, 25, 13. *Conlaudatus ab imperatore tria millia militum accepit.* 35, 11, 6. *Conlaudatum eum consul spe praemiorum onerat.* unus Gnatho *conlaudat* Thrasonem apud Terent. in Eun. 5, 9, 59.

— — *postquam eis mores ostendi tuos,*
Et conlaudavi secundum facta et virtutes tuas.

In Adelph. 3, 4, 4.

— — — *conlaudavit filium:*
Mihi, qui id dedissem consilii, gratias egit.

Dictator, equo citato ad urbem revectus] Pall. duo, pr. ac tert. *dictator citato ad urbem directus.* Sed *dirigere* eo significatu Livii aetate non in usu erat. De eo aliquid notavi in Crepundiis 3, 21. GEBH. *dictatorē quo citato* Florent. *dictatorque equo citato* Fragm. Hav. a m. 1. *dictator citato*, media voce omiſſa, Voſſ. 2. et Lovel. 3. V. ad 3, 23, 3. Sed *equo citato*, ut reliqui servant, genuinum puto. Supra 1, 27, 7. *Eques citato equo nunciat regi.* c. 57, 8. *Citatis equis advolant Romam.* 2, 47, 3. *In eam partem citato equo advectus.* 26, 15, 8. *Inde citato equo Cales percurrit.* (* 30, 12, 10.) 34, 20, 8. *Equo citato subter murum hostium ad cohortes advehitur.* et alibi. Silius Ital. 10, 248.

Tum vero incumbunt Libyes super, ipse citato
Ductor equo, qua flatus agit, qua pervius ensis.

l. 11, 407.

Ac ponat ritus vescendi, saepe citato
Dum residet sub casside equo.

vers. 526.

— — *vidi, quum Varro citato*
Auferretur equo, projectis degener armis.

Deinde *ad urbem directus* Lovel. 3. quod rejicienti Gebhardo adsentior. *ad urbem reversus* Lovel. 4. Sed alibi etiam haec vocabula in membranis confundi solent. Ita 3, 70, 6. ubi etiam locutionem *revehi equo* inluſtravi. (*37, 24, 9.) Adde infra 34, 15, 3. *Ipse ad secundam legionem, quae in subsidio posita erat, equo revehitur.* Ita Mogunt. cod. et ex eo Aldus. Priores vocem *equo* similiter, ut hoc loco, omiserant; quae eadem etiam in codd. scriptis aliis non adparebat.

Tulit ad populum in luco Petilino] 6, [20, 11.] *Petelinum lucum* appellavit. Plutarchus etiam in Camillo [p. 148.] Πετηλίνον ἄλσος. apud Varronem de lingua Latina l. 4. [p. 15.] est *Petilius*, pro *Petelinus*, per mendum. SIG. *in luco Petillini* Florent. Voſſ. duo, Leid. 1. et Lovel. 3. ac 5. *in luco Petullini* Lovel. 1. *in luco Pelletini* Lovel. 2. *in luco Petellini* Har-

esset. Oravit etiam bona venia Quirites, ne quis eam rem joco seriove cuiquam exprobraret. Lex 4 quoque sacrata militaris lata est, ne cujus militis

lej. 1. *in luco Petelini* Harlej. 2. *in luco Petilini* Leid. 1. Lovel. 4. Haverk. et Fragm. Hav. *in loco Petillini* Gaertn. et edd. priores. Sed alibi saepe *locus* et *lucus* commutantur. V. ad 21, 48, 4. *in luco Petillini* deinde substitutum est in Veneta anni 1495. *in luco Petellini* in Ascens. *in luco Petilino* in Froben. anni 1531. quod in uno apud me superest Portug. et ab eo, qui primus ita emendavit, desumtum videtur ex 6, 20, 11. Verum si lucus hic ab aliquo ex gente Poetelia nomen accepit, quod verisimile esse ibidem dixi, non casu patrio *Poetelini*, ut habent hic tantum non omnes codices, sed *Poetelino* legendum erit.

Ne cui militum fraudi secessio esset] *superanti*, pro *fraudi*, Voss. 2. et Lovel. 3. *fraudis* Leid. 1. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed ultima litera fini vocis adhaesit ex principio sequentis. V. infra ad 28, 25, 2. *ne cui militum seditio fraudi esset* Lovel. 4.

Oravit etiam bona venia Quirites] Sic supra 6, [40, 10.] *Puta me ex media concione unum civem succlamare: Bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse.* SIG. Terent. in Phorm. 2, 3, 31.

Adolescens primum abs te hoc bona venia peto.

cum bona venia Livius etiam infra dixit 29, 17, 6. *Cum bona venia, quaeso, audiatis, Patres conscripti, id quod invitus dicam.* Quomodo etiam *cum bona pace* saepius Livius dixit. V. quae infra notantur ad 28, 37, 4. Deinde *oravit enim* Portug. solito scribarum errore. V. ad 36, 41, 3.

Ne quis eam rem joco seriove cuiquam exprobraret] *jocò serione* Gaertn. *joco se novae* Lovel. 8. ubi non tantum voces indocte distinctae, et diphthongus *ae* pro simplici *e* scripta, sed et literae *ri* in *n* coaluere, ut saepe alibi factum est. V. ad 3, 30, 3. Deinde *exprobaret* ex minus distincta verba praeeuntis pronunciatione Voss. 2. Lovel. 2. 3. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1.

§. 4. *Lex quoque sacrata militaris lata est*] Hanc legem cum nuper Jurisperitus inter caeteras Romanas leges edito de his libro allegasset, ne uno quidem verbo dignatus est eam explicare, cum ex proposito id in plerisque aliis legibus fecisset. Nos id non agimus. Admonendus tamen est lector, ut consideret, quare id noluerint milites, videlicet haud dubiam infamiam denotante hac deletione. GLAR. *est lata* Gaertn. Verum *τὸ est* deficit in Portug. et Haverk. Mox *ne cui militis scripti nomen* Haverk. *ne cui militi scripti nomen* Leid. 2. Sed ultima litera *τοῦ militis* intercepta est a prima sequentis vocis. V. infra ad 37, 29, 5. In eodem etiam Leid. 2. vox *nomen* non adparet. Praeterea *deberetur*, pro *deleretur*, Fragm. Hav. a m. 1. *dederetur* Lovel. 4. quomodo etiam peccabatur a librariis supra hoc lib. c. 35, 5.

scripti nomen, nisi ipso volente, deleretur. additumque legi, ne quis, ubi tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset. Id propter P. Salonium postulatum est ab conjuratis; qui alternis pro-

Ne quis, ubi tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset] Hoc cum additur, *Tribuni* nomen honoris fuisse existimo, at *ductoris ordinum* officii. Sed de hoc attigimus nonnihil 2, [27, 6.] ubi de primipilo M. Lectorio diximus. GLAR. Paullo ante *addictumque legi* Leid. 2. V. supra ad 6, 15, 9. *additum legi*, omissa copula, Lovel. 2.

§. 5. *Sed id propter Salonium postulatum est ab conjuratis*] *Sed* redundat. GELEN. *Sed id propter* servant Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 5. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses; primusque editorum id Aldus admiserat, quum ab antiquioribus excusis et reliquis scriptis exsularet. Non male. Videtur enim repetitum esse ex proxime praecedentis vocis syllaba finali, quemadmodum etiam interdum alibi peccarunt librarii. V. supra hoc lib. c. 6, 7. *Pro id propter* habet Klock. Deinde *P. Salarium* Lovel. 5. a m. 1. *P. Salanium* Portug. et Hearnii Oxon. B. non tantum hic, sed et bis infra §. 7. ubi in Lovel. 5. *Solonius* vocatur, reliquis recte tribus illis locis vulgatum tuentibus, nisi quod *Salonum* sit hic in Lovel. 4. Tandem *a conjuratis* idem Lovel. 4. cum Gaertn. et Fragm. Hav. ut et editis ante Aldum.

Et tribunus militum, et primus centurio erat, quem nunc primipilum adpellant] Melius in vetustis codicibus legitur *primi pili*, quam in vulgatis codicibus *primipilum*. GELEN. Primum *et* deficit in Leid. 2. Voss. 1. et Lovel. 1. Sed v. ad 2, 44, 3. *et tribunus militum etiam centurio erat* Gaertn. Tò *erat* non adparet in Leid. 2. Deinde *primipilum* tantum inveni in Leid. 2. Lov. 2. 4. et Harlej. 2. Hearnius etiam in uno Oxon. C. *primumpili* in Harlej. 1. Reliqui recte *primi pili*. V. supra ad 2, 27, 6.

§. 6. *Quod semper adversatus novis consiliis fuisset*] Voces *adversatus* et *fuisset* deficiunt in Lovel. 2. *novis consiliis aversatus* praefert Leid. 2. Verum ita *nova consilia* dicendum fuisset. Est itaque error librarii, voces *aversari* et *adversari* confundentis, ut etiam alibi factum est. V. ad 4, 12, 8. et mox hoc cap. ad §. 8. *adversarius novis consiliis fuisset* Lovel. 4. quod eodem modo dictum foret, quo *amicus populo Romano*, *hostis Patribus*, *inimicus imperatori*, et similia plura dicuntur, de quibus infra v. ad 39, 47, 11. Sed et hoc potius erranti librario adscribo. Similiter enim etiam alibi in Mstis peccatur. V. supra ad 6, 40, 3.

Et ne particeps eorum esset, qui ab Lautulis fugissent] Obscurus est sensus, quem ego hercle non intelligo. Haud dubie dicere vult, eum cum illis conjurare noluisse, ideoque illos nolle eum in futurum suum esse primum centurionem. Caeterum Lautularum antea mentio habita: at de fuga ab Lautulis nihil prorsus. Ego locum mutilum puto, ac illud *et* ante *ne*

pe annis et tribunus militum, et primus centurio erat, quem nunc primi pili adpellant. Huic infensi 6 milites erant, quod semper adversatus novis consiliis fuisset, et ne particeps eorum esset, qui ab Lautulis

tollendum esse. GLAR. Vet. lib. *nec particeps eorum esset.* placet. SIG. Ab Sigonio est *nec particeps*, qui vulnus vulnere aggravavit. MSS. et prius editi: *et ne particeps.* Qui sunt autem, qui fugerunt ab Lautulis? Adolevisse et prorupisse conjurationem per illos, qui substitissent ibi, aliosque ab consule missos excepissent, cognovimus. Si qui aufugerant, recte fecerant, quorum consilii ac fugae qui participes esse noluerunt, videntur sensisse cum conspiratis, neque illis odio esse posse. Licet opinari, Salonium ipsum exceptum cum aliis, quod tum quoque flagitium illud improbaret, ab tumultuantibus fuga se subduxisse, eosque habuisse offensos. Scripsit Livius: *quod semper adversatus novis consiliis fuisset, et, ne particeps eorum esset, ab Lautulis fugisset.* Hoc etiam me monuit Alb. Rubenius. J. FR. GRON. *nec particeps eorum esset*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, praeferunt soli apud me Portug. et Haverk. apud Hearnium vero Oxon. L. 2. et C. *et particeps eorum esset* Lovel. 2. et ejusdem Hearnii B. qui illud forsan rectius esse judicavit. Et sane eo sensu fere est apud Terent. in Heaut. 1, 1, 98.

Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.

Id tamen huic lectioni obstat, quod res quidem casu secundo, sed persona plerumque casu tertio exprimi soleat. V. loca laudata Gronovio ad Senec. Herc. Fur. 369. Reliqui codd. vulgatam ante Sigonium lectionem probant. Si quis Glareani *et* ante *ne* tollentis conjecturam veram putat, voculam illam ex ultimis literis praecedentis *fuisset* repetitam existimare poterit; quod alibi non raro factum est. V. infra ad 39, 18, 8. Verum illam minus adhuc, quam Hearnii emendationem probo. Displicet enim non modo propter illud, propter quod sententia Hearnii, sed etiam propter rationem, quam huc adtulit Gronovius. Accedit, *ne particeps eorum esset, qui ab Lautulis fugissent*, considerari non posse, tamquam legitimam caussam, *cur novis consiliis adversatus fuisset.* Quum enim, hac lectione recepta, per hos qui ab Lautulis fugerunt, intelligendi sint auctores novorum consiliorum, qui nova consilia probarunt, Livius diceret, adversatus est novis consiliis, ne cum aliis nova consilia probaret, ne particeps esset eorum, qui nova consilia probabant. Voces *qui ab Lautulis fugissent* desunt in Voss. 2. quibus deletis posset probari Sigonii lectio, *quod semper adversatus novis consiliis fuisset, nec particeps eorum esset.* Sed neque illud verum judico. Posset etiam legi *quod, semper adversatus novis consiliis, ne particeps eorum esset, ab Lautulis fugisset.* Certe *fuisset* in uno deesse antea vidimus. Huic tamen conjecturae illa Gronovii praestat, quod minus a vulgato recedat, et sensus eodem redeat. Nihilominus, ut de vera lectione constet, codices

7 fugissent. Itaque quum hoc unum propter Salonium ab senatu non inpetraretur; tum Salonius, obtestatus Patres conscriptos, ne suum honorem pluris, quam concordiam civitatis, aestimarent, per-

integriores expectandos censeo. Interim, ejecta Sigonii lectione, eam, quae antea obtinebat, reduxi.

§. 7. *Obtestatus Patres conscriptos, ne suum honorem pluris, quam concordiam civitatis, aestimarent*] *obstinatus Patres conscriptos* Haverk. *obtestatus Patribus conscriptis* Voss. 1. Lovel. 3. et Gaertner. quem errorem iterum inde ortum puto, quod per literas singulares scriptum fuerit *obtestatus P. C.* quae quomodo reddendae forent, indocti librarii non intelligebant. V. ad 10, 10, 2. Deinde *plus, quam concordiam* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ut *plus* adverbialiter sumatur pro magis. Sed alterum est elegantius. Insuper *estimarent* Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Paullo ante *imperaretur*, pro *impetraretur*, Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. solito scribarum errore. V. infra ad 9, 30, 10. *imperatore* Gaertn. Similis forme locus, quod ad sensum adtinet, supra est 4, 44, 9. *Nec senatui tanti se civem aut quemquam alium debere esse, ut in parcendo uni malum publicum fiat.* ubi illud *tanti* hic etiam *pluris* firmat.

§. 8. *Ut de stipendio equitum (merebant autem triplex ea tempestate) aera demerentur*] Lego *aera diruerentur*, quomodo video Msto jam confirmari. V. Festum in *Dirutum*. et Nonium in *Aere diruti*. KLOCK. Recte *ea tempestate*, non sua et Caesarum aetate. Dilucide hoc expedivit Schelius in Dissert. ad Polybium c. 4. Vidit etiam aliquid Lipsius 5. de Milit. Rom. Dial. 16. sed quasi per nebulam. DUK. *et de stipendio* Lovel. 2. V. ad 21, 28, 8. *ut nec de stipendio* Leid. 2. Cl. Jac. Gronovius edidit *ut stipendio equitum* etc. *aera demerentur*. eamdemque lectionem servavit nupera editio Amstelaed. Sed praepositionem *de* servant omnes libri. Et ita Livius loquitur supra 3, 33, 10. *Ut demtum de vi magistratus populi libertati adjiceret*. Horat. 1. od. 1, 21.

Nec partem solido demere de die
Spernit.

Ovid. Epist. 18. Her. 103.

Deque tuis demtos humeris mihi tradis amictus.

ubi v. Cel. Burmann. Cum praepositione *ex* construit Livius infra 34, 54, 5. *Demtum ex dignitate populi, quidquid majestati Patrum adjectum esset.* ubi vide. Deinde *merebat autem triplex ea tempestate*, id est *merebatur*, Lovel. 4. solita varietate. V. ad 38, 40, 1. *merebant ut autem triplex ea tempestate* Leid. 1. *merebant autem ut triplex ea tempestate* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. In illo *to ut* repetitum esse potuit ex ul-

perpulit, ut id quoque ferretur. Aeque inpotens 8 postulatum fuit, ut de stipendio equitum (merebant autem triplex ea tempestate) aera demerentur, quod adversati conjurationi fuissent.

XLII. Praeter haec invenio apud quosdam, L. 1

timis literis vocis praecedentis *merebant*: quale exemplum etiam supra habuimus ad 6, 3, 3. et ita infra 9, 34, 25. in his *vero* eadem particula nata forsitan est ex vocis sequentis *triplex* nota *III.* et deinde utrumque *ut* et *III.* vel *triplex* simul in contextum receptum fuit. *merebant autem triplex ea aestate aes* Gaertn. et Haverk. Similiter etiam legit Lovel. 2. sed in eo vox sequens *aera* omittitur. At τὸ *aes* pro librarii glossemate habendum est. *triplex*, nempe *stipendium*, quod modo praecessit. Supra 5, 12, 12. *Tribunus militum priore anno fuerat, triplexque stipendium equitibus dederat.* Intellige vero triplex ejus, quod pedites accipiebant. V. Lipsium 5. de Milit. Rom. Dial. 16. Vox *autem* deficit in Leid. 2. Alibi saepe eamdem particulam librarii interponere soliti fuerunt. V. ad 21, 40, 11. Hic tamen cum reliquis codd. servanda est. Infra 28, 24, 4. *Concitatis popularibus* (*Lacetani autem erant*) *et juventute Celtiberorum excita.* Tandem de locutione *dirutus aere* v. Lipsium 5. de milit. Rom. Dial. 13. et Manut. ad Cic. 5. in Verr. 13. Klockii tamen conjecturam non probo. Antiqui enim scriptores potius militem *aere dirui*, quam *aes dirui*, dixerunt, ut ex locis, quae viri docti modo memorati adduxerunt, constat; quamvis non ignorem, apud Fest. l. l. ubi locutio haec exponitur, dici, *quod aes diruebatur in fiscum.* Praeterea *aere dirutus* miles secundum Fest. ibid. dicebatur, *cui stipendium* ***ignominiae caussa*** *non erat datum.* hic vero non *ignominiae caussa*, sed ut lucrum minueretur, de stipendio equitum demtum pedites volebant. Praeterea cod. quem Klockius consuluit, non legebat *dirueren-tur*, sed, ut sua manu ex eo excerpsit, *deruerentur.* in qua scriptura nihil aliud commissum, quam quod litera *m* in literas *ru* dissoluta, eaque ratione ex *demerentur* factum sit *deruerentur.* Solent autem passim literae *m* et *ru* in Mstis commutari. V. ad 9, 14, 9.

Quod adversati conjurationi fuissent] *qui aversati* Lovel. 2. V. ad 37, 35, 3. *quod aversati* Leid. 1. et Gaertn. *quod adversarii conjurationis fuissent* Lovel. 4. V. supra hoc cap. §. 6.

§. 1. *Praeter haec invenio apud quosdam, L. Genucium*] *Praeter hoc* Voss. 2. et Fragm. Hav. *Praeter h'* ambigue Lovel. 3. Deinde *L. Henucium* Gaertn. *L. Gemitium* Lovel. 3. et Fragm. Hav. *L. Gemicium* Haverk. *L. Genutium* Lovel. 2. 4. et Leid. 1. Sed supra v. ad 2, 52, 3.

Tribunum plebis tulisse ad populum] *tulisse ad plebem* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hear.

Genucium, tribunum plebis tulisse ad populum, ne
2 foenerare liceret: item aliis plebiscitis cautum, ne
quis eumdem magistratum intra decem annos cape-
ret; neu duos magistratus uno anno gereret; uti-
que liceret consules ambos plebejos creari. quae
si omnia concessa sunt plebi, adparet, haud par-
3 vas vires defectionem habuisse. Aliis annalibus pro-

nii Oxon. N. Sed, reliquis editam lectionem propugnantibus, eam non mutandam censeo. Saepe enim *populus* pro illa parte populi, quae Romae proprie *plebs* dicebatur, et ad quam ferendi potestas tribunis competebat, poni solet. Infra 10, 13, 9. *Tribunique plebis nihil id inpedimenti futurum ajebant, se ad populum laturos, uti legibus solveretur.* 3, 9, 5. *Legem se* (C. Terentillum Arsam tribunum plebis) *promulgaturum, ut quinque viri creentur legibus de imperio consulari scribendis. Quod populus in se jus dederit, eo consulem usurum.* Martial. 8. Epigr. 50.

Vescitur omnis eques tecum, populusque, Patresque.

Et ita saepius ipse aliique.

Ne foenerare liceret] *foenerari* Lovel. 4. 5. Portug. a m. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. atque ita hunc locum laudat Salmas. de modo Usur. c. 7. p. 292. quum tamen alterum in omnibus codd. supersit, nisi quod in una vel altera *foenerare* legatur, de quo v. Dausquej. in Orthogr. part. 2. hac voce. Grammatici plerumque distingunt, ut *foenerare* sit δανείζειν sive foenore dare, *foenerari* autem δανείζεσθαι sive foenore accipere. Quae distinctio si vera foret, vulgatum servandum esset. Non enim tam Genucius ad populum tulisse videtur, ne foenore accipere, quam ne foenore dare liceret. Nam ita saepius foeneratores, id est, qui pecuniam foenori dabant, multati fuisse leguntur, non autem qui foenori acceperant. Verum grammaticos falli, et *foenerare* ac *foenerari* eodem sensu usurpari, docuit Salmas. de Usur. c. 1. V. etiam infra ad Epit. Liv. 74. Utrum igitur legatur, sensus erit idem, atque interdictum fuisse Livius narrabit, ne quis foenori daret. Quum autem plerique et optimi codd. vulgatum servent, ab eorum lectione discedendi nullam legitimam caussam video.

§. 2. *Neu duos magistratus uno anno gereret*] *ne duos magistratus* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *nec duos magistratus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Verum omnes optimi recte stant cum vulgato. V. supra ad 2, 15, 2. Deinde *uno anno ageret* Lovel. 2. 3. quae verba saepe in Mstis commutantur. V. infra ad 22, 28, 1. Paullo ante vox *aliis* deest in Gaertn. et tum *annos* in Voss. 2. et Lovel. 1. ac 3. quasi illa ex sequentibus repetenda foret. Sed reliqua Mstorum turba eam optime servat.

ditum est, neque dictatorem Valerium dictum, sed per consules omnem rem actam: neque, antequam Romam veniretur, sed Romae, eam multitudinem conjuratorum ad arma consternatam esse; nec in 4
T. Quinctii villam, sed in aedes C. Manlii, nocte inpetum factum, eumque a conjuratis comprehensum, ut dux fieret: inde et quartum lapidem pro-

Utique liceret consules ambos plebejos creari] *utque liceret* Leid. 2. Sed *utique* hic ponitur pro *et uti*. V. ad 3, 30, 7. *uti* autem saepe usurpatur pro *ut*, cum quo etiam frequenter in Mstis commutatur. V. infra ad 37, 46, 10. Voces *utique liceret* exsulant ab Gaertn. quemadmodum etiam *plebejos* ab Harlej. 2. Paullo post *appareret*, pro *apparet*, Haverk. cujus librarius *appar'et* scriptum se vidisse credidit. V. infra ad 39, 52, 6.

§. 3. *Aliis annalibus proditum est, neque dictatorem Valerium dictum*] *Aliisque annalibus* Haverk. Tum *dictatorem Valerium dixit* Portug. a m. 1. Mox *per consulem*, pro *per consules*, Harlej. 2. omnesque excusi usque ad Frobenium, qui anno 1535. vulgavit *per COSS.* Ex reliquis scriptis nonnulli quidem *per cons.* vel *per coss.* at plerique et optimi diserte *per consules*. V. infra ad 10, 10, 2. Praeterea *omnium rem*, pro *omnem rem*, Haverk. V. supra ad 6, 22, 6. Ceterum verba *neque dictatorem* etc. *rem actam* non adparent in Leid. 2. omissa librarii inertia ob repetitionem vocis *neque*. V. ad 9, 11, 11.

Ad arma consternatam esse] *Consternari* est erigi et concitari, hoc loco: ut 8, [27, 4.] *Tumultu sanos etiam consternante animos.* et 34, [2, 6.] *Consternatio muliebris*, pro seditione mulierum. Sic [Nonius] Marcellus. SIG. V. infra ad 10, 48, 13. Paullo ante *Roma venirent*, pro *Romam*, Lovel. 4. et Leid. 1.

§. 4. *Nec in T. Quinctii villam, sed in aedes C. Manlii, nocte inpetum factum*] *ne in T. Quinctii villam* Fragm. Hav. a m. 1. *nec initi Quintii villam* Harlej. 1. *nec in T. Quintii villa* Haverk. Tum *sed in aedis* more antiquo Florent. Voss. 1. Leid. 1. Harlej. 1. Lovel. 1. 4. et Klock. *sed in aedem* Lovel. 2. 5. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Deinde *T. Manlii* Voss. 2. et Lovel. 3. *C. Manili* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Harlej. 1. *C. Mallii* Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 34, 53, 2. Denique ordine mutato *impetum nocte factum* Portug. et Haverk.

Eumque a conjuratis comprehensum] *ob conjuratis* Portug. a m. 1. *ab conjuratis* a m. 2. quod etiam praefert Haverk. Sed praepositio deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *comprensum* Voss. 2. Lovel. 3. et Portug. Mox τὸ *ut* non adparet in Gaertn.

5 fectos loco munito consedisse, nec ab ducibus men-
tionem concordiae ortam; sed repente, quum in
aciem armati exercitus processissent, salutationem
6 factam: et permixtos dextras jungere, ac complecti
inter se lacrimantes milites coepisse, coactosque
consules, quum viderent aversos a dimicatione mi-
litum animos, retulisse ad Patres de concordia re-

§. 5. *Repente, cum in aciem armati exercitus processissent*] *repente tecum in atia est armutis exercitus* prodigiose corruptus Leid. 1. in *tecum* autem prima syllaba repetita est ex ultima syllaba vocis praecedentis. V. ad Liv. 37, 41, 5. Voces *in aciem* omittuntur in Lovel. 2. In verbis praecedentibus *a ducibus* praefert Gaertn. *ortam* vero deficit in Haverk.

§. 6. *Permixtos dextras jungere, ac complecti*] *permixto dextras jungere* Leid. 1. *permixto dexteras jungere* Haverk. *permixtos dextras injungere* Fragm. Hav. Virgil. 1. Aen. 408.

— — — *Cur dextrae jungere dextram*
Non datur, ac veras audire et reddere voces.

Ubi Servius: *Majorum enim haec fuerat salutatio: cujus rei τὸ αἴτιον, id est, caussam, Callimachum secutus, exposuit, asserens omnem eorum honorem dexterarum constitisse virtute: ob quam rem hac se venerabantur corporis parte.* Tum *et complecti* Lovel. 4. *ac completi* Voss. 1. et Lovel. 1. a m. 1. in quo manus 2. in margine adscripsit *complexi*, quod etiam praefert Leid. 2.

Quum viderent aversos a dimicatione militum animos] *adversos a dimicatione* Voss. 2. Lovel. 1. 3. 5. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 2, 31, 6. *aversos ab dimicatione* Portug. et Haverk. *aversos amiratione* Gaertn. Paullo ante *coaptosque* Fragm. Hav. a m. 1. *coatosque* Lovel. 1. [*captosque* Veith.]

Retulisse ad Patres de concordia reconcilianda] *ad Patres retulisse* Leid. 1. Insuper *de concordia concilianda* Portug. a m. 1. V. supra ad 2, 41, 8.

§. 7. *Eamque compositam fuisse inter antiquos rerum auctores constat*] *eamque positam fuisse* Lovel. 1. quomodo *posito legis certamine* supra est 3, 30, 3. *positi furores* apud Ovid. in Rem. am. v. 497. *ponere metum* v. 544. *ponere amorem* Propert. 1. El. 9, 8. ubi v. Passerat. Sed vulgatum verius est. Non tantum enim inter rerum auctores constat *seditionem positam*, id est omissam, esse, sed etiam compositam, id est, ea omissa concordiam reconciliatam esse. Suet. Caes. 4. *Composita seditione civili.* Deinde vox *rerum* deficit in Lovel. 4. Eamdem etiam omisit Caelius Secundus Curio, cujus deinde errorem adoptarunt Lugdun. anno 1553. et Basil. annis 1554. ac 1555. Sed recte

conciliandа. adeo nihil, praeterquam seditionem 7 fuisse, eamque compositam, inter antiquos rerum auctores constat. Et hujus fama seditionis, 8 et susceptum cum Samnitibus grave bellum, aliquot populos ab Romana societate avertit: et, praeter Latinorum infidum jam diu foedus, Privernates etiam Norbam atque Setiam, finitimas

reliqui codd. et editt. vocem servant. *Rerum scriptores* ut infra 21, 1, 1. *Licet mihi praefari, quod in principio summae totius professi plerique sunt rerum scriptores.* 38, 56, 5. *Nec inter scriptores rerum discrepat solum.* 39, 50, 10. *Ab scriptoribus rerum Graecis Latinisque tantum huic viro tribuitur.* Praeterea *stat*, pro *constat*, Lovel. 4. a m. 1. Male. V. ad 36, 35, 8.

§. 8. *Ab Romana societate avertit, et praeter Latinorum infidum jam diu foedus*] *a Romana societate*, Gaertn. et edd. ante Aldinam. *ab societate Romana* Leid. 2. Tum *jam diu infidum foedus* Lovel. 4. Paullo ante τὸ *bellum* deest in Leid. 2.

Privernates etiam Norbam atque Setiam finitimas colonias Romanas] Locus hic in scriptis plerisque mire est corruptus. *Privernates etiam Norbe atque Setiam finitimas colonias Romanas* praefert Harlej. 1. cum ed. Rom. anni 1472. unde non differt Parm. nisi quod *Norbē* habeat. Conveniunt etiam Harlej. 2. et Florent. nisi quod in illo sit *Norbani*, in hoc *Sediam*. *Privernates etiam Norbe atque etiam finitimas colonias Romanas* Voss. 1. a m. 1. Sed alibi quoque *Setiam* et, litera initiali omissa, *etiam* in Mstis commutantur. V. etiam supra ad 6, 80, 9. Pro hac tamen scriptura manus 2. ita interpolavit *Privernates etiam orbe atque situ etiam finitimas colonias Romanas*; quomodo etiam legit Lovel. 1. *Privernates etiam orbe atque sed etiam finitimas colonias Romanas* Leid. 1. *Privernates etiam Norbe etiam finitimas colonias Romanas* Leid. 2. *Privernates etiam Norbae atque Secii finitimas colonias Romanas* Lovel. 2. *Privernates etiam Norbamque finitimas colonias Romanas* Voss. 2. *Privernates etiam sed jam* (voluit librarius scribere *Setiam*) *Norbamque finitimas colonias Romanas* Lovel. 3. *Privernates Norbaque etiam finitimas colonias Romanas* Fragm. Hav. a m. 1. *Privernates Setiam Norbamque finitimas colonias Romanas* a m. 2. ut et Gaertn. *Privernates etiam non Ardeates tantum sed etiam conscientiam* (forte librarius dare voluit *Consentiam*, sed male) *Norbamque colonias Romanas* Haverk. *Privernates etiam non Ardeates tantum, sed etiam Sutrum colonias Romanas* Portug. *Privernates etiam non Ardeates tantum sed et Sutrium colonias Romanas* Lovel. 5. *Privernates etiam non Ardeates tantum sed etiam Sutrium colonia Ro-*

colonias Romanas, incursione subita depopulati sunt.

manas Oxon. B. apud Hearnium, qui scriptum ita credidit pro *coloniam Romanam. Privernates atque Ardeates non tam Norbae* (pro *non tantum Norbam*) *sed et Sutrium et finitimas colonias Romanas* codd. L. 2. et C. apud eumdem. [*Privernates ac Ardeates non tantum sed etiam Sutrium et finitimas* Veith.] Solus tantum meorum Lovel. 4. nihil mutat: ut nec forte Klock: ex quo nihil variantis scripturae notatur. Et sane, vulgatam lectionem verissimam esse, docet initium libri sequentis. *Setini Norbanique Romam nuncii defectionis Privernatium cum querimoniis acceptae cladis venerunt.* Ubi tamen non nulli etiam codices turbant.

Incursione subita depopulati sunt] Hearnius testis est, in Oxon. B. legi *populati sunt.* Sed omnes mei vulgatum servant. Non raro autem hae voces in Mstis commutari solent. V. supra ad 2, 62, 2.

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM

A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS QUARTUS. PARS POSTERIOR.

STUTGARDIAE,

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.

LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.

MDCCCXXII.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES.

TOMUS QUARTUS.

PARS POSTERIOR.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI.

EPITOME LIBRI OCTAVI.

Latini cum Campanis defecerunt, et, missis legatis ad senatum, conditionem tulerunt, ut, si pacem habere vellent, alterum ex Latinis consulem facerent. Qua legatione perlata, praetor eorum Annius de Capitolio ita prolapsus est, ut exanimaretur. T. Manlius consul fili-

Latini cum Campanis defecerunt] Ita passim editur. Monendum tamen, licet exigui sit momenti, unum tantum Leid. codicem vulgatae lectioni adhaerere; reliquos, Voss. duos, Berg. et Boenderm. praeferre *defecere*. Mox etiam *retulerunt* Voss. 1. *tulere* Voss. 2. et Berg.

Qua legatione perlata, Praetor eorum Annius de Capitolio ita prolapsus est, ut exanimaretur] *Qua legatione perlecta* Voss. 1. Tum verba *perlata praeter eorum* non comparent in Leid. Deinde *animus de Capitolio* Voss. 2. *Accius de Capitolio* Boend. *Actius de Capitolio* Berg. *Aruns de Capitolio* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Gronovius in pr. ed. *Arons Annius de Capitolio* dedit, praenomen se adjecisse e membr. Barberin. testatus. Id tamen recte in curis sec. omisit. Certe ipse Liv. hoc lib. c. 3, 9. eum *L. Annium* vocat. Insuper *ita clausus est, ut* Voss. 1. *ita lapsus est, ut* Leid. et Exc. Pithoei. *ita elapsus est, ut* Berg. et Boend. *ita elapsus, ut* Voss. 2. Simplici *lapsus* in historia hac referenda usus est Livius hoc lib. c. 6, 2. Denique *ut exanimaretur* ed. Rom. anni 1472. et quaedam aliae, perperam transpositis literis. V. ad 37, 3, 2.

T. Mantius consul filium, quod contra edictum adversum Latinos, quamvis prospere pugnasset] *consul filium ejus, eo quod* Voss. 1. Berg. et Boend. *consul filium ejus quod*

um, quod contra edictum adversus Latinos, quamvis prospere, pugnasset, securi percussit. Laborantibus in acie Romanis, P. Decius, tunc consul cum Manlio, devovit se pro exercitu: et, concitato equo quum in medios hostes se intulisset, interfectus morte sua Romanis victoriam restituit. Latini in deditionem venerunt. T. Manlio in urbem reverso nemo ex juventute obviam pro-

Norv. Hearnii, et edd. principes, pro quo Ascens. *filium suum, quod* substituit: eam vero lectionem recentiores servarunt usque ad Gruter. qui in postrema ed. pronomen expunxit. Id vero deficit etiam in Leid. et Voss. 2. Praeterea *contra edictum ejus* Leid. Voss. 2. Berg. Hearnii N. et Exc. Pithoei. Tum *contra Latinos pugnaverat, quamvis* Voss. 1. *adversus Latinos pugnaverat, quamvis* Leid. Voss. 2. et Berg. *pugnaverat adversum Latinos, quamvis* Hearnii N. et Norvic. omnesque editiones usque ad ultimam Gruteri, in qua *pugnaverat* non male omittitur. *pugnaverat in Latinos, quamvis* Boend. *Pugnare in aliquem* apud Livium saepe occurrit. Supra 3, 12, 3. *Se saepe vidente pugnasse in hostem*, hoc lib. c. 7, 15. ubi eamdem historiam narrat, *Adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti.* 9, 3, 2. *Omnia aequa ac plana erunt Romano, in perfidum Samnitem eunti.* 27, 18, 19. *In nuda hostium latera pugnabat.* 22, 43, 11. *In obcaecatum pulvere effuso hostem pugnaturi.* et alibi passim.

Laborantibus in acie Romanis] Voces *in acie*, quae deerant in prioribus, quas vidi, editionibus, et Hearnii Norvic. primus addidit Sigonius. In notis tamen nihil monuit. Sed exstant in omnibus scriptis meis.

P. Decius tunc cum Manlio devovit se. Vet. lib. *P. Decius devovit se.* Malim *P. Decius tunc cum Manlio consul devovit se.* SIG. *P. Decius devovit se*, reliquis omissis, Voss. 1. Boend. et Norvic. apud Hearnium. *P. Decius vovit se* Berg. *P. Decius tunc consul cum Manlio devovit se* Leid. et Voss. 2. quomodo praeferunt Gruteri ed. postrema, ejusque exemplo reliquae recentiores omnes. Priscis editionibus, *P. Decius tunc cum Manlio devovit se* praeferentibus, consentit Hearnii Norvic. Mox *ut concitato equo*, pro *et concitato*, Voss. 1. Deinde *in deditionem venere*, pro *venerunt*, Berg.

Minucia virgo Vestalis incesti damnata est] *Martia virgo* Berg. et Boend. Deinde *incestu damnata* Voss. 1. de qua constructione v. Voss. 7. Gramm. 26. Alterum tamen est in reliquis scriptis.

In oppidum Cales] Vet. lib. *in oppidum ex iis captum Cales.* SIG. *oppido existoles capto Cales* Berg. et Boend. *in oppido existales tales* Voss. 1. *in oppido existculos capto Cales* Voss. 2. *in oppido ex hiscales capto Cales* Leid. Paullo ante *Auxonibus victis* Voss. 2. *Anxonibus victis* Hearnii Oxon. N.

Cales colonia deducta est. Item Fregellae colonia deductae sunt] Suspicor ab interprete verba illa esse *colonia deducta est:* et reliquisse auctorem: *Cales, item Fregellae coloniae deductae sunt.* J. FR. GRON. Gronovii conjectu-

cessit. Minucia virgo Vestalis incesti damnata est. Ausonibus victis, in oppidum ex iis captum Cales colonia deducta est. Item Fregellae colonia deductae sunt. Veneficium complurium matronarum deprehensum est: quarum plurimae statim epotis medicaminibus perierunt. Lex de veneficio tunc primum constituta est. Privernatibus, quum rebellassent, victis civitas data est. Palaepolitani,

rae favere videtur, quod *coloniae deductae sunt* legant Leid. Voss. duo, et Berg. *coloniae ductae sunt* Boend. nisi potius dicendum sit, librarios *coloniae* pro *colonia* dedisse ob praecedens *Fregellae*, ac sequens *deductae sunt*, de quo errore v. supra ad Liv. 6, 3, 8.

Veneficium complurium matronarum deprehensum] *quamplurium matronarum deprehensum est* Berg. *quamplurimum matronarum deprehensum est* Voss. 1. et Boend. *quamplurium matronarum deprehensum* Hearnii Norvic. et edd. vett. Sed supra v. ad 4, 31, 2. *complurium matronarum deprehensum est* Leid. Illud *est* recepi, quoniam in plerisque scriptis superest.

Quarum plurimae statim epotis medicaminibus perierunt] *ex quibus plurimae* Leid. Voss. 2. Berg. Boend. Exc. Pithoei, et Hearnii Oxon. N. Praeterea *captis medicaminibus* Voss. 1. et Boend.

Lex de veneficio tunc primum constituta] Auctor Epitomes dicit, quod non est in Livio: nam hic c. 18, 11. hujus libri nihil aliud scribit, quam *neque de veneficiis ante eam diem Romae quaesitum est*; legis tum de iis latae mentionem non facit. Manutius in libro de Legibus Rom. c. 27. et Torrentius ad Sueton. Ner. 33. tradunt, hoc anno, qui erat A. U. CCCCXXII. *primum de veneficiis Romae quaesitum, legemque constitutam esse*, et auctorem laudant Livium l. 8. Conjungunt verba Livii et Auctoris Epitomes, et existimant ante id tempus Romae legem de veneficiis non fuisse. Potuissent hoc confirmare ex Valer. Max. 2, 5, 3. de hoc ipso scelere matronarum: *Veneficii quaestio, et moribus et legibus Romanis ignota, complurium matronarum patefacto scelere, orta est.* Quid ergo est, quod doctissimi Interpretes Juris Civilis tradunt, hoc maleficium jam dudum lege XII. Tabularum vindicatum fuisse? Hoc partim e Festo v. *Privilegium*, partim ex eo colligunt, quod Gajus in l. 236. D. de Verb. signif. quae ex illius l. 4. *ad leges XII. Tabul.* est, de veneno malo agit. Sed in loco Festi nihil praesidii est, ut qui plane mutilus sit, et ita a viris doctis expleatur, ut, quod ibi legibus XII. Tab. vetari dicitur, non ad veneficos, sed ad alios pertineat. Nec fortassis ἀντίῤῥητον est argumentum ex inscriptione l. 236. D. de V. S. si quis obstinatus esse velit ad negandum ex ea effici, quod concludunt Jurisconsulti: quia interdum etiam alia quaedam legibus XII. Tabul. tribuuntur, quae verbis illarum comprehensa non fuerant. Sed tamen eos recte sentire puto. Leges XII. Tab. magnam partem descriptae erant ex legibus Atheniensium; apud hos autem poena statuta erat veneficiis, deque iis cognoscebat se-

bello et obsidione victi, in deditionem venerunt. Q. Publilio, qui eos obsederat, primo et imperium prolatum, et pro consule decretus triumphus. Plebs nexu liberata est propter L. Papirii creditoris libidinem, qui C. Pu-

natus Areopagiticus, teste Demosthene adversus Aristocratem p. 728. ed. Franc. e quo descripsit Pollux l. 8. §. 117. qui etiam ibid. §. 40. γραφὴν φαρμάκων memorat. Nec credibile est, vires herbarum noxiarum aliorumque malorum medicamentorum Romae tamdiu incognitas fuisse, aut neminem iis abuti ad scelus peragendum voluisse. Si Valerius Max. veneficium Romae ante hoc tempus neque cognitum, neque accusatum fuisse putavit, non magis ei adsentior, quam Manutio. Nam quod hic dicit ex loco Livii apparere, *quae tum probitas fuerit, quum in tanta civitate per tot annos veneficii nomine in judicium vocatus nemo sit*, in eo parum ponderis est. Neque enim Livius scribit, numquam ante eam diem quemquam Romae hoc nomine accusatum, sed de veneficiis non quaesitum fuisse; quod de quaestione extraordinaria accipi potest, quemadmodum deinde, postquam quaestiones perpetuae factae sunt, tamen saepe propter atrocitatem facinoris senatusconsultis, vel plebiscitis, extra ordinem quaestiones vel magistratibus, vel privatis, mandatas legimus. Et frustra jactatur probitas illorum temporum. Nam qui ferro, aliave vi, aut fraude adversus vitam aliorum grassari non dubitabant, et ob id lege XII. Tab. coërcebantur, eos veneno, cujus usus longe tutior erat, abstinuisse, nemo facile credet. Et si jam aetate decemvirorum fruges excantare, quae tum opinio erat, norant, cur negabimus, eos vim venenorum novisse, aut, quum nos-

sent, iis uti voluisse? Manutius quidem recte dicit, hoc ad veneficia non pertinere; sed tamen eos putasse, segetem alienam non solum carminibus, verum etiam herbis ac venenis, pellici posse, constat ex Virgilii Ecl. 8, 95. seqq. Et aliis in rebus quoque, qui carmina ac devotiones adhibebant, his fere venenum addere solebant. Unde *cantiones*, *carmina*, *devotiones*, et *venena* ac *veneficia* saepe conjunguntur. Cicero de Claris Orator. 60. *Idque veneficiis et cantionibus Titiniae factum esse dicebat.* Virgilius 2. Georg. 129.

Miscueruntque herbas, et non innoxia verba.

Tacitus 2. Ann. 69. *Carmina et devotiones.* Adde 3. Ann. 13. 4. Ann. 22. et 52. Ovid. 1. Amor. El. 8, 7. et Sueton. Calig. 3. Itaque consentaneum est existimare, decemviros quoque utrumque maleficium, quod inter ea quaedam quasi conjunctio erat, vindicasse: eo magis, quod ignorare non poterant facinus Tarquinii Superbi et Tulliae minoris, quorum ille uxorem, haec maritum, ut auctor est Dionysius Halic. 4, 79. veneno sustulerat. E quo quum certum sit, Romanos totis ducentis annis ante hoc tempus scivisse, quo venenum valeret, quumque post Tarquinii aetatem usque ad A. U. CCCCXXII. numerus civium plus altero tanto auctus fuerit, ita ut jam supra CC. millia capitum adscenderet, nullam rationem habet velle putare, neminem in tanta multitudine hominum tam improbum fuisse, ut imitari hoc exemplum sustinuerit; vel hoc facinus sem-

blilio debitori suo stuprum inferre voluerat. Quum L. Papirius dictator reversus in urbem ab exercitu esset propter auspicia repetenda, Q. Fabius magister equitum, occasione rei bene gerendae invitatus, contra edictum

per tam occulte perpetratum, ut deprehendi et accusari numquam potuerit. Quod autem neminem ante hoc tempus veneficii nomine accusatum legimus, id neminem movere debet: nam hoc forsitan neque de furtis, neque de aliis quibusdam criminibus, quibus lege xii. Tabul. poena statuta erat, usquam adnotatum est; nec tamen ob id negari potest, nihil horum umquam admissum, aut quemquam eo nomine accusatum fuisse. DUK. *tunc primo* Voss. 2. *tum primum* Boend. Deinde *constituta est* Leid. Voss. ambo, Berg. Boend. Exc. Pithoei, Hearnii Oxon. N. et Norvic. Idem verbum agnoscunt etiam omnes editiones usque ad ultimam Gruteri, quae prima omisit, ejusque auctoritate recentiores omnes. Quare codicum fide revocavi. Mox *quum bellassent*, pro *quum rebellassent*, Voss. ambo. Passim ita variant codd. scripti. V. infra ad 40, 38, 5.

Palaepolitani victi bello et obsidione] Vet. lib. *bello et obsidione victi.* Non aliter etiam omnes, quibus usus sum, codd. Praeterea *Neapolitani* Leid. Voss. 1. Boenderm. et apud Hearnium Oxon. N. Norvic. et Exc. Pithoei. etiam edd. antt. Mox *ad deditionem*, pro *in deditionem*, Boend.

Q. Publio, qui eos obsederat, primum imperium prolatum, et per consules ei decretus triumphus] Ex Capit. Triumphis et ipsius Livii verbis legendum est *Q. Publilio, qui eos obsederat, primo et imperium prolatum est, et pro consule decretus triumphus.* Sensus est: Q. Publilius primus fuit, cui in insequentem annum prorogaretur imperium, et qui non consul, sed pro consule triumpharet. SIG. *Q. Publilio* recte a Sigonio restitutum esse, nullum est dubium, licet omnes codd. dissentiant; qui sollemni et in Livii codd. passim obvio errore *Q. Publio* praeferunt. V. ad Liv. 8, 12, 4. Deinde *primo et imperium* perstat etiam in Leid. et Voss. utroque, *primo imperium* in Berg. et Boend. V. ad Liv. 2, 44, 8. Postea *prolatum est*, addito verbo substantivo, Leid. Voss. uterque, Berg. et Boend. Denique *et per consules triumphus ei decretus* Berg. et Boend. *et proconsuli decretus triumphus* Leid. et Voss. 2. *et pro consule decretus triumphus* Voss. 1. V. infra ad 23, 30, 19.

C. Publio debitori suo] *C. Publilio.* SIG. *C. Publio* Leid. Voss. 2. Berg. et Boend. *T. Populico* Voss. 1. Deinde *creditori* praeferunt multae ex vett. edd. et cum iis Hearnii Norvic.

L. Papirius dictator] *L. Papirius Cursor dictator* Leid. Voss. 1. Boend. et Hearnii Oxon. N.

Contra edictum ejus proeliatus est, qui prospere adversus Samnites pugnavit] Vet. lib. *contra edictum ejus prospere adversus Samnites pugnavit.* SIG. Editionum Sigonio vetustiorum lectionem servat Hearnii Oxon. N. Sed *contra edictum ejus proeliatus est, et prospere adversus Samnites pugnavit* Berg. *contra edictum ejus proeliatus est, et versus Samnites pugnavit* Boend. *contra edictum est, et prospere adversus Samnites pugnavit* Voss. 1. Lectioni autem,

ejus prospere adversus Samnites pugnavit. Ob eam caussam quum dictator de magistro equitum supplicium sumturus videretur, Fabius Romam profugit: et, quum caussa parum proficeret, populi precibus donatus est. Res praeterea contra Samnites prospere gestas continet.

quam Sigon. in vet. lib. reperit, consentiunt Leid. et Voss. 2. Paullo ante alio ordine *occasione bene gerendae rei invitatus* Boend.

Populi precibus donatus est] *populi praesidio* Voss. 1. et Boend. *populi pretio* Voss. 2. Praeterea *damnatus est* Leid. Male. Infra Livius hoc lib. c. 35, 5. *Noxae damnatus donatur populo Romano, donatur tribuniciae potestati, precarium non justum auxilium ferenti.* Eodem sensu Livius supra locutus est, 2, 35, 5. *Unum sibi civem, unum senatorem, si innocentem absolvere nollent, pro nocente donarent.* Florus 3, 5, 10. *Ingratissimos hominum sacris suis famaeque donavit.* Ubi v. Cl. Dukerum. *condonare* dixit Livius 3, 12, 8. *Sibi ut condonarent filium, orabat. Donare* autem et *Damnare* saepissime in Mstis commutari, docuit Cel. Burm. ad Phaedri 3, fab. 10, 47. Ita et infra variatur hoc lib. c. 35, 5. In verbis praecedentibus *parum caussa proficeret* legunt, ordine mutato, Berg. et Boenderm.

Res praeterea contra Samnites prospere gestas continet] *Et res praeterea* Berg. Boend. et Hearnii Oxon. N. Sed vocula initialis perperam repetita est ex praecedenti *est*. (* v. ad 25, 31, 8.) Certe contrario errore illud *est* sequens *et* alibi intercepit. V. supra ad Epit. l. 6. *Et res propterea* Voss. ambo. Sed et alibi hae voces commutari solent. V. Corte ad Plinii 5. Epist. 9, 1. *Et praeterea contra Samnites res prospere gestas continet* Leid.

T. LIVII PATAVINI
LIBER OCTAVUS.

I. Jam consules erant C. Plautius secundum, L. 1
Aemilius Mamercinus; quum Setini Norbanique Ro-

§. 1. *Jam consules erant C. Plautius secundum*] C. Plautius bis antea consul fuit, anno CCCXCVII. et CDVIII. [7, 12, 6, et c. 27, 3.] hic igitur III. Sed id ita quidam defendunt, quod, qui anno CCCXCVII. consul fuerit, *Proculus* dicitur: qui vero anno CDVIII. atque hoc anno, *Venox*. Haec nominum confusio a quibusdam, ut exigua nihilque ad rem pertinens, ridetur: mihi etiam non prorsus agelaſto facile ad eum modum erat ridere. Sed interim cum tot loca depravata viderem, non potui non dolere Latinorum auctorum tantam jacturam. Voluiſſem abeſſe prorsus magiſtratuum nomina ab hiſtoria Romana, plus enim lucis illi adeſſet. Sed quomodo id poſſibile? Pone, qui IIII. consul fuit, iterum, Dii boni quantum flagitii admiseris etiamnum noſtra aetate? quid faceres Livii tempore, quando vivebant adhuc familiae, quarum majores in magiſtratu fuere? Sed judicet lector. GLAR. Glareanus *C. Plautius tertium* legit, atque hunc *C. Plautium Venocem* eſſe censet, in quo multiplex error eſt. Primum quod *C. Plautii Proculi* consulatum, quem ille geſſit anno CCCXCVII, huic *C. Plautio* tribuit: deinde quod hunc *Venocis* cognomine afficit; cum *Hypsaeus* potius appellandus sit. De *Proculo* scriptum est in Capitolinis tabulis: de *Hypsaeo* in nummis argenteis. Hic enim *C. Plautius* Privernum in hoc consulatu cepit, auctore Livio: itaque est apud And. Lauredanum nummus cum his literis. Ab una parte *C. YPSAEVS COS. PRIV. CEPIT.* Ab altera parte *P. YPSAEVS S. C.* Videtur autem *P. Hypsaeus* is fuiſſe, qui nummum cudendum curavit: qui, nobilitandae familiae causa, unum ex suis majoribus clariſſimi tituli virum ab altera, ut fiebat, parte nummi inciderit. SIG. Errores Glareani recte refellit Sigonius. Qui enim anno CCCXCVII. consulatum geſſit, *C. Plautius Proculus* dictus fuit; qui vero anno CDVIII. et hoc, *C. Plautius Hypsaeus*, adeoque recte *consul secundum* dicitur. Cognomen autem *Venocis* gens Plautia demum adepta est, quum C. Plautius censuram cum Ap. Claudio Caeco gereret. Frontin. de Aquaed. l. 1. in princ. *Collegam habuit C. Plautium, cui ob inquisitas ejus aquae venas Venocis cognomen datum est.* In faſtis etiam Capitolinis hoc par censorum ita describitur: *CENSS. AP. CLAVDIVS. C. F. AP. N. CAECUS. C. PLAVTIVS. C. F. C. N. QVI.*

mam, nuncii defectionis Privernatium, cum queri-
2 moniis acceptae cladis venerunt. Volscorum item exercitum, duce Antiati populo, consedisse ad Satricum, adlatum est. utrumque bellum Plautio sorte e-
3 venit. Prius ad Privernum profectus extemplo acie conflixit. haud magno certamine devicti hostes: op-

IN. HOC. HONORE. VENOX. APPELLAIVS EST. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. CDXII. p. 307. Ceterum *Cor.* pro *C.* est in Lovel. 2. *Plutatius*, pro *Plautius*, in Florent. Voss. 1. Leid. utroque, et Lovel. 1. ac 5. Iterati autem consulatus notam omittunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C.

L. Aemilius Mamercinus] Coniunctionem *et* inter duorum consulum nomina interponit Haverk. V. ad 2, 17, 1. Deinde *T. Aemilius* Leid. 2. Lovel. 4. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. *Titus Aemilius* Florent. Lov. 1. 5. Klock. et Gaertn. Sed *Αεύκιος* etiam vocatur Diod. Sic. l. 16. p. 553. Et recte ita vocari, patebit ex illis, quae infra dicentur ad c. 20, 3. Praeterea *Mamercus* codd. scripti et editi usque ad Gronov. qui anno 1665. *Mamercinus* dedit. V. infra hoc lib. ad c. 12, 4. Ceterum haec et praecedentia omnia verba deerant in Harlej. 1.

Quum Setini Norbanique Romam] *cum Ardeates, Consentini, Norbanique Romani* Haverk. *cum Ardeates, Consentini, Norbanique Romam* Portug. et Gaertn. *Consentini Norbanique Romam* Lovel. 5. *cum Sentini Norbanique Romam* Fragm. Hav. *cum Sedini Norbanique Romam* Florent. *Sentini* et *Sedecini* se in Oxon. N. invenisse, Hearne testatur. [*cum Setini Norbanique* Velth.] V. ad lib. praec. cap. ult. §. 8. Deinde mox *Privernatum*, pro *Privernatium*, Leid. 2. Male. V. supra ad 5, 25, 11. et 7, 16, 3.

Cum querimoniis acceptae cladis venerunt] *cunque mimoniis* Lovel. 3. Tum *ac cede cladis* Voss. 2. *accepta cladis* Leid. 1. Denique *veniunt* Leid. 2.

§. 2. *Utrumque bellum Plautio sorte evenit*] *sorte venit* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et editi usque ad Jac. Sobium, qui anno 1525. *evenit* reposuit. Utrumvis admitti potest, praesertim quum optimi codd. illud *sorte venit* firment. V. supra ad 7, 6, 8. Paullo ante *Volscorum quidem exercitum*, pro *item exercitum*, Klock. Deinde *τὸ est* exsulat a Lovel. 4.

§. 3. *Prius ad Privernum profectus*] Vet. lib. *Prius Privernum*. SIG. Sigonius, nescio quo ex codice, *Prius Privernum profectus* legere se aït, contradicentibus omnibus nostris qua scriptis, qua cusis, nisi quod secundus a manu interpolatoris *Prius autem ad Privernum profectus*. GEBH. Sigonius delet praepositionem, quam vindicant omnes nostri. Helm. etiam ac Rott. *ad Privernum bellum profectus*. Unde suspicor, fuisse quondam: *utrumque bellum Plautio sorte evenit. Prius ad Privernas profectus.* Cui superposuit aliquis explicandi gratia *τὸ bellum*: quod dein alius cum voce corrupta inseruit contextui. Infra [c. 19,

pidum captum redditumque Privernatibus, praesi-
dio valido inposito: agri partes duae ademtae. In- 4
de victor exercitus Satricum contra Antiates ductus.
Ibi magna utrimque caede atrox proelium fuit: et
quum tempestas eos, neutro inclinata spe, dimi-
cantes diremisset, Romani, nihil eo certamine tam

4.) *Eodem anno Privernas bellum initum.* J. FR. GRON. Praepositionem vindicant etiam omnes nostri, nisi quod *Prius autem Privernum* sit in Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Unde patet in Palat. 2. apud Gebhard. qui ex interpolatione legebat *Prius autem ad Privernum*, duplicem lectionem junctam esse, ut saepe fieri solet. Si codd. consentirent, Gronovii conjectura *Prius ad Privernas* non displiceret. Ita *bellum Fidenas* 1, 15, 1. *Belli Fidenatis contagione irritati Vejentium animi. bellum Capenas* 5, 24, 2. *Corneliis Faliscum bellum, Valerio ac Servilio Capenas sorte evenit.* Ita *Arpinas municipium* emendandum in Valer. Max. 2, 2, 3. existimat doctiss. Torren. Quum tamen *Privernum* in omnibus omnino scriptis et editis constanter supersit, nihil nunc mutandum puto, et *ad Privernum* intelligo ad urbem Privernum. Cl. etiam Jac. Perizonius receptam scripturam tuebatur, ad marginem cod. sui adscriptis seqq. locis, ut Livium nominibus urbium praepositionem addere solitum fuisse probaret. Ita infra hoc lib. c. 12, 6. *Ad Pedum exercitum duxit.* c. 16, 6. *Ad Cales, unde bellum ortum erat, profectus.* 9, 12, 9. *Ad Luceriam pergit.* et *Nec ad Luceriam ire, nec manere, satis audebant.* c. 13, 9. *Profectos inde ad Luceriam inopia vexavit.* c. 37, 2. *Exercitus ad Sutrium venit.* c. 39, 1. *Ad Longulam pervenit.* 10, 35, 1. *Quum ad Luceriam duceret legiones.* Similia plura coacervari possent, nisi res foret notissima. Idem et alios fecisse, docet Sanctius in Minerva 4, 6. quod est de Ellipsi Praepos. et Perizon. ad eum locum, Vossius etiam 7. Gramm. 42. Deinde *provectus* Leid. 1. et Fragm. Hav. ex vitiosa pronunciatione verba praeeuntis nato errore. V. ad 21, 2, 4.

Agri duae partes ademptae] *adeptae* Lovel. 1. sollemni scribarum errore. Alia ejusdem peccati exempla supra v. ad 2, 56, 16. 4, 2, 14. c. 24. 3. infra 9, 2, 12. (* 10, 32, 6.) aliisque locis. In verbis praecedentibus *reditumque*, pro *redditumque*, praefert Fragm. Hav. V. ad 10, 25, 7. eodem peccato passim *aditus* et *additus* confundi solent; de quo v. ad 4, 57, 11.

§. 4. *Magna utrimque caede atrox proelium fuit*] *utrique magna caede* Lovel. 3. *utrimque magna caedes* Voss. 2. sed ultimae literae vocis *caedes* adjecta erat nota, qua librarius eam delendam ac perperam scriptam indicatum voluit. *magna utrimque caedes* Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *atrox bellum fuit* Leid. 2. et Lovel. 1. Sed v. ad 3, 61, 2.

Eos, neutro inclinata spe, dimicantes diremisset, Romani nihil eo certamine tam ambiguo fessi] *eos numen neutro inclinata spe dimicantes deremissed* Florent. *eos neutro inclinata spe dimicatas diremis-*

ambiguo fessi, in posterum diem proelium parant.
5 Volscis, recensentibus quos viros in acie amisissent, haudquaquam idem animus ad iterandum periculum fuit. nocte pro victis Antium agmine trepido, sauciis ac parte impedimentorum relicta, abierunt.
6 Armorum magna vis tum inter caesa corpora hostium, tum in castris inventa est. *Ea Luae matri da-*

set Lovel. 3. Deinde *nihil Romani eo certamine* Leid. 2. et Lovel. 1. *Romani eo nihil certamine* Haverk. *Romani nihil ex certamine* Lovel. 5.

§. 5. *Quos viros in acie amisissent*] Vet. lib. *quot viros*. SIG. Non est vera lectio, quam produxit Sigonius, servatque solus Pal. sec. *quot viros in acie amisissent*. quippe quum non numerum amissorum recensitum a Volscis velit Livius, sed virtutem desideratam. GEBH. *quot viros in acie amisissent* etiam Lovel. 5. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. N. et B. [Veith.] neque aliter Gaertn. a m. 2. qui antea habuerat *quod viros*. Sed *quos in acie viros amisissent* alio ordine Lovel. 4. Mox *haud quamquam* Lovel. 2. 3. 5. Fragm. Hav. et ed. Parm. Tum *ad iterandum id periculum*, addita tertia voce, Voss. 2.

Nocte pro victis Antium agmine trepido] Fuldenses membranae *nocte profecti Antium agmine trepido* etc. MOD. *nocte pervinctis Antium* Voss. 2. et Lovel. 3. *Nocte profecti Antium* Lovel. 5. et Portug. in contextu. *nocte devectis in agmine trepido* Klock. *nocte praevecti Antium* Haverk. *nocte provecti Antium* Lovel. 2. Salvinius in ora Livii legendum conjiciebat *nocte provectis Antium agmine trepido sauciis*. Mihi vulgatum *pro victis* non displicet. Supra 2, 7, 3. *Ita certe inde abiere Romani ut victores, Etrusci pro victis*. 4, 39, 6. *Ut, relictis sauciis et magna parte inpedimentorum, ambo pro victis exercitus se in montes proximos reciperent*. 21, 9, 1. *Poenus, quia non vicisset, pro victo esset. pro victis* eodem modo, ut *pro perfuga* infra 27, 15, 11. *Pro perfuga jussus Tarentum transire*. ubi vide. *pro victis Antiumagne trepido* Florent. in quo *u* a manu altera mutatur in *o*, ut sit *Antiomagne trepido*; ad vocem autem *magne* adscripta est glossa *maxime*. *agmine trepidos* Leid. 1. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Sed ultima litera voci *trepidos* adcrevit ex initio vocis sequentis. V. infra ad 28, 25, 2. Mox *saucii ac parte impedimentorum relicta* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *abirent*, pro *abierunt*, Haverk.

§. 6. *Armorum magna vis tum inter caesa corpora hostium, tum in castris inventa est*] Mutili hic sunt Pall. pr. ac tert. Videtur tamen legere primus *copia*, non *vis*, quod irrepsit ex glossa. 31, 4. *Frumenti vim ingentem* etc. *diviserunt*. 35, 3. *Cum coacta magna vis pecorum praedaeque esset*. GEBH. 1, 51, 2. *Ut in deversorium ejus vim magnam gladiorum inferri clam sineret*. 29, 36, 1. *Ingentem vim frumenti advexit*. et alibi saepe. *Magna vis armorum*, trajectis vocibus, praefert Leid. 2. Deinde *cum inter caesa hostium corpora* Lovel.

re se, consul dixit: finesque hostium usque ad oram maritimam est depopulatus. Alteri consuli Aemilio, 7
ingresso Sabellum agrum, non castra Samnitium, non legiones usquam oppositae. ferro ignique vastantem agros legati Samnitium pacem orantes adeunt, a quo rejecti ad senatum, potestate facta 8
dicendi, positis ferocibus animis, pacem sibi ab

4. et Haverk. *cum inter caesa hostium*, omissa voce *corpora*, Lovel. 2. *cum inter caesa corpora hostium* Exc. Pithoei apud Hearnium. V. supra ad 6, 23, 3. *tum inter caesa hostium corporum* Voss. 2. *tum inter caesa hostium corpora* Lovel. 1. Harlej. 1. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. *tum inter caesa corpora*, voce *hostium* omissa, Leid. 2. Quod vero de Palat. 1. et 3. Gebhardus questus est, eos mutilos esse, id quibusdam meorum etiam accidit. Sex enim priora vocabula *Armorum magna vis tum inter caesa*, cum duobus ultimis periodi praecedentis *relicta abierunt*, desunt in Leid. 1. Eadem ut et duo sequentia *corpora hostium* non adparent in Lovel. 3. vox *hostium* etiam exsulat a Leid. 1. Praeterea *tum castris inventa est* sine praepositione *in* Portug. Haverk. et multae veterum edd. *copiatum quae in castris inventa est* post voces omissas legit Lovel. 3.

Ea Luae matri dare se, consul dixit] *Ea luce matris dare se* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Ea Luae Marti dare se* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. *Ea Luae mari dare se* Florent. a m. 2. *Ea Luae Marti se*, omissa voce *dare*, Lovel. 5. *Ea Marti dare se* Port. *Marti dare se* Gaertn. et Haverk. *Calvae Matri dare se* Voss. 2. et Lovel. 3. *Ea luco Martis consul se dare dixit* Lovel. 2. Verum de *Lua matre* infra v. ad 45, 33, 2. Mox *fines hostium* Lov. 5. *hostiumque fines* Lovel. 2. *finesque hostium* Florent. in quo, suprascripta litera *m*, emendatum est *finemque hostium*.

§. 7. *Ingresso Sabellum agrum*] *ingressos ad bellum agrum* Leid. 1. *ingresso ad bellum agrum* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Haverk. *ingresso ad Sabellum agrum* vett. edd. usque ad Froben. qui anno 1535. praepositionem *ad* omisit. De *Sabellis* v. Cluver. 3. Ital. Ant. 9. p. 1061. et 4, 7. p. 1191.

Legati Samnitium pacem orantes adeunt] *legati Samnitum* Haverk. quomodo praeferunt paullo ante non modo idem cod. sed et Portug. Lovel. 1. et Harlej. 2. V. infra ad 23, 11, 11. *legati Samnitium ad consulem pacem orantes adeunt* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Vox *orantes* deest in Leid. 1. *ademit*, pro *adeunt*, praefert Gaertn.

§. 8. *Pacem sibi ab Romanis, bellique jus adversus Sidicinos petierunt*] Sex priores voces inertia librarii desunt in Haverk. *a Romanis* habent Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Gaertn. quemadmodum contra *ab quo rejecti*, pro *a quo*, Portug. et Haverk. Deinde *bellique sibi jus adversus Sidicinos* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. *bellumque uis adversus Se-*

Romanis, belliqne jus adversus Sidicinos petierunt.
9 *quae se eo justius petere, quod et in amicitiam populi Romani secundis suis rebus, non adversis, ut Campani, venissent: et adversus Sidicinos sumerent arma, suos semper*

dicinos Gaertn. *belliqne uisa reversus Sidicinos* Leid. 1. cujus librarius subjecto signo syllabam *re* delendam esse monuit. Tandem *petiere* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn.

§. 9. *Quae se eo justius petere, quod in amicitiam populi Romani*] Flor. Rott. Helm. Voss. [pr.] satis mihi persuadent, scripsisse Livium: *quod et in amicitiam.* J. FR. GRON. Voculam *et* addunt insuper Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 1. et Portug. V. ad 2, 44, 3. Praeterea *in amicitia* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Insuper *τὸ eo* deficit in Fragm. Hav. *justitius* autem, pro *justius*, exhibet Voss. 2. V. supra ad 7, 15, 8.

Non adversis, ut Campani, venissent] *in Campaniam venissent* Voss. 2. et Lovel. 3. *ut Campani, venirent* Fragm. Hav.

Sumerent arma, suos semper hostes, populi Romani numquam amicos] *arma sumpserant* Fragm. Hav. Tum *populi Romani non amicos* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 10. *Nec in fide populi Romani nec ditione essent*] Malim *nec in fide populi Romani aut ditione essent.* J. FR. GRON. *Id est, qui neque aequo foedere, ut Samnites, neque deditione, id est, iniquissimo foedere, ut Campani, in amicitiam populi Romani essent suscepti.* Ita Sigonius 1. de Ant. Jur. Ital. 1. Posterius recte; de priore dubito. Facit eadem *in fidem populi Romani venire*, et *in societatem populi Romani aequo foedere accipi*; quae diversa sunt. Qui in fidem aliorum veniunt, eo ipso se aliis inferiores fatentur, quod ad eorum fidem, id est, tutelam et clientelam confugiunt: nam in hac phrasi *fides* nihil aliud est, quam defensio et clientela ex fide expressa, vel tacita. unde *fides* et *clientela*, *fides* et *patrocinium* saepe conjunguntur. V. ad Flori 3, 1, 3. Et hi quidem etiam dicuntur foedere facto in societatem et amicitiam accipi, sed non foedere aequo: quia iis, quorum in fidem venerunt, aliqua re subjecti et obnoxii sunt ad praestandum, quod polliciti sunt. Livius infra c. 19, 1. *Legati ex Volscis Fabraterni et Lucani Romam venerunt, orantes, ut in fidem reciperentur. Si a Samnitium armis defensi essent, se sub imperio populi Romani fideliter atque obedienter futuros.* c. 25, 3. *Lucani atque Apuli in fidem venerunt, arma virosque pollicentes. foedere ergo in amicitiam accepti.* et c. 27, 2. *Lucanos et Apulos (nam utraque eo anno societas coepta est) in fidem populi Romani venisse adlatum est.* Unde *foedere* et *aequis legibus* amicitiam jungere distinguuntur 28, 34, 7. Nam qui aequo foedere in societatem et amicitiam veniunt, hos nulla re iis, cum quibus foedus ineunt, inferiores, subjectosve, aut obnoxios, sed omnibus rebus pares esse ostendit Livius l. 7, 30, et l. 34, 57. Jam vero Samnites, quo tempore primum societatem cum Romanis fecerunt, aequo foedere in amicitiam receptos fuisse, ex iis constare potest,

semper hostes, populi Romani numquam amicos. qui 10
nec, ut Samnites, in pace amicitiam, nec, ut Campani, auxilium in bello petissent, nec in fide populi Romani, nec in ditione essent.

II. Quum de postulatis Samnitium Ti. Aemilius 1

quae Livius l. 7, 19. 30. et 31. scribit. Nam res illorum tum florentissimae, neque eo loco erant, ut se, nisi fide et opibus Romanorum, adversus alios tueri non possent, aut non posse putarent. Non possunt ergo Samnites dici tum in fide Romanorum fuisse, et verba haec Livii, *qui nec in fide populi Romani essent*, potius de aliis sociis Romanorum accipienda sunt, quos illi et adversus hostes defendere solebant, nec facile patiebantur, suis viribus consiliisque bella gerere, ut l. 2, 30. et 53. et l. 8, 4. et alibi. Porro ex hoc Livii loco liquet, discrimen inter eos esse, qui *in fide*, et qui *in ditione* sunt. quod etiam significat 39, 54, 7. ubi Galli, qui Romanis se dediderant, in senatu dicunt, *dedidisse se prius in fidem, quam in potestatem, populi Romani.* et 36, 28, 4. in oratione Phaeneae Aetoli ad consulem Romanum. *Non in servitutem, sed in fidem tuam, nos tradidimus.* Adde Val. Max. 6, 5, 1. Cujacius 11. Observ. 23. et 27, 33. haec verba Livii laudans, scribit, foederatos, qui populi Romani majestatem comiter conservare debent, non *in fide*, sed *in ditione* populi Romani esse. Sed magis est, ut hi *in fide* populi Romani esse dicantur. V. Salmas. Observat. ad jus Att. et Rom. c. 26. p. 600. et seqq. Etsi autem hic, qui *in fide* sunt, ab illis distinguuntur, qui *in ditione* sunt, tamen iidem, qui *in ditione* sunt, ut dedititii, etiam *in fide esse*, *in fidem venire* et *accipi* dicuntur. Liv. 7, 31, 4. in oratione legatorum Campanorum ad senatum Romanum. *Populum Campanum, urbemque Capuam* etc. *in vestram, Patres conscripti, populique Romani ditionem dedimus.* et 8, 2, 13. senatus de iisdem: *Campanos non foedere, sed per deditionem, in fidem venisse.* Sallustius 4. Histor. in Epistola Mithridatis ad Arsacem: *Persen apud Samothracas Deos acceptum in fidem.* et in Jugurth. 62. ubi v. Cortium. DUK. Potius reducendam puto lectionem, quam tantum non omnes mei, omnesque apud HearniumOxonienses praeferunt *nec in ditione.* Eam primus mutavit Gruterus in ed. postrema, quem reliqui recentiores perperam secuti sunt. Livium praepositiones repetere solitum fuisse, supra vidimus ad 6, 28, 6. Vocem *essent* male omittit Leid. 2. In verbis praecedentibus *in bello auxilium* alio ordine legunt Lovel. 1. et 4. quomodo scribae transposuisse videntur, quod eodem ordine paullo ante dixerat Livius *in pace amicitiam*.

§. 1. *T. Aemilius praetor*] *Ti. Aemilius.* Nam Diodorus (l. 16. p. 557.) hunc in consulatu *Τιβέριον* nominat. Supra etiam (2, 61, 1.) alius *Ti. Aemilii* meminimus ex Dionysio. SIG. *Tiberius* etiam vocatur Pighio in Annal. ad ann. CDXII. pag. 307. Sigonius vero ad Liv. 7, 21, 6. eum indicari Ti. Aemilium existimasse videtur, qui ibi quinquevir mensarius fuisse dicitur; ubi vulgo similiter peccatur. Passim praenomina *Titus* et *Ti-*

praetor senatum consuluisset, reddendumque his
foedus Patres censuissent, praetor Samnitibus re-
2 spondit: *Nec, quo minus perpetua cum eis amicitia
esset, per populum Romanum stetisse: nec contradici,
quin, quoniam ipsos belli culpa sua contracti taedium
3 ceperit, amicitia de integro reconcilietur. Quod ad Si-
dicinos adtineat, nihil intercedi, quo minus Samniti*

terius in Mstis commutantur, sive illud pro hoc subponi solet. V. infra ad 40, 44, 12. Deinde *P. R.* pro *praetor*, hic et mox verbis sequentibus praeferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *populusque Romanus* Lovel. 3. Idem hic error, ex non intellecta vocis *praetor* nota *pr.* ortus, alibi saepissime committitur in codicibus calamo exaratis. V. ad 31, 10, 4. Vox *praetor* non adparet in Klock.

Senatum consuluisset, reddendumque his foedus Patres censuissent, praetor] Omnia haec verba desunt in Haverk. et Hearnii L. 1. quorum librarios in errorem abripuit repetita vox *praetor*. V. infra ad 9, 11, 11. *et reddendum his foedus* exstat in Gaertn. Deinde *consuluissent*, pro *censuissent*, dederunt scribae Voss. 2. et Fragm. Hav. nondum obliti verbi, quod modo praecesserat. Mox *respondet*, pro *respondit*, Gaertn.

§. 2. *Nec, quo minus perpetua amicitia esset, per populum Romanum stetisse*] Vet. lib. *perpetua cum eis amicitia*. SIG. Non aliter patitur Latini sermonis norma. Quare male duo Palatinorum codd. *per populum Romanum fecisse*. GEBH. Voces *cum eis* a Sigonio additas agnoscunt non modo omnes mei, sed et Hearnii codd. Oxonienses ac Neapol. Latinii. Deinde *per populum Romanum fecisse* Voss. 2. et Leid. 2. *populum Romanum fecisse* Lovel. 3. Sed alterum optimi codd. tuentur, et Livio frequens est. Supra 2, 31, 11. *Quoniam per eum non stetisset, quin praestaretur.* 3, 61, 2. *Non per milites stetisse, ne vincerent.* 6, 33, 2. *Nihil per alteros stare, quo minus incepta persequerentur.* 9, 14, 1. *Per utros stetisset, quo minus discederetur ab armis.* 44, 14, 12. *Per quos stetisset, quo minus belli finis fieret.* c. 19, 14. *Nunciare, ni absistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amico, nec pro socio habituros esse.* 45, 23, 6. *Ne praestaremus, per vos stetit.* et alibi saepe.

Quoniam ipsos belli culpa sua contracti taedium ceperit] *si ipsos belli* Lovel. 2. Deinde *belli sua culpa contracti* Lovel. 4. sed τὸ *sua* exsulat a Lovel. 5. Mox *reconsilietur*, pro *reconcilietur*, Leid. 2.

§. 3. *Quod ad Sidicinos adtinet*] In sola ex editis apud me Sigoniana reperio *attineat:* postea spreverunt. At ita Flor. Rott. Helm. Vossiani duo. J. FR. GRON. Praeter codd. a Gronovio laudatos, *attineat* etiam Lovel. quinque, Leid. duo, Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum omnium auctoritate revocavi. In ed. Cl. Jac. Gronovii anni 1679. in nota paterna *attinet* lapsu operarum da-

populo pacis bellique liberum arbitrium sit. Foedere 4
icto, quum domum revertissent, extemplo inde exercitus Romanus deductus, annuo stipendio et trium mensium frumento accepto; quod pepigerat consul, ut tempus induciis daret, quoad legati redissent. Samnites, copiis iisdem, quibus usi adver- 5
sus Romanum bellum fuerant, contra Sidicinos pro-

tum est. Id Cl. Hearnium in errorem protraxit, ut moneret, *attinet* etiam Sigonium edidisse, et Gronovium e Mstis restituisse, consonantibus codd. suis, quum alii *attinet* omittant: quae omnia contra sunt.

Nihil intercedi, quo minus Samniti populo pacis bellique liberum arbitrium sit] *nihil interdici* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N. in contextu. Deinde *quo minus sacramenti populo* Voss. 2. et Lovel. 3. *quo minus Sanni populo* Port. Tum *pacis belli liberum arbitrium* sine copula Lovel. 5. *pacis bellique arbitrium liberum* Lovel. 4.

§. 4. *Extemplo inde exercitus Romanus ductus*] Vet. lib. *deductus.* Sic paullo post [c. 16, 10.] *Reductae Romam legiones.* ut fortasse recte, *Romam deductus*, legi possit. SIG. Pall. tres MSS. codd. et Campani editio *exercitus Romanus deductus.* unde conjicit Sigonius legendum *Romam deductus.* GEBH. *deductus* etiam omnes mei, exceptis solis Leid. 1. et Harlej. 2. quare id recte emendatum puto. Quod vero Sigonius insuper conjicit *exercitus Romam deductus*, a Liviana quidem loquendi ratione non discedit. V. supra ad 6, 26, 8. et c. 33, 12. An tamen invitis libris ita legendum sit, valde dubito. Certe similiter loquitur Livius infra hoc lib. c. 17, 8. *Eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est deductus.* Ceterum *Romanus exercitus*, vocibus transpositis, legit Lovel. 4. ut c. 6, 13. *Ab utra parte cedere Romanus exercitus cepisset.* Paullo ante *jam quum domum revertissent*, addita prima dictione, Haverk.

Et trium mensium frumento accepto, quod pepigerat consul] In Pall. pr. ac tert. haec ita concipiuntur: *trium mensium frumento accepto, quod pepigerant. Consul ut tempus indiciis daret, quoad legati redissent.* Quasi in pactum oblatum esset, non postulatum Romanis. GEBH. Vocula *et* non adparet in Haverk. Deinde *trium mensum frumento* Leid. 1. et Gaertner. V. infra ad 29, 3, 5. Tum *quod pepigerant, consul ut tempus induciis daret* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed alii omnes stant pro vulgato.

Tempus induciis daret, quoad legati redissent] *induciis tempus daret* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Portug. et Haverk. Praeterea *quod ad legati* Leid. 1. V. supra ad 7, 34, 3. *quod legati* ed. Parm. V. ad 6, 38, 13. Tum *rediissent* Harlej. 2. V. infra hoc lib. ad c. 26, 6.

§. 5. *Copiis iisdem, quibus usi adversus Romanum bellum fuerant*] Cupio doceri, an hoc usquam alibi legatur. Mihi insolens genus loquendi esse videtur. Vox *bellum* fortassis ex glossa est, et ab aliquo profecta, qui non cogitabat, *adversus Romanum* dici

fecti, haud in dubia spe erant mature urbis hostium
6 potiundae. Tum ab Sidicinis deditio prius ad Romanos coepta fieri est: dein, postquam Patres ut seram eam ultimaque tandem necessitate expressam adspernabantur, ad Latinos jam sua sponte in ar-
7 ma motos facta est. ne Campani quidem (adeo in-

pro adversus Romanos. Certe aliquid vitii in hoc loco esse suspicor. DUKER.

Haud in dubia spe erant mature urbis hostium potiundae] Pall. pr. et tert. *haud in dubio erant.* Sic supra l. 3, 10. *Nisi dum in integro res sit.* V. ibidem nostras notas. c. 6. hoc libro. *Mihi quoque in incerto relictum sit.* GEBH. *haud in dubio erant* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. de qua locutione supra egi ad 3, 8, 9. Aliorum tamen vulgatum servantium consensus efficit, ne quid mutandum censeam. Unus Klock. omissa praepositione, *haud dubia spe erant* praefert: quod nec ipsum placet. Infra 37, 28, 6. *Primo in magna spe fuit.* ubi alia vide. Tum *hostium urbis potiundae* edd. vett. usque ad Frobenianam anni 1535. *urbis potiundae hostium* Lovel. 4. *urbis hostium potiti* Gaertn. *urbis hostium potiri. Unde tum* Voss. 2. et Lovel. 3. duplici lectione *potiri* et *potiundae* (quod exprimitur τῷ *unde*) simul in contextum recepta. Sed et hic vulgatae lectioni controversiam non movendam esse arbitror. Nam optimi quidem auctores *potiri* cum casu secundo junxerunt. V. Voss. 7. Gramm. 31. et Cortium ad Sall. Jug. 25, 10. Livium tamen alibi ita loqui non memini. (*v. tamen ad 25, 14, 5.)

§. 6. *Ab Sidicinis deditio prius ad Romanos fieri coepta est*] *a Sidicinis* Gaertn. et Fragm. Hav. Hinc vox *prius* deficit in Leid. 1. Tum *fieri coepta est* legunt Lov. 2. et Gaertn. *coepta feri est* Harlej. 1. *coepta ferri est* Lovel. 1. V. ad 5, 54, 6.

Dein, postquam Patres] Ita edidit Cel. Jac. Gronovius, quum priores constanter praeferant *deinde*, quod etiam servant Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Gaertn. Florent. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra ad 3, 3, 6.

Ut seram eam ultimaque tandem necessitate expressam aspernabantur] Τὸ *eam* ignorat Lovel. 3. Tum *ultima tandem necessitate expressam*, sine copula *que*, Gaertner. *ultimamque tandem necessitatem expressam* Klock. *ultimaque necessitate tandem expressam* Lovel. 4. *ultimaque tandem necessitate oppressam* Lovel. 5. Liv. 3, 30, 6. *Expressit hoc necessitas Patribus.* Et eo sensu saepe hoc verbum a Livio usurpatur.

§. 7. *Ne Campani quidem*] *nec Campani quidem* Voss. duo, Leid. 2. Lov. 1. 5. Harlej. 2. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Ox. N. B. et edd. vett. usque ad Frobenianam anni 1535. V. supra ad 1, 10, 3. In verbis sequentibus *his se, ut aequum erat, abstinuere* praefert Klock. Sed quibus se abstinuere? Receptam lectionem omnes codd. recte tuentur.

§. 8. *Ex his tot populis ingens exercitus, duce Latino, fines Samnitium ingressus*] Vet. lib. *unus ingens exercitus*. SIG. Quod mo-

juriae Samnitium, quam beneficii Romanorum, memoria praesentior erat) his se armis abstinuere. Ex 8
his tot populis unus ingens exercitus, duce Latino fines Samnitium ingressus, plus populationibus, quam proeliis, cladium fecit. et, quamquam superiores certaminibus Latini erant, haud inviti, ne saepius

nuit Sigonius, reperi in Pall. tribus: *Ex his tot populis unus ingens exercitus*. Neque ab hoc loquendi modo adhorrent optimi auctores, ut vulgo putant. Catullus [carm. 22.]

Haec cum legit, tum bellus ille et urbanus
Suffenus, unus caprimulgus aut fossor
Rursus videtur.

Ipse Livius l. 28, 35. *Ut nemo unus externus magis enixe adjuverit rem Romanam*. GEBH. *unus ingens exercitus* etiam Florent, Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harl. 1. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Neque Cl. Hearnius, qui eam lectionem recepit, ex Oxoniensibus suis aliam lectionum diversitatem notavit, nisi quod L. 2. et C. [Veith.] praeferant *simul ingens exercitus*, ut reliquos etiam *unus ingens* servasse verisimile sit. Sane eo sensu *unus* supra est 7, 34, 3. *P. Decius tribunus militum conspicit unum editum in saltu collem*. At hoc loco *unus exercitus*, ut obponatur praecedenti *Ex his tot populis*. Alibi autem Livius uni substantivo duo adjectiva jungere solet sine media copula. V. supra ad 1, 14, 7. Tum *duce Latinos fines Samnitium* Lovel. 1. Sed sibilus in voce *Latinos* adhaesit ex similitudine literae initialis vocis sequentis. V. ad 4, 33, 10. *duce Latino fines Snitium* Haverk. Sed hic literam initilem vocis *Samnitium* intercepit finalis vocis praecedentis. V. ad 30, 3, 7.

Plus populationibus, quam proeliis, cladium fecit] *populationibus plus* Lovel. 4. Tum *quam praediis cladem fecit* Gaertn. *quam proeliis claudium fecit* Lovel. 1.

Quamquam superiores certaminibus Latini erant] Si superiores certaminibus erant Latini, quin bellum perficiebant? Nec satis mihi facit, quae subjungitur, ratio, *ne saepius dimicandum foret* scilicet. Fieri etiam potest, ut locus sit mutilus, quod suspicor, non etiam assevero. GLAR. *certaminibus Latini superiores erant* Lovel. 4. Vox *Latini* deficit in Haverk. Deinde *essent* legunt Portug. Gaertn. et Haverk. Sed et alterum probum est. V. ad 2, 50, 5. Locus inmerito Glareano suspectus est. Quanquam superiores certaminibus Latini bellum tamen non perficiebant, quia forte Samnites in casum universae dimicationis non veniebant. Si autem addidisset Glareanus caussam, cur subjuncta ratio displiceret, cujus ea ponderis fuisset, examinari potuisset; nunc eo tacente illam divinare nequeo. Certe locum mutilum esse, nihil persuadet.

Ne saepius dimicandum foret, agro hostium excessere] *ne se prius* Haverk. Deinde *agro hostium cessere* Portug. quomodo *cedere pugna, civitate*, de quibus v. supra

9 dimicandum foret, agro hostium excessere. Id spatium Samnitibus datum est Romam legatos mittendi. qui quum adissent senatum, conquesti eadem se foederatos pati, quae hostes essent passi, precibus
10 infimis petiere, *ut satis ducerent Romani victoriam, quam Samnitibus ex Campano Sidicinoque hoste eripuissent: ne vinci etiam se ab ignavissimis populis sinerent.*

ad 2, 10, 5. Verum et alterum probum est, ac reliquorum codicum auctoritate defenditur, Supra 2, 13, 4. *Exercitum ab Janiculo deduxit Porsena, et agro Romano excessit.* c. 19, 9. *Aebutius pugna excessit.* 4, 28, 8. *Ictus saxo, perfracto capite, acie excessit.* 10, 24, 16. *Recepti post signa proelio excesserunt.* 27, 20, 3. *Quum Scipio, rediens jam Tarraconem, saltu Castulonensi excessisset.* (* v. ad 10, 2, 3. 34, 28, 12.) Paullo ante *haud invicti*, pro *haud inviti*, Haverk. Alibi passim ita scribae lapsi sunt. V. ad Epit. Liv. 3.

§. 9. *Qui quum adiissent senatum*] *audissent senatum* Leid. ambo, et Gaertn. V. infra ad 10, 12, 2. Neque aliter Voss. 1. a m. 1. in quo postea addita nota indicat, legendum esse *adissent*; quo modo etiam praeferunt Florent. Voss. 2. Lovel. quinque, Haverk. Fragm. Hav. et editi ante Aldum, qui *adiissent* dedit. Priscam igitur lectionem revocavi. Amat enim Livius has contractiones. V. supra ad 7, 20, 3. Alia similia v. ad 27, 19, 10. In verbis praecedentibus *His spatium Samnitibus datum est Romam legatos mittendos* habet Fragm. Hav. scribae aberratione.

Eadem se foederatos pati, quae hostes essent passi] *pati foederatos* Gaertn. Deinde *hostes passi essent* Leid. 2. et Fragm. Hav.

§. 10. *Ut satis ducerent Romani victoriam, quam Samnitibus*] Aliter haec in Pall. binis, pr. ac tert. constituta sunt: *ut sufficeret Romanis victoria*, absque dubio ab sciolo, lectionem legitimam interpretante. GEBH. Si *satis ducere* hic idem est, quod *satis habere*, id est, contentum esse, (nec puto aliter accipi posse) non satis adsequor sententiam horum verborum; quod non video, quomodo Romani possint dici contenti victoria, quam Samnitibus quidem eripuerant, sed ante eam ereptam nullam ipsi ex Samnitibus tulerant. Si quid Msti adjuvarent, mallem *ut satis ducerent Romani, victoriam Samnitibus ex Campano Sidicinoque hoste eripuisse. Satis habere* ita ubique cum infinitivo vel conjunctione *si* ponitur. V. Gebhardum ad Cornel. Nep. Epamin. 8. et Cortium ad Sallustii Jug. 31, 20. DUK. Eadem lectio, quae Gebhardo, mihi quoque obvia fuit in Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. quam recte ex interpretis expositione natam putat. V. infra ad hujus lib. c. 24, 18. *Romani ducerent victoriam satis*, scilicet esse, id est, eam sufficere. V. supra ad 4, 30, 15. Praeterea τὸ *ut* deest in Lovel. 2. quod post verbum *petere* saepe omitti solet. V. ad 32, 35, 5. Unius tamen cod. fides levior videtur, quam ut ei obtemperemus. Deinde *quam de Samnitibus* Haverk. et Hearnii Ox. B.

Latinos Campanosque, si sub ditione populi Romani es- 11
sent, pro imperio arcerent Samniti agro; sin imperium
abnuerent, armis coërcerent. Adversus haec respon- 12
sum anceps datum, quia fateri pigebat, in potesta- 1
te sua Latinos jam non esse, timebantque, ne ar-
guendo abalienarent: *Campanorum aliam conditionem* 13
esse, qui non foedere, sed per deditionem, in fidem ve-

Ne vinci etiam se ab ignavissimis populis sinerent] *nec vinci etiam se* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. *ne vicisse se etiam* Lovel. 4. *ne unici etiam ab ignavissimis*, literis transpositis et pronomine omisso, Haverk.

§. 11. *Arcerent Samniti agro: sin imperium abnuerent, armis coërcerent*] *Samnitum agro* Haverk. Deinde *si imperium abnuerent* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni scribarum lapsu. V. supra ad 4, 5, 6. *si imperioum abnuerent* Lovel. 1. quasi librarius duplicem lectionem *imperio* et *imperium* reperisset, eamque simul referre voluisset. Tum *coarcerent* Florent. et Gaertn. quomodo *abarceo* Festus memorat: ubi tamen *aberceo* in Mstis esse Vossius Etym. ling. Lat. in v. *Arceo* testatur.

§. 12. *Adversus haec responsum anceps datum*] *Adversus hoc* Voss. duo, Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Adversus hunc* Haverk. Tum *anceps responsum* alio ordine Lovel. 4. Mox etiam *jam Latinos non esse* idem codex.

Timebantque, ne arguendo abalienarent] Voculam *que* omittit Leid. 2. Deinde *alienarent* est in Harlej. 2. et Haverk. At cui bono? *abalienare* Livio usitatum est. Ita cap. seq. *Campanos metu abalienavit*. 26, 38, 4. *Neque enim indigna patientium modo abalienabantur animi*. 22, 60, 15. *Deminuti capite, abalienati jure civium*. 35, 31, 7. *Ne spes incisa Philippum abalienaret*. 45, 6, 1. *Omnium ab se abalienavit animos*. et alibi. *abalienarentur* legit Lovel. 4. V. ad 39, 22, 8. *abalienaret in Campanorum aliam conditionem*, erasa a m. 2. voce *esse*, Florent.

§. 13. *Non foedere, sed per deditionem in fidem venissent*] Quemadmodum Livii verba accipienda sint, docet Cel. Graevius ad Flori 1, 16, 2. Ceterum *pro deditione in fidem* Voss. 2. et Lovel. 3. *pervenissent fidem in deditionem* Lovel. 4. *per deditionem in fidem dedissent* Haverk. Male. *venire in fidem*, ut *venire in deditionem*, *venire in jus ditionemque*. V. ad 9, 20, 4. et ad 33, 37, 4. Ipsum illud *in fidem venire* infra est 8, 25, 3. *Lucani atque Apuli in fidem venerunt*. ubi alia vide.

Quieturos in foedere Latino nihil esse] *quieturos in foedere Latinos* Harlej. 1. *in foedere quieturos Latinos* Lovel. 4. *prohibere posset*, pro *quieturos*, Leid. 2. Sed *quieturos* in hac re probum est. V. ad 45, 37, 2. Verba *quieturos. in foedere* etc. *quibus ipsi velint* desunt in Lovel. 1.

Quod bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur] Perspicuum est, legi debere: *in foedere Lati-*

nissent: itaque Campanos, seu velint, seu nolint, quieturos. in foedere Latino nihil esse, quo bellare, cum quibus ipsi velint, probibeantur.

1 III. Quod responsum sicut dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit, ita Campanos metu abalienavit; Latinos, velut nihil jam non concedentibus Romanis, ferociores fecit.
2 Itaque, per speciem adversus Samnites belli paran-

no nihil esse, quo bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur. Et sic alter Vossianus. Antiquior tamen *quod*, ut forte fuerit etiam *prohibeat*. J. FR. GRON. *quod bellare* non tantum servat Voss. antiquior, verum insuper Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. At *cur pugnare* Leid. 2. quod est ex glossa interpretis. Certe alibi *pugnare* τῷ *bellare* subponitur in codd. scriptis. V. N. Heins. et Cel. Burmann. ad Nason. Ep. 13, 69. *quo bellare* praeter unicum Gronov. laudatum cod. habent etiam Lovel. 3. et Harlej. 2. Tum *cum quibus volunt* Leid. 2. Deinde *prohiberentur* Fragm. Hav. *prohibeant* Lovel. 4. et Harlej. 1. unde juvari posset altera Gronovii conjectura *quod prohibeat.* Sed priorem in contextum recepit, eamque modo memoratorum Mstorum fide servavi.

§. 1. *Sicut dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit*] *sicut si dubios* Lovel. 1. *sicut duobus* Klock. Tum vox *Samnites* deest in Gaertn. Hinc *quodnam facturum Romanum censerent* Port. a m. 1. *quidnam futurum Romani censerent* Lov. 5. [Veith.] Sed passim *facturus* et *futurus*, ut et *feci* ac *fui*, in Mstis confundi solent a librariis. V. ad 31, 45, 2. Deinde *remisit* Lovel. 4. V. infra ad 9, 2, 9. *divisit* Voss. 1. quomodo alibi saepe peccarunt librarii. V. ad 37, 45, 19. Prima etiam capitis hujus vox *Quod* deest in Lovel. 2.

Ita Campanos metu abalienavit] *itaque Campanos* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 5. Solent hae particulae in membranis vetustis commutari. V. ad 21, 53, 7. *at Campanus* Florent. in quo *ita Campanos* recte a m. 1. scriptum fuisse videtur. Tum *metus abalienavit* Voss. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Sed referendum est ad praecedens *responsum*, quod Campanos *metu* abalienavit.

Nihil jam non concedentibus Romanis] Perperam Pall. duo *nihil jam non contendentibus Romanis.* GEBH. Similiter errant etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *concedere* et *contendere* etiam supra in Mstis commutabantur 5, 46, 10. (* v. ad 37, 39, 1.) at *nihil jam non credentibus* Klock. cujus librarius scribere forte voluit *cedentibus*. Alibi autem voces *cedere* et *concedere* permutantur. V. ad 2, 47, 3. Sed aliorum vulgatum servantium consensum sequor.

§. 2. *Crebra concilia indicentes*] *consilia* Leid. 2. Fragm. Hav. et ed. Parm. Sed indicatur hic communis conjunctorum populorum Latii respublica; quod non *consilium*, sed *concilium*, vo-

di crebra concilia indicentes, omnibus consultationibus inter se principes occulte Romanum coquebant bellum. huic quoque adversus servatores suos bello Campanus aderat. Sed quamquam omnia de 3
industria celabantur, priusque, quam moverentur Romani, tolli ab tergo Samnitem hostem volebant; tamen per quosdam, privatis hospitiis necessitudinibusque conjunctos, indicia conjurationis ejus Ro-

cari, docet Gronov. ad Liv. 44, 2, 5. Supra 5, 5, 8. *Haec tam crebra Etruriae concilia de mittendis Vejos auxiliis.* In verbis praecedentibus *Ita per speciem* habent edd. usque ad Frobenium, qui anno 1535. *Itaque*, consentientibus omnibus libris, substituit. V. ad §. praeced.

Principes occulte Romanum coquebant bellum] Vox *occulte* deficit in Lovel. 4. Tum *conquerebant bellum* Haverk. Scriptum credidit librarius *cōqu'ebant.* Sed *coquebant* probum est. V. infra ad 40, 11, 2.

Huic quoque adversus servatores suos bello Campanus aderat] *huc quoque* Leid. 2. *hinc quoque* Lovel. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. quomodo frequenter errarunt librarii. V. ad 25, 40, 2 Hinc *adversus senatores* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. *adversatores* Leid. 1. *adversus conservatores* Lovel. 4. Sed simplex sufficit. Infra 34, 50, 9. *Prosequentibus cunctis, servatorem liberatoremque adclamantibus.* Tum *suo bello* Harlej. 1. vox *bello* deest in Lovel. 4. Tandem *Campanus erat* Leid. 1.

§. 3. *Priusque, quam moverentur Romani, tolli ab tergo Samnitem hostem volebant*] *plus, quam moverentur* Leid. 2. *prius, quam moverentur* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. duo, Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. omnesque Hearnii Oxonienses. Id aliquo modo ferri posset, si totam hanc periodum parenthesi includamus. Potius tamen est, ut dicamus, voculam *que* ob literarum similitudinem interceptam esse a sequenti *quam*, quemadmodum etiam intercidit ante vocem *quamquam* supra 3, 51, 1. Alii, qui in similes codd. incidentes conjunctionem tamen necessariam videbant, eam hoc modo restituerunt, *et prius, quam moverentur;* quae lectio fuit Klock. Mox *tolli* deest in Leid. 2. Tum *a tergo* legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. 5. Deinde *Samnitum hostem* Portug. a m. 1. *Samnitium* a m. 2. Paullo ante *celebrantur* Voss. 2. Lovel. 3. et Klock.

Tamen per quosdam, privatis hospitiis necessitudinibusque conjunctos] Eaedem membranae [Fuldenses] *privatis hospitiis necessitatibusque.* MOD. Nullibi reperi lectionem membranarum Fuldensium. Nisi quod Campanus *privatis auspitiis necessitudinibusque conjunctionis* ediderit. Quid autem illum moverit, divinare non possum. GEBH. *tū per quosdam* creberrima librariorum aberratione Gaertn. V. ad Liv. 22, 17, 5. Tum *privatis auspiciis* Lovel. 4. et Fragm. Hav. quomodo etiam passim scribae lapsi sunt. V. ad 21, 2, 5. Deinde *necessitudinisque*

4 mam emanarunt. jussisque ante tempus consulibus
abdicare se magistratu, quo maturius novi consules
adversus tantam molem belli crearentur, religio incessit, ab eis, quorum inminutum imperium esset,
5 comitia haberi. Itaque interregnum initum. duo in-

conjunctos Harlej. 2. V. ad 21, 60, 7. *necessitudinibusque conjunctis* Leid. 2. et Lovel. 1. *necessitatibusque*, quod in membr. suis invenit Modius, in nullo etiam meorum exstat. Neque id verum puto. Quamvis enim dudum docti docuerint, veteres *necessitatem*, pro *necessitudine* dixisse; id tamen etiam Livium fecisse, nondum observavi. Quin contra *privatum hospitium* et *necessitudinem* jungit etiam infra 42, 38, 8. *Privati maxime hospitii fiducia, quod ei paternum cum Marcio erat. Ab hujus necessitudinis commemoratione orsi.* et mox, *Amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse. minime inmemorem necessitudinis ejus legationem eam suscepisse.* Solent autem librarii voces *necessitas* et *necessitudo* in Mstis commutare. V. supra ad 2, 43, 3. et Davis. ad Caesar. 8. belli Gall. 53. et ad 1. belli Civ. 8. etiam viros doctos ad Suet. Claud. 15.

Indicia conjurationis ejus] *conspirationis ejus* Leid. 2. quod ex glossa puto. V. infra ad 39, 17, 6. Mox addita voce *Romam omnia emanarunt* Klock.

§. 4. *Jussisque ante tempus consulibus abdicare se magistratu*] Uterque consul bello strenue se gesserant. Plautius adversus Privernates. Latinos inquam (si quid hoc ad rem attinet) ac Antiates: Aemilius etiam pacem ex Samnio attulerat. Mirum igitur, quare hi magistratum abdicare coacti fuerint. hoc, mea quidem sententia, Livio diligentius explicandum erat. Dionysius non tacuit, si modo eum haberemus. Excellentia etiam horum duorum, Torquati ac Decii, quantum M. Valerii ac Cossi virtutem anteibat? cum anno CDXX. postea ipse Livius [8, 16, 4.] fateatur, M. Valerium maximum ea tempestate imperatorem. GLAR. Caussam, cur ante tempus abdicare coacti fuerint, indicat Livius verbis seqq. *quo maturius novi consules adversus tantam molem belli crearentur.* Ea tamen non satisfacit. Licet enim maturius consules crearentur, non necesse tamen erat, ut anni proximi consules magistratu se abdicarent. Certe Sempronius *comitiis consularibus habitis in hiberna rediit* 21, 57, 4. L. Valerius consul *comitiis perfectis in provinciam rediit* 34, 42, 5. Inlustrare Livii verba conatur Dodwell. in notis ad Chronol. Graeco-Rom. post Dionys. Hal. p. 101. at mentem tam perplexe proponit, ut, quid velit, non intelligam. Ceterum vox *tempus* deficit in Leid. 2. edd. Rom. anni 1472. et Mediol. annorum 1495. ac 1505. quam reliqui scripti et edd. agnoscunt. Tum *se abdicare* Gaertn. Mox *adversus tantam belli molem* Lovel. 4. Deinde *inminutum imperium cessit, initia haberi* Florent. in quo ad vocem *initia* inter versus adscriptum *co*, ut indicetur, emendandum esse *comitia*.

§. 5. *Itaque interregnum initum. duo interreges fuerunt. M. Valerius ac M. Fabius*] *Interregnum itaque* Lovel. 5. et Portug. *Itaque per interregnum*, omissa voce *ini-*

terreges fuerunt, M. Valerius ac M. Fabius. Creati consules, T. Manlius Torquatus tertium, P. Decius Mus. Eo anno Alexandrum, Epiri regem, in Ita- 6
liam classem adpulisse constat. quod bellum, si prima satis prospera fuissent, haud dubie ad Romanos per-

num, Lovel. 4. *Itaque interregnum initum, quo interreges* operarum errore ed. Ven. anni 1498. Tum *interreges fuere* Florent. Leid. 2. Lovel. 3. 5. Harlej. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde voculam *ac* inter utriusque interregis nomina omittunt edd. antt. quam demum adscivit Aldus, et, uno excepto Harlej. 2. servant omnes codd. Passim modo eam librarii atque operae typographorum addidere, modo omisere. V. supra ad 2, 17, 1. Denique *M. Favius* Voss. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. 2. ac 5. V. ad 7, 22, 2.

Creaverunt consules T. Manlium Torquatum tertium, P. Decium Murem] Lege *Creavit*, videlicet posterior interrex Fabius. GELEN. Vet. lib. *Is creavit consules*. Recte, ut de posteriore interrege Fabio intelligatur. SIG. *Is creavit consules* correctio est doctorum virorum. Ceterum habetur in Pall. duobus optimis, *Creavere consules Titium Mallium Torquatum tertium, P. Decium Murem*. At in sec. plane diversa stat lectio: *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium, P. Decius Capatius*. Super ultimum vero nomen scriptum *Murena*. Vetustae editiones adhaerent Pall. illis duobus codd. GEBH. *Is creavit consules* solus Sigonianus: quod Gelenius *Creavit*, ut apud me Vossianus [pr.] Olim edebant *Creavere*, quod habuerunt et duo Pall. Helm. *Creant consules*. Suspicor scribendum: *Creati consules T. Manlius Torquatus III, P. Decius Mus*. Et sic tertius Palatinorum. J. FR. GRON. *Is creavit*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, in nullo apud me cod. superest. Si autem, ut Sig. aït, in vet. lib. ejus exstiterit, id librariis errantibus adscribendum est, qui passim connectendae orationi pronomen hoc inseruerunt. V. ad 37, 17, 5. Sed nec *Creaverunt* in ullo obvium est, nisi in Gaertn. at *Creavere* in Voss. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. 2. et Fragm. Hav. *Creavit* in Florent. Leid. utroque, Lovel. 1. et Harlej. 1. *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium, P. Decius Mus* habent Lovel. 2. et plerique Hearnii Oxonienses. *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium, P. Decius Capatius*, vel *Capucius*, Lovel. 5. Portug. Haverk. atque unus et alter ex Hearnii Oxoniensibus. Praeferendam puto Gronovii conjecturam jam tot libris confirmatam: quam etiam in contextum recepi. Olim vero ipse in priori ed. notarum ad Liv. 34, 56. Gelenii emendationem secutus fuerat, quam postea deseruit. Inter utriusque consulis nomina conjunctionem *et* interponit Fragm. Hav. Sed v. ad 2, 17, 1.

§. 6. *Eo anno Alexandrum*] Livium non bene calculos ponere, disputat Dodwellus de Cyclis Dissert. 10. sect. 73. DUKER.

Italiam classe adpulisse] Lege *in Italiam* cum praepositione, contra quam in vulgatis editionibus. GELEN. Vet. lib. *classem*. probo. Non enim *appellere navi*, sed *navim*, Latine dicitur. Sic. 9, [38, 2.] *Classis Romana cum appulsa*

7 venisset. Eadem aetas rerum Magni Alexandri est:
quem, sorore hujus ortum, in alio tractu orbis, in-
8 victum bellis juvenem, fortuna morbo exstinxit. Ce-
terum Romani, etsi defectio sociorum nominisque
Latini haud dubia erat; tamen, tamquam de Sam-

Pompejos esset. Hunc Alexandrum *Molossum* vocat Gellius 17, [21.] ubi de hoc ejus in Italiam adventu aït. SIG. Diffitetur Sigonius, recte ac Latine dici *classe appellere.* Ideo e codice suo praefert *classem appulisse constat.* Neque aliter quoque Pall. codd. omnes, ut et Campani editio, excepta vetustissima Andreae, vulgatam tuente scripturam. Cic. in Verr. 1, 18. *Cum Persae mille numero navium classem ad Delum appulissent.* GEBH. Ex iis, quae Gronov. ad 30, 10, 9. adnotat, intelligi potest, eum hic in libris suis invenisse *classe.* Neque id Latine dici negat, ut Sigonius, sed potius dici *classem* aït. Vorstius quoque de Latinit. merito susp. c. 16. defendit *appellere classe;* sed ex hoc uno dubiae scripturae loco. Tamen illi adsentior. Lucretius 6, 751.

Quo numquam pennis appellunt corpora raucae
Cornices.

In Cic. quoque or. 2. Philipp. 11. omnes libri Ferrarii, *Si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrariam, navi appulisset.* Quod ille aperte rectum esse pronunciat, sed dissentientibus plerisque, qui e suis libris *navis* legunt, pro *naves.* DUK. *in Italia* Lovel. 5. *in Italiam* non modo reliqui codd. sed et plerique excusi. Praepositionem enim, a Gelenio restitutam, tantum omissam vidi in Mediol. anni 1480. 1495. 1505. et Froben. anni 1531. Deinde *classe appulisse* unus Voss. 2. reliqui omnes *classem,* quod et exstat in ed. Parm. Id itaque verum judico. (*21, 60, 2.) Non tamen alterum, tamquam Latine non diceretur, damnare audeo. Certe id Livio ex optimo cod. Put. restituere veritus non est Gronovius infra 30, 10, 9. *Sub occasum solis in portum classe adpulere.* ubi v. quae notavit; ut et Jac. Perizonius ad Sanct. Minerv. 4, 4. de Ellips. nomin. v. *Navem*, ubi hujus locutionis exempla laudat ex Suet. in Tit. 5. et Cic. 5. in Verr. 16. Similiter *adplicare navicula* Florus dixit 4, 2, 51. *Superstes dignitatis suae vixit, cum majore dedecore per Thessalica Tempe equo fugeret, ut una navicula Lesbon adplicaretur.* Mox *si primo satis prosperum fuisset* Hearnii Oxon. C. [Veith.]

§. 7. *Eadem aetas rerum Magni Alexandri est*] *Eandem aetas rerum* Haverk. *Eadem res* Leid. 2. Tum vox *Magni* deficit in contextu Portug. Mox *sorore ejus ortum*, pro *hujus*, Gaertn.

In alio tractu orbis] In Asia ad Orientem. Adhuc tamen Philippus Alexandri pater vivebat, nec in Asia res gerebantur, sed in Graecia. auctor Diodorus. SIG. *in alio tracto* Florent. Sed v. ad 1, 15, 7. Mox *invictum bellum juvenem* Portug. *invictum bello juvenem* Haverk. Sed reliqui *bellis* servant.

§. 8. *Decem principes Latinorum Romam evocaverunt*] *vocaverunt* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. *evocarunt* Leid. 2. et Lovel. 3. Mox

nitibus, non de se, curam agerent, decem principes Latinorum Romam evocaverunt, quibus imperarent, quae vellent. Praetores tum duos Latium habebat, 9
L. Annium Setinum et L. Numisium Circejensem, ambo ex coloniis Romanis: per quos, praeter Si-

quibus impetrarent, pro *imperarent*, Haverk. V. infra ad 9, 30, 10.

§. 9. *Praetores tum duos Latini habebant*] *duo* Voss. alter. *Latium habebat* Flor. Rott. Helm. Vossianus prior. *ambo* omnes, et editi ab Andrea ad Moguntinos. *ambos* primus Aldus. in Modiana video reductum *ambo*. Scribas igitur censeo: *Praetores tum duo Latium habebat. L. Annium Setinum et L. Numicium Circejensem, ambo ex coloniis Romanis.* Sic 10, 37, 14. J. FR. GRON. *Praetores tum duo* Lovel. 3. et Harlej. 1. et ita Gebhard. etiam ex Mstis emendabat supra ad 7, 40, 9. ac Gronov. infra ad 35, 21, 5. Tum *Latium habebat* Leid. uterque, Lovel. 1. 4. 5. Portug. et Gaertn. quod in contextum admisi.

L. Annium Setinum et L. Numitium Circejensem, ambos ex coloniis Romanis] *L. Numisium* quidam legunt, quod mihi non probatur. *Circejensem* autem a Circeis intelligo, quam L. Tarquinius Superbus coloniam deduxit. *ambo* autem pro *ambos*, ut quidam legunt, Livius nulla necessitate dixisset, ut Virg. de *duo* [11. Aen. 285.]

Si duo praeterea taleis Idaea tulisset
Terra viros.

Quidam tamen in vetustis Livii codicibus subinde ita inveniri ajunt. GLAR. *Numicium*. Graeci enim *Νουμίκιον*. SIG. Pal. pr. *Crotonensem*, alluditque tertius. At sec. *L. Mimisium Circejensem.* additumque super *Ceretensem*. GEBH. *L. Antium Sestinum* Gaertn. *L. Amnium Septimium* Portug. *L. Annium Septimum* Lovel. 5. et Haverk. *L. Annium Servium* Voss. 2. *L. Annium Secinum* Leid. 2. et Lovel. 2. Tum *L. Minusium* Lovel. 5. Portug. et Haverk. *L. Numitium* Harlej. 2. et edd. ante Sigonium. Verum non modo nomen fluvii Numicii per literam *c* scribitur supra 1, 2, 6. sed ita etiam *T. Numicius Priscus* consul memoratur 2, 63, 1. ubi similiter peccant priscae edd. et quidam codd. *L. Numissium* Lovel. 1. a m. 1. in quo postea emendatum est *L. Numisium*, quomodo etiam praeferunt Voss. duo, Florent. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et ed. Ald. ac paucae eam praeeuntem secutae. Illam vero lectionem, quamvis sibi non probari Glareanus profiteatur, ego tamen rejicere non audeo. Ita enim codd. plerique etiam infra praeferunt hoc lib. c. 11, 6. ubi recentiores editores, qui hic Sigonium secuti sunt, eum relinquentes *Numisius* retinuerunt, pro quo is *Numicius* vulgarat. Idem tamen, qui hic, etiam illo loco indicari videtur. Certe nomen gentile *Numisius* alibi obcurrit. *C. Numisius* praetor memoratur infra 41, 8, 1. *T. Numisius Tarquiniensis* unus decem legatorum in Macedoniam missorum 45, 17, 3. *Numisius Tiro* apud Cic. orat. 2. Phil. 4. et orat. 12, 6. In lapidibus vero literatis ejus gentis plures reperiuntur. Id igitur re-

9 dimicandum foret, agro hostium excessere. Id spatium Samnitibus datum est Romam legatos mittendi. qui quum adissent senatum, conquesti eadem se foederatos pati, quae hostes essent passi, precibus
10 infimis petiere, *ut satis ducerent Romani victoriam, quam Samnitibus ex Campano Sidicinoque hoste eripuissent: ne vinci etiam se ab ignavissimis populis sinerent.*

ad 2, 10, 5. Verum et alterum probum est, ac reliquorum codicum auctoritate defenditur, Supra 2, 13, 4. *Exercitum ab Janiculo deduxit Porsena, et agro Romano excessit.* c. 19, 9. *Aebutius pugna excessit.* 4, 28, 8. *Ictus saxo, perfracto capite, acie excessit.* 10, 14, 16. *Recepti post signa proelio excesserunt.* 27, 20, 3. *Quum Scipio, rediens jam Tarraconem, saltu Castulonensi excessisset.* (* v. ad 10, 2, 3. 34, 28, 12.) Paullo ante *haud invicti*, pro *haud inviti*, Haverk. Alibi passim ita scribae lapsi sunt. V. ad Epit. Liv. 3.

§. 9. *Qui quum adiissent senatum*] *audissent senatum* Leid. ambo, et Gaertn. V. infra ad 10, 12, 2. Neque aliter Voss. 1. a m. 1. in quo postea addita nota indicat, legendum esse *adissent*; quo modo etiam praeferunt Florent. Voss. 2. Lovel. quinque, Haverk. Fragm. Hav. et editi ante Aldum, qui *adiissent* dedit. Priscam igitur lectionem revocavi. Amat enim Livius has contractiones. V. supra ad 7, 20, 3. Alia similia v. ad 27, 19, 10. In verbis praecedentibus *His spatium Samnitibus datum est Romam legatos mittendos* habet Fragm. Hav. scribae aberratione.

Eadem se foederatos pati, quae hostes essent passi] *pati foederatos* Gaertn. Deinde *hostes passi essent* Leid. 2. et Fragm. Hav.

§. 10. *Ut satis ducerent Romani victoriam, quam Samnitibus*] Aliter haec in Pall. binis, pr. ac tert. constituta sunt: *ut sufficeret Romanis victoria.* absque dubio ab sciolo, lectionem legitimam interpretante. GEBH. Si *satis ducere* hic idem est, quod *satis habere*, id est, contentum esse, (nec puto aliter accipi posse) non satis adsequor sententiam horum verborum; quod non video, quomodo Romani possint dici contenti victoria, quam Samnitibus quidem eripuerant, sed ante eam ereptam nullam ipsi ex Samnitibus tulerant. Si quid Msti adjuvarent, mallem *ut satis ducerent Romani*, *victoriam Samnitibus ex Campano Sidicinoque hoste eripuisse.* *Satis habere* ita ubique cum infinitivo vel conjunctione *si* ponitur. V. Gebhardum ad Cornel. Nep. Epamin. 8. et Cortium ad Sallustii Jug. 31, 20. DUK. Eadem lectio, quae Gebhardo, mihi quoque obvia fuit in Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. quam recte ex interpretis expositione natam putat. V. infra ad hujus lib. c. 24, 18. *Romani ducerent victoriam satis*, scilicet esse, id est, eam sufficere. V. supra ad 4, 30, 15. Praeterea τὸ *ut* deest in Lovel. 2. quod post verbum *petere* saepe omitti solet. V. ad 32, 35, 5. Unius tamen cod. fides levior videtur, quam ut ei obtemperemus. Deinde *quam de Samnitibus* Haverk. et Hearnii Ox. B.,

Latinos Campanosque, si sub ditione populi Romani es- 11
sent, pro imperio arcerent Samniti agro; sin imperium
abnuerent, armis coërcerent. Adversus haec respon- 12
sum anceps datum, quia fateri pigebat, in potesta- 1
te sua Latinos jam non esse, timebantque, ne ar-
guendo abalienarent: *Campanorum aliam conditionem* 13
esse, qui non foedere, sed per deditionem, in fidem ve-

Ne vinci etiam se ab ignavissimis populis sinerent] *nec vinci etiam se* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. *ne vicisse se etiam* Lovel. 4. *ne unici etiam ab ignavissimis*, literis transpositis et pronomine omisso, Haverk.

§. 11. *Arcerent Samniti agro: sin imperium abnuerent, armis coërcerent*] *Samnitum agro* Haverk. Deinde *si imperium abnuerent* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni scribarum lapsu. V. supra ad 4, 5, 6. *si imperioum abnuerent* Lovel. 1. quasi librarius duplicem lectionem *imperio* et *imperium* reperisset, eamque simul referre voluisset. Tum *coarcerent* Florent. et Gaertn. quomodo *abarceo* Festus memorat: ubi tamen *aberceo* in Mstis esse Vossius Etym. ling. Lat. in v. *Arceo* testatur.

§. 12. *Adversus haec responsum anceps datum*] *Adversus hoc* Voss. duo, Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Adversus hunc* Haverk. Tum *anceps responsum* alio ordine Lovel. 4. Mox etiam *jam Latinos non esse* idem codex.

Timebantque, ne arguendo abalienarent] Voculam *que* omittit Leid. 2. Deinde *alienarent* est in Harlej. 2. et Haverk. At cui bono? *abalienare* Livio usitatum est. Ita cap. seq. *Campanos metu abalienavit.* 26, 38, 4. *Neque enim indigna patientium modo abalienabantur animi.* 22, 60, 15. *Deminuti capite, abalienati jure civium.* 35, 31, 7. *Ne spes incisa Philippum abalienaret.* 45, 6, 1. *Omnium ab se abalienavit animos.* et alibi. *abalienarentur* legit Lovel. 4. V. ad 39, 22, 8. *abalienaret in Campanorum aliam conditionem*, erasa a m. 2. voce *esse*, Florent.

§. 13. *Non foedere, sed per deditionem in fidem venissent*] Quemadmodum Livii verba accipienda sint, docet Cel. Graevius ad Flori 1, 16, 2. Ceterum *pro deditione in fidem* Voss. 2. et Lovel. 3. *pervenissent fidem in deditionem* Lovel. 4. *per deditionem in fidem dedissent* Haverk. Male. *venire in fidem*, ut *venire in deditionem*, *venire in jus ditionemque*. V. ad 9, 20, 4. et ad 33, 37, 4. Ipsum illud *in fidem venire* infra est 8, 25, 3. *Lucani atque Apuli in fidem venerunt.* ubi alia vide.

Quieturos. in foedere Latino nihil esse] *quieturos in foedere Latinos* Harlej. 1. *in foedere quieturos Latinos* Lovel. 4. *prohibere posset*, pro *quieturos*, Leid. 2. Sed *quieturos* in hac re probum est. V. ad 45, 37, 2. Verba *quieturos. in foedere* etc. *quibus ipsi velint* desunt in Lovel. 1.

Quod bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur] Perspicuum est, legi debere: *in foedere Lati-*

nissent: itaque Campanos, seu velint, seu nolint, quieturos. in foedere Latino nihil esse, quo bellare, cum quibus ipsi velint, probibeantur.

1 III. Quod responsum sicut dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit, ita Campanos metu abalienavit; Latinos, velut nihil jam non concedentibus Romanis, ferociores fecit.
2 Itaque, per speciem adversus Samnites belli paran-

no nihil esse, quo bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur. Et sic alter Vossianus. Antiquior tamen *quod*, ut forte fuerit etiam *prohibeat*. J. FR. GRON. *quod bellare* non tantum servat Voss. antiquior, verum insuper Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. At *cur pugnare* Leid. 2. quod est ex glossa interpretis. Certe alibi *pugnare* τῷ *bellare* subponitur in codd. scriptis. V. N. Heins. et Cel. Burmann. ad Nason. Ep. 13, 69. *quo bellare* praeter unicum Gronov. laudatum cod. habent etiam Lovel. 3. et Harlej. 2. Tum *cum quibus volunt* Leid. 2. Deinde *prohiberentur* Fragm. Hav. *prohibeant* Lovel. 4. et Harlej. 1. unde juvari posset altera Gronovii conjectura *quod prohibeat.* Sed priorem in contextum recepit, eamque modo memoratorum Mstorum fide servavi.

§. 1. *Sicut dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit*] *sicut si dubios* Lovel. 1. *sicut duobus* Klock. Tum vox *Samnites* deest in Gaertn. Hinc *quodnam facturum Romanum censerent* Port. a m. 1. *quidnam futurum Romani censerent* Lov. 5. [Veith.] Sed passim *facturus* et *futurus*, ut et *feci* ac *fui*, in Mstis confundi solent a librariis. V. ad 31, 45, 2. Deinde *remisit* Lovel. 4. V. infra ad 9, 2, 9. *divisit* Voss. 1. quomodo alibi saepe peccarunt librarii. V. ad 37, 45, 19. Prima etiam capitis hujus vox *Quod* deest in Lovel. 2.

Ita Campanos metu abalienavit] *itaque Campanos* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 5. Solent hae particulae in membranis vetustis commutari. V. ad 21, 53, 7. *at Campanus* Florent. in quo *ita Campanos* recte a m. 1. scriptum fuisse videtur. Tum *metus abalienavit* Voss. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Sed referendum est ad praecedens *responsum*, quod Campanos *metu* abalienavit.

Nihil jam non concedentibus Romanis] Perperam Pall. duo *nihil jam non contendentibus Romanis.* GEBH. Similiter errant etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *concedere* et *contendere* etiam supra in Mstis commutabantur 5, 46, 10. (* v. ad 37, 39, 1.) at *nihil jam non credentibus* Klock. cujus librarius scribere forte voluit *cedentibus.* Alibi autem voces *cedere* et *concedere* permutantur. V. ad 2, 47, 3. Sed aliorum vulgatum servantium consensum sequor.

§. 2. *Crebra concilia indicentes*] *consilia* Leid. 2. Fragm. Hav. et ed. Parm. Sed indicatur hic communis conjunctorum populorum Latii respublica; quod non *consilium*, sed *concilium*, vo-

di crebra concilia indicentes, omnibus consultationibus inter se principes occulte Romanum coquebant bellum. huic quoque adversus servatores suos bello Campanus aderat. Sed quamquam omnia de 3 industria celabantur, priusque, quam moverentur Romani, tolli ab tergo Samnitem hostem volebant; tamen per quosdam, privatis hospitiis necessitudinibusque conjunctos, indicia conjurationis ejus Ro-

cari, docet Gronov. ad Liv. 44, 2, 6. Supra 5, 6, 8. *Haec tam crebra Etruriae concilia de mittendis Vejos auxiliis.* In verbis praecedentibus *Ita per speciem* habent edd. usque ad Frobenium, qui anno 1535. *Itaque*, consentientibus omnibus libris, substituit. V. ad §. praeced.

Principes occulte Romanum coquebant bellum] Vox *occulte* deficit in Lovel. 4. Tum *conquerebant bellum* Haverk. Scriptum credidit librarius *cōqu'ebant*. Sed *coquebant* probum est. V. infra ad 40, 11, 2.

Huic quoque adversus servatores suos bello Campanus aderat] *huc quoque* Leid. 2. *hinc quoque* Lovel. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. quomodo frequenter errarunt librarii. V. ad 25, 40, 2 Hinc *adversus senatores* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. *adversatores* Leid. 1. *adversus conservatores* Lovel. 4. Sed simplex sufficit. Infra 34, 50, 9. *Prosequentibus cunctis, servatorem liberatoremque adclamantibus.* Tum *suo bello* Harlej. 1. vox *bello* deest in Lovel. 4. Tandem *Campanus erat* Leid. 1.

§. 3. *Priusque, quam moverentur Romani, tolli ab tergo Samnitem hostem volebant*] *plus, quam moverentur* Leid. 2. *prius, quam moverentur* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. duo, Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. omnesque Hearnii Oxonienses. Id aliquo modo ferri posset, si totam hanc periodum parenthesi includamus. Potius tamen est, ut dicamus, voculam *que* ob literarum similitudinem interceptam esse a sequenti *quam*, quemadmodum etiam intercidit ante vocem *quamquam* supra 3, 61, 1. Alii, qui in similes codd. incidentes conjunctionem tamen necessariam videbant, eam hoc modo restituerunt, *et prius, quam moverentur*; quae lectio fuit Klock. Mox *tolli* deest in Leid. 2. Tum *a tergo* legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. 6. Deinde *Samnitum hostem* Portug. a m. 1. *Samnitium* a m. 2. Paullo ante *celebrantur* Voss. 2. Lovel. 3. et Klock.

Tamen per quosdam, privatis hospitiis necessitudinibusque conjunctos] Eaedem membranae [Fuldenses] *privatis hospitiis necessitatibusque.* MOD. Nullibi reperi lectionem membranarum Fuldensium. Nisi quod Campanus *privatis auspitiis necessitudinibusque conjunctionis* ediderit. Quid autem illum moverit, divinare non possum. GEBH. *tū per quosdam* creberrima librariorum aberratione Gaertn. V. ad Liv. 22, 17, 6. Tum *privatis auspiciis* Lovel. 4. et Fragm. Hav. quomodo etiam passim scribae lapsi sunt. V. ad 21, 2, 6. Deinde *necessitudinisque*

4 mam emanarunt. jussisque ante tempus consulibus abdicare se magiſtratu, quo maturius novi consules adversus tantam molem belli crearentur, religio inceſſit, ab eis, quorum inminutum imperium eſſet,
5 comitia haberi. Itaque interregnum initum. duo in-

conjunctos Harlej. 2. V. ad 21, 60, 7. *necessitudinibusque conjunctis* Leid. 2. et Lovel. 1. *necessitatibusque*, quod in membr. suis invenit Modius, in nullo etiam meorum exſtat. Neque id verum puto. Quamvis enim dudum docti docuerint, veteres *necessitatem*, pro *necessitudine* dixiſſe; id tamen etiam Livium feciſſe, nondum observavi. Quin contra *privatum hospitium* et *necessitudinem* jungit etiam infra 42, 38, 8. *Privati maxime hospitii fiducia, quod ei paternum cum Marcio erat. Ab hujus necessitudinis commemoratione orsi.* et mox, *Amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse. minime inmemorem necessitudinis ejus legationem eam suscepisse.* Solent autem librarii voces *necessitas* et *necessitudo* in Mſtis commutare. V. supra ad 2, 43, 3. et Davis. ad Caesar. 8. belli Gall. 53. et ad 1. belli Civ. 8. etiam viros doctos ad Suet. Claud. 15.

Indicia conjurationis ejus] *conspirationis ejus* Leid. 2. quod ex gloſſa puto. V. infra ad 39, 17, 6. Mox addita voce *Romam omnia emanarunt* Klock.

§. 4. *Jussisque ante tempus consulibus abdicare se magiſtratu*] Uterque consul bello ſtrenue se gesserant. Plautius adversus Privernates. Latinos inquam (si quid hoc ad rem attinet) ac Antiates: Aemilius etiam pacem ex Samnio attulerat. Mirum igitur, quare hi magiſtratum abdicare coacti fuerint. hoc, mea quidem sententia, Livio diligentius explicandum erat. Dionysius non tacuit, si modo eum haberemus. Excellentia etiam horum duorum, Torquati ac Decii, quantum M. Valerii ac Coſſi virtutem anteibat? cum anno CDXX. poſtea ipse Livius [8, 16, 4.] fateatur, M. Valerium maximum ea tempeſtate imperatorem. GLAR. Cauſſam, cur ante tempus abdicare coacti fuerint, indicat Livius verbis seqq. *quo maturius novi consules adversus tantam molem belli crearentur.* Ea tamen non satisfacit. Licet enim maturius consules crearentur, non necesse tamen erat, ut anni proximi consules magiſtratu se abdicarent. Certe Sempronius *comitiis consularibus habitis in hiberna rediit* 21, 57, 4. L. Valerius consul *comitiis perfectis in provinciam rediit* 34, 42, 5. Inluſtrare Livii verba conatur Dodwell. in notis ad Chronol. Graeco-Rom. poſt Dionys. Hal. p. 101. at mentem tam perplexe proponit, ut, quid velit, non intelligam. Ceterum vox *tempus* deficit in Leid. 2. edd. Rom. anni 1472. et Mediol. annorum 1495. ac 1505. quam reliqui scripti et edd. agnoscunt. Tum *se abdicare* Gaertn. Mox *adversus tantam belli molem* Lovel. 4. Deinde *inminutum imperium cessit, initia haberi* Florent. in quo ad vocem *initia* inter versus adscriptum *co*, ut indicetur, emendandum eſſe *comitia*.

§. 5. *Itaque interregnum initum. duo interreges fuerunt. M. Valerius ac M. Fabius*] *Interregnum itaque* Lovel. 5. et Portug. *Itaque per interregnum*, omiſſa voce *ini-*

terreges fuerunt, M. Valerius ac M. Fabius. Creati consules, T. Manlius Torquatus tertium, P. Decius Mus. Eo anno Alexandrum, Epiri regem, in Ita- 6
liam classem adpulisse constat. quod bellum, si prima satis prospera fuissent, haud dubie ad Romanos per-

tum, Lovel. 4. *Itaque interregnum initum*, *quo interreges* operarum errore ed. Ven. anni 1498. Tum *interreges fuere* Florent. Leid. 2. Lovel. 3. 5. Harlej. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde voculam *ac* inter utriusque interregis nomina omittunt edd. antt. quam demum adscivit Aldus, et, uno excepto Harlej. 2. servant omnes codd. Passim modo eam librarii atque operae typographorum addidere, modo omisere. V. supra ad 2, 17, 1. Denique *M. Favius* Voss. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. 2. ac 5. V. ad 7, 22, 2.

Creaverunt consules T. Manlium Torquatum tertium, *P. Decium Murem*] Lege *Creavit*, videlicet posterior interrex Fabius. GELEN. Vet. lib. *Is creavit consules*. Recte, ut de posteriore interrege Fabio intelligatur. SIG. *Is creavit consules* correctio est doctorum virorum. Ceterum habetur in Pall. duobus optimis, *Creavere consules Titium Mallium Torquatum tertium*, *P. Decium Murem*. At in sec. plane diversa stat lectio: *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium*, *P. Decius Capatius*. Super ultimum vero nomen scriptum *Murena*. Vetustae editiones adhaerent Pall. illis duobus codd. GEBH. *Is creavit consules* solus Sigonianus: quod Gelenius *Creavit*, ut apud me Vossianus [pr.] Olim edebant *Creavera*, quod habuerunt et duo Pall. Helm. *Creant consules*. Suspicor scribendum: *Creati consules T. Manlius Torquatus III*, *P. Decius Mus*. Et sic tertius Palatinorum. J. FR. GRON.

Is creavit, ut Sigonius in vet. lib. invenit, in nullo apud me cod. superest. Si autem, ut Sig. aït, in vet. lib. ejus exstiterit, id librariis errantibus adscribendum est, qui passim connectendae orationi pronomen hoc inseruerunt. V. ad 37, 17, 5. Sed nec *Creaverunt* in ullo obvium est, nisi in Gaertn. at *Creavere* in Voss. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. 2. et Fragm. Hav. *Creavit* in Flo-ront. Leid. utroque, Lovel. 1. et Harlej. 1. *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium*, *P. Decius Mus* habent Lovel. 2. et plerique Hearnii Oxonienses. *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium*, *P. Decius Capatius*, vel *Capucius*, Lovel. 5. Portug. Haverk. atque unus et alter ex Hearnii Oxoniensibus. Praeferendam puto Gronovii conjecturam jam tot libris confirmatam: quam etiam in contextum recepi. Olim vero ipse in priori ed. notarum ad Liv. 34, 56. Gelenii emendationem secutus fuerat, quam postea deseruit. Inter utriusque consulis nomina conjunctionem *et* interponit Fragm. Hav. Sed v. ad 2, 17, 1.

§. 6. *Eo anno Alexandrum*] Livium non bene calculos ponere, disputat Dodwellus de Cyclis Dissert. 10. sect. 73. DUKER.

Italiam classe adpulisse] Lege *in Italiam* cum praepositione, contra quam in vulgatis editionibus. GELEN. Vet. lib. *classem*. probo. Non enim *appellere navi*, sed *navim*, Latine dicitur. Sic. 9, [38, 2.] *Classis Romana cum appulsa*

7 venisset. Eadem aetas rerum Magni Alexandri est:
quem, sorore hujus ortum, in alio tractu orbis, in-
8 victum bellis juvenem, fortuna morbo exstinxit. Ce-
terum Romani, etsi defectio sociorum nominisque
Latini haud dubia erat; tamen, tamquam de Sam-

Pompejos esset. Hunc Alexandrum *Molossum* vocat Gellius 17, [21.] ubi de hoc ejus in Italiam adventu aït. SIG. Diffitetur Sigonius, recte ac Latine dici *classe appellere.* Ideo e codice suo praefert *classem appulisse constat.* Neque aliter quoque Pall. codd. omnes, ut et Campani editio, excepta vetustissima Andreae, vulgatam tuente scripturam. Cic. in Verr. 1, 18. *Cum Persae mille numero navium classem ad Delum appulissent.* GEBH. Ex iis, quae Gronov. ad 30, 10, 9. adnotat, intelligi potest, eum hic in libris suis invenisse *classe.* Neque id Latine dici negat, ut Sigonius, sed potius dici *classem* aït. Vorstius quoque de Latinit. merito susp. c. 16. defendit *appellere classe;* sed ex hoc uno dubiae scripturae loco. Tamen illi adsentior. Lucretius 6, 751.

Quo numquam pennis appellunt corpora raucae
Cornices.

In Cic. quoque or. 2. Philipp. 11. omnes libri Ferrarii, *Si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrariam, navi appulisset.* Quod ille aperte rectum esse pronunciat, sed dissentientibus plerisque, qui e suis libris *navis* legunt, pro *naves.* DUK. *in Italia* Lovel. 5. *in Italiam* non modo reliqui codd. sed et plerique excusi. Praepositionem enim, a Gelenio restitutam, tantum omissam vidi in Mediol. anni 1480. 1495. 1505. et Froben. anni 1531. Deinde *classe appulisse* unus Voss. 2. reliqui omnes *classem*, quod et exstat in ed. Parm. Id itaque verum judico. (*21, 60, 2.) Non tamen alterum, tamquam Latine non diceretur, damnare audeo. Certe id Livio ex optimo cod. Put. restituere veritus non est Gronovius infra 30, 10, 9. *Sub occasum solis in portum classe adpulere.* ubi v. quae notavit; ut et Jac. Perizonius ad Sanct. Minerv. 4, 4. de Ellips. nomin. v. *Navem*, ubi hujus locutionis exempla laudat ex Suet. in Tit. 5. et Cic. 5. in Verr. 16. Similiter *adplicare navicula* Florus dixit 4, 2, 51. *Superstes dignitatis suae vixit, cum majore dedecore per Thessalica Tempe equo fugeret, ut una navicula Lesbon adplicaretur.* Mox *si primo satis prosperum fuisset* Hearnii Oxon. C. [Veith.]

§. 7. *Eadem aetas rerum Magni Alexandri est*] *Eandem aetas rerum* Haverk. *Eadem res* Leid. 2. Tum vox *Magni* deficit in contextu Portug. Mox *sorore ejus ortum*, pro *hujus*, Gaertn.

In alio tractu orbis] In Asia ad Orientem. Adhuc tamen Philippus Alexandri pater vivebat, nec in Asia res gerebantur, sed in Graecia. auctor Diodorus. SIG. *in alio tracto* Florent. Sed v. ad 1, 15, 7. Mox *invictum bellum juvenem* Portug. *invictum bello juvenem* Haverk. Sed reliqui *bellis* servant.

§. 8. *Decem principes Latinorum Romam evocaverunt*] *vocaverunt* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. *evocarunt* Leid. 2. et Lovel. 3. Mox

nitibus, non de se, curam agerent, decem principes Latinorum Romam evocaverunt, quibus imperarent, quae vellent. Praetores tum duos Latium habebat, 9
L. Annium Setinum et L. Numisium Circejensem, ambo ex coloniis Romanis: per quos, praeter Si-

quibus impetrarent, pro *imperarent*, Haverk. V. infra ad 9, 30, 10.

§. 9. *Praetores tum duos Latini habebant*] *duo* Voss. alter. *Latium habebat* Flor. Rott. Helm. Vossianus prior. *ambo* omnes, et editi ab Andrea ad Moguntinos. *ambos* primus Aldus. in Modiana video reductum *ambo*. Scribas igitur censeo: *Praetores tum duo Latium habebat. L. Annium Setinum et L. Numicium Circejensem, ambo ex coloniis Romanis.* Sic 10, 37, 14. J. FR. GRON. *Praetores tum duo* Lovel. 3. et Harlej. 1. et ita Gebhard. etiam ex Mstis emendabat supra ad 7, 40, 9. ac Gronov. infra ad 35, 21, 5. Tum *Latium habebat* Leid. uterque, Lovel. 1. 4. 5. Portug. et Gaertn. quod in contextum admisi.

L. Annium Setinum et L. Numitium Circejensem, ambos ex coloniis Romanis] *L. Numisium* quidam legunt, quod mihi non probatur. *Circejensem* autem a Circeis intelligo, quam L. Tarquinius Superbus coloniam deduxit. *ambo* autem pro *ambos*, ut quidam legunt, Livius nulla necessitate dixisset, ut Virg. de *duo* [11. Aen. 285.]

Si duo praeterea taleis Idaea tulisset
Terra viros.

Quidam tamen in vetustis Livii codicibus subinde ita inveniri ajunt. GLAR. *Numicium*. Graeci enim *Νουμίκιον*. SIG. Pal. pr. *Crotonensem*, alluditque tertius. At sec. *L. Mimisium Circejensem.* additumque super *Ceretensem*. GEBH. *L. Antium Sestinum* Gaertn. *L. Amnium Septimium* Portug. *L. Annium Septimum* Lovel. 5. et Haverk. *L. Annium Servium* Voss. 2. *L. Annium Secinum* Leid. 2. et Lovel. 2. Tum *L. Minusium* Lovel. 5. Portug. et Haverk. *L. Numitium* Harlej. 2. et edd. ante Sigonium. Verum non modo nomen fluvii Numicii per literam *c* scribitur supra 1, 2, 6. sed ita etiam *T. Numicius Priscus* consul memoratur 2, 63, 1. ubi similiter peccant priscae edd. et quidam codd. *L. Numissium* Lovel. 1. a m. 1. in quo postea emendatum est *L. Numisium*, quomodo etiam praeferunt Voss. duo, Florent. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et ed. Ald. ac paucae eam praeeuntem secutae. Illam vero lectionem, quamvis sibi non probari Glareanus profiteatur, ego tamen rejicere non audeo. Ita enim codd. plerique etiam infra praeferunt hoc lib. c. 11, 6. ubi recentiores editores, qui hic Sigonium secuti sunt, eum relinquentes *Numisius* retinuerunt, pro quo is *Numicius* vulgarat. Idem tamen, qui hic, etiam illo loco indicari videtur. Certe nomen gentile *Numisius* alibi obcurrit. *C. Numisius* praetor memoratur infra 41, 8, 1. *T. Numisius Tarquiniensis* unus decem legatorum in Macedoniam missorum 45, 17, 3. *Numisius Tiro* apud Cic. orat. 2. Phil. 4. et orat. 12, 6. In lapidibus vero literatis ejus gentis plures reperiuntur. Id igitur re-

gniam Velitrasque, et ipsas colonias Romanas, Volsci etiam exciti ad arma erant. eos nominatim evo-
10 cari placuit. Haud cuiquam dubium erat, super qua re adcirentur. itaque, concilio prius habito, praetores, quam Romam proficiscerentur, evocatos se ab senatu docent Romano, et, quae actum iri secum credant, quidnam ad ea responderi placeat, referunt.

cepi. In cognomine etiam non convenit inter codd. *Crotoniensem* vocant Voss. 2. et Lovel. 3. *Cretensem* Portug. *Creciensem* Leid. 2. *Certeniensem* Lovel. 2. *Ciretiensem* Lovel. 4. *Ceretejensem* Gaertn. *Certejensem* Harlej. 1. et Fragm. Hav. *Certiensem* Harlej. 2. *Cirtiensem* Haverk. *Cercejensem* Voss. 1. Florent. Lovel. 1. 5. et Klock. Sed vulgatum rectum est. V. supra ad 6, 12, 6. Deinde *ambo* plerique et optimi codd. quum *ambos* tantum haereat in Lovel. 2. 4. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Post Aldum autem ante Modium *ambo* etiam variae edd. receperunt. Idem ex Mstis probavit Gebhard. ad Liv. 7, 40, 9. et Gronov. non modo supra ad verba praec. verum etiam ad Liv. 35, 21, 5. Denique *ex colonis Romanis* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 3. 4. 5. Harlej. ambo, Portug. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 5, 33, 9.

Per quos, praeter Signiam Velitrasque, et ipsas colonias Romanas] *a quibus* Klock. Hinc *praeter signa* Lov. 5. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. etiam Voss. 1. in contextu. *praeter Signia* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *praeter Siginam* Haverk. *Velitras*, omissa vocula *que*, Portug. *vel litteras q̃* Gaertn. Deinde *in ipsas colonias* Haverk. Mox *ad arma exciti* alio ordine Gaertn.

Eos nominatim evocari] *eos ñ minatim evocari* pro varia lectione Lovel. 1. in marg. *eos nominatim vocari* Hearnii Oxon. C.

§. 10. *Haud cuiquam dubium erat, super qua re adcirentur*] *Haud quaquam dubium erat* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Haud quamquam dubium erat* Lovel. 5. et Gaertn. Tum *et super qua re*, inserta priori voce, Portug. Hinc *accurrentur* Lovel. 3. *accerentur* Leid. 1. *excirentur* Port. et Hearniii Oxon. B. *acciperentur* Florent. Quae verba aliquoties in Mstis confunduntur. V. ad Liv. 10, 19, 1.

Itaque, concilio prius habito, praetores, quam Romam proficiscerentur] Omnia haec verba exsulant ab Hearnii Oxon. B. *consilio* legit Portug. Male. Rationem supra v. hoc cap. §. 2. Praeterea *proficiscentur* Harlej. 1. Sed quum per compendium *proficisc'entur* scriptum fuisset, compendii notam librarius neglexit. V. ad 2, 56, 7.

Evocatos se ab senatu docent Romano] Quid si *Romam* legas? SIG. Pall. pr. et tert. *docent Roma.* Sigonii conjectura est *Romam.* Ego vero existimo, sincerissimam esse lectionem vulgatam. GEBH. *Roma* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Sed mihi quoque vulgata lectio proba videtur. Praeterea *et vocatos* Flor. Tum *a senatu* Gaertn.

Quae actum iri secum credant]

IV. Quum aliud alii censerent, tum Annius: 1
Quamquam ipse ego retuli, quid responderi placeret, tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quam quid loquendum sit. facile erit, explicatis consiliis, adcommodare rebus verba. Nam, si etiam nunc sub umbra foederis aequi 2
servitutem pati possumus, quid abest, quin, proditis Sidicinis, non Romanorum solum, sed Samnitium quoque

quae actum iri in senatum credant Haverk. *quae acturum in senatum credant* Portug. *quae agenda secum credant* Lovel. 2. *quid actum iri secum credant* Harlej. 2. Adparet, indoctos librarios non adsecutos esse infinitivum futuri passivi, quod minime mirum est, quum videam, etiam nostro tempore viros doctos in eadem re obfendisse. Naturam ejus exponit Voss. 5. Gramm. 17. et l. 7, 54. Mox *et quidnam ad ea responderi*, addita prima vocula, Lovel. 2. *quodnam ad ea responderi* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *quidnam ad ea respondere* Portug. a m. 1.

§. 1. *Quamquam ipse ego retuli, quid responderi placeret*] Pall. duo, *et quid responderi*. GEBH. Ita etiam Voss. 2. et Lov. 3. Tum *quam ipse ego retuli* Lovel. 1. Similiter infra peccat cod. scriptus hoc lib. c. 13, 6. c. 29, 3. V. etiam viros doctos ad Suet. Galb. 3. Contra alibi *quamquam*, pro *quam*, datum est. V. ad 4, 12, 8. *quam q͗ ipse ego retuli* Gaertn. *quamquam ego ipse retuli* Lovel. 4. Insuper *quid respondere placeret* ed. Parm. *quid responderi placeat* Lovel. 2. qui idem in verbis praecedentibus alio ordine praefert *alii aliud censerent*.

Tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere] *tū magis* Gaertner. V. infra ad 22, 17, 5. *ab summa rerum pertinere* Haverk. Vox *nostrarum* non adparet etiam in Portug. ejus loco *vestrarum* praefert Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Mox quoque *agendum vobis* Lovel. 2.

Facile erit, explicatis consiliis] *facile erat* Florent. quomodo etiam Cl. Hearne, eumque secuti nuperi Londinenses, sed, ut arbitror, errore librariorum, ediderunt. Prior certe in var. lect. nihil monuit. Tum *explicitatis consiliis* Lovel. 1. cujus librarius duplicem lectionem *explicitis* et *explicatis* hac ratione simul proponere voluisse videtur.

§. 2. *Si etiam nunc sub umbra foederis aequi servitutem pati possumus*] *etsi etiam nunc* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Praeterea *pati possimus* Florent. Voss. 1. Lovel. 1. 5. et Harlej. 1. *facere possumus* Hearnii Oxon. L. 2.

Quid abest, quin, proditis Sidicinis, non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto pareamus] Quamvis omnes sic scripti, non ambigo tamen, quin ex perpetua veterum consuetudine dictarit Livius *quin, proditis Sidicinis, non Romanis solum, sed Samnitibus quoque dicto pareamus*. Est enim *alicui parere dicto*, ut *alicui audientem*, vel *obedientem esse dicto*. V. ad l. 29, 20. J. FR.

dicto pareamus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innuerint, posituros arma?
3 *Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos, si foedus est, si societas aequatio juris est, si consanguineos nos Romanorum esse, quod*

GRON. Si concedamus Gronovio ad l. h. et ad 29, 20, 11. ac Vorstio de Latin. merito susp. c. 12. *dicto audiens* semper dativum, non genitivum, adjunctum habere, tamen inde non consequitur, idem de *parere dicto* dicendum esse: nam in his diversa ratio est. Ibi est participium, et *dicto* semper priore loco ponitur, nec licet dici *dictis audiens*, ut contendit Vorstius; hic nihil illorum est. *Parere dicto* saepe dicitur, non addito casu. Liv. 2, 18, 8. et c. 20, 10. 32, 3, 7. 36, 31, 7. et Cic. pro Rabir. Post. 11. *Parere dictis* cum genitivo est in Virg. 1. Aen. 689.

Paret amor dictis carae genetricis.

Nec dubito, quin *parere dicto alicujus* aeque recte dici possit, ac *parere imperio alicujus*, ut apud eumdem 4. Aen. 238.

— — ille patris magni parere parabat
Imperio.

DUK. Vulgatum adversus Gronovium tuetur Doujatius, inter alia laudato hoc Virg. loco ex 1. Aen. 689.

Paret amor dictis carae genitricis.

Quae autem insuper ex Cic. 1. de Nat. Deor. 8. *parere voluntati architecti.* et ex Ter. Hec. 1, 1, 49. *meis dictis parere* laudat, non conveniunt. Tueri etiam videtur Cel. Periz. ad Sanct. 4. Min. 4. n. 45. Ceterum voces *quid abest* deficiunt in Lovel. 5. Deinde *cum perditis Sidicinis* Voss. 2. Sed *prodere* et *perdere* etiam alibi a scribis confunduntur. V. ad 26, 36, 9. *cum proditis Sidicinis* Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *quin cum proditis*, utraque lectione juncta, Gaertn. Insuper *si Samnitium*, pro *sed*, Haverk. Tandem *τὸ quoque* exsulat a Lovel. 4. *sed Samnitiumque dicto* exhibet Lovel. 2.

Nos, ubi innuerint, posituros arma] *vos* Fragm. Hav. Tum *ubi invenerint* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. et ed. Parm. *ubi iuuerint* Lovel. 4. *ubi nuerint* Lovel. 5. Verum quum *inuerint* scriptum fuisset, prima litera ab ultima vocis praecedentis *ubi* elisa est.

§. 3. *Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos*] *Si autem tandem* Haverk. Tum *desiderium libertatis remordet* Lovel. 4. *libertatis remordet desiderium* Lovel. 2. Ad haec *mordet* pr. edd. pro quo Aldus *remordet* substituit, consentientibus scriptis.

Si foedus est, si societas aequatio juris est] Falsa definitio societatis: multi enim obnoxia pace et impari foedere in societatem veniebant. Putem, non de quavis societate, sed proprie de illa, quae Latinis erat data, extulisse haec verba Livium, scripsisseque: *si societas aequati juris est.* nempe nobis cum Romanis. 24, [1, 13.] *Societas eo jure staret, ut Poenus Locrensem, Locrensisque Poenum pace ac bello juvaret.* 39, [37, 10.] *Si foedus ratum est, si societas et amicitia ex aequo ob-*

quod olim pudebat, nunc gloriari licet, si socialis illis exercitus is est, quo adjuncto duplicent vires suas, quem secernere ab se consules bellis propriis ponendis sumendisque nolint; cur non omnia aequantur? cur non alter 4 *ab Latinis consul datur? ubi pars virium, ibi et im-*

servatur. Justinus 23, [1.] *Auctores quoque suos Lucanos bello vicerant, et pacem cum his aequis legibus fecerant.* Mox [eodem cap.] *Cum pacem aequo jure fecissent.* J. FR. GRON. *si foedus est societas aequalis juris est* Leid. 2. *aequasiq juris esset* Gaertn.

Si socialis ullus exercitus iis est] Vetus lectio, *si socialis illis exercitus is est.* GELEN. Ita et Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. At *si soci ullus exercitus iis est* Florent. et supra vocem *soci* adscripta est litera *u*, ut sit *socius.* Neque multum abit Lovel. 4. *si socius exercitus illis is est* praeferens. Verum *socialis exercitus* etiam infra vocatur 31, 21, 7. *In alas divisum socialem exercitum habebat.* *socialem coetum* vocat 7, 25, 7. *Civili quippe standum exercitu esse, quando socialis coetus desereret.* ubi v. Gronov. *si socialis ullus exercitus iis est* Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. 2. et Fragm. Hav. a m. 2. qui *illis* a pr. manu habebat. *si socialis ullus exercitus est* Lovel. 2. *si socialis ullis exercitus iis esse* Leid. 1. *si socialis ille exercitus is est* Portug. et Haverk. *si socialis illis exercitus hiis est* Gaertn. *si socialis illis exercitus is esse* Harlej. 1.

Quo adjuncto duplicent vires suas] Lego *driplicent*, pro *triplicent.* V. supra 3, [22, 4.] KLOCK. Male. Nihil enim mutandum. Infra hoc lib. c. 8, 14. *Scribebantur autem quatuor fere legiones quinis millibus peditum, equitibus in singulas legiones trecenis. alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur.* V. Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 7.

Quem secernere ab se consules bellis propriis ponendis sumendisque nolint] *quae secernere ab se* Voss. 2. et Lovel. 3. *quem secernere a se* Portug. *quem sese cernere a se* Haverk. *quem secernere ad se* Gaertn. *quem secernere consules ab se* transpositis vocibus Harlej. 2. Tum *consul* etc. *noluit* Lov. 3. et Gaertner. *consul* etc. *nolint* Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. *consules* etc. *noluit* Haverk. *consules* etc. *velint* Portug. Denique *sumendis ponendisque* Harlej. 2. et edd. vett. usque ad Frobenianam anni 1535. quae verba in eum ordinem composuit, quo nunc leguntur.

§. 4. *Cur non alter ab Latinis consul datur? ubi pars virium, ibi et imperii pars est?*] Tres priores voces desunt in Lovel. 1. *a Latinis* habent Gaertn. et editi ante Aldum. Hinc *et ubi pars virium* Fragm. Hav. a m. 2. *ubi pars iurium* edd. Rom. anni 1472. et Parm. [*virium nostrarum ibi* Veith.] Deinde *et ibi imperii pars est* Florent. Supra vocem autem ultimam in eodem cod. inter versus adscripta est vox *esse.* Τὸ *est* exsulat a memorata ed. Rom. Vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit *ibi et imperii pars sit.* Cui conjecturae occasionem dedit, quod in antiquioribus edd. post verbum *est* legatur σῖγμα τέλειον, cujus loco recte Gruterus in postrema ed. notam interrogationis recepit: ut ad verba haec ex praecedentibus repetendum sit *cur non, ubi pars vi-*

5 *perii pars est? Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum, quippe concedentibus, Romam caput Latio esse. sed, ut amplum videri posset, diuturna patientia feci-*
6 *mus. Atqui, si quando umquam consociandi imperii, usurpandae libertatis tempus optastis, en hoc tempus adest, et virtute vestra, et Deûm benignitate vobis datum.*
7 *Tentastis patientiam negando militem. quis dubitat ex-*

rium, ibi et imperii pars est? atque ita nulla mutatione opus est.

§. 5. *Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum*] *equidem nobis* Haverk. Sed scriptum fuerat *ē quidem*: ex quo, coalescentibus literis, et omissa nota compendii indice, factum est *equidem*. Contrario errore *ē gestum*, sive *est gestum*, pro *egestum* infra habebimus 9, 31, 5. Tò *est* non adparet in Lovel. 3. Tum *haec*, pro *hoc*, Portug. et Haverk. *Est quidem hoc nobis par, sed haud nimis amplum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *per se audivimus amplum* Lovel. 2. *per se haud minus amplum* Lovel. 5. et Haverk. Alibi saepe *nimis* et *minus* ductuum similitudine commutantur. V. ad 36, 9, 7. *Est quidem hoc nobis per se haud minus*, omissa voce *amplum*, Gaertn.

Romam caput Latio esse] *caput Latii* Florent. et Lovel. 4. quomodo alibi saepe Livius loqui solet. Quamvis autem multum tribuam codici priore loco memorato, ejusque lectionem non inprobet Salvinius, cujus opera cum editis commissus est; vulgatum tamen movere non audeo, quia verisimile non videtur, reliquos tanto numero librarios in id conspirasse, ut passim obvium *caput Latii* in *caput Latio* mutarent. Similiter infra 23, 10, 2. *Pollicitus, brevi caput Italiae omni Capuam fore.* ubi plura vide. *caput Latio esset* Gaertn. *caput Latio est* Haverk. et Fragm. Hav.

Diuturna patientia fecimus] *diuturnam patientiam fecimus* Florent. *diutina patientia fecimus* Lovel. 4. sollemni scribarum commutatione. V. ad 28, 24, 6. *diuturna patientia facimus* Lovel. 2, 5. Portug. et Haverk.

§. 6. *Atqui, si quando umquam*] *atque vi. Si quando umquam* Haverk. *Atque ui si quando* Lovel. 1. *Atque nisi umquam* Voss. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Atque nisi quando* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. *Atque si quando* Lov. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 3, 52, 8. *At si quando* multae ex vett. edd. Mox *optatis*, pro *optastis*, Leid. 1.

En hoc tempus adest, et virtute vestra, et Deûm benignitate vobis datum] *an hoc tempus adest* Gaertn. *hem hoc tempus adest* Lovel. 4. *en hoc tempus abest* Voss. 2. V. ad 23, 8, 11. Tum prius *et* deest in Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 44, 3. Hinc *virtute nostra* Voss. ambo, Lov. 3. 5. et Gaertn. Deinde *benignitate Deûm* Harl. 2. et editi ante Aldum. Denique *nobis datum* Voss. 2. Lovel. 3. 5. Gaertn. et Haverk. Ceterum omnia haec verba simul cum sequenti *Tentastis* desunt in Harlej. 1. Cujus librario glaucoma objecit similis terminatio vocum *optastis* et *Tentastis*.

arsisse eos, quum plus ducentorum annorum morem solveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum 8
nostro nomine cum Pelignis gessimus. qui ne nostrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant, nihil intercesserunt. Sidicinos in fidem receptos, 9
Campanos ab se ad nos descisse, exercitus nos parare adversus Samnites foederatos suos audierunt, nec move-

§. 7. *Quum plus ducentorum annorum morem solverimus*] Vetus lectio *cc. annorum morem solveremus*, non *solverimus*. GELEN. Elatorie loquuntur Latini: non enim nisi CLX. anni numerantur a pugna ad lacum Regillum, qua victi a Romanis leges acceperunt, ad hunc annum, nisi a foedere cum L. Tarquinio icto initium sumas. SIG. Ad foedus post pugnam ad lacum Regillum initum respici nequit. Cap. enim sequenti foedus, quod L. Tarquinius cum Latinis iniit, distinguitur a pugna apud Regillum lacum. Quum autem paullo pauciores, quam ducenti anni sint a foedere, quod Tarquinius Superbus cum Latinis composuit, et tamen Annius hic Latinos suos *plus ducentorum annorum morem* solvisse fateatur, forte respicitur ad foedus, quod Tarquinius Priscus cum Latinis icit; de quo v. supra ad 7, 12, 7. Nescio tamen, an legibus ejus foederis convenerit, ut Latini Romanis militem darent. Eum autem morem non nunc demum solverunt Latini, sed et antea multis intermiserant annis, ut Livius supra docet 7, 12, 7. *Solatio fuit pax Latinis petentibus data, et magna vis militum ab iis ex foedere vetusto, quod multis intermiserant annis, accepta.* Ceterum *solverimus*, ut ante Gelenium vulgo exstitit, superest tantum apud me in Lov. 2. 5. Portug. et Gaertner. Paullo ante *Temptatis*, pro *Tentastis*, Leid. 1. *Tempestatis* Leid. 2. Tum *quis dubitet*, pro *dubitat*, Harlej. 1. In verbis sequentibus pronomen *hunc* exsulat a Lovel. 4.

§. 8. *Qui ne nostrorum quidem finium per nos tuendorum jus antea dabant*] MS. Fuldens. *nobis per nos tuendorum*. quod probo. MOD. Immittendum erat provocabulum *nobis* ante *per nos* e membranis Fuldensibus judicio Modii, quod nunc quoque repeto e Pall. tribus MSS. codd. atque adeo editione Campani. GEBH. Pronomen *nobis*, quod Gronovius in contextum recepit, servant etiam omnes mei, praeter solum Harlej. 2. in quo deficit: praeterea id inveni etiam in ed. Parm. Ceterum *qui nostrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea non dabant* est in Portug. Neque inde differunt Gaertn. Haverk. et Lovel. 2. nisi quod eorum primus praeferat *neutrorum*, pro *nostrorum*, et *uis*, pro *ius*; secundus *per vos*; tertius omittat negationem *non*. Praeterea paullo ante alio ordine *cum Pelignis nostro nomine* habet Lovel. 4. In verbis sequentibus *intercessere*, pro *intercesserunt*, legunt idem Lovel. 4. et Fragm. Hav.

§. 9. *Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se ad nos descisse*] *in finem receptos* Leid. 1. V. infra ad 8, 24, 15. *in fide receptos* Fragm. Hav. Deinde *ad nos ab se* Harlej.

10 *runt se ab urbe. Unde haec illis tanta modestia, nisi a conscientia virium et nostrarum et suarum? Idoneos auctores habeo, querentibus de nobis Samnitibus ita responsum ab senatu Romano esse, ut facile appareret, ne ipsos quidem jam postulare, ut Latium sub Romano imperio sit. Usurpate modo postulando eo, quod illi vobis taciti*
11 *concedunt. Si quem hoc metus dicere prohibet, en ego*

2. et editiones ante Frobenianam anni 1535. *a se* Gaertn. *ad se* Lovel. 2. Tum *ad vos* Lovel. 5.

Exercitus nos parare adversus Samnites] *exercitus nos paratos* Florent. unde nasci posset conjectura, legendum esse *exercitus nostros paratos.* Sed praeferenda est vulgata lectio, in quam reliqui conspirant.

§. 10. *Unde haec illis tanta modestia, nisi conscientia virium et nostrarum et suarum*] Praepositio intercidit, cum veteres codices indicent, scripsisse Livium, *nisi a conscientia virium.* GELEN. Solus Florent. *Unde, unde haec illis tanta modestia.* In qua vocis repetitione emphasis haud inelegans statui potest. V. infra ad 9, 9, 1. *Unde hic illis tanta modestia* Gaertn. Deinde vox *nisi* deest a Voss. 2. quae etiam salvo sensu abesse potest; ut ita haec verba tamquam responsio sint ad praecedentem interrogationem. Quum tamen in ea conservanda consentiant reliqui codd. ei controversiam movendam non censeo. Tum praepositionem *a*, quam Gelenius revocavit, servant omnes mei, excepto solo Harlej. 2. qui stat cum priscis edd. Insuper *virum*, pro *virium*, Harlej. 1. V. ad 2, 1, 10. Hinc prius *et* deficit in Leid. 1. et Haverk. V. ad 2, 44, 3. Tandem *suarum et nostrarum* alio ordine dictionum Portug. et Haverk.

Ita responsum ab senatu Romano esse, ut facile adpareret] *a senatu esse Romano* Gaertn. *ab senatu esse*, una voce omissa, Leid. 2. *ab senatu Romano est* Haverk. Tum *et facile appareret* Lovel. 2. V. ad 21, 28, 8. *ut facile appareat* Leid. 2.

Ne ipsos jam quidem postulare, ut Latium sub Romano imperio sit] Vocem *quidem* non agnoscunt Harlej. 2. et edd. Romana anni 1472. ac Parm. Lectionem illam admitti posse, non nego. Alibi enim *ne* pro *ne quidem* invenitur. Infra 44, 36, 8. *Neque enim ne his cunctationem aperuerat suam.* ubi plura vide. Verum quum alii codd. constanter *τὸ quidem* tueantur, eam etiam vocem genuinam judico. Praeterea *ut Latium sub Romano sit*, una voce omissa, Lovel. 5.

Usurpate modo postulando eo, quod illi vobis taciti concedunt] *Usurpare modo* Gaertn. *Usurpate modo et quod illi* Lovel. 4. et, excepta ed. Rom. anni 1472. reliquae ante Aldum. *Usurpate modo id, quod illi* Lovel. 2. *Usurpate modo postulando id, quod illi* Portug. Klock. et Haverk. [Veith.] *Usurpate modo postulando, quod illi* Florent. a m. 2. et ed. Basil. anni 1539. Alterutram harum duarum lectionum ex conjectura reponendam existimabat Cl. Ant. Perizonius in ora cod. quo uti solebat. Sed non video, quid displicere possit in recepta scri-

ipse, audiente, non populo Romano modo senatuque, sed Jove ipso, qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum; ut, si nos in foedere ac societate esse velint, consulem alterum ab nobis senatusque partem accipiant. Haec 12
 ferociter non suadenti solum, sed pollicenti, clamore et adsensu omnes permiserunt, ut ageret diceretque, quae e republica nominis Latini fideque sua viderentur.

ptura, quae et in Florent. et in aliis membranis optimis superest. Nam *postulando eo* eodem modo dictum est, ut *divendenda praeda*, quod inlustravi supra ad 1, 53, 3. Hinc *quod illi nobis taciti* Gaertn. et Haverk. *quod vobis illi taciti* Fragm. Hav. *quod illi vobis tacite* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. Non probo. *taciti concedunt*, ut *occultus subsistebat*; de quo v. ad 22, 12, 7. Denique *taciti non cedunt* Harlej. 1.

§. 11. *Si quem hoc dicere metus prohibet, ego ipse, audiente*] Lego addendo *en ego ipse*. GELEN. *haec*, pro *hoc*, Voss. 2. et Lovel. 2. Tum *metus dicere prohibet* omnes scripti omnesque editiones ante Frobenianam anni 1535. quae prima voces in alium ordinem digessit. Priorem itaque ordinem revocavi. Praeterea *hem ego ipse* Lovel. 4. Gelenii lectioni favens: nam supra etiam §. 6. *hem* pro *en* in eodem cod. scriptum erat. *en go ipse* Florent. In reliquis scriptis meis (excepto uno Harlej. 2.) atque in Hearnii Oxoniensibus illud *en* a Gelenio additum non adparet: quod itidem aberat ab ed. Froben. anni 1531. quum in aliis omnibus, quas vidi, ut et in Harlej. 2. omittatur vox *ego*. Mox *non modo populo Romano*, trajectis dictionibus, Gaertn. Deinde *sed Jovi ipsi*, quasi referendum foret ad vocem *dicturum*, idem cod. Male. Denique ipsum illud *dicturum* deficit in Lovel. 5.

Ut si nos in foedere] *ut in foedere* Fragm. Hav. *ut si in foedere* Voss. 2. et Lovel. 3. *ut si vos in foedere* Lovel. 2. *ut si non in foedere* Leid. 1. *ut si nos non in foedere* Voss. 1. a m. 2. et Lovel. 1. a m. 1. Mox *consulem alterum a nobis senatus partem accipiant* Portug. Neque aliter Haverk. nisi quod insuper praeferat *accipiat*. *a nobis* etiam Fragm. Hav. et Gaertn. Vocis *partem* ultima litera erasa est in Florent. Denique *recipiant* est in Harlej. 2.

§. 12. *Ut ageret diceretque, quae e republica nominis Latini fideque sua viderentur*] Non opus est, accurate persequi haec in Pal. tert. codice MS. quia ipsa se vestigia illico ingerant: expressaque haec lectio in editione vetustissima Andreae. Pal. pr. *ut ageretque, quae re p. nominis Latini fideque sua digna viderentur*. Ita ferme quoque secundus, nisi quod praepositionem *e* locet ante *rep.* Pessime autem Campanus, *quae ad remp. nominis Latini fidemque suam attinere viderentur*. GEBH. *ut ageret diceret*, sine particula *que*, Haverk. Deinde τὸ *e* non adparet in Leid. 1. et Florent. a m. 2. Sed praepositio excidit, quod vox praecedens eadem litera finiebatur. Alia v. ad 3, 61, 8. et 5, 13, 10. (*45, 13, 9.) *quae e republica nominis Latini fideque sua digna viderentur* Portug. *quae republica nominis Latini fideque sua*

1 V. Ubi est Romam ventum, in Capitolio eis senatus datus est. Ibi quum T. Manlius consul egisset cum eis ex auctoritate Patrum, ne Samnitibus
2 foederatis bellum inferrent; Annius, tamquam victor armis Capitolium cepisset, non legatus, jure
3 gentium tutus, loqueretur, *Tempus erat*, inquit, *T. Manli, vosque Patres Conscripti, tandem jam vos nobiscum nihil pro imperio agere, quum florentissimum Deûm benignitate nunc Latium armis virisque, Samniti-*

digna viderentur Voss. 2. Lovel. 2. 3. 5. Portug. et Gaertn. *quae ad rempublicam nominis Latini fidemque suam attinere viderentur* Lovel. 4. et Neapol. Latinii. Nihil mutandum; lectiones enim illae, a vulgata dissentientes, ex interpretum expositione ac glossis natae videntur. Ita Cl. Perizon. infra emendat 22, 39, 2. *Omnia e republica fideque vestra faceretis.* ubi plura notavit. 45, 14, 4. *Ipsum relinquere regnum, non esse e republica populi Romani, senatum censere.* Paullo ante *hoc ferociter*, pro *haec*, Portug. Ultima verba *sua viderentur* omittebantur in contextu Lovel. 1.

§. 1. *In Capitolio ei senatus datus est*] Flor. Rott. Helm. Voss. uterque *eis.* hoc est Annio et Numicio: ut mox, *egisset cum eis.* J. FR. GRON. Ita etiam Leid. uterque, Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 1. Klock. et Hearnii Oxon. C. ut ultimam literam interceperit prima vocis sequentis. V. ad 37, 29, 5. *eis* autem intelligo decem principibus Latinorum Romam evocatis, inter quos Annius et Numicius nominatim adciti erant. V. supra c. 3, 9. Et ita c. 6, 4. memorat Torquatum missum ab senatu *ad dimittendos legatos*, et §. 7. *legatos proficiscentes.*

Ibi quum T. Manlius consul egisset cum eis] *Ubi quum Manlius* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. Similis varietas in Mstis frequens est. V. infra ad 27, 5, 2. Deinde *cum eis egisset*, transpositis dictionibus, Lovel. 4.

§. 2. *Non legatus jure gentium loqueretur*] Lego addendo *jure gentium tutus loqueretur.* GELEN. *tutus* superest in omnibus scriptis meis, ut et in Neapol. Latinii, et ed. Parm. In quibusdam tamen calamo exaratorum alio loco ponitur. Nam *tutus jure gentium* habent Leid. 2. et Lovel. 1. Praeterea *non ut legatus* addita voce Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *loquitur* Lovel. 2. 5. Portug. a m. 1. Gaertn. et Haverk. [*non ut legatus loquitur* Veith.]

§. 3. *Tempus erat, inquit, T. Manli, vosque Patres conscripti*] *Tempus erit, inquit* Lovel. 4. *Tempus, inquit, erit* Neapol. Latinii. Tum *Patres consulti* Haverk. V. ad 3, 52, 6. In verbis sequentibus *jam* deerat in Lovel. 2. sequens *vos* in Lovel. 5. qui idem *vobiscum* exhibet, pro *nobiscum.* Insuper *pro imperio nihil agere* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Haverk.

bus bello victis, Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam
Volscis adjunctis, videretis; colonias quoque vestras La-
tinum Romano praetulisse imperium. Sed quoniam vos 4
regno inpotenti finem ut inponatis, non inducitis in ani-
mum; nos, quamquam armis possumus adserere Latium
in libertatem, consanguinitati tamen hoc dabimus, ut
conditiones pacis feramus aequas utrisque; quoniam vires
quoque aequari Diis inmortalibus placuit. Consulem al- 5
terum Roma, alterum ex Latio creari oportet: senatus

Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam Volscis adjunctis, videretis] *Sidicinisque Campanisque* Haverk. Tum *sociis* deficit in Hearnii Ox, B. Lovel. 5. et in Portug. in contextu; in cujus margine quidem a manu altera adscribitur, sed ita tamen, ut inseratur post vocem *adjunctis*. Praeterea *nunc et Volscis* Lovel. 5. Portug. et Haverk. V. infra ad 22, 47, 9. *nunc et jam Volscis* Lovel. 3. V. ad 9, 18, 4. Contra, alibi *etiam*, pro *et jam*, saepe datum fuisse, videbimus ad 39, 10, 6. Tum *videritis* Lovel. 5. et Portug. Paullo ante τὸ *quum* deest in Haverk. et *tunc Latium*, pro *nunc*, praefert Florent. V. ad 37, 4, 9. In verbis sequentibus *pertulisse*, pro *praetulisse*, legit Voss. 2. V. infra ad 38, 28, 8.

§. 4. *Regno inpotenti finem ut inponatis*] *finem imponatis*, voce media omissa, Haverk. *finem ut inponamus* Florent. *finem ut inpotentis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Quamquam armis possumus adserere Latium in libertatem] *quamquam armis possimus* Lov. 4. quod necesse non est. V. ad 2, 50, 5. *tamquam armis possumus* Gaertn. Deinde *Latium asserere in libertatem* Fragm. Hav. *adserere Latium in libertate* Florent. nota, qua plerumque litera *m* indicari solet, omissa, ut innumeris locis in codd. scriptis accidit. Mox *consanguinitati tū hec dabimus*, pro *tū* sive *tamen*, Gaertn. V. ad 22, 17, 5. *consanguinitati tamen haec dabimus* Voss. 2. et Lovel. 3.

Quoniam vires quoque aequari Diis inmortalibus placuit] Vet. lib. *quando vires*. SIG. Ex meis ita unus Haverk. Saepe quidem *quando* pro quoniam usurpat Livius. V. infra ad 40, 9, 1. Saepe etiam ejus loco *quoniam* ex interpretis glossa marginali in contextum inrepsit. V. ad 9, 8, 5. Hic tamen, quum reliqui codices vulgatum tueantur, tam dubiae fidei codicibus credere non sustineo, ad potius puto, librarios compendia *qn̄* et *qm̄*, quibus utraque vox olim notari solebat, confudisse. Deinde *vires quoque aequandas inmortalibus placuit* Lovel. 4. Paullo ante *condecens*, pro *conditiones*, Gaertn. *paucis*, pro *pacis*, Leid. 1. *atriusque*, pro *utrisque*, Lovel. 2. V. mox ad §. 6.

§. 5. *Consulem alterum Roma, alterum ex Latio creari*] *Consulum alterum* Haverk. quomodo Liv. etiam alibi loquitur. V. ad 9, 32, 12. Ambigua autem lectio est, quod olim quodumque casu ac numero vox illa per epitomen *COS* scriberetur, unde passim errandi ansa indoctis scribis prae-

partem aequam ex utraque gente esse: unum popu-
6 *lum, unam rempublicam fieri: et, ut imperii eadem*
sedes sit, idemque omnibus nomen, quoniam ab alterutra
parte concedi necesse est; quod utrisque bene vertat, sit
haec sane patria potior, et Romani omnes vocemur.
7 Forte ita accidit, ut parem ferociae hujus et Roma-
ni consulem T. Manlium haberent: qui adeo non te-
nuit iram, ut, si tanta dementia Patres conscriptos

bita est. V. ad 10, 10, 2. Quum tamen reliqui codd. vel compendium illud scribendi servent, vel expresse *consulem* praeferant, eorum consensui unius istius auctoritatem praeferendam non puto. Praeterea voces *Roma alterum* desunt in eodem Haverk. quod vox *alterum* modo praecesserit. V. ad 9, 11, 11. Sed *Romae*, pro *Roma*, habent Lovel. 2. et Portug. *Romã* Leid. 1. Tum *a Latio* Fragm. Hav.

Senatus partem aequam ex utraque parte esse] Melius vetus *ex utraque gente*. GELEN. Si unum excipias Harlej. 2. *ex utraque parte* servantem, reliqui omnes constanter praeferunt lectionem a Gelenio probatam. Eamdem ante Gelenium reperi etiam in Mediol. anni 1495. et 1505. Ascens. anni 1513. 1516. et 1530. Mogunt. Colon. 1525. Cervicorni, et Paris. anni 1529. Interim tamen Ascens. anno 1510. Aldus, et Froben. anno 1531. *ex utraque parte* revocarunt; unde Gelenio, qui posteriorem edit. ob oculos habuit, quum notas conscriberet, ejus lectionem emendandi occasio nata fuit. Praeterea *senatum partem aequam* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 6. *Quoniam ab alterutra parte concedi necesse est*] *ab altera utra parte* Leid. 1. et Florent. V. Cel. Jac. Gronov. ad Liv. 28, 41, 10. *ab altera parte* Haverk. *ab alterutra parteque* Harlej. 2. *ab alterutraque parte* edd. vett. usque ad Mediol. anni 1505. quae prima vulgatum admisit; eamque recentiores editores secuti sunt, nisi quod Ascensii prima praeferat *ab altera utraque parte*. Paullo ante *ut* non adparet in Leid. 2. et Lovel. 1.

Sit haec sane patria potior, et Romani omnes vocemur] *sic hic sane patria* Gaertn. Deinde *vocemus* Klock. *vocentur* Portug. Adparet, librarios non adsecutos esse locutionem *omnes vocemur*, pro nos omnes vocemur; de qua v. quae infra notantur ad 32, 21, 16. In verbis praecedentibus *utriusque*, pro *utrisque*, praefert Fragm. Hav. V. modo ad §. 4.

§. 7. *Forte ita accidit, ut parem ferociae hujus et Romani consulem T. Manlium haberent*] *Sorte ita accidit* Voss. 2. et Lovel. 3. V. infra ad 38, 40, 13. Tum *ut partem ferociae hujus* Voss. 1. Leid. 2. et Harlej. 1. *ut partem ferociae haec* Voss. 2. Sed *pars* et *par* culpa scribarum etiam alibi commutantur. V. infra ad 36, 24, 8. *ut parem ferocitate hujus* Harlej. 2. Deinde *τὸ et* deficit in Voss. 2. et Lovel. 2. Praeterea *consulum te Manlium haberent* Fragm. Hav. *consulẽ T. Manlium haberent* Leid. 2. Sed corruptissime *consulum te Manlium habent* Leid. 1. *consulum* pro *consulem* ex numero illorum errorum est, de quibus ago infra ad 10, 10, 2. *habent* pro *hab'ent*,

cepisset, ut ab Setino homine leges acciperent, gladio cinctum in senatum venturum se esse, palam diceret, et, quemcunque in curia Latinum vidisset, sua manu interemturum. et, conversus ad simulacrum 8
Jovis, *Audi, Jupiter, haec scelera,* inquit, *audite, jus fasque. Peregrinos consules et peregrinum senatum in tuo, Jupiter, augurato templo, captus atque ipse oppressus, visurus es? Haeccine foedera Tullus Romanus* 9

sive *haberent*, ex numero illorum, de quibus v. ad 40, 14, 3.

Ut si tanta dementia Patres conscriptos cepisset] *ita ut si tanta dementia* Voss. 2. a m. 1. *et si tanta dementia* Portug. et Haverk. V. ad 21, 28, 8. *ut si dementia* Leid. 2. *ut si tanta clementia* Fragm. Hav. litera *d* in *c l* divisa. V. ad 10, 24, 2.

Ut ab Setino homine leges acciperent] *ab se uno homine* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *ab Sentino homine* Voss. 2. et Lovel. 3. *ab septio homine* Haverk. *ab sevo homine* Lovel. 2. [*ab saevo homines* Veith.] *ab Latino homine* Lovel. 5. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. ac B. Sed Annium *Setinum* etiam vocavit supra hoc lib. c. 3, 9.

Gladio cinctum in senatum venturum se esse] *gladium cinctum* Leid. 1. Tum τὸ *esse* deficit in Lovel. 5. Portug. et Haverk. Sed in Harlej. 2. hoc modo transponitur *esse venturum se.* in edd. vett. ante Frobenianam anni 1535. *se esse venturum.* Deinde *dicere*, pro *diceret*, Haverk.

Et quemcumque in curia Latinum vidisset] *ut quemcumque* Voss. 2. et Harlej. 1. *et quecumque* Lovel. 2. *ubi quocumque* Fragm. Hav. *et ubi quemcumque* Gaertn. *et quacumque* Haverk. Hinc *audisset* Lovel. 5. quae verba et alibi in Mstis confunduntur. V. supra ad 1, 56, 7. Adde Cel. Burm. ad Suet. Aug. 94.

§. 8. *Audi, Jupiter, haec scelera, inquit, audite, jus fasque*] Exempla omnia, quae Modius ad hunc locum laudavit, ut probaret, in precibus sollemne esse, ut Dii rogarentur *audire*, mutua sumsit a Brisson. 1. de Formul. p. 80. qui liber quum in omnium manibus sit, notam ejus omisi. Testimoniis, quae ibi obcurrunt, adde haec ex Livio 1, 24, 7. *Audi, inquit, Jupiter, audi, pater patrate populi Albani, audi tu, populus Albanus.* c. 32, 6. *Audi, Jupiter, inquit, audite fines, audiat fas.* et mox eodem cap. §. 9. *Audi, Jupiter, et tu Juno; Quirine, Diique omnes coelestes, vosque terrestres, vosque inferni, audite.*

Peregrinos consules et peregrinum senatum in tuo, Jupiter] Vocula *et* exsulat a Leid. 2. Contra *Peregrinosque consules et peregrinum senatum* praefert Lovel. 5. Deinde inserta voce *in tuo, inquit, Jupiter* Voss. 1. a m. 1. Lovel. 5. Portug. Gaertn. et Haverk. Tum in verbis sequentibus *ipse* deficit in Lovel. 4. et Fragm. Hav. quorum prior etiam omittit vocem *visurus.* [At Florent. legit *visurus est.*

§. 9. *Haeccine foedera Tullus Romanus rex cum Albanis, pa-*

rex cum Albanis, patribus vestris, Latini, haec L.
10 *Tarquinius vobiscum postea fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo et cladium veterum vestrarum et beneficiorum nostrorum erga vos obliti estis?*
1 VI. Quum consulis vocem subsecuta Patrum indignatio esset, proditur memoriae, adversus crebram inplorationem Deûm, quos testes foederum saepius

tribus vestris, Latini] *Haecine foedera* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. *Haeccine foederis* Lovel. 4. in quo omittuntur etiam verba *rex cum*. Tum *patribus nostris* Haverk. Denique *Romani*, pro *Latini*, Leid. 1.

Haec L. Tarquinius vobiscum postea foedera fecit] Quorsum attinebat hic repetere hanc vocem *foedera*? GELEN. Vocem illam servat unus meorum Harlej. 2. Reliqui omnes non agnoscunt. Ceterum *T. Tarquinius* est in Lovel. 4. *nobiscum* autem in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 10. *Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum*] An non *pugnae*? ut apud Ciceronem pro Sulla [6.] *Cum mihi patriae, cum vestrorum periculorum, cum hujus urbis, cum illorum delubrorum atque templorum, cum puerorum infantium, cum matronarum ac virginum veniebat in mentem*. 7. ad Fam. Ep. 3. *Solet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una*. In Verrem. *Non dubito, quin in tanto tuo periculo tuorum tibi scelerum veniat in mentem*. Sed et ad Atticum 15. Ep. 11. *Dicebam ea, quae tibi profecto in mentem veniunt*. Et sic ipse Livius 5, [54, 3.] *Quotiescumque patria in mentem veniret*. Tamen optimus Flor. *pugnam*, quas literas pro *AE* redditas saepius observavimus. J. FR. GRON. *pugnā*, sive *pugnam*, etiam Harlej. 2. De varia constructione hujus locutionis v. Manut. ad Cic. l. 2. ad fam. Ep. 18. et l. 7. Ep. 3. Locutionem cum genitivo, quam Gronovius hic restitutam volebat, pluribus exemplis ex Cic. conlectis inlustrat Hadrian. Cardin. de serm. Lat. p. 384. Doujatius ad hunc locum existimat, *venire in mentem* cum nominativo cogitationem dumtaxat indicare, cum genitivo autem praeteritae rei recordationem. Quae si differentia perpetua foret, hic omnino *pugnae* legendum esset. At *pugna* superest in omnibus reliquis codd. neque alibi etiam Livium τῷ *venire in mentem* gignendi casum jungere memini. Praeterea utraque constructione sine discrimine usus est Terent. et quidem cum nominativo de rei praeteritae recordatione in Heaut. 5, 1, 13. *Servi venere in mentem Syri calliditates*. cum genitivo autem de sola cogitatione in Phorm. 1, 3, 2. *Patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit*. Insuper *ad Regillum locum* Lovel. 1. a m. 1. sollemni scribarum errore. V. supra ad 3, 20, 6. 6, 28, 7. et alibi.

11. *Et cladium veterum vestrarum et beneficiorum nostrorum erga vos*] *vestrarum veterum* Harlej. 2. et edd. omnes usque ad Gronovianam anni 1665. quae ordinem mutavit, consentientibus reliquis scriptis. Mox *posterius et* deficit

invocabant consules, vocem Annii, spernentis numina Jovis Romani, auditam. Certe, quum commo- 2
tus ira se ab veſtibulo templi citato gradu proriperet, lapsus per gradus, capite graviter obfenso, inpactus imo ita eſt saxo, ut sopiretur. Exanimatum 3
auctores quoniam non omnes sunt, mihi quoque in incerto relictum sit: sicut inter foederum ruptorum

in Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ejus loco *ad* praefert Voſſ. 2. Tum *noſtrorum beneficiorum* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Haverk.

§. 1. *Quum consulis vocem subsecuta Patrum indignatio esset*] *Quum consulis iram* Leid. 2. Sed τὸ *vocem* omittitur in Lovel. 1. quasi ex sequenti hic repetendum foret *indignationem*. Sed recte reliqui omnes in vulgatum conspirant. Deinde *indignatio Patrum* Lovel. 4. Mox in verbis sequentibus *proditum memoriae*, pro *proditur*, Gaertn. Tum *invocabunt*, pro *invocabant*, Florent. et *Aninii* Portug. *Anni* Florent. a m. 1. Leid. 1. et Harlej. 1.

§. 2. *Certe, quum commotus ira se ab veſtibulo templi citato gradu proriperet*] Virgil. Ecl. 3, 19.

— — — *quo nunc se proripit ille?*

Sed Pall. duo MSS. codices pr. ac tert. *citato gradu prorumperet*. Sic c. 30. Pal. sec. *Miſſo itaque repente senatu, se ex curia prorupit*, habet. GEBH. *ecce quum commotus ira* Voſſ. 2. Tum *a veſtibulo templi* Voſſ. ambo, Lovel. quinque, Harlej. 1. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Hinc *prorumperet* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Quamvis autem *prorumpere se* apud optimos scriptores obcurrat, aliorum tamen codd. in recептam lectionem conspirantium auctoritas persuadet, eam genuinam eſſe. V. quae supra notantur ad 2, 23, 8. Mox *lapsu per gradus*, pro *lapsus*, Lovel. 4.

Inpactus imo ita est saxo] *inpactus uno* Voſſ. duo, Lovel. 3. 4. 5. Portug. et Haverk. Sed passim ob ductuum *im* et *un* similitudinem voces *imus* et *unus* commutatae sunt. V. quae olim notavi ad Silii Ital. 5, 3. et ad 15, 590. Adde supra ad Liv. 7, 10, 10. 9, 24, 10. c. 40, 2. Viros doctos ad Sueton. Aug. 64. ad Nason. 10. Metam. 33. 1. Faſt. 257. 2. Triſt. 100. et ad Val. Max. 1, 6, 4. Eadem varietas obcurrit apud Colum. 5, 9. *Omnis deinde soboles, quae ex uno stirpe nata est, quotannis exſtirpanda est.* Ita nunc editur. Sed optimus cod. Sangerm. exhibet *ex imo ſtirpe*, quod sine dubio verum, et ad exemplum illius Virgiliani effictum est 12. Aen. 208.

Quum semel in silvis imo de stirpe recisum
Matre caret.

inpactus imo ictus saxo male Portug. in marg. *inpactus imo est ita saxo* Gaertn.

§. 3. *Mihi quoque in incerto relictum sit*] *mihi quoque incerto relictum sit* Leid. 1. Harlej. 2. et Haverk. Sed praepositio intercepta est a vocis sequentis syllaba initiali. V. supra ad 5, 28,

testationem ingenti fragore coeli procellam effusam. nam et vera esse, et apte ad repraesentandam iram
4 Deûm ficta possunt. Torquatus, missus ab senatu ad dimittendos legatos, quum jacentem Annium vidisset, exclamat, ita ut populo Patribusque audita vox pa-

5. *tum quoque incerto relictum sit* Gaertn. *mihi quoque in incertum relictum sit* Fragm. Hav. *mihi quoque in incerto relicto sit* Lovel. 5. *mihi quoque in incertum relicto sit* ed. Ven. anni 1498. *in incerto relictum sit*, ut *in incerto esse* 5, 28, 5. *Adeo ut in incerto fuerit, vicissent, victine essent.* ubi vide. Paullo ante *Exanimatus auctores* Florent. Tum *qui non omnes*, pro *quoniam non omnes*, Gaertn. Tò *sit* deficit in Leid. 2. quemadmodum etiam mox *ruptorum* in Haverk. [*consignationem* pro *testationem* Veith.]

Vera esse, et apte ad repraesentandam iram Deûm ficta possunt] *aperte* Portug. a m. 1. sollemni scribarum errore. V. ad 31, 22, 8. Sed *apte* deest in Harlej. 2. *apte fingere*, ut *apte firmare* supra 2, 31, 2. *Parum apte introrsum ordinibus aciem firmarant. apte tegere* 21, 4, 3. V. Cl. Corte ad Plinii 5. Ep. 17, 2. Tum *ad repu-tandam iram* Gaertn. *ad repraesentiendam iram* Leid. 1. *ad praesentandum iram* Leid. 2. quomodo et supra peccatum erat 2, 36, 6. *ad repraesentandum iram* Portug. et Haverk. V. ad 40, 49, 1. Deinde *si ita*, pro *ficta*, Leid. 2. *post sunt*, pro *possunt*, Harlej. 1. *ponit* Lovel. 4.

§. 4. *Torquatus missus ab senatu ad dimittendos legatos*] *Torquati missus* Leid. 1. Tum *a senatu* Gaertn. postea *ad mittendos legatos* Lovel. 5. Mox *vidissent*, pro *vidisset*, Lovel. 3.

Ita ut populo Patribusque audita vox pariter sit] Prior vocula abest ab ed. Parm. Hinc *ut a populo Patribusque* Lovel. 5. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. Non tamen necesse est praepositionem addi, quam constanter nesciunt melioris notae codd. V. supra ad 6, 11, 4. *ut Patribus populoque* Leid. 1. cujus librarius existimasse videtur, contra dignitatem senatus futurum, si populi ante senatum mentio fieret. Verum ad similia Romani adtendere non consueverunt. V. infra ad 40, 10, 5. *ut populo Patribus* omissa copula Haverk. Tum *pariter* non adparet in Lovel. 4.

Bene habet. Dii, pium movete bellum] Omnes MSS. codd. et cusi, *Dii pium movere bellum.* GEBH. Florent. omissa prima voce *Bene*, exhibet *Habent Dii pium movere bellum.* At *Bene habent Dii pium movere bellum* Lovel. 1. Male. Sollemnis enim haec formula est, quam supra inlustravi ad 6, 35, 8. *Bene hab'et*, id est *haberet*, Gaertn. De quo errore v. ad 39, 52, 6. Deinde *Diis pium movere bellum* Lovel. 2. *Dii pium movere bellum* omnes reliqui codd. quibus usus sum, et edd. Rom. anni 1472. Parm. Mediol. anni 1505. et Ascens. anni 1513. et 1516. Quod ideo forsitan ab omnibus aliis editoribus spretum est, quod non viderunt, *movere* hic dictum esse pro *moverunt*; qua de caussa etiam alibi saepe peccarunt: nisi potius dicendum sit, in editionem, quae prima *movete* exhibuit, lectionem illam errore operarum inrepsisse ob similitudinem litera-

riter sit, *Bene habet. Dii pium movere bellum. Est* 5
coeleste numen! es, magne Jupiter! haud frustra te pa-
trem Deûm hominumque hac sede sacravimus. Quid ces- 6
satis, Quirites, vosque, Patres conscripti, arma capere
Diis ducibus? Sic stratas legiones Latinorum dabo, quem-

rum *r* et *t*. V. ad 5, 55, 3. Priorem itaque scripturam, tot codicum et editionum consensu firmatam, revocavi; quae etiam, quam altera, potius convenire videtur. Quum enim Torquatus, ad dimittendos legatos missus, Annium jacentem videret, quem adversus crebram inplorationem Deûm, quos testes foederum saepius invocarat ipse et collega, Jovis Romani numina sprevisse audierat, et ita Deos foederum perfide ruptorum, Jovem autem numinis spreti poenam exigere incepisse cerneret, non tam Deos orabat, ut pium bellum moverent, quam gratus fatebatur, eos id jam movisse.

§. 5. *Est coeleste numen, es, magne Jupiter*] Sic 3, [56, 7.] *Dum pro se quisque Deos esse, et non negligere humana fremunt.* SIG. Palat. sec. *Coeleste numen es, magne Jupiter.* GEBH. Eamdem lectionem servant Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. Gaertn. et Haverk. Male. Non enim Torquatus agnoscebat Jovem revera Deum esse, sed, sollemni formula usus, visa Annii poena fatebatur, non omnia fortuito agi, sed divina providentia gubernari. V. Brisson. de Formul. l. 1. p. 80. unde quum Modius ea descripserit, quae ad hunc locum, Brissonii nomine dissimulato, notavit, ea omittenda duxi. Similiter Statius 1. silv. 4, 1.

Estis, io, Superi; nec inexorabile Clotho
Volvit opus.

ubi plura notavit Barthius. Ceterum *Es, coeleste numen, es, magne Jupiter* Florent. Lovel. 4. et Neapol. Latinii. Quae lectio probari potest. Potest tamen et vulgata: Livium enim omni modo orationem variasse, saepius supra dictum est. [*Est aut coeleste numen es Jupiter* Veith.]

Haud frustra te patrem Deûm hominumque hac sede sacravimus] *aut frustra* Florent. [Veith.] Male. Quamvis enim haec ita capi possent, ut Torquatus diceret, aut esse Jovem, aut frustra eum Capitolio sacratum esse; magis tamen convenit, ut adfirmet eum esse, et haud frustra ibi coli: adeoque *aut* pro *haud* scriptum est sollemni errore librarii adspirationem omittentis. V. ad 28, 2, 11. qua eadem aberratione etiam *ac* pro *hac* in his iisdem verbis praeferunt edd. Rom. anni 1472. et Parm. De quo v. ad 39, 26, 7. cujus loco *haec sede* legit Harlej. 1. Deinde *te patrum Deum hominum* Leid. 1. copulam *que* omiserunt etiam Harl. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. in Florent. quoque tantum inter versus addita legitur. Praeterea *consecravimus* Hearnii Oxon. B. sed, a vulgato discedi, necesse non est. Ovid. 1. Fast. 257.

Quum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno?

§. 6. *Vosque, Patres conscripti, arma capere Diis ducibus*] *ppli consult'* Gaertn. *Patres consulti* edd. vett. de quo errore v. ad 3, 52, 6. alii deinde edidere *P.*

7 *admodum legatum jacentem videtis.* Adsensu populi
excepta vox consulis tantum ardoris animis fecit, ut
legatos proficiscentes cura magistratuum magis, qui
jussu consulis prosequebantur, quam jus gentium,
8 ab ira inpetuque hominum tegeret. Consensit et se-
natus bellum: consulesque, duobus scriptis exerci-
tibus per Marsos Pelignosque profecti, adjuncto

C. cujus loco demum Frobenius recte substituit *Patres conscripti.* Tum *Deis ducibus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Florent. pro quo *de his ducibus* substitutum est in Leid. 1. et Klock. V. modo ad §. 10. Mox *Latinorum* deest in Lovel. 2. *legatum* in Leid. 2.

§. 7. *Adsensu populi excepta vox consulis tantum ardoris animis fecit*] *accepta* Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. 2. et ed. Parm. Non sequor. Supra 2, 28, 2. *Res tumultuosa excepta est clamoribus undique et indignatione Patrum.* Voces autem *excipere* et *accipere* librarii passim commutare consueverunt. V. supra notata ad 2, 47, 7. Adde ad 6, 9, 12. Deinde *tantum ardoris animi fecit* Leid. 2. V. ad 4, 33, 11. *tantum ardoris ad id animis fecit* Lovel. 4. Mox dictio *cura* deficit in Voss. 2. Lovel. 2. 3. Leid. 1. et Fragm. Hav. Ejus loco *quem* praefert Gaertn. Praeterea *quam jussu consulis*, pro *qui*, Lovel. 2. et 4. Tum *prosequeretur*, pro *prosequebantur*, Lovel. 2.

Quam jus gentium, ab ira inpetuque hominum tegeret] *quamuis gentium* ed. Parm. Sed *uis* et *ius* ob ductuum adfinitatem saepissime confunduntur. V. ad 3, 38, 13. *quamuis ius gentium*, utraque lectione juncta, Lovel. 2. Tum *ab ira inpetumque* Leid. 1. *ab ira inpetum quā* Florent. *ab impetu iraque* Gaertn. Verbum denique *tegeret* non adparet in Leid. 2.

§. 8. *Consensit et senatus bellum*] *Consensit autem et senatus bellum* Lovel. 4. Sed vocula *autem* ex numero earum est, quibus saepe librarii orationem Livii, ut putabant, male cohaerentem melius connectere soliti sunt. V. infra ad 21, 40. 11. *Consensit et senatus bello* Klock. Cl. Ant. Perizonius scribendum conjicit in margine Livii *Consensit et senatus in bellum*; cujus locutionis plura exempla v. apud Gronov. ad Liv. 4, 35, 4. Verum ejus filius expuncta conjectura paterna adscripsit, videndum Livium l. 1, 32. Sane vulgatum reliqui codices tuentur. Verbum *consentire* interdum casum adscivisse, constat ex ejus usu forma passiva apud Gell. 15, 25. *Syllogismus est oratio, in qua, consensis quibusdam et concessis, aliud quid* etc. *necessario conficitur.* (* Quin et *consentire aliquid* infra est 27, 9, 14.) Vel *consentit bellum* elliptice dictum est, ita supplendum, consentit bellum fieri, consentit, ut bellum cum Latinis fieret, ut plene locutus est Liv. 1, 32, 13. *Senatus populi Romani Quiritium censuit, consensit, conscivit, ut bellum cum priscis Latinis fieret.* Eadem ratione dictum est *bellum alicui jubere*, pro alicui fieri jubere. V. infra ad 27, 24, 3.

Samnitium exercitu, ad Capuam, quo jam Latini sociique convenerant, castra locant. Ibi in quiete 9
utrique consuli eadem dicitur visa species viri majoris, quam pro humano habitu, augustiorisque, dicentis: *Ex una acie imperatorem, ex altera exercitum* 10
Diis manibus matrique Terrae deberi: utrius exercitus imperator legiones hostium, superque eas se devovisset,

Consulesque duobus scriptis exercitibus etc. *profecti*] *consuleque duobus* Leid. 2. *consules duobus* Voss. 2. Leid. 1. et Gaertn. *quoque duobus* Florent. *consules cum duobus* Klock. At, praepositionem interseri non necesse esse, patebit ex illis, quae notabuntur ad 22, 9, 5. Tum *exercitibus scriptis* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *conscriptis exercitibus* Gaertner. Verum nec huic lectioni persuadendae satis gravis est unius cod. auctoritas, quum et alterum, quod reliqui defendunt, probum sit. V. ad 6, 28, 5. Mox *Samnitum*, pro *Samnitium*, Portug. et Haverk. V. ad 23, 11, 11. Praeterea *quam*, pro *quo jam*, Klockian.

§. 9. *Ibi in quiete utrique consuli eadem dicitur visa species viri*] *utrisque consulibus*, vel per compendium *utrisque cos.* aut *utrisque coss.* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Haverk. Fragm. Hav. Gaertner. et Portug. Alibi ita Livium locutum esse, constabit ex illis, quae infra dicentur ad 36, 16, 6. Hic tamen optimi codd. vulgatum praeferunt, quos sequor. Tum *dicitur* non adparet in Portug. et Haverk. Praeterea *visi species viri* Klock. *visa spes viri* Lovel. 5. sollemni aberratione. V. supra ad 3, 9, 13. *visa species vires* Lovel. 1. a m. 1. pro quo *viris* emendatum est a m. 2.

Majoris, quam humano habitu, augustiorisque] Major hic injuria, quam pro numero literarum, elegantissimo scriptori facta est. Exstat in manuscriptis sincera lectio *majoris, quam pro humano habitu.* GELEN. Omnes etiam nostri Gelenii lectionem probant, praeter solum Harlej. 2. vulgatae ante Gelenium scripturae adhaerentem. Praeterea *angustiorisque* Lovel. 1. a m. 1. Lov. 2. 3. Gaertner. et Haverk. quomodo librarii frequenter lapsi sunt. V. supra ad 5, 41, 2.

§. 10. *Ex una acie imperatorem, ex altera exercitum Diis manibus matrique Terrae deberi*] *Eximia acie* Gaertn. Tum *ex altero* idem cod. Hinc *Deis manibus* Florent. Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. pro quo *de his* Leid. 1. quomodo etiam supra peccabatur hoc cap. §. 6. Deinde *matrique certe debere* Portug. pro *certe* vero in margine emendatum erat *Terrae*. *Tellurem* pro matre Terra Livius infra memorat c. 9, 8. et 10, 28, 13. Voces *Terrae deberi* desunt in Leid. 2.

Utrius exercitus imperator legiones hostium superque eas se devovisset] *utriusque exercitus* Lovel. 2. et Haverk. quomodo etiam mox peccatum est in quibusdam codd. §. 13. Tum *legationes hostium superque eas* Leid. 1. V. ad Liv. 7, 30, 14. *legiones hostium aggrederetur, superque eas* Haverk.

11 *ejus populi partisque victoriam fore.* Hos ubi nocturnos visus inter se consules contulerunt; placuit averruncandae Deûm irae victimas caedi: simul ut, si extis eadem, quae somno visa fuerant, porten-
12 derentur, alteruter consulum fata inpleret. Ubi respon-

Voces *legiones hostium superque eas* exsulant a Leid. 2. sequens pronomen *se* a Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. mox autem conjunctio *que* ab Harlej. 2.

§. 11. *Nocturnos visus inter se consules contulerunt*] *nocturnos visos* Gaertn. Tum *inter consules contulerunt* Haverk. *inter se consules tulerunt* Leid. 1. *contulere* Leid. 2. et Lovel. 1.

Placuit ad averruncandam Deûm iram victimas caedi] Et hic mutatam Livii linguam indicant iidem codices, ubi legitur *averruncandae Deûm irae.* GELEN. Intrusit Andreae editio post *irae* nihili vocabulum *caussa.* Pal. vero sec. MS. *gratia.* uterque malo exemplo. at pessimo Campanus audaciam nobis testatam reliquit suam, edita scriptura, *placuit ad avertendam Deûm iram victimas caedi.* l. 10, 23. *Prodigiorum averruncandorum caussa supplicationes in biduum senatus decrevit.* GEBH. *ad averruncandam Deorum iram* Lovel. 4. *ad averuncandam Dei iram* Harlej. 2. quomodo etiam, unica nempe litera *r*, hoc nomen scribitur apud Fest. v. *veruncent.* ubi tamen *verruncent* in Mstis esse Vossius testatur. *caussa averruncandae Deûm irae* Leid. 2. *averruncandae Deûm irae gratia* Haverk. *averruncandae Deûm irae caussa* edd. Rom. anni 1472. et Parm. ex qua ipsa varietate, vocem *caussa* vel *gratia* a librariis insertam, non a Livio profectam esse, satis constat. Similiter autem alibi interpolare soliti sunt. V. infra ad 31, 12, 4. *avertendae Deûm irae* Lovel. 2. 5. Portug. Gaertn. Klock. et Haverk. *avertendam Deûm iram* Fragm. Hav. a m. 2. cujus loco quid a m. 1. scriptum fuerit, deprehendi non potest. Videtur tamen id fuisse, quod Gelenius probavit, et nunc receptum est. Sed *avertendae* ex glossa atque enarratoris expositione receptum est. *averruncare* enim vulgo *avertere* et *verruncare*, *vertere* exponuntur apud Varr. Fest. Nonium, et alios. Pari modo etiam infra variant codd. 10, 23, 1. V. de ea voce Vossii Etym. ling. Lat. v. *Averruncare*, et Brisson. 1. de Form. p. 57. Eadem voce utitur etiam Cato de re rust. c. 142. *Uti tu morbos visos invisosque, viduertatem, vastitudinemque, calamitates, intemperiasque, prohibessis, defendas, averruncesque.*

Eadem, quae somno visa fuerant, portenderentur, alteruter consulum fata inpleret] *somnio visa fuerant* Florent. Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. sollemni scribarum variatione. V. supra ad 2, 36, 4. infra ad 9, 9, 14. Viros doctos ad Sueton. Caes. 45. et Arntzen. ad Aur. Vict. de Vir. Inl. 7, 10. *per somnum videre* dixit Justin. 1, 4. *Per somnum vidit, ex naturalibus filiae vitem enatam. per quietem videre*, quod tantumdem valet, 1, 9. *Per quietem vidit, fratrem suum Smerdim regnaturum.*

responsa aruspicum insidenti jam animo tacitae religioni congruerunt; tum, adhibitis legatis tribunisque, et imperiis Deûm propalam expositis, ne mors voluntaria consulis exercitum in acie ter-
reret, comparant inter se, ut, ab utra parte ce- 13
dere Romanus exercitus coepisset, inde se consul

et Curtius 9, 8, 26. *Per quietem vidisse se exponit speciem draconis.* *in quiete videre* Livius 21, 22, 6. *in somnis videre* Valer. Max. 1, 7, ext. 10. *Vidit in somnis comitem suum orantem.* Ubi v. Vorstium, et Torren. ut et ad 2, 4, 5. Apud Ciceronem locutio illa saepius obcurrit, *somno visa erant* Lovel. 4. *somno visa fuerat* Gaertner. Tum *portenderetur* Leid. 1. Lovel. 1. et Harlej. 1. *partemderetur* Florent. *portenduntur* Gaertner. Deinde *alterutrum consulum* Voss. 2. et Lovel. 3. *alterius consulum* Haverk. et a m. 1. Portug. in quo tribus ultimis prioris vocis literis notae adjectae indicant, librarium emendandum censuisse *alter consulum.* Tandem *facta impleret* Lov. 1. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. de quo scribarum lapsu v. ad 3, 40, 9. *facta in plebe* Florent. *facta imploret* Haverk. Liv. 1, 7, 11. *Accipere se omen, impleturumque fata, ara condita atque dicata, ait.* Paullo ante *simul* deficit in Lovel. 2. Tum *ex eis*, pro *extis*, legunt perperam edd. ante Mediol. anni 1505. cujus lectionem *extis* deinde Aldus recepit.

§. 12. *Responsa aruspicum insidenti jam animo tacitae religioni congruerunt*] *aruspicum responsa* Lovel. 2. *responsa auruspicum* Lovel. 2. 3. et Portug. *aurispicum* Lovel. 5. *arispicium* Leid. 1. *haruspicum* Florent. V. Cl. Corte ad Sall. Catil. 47, 2. et ad Plinii 2. Ep. 20, 4. quaeque infra notantur hoc lib. c. 9, 1. De vera orthographia vocis v. Voss. in Etym. ling. Lat. et Dausquej. in Orthogr. utramque in v. *Aruspex.* Hinc *tam*, pro *jam*, Voss. 2. et Leid. 1. V. ad Liv. 21, 11, 12. Deinde *taciti* Haverk. Praeterea *congruerentur* Harl. 2. Mox *trinisque*, pro *tribunisque*, Harlej. 1. Hinc vocula *et* exsulat a Portug. et Haverk. quorum prior etiam *impiis*, pro *imp'iis* id est *imperiis*, praefert. *etiam periis* habet Florent. a m. 1. *etiam peritis* a manu altera. Vox autem *Deûm* deficit in edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Ne mors voluntaria consulis exercitum in acie terreret] *mors voluntaria alterius consulum* Portug. Gaertn. et Haverk. *mors voluntaria consulis alterius* Lovel. 2. [*voluntaria alterius consulis* Veith.] *mors voluntaria consulum* Voss. duo, Leid. 2. et Lovel. 1. 3. ac 5. de quo lapsu v. ad 10, 10, 2. Insuper *in aciē* Portug. et Haverk.

§. 13. *Comparant inter se, ab utra parte cedere Romanus exercitus coepisset*] *comparavit inter se* Lovel. 4. Tum *ab utraque parte* Leid. ambo, Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. paullo ante ad §. 10. et infra hoc lib. c. 10, 8. etiam 9, 40, 8. et 10, 19, 9. (* c. 37, 14.) Hinc *exercitus Romanus* Lovel. 2. V. supra ad c. 2, 4. Sed nihil interesse puto. Tandem *exercitus cum coepisset* Fragm. Hav. a m. 2.

Inde se consul devoveret pro po-

14 devoveret pro populo Romano Quiritibusque. Agitatum etiam in consilio est, ut, si quando umquam severo ullum imperio bellum administratum esset, tunc uti disciplina militaris ad priscos redi-
15 geretur mores. Curam acuebat, quod adversus Latinos bellandum erat, lingua, moribus, armorum

pulo Romano Quiritibusque] *sese consul devoveret* Lovel. 3. *sese consules devoverent* Voss. 2. *consul devoveret*, pronomine omisso, Leid. 1. *se consul devovere* Gaertn. et Fragm. Hav. *se consul devovisset* Harlej. 2. Deinde *pro populo Romano Quiritibus*, sine conjunctione *que*, Lovel. 1. et Klock. quomodo hic absque vitio scriptum esse, testatur Brisson. 1. de Formul. p. 62. At reliqui copulam *que* servant, licet in aliis quidam eorum aberrent. Nam *populo Romano Quiritibusque*, neglecta praepositione, legunt Lovel. 3. et Gaertn. *pro bello Romano Quiritibusque* Haverk. *pro rep. Quiritibusque* Lovel. 2. De hoc errore v. infra ad 38, 58, 6.

§. 14. *Agitatum etiam in consilio est*] Ita, pro *in concilio*, Gronov. scribendum monuit infra 44, 2, 5. eamdemque lectionem anno 1665. in contextum recepit, cujus auctoritatem recte Cl. Hearne secutus est. Neque aliter, uno Gaertn. excepto, praeferunt codd. mei, nisi quod *Agitatumque etiam in consilia est* habeant Portug. a m. 1. et Haverk. *in consilio* etiam edd. Rom. anni 1472. et Parm. pro quo postea demum *in concilio* substitutum est.

Ut, si quando umquam severo ullum imperio bellum administratum esset, tunc uti] Vide in eadem sententia posita, cum unum sufficeret, *ut* et *uti*. Quod si bene habet, certum indicium est, auctores non tam anxie locutos: quemadmodum id quoque, quod continuo sequitur, in accusativo aït, *quod adversus Latinos bellandum erat*. Reliqua, quae sequuntur, in nominativo dixisse videtur. Quamquam, ubi eam distinctionem incipias, merito haesites: neque enim satis clarum est. GLAR. Malim *tunc utique*, quod est, tunc omnino, tunc maxime. alioquin vacet necesse est aut *ut*, aut *uti*. SIG. Haec est omnium MSS. codicum et editorum scriptura. Contra tamen censet aut legendum *tunc utique*, aut alterutram particulam demendam Sigonius. Falso. nam tales particulae saepius in prolixiore sententiae tractu iterantur. Sic reperi l. 30, 43. in Pall. pr. ac sec. MSS. *ut uti praetor Romanis hiis imperaret*. GEBH. *ut* vacat, quemadmodum saepe alibi. V. quae ad Florum 2, 6, 19. notata sunt. Adde Liv. 5, 21, 15. leg. 6. §. 1. D. de Contrah. emt. Malasp. ad Cic. 3. ad Attic. ep. 5. et Gronov. ad Liv. 3, 64, 10. DUK. Utramque particulam *ut* et *uti* constanter agnoscunt omnes scripti; quare posterior cum Sigonio in *utique* mutanda non est, neque Glareano mirum esse debuerat, ambas in eadem sententia poni, aut inde efficiendum erat, auctores non tam anxie locutos esse. Saepe enim scriptores perspicuitatis caussa particulam *ut* repetiisse, cum inter illam et ver-

genere, institutis ante omnia militaribus congruentes: milites militibus, centurionibus centuriones, tribuni tribunis compares collegaeque, iisdem praesidiis, saepe iisdem manipulis permixti fuerant.
per haec ne quo errore milites caperentur, edicunt 16
consules, ne quis extra ordinem in hostem pugnaret.

bum ad eam referendum multa interjiciuntur, soliti fuerunt; quod inprimis Livio familiare est. V, ad 22, 11, 4. Pro ea autem loco posteriori hic usurpatur *uti*, quemadmodum infra illo 22, 11, 4. *Edictoque proposito, ut, quibus oppida castellaque inmunita essent, uti in loca tuta commigrarent.* ita enim ex optimorum codd. fide ibidem legendum videtur. Contra pro ea priori loco *uti* adhibetur 3, 64, 10. *Hi tum uti, quos sibi collegas cooptassint, ut illi legitimi eadem lege tribuni plebei sint.* Ceterum *severo illu imperio bellum* Florent. pro quo manu altera factum est *illud.* Tum *administratum esse* Gaertn.

Disciplina militaris ad priscos redigeretur mores] Nec pejus foret *exigeretur.* Suetonius Julio 65. *Non enim ubique ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coërcebat, tum maxime exactor gravissimus disciplinae.* Tiberio 19. *Disciplinam acerrime exegit.* J. FR. GRON. Non moveo *redigeretur. Redigere* ubique dicitur de rebus, quae in pristinum statum restituuntur. Caesar 1. B. Civ. 96. *Rem ad pristinam belli rationem redegit.* Liv. 3, 9, 10. *Quam placatam reconciliatamque Patribus de integro in antiqua redigi mala.* Florus 2, 18, 11. *Redacto in disciplinam milite.* Suet. in Aug. 35. *Senatorum adfluentem numerum deformi et incondita turba ad modum pristinum et splendorem redegit.* DUK. *Disciplina militari* Leid. 2. Tum *reduceretur* Voss. 1. Lovel. 1. 5. Portug. et Hearnii Oxon. N. in marg. Vulgatum, pro quo stant alii codd. mutare non sustineo.

§. 15. *Curam acuebat, quod adversus Latinos bellandum erat*] *Cura acuebat* Lovel. 2. Tum *adversus Latinos bellum erat* Lovel. 5. Mox *moribus ac morum genere* Gaertn. Ceterum incertum putat Glareanus, ubi majori interpunctione distinguendum sit. Illos tamen sequi malo, qui eam voci *congruentes* subjiciunt, priora praecedentibus *adversus Latinos* cohaerere existimantes.

Collegaeque iisdem praesidiis, saepe iisdem manipulis permixti fuerant] *collegae atque* Lovel. 2. et 3. *collegaque* Fragm. Hav. Deinde voces *praesidiis, saepe iisdem* deficiunt in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. Cui errori caussam praebuit τοῦ *iisdem* repetitio. voces tantum *saepe iisdem* non adparent in Haverk. Paullo ante *centuriones centurionibus* Lovel. 2. Portug. et Haverk. dictionibus alio ordine propositis, quod magis convenire forte existimarunt, quod eodem ordine praecedat *milites militibus*, et mox sequatur *tribuni tribunis:* quasi id variare Livio integrum non foret.

§. 16. *Ne quo errore milites caperentur*] *neque errore* Florent.

1 VII. Forte inter ceteros turmarum praefectos, qui exploratum in omnes partes dimissi erant, T. Manlius consulis filius super castra hostium cum suis turmalibus evasit, ita ut vix teli jactu ab sta-
2 tione proxima abesset. ibi Tusculani erant equites.
praeerat Geminus Metius, vir tum genere inter suos,

§. 1. *Inter ceteros turmarum praefectos*] *inter exteros* Lovel. 4. Tum *pugnarum* Lovel. 5. et Portug. in contextu. Deinde *praefectis* Leid. 1. *profectos* Portug. In verbis proximis *missi*, pro *dimissi*, Haverk. V. infra ad 38, 13, 10. Tum *supra castra hostium*, pro *super*, Leid. 2. et ed. Parm. V. quae infra notantur ad 23, 36, 6.

Ut vix teli jactu ab statione proxima abesset] Pall. codd. MSS. tres *ita ut vix teli jactu*. GEBH. Particulam *ita* addidimus ex Thuan. tribus Pall. duobus Voss. Helm. *evasit ita, ut vix*. J. FR. GRON. Eamdem particulam defendunt ex meis Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 1. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et omnes Hearnii Oxonienses. Tum *teli ictu* Voss. 1. et Leid. 1. sed ambo a m. 1. in utroque enim suprascriptum est *jactu*. V. ad 26, 40, 10. *jactu* nunc quidem exstat in Fragm. Hav. sed in fine ejus vocis erasa penitus est litera, ut olim *jactus* sive *jactum* scriptum fuisse videatur. Deinde *a statione proxima* Gaertn.

§. 2. *Praeerat Genutius Metius*] Quidam ex Valerio Max. [2, 7, 6.] restituerunt *Geminius*; at haud scio, quam bene. Neque enim codicum fides magnopere me movet vel hujus vel illius auctoris. GLAR. Meminit hujus etiam Valerius. Sic [*Geminius Metius*] vet. lib. SIG. Expresse ita [*Geminius Metius*] vocat hunc Pal. sec. In pr. ac tert. *Geminus* appellatur. Andreae editioni *Genutius*. Campani *Gemnius*. GEBH. Flor. *Geminus Maecius*. Rott. et Helm. *Geminus Mettius*. Voss. uterque *Geminus Metius*. In quo consentiunt, id non videtur insuper habendum: etsi apud Valerium Maximum quoque *Geminio Metio*. J. FR. GRON. *Geminus Metius* Leid. 2. Lovel. 1. 3. Klock. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *Geminius Mecius* Lovel. 3. *Geminus Mecius* Leid. 1. *Genuti Metius* Harlej. 2. *Gemicius Metius* Lovel. 2. Reliqui *Geminius Metius*, quomodo primus Aldus edidit; licet autem in sequentibus *Genutius* retinuerit, atque inter errata hoc loco ita etiam emendandum docuerit, recentiores tamen *Geminius* servarunt. *Geminus*, quod tot libris, et quidem plerisque optimis, defenditur, in contextum recepi; quamvis in his aliquid mutare anceps sit, quod nominum apud Latinos alia, quam apud Romanos, ratio sit. V. supra ad 1, 49, 9. *Metius* etiam vocatur apud Oros. 3, 9. *Manlius enim Torquatus filium suum, juvenem victorem, interfectoremque Metii Tusculani, nobilis equitis, et tum praecipue provocantis atque insultantis hostis, occidit*. Paullo ante *Tusculani ierant* Lovel. 2. sed ibi illud *i* initio vocis *erant* adcrevit ex fine praecedentis dictionis. V. supra ad 5, 37, 7.

Vir tum genere inter suos, tum factis, clarus] Vox *vir* deficit in

tum factis, clarus. Is ubi Romanos equites, in- 3
signemque inter eos praecedentem consulis filium, (nam omnes inter se, utique inlustres viri, noti erant) cognovit, *Unane*, ait, *turma Romani cum La-* 4
tinis sociisque bellum gesturi estis? quid interea consules, quid duo exercitus consulares agent? Aderunt in 5

Leid. 2. *vi tum genere* praefert Fragm. Hav. a m. 1. *virtutum genere* Haverk. *vir tamen genere* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 22, 17, 5. *vir cum genere* Voss. 1. Lovel. 4. et Gaertn. V. ad 6, 23, 3. *vir cum gemine* Florent. a m. 1, pro quo deinde emendatur *germine*. Praeterea *fatis* Leid. 1. V. ad 3, 40, 4.

§. 3. *Omnes inter se, utique inlustres viri, noti erant*] *uti illustres* Lovel. 2. Tum *noverant* Harlej. 2. omnesque edd. usque ad Mediol. anni 1505. V. ad 23, 29, 16.

§. 4. *Unane, ait, turma Romani cum Latinis sociisque bellum gesturi estis*] *Unave* Lovel. 5. V. ad 5, 28, 5. Tum *turma Romanorum* Voss. 2. a m. 1. Deinde *cum Latinis sociis*, omissa conjunctione *que*, Lovel. 3. Mox *quid intra consules*, pro *interea*, Voss. 2. et Lovel. 3. V. mox ad §. 7.

§. 5. *Aderunt in tempore*] *Aderunt et tempore* Harlej. 2. et priscae edd. pro quo recte *in tempore* substitutum est Mediolani anno 1505. et ita reliqui codd. Recte. *in tempore* est tempore commodo, opportuno: quae locutio Livio familiarissima est. 2, 47, 11. *Spreta in tempore gloria interdum cumulatior redit.* c. 48, 5. *Ni K. Fabius in tempore subsidio venisset.* 4, 40, 6. *Consulem aut in tempore pugnam inisse, aut firmasse subsidiis aciem.* 9, 28, 15. *Et in tempore magister equitum hostium terga invadit.* c. 37, 6. *Telum aliud occultum scituros in tempore.* 22, 25, 15. *Se in tempore et sine ignominia servasse exercitum.* ubi etiam quaedam exempla vide. 32, 16, 12. *Nuncios mittebat, se in tempore adfuturum.* 33, 18, 5. *In tempore mille Achaei pedites cum centum equitibus supervenerunt.* c. 19, 6. *In tempore Punicum bellum terminatum erat.* 34, 18, 2. *Nisi in tempore subventum foret.* c. 29, 4. *In tempore Quinctio rex Eumenes et classis Rhodiorum supervenerunt.* V. quae notavi etiam ad Sil. Ital. 11, 8. Omissa praepositione, *tempore* est apud Ovid. Epist. 4. Her. 109.

Tempore abest, aberitque diu Neptunius heros.

Utrumque etiam Graecis in usu fuit, vel τῷ καιρῷ, ut apud Evang. Marc. 12, 2. *Καὶ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον*, vel ἐν καιρῷ apud Lucam Evang. 12, 42. *Διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον*. *Καιρὸς* enim temporis opportunitatem notat. Auson. in ludo septem Sapient.

Et Pittacum dixisse fama est Lesbium
Γίγνωσκε καιρόν. Tempus ut noris, jubet.
Sed καιρὸς iste tempestivum tempus est.

Et cum illis aderit Jupiter ipse, foederum a vobis violatorum testis] Pall. duo, pr. ac tert. *et tum aderit Jupiter*. GEBH. *secum illis*

tempore, Manlius inquit, *et cum illis aderit Jupiter ipse, foederum a vobis violatorum testis, qui plus potest,*
6 *polletque. Si ad Regillum lacum ad satietatem vestram pugnavimus, hic quoque efficiemus profecto, ne nimis*
7 *acies vobis et conlata signa nobiscum cordi sint.* Ad ea Geminus, paullulum ab suis equo provectus, *Visne igitur, dum dies ista venit, qua magno conatu exercitus*

aderit Jupiter Florent. *et cum aderit Jupiter* Leid. 1. *et tum aderit Jupiter* Lovel. 3. [Veith.] *et cum illis erit Jupiter* Voss. 1. ac Lovel. 5. *et cum illis Jupiter* Leid. 2. ac Lovel. 1. *et Jupiter*, reliquis omissis, Voss. 2. Mox voces *a vobis* non comparent in Leid. 1.

§. 6. *Efficiemus profecto, ne nimis acies vobis et conlata signa nobiscum cordi sint*] Vet. lib. *ne quid minus, quam acies vobis* etc. SIG. Redolet haec lectio [*ne quid minus, quam acies*] officinam Sigonii, quam tamen ipse non infitiatur. Pall. duo, item totidem edd. priscae *ne nimis acies vobis et collata signa* etc. GEBH. Quicquid bonorum codicum videre licuit, *ne nimis acies vobis et collata signa nobiscum cordi sint.* Quod quidem longe antefero vulgato commento libri Sigoniensi. Cicero 7. ad famil. ep. 16. *Quod in Britannia non nimis φιλοθέωρον te praebuisti, plane non reprehendo.* 2. in Verrem [28.] *Monet hominem, ne nimis judicio Sacerdotis et causae confidat.* J. FR. GRON. Quae lectio Sigonio, eadem etiam Cl. Hearnio obvia fuit in Oxon. B. et L. 2. Sed eamdem in nullo meorum inveni; quamvis tamen pauci quidam non longe ab ea discedant. Nam *efficiemus, ne quid profecto minus acies* legunt Lovel. 5. et Portug. *efficiemus, ne quid profecto ne minus acies* Haverk. *efficiemus, ne quis profecto nimis acies* Leid. 2. et Voss. 1. *efficiemus profecto, ne quis nimis acies* Lovel. 1. *efficiemus profecto, ne quid nimis acies* Gaertn. quae lectio non displiceret, si plures aut integriores codd. eam probarent. Eleganter enim τὸ *quid* additur particulae *ne* per pleonasmum, etiam apud Livium. Ita 3, 21, 3. *Patres quoque, ne quid cederent plebi, et ipsi L. Quinctium consulem reficiebant.* 42, 24, 4. *Deprecaretur senatum, ne quid communibus inimicis criminantibus se crederent.* et alibi. Huc etiam pertinet *ne quid nimis* apud Terent. in Andr. 1, 1, 34. Deinde *signa nobis concordi sint* Leid. 1. De locutione *cordi esse* v. ad 30, 17, 12. *signa nobiscum cordi essent* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Verba *hic quoque efficiemus* desunt in Klock. Paullo ante *ad societatem vestram* Gaertn. et Fragm. Hav. *ad satietatem nostram* Voss. 2. Lovel. 3. 5. et Haverk.

§. 7. *Ad ea Geminius, paullulum ab suis eo provectus*] *Gemi* Lovel. 4. *Genutius* Harlej. 2. *Gemitius* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. cujus codex L. 2. praefert *Geminus*; neque aliter etiam Voss. duo, Leid. 1. Lov. 3. 5. Harlej. 1. Florent. Klock. et Fragm. Hav. V. supra ad §. 2. Tum *paullum* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *paullo* Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et

moveatis, interea tu ipse congredi mecum, ut nostro duorum jam hinc eventu cernatur, quantum eques Latinus Romano praestet? Movet ferocem animum juve- 8
nis seu ira, seu detrectandi certaminis pudor, seu inexsuperabilis vis fati. oblitus itaque imperii patrii, consulumque edicti, praeceps ad id certamen agitur, quo, vinceret, an vinceretur, haud multum

Haverk. Hinc *a suis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *eo provectus* primum inveni in edd. Cl. Jac. Gronovii, sive ita edi voluerit, sive lectio illa ex errore operarum admissa sit; quod eo verisimilius videtur, quod nullam mutationis rationem in notis proposuerit, et non tantum *equo* servent omnes priores excusi, sed et Leid. duo, Florent. Lovel. quinque, Harlej. ambo, Klock. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Ex reliquis codd. nihil variantis lectionis adfertur, licet collati sint cum ed. Clerici; qui Jac. Gronovii scripturam recepit. Infra 23, 47, 2. *Provectusque ante stationes equo, Tauream nomine compellavit.* unde etiam patet, neque lectionem Leid. 2. *profectus* recipiendam esse. hoc lib. c. 38, 12. *Quum, turma una longius provecta, accepissent, impedimenta Romanorum procul ab armatis stare.* Saepe autem eas voces in Mstis commutari, infra videbimus ad 21, 2, 4.

Dum dies ista venit, qua magno conatu exercitus moveatis] Iidem codd. Pall. duo MSS. *exercitus moveritis*. GEBH. Ita et Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *ista dies venit, qua magno conatu* alio ordine Fragm. Hav. *dies iste venit, qua magno conatu* Lovel. 5. *dies ista venit, quā magno conatu* Lovel. 3. *dies ista venit, antequam magno conatu* Lovel. 2. *dies ista venit, qua magno conatu* Florent. V. ad 1, 16, 7. Mox *intra*, pro *interea*, Voss. 2. et Lovel. 1. V. paullo ante ad §. 4. Tum *ingredi*, pro *congredi*, edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Nostro duorum jam hinc eventu cernatur, quantum eques Latinus] *nostrum duorum* Lovel. 4. et Neapol. Latinii. Male. V. supra ad 7, 40, 9. *utero duorum* Gaertn. *nos duorum* Florent. Tum *hinc* deficit in Lovel. 2. Deinde *quantum equis Latinus Romano praestet* Haverk. *praestat* Lov. 4. *praestetur* Gaertn. V. ad 39, 22, 8.

§. 8. *Seu detrectandi certaminis pudor*] *detractandi* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et ed. Parm. V. infra notata ad 34, 15, 9. Mox *inexsuperabilis vis facti*, pro *fati*, Leid. 1. Harlej. 1. et Florent. a m. 1. V. supra ad 3, 40, 9. et mox hoc cap. ad §. 12. *inexsuperabilius facti* Gaertn.

Praeceps ad id certamen agitur, quo, vinceret, an vinceretur] *ad id praeceps certamen agitur* Portug. Et ita etiam Lovel. 5. nisi quod *praeces* habeat. *praeces in certamen agitur* Haverk. *praeceps adit certamen agitur* Fragm. Hav. Praeterea *quod vinceret, an vinceretur* Florent. V. ad 36, 33, 3. *quo veniret, an vinceretur* Leid. 1. *quo vinceret, aut vinceretur* Neapol. La-

9 interesset. equitibus ceteris velut ad spectaculum
submotis, spatio, quod vacui interjacebat campi,
adversos concitant equos: et, quum infestis cuspi-
dibus concurrissent, Manlii cuspis super galeam ho-
10 stis, Metii trans cervicem equi elapsa est. Circum-
actis deinde equis, quum prior ad iterandum ictum
Manlius consurrexisset; spiculum inter aures equi

tinii. Non probo. Supra 4, 40, 9. *Desertus sis, an deserueris consulem exercitumque? victi denique simus, an vicerimus?* 6, 28, 5. *Adeo ut in incerto fuerit, et apud ipsos exercitus et Romae, vicissent, victine essent.* Ita saepe altera dubitandi particula subprimi solet. V. supra ad 2, 8, 8. et Cortium ad Plinii 3. Ep. 10. Tum *inter se*, pro *interesset*, Klock. Paullo ante *oblitus itaque imperii consulum edicti*, reliquis omissis, Lovel. 1.

§. 9. *Spatio, quod parvi interjacebat campi, adversos concitant equos*] Msti habent *quod vacui interjacebat campi*; non *parvi campi*. GELEN. Praeter Harlej. 2. *parvi* defendentem, reliqui omnes *vacui campi* probant. Neque aliter legunt edd. Rom. anni 1472. Parm. Tarvis. utraque, ac quaedam aliae. Silius Ital. 4, 273.

— — — *vacuo poscebat proelia campo.*

Deinde *adversus concitantem equos* Florent. *adversus concitant equos* Voss. 2. *aversos concitant equos* Portug. et Haverk. V. supra ad 2, 31, 6. Paullo ante *militibus*, pro *equitibus*, Hearnii Oxon. C. quod forte ex interpretatione profluxit. V. ad 10, 29, 10. Dein *velut spectaculum summotis* sine praepositione Florent. Infra 23, 47, 3. *Jam Romani ad spectaculum pugnae ejus frequentes exierant.*

Metii trans cervicem equi elapsa est] G. *Metii* Portug. quasi vellet *Geminii*, aut *Gemini Metii*. Sed *C. Metii* Gaertn. et Haverk. *Maecii*, vel *Mecii* Florent. Leid. 1. Lovel. 5. Harlej. 1. et Gaertn. V. supra ad §. 2. Praeterea *lapsa est* Florent. Male. Neque melius paullo ante *subter galeam*, pro *super*, ed. Mogunt. aliaeque paucae. V. infra ad c. 9, 5.

§. 10. *Quum prior ad iterandum ictum Manlius consurrexisset*] *cum surrexisset* Lovel. 1. *concurrisset* Lovel. 2. quasi nempe *consurgere* haud recte de uno dici posset. At ita infra 45, 7, 5. *Consurrexit consul, et, jussis sedere aliis, progressusque paullum, introeunti regi dextram porrexit.* Ita *consalutare* pro salutare supra inlustravi ad 1, 7, 1. *conlaudare* ad 7, 41, 3. Ejus autem generis similia saepe obcurrunt. Mox *in aures equi*, pro *inter*, Leid. 2. et Lovel. 5. V. de hoc errore ejusque origine ad 38, 57, 6. Tum *confixit*, pro *fixit*, unus Haverk.

Ad cujus vulneris sensum quum equus, prioribus pedibus erectis] *sensus* Haverk. *a cujus vulneris sensu* Lovel. 4. et ita Florent. a m. 2. quum *a cujus vulneris sensum* antea scriptum fuisset. Illud autem *a sensu* exponi posset ob sensum. V. ad 24, 30, 1. Reliqui tamen vulgatum servant, quod et ipsum probum est. Deinde se-

fixit. ad cujus vulneris sensum quum equus, priori-
bus pedibus erectis, magna vi caput quateret, ex-
cussit equitem: quem cuspide parmaque innisum, 11
adtollentem se ab gravi casu, Manlius ab jugulo, ita
ut per costas ferrum emineret, terrae adfixit. spoliis- 12
que lectis ad suos revectus, cum ovante gaudio
turma in castra, atque inde ad praetorium ad pa-

quens vox *quum*, sive *cum*, deficit in Portug. quam intercepit similitudo ultimae syllabae vocis praecedentis. Hinc *equis* Lovel. 1. et 5. *equum* Gaertn. Tum *pedibus ereptis* Lovel. 1. frequenti librariorum lapsu. V. supra ad 3, 5, 7. Mox *caput* non adparet in Haverk. *extruxit* autem, pro *excussit*, est in Fragm. Hav. Curtius 3, 11. *Jamque, qui Darium vehebant, equi, confossi hastis et dolore efferati, jugum quatere, et regem curru excutere coeperant.* Silius 9, 595.

Exstimulata gravi sese fera tollit ad auras
Vulnere, et erectis excussum cruribus alte
Pone jacit volvens reflexo pondere turrim.

§. 11. *Cuspide parmaque innixum, adtollentem se ab gravi casu*] *parma cuspideque innixum* Lovel. 4. *cuspide parmaque inmixtum* Voss. 2. et Fragm. Hav. Hinc *tollentem se* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *attollentemque se* Florent. a m. 2. Lovel. 4. et Haverk. *tollentemque se* Hearnii Oxon. N. in margine. Liv. 10, 36, 11. *Manus ad coelum adtollens.* Silius 10, 259.

Sic ait, atque aegrum coeptanti adtollere corpus
Arduus insurgens totum permiscuit ensem.

Praeterea *a gravi casu* Leid. 2. Lovel. 1. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. qui iidem codd. ultimo tamen excepto, mox etiam praeferunt *a jugulo*. *a gravi casu* etiam editi usque ad Gronov. *a jugulo* autem iidem Aldo antiquiores.

Ita ut per costas ferrum emineret, terrae adfixit] *ita ut hastae ferrum* Lovel. 2. *ita ut costas ferrum* Leid. 1. vox *ferrum* deficit in Portug. [*ut hastae ferrum per costas* Veith.] Tum *immineret* Harl. 2. et Fragm. Hav. *eminus* Florent. a m. 2. *emitteret* Lovel. 2. 4. et Neapol. Latinii. Sed nihil muto. Quod Livius *eminere*, Silius dixit *exstare* 7, 627.

Exstabat fixo quod forte cadavere ferrum.

Deinde *terrae* omittitur in Lovel. 4. Male. Supra 4, 19, 5. *Adsurgentem ibi regem umbone resupinat, repetitumque saepius cuspide ad terram adfixit.* 29, 2, 15. *Circa regem pilo terrae adfixum.*

§. 12. *Spoliisque lectis ad suos revectus*] *spoliis lectis* Lovel. 1. Deinde *ad suos revectis* Lovel. 2. et Leid. 1. Mox *ut castra*, pro *in castra*, Portug. Tum *deinde*, pro *inde*, Harlej. 2. et editiones Frobeniana anni 1535. antiquiores. V. ad Livii 36, 24, 10. Insuper *ad praetorem*, pro *ad praetorium*, Lovel. 4.

trem, tendit, ignarus fati futurique, laus an poe-
13 na merita esset, *Ut me omnes, inquit, pater, tuo*
sanguine ortum vere ferrent, provocatus equestria haec
14 *spolia capta ex hoste caeso porto.* Quod ubi audivit
consul, extemplo, filium aversatus, concionem clas-

Ignarus fati futuri, laus an poena merita esset] Malui sequi veterem lectionem, nempe sic: *ignarus facti futurique, laus an poena merita esset.* GELEN. *ignarus facti futurique* vet. lib. At *fati* malim, hoc sensu: ignarus fatalis futuri supplicii, sive laus, sive poena a se merita esset. Sic etiam ante [hoc cap.] *Praeceps ad id certamen agitur, quo, vinceret, an vinceretur, haud multum interesset.* Et *Movet juvenis animum inexsuperabilis vis fati.* SIG. *ignarus fati futurique* verissime habent Pall. duo, nisi quod τὸ *que* culpa librariorum non nihil divulsum sit. Paullo superius *Movet ferocem animum juvenis seu ira, seu detrectandi certaminis pudor, seu inexsuperabilis vis fati.* Male ergo vetustiores editiones *ignarus facti futuri, quae laus an poena merita esset.* GEBH. *facti* defendunt Gelenius, Doujatius, et Hearnius. Non scio, quomodo defendi possit. *Nescius* et *Ignarus fati,* vel *futuri* nusquam non leguntur. Virgil. 10. Aen. 501.

Nescia mens hominum fati sortisque futurae.

Fatum et *Factum* saepissime permutari, notum est. DUK. *ignanus facti futurique, laus an poena* Leid. duo, Harl. 1. Klock. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *ignarus facti futumquae, laus an poena* Florent. *ignarus facti futuri, quae laus an poena* Lovel. 4. et Fragm. Hav. *ignarus fati futuri, quae laus an poena* Harlej. 2. et Haverk. *ignarus fati futuri, laus an poena* Lovel. 2. *ignarus futurique, laus an poena* Voss. 2. Eadem lectio, quae Gelenio, placuit etiam Doujatio, qui hoc argumento illam defendebat, quod *fatum* a *futuro* non differat; at *factum* ac *futurum* recte obponantur. Verum *fatum* et *futurum* hic non obponuntur, sed conjunguntur eodem modo, quo *fatum* et *sors futura* in loco Virgilii, a Cl. Dukero laudati. *fatum* autem et *factum* infinitis locis in libris scriptis commutantur. V. hoc cap. ad §. 8.

§. 13. *Ut me omnes, inquit, pater, tuo sanguine ortum vere ferrent*] Pall. duo *ortum referrent.* sec. *ortum vere referrent.* GEBH. *ortum referrent* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 1. et Haverk. [Veith.] *ortum vere referrent* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Sed prima syllaba τοῦ *referrent* adscita est ex fine vocis praecedentis. V. ad 37, 41, 5. *ferre* hic est dicere, praedicare. V. supra ad 4, 45, 7. *ortum vere ferant* Oxon. C. apud eumdem Hearnium.

Equestria haec spolia capta ex hoste caeso porto] *eques tria haec spolia*, voce una perperam in duas divisa, Lovel. 1. et 2. Tum vox *capta* deficit in Harlej. 2. Portug. et Haverk. Praeterea alio ordine *ex caeso hoste* Harlej. 2.

§. 14. *Extemplo, filium aversatus*] *adversatus* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. solita scribarum aberratione. V. supra ad 3, 12, 9. c. 50, 5. 4, 12, 8. 7, 41, 6. hoc lib. c. 12, 1. et Gel.

sico advocari jussit. quae ubi frequens convenit, 15
Quandoque, inquit, *tu*, *T. Manli*, *neque imperium consulare*, *neque majestatem patriam veritus*, *adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti*, *et*, 16
quantum in te fuit, *disciplinam militarem*, *qua stetit ad*

Burmann. ad Ovidii 1. Fast. 5. Mox *avocari*, pro *advocari*, Lovel. 2. quae et ipsa verba saepe confunduntur. V. supra ad 1, 6, 1. 4, 61, 3. 7, 2, 11. hoc libro c. 23, 11. et aliis locis.

§. 15. *Quandoquidem*, *inquit*, *tu*, *T. Manli*] Voss. recentior, *quando*, *inquit*. Sed Flor. Rott. Voss. prior *quandoque*, *inquit*. Id haud dubie Livianum. V. 9, 10, 9. J. FR. GRON. *quando*, *inquit* Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. [Veith.] *quandoque*, *inquit* Leid. 1. quae lectio quidem superest etiam in Voss. 1. ut Gronov. monuit; ultimae tamen syllabae *que* adjectae postea sunt notae, quibus librarii indicant, aliquid perperam exaratum atque inducendum esse: ut in eo quoque a m. 2. emendatum sit *quando*, *inquit*. Quod servari posset, quum passim *quando* pro *quandoquidem* apud Livium obcurrat. V. ad 40, 9, 1. Quum tamen id, quod Gronovius probavit, ab integrioribus codd. defendatur, etiam verius esse existimo; praesertim quoniam Livius illud *quandoque* saepius hoc sensu usurparit. V. supra ad 1, 24, 3. et c. 31, 4. Praeterea *tu*, *inquit*, *T. Manli* Lovel. 4. *inquit*, *tu*, *L. Manli* Fragm. Hav.

Neque majestatem patriam veritus, *adversus edictum nostrum*] *majestatem patriae* Voss. 1. et Lovel. 1. *majestatem patris* Leid. 2. *paterna majestas* dicitur Justin. 10, 2. *Poenas parricidii Diis paternae majestatis ultoribus dedit*. *nec majestatem patriam* Lovel. 4. Deinde *adversus dictum nostrum* Leid. 2. quomodo etiam supra peccatum erat in uno cod. 7, 35, 2. V. etiam infra ad 9, 14, 2. At supra dixit c. 6, 16. *Edicunt consules*, *ne quis extra ordinem in hostem pugnaret*. *Edictum* autem praetoris et imperatoris esse, observat Donat. ad Terent. Eun. 4, 7, 36. Mox *in hoste pugnasti* Harlej. 2. et edd. vett. usque ad Mediol. anni 1505. quae *in hostem* restituit, quemadmodum non tantum eam secuti editores receperunt, sed et reliqui codd. praeferunt. *in aliquem pugnare* Livio familiarissima est locutio, passim apud eum obvia.

§. 16. *Qua stetit ad hanc diem Romana res*] *in qua stetit* Lovel. 3. Male. Supra 4, 40, 9. *Haec pro virtute tua fideque*, *qua una hoc bello respublica stetit*, *dicenda tibi sunt hodie*. ubi alia exempla vide. Ennius in Fragm. p. 127.

Moribus antiquis res stat Romana vireisque.

Deinde *usque ad hanc diem* Voss. 2. Lovel. 3. et Hearnii Oxon. N. in margine: quod ex glossatoris interpretatione natum esse, nullus dubito. Saepius enim *ad* pro usque ad a Livio aliisque usurpari solet. Exempla v. ad Epit. Liv. 102. Insuper *ad hanc diem Romanam persolvisti* Florent.

In eam necessitatem adduxisti, *ut aut reipublicae mihi*, *aut mei*

hanc diem Romana res, solvisti, meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut reipublicae mihi, aut mei meo-
17 *rumque obliviscendum sit; nos potius nostro delicto plectemur, quam respublica tanto suo damno nostra peccata luat. triste exemplum, sed in posterum salubre juven-*
18 *tuti, erimus. Me quidem quum ingenita caritas liberûm, tum specimen istud virtutis, deceptum vana imagine de-*

meorumque obliviscendum sit] *in hanc necessitatem* Portug. et Hawerk. Tum *aut reipublicae inde, aut mei* Voss. 2. et Lovel. 3. *aut reipublicae aut mei* Fragm. Hav. Deinde *mei meorumve* Harlej. 1. *mei meorum* Leid. 1. Lovel. 5. et Harlej. 2. Tandem *obliviscende sit* Lovel. 2.

§. 17. *Nos potius nostro debito plectemur*] Tò *debito* etiam ed. Tarvis. praefert. forte legendum *nostro merito plectemur*. Mstum habet *nostro delicto*. KLOCK. *nostro debito* est in edd. antiquioribus, pro quo Mogunt. Aldus, omnesque recentiores *nostro delicto* substituerunt; quod mihi itidem in omnibus codd. scriptis obvium fuit, nisi quod alio ordine *delicto nostro* sit in uno Lovel. 2. Id vero probum est, quare suam Klockio conjecturam relinquo. Praeterea *plecterem* Lov. 5.

§. 18. *Quum ingenita caritas liberûm, tum specimen istud virtutis*] *tum ingenita caritas* Voss. duo, Lovel. 1. 2. 3. 5. et Portug. V. ad 6, 23, 3. *tum ingenti caritas* Fragm. Hav. a m. 1. pro quo deinde emendatum est *tum ingens caritas*. Male. Infra 41, 18, 3. *Ne in metu quidem feritatis ingenitae obliti, saeviunt in praedam.* Tum *caritas liberorum* Lovel. 2. Sed infra v. ad 22, 22, 5. Deinde *te speciem istam virtutis* Florent. a m. 1. pro quo interpolatum deinde est *te specie ista virtutis*. *speciem* etiam perperam ed. Parm. V. infra ad 38, 17, 20.

Deceptum vana imagine decoris in te movet] *una imagine* Lovel. 1. a m. 1. et quaedam ex antt. edd. sollemni aberratione. V. postea hoc lib. c. 27, 2. Tum *decoris mei* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *moveret* Lovel. 2. V. ad 39, 52, 6. *monet* Voss. 2. V. ad 35, 35, 5.

§. 19. *Sed quum aut morte tua sancienda sint consulum imperia*] *Si cum aut morte tua* Lovel. 3. *Sed aut cum morte tua* ed. Rom. anni 1472. *Sed aut cum morte sua* Parm. Tum *sentienda* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Harl. 1. et Fragm. Hav. *sarcienda* Lovel. 4. Vulgatum rectum est. Liv. 25, 16, 6. *Nisi imperatoris et ejusdem hospitis proditi capite ac sanguine foedus cum hostibus sanxisset.* Curtius 10, 8. *Monere non destitit, jus imperii Perdiccae morte sanciendum esse.*

Ne te quidem, si quid in te nostri sanguinis est] Ita edidit Cel. Jac. Gronovius, supra testatus ad l. 2, 16, 9. patrem ita legendum censuisse, licet *nec te quidem* in omnibus scriptis repererit. Sane mihi etiam illud *nec te quidem* constanter obcurrit non modo in prioribus excusis, sed insuper in omnibus scriptis codd. V. supra ad 1, 10, 3. et locis ibi enumeratis, in quibus *nec quidem*, pro *ne quidem*, perpe-

coris, in te movet. Sed quum aut morte tua sancienda 19
sint consulum imperia, aut inpunitate in perpetuum ab-
roganda; ne te quidem, si quid in te nostri sanguinis
est, recusare censeam, quin disciplinam militarem, cul-
pa tua prolapsam, poena restituas. I, lictor, deliga
ad palum. Exanimati omnes tam atroci imperio, 20
nec aliter quam in se quisque destrictam cernentes

ram Msti praeferunt, adde supra 3, 63, 10. 5, 6, 1. c. 38, 9. 6, 12, 8. c. 18, 4. c. 26, 5. 8, 32, 13. c. 33, 12. 9, 3, 3. c. 4, 16. (*27, 18, 9.) illis vero, qui simili errore loca scriptorum liberarunt, Cel. Gronov. ac Burmann. ad Suet. Tiber. 15. et Cortium ad Sallust. Jug. 51, 5. Praeterea *nec te siquidem* Haverk. Tum *si quid uite nostre sanguinis est* Lovel. 5. *si quid nostri in te sanguinis est* Harlej. 2. Mox *recursare censeam* Lovel. 3. *recusare censeant* Fragm. Hav. Hinc *qui disciplinam* Lov. 3. *quid disciplinam* Voss. 2. *quin* deficit in Leid. 2. Insuper alio ordine *tua culpa* edd. Rom. ann. 1472. et Parm. quae *restituat* etiam praeferunt, pro *restituas*.

I, lictor, deliga ad palum] Formula frequentissima in suppliciis aut alia leviore poena sumenda. Pall. duo, et Andreae editio male exterunt τὸ *I*. Pejus Pal. sec. *Hunc lictor deliga ad palum.* Infra 1, 9, 11. *I, lictor, deme vincula Romanis.* GEBH. Formulae hujus alie exempla v. apud Brisson. 5. de Form. p. 482. Imperativum *I* omittunt Voss. 2. Lovel. 1, 3. et edd. vett. ante Aldum. Interdum etiam in simili formula omittitur. Infra 26, 16. 3. *Lictor, viro forti adde virgas.* Alibi tamen saepissime additur, ut docent exempla a Brisson. d. l. laudata. Eamdem etiam servant reliqui scripti, nisi quod ejus loco *Hunc* habeant Lovel. 2. 5. Portug. et Haverk. [Veith.] *Ii* Harlej. 1. *iij.* Leid. 1. Pari modo *Agedum* usurpatur Liv. 9, 16, 18. *Agedum, lictor, excide radicem hanc.* Non numquam illud *I* omitti a librariis supra vidimus ad 1, 26, 11. V. etiam ad 9, 11, 13.

§. 20. *Exanimati omnes tam atroci imperio*] *Examinati* Florent. et ed. Parm. sollemni scribarum errore. V. ad 37, 3, 2.

Nec aliter quam in se quisque districtam cernentes securim] *destrictam* legendum est ex sententia virorum doctorum, de quo monui ad Flori 2, 2, 17. et sic Rychius et Gronovius in Tacito omnibus locis ediderunt, ubi antea *districti gladii, districta tela* legebatur: nec tamen e Mstis, nisi semel ex uno, quem laudat Gronov. ad 12. Ann. 51. In Caesare quoque ubique, ut puto, in prima syllaba tertia vocalis est, non secunda: nec quisquam, quod sciam, in eo varietatem scripturae observavit. V. 1. B. Gall. 25. 1. B. Civ. 46. 47. et 75. DUK. *Non aliter quam is se quisque* Harlej. 2. *non aliter quam ipse quisque* Lov. 5. V. supra ad 3, 9, 5. *non aliter quam in se fixo quisque* Gaertn. Tum *destrictam* Voss. 2. Lov. 3. et ed. Parm. quod in contextum admisi. V. J. Fr. Gronovium simili macula Livium liberantem ad 27, 13, 9. ubi semper hoc sensu ita legendum monet; *distringi* enim fore inpediri. Et ita apud Caesar. 2. B. Gall. 25. *gladiis de-*

securim, metu magis, quam modestia, quievere.
21 Itaque, velut emerso ab admiratione animo, quum silentio defixi stetissent; repente, postquam cervice caesa fusus est cruor, tum libero conquestu coortae voces sunt, ut neque lamentis, neque exsecrationi-
22 bus parceretur: spoliisque contectum juvenis cor-

strictis, pro *districtis*, legunt Bongars. pr. Voss. et Egmond. codices; et 1. B. Civ. 47. codex Petav. Adde Cel. Duker. ad Flori 2, 2, 17. Viros doctos ad Valer. Max. 2, 9, 6. 3, 1, 1. Oudendorp. ad Frontin. 1, 8. in princ. et quae notavi ad Silii 17, 164. ubi docui inter alia, fructus arboribus *destringi*, non *distringi*. Quae locutio ope cod. Sangerm. aliquoties Columellae reddenda est, ubi hodie in vulgatis edd. eodem modo peccatur. Ita 12. de re rust. 18. *Nec minus falculae et ungues ferrei quam plurimi parandi et exacuendi sunt, ne vindemiator destringat uvas.* c. 47. *Viridis feniculi semina et lentisci destricta et purgata in urceolo habeto.* paullo post eodem cap. *Oliva pausea et orchita quum primum ex albo decoloratur, fitque luteola, sereno coelo manu destringitur.* c. 50. *Trimodiae satoriae, quibus destricta bacca suscipitur.* Mox adhuc eodem cap. *Eadem ratione, qua superius, destringenda erit olea, et statim exprimenda.* Quorum locorum secundum ita jam edidit Commelinus. Duo etiam loca Colum. ex 4, 24. et 29. simili errore ex ingenio liberavit Doct. Oudend. l. l. quorum priori conjecturam ejus firmat iterum cod. Sangerm. altero ita etiam Commelin. vulgavit. Praeterea *securum* Florent. a m. 1. pro quo postea emendatum est *securem*; quod servant ex meis Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 1. et Fragm. Hav. V. ad 9, 16, 17. [*quisque cernentes strictam securim* Veith.] Mox verbis sequentibus *victu*, pro *metu*, Haverk. et *quieverunt*, pro *quievere*, Gaertn.

§. 21. *Velut emerso ab admiratione animo*] Particula *velut* deficit in Lovel. 4. Tum *emenso* praefert Haverk. Solent autem voces *emensus* et *emersus* in Mstis commutari. V. (* ad 21, 43, 9.) Freinsh. ad Flori 3, 10, 22. et viros doctos ad Ovidii 3. Fastor. 309. Mox *consilio*, pro *silentio*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. Vox autem *repente* non adparet in Fragm. Hav.

Cervice caesa] V. Varr. 7. de LL. [p. 87.] l. 9. [p. 142.] et Donat. [Calphurn.] ad Terent. Heaut. 2, 3, 131. KLOCK. De voce *cervix* numero singulari v. etiam Vossium 4. Instit. Orat. 1, 8. [*libero conquestae cohortes sunt* Veith.]

Neque lamentis, neque exsecrationibus parceretur] Duae priores voces desunt in Flor. et Lov. 4. omissae negligentia scribarum ob repetitionem vocis *neque*. V. ad 9, 11, 11. Tum *parcerent* est in Harlej. 2. V. ad 38, 40, 1.

§. 22. *Funus ullum concelebrari potest, structo extra vallum rogo*] *celebrari* Florent. Lovel. 4. Portug. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. B. *concelebrare* utitur Livius supra 1, 9, 7. *Quantoque adparatu tum sciebant aut poterant, concelebrant.* Tum *exstructo* Lovel. 1. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. in margine. *extracto* Leid. 2. Mox *concremaretur* Harlej. 2. et edd. vett.

pus, quantum militaribus studiis funus ullum concelebrari potest, structo extra vallum rogo cremaretur: Manlianaque imperia non in praesentia modo horrenda, sed exempli etiam tristis in posterum essent.

VIII. Fecit tamen atrocitas poenae obedientio- 1
rem duci militem: et, praeterquam quod custodiae

usque ad Froben. qui anno 1535. *cremaretur* primus dedit. *cremarentur* Gaertn.

Non in praesentia modo horrenda, sed exempli etiam tristis in posterum] Notissimus loquendi Latinis scriptoribus modus: quare perperam Pal. sec. *exemplis etiam tristibus*. Andreae ed. *exemplis etiam tristitia*. GEBH. *exemplis etiam tristia* non tantum edd. Rom. anni 1472. et Parm. sed et Harlej. 1. *in exemplum etiam tristia* Lovel. 2. *exemplis etiam tristibus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Haverk. *exemplis etiam tristis* Leid. 1. Sed recte Gebhardus vulgatum praefert. Infra 44, 6, 14. *Supererat* etc. *in Macedoniam ad Dium per medios evadere hostes; quod* etc. *ipsum ingentis difficultatis erat*. Praeterea *non praesentia modo* Gaertn. *non in praesentiam modo* Flor. a m. 1. pro quo postea datum *non in praesenti modo*. Quod infra etiam occurrit: 34, 35, 11. *Daret talenta centum argenti in praesenti, et quinquaginta talenta in singulos annos*. Quum tamen id non nisi in optimo quidem, sed ex interpolatione, eoque uno tantum cod. supersit, vulgatum praefero, quod etiam Livio est familiarissimum. Ejus quaedam exempla supra v. ad 2, 44, 2. Adde 21, 57, 4. *Id unum maxime in praesentia desiderabatur*. 22, 60, 4. *Si quibus argentum in praesentia deesset*. 24, 22, 4. *In praesentia legatos ad Andranodorum mitti placere*. et eodem cap. §. 11. *Si in praesentia tempori cessisset*. c. 28, 7. *Ut non utique in praesentia bellum cum eis geratur*. c. 29, 3. *Levaverunt modo in praesentia velut corpus aegrum*. c. 45, 8. *Neque enim pro hoste, neque pro socio in praesentia habitum*. c. 48, 8. *Facturos se in praesentia, quod vellet*. 25, 15, 3. *In praesentia duo millia equitum cum legatis mittit*. 28, 5, 10. *In praesentia, quae maxime urguebat res, Peparethum praesidium urbi mittit*. 29, 10, 3. *Neque usum ejus ullum in praesentia esse*. 30, 36, 6. *Non tam noscendi in praesentia, quam deprimendi hostis caussa*. V. etiam infra ad 33, 13, 13. Paullo ante *Manliana imperia*, sine conjunctione *que*, Harlej. 2. et vett. edd. Prima autem adscivit eam Mediol. anni 1505. tum Ascens. anni 1513. et 1516. Aldin. et pleraeque eam secutae.

§. 1. *Fecit tamen atrocitas poenae obedientiorem duci militem*] *Fecit ante atrocitas* Voss. 2. *Fecit tum atrocitas* Lovel. 2. V. infra ad Liv. 22, 17, 5. Deinde *obedientem* Harlej. 2. et editi ante Aldum.

Et, praeterquam quod custodiae vigiliaeque] Prima vocula deest in Harlej. 2. et edd. vett. quam demum adscivit ed. Mediol. anni 1505. hinc Ascens. anni 1513. et 1516. Aldin. ac reliquae pleraeque. Omittitur deinde τὸ *quod* in Lovel. 5. a m. 1. sed elisum est a vocis proximae syllaba finali. V. ad 37, 54, 4. Tum *vigiliae custodiaeque* Harlej. 2. eae-

vigiliaeque et ordo stationum intentioris ubique curae erant, in ultimo etiam certamine, quam de-
2 scensum in aciem est, ea severitas profuit. Fuit autem

demque mox memoratae vett. edd. In sequentibus *intentioris ubique erant curae* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Haverk. *intentioris ubique curent* Florent.

In ultimo etiam certamine, quum descensum in aciem est, ea severitas profuit] *et in ultimo etiam* Harlej. 2. cum editt. vett. ante Mediol. anni 1505. Tum *in acie est* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Gaertn. *in acie*, ultima voce omissa, Lovel. 2. Deinde *ea securitas* Lovel. 5. *profuit* autem non comparet in Haverk.

§. 2. *Fuit enim civili maxime bello pugna similis*] Vet. lib. *Fuit autem civili*. et recte. Est enim novae narrationis initium. SIG. Quasi vero nunc Livius causam ederet, cur ista severitas profuerit. Helm. Rott. Voss. duo *Fuit autem civili*. J. FR. GRON. Similiter praeferunt Florent. Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 1. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses, quorum tot testium fide in contextum recepi. Tum *civilis maxime bello* Leid. 1. *civili bello maxime* Lovel. 2. Hinc *similis pugna* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Haverk. *civili bello pugna maxime similis* Harlej. 2.

Adeo nihil apud Latinos dissonum ab Romana republica, praeter animos, erat] Communiter dicit, arma, ordines, manipulos, omnia eadem fuisse Latinis. Sed quod est *ab Romana republica*, in scripto optimo libro saltem erat *ab Romana re*. Et malim. LIPS. 2. de Milit. Rom. Dial. 3. Lipsii liber *ab Romana re*. GEBH. Lipsii emendationem Gruterus in ultimae ed. contextum recepit, eamque ex meis probat Florent. Reliqui plerique *republica*, vel *rep*. servant; quod quum Hearne nominatim sibi in Oxon. N. obvium memoret, reliquorum autem non meminerit, eos *Romana re* legisse indicat. Saepius *resp*. sive *respublica*, et *res* inter se commutantur. V. infra hoc lib. ad c. 31, 2. Id autem eo facilius hic committi potuit, quod vox sequens, a litera *p* ordiatur. Praeterea *n' apud Latinos dissonum* Lovel. 2. *nihil apud Latines nihil dissonum* Haverk. Tum *praeter animus* Harl. 2. Ceterum praeter Lipsium, cujus expositionem inserui notis, hoc caput Livii inlustrat etiam Franc. Patric. in re milit. Rom. part. 4.

§. 3. *Clipeis antea Romanis usi sunt. deinde, postquam stipendiarii facti sunt, scuta pro clipeis fecere*] Quales *Romani clipei* fuerint, exponit pluribus l. 6. Polybius. Eum enim credo esse *clipeum*, quem πάρμην vocat [c. 20.] *scutum* vero, quod θυρεόν [c. 21.] SIG. Hic nisi *clipeum* a *scuto* distinguamus necesse est, a sensu aberremus. Sed et Livius 1, [43, 2.] primae classi imperatum dicit esse *clipeum cum galea, ocreis, lorica*; secundae *pro clipeo scutum, et praeter loricam eadem omnia*. Ubi Dionys. Halic. 4. Ant. Rom. [p. 221.] pro *clipeo* ἀσπίδα Graece scribit, pro scuto θυρεόν. Igitur *clipeus* rotundus erat, ut Virgilio auctore intelligi potest, qui 3. Aen. [637.] praegrandem

autem civili maxime bello pugna similis. adeo nihil apud Latinos dissonum ab Romana re, praeter animos, erat. Clipeis antea Romani usi sunt: deinde, 3
postquam stipendiarii facti sunt, scuta pro clipeis

Cyclopis oculum comparat clipeo Argolico: oculi autem figura rotunda est.

> *Argolici*, inquit, *clipei*, *aut Phoebaeae lampadis instar*.

Scutum formae oblongae majusque clipeo. Itaque pro *clipeo* secundae classi datum *scutum* est, quod sine lorica essent, ut scutum et clipei et loricae loco esset, et totum corpus protegeret. 8. Aen. [682.]

> — — *scutis protecti corpora longis*.

Hinc et θυρεὸν Graeci vocant, quod referat similitudinem forium, quae longiores, quam latiores solent esse. *Stipendiarii* hic in Livio sunt, qui stipendia merent. Dicit enim Romanos scutis usos esse, ex quo stipendium militibus constitutum fuit; antea enim sine stipendio militabant. TURNEB. 11. Advers. 27. Ab capite petit et ab alto. Sed quod tamen ait de clipeis, non sic capiendum, quasi solis iis antea usi: imo vero et scutis: (ipse in Serviano censu docuit) sed quod post stipendia instituta solum usi sunt scutis, antea etiam clipeis. Postea docebo 3. de Mil. Rom. Dial. 2. LIPS. 2. de Mil. Rom. Dial. 3. *ante* Portug. V. ad 40, 12, 3. *ante ea* Haverk. V. ad verba seq. Praeterea *clipeis* etc. *Romani usi sunt* Lovel. 2. 4. 5. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Mediolanenses annorum 1480. 1495. 1505. Ascens. annorum 1513. 1516. 1530. Mogunt. Colon. anni 1525. Cervicorni, et Paris. anni 1529. Pleri que reliqui codd. et edd. praeferunt *Clipeis antea Romanis usi sunt* usque ad Gronov. qui *Romani* reposuit. Sed ejus loco Hearnius iterum ac Clericus *Romanis* revocarunt. Patricius etiam de re milit. Rom. part. 4, 1. *Romanis* tuetur, et docet, Latinos, antequam clade ad lacum Regillum accepta stipendiarii Romanorum facti essent, in bello gestasse clipeos ovatos, quibus et Romanos usos fuisse ex censu Tulliano primae classis constat; eos autem clipeos ideo *Romanos* vocari, quia Romulus initio Argolicis clipeis uti solebat, quos scutis Sabinis postea mutavit, teste Plutarcho in Rom. p. 30. Clericus etiam hanc pro ea lectione rationem reddit, quod agatur de Latinis, qui ex foederatis *stipendiarii* facti sunt, non de Romanis. Sed Latinos Romanis stipendiarios factos esse, multo minus clade ad lacum Regillum hanc poenam ipsis impositam fuisse, ex nullo scriptore constat. Certe Dionys. Halic. qui reliquis uberius historiam hanc narravit, nihil aliud, quam unum hoc, narrat 6. Ant. Rom. p. 358. *Εὗρόν τι παρὰ τῆς βουλῆς τὴν ἀρχαίαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν, καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς ὑπὲρ τούτων ποτὲ γενομένους διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν ἀνενεώσαντο*. Quid autem vetusto foedere, quod vel Tarquinius Superbus vel antea Tarquinius Priscus cum Latinis composuit, convenerit, v. supra ad 7, 12, 7. Quod itaque pace virorum doctorum fiat, probo lectionem, quam Gronovius recepit, *Romani usi sunt*, et existimo, Livium hic non de

fecere: et, quod antea phalanges similes Macedonicis, hoc postea manipulatim structa acies coe-

Latinis, sed de Romanis agere. Id enim indicant verba seq. hoc cap. *Scribebantur autem quatuor fere legiones* etc. *alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur, qui ea tempestate hostes erant Romanis, eodemque ordine* (quo nempe Romanos aciem instruxisse supra dixerat) *instruxerunt aciem.* Et cap. seq. *Instructis, sicut ante* (nimirum hoc cap.) *dictum est, ordinibus, processere in aciem.* Neque etiam adsentior eidem Clerico, cui *scutum* gerere minus honorificum videbatur, quam gerere *clipeum*, quod Romae prima classis clipeum, secunda scutum gerebat; aliam enim, et longe veriorem, ejus rei rationem adtulit modo Turnebus, Ceterum neque eumdem Turnebum in eo sequor, quod *stipendiarios* hic Livio esse putet, qui stipendia merent. Sunt enim, qui stipendium solvunt. V. Cl. Duker. ad Flori 3, 20, 8. Et eo sensu *vectigalem ac stipendiariam Italiam Africae facere* Livius infra dixit 24, 47, 5. (*22, 54, 11.) Praeterea *dein* habet Leid. 1. V. ad 3, 3, 6. Tum *stipendiarii* non adparet in Voss. 2. ut nec *sunt* in Harlej. 2. Fragm. Hav. a m. 2. et omnibus edd. ante Aldum. Illud *sunt* etiam erasum est in Florent. in quo a m. 1. ut et in Leid. 1. voci sequenti *scuta* postponitur. *sunt facti* alio ordine habet Gaertn. Denique *facere*, pro *fecere*, est in Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. a m. 1.

Et, quod antea phalanges similes Macedonicis, hoc postea] Quando *antea?* Nam sub Romulo jam Legio, atque etiam Manipuli. Quid ergo vis? credo hoc. Manipulos quidem fuisse, sed non in acie divisim et distincte stetisse; concurrisse per totas legiones, sive, ut ipse appellat, phalanges. Nam et in ipsa illa Macedonum phalange discrimina sua et sectiones erant usque ad Centurias, Decurias: sed in acie juncta omnia et devincta. Tale igitur fuisse vult olim. In Athenaeo lego l. 6. Ἔλαβον δὲ καὶ περὶ Θυῤῥηνῶν τὴν ςαδίαν μάχην φαλαγγηδὸν ἐπιόντων. *Acceperunt et a Tyrrhenis statariam pugnam, per phalanges incedentibus.* Agit de iis, quae Romani a variis gentibus ad se traxerint. Sed hoc *per phalanges ingredi*, sive φαλαγγηδὸν, aliter equidem acceperim, quam primo sonat. Nec enim vult, credo, legiones ipsas ab Etruscis sumtas: sed magis manipulos, aut sectionem potius divisionemque per manipulos in pugna. Nec aliter ego interpretor τὸ φαλαγγηδὸν, quam *manipulatim.* LIPS. de Milit. Rom. 2. Dial. 3. Nisi fuit: *et quae antea phalanges similes Macedonicis, haec postea.* V. in Senecam ad Marciam 19. J. FR. GRON. Partem emendationis Gronovianae probant, *haec* pro *hoc* legentes, Lovel. 5. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. Quum tamen et optimi, et maxima etiam pars codicum stent pro vulgata scriptura, atque ipse Gronov. ad d. l. Senecae fateatur, utrumque genus loquendi ferri posse, nihil mutandum arbitror. V. etiam supra ad 2, 38, 5. Ad haec vocula *et* deest in Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *ante* legit Lovel. 5. *ante ea* Haverk. V. ad verba praecedentia. Deinde *phalangis similes Macedonicis* Leid. 2. et Lovel. 1.

Hoc postea manipulatim structa acies coepit esse] Iterum rogo, Quando *postea?* incuria tua est,

pit esse. Postremo in plures ordines instrue- 4
bantur. ordo sexagenos milites, duos centurio-

(audeo dicere) Livi, quod non explicasti. Quin tu natare mihi in tota ista re videris, nec vel cum aliis scriptoribus, vel tecum satis consentire. Age, de Manipulis hoc quale est? Enimvero Manipuli statim ab urbe condita fuerunt, imo ante ipsam. Romuli primum tirocinium belli, et cum eripiendo fratri Remulo pastorum manum collegit, Manipulos habuit, ut fatentur prisci omnes, qui haec exsecuti. Illi ipsi Manipuli centenum hominum fuerunt. In Collectaneis de Origine Romana [c. 22.] *Romulus, coacta pastorum manu, eaque in centenos homines distributa, perticas manipulis foeni varie vinctas dedit. Unde institutum, ut postea milites, qui ejusdem signi essent, Manipulares vocarentur.* Plutarchus [in Rom. p. 22.] eadem: et diserte illam totam manum facit συλλελογισμένην εἰς ἑκατοστύας, *divisam ordinatamque in centurias.* Ovidius 3. Fast. [117.]

Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Unde maniplaris nomina miles habet.

At enim desierunt postea fortasse Manipuli. Imo tu ipse, Livi, renovas, et jam sub rege Tarquinio agnoscis 1, [52, 6.] *Miscuit manipulos ex Latinis Romanisque.* Quae tamen mixtio non diuturna fuit, etsi habuit suas causas: metum, ut opinor, a Latinis, si soli et seorsim ordinarentur. Quin et sub primis statim consulibus ponis, atque etiam numerose, et discretos, 2, [11, 8.] *Consulum alter T. Lucretius porta Naevia cum aliquot manipulis militum est egressus.* Atque adeo universe, nec falso, affirmas 9, [17, 10.] *Disciplinam militarem, jam inde ab initiis urbis, in artis perpetuis praeceptis ordinatae modum venisse.* Ita sane ab ipsis initiis et Romulus decem Manipulos in classe quaque instituit, et Tullus Hostilius fortasse digessit magis et perpolivit. De quo Florus 1, 3. *Hic omnem militarem disciplinam artemque bellandi condidit.* Sed quid tamen hic pro te? quod ante dictum; non negare te de Manipulis, sed de eorum secretione in pugna, deque intervallis inter singulos, quae postea (Etruscorum fortasse exemplo ex Athenaeo) sunt instituta. LIPS. de Milit. 2. Dial. 3. MS. ab alia manu *manipulatim structa* 1. et 11. *acies coepit esse.* Lego igitur et sequentia, *postrema in plures ordines instruebatur.* KLOCK. Nihil huic conjecturae praesidii in scriptis meis, nisi quod *instruebatur* probent Portug, Haverk. et Gaertn. Sed nihil mutandum. Verba enim, quae sequuntur, *Postremo in plures ordines instruebantur* recte mox exponet Lipsius. *struebantur* habet Leid. 2. Utraque locutio proba est. V. ad 41, 51, 3. Sequor itaque omnes reliquos codices, vulgatam lectionem servantes. Praeterea *manupantatim structa* Lovel. 3. Livius 2, 53, 1. *Alii alia manipulatim excurrunt.* 23, 42, 10. *Jam ne manipulatim quidem, sed latronum modo, percursant totis finibus nostris.*

§. 4. *Postremo in plures ordines instruebantur*] Ergo *Ordo* aliud Livio, quam *Manipulus* est, quod nexus orationis poscit, aut potius cogit. Primo in Phalanges, inquit, divisa acies, postea in Manipulos, postremo et in plures Ordines. Quis gradationem hanc non vi-

nes, vexillarium unum habebat. prima acies ha-

det, et cum temporibus res distinctas? Nec enim vult, sectionem ibi ſtetiſſe: sed ipsius Manipuli factas duas partes, quos Ordines appellarunt. Itaque adjungit, quid sit Ordo. LIPS. de Milit. Rom. 2. Dial. 3. Omnis illa gradatio, et cum temporibus distincta res peribit, si recipimus Klockii conjecturam, quam ad verba praecedentia rejiciendam docui.

Ordo enim sexcenos milites] Quidam hoc in *sexagenos* mutarunt. Si certum sciremus, quid *ordo* hoc loco significaret, non erat difficile definire, quid legendum. At paulo poſt *quindecim ordines* vocat, longe dispari (si quidem illi recte mutarunt) significatione. Itaque nihil definio. Sicut nec illud *vexillum CLXXXIII homines erant*, quod iidem *CLXXXVI*. emendarunt. Vegetius sane l. 2. capitibus duobus 6. ac 8. cum hac Livii descriptione minime convenit; quare nos quoque ea de re plura dicere (quando haec non sunt noſtri propositi) supersedebimus. GLAR. Si *ordo* hic ipse Manipulus, quod vulgo volunt, cedo, quis manipulum tam exiguum (nisi forte in Triariis, de quibus non hic sermo) legit? Imo jam a Romulo centenarii illi, ut dictum; poſtea etiam auctiores. Non tamen nego, *ordinem* interdum pro manipulo sumi: quod in hac ipsa narratione alibi Livius: sed non hic, ubi palam diſtinguit. Quid ergo hic? idem, quod *centuriam* idem Livius appellat, Polybius *partem*. Ille *priorem* et *poſteriorem* in manipulo agnoscit, iſte *dextram* et *laevam*. Nec alio sensu *ordines petere* et *impetrare*; item *ordinis ductor*, pro centurione ipso. LIPS. de Milit. Rom. 2. Dial. 3. *Tò enim*, quod in antiquis edd. exſtat, in uno tantum obvium fuit Harlej. 2. nisi quod ejus loco *in* babeant Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. à m. 1. sed sine sensu. Recte itaque eam vocem Aldus, ejusque fide reliqui editores omiserunt. Et enim hic locus eſſe non potest. Deinde *sexcenos* in nullo non tantum scripto reperi, sed ne in aliis quidem editt. quam Ascens. anni 1513. 1516. et Paris. anni 1529. in quibus tamen ipsis *sexagenos* est in margine.

Duos centuriones, vexillarium unum habebat] Itane? hoc convenit et aequum est, ut in uno ordine duo sint centuriones? ut sexageni milites bis divisi, quaeque pars suum habeat? numquam factum, nec nisi hic lectum. Age, pergamus. Addit quindecim manipulos haſtatorum fuiſſe: ergo triginta ordines. Totidem principum. quid consequitur? in solis duabus claſſibus *centum viginti* centuriones fuisse. Haec talia sunt, ut color iis allini nullus poſſit ad fallendum. Equidem lectionem et diſtinctionem muto leviter: *Ordo sexagenos milites et duos, centurionem et vexillarium unum habebat*. Ipsa haec res fuit. Primum, vetus ille et Livii hic Ordo non *sexagenos* milites habuit, ut Polybii; sed duobus plures; *sexagenos* inquam *duos*. Palam id evincit Livii numerus infra, qui in tribus vexillis (sive ordinibus. Tot enim vexilla, quot ordines) *centum octoginta sex* milites ponit. Unde illi sex super rotundum numerum, nisi a duobus iſtis, qui redundant? Attende, clarum et firmum est. Secundo, feci *Centurionem et Vexillarium unum*. Nec hic aliquid ambigui. Ubi dux cumque, ibi vexillum: et Polybius diserte, *in quemque manipulum duos signiferos* ca-

stati erant, manipuli quindecim, distantes inter

pit, scilicet in ordine unum. LIPS. de Milit. Rom. 2, Dial. 8. Lipsius legit: *Ordo sexagenos milites et duos, centurionem et vexillarium unum habebat.* GEBH. Locus intricatus et corruptus in omnibus libris, quem tamen magna parte reparavit Lipsius. Igitur, ne nihil dicam, illius sententiam paucis proponam. Legendum est: *Ordo milites sexagenos duos, centurionem et vexillarium unum habebat.* nam cuique centuriae vexillum suum. Dein extra aleam est: *Prima acies hastati erant, manipuli decem.* non *quindecim*, quod inauditum. Ovidio [3. Fast. 128.] jam Romulus.

— Hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora.

Quia ergo totidem manipulorum Princeps, sine dubio mox legendum, *Hoc viginti manipulorum agmen.* non *triginta*. Consentiunt veteres, in omni legione, numeratis simul triariis, tantum fuisse triginta manipulos. Magis ambigua, quae sequuntur. De triariis Lipsius: *quia sub signis jam alii decem ordine locabantur.* Sed retineri videntur posse *ordines* pro manipulis; utcumque superius aliter acceperit: neque enim novum, veteres eamdem vocem in propinquo diversa vi satis usitata adhibere. Sic nec opus ejicere *τὸ ordo* in illis, quae subjunguntur: *ex quibus ordo unusquisque tres partes habebat.* Pergit Lipsius: *earum unamquamque primam, Pilum vocabant.* Tres enim partes in quoque facit ordine sive manipulo, triarios, rorarios, accensos. Pilum autem proprie triariorum, primae partis. Sed sunt, qui omnes triariorum ordines *Primospilos* putent vocitatos: ita ut primus ordo centuriaque *κατ' ἐξοχὴν primuspilus* et *centurio primipili* diceretur, quemadmodum *Hastatus* et *Princeps* simpliciter *κατ' ἐξοχὴν* primus hastatus, et primus princeps: proximus *secundus primuspilus*, inde *tertius primuspilus*, et sic deinceps. Quod si mavis, licet legere: *earum primam quamque primumpilum vocabant.* Denique legit Lipsius: *tribus ex vexillis constabat, centum octoginta sex homines erant.* nempe unusquisque ordo sive manipulus. non enim vexillum, quae singula singulis generibus attribuit, unum triariis, alterum rorariis, tertium accensis. Sic fuerint hastati mille ducenti quadraginta, ex quibus ducenti leviter armati; principes mille ducenti quadraginta, sexcenti viginti triarii, totidem rorarii totidemque accensi: in universum omnis legio quatuor millium trecentorum quadraginta. Eoque inferius legendum: *quatuor fere legiones quaternis millibus peditum*, non *quinis*. J. FR. GRON. Polyb. quoque l. 6, 22. singulis ordinibus singulos signiferos adsignat, id est, cuique manipulo duos. Lipsius tamen 2. de Milit. Rom. Dial. 8. putat, inde non necessario consequi, in singulis manipulis duo signa fuisse. DUK. Omnes codd. scripti et editi constanter vulgatum servant. Cum Gronovio tamen emendationem Lipsii veram puto. Doujatius hoc modo scribendum et interpungendum censet infra ad §. 14. hujus cap. *Ordo milites sexagenos, et duos centurionem et vexillarium habebat.* ut ita per *duos*, qui supra sexagenos erant in unoquoque ordine, intelligantur centurio et vexillarius. *τὸ unum* vero delendum putat, tamquam na-

se modicum spatium: manipulus leves vicenos milites, aliam turbam scutatorum habebat. leves autem, qui hastam tantum gaesaque gererent, vocaban-

tum ex ultima parte vocis *vexillarium*. Verum quum haec conjectura ejus illi argumento innitatur, describi hic a Livio legiones, quae ex quinque, non, ut Lipsius docet, quatuor millibus militum constabant, eo subruto ipsius etiam concidet conjectura. V. ad eum locum. [*ordoque sexagenos milites centuriones denos vexillarium* Veith.]

§. 5. *Prima acies hastati erant, manipuli quindecim*] Secus de Romana militia Polybius [l. 6, 18. et seqq.] quam hoc loco Livius agit: ita tamen, ut, quid ille sentiat, facilius, quam quid Livius, intelligi possit. Legionem enim quatuor millium peditum fuisse scribit. Eam vero in quatuor partes dividit: *Velites*, quos γροσφομάχους appellat, *Hastatos*, *Principes* et *Triarios*. primos natu minimos, extremos maximos, medios inter utrosque interjectos fuisse. praeterea *Triarios* sexcentos, *Principes* itemque *Hastatos* singulos mille et ducentos, *Velites* inde mille. Sin autem legio major fuit, tum praeter *hastatos* [*imo praeter* triarios] reliquarum trium partium numerum pro portione auctum fuisse, *Hastatos* praeterea in decem partes distributos, ac singulis earum *Centuriones duos* praefuisse, itemque in *Principibus* ac *Triariis*. *Velites* porro in partes aequales divisisse, iisque separatim *centuriones duos* praefecisse. partes has σπεῖραν, τάγμα, σημαίαν, praefectos ταξιάρχους, κεντουρίωνας nominat. Haec ille. Livius autem primam aciem *Hastatos* facit, id est, leves milites ac scutatos, in eamque pubescentes ad militiam omnes conjicit. alteram *Principes* una cum scutatis, quos *antepilanos* vocabant. Tertiam ex quindecim ordinibus constituit, quorum unusquisque tres partes haberet, earum unamquamque *primum pilum* vocabant: ex tribus vexillis constabat, *Triariorum*, *Rorariorum* et *Accensorum*. In nominibus autem *Ordo* et *Manipulus*, atque in summa militum ex verbis ejus concipienda mira obscuritas est. SIG. Turbidus hic Auctor, qui involvit et evertit dicta omnia in militia, aut dicenda. Ergone quindecim manipuli Hastatorum? totidem Principum? totidem Pilanorum: Sunt igitur in legione non *triginta*, ut prisci consensu volunt, sed manipuli *quadraginta quinque*. Si sequimur, ecce et Centurionum numerus atque ordo mutandus, et erunt in universum *nonaginta*. Id quoque contra scripta veteribus. At enim Livius aperte, et iterato. Nam et mox sequitur, *Hoc triginta manipulorum agmen*, de duabus classibus: et deinde *quindecim* iterum adduntur. Quid dicam aut expediam? Ades Critica, tu illa proba cum necessaria: et hic puto esse. Legam *manipuli decem:* aut, copula inserta, quae errorem genuerit, *manipulique decem*. Etsi quid de causa erroris quaero? nusquam magis aut crebrius, quam in numeris, peccatum. LIPS. 2. de Milit. Rom. Dial. 3. Lipsius *manipuli decem*, vel *manipulique decem*. GEBH. In vulgatam lectionem conspirant omnes codd. nisi quod *prima acie hastati erant* sit in Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Haverk Deinde quod *manipulum quindecim* legat Lovel. 3. *manipuli XX*. Lovel. 5. et quod vox *quindecim* desit in Klock. Recte tamen Gronov. ad

tur. Haec prima frons in acie florem juvenum pubes- 6
centium ad militiam habebat. Robustior inde aetas totidem manipulorum, quibus principibus est nomen,

verba praecedentia emendationem Lipsianam extra aleam esse dicit. Contra Doujatius infra hoc cap. ad §. 14. hoc loco *quindecim*, mox §. 7. *triginta* et *quindecim* adversus Lipsium defendit, ut obtineat, a Livio hic describi legionem, quae ex quinque millibus militum constabat: simul autem existimat, quum legio a quatuor millibus ad quinque millia augeretur, manipulos etiam, ordines, ducesque multiplicatos esse. Si quis autem velit, non ordinum ducumque numerum auctum, sed plures unicuique ordini sub unoquoque ductore milites adsignatos esse, eum facile vel ex Tacito refelli putat, apud quem in quinque aut amplius millium militum legione pristinum in unoquoque ordine retentum numerum liquet, sexagenorum nempe, 1. Ann. 32. *Repente lymphati destrictis gladiis in centuriones invadunt*. etc. *prostratos verberibus mulcent*, *sexageni singulos*, *ut numerum centurionum adaequarent*. Verum hic locus sententiam Doujatii non firmat, sed potius manifesti erroris convincit. Quum enim ea caussa redditur, cur sexageni milites singulos centuriones mulcarint, *ut numerum centurionum adaequarent*, indicat Tacitus, etiam suo tempore, quo numerus quatuor millium cujusque legionis auctus erat, tamen adhuc sexaginta tantum centuriones in quaque legione fuisse: quum autem duo ordines sive centuriae in quoque fuerint manipulo; sequitur pariter, triginta in legione manipulos, decem hastatorum, decem principum, ac decem triariorum fuisse. Sane Doujatii sententia de quindecim manipulis Hastatorum, totidemque et Principum et Triariorum toti antiquitati adversatur. V. Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 8. Mox *astantes*, pro *distantes*, Lovel. 4.

Manipulus leves vicenos milites, aliam turbam scutatorum habebat] *manipulus levis vicenos milites* omnes Msti, et edd. vett. Sed *levis* more antiquo pro *leves* scriptum est. Tum *aliam turmam* Harlej. 1. solito errore scribarum. V. ad 25, 16, 15. *ala turbam* Lovel. 2. Hinc *scutorum* Voss. 1. Leid. duo, Florent. Lovel. 1. Harlej. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Contrario errore *armatorum*, pro *armorum*, librarios in Livio dedisse, existimat Gronov. infra ad 22, 37, 7. *aliam turbam scutatam* Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2.

Leves autem, qui hastam tantum gaesaque gererent] MS. *leves iz qui hastam*; quod valet, *leves, id est, qui hastam*. KLOCK. Τὸ *autem* in omnibus meis constanter perstat. Deinde *cesaque*, vel *caesaque*, Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 3. 5. et Harlej. 1. *gessaque* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *gessamque* Fragm. Hav. Utroque modo *gaesa* et *gesa* scribi, existimat Dausquej. in Orthogr. parte sec. ea voce. Sed Voss. in Etym. Lat. ea voce, prius in antiquis, posterius in recentioribus tantum libris obvium esse docet. De gaeso plura notavi ad Silii Ital. 2, 444. In Florent. ex interpolatione, pro *gaesaque*, scriptum erat *gestabantque*. [in Venth. *telaque*.]

§. 6. *Haec prima frons in acie florem juvenum*] *Haec prima sors in aciem* Lovel. 2. *Haec prima foris in aciem* Florent. et Harlej. 2.

hos sequebantur, scutati omnes, insignibus maxi-
7 me armis. hoc triginta manipulorum agmen ante-

Haec prima in aciem foris Leid. 1. *in aciem* etiam Leid. 2. Lovel. 1. 5. et Gaertn. Tum in sequentibus *ac militum*, pro *ad militiam*, Voss. 2. Lovel. 2. 3. 5. Leid. 1. et Gaertn.

Quibus principibus est nomen, hos sequebantur] *quibus est nomen principibus* Voss. 2. Deinde *obsequebantur* Lov. 5. et Portug. Mox τὸ *maxime* non conspicitur in Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. Eadem vox, ut et sequens *armis* desunt in Gaertn.

§. 7. *Hoc triginta manipulorum agmen*] Mea voluntate *viginti*. LIPS. 2. de Milit. Rom. Dial. 3. V. supra ad §. 5.

Antepilanos adpellabant, quia sub signis jam alii quindecim ordines locabantur] Sic autem vocabant hastatos et principes in legione, quod essent ante triarios, qui *pilani* vocabantur, ut et M. Varro 4. de ling. Lat. [p. 24.] docet: sic enim scribit. *Hastati dicti, qui primi hastis pugnabant: pilani, qui pilis: principes, qui a principio gladiis, et post, commutata re militari, minus illustres sumuntur. Pilani triarii quoque dicti, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponebantur.* Et Ovid. 3. Fast. [128.]

— hastatos instituitque decem.
Et totidem princeps, totidem pilanus habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo.

Ceterum aut pro *quindecim* scribendum *novem*, aut, in vexilli numero error sit, necesse est. Nam cum in vexillo dicat esse centum octoginta sex homines, hi tres efficiunt ordines sexagenûm hominum cum suis centurionibus. nam in ordine duo erant. Sic tria vexilla efficiunt novem ordines, non quindecim: ex quibus acies postrema constabit, qua ordinem unum ex illis effici dicit, cujus pars una primum pilum dicebatur, id est, vexillum triariorum: ut proinde legendum esse suspicer: *novem ordines locabantur: ex quibus ordo unus, qui tres partes habebat, earum una, quam primum pilum vocabant, tribus ex vexillis constabat.* Nam nisi ita legatur, vix est, ut ordinum numerus cum vexillis convenire posse videatur. Haec tamen admonitioni ita sunt, ut non sine cautione lector amplectatur. TURNEB. 11. Advers. 27. Mire haec postrema involuta aut foedata. Si sana sunt, alia mente et ingenio opus (ego cedo) ad eliciendum aliquid sani. Transilit ecce a *Manipulis* ad *Ordines*, et, *alii*, inquit, *quindecem ordines*. Quid alii? quasi et Manipuli Ordines. Vide seriem, hoc evincit. Quid refutem, aut te teneam? sine fraude sententiae dictio mihi esto. Corrigo, *quia sub signis jam alii decem ordine locabantur*. Qui alii *decem*? nempe manipuli. Quomodo locabantur? *ordine* (ita lego) et *sub signis*. Cur hoc monet? nonne et alii sub signis? Ita, sed quia hoc postea immutatum, et Rorarii et Accensi (id est, levis armatura) sub nullis signis, ideo expresse addit *ordine* stetisse, (non sparsim in fronte, ad latera, aut per intervalla) idque *sub signis*. Qui veteris militiae firmiter sciens est, haec non refutabit. Quod si quis totam vocem *ordines* ejicit, per me licebit. LIPS. 2. de Milit. Rom. Dial. 3. Vocem *antepilanos* corruptam, ejusque loco *antesignanos* legen-

pilanos adpellabant, quia sub signis jam alii quindecim ordines locabantur: ex quibus ordo unus-

dum esse, existimat Franc. Patricius de Re milit. Rom. parte 4, 5. ad id tribus rationibus adductus. Prima est, quod vox illa, considerata ejus etymologia, non aliud significare possit, quam eos, qui ante pila stabant: id quod hic locum minime habere potest, quoniam ipsi hastati et principes pila gestabant, et triarii non pila, sed hastas gerebant. Secunda est, quod verba Livii, quemadmodum hodie leguntur, nullum habeant sensum, neque illud *quia jam sub signis* ullo modo cohaereat cum verbis his *antepilanos appellabant*. Tertia est, quod vox *antepilani* non reperiatur apud ullum auctorem, nec usquam apud ipsum Livium, si ab hoc loco discesseris, in quo ter vox illa occurrit. Patricio favet Leid. a. in quo scriptum est *antesignarios appellabant*. Verum, praeterquam quod non verisimile sit, alios omnes librarios pro notissima voce *antesignanos* dedisse minus notam *antepilanos*, idemque etiam cod. Leid. 2. infra c. 9, 14. ac c. 10, 5. ut et plerique reliqui Msti vel *antepilanos* legant, vel *antepilarios*, rationes insuper a Patricio adductae non satisfaciunt. Quod enim ad primam, quam dedit, adtinet, quamvis postea genera armorum mutata sint, id tamen negari nequit, olim triarios adpellatos esse *pilanos*, et primitus hastatos dictos esse, qui primi hastis, pilani qui primi pilis, principes qui a principio gladiis pugnabant, ut ex Varr. et Ovidio docuit Turneb. Eo igitur respectu hastati et principes dicti sunt *antepilani*, quia ante pila, ante milites pilis armatos in acie consistebant, ante pilanos, id est triarios, pugnam inibant; quamvis jam hoc tempore non tantum triarii pilis amplius non pugnarent, sed et contra ipsis hastatis ac principibus pila tributa essent: quemadmodum et *hastati* id nomen retinuerunt, licet loco hastarum pila accepissent. Quod ad secundam adtinet, ratio Livii, cur hoc triginta manipulorum agmen *antepilani* vocentur, recte adparebit, si conjungenda non disjungamus, et rationem datam demum finiri credamus verbis *primum pilum vocabant*. Neque etiam tertia ratio satisfacit. Si enim quam maxime verum foret, *antepilanus* non reperiri apud ullum scriptorem, nihil aliud sequeretur, quam vocabulum illud esse referendum inter ἅπαξ λεγόμενα. quae omnia si expungenda forent, ingens corrumpendis scriptoribus fenestra aperiretur, et lingua Latina multo pauperior evaderet. Immo ipse Patricius postea sect. 7. fatetur, se voces *rorarius* ut et *accensus* hoc sensu neque alibi apud Livium, quam hoc cap. neque etiam apud ullum auctorem alium reperisse: et tamen addit, se non ideo adfirmare, voces eas hic esse mendosas. At insuper ex lexicis, quae hodie in omnium manu sunt, constat, eadem hac voce, quamvis sensu translato, usum etiam esse Amm. Marc. 28, 1. *Cum Maximino velut antepilano suo contendens.* Cui adde alium locum a Lipsio 4. de Milit. Rom. Dial. 1. observatum ex l. 16, 12. *Steterunt vestigiis fixis, antepilanis, hastatisque, et ordinibus primis velut insolubili muro fundatis.* Ad eumdem, ad quem Patricius, lapidem offendit etiam Salmas. de Re milit. Rom. c. 4. qui inprimis secundum Patricii argumentum ursit; sed cui jam satisfactum est. Ceterum emendatio-

quisque tres partes habebat. earum unamquam-

nem Lipsianam partim probat Gronov. supra ad §. 4. partim, ea rejecta, vulgatum *ordines* servat. Contra ipsum illud, quod Gronovius probabat, *decem* pro *quindecim*, displicet Doujatio, a quo stant omnes codd. nisi quod *XVI.* sit in Harlej. 2. V. tamen antea ad §. 5.

Ex quibus ordo unusquisque tres partes habebat] Nec id admitto. Tollo *ordinem* ex repetitione prave insertum, et lego, *ex quibus unusquisque.* Quis unusquisque? manipulus de quo praeivit. Sententiam totam clare mox videbis; sunt enim nexa. LIPS. 2. de Milit. Rom. Dial. 3. Neque hic opus esse, ut *ordo* ejiciatur, monet Gronov. loco supra laudato. Deest tamen illa vox, sed in solo Haverk. Non adparet etiam τὸ *tres* in Voss. 2. et Lovel. 3.

Earum unamquamque primumpilum vocabant] Falso, falso. Quid stultius, quam singulas partes *primas* dicere? Ubi ordo et positio est, etiam numerus variat pro situ. *Earum unamquamque primam Pilum vocabant.* Tres, inquit, sunt manipuli cujusque partes, non duae, ut in prioribus. Primam quamque harum partium (sunt enim decem ita primae) appellant *Pilum.* Nonne id clarius est? Tres fuere classes, *Hastati, Principes, Pilani.* Sunt isti ultimi, quibus subjuncti et adjuncti *Rorarii et Accensi.* Ergo in isto uno manipulo tres, singulae nominibus suis distinctae. Ecce jam complexione sententiam totius loci: *Hoc viginti Manipulorum agmen Antepilanos vocabant. Quare? quia jam sub signis et ordine alii decem Manipuli sequebantur, qui tres partes singuli habebant, et earum unaquaeque prima Pilus dicebatur. Quia igitur ante Pilum positi illi, Antepilani dicti.* LIPS. 2. de Milit. Rom. Dial. 3. Lipsii, qui in toto hoc capite illustrando et emendando laudabilem operam praestitit 2. de Milit. Rom. Dial. 3. et 4. Dial. 1. alias emendationes merito amplectitur Gronovius, duas minus probat. Primum non placet ei, quod hic *ordines* in *ordine* mutat, et *ordo* delendum censet: deinde quod, pro *unamquamque primumpilum vocabant*, legit *unamquamque primam, pilum vocabant.* Nec sane necessaria videtur priorum verborum, quae satis commode ex sententia Gronovii exponi possunt, emendatio: posteriora corrupta esse, certissimum est. Si enim unamquamque partem uniuscujusque ordinis primum pilum vocabant, etiam singulas partes rorariorum et accensorum primos pilos vocatos, et in decem his ordinibus triginta primos pilos fuisse dici debet, quod satis absurdum est. Itaque Lipsius levi mutatione, quod in vulgata scriptura est *primum*, emendat *primam.* Ea emendatio hanc rationem habet, quod quemadmodum *Princeps* et *Hastatus* pro ipsis ordinibus ponuntur, et centuriones eorum *primum, secundum, tertium*, et sic porro, *Principem* vel *Hastatum ducere* dicuntur; ita credibile est, etiam *pilum* ordinem esse, quia eodem modo *primum pilum ducere*, et *primi pili centurionem* legimus, et quia omnes triarii *pilani* dicti sunt. Sed Gronovius, quum, ut videtur, sententiam eorum probaret, qui omnes triariorum ordines (id est, unamquamque primam partem horum decem ordinum, qui singuli tres partes habebant) *primospilos* vocitatos putant, mavult legi, *earum primam quamque primumpilum vocabant.* Esse, qui ita putent, etiam Lipsius 2. de Milit.

que primum pilum vocabant. Tribus ex vexillis 8

Rom. Dial. 8. scribit; nec tamen magis eos nominat, quam hic Gronovius. Sed fuerunt in ea sententia P. Manutius, ac deinde Valesii, quorum hi ad Ammian. Marc. 16, 12. verbo *ordines triariorum primum pilum*, ille ad Cic. 5. ad Att. Ep. 20. *omnes centuriones triariorum pariter primos pilos vocatos* tradunt. Addit rationem sententiae Manutius, quia nec usquam *primi*, *secundi*, *tertii*, *quarti pili*, vel reliquorum mentio fit; et quod Livius hic unamquamque triariorum partem primum pilum dictam adfirmat. Verum neque Livius hoc dicit, in cujus recepta lectione, quam Manutius secutus est, non alius sensus, quam quem dixi, esse potest; et *primi pili* tam multis locis mentio est, ut mirer, qui hoc ei excidere potuerit; quum praesertim ipse ad Ciceronem pro Balbo 15. quaedam eorum describat. Quod autem dicit, nusquam *secundi*, *tertii*, *quarti pili*, vel reliquorum, mentionem fieri, id non negat Lipsius, sed tamen verosimile esse putat, omnes ordines triariorum post primum, quem *primum pilum*, et, qui eum ducebat, *centurionem primi pili* vocabant, a primo ita distinctos fuisse, ut *secundum*, *tertium pilum* pro secundo, tertio eorum ordine, et horum centuriones, *secundi*, *tertii pili centuriones*, atque ita ceteros usque ad decimum, dicerent. Nec ullam vim habet argumentum illud Manutii, ut quod eadem ratione adversus ipsum converti possit: quum neque usquam *secundi*, *tertii*, *quarti primipili*, et reliquorum mentio fiat. Ac ne ipse quidem sibi constat. Nam ad Ciceronem pro Balbo d. l. aliam conjecturam proponit, centurionem primi ordinis triariorum *primipilum*; secundi forsitan *secundum triarium*, tertii *tertium triarium*, atque ita deinceps usque ad decimum, appellatos fuisse. Et sic etiam Aldus 2. de Quaesitis per Epist. 3. Sed hoc quoque, quum plane nulla auctoritate nitatur, merito repudiat Lipsius, qui, nisi fallor, eos 2. de Milit. Rom. Dial. 8. in fine tangit. Gronovius hic eos, qui omnes ordines triariorum *primospilos* vocatos putant, hac ratione juvare conatur. Primus ordo principum et hastatorum *primus princeps*, *primus hastatus*, et simpliciter κατ' ἐξοχὴν *princeps* et *hastatus* dicebatur; secundus eorum ordo *secundus princeps*, *secundus hastatus*, et sic porro. Eodem modo ergo primus ordo triariorum κατ' ἐξοχὴν erat *primus pilus*, ejusque centurio *primi pili centurio*: proximus ordo *secundus primus pilus*, inde *tertius primus pilus*, atque ita deinceps. Unde intelligitur, eum existimasse, secundi ordinis triariorum centurionem *secundi primi pili*, tertii *tertii primi pili* centurionem, et sic ceteros usque ad decimum vocatos fuisse. Sed non ad amussim exacta est comparatio. Concedamus ordinem primum principum et hastatorum simpliciter *Principem* et *Hastatum* dici, etsi id adhuc non nisi de centurionibus horum ordinum, quum autem ordo designetur, semper *primus* additum inveni. Sed si primus ordo triariorum ita κατ' ἐξοχὴν *primus pilus*, ejusque centurio *primi pili centurio* appellatus fuit, quemadmodum primus ordo et centurio principum et hastatorum *Princeps* et *Hastatus*, consequens est, ut, quemadmodum idem, qui simpliciter *Princeps* et *Hastatus*, etiam *primus Princeps* et *primus Hastatus* dicitur, sic etiam primus ordo triariorum *primus pilus*, et *primus primuspilus*, ejus-

constabat. vexillum centum octoginta sex homines

que centurio *primi pili*, et *primus primi pili centurio* vocetur: nam *primus pilus* in comparatione Gronovii tantum respondet *rois princeps* et *hastatus*. Verum haec haud dubie nusquam reperiuntur. Sententia eorum, qui omnes ordines triariorum *primos pilos* dictos statuunt, hac sola conjectura defendi posse videtur, ut putemus, primam quamque partem cujusque ordinis, id est, triarios, *primum pilum* dictos fuisse, respectu habito ad rorarios et accensos, qui in eodem ordine erant, eamque appellationem deinde, quum jam rorarii et accensi a corpore triariorum detracti essent, mansisse. Ita locum habere potest conjectura Gronovii in Livio. DUK. Doujatius infra ad §. 14. levi, ut aït, mutatione scribit, *eorum* (nempe *ordinum*) *unus*, *quem primumpilum vocabant*, *tribus ex vexillis constat*. Sed ita legit, ut subserviat sententiae suae, revera quinque millium militum legionem a Livio describi, de quo v. eo loco. Praeterea *primipilum* Lovel. 5. Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. Gronov. ad §. 5. vel vulgatum contra Lipsium tuebatur, vel aliam ibidem videndam conjecturam proponit.

§. 8. *Tribus ex vexillis constabat*] Ipse manipulus (ἀπὸ κοινοῦ) constabat tribus vexillis. Quid mirum? ratio exigit, et ante dicta. Nam quisque ordo suum vexillum habuit: tres hic ordines sive partes: ergo tria vexilla. LIPS. 2. de Milit. Rom. Dial. 3. Praepositionem *ex* ignorat Klock. Sed eam reliqui constanter servant. Eamdem autem, quam Sueton. Plinius, Quinctilianus, et alii omiserunt, veteres addere solitos fuisse, observat Col. Burm. ad Suet. Aug. 25.

Vexillum centum octoginta sex homines erant] Iterum hic uro et seco: Diodore, ubi es? Nam age; decem manipuli in extrema acie: cujusque tres partes, et totidem vexilla: sunt igitur haec triginta. Si autem in quoque vexillo homines *centum octoginta sex*; erunt in sola hac acie *quinque millia quingenti octoginta*. Adde reliquas duas, quae et quanta ista legio? Atque haec ex nostra prima correctione: si *quindecim ordines* retines, partes et vexilla magis etiam auges. Ergo iterum necessario seco, et vocem rejicio *vexilli*. Lego, *tribus ex vexillis constabat*, *centum octoginta sex homines erant*. Id justissime et verissime. Quisque ordo, ut ante dictum, sexaginta duo homines erant: tres sunt in hoc tali manipulo: ergo in totum homines *centum octoginta sex*. Atque est haec ipsa Polybiana militia et ordo, cum unico saltem discrimine, quod est a levi armatura. Nam Polybii seorsum est, et extra ordines: hic in ordinibus, et Pilanis conjuncta. Sed numerum si vides, nihil discriminis prorsus. Nam sunt Rorarii *sexcenti viginti*, totidem Accensi: ergo simul *mille ducenti quadraginta*. Nonne totidem Velites in Polybio? excipio, quod quadraginta isti redundent, ex supernumerariis illis duobus. Idem est in Triariis sive Pilanis: ibi sunt *sexcenti*, hic *sexcenti viginti*: et nunc vides ac discis causam, cur et unde illi tam pauci respectu priorum. Ab antiquo scilicet instituto est, et cum in uno Manipulo Leves habuerunt; ii postea divulsi sunt et dirempti: manserunt igitur illi eodem numero, nec aucti. Dic sodes, quae divinatio haec sic attigerit, et undique pariaverit, nisi quia res fuit? ut igitur consummem, habes triginta manipulos in Livio: priores viginti faciunt homines

erant. Primum vexillum triarios ducebat, vetera-

bis mille quadringentos octoginta: posteriores decem, *mille octingentos sexaginta*. Ergo est haec legio *quatuor millium trecentorum quadraginta*. Superat Polybianam *centum quadraginta*: qui nati sunt ex *duobus* supra sexaginta toties dictis. At in Livio mox sequitur, *legiones tunc scriptas fere quinis millibus peditum*: non ergo ad nostrum numerum. Ajo id quoque falso, et in Livio rescribendum *quaternis*. Bona fide invitus toties rescribo: sed quae mea culpa; si res, si Livius ipse poscit. LIPS. 2. de Milit. Rom. Dial. 3. Vocem *vexillum*, in qua delenda Lipsio consentiunt Gronov. supra ad §. 4. et Doujat. infra ad §. 14. agnoscunt omnes scripti et editi. In numero vero variatur. *CLXXXV* habet codex Klock. *CLXXXIII* primae edd. pro quo Aldus primus substituit *CLXXXVI*, quemadmodum reliqui scripti obferunt. In hoc numero servando conspirant etiam viri docti recentiores praeter Patricium de Re milit. Rom. parte 4, 6. qui, per vocem *ordo* supra §. 4. manipulos intelligens, adeoque quindecim manipulos, id est, ordines hastatorum, totidemque principum, simul cum duobus centurionibus unoque vexillario cujuslibet manipuli, mille octingentos et nonaginta homines effecisse existimans, tria millia centum et decem homines, qui insuper requiruntur, ut legio sit quinque millium, in hoc tertio quindecim ordinum sive manipulorum agmine numeratos fuisse opinatur, ita ut quilibet ordo sive manipulus fuerit ducentorum et septem hominum, quorum erant sexaginta novem triarii, totidem rorarii, totidemque accensi. Haec autem tria millia centum et decem homines illorum quindecim manipulorum ex tribus constitisse vexillis arbitratur, et quidem in primo vexillo tot fuisse triarios, quot in secundo rorarii, quotque in tertio erant accensi. Hinc verba Livii corrupta, sive notas numerales mendosas esse, putavit, et pro *centum octoginta sex*, sive 186. legit 1036. sive *mille triginta sex*. Harum adnotationum ratio non permittit, ut singula refellamus; evertendae emendationi sufficit, ei adversari ipsa Livii verba, quae tamen intacta reliquit, et simul refingenda erant. Si enim quindecim hujus agminis ordines in tria vexilla divisi fuissent, dicere Livius debuisset *Tribus ex vexillis constabant*, nempe quindecim illi ordines. Quum autem dicat *constabat*, ostendit, se de unoquoque ordine, de quo modo praecessit, loqui. A Lipsii opinione discedit etiam Doujatius infra ad §. 14. qui, legens *eorum* (nempe, ordinum) *unus, quem primum pilum vocabant, tribus ex vexillis constabat, centum octoginta sex homines erant*, censet, cum emphasi hic *homines*, non *milites*, memorari, ut comprehendantur tres centuriones ac tres vexillarii hujus manipuli; qui ex ipsius emendatione seorsum numerabantur supra §. 4. praeterea existimat, ad solum primum tertii hujus agminis ordinem sive manipulum haec verba referenda esse, reliquos quatuordecim ejus ordines sive manipulos receptum militum numerum non excessisse, sed in unoquoque eorum centum viginti milites, id est, quadraginta triarios, totidem rorarios, totidemque accensos fuisse; quae omnia gratis adsumuntur, et ex verbis Livii probari nequeunt. Veriora Lipsium proposuisse, ipsa ratio, et mira numeri a Livio memorati per omnes partes convenientia docet.

num militem spectatae virtutis: secundum rorarios, minus roboris aetate factisque: tertium accensos, minimae fiduciae manum. eo et in postremam aciem
9 rejiciebantur. Ubi his ordinibus exercitus instructus esset, hastati omnium primi pugnam inibant.

Veteranum militem spectatae virtutis] *veteranorum militum* Lovel. 2. *veteranum militum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *exspectatae virtutis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. supra ad 6, 33, 1.

Secundum rorarios, minus roboris aetate factisque] *orarios* Lovel. 2. Nomen *rorariorum*, si ab hoc loco discedas, nusquam, nec apud Livium, nec alium quemquam auctorem, reperiri, existimat Patricius de Re milit. Rom. 4, 7. At plura loca veterum, ubi memorantur, conlegit Lipsius in analect. ad Milit. Rom. 3. Dial. 1. Vox *roboris* deficit in Voss. 2.

Accensos, minimae fiduciae manum] *accessos* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Per *accensos* non significari certum quoddam militum genus apud ullum vel Latinum vel Graecum rerum Romanarum scriptorem, pronunciat Patricius l. l. Verum, eumdem et hic errasse, docent loca a Lipsio ibidem prolata. Hinc *minimae fiduciae manus* Klock. *minimae fiduciae manu* reliqui omnes, quos vidi, scripti, ut et edd. vett. Rom. anni 1472. Parm. Mediol. annorum 1480. 1495. 1505. Veneta anni 1498. et Ald. in qua tamen inter errata *manum* recte praefertur. In verbis sequentibus vocula *et* non adparet in Portug. et Haverk. Deinde *in posteram aciem*, pro *postremam*, praefert Leid. 2. quomodo alibi etiam scribae errare soliti sunt. V. infra ad 9, 7, 11. Ceterum voculam *et* omisit etiam librarius Oxon. L. 2. sed ejus loco sequentia inseruit: *operae pretium judicavi, pro faciliore legentium intellectu, moderno ritu describere, qualiter acies ordinabantur in campo, ubi erat pugnandum: et quoniam in pugna praesenti inter Romanos et Latinos plenius datur forma pugnantium. Consistebat, dicit textus, quod acies continebatur ex manipulis. Manipulus vero continebat LX. milites, quos duo centuriones et unus vexillarius conducebat. Centuriones puto, quod centum milites sub se haberent. sed qui plus aliis erant docti, erant conductores eorum. Cum ergo consules acies ordinare, faciebant tres ordines. In prima acie manipuli XV. et distabant inter se modico spatio. et antecedebant eos alii manipuli leviter armati cum hastis et scutis, qui constabant ex viginti: erantque juvenes pubescentes, avidi ad certamen. et continebat iste ordo XXX. manipulos, vocabaturque primipilanus, vel antepilanus. In illa acie erant quindecim alii manipuli, et habebant tres pilarios* [huic voci adscriptae notae indicant eam inducendam esse] *vexillarios, quorum quilibet conducebat LXXXVI. homines. Sub primo vexillo hujus aciei vocabantur trajani*, [in margine *vel triarii* eadem manu scriptum erat] *erant, qua veterani milites spectatae virtutis. Secundum vexillum sequebantur rorarii, qui inferiores erant robore et aetate factisque. Tertium vexillum sequebantur milites, qui vocabantur accensi, in quibus non erat tanta fiducia probitatis, et propterea duos acies sequebantur extremi. Hastati ergo primi omnium*

si hastati profligare hostem non possent, pede presso eos retrocedentes in intervalla ordinum principes recipiebant. tum principum pugna erat; hastati sequebantur. triarii sub vexillis considebant, sinistro crure porrecto, scuta innisa humeris, ha-

pugnam inibant, et, si fugare hostem non possent, non fugiebant, sed retrocedendo ponebant se post principes, qui in succursum eorum pugnabant. Et acies triariorum stabant fixi sub vexillis, parati, si male cessisset primis, ipsi subire certamen; et habebant lanceas erectas, qui fixas in terra, ut hostibus videretur ad eas penetrare vel vallum steccatum. principes autem si cogerentur cedere, recurrebant post triarios. Et de alia acie subsequenti fiebat. Cum ergo omnes essent, qui sub uno vexillo conclusi simul et semel ruebant in hostes, et erat formidolosissimum eis; qui, cum viderentur vicisse, reperiebant fortificatas acies exurgentes in ipsos. Et est sciendum, quod consules frequentius secum ducebant quatuor legiones, quarum quaelibet constabat ex quinque millibus peditum et trecentis equitum. Recte Hearnius, ea omnia, olim ad marginem alicujus cod. a sciolo adscripta, in contextum admisisse librarium linguae Latinae rudem, non dubitat. Sane est barbara multisque erroribus scatens loci Liviani periphrasis. [Eadem adduntur in Veith.]

§. 9. *Ubi his ordinibus exercitus instructus esset*] Hunc et quatuor sequentes §. latius inlustrat Lipsius 4. de Milit. Rom. Dial. 1. Ceterum *His ubi ordinibus* Klock. Tum *instructus erat* habet Gaertner.

Hastati omnium primi pugnam inibant] *primi omnium* Fragm. Hav. *omnium primum* Voss. 2. Leid. 1. Hearnii Oxon. L. 1. et ed. Parm. *omnium primum primi*, utraque lectione juncta, Haverk. Deinde *proelium inibant* Fragm. Hav. (* v. ad 39, 31, 2.)

Pede presso eos retrocedentes in intervalla ordinum principes recipiebant] *pede pressos eos* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. scribarum aberratione. Ita *presso gradu* Ovid. 3. Met. 17.

Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu.

ubi similis locus Livii laudatur ex 28, 14, 14. Deinde *intrecedentes* Haverk. Tum praepositio *in* omissa est in Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. 5. Portug. et Fragm. Hav. Sed eam absorpsit syllaba prima vocis sequentis. V. infra hoc cap. ad §. 12. et hoc lib. ad c. 33, 6. *in intervallum principes recipiebant* praefert Harlej. 2. Mox vox *principum* non adparet in Lovel. 2.

§. 10. *Triarii sub vexillis considebant*] *Triarii vexillis considerabant* Florent. *insidebant* Voss. 2. *insinebant* Lovel. 3. Tum *in sinistro crure porrecta*, addita prima voce, Leid. 2. *sinistro crure porrecta scuta* Lovel. 4. Voces *sinistro crure porrecto* deficiunt in Klock.

Scuta innixa humeris] Testatur Lipsius l. l. in mentem aliquando venisse, legi posse *innexa humeris*; quasi vellet, locis quibusdam ab humeris revincta fuisse. At postea vidit, nihil mutandum, et *innixa* accepit, a situ ipso sic

num militem spectatae virtutis: secundum rorarios, minus roboris aetate factisque: tertium accensos, minimae fiduciae manum. eo et in postremam aciem
9 rejiciebantur. Ubi his ordinibus exercitus instructus esset, hastati omnium primi pugnam inibant.

Veteranum militem spectatae virtutis] *veteranorum militum* Lovel. 2. *veteranum militum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *exspectatae virtutis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. supra ad 6, 33, 1.

Secundum rorarios, minus roboris aetate factisque] *orarios* Lovel. 2. Nomen *rorariorum*, si ab hoc loco discedas, nusquam, nec apud Livium, nec alium quemquam auctorem, reperiri, existimat Patricius de Re milit. Rom. 4, 7. At plura loca veterum, ubi memorantur, conlegit Lipsius in analect. ad Milit. Rom. 3. Dial. 1. Vox *roboris* deficit in Voss. 2.

Accensos, minimae fiduciae manum] *accessos* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Per *accensos* non significari certum quoddam militum genus apud ullum vel Latinum vel Graecum rerum Romanarum scriptorem, pronunciat Patricius l. l. Verum, eumdem et hic erraffe, docent loca a Lipsio ibidem prolata. Hinc *minimae fiduciae manus* Klock. *minimae fiduciae manu* reliqui omnes, quos vidi, scripti, ut et edd. vett. Rom. anni 1472. Parm. Mediol. annorum 1480. 1495. 1505. Veneta anni 1498. et Ald. in qua tamen inter errata *manum* recte praefertur. In verbis sequentibus vocula *et* non adparet in Portug. et Haverk. Deinde *in posteram aciem*, pro *postremam*, praefert Leid. 2. quomodo alibi etiam scribae errare soliti sunt. V. infra ad 9, 7, 11. Ceterum voculam *et* omisit etiam librarius Oxon. L. 2. sed ejus loco sequentia inseruit: *operae pretium judicavi, pro faciliore legentium intellectu, moderno ritu describere, qualiter acies ordinabantur in campo, ubi erat pugnandum: et quoniam in pugna praesenti inter Romanos et Latinos plenius datur forma pugnantium. Consistebat, dicit textus, quod acies continebatur ex manipulis. Manipulus vero continebat LX. milites, quos duo centuriones et unus vexillarius conducebat. Centuriones puto, quod centum milites sub se haberent. sed qui plus aliis erant docti, erant conductores eorum. Cum ergo consules acies ordinare, faciebant tres ordines. In prima acie manipuli XV. et distabant inter se modico spatio. et antecedebant eos alii manipuli leviter armati cum hastis et scutis, qui constabant ex viginti; erantque juvenes pubescentes, avidi ad certamen. et continebat iste ordo XXX. manipulos, vocabaturque primipilanus, vel antepilanus. In illa acie erant quindecim alii manipuli, et habebant tres pilarios* [huic voci adscriptae notae indicant eam inducendam esse] *vexillarios, quorum quilibet conducebat LXXXVI. homines. Sub primo vexillo hujus aciei vocabantur trajani,* [in margine *vel triarii* eadem manu scriptum erat] *erant, qui veterani milites spectatae virtutis. Secundum vexillum sequebantur rorarii, qui inferiores erant robore et aetate factisque. Tertium vexillum sequebantur milites, qui vocabantur accensi, in quibus non erat tanta fiducia probitatis, et propterea duos acies sequebantur extremi. Hastati ergo primi omnium*

si hastati profligare hostem non possent, pede presso eos retrocedentes in intervalla ordinum principes recipiebant. tum principum pugna erat; hastati sequebantur. triarii sub vexillis considebant, sinistro crure porrecto, scuta innisa humeris, ha-

pugnam inibant, et, si fugare hostem non possent, non fugiebant, sed retrocedendo ponebant se post principes, qui in succursum eorum pugnabant. Et acies triariorum stabant fixi sub vexillis, parati, si male cessisset primis, ipsi subire certamen; et habebant lanceas erectas, qui fixas in terra, ut hostibus videretur ad eas penetrare vel vallum steccatum. principes autem si cogerentur cedere, recurrebant post triarios. Et de alia acie subsequenti fiebat. Cum ergo omnes essent, qui sub uno vexillo conclusi simul et semel ruebant in hostes, et erat formidolosissimum eis; qui, cum viderentur vicisse, reperiebant fortificatas acies exurgentes in ipsos. Et est sciendum, quod consules frequentius secum ducebant quatuor legiones, quarum quaelibet constabat ex quinque millibus peditum et trecentis equitum. Recte Hearnius, ea omnia, olim ad marginem alicujus cod. a sciolo adscripta, in contextum admisisse librarium linguae Latinae rudem, non dubitat. Sane est barbara multisque erroribus scatens loci Liviani periphrasis. [Eadem adduntur in Veith.]

§. 9. *Ubi his ordinibus exercitus instructus esset*] Hunc et quatuor sequentes §. latius inlustrat Lipsius 4. de Milit. Rom. Dial. 1. Ceterum *His ubi ordinibus* Klock. Tum *instructus erat* habet Gaertner.

Hastati omnium primi pugnam inibant] *primi omnium* Fragm. Hav. *omnium primum* Voss. 2. Leid. 1. Hearnii Oxon. L. 1. et ed. Parm. *omnium primum primi*, utraque lectione juncta, Haverk. Deinde *proelium inibant* Fragm. Hav. (* v. ad 39, 31, 2.)

Pede presso eos retrocedentes in intervalla ordinum principes recipiebant] *pede pressos eos* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. scribarum aberratione. Ita *presso gradu* Ovid. 3. Met. 17.

Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu.

ubi similis locus Livii laudatur ex 28, 14, 14. Deinde *introcedentes* Haverk. Tum praepositio *in* omissa est in Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. 5. Portug. et Fragm. Hav. Sed eam absorpsit syllaba prima vocis sequentis. V. infra hoc cap. ad §. 12. et hoc lib. ad c. 33, 6. *in intervallum principes recipiebant* praefert Harlej. 2. Mox vox *principum* non adparet in Lovel. 2.

§. 10. *Triarii sub vexillis considebant*] *Triarii vexillis considerabant* Florent. *insidebant* Voss. 2. *insinebant* Lovel. 3. Tum *in sinistro crure porracta*, addita prima voce, Leid. 2. *sinistro crure porrecta scuta* Lovel. 4. Voces *sinistro crure porrecto* deficiunt in Klock.

Scuta innixa humeris] Testatur Lipsius l. l. in mentem aliquando venisse, legi posse *innexa humeris*; quasi vellet, locis quibusdam ab humeris revincta fuisse. At postea vidit, nihil mutandum, et *innixa* accepit, a situ ipso sic

stas subrecta cuspide in terra fixas, haud secus
11 quam vallo septa inhorreret acies, tenentes. Si apud

subsidentium scuta in humerum inclinasse. Ceterum *umeris* sine adspiratione scribit librarius Florent. optimi, quomodo etiam constanter exaratum occurrit in optimo Silii Msto Agrippinate. Et hanc scripturam antiquitati tribuit Dausquej. in Orthogr. parte sec. v. *Humerus*. V. quae notat Broekhus. ad Tibull. 1. Eleg. 4, 44.

Hastas sub erecta cuspide in terra fixas, haud secus] Lege *subrecta cuspide*, ut apud alios *surrecto mucrone*, *surrecto signo*. Festus. *Surregit et Sorctus antiqui ponebant, pro surrexit, et ejus participio surrectus*. Et sic Vossianus [sec.] Quin etiam *hastas subrecta cuspide in terra fixas, ut haud secus quam vallo septa inhorreret acies, tenentes*. J. FR. GRON. An non *in terram* maluit? 2, 65, 3. *Fixis in terram pilis*. 9, 7, 3. *Fixosque in terram oculos*. 10, 29, 7. *Verutis in corpora ipsa fixis*. JAC. GRON. *subrecta* jam Lipsius conjecerat 4. de Milit. Rom. Dial. 1. Triarios, etsi a pilis *pilani* dicti sunt, tamen hoc tempore non amplius pilis, sed hastis, pugnasse, ex iis, quae hic et c. 9. ac 10. leguntur, docet Schelius ad Polyb. c. 14. Adde Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 1. et 3. Dial. 6. Et jam dudum ante hanc aetatem mutationem in ea re factam, ostendunt loca Livii, in quibus primae aciei pila tribuuntur. V. l. 2, 30. et 46. Ceterum *in terra* non minus rectum est, quam *in terram*. Cic. 3. ad Att. Epist. 15. *Caput legis Clodium in curiae poste fixisse*. Virgil. 6. Aen. 636.

— ramumque adverso in limine figit.

Ovidius 2. Fast. 648.

Et solida ramos figere pugnat humo.

Et cur Livius semper eodem modo loqui debuit? DUK. *sub erecta* duabus vocibus male editum est Paris. anno 1573. idque recentiores servarunt usque ad Gronov. sine sensu. Priores dederant una voce *suberecta*, quod in plerisque etiam Mstis superest. Eadem voce usus est etiam Livii perpetuus imitator Silius 15, 155.

Isthmon curvata sublime suberigit unda.

ubi tamen *superrigat* ex conjectura reponit Inl. Heinsius. et Apulej. 2. Metam. p. 34. ed. Pric. *Aggeratis in tumulum stragulis, et effultus in cubitum, suberectusque in torum, porrigit dexteram.* At *surrecta* praeferunt Lovel. 3. et Fragm. Hav. *subrecta*, praeter Voss. 2. a Gronovio memoratum, Haverk. Hearnii Oxon. N. et edd. Mogunt. atque Ascens. anni 1530. Et ita Lipsius etiam legendum sine libris ex sola conjectura monuit 4. de Milit. Rom. Dial. 1. Supra 7, 10, 10. *Romanus, mucrone subrecto, quum scutum scuto imum perculisset*. Seneca Epist. 86. *Vidi villam structam lapide quadrato, murum circumdatum silvae, turres quoque in propugnaculum villae utrimque subrectas*. Silius Ital. 10, 253.

Illa cornipedis subrecta cuspide transit.

ad quem vide, quae olim notavi, ut et Cel. Burm. ad Rutil. Itin. 1, 347. Lectio vulgata *suberecta* nata esse potest ex conjunctione duarum lectionum *subrecta* et

apud principes quoque haud satis prospere esset pugnatum, a prima acie ad triarios sensim referebantur. inde *rem ad triarios redisse*, quum labo-

erecta, quas librarius in cod. suo inventas, quum, utra vera foret, distinguere non posset, hoc modo simul exprimere voluit. Similia ejus erroris alia exempla v. ad 3, 44, 4. *in terram fixas*, ut Cl. Jac. Gronovius malebat, etiam Lovel. 1. et 4. Sed reliqui vulgatum servant, quod et commode ferri potest. Ovid. Ep. 16. Her. 362.

Figitur in jusso nostra sagitta loco.

ubi sine necessitate Francius legebat *in jussum locum*. 1. Met. 472.

Hoc Deus in nympha Peneïde fixit.

ubi unus cod. apud Cel. Burm. *in nympham Peneïda*. lib. 5, 173.

Lamina dissiluit, dominique in gutture fixa est.

lib. 12, 451.

Fixit in adverso cornum sine cuspide vultu.

3. Fast. 697.

Praeteriturus eram gladios in Principe fixos.

Ita et *defigere in terra* Livius 44, 5, 3. *Longi duo validi asseres ex inferiore parte in terra defigebantur.* et *in corde defigere* 1, 58, 11. *Cultrum, quem sub veste abditum habebat, eum in corde defigit.* Similiter *fixus lumina in humo opposita* Ovid. Ep. 6. Her. 26. ubi, iterum Francium sine necessitate *in humum oppositam* velle, observat Cel. Burm. Deinde *ut haud secus*, quemadmodum unus apud J. Fr. Gron. Voss. 2. ita etiam apud me Lovel. 3. et Fragm. Hav.

Vallo septa inhorreret acies] *saepta* Florent. V. etiam supra ad 6, 2, 10. et infra ad 9, 11, 3. In composito *obsaepire* diphthongum etiam retinere solet. V. ad 9, 43, 8. Veriorem hanc scribendi rationem esse docet Dausquej. in Orthogr. part. 2. in v. *Saepes*, dissentiente Voss. in Etym. ling. Lat. v. *Saeptum*. Deinde *inhorret* Lovel. 4. V. ad 39, 52, 6. *inheret* Gaertn. *inhereret* Lovel. 5. A simili errore ope MStorum Silium liberavit N. Heins. apud quem perperam olim *haerentia*, pro *horrentia*, edebatur 9, 467. Recte *inhorreret vallo*. Ovid. 8. Met. 285.

Et setae densis similes hastilibus horrent,
Stantque velut vallum, vel ut alta hastilia setae.

ubi tamen viri docti alterutrum versum ab inepto homine adsutum putant. Est autem *vallo* a recto *vallus*; quamvis interdum *vallus* et *vallum* promiscue ponantur. V. infra hoc lib. ad c. 38, 7.

§. 11. *A prima acie ad triarios sensim referebantur*] Pall. duo, pr. ac tert. *ad triarios retro se referebant*. GEBH. Idem etiam monuit Gronov. priori ed. notarum, et in epistola ad Salmas. quam edidit Cel. Burm. in Syll. Epist. tom. 2. p. 536. Non aliter etiam inveni in Voss. 2. et Lovel. 3. sed *ad triarios sensim retro se referebant* Gaertn. *ad triarios retro censim se referantur* Haverk. *ad triarios redisse referebant* Leid. 1. *ad triarios redisse referebantur* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *ad triarios sensim redisse referebantur* a m. 2. et Lovel. 5. [Veith.] *ad triarios sensim rediisse referebantur* Portug. *ad triarios sensim referebantur* Leid. 2. Sed reliqui in vulgatum conspirant; quod

12 ratur, proverbio increbruit. Triarii consurgentes,
ubi in intervalla ordinum suorum principes et hastatos recepissent, extemplo compressis ordinibus vel-
13 ut claudebant vias: unoque continenti agmine, jam

cur displiceret, caussam nullam video. Ceterum *ab prima acie* Portug. *ab patria acie* Haverk. Paullo ante vox *quoque* deest in Haverk.

Inde rem ad triarios redisse, quum laboratur, proverbio increbuit] unde *rem* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] cum ed. Ald. anni 1592. V. ad 39, 33, 5. Tum *rediisse* Portug. V. h. l. ad c. 26, 6. Hinc *quum laboratum* Fragm. Hav. a m. 1. Tandem *increpuit* Leid. duo, Lovel. 1. et Voss. 1. *increbuerit* Lovel. 2. V. ad 40, 14, 11. *increbruit* Lovel. 4. Fragm. Hav. a m. 2. et edd. priores usque ad Mogunt. V. supra ad 7, 12, 7.

§. 12. *Ubi in intervalla ordinum suorum principes et hastatos recepissent*] *ubi intervalla ordinum* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 1. 5. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et forte etiam Florent. Certe collatus est codex ille cum ed. quae similiter praefert, et tamen ex eo nulla scripturae diversitas adnotatur. Non probo. Paullo ante hoc cap. *Eos retrocedentes in intervalla ordinum principes recipiebant;* ubi manifestiore jam errore ac sine sensu eadem praepositio in quibusdam libris omittitur ob primam syllabam vocis seq. ut ibi monitum est. Praeterea *hastas* Portug. et *recepisse* Fragm. Hav. a m. 1.

Compressis ordinibus velut claudebant vias] Palat. duo *complexis ordinibus.* GEBH. V. etiam Gronov. in epistola ad Salmas. quam edidit Cel. Burm. in syllog. tom. 2. p. 536. Neque aliter errant Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *velut* deficit in Haverk. Deinde *claudebant via* Leid. 1. et Lovel. 2. *claudebant viam* Lov. 3. et Fragm. Hav. Male. *vias* vocat, quae modo *intervalla.* V. Lipsium 4. de Milit. Rom. Dial. 1.

§. 13. *Unoque continente agmine, jam nulla spe post relicta*] *uno quoque* Haverk. V. ad 5, 27, 1. Tum *continenti agmine* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra ad 6, 14, 13. Praeterea *nulla re post relicta* Port. et Gaertn. V. ad 5, 12, 4. *nulla spe post relictam* Florent.

In hostem incedebant] Palat. sec. *concidebant.* Supra tamen perscriptum *incidebant,* ut repraesentant editiones principes. GEBH. V. etiam Gronov. epistola ad Salmas. apud Cel. Burm. syllog. tom. 2. p. 536. Palat. itaque sec. lectionem inter versus adscriptam secutus esse videtur Gruter. qui in ed. postrema ita vulgari curavit; ejusque exemplum imitati sunt Dan. Heinsius, et ambo Gronovii. Neque aliter erat in excusis vetustioribus, pro quo Aldus demum *incedebant* substituit. Et ita praeferunt Voss. duo, Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. *incedebant in hostem* Lovel. 4. *in hostem mictebant* habet Fragm. Hav. *in hostem concidebant* Haverk. *in hostem incudebant* Florent. a m. 1. pro quo emendatur a m. 2. *incidebant;* idque servant reliqui omnes, ac verius videtur. Est enim *incidere in aliquem,* vel *alicui,* cum eum impetu invadere. Liv.

nulla spe post relicta, in hostem incidebant: id erat formidolosissimum hosti, quum, velut victos insecuti, novam repente aciem exsurgentem auctam numero cernebant. Scribebantur autem quatuor 14

28, 13, 9. *Postquam acrius ultimis incidebat Romanus.* Solent autem *incidere* et *incedere* passim in Mstis commutari. V. infra ad 9, 24, 10. Mox *aciem insurgentem*, pro *consurgentem*, Fragm. Hav.

§. 14. *Scribebantur hae quatuor fere legiones quinis millibus peditum*] Lege *Scribebantur autem quatuor*, GELEN. Mallem legi *legiones fere quinis*. Non enim de numero legionum ambigit, sed de numero militum cujusque legionis. Libro autem priore [c. 25, 8.] *quaternûm millium et ducenorum peditum* fuisse legionem scribit. Et 22, [36, 4.] auctum esse usque ad *quina millia*. sic enim aït. *Numero quoque peditum equitumque legiones auctas, millibus peditum, et centenis equitibus in singulas adjectis, ut quina millia peditum, treceni equites essent.* Quo ex loco apparet, ante tempus illud non nisi *quaternûm millium* fuisse, quemadmodum aperte quoque ibi Polybius aït [6, 18.] Eadem dubitatio de *equitibus* incidit, quos hoc tempore *trecenos* vocat, cum secundo bello Punico centum adjectis *primum trecenos* factos esse scribat. Fortasse autem haec non ad hoc, sed ad illud tempus accommodavit. SIG. MS. *Scribebantur autem quatuor legiones, quinis millibus fere peditum.* Recte autem in peditum numero addidit *fere*. Nam tantum erant in singulis legionibus peditum quatuor millia octingenti et triginta. KLOCK. *Scribebantur autem quatuor fere legiones* omnes scripti, nisi quod solus Harlej.2. *Scribebantur hae quatuor*, ut ante Gelenium legebatur, praeferat, et *Scribebantur autem fere quatuor legiones* sit in Leid. 1. et Lovel. 2. Praeterea *quaternis millibus peditum* ex conjectura emendat Lipsius 2. de Milit. Rom. Dial. 3. et 5. probante etiam Gronov. supra hoc cap. ad §. 4. Similiter etiam Cl. Jac. Perizonius ad marginem Livii scribendum conjiciebat. Vulgatum quidem superest in omnibus scriptis, idque pro vero habuit Patricius, qui legionem, a Livio hoc loco descriptam, quinque millium esse credens in Re milit. Rom. part. 4, 6. verba Livii §. 8. emendanda, et, pro *centum octoginta sex*, legendum censebat *mille triginta sex*, ut ita legio foret quinum millium peditum. Eamdem lectionem defendit Doujatius ad hunc locum, sed alia ratione. Verum, quidquid dicat, fatetur tamen, secundum calculum suum legionem fuisse quinque millium quadringentorum ac sexaginta militum, quae quinque millium dici posse non videtur. Sed et in calculo, quem sequitur, multa sunt, quae efficiunt, ne sententia ejus probari possit. Talia sunt, quod quindecim manipulos hastatorum, totidemque principum statuat; v. ad §. 5. Insuper quod credat, tot etiam manipulos fuisse in tertia classe; v. ad §. 7. et quidem in ejus primo manipulo plures fuisse milites, quam in quatuordecim reliquis; v. ad §. 8.

Equitibus in singulas legiones trecenis] *tricenis* Leid. 2. et Lovel. 2. V. ad 40, 34, 8. *trecentis* edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1531. *trecenis* substituit, con-

fere legiones quinis millibus peditum, equitibus in singulas legiones trecenis. alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur, qui ea tempestate hostes erant Romanis, eodemque ordine instruxerant
15 aciem: nec vexilla cum vexillis tantum, universi hastati cum hastatis, principes cum principibus; sed centurio quoque cum centurione, si ordines turbati
16 non essent, concurrendum sibi esse sciebant. Duo

sentientibus reliquis omnibus scriptis. V. infra ad 32, 28, 11. et ad 39, 38, 11. Quod autem adtinet ad dubitationem, quam circa numerum equitum cujusque legionis movit Sigon. ad verba praecedentia, aliter eam sustulit Lipsius de Milit. Rom. 2. Dial. 6. existimans, locum Livii 22, 36, 4. vel interpolatum esse, tollendamque equitum mentionem; vel *quadringeni*, pro *treceni*, scribendum esse. Alii aliter sentiunt. V. quae ibi notantur.

Alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur, qui ea tempestate hostes erant Romanis] V. Lipsium de Milit. Rom. 2. Dial. 7. et supra ad 3, [22, 4.] KLOCKIUS. *alterum tantum ex Latino dilectum* Florent. Malc. De locutione *alterum tantum* v. supra ad 1, 36, 7. Ceterum *dilectu* est etiam in Leid. 1. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7. Deinde *adjiciebantur*, vel *adiciebantur*, Florent. Leid. 1. a m. 1. et Lovel. 2. ac 4. Denique *ea tempestate hostes erant. Romani eodemque ordine* Lovel. 2. et Fragm. Hav. Mox *eodem quoque ordine* Lovel. 4. V. ad 5, 27, 1.

§. 15. *Tum nec vexilla cum vexillis tantum, universi hastati cum hastatis*] *tum* redundat. GELEN. Salmas. ad Vospisci Probum 5. *vexilla* hic, et alibi *vexilla legionum*, interpretatur triarios. Hoc recte rejicit Ferrarius 1. Elect. 3. sed dubitanter pronunciat de mente Livii. Vexilla hic fortasse sunt signa triariorum, et per tropum ipsi triarii, quia haec ab hastatis et principibus separari videntur. Sed alioqui in universum hoc capite sunt signa peditum. Nam non solum triariis, verum etiam rorarios et accensis, vexillum tribuit Livius, et singulos ordines *vexillarium* unum habuisse dicit, id est, signiferum; qua significatione etiam 10, 19, 12. et 35, 5, 12. *vexillarios* dici puto. Et haec saepe sine discrimine poni, jam Lipsius adnotavit 2. de Milit. Rom. Dial. 8. et 4. Dial. 5. DUK. Illud *tum* in uno tantum apud me superest Harlej. 2. Ejus loco *cum*, vel *quum*, praeferunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Voss. 1. a m. 2. *cum vexilla cum vexillis tantum* Lovel. 1. *cum non vexilla cum vexillis tantum* Leid. 2. Praeterea *sed universi*, addita voce, Portug. *se universi* Haverk. Deinde *hasti cum hastatis* Lovel. 1. *hastati cum hastis* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Gaertn.

Sed centurio quoque cum centurione] Illud *si ordines turbati non essent* videtur significare, aliquid definitius dixisse Livium: nimirum, *sed et centurio*, *quo cum centurione*, *si ordines turbati*

primipili ex utraque acie inter triarios erant: Romanus corpore haudquaquam satis validus, cete-
rum strenuus vir peritusque militiae: Latinus viri- 17
bus ingens bellatorque primus; notissimi inter se,
quia pares semper ordines duxerant. Romano, 18
haud satis fidenti viribus, jam Romae permissum erat ab consulibus, ut subcenturionem sibi, quem vellet, legeret, qui tutaretur eum ab uno destinato

non essent, concurrendum sibi esset, sciebant. J. FR. GRON. Sensui Livii verba magis convenient, si Gronovii conjecturam recipimus, quam si vulgatum sequimur. Partem ejus *sciebant*, pro *sciebat*, probant Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Opus tamen non est, ut, inserta particula *et*, legamus *sed et centurio*. Saepe enim *sed*, praecedente *non tantum*, vel *non modo*, pro *sed et*, aut *sed etiam*, obcurrit. V. supra ad 2, 6, 1. Insuper *centurie*, pro *centurio*, est in Leid. 2. *To quoque* deficit in Portug. et Haverk. *centurionibus*, pro *centurione*, habet Voss. 2. a m. 1. Tum *si* deficit in Lovel. 1. particula negativa *non* in Klock. Tandem *occurrendum* praefert Gaertn. V. infra ad 36, 24, 4.

§. 16. *Duo primipili ex utraque acie inter triarios erant*] Nomina horum centurionum omisit, Romani et Latini. SIG. Sensus Livii non est, duos tantum primipilos in utraque acie fuisse, in qualibet unum; in una quaque enim legione erant duo, adeoque in quatuor legionibus octo: sed potius duos tales, cum notis valetudinis et roboris adscriptis, in utraque acie sibi oppositos fuisse. V. Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 8. Ceterum *Duo proximi pili* perperam legunt Voss. 1. et Lovel. 1.

Corpore haudquaquam satis validus, ceterum strenuus vir peritusque militiae] *haudquamquam* Lovel. 1. 3. 5. Gaertn. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 7, 26, 8. Tum *validus satis* Leid. 2. Deinde *strenuus vir penitusque* Leid. 1. *strenuus umperitusquae* Florent. pro quo postea emendatum est *strenuus imperitusque*. Sed *strenuus vir peritusque militis* legit Gaertn.

§. 17. *Quia semper pares ordines duxerunt*] Malim *duxerant*. SIG. Ita etiam legunt Lovel. 2. 4. Fragm. Hav. edd. Mediol. anni 1505. atque Ascens. annorum 1513. et 1516. et ita vir doctus emendavit in margine ed. Mediol. anni 1495. Ad haec *pares semper ordines* Florent. Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod tot codicum auctoritate in contextum admisi.

§. 18. *Ut subcenturionem sibi, quem vellet, legeret, qui tutaretur eum*] *ut eum centurionem* Lovel. 2. *ut centurionem* Hearnii Oxon. L. 2. et C. *ut subcenturionem, quem sibi vellet* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. Tum vox *eum* deficit in Portug. Paullo ante *a consulibus* Leid. 2. Lovel. 4.

hoste. isque juvenis, in acie oblatus, ex centurione
19 Latino victoriam tulit. Pugnatum est haud procul radicibus Vesuvii montis, qua via ad Veserim ferebat.

1 IX. Romani consules prius, quam educerent

et Gaertn. Mox autem *juvenisque in acie*, omissa prima voce, Lovel. 5. *juvenis in acie* Portug. *hiisque juvenis in acie* Fragm. Hav. sed primae voci adscriptis notis, quae indicant, eam delendam esse. *iisque juvenis in acie* ed. Mediol. anni 1505.

§. 19. *Pugnatum est haud procul a radicibus Vesuvii montis*] Rectius in manuscriptis legitur *haud procul radicibus*. GELEN. Ad easdem radices castra posita fuisse, scribit Valerius 1, 7, 3. SIG. Praepositionem *a* solus defendit minimae auctoritatis codex Harlej. 2. nisi quod etiam Lovel. 4. praeferat *Pugnatum est ab radicibus*. Utrumque loquendi genus Livio usitatum est. Quum itaque et plures et optimi codd. τὸ *a* non agnoscant, Gelenio consentio. V. infra ad 24, 28, 1. Deinde *Vesuvi montis* Leid. 2. *Vesevi montis* Haverk. quo nomine saepius apud Poëtas adpellatur. V. exempla apud Cluver. 4. Ital. ant. 3. p. 1157. et Cellarii Geogr. Ant. 2, 9. p. 538. qui ambo laudant etiam scripturam hanc ex Suetonii Tito 8. ubi bis in vulgatis ita editum obcurrit. Sed priori loco in optimo Msto Salmasii *Velbii*, in altero *Vesuvio* legitur. In vita vero Plinii, quae etiam vulgo Suetonio tribuitur, *Vesebius* dicitur. Hic tamen vulgatum servo.

Qua via ad Veserim ferebat] In vulgatum conspirant editi. Sed scripti quidam variant. *ad Veseri ferebat* legit Florent. *ad Veserim ferebat* Voss. 2. Lovel. 3. et Harlej. 1. *ad Avernum ferebat* Lovel. 4. *ad Verserim ferebat* Lovel. 2. *ad Vescium ferebat* Fragm. Hav. a m. 1. *ad Vescium inferebat* a m. 2. sed corruptissime *ad hostis se inferebat* Lovel. 5. Port. et Gaertn. In eadem voce, sed alio fere modo, errarunt librarii infra 10, 28, 15. V. etiam Arntzen. ad Aur. Vict. de Vir. Inlustr. 26, 4. De Veseri v. Cluver. 4. Ital. ant. 5. p. 1187. ubi non fluvium, ut dicto loco Aur. Vict. vocavit, sed vel castellum, vel oppidum Campaniae fuisse docet.

§. 1. *Prius, quam educerent in aciem, inmolaverunt*] *prius, quam adducerent* Leid. 1. *prius, quam adducerent* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertner. et Fragm. Hav. Male. De locutione *educere in aciem* v. supra ad 3, 62, 5. Et quidem simpliciter etiam dixerunt *educere*, non addito casu. V. ad 40, 25, 10. Voces *in aciem* perperam deficiunt in Lovel. 4.

Decio caput jecinoris a familiari parte caesum aruspex dicitur ostendisse] Festus *Pestifera auspicia* fuisse ait, *ubi caput in jecinore non fuisset*. Fuisse autem et fissum, et caput jecinoris apparet ex 2. Cic. de Divin. [13.] *Fissum*, inquit, *familiare tractant*, *et vitale caput jecoris ex omni parte diligenter considerant*. Unde Lucanus in 1. Pharsaliae [627.]

Ecce videt capiti fibrarum increscere molem

in aciem, inmolaverunt. Decio caput jocinoris a familiari parte caesum aruspex dicitur ostendisse; alioqui acceptam Diis hostiam esse: Manlium egregie litasse. *Atqui bene habet*, inquit Decius, *si ab collega litatum est.* Instructis, sicut ante dictum a

Alterius capitis: pars aegra et marcida pendet,
Pars micat.

Quod autem Cic. *familiare fissum*, et Livius *caput a familiari parte caesum* ajunt, eo pertinet, quod pars una *hostis*, altera *familiaris* dicebatur. Unde Lucanus [1, 621.] *venasque minaces Hostili de parte videt*. SIG. *caput* et *pars familiaris* verba sunt aruspicinae: quae quidem, ars quum ob vanitatem et superstitionem merito desueta sit et improbata, nobis obscura sunt et ignota. Sed conjicere licet, caput fibrarum in jecore initium fuisse: cumque jecur in duas partes dividerent, familiarem et hostilem, et e familiari sua eventa augurarentur, ex hostili hostium fata, duo capita erant, unum hostile, alterum familiare. de familiari hic Livius loquitur, de hostis parte Lucanus 1, [621.] Cic. 2. de Divin. [13.] De utroque capite familiari et hostili ibidem Lucanus [627.] TURNEB. 11. Advers. 27. Adde Bulengerum de Sortibus c. 7. DUK. Adscripsit ad marginem Livii Cl. Ant. Perizonius locum Cic. ex 2. de Divin. 12. *Quomodo est collata inter ipsos observatio, quae pars inimici, quae familiaris esset.* Quae autem huc congesserat Modius, expunxi, quod ad verbum descripta essent ex Brisson. 1. de Formul. p. 19. ubi commode legi possunt. Ceterum *caput jocinoris* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *caput nocinoris* Voss. 2. *caput jocinoris* Lovel. 4. 5. Harlej. 1. et quaedam ex editt. vett. V. infra ad 41, 14, 7. Tum *ab familiari parte* Portug. et Haverk. Deinde *auruspex* Lovel. 2. 5. Portug. et Gaertn. *haruspex* Florent. et Leid. 1. V. supra hoc lib. ad c. 6, 12.

Alioqui acceptam Diis hostiam esse] *alioquin* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et praeter Rom. anni 1472. reliquae edd. usque ad Ascens. anni 1513. (* v. ad 37, 46, 5.) Ita se in Plinii atque Apuleji Mstis reperisse, monuit Corte ad Plinii 1. Ep. 20, 2. Optimi tamen hic stant a vulgato. Sed res non est tanti. Tum *is*, pro *Diis*, Florent. in quo postea emendatum est *Dis*. V. ad 5, 14, 4. *acceptam hostiam Diis esse* Lovel. 2.

Atqui bene habet, inquit Decius] *bene abit* Leid. 1. et Fragm. Hav. Male. De formula hac *bene habet* v. supra ad 6, 35, 8. Saepissime *abiturus* et *habiturus*, *abiit* et *habuit* inter se commutantur. V. infra ad 22, 59, 19. et 37, 59, 6. Alio ordine, *bene, inquit, habet* est in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5.

Si ab collega litatum est] Vet. lib. *si ab collega prospere litatum est*. SIG. Exsulat adverbium *prospere* ab optimis duobus Pall. editionibusque vetustissimis, intrusum ab Sigonio. GEBH. Delevi additum ab Sigonio *prospere*, auctoritate meliorum codicum, qui spernunt illud segregantque. Quia autem ignorat, *litare* esse proprie καλλιερεῖν; 38, 20, 6. *Sacrificio*

est, ordinibus, processere in aciem. Manlius dex-
3 tro, Decius laevo cornu praeerat. primo utrimque aequis viribus, eodem ardore animorum gerebatur res: deinde ab laevo cornu hastati Romani, non ferentes impressionem Latinorum, se ad principes
4 recepere. In hac trepidatione Decius consul M. Valerium magna voce inclamat: *Deorum*, inquit, *ope*,

facto cum primis hostiis litasset. Plautus Poenulo [2, 1, 7.] *Quia litare nequeo, abii illinc illico iratus.* Justinus 20, [2.] *Facto sacrificio, auxilium Deorum implorant: litatis hostiis, obtentoque, ut rebantur, quod petebant.* Unde et illa Plauti Pseudolo 1, 3, 100.

Ut hodie ad litationem huic suppetat satias Jovi.

Livius 41, (15, 3.) *Senatus majoribus hostiis usque ad litationem sacrificari jussit.* J. FR. GRON. *prospere*, quod a Sigonio in contextum receptum, et a recentioribus editoribus servatum erat, recte Gebhardus et Gronovius rejecerunt. Nam et apud me in nullo, nisi Portug. Gaertn. et Haverk. minimae auctoritatis codd. superest. Est autem *litare*, ut Gronov. monet, inmolata hostia Deos placare, eosque sibi propitios ac faventes reddere. Liv. 29, 10, 6. *Legati referebant, et sacrificantes ipsos Pythio Apollini litavisse.* Servius ad Virg. 2. Aen. 118. *Litare verbo pontificali usus est, id est, sacrificiis Deos placare.* V. plura apud Brisson. de Formul. l. 1. p. 28. ex quo Modius, ut ipse fatetur, pleraque, quae ad hunc locum notavit, descripsit; sed tanta religione, ut ne errata quidem typographorum aut memoriae vitia, a Brissonio commissa, emendare sustinuerit. Ea igitur, quae ex ipso Brissonio commode peti possunt, hic delevi. Ceterum *a collega* Lovel. 2. 4. Gaertn. et editi ante Aldum. Tò *est* vero deficit in Voss. 2.

§. 2. *Instructis, sicut ante dictum est, ordinibus*] *sicut antea dictum est* Lovel. 4. V. ad 40, 12, 3. *sicut ante dictum*, omisso τῷ *est*, Florent. quod probabat Salvinius. Mox voces *Decius laevo* deficiunt in Lovel. 1.

§. 3. *Utrimque aequis viribus, eodem ardore animorum gerebatur res*] *undeque aequis viribus* Lovel. 3. Tum *gerebant res* Hearnii Oxon. N. et L. 2. *res gerebantur* Lovel. 5. *gerebantur res* Florent. et Lovel. 3. ac 4. V. infra ad 9, 35, 5.

Ab laevo cornu hastati Romani] *a laevo cornu* Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *obstatur Romani* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *se recipere*, pro *se recepere*, Florent. a m. 1.

§. 4. *M. Valerium magna voce inclamat*] *increpat* Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.] Male. Valer. Max. 9, 12. ext. 6. *Puerum, ut illum abigeret, inclamavit.* qui et alibi ita locutus est. Cic. 2. de Invent. 4. *Comitem illum suum inclamavit semel et saepius.* Eodem verbo, sed alia constructione, Livius supra utitur 1, 25, 9. *Albanus exercitus inclamat Curiatiis, ut opem ferant fratri.* Mox τὸ *est* non adparet in Lovel. 2.

Agedum, pontifex publicus po-

Valeri, opus est. agedum, pontifex publicus populi Romani, praei verba, quibus me pro legionibus devoveam. Pontifex eum togam praetextam sumere jussit, et, 5
velato capite, manu subter togam ad mentum exserta, super telum subjectum pedibus stantem sic dicere. *Jane, Jupiter, Mars pater, Quirine, Bel-* 6
lona, Lares, Divi Novensiles, Dii Indigetes, Divi,

puli Romani, praei verba] *agendum* Florent. Leid. 1. Fragm. Hav. et ed. Parm. Perperam. Infra 44, 38, 4. *Recognoscat, agedum, mecum, si videtur.* et saepe alibi. Peccatur autem frequenter eodem modo in Mstis. V. ad 9, 33, 7. Praeterea *publicus pontifex populi Romani* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Publi pontifex Romani* Lovel. 5. a m. 1. *Publi pontifex Romane* a m. 2. *Publi pontifex populi Romani* Portug. et Haverk. Verum modo Valerio pontifici *Marci* praenomen dederat Livius: Librarios in errorem pellexit Graecismus, sive enallage nominativi pro vocativo, de qua figura v. Voss. 4. Gramm. 5. *Pontifex publicus* autem, ut *sacerdotes publici* infra 25, 2, 1. 26, 23, 7. 41, 21, 8. et alibi. Tum *prae verba* Voss. 2. et Lovel. 1. *praesta verba* Portug. Gaertn. Haverk. et Lovel. 5. a m. 2. quum ab initio *praestaria verba* scriptum fuisset. *praesta ei verba* Leid. 2. *praestet verba* Lovel. 2. quae lectio similiter ex eo orta, quod nominativum pro vocativo positum librarius non videbat. *Praeire verba* Livio frequens est. Infra 10, 28, 14. *M. Livium pontificem praeire jussit verba.* 41, 21, 11. *Q. Marcio Philippo verba praeeunte populus in foro votum concepit.* 42, 28, 9. *Praeeunte verba Lepido pontifice maximo, id votum susceptum est.* (*39, 18, 3. *praeire carmen* 31, 17, 9.) *Praeire verbis* dixit Plaut. in Rud. 5, 2, 48. *Praei verbis, quid vis.* Plinius 28, 2. *Cujus sacri precationem, qua solet praeire quindecimvirûm collegii Magister, si quis legat, profecto vim carminum fateatur.* Mox *legibus,* pro *legionibus,* Lovel. 1. V. supra ad 6, 39, 7.

§. 5. *Manu subter togam ad mentum exserta, super telum subjectum*] *manus subter togam* Harlej. 1. repetita in fine vocis litera, quae sequentis initialis est. V. ad 28, 25, 2. *manu super togam* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Ita etiam editi variarunt supra hoc lib. c. 7, 9. Tum *ad metum,* pro *ad mētum,* sive *ad mentum,* Leid. 1. *ad humerum* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Deinde *exta* Lovel. 4. *extra* Leid. 2. et Portug. in contextu. Denique *et super telum* Voss. 2. et Lovel. 3. Verbis sequentibus *sit dicere,* pro *sic dicere,* Lovel. 1.

§. 6. *Jane, Jupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares*] Dempster. in Etrur. Reg. 1, 16. p. 66. ut et ad Rosini 2. Antiq. 3. probaturus, Janum peculiari cognomento *Patrem* dictum esse; inter alia testimonia etiam hunc locum adfert, quem ita laudat: *Jane pater, Jupiter, Mars, audite vota.* Sed nimium fallaci memoria confisum fuisse patet. *Marspiter* laudat Brisson. 1. de Form. p. 109. Ceterum *Marne*

quorum est potestas nostrorum hostiumque, Diique Ma-
7 *nes, vos precor, veneror, veniam peto feroque, uti po-*
pulo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis; ho-
stesque populi Romani Quiritium terrore, formidine, mor-
8 *teque adficiatis. Sicut verbis nuncupavi, ita pro republica*

pater est in Leid. 1. et Harlej. 1. post quae verba *inquit* inserunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *Quirine* habet Leid. 1. quae vox deficit in Lovel. 4. *vates*, pro *Lares*, est in Gaertn.

Divi Novensiles] V. Loëns. 4. Misc. Epiphyll. 15. KLOCK. *Divi Nodensiles* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Divi Novemsiles* Lovel. 3. *Dii Novensiles* Gaertn. *Dii novem siles* Lovel. 5. a m. 1. *Dii novem sides* a m. 2. *Dii Novensides* Haverk. quomodo etiam olim edebatur apud Varr. 4. de L. L. p. 20. V. Loëns. l. l. et Voss. Etym. ling. Lat. in v. *Novem*.

Dii Indigetes, Divi, quorum est potestas nostrorum hostiumque, Diique Manes] *Di Indigites* Flor. V. Dausquej. Orthogr. part. 2. in v. *Indigetes*. *Dii indigentes* Lovel. 3. Male. De Diis Indigetibus v. Turneb. 19. Advers. 29. Salmas. Exerc. Plin. p. 61. Voss. de Theol. Gent. 2, 12. et in Etym. ling. Lat. v. *Indigetes*. Tum *Dii quorum est* Lovel. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *potestas nostrûm hostiumque* Voss. 2. et Lovel. 3. *potestas nostrorum hostium* Portug. et Haverk. Denique *Dii Manes* Portug.

§. 7. *Precor, veneror, veniam peto feroque*] Solennia in ejusmodi devotionibus verba. Quae adhibet etiam Macrobius 3. [Saturn. 9.] ubi de ratione urbium et exercituum devovendorum agit. SIG. Quid est *veniam fero?* Non succurrit, quomodo exponam; sed veniebat in mentem *veniam peto quaesoque, uti* etc. Cic. pro Archia 2. *Quaeso a vobis, ut in hac caussa mihi detis hanc veniam, ut* etc. Potuisset dicere *Quaeso a vobis hanc veniam, ut* etc. Idem non raro conjungit *quaeso* et *peto*. 3. ad Famil. Ep. 2. *Etiam atque etiam quaeso et peto*. 5. Ep. 4. *Peto quaesoque, ut tuos mecum serves*. Livius 9, 8, 8. *Vos, Dii immortales, precor quaesoque*. DUK. Verbum *veneror* deesse in Oxon. L. 2. monet Hearnius. Sed recte reliqui omnesque mei servant. Est enim in hac re sollemne, ut ex Macrob. Sigonius monuit. Adde Brisson. 1. de Form. p. 71.

Uti populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis] *uti vos Romanam Quiritum vim* Lovel. 2. *Quiritum* etiam Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Male. V. ad 3, 20, 7. *uti populo Romano Quiritibus* legendum esse, existimat Brisson. 1. de Form. p. 62. unde plura in notas ad hunc locum transtulit Modius, quae expunxi, quod commode ibi videri possint. Sed de formula hac *populus Romanus Quiritium* v. supra ad 1, 32, 13. Mox *vim victoriam*, omissa particula *que*, Florent. et Lovel. 4. ac 5. quod Salvinius, qui cod. Flor. cum editis contulit, adposito signo sibi verum videri indicavit. *inde victoriam* Fragm. Hav. cujus librarium decepit similitudo literarum *ui*, id est *vim*, et *iñ*, id est *inde*. V. ad 5, 20, 2. Tum *victoriamque pp̄ Rō̄ prosperetis* Gaertn. Sed mediae voces ex ultima natae sunt. Denique *prospereris* Fragm. Hav. *praestetis*

Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis populi Romani Quiritium, legiones auxiliaque hostium mecum Diis Manibus Tellurique devoveo. Haec ita precatus, li- 9
ctores ire ad T. Manlium jubet, matureque collegae se devotum pro exercitu nunciare. Ipse, incinctus

Portug. in margine, et Haverk. Nihil muto. Plautus in Casin. 5, 4, 26.

Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus gravate prospero.

Tacitus etiam aliique eodem verbo usi sunt.

Hostesque populi Romani Quiritium terrore formidine morteque adficiatis] *hostesque populique Romani* Lovel. 3. Praeterea *populi Romani Quiriti* Leid. 2. et Lovel. 1. *populi Romani Quiritum* Lovel. 2. et Fragm. Hav. V. ad verba praec. Deinde *terrore et formidine* Fragm. Hav. Denique *mortique afficiatis* Voss. 2. Lovel. 3. ac Gaertn. Alibi tamen casum sextum vocis *mors* ita formari, nondum reperi.

§. 8. *Ita pro republica Quiritium, exercitu, legionibus*] Videtur excidisse aliquid, ut integrum sit: *ita pro republica populi Romani Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis populi Romani Quiritium.* Nam τὸ *Quiritium* in hujusmodi formulis appendix propria est τοῦ *populi Romani.* Vitiatum quoque in vulgatis erat 22, 10, 2. illud *respublica populi Romani Quiritium,* in veris sacri carmine. J. FR. GRON. Vocula *ita* deest in Lovel. 2. *ita populo Ro.* vel *Romano, Quiritium* habent Voss. 2. et Lovel. 3. *ita pro Ro. po. Quiritium* Fragm. Hav. *ita pro populo Romano Quiritium* Gaertn. quae omnia conjecturam Gronovii verisimiliorem reddunt. Quum enim per compendium scriptum fuisset *pro R. P. P. R.* librarii vel duas priores, vel duas posteriores literas singulares omiserunt: quamvis tamen alibi etiam saepe *respublica* et *populus Romanus* inter se commutentur. V. ad 9, 26, 8. De formula *respublica populi Romani Quiritium* v. eumdem Gronov. 4. Observ. 14. *Quiritum* hic iterum praeferunt Leid. 2. et Lovel. 2. V. ad §. praec. Brissonius autem, hanc formulam proferens, 1. de Form. p. 109. laudat, quasi scriptum invenisset *quo republica Quiritibus.* Quam lectionem in nullo codice, nec scripto, nec edito, invenio. Praeterea vox *exercitu* deest in Haverk. quam reliqui constanter agnoscunt, nisi quod tamen *exercitum* praeferant Flor. Leid. 1. et Lovel. 2. Mox iterum *Quiritum* idem Lovel. 2. ut jam ter hac formula habuimus. Voces *legionibus, auxiliis populi Romani Quiritium* deficiunt in Haverk. et Fragm. Hav. Sed librariis fraudi fuit vocum *legionibus* et *legiones* similitudo. V. ad 9, 11, 11.

Diis Manibus Tellurique devoveo] *Deis Manibus* Florent. Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. et Harl. 1. Tum vox *Tellurique* deficit in Harlej. 2. et edd. vett. usque ad Aldum, qui primus addidit: et recte. Servant enim omnes reliqui scripti, ut et Livius infra 10, 28, 13. *Jam ego mecum legiones hostium mactandas Telluri ac Diis Manibus dabo.* Insuper *voveo* Fragm. Hav. *devovero* Haverk.

§. 9. *Haec ita precatus*] *Haec itaque precatus* Haverk. V. ad 21, 53, 7. Mox *nunciatur,* pro *nunciare,* Gaertn.

cinctu Gabino, armatus in equum insiluit, ac se in medios hostes inmisit. Conspectus ab utraque

Ipse, incinctus cinctu Gabino] De *cinctu Gabino* quid a Grammaticis tradatur, omnibus, qui literas amoeniores amant, est fere notum: sed, quod ab illis tacitum est, hic adscribemus. Observavimus enim Romanos magistratus et pontifices eo cinctu uti solitos, cum belli causa operabantur, sacris se devovebant pro exercitu, portas Jani aperiebant, aut amburbia faciebant: denique cum rei sacrae operam dabant belli causa, et ceremonia quadam sacra defungebantur. Lucanus 1, [596.]

Turba minor sequitur, ritu succincta Gabino.

Virgil. 7. Aen. [612.]

Ipse, Quirinali trabea cinctuque Gabino
Insignis, reserat stridentia limina consul.

Interpres Persei de Penatibus ita scribit [ad satyr. 5, 31.] *Habitu Gabino Dii Penates formabantur, involuti toga supra humerum sinistrum et sub dextro.* TURNEB. 22. Advers. 20. *incinctus Gabino*, media voce a praecedenti ob similitudinem intercepta, Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *incinctus ritu Gabino* Harlej. 2. in marg. et Hearnii Oxon. L. 1. ac C. *incinctus Gabino ritu* Lovel. 5. Gaertn. et Haverk. *incinctus Gabinio ritu* Portug. Nihil muto. De *cinctu Gabino* v. supra ad 5, 46, 2.

In equum insiluit] *equum insiluit* sine praepositione se in Oxon. L. 1. invenisse, testatur Cl. Hearne. Qua constructione usus est Ovidius 8. Met. 142.

— — vix dixerat, insilit undas;
Consequiturque rates, faciente Cupidine vires.

Valer. Flacc. 6, 683.

Insiliunt pariter scopulos: hunc nata coërcet,
Hunc conjux Jovis.

quo utroque loco videndus est Inl. N. Heinsius. Similiter Justin. 25, 4. *Ut quinqueremem ex scapha cum septimo insiluerit, captamque tenuerit.* Id tamen hoc loco non probo, partim quod alii omnes codices vulgatum tueantur, partim quod Livius praepositionem, cum qua verbum componitur, in regimine plerumque repetere solitus sit. V. ad Praefat. §. 11. et quidem in ipso hoc verbo *insilire* supra 6, 7, 3. *In equum insilit.* Praeterea *insilit* Leid. 1. *insiliit* Portug. et Haverk. *insilivit* Florent. et Leid. 1. Nihil muto. V. ad 2, 10, 11.

§. 10. *Aliquanto augustior humano visu*] Si vox ultima bonae fidei libris exesset, non eam desiderarem. Varro Atacinus [in Catal. Pith. 2, 2.]

— — clarissima longe
Nomina vix ullo condita sunt tumulo,
Magnus, et humano major Cato.

Ovidius 2. Fast. [503.]

Pulcher, et humano major, trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via.

Justinus vel Trogus 42, [3.] *Primusque humanorum post Herculem et Liberum, qui reges Orientis fuisse traduntur, eam coeli plagam domuisse dicitur.* Cicero 13. ad Attic. Ep. 21. *Ego autem tibi confirmo, (possum falli, ut humanus) a me non habere.* Video quidem conjurasse viros doctos, ut haec mutent; sed quiesse melius erat. Vel scribe *visus.* Sensus, ut con-

acie aliquanto augustior humano visu, sicut coelo missus piaculum omnis Deorum irae, qui pestem ab

spectus est ab utraque acie, aliquanto augustior humano visus est, vel apparuit: ne alterutrum superfluum putes. J. FR. GRON. Quae ad has voces eruditius, quam verius, notantur, vix ausim Livio attribuere; ne quidem si *τὸ visu* in MSS. quoque desideraretur: quippe eam vocem vel similem omnino crederemus hic quoque a Livio subaudiri, ut 5, 32, 6. *Vocem noctis silentio audisse clariorem humana.* ubi etiam subintelligi voluit *voce.* 5, 41, 8. *Sedentes viros praeter ornatum habitumque humano augustiorem.* Hoc lib. c. 6, 9. *Visa species viri majoris, quam pro humano habitu, augustiorisque.* Seneca 1. Controv. 2. *Altior humana visa est circa me species eminere.* JAC. GRON. Putavit, credo, Gronovius, *visum* non recte pro specie vel forma dici. Et Latini in his fere dicunt *amplior*, *augustior humano habitu*, *forma*, *specie*, non *visu.* V. supra c. 6, 9. Suet. in Aug. 94. Claud. 1. Ner. 1. Val. Max. 1, 8, 8. et Phaedr. 4. fab. 24. Tamen vix est, ut hic aliter accipi possit, libris scriptis consentientibus in retinenda hac voce, qua ex sententia Davisii et aliorum quorumdam etiam pro specie usus est Cic. 1. de Nat. Deor. 5. *Multa esse probabilia, quae quamquam non perciperentur, tamen, quia visum haberent quemdam insignem et inlustrem, his sapientis vita regeretur. visus* scabram reddit orationem. DUK. Vocem, quam delendam J. Fr. Gronovius existimabat, tuentur omnes, quos adhibui, codd. Pro *visu*, tamen *visus*, quae altera ejus erat conjectura, praeferunt Florent. et Lovel. 4. *humanus* pro homine nonnumquam poni, non nego. V. Malasp. et Graev. ad l. l. Cic. 13. ad Att. Ep. 21. et quae notavi ad Silii Ital. 7, 5. An tamen hic etiam Livius ita locutus sit, valde dubito, quia alibi vocem illam eo sensu adhibuisse non recordor; nisi quis forte eo referret locum 21, 41, 11. *Licuit ad Erycem clausos ultimo supplicio humanorum, fame interficere.* Verum ibi commode intelligi potest *ultimo supplicio humanorum s u p p l i c i o r u m*, voce ex praecedenti repetita, quod aliis exemplis Cl. Jac. Gronovius hic inlustravit. Quibus adde illud ex 1, 7, 9. *Habitum formamque viri aliquanto ampliorem augustioremque humana intuens.* Senec. 1. de ira 3. *Tota illorum, ut extra, ita intra, forma humanae dissimilis est.* Eodem etiam pertinet illud 27, 47, 1. *Multitudo quoque major solita visa est.* ubi alia vide. Vulgatum itaque servo, et in codd. *visus* praeferentibus ultimam literam ejus vocis ex initio sequentis perperam repetitam esse existimo; qua ratione librarios frequentius errasse, infra videbimus ad 28, 25, 2. V. modo ad §. 5. Ceterum *augustior* sollemni lapsu Lovel. 5. V. supra ad 5, 41, 2.

Sicut coelo missus piaculum omnis Deorum irae] *si e coelo* Klock. *sicut a coelo* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac C. Utraque lectio admitti potest, ut probant exempla, quae inlustrandae locutioni *mittere vocem* conlata sunt a Gronovio et a me ad 5, 51, 7. Deinde *missum piaculum* Lovel. 2. Sed *missus* servandum esse, indicat *τὸ qui*, quod mox sequitur. *missus piaculum*, pro tamquam piaculum. *jussus piaculum* male Lovel. 1. V. ad 3, 4, 11.

11 suis aversam in hostes ferret; ita omnis terror pa-
vorque cum illo latus signa primo Latinorum tur-
12 bavit; deinde in totam penitus aciem pervasit. Evi-
dentissimum id fuit, quod, quacumque equo inve-
ctus est, ibi, haud secus quam pestifero sidere icti,
pavebant: ubi vero conruit obrutus telis, inde jam
haud dubie consternatae cohortes Latinorum fugam
13 ac vastitatem late fecerunt. Simul et Romani, ex-
solutis religione animis, velut tum primum signo

Pestem ab suis aversam in hostes ferret. Ita omnis terror] Prava penitus distinctio, et sic potius formanda: *Conspectus aliquanto augustior humano visu, sicut coelo missus piaculum omnis Deorum irae, qui pestem ab suis aversam in hostes ferret; ita omnis terror,* etc. JAC. GRON. Cel. Gronovii distinctionem in contextum recepi, quod veram putarem. Ceterum *a suis* Leid. 1. et Fragm. Hav. Tum *adversam* Leid. 2. Lovel. 1. 5. et Fragm. Hav. V. ad 2, 31, 6. Denique *in hostem* Hearnii Oxoniensis C. reliquis invitis.

§. 11. *Pavorque cum illo latus signa primo Latinorum turbavit*] *pavorque cum Latiis signa* Voss. 2. Tum *primo signa Latinorum* Lovel. 2.

In totam penitus aciem pervasit] *totam penitus aciem pervasit*, omissa praepositione, Lovel. 4. Supra 6, 24, 7. *Et adhortatio in vicem totam alacri clamore pervasit aciem.* ubi vide. Sed nec alterum, quod reliqui codd. tuentur, eorumque auctoritate praeferendum est, Livio indignum. Ita enim infra loquitur 45, 10, 1. *Victoriae Romanae fama quum pervasisset in Asiam.* Cic. 5. in Verr. 2. *Eodem intervallo pars ejus belli in Italiam ulla pervasit.* 2. de Natura Deor. 57. *Ne quid in eas, quod noceat, possit pervadere.* Tacit. 3. Hist. 62. *Pervasisse in Germanias Valentem, et veteres illic novosque exercitus ciere credebant.*

§. 12. *Evidentissimum id fuit*] Post haec verba reperiuntur sequentia *pavorem ac fugam hostium secum Decius circumferens cadit, moxque consternatio et conversio exercitus Latini* in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Eadem etiam margini Voss. 1. adscripta sunt. Sed non infrequens fuisse librariis, ut lemmata, quae olim in ora codicum notata erant, postea in contextum reciperent, supra dictum est ad 7, 40, 4. Ceterum *Evidentissimum idque fuit* Gaertn.

Quod quacumque equo invectus est] *et quacumque equo* Harlej. 2. *qui quodcumque equo* Fragm. Hav. *quod quocumque* Voss. 2. V. ad 38, 7, 3. *ictusque quocumque* Hearnii Oxon. L. 2. et C. Tum *invectus est equo* Lovel. 2. et Haverk. Ceterum haec verba et seq. usque ad initium §. proximi desunt in Neap. Latinii.

Conruit obrutus telis, inde jam haud dubie consternatae cohortes] *terruit obrutus* Gaertn. Tum *inde*

dato coorti, pugnam integram ediderunt. nam et 14
rorarii procurrebant inter antepilanos, addiderantque vires hastatis ac principibus: et triarii, genu dextro innisi, nutum consulis ad consurgendum exspectabant.

X. Procedente deinde certamine, quum aliis 1
partibus multitudo superaret Latinorum, Manlius consul, audito eventu collegae, quum, ut jus fasque erat, lacrimis non minus quam laudibus debi-

haud jam dubia Portug. et Haverk. *inde haud dubiae* Lovel. 5. Mox *fugam et vastitatem* Voss. 2.

§. 13. *Exsolutis religione animis, velut tum primum signo dato coorti*] *solutis religione animis* Haverk. reliquis invitis. De locutione *exsolvere religione* v. supra ad 7, 3, 9. Deinde *velut dum primo signo dato coorti* Lovel. 5. *tũ*, id est *tamen*, pro *tũ*, sive *tum*, Haverk. V. ad 22, 17, 5. *animis velut tum primum signo dato coortis* Florent.

§. 14. *Nam et rorarii procurrebant inter antepilanos*] *namque triarii* Lovel. 5. *nam et triarii* Klock. *namque et rorarii* Hearnii Oxon. N. et L. 2. *nam et Romani* Florent. et Harlej. 2. Tum *percurrebant* Lovel. 2. et Gaertn. Male. V. (* ad 40, 30, 5. et) quae N. Heinsius et ego notavimus ad Silii Ital. 7, 566. *per* et *pro* innumeris locis confunduntur. V. ad 9, 10, 7. Praeterea *inter antesignanos* hic etiam reponebat Franc. Patricius de Re milit. Rom. part. 4, 5. V. ad cap. praec. §. 7. *per antepilanos* habet Hearnii Oxon. C. Ceterum omnia haec verba cum voce sequenti *addiderant* non adparent in contextu Portug. sed demum margini adscripta sunt a manu altera. Mox *viros*, pro *vires*, est in Leid. 1. et Lovel. 2. Alibi etiam hae voces commutantur. V. infra hoc lib. ad c. 13, 1.

Et triarii, genu dextero innisi] Tò *et* exsulat a Fragm. Hav. Hinc *in genu dextro* Voss. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. ut apud Cic. de Harusp. resp. 27. *Etenim vix haec, si undique fulciamus, labefacta, vix, inquam, innisa in omnium nostrûm humeris cohaerebunt.* Sed reliqui, et inter eos optimi, vulgatum tuentur. Et ita etiam passim Livius loqui solet. Supra 3, 26, 9. *Seu fossam fodiens palae innisus, seu quum araret.* 4, 19, 4. *Ipse, hasta innisus, se in pedes excepit.* ubi alia exempla vide. Tum *inmissi* Fragm. Hav. V. supra ad 4, 42, 5. Mox *ad surgendum*, pro *ad consurgendum*, Leid. 2. Verum mox cap. seq. dixit: *Tum consul triariis, Consurgite nunc, inquit.* et paullo post, *Ubi triarii consurrexerunt.*

§. 1. *Quum aliis partibus multitudo superaret Latinorum*] *superaret multitudo* Harlej. 2. *multitudo supererat*, transpositis literis, Lovel. 5. edd. Parm. Tarvis. utraque, et paucae aliae (* v. ad 38, 29, 9.) *superare* Mediol. anni 1480, 1495, et 1505. Veneta anni 1498. Tum vox *Latinorum* non adparet in Lovel. 4. qui et mox alio ordine vocabulorum *collegae eventu* praefert.

tis prosecutus tam memorabilem mortem esset;
2 paullisper addubitavit, an consurgendi jam triariis tempus esset: deinde, melius ratus integros eos ad ultimum discrimen servari, adcensos ab novissima
3 acie ante signa procedere jubet. Qui ubi subiere, extemplo Latini, tamquam idem adversarii fecissent, triarios suos excitaverunt: qui aliquamdiu pugna atroci

Quum, ut jus fasque erat, etc. *mortem esset*] Illud *quum* et *esset* resipiunt gluten interpretum. GRUT. Utraque vox apud me superest in omnibus scriptis, nisi quod prior tantum desit in Lovel. 2. Nullam autem caussam video, cur τὰ *quum* et *esset* gluten interpretum resipere Gruterus invitis codd. judicarit, quam quod salvo sensu abesse potuerint. V. quae dicuntur infra ad 23, 34, 15. Ceterum *tum*, pro *cum*, sive *quum*, est in Fragm. Hav. a m. 1. V. ad Epit. 48. circa finem. Τὸ *ut* deficit in Haverk. *debitis* autem in Harlej. 2. omnibusque, quas vidi, edd. ante Aldum. Curtius 5, 8. *In coelum vos debitis laudibus ferat.*

§. 2. *Paullisper addubitavit, an consurgendi jam triariis tempus esset*] Omnia haec desunt in Lovel. 1. quinque posteriores voces cum duabus sequentibus in Haverk. vocula sola *jam* in Leid. 2. Harlej. 2. omnibusque edd. ante Aldum. Praeterea *triarii tempus esset* habet Lovel. 3. *triariis tempus adesset* Gaertn. Mox *natus*, pro *ratus*, Harlej. 1. (*v. ad 10, 40, 10.)

Accensos ab novissima acie ante signa procedere jubet] *accessos* Lovel. 4. *accersitos* Klock. et pro varia lectione Voss. 1. De *accensis* v. ad c. 8, 8. Tum *a novissima acie* Voss. 1. a m. 2. (*an novissima acie* habuit a m. 1.) Lovel. 4. Gaertn. et edd. ante Aldum. praepositio deest in Lovel. 1. a m. 2. (qui *vel novissima acie* antea habuerat) et Leid. 2. *ad novissima acie* Lovel. 2.

§. 3. *Qui ubi subiere*] *subire* Haverk. solito errore. V. ad 45, 2, 7. *subierunt* Gaertn. Mox *hiidem adversarii*, pro *idem*, Voss. 1. *hiisdem adversarii* Lovel. 1. Deinde *exciverunt*, pro *excitaverunt*, Leid. 2. et Lovel. 1. Sed solent haec verba passim commutari. V. ad 28, 24, 4. Similiter Curtius 6, 2. *Non contentus artificum, quos e Graecia excitaverat, turba.* ubi codd. plures *exciverat*, quod praefert Scheff. quoniam *excitantur*, qui per otium, ignaviam, vel similes caussas manent in occulto, ac proferre se nolunt. Quod si verum, vel sic etiam hic apud Livium *excitaverunt*, in quod reliqui codd. conspirant, non est rejiciendum. Supra enim c. 8, 10. docuit, prioribus hastatorum et principum aciebus pugnantibus *triarios consedisse, sinistro crure porrecto.* unde et supra §. 2. et mox §. 4. *consurgendi* verbum de iis usurpavit. Jam autem *excitare* est jubere, ut surgat. Infra 45, 25, 1. *Secundum talem orationem universi rursus procideruut; tandem excitati curia excesserunt.*

atroci quum et semet ipsi fatigassent, et hastas aut praefregissent, aut hebetassent, pellerent vi tamen hostem, debellatum jam rati, perventumque ad extremam aciem; tum consul triariis, *Consurgite nunc*, inquit, *integri adversus fessos, memores patriae parentumque et conjugum ac liberorum; memores consulis pro vestra victoria morte occumbentis.* Ubi triarii consurrexerunt integri, refulgentibus armis,

4

5

Quum et semet ipsi fatigassent, et hastas aut praefregissent, aut hebetassent] Tò *et* prius omittitur in Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 2, 44, 3. Tum *semet ipsos fatigassent* Lovel. 2. Male. V. ad 2, 19, 5. Hinc voces *et hastas aut praefregissent* desunt in Gaertn. sola tantum vox *aut* in Harlej. 2. Sed *praefrigissent* habet Florent. *praefrixissent* Klock. *perfregissent* Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Neap. Latinii. Perperam. De verbo *praefringere* v. infra ad 27, 33, 2. Denique *beatassent*, pro *hebetassent*, Florent.

Pellerent vi tamen hostem] *pellerentque* Lovel. 2. *pollerentque* Lovel. 5. Gaertn. Portug. et Haverk. Tum *ut*, pro *vi*, Lovel. 4. V. ad 4, 51, 6. Insuper *tm̄* id est *tantum*, pro *tn̄* id est *tamen*, Lovel. 2. saepius in Mstis obvio librariorum errore. V. supra ad 3, 46, 1.

§. 4. *Memores consulis pro vestra victoria morte occumbentis*] *pro nostra victoria* Lovel. 5. V. ad 34, 2, 2. Hinc *occubantis morte* Harlej. 2. *morte occubantis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. editique ante Aldum. Vox *morte* deficit in Lovel. 2. quam reliqui tuentur. V. ad 31, 18, 6. Paullo ante *tunc consul* Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15. Ceterum voces *memores patriae* etc. *ac liberorum* desunt in Haverk. errore librarii. cui fraudi exstitit vocis *memores* repetitio. V. infra ad 9, 11, 11.

§. 5. *Consurrexerunt integri, refulgentibus armis, nova ex improviso exorta acies*] *integra* Lovel. 4. quasi jungendum foret *integra nova acies*. Sed male. *Integri* sunt non fessi, ut paullo ante hoc cap. *Melius ratus, integros eos ad ultimum discrimen servari.* et *Consurgite nunc, inquit, integri adversus fessos.* 2, 20, 6. *Integris corporibus animisque fessos adorti.* hoc lib. c. 39, 7. *Adeo repente laboris per diem pene totum tolerati vulnerumque obliti sunt, ut haud secus, quam si tum integri e castris signum pugnae accepissent.* etc. 28, 13, 8. *Quum plures et integri fessis, magnumque jam agmen armatorum a castris in proelium rueret.* 34, 15, 2. *Integri recentibus telis fatigatos adorti hostes.* 38, 40, 4. *Ut quam maxime recentibus et integris jumentis Thraciam ingrederetur.* 44, 4, 9. *Nec auxit copias, integros fessis submittendo.* c. 36, 2. *Statuit sic adfectos recenti atque integro hosti non objicere.* c. 38, 8. *Utrum militem, quem neque viae labor hodie, neque operis fatigaverit, requietum, integrum in tentorio suo arma capere jubeas.* Tacit. 2. Ann. 5. *Integrum equitem equosque per ora et alveos fluminum media in Germania fore.* Frontin. 2. Strat. 1, 2. *Fatigatos aestu facile integris et recentibus suorum*

nova ex inproviso exorta acies, receptis in intervalla ordinum antepilanis, clamore sublato princi-
6 pia Latinorum perturbant. haſtisque ora fodientes, primo robore virorum caeso, per alios manipulos, velut inermes, prope intacti evasere; tantaque cae-

vicit viribus. c. 3, 16. *Suis et Macedonibus, qui jam fessos Romanos integri exciperent, in secunda acie conlocatis.* Hinc *refugientibus armis* Leid. 2. Perperam. Alibi etiam *fugere* et *fulgere* commutantur. V. infra ad 44, 37, 7. Deinde *nova et improviso acies orta* Lovel. 4. Nihil mutandum. Non tantum *inproviso*, sed et *ex inproviso* in usu fuit. V. ad 6, 33, 7. *ex* autem atque *et* saepe inter se commutantur. V. ad 26, 45, 1. *nova ex improviso orta acies* edd. vett. Frobenius deinde anno 1535. *exorta* edidit, quemadmodum recte praeferunt reliqui scripti. Saepe enim *exortus* de illis dicitur, qui subito et inproviso oriuntur. Supra 1, 14, 9. *Inde subito exorti Romani transversam invadunt hostium aciem.* 4, 45, 7. *Certamen subito inter tribunos exortum.* 6, 21, 2. *Lanuvini etiam, quae fidelissima urbs fuerat, subito exorti.*

Receptis in intervalla ordinum antepilanis] Praepositio *in* deest in Lovel. 5. Harlej. 1. et Portug. Sed eam intercepit syllaba initialis vocis sequentis, quemadmodum etiam factum erat c. 8, 9. V. plura infra hoc lib. ad c. 33, 6. ejus loco *inde* eſt in Leid. 2. Saepe *in* et *iñ*, id eſt *inde*, in Mſtis commutantur. V. infra ad 10, 20, 6. Tum *int'pilanis* Lovel. 2. *antepilariis* Leid. 2. et Fragm. Hav. Ceterum hic etiam *antesignanis* legendum censuit Patricius de Re milit. Rom. part. 4, 5. Sed supra v. ad c. 8, 7. Mox *perturbabant*, pro *perturbant*, Neap. Latinii.

§. 6. *Hastisque ora fodientes*] Pall. duo *ferientes*. GEBH. *hostisque* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *hastatisque* edd. Bechar. et Ascensii anni 1510. quod melius, se judice, pronunciat Doujatius: triarii enim Romani pilis ora fodiebant haſtatorum Latinorum, qui primi óbpositi. Male. Apud Latinos enim, aeque atque apud Romanos, res ad triarios redierat, adeoque ex triplici acie jam una facta erat, non ex solis hastatis, sed ex haſtatis principibus ac triariis simul, conſtans. V. supra c. 8, 12. et 13. Deinde *ora foedantes* Lovel. 4. *Foedare* et *foedum* propria in vulneribus ac ſtrata acie vocabula eſſe, observant viri docti ad Plauti Amphitr. 1, 1, 76. Sed unius fide hanc lectionem non receperim. *ora ferientes* Voſſ. 2. Leid. 1. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.] Cui lectioni firmandae facere poſſet dictum Caesaris, a Floro memoratum 4, 2, 50. *Miles faciem feri.* Et ita Ovid. Ep. 7. Her. 189.

Nec mea nunc primum feriuntur
pectora ferro.

12. Metam. 479.

Nudaque Phyllêi juvenis ferit
ora sarissa.

Auctor Epit. Liv. 2. *Quum ad feriendum Porsenam castra hostium intrasset.* Sed nihil muto, plerisque et optimis codd. vulgatum defendentibus. Livius 21, 55, 11. *Velites insecuti aversos elephantos sub caudis, qua maxime molli*

de perrupere cuneos, ut vix quartam partem relinquerent hostium. Samnites quoque, sub radicibus 7 montis procul instructi, praebuere terrorem Latinis. Ceterum inter omnes cives sociosque praecipua laus ejus belli penes consules fuit: quorum

cute vulnera accipiunt, fodiebant. Ovid. de Remed. am. 19.

Cur aliquis rigido fodit sua viscera ferro.

In Ibin 627.

Sic tua conjectis fodiantur pectora telis.

Curtius 4, 15. *Resistentium adversa ora fodiebat.* 5, 4. *Ipsorum telis plerosque fodiebant.* 9, 1. *Ab utroque latere vehiculis circumfusi repugnantes fodere coeperunt.*

Prope intacti evasere] *prope iacti* Harlej. 2. Male. Liv. 2, 12, 14. *Jure belli liberum, te intactum inviolatumque hinc dimitto.* 42, 66, 3. *Quum sciret nihil roboris secum esse, dum liceret intacto, abire.* 10, 27, 9. *Victor Martius lupus, integer et intactus, gentis nos Martiae et conditoris nostri admonuit.* c. 36, 3. *Diversique integri atque intacti abissent, ni cedenti instaturum alterum timuissent.* Silius 10, 63.

— — integer, oro,
Intactusque beas, atque intres moenia Romae.

intactus vulnere dixit idem Silius 7, 399.

Plena tibi castra atque intactus vulnere miles
Creditur.

intactum ferro corpus Liv. 1, 25, 11. Tum *evaserunt* Gaertn. *invasere* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Tantaque caede perrupere cuneos] Doujatius vel legendum existimat *cuneo*, ut 2, 50, 9. *Rupere cuneo viam.* vel Livium generali nomine *cuneos* pro agminibus seu manipulis dixisse putat; quod posterius praeferendum videtur. Certe nullius codicis fide conjectura ejus nititur. Frontin. 2, 3, 20. *Triplicem aciem cuneis instruxit, inter quos subinde velites emisit.* Ceterum *proruperε in eos, ut vix* Klock. *prorupere cuneos* Portug. V. ad 4, 39, 4. *perrumpere cuneos* Lovel. 3. *Mox reliquerint*, pro *relinquerent*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 7. *Samnites quoque sub radicibus montis procul instructi*] V. quam varia de Samnitibus scribat. Antea dixerat, [c. 6, 8.] consules adjuncto Samnitium exercitu ad Capuam castra locasse. Hic dicit, sub radicibus montium procul instructos. Paulo post [c. 11, 2.] dicturus, eos post proelium auxilio venisse Romanis, ut quidam tradiderint. Nam hoc ipse dixisse videri noluit. GLAR.

Inter omnes cives sociosque praecipua laus ejus belli penes consules fuit] *inter omnes sociosque* Voss. 2. *inter omnes cives Latinosque* Lov. 1. quae lectio ex proxime sequentibus *inter Romanos Latinosque* interpolata videtur. Sensum Livii esse puto, in exercitu Romano neminem civium sociorumque majorem laudem promeritum fuisse, quam consules. Per *socios* autem hic Latini in genere intelligi nequeunt, quibuscum eo tempore bellum gerebatur; sed forte Latinorum Laurentes Campanorumque equites, qui non de-

alter omnes minas periculaque ab Diis superis in-
8 ferisque in se unum vertit: alter ea virtute eoque consilio in proelio fuit, ut facile convenerit inter Romanos Latinosque, qui ejus pugnae memoriam posteris tradiderunt, utrius partis T. Manlius dux fuisset, ejus futuram haud dubie fuisse victoriam.

sciverunt, ut Livius cap. seq. docet. *in omnes cives sociosque* Florent. quomodo saepe librarii lapsi sunt. V. infra ad 38, 57, 6. Tota vox *inter* vel *int'* deficit in Lovel. 4. intercepta ab ultimis literis vocis praecedentis *Ceterum*. Praeterea *praecipue laus ejus belli* Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. et B. *praecipua ejus laus belli* Harlej. 2. et editt. antt. ante Aldum. Paullo ante alio ordine *Latinis praebuere terrorem* Gaertn.

Periculaque ab Diis superis inferisque in se unum vertit] *ab aliis superis inferisque* Haverk. *a Diis superis inferisque* Gaertn. *ab Deis superis inferisque* Voss. 2. Lovel. 3. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *ab Deis superisque inferisque* Voss. 1. et Lovel. 1. *ab Diis superisque inferisque* Leid. 2. et Lovel. 5. *ab Diis inferisque* Lovel. 2. Ceterum voces *alter omnes minas* etc. *in se unum vertit* desunt in Harlej. 1. a librario ob repetitam vocem *alter* omissae. V. ad 9, 11, 11.

§. 8. *Eoque consilio in proelio fuit, ut facile convenerit*] *eoque concilio* perperam Lovel. 3. Tum *in proelio* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ut non facile convenerit* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *inter Latinos Romanosque* Klock.

Utrius partis T. Manlius dux fuisset, ejus futuram haud dubie fuisse victoriam] *utrius partis dux Manlius fuisset* Lovel. 4. *utrius partis T. Manlius fuisset dux* Lovel. 3. Harlej. 2. et Fragm. Hav. *utriusque partis* Leid. 1. et Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 6, 13. Praeterea *ejus futuram haud dubium fuisse victoriam* Voss. 2. et Lovel. 3. *ejus haud dubiam fuisse victoriam* Portug. *ejus futuram haud dubiam fuisse victoriam* Haverk. et Fragm. Hav. V. infra ad 34, 43, 5. (* Sed nihil muto. v. ad 27, 49, 4.) *futuram* deficit etiam in Gaertn. Paullo ante *ejus pugnae memoriam tradiderunt*, omissa voce *posteris*, Portug. quomodo Livius infra loquitur 9, 41, 4. *Neque ejus pugnae memoria tradita foret, ni Marsi eo primum proelio cum Romanis debellassent.* Sed unius illius codicis auctoritas levior est, quam ut eam sequi audeam. Vulgatum defendit locus Cic. 8. ad fam. Ep. 3. *Quod nostrae amicitiae memoriam posteris quoque prodat.* et Livii supra 3, 67, 1. *Hoc posteris memoriae traditum iri.*

§. 9. *Latini ex fuga se Minturnas contulerunt*] *Latini se ex fuga* Lovel. 2. *Latini fuga se* Oxon. L. 2. apud Hearnium. *Latini ex victoria se* Leid. 2. Deinde *Minam*, pro *Minturnas*, exhibent Voss. 2. et Lovel. 3. *Menturnas* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 1. et Portug. *Minturniam* Lovel. 2. *Minturna* Fragm. Hav. *Mincturnas* Gaertn. *Latini fuga seme nocturnas* Florent. Insuper *receperunt* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. B. quod ex glossa marginali in

Latini ex fuga se Minturnas contulerunt. castra se- 9
cundum proelium capta, multique mortales ibi vi-
vi obpressi, maxime Campani. Decii corpus ne eo 10
die inveniretur, nox quaerentes obpressit. postero
die inventum inter maximam hostium stragem, co-
opertum telis; funusque ei par morti, celebrante

contextum inrepsit. Cic. 12. ad fam. ep. 14. *Laodiceam, quae est in Syria ad mare, se contulit.* 3. de Orat. 56. *Quum propter ignominiam judicii cessisset Athenis, et se Rhodum contulisset.*

Castra secundum proelium capta] *secundo proelio* Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Neap. Latinii. *post proelium* integerrimus Florent. qui tamen hic nubem pro Junone amplexus est. Illud *post* enim ex interpretis expositione, olim margini adscripta, contextum invasit. V. infra ad 39, 41, 6. Livio autem frequens est *secundum* eo sensu usurpare. Supra 1, 4, 1. *Sed debebatur, ut opinor, fatis tantae origo urbis, maximique secundum Deorum opes imperii principium.* 2, 5, 9. *Secundum poenam nocentium praemium indici pecunia ex aerario, libertas et civitas data.* 4, 49, 13. *Secundum tam saevum atque inhumanum dictum.* c. 6, 11. *Alios animos in contentione libertatis dignitatisque, alios secundum deposita certamina incorrupto judicio esse.* 7, 37, 2. *Secundum consulis donationem legiones gramineam coronam obsidionalem Decio inponunt.* 9, 29, 2. *Nec erat ea tempestate gens alia, cujus secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent.* 24, 10, 11. *Secundum apum examen in foro visum, adfirmantes quidam legiones se armatas in Janiculo videre, concitaverunt civitatem ad arma.* ubi v. plura.

§. 10. *Decii corpus ne eo die inveniretur, nox quaerentes obpressit*] *die* deficit in Voss. 2. *ne eo die invenirent* legit Portug. a m. 1. errore ex non intellecta nota compendiariae scripturae nato. V. infra ad 38, 40, 1. Caussa etiam, cur librarius *invenirent* dederit, illa esse potuit, quod sequatur eadem forma *obpressit.* Sed solet ita saepius Livius activa passivis, et contra subjungere. V. infra hoc lib. ad c. 34, 9. Mox vox *hostium* non adparet in Lovel. 5. et Harlej. 2. quam reliqui constanter tuentur.

Funusque compar morti, celebrante collega, factum] In manuscriptis melius *par,* quam *compar.* GELEN. Pal. cod. MS. *funusque ei compar,* sed manu interpolatoris. Prima quoque editio *funusque compar morti.* GEBH. *funusque compar morti* apud me tantum superest in Lovel. 2. et Harlej. 2. *funusque par morti* Voss. 2. et Lovel. 3. quam lectionem post ed. Froben. anni 1535. ex Gelenii mente emendatam servarunt recentiores usque ad Gronovium, qui reposuit *funusque ei par morti,* nulla ejus mutationis in notis ratione reddita. Id igitur quoniam dubium esse posset, qua auctoritate a viro summo factum sit, profitendum censui, eodem modo praeferre Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 1. Portug. a m. 1. (in quo a m. 2. fuit *funusque ei compar morti*) Gaertn. Fragm. Hav. et Haverk. Hinc non multum abeunt Flo-

11 collega, factum est. Illud adjiciendum videtur, licere consuli dictatorique et praetori, quum legiones hostium devoveat, non utique se, sed quem velit ex legione Romana scripta civem, devovere:

rent. Leid. 1. et Lovel. 4. *funusque et par morti* praeferentes, ut et Klock. in quo *funusque ejus par morti* legitur. Quid in Oxoniensibus suis Hearne invenerit, non addidit: quum tamen lectionem Gronovii expresserit, et in variis lectionibus meminerit earum, quae et ante Gelenium exstiterit, et ab eo prioris loco reposita sit, silentium hoc indicare videtur, eum a Gronoviana diversam non invenisse. Denique *factum est* primus vulgari curavit Cl. Jac. Gronovius, quum in prioribus edd. *τὸ est* omitteretur: quod etiam omittunt Harlej. 2. et forte Klock. reliquis meis Gronovio consentientibus. Hearnius, qui *τὸ est* omisit, lectionem a Jac. Gronovio propositam memorans, ac tamen de codd. Oxoniensibus nihil addens, illud sibi in iis non obvium fuisse, innuere videtur.

§. 11. *Illud adjiciendum videtur, licere consuli, dictatorique, et praetori*] *Istud* habent Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 23, 5. Tum *adiciendum* Leid. 2. *adiciendum* plerique reliqui. Unde patet, ex hac posteriori scriptura non intellecta ab indoctis librariis factum esse, ut toties *addicit*, pro *adjicit*, in codd. antiquis exaretur; de quo dictum est supra ad 1, 30, 3. Deinde *τὸ videtur* deest in Leid. 2. et Lovel. 1. Denique *licere consuli*, *dictatori et praetori*, omissa altera copula, Lovel. 3. Male. V. ad 2, 31, 1.

Legiones hostium devoveant, *non utique se*, *sed quem velint*] *devoveat* et *velit* Florent. Klock. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et edd. vett. *devoveat* autem etiam in Oxon. N. B. ac C. se invenisse Hearnius monuit; at de altero *velit* nihil addit, nisi tantum ita esse in Rom. ed. principe. Postea Basil. anno 1539. ediderunt *devoveant* et *velit*, (quod et in Lovel. 1. erat) quorum exemplum imitantur edd. Basil. annorum 1549. et 1554. Lugdun. anni 1553. Paris. anni 1573. ac proximae usque ad J. Fr. Gronov. qui *devoveant* et *velint* substituit, eamdem scripturam servantibus recentioribus. Certe Basil. lectio probari nequit; sed vel cum Gronovio legendum est: *devoveant* et *velint*, vel cum priscis edd. *devoveat* et *velit*, id est, quicumque sit, sive consul, sive dictator, sive praetor, qui devoveat. Quum autem lectio vett. edd. tot codicum consensu nitatur, eam in contextum admittendam censui. Ceterum *legationes hostium* perperam est in Leid. 2. V. ad 7, 30, 14. Etiam pronomen *se* deerat in Florent. Sed id intercepere primae literae sequentis vocis *sed*. V. ad 29, 21, 7.

Ex legione Romana scriptum civem devovere] Nec hic erat, cur *scripta* in *scriptum* mutaretur. GELEN. *scriptum* non nisi in Lovel. 4. et Harlej. 2. inveni; reliqui omnes Gelenio *scripta* reponenti adsentiuntur. *ex legione scripta Romana*, inmutato vocabulorum ordine, Lovel. 5. Deinde *devoveat* Portug. a m. 1. pro quo postea emendatum est *devovere; at si is homo*.

si is homo, qui devotus est, moritur, probe fa- 12
ctum videri: ni moritur, tum signum septem pedes
altum, aut majus, in terram defodi, et piaculum
hostia caedi. Ubi illud signum defossum erit, eo

§. 12. *Tum signum, septem pedes altum, aut majus, in terram defodi*] *Signum* quid proprie hic significet, scire velim, ad quod Romanum magistratum descendere fas non est. Et *piaculum hostiam caedi*, sive *hostia*, ut alii legunt, paulloque post, *sive hostia, sive quo alio volet, jus esto*, ea minus intelligo. GLAR. *Signum* opinor vocare imaginem ejus hominis, qui devotus non est mortuus: mortem enim ejus defossione imaginis et hostiae caede repraesentari voluerunt. SIG. Lego *probe factum esto: ni moritur, tum signum septem pedes altum, haud majus in terram defodito et piaculum hostiam caedito. Ubi illud signum defossum erit, eo magistratum Romanum adscendere fas non esto.* KLOCK. Non video caussam, cur haec omnia invitis codd. mutanda censuerit Klockius, neque ea pendere voluerit ex praecedenti *adjiciendum videtur*, unde et quae praecesserunt *licere consuli* etc. pendent. Non enim Livius ipsa constitutionis antiquae circa ritum devovendi verba refert, sed omnia suis verbis, ut alibi solet, proponit. Ceterum *pro benefacto videri* perperam est in Leid. 1. Deinde *tum signum ergo septem pedes altum* Fragm. Hav. *tum signum septem pedum altum* Lovel. 4. Praeterea *ad majus*, Voss. 2. et Fragm. Hav. *aut ad majus*, utraque lectione juncta, Gaertn. *aut manus* Harlej. 2. *aut magis* Lovel. 2. quae lectio ferri potest, si jungenda sint *septem pedes altum in terram defodi*. Contra vulgatum praeferendum erit, si jungamus *signum septem pedes altum*; quod etiam praefero ab aliorum codd. in hanc lectionem consensum. *magis* autem et *majus* etiam alibi in Mstis confunduntur. V. ad 26, 41, 16. Denique *fodi* Florent.

Piaculum hostia caedi] Nisi quid vitii inest, *piaculum caedi* dixit, pro *fieri*. Nam paullo post aït, *Marti suovetaurilibus piaculum fieri*. SIG. Nisi quid vitii inest, inquit Sigonius. Volunt certe id Rott. Helm. Voss. alter, Mureti libri, qui *piaculum hostiam caedi* eleganti ἐπεξηγήσει. J. FR. GRON. Similiter praeferunt Haverk. Lovel. 3. et edd. Mediol. annorum 1495. et 1505. Veneta anni 1498. Ascens. annorum 1513. 1516. et 1530. Mogunt. Colon. Cervic. et Paris. anni 1529. Eodem etiam adludunt Lovel. 5. et Portug. qui *hostium* legunt. Doujatius, *piaculum caedere* non facile alibi obcurrere opinatus, ne non tamen Gronovio obloqueretur, legendum conjicit *piaculo hostiam caedi*, id est, ad piaculum, seu expiandi caussa. Sed, locum mendosum esse Gronovio consentiens, in ejusdem etiam conjectura, quae non tantum codicum fide nitebatur, sed etiam, licet Mstorum auctoritas abesset, minus a vulgato abibat, tutius acquiescere potuisset. (* v. Act. Lips. anni 1738. p. 397. Bibl. raisonn. T. 22. part. 1. p. 99.)

Ubi illud signum defossum erit, eo magistratum Romanum descendere fas non esse] Varietas hic lectionis addubitare me facit de genuitate hujus loci: quippe Pall. pr. ac tert. *eo magistratum Roma-*

13 magistratum Romanum escendere fas non esse. Sin autem sese devovere volet, sicuti Decius devovit; ni moritur, neque suum, neque publicum divinum pure faciet, qui sese devoverit. Vulcano arma si-

num excedere fas non esse. sec. *considere fas non esse.* Camp. vero ed. *eo magistratum Romanum aecendere fas non esse.* Forte leg. *escendere.* GEBH. Non minus variant libri mei. *descendere* est in Voss. 1. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Fragm. Hav. et Oxoniensibus Hearnii N. L. 2. ac C. *ascendere* Florent. Lovel. 4. et Klock. *excedere* Voss. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn. *defendere* Leid. 2. *considere* Portug. et Haverk. *escendere* Leid. 1. et Harlej. 1. quemadmodum Gebhardus hoc loco ex conjectura, Gronovius autem ad 2, 28, 6. ex Fulvii libro legendum monuerunt, et hic etiam in contextum recepit. Ceterum *defossum erat* Leid. 2 et Lovel. 5. Tum *fas non est* Harlej. 2. omnesque editi usque ad Froben. qui anno 1535. *fas non esse* substituit, consentientibus reliquis scriptis.

§. 13. *Sin autem sese devovere volet, sicuti Decius devovit*] *se devovere volet* Leid. 1. et Gaertn. *sese devoverit* Lovel. 4. qui etiam exhibet *sicut Decius*.

Pure faciet. qui sese devoverit, Vulcano arma sive cui alio Divo vovere volet, sive hostia, sive quo alio volet, jus esto] Alii *pure faciet, qui sese devoverit. Vulcano* etc. Lego et suppleo *pure facito. Qui sese devoverit, Vulcano arma, sive cui alii Divo volet, vovere jus esto. Sive hostia, sive quo alio facere volet, jus esto*. Vel *sive Vulcano arma, sive cui alii Divo vovere volet* etc. ut est in Msto. KLOCK. Pall. MSS. et vetustissimae edd. *sive cui alii Divo vovere volet*. GEBH. Lugdun. anno 1553. operarum errore ediderunt *sive cui alii divovere volet*: Basil. anno seq. *sive cui alii devovere*: Paris. anno 1573. *sive cui alii Divo devovere*, quod deinde omnes recentiores servarunt. Hinc Gebhardo necesse fuit monere, se in scriptis et edd. vett. *vovere*, non *devovere*, invenisse: quae lectio mihi in omnibus meis, Hearnio autem in Oxon. L. 2. et B. obvia fuit, quare eamdem nunc demum iterum Livio restitui. Praeterea *qui se devoverit* Haverk. et Fragm. Hav. Tum *sive cui alii Deo* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. *sive cui alii Decio* Harlej. 1. Hinc *vellet* Oxon. L. 2. et C. apud Hearnium, *non licet* Gaertn. Deinde voces *sive hostia, sive quo alio volet* desunt in Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 3. et Harlej. 1. sed alio ordine *sive hostia, sive alio quo volet* legit Lovel. 2. Denique *jus esto*. *Telo* edd. pleraeque. quae caussa exstitisse videtur, cur Klockius praecedentia et sequentia omnia per inperativum concepta, eamque formam loquendi Livio restituendam esse, invitis scriptis, existimarit; quum opportuisset potius, ut, si codd. in *esto* conspirassent, hunc locum ad exemplum reliquorum, quam reliqua ad exemplum hujus emendasset. Nunc vero tanto minus conjecturae Klockii probandae sunt, quod unus tantum Harlej. 2. per omnia edd. vett. consentiat; et *jus esto*. *Hujus enim telo* praeferat unus etiam Haverk. Recte igitur Sigonius et postea Cl. Jac. Gronovius *jus est* ediderunt. Reliqui enim omnes similiter *est* exhibent, quamvis eorum qui-

ve cui alii Divo vovere volet, sive hostia sive quo
alio volet, jus est. Telo, super quod stans consul 14
precatus est, hostem potiri, fas non est: si potia-
tur, Marti suovetaurilibus piaculum fieri.

dam etiam hac parte corrupti sint. Nam *hujus est. Telo* habent Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. *jus est. Hujus est telo*, recepta utraque lectione, Gaertn. *jus est. Hujus est telum* Lovel. 2. *Tò est* etiam in Oxoniensibus suis superesse, Hearne testatur; quamvis is quoque *esto* in contextu retinuerit.

§. 14. *Telo, super quod stans consul precatus est, hostem potiri, fas non est*] Lego *fas non esto*. KLOCK. Omnia haec verba desunt in Leid. 2. culpa librarii. *super quo stans consul precatus est* legunt Voss. 2. et Lovel. 3. *super quod stans consul precatus* Voss. 1. *super quod stans precatus* Lovel. 1. Quod autem ad conjecturam Klockii adtinet, eam mihi displicere, patet ex illis, quae ad verba proxime praecedentia notavi.

Si potiatur, Marti suo lue et aribus piaculum fieri] Mendosa est haec novissima clausula, et verbis semihiulcis male coagmentata, adeo ut nullus verus sensus percipi queat. Nos vero ita emendavimus: *si potiatur, Marti solitaurilibus piaculum fieri*. Sunt autem *solitaurilia* sacrificia, quae (ut docet Asconius Pedianus [ad Cic. Divin. in Caecil. 3.]) censores urbem completo quinquennio lustrantes *de sue ove tauro* faciebant, a quibus tribus particulis nomen ipsum compositum esse existimavit Quintilianus in 1, [5.] ita tamen, ut non tam ex tribus, quam ex particulis trium *Solitaurilia* coagmententur. Et hoc est illud sacrificii genus, quod circumscripsit Livius [1, 44, 2.] his verbis: *Ibi instructum exercitum omnem Servius sue, ove taurisque lustravit, idque conditum lustrum appellatum*. Solitaurilia ad agrum lustrandum circumagi, docet M. Cato in libro de re rustica [142.] Sensus itaque Livii hic erit: consulem Romanum Marti solitaurilibus, hoc est, sue, ove, tauro immolatis, sacrificaturum pro piaculo, si hostis telo potitus fuerit, quo eum potiri nefas est. Quod autem Marti solitaurilibus sacra facerent, docet M. Cato, qui sic aït [142.] *Mars pater ejusdem rei ergo macte hisce solitaurilibus lactentibus esto*. Item alibi [eodem cap.] ita verba mystici sacri concipienda esse praescribit: *Mars pater, si quid tibi illisce solitaurilibus lactentibus neque satisfactum est, his solitaurilibus piaculo*. De solitaurilibus item aït Festus. *Solitaurilia hostiarum trium diversi generis immolationem signant, tauri, arietis, verris, quod omnes integri solidique corporis sunt. Solum enim lingua Oscorum significat totum et solidum. unde apud Livium tela soliferrea vocantur tota ferrea*. BEROALD. in Annotat. p. 222. Quidam legunt *Marti suovetaurilibus*. quod ego intelligo solitaurilia, quae apud Festum immolationem significant tauri, arietis et verris, ut etiam apud Homerum est Odysseae *Λ*. ac *Ψ*. GLAR. Olim *solitaurilibus* legebatur. At Festus docet rationem, cur et *solitaurilia*, et *suovetaurilia* defendi possint. SIG. Lego *piaculum fito*. KLOCK. *Martis novet auribus* Lovel. 1. *Martis novem tauribus* Fragm. Hav. *Martis novem taurilibus* Lovel. 5. Portug. et

1 XI. Haec, (etsi omnis divini humanique moris memoria abolevit, nova peregrinaque omnia priscis ac patriis praeferendo) haud ab re duxi, verbis quoque ipsis, ut tradita nuncupataque sunt, referre.
2 Romanis post proelium demum factum Samnites ve-

Haverk. *Martis vovet auribus* Lovel. 2. 3. *Martis vovent taurilibus* Gaertn. *Marti suo vovet auribus* Lovel. 4. *Marti suo luet auribus* Harlej. 2. *Marti solvet aurilibus* Florent. *Marti suovetauribus* Voss. 2. Leid. 1. et Harlej. 1. *Marti suovetaurilibus* Voss. 1. Leid. 2. et Klock. V. supra ad 1, 44, 2. De conjectura Klockii, qui inperativum *fito*, pro *fieri*, malebat, v. ad verba praecedentia.

§. 1. *Etsi omnis divini humanique moris memoria abolevit*] Locus corruptus et contra sensum. Legendum autem *incuria abolevit*. Τὸ *memoria* natum ἐκ τοῦ *moris*. Nihil ego certius puto. T. FABER. Immo sanum est τὸ *memoria*, et verbum boni coloris: quippe memoria abolescens parit incuriam: ac Livius voce *memoria* sic utitur, ut aliquid proximum curae, et sollicitudinis speciem quandam denotet. 27, 3, 8. *Ne Tarentinae quidem arcis excidit memoria*. hoc est, cura, et ad eam recipiendam intentio. 4, 21, 6. *Pestilentior inde annus tantum vastitatis fecit, ut non modo praedandi causa quisquam ex agro Romano non exiret, bellive inferendi memoria patribus aut plebi esset*. hoc est, cupiditas et propositum. Sic *miles praedae aut vivos capiendi non memor* dicitur 28, 20, 6. qui caedi tantum et sanguini fundendo animum adjicit. Ipsa phrasis est 9, 36, 1. *Aliis omnibus cladis Caudinae nondum memoria aboleverat*. JAC. GRON. Ut Faber judicaret, locum corruptum esse et contra sensum, inde factum est, quod tantum non omnes edd. ante Gronovianam anni 1665. sine interpunctione ulla verba continuarent *Haec etsi omnis* etc. nisi quod Sigonius *Haec, etsi omnis* dederit, adeoque non *memoriam moris*, sed *incuriam moris, haec abolevisse* existimaret. Quin insuper, licet recipienda sit interpunctio Sigonii ac Gronovii, tamen Fabri conjectura probanda foret, si vera esset lectio Harlej. 2. qui praefert *etsi omnia divini humanique*. Sed hic testis est unicus, et saepe incertae fidei. Recte igitur, si quid videam, Cl. Jac. Gronovius Fabri conjecturam rejecit, utque ita judicem, variae sunt caussae. Primo enim Livius *memoria abolevit* neutraliter, pro memoria abolita est, etiam alibi dixit, plurimisque aliis verbis similiter uti solitus fuit. V. ad 1, 23, 3. ubi etiam huc proxime facientem locum Livii laudavi ex 3, 55, 6. *Cujus rei prope jam memoria aboleverat*. Secundo omnes codd. in servanda voce *memoria* uno ore conspirant. Tertio Priscian. hunc locum laudans, servat etiam τὸ *memoria*, licet in aliis a recepta lectione discedat. Exhibet enim 9. Gramm. p. 872. *Etsi omnis divini humanique memoria aboleverit*. Igitur ejus etiam auctoritate *memoria* defendo; alia omnia, in quibus a vulgato in diversa abit, non probo. Locum enim ideo laudat, ut doceat, *aboleo* praeteritum facere *abolevi*: quod ut evincat, nihil interest, utrum legamus, quemadmodum exhibet Priscianus, an ut in Li-

nisse subsidio, exspectato eventu pugnae, apud quosdam auctores invenio. Latinis quoque ab La- 3
vinio auxilium, dum deliberando terunt tempus, victis demum ferri coeptum. et, cum jam portis 4
prima signa et pars agminis esset egressa, nuncio

vio nunc exstat. Praeterea *moris*, quam vocem omittit Prisc. superest in omnibus scriptis, nisi quod *juris* ejus loco sit in Leid. 2. quod ex glossatoris expositione ortum puto. Certe, teste Fest. hac voce, *Mos est institutum patrium*, *id est*, *memoria veterum pertinens maxime ad religiones caerimoniasque antiquorum*. Servius autem notat ad Virg. 12. Aen. 836. Ritus *est comprobata in administrandis sacrificiis consuetudo*, *quam civitas ex alieno adscivit sibi: quum receptum est*, mos *adpellatur*. Neque etiam necesse est, ut cum Prisciano *abolevit* mutemus in *aboleverit*. Licet enim *etsi* subjunctivum admittat, ut vidimus ad 5, 42, 7. saepissime tamen indicativum adsciscit. non temere ergo a codd. recedendum est, qui hic omnes servant *abolevit*, nisi quod *absolvit* sit in Florent. Locus itaque Prisciani exemplo sit, quam parum fidei habendum sit varietatibus lectionum, quae ex veteribus Grammaticis producuntur; nisi forte varietas consistat in eo, ad quod probandum locus ex antiquo scriptore ab ipsis laudatur: quamvis interdum id quoque fallat. Ceterum mox *priscis ac patriciis* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *praeferens*, pro *praeferendo*, Lovel. 2.

Ut tradita nuncupataque sunt, referre] Vocula *ut* deficit in Voss. 2. Tum *ut tradita sunt nuncupataque referre* Lovel. 4. a m. 2. nam a m. 1. *nuncupataque* in ultimum locum rejiciebatur. Praeterea *referre Romanis*. *Post proelium*, mutata interpunctione, legit Lovel. 2.

§. 3. *Dum deliberando terunt tempus*] Vitiose, ut puto, Pall. duo *teritur tempus*. GEBH. Ita etiam Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. Displicuisse videtur librariis *terunt* absolute positum sine nomine. Sed, id in Livio frequens esse, infra videbimus ad 34, 56, 11. Neque tamen necesse est, ut eo recurratur. Nam *ab Lavinio* ponitur pro *ab Laviniensibus*, unde tum ad *terunt* commode intelligi potest *Lavinienses*. Infra 31, 41, 1. *Profecti Cercinium obsedere: clauserant portas, incertum vi an voluntate*. De hac syllepsi plura infra v. ad 38, 29, 9. Ceterum paullo ante *a Lavinio*, pro *ab Lavinio*, est in Lovel. 3. 4. Voss. 2. et Gaertn. *ab Lavino* in Haverk. Mox autem in sequentibus *fieri coeptum*, pro *ferri*, Portug. et Fragm. Hav. Saepe ita librarios peccare solitos fuisse, ut has voces confunderent in Mstis, supra vidimus ad 5, 54, 6.

§. 4. *Quum jam portis prima signa et pars agminis esset egressa*] *quum portis jam prima signa* Harlej. 2. *quum jam prima signa*, omissa voce *portis*, Gaertn. Tum *esset elata* Lovel. 4.

Nuncio adlato de clade Latinorum] Pal. tert. *nuncio illato*. GEBH. *nuncio ablato* Fragm. Hav. V. supra ad 3, 42, 6.

Quum conversis signis retro in urbem rediretur] *tum conversis si-*

adlato de clade Latinorum, quum conversis signis retro in urbem rediretur, praetorem eorum nomine Milionium dixisse ferunt, *pro paullula via magnam mercedem Romanis esse solvendam.* Qui Latinorum pu-

gnis Portug. V. ad Epit. Liv. 48. circa fin. *cum consulis signis* Haverk. Deinde *in urbem redierunt* Voss. 2. et Lovel. 3. *in urbem redirent* Hearnii Oxon. L. 2. Vel librarii non adtenderunt ad differentiam notarum, quibus scribebantur voces *rediret*, id est *rediretur*, et *redirēt*, id est *redirent*, in quibus eos saepius lapsos esse infra videbimus ad 38, 40, 1. Vel ipsis displicuit *rediretur* passivum; quod tamen alibi apud Livium obcurrit. Supra 2, 55, 2. *Actum esse de libertate sua, rursus ad antiqua reditum.* 9, 24, 1. *Ad Soram inde reditum.* 37, 7, 1. *Reditum inde Hypatam est.* (* 27, 13, 1. 41, 3, 5.) aliisque locis. Similiter etiam apud Caes. 3. B. Civ. 16. *Manerent induciae, dum ab illo rediri posset.* et apud Auct. B. Alex. 18. *Quum ab hostibus eodem modo pugnaretur, nec cominus ad manus rediretur.*

Praetorem eorum nomine Millionium dixisse ferunt] Nomen praetoris eo modo in nullo meorum codd. nullaque ed. ante Curionem scribitur. *Milionium* habent Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Klock. et Hearnii Oxon. B. et C. cum plerisque edd. ante Curionem. *Melionium* Lovel. 2. *Milonium* Lovel. 5. Haverk. et edd. Ascens. annorum 1510. 1513. 1516. ac Paris. anni 1529. *Milionum* Voss. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. ed. Mediol. anni 1505. et modo memoratae quatuor in margine. *Milonum* Leid. 2. Adparet itaque inter omnes convenire, alteram liquidam expungendam esse. Utrum tamen *Milionium*, an *Milonium* legendum sit, dubito. Hoc videntur defendere Γάϊος Μιλώνιος senator Romanus, qui partes Cinnae secutus est, memoratus App. Alex. belli Civ. p. 389. et Caligulae uxor, *Caesonia* dicta Sueton. in ejus vita c. 25. quam Μιλωνίαν Καισωνίαν adpellat Dio Cass. l. 59. p. 658. Sed illud tuetur ingens codicum, et inter eos optimorum, turba; quare eam etiam lectionem admisi. Insuper *ferī*, id est *fertur*, Lovel. 2. ut sit *fertur praetorem dixisse.* Sed v. quae supra dicta sunt ad 1, 31, 8.

Pro paullula via magnam mercedem Romanis esse solvendam] *pro parvula via* Portug. Gaertn. et Haverk. Male. Infra 35, 11, 7. *Equi hominesque paulluli et graciles.* ubi similiter variatur. V. quae ad eum locum notantur. Deinde *esse Romanis solvendam* Voss. duo, Lovel. quinque, Harlej. 1. Portug. Haverk. et Fragm. Hav.

§. 5. *Vescia urbs eis receptaculum fuit*] De *Vescia* urbe quid dicam, non habeo. GLAR. Stephanus Βεσκία πόλις Αὐσόνων. Hoc dixi, quia Glareanus, se nusquam alibi legisse hoc nomen, ait. † „Hoc non dicit Glareanus, „sed se, quod de hac urbe dicat, nihil habere.“ † SIG. Palat. duo *Vesci urbs.* sec. vero *Vestia* cum Campani edit. GEBH. Suspectum mihi τὸ *eis:* nec pejus erit, si deleas, scribasque: *multis itineribus dissipatis*, quod tamquam ambiguum videntur mutasse. Nihil tamen ausim, antequam vetus aliqua accedat au-

gnae superfuerant, multis itineribus dissipati, quum se in unum conglobassent, Vescia urbs eis receptaculum fuit. Ibi in conciliis Numisius imperator 6 eorum, adfirmando *communem vere Martem belli u-*

ctoritas. J. FR. GRON. Nihil tentandum videtur, nec supervacuum esse *eis*, ostendit ordo verborum in struenda oratione. Liv. 34, 35, 8. *Mercenariorum militum Nabidis, qui aut in civitates suas, aut ad Romanos transiissent, iis res suae omnes recte redderentur.* DUK. *Vescia urbs ejus* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Voscia urbs eis* Lovel. 4. *Vessia urbs eis* Lovel. 5. Portug. et Fragm. Hav. errore ex minus articulata verba praeeuntis pronunciatione orto. *Vestia eis urbs* Haverk. *Vestia urbs eis* Hearnii Oxon. C. *Vesci urbs eis* Lovel. 3. Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 1. *Vesci urbs ei* Lovel. 2. De urbe *Vescia* v. Cluver. 3. Ital. Ant. 10. p. 1082. Codicum meorum nullus Gronovii conjecturam firmat. Paullo ante *quum se in unum cum se globassent*, pro *quum se in unum conglobassent*, male Florent. V. ad 9, 23, 16.

§. 6. *Ibi in conciliis Numisius imperator eorum*] *Ubi* Leid. 2. sollemni varietate passim in Mstis obvia. V. ad 27, 5, 2. Tum *in consiliis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Id praeferendum videtur, si vera sunt, quae de differentia et usu vocum *consilium* et *concilium* commentatus est Gronov. ad Liv. 44, 2, 5. Non enim intelligi potest vel conventus ac comitia incolarum urbis Vesciae; Numisius enim erat Circejensis, ut constat supra ex c. 3, 9. neque etiam conventus legatorum totius Latii; quia mox literae circa omne Latium nomenque Volscum missae dicuntur; sed potius duces minores, quos deliberationibus adhibuit. Nam Numisius hic potius *imperator* dicitur, quam *praetor*; deinde *imperator eorum*, id est, Latinorum, qui pugnae superfuerant, et in unum conglobati Vesciam se receperant. Quum tamen optimi nihil mutent, neque ego eam lectionem probare audeo. Deinde *Numitius* ed. Mediol. anni 1480. eamque secuti alii editores usque ad Aldum, qui *Numisius* substituit; neque aliter edd. quas vidi, Mediol. illa priores, ut et scripti, nisi quod *Numissius* sit in Lovel. 1. et *immissus* in Leid. 2. *Numicius* Sigonius edidit. V. supra ad c. 3, 9.

Adfirmando communem fore Martem belli] Antiquior ac dubio procul sincerior lectio habet *communem vere Martem.* Non hoc solum loco ex lectione Liviana apparet, *communis Mars* aeque fuisse celebratum Romanis, ac Graecis illud κοινὸς Ἐρμῆς. Sumtum est autem ex Homerico versu [Iliad. Σ. 309.]

Ξυνὸς Ἐνυάλιος καί τε κτανέοντα κατέκτα.

GELEN. Pro *vere*, quidam emendarunt *fore*. Non recte, ut puto. GLAR. *fore* tantum ex editionibus praeferunt Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, Venet. annorum 1495. et 1506. Ascens. anni 1510. Ald. eamque secutae tantum non omnes usque ad Gelen. Ex scriptis vero similiter legunt Harlej. 2. Neap. Latinii, et Lovel. 4. à m. 1. in quo a m. 2. inter versus adscriptum est *fere*. Contra *communem esse Martem belli* Lovel. 2. 5. *communem belli Martem* Portug.

tramque aciem pari caede prostravisse, victoriaeque nomen tantum penes Romanos esse, ceteram pro victis for-
7 *tunam et illos gerere: funesta duo consulum praetoria, alterum parricidio filii, alterum consulis devoti caede; trucidatum exercitum omnem; caesos hastatos principesque; stragem et ante signa et post signa factam; tria-*
8 *rios postremo rem restituisse. Latinorum etsi pariter adcisae copiae sint, tamen supplemento vel Latium pro-*

communem Martem belli Haverk. et Hearnii Oxon. B. Mox *utrimque aciem pari caede prostituisse* Lovel. 2. vocem *aciem* omittit Harlej. 2. Deinde *victorisque nomen*, pro *victoriaeque*, legit Fragm. Hav. a m. 2.

Ceteram pro victis fortunam et illos gerere] *et ceterum pro victis fortunam illos gerere* Harlej. 2. et edd. vett. pro quo Mediol. anno 1505. vulgarunt *ceteram pro victis fortunam illos gerere*. Ascens. annis 1513. et 1516. *at ceteram pro victis fortunam illos gerere*. Aldus tandem *ceteram pro victis fortunam et illos gerere*. Et ita reliqui scripti, nisi quod *ceterum pro victis* sit in Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. Male. V. ad 34, 34, 2.

§. 7. *Praetoria, alterum parricidio filii, alterum consulis*] Omnia haec vocabula omiserunt neglegentes librarii Voss. 2. et Lovel. 3. ob repetitas voces *consulum* et *consulis*. V. ad 9, 11, 11. Ceterum *patricidio* habent Lovel. 2. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra ad 3, 50, 5.

Trucidatum exercitum omnem; caesos hastatos principesque] Pall. duo Msti *caesos hastatosque principesque*. GEBH. Similiter Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. At *trucidatum exercitum; omnes caesos hastatos principesque* Leid. 2. Mox *stragem ante signa et post signa*, altero *et* omisso. Portug. Gaertn. et Haverk. Male. V. ad 2, 44, 3. Insuper *jam restituisse*, pro *rem restituisse*, Leid. 2. Male. V. supra ad 3, 12, 4.

§. 8. *Latinorum etsi pariter adcisae copiae sint*] *abscisae copiae* Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Voss. 1. in marg. *abscissae copiae* Leid. 2. et Lovel. 1. *accissae copiae* Lovel. 5. *abcisae copiae* Voss. 2. *abcitae copiae* Klock. *caesae copiae* Hearnii Oxon. L. 2. V. ad 6, 5, 2. Vulgatum verum est, quod facit firmandae conjecturae Heinsii, de qua dubitabatur, ad Silii 2, 392.

Adcisis velox populis, quis atgra lababat
Ambiguo sub Marte fides.

ubi vulgo editur *Accitis*. quemadmodum enim ibi *accisi populi*, ita hoc loco *accisae copiae*; similiterque *accisae reliquiae*, nempe exercitus, apud Tacit. 1. Ann. 61. *Semiruto vallo, humili fossa, accisae jam reliquiae consedisse intelligebantur.*

Supplemento vel Latium propius esse, vel Volscos, quam Romam] *vel Antium* Lovel. 2. et Portug. a m. 1. *Vellâcium* Lovel. 5. *vel Latinum* Lovel. 1. Sed librarius non adtendit ad morem Livianum, qui passim variandi caussa nomen regionis vel urbis ac po-

pius esse, vel Volscos, quam Romam. Itaque, si vi- 9
deatur eis, se, ex Latinis et ex Volscis populis juventute propere excita, rediturum infesto exercitu Capuam esse; Romanosque, nihil tum minus quam proelium exspectantes, necopinato adventu perculsurum. Falla- 10
cibus literis circa Latium nomenque Volscum missis, quia, qui non interfuerant pugnae, ad credendum temere faciliores erant, tumultuarius un-

puli jungere solitus est. V. supra ad 7, 26, 9. Deinde *proprius esse* Florent. V. ad 4, 17, 15. Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii conjecit vel *Latium aptius*, vel *Latium promtius* legendum esse. Cauffam ejus rei non video. Praeterea vox *Romam* deficit in Haverk. ejus loco *Romani* est in Harlej. 5. [?]

§. 9. *Si videatur eis, se, ex Latinis et ex Volscis populis juventute propere excita, rediturum*] *si videtur eis* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. Deinde *sese ex Latinis* ed. Parm. Sed pronomen illud deest in Leid. 2. quod saepe omitti solet. V. ad 1, 23, 5. Hic tamen unius id codicis auctoritate delere periculosum foret, praesertim quum facile absorberi potuerit partim a litera finali praecedentis, partim ab initiali sequentis vocis. V. infra ad 39, 6, 2. Tum *ex Latinis et Volscis* Haverk. Male. Passim enim in his similibusque locutionibus Livius praepositiones geminare ac repetere solet. V. ad 6, 28, 6. Hinc *juventutem propere excitare, rediturum* Lov. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *juventutem propere excitare, rediturumque* Lovel. 2. *prope*, pro *propere*, Leid. 2. et Haverk. V. ad 39, 31, 4. *excitare* etiam Voss. 2. *excitata* Haverk. V. infra ad 28, 24, 4.

Nihil tum minus quam proelium exspectantes, etc. *perculsurum*] Similiter Livius 22, 19, 8. *Nihil minus quam hostem aut proelium eo die exspectantes, conscendere naves propere atque arma capere jubet.* Locutionem *nihil minus quam*, ut et *exspectare* pro timere, inlustrat Cl. Corte ad Sallustii Jug. 14, 11. *nihil tū*, id est *tamen*, Haverk. V. ad 22, 17, 5. *nihil tum minus exspectantes*, mediis aliis omissis, Harlej. 2. Deinde *excussurum* Klock. *percursurum* Leid. 2. et Lovel. 1. *percussurum* Voss. 1. solito librariorum errore. V. supra ad 1, 27, 10. et infra ad 34, 15, 2. Paullo ante *Romanos*, pro *Romanosque*, Harlej. 1.

§. 10. *Circa Latium nomenque Volscum missis, quia, qui non interfuerant*] *circa Latinum nomenque Volscum* Lovel. 5. et ed. Parm. *circa Latium Volscumque nomen* Leid. 2. a m. 1. Hinc τὸ *quia* deest in eodem cod. interceptum a sequenti *qui*. Deinde *interfuerunt* Harlej. 2. et editi ante Gronov. qui anno 1665. primus vulgari curavit *interfuerant*. Et ita omnes mei praeferunt.

Tumultuarius undique exercitus raptim conscriptus convenit] *tumultuarius inde exercitus* Lovel. 1. Tum *partim conscriptus*, transpositis perperam literis, Florent. V. infra ad 22, 6, 10.

11 dique exercitus raptim conscriptus convenit. Huic agmini Torquatus consul ad Trifanum (inter Sinuessam Minturnasque is locus est) obcurrit. prius, quam castris locus caperetur, sarcinis utrimque in 12 acervum conjectis, pugnatum debellatumque est. adeo enim

§. 11. *Inter Sinuessam Minturnasque is locus est*] Hinc Diodorus l. 16. [p. 557.] aït, Latinos Campanosque ad *Suessam* hoc anno victos: vitiose pro ad *Sinuessam*. *Ρώμαῖοι δὲ πρὸς Λατίνους καὶ Καμπανοὺς, παραταξάμενοι περὶ Σουέσσαν πόλιν ἐνίκησαν, καὶ τῶν ἡττηθέντων μέρος τῆς χώρας ἀφείλοντο. ὁ κατορθώκὼς τὴν μάχην Μάλλιος ὁ ὕπατος ἐθριάμβευσε.* SIG. Vox *inter* deficit in Lovel. 1. Tum *Sinüessam* Harlej. 1. *Sinumessam* Leid. 1. *Sinum'essam* Lovel. 1. *Sinumesam* Voss. 1. *Sinumersam* Leid. 2. *Sinuesam* Lovel. 3. et 5. *Siluessam* Haverk. Insuper *Menturnasque* ed. Rom. anni 1472. *Meturnasque* Leid. 2. et Lovel. 1. *Miturnasque* Lovel. 3. et Fragm. Hav. *Micturnasque* Lovel. 5. *Minctur-nasque* Gaertn. *Minturmasque* Lovel. 2. Paullo ante *ad Trifarium*, pro *ad Trifanum*, Haverk. litera *n* in *ri* dissoluta. V. ad 3, 30, 3. Mox in verbis sequentibus *occurrerit*, sive *occurr'it*, pro *occurrit*, Florent. V. ad 40, 14, 11.

§. 12. *Adeo enim adcisae res sunt, ut consuli*] Vocula *enim* deficit in Portug. et Haverk. Praeterea *abscisae res sunt* Gaertn. *abscissae res sunt* Portug. et Haverk. *abcisae sunt* Leid. 2. *accissae res sunt* Lovel. 1. V. modo ad §. 8. Insuper *ne consuli* Leid. 2.

Ad depopulandum agros eorum ducenti, dederent se omnes Latini] *ad populandum* Harlej. 2. omnesque editi usque ad Gronov. qui primus anno 1665. *ad depopulandum* substituit. Neque aliter praeferunt scripti, nisi quod corrupte, eodem tamen ducentibus vestigiis, sit *ad depulandum* in Florent. et Harlej. 1. V. ad 37, 27, 9. Tum *eorum* non comparet in Harlej. 2. Hinc *dederent se nostris Latini* Voss. 2. et Lovel. 3.

Latium Capuaque agro mulctati] Vet. lib. *Latini Capuaque*. SIG. Bene ita habent Pall. duo meliores, vetustissimaque adeo editio Andreae: ut non opus sit lectione Sigonii Palatinique sec. *Latini Capuaque*, quibus dudum annuerat Campanus. GEBH. Alienum, non Livii est, quod venditat Sigonianus, *Latini*. Nam *Latium Capuaque* sensu est Latini Campanique: itaque his conveniens verbum illis apponitur. Sic 6, [3, 2.] *Etruria prope omnis armata Sutrium, socios populi Romani, obsidebat.* Rursus [c. 30, 9.] *Eodem anno Setiam, ipsis querentibus penuriam hominum, novi coloni adscripti.* Quasi dixisset *in Setinos*. 9, [21, 6.] *Plistiam ipsi, socios Romanorum, ut parem dolorem hosti redderent, circumsidunt.* Eodem c. 41, 3. *Is profectus ad Nuceriam Alfaternam, jam pacem petentes, quod uti ea, quum daretur, noluissent, adspernatus oppugnando ad deditionem subegit.* Quasi esset Nucerinos petentes adspernatus subegit. Itaque Sigonius, bene alioquin hic versatus, male addit *eam oppugnando*. Adde, quae ad 29, 12, 4. et

enim adcisae res sunt, ut consuli, victorem exercitum ad depopulandos agros eorum ducenti, dederent se omnes Latini, deditionemque eam Campani sequerentur. Latium Capuaque agro multati. Latinus ager, Privernati addito agro, et Falernus, 13 qui populi Campani fuerat, usque ad Vulturnum

38, 29, 9. J. FR. GRON. *Latini Capuanique* Klock *Latini Campanoque agro* Haverk. *Latini Capuaque* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Hearnii Oxon. L. 2. atque N. in margine; quod eadem forma, apud Livium saepe obvia, dictum esse videri posset, qua *per Volscos Falernumque agrum* habuimus 7, 26, 9. ubi plura vide. Verum quum reliqui omnes, et cum iis optimi codd. stent pro vulgato, id recte Gronovium defendisse puto: certe ita etiam Livius saepe loqui solitus est. Supra 7, 28, 6. *Consules Soram ex hostibus, incautos adorti, ceperunt.* Infra hoc libro c. 13, 2. *Jam Latio is status erat rerum, ut neque bellum neque pacem pati possent: ad bellum opes deerant, pacem ob agri ademti dolorem adspernabantur.* V. infra plura ad 38, 29, 9. Praeterea *agris multate* Lovel. 2. *agro multati* Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. V. ad 3, 67, 5. Paullo ante *deditionemque Campani*, omisso medio pronomine, Lovel. 4. et Florent. quod Cl. Salvinius, qui codicem Flor. cum vulgatis contulit, addito signo sibi non displicere testatus est. Voces vero *deditionemque eam Campani sequerentur. Latium Capuaque agro multati. Latinis* desunt in Harlej. 1. aberrante scriba ob τῶν *Latini, Latinus* repetitionem.

§. 13. *Latinus ager Privernati addito agro: et Falernus*] Pall. duo, primus ac tertius, *Latinus ager Privernati additus et Falernus.* secundus quoque *additus* GEBH. Ita primus distinxit Curio, quem, praeter Sigonium, sequuntur recentiores usque ad Hearnium. Is autem, ut nunc interpungitur, edidit. Praeterea quinque priora vocabula deficiunt in Leid. 2. *Privernati agro addito, et Falernus* habet Fragm. Hav. *Privernati additus agro, et Falernus* Lovel. 2. 5. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. [Veith.] *Privernati additus, et Falernus* Lovel. 3. qualem scripturam etiam in duobus Pall. Gebhardus reperit; quorum librarii repetitione vocis *agro* obfensi fuisse videntur. Sed perperam. V. supra ad 1, 3, 9. Neque etiam *additus* placere potest. Non enim *ager Latinus* tamquam adpendix agri Privernatis considerandus, eique additus esse dicendus est; at contra.

Et Falernus, qui populi Campani fuerat, etc. *plebi Romanae dividitur*] *fuerant* male Harlej. 2. Non enim praeter Falernum aut Latinus ager aut Privernas umquam populi Campani fuit. Praeterea *ppli Ro dividitur* Haverk. *plebi Romanae dividuntur* Harlej. 2. et edd. vett. ut sit *Latinus ager et Falernus dividuntur.* V. supra ad 1, 31, 7. Aldus deinde substituit *dividitur;* quod non modo servarunt pleraeque postea edd. sed constanter etiam in aliis omnibus scriptis superest. unde id genuinum esse non dubito.

14 flumen, plebi Romanae dividitur. bina in Latino
jugera, ita ut dodrantem ex Privernati complerent,
data; terna in Falerno, quadrantibus etiam pro
15 longinquitate adjectis. Extra poenam fuere Latino-

§. 14. *Bina in Latio jugera*] *Latino* lege, et subintellige *agro*. Nam mox sequitur *terna in Falerno*. GELEN. *bina in Latii jugera* Leid. 2. *bina in Latio jugera* Harlej. 2. et Haverk. *bina ex Latino jugera* Lovel. 4. Reliqui omnes cum Gelenio *bina in Latino jugera*; atque ita etiam edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Ita ut dodrantem ex Privernati complerent, data] Sensus apud quosdam est, in Latino agro colonis data jugera, ac dodrantem ex Privernati adjectum. In Falerno autem trina data cum quadrantibus, ita ut, qui in Falerno agro partem acciperet, semisse plus acciperet, quam in Latino, atque id propter longinquitatem. nemo enim est, qui propiora non praeferat. Quamquam haec Livii verba, *ita ut dodrantem ex Privernati complerent, data*, amphibola videri queunt. Nescias enim, dicerene velit, dodrantem eos explesse quadrante, quem ex Privernati acceperint, ut jugerum integrum fieret: an dodrante ex Privernati accepto quadrantem Latini agri explerint, ut fieret jugerum. Nisi quis verbum *complerent* pro adjicerent positum existimet, quod equidem nescio. Atque hoc quidem modo intelligeremus, in Latino duntaxat bina data jugera, in Falerno autem terna cum quadrantibus. Verum id judicio lectoris committimus. GLAR. *Tò ita* deest in Leid. 2. *ita ut quadrantem* habent Voss. 2. Lovel. 2. in margine, Lovel. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. [Veith.] et Oxonienses Hearnii B. ac N. cujus ultimi tamen margo *dodrantem* praefert. Nihil mutandum, ac locum ita accipiendum esse puto: illis, qui in Latio agros acceperunt, data sunt bina jugera agri Latini, et insuper dodrans sive tres quartae partes jugeri ex agro Privernati; illis autem, qui in Campania, data sunt tria jugera agri Falerni: quadrans autem sive quarta pars jugeri, quam hi plus, quam alteri, acceperunt, adjecta est propter agri istius longinquitatem. Locum longe aliter accipit Doujatius, qui existimat, complementum ex agro Privernati non in singulorum portionibus intelligendum, neque unumquemque dodrantem duorum jugerum in Latino, quadrantem eorum sive dimidiatum jugerum in Privernati accepisse; sed intelligendum esse in portionibus integris eorum, quibus ager Latinus ad duo jugera capienda non sufficeret: si itaque forte quatuor millibus civium hac in parte agri adsignandi forent, eorum dodrantem seu tria millia in Latino, quadrantem seu mille in Privernati agro bina jugera accepisse: in Falerno autem non tantum singulis tria jugera adsignata esse, sed praeterea quadrantem seu quartam partem jugeri, quod ager Falernus longius ab urbe Roma distaret, quam Latinus. Mox *tertia in Falerno*, pro *terna*, Lovel. 2. et Fragm. Hav. neque aliter Lovel. 5. in contextu, in cujus tamen margine est *trina*. *terciana in Falerno* Gaertn. juncta utraque lectione *tercia* et *terna*. V. ad 3, 44, 4.

§. 15. *Extra poenam fuere Latinorum Laurentes Campanorumque*

rum Laurentes Campanorumque equites, quia non desciverant. Cum Laurentibus renovari foedus jussum. renovaturque ex eo quotannis post diem decimum Latinarum. Equitibus Campanis civitas da- 16

equites]. *Extra poenam Latinorum fuere* Lovel. 4. et Haverk. *fuerunt* Gaertn. Tum *Laurentem Campanorumque equites* Lovel. 5. a m. 1. pro quo inter versus emendatum vidi *Laurentum Campanorumque equites*. Quomodo tamen Livius hic narrat *Laurentes* non descivisse? quum supra hoc cap. victis Latinis *auxilium ab Lavinio* ferri coeptum tradat, et per *Laurentes* intelligantur incolae Lavinii, ut dictum est supra ad 6, 21, 2. An forte verba *quia non desciverant* ad solos equites Campanos referenda sunt? Mox *qui non desciverant*, pro *quia*; Leid. 2. V. ad 36, 33, 5. *quia non desiverant* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 30, 3, 5. *destituerant* Lovel. 5. a m. 1. Verum, et haec verba in Mstis commutari a librariis, docuit Cl. Corte ad Plin. 4. Epist. 17, 10.

Renovari foedus jussum. renovaturque ex eo quotannis] *renovari foedus missum* Gaertn. et Portug. a m. 1. de quo errore v. supra ad 3, 4, 11. in posteriori autem a m. 2. emendatur *renovare foedus missum*. Tum *revocaturque* Portug. et Haverk. quomodo saepe variant libri scripti. V. ad 3, 51, 7. *renovatumque* Harlej. 1. Deinde *ex eo quo ante hiis* Leid. 2. et Lovel. 4. *ex eo quod annis* Leid. 1. Harlej. 1. Portug. a m. 2. Haverk. et Fragm. Hav. (* v. ad 27, 9, 2.) *ex eo quot annis*, duabus vocibus, edd. vett. De utraque scribendi ratione v. Noris. ad Cenotaph. Pis. differt. 4. c. 2, 2. p. 452. *ex eo q' quotannis*, duplici scriptura juncta, Gaertn. V. ad 3, 44, 4.

Post diem decimum Latinarum] Vet. lib. *decimam*. Latinae feriae per quatuor dies agebantur, post diem x, quam actae erant, renovabatur hoc foedus. SIG. Praepositionem *post* omittit perperam Voss. 2. Tum *diem decimam* habent etiam Lovel. 5. Portug. et Haverk. Sed vulgatum malo. Quamvis enim non semper observatur discrimen illud, quod Grammatici inter vocem *dies* genere masculino, eamdemque genere foeminino usurpatam statuunt, ut supra vidimus ad 1, 12, 1. (* v. Serv. ad Virg. 2. Aen. 324.) attamen *diem decimum* hic praeferendum existimo tum propter aliorum omnium codicum, in hanc lectionem conspirantium, auctoritatem, tum etiam quod Livius fere ubique ita loqui solitus fuerit. Certe hoc modo plerumque *postero die*, rarissime *postera*, dixit. V. ad locum modo laudatum. *hodierno* vel *hesterno die*, v. ad 44, 38, 1. *hoc die* 27, 13, 7. 38, 51, 7. *die uno* 24, 13, 9. 32, 1, 14. c. 22, 4. *die primo* 4, 58, 8. 26, 51, 4. 27, 32, 1. *die altero*, v. ad 37, 29, 2. *die tertio* 3, 8, 2. c. 69, 10. 10, 27, 7. 23, 44, 6. c. 45, 1. c. 46, 6. 24, 17, 8. 25, 19, 7. c. 31, 14. 26, 26, 3. 31, 45, 6. 32, 12, 1. c. 22, 4. 34, 12, 6. c. 26, 9. 37, 38, 5. 44, 45, 1. Epit. Liv. 112. *die quarto* 28, 18, 12. c. 33, 1. 30, 8, 4. *die quinto* 22, 51, 2. 26, 27, 15. 37, 38, 8. *die sexto* 27, 50, 1. *die septimo* 29, 35, 5. *die octavo* 4, 47, 6. 10, 1, 9. *die nono* 21, 35, 4. *die decimo* 3, 33, 8. 36, 10, 1. 39, 9, 4. *die tertiodecimo* 27, 5, 9. *die quintodecimo* 30, 11, 1. *die vicesimo* 6, 29, 10. et similia alibi. (* *quarto et tricesimo* 27, 7, 1. *eodem die* v. ad 28, 34, 1.) Quae-

ta: monumentoque ut esset, aeneam tabulam in aede Castoris Romae fixerunt. vectigal quoque eis Campanus populus jussus pendere in singulos quotannis (fuere autem mille et sexcenti) denarios nummos quadringenos quinquagenos.

dam tamen etiam exempla in contrarium apud Livium reperiri, non diffiteor; verum illa hujus generis longe praevalent. Ceterum *Latinorum* male praeferunt Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 16. *Equitibus Campanis civitas data*] Pall. duo, et Campani ed. *reddita*, non *data*. GEBH. *reddita* etiam Voss. 1. Lovel. 2. 3. 4. *redita* Fragm. Hav. *re data* Florent. *rodata* Leid. 1. *rō data* Harlej. 1. quasi voluisset librarius *civitas Romana data*. Media tamen vox abesse potest, et saepissime apud Livium abest. Voces *Equitibus Campanis* non adparent in Gaertn.

Monumentoque ut esset, aeneam tabulam in aede Castoris fixerunt] Copula *que* deficit in Voss. utroque, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Portug. et Fragm. Hav. *monumentumque ut esset* habent Harlej. 2. et edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1535. *monumentoque* substituit. Et ita reliqui scripti. V. ad 24, 8, 20. Tum *etiam tabulam*, pro *aeneam*, Gaertner. Deinde *fuerunt* Voss. 2. Leid. 1. in contextu, et Lovel. 3.

Jussus pendere in singulos quotannis] *pendere singulos quotannis* Haverk. *pendere in singulis annis* Portug. et Lovel. 5. *pendere in singulis quotannis* Harlej. 2. *pendere in singulosque annos* Fragm. Hav. *pendere in singulos quotannos* Voss. 2. et Lovel. 3. cum edd. principibus. *pendere in singulos quod annis* Leid. 1. V. ad §. praec. *pendere in singulo quotannis* Florent. Sed *singulo* postea erasum est. [*pendere singulis in annis* Veith.]

Fuere autem mille et sexcenti] Ne quis de hac lectione dubitet, ita etiam in lib. vet. esse scito. SIG. Nostri etiam omnes hanc lectionem servant, nisi quod vocula *et* desit in Portug. ac *ducenti* sit in Lovel. 4. V. ad 38, 37, 6. Sed nec editi a vulgata scriptura recedunt.

Denarios nummos quadragenos quinos] Quod haec in casu accusandi legenda sint, fortasse nulli dubium. Caeterum quod alii decuplo auxerint hanc summam, legerintque *quadringenos quinquagenos*, non item certum. Denos denarios singulis coronatis dabimus Budaeana aestimatione: qua supputatione prior lectio minutum quiddam singulis tribuit annuatim equitibus, videlicet coronatos quaternos cum quinis denariis: altera vero lectio quadragenos quinos coronatos. At annuam in universos summam immensam 72000. videlicet coronatorum, posterioribus etiam seculis, quamvis magnae civitati, gravem. Haec ea de caussa annotamus, ut vetusta exemplaria diligentius introspiciantur. Nam haec in omnibus codicibus variata invenio, cum equitum, tum summae pensionis numerum. GLAR. Hotomannus de re numm. c. 27. [p. 169.] de aereis denariis sive decussibus hunc locum accipit. Mirum tamen, cur hunc annum ab urbe condita DCXIII. esse scribat. KLOCK. Hunc locum exponit Schelius ad Polyb. c. 3.

XII. Ita bello gesto, praemiis poenaque pro cu- 1
jusque merito persolutis, T. Manlius Romam rediit;
cui venienti seniores tantum obviam exisse con-
stat; juventutem, et tunc, et omni vita deinde, a-
versatam eum exsecratamque. Antiates in agrum 2

DUK. *deñ nūmis quadrigenis quinquagenis* Gaertn. *denarii nummi quadrigeni quinquageneni* Lov. 2. *denarii nummi* CCCL. Lov. 4. *denarii nummi quadringeni quinquageni* Lov. 5. *denarii nummi quadrageni et quinquageni* Portug. et Haverk. *denarii nummi quadrageni quinquageni* Hearnii Ox. B. et L. 2. *denarii nummi quadrageni quini* Harl. 2. editionesque Aldo priores, nisi quod Rom. anni 1472. Parm. et forte paucae aliae casu accusandi concipiant. *denarıos nummos quadrigenos quinquagenos* Voss. 1. Harlej. 1. et Lovel. 1. *denarios nummos quadringentos quinquagenos* Voss. 2. et Lovel. 3. *denarios nummos quadrigenos quinuulgenos* Klock. Reliqui omnes, et inter eos optimi, in vulgatum conspirant: cui propterea non videtur controversia movenda esse. In loco Hotom. operae aberrarunt, et, transpositis notis numeralibus, DCXIII pro CDXIII dederunt. Ejus vero sententiam de denariis aereis, quam latius proposuit in lib. de re numm. c. 11. p. 75. examinat atque inprobat Gronov. 3. de pec. vet. 15. Praeterea Cl. Hearne observat, Scalig. de re numm. ant. videri vocem *nummos* abundare: neque enim Livium *denarium nummum*, sed *denarium* tantum, vocare; neque adhuc denarium Romae signatum fuisse. Verum quemadmodum hic Livius voci *denarius*, quod natura sua adjectivum est, addit substantivum *nummus*, quod plerumque subintelligi solet, ita plene *nummus sestertius* dixit Cic. pro Rab. Post. 17. *Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Postumi nummo sestertio sibi addici velit.* Valer. Max. 5, 2, 10. *Extuderunt, ut exsequiarum paratus sestertio nummo ipsis praebentibus addiceretur.* et Auctor Epit. Liv. 55. *Diu virgis caesus est, et sestertio nummo veniit.* quod ex ipso forte Livio hausit. Praeterea, quod pro altera ratione datur, non tollitur, licet inducatur vox *nummo*. Quin ita potuit Livius per prolepsin locutus esse, quemadmodum *stipendia facere* pro militare, antequam adhuc stipendia constituta forent, supra dixit 3, 68, 6. et *stipendia numerare* pro numerare annos, quos quisque militavit, 4, 58, 13. Alia exempla supra notata sunt ad Livii 1, 34, 10.

§. 1. *Pecuniis poenaque pro cujusque merito persolutis*] Quis non videat, rectius legi *praemiis poenaque*? GELEN. Lectionem Gelenii probant omnes codd. praeter unum Harlej. 2. qui veterum ante Gelenium editionum scripturam servat. Praeterea *pro ejus merito* Gaertn. *pro cujusque meritis* Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. Sed haec verba omittuntur in Voss. 2. Infra c. 14, 1. *Ut pro merito cujusque statueretur.* 10, 44, 3. *In conspectu duorum exercituum et Carvilius suos pro cujusque merito laudavit, donavitque.* ubi quaedam vide. Id *prout cuique meritum virtusque erat*, dixit infra 26, 48, 14. Deinde *psolutis*, id est *prosolutis*, Gaertn. *dissolutis* Florent.

T. Manlius Romam rediit] Prae-

Ostiensem, Ardeatem, Solonium incursiones fecerunt. Manlius consul, quia ipse per valetudinem id bellum exsequi nequierat, dictatorem L. Papirium Crassum, qui tum forte erat praetor, dixit: ab
8 eo magister equitum L. Papirius Cursor dictus. Nihil memorabile adversus Antiates ab dictatore ge-

nomen deficit in Voss. 2. Lovel. 2. 3. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. ac C. *Titius Mallius* habet Gaertn.

Juventutem, et tunc, et omni vita deinde, aversatam eum exsecratamque] *juventute, et tunc, et omni vita deinde, aversata exsecrataque* Harlej. 1. *Juventute* etiam Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Hinc prius *et* deficit in Portug. et Haverk. V. ad 2, 44, 3. Tum *adversatam* Flor. Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 3. 4. 5. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra hoc lib. ad 7, 14. *aversa causa* Lovel. 1. sed, posteriorem vocem delendam esse, librarius adpositis notis indicavit. *aversatam esse exsecratamque* Lovel. 2. *adversatam eumque exsecratam* Leid. 2.

§. 2. *In agrum Ostiensem, Ardeatem, Solonium*] *Solonius ager* quis sit, adhuc quaero. *Sollinatium* ac *Solonatium* meminit Plinius 3, [14. et 15.] at nihil ad hunc locum. GLAR. Agrum *Solonium* fuisse campum agri Lanuvini ex Cic. 1. de Divin. 36. docuit Cluverius 3. Ital. Ant. 4. p. 939. et ex aliis optime inlustravit. Ceterum *Solonum* perperam est in Voss. 2. et Lovel. 3.

Quia ipse per valetudinem id bellum exsequi nequierat] Hic est ordo verborum in Pall. pr. ac tert. *quia id bellum ipse per valitudinem exsequi nequiverat*. GEBH. Idem ordo etiam est in Lovel. 3. Praeterea *per valitudinem* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. quinque, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 3, 6, 9. Tum *nequerat* Lovel. 1. *nequeret* Lovel. 2. *nequiverat* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra ad 5, 10, 10.

L. Papirium Crassum, qui tum forte erat praetor] Praenomen exsulat a Voss. 2. et Lovel. 3. quinque ultima vero vocabula ab Haverk. *tunc*, pro *tum*, praeferunt Lovel. 5. Portug. et Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15.

§. 3. *Quum aliquot menses stativa in agro Antiati habuisset*] *quum aliquot stativa*, omissa voce *menses*, Lovel. 4. et Klock. Tum *in agro Antiatis* Gaertn. *in agro Antiate* Harlej. 2. et editt. vett. usque ad Ascens. anni 1530. Utroque modo hunc casum sextum efferri, et *Antiate*, et *Antiati*, docet Voss. 4. Gramm. 12. Certe pari ratione *Privernati* supra est c. 11, 13. et 14. *Privernate* c. 20, 9. *Sentinate* 10, 27, 6. *Sentinati* ibid. c. 30, 4. et c. 31, 12. et ita *in agro Interamnati* dixit infra 10, 39, 1. et *depopulato Atinate agro* eodem cap. (* *in agro Larinati* 22, 24, 1.) quare plerorumque codicum scripturam illi, quae in uno ac priscis editionibus est, praeferendam non dubito. Similiter infra est c. 14, 8. Praeterea *habuissent* Gaertn. Paullo ante *a dictatore gestum* Lovel. 4. 5. et Gaertn. *ab dictatore regestum* Leid. 1. sed syllaba initialis *re* perpe-

stum est, quum aliquot menses stativa in agro Anti-
ati habuisset. Anno insigni victoria de tot ac tam 4
potentibus populis, ad hoc consulum alterius nobi-
li morte, alterius sicut truci, ita claro ad memori-
am, imperio, successere consules Ti. Aemilius Ma-
mercinus et Q. Publilius Philo; neque in similem 5

ram repetita est ex praecedentis vocis syllaba finali.

§. 4. *Anno insigni victoria de tot ac tam potentibus populis*] *Anno insigni victoriae* Leid. 1. Florent. Harlej. 1. et Lovel. 1. ac 5. a m. 1. Deinde *de tot ac potentibus* Lovel. 5. et Haverk. *de tot ac patentibus* Portug. Alibi etiam *potens* et *patens* commutantur. V. (* ad 21, 7, 5.) N. Heins. ad Ovid. 7. Metam. 460. *de tot actam potentibus* Florent. in quo *acta*, erasa litera *m*, emendatum est a manu sec. *de tot acte potentibus* Lovel. 5. in quo *acta* dedit manus altera. et ita est in edd. Rom. anni 1472. Parm. Tarvis. utraque, aliisque. Male. Infra 24, 26, 13. *Quum tot ac tam validae eluctandae manus essent.* Alibi *tot tam*, omissa conjunctione, dixit Livius. Ita 5, 54, 5. *Conjuncti cum Aequis Volsci, tot tam valida oppida.* ubi alia exempla vide. *tot ac tam populis potentibus*, mutata vocabulorum serie, Gaertn.

Ad hoc consulum alterius nobili morte] *adhuc consulum* Leid. 2. *ad haec consulum* Hearnii Oxon. C. V. infra ad 21, 52, 10. Tum *nobilis morte* Harlej. 1. Mox *dato*, pro *claro*, Portug. et *succrescere*, pro *successere*, Haverk. Tum *consules* deest in Lovel. 4.

T. Aemilius Mamercus] *Ti. Aemilius Mamercinus* Diodorus [l. 16. p. 557.] et vet. lib. SIG. *T. Aemilius* Lovel. 4. et Haverk. *Titus Aemilius* Leid. 2. Lovel. 2. Portug. et Fragm. Hav. *Titius Aemilius* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Harlej. 1. Reliqui recte ei *Tiberii* praenomen tribuunt. V. supra ad 2, 61, 1. Testatur autem Pighius in Annal. ad ann. CDXIV. perperam *T. Aemilius* in vulgatis Livii exemplaribus legi, in vetustioribus autem recte *Tiberii* praenomen illi dari. Verum, nisi per vetustiora exemplaria intelligat editiones Sigonii, omnino erravit. Quascumque enim Sigonio antiquiores vidi, perperam *Titi* praenomen praeferunt. Praeterea *Mamertinus* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 5. Haverk. et Fragm. Hav. *Numentinus* Portug. *Mamercus* Leid. 2. Lovel. 4. Harlej. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. B. et N. Sed recte Sigonius *Mamercinus* restituit. V. supra ad 4, 25, 5. c. 61, 1. 5, 1. 2. 7, 1. 2, c. 39, 17. 8, 1, 1. c. 16, 12. c. 20, 3. et alibi saepe.

Et Q. Publius Philo] *Publilius*, ut ante. SIG. Duae voces *et Q.* desunt in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. quinque, Harlej. 1. et Fragm. Hav. Praenomen *Q.* solum omittunt Harlej. 2. Florent. Port. Gaertn. et Haverk. Tum *P. Philo* legunt Lovel. 4. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. ac C. Sed recte Sigonius *Publilius* restituit, ut est in Flor. Leid. 1. Harlej. utroque, et Klock. quod inscitia librariorum passim in *Publius* depravatum est. V. ad 2, 55, 4. 6, 19, 5. Epit. Liv. 8. Infra hoc lib. c. 15, 9. c. 16, 12. c. 17, 11. c. 22, 9. 9, 7, 15. c. 26,

materiam rerum, et ipsi aut suarum rerum, aut partium in republica magis, quam patriae, memores. Latinos, ob iram agri amissi rebellantes, in campis Fenectanis fuderunt, castrisque exuerunt.
6 Ibi Publilio, cujus ductu auspicioque res gestae erant,

21. 10, 8, 8. cap. 9, 2. et passim. Denique *Philon* Voss. 2. et Lovel. 3. Verum ultima litera *n* perperam repetita est ex initio vocis sequentis *neque*. Certe Lovel. 3. hinc *eque*, pro *neque*, praefert, *Philone quae in similem* Florent.

§. 5. *Neque in similem materiam rerum, et ipsi aut suarum rerum*] Cum *neque* dixisset, subjungit aliam sententiam. Suspicor defectum esse, quem ego absque vetusti codicis fide non facile restituerim. GLAR. Inmerito Glareanus locum defectum credit. Nam *neque* resolvendum in *et non*, quasi foret *et non in similem materiam rerum*, *et ipsi* etc. Ita infra hoc ipso cap. *Nam neque criminari apud populum Patres destitit, et collegam dictatorem dixit.* Plura ex Cic. aliisque exempla conlegerunt Stewich. de Partic. ling. Lat. in *Neque*, *et*. et Tursell. de Partic. Lat. serm. c. 101. V. etiam Cl. Cortium ad Sallust. Jug. 1, 5. Ceterum *ut suarum rerum* Voss. 2. V. ad 4, 12, 8. *aut rerum suarum* Lovel. 4. Tò *aut* deficit in Leid. 2. sed omnes quinque posteriores voces omisit librarius Fragm. Hav. in errorem abductus repetitione vocis *rerum*. V. ad 9, 11, 11. Mox *in rempublicam*, pro *in republica*, Flor. Voss. 2. et Lovel. 3.

Ob iram agri amissi rebellantes] *ab iram* Harlej. 1. *ob ira* Leid. 1. *ab ira* Fragm. Hav. quod probari posset, si plurium codicum auctoritas accederet. V. ad 24, 30, 1. et ad 26, 1, 3.

In campis Senectanis] Id mihi ignotum; quamquam quidam *Fenectanis* emendarunt, non minus obscura voce. GLAR. Cluverius 3. Ital. ant. [4. p. 965.] legit *Pedanis*. JAC. GRON. Doujatius etiam hunc locum corruptum credidit, ac varie tentavit. Primo enim legit *in campis Faustinianis*, quae pars erat agri Falerni, aut *in campis Fregellanis*, vel *Setinis*, qui in Volscis et Priverno proximi. Verum, quum loca haec fuerint extra Latium vetus, et nomina ipsa a *Fenectanis*, vel *Senectanis*, nimium differant, postea se legere malle addidit *in campis Ferentinis*, qui et regione et literis minus distant, modo ab aqua et luco Ferentinae, ubi Latinorum comitia habebantur, alibi *campos Ferentinos* legeremus. *in campis Senectanis* in nullo mihi cod. obvium fuit. Et ita demum editum inveni ab Ascensio, quum priores *Fenectanis*, vel *Fenectariis*, exhibuissent. Ascensius etiam *Senectariis* in margine ostentat. *in campanis Fenetanis* praefert Lovel. 1. *in campis Fenetanis* Leid. 2. *in campis Funestinis* Lovel. 5. *in campis Ferentariis* Voss. 2. et Lovel. 3. *in campis Ferentanis* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. qui *in agris Ferentanis* in cod. L. 1. invenit. quae lectio non multum a Doujatii *campis Ferentinis* abit. Sed *in campis Fenectanis* servant Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. uterque, Fragm. Hav. et Florent. Tria autem haec vocabula omisit librarius Klock. Quamvis alibi *campi Fenectani* non me-

in deditionem accipiente Latinos populos, quorum ibi juventus caesa erat, Aemilius ad Pedum exercitum duxit. Pedanos tuebatur Tiburs, Praenestinus, 7
Veliternusque populus: venerant et ab Lanuvio Antioque auxilia. Ubi quum proeliis quidem superior 8

morentur, eos tamen sollicitare non audeo. Si enim locorum nomina, quorum semel tantum mentio obcurrit, in saepius memorata mutanda forent, quanta non saniſſima tentandi feneſtra temerariis criticis aperiretur. *fudere*, pro *fuderunt*, eſt in Gaertn.

§. 6. *In deditionem accipiente Latinos populos*] *in dedictionem* Lovel. 1. *in dedicationem* Leid. 1. soll mni errore. V. infra ad 5, 48, 4. *in deditione* Voſſ. ambo, Lovel. 3. et Fragm. Hav. Male. V. ad 33, 20, 5. Praeterea *accipete Latinos populos* Leid. 1. *acceptis Latinis populis* Lovel. 2. et Oxon. L. 2. apud Hearnium nullo sensu. Paullo ante *dictu auspicioque*, pro *ductu*, Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. et paullo poſt *dixit*, pro *duxit*, Lovel. 1. V. infra ad 38, 43, 1. Praeterea *ubi*, pro *ibi*, Harlej. 2. V. ad 27, 5, 2. Tum *ceserat*, pro *caesa erat*, Flor. *ceſſerat* Klock.

§. 7. *Pedanos tuebatur Tiburs, Praeneſtinus, Veliternusque populus*] Palat. sec. *tuebantur*. GEBH. Ita etiam Voſſ. 1. Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Port. et Gaertn. itaque se in Thuan. Pall. et Voſſ. antiquiore reperiſſe, Gronov. infra teſtatur ad 36, 16, 6. eamque lectionem jam anno 1644. in contextum recepit. Certum eſt, utrumque, *tuebatur* et *tuebantur*, dici poſſe. Quum autem prius defendant et plures et melioris notae codd. illud etiam revocandum censui. Praeterea *Tiburis* Voſſ. 1. Fragm. Hav. et Lovel. 5. a m. 1. in quo *Tibur* eſt a manu altera. *Tybius* Harlej. 2. et pleraeque edd. ante Mediol. anni 1505. *Tiburtinus* Lovel. 4. quo etiam utitur Liv. 9, 30, 7. Quum tamen reliqui codd. conſtanter alterum servent, idque etiam Romanis, inprimis Livio, frequens sit, eam lectionem non muto. V. Cluver. 3. Ital. Ant. 4. p. 958. Tum *Praeneſtrinus* Fragm. Hav. *Peneſtrinus* Gaertn. *Praeneſterinus* Leid. 2. tota haec vox exsulat a Lov. 3. relicta tamen lacuna. Deinde *Velitrinusque* Voſſ. 2. Lovel. 2. et Gaertn. *Velletrinusque* Lovel. 4.

Venerant et ab Lanuvio Antioque auxilia] *Lavinio* ex vet. lib. ut poſt dicam. SIG. *venerunt* Voſſ. 2. et Fragm. Hav. Tum vocula *et* deficit in Voſſ. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. praepositio *ab* in Lovel. 5. Illam tamen suo tempore agnovit Priscian. qui probaturus, nomina civitatium cum praepositionibus prolata maxime apud hiſtoricos inveniri, inter alia etiam hunc locum laudat 15. Gramm. p. 1007. Ejus praepositionis loco *a* praeferunt Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Deinde *Lavinio*, ut Sigonius emendavit, Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *ab Janusio* Florent. V. infra ad cap. seq. §. 5. ubi rationes dedi, cur priscam lectionem *Lanuvio* revocarim.

§. 8. *Quum proeliis quidem superior Romanus eſſet*] *Romanus superior*, trajectis dictionibus, Lovel. 2. et 3. sed vox *Romanus* non adparet in Voſſ. 2.

Romanus esset, ad urbem ipsam Pedum castraque
sociorum populorum, quae urbi adjuncta erant,
9 integer labor restaret; bello infecto repente omisso,
consul, quia collegae decretum triumphum audivit,
ipse quoque triumphi ante victoriam flagitator Ro-
10 mam rediit. Qua cupiditate obsensis Patribus, ne-
gantibusque, nisi Pedo capto aut dedito, trium-
phum, hinc alienatus ab senatu Aemilius seditiosis

Castraque sociorum populorum, quae urbi adjuncta erant, dum integer labor restaret] Lego *dum tamen integer*. In aliis *τὸ dum* abest, etiam in MS. KLOCK. *castraque sorum populorum* Flor. in quo *ipsorum populorum* a m. 2. correctum erat. *castraque ipsorum sociorum populorum* Fragm. Hav. Tum pronomen *quae* deficit in Lovel. 2. Deinde *verbi adjuncta* Leid. 1. V. ad 6, 17, 3. *ubi adjuncta* Lovel. 2. *urbi adjuncti* Harlej. 2. *Τὸ dum*, quod in vett. edd. erat, non modo Aldus eumque secuti recentiores omiserunt, sed etiam in nullo Msto comparet. Neque caussam video, cur cum Klockio, invitis omnibus codd. vocem *tamen* interponerem. Non perpetuo enim vocem *quidem* particula *tamen* similesve excipere solent. Certe abest etiam infra 41, 18, 11. *Consul equo advectus suos quidem a fuga revocavit: ipse, dum incautius ante signa obversatur, missili trajectus cecidit*. (* 45, 24, 4.)

§. 9. *Triumphi ante victoriam flagitator Romam rediit*] *triumphante victoriam flagitator* Gaertner. *triumphi aut victoriam flagitator* Portug. *triumpho ante victoriam flagitato* Lovel. 2. Male. *flagitator* ut supra 2, 45, 13. *Inter primores pugnae flagitator*. Paullo ante *triumphum* deficit in Gaertn. [*triumphum deberi hinc* Veith.]

§. 10. *Qua cupiditate obfensus Patribus, negantibusque*] Procul dubio legendum est *offensis Patribus*: praesertim cum subsequatur *negantibusque*. SIG. Non aliter legunt omnes, quas consului, edd. Sigonio priores; ut nesciam, ubi demum *offensus* invenerit: quod mihi in solo Haverk. obvium fuit. Deinde vocula *que* deficit in Lovel. 2. Mox *nisi Pdae capto haud dedito*, id est *praedae*, Leid. 1. *nisi pede capto aut dedito* Harlej. 1. *Pedo capto aut debito* Harlej. 2. sollemni scribarum aberratione. V. N. Heins. ad Claud. 1. in Eutrop. 45. ad Nason. Ep. 7. Her. 103. et Cel. Burm. ad Quinctil. Declam. 9, 5. Adde infra cap. seq. §. 15.

Seditiosis tribunatibus similem deinde consulatum gessit] MS. Fuld. *seditiosi tribunatus similem*. MOD. Modius e Fuldensibus indicavit *seditiosi tribunatus similem*. Vulgata scriptura residet in MSS. Pall. Vetustissima tamen editio *seditiosum similem tribunatibus deinde consulatum gessit*. ex interpolatione editoris. GEBH. Ut in vetustissima ed. se invenisse Gebh. testatur, in omnibus obcurrit excusis ante Aldum, qui primus eam lectionem recepit, quae nunc vulgo exstat. Eam autem firmant omnes codd. excepto solo Harlej. 2. qui antt. edd. consentit. Neque opus est, ut cum

tribunatibus similem deinde consulatum gessit. Nam 11
neque, quoad fuit consul, criminari apud populum
Patres destitit, collega haudquaquam adversante,
quia et ipse de plebe erat: (materiam autem prae- 12
bebat criminibus ager in Latino Falernoque agro
maligne plebei divisus) et, postquam senatus, finire
imperium consulibus cupiens, dictatorem adversus
rebellantes Latinos dici jussit, Aemilius, cujus tum 13

Modii Fuld. *seditiosi tribunatus similem* legamus. V. supra ad 6, 23, 3. Paullo ante *huic alienatus*, pro *hinc*, Lovel. 4. Quomodo saepe peccatur in Mstis. V. ad 25, 40, 2. Tum *a senatu* Gaertn.

§. 11. *Quoad fuit consul*] *quo affuit consul* Lovel. 1. a m. 1. et Haverk. *quod affuit consul* Voss. 2. et Fragm. Hav. *quod fuit consul* Florent. et Lovel. 4. V. supra ad 6, 38, 13. Tum in verbis sequentibus *haud quamquam* Lovel. 1. 3. 5. et Fragm. Hav. V. ad 7, 26, 8. Mox vocula *et* non exstat in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 12. *Ager in Latino Falernoque agro maligne plebi divisus*] Dele *τὸ agro*. Sic supra [c. 11, 14.] *Bina in Latino jugera, ita ut dodrantem ex Privernati complerent, data*. T. FABER. Scio posse excusari, quum priore loco partem proprie illam designet, quae sub sortem et perticam venit, posteriore omne territorium eorum populorum. Si tamen *τὸ agro* vetus aliquis liber excluderet, facile intelligerem illud ipsum, vel *τὸ solo*: ut cum dicimus, *in hostico, in pacato*. 3, [6, 7.] *Non diutius se in Hernico hostis continuit*. 8, [34, 9.] *Sine commeatu vagi milites, in pacato, in hostico errent*. J. FR. GRON. Omnes mei vocem *agro* uno ore defendunt. Nec video, cur viris doctis ea vox suspecta esse debeat, qui patienter tulerunt supra cap. praec. *Latinus ager, Privernati addito agro, et Falernus plebi Romanae dividitur*. Ne repetitio vocis *ager* obfendat, v. supra ad 1, 3, 9. Ceterum copula *que* deficit in Portug. et Haverk. *maligni* praefert idem Haverk. Praeterea *plebei* edidit Cl. Jac. Gronovius, quod firmant Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. Harlej. 1. Gaertn. et Klock. V. ad 2, 42, 2.

Et, postquam senatus, finire imperium consulibus cupiens, dictatorem adversus rebellantes Latinos] Vocula *et* deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *imperium cupiens consulibus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Haverk. *imperium consulibus capiens* Voss. 2. De hoc errore scribarum v. ad 10, 35, 4. Post vocem *cupiens* inseritur *nequibat* in Lovel. 5. a m. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] Tum *dictatorem dixit adversus rebellantes Latinos discussit* Florent. pro quo inter versus deinde adscriptum est *dici jussit*. *Τὸ dixit* autem ex §. seq. male huc inrepsit. *adversus rebellantes Latini* Haverk. Verba *adversus rebellantes* etc. *collegam dictatorem* desunt in Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. librariorum culpa, quibus fraudi fuit repetitio vocis *dictatorem*. V. ad 9, 11, 11.

fasces erant, collegam dictatorem dixit; ab eo ma-
24 gister equitum Junius Brutus dictus. Dictatura popularis, et orationibus in Patres criminosis, fuit, et quod tres leges secundissimas plebei, adversas

§. 13. *Aemilius, cujus tum fasces erant*] Vet. lib. *cui*, ut 2, [1, 8.] *Brutus prior, concedente collega, fasces habuit.* Et alibi [3, 70, 1.] de eadem re: *Penes quem summa imperii erat.* „† Haec non pro„bant, *cui* pro *cujus* legendum." † SIG. Pal. sec. *Aemilius, cui fasces erant.* GEBH. *Aemilius tamen, cui successerat* Lovel. 2. *Aemilius tamen, cui facesserant* Leid. 2. Lovel. 1. et Voss. 1. in quo *facesserat* a m. 2. emendatur. *Aemilius tamen, cui fas cesserat* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. in quo manus altera reposuit *Aemilius, tum cui fasces erant.* Et ita est in Gaertner. *Aemilius, tum cujus fasces erant* Lovel. 4. *Aemilius, cui fasces erant* Lovel. 5. Portug. et Haverk. *cui*, pro *cujus*, se etiam in Oxon. B. et C. invenisse, Hearnius testatur. Utrumque, *cui tum fasces erant* et *cujus* ferri potest. Prior firmaretur lectio illo ex 22, 45, 5. *Varro postero die, cui sors ejus diei imperii erat, signum pugnae proposuit.* Posterior ex eodem 22, 27, 6. *Se optimum ducere, aut diebus alternis, aut partitis temporibus, alterius summum jus imperiumque esse.* et c. 41, 3. *Obstitit Paullus, cujus eo die imperium erat.* Et pro hac lectione stat optimus Florent. *Tò dixit*, quod sequitur, deest quidem in Florent. sed, ut modo vidimus, hinc migrarat in verba praecedentia.

Magister equitum Junius Brutus dictus] Hic est D. Junius Brutus Scaeva, qui post consul erit. SIG. *magistrum equitum* inepte Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *dictus Junius Brutus* Lovel. 4. qui ordo suspicionem injecit, praenomen *D.* a librariis non intellectum, hic culpa eorum excidisse, atque olim scriptum fuisse *D. Junius Brutus dictus.*

§. 14. *Dictatura popularis, et orationibus in Patres criminosis, fuit*] Lego *Dictator popularis.* nam sequitur *leges tulit.* alioquin fiet, ut dicamus *Dictatura leges tulit.* Sic vet. lib. SIG. Probat Sigonius e suo *Dictator popularis.* quod et ego reperi in Pal. sec. Campanique recensione. Sed vulgata, quia et melioribus rationibus, quas, quia in propatulo cuivis sunt, nihil attinet ingerere, et sincerioribus codicibus fulcitur, non erat excludenda luce publica. GEBH. Sigonius *Dictator.* Sed v. notas ad l. 34, 6. J. FR. GRON. *Dictator popularis* etiam Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] Sed recte Gebhardus et Gronovius vulgatum tuentur, quod servant reliqui codd. et inter eos optimi. Non insolentius enim *dictatura* ponitur pro dictatore, quam *Latium et Capua* pro Latinis et Campanis cap. praec. §. 12. *servitium* pro servis. V. ad 3, 15, 9. ubi plura alia notavi. Praeterea *et quod orationibus*, addita media voce, Gaertn. Male. *fuit* enim, quod sequitur, referendum ad praecedentia. Dictatura fuit popularis primo orationibus in Patres criminosis, deinde quod tres leges etc. Voces *in Patres* desunt in Haverk. Postea *criminosus* non modo plerique codd. qui paullo ante *Dictator* praeferebant, sed

nobilitati, tulit: unam, ut plebiscita omnes Quiri-
tes tenerent: alteram, ut legum, quae comitiis cen- 15
turiatis ferrentur, ante initum suffragium Patres au-
ctores fierent: tertiam, ut alter utique ex plebe, quum 16

insuper etiam Leid. 1. Voss. 2. et Lovel. 3.

Tres leges secundissimas plebei, adversas nobilitati, tulit] *fecundissimas* Leid. 2. Sed similitudo literarum *ſ* et *f* librarios in errorem abstulit. V. ad 22, 28, 10. Deinde, quum priores editi haberent *plebi*, primus Jac. Gronov. *plebei* substituit. Et ita est in Florent. et Voss. 1. V. modo hoc cap. ad §. 12. Voces *plebei*, *adversas nobilitati*, *tulit*: *unam*, *ut* desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. Iis omittendis caussa exstitit initium vocis sequentis *plebiscita*.

Ut plebiscita omnes Quirites tenerent] Legem de plebiscitis, omnibus Quiritibus observandis, non a *Q. Publilio Philone* (ita legendum est, non *Q. Publio*, ut passim errant codices) dictatore, sed ab Hortensio latam, auctor est Gellius 15, 27. GLAR. Contra alii, ut Plinius, Gellius, et Jurisconsulti, qui hanc legem primum latam esse a Q. Hortensio dictatore scribunt, ut post dicam in Epitoma l. 11. SIG. Contra alii, ut Plinius 16, 10. Agellius 15, 27. Pomponius J. C. in leg. 2. §. 8. D. de orig. jur. Imperator. in §. 4. Instit. de jur. nat. gent. et civ. qui hanc legem post demum anno CDLXVII. M. Valerio Maximo, C. Aelio Paeto consulibus, a Q. Hortensio dictatore, secessionis a Janiculo reducendae caussa, latam esse tradunt. KLOCK. Primi M. Horatius et L. Valerius consules legem centuriatis comitiis tulere proximo, post decemviros abrogatos, anno, ut, quod tributim plebes jussisset, populum teneret. V. supra 3, 55, 3. Quae lex quum paullatim in desuetudinem abiisset, eam nunc reduxit Q. Publilius Philo dictator. Verum quum et illam inpotentia patriciorum paullatim abrogasset, tertius eam reduxit Q. Hortensius dictator, ut docent loca a viris doctis hic laudata. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. CDXV. p. 312. et commentatores ad l. l. Gellii; ubi pudendo anachronismo Oiselius legem Hortensiam latam scribit anno urbis cond. CCCLXVII. (quum lata sit anno CCCCLXVII) eamque antiquiorem statuit hac Publilia, quam anno CCCCXIII. latam tradit. Ceterum *plebescita* Lovel. 5. *plebeiscita* Leid. 1. et Harlej. 1.

§. 15. *Ante initum suffragium Patres auctores fierent*] De hac lege, ut et Maenia, qua idem postea confirmatum est, v. Pighium in Ann. l. l. et ad ann. CDLXVI. p. 410. sed inprimis Gronov. 1. Obs. 25. Ceterum haec vocabula male omittuntur in Gaertn.

§. 16. *Quum eo ventum sit, ut utrumque plebejum fieri liceret*] Miror, non hoc loco notatum esse a Glareano Livium, qui scripserit, *eo ventum* esse, *ut utrumque plebejum* censorem *fieri liceret*, cujus rei nihil ante meminerit. Nam de altero tantum occupato a plebe censurae loco egit. Hoc tamen si quis fecerit, injuste faciet. legitur enim mendose in vulgatis libris, recte autem in manuscriptis, sic: *cum eo ventum sit*, *ut utrumque plebejum consulem fieri liceret*: sensus est, ut, quoniam, quod gravius erat, concessum est a Patribus, utrumque

eo ventum sit, ut utrumque plebejum consulem fieri
17 liceret, censor crearetur. Plus eo anno domi acceptum cladis ab consulibus ac dictatore, quam ex victoria eorum bellicisque rebus foris auctum imperium, Patres credebant.

consulem ex plebe fieri, concedant id etiam, quod levius esse videtur, ut alter utique censor ex plebe fiat. De utroque autem consule plebejo lata lex anno CDXIII, ut aït Livius l. 7. extremo. SIG. Vulgata scriptura fraudi fuit Ant. Augustino, qui in libro de Legibus scribit, tertiam legem Publilii fuisse, ut alter ex plebe censor fieret, *etsi utrumque jam tunc fieri licebat.* Liv. 7, 42, 2. non pro certo refert, jam ante cautum fuisse, ut ambos consules plebejos creare liceret, sed se hoc apud auctores quosdam invenisse dicit. Si verum est, quod hoc loco scribit, res certa est; nec tamen usurpata ante annum urbis IƆXXXVIII. quo primum duos plebejos consules factos tradit 23, 31, 13. Quamquam hi neque iisdem comitiis creati sunt, nec simul magistratum gesserunt, quod alter eorum se ex decreto augurum consulatu abdicaverat, in cujus locum patricius subrogatus est. Historia est in l. 23, 24. et 31. DUK. Nolo Sigonio vocem *consulem* addenti adversari. Notandum tamen est, eam non exstare in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. quinque, Harlej. utroque, Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Codicum suorum scripturam non memorat Hearnius; Sigonii autem emendationem perperam J. Fr. Gronovio adscribit.

§. 17. *Ab consulibus ac dictatore*] *a co nsulibus ac dictatore* Lov. 2. et Fragm. Hav. *ab consulibus et dictatore* Leid. 2. *a consulibus a dictatore* Lovel. 4. et Gaertn.

Auctum imperium Patres credebant] *conventum imperium* Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *credebant Patres* Haverk. sed vox *Patres* non adparet in Portug.

§. 1. *L. Furio Camillo, C. Maenio consulibus*] In Diodori Alexandro [l. 17. p. 562.] pro *C. Menio*, *C. Manlius* legitur, quod non placet. Nam oportebat alterum consulem ex plebe esse. Et Plinius 34, 5. *Menium* habet. Quidam, quod *Menius* obscurum sit nomen, *C. Menenium* legerunt, qui postea dictator fit libro sequente [c. 26, 7.] anno ab urbe condita CDXLI. Quidam et lib. sequente *Maenium* legunt, non *Menenium*. Sed fieri potuit, ut nomen esset obscurum, quia ex plebe erat, et alius postea fuerit dictator, quapropter cuique libera sit hac de re conjectura. Legendum etiam *L. Furio Camillo II.* Nam primum fit anno CDVI. GLAR. Plinius 34, 5. *C. Maenium* cum Livio consules edit. Diodorus Λεύκιον Φούριον, Γάϊον Μάλιον. *C. Maenius P. F. P. N.* in censura et dictatura ejus Capitolina dicitur: at collega *L. Furius Sp. F. M. N. Camillus*. Ex quo apparet, errare Glareanum, qui hunc *iterum* consulem esse scribendum putat, quasi vero idem sit, atque ille, qui ante et consul et dictator fuit, cum ille *M. F.* hic *Sp. F. M. N.* sit, hoc modo.

XIII. Anno insequenti, L. Furio Camillo, C. Maenio consulibus, quo insignitius omissa res Aemilio, superioris anni consuli, exprobraretur, Pedum armis virisque et omni vi expugnandum ac delendum senatus fremit: coactique novi consules

M. Furius Camillus Tr. mil. ann. 352. — M. Furius Camillus Tr. mil. anno 354, 357, 361, 370, 372, 375. Dictator 359, 365, 367, 387, 388.

M. Furius Camillus mortuus in damnatione patris. Liv. Plut. — S. Furius Camilli Dictat. F. praetor primus 389. — L. Furius Camillus Dictatoris F. Dictator 405. 410. Cos. 406.

L. Furius Sp. F. M. N. Camillus Cos. 417. 430.

SIG. *L. Camillo Furio* Klock. Quae autem de L. Furio Camillo contra Glareanum disputat Sigonius, probantur etiam Pighio in Annal. ad ann. CDXV. p. 313. Praeterea *C. Menenio* male Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. 6. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Saepe haec nomina in Mstis confunduntur. V. supra ad 4, 53, 2. 5, 18, 2. 6, 19, 6. 7, 16, 1. 9, 26, 7.

Insignitius omissa res] Vet. lib. *insignius*. SIG. Ita et Hearnii Ox. L. 2. et B. cum edd. Mediol. anni 1505. et Ascens. annorum 1513. ac 1516. *insignitis* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *insignis* Portug. Sed nihil mutandum. Videnda sunt, quae supra notantur ad 7, 6, 6. Tum *emissa res* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *commissa res* Leid. 2. et Lovel. 1.

Pedum armis virisque et omni vi expugnandum ac delendum] *armis viribusque* pro varia lectione praefert Voss. 1. Eadem lectio est in edd. antt. usque ad Aldum, qui *virisque* restituit. Interdum haec vocabula in Mstis permutantur. V. supra hoc lib. ad c. 9, 14. et 9, 19, 13. Vel etiam *viribus*, pro *viris*, eodem errore scriptum esse potuit, quo ejus generis multa alia, de quibus infra v. ad 22, 8, 7. Deinde *et omni expugnandum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. vocula *vi* intercidente ob similitudinem ultimae syllabae vocis praecedentis. *et omnium expugnandum* Florent. et Leid. 1. *et hominum expugnandum* Voss. 2. et Lovel. 3. Nihil muto. Infra 22, 23, 4. *Ferrum ignemque et vim omnem hostium abstineri jussit*. *arma* autem et *vim* jungi, infra videbimus ad Epit. Liv. 79. Denique τὰ *ac delendum* exsulant a Gaertn.

Coactique novi consules omnibus eam rem praeverti, proficiscuntur] Immittenda elegans videtur particula, quam agnoscit Palatinorum unus, *coactique novi consules vel omnibus eam rem praeverti*. GEBH. *coactique novi consules omnibus tum rebus profectis proficiscuntur* Lovel. 2. utraque lectione juncta, *coactique novi consules novi vel eam rem praeverti omnibus tum rebus perfectis proficiscuntur* legit Haverk. in quo est etiam particula, quam restitutam volebat Gebhardus. Verum quum eamdem ignorent reliqui omnes

2 omnibus eam rem praeverti, proficiscuntur. Jam Latio is status erat rerum, ut neque bellum neque pacem pati possent. ad bellum opes deerant: pa-
3 cem ob agri ademti dolorem aspernabantur. Mediis consiliis standum videbatur, ut oppidis se tenerent; ne

codd. utrique huic non adsentiendum existimo.

§. 2. *Pacem ob agri ademti dolorem aspernabantur*] *pacemque* Lovel. 4. Tum *ab agri ademti dolorem* Haverk. Hinc suspicio nasci posset, legendum esse *ab agri ademti dolore*. V. ad 24, 30, 1. Aliis tamen receptam scripturam defendentibus, eam servandam puto. Nam et alibi librarii *ab* et *ob* perperam commutarunt. V. ad 26, 1, 3. Tum *aspernebantur* Gaertner. V. ad 8, 28, 3. Paullo ante vox *rerum* exsulat a Fragm. Hav. a m. 1. *pacem* autem non nisi a m. 2. exstat in Florent.

§. 3. *Ut oppidis se tenerent, ne lacessitus Romanus*] Abest a duobus Pall. *ut*. GEBH. Abest etiam a Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. Sed facile excidere potuit ob similitudinem ultimarum literarum vocis praecedentis. (* v. ad 29, 28, 3. 40, 11, 1.) Praeterea *nec lacessitus* Fragm. Hav. a m. 1.

Undique ex omnibus populis obsessis auxilium ferretur] *de omnibus populis* Gaertn. At vox *populis* non adparet in Fragm. Hav. Paullo ante *si ejus oppidi*, pro *si cujus*, Haverk.

§. 4. *Neque tamen, nisi admodum a paucis populis, Pedani adjuti sunt*] *ubi admodum a paucis* Gaertn. *nisi admodum paucis* sine praepositione Leid. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. V. ad 6, 11, 4. Optimi tamen praepositionem servant. Tum *sunt adjuti* Gaertn. *adjuncti sunt* Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. V. infra ad 10, 14, 11.

Tiburtes Praenestinique, quorum ager propior erat] *Tibures* Lovel. 4. Tum *Praenesterinique* Leid. 2. *Pestrinique* Fragm. Hav. Deinde *ager erat propior* Gaertn. *ager propius erat* Lovel. 2.

§. 5. *Aricinos Lanuvinosque*] Quemadmodum paulo ante [c. 12, 7.] *ab Antio Lavinioque* dixit, sic hoc loco *Aricinos Laviniosque* legendum puto. Me in hanc sententiam adducunt cum libri veteres, tum maxime Capitolini lapides, in quibus hic C. Maenii triumphus his verbis descriptus est:

C. MAENIUS. P. F. P. N. COS. DE ANTIATIBUS. AN. CDXV.
LAVINEIS. VELITERNEIS. PRIDIE. K. OCT.

Quoniam autem in his duorum oppidorum nominibus tanti errores implicant non Latinorum, sed etiam Graecorum auctorum, ut vix *Lavinium* a *Lanuvio* distinguere vel diuturna attentione queas, non alienum ab hoc instituto esse duxi, notas quasdam afferre, quibus alterum ab altero prudens lector internoscere possit. Est autem illa una, quod *Lavinium* ab Aenea, ut omnes, *Lanuvium* a Diomede, ut Appianus 2. [bell. civ. p. 439.] ait, conditum est. Altera, quod *La-*

ne lacessitus Romanus caussam belli haberet; et, si
cujus oppidi obsidio nunciata esset, undique ex om-
nibus populis auxilium obsessis ferretur. Neque ta- 4
men, nisi admodum a paucis populis, Pedani ad-
juti sunt. Tiburtes Praenestinique, quorum ager
propior erat, Pedum pervenere. Aricinos Lanuvinos- 5

vinium colonia, *Lanuvium* municipium fuisse traditur. De *Lavinio* scriptum est in Epitome l. 80. *Marius Antium, et Ariciam, et Lavinium colonias devastavit.* De *Lanuvio* in oratione pro Milone, pro Murena, et apud Pedianum. Tertia, quod *Lavinii* consules Vestae et Penatibus sacra peregerint, *Lanuvii* vero Sospitae Junoni. Illius historiae auctor est Dionysius l. 1. [p. 54.] et Macrobius 3, [4.] *Consules et praetores et dictatores, cum ineunt magistratum, Lavinii rem divinam faciunt Penatibus pariter et Vestae.* Hujus Cicero pro Murena [41.] *Nolite a sacris patriis Junonis Sospitae, cui omnes consules facere necesse est, domesticum et suum consulem potissimum avellere.* Erat autem Murena e municipio, ut ipse paullo ante [eodem cap.] aït. Quarta, quod *Lavinium* longius abest a Roma, quam *Lanuvium.* Distat enim a mari quatuor stadia, ut aït Dionysius l. 1. [p. 43.] situm inter Ostiam et Antium, auctore Strabone l. 5. [p. 232.] At *Lanuvium* abest a Roma stadia CL. ut aït Appian. l. 2. [p. 439.] ita ut auctore Strabone [p. 239.] ab eo mare et Antium prospici possit, haud procul ab Aricia, quae CLX. stadia abest in Appia via sita. Ipsa tamen inter se non admodum distantia videntur fuisse, quae res majorem etiam erroris causam praebuisse videtur. Horum etiam oppidorum populos commemorat Dionysius l. 5. [p. 326.] *Λαυρατίνους, Λαουϊνίους, Λαβινιάτας.* id est, *Laurentes, Lanuvinos, et Lavinios.* At Stephanus quidem etiam *Λαβίνιον, κτίσμα τοῦ Αἰνείου*, populos edere *Λαβινιάτας* aït. Ubi vero aït *Λαούτιον μητρόπολις τῶν Λατίνων. τὸ ἐθνικὸν Λαουντῖνος, Διονύσιος ε Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας*, dubitationem affert, quia Dionysii ex 5. libro testimonium profert, ne mendose pro *Laurento* aut pro *Lanuvio* sit. Apud Dionys. etiam vox illa *Λαουνίους* vitiose videtur esse, pro *Λαουΐνους.* Verum, ut dixi, mira horum nominum depravatio est. SIG. Sigonio consentiunt Leid. 2. Lovel. 1. a m. 2. et Hearnii Oxonienses, uno excepto. Solus enim ejus B. *Latinosque* praefert, cum quo facit Portug. At *Lavinosque* habent Voss. 2. Fragm. Hav. a m. 1. Lovel. 2. 3. et Harlej. 1. *Laminosque* Lovel. 5. *Lanuinosque* Leid. 1. *Lanuvinosque* Florent. Voss. 1. Lovel. 1. a m. 1. Harlej. 2. et Klock. Passim *Lanuvium* et *Lavinium*, quum in aliorum, tum etiam in Livii codicibus, commutari, supra vidimus ad 3, 29, 6. Hinc laudandus est conatus Sigonii, qui certa quaedam *κριτήρια* dare voluit, unde colligi possit, utrum *Lavinium* an *Lanuvium* intelligendum sit, quamvis tamen illa non omnibus locis, in quibus utriusque mentio fit, ex usu esse queant. Quod autem ad hunc locum adtinet, a Sigonio dissentit Cluverius 3. Ital. Ant. 4. p. 939. qui et hic, et cap. praec. §. 7. et

que et Veliternos, Antiatibus Volscis se conjungentes, ad Asturae flumen Maenius, inproviso ad-
6 ortus, fudit. Camillus ad Pedum cum Tiburtibus,

cap. seq. §. 2. *Lanuvium* et *Lanuvinos* indicari putabat; Fastos autem Capitolinos triumphales, quorum maxime auctoritate nititur emendatio Sigonii, si sic habent, quemadmodum Sigonius laudabat, in nomine erraffe, et *LANVVINIEIS pro LAVINEIS* legendum esse. Illam autem sententiam hoc argumento firmavit, quod cap. seq. *Junonis Sospitae* mentio fiat, quae non *Lavinii*, sed *Lanuvii*, colebatur, quemadmodum ipse etiam Sigonius agnoscit. Id quidem argumentum Sigonio adversari non videtur, qui cap. praec. et hic *Lavinii* et *Laviniorum*, cap. autem seq. ubi *Juno Sospita* memoratur, *Lanuvinorum* mentionem fieri existimabat. Sed, cur alios posteriori, quam prioribus locis indicari existimemus, caussam non video. Quin contra, quorum nominatim priori et hoc cap. ubi bellum cum Latinis narratur, meminit, eorum itidem nominatim meminisse debet cap. seq. ubi, quemadmodum Romani pro merito cujusque populi statuerint, refert. Id autem Livius observavit, si cap. praec. et hoc loco priscam contra Sigonium lectionem *Lanuvio* et *Lanuvinosque* defendamus. Verum vel sic etiam *Lavinii* in hoc bello meminit supra c. 11, 3. Sed infra v. ad cap. seq. §. 2. Eadem vero Cluverii sententia novo hoc argumento firmari potest, quod incolas Lavinii Livius semper *Laurentes*, non *Lavinios*, vocarit. V. supra ad 6, 21, 2. Ab aliis *Lavinienses* et *Λαουϊνιᾶται* vel *Laviniatae* vocantur. Neque *Lavinos* dictos memini, nisi in antea memoratis Fast. Capit. triumph. Priscam igitur scripturam et hic et c. 12, 7. revocandam censui; a qua etiam optimos codd. stare, adlatae ex illis variae lectiones docent. Ceterum *Arcinos* Voss. 1. et Lovel. 1. *Atricinos* Leid. 1.

Veliternos Antiatibus Volscis se conjungentes] *Velletrinos* Lovel. 4. *Velitranos* Voss. 2. et Lovel. 3. *Felitrinos* Gaertn. Tum *Antiates et Volscos* Lovel. 2. *Antiatibus Volscisque* Leid. 2. Perperam. Antium enim caput erat Volscorum, ut Livius inquit 6, 9, 1. Et ita *Antiates Volsci* supra memorantur 2, 33, 4. *Antiates Volscos fundit fugatque*. Tandem pronomen *se* deficit in Lovel. 4.

Ad Saturae flumen] Sic plura exemplaria habent. Sed *Asturae* legendum Plinius auctor est. Et Livius haud multum diverso id loco demonstrat. SABELL. Quidam *Saturae* supposuerant. Plinius autem 3, 5. ait, et flumen et insulam in Latio esse *Asturam*. Sabellicus *Asurae* legisse videtur. GLAR. Vet. lib. *ad Saturam flumen*. Ego tamen legendum puto *ad Sturam flumen*. Nam Festus de vocibus incipientibus a litera *S.* ait: *Stura, fluvius est in agro Laurenti*. Item Strabo l. 5. [p. 232.] eundem in his locis fluvium *Στόραν* vocat. SIG. Sed *Astura* idem est, qui *Stura*. V. Cluverium 3. Ital. Ant. 7. p. 991. DUK. *ad Saturem fluvium* Lovel. 2. V. ad 38, 15, 7. *ad Saturem flumen* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 5. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. [Veith.] et omnes Hearnii Oxonienses, nisi quod codex N. in margine *Asturam* praeferat. *Saturam* habet Haverk. *ad Saturae flumen* Florent. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Harlej. ambo, et Klock. Ego vero cum Cluverio 3. Ital. Ant. 7. p. 991. nihil mutan-

maxime valido exercitu, majore mole, quamquam
aeque prospero eventu, pugnat. Tumultum maxi- 7
me repentina inter proelium eruptio oppidanorum

dum puto. Non modo enim, ut Cluver. observat, Festus loco, quem Sigon. laudat, addit, *quod quidam Asturam vocant*. sed etiam facile aeque ex *Satura*, in quam lectionem omnes codd. hic consentiunt, transpositis literis *Astura*, quam ejecta litera *Stura* effici potest. Accedit plerosque, praesertim vero optimae notae codd. infra §. 12. in hanc lectionem consentire. Sed nec casum mutari necesse est: genitivum enim optimi Msti probant. *Flumen Asturae*, ut 43, 4, 6. *Aquamque ex manubiis Antium ex flumine Loracinae duceret*. Plura v. ad Livii 40, 19, 9. Ut autem, Sabellicum *Asurae* in Livio legisse, Glareanus crediderit, effecerunt vitiosae Ascensii editt. quae ita in Sabellici adnotationibus excuderunt. Mox *fudit* deest in Lovel. 4. ejus loco *fuit* praeferunt Portug. a m. 1. et Haverk. quomodo etiam peccatur infra hoc lib. c. 36, 8. 10, 15, 1. et alibi.

§. 6. *Camillus ad Pedum cum Tiburtibus maxime valido exercitu, majore mole*] Praepositionem *ad* bis jam proprio minoris loci praeposuit, id quod in obscuris locis saepius fit. Caeterum quod aït *majore mole*, haud scio, ut intelligatur. GLAR. *majore mole*, quod Glareanus aït nescire, ut intelligatur, est majore apparatu. Nam quia de Maenio dixit *Aricinos improviso adortus fudit*: hinc opponit, *at Camillus Tiburtes majore mole, quamquam aeque prospero eventu*. SIG. *majore mole* potius est majore certamine: nam Livius dicit, majoris certaminis ac dimicationis fuisse proelium cum his, qui parati instructique hostem exspectabant, quam cum illis, quos necopinantes Romani de inproviso adgressi fuerant. 6, 2, 11. *Ut minor moles superantibus vallum in castra Volscorum Romanis, quam transcendentibus saepem incendio absumtam fuerit*. 26, 6, 9. *Apud alios nequaquam tantam molem pugnae invenio*. DUK. *Moles* saepe pro adparatu belli poni solet. Supra 2, 16, 2. *Majore inde mole Sabini bellum parabant*. c. 17, 5. *Quum, vineis refectis aliaque mole belli, jam in eo esset*. 5, 8, 7. *Etruriam omnem excitam sedibus magna mole adesse, Romani crediderant*. 21, 41, 2. *Ubi haberem minorem haud dubie molem belli*. Justin. 22, 3. *Victus, majore mole reparaturus bellum, Syracusas concessit*. 29, 4. *Majori belli mole Macedoniae inminebant*. Florus 2, 6, 49. *Cum exercitu novo, novis viribus, nova belli mole veniebat*. Similiter *molem* pro pompa, adparatu triumphi sumi, docuit Gronov. 1. Obs. 21. Hic tamen sensus Livii exigere videtur, ut per *molem* intelligamus, quod *molem pugnae* vocat 7, 32, 11. *Procedere ante signa, versari media in mole pugnae sciat*. et ita alibi. Ceterum *majori mole* est in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *Camillus apdum maxime valido* Florent. ex quo factum postea *apud Pedum*. Inter versus etiam *cum Tiburtibus* adscriptum est. *cum Tiburtibusque* habet Haverk. Sed *maximeque valido* Voss. 1. a m. 1. Lovel. 5. Portug. et Haverk. Mox *haud quamquam aeque prospero*, addita prima voce, Leid. 2. qui dare voluisse videtur *haudquaquam*. Sed id narrationi Livii adversatur. *quam aeque prospero* Lovel. 5. V. supra hoc lib. c. 4, 1. *quamquam aeque prospecto eventu* Haverk. a m. 2.

fecit: in quos parte exercitus conversa, Camillus non compulit solum eos intra moenia, sed eodem etiam die, quum ipsos auxiliaque eorum perculis-
8 set, oppidum scalis cepit. Placuit inde, jam majore conatu animoque ab unius expugnatione urbis ad perdomandum Latium victorem circumducere exercitum. nec quievere ante, quam, expugnando aut in deditionem accipiendo singulas urbes,
9 Latium omne subegere. Praesidiis inde dispositis per recepta oppida, Romam ad destinatum omnium

§. 7. *Quum ipsos auxiliaque eorum perculisset*] *pertulisset* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. et Fragm. Hav. sollemni librariorum lapsu. V. infra ad 35, 27, 16. *perpulisset* Haverk. An scribendum *pepulisset?* Alibi etiam *perculi* et *pepuli* commutari, patet ex illis, quae notat Gronov. ad Liv. 3, 30, 5. Paullo ante *non compulit eos solum* Lovel. 2. Sed pronomen deest in Harlej. 2. *compul'it*, sive *compulerit*, Gaertn. V. ad 40, 14, 11. Deinde *contra moenia*, pro *intra*, Florent. Ita et alibi peccant scribae. V. ad 7, 40, 13.

§. 8. *Placuit inde majore conatu*] *Placuit tñ jam* Portug. et Haverk. Compendia scribendi *iñ*, pro *inde*, et *tñ*, pro *tamen*, saepe commutantur. V. ad 5, 18, 8. Tum *majore jam conatu* Gaertn.

Ab unius expugnatione urbis] *ad unius expugnationem urbis* Lovel. 5. *ab unius oppugnatione urbis* Voss. 1. et Leid. 2. V. infra ad 21, 57, 6. Mox *circumvolvere*, pro *circumducere*, Lovel. 4.

Nec quievere ante, quam, expugnando aut in deditionem] *nec querere* Leid. 2. *nec quieverunt* Gaertn. Tum *quam, aut expugnando* idem Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *subigere*, pro *subegere*, Portug. et Haverk.

§. 9. *Per recepta oppida*] *per cepta oppida* Portug. a m. 1. et Haverk. *praecepta oppida* Lovel. 3.

Additus triumpho honos, ut statuae equestres eis, rara illa aetate res] V. Noris. ad Cenotaph. Pisana Differt. 3, 8. et Figrel. de Statuis Rom. c. 18. DUK. *additur* Lovel. 2. Tum *ubi statuae equestres eis* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 24, 15, 1. An voluerunt *uti statuae equestres? ubi* enim et *uti* etiam in Mstis confunduntur supra 7, 34, 5. *ut statuae eis equestres* Fragm. Hav. *ei* est in Lovel. 5. Praeterea *rata illa aetate res* Gaertn. et ed. Mediol. anni 1480. V. ad 8, 38, 15. Vox *res* deficit in Fragm. Hav. a m. 1. quemadmodum mox *ponerentur* in Lovel. 4.

§. 10. *Prius, quam comitiis in insequentem annum consules rogarent*] *comitia* edd. antt. pro quo *comitiis* reposuit Aldus, quem sequitur ed. Colon. anni 1525. Inter errata tamen idem Aldus iterum *comitia* probavit: unde Coloniensem secutae edd. *comitia* servarunt usque ad Frobenium, qui denuo *comitiis* restituit, omnibus scriptis, uno Harlej. 2. excepto,

consensu triumphum decessere. additus triumpho honos, ut statuae equestres eis, rara illa aetate res, in foro ponerentur. Prius, quam comitiis in 10
insequentem annum consules rogarent, Camillus de Latinis populis ad senatum retulit, atque ita disseruit: *Patres conscripti, quod bello armisque in La-* 11
tio agendum fuit, id jam Deûm benignitate ac virtute militum ad finem venit. caesi ad Pedum Asturamque 12
sunt exercitus hostium: oppida Latina omnia, et Antium ex Volscis, aut vi capta, aut recepta in deditio-

consentientibus. Et recte. V. infra ad 31, 7, 1. Tum *in sequentem* Voss. 2. Portug. et Haverk. *insequentem* Lovel. 3. 4. 5. V. supra ad 4, 30, 12. Vocem *annum* etiam perperam omittit Lovel. 4. Deinde *rogaret* Haverk. *rogarentur* Lovel. 2. 5. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 39, 22, 8. Si vulgatum, quod alii codd. defendunt, servamus, *rogarent* alio, quam ad consules, referri nequit. At eorum alteruter tantum comitiis praeerat, et novos consules rogabat. Insuper *consulem* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 11. *Quod bello armisque in Latio agendum fuit*] *de bello armisque* male Haverk. Tum *in Latium* Leid. 2. et Lovel. 1. *in Latino* Florent. V. mox §. 15. Paullo post ante voces *ad finem venit* in Lovel. 4. adscriptum erat *peractum est*. Sed adpositae notae indicant, eas voces delendas esse. Sane ex glossa marginali in contextum receptae fuerunt.

§. 12. *Ad Pedum Asturamque*] *Asturaque* Leid. 2. *Saturamque* Lovel. 4. *Saturemque* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *Anfturamque* Harlej. 2. Reliqui recte vulgatum retinent. V. ad §. 5.

Oppida Latina omnia et Antium ex Volscis] Hoc κατὰ διωπὴν intelligo. nam ipse antea nusquam dixit: quamquam memoriae lapsus videri poterat, in tanta cum scriptorum, tum rerum confusione. GLAR. Quamquam Volsci Latini erant, tamen Latinorum numero haud habiti esse videntur. Captum ergo aït Antium Camillus, quod tamen nomen nominatim supra non est expressum a Livio, nisi cum dixit: *Nec quievere ante, quam expugnando, aut in deditionem accipiendo singulas urbes, Latium omne subegere*. SIG. Proprie Volsci diversam a Latinis gentem constituunt, et ab illis non modo apud alios, sed etiam apud Livium, distinguuntur. Supra 7, 32, 9. *Qui omnia circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Aequos, Volscos, Auruncos, domita armis habeat.* Saepe tamen sub Latinis comprehenduntur, quod, si non omnes, certe aliqui eorum, foederis Latini participes erant: et quidem inter eos Ecetranos et Antiates memorat Dionys. l. 4. p. 250. Supra igitur, quum *omne Latium* subactum refert, eo nomine etiam Volscos Antiates, Latinorum socios, et a quibus auxilia Pedanis venisse c. 12, 7. dixerat, intellexisse vi-

13 *nem, praesidiis tenentur vestris. Reliqua consultatio est,*
quoniam rebellando saepius nos sollicitant, quonam mo-
14 *do perpetua pace quietos obtineamus. Dii inmortales ita*
vos potentes hujus consilii fecerunt, ut, sit Latium de-
inde, an non sit, in vestra manu posuerint. Itaque pa-
cem vobis, quod ad Latinos adtinet, parare in perpe-
15 *tuum, vel saeviendo, vel ignoscendo, potestis. Vultis*
crudeliter consulere in deditos victosque? licet delere

detur, quos hoc loco inde distinguit. Ceterum *ante*, pro *Antium*, praefert Klock. Vocem *omnia* ignorant Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *oppida Latinania*, omissa eadem voce, habent Leid. 2. et Harlej. 1. At *Latium omne* modo dixit §. 8. Mox *recepta in deditione*, pro *in deditionem*, Lovel. 4.

§. 13. *Reliqua consultatio est, quoniam rebellando saepius nos sollicitant*] *consolatio est* perperam Florent. nec melius *consultatione* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed non adsecuti sunt librarii compendium scribendi *consultatio ē*, sive continuatis vocibus *consultatioē*. V. ad 9, 8, 13. Tum *quē*, pro *quoniam*, Harlej. 1. Praeterea *nos saepius sollicitat* Lovel. 4. *saepius nos sollicitarunt* Gaertn.

§. 14. *Dii inmortales ita vos potentes hujus consilii fecerunt*] *Dum inmortales* Lovel. 3. *Di inmortales* Florent. et Leid. 1. V. ad 5, 14, 4. Tum *nos potentes* Voss. 1. et Lovel. 2. V. ad 34, 2, 2. Sed sequens *in vestra manu* hic *vos* requirere videtur. Deinde *fecerant* Florent.

Sit Latium deinde, an non sit, in vestra manu posuerint] *sic Latium, deinde Antium in vestra* Lovel. 2. [Veith.] *si Latium deinde an non sit* Lovel. 5. a m. 1. *sit Latium deinde, an non si* Florent. Vox *deinde* deficit in Lovel. 4. Tandem *posuerunt* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Haverk.

Pacem vobis, quod ad Latinos adtinet, parare in perpetuum] *quoad Latinos adtinet* Lovel. 2. V. ad 7, 34, 3. Tum *parare imperium* Haverk. sine sensu. Liv. 5, 2, 4. *Remotam in perpetuum et ablegatam ab urbe et ab republica juventutem*. 6, 34, 4. *Possessionemque honoris recuperasse in perpetuum Patres viderentur*. 7, 30, 1. *Amicitiam in perpetuum, auxilium praesens a vobis petitum*. et alibi saepe. Mox *serviendo*, pro *saeviendo*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. Pariter variant codd. supra 2, 52, 7. Eodem modo etiam commutantur *saevus* et *servus*. V. ad Silii 11, 44.

§. 15. *Crudeliter consulere in deditos*] *in debitos* Harlej. 1. V. ad cap. praec. §. 10. *in deditios* ed. Mediol. anni 1505. *in dediticios* Leid. 2. Ita alibi etiam variant codd. V. ad 7, 31, 4. Tacit. in Agric. 16. *Quum arroganter in deditos, et ut suae quoque injuriae ultor durius consuleret*. Curtius 5, 6. *Nec in deditos gravius consultum*.

Delere omne Latium, vastas inde solitudines facere] *omne Latinum* Lovel. 5. V. paullo ante ad §. 11. Tum *vastas deinde* Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 36, 24, 10. Tō

omne Latium, vastas inde solitudines facere, unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaque saepe usi estis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, 16
victos in civitatem accipiendo? materia crescendi per summam gloriam subpeditat. certe id firmissimum longe imperium est, quo obedientes gaudent. Sed maturato o- 17
pus est, quidquid statuere placet. tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis: et vestram itaque de

unde, quod mox sequitur, *inde* hoc loco verum esse evincit. Deinde *sollicitudines* Portug. a m. 1. Pari modo variant librarii saepius. V. 1, 11, 1. ubi quaedam dicta sunt. 4, 52, 8. 5, 53, 7. et alibi. (* 35, 40, 7.

Per multa bella magnaque saepe usi estis] *per bella multa* Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Haverk. Tum *magisque saepe* Voss. 2. *magnaque spe* Haverk. V. ad 7, 7, 6. Particulam *que* omittunt edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 16. *Materia crescendi per summam gloriam subpeditat*] *materiam crescendi* etc. *suppeditat* Lovel. 2. cujus librarius videre non potuit, *subpeditat* hic poni pro suppetit. Ita supra 6, 24, 2. *Quod multitudo subpeditabat, aliquot validas cohortes in castris armatas instructasque reliquerant.* 28, 27, 3. *Ad vos quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio subpeditat.* Lucret. 1, 231.

Unde mare, ingenui fontes, externaque longe
Flumina subpeditant.

Ubi videndus est Lambinus. Apud Cic. hoc sensu saepius occurrit.

Certe id firmissimum longe imperium est, quo obedientes gaudent] *saepe id firmissimum* Lovel. 5. Similiter in contextu habet Voss. 1. altera lectione *certe* inter versus adscripta. Sed utraque juncta *certe saepe id firmissimum* praeferunt Leid. 1. et Lovel. 1. *subpeditat saepe. certe id firmissimum* Oxon. L. 2. apud Hearnium. V. ad 3, 44, 4. Tum *quod obedientes gaudent* Harlej. 1. et Klock. V. ad 36, 33, 3.

§. 17. *Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis*] *inter metum spemque* Harlej. 2. Praeterea *tot populorum* etc. *suspensos animos* Lovel. 2. V. ad 7, 10, 9. *animos* etiam Lovel. 4. et Portug. *tot populos suspensos animis* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed nihil muto. V. Gronov. ad Liv. 7, 30, 22. *suspensus animi*, ut *territus animi* 7, 34, 4. *Consuli territo animi inquit. sollicitus incertusque rerum* 24, 31, 5. *aeger animi*, v. ad 30, 15, 9. *trepidus rerum* 36, 31, 5. et similia passim. Paullo ante τὸ *est* deficit in Leid. 2. Tum *statuerunt*, pro *statuere*, Gaertn. cujus librarius *statuere* esse tertiam personam pluralem perfecti perperam sibi persuasit, atque ita in *statuerunt* mutavit.

Et vestram itaque de eis] Placet antiqua quorumdam librorum lectio, *et vestram utique*. Quae lectio desiderare videtur, ut verba illa, *tot populos* etc. parenthesi includantur, atque hoc modo tota sententia colligatur: *Sed ma-*

eis curam quam primum absolvi, et illorum animos, dum exspectatione stupent, seu poena, seu beneficio,
18 *praeoccupari oportet. Nostrum fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad consulendum potestas esset. vestrum est decernere, quod optimum vobis reique publicae sit.*

1 **XIV. Principes senatus relationem consulis de**

turato opus est, quicquid statuere placet, (tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis) et vestram utique de eis curam quam primum absolvi, et illorum animos, dum exspectatione stupent, seu poena, seu beneficio praeoccupari placet. SIG. Illud *utique* Sigonii est. praecedentia verba includentis parenthesi. Sed nostri, ut edebatur, *itaque*: longeque melius sic procedit oratio. Dixerat, maturato opus. Id confirmat quasi syllogismo: tot populos suspensos animi tenetis. ergo et vestra et illorum interest, rem confieri: vestra, ut absolvamini tanta cura; illorum, ut vel poena vel beneficio praeveniantur, priusquam se colligere, et ipsi aliquid consilii capere possint. J. FR. GRON. Τὸ *utique* tanto suspectius reddit, quod id in nullo alio meorum, quam Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. invenerim. Solent autem hae voces a librariis in Mstis confundi. V. supra ad 7, 28, 3. Tota illa vox exsulat a Gaertn.

Seu poena, seu beneficio, praeoccupari oportet] *occupari* Lovel. 3. Male. V. ad 4, 30, 3.

§. 18. *Nostrum enim fuit efficere*] Flor. Rott. Helm. uterque Vossianus, et Mureti libri expungunt τὸ *enim*. Nec facit ad sententiam. J. FR. GRON. Si unum excipias Harlej. 2. omnes reliqui codd. quibus usus sum, illud *enim* ignorant, quod nec in Oxoniensibus suis se invenisse Hearnius testatus est. Tot itaque testimoniis confessum ex contextu Livii expuli.

Omnium rerum vobis ad consulendum potestas esset] *vobis* deest in Lovel. 3. cujus loco *nobis* est in Haverk. *omnium rerum consulend' potestas esset* in Fragm. Hav. a m. 1. *omnium rerum consulendi potestas esset* in Voss. 2. qua forma viri docti legendum censent infra 24, 23, 1. *Postero die comitia praetorum creandi habita.* ubi vide. Verum dissentientibus aliis codd. uni huic fidem habendam non existimo; praesertim quum vulgatum hoc *potestas ad consulendum*, pro *potestas consulendi*, adprime Livianum sit, et frequenter apud eum obcurrat. Ita 4, 47, 3. *Tantus ardor ad dimicandum fuit.* 8, 1, 5. *Animus ad iterandum periculum fuit.* 10, 36, 2. *Neutris animus est ad pugnandum.* 23, 18, 13. *Videri potuit hic error vires ademisse ad vincendum.* c. 30, 4. *Antequam vires ad standum in muris ferendaque arma deerant.* 35, 45, 5. *Ut Romani tempus ad comparandum habeant.* 37, 26, 7. *Eam occasionem Polyxenidae ad rem gerendam fore.* ubi alia vide. 42, 52, 8. *Ut tempus ad comparandum haberent.* Similia sunt *viae ad fugam* 2, 11, 10. *locus ad occasionem* 4, 31, 2. *tempus ad receptum sententiae* c. 57, 4. hujusque generis multa alia.

Quod optimum vobis reique publicae sit.] *quid optimum* edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1535. consentientibus scriptis dedit *quod optimum*. V. ad 38, 10,

summa rerum laudare; sed, quum aliorum caussa alia esset, ita expediri posse consilium, dicere, ut pro merito cujusque statueretur, si de singulis nominatim referrent populis. Relatum igitur de sin- 2
gulis decretumque. Lanuvinis civitas data sacraque sua reddita cum eo, ut aedes lucusque Sospitae

1. Deinde *reipublicaeque* Harlej. 2. Male. Supra 5, 52, 14. *Tantum sibi reique publicae piaculi contrahet.* Justin. 5, 8. *Naves traderent, resque publica ex semet ipsis triginta rectores acciperet.* Ita *literis senatusque consulto*, de quo infra v. ad 22, 26, 7.

§. 1. *Quum aliorum caussa alia esset*] *quum aliorum tam alia esset* Voss. 2. et Lovel. 3. Saepe *cā*, id est *caussa*, et *tā*, id est *tam*, ob similitudinem literarum *c* et *t* in Mstis commutantur. V. exempla 6, 25, 2. 7, 5, 7. 8, 20, 1. 9, 8, 3. 10, 21, 13. et alibi. Tum *esset alia* Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Paullo ante *ad relationem consulis*, addita praepositione, edd. Rom. anni 1472. et Parm. contra praepositio *de* exsulat a Voss. 2.

Ita experiri posse consilium dicere] Libri Pall. omnes *expediri*. GEBH. *experiri* primi ediderunt Paris. anno 1673. idque servarunt proximi editores usque ad Gruterum, qui anno 1628. *expediri* recte restituit. Ita enim omnes scripti, nisi quod *expedire* sit in Gaertn. Praeterea *τὸ ita* deficit in Harlej. 1. Tum *concilium* Gaertner. Vox *dicere* deerat in Klock. quemadmodum mox in verbis sequentibus *si* in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *constitueretur* autem, pro *statueretur*, habet Klock.

§. 2. *Lanuvinis civitas data*] Lanuvium haud dubie aliud est oppidum, quam Lavinium, quanquam ea inter se haud multum distant. Apud Lanuvium Sospitis Junonis et templum et lucus erat, ut ex Cicerone etiam ante nos annotavit Sabellicus. In Strabonis codice ea ita corrupte leguntur, qui l. 5, [p. 232. et 239.] de utroque, ni fallor, differit, ut verba ea nec Graece allegare ausim. V. Servium in secundum libri 1. Aen. carmen. *Lavinium* autem *agrum* Horatius nominat 3. carm. ode 27. Tu vide, quae eo in loco Mancinellus. Porro Livius hoc loco *Lanuviniorum* facit mentionem, quos paulo ante bis cum Volscis Antiatibus numeravit. *Laviniorum* autem adhuc paullo superius [c. 11, 4.] ubi Milionis praetoris dictum refert de magna mercede Romanis pro parve via solvenda. Hic autem cum nominatim omnium poenam referat, *Laviniorum* non meminit, ut plane in suspicionem veniam, vel haec defecta esse, vel Livium quorumdam omisisse multam, quod verisimilius est. GLAR. Quamquam in quibusdam libris est *Laviniis*, tamen *Lanuvinis* legendum est. Nam de *municipio*, deque sacris *Junonis Sospitae* mentio fit. Hoc autem primum tempore *Lanuvini municipes* facti sunt una cum aliis Latinis multis, quos numerat Livius. Hac de re Cicero pro Cornelio sic [13.] *Itaque ex Latio multi et Tusculani et Lanuvini, et ex caeteris gentibus gentes universae in civitatem sunt receptae, ut Sabinorum, Volscorum, Herni-*

Junonis communis Lanuvinis municipibus cum po-
3 pulo Romano esset. Aricini Nomentanique et Pedani eodem jure, quo Lanuvini, in civitatem accepti.
4 Tusculanis servata civitas, quam habebant; crimenque rebellionis a publica fraude in paucos aucto-

corum. Neque vero moveat quemquam, quod *Lanuvinis* civitatem datam scribat, quos ne victos quidem ante tradiderit. Nam, ut dixi, satis habuit dicere: *Neque ante quievere, quam, expugnando, aut in deditionem accipiendo singulas urbes, Latium omne subegere.* SIG. Clarissimus auctor libri de Aedilibus coloniarum et municipiorum cum aliunde, tum hinc c. 1. p. 21. ostendit, municipia, quum in civitatem recipiebantur, sacra sua retinuisse. Vellem simul docuisset, quid sit, quod Livius dicit, Lanuvinis *sacra sua reddita*. Lanuvini una cum ceteris Latinis a consulibus subacti, ac deinde civitate donati, cum ea etiam sacra sua receperunt, ut hic auctor est Livius. Hinc conficitur, Romanos, victis hostibus sacra sua ademisse; quod unde probare possim, non habeo. Sed puta *sacra reddita* esse relicta. V. ad 9, 43, 23. DUK. *Laminiis* et mox *Lamininis*, ac §. seq. *Laminii* Voss. 2. *Laminius*, *Lamininis* et *Lamini* Lov. 3. *Luvinis* et *Lavini*, vel *Laviniis*. et *Lavinii* aut *Lavinini* Leid. 2. Lovel. 2. 4. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. cum Hearnii Oxon. C. Sed *Lanuvinis* servandum esse, praeter Sigonium ad hunc locum, docet etiam Cluver. 3. Ital. Antiq. 4. p. 939. qui tamen male statuere videtur, Sigonium hic *Laviniis* reposuisse, unde frustra etiam *Junonis Sospitae* mentione eum refellere conatur. V. ad cap. praec. §. 5. Glareanus, qui c. 11. *Lavinios* memoratos, hic vero poenae eorum nullam mentionem fieri miratur, duo bella cum Latinis gesta confundit. In priori bello *Laviniorum* Livius meminit; eoque confecto, quum *omnes Latini* se dedidissent, hanc poenam victis inpositam refert c. 11, 12. *Latium* (adeoque etiam Lavinienses, sive Laurentes) *Capuaque agro multati*. Cum autem Latini *ob iram agri amissi* rebellassent, alterum inde ortum est bellum. In hoc jam nominatim Laviniensium mentio non fit, adeoque necesse non erat, ut nominatim eorum poena referretur: sed, quemadmodum comprehendebantur c. 13. nomine generali *Latinorum*, ita etiam hoc cap. §. 10. sub vocibus *Ceteris Latinis populis*. Verba praecedentia *Relatum igitur de singulis decretumque* desunt in Leid. 2. *itaque*, *proigitur*, habent Portug. et Haverk.

Ut aedes lucusque Sospitae Junonis communis Lanuvinis municipibus] *aedes locusque* ed. Mediol. anni 1480. et quaedam aliae, sollemni operarum lapsu. V. ad 21, 48, 4. De luco Junonis Lanuvii v. Cluver. 3. Ital. Ant. 4. p. 937. Deinde *Sospitae Junonis* constanter omnes codd. pro quo *Sispitae Junonis* scribendum conjicit Ial. Spanhem. de praest. et usu numism. differt. 2. p. 124. Id tamen ei moram injicere videtur, quod antiquis *Sispitam Junonem* dictam scribat Fest. quam vulgo *Sospitam* adpellant. V. etiam Cel. Graevium ad Cic. Orat. pro Murena 41. Praeterea *communis* deficit in Leid. 2. Tum *municibus* Lovel. 4. *municipiis* Lovel. 2. et 5. a m. 2. V. infra ad 24, 60, 7.

res versum. In Veliternos, veteres cives Romanos, 5
quod toties rebellassent, graviter saevitum: et muri dejecti, et senatus inde abductus, jussique trans Tiberim habitare: ut ejus, qui cis Tiberim depre- 6
hensus esset, usque ad mille pondo clarigatio esset;

§. 3. *Aricini Nomentanique, et Pedani*] *Anintini* Voss. 2. Tum *Momentanique* Voss. 1. et Lovel. 5. V. ad 4, 22, 2. *Momentani*, insuper omissa particula copulante, Leid. 2. *Nomentani* Portug. et Haverk. Male. V. ad 2, 31, 1. Hinc *et Pedã* Harlej. 1.

Eodem jure, quo Lanuvini, civitatem adepti] Non admodum discrepat, quantum ad sensum attinet, vetus scriptura, *eodem jure, quo Lanuvini, in civitatem accepti*. GELEN. *eo de jure* Gaertn. V. ad 6, 35, 4. et mox hoc cap. §. 11. *in civitatem accepti* autem etiam omnes mei. Et ita ante Gelenium editum est quoque a Mediol. anno 1505. et ab Aldo inter errata, quum antea *civitatem*, vel plerumque *in civitatem adepti* vulgaretur. V. ad 4, 3, 14.

§. 4. *Tusculanis servata civitas, quam habebant*] Data est civitas Tusculanis, auctore Livio [6, 26, 8.] anno ab urbe cond. CCCLXXV. ut merito Cic. pro Plancio [8.] *municipium antiquissimum* vocet Tusculum. SIG.

Crimenque rebellionis] *rebellationis* Haverk. V. Pichen. ad Tacit. 14. Ann. 31. Alibi tamen ea voce vel Livium, vel seculi ejus scriptores alios usus esse, non invenio. *crimenque religionis rebellationis* Lovel. 3.

§. 5. *In Veliternos, veteres cives Romanos, quod toties rebellassent, graviter saevitum*] Velitrae colonia deducta est anno ab urbe condita CCLX. 2, [31, 4.] SIG. *Velliternos* Lovel. 3. *Velitrinos* Lovel. 2. et Gaertn. V. ad c. 13, 5. *v. cives* Florent. *cetos cives* Gaertn. Deinde *cives Rinsuros* Lovel. 1. a m. 1. Sed ultima vox deletur a manu altera, quae nec in Lovel. 5. Portug. vel Hearnii Oxon. B. superest. Praeterea *rebellantes* Lovel. 3. Hinc *scaevitum* Haverk. V. ad 2, 44, 10. *saevitur* Lovel. 2.

Et senatus inde abductus] Primo Campani editio omittit τὸ *et*. Deinde Pal. tert. legit *et senatus vi abductus*. Tum sec. *et senatus deinde deductus*. GEBH. Vocula *et* omittitur etiam in Florent. Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *senatus deinde* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *vi*, quod pro *inde*, in Pal. 3. Gebhardus invenit, natum est ex compendio scribendi *iñ*. V. ad 3, 34, 10. In hac autem voce desinit Lovel. 5. qui a fine lacerus est. Paullo ante *murique dejecti*, pro *et muri*, Lovel. 4. In verbis autem sequentibus *jussitque*, pro *jussique*, Harlej. 1. *missique* Gaertn. V. ad 3, 4, 11.

§. 6. *Ut ejus, qui cis Tiberim deprehensus esset*] *et ejus* Leid. 2. Tum *qui eis Tiberim* Florent. Leid. 1. Lovel. 3. et Haverk. *qui ex cis Tiberim* Harlej. 1. Ceterum quatuor priora vocabula cum duobus praecedentibus desunt in Lovel. 1. Cui errori occasionem praebuit vocis *Tiberim* repetitio. V. ad 9, 11, 11.

Usque ad mille pondo clarigatio esset] Cael. Rhodiginus 5, 11. ex hoc Livii loco *Taleam* vulgo di-

nec prius, quam aere persoluto, is, qui cepisset,
7 extra vincula captum haberet. In agrum senatorum coloni missi: quibus adscriptis, speciem an-

ctam, *clarigationem* existimat dici posse. Budaeus in post. Annot. clarigationem cum Hermolao Barbaro esse voluit, quam Graeci ἀνδρολήψιαν vel ἀνδρολήψιον dixere, cujus Jul. Pollux 8, 6. si Graeca Latina reddamus, ita meminit. *Androlipsia est, quando quis homicidas fugientes petens non accipit; licet ex non reddentibus tres abducere.* Eadem fere Suidas. De eadem re et Demosthenes in orat. κατὰ Ἀριστοκράτους [p. 738.] in eandem fere sententiam. *Si quis violenta morte obierit, pro hoc gentilibus atque cognatis androlipsiae sunt, quoad judicio caedis poenaeque subjecerint, vel necis auctores dederint; androlipsia vero ad tres usque, nec eo amplius esto.* Haec 6. Decretalium Epist. 6. sub titulo de injur. et Auth. *sed omnino* Cod. ne uxor pro marito, *Pigneratio* vocatur; interpretes barbari *represaliam* dicere maluerunt. Vet. Gloss. ἐνεχυριασμός, id est, redemptio pro vita propria, vel pignore. et Novell. 52. ὅμηρος, hoc est, vades, obses, pignus. et quoque ἁρπαγή, id est, violentum; nam reddere nolentibus vi pigneratio seu represalia fiebat. Ego sane, clarigationem *pignerationem* dici Latine posse, censerem, nisi pigneratio res potius, quam personam, respiceret: clarigatio vero, sicuti androlepsia, potius personas, quam res. At clarigationem fuisse personarum potius, quam rerum, prehensionem, ex ipsius Livii verbis clare percipimus: quae tamen prehensio cessabat, soluta poenae loco pecunia determinata; sicque respectu prehensionis personarum androlipsiam, respectu vero redemptionis solutae pecuniae medio, taleam et pignerationem dici posse, et ita scribentium de re hac sententiae, quae diversae videntur, conciliantur. Profecto minus apte Calepinus *clarigationem* belli denunciationem interpretatus est, sicuti et *clarigare* bellum indicere, motus forte Plinii auctoritate 22, 2. ubi habet, *Legati ad hostem cum clarigatum mitterentur.* At Plinius de fecialibus loquitur, quos et *legatos* appellat, quique mittebantur ad hostes repetitum, quae illi vi et injuste abstulissent, quod si dicto non paruissent, bellum postea indicebant; quorum repetitionis actio sub *clarigatione* quoque continebatur. Illud sane non reticendum, Gregorium IX. in concilio Lugdunensi c. unic. de injur. l. 5. Decret. tit. 8. prohibere androlepsiam personarum ecclesiasticarum, quam represaliam et peregrinationem, et clarigationem dici posse, non dubitamus. Clarigationes in Gallia vocantur *droict de marque*, uti adnotavit Guido Pap. c. 32. De re hac plura Bart. in tract. represal. q. 1. et Tiraquell. in com. in l. *si unquam*, et D. Thom. 2. 2. q. 40. c. 1. ubi adnotatum lector inveniet, quae represaliae legitimae et justae, et quae non, sint dicendae, et de eadem quaestione Joan. Andreas ad reg. jur. *non debet*, in 6. MARC. DONAT. V. Turneb. 21. Advers. 1. Petr. Fabrum ad l. 176. D. de reg. juris. KLOCK. Pall. duo *clangatio.* GEBH. De clarigatione post Budaeum ad l. 16. §. 8. D. de Poenis, et Turneb. 21. Adv. 1. egit Salmas. de Modo usur. c. 13. p. 550. et seqq. Ceterum Herm. Barbarus in Glossematis in Plinium v. *Taleas* scribit, in vett. codd. hic non *p.* id est, *pondo*, sed *pas-*

tiquae frequentiae Velitrae receperunt. Et Antium 8
nova colonia missa cum eo, ut Antiatibus permitteretur, si et ipsi adscribi coloni vellent. naves

suum fere scriptum esse; se tamen propter ea, quae protenus consequuntur, *pondo* intelligere, non *passus*. Hinc apparet, haec in Mstis non eodem modo legi, etsi de eo interpretes tacent. Turneb. d. l. et ex eo Vossius in Etymologico citant, *usque ad mille passuum pondo clarigatio esset*. Non video, quomodo haec conjungi possint. *Mille pondo* sunt, ni fallor, mille aeris, sive mille asses, qui, ut notum est ex Varrone 4. de Ling. Lat. in fine, et Plin. 33. H. N. 3. tum libram pondo erant. DUK. *usque ad mille passus damnatio esset* Hearnii Oxon. L. 2. et N. *usque ad mille passus damnatio*, *castigatio esset* ejusdem cod. C. *usque ad mille passus damnato clarigatio esset* Lovel. 2. Portug. et Haverk. Reliqui a vulgato non differunt, nisi quod *mille passū* sit in Leid. 1. *mille passum* in Florent. et Harlej. 2. contextu. *mille passus* in Harlej. 1. Klock. et Gaertn. *mille passuum* in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. et Fragm. Hav. Et ita edd. vett. nisi quod in Ven. annorum 1495. 1498. et 1506. ut et Ascens. anni 1510. transpositis dictionibus legatur *mille clarigatio passuum*. Quum autem interim Herm. Barbar. in Glossem. in Plinium v. *Taleas* legendum docuisset *ad mille p.* id est, *pondo*, quae lectio exstat in margine Harlej. 2. hinc postea Ascens. anno 1513. 1516. 1530. Colon. anno 1525. Cervic. et Paris. anno 1529. recepta utraque scriptura, dederunt *usque ad mille passuum pondo clarigatio esset*. Id autem, quod nunc vulgo ex Herm. Barb. emendatione editur, primi receperunt Mogunt. hinc Froben. anno 1531. et post eos reliqui. Compendium scribendi *p.* quo et *pondo* et *passus* indicantur, a librariis non intellectum tot numero varietates nobis peperit. Mox *ne*, pro *nec*, est in Lovel. 2. Vox autem *aere* deficit in Portug.

§. 8. *Et Antium nova colonia missa*] Ea primum deducta fuit anno ab urbe cond. CCLXXXV. SIG.

Cum eo, ut Antiatibus permitteretur] Eruditissimus Norisius ad Cenotaph. Pis. Diss. 1, 1. p. 15. caussam, cur oppida quaedam modo municipia, modo coloniae, vocentur, hanc fuisse tradit; quod in coloniarum deductione cives veteres a triumviris suis legibus ac sacris uti permitterentur, ut hic veteres Antiates. Nam colonos Roma Antium deductos Romanis sacris ac legibus, veteres vero Antiates cives suis peculiaribus legibus ac propriis sacris usos fuisse. Hoc deinde etiam viro doctissimo placuit lib. de Aedilibus Colon. c. 1. p. 35. Sed sunt in iis quaedam non satis liquida: primum quod Antium municipium fuisse; deinde quod veteres Antiates non adscribi voluisse novis colonis Romanis, significat; quorum utrumque Livii testimonio refelli videtur. Hic enim l. 3, 1. jam olim anno Urbis CCLXXXV. Antium coloniam deductam auctor est, neque eam, quum non ita multo post a Romanis defecisset, ac deinde omnibus bellis Romanorum cum Volscis aliisque semper contra Romanos stetisset, quod ejusdem libri c. 10. et quamplurimis aliis locis ab eo proditum est, umquam jure municipii donatum constat:

inde longe abactae, interdictumque mari Antiati
9 populo est, et civitas data. Tiburtes Praenestinique agro multati, neque ob recens tantum rebellionis, commune cum aliis Latinis, crimen; sed

unde etiam *novam* eo *coloniam* missam hic dicit Livius. Et Antiates veteres novis colonis adscriptos fuisse, haec indicio sunt, quod hoc loco *Antiati populo civitatem datam* scribit, et quod deinde 27, 38, 4. et 36, 3, 6. Antium *coloniam* vocat. Ob has caussas malo amplecti interpretationem Sigonii, qui 2. de Ant. Jur. Ital. 3. ita putat, Livium, quum *Antium novam coloniam missam, et Antiatibus, si et ipsi adscribi vellent, civitatem datam* aït, nihil aliud sensisse, quam iis jus Quiritium impertitum, id est, Antium coloniam Romanam, sive coloniam civium Romanorum factam fuisse. Et sic ex Sigonio Episcopus Adriensis in Monum. veter. Ant. c. 1. Idem sensisse Spanhemium, nec probasse hujus loci interpretationem Norisii, ex cujus sententia, quam ignorare non poterat, Antium partim colonia, partim municipium fuit, ex eo colligo, quod in Orbe Rom. exercit. 1, 7. inter potiora seu nobiliora Volscorum oppida, quae antiquitus in Romanorum colonias conversa sunt, etiam Antium ex hoc loco Livii numerat; et quod c. 2. ubi eadem oppida modo municipia, modo colonias, appellari observat, neque eam, quam Norisius, hujus rei rationem adfert, neque hoc testimonio Livii ad id comprobandum utitur. Non nego, ejusdem oppidi cives diverso jure esse potuisse; nam hoc satis ex iis constat, quae hoc cap. et c. 11, 16. de civitate solis equitibus Campanis data scribit Livius; sed id de Antiatibus ostendi non potest. DUK. *Tò ut* deficit in Lovel. 1. et ed. Parm. Ejus loco *et* habet Voss. 1. in contextu. *aut* Harlej. 1. V. ad 4, 12, 8. *cum eo ut*, *cum eo ne* inlustrantur supra ad 3, 37, 7. Tum *mitteretur* Lovel. 2. et 3.

Interdictumque mari Antiati populo] Ita primus edidit Frobenius anno 1535. eamque lectionem optimi meorum Florent. Leid. 1. Harlej. 1. et Klock. probant. Reliqui vero cum edd. antiquioribus *interdictumque mare* praeferunt. [Veith.] Utramque locutionem *interdico rem*, et *interdico re* et Livio et aliis optimis in usu fuisse, supra vidimus ad 5, 3, 8. Potius itaque melioribus, quam pluribus, scriptis consentio.

§. 9. *Agro mulctati, neque ob recens tantum*] *agro militati* Leid. 2. *agro multati* Lovel. 2. 3. V. ad 3, 67, 5. Tum *nec ob recens* Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *neque tib. recens* Lovel. 3. Mox *Latinis* exsulat a Leid. 2. *crimine* autem, pro *crimen*, habet Portug. a m. 1. Deinde, transpositis dictionibus, *Romani imperii* Voss. 2.

Arma quondam consociassent] Hac de re libro priore dictum est. SIG. Mediam vocem omittit apud Hearnium Oxon. L. 1.

§. 10. *Connubia commerciaque et concilia*] Habuerunt ergo ea ante hoc bellum, quae dum demum iis ademta sunt. Viri doctissimi scribunt, Latinos populos ne inter se quidem promiscue habuisse jus connubii *ex foedere antiquo.* Intelligunt, credo, *foedus antiquum*, quod hoc tempore cum Latinis haud dubie, sed gravio-

quod, taedio imperii Romani, cum Gallis, gente efferata, arma quondam consociassent. Ceteris Latinis populis connubia commerciaque et concilia inter se ademerunt. Campanis, equitum honoris caussa,

ribus conditionibus, renovatum est. Nam alioqui *foedus antiquum* cum Latinis magis dicitur, quod Romani cum iis post pugnam ad lacum Regillum fecerunt. Liv. l. 7, 25. De prohibitis inter Latinos connubiis agit Spanhem. in Orbe Rom. Exercit. 2, 22. Concilia Latinorum ad lucum Ferentinae memorant Livius 1, 50, 1. et 7, 25, 5. et Dionys. Halic. multis locis. Ea usque ad P. Decium Murem consulem durasse, prodit e Cincio Festus v. *Praetor;* quae Livius hic biennio post, Camillo et Maenio consulibus, sublata narrat. Sed Cincius ad Decii consulatum retulisse potuit, quod tum bellum cum Latinis inchoatum est, et vires eorum maxime fractae sunt. DUK. Ita ediderunt Mediol. anno 1505. deinde Modius, et post eum recentiores reliqui. Similiter etiam praeferunt Florent. Lovel. 4. Harlej. ambo. et Klock. quum alii omnes manu et typis descripti *consilia* exhibeant. Sed intelligitur conventus legatorum ex diversis Latii populis, ut in commune consulerent; quod non *consilium*, sed *concilium*, vocari, docet Gronov. ad Liv. 44, 2, 5.

Campanis equitibus honoris caussa, quia cum Latinis] Nihil in his, quod ad intellectum potest pertinere. Et jam ante c. 11, 16. dixit, Campanis equitibus civitatem datam. MS. Rott. et alter Voss. *equitum*. Lege, *Campanis*, *equitum honoris caussa*, *qui cum Latinis* etc. Quod enim ante diximus de equitibus, iis civitatem datam esse, id de pleno civitatis jure intelligendum: nunc vero omnibus Campanis civitas datur, sed sine suffragio. Id utrumque ita factum esse, sed diversis temporibus, clarum est ex Livio 23, 5, 9. in verbis Varronis: *Adjicite ad haec, quod foedus aequum deditis, quod leges vestras, quod ad extremum civitatem nostram magnae parti vestrum dedimus communicavimusque vobiscum.* 26, 33, 3. de Campanis: *Cives Romanos, affinitatibus plerosque et propinquis jam cognationibus, ex connubio vetusto junctos.* 31, 31, 10. de iisdem: *Hi homines, quum ipsos foedere primum, deinde connubio, atque inde cognationibus, postremo civitate nobis conjunxissemus.* Ad hoc tempus, quo omnibus Campanis civitas absque suffragio data est, pertinet fragmentum vetus apud Censorinum [sive apud incertum scriptorem, qui Censorino jungi solet, c. 14.]

Cives Romani tunc facti sunt Campani.

Σταδιονίκαι apud Scaligerum ad Eusebium p. 329. Olymp. *PIΔ.* κατὰ τὴν Ἰταλίαν τὸ πολίτευμα Ρωμαϊκὸν Καμπανοῖς ἐδόθη. *Equitum honoris causa*, ut 10, 24, 11. *Honoris ejus causa.* Cicero 16. ad Atticum, epist. ad Plancum: *Ut hoc, quod de tua sponte facturum certo scio, honoris nostri causa libenter facias.* J. FR. GRON. Satis idoneae sunt hae rationes, cur scriptura librorum, qui habent *Campanis equitum* vulgatae praeferenda sit. Addi possunt et aliae. Primum, quod Vellejus 1, 14. auctor est, Campanis et parti Samnitium civitatem sine suffragio datam, Postumio et Veturio

quia cum Latinis rebellare noluissent, Fundanisque et Formianis, quod per fines eorum tuta pacataque

consulibus, id est, quadriennio post Camillum et Maenium hujus anni consules. Hoc ibi Lipsius, ut vulgatam loci Liviani scripturam in concordiam redigat, ita expedire conatur, Camillo et Maenio consulibus primum tantum equitibus Campanis, deinde autem quatuor post annis omnibus Campanis civitatem datam fuisse. Sed hoc repugnat Livio, qui c. 11, 16. equitibus Campanis biennio ante consulatum Camilli et Maenii civitatem datam testis est. Nec verosimile est, Livium, quum c. 17, 12. Postumio et Veturio consulibus Acerranis civitatem sine suffragio datam memoret, idem de Campanis voluisse reticere. Nec quemquam morari debet notatio temporum apud Vellejum: nam, in ea contaminatissimum esse locum illum, docet Pighius ad annum Urbis ccccxx. Deinde, quod Livius paullo post scribit, *Cumanos, Suessulanosque ejusdem juris conditionisque, cujus Capuam, esse placuit*. Cumanos enim municipes fuisse scimus ex Liv. 23, 31, 10. Cic. 10. ad Attic. Epist. 13. et Festo v. *Municipium*. Accedit, quod Livius in his verbis *Capuam* nominat, quod non potuisset, si superiora tantum ad equites Campanos pertinerent. Nam quod Sigonius verba haec eo refert, quod c. 11, 12. Capua *agro multata* dicitur, longe petitum est; quum ibi de iis, quae biennio ante hoc tempus, hic de iis, quae post rebellionem Latinorum gesta sunt, sermo sit. Ne dicam, hoc genus loquendi fere de jure, quo civitas aliqua publice utitur, deque conditione status publici usurpari. Cic. 3. in Verr. 6. *Siciliae civitates sic in amicitiam fidemque recepimus, ut eodem jure essent, quo fuissent, eadem conditione populo Romano parerent, qua suis antea paruissent*. Pro Caecina 35. *Jubet enim eodem jure esse* (Volaterranos,) *quo fuerint Ariminenses*. Livius supra hoc cap. *Eodem jure, quo Lanuvini, in civitatem accepti*. Idem l. 26, 24. et l. 34, 62. Nec verbis opus est, quum ipse Sigonius 2. de Ant. Jur. Ital. 9. ex hoc loco doceat, Cumas et Suessulam municipia fuisse. Denique Campanos omnes ante annum Urbis ccccLxxiii. et adventum Pyrrhi in Italiam cives Romanos fuisse, satis certum est ex historia de legione Campana, quae Rhegium occuparat, apud Livium Epit. 12. et 15. Polyb. 1, 7. Valer. Max. 2, 7, 15. et alios. Neque enim in legione militare alii, quam cives Romani, poterant, et Valer. Max. diserte hos *cives Romanos* vocat. Quum autem non proditum sit aliud tempus, quo Campani jus civitatis Romanae nacti fuerint, hoc solum relinquitur, ut putemus, id eo anno, cujus res hic exsequitur Livius, factum. Non dissimulabo tamen, non nihil scrupuli in hoc loco superesse, sive quis *Campanis equitibus, quia*, quod vulgo legitur, retinendum putet, sive cum Gronovio *Campanis equitum, qui* malit. In utraque scriptura nec *quia*, nec *qui*, ad alios, quam ad equites referri potest; et tamen neutrum in eos convenit. Non de prima defectione, sed de rebellione Latinorum hic loquitur Livius. Jam vero, qui non modo cum suis ad Latinos, bellum Romanis moventes, desciscere non voluerunt, ob quam caussam et civitas illis data, et populus Campanus vecti-

que semper fuisset via, civitas sine suffragio data.
Cumanos Suessulanosque ejusdem juris conditionis- 11
que, cujus Capuam, esse placuit. Naves Antiatium 12

galis factus fuerat, c. 11. eos multo minus cum Latinis rebellare voluisse, plane credibile est. Non invenio rationem, qua hic nodus solvi possit. Sed quia satis demonstratum arbitror, vocem *Campanis* non ad equites, sed ad populum Campanum pertinere, suspicor, locum inserta copula ita legendum esse: *Campanis, equitum honoris caussa, et quia cum Latinis rebellare noluissent*, etc. *civitas sine suffragio data.* Nempe Campani, exceptis eorum equitibus, cum Latinis, a foedere Romano desciscentibus, consilia et arma consociaverant, c. 2. 3. et 11. et utrique a Romanis victi, deditione ad eos facta, agro multati fuerant, c. 11. Deinde Latini ob iram agri amissi rebellaverant, c. 12, 5. sed ab illa rebellione Campani, quorum nulla in ea mentio est, se abstinuerant: quam ob rem, simul equitum Campanorum honoris caussa, civitas data est. DUK. *equitum honoris caussa*, praeter Voss. 1. a Gronovio memoratum, ex meis praeferunt Leid. ambo, Lovel. 1. Florent. Harlej. 1. et Klock. idque probanti Gronovio consentio, quamvis reliqui, et cum illis Hearnii Oxonienses [Veith.] alteram lectionem servent. Ita infra 32, 34, 8. *Romanorum autem honoris caussa Peraeam Rhodiis restituam.* Multa exempla, ubi *honoris mei, tui, illius caussa* occurrit, ex Cic. conlegit Vavass. de vi et usu quorumd. verb. in v. *In honorum alicujus*, ubi tamen non bene locutioni *in honorem alicujus* controversiam movit, qua usus est Valer. Max. 4, 8, 2. *Fabius in honorem patriae paupertatem inopia mutavit.* et 5, 2, 1. *In quarum honorem senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornavit.* *ad honorem* dixit Livius 2, 27, 6. *Quod facile adparebat, non tam ad honorem ejus factum, quam ad consulum ignominiam.* Id tamen verum est, nondum me locutionis ejus exemplum apud Cic. observasse. *quia* autem, pro quo Gronov. *qui* malebat, constanter servant omnes codd. Ea quidem vocabula saepe inter se confundi solent. v. infra ad 36, 33, 5. hic tamen, invitis scriptis vulgatum mutare, periculosum puto. Quin et verius videtur, hic cum Cl. Dukero, inserta particula, *et quia* legendum esse. Illud autem *quia* hic adjunctum habet subjunctivum, de quo v. ad 2, 8, 5. Patris tamen conjecturam probat Cl. Jac. Gronovius ad Liv. 10, 44, 5. Ceterum per *Campanos* hic non omnem Campaniae populum, sed potius urbis Capuae incolas intelligo, quoniam, quod hic per *Campanos*, mox per *Capuam* exprimit, et *Cumanos Suessulanosque* Campaniae populos a Campanis distinguit. Et hoc nomine cives urbis Capuae Livium semper adpellasse, observat Gronov. infra ad 27, 3, 1.

Fundanisque et Formianis, quod per fines eorum tuta pacataque semper fuisset via] *Formanisque et Fundanis* Lovel. 2. *Fundanisque et Formidianis* Gaertn. Tum *qui per fines eorum* Haverk. *quia per fines eorum* Portug. quomodo mutasse videtur scriba ejus cod. quod modo praecesserit *quia cum Latinis*, cui τὸ *quod* non recte subjungi existimabat. Sed male. Infra 39, 41, 2. *Non solum quia indignabantur novum hominem censorem videre, sed etiam quod tristem censuram exspectabant.*

partim in navalia Romae subductae, partim incensae, rostrisque earum subgestum, in foro exstructum, adornari placuit: Rostraque id templum adpellatum.

1 XV. C. Sulpicio Longo, P. Aelio Paeto consulibus, quum omnia non opes magis Romanae, quam

§. 11. *Ejusdem juris conditionisque, cujus Capuam*] Campanos agro multatos antea dixit, jussosque equitibus summam quandam solvere; sed de jure conditioneque eorum ne verbo quidem meminit. GLAR. Capuam agro multatam tantum dixit supra [c. 11, 12.] *Latinis Capuaque agro multatis*. SIG. Id huc non pertinet. Nam poena haec inposita est priori bello, quod biennio ante gestum est. Respicit contra ad id, quod §. praec. dixerat, *Campanis civitas sine suffragio data*. Per *Campanos* enim Capuae urbis cives intelligi, ibi dictum est. Et hoc probe intellexerunt librarii codicum Gaertn. qui, pro *Capuam*, dedit *Campani*, atque Haverk. qui ejus loco recepit *Capuani*. Sed utraque illa lectio ex glossa nata videtur. Hic ergo locus etiam docet, §. praec. *equitum*, pro *equitibus*, legendum esse. Ea enim emendatione non recepta, de jure conditioneque Campanorum Livius, ut Glareanus inquit, ne verbo quidem meminisset. Ceterum *ejus juris conditionisque* Leid. 2. V. ad 10, 10, 6. *ejus de juris conditionisque* Harlej. 1. V. hoc cap. ad §. 3. *ejusdem juris conditionis* Florent. quod Salvinio non displicebat. Verum si vox sequens more antiquo *quoius* scripta fuit, illud *que* facile ab ejus initio elidi potuit.

§. 12. *Naves Antiatium partim in navalia*] *Naves Antiatum* Leid. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Male. V. supra ad 5, 15, 11. Tum *navilia* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *in foro extinctum*, pro *in foro exstructum*, Voss. 2. V. ad 10, 24, 13.

Rostraque id templum adpellatum] Hinc Plinius 16, 4. *Antea rostra navium tribunali praefixa fori decus erant, velut populo Romano ipsi corona imposita*. Et Cic. in Vatin. [10.] *In rostris, in illo, inquam, augurato templo ac loco*. Et pro lege Manilia [18.] *In eum ipsum locum ascendere, quem majores exuviis nauticis et classium spoliis ornatum reliquissent*. SIG. *id templum adornatum appellatum* Voss. 1. Leid. 2. Fragm. Hav. a m. 1. et apud Hearnium Oxon. N. ac C. *id templum adornatum adpellatum est* Lovel. 1. *id templum appellari* Lovel. 4. Ceterum Rostrorum, quae hoc tempore demum subgestui fori praefixa fuerunt, jam eo tempore, quo decemviri abrogati sunt, meminit Diod. Sic. 12. Bibl. p. 301. referens, leges duodecim tabularum adfixas fuisse τοῖς πρὸ τοῦ βουλευτηρίου τότε κειμένοις ἐμβόλοις. Nisi ibi per *Rostra* intelligitur ipse subgestus, sive tribunal. De Rostris v. Fam. Nardin. 5. Rom. vet. 3.

§. 1. *C. Sulpicio Longo, P. Aelio Paeto consulibus*] *Paeto* ex Capitolinis lapidibus et nummis argenteis. SIG. Prioris consulis praenomen deficit in Florent. Lovel. 2. et Oxon. L. 1. apud Hearni-

beneficiis parta gratia bona pace obtineret, inter Sidicinos Auruncosque bellum ortum. Aurunci, a 2
T. Manlio consule in deditionem accepti, nihil deinde moverant: eo petendi auxilii ab Romanis caussa justior fuit. Sed prius, quam consules ab urbe 3
(jusserat enim senatus defendi Auruncos) exercitum

um; qui in cod. C. reperit *Gneo.* V. infra ad c. 37, 1. Dein *Supplicio* Leid. 1. V. ad 3, 10, 5. Tum *Lango* Harlej. 2. Sed cognomen omittitur in Harlej. 1. Praeterea copula *et* additur inter utriusque consulis nomina in Portug. et Haverk. Sed v. ad 2, 17, 1. Hine posterioris etiam consulis praenomen exsulat a Voss. 2. et Lovel. 3. *Plio*, pro *P. Aelio*, habet Klock. Denique, *Paetus* per diphthongum scribendum esse, constat etiam ex scriptoribus Graecis, quibus *Παῖτος* vocatur.

Quum omnia non opes magis Romanae, quam beneficiis parta gratia bona pace obtineret] Pall. duo, pr. et tert. *obtinerent.* Sec. vero *cum omnia non ope magis Romani, quam beneficiis parta gratia, bona pace obtinerent.* GEBH. *obtinerent* etiam Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. Sed *cum omnia non re magis Romani, quam beneficiis parta gratia bona pace obtinerent* praeferunt insuper Lovel. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] *obtinuerunt* Gaertn. Sed melioris notae codd. vulgatum recte servant. Mox *Arruncosque*, vel *Aruncosque*, quemadmodum etiam §. seqq. Voss. ambo, Lovel. 1. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. C. V. supra ad 7, 28, 1.

§. 2. *A T. Manlio consule in deditionem accepti*] Praepositionem *a* ignorant Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. duo, Port. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 6, 11, 4.

Nihil deinde moverant] *inde* Florent. a m. 1. V. ad 36, 24, 10. *dein* Gaertn. V. ad 3, 3, 6. Tum *moverunt* Lovel. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. Mox *caussa justior fuit Aruncis*, addita ultima voce, Portug. et Haverk.

§. 3. *Sed prius, quam consules ab urbe (jusserat enim senatus defendi Auruncos) exercitum educerent*] Vetus lectio, *Sed priusquam consules ab urbe (jusserat enim senatus) defendendi Auruncos exercitum educerent.* GELEN. Interpolata ab sciolis lectio: quare legendum, ut habent Pall. duo meliores pr. ac tert. monuitque Gelenius: *Sed priusquam consules ab urbe (jusserat enim senatus) defendendi Auruncos exercitum educerent.* Noto doctis Graecismo. l. 9, 11. *Vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendae fidei exquirere.* GEBH. *defendendi* etiam Florent. a m. 1. Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 3. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Alibi saepe ellipsin vocis *caussa* obcurrere, infra dicam ad 31, 12, 4. Hic tamen vulgatum praefero, et puto per errorem librariorum literas *end* in media voce geminatas esse, quemadmodum dederunt *amicicior*, pro *amicior*. V. ad 2, 15, 6. *redidit*, pro *redit*. V. ad 2, 47, 11. *prendidi*, pro *prendi*. V. ad 3, 11, 2. et similia passim. Deinde *ab urbe exercitum adducerent* Harlej. 2. Hearnii Oxon. C. et edd.

4 educerent, fama adfertur; Auruncos metu oppidum
deseruisse, profugosque cum conjugibus ac liberis
Suessam communisse, quae nunc Aurunca adpella-
ta; moenia antiqua eorum urbemque ab Sidicinis
5 deletam. Ob ea infensus consulibus senatus, quo-
rum cunctatione proditi socii essent, dictatorem di-
ci jussit. dictus C. Claudius Regillensis, magistrum

vett. nempe *ad oppidum Auruncorum.* quod eodem modo dictum esse videri posset, quo *advocare ab armis*, *avolare Romam*, et similia, de quibus supra v. ad 1, 57, 8. Id quum displiceret illi, qui Livium Mediol. anno 1505. edidit, *ab urbe exercitum abducerent* substituit, Aldus vero *educerent*; quod in reliquis scriptis superest. Et recte. Supra 3, 21, 2. *Neque consules ab urbe exercitum educerent.* ubi similiter turbarunt librarii. V. quae ibi notavi, et ad 10, 37, 6.

Fama adfertur, Auruncos oppidum deseruisse] Vetus lectio, *fama affertur, Auruncos metu oppidum deseruisse.* GELEN. Vocem *metu*, quam ab antt. edd. et uno Harlej. 2. exsulantem Gelenius restituit, agnoscunt reliqui omnes scripti: transponitur tamen in Portug. et Haverk. qui *oppidum metu deseruisse* praeferunt. Iidem duo etiam obferunt *fama fertur.* Sed sequor alios in vulgatum conspirantes. Supra 4, 56, 4. *Volscos deinde et Aequos, fama adfertur, summa vi ad bellum coortos.* ubi plura notantur.

§. 4. *Profugosque cum conjugibus ac liberis Suessam communisse*] Vet. lib. *commeasse.* Recte. Nam inquit, Auruncos oppidum antiquum suum deseruisse, ac profugisse. Nomen autem ejus oppidi *Aurunca* fortasse fuit, quo deinde nomine Suessa ipsa etiam affecta est. Sic Ausonum fuit oppidum *Ausona.* SIG. Verum esse autumat Sigonius *commeasse*; quod et ego reperi in Pal. sec. codice, sui semper simili, et vetere recensione Campani. Sed rationem, qua motus illud antefert vulgatae, a libris melioribus ac principe editionum firmatae, non validam invenio. GEBH. *commeasse* etiam Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. quod recte Gebhardo displicuit: festinationi enim patriam metu deserentium, et cum conjugibus ac liberis profugorum vix convenit. *commigrasse* praefert Lovel. 2. [Veith.] *communivisse* Leid. 2. et Lovel. 1. Ceteri codices vulgatum *communisse* servant. Amat autem Livius has contractiones. V. ad 6, 18, 10. De verbo *communire* v. supra ad 3, 42, 3. Insuper *profugosque* deficit in Leid. 2. sola tantum particula *que* in Lovel. 4. Mox *appellatur*, pro *appellata*, idem Lovel. 4. Auruncae urbis ab Ausone conditae meminit Fest. v. *Ausoniam. Dicta est Ausonia ab eodem duce, a quo etiam conditam fuisse Auruncam urbem ferunt.*

Moenia antiqua eorum urbemque ab Sidicinis deletam] *moenia antiqua eorumque urbem* Lovel. 2. *moeniaque antiqua eorum, urbemque* Lovel. 4. *moenia antiqua eorum, urbe a Sidicinis deleta* Gaertn. *a Sidicinis* etiam Portug. et Haverk.

equitum C. Claudium Hortatorem dixit. Religio in- 6
de injecta de dictatore: et, quum augures vitio
creatum videri dixissent, dictator magisterque equi-
tum se magistratu abdicarunt. Eo anno Minucia 7
Vestalis, suspecta primo propter mundiorem justo
cultum, insimulata deinde apud pontifices ab indi-
ce servo; quum decreto eorum jussa esset sacris 8

Tum *delatam* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 9, 25, 9. Ceterum locus hic vulgo post Gruterum ita in multis edd. interpungitur: *Suessam communisse* (*quae nunc Aurunca adpellata*) *moenia antiqua eorum, urbemque* etc. Hinc sequi videtur, *Suessam moenia antiqua eorum* per adpositionem dici, et indicari, Auruncorum majores Suessae habitasse, eodemque nunc posteros eorum reverti. At puto, Livium hic narrare, Auruncos Suessam operibus firmasse, Sidicinos vero urbem eorum, unde profugerant, evertisse. Distinctionem itaque mutavi, eamque recepi, quae ante Gruterum in plerisque edd. exstabat, et a Cl. Hearnio revocata est.

§. 5. *Dictus est Claudius Regillensis*] Vetus lectio *dictus C. Claudius*. GELEN. Lectionem, quam Gelenius damnat, unus tuetur Harlej. 2. alii omnes Gelenio consentiunt; nisi quod unus item Klock. recepta utraque lectione, ostentet *dictus est C. Claudius*. Praeterea *dictus* deficit in Lovel. 4. At *C. Claudius Inregillensis* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. et Harlej. 1. quo quid indicare voluerint librarii, non adsequor; nisi forte illud *In* factum sit ex *M*. atque adscripto *M*. innuerint, se non tantum *Regillensis*, sed et *Megillensis* in codd. suis invenisse. Certe *Mugilensis* est in Port. et Haverk. Sed, *Regillensis* Claudiorum circa hoc tempus cognomen esse, indicat Fragm. Fast. Capit. anno CDIV. :-:-:- *AVDIVS. P. F.* :-:-:-:- :-:-:-:- *REGIL.* :-:-:- quod Pighius supplet AP. CL*AVDIVS. P. F.* AP. N. CRASSVS. SABIN. *REGIL*LENS.

C. Claudium Hortatorem] *Hortarem* Portug. *Horatorem* Voss. 1. a m. 2. *Oratorem* Voss. 2. Leid. duo, et Lovel. 1. 2. 3.

§. 6. *Religio inde injecta de dictatore*] *deinde injecta* Fragm. Hav. V. ad 36, 24, 10. *inde jecta* Florent. Scriptum antea fuerat *iñ injecta*. Postea compendium illud *iñ* primam syllabam vocis sequentis intercepit. V. ad 37, 31, 4.

Se magistratu abdicarent] *magistratū* Leid. 1. Ea vox exsulat a Lovel. 4. Tum *abdicaverunt* Haverk.

§. 7. *Insimulata deinde apud pontifices ab indice servo, quum decreto eorum jussa esset*] *insimulata demum* Leid. 2. et Lovel. 1. Saepe hae voces in Mstis commutantur. V. infra ad 40, 22, 1. Tum *ab iudice servo* Haverk. V. ad 5, 26, 6. *ab indice servorum decreto* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *cum secreto eorum* Lovel. 2. *cum decreta eorum* Harlej. 2. et Gaertn. Insuper *visa esset* Lovel. 2. quomodo frequenter variant libri scripti. V. ad 9, 24, 4. Paullo ante *justo* deerat in Lovel. 2. a m. 2. Malc.

abstinere, familiamque in potestate habere; facto judicio, viva sub terram ad portam Collinam dextra

cultum mundiorem justo est mundiorem, quam aequum erat, quam Vestalem decebat. Liv. 22, 59, 2. *Nisi nobis plus justo nostra placet caussa.* Curtius 10, 5. *Gloriae laudisque justo major cupido.* Plinius 17, 12. *Illam inscientiam pudendam esse conveniet, adultas interlucare justo plus.* c. 22. *Peritiores adfirmant, si justo saepius fodiatur, in tantum tenerescere acinos, ut rumpantur.* Ovid. Epist. 21. Her. 30.

Sed melior justo, quamque mereris, ego.

ubi v. Cel. Burm. Et ita *justum*, pro aequo, recto poni, idem docuit ad Valer. Flacc. 5, 499.

§. 8. *Familiamque in potestate habere*] Hoc est, ne manumitteret. V. Brisson. ad l. Juliam de Adult. c. 26. KLOCK. Id est, prohibita manumittere servos, ut essent, ex quibus quaestiones haberi possent. Sic p. 749. 750. [l. 39, 14.] Sigon. 2. de Judic. [14.] H. VALES. Adde Abramum ad Cicer. pro Milone 12. DUK.

Viva sub terram ad portam Collinam dextra via stratam defossa] Cur *sub terram stratam* dicat, exponit Plutarch. in Numa [p. 67.] Ἐνταῦθα κατασκευάζεται κατάγειος οἶκος οὐ μέγας. κεῖται δὲ ἐν αὐτῷ κλίνη τε ὑπεστρωμένη. id est, *Eo in loco*, ad portam Collinam, *praeparatur sub terram domus haud admodum magna, in ea vero lectus est stratus.* SIG. Lacte et pane apposito, ne fame necata videretur. V. G. Canter. 5. Novar. lect. 6. KLOCK. Sigonius *stratam* accommodat lecto strato. ego viae stratae. GRUT. Pall. primo duo *viva subterratur.* Deinde Pall. tres *statim*, pro *stratam.* Vetustissimae autem edd. *strata.* et ita reposui. Festus. *Sceleratus campus appellatur proxime portam Collinam, in quo Virgines Vestales, quae incestum fecerunt, defossae sunt.* GEBH. *dextra via strata* priscae editiones. Sigonius *stratam*: et, cur *terram stratam* dicat Livius, aït docere Plutarchum; apud quem est, in hypogeo, quo defodiebantur virgines Vestales, lectum stratum fuisse. Ego *triclinium stratum* facile admitto, in quo lecti sunt strati: *terram stratam*, sub qua lectus stratus sit, accipere non possum. Nisi et *stratum mare*, in quo lecti sternuntur. Thuan. *dextra viam strata.* Pall. *dextra via statim.* Voss. *dextra viam stratam.* Helm. *extra viam stratam.* quod aliquem commovere possit. Sed *dextra via strata*, est ad sinistram munitae viae: in campo, ubi a dextra est via strata. Sic 2, 49, 8. *Infelici via dextro Jano portae Carmentalis.* J. FR. GRON. *vivas sub terram* Florent. a m. 1. *viva sub terra* a m. 2. *viva subterratur* Lovel. 3. *viva super terram* Lovel. 4. Dein *dextra via statim defossa* Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. C. *dextra viam stratam defossa* Florent. a m. 1. Voss. 1. a m. 1. Leid. 1. Harlej. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et Klock. quomodo etiam Froben. anno 1535. paucique eum secuti ediderunt. *dextra viae strata defossa* Florent. a m. 2. *dextra via stratam defossa* Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. Similiter ediderunt Vascos. Curio, pluresque alii. *dextra via strata defossa* Lovel. 4. Harlej. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. atque N. cum edd. principibus Jac. Gronovius in Diss. Epist. ad Livii loca quaed. Geogr. Epist. 2. legen-

via ſtrata defoſſa Scelerato campo. credo, ab inceſto id ei loco nomen factum. Eodem anno Q. Pu- 9

dum conjicit *dextra via Salaria defoſſa*. Rationes conjecturae peti poſſunt ex ipsa epiſtola. Verum haud male Raph. Fabrett. in Apolog. p. 45. et seq. docuit, id viri Celeberr. emendationem evertere, quod teſtibus Dion. Hal. l. 2. p. 127. Plut. in Numa p. 67. et Serv. ad Virgil. 11. Aen. 216. campus sceleratus, in quo Veſtales vivae defodiebantur, fuerit intra urbem; via autem Salaria, teſte Feſto in v. *Salariam*, demum inceperit ad portam Collinam, adeoque extra urbem fuerit. Ipse vero censet, vel cum J. Fr. Gronovio legendum eſſe *dextra via ſtrata defoſſa*, vel cum aliis *dextra viam ſtratam defoſſa*, quod exponit ad dextram viae ſtratae, et inluſtrat hoc Saluſtii loco ex Jug. 11. *Dextera Adherbalem adsedit.* Id tamen exemplum minus convenit. Casus quartus enim *Adherbalem* referendus eſt ad verbum *adsedit*. V. Cortium ad eum locum. Dispiciendum eſt, an *dextra viam ſtratam*, pro qua lectione ſtant optimi codd. dictum sit ea forma, qua *ignarus cetera*, *planus omnia*, similiaque alia dicuntur, de quibus v. Cortium ad Sall. Jug. 19, 7. et Gronov. ad Senec. Consol. ad Marc. 25. Sin, Gronovii *dextra via ſtrata* non displicebit.

Credo ab inceſto id ei loco nomen factum] Vet. lib. *ab inceſtu*. Feſtus. *Sceleratus campus appellatur proxime portam Collinam, in quo Virgines Veſtales, quae inceſtum fecerunt, defoſſae sunt.* SIG. Prima vox a prima ed. abeſt. Sigonius, dubitans rectum eſſe *inceſto*, e libro suo praefert *inceſtu*, quod in Pal. sec. solo reperi. Probius vero alterum. GEBH. Prima vox non tantum abeſt a prima, sed etiam a reliquis, quas vidi, editionibus, Aldina antiquioribus, ut et a cod. Harlej. 2. Sed rectius eam Aldus reſtituit, aliique codices servarunt. Supra 4, 17, 7. *L. Sergius Fidenas; a bello credo, quod deinde geſſit, adpellatum.* ubi plura vide. Deinde *ab inceſtu* Klock. et Portug. Utrumque *inceſtus* et *inceſtum* in usu eſt. et quidem poſterius hoc paſſim apud Cic. Tacit. Sueton. aliosque obcurrit. Quin et, quod proxime huc accedit, *inceſtum* de ſtupro Veſtalium eſt apud Auct. Epit. Liv. 14. 63. *Aemilia, Licinia, Marcia, virgines Veſtales, inceſti damnatae sunt.* Suet. in Domit. 8. *Inceſta Veſtalium virginum varie ac severe coërcuit.* Plin. 4. Ep. 11. de Valerio Liciniano, qui Corneliam Veſtalium maximam ſtupraſſe dicebatur: *Dignum tamen illum, qui haec ipsa ſtudia inceſti scelere maculaverit.* Et paullo poſt de ipsa Cornelia: *Absentem inauditamque damnavit inceſti.* Patet igitur, quam temerarium foret, si duorum triumve codicum fidem, tot aliorum auctoritate spreta, sequeremur. Tum *id eo loco nomen factum* Leid. 2. *id loco nomen factum* Gaertn.

§. 9. *Eodem anno Q. Publius Philo praetor primum de plebe*] Paullo ante [ad c. 12, 14.] admonuimus, hunc non *Publium* nominari, sed *Publilium*. *Publius* enim praenomen eſt: nemo autem duo praenomina habuit. Id ut ante saepe habitum, ita saepius poſtea. Scire tamen velim, ut cum miseris Auruncis actum, pro quorum auxilio tam severe dictator creatus, tam leviter deponitur: deinde cum iis quid actum, οὐδὲ γρῦ narrat nobis Livius. GLAR. *primus* solet dicere Livius.

blilius Philo praetor primum de plebe, adversante Sulpicio consule, qui negabat, rationem ejus se habiturum, est factus; senatu, quum in summis imperiis id non obtinuisset, minus in praetura tendente.

1 XVI. Insequens annus, L. Papirio Crasso, K. Duilio consulibus, Ausonum magis novo, quam magno bello

V. 6, 42, 9. 7, 17, 6. c. 22, 7. 10, 8, 8. *L. Sextius primus de plebe consul est factus, C. Licinius Stolo primus magister equitum, C. Marcius Rutilus primus et dictator et censor, Q. Publilius Philo primus praetor.* DUK. *Eodemque anno* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *Q. P. Philo* Lovel. 2. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. *Q. Publius Philo* ejusdem cod. L. 2. Florent. et Klock. *Q. Pupblius Philo* Lovel. 1. *P. Philo* Lovel. 4. et Gaertn. *Publius Philo* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. *Pub. Philo* Portug. V. ad c. 12, 4. Praeterea *praetor Romanum primum de plebe* Leid. 2. Vox *praetor* deficit in Haverk. sequens *primum* in Lovel. 2.

Qui negabat, rationem ejus se habiturum] Id est, nomen ejus candidati non recepturum: consules enim praetoria comitia habebant. SIG. V. ad 39, 39, 3.

Senatu, quum in summis imperiis id non obtinuisset, minus in praetura intendente] Vet. lib. *tendente*, ut saepe usurpat Livius. SIG. Pall. duo, pr. et tert. *senatu, C. in summis imperiis se non obtinuisset, minus in praetura tenente.* sec. autem, *minus in praetura tendente.* Quid, si esset a libris veteribus illa lectio, cujus lectorem compotem facio ex editione Campani? *Senatus, cum in summis imperiis id non obtinuisset, minus in praetura intendere.* GEBH. *sane*, pro *senatu*, Lovel. 2. *senatuq; eum in summis imperiis* Harlej. 2. *senatuque cum in summis imperiis* edd. pr. usque ad Aldum, qui voculam *que* in erratis omittendam monuit. *senatu cum in summis imperii* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. quod eo modo dictum videri posset, quo *ultima orientis*, *infima clivi*, et similia; de quibus v. ad 37, 58, 8. Reliquorum tamen codd. vulgatum servantium auctoritas praevalet. Deinde *se non obunuisset* Harlej. 1. *se non obtinuisset* Lov. 2. *se non obtulisset* Voss. 2. Tandem *minus in praetura intendente* Florent. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harlej. 2. Port. et Fragm. Hav. *minus in praeturam tendente* Gaertn. *minus praeturam tendente* Klock. *minus in praetura tenente* Voss. 2. et Lov. 3. *minus in praetura tendente* Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. 1. et Haverk. Et ita fuisse videtur in Oxoniensibus Hearnii, qui, eam lectionem exprimens, et *intendente* ex sola ed. Rom. principe memorans, nihil tamen discrepantis scripturae ex codd. illis protulit. De verbo *tendere* hoc sensu v. infra ad 32, 32, 7. Ceterum *senatus, cum in summis imperii id non obtinuisset, minus in praetura intendere*, ut fere ex ed. Camp. Gebhardus laudat, praefert Lovel. 4. Nec tamen eam lectionem probo.

§. 1. *L. Papirio Crasso, Caesone Duellio consulibus*] *K. Duilio*, ut supra. Nota hujus praenominis mendum peperit in epist. Cic. ad Paetum [9. ad fam. Ep. 21.] cum ait, *L. Papirius Crassus quadrien-*

fuit insignis. ea gens Cales urbem incolebat. Sidicinis 2 finitimis arma conjunxerat: unoque proelio haud sane memorabili duorum populorum exercitus fusus, propinquitate urbium et ad fugam pronior, et in fuga ipsa tutior fuit. nec tamen omissa ejus belli cura 3 Patribus, quia toties jam Sidicini aut ipsi moverant

nio post, quam dictator fuit, consul factus est cum C. Duilio. cum sit legendum *K. Duilio.* SIGON. Prioris consulis cognomen deficit in Lovel. 4. Deinde *Divisio,* pro *Duilio,* Leid. 2. et Lovel. 1. De orthographia nominis *Duilius* v. supra ad 2, 58, 2. Ultima autem vox non adparet in Lovel. 3.

Ausonum magis novo, quam magno, bello] *Ausonium* Lovel. 4. *ac socium* Leid. 2. *Auxonum* Hearnii Oxon. N. ut et mox §. 10. sed in margine *Ausonum.* Similiter infra l. 9, 25. aliquoties peccabatur in Voss. 2. Passim literae *s* et *x* permutantur. V. infra ad 26, 19, 4.

Ea gens Cales urbem incolebat] *Colles urbem* Harlej. 1. *Calles urbem* Harlej. 2. V. infra ad 29, 15, 5. Tum *urbem colebat* Voss. 1. Flor. 4, 12. [?] *Ut scilicet jam tum, dum colit terras, ipso nomine et titulo consecraretur.* Gell. 9, 4. *Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluvium longe colunt.* Virgil. Ecl. 2, 61. *Pallas, quas condidit arces, Ipsa colat.* (* ubi v. Burmann.) Ovid. Ep. 4. Her. 107.

Hic tecum Troezena colam, Pittheïa regna.

2. Am. El. 13, 7.

Isi, Paraetonium genialiaque arva Canopi
Quae colis, et Memphin, palmiferamque Pharon.

15. Met. 642.

Quam colat, explorant, juvenis Phoebeïus urbem.

Attamen vulgatum, quod aliorum omnium codd. consensu defenditur, servo. Prima enim syllaba τοῦ *incolebat* intercepta est a litera finali vocis praecedentis. V. supra ad 5, 27, 6. *urbem incolebat,* sive *incolebant,* Portug. V. ad verba seq.

§. 2. *Sidicinis finitimis arma conjunxerat*] *arma conjunxerant* Leid. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Voce *gens* alibi saepe scriptores et cum illis praesertim Livius, conlective usi sunt, eique verbum plurale addiderunt. V. ad Liv. 1, 3, 2. Quum tamen optimi codd. huic lectioni adversentur, non tantum hoc loco, sed et in verbis praec. vulgatum servandum puto.

Unoque proelio haud sane memorabili] *uno proelio* Leid. 2. et Lovel. 1. *uno quoque proelio* Haverk. V. ad 5, 27, 1. Tum *aut sane memorabili* Leid. 1. *ut sane memorabili* Voss. 2. et Lovel. 3. *et sane memorabili* Lovel. 2.

Propinquitate urbium et ad fugam pronior, et in fuga ipsa tutior fuit] Vox *urbium* deficit in Portug. Prius *et* in edd. vett. Eam vocem restituit Froben. anno 1535. et servant omnes codd. V. ad 2, 44, 3. contra posterius *et* non adparet in Leid. 2. ut nec *ipsa* in Lovel. 2. nec *fuit* in Portug.

§. 3. *Nec tamen omissa ejus belli cura Patribus*] *comissa* Voss. 2.

bellum, aut moventibus auxilium tulerant, aut
4 caussa armorum fuerant. Itaque omni ope adnisi
sunt, ut maximum ea tempestate imperatorem M.
5 Valerium Corvum consulem quartum facerent. collega additus Corvo M. Atilius Regulus. et, ne forte casu erraretur, petitum ab consulibus, ut extra sor-
6 tem Corvi ea provincia esset. Exercitu victore a superioribus consulibus accepto, ad Cales, unde

contra mentem Livii. Tum *cura ejus belli* Portug. et Haverk. Mox *et ipsi moverant*, pro *aut ipsi*, Leid. 2.

§. 4. *Itaque omni ope adnixi sunt*] Pall. duo meliores *omni opere annisi sunt.* Et, si dicitur *summo opere*, *magno opere*, cur non eadem analogia feratur *omni opere?* *annisi*, non vero *annixi*, amare Livium, dixi in superioribus. GEBH. *omni opere* etiam Voss. 2. Male. Supra 3, 50, 1. *Nunciant decemviris, ut omni ope ab seditione milites contineant.* 9, 26, 15. *Ipsas expugnare quaestiones omni ope adnisi sunt.* quibus etiam locis similiter in quibusdam, sed paucis, codd. peccatur. 23, 12, 8. *Eo magis omni ope juvandum Hannibalem esse.* 44, 22, 4. *Illud adfirmare pro certo habeo audeoque, me omni ope adnisurum esse.* *omni ope* autem est omnibus viribus. V. ad 2, 21, 5. Similiter *summa ope*, quod inlustramus infra ad 45, 13, 3. Hac ratione autem saepe peccarunt librarii, *ope*, vel *op'e*, pro *ope*, scriptum esse credentes. V. ad 32, 21, 30. Eodem modo confuderunt *opibus* et *operibus*. V. ad Liv. 1, 2, 5. c. 49, 8. 4, 27, 7. 5, 5, 2. c. 10, 11. c. 22, 8. c. 24, 2. 6, 15, 9. c. 32, 3. 10, 45, 13. 39, 51, 2. Epit. Liv. 52. viros doctos ad Cic. 2. ad fam. Ep. 10. ad Valer. Max. 2, 10, 8. Cort. ad Sall. Jug. 10, 1. ad Plin. 4. Ep. 15, 13. *ope* et *opera*. V. ad 28, 9, 6. Ejusdem generis plures alios errores v. ad 25, 7, 4. Deinde *annissi* Voss. 2. *annisi* Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *adnisi* Florent. Harlej. 1. et Klock. V. ad 2, 39, 11.

Maximum ea tempestate imperatorem M. Valerium Corvum] *ea tunc tempestate* Voss. 2. Sed illud *tunc* τῶν *ea tempestate* glossema esse videtur. *maximum ea tempestate imperatorum* edd. Med. anni 1495. et 1505. ac Ven. anni 1498. Sed vulgatum constanter est in scriptis. Deinde *T. Valerium* edidit Jac. Gronov. sine dubio errore operarum; quem tamen fideliter etiam expressit editio, quae Clerici cura Amstelaedami prodiit. Praeterea *Corvinum* Lovel. 4. et Harlej. 2. quorum posterior etiam mox *Corvino* et *Corvini* exhibet. V. ad 7, 26, 12. Mox *consulem quarto* Portug. et Haverk. V. ad 6, 16, 1.

§. 5. *Collega additus Corvo M. Atilius Regulus*] *additur* Lovel. 2. Tum *M. Attilius* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Portug. et Haverk. Sed v. quae supra notantur ad 5, 13, 3.

Et ne forte casu erraretur] Pal. sec. *et ne forte casuve crearetur.* Quod si invenisset in suo Sigonius, nihil certius, quam nos Tragico-comoediam inspectaturos fuisse. Legitimam judico lectio-

bellum ortum erat, profectus, quum hostes, ab superioris etiam certaminis memoria pavidos, clamore atque inpetu primo fudisset; moenia ipsa obpugnare est adgressus. et militum quidem is erat 7 ardor, ut jam inde cum scalis succedere ad muros vellent, evasurosque contenderent. Corvus, quia 8 id arduum factu erat, labore militum potius, quam periculo, peragere inceptum voluit. itaque aggerem

nem vulgatam. GEBH. *ne forte casuve* Haverk. *ne orte casu* Florent. a m. 1. in quo, adscripta *s* litera, factum deinde *ne sorte casu.* V. ad 1, 4, 4. Deinde *terraretur* Portug. a m. 1. *terreretur* a m. 2. *crearetur* Leid. 2. et Lovel. 4.

Petitum ab consulibus] *a consulibus* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et multae ex edd. vett. *ab consule* edidit Sigonius, nimirum M. Atilio Regulo, Corvi collega. Codicum tamen nullus hanc scripturam praefert, sed vel expresse *consulibus*, vel per epitomen *coss* exhibent.

§. 6. *Exercitu victore a superioribus consulibus accepto, ad Cales*] *Exercitu victoriae* Haverk. Tum *a consulibus superioribus* Gaertn. Deinde *ad Calles* Lovel. 2. V. supra hoc cap. §. 1. *ad Tales* Voss. 2. et Lovel. 3. V. etiam mox ad §. 10. et 13.

Ab superioris etiam certaminis memoria pavidos clamore atque inpetu primo] *a superioris etiam certaminis memoria* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Gaertn. et Portug. *etiam a superioris certaminis memoria* Haverk. *etiam ab superioris certaminis memoria* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *pavido clamore* Harlej. 1. Male. *ab certaminis memoria pavidos*, id est, propter memoriam. V. ad 24, 30, 1. Neque *pavido clamori* in his locus esse potest. Contra *clamor et inpetus primus* in his memorari solent. V. ad 6, 4, 9. *clamore et inpetu* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 7. *Militum quidem is erat ardor, ut jam inde*] Vox *quidem* deficit in Portug. pronomen *is* in Lovel. 3. particula *jam* in Lovel. 1.

§. 8. *Quia id arduum factu erat*] *arduum factum* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Male. Supra 7, 34, 3. *Collem aditu arduum inpedito agmini, expeditis haud difficilem.* Ita Valer. Max. 3, 4. in princ. *In meliorem statum acta mutatio splendidam relatu praebet materiam.* ubi non opus est, ut *splendidam relatui* cum Cl. Perizonio legendum conjiciamus.

Itaque aggerem et vineas egit] *itaque et aggerem et vineas* Harlej. 2. et edd. antt. usque ad Froben. qui anno 1535. prius *et* omisit. *itaque aggeres et vineas* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 1. 2. ac C. Ita 32, 23, 6. *Undique aggeres haud facili aditu ad moenia admovebantur.* apud Caes. 8. B. Gall. 41. *Vineas agere adversus montem, et aggeres struere coepit.* Plerumque tamen *agger* et *vineae*, alterum singulari, alterum plurali numero, junguntur. Supra 5, 7, 2. *Ingens multitudo facibus*

et vineas egit, turresque muro admovit; quarum
9 usum forte oblata opportunitas praevertit. namque
M. Fabius, captivus Romanus, quum, per neglegentiam custodum festo die vinculis ruptis, per murum
inter opera Romanorum, religata ad pinnam muri
10 reste suspensus, manibus se demisisset; perpulit imperatorem, ut vino epulisque sopitos hostes adgrederetur. nec majore certamine capti cum urbe Au-

maxime armata ignes conjecit; horaeque momento simul aggerem ac vineas incendium hausit. 37, 26, 8. *Vineas et aggerem muro injunxit.* (*39, 4, 8.) Caes. 2. B. Gall. 12. *Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere jacto, turribusque constitutis.* c. 30. *Ubi vineis actis, aggere exstructo, turrim constitui procul viderunt.* 7, 17. *Aggerem adparare, vineas agere, turres duas constituere coepit.* 8, 42. *Ea vineis et aggere suppressa, comprehendebant id ipsum, quod morabatur.* 2. B. civ. 1. *Aggerem, vineas turresque ad oppidum agere instituit.* Hirt. B. Hisp. 7. *Aggerem vineasque agere instituit.* Nihil itaque mutandum. Deinde *coëgit* Voss. 2.

Quarum usum forte oblata oppertunitas praevertit] *quorum* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ut ad aggerem vineas et turres simul referatur. Sed plures et integriores codd. alteram lectionem tuentur. Tum *ablata opportunitas* Fragm. Hav. Hic error et alibi a librariis committitur. V. ad 2, 37, 9. et 6, 20, 16. Praeterea *avertit* Lovel. 4. a m. 1. *pervertit* Haverk. Similis varietas supra notata est 3, 40, 14. *praevenit* Voss. 1. in marg. Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et ed. Mediol. anni 1505. quod Ascens. anni 1513. et 1516. aliaeque in margine ostentant. *praevenerit* edd. Mediol. anni 1480. 1495. et Ven. anni 1498. Verum hic etiam vulgatum placet. *Praevertere* enim, pro quo stant alii omnes codd. hoc sensu Livio frequens est. V. ad 9, 17, 9. Solent autem librarii voces *praevertere* et *praevenire* in scriptis commutare. V. ad 24, 5, 6.

§. 9. *Namque M. Fabius, captivus Romanus, cum per negligentiam custodum*] Prima vox deficit in Leid. 2. quarta in Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *per neglegentium* Leid. 1. *per neglegentiam* Florent. V. ad 2, 11, 4.

Religata ad pinnam muri reste suspensus, manibus se demisisset] *a religata ad pinnam muri reste* edd. Mediol. annorum 1480. 1495. 1505. Tarvis. utraque, et inde reliquae usque ad Aldum, qui, consentientibus scriptis, praepositionem omisit. Ita *suspendere pisces hamo* Ovid. 15. Met. 101. et *alveus suspensus clavo* 8, 652. *relegata ad pinnam muri reste* Voss. 2. et Lovel. 3. *religata ad pinnam muri recte* Leid. 1. *religata ad pinnam muri resti* Lovel. 4. Sed *reste*, quam *resti*, tutius dici, docet Voss. 4. Gramm. 12. Tum *suspensis manibus* Leid. 1. et Gaertner. Quid librariis fraudi fuerit, supra dictum est ad 4, 44, 5. Deinde *se dimisisset* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 3. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et ed. Parm.

sones sunt, quam acie fusi erant. Praeda capta ingens est. praesidioque inposito Calibus reductae Romam legiones. Consul ex senatusconsulto trium- 11
phavit: et, ne Atilius expers gloriae esset, jussi ambo consules adversus Sidicinos ducere exercitum. Dictatorem ante ex senatusconsulto comitiorum ha- 12
bendorum caussa dixerunt L. Aemilium Mamercinum. is magistrum equitum Q. Publilium Philonem dixit. Dicta-

saepius obvio scribarum errore. V. ad 34, 50, 2.

§. 10. *Vino epulisque sopitos hostes adgrederetur*] *epulisque*, quod emissum erat in Florent. a manu altera adscriptum est. et recte. Supra 5, 44, 5. *Cibo vinoque raptim hausto repleti.* ubi alia vide. *epulisque sopitis* Klock. [*vino ciboque sopitos* Veith.] Tum *adcrederetur* Florent. a m. 1. Saepissime *c* et *g* in Mstis confundi, supra vidimus ad 6, 25, 6. Mox *majori certamine* Voss. 2. et Lovel. 3.

Praeda capta ingens est. praesidioque inposito Calibus] *Praeda ingens acta est* Lovel. 4. Supra 2, 64, 3. *Ingentes tamen praedas hominum pecorumque egere.* Sed uni testi credere periculosum est. Deinde *inposito Talibus* Lovel. 3. V. ad §. 6.

§. 11. *Consul ex senatusconsulto triumphavit*] *Consul ex se triumphavit* Voss. 1. et Lov. 1. Sed librarii literas *S. C.* quibus *senatusconsultum* notari solet, non adsecuti sunt. V. ad 27, 25, 3. Eadem voce omissa *Consul ex triumphavit* dederunt scribae Florent. et Leid. 1. *Consul triumphavit* est in Lovel. 4. *Consul ex Causonibus triumphavit* in Lovel. 3. *consul ex Ausonibus triumphavit* in Voss. 2. et Fragm. Hav. At librarius Gaertn. quum utramque lectionem, alteram in contextu, alteram in margine codicis sui reperisset, eam hoc modo expressit *Consul ex senatusconsulto de Ausonibus triumphavit.*

Ne Atilius expers gloriae esset, jussi ambo consules] *Actilius* Fragm. Hav. *Attilius* Lovel. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et primae edd. V. ad §. 5. Tum *expars* Lovel. 3. V. Dausquej. in Orthogr. parte 2. in v. *Expers.* Vox *consules* autem deficit in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 12. *Dictatorem ante ex senatusconsulto*] *Dictatorem aut̄* Lovel. 2. et Gaertn. id est *autem.* Solent vero voces illae saepius in Mstis commutari. V. ad 27, 35, 7. Praeterea *dixē*, id *dixere*, Lovel. 4.

L. Aemilium Mamercum] *Mamercinum* ex vet. lib. Quo praenomine multi Aemilii usi sunt. SIG. *Mamercium* Harlej. 1. *Mamertinum* Leid. 1. et Lovel. 1. ac 2. Sed recte Sigonius *Mamercinum.* et ita praeferunt Florent. Leid. 1. et Klock. V. supra hoc lib. ad c. 12, 4. Praenomen *L.* etiam deficit in Portug. Sed *M. Aemilius* legit Leid. 2.

Q. Publilium Philonem] *Publium Philonem* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. Harl. 1. Haverk. et Fragm. Hav. *P. Philonem* Lovel. 2. 3. Portug. et Gaertn. *L. Philonem* Lovel. 4. *Q. Publium Philonem* Voss. 1. Florent. et Klock. Ex Harlej. 2.

tore comitia habente, consules creati sunt T. Ve-
13 turius, Sp. Postumius. Etsi belli pars cum Sidici-
nis restabat; tamen, ut beneficio praevenirent de-
siderium plebis, de colonia deducenda Cales retu-
14 lerunt: factoque senatusconsulto, ut duo millia
quingenti homines eo scriberentur, triumviros colo-

solo nihil notatur, ut in eo vulgatum recte exstitisse debeat. V. ad 8, 12, 4.

Consules creati sunt T. Veturius, Sp. Postumius] *Calvinus* ille, hic *Albinus* vocatus est. Livius auctor 9, [1, n] Plutarchus in Parallelis [p. 306.] SIG. Ne hic quidem nihil ab aliena manu esse, cum quoquam pignus dare ausim. Videtur enim fecisse Livius: *Dictatore comitia habente, consules creati T. Veturius, Sp. Postumius, etsi belli pars cum Sidicinis restabat, tamen, ut beneficio praevenirent desiderium plebis, de colonia deducenda Cales retulerunt.* Multo id quidem rotundius. V. ad 3, 22, 3. J. FR. GRON. *T. Vetturius* Portug. *T. Verturius* Voss. 2. *T. Venturius* Klock. *T. Vecenius* Fragm. Hav. a m. 1. *T. Veterius* a m. 2. et ita est in Leid. 1. Praeterea *P. Postumius* Gaertn. *S. Praepostinnius* Lovel. 3. Sine dubio rotundius erit, si *τὸ sunt* cum Gronovio deleatur. Constanter tamen superest in omnibus scriptis et editis.

§. 13. *Tamen, ut beneficio praevenirent desiderium plebis, de colonia deducenda Cales retulerunt*] *tū ut beneficio* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. *tamen et beneficio* Haverk. V. ad 21, 28, 8. Tum *praevenirei* Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *de colonia reducenda* Leid. 1. et Lovel. 1. Male. V. ad 2, 21, 7. *de colonia traducenda* Leid. 2. Deinde *Tales* Voss. 2. et Lovel. 3. V. supra ad §. 6. Tandem *deduxerunt* Portug. Paullo post *etsi belli plus cum Sidicinis restabat*, pro *belli pars*, Gaertn.

§. 14. *Factoque senatusconsulto, ut duo millia quingenti homines eo scriberentur*] *senatu consulto* Portug. et Haverk. Tum *quingenti* deficit in Lovel. 4. *ut ii quingenti homines* habet Lovel. 3. At numerus duorum millium scriptus erat per notas hoc modo *II*: id autem facile in pronomen *ii* mutari potuit. Similiter *II*, sive *duo*, et pronomen *ii* commutantur. V. ad 36, 43, 11. Deinde *homines conscriberentur* Aldo antiquiores edd. et cum illis Harlej. 2. utraque lectione recepta *homines eo conscriberentur* Gaertn. *homines eo scriberent* Lovel. 3. *homines scriberent* Voss. 2. Sed saepe terminatio verbi passivi *ur*, sive nota, qua indicari solet, omittitur. V. ad 10, 10, 1. Vulgatum servant optimi.

Triumviros coloniae deducendae agroque dividundo creaverunt] *tresviros* Harlej. 2. et edd. vett. *III viros* est in Flor. et ita edidit Froben. anno 1535. Postea *triumviros* substituit Vascos. quod in multis scriptis superest. Praeterea *coloniae educendae* Lovel. 2. Deinde *dividendae* Lovel. 2. 4. Portug. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *creavē*, id est *creavere*, Portug. et Haverk. Omnia autem haec verba deerant in Leid. 2. Mox primo triumviro

niae deducendae agroque dividundo creaverunt K. Duilium, T. Quinctium, M. Fabium.

XVII. Novi deinde consules, a veteribus exerci- 1
tu accepto, ingressi hostium fines, populando usque
ad moenia atque urbem pervenerunt. Ibi, quia, in- 2
genti exercitu comparato, Sidicini et ipsi pro extre-

praenomen *Caji* tribuitur in Lovel. 4. V. ad 4, 54, 3. tertium autem *Favium* vocat Klock. V. ad 7, 22, 2.

§. 1. *Novi deinde consules, a veteribus exercitu accepto*] *Num deinde consules* Harlej. 2. et edd. Aldo priores. Praeterea *consules auctoribus patribus exercitu accepto* Lovel. 2. in contextu, altera lectione margini adscripta.

Usque ad moenia atque urbem pervenerunt] *ad moenia adque urbem* Gaertn. a m. 2. Livium praepositiones repetere solitum fuisse, supra vidimus ad 6, 28, 6. Hic tamen nihil muto ob dissensum aliorum codd. V. ad 21, 32, 2. Supra 3, 69, 5. *Bellum ab urbe ac moenibus propulsari vellent.* 22, 55, 8. *Cogantque homines nullam, nisi urbe ac moenibus salvis, salutem sperare.* Quin etiam optimo aevo *adque*, pro *atque*, in lapidibus scriptum obcurrit. V. Noris. ad Cenot. Pis. diss. 4, 2, 2. p. 453. Simili modo *at* et *ad* saepissime in Mstis commutantur. V. supra ad 3, 17, 3. *ad moenia urbem*, omissa particula, Leid. 2.

§. 2. *Ibi, quia, ingenti exercitu comparato, Sidicini et ipsi*] Audeo afferere Livio, quod in unico est Florentino, *ingenti exercitu comparando*. Est enim, quale l. 1, 34. *Officio obeundo.* et c. 53. *Praeda dividenda*, et hujusmodi Ciceroni et Livio frequentissima. J. FR. GRON. *ingenti exercitu comperto* Lovel. 3. quae varietas saepe in scriptis obvia est. V. ad 39, 29, 5. *ingenti exercitu comparando*, Florent. consentiens, praefert unus meorum Lovel. 4. V. plura ad 1, 53, 3. Ex *comparando*, sive *comparādo* factum est *comparato* eodem errore, quo commutantur *communicando* et *communicato*, ac similia alia, de quibus supra v. ad 6, 37, 4. Insuper *Ubi, quia ingenti* Fragm. Hav. a m. 2. V. infra ad 27, 5, 2. *Ibique ingenti* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Portug. et Haverk. V. supra de hoc errore ad 5, 29, 3.

Dimicaturi enixe videbantur] *enise* Fragm. Hav. V. ad 2, 50, 9. *enixi* Leid. 1 a m. 2. et Lovel. 1. quod dictum esse potest, quemadmodum illud supra 2, 35, 3. *Adeo infensa erat coörta plebs.* ubi plura vide. Aliorum tamen in vulgatum conspirantium consensus persuadet, nihil mutandum esse. Praeterea *videbuntur* Florent. et Harlej. 1. Sed in eorum priori recte mutatum in *videbantur*.

Samnium fama erat conciri ad bellum] *Samnitum fama erat ad bellum* Portug. *Samnitum* etiam Haverk. Deinde *exciri* Hearnii Oxon. C. Alterum aeque probum est. Liv. 1, 8, 5. *Obscuram atque humilem conciendo ad se multitudinem.* 6, 7, 1. *Quo ingentem Latinorum Hernicorumque juventutem conciverant.* 25, 27, 9. *Quum et Siculum exercitum ex tota insula conciri videret.* 31, 3, 5. *Per legatos*

ma spe dimicaturi enise videbantur, et Samnium
3 fama erat conciri ad bellum; dictator ab consulibus ex auctoritate senatus dictus P. Cornelius Rufi-
4 nus; magister equitum M. Antonius. Religio deinde incessit, vitio eos creatos: magistratuque se abdicaverunt. et, quia pestilentia insecuta est, velut omnibus eo vitio contactis auspiciis, res ad interregnum rediit.

conciret homines ad arma. (* c. 40, 9.)

§. 3. *Dictator ab consulibus ex auctoritate senatus dictus P. Cornelius Rufinus*] *a consulibus* Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Gaertn. *ab cons.* Lovel. 1. *ab consule* Haverk. V. ad 10, 10, 2. Tum praepositio *ex* deest in Lovel. 2. Praeterea *P. Praeconelius* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 4. *Vitio eos creatos; magistratuque se abdicaverunt*] *vitio hos creatos* Harlej. 2. et edd. ante Aldum. *vitio creatos*, sine pronomine, Lovel. 2. Portug. et Haverk. Tum *abdicarunt* Lovel. 4.

Omnibus eo vitio contactis auspiciis res ad interregnum rediit] *omnibus ex eo vitio cunctatis* Haverk. *omnibus eo vitio contractis* Fragm. Hav. *omnibus eo vitio tactis* Voss. 2. Nihil mutandum. V. ad 2, 5, 2. Hinc *ad integrum rediit* Lovel. 1. Paullo ante vox *quia* deficit in Lovel. 4.

§. 5. *Ab interregno inito per quintum demum interregem*] Vox *inito* exsulat a Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *per Quintium demum interregem* Lovel. 4. Portug. et Gaertn. V. ad 3, 1, 1. *per quintum demum interregnum* Leid. 2. et Lovel. 1.

Creati consules L. Cornelius iterum et Cn. Domitius] *A. Cornelius* est scribendum, Cassiodoro, Diodoro [l. 17. p. 595.] et vet. lib. attestantibus. Est autem is, qui consul ante fuit anno CDXII. SIG. Prioris consulis praenomen omittitur in Leid. 1. *Antonius Cornelius* vocatur in Lovel. 2. qui tamen error videtur firmare emendationem Sigonii, *A. Cornelius* scribentis. *A Cornelius* praeferunt etiam Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Praeterea alteri consuli praenomen *Γάϊος* non modo datur apud Diodor. Sic. l. l. sed ita etiam vocatur in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. *Cornelius Pomitius* in Lovel. 2. V. ad 5, 52, 3. *M. Domitius* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 7, 12, 1. Caussam, unde factum sit, ut in praenominibus consulum non conveniat inter scriptores, indagare conatus est Pighius in Annal. ad ann. CDXX. p. 329. Ceterum, inter annum Urbis conditae secundum Fast. Capit. CDXVIII. et CDXXIV. unum par consulum intercidisse in Livio aliisque, inter Chronologos convenit, et quidem esse *L. Papirium Sp. F. C. Poetelium C. F.* quos memorat Solin. in Polyh. c. 32. Jam vero, eos ante hujus anni consules inserendos esse, censuit Pighius in Annal. l. l. quos biennio serius, ante consules in initio c. 19. memoratos, restituendos esse arbitratus est Dodwell. de Cycl. diss. 10, 78. et 79.

rediit. ab interregno inito per quintum demum in- 5
terregem M. Valerium Corvum creati consules A.
Cornelius iterum et Cn. Domitius. Tranquillis re- 6
bus, fama Gallici belli pro tumultu valuit, ut dicta-
torem dici placeret. Dictus M. Papirius Crassus,
et magister equitum P. Valerius Publicola. a quibus 7
quum delectus intentius, quam adversus finitima bel-
la, haberetur, exploratores missi adtulerunt, quieta

§. 6. *Fama Gallici belli pro tumultu valuit*] Illud *pro tumultu* glossema puto: nam vulgo dicebant *tumultus Gallicus*. Et res notissima est. Itaque ejiciendum arbitror totum illud *pro tumultu*. T. FABER. Libri scripti constanter agnoscunt vocabula, quae Faber pro glossemate habuit; neque aliud mutant, nisi quod sit, addita una voce, *et pro tumultu valuit* in Portug. et Haverk. A Fabro dissentit Doujatius, docens Livium velle, solam tumultus Gallici famam veri tumultus loco fuisse; eaque de caussa, tamquam Gallis bellum revera moventibus, creatum dictatorem. Similiter etiam ante Doujatium Cl. Ant. Perizonius, qui ad marginem Livii sequentia adscripsit. „ Immo retinendum *pro tumultu*, „ plano sensu, qui est: cum alias „ tumultu jam a Gallis arma inferentibus ingruente dictator „ esset dictus, tunc solam incertam belli Gallici famam tantum „ valuisse. V. c. 20.

Ut dictatorem dici placeret] *ut et dictatorem* Florent. et Lovel. 4. quod sibi non displicere, adposita nota ad marginem editionis, cui varias lectiones cod. Flor. adscripserat, indicavit Cl. Salvinius. Mox τὸ *et* deficit in Lovel. 4.

§. 7. *Dum delectus intentius, quam adversus finitima bella, haberetur*] Sic quidem jam et Modiana editio. Sed vetustiores et scripti *cum delectus*. Alioqui *dum habetur* fuisset dicendum. J. FR. GRON. *dum haberetur* primum Francof. anno 1578. decennio ante Modium ediderunt. Priores recte praeferunt *cum haberetur*. Et ita est in Flor. Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. quare id recepi. V. ad 1, 40, 7. Tum *dilectus* Flor. Leid. 1. Lovel. 1. Klock. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7. Deinde *attentius* Portug. Male. 4, 1, 5. *Bellum armaque vi summa adparari jubent; si quo intentius possit, quam T. Quinctio consule adparatum sit.* c. 37, 4. *Nunciabant, non ante umquam Volscos, nec ducibus legendis, nec exercitui scribendo, intentiores fuisse.* infra 25, 23, 13. *Locus ob id ipsum intentius custodiebatur.* 27, 38, 1. *Delectum consules habebant acrius intentiusque.* V. ad 27, 24, 9. Praeterea *quam adversa finitima bella* Gaertn. Caussam erroris v. ad 6, 3, 8.

Exploratores missi adtulerunt] *retulerunt* Lovel. 4. Reliqui vulgatum servant; quod cur displiceret, caussam non video. Supra 4, 37, 6. *Haud vana adtulere.* 6, 10, 3. *Quum responsum adlatum esset, nihil suae potestatis esse.* c. 31, 3. *Trepidi nuncii primo, fuga deinde*

8 omnia apud Gallos esse. Samnium quoque jam alterum annum turbari novis consiliis suspectum erat. eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est de-
9 ductus. Ceterum Samnites bellum Alexandri Epirensis in Lucanos traxit, qui duo populi adversus re-

ex agris, legiones Volscorum ingressas fines adtulere. 23, 32, 6. *Nuncius adfertur, in Hispania rem male gestam.* 41, 27, 3. *Quos certamine factionum ad intestinum bellum exarsisse, et ipsorum legati adtulerant.* 42, 57, 4. *Trepidus nuncius adfert, hostem magno agmine adesse.* V. ad 39, 6, 5. Mox *quia via esse* Gaertn. Sed *via* corruptum est ex *oia*, quomodo per compendium scribitur pro *omnia*.

§. 8. *Turbari novis consiliis suspectum erat*] *turbari, consulibus novis suspectum erat* Lovel. 2. Sed etiam τὰ *consules* et *consilia* in Mstis confunduntur. V. ad 36, 35, 8. *Res novae* sunt seditiosae molitiones adversus rempublicam. Eodem autem sensu hoc loco *nova consilia* sunt consilia de rebus novis, consilia de perturbando pristino statu. (* 7, 41, 6.) Vox *erat* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3.

Eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est deductus] *exercitus Romanus non deductus* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *exercitus Romanus deductus* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 2. ac 4. cujus lectionis auctor credidisse videtur, *eo* hic poni pro in eam regionem, in Samnium, quum potius accipi debeat pro *ideo*. V. supra ad 5, 16, 3.

§. 9. *Adversus regem exscensionem a Paesto facientem*] Vet. lib. omnes *exscensionem* habent, quomodo alio loco locutus est Livius, ut 22, [20, 4.] *Exscensu e navibus in terram facto.* et 28, [8, 8.] *Ad Erythras exscensionem fecit.* Quae lectio placet, si *ad Paestum* legamus. At placet aliis *excursionem* legi. Quod etiam probatur, cum paucis ante annis idem Alexander appulisse classem in Italiam supra [c. 3, 6.] dicatur. SIG. Nugae. Quid enim est *exscendere a Paesto?* Lego *ad Paestum*. T. FABER. Sic omnes veteres libri, fatente et Sigonio. Quibus placet *excursionem*, ex eorum genere sunt, qui eamdem vocem ter corruperunt apud Livium, correpti Lipsio 2. Epist. Quaest. ep. 20. Adjungas licet 22, 20, 4. *Classe profecti exscensu e navibus in terram facto, cum urbem vi cepissent.* nam et ibi legendum *exscensione facta*, significant optimi codices. Nollem istis iterum se aggregasse Sigonium 29, 28, 5. *Praedatorias classes, quibus exscensiones in agros maritimos factae erant. Excursiones*, quod ille inculcat, nos in uno tantum libro, nec eo antiquo aut optimo, invenimus. Memineris autem distinguere inter *escendere* et *exscendere*: illud est sursum niti scandendo; hoc e navi descendere. Nec vero opus, quod hic requirit Sigonius, si veterem scripturam retineamus, *ad Paestum*. Intelligimus exscensionem in Lucaniam ab ea parte, ubi est Paestum. V. quae ad 31, 24, 8. J. FR. GRON. *excursionem* Voss. 2. Lovel. 2. in margine, Lovel. 3. 4. Harlej. 2. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *discursionem* Portug. et Hearnii B. *dissensionem* Haverk. *descensionem* Leid. 2. Voss. 1. a m. 1. Lovel. 1. et 2. in con-

gem, exscensionem a Paesto facientem, signis con-
latis pugnaverunt. eo certamine superior Alexan- 10
der, incertum qua fide culturus, si perinde ce-
tera processissent, pacem cum Romanis fecit. Eo- 11
dem anno census actus, novique cives censi:

textu, cum Hearnii C. et N. *escensionem* Klock. *escensione* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. Verum *escendere* est in altum scandere, ut recte Gronov. ad hunc locum notavit. V. etiam viros doct. ad Valer. Max. 1, 1, 10. at *exscendere* ex navi descendere. V. Gronov. ad Livii 31, 29, 6. Exemplis, quae Lips. l. l. et Gronov. hic et ad l. 31. ex Livio laudarunt, adde haec duo, ex 27, 29, 7. *Ad Clupeam exscensione facta, agrum late vastabat.* et ex 44, 10, 11. *Ab Antigonea classis profecta ad agrum Pallenensem, exscensionem ad populandum fecit.* Praeterea *a Paesto* servant omnes scripti, nisi quod *a Presto* sit in Flor. *aperte* in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Hearnii Oxon. C. *a Pedo* in Lovel. 4. Hi si faverent Sigonio, ejus conjectura *ad Paestum* recipi posset: nunc vero, illis dissentientibus, vulgatum malo cum Gronov. qui eamdem lectionem etiam defendit in pr. ed. notarum ad 32, 24, 8. Deinde *faciente* Haverk. vel literae *m* finalis nota neglecta, vel errore ex ea caussa orto, quam indicavi supra ad 6, 3, 8. Alii vero, id vitiosum recte judicantes, perperam dederunt *facientes*, ut praefert Lovel. 2. quasi duo populi Samnites et Lucani exscensionem a Paesto fecissent, quod est contra veritatem historicam et Geographiam. Paestum enim urbs erat Lucanorum.

§. 10. *Incertum, qua fide culturus, si perinde cetera processissent*] *incertus, qua fide culturus* Leid. 2. Portug. Haverk. et pro varia lectione in margine Voss. 1. Verum sensus Livii non est, ipsum Alexandrum regem Epiri incertum fuisse, nondum constituisse, qua fide pacem cum Romanis compositam culturus esset, verum vulgo homines id ignorasse; unde patet, verius esse inpersonale *incertum*. Curtius 5, 4. *Nox quoque et ignota regio ac dux, incertum an satis fidus, multiplicabant metum.* ubi simili errore plures codd. praeferunt *incertus*. 6, 7. *Philotas, incertum quam ob caussam, subsliterat in regia.* 9, 8. *Graeci milites, incertum ob quam caussam, lymphatis similes ad arma discurrunt.* Suet. in Oth. 1. *Avus, M. Salvius Otho, patre equite Romano, matre humili, incertum an ingenua, senator est factus.* (* v. Freinsh. Ind. Flor. v. *Dubium.*) *incertum quasi desulturus* corrupte Lovel. 2. Tum transpositis dictionibus, *si cetera perinde processissent* Lovel. 4. [*si per vim caetera* Veith.]

Pacem cum Romanis fecit] Qui potuit cum Romanis facere pacem, qui cum eis numquam bellum gessit? Sed *pacem* pro *amicitiam* dixisse fertur, aut *foedus*, quod tamen mihi non fit verisimile. Quidam exponunt, a Samnitibus Romanis fuisse pacem, quod Alexander ea pugna superior fuerit: verum Livii verba id non ostendunt. Utut exponamus, amphibolon est non satis clarum. GLAR. Salvinius margini adscripsit, *τὸ fecit* abundare. Est tamen ea vox constanter in omnibus scriptis, nisi quod inter versus in Florent. recenti manu adscri-

tribus propter eos additae Maecia et Scaptia: censores addiderunt Q. Publilius Philo, Sp. Postumius.
12 Romani facti Acerrani, lege ab L. Papirio praetore lata, qua civitas sine suffragio data. Haec eo anno domi militiaeque gesta.

1 XVIII. Foedus insequens annus seu intemperie coeli, seu humana fraude fuit, M. Claudio Marcel-

ptum sit *conjungit*, et quod *facit* praeferat Fragm. Hav.

§. 11. *Eodem anno census actus, novique cives censi*] Lanuvini, Aricini, Nomentani, Pedani, c. 14. nam ceteri, quibus ibidem civitatem sine suffragio datam scribit, ut Formiani et Fundani, in tribu non censebantur, quod demum anno urbis IↃLXV. consecuti sunt. V. Liv. 38, 36. Sigonium 1. de Antiq. Jur. civ. Rom. 3, 2. de Ant. Jur. Ital. 6, 9. et Spanhem. Orb. Rom. Exercit. 1, 7. DUK. *Eo anno* Portug. et Haverk. V. ad 10, 10, 6. Tum *census auctus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4 Haverk. V. ad 21, 61, 4. *census factus* Hearnii Oxon. C. quod ex glossemate natum videtur. (* 22, 40, 1.) Infra 29, 37, 8. *Equitum deinde census agi coeptus est.* et alibi saepe. Praeterea post vocem *censi* in Voss. 2. et Lovel. 3. additur *Acerra*, quae vox ex sequenti *Acerrani* hic perperam repetita esse videtur.

Tribus propter eos additae Maecia et Scaptia] *per eos* Leid. 2. sollemni scribarum errore, qui passim haec vocabula confuderunt. V. ad Epit. Liv. 84. Deinde *Metia* Leid. 2. Lovel. 1. 4. Haverk. et Fragm. Hav. *Matia* Lovel. 2. et 3. *Macia* Voss. 2. et Leid. 1. Hinc copula deficit in Lovel. 3. et Voss. 2. Insuper *Scapcie* Harlej. 1. *Scatia* Lov. 1. *Stacia* Leid. 2.

Censores addiderunt Q. Publilius Philo, Sp. Postumius] *addideruntque P. Philo* Voss. duo, *addideruntque Publio Philo* Lovel. 3. *addiderunt P. Philo* Leid. duo, Lovel. 1. 4. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. qui *P. Vecturius Philo* in cod. L. 1. invenit. *addiderunt Q. P. Philo* Harlej. 1. *addiderunt Q. Philo* Harlej. 2. cum editis antiquioribus. *ad id deinique L. P. Philo* corruptissime Lovel. 2. V. supra hoc lib. ad c. 12, 4. Insuper *Sp. Postumianus* Lovel. 3. et Gaertn. *Postumianus*, omisso insuper praenomine, Leid. 2. *Sp. Postumanus* Fragm. Hav. *Sp. Postumus* Leid. 1. et Lovel. 1.

§. 12. *Romani facti Acerrani, lege ab L. Papirio praetore lata*] *facti Accerana lege*, omissa prima voce *Romani* Lovel. 2. *Accerani* Portug. *Accerrani* Harlej. 1. *Accerani* Fragm. Hav. *Accetrani* Haverk. *Ecetrani* Lovel. 4. Tum *Papirio p. t. R. lata* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *Papirio lata*, omisso incognito sibi compendio, quo vox *praetore* scripta erat, librarius Gaertn.

Qua civitas sine suffragio data] Sigonius de Ant. Jur. Ital. c. 9. scribit, Vellejum tamen significare, iis etiam suffragium concessum, quum eos a censoribus Sp. Postumio et Philone Publilio in civitatem receptos ait 1, 14. *Insequentibusque consulibus a Sp.*

lo, C. Valerio consulibus. Flaccum Potitumque va- 2
rie in annalibus cognomen consulis invenio: cete-
rum, in eo, parvi refert, quid veri sit. illud perve-
lim, (nec omnes auctores sunt) proditum falso es-
se, venenis absumtos, quorum mors infamem an-
num pestilentia fecerit: sicut proditur tamen res, 3
ne cui auctorum fidem abrogaverim, exponenda

Postumio, Philone Publilio censoribus Acerranis data civitas. Videtur ex eo in hanc opinionem venisse, quod hic consules et censores conjunguntur; nam censores novos cives, qui civitatem cum suffragio acceperant, in tribum et censum referebant; circa eos, qui sine suffragio, nullae magnopere eorum partes erant. Verum hoc infirmum est, adversus disertum Livii testimonium. Sed quacumque de caussa hoc de censoribus addiderit Vellejus, illud animadversione dignum est, quod Acerranis *a censoribus* civitatem datam dicit: hoc enim non censorum, ac ne senatus quidem, sed solius populi jus erat. Liv. 38, 36. Si praepositio *a* non ab alio quodam in hunc locum venit, parum adcurate loquutus est. DUK.

§. 1. *M. Claudio Marcello, T. Valerio consulibus*] Nusquam alias *Titi* praenomen in gente Valeria comperi. Quare assentior Diodoro [l. 17, p. 601.] et Cassiodoro, qui hunc consulem *C. Valerium* vocant. SIG. Prioris consulis praenomen omittitur in Lov. 2. secundum vero omnes codd. mei *T. Valerium* vocant; nisi quod, se *C. Valerio* in cod. suo reperisse, Klockius monuerit. Ita autem emendanti Sigonio adsentitur etiam Pighius in Ann. ad ann. CCCCXXII. p. 333. Praeterea *T. Valerio L. consulibus* Voss. 2. et Lovel. 2. Ceterum *humani fraude*, pro *humana*, in verbis praecedentibus habet Voss. 2.

§. 2. *Flaccum Potitumque varie in annalibus cognomen consulis invenio*] *Putitumque* Flor. *Petitumque* Gaertn. *Poticumque* Haverk. Sed *Potitus* Valeriorum cognomen est. Tum *in manibus* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *consulum* Leid. 2. et Gaertn. *consulibus* Harlej. 2. et editi ante Froben. qui anno 1531. recte *consulis* reposuit. Errorem inde ortum esse patet, quod indocti librarii notam, qua vox *consulis* perscripta erat, explicare non potuerint. V. infra ad 10, 10, 2.

Illud pervelim, proditum falso esse] *pervelim illud* Voss. 2. *illud par vellim*, et *velim* a m. 2. Lovel. 2. Insuper *false esse* Harlej. 1. Paullo ante *referre*, pro *refert*, edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Venenis absumtos, quorum mors infamem annum pestilentia fecerit] *veneris* Gaertn. *veneras* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *absumtum* Klock. *assumtos* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. sed in duobus posterioribus recte manus altera *absumtos* restituit. Ita saepissime in Mstis errari, infra videbimus ad 9, 17, 17. Deinde *quorum* primo omissum erat in Florent. mox vero alia manu adscriptum est. Tandem *fecit* Portug. a m. 2. et Fragm. Hav. V. ad 40, 14, 11.

§. 3. *Ne cui auctorum fidem ab-*

4 est. Quum primores civitatis similibus morbis, eodemque ferme omnes eventu, morerentur; ancilla quaedam ad Q. Fabium Maximum aedilem curulem, indicaturam se caussam publicae pestis, professa est, si ab eo fides sibi data esset, haud futurum noxae
5 indicium. Fabius confestim rem ad consules, con-

rogaverim, exponenda est] *nec cui auctorum fidem* Gaertn. repetita in fine primae vocis litera, quae sequentis erat initialis. V. ad 4, 57, 11. *ne auctorem fidem* Leid. 2. Sed de τοῖς *ne cui*, *ne cujus* v. ad 2, 37, 7. *ne cui fidem auctorum* Port. et Haverk. *ne cui auctorum abrogaverim fidem* Harlej. 2. et edd. vett. usque ad Froben. anni 1535. Deinde *abrogaverit* Voss. 2. et Lovel. 3. *abrogaverint* Leid. 1. Tandem *ea ponenda est* Voss. 2. ex continua literarum *a* et *x* commutatione. V. ad 40, 59, 8. *Exponere* est narrare, referre. V. ad 7, 31, 8.

§. 4. *Eodemque ferme omnes eventu morerentur*] *eodem ferme* Harlej. 2. *eodem q; ferme* Lovel. 3. *eodemque ferme adventu morerentur* Haverk. *morirentur* Gaertn.

Ancilla quaedam ad Q. Fabium Maximum] Nisi κατὰ πρόληψιν haec accipiamus, non video, ut hoc excusandum. Nam hic Fabius *Maximi* nomen ad finem libri noni acquisivit, vicesimo septimo post hunc anno. Fieri autem potest, ut a sciolo aliquo adjectum fuerit. Certe Valer. Max. 2, 2, [7,] 8. ubi Papirii dictatoris meminit, Q. Fabium hunc *Rutilianum* vocat, non *Maximum*: quamquam alibi hoc in eo auctore neglectum, sed errore codicum, ut puto, qui nusquam nobis non facessunt negotium. GLAR. Adhuc *Maximus* non dicebatur. Nam post in censura id cognomen invenit. †. „Et hoc Glareanus annotavit.“ †. SIG. *ad Fabium Maximum*, omisso praenomine, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Hearnii Oxon. B. *at Q. Fabium Maximum* Harlej. 1. *atq; Fabium Maximum* Florent. et Leid. 1. in quorum priori alia manus interpolavit *adit Q. Fabium Maximum.* Ferre non potuerunt indocti scribae, Livium, ut saepe facere amavit, *ad* pro *apud* posuisse; cohaerent enim *ad Q. Fabium Maximum professa est.* V. ad 7, 7, 4. *ad Q. Maximum Fabium* Lovel. 3. Interdum, etiam ubi praenomina non omittuntur, cognomina nominibus gentis praeponi, docuit Cortius ad Sallust. Jug. 27, 4. et, quem laudavit eo loco, Cel. Duker. ad Flori 2, 2, 11. (*Infra ad 26, 22, 13.) Hic tamen vulgatum malo, tum quod omnes reliqui codices in receptum vocabulorum ordinem conspirent, tum quod Livium ita alibi locutum esse non observarim. Quin et hinc suspicio oriri posset, quod jam Glareano visum est, vocem *Maximum* esse a mala manu. Quum tamen eam omnes scripti agnoscant, et satis commode per prolepsin locus accipi possit, nihil muto. De prolepsi autem Livii, qua Fabio adhuc tantum aedili curuli *Maximi* cognomen tribuit, v. supra ad 1, 34, 10. Ceterum *Maximi* cognomen ei etiam tribuitur in consulatu secundo ab auctoribus Fastor. Capit. ad ann. CDXLIII. quum tamen Liv. auctor sit, eum id demum accepisse in censura

sules ad senatum referunt: consensuque ordinis fides indici data. Tum patefactum, muliebri fraude 6
civitatem premi, matronasque ea venena coquere; et, si sequi extemplo velint, manifesto deprehendi posse. Secuti indicem, et coquentes quasdam me- 7
dicamenta, et recondita alia, invenerunt. quibus 8

l. 9. cap. ult. Censuram autem fasti Capit. conferunt in ann. CDXLIX.

Fides sibi data esset, haud futurum noxae indicium] *fides data esset*, omisso pronomine, Haverk. *sibi fides data esset*, eodem transposito, Voss. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. et editiones ante Froben. anni 1535. *fides sibi data est* Leid. 1. Deinde *haud futurae noxae indicium* Gaertn. De origine hujus mendi v. ad lib. 6, 3, 8. *haud futurum vane indicium* Lovel. 2. *haud futurum indicium* Lovel. 4. *haud futurum noxae indictum* Leid. 1.

§. 5. *Fabius confestim rem ad consules, consules ad senatum referunt*] *confestim ad consules, et consules ad senatum* Lovel. 1. *confestim rem ad consules, et consules ad senatum* Voss. 1. Portug. et Haverk. *confestim rem ad consules et ad senatum* Leid. 1. *confestim res ad consules, et consules ad senatum* Leid. 2.

Consensuque ordinis fides indici data] *ordinum* Lovel. 2. Male. Intelligitur enim senatus, cujus modo mentio facta est. Liv. 4, 2, 11. *In eadem civitate tribunos plebis et Patres esse: aut hunc ordinem, aut illum magistratum tollendum esse.* Cic. pro Cluent. 37. *Fidiculanius cujus erat ordinis? senatorii.* c. 55. *Equites ordini senatorio dignitate proximos, concordia conjunctissimos esse cupiunt.* pro Flacco 18. *Princeps legationis Lysanias adeptus est ordinem senatorium.* 1. ad fam. Ep. 2. *Maximeque visi sumus senatum commemoratione tuae voluntatis erga illum ordinem commovere.* Tacit. 2. Hist. 86. *Senatorium ordinem reciperaverat.* in vita Agric. 4. *Pater Julius Graecinus senatorii ordinis.* Simpliciter autem *ordo* pro senatu est apud Suet. in Caes. 14. *Obtinuissetque adeo, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. amplissimus ordo* apud eumdem saepius vocatur. V. Buchner. ad Plinii 10. Epist. 3. et ita Liv. 4, 26, 9. *Si adversus consensum amplissimi ordinis ultra tendant.* Vox *fides* deficit in Leid. 1.

§. 6. *Fraude civitatem premi, matronasque ea venena coquere*] *civitas premi* Harlej. 2. *civitates premi* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *matronasque eas venena* Portug. a m. 1. et Haverk. Deinde *venena quoquere* Voss. 2. et Leid. 2. V. infra ad 9, 2, 15. et mox §. seq.

Si sequi extemplo velint, manifesto deprehendi posse] *si qui extemplo velint* Florent. omissa priori vocis *sequi* syllaba, quae intercidisse videtur ob similitudinem vocis praecedentis. *si ipsi extemplo velint sequi* Lovel. 2. *si sequi exemplo velint* Portug. a m. 1. V. ad 34, 33, 8. et hoc cap. §. 10. Praeterea *manifeste* Lovel. 2. Deinde *deprendi posse* Portug. V. ad 2, 29, 4. mox ad §. 8. et 10. et ad 9, 36, 5.

§. 7. *Coquentes quasdam medicamenta, et recondita alia invenerunt*]

in forum delatis, et ad viginti matronis, apud quas deprehensa erant, per viatorem adcitis, duae ex eis, Cornelia ac Sergia, patriciae utraque gentis, quum ea medicamenta salubria esse contenderent,

Lego *conditanea*. quid enim est *coquere recondita?* T. FABER. *quoquentes* Voss. 2. v. modo ad §. praec. *coquentis* Flor. Leid. 1. et Klock. hinc *coquaeretis* factum in Lovel. 3. Tum *quaedam medicamenta* Voss. 2. Lovel. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *quasdam menta et recondita vitalia invenerunt* Flor. a m. 1. in quo manus 2. voculae *et* ac duabus prioribus literis vocis sequentis adscripsit notas indices, aliquid delendum esse; ut legi voluerit *menta condita vitalia*. Unde suspicio oriri posset, legendum esse *coquentes quasdam medicamenta conditave alia* vel *reconditave alia, invenerunt*. Malim tamen nihil mutari. Non enim, ut Faber fecit, jungendum *coquentes recondita*; sed vel caecus videre potest, sensum Livii esse, consules indicem secutos invenisse matronas quasdam medicamenta coquentes, eosdem etiam consules invenisse alia medicamenta jam recondita. Hanc sententiam deprehendit quoque Doujatius, et receptam lectionem adversus Fabrum defendit. Paullo ante *Sequēti indicem* Klock. Sed id depravatum est ex *Sequunti*. *Secuti iudicem* Lovel. 3. V. ad 5, 26, 6.

§. 8. *Et viginti matronis*] *et a XXX. matronis* Rott. sed primum *X.* deletum. Voss. 1. et Helm. *et a viginti*. alter *et ad viginti matronis*. Sic et Flor. immo et veteres editi. Recte. Sueton. Julio 20. *Agrum Campanum divisit extra sortem ad viginti millibus civium*. J. FR. GRON. Recte *et ad viginti matronis* magnus Gronov. emendavit, et in contextum recepit. praeter codd. enim, quos memoravit, ita praeferunt Portug. Lovel. 4. Harlej. 1. Klock. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et apud Hearnium Oxon. L. 2. B. et N. Proxime accedunt Leid. duo, et Lovel. 1. in quibus *et a viginti matronis*. Quod autem ad edd. adtinet, earum antiquissimae praepositionem *ad* non agnoscunt, quam demum invenio in Ald. Colon. anni 1525. Cervic. Froben. anni 1531. indeque in omnibus usque ad Francof. anni 1578. quae operarum, ut videtur, errore dedit *et ab viginti matronis*. Hanc autem scripturam servarunt reliquae usque ad ultimam Gruteri, quae iterum *τὸ ab* expunxit. De ipsa locutione v. infra ad 10, 17, 8. et quae Cel. Graevius ad l. l. Suetonii notavit.

Apud quas deprehensa erant, per viatorem adcitis] *Τὸ quas* exsulat ab Haverk. *deprensa erant* est in Lovel. 3. V. ad §. 6. *deprensi erant* Portug. *deprehensi erant* Haverk. Deinde *per lictorem* Fragm. Hav. [Veith.] et Hearnii Oxon. B. in margine; quod indicat, lectionem hanc ex glossemate natam esse. Ut enim aliis magistratibus, ita etiam consulibus *viatores* adparuerunt. Gellius 4, 10. *Caesar consul viatorem vocavit, eumque, quum finem non faceret, prehendi loquentem et in carcerem duci jussit*. *Viator consularis* memoratur in lapide apud Gruter. p. 627. n. 2. Eorum autem munus erat, adcire, quos magistratus conventos volebant. Supra 6, 15, 2. *Viatorem ad M. Manlium misit; qui, dictatoris jussu vocatus, agmine ingenti ad tribunal venit*.

ab confutante indice bibere jussae, ut se falsum commentam arguerent; spatio ad conloquendum 9 sumto, quum, submoto populo, in conspectu omnium rem ad ceteras retulissent; haud abnuentibus

Duae ex iis, Cornelia ac Servilia] Quidam *Sergiam* pro *Servilia* substituerunt: quod si absque fide vetusti exemplaris fecerunt, haud parvam injuriam in gentem Sergiam commiserunt. GLAR. Aldus est, qui *Sergia*, pro *Servilia*, substituit. Si autem Glareano codd. scripti ad manus fuissent, facile nosse potuisset, id absque fide vetusti exemplaris non factum, adeoque nullam Sergiae genti injuriam inlatam esse. Nam, si solum Harlej. 2, excipiamus, omnes, quibus usus sum, codices constanter huic lectioni favent: ita tamen, ut *Corneliam et Sergiam* legant Voss. 2. et Lovel. 3. *Cornelia et Sergia* Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Mox *patricia utraque gentis*, pro *patriciae*, Fragm. Hav. a m. 1. *patricia utraque*, τῷ *gentis* omisso, Lovel. 4.

Ea medicamenta salubria esse] *salutaria esse* Lovel. 4. Sed et hoc interpretis expositioni debetur. *Saluber*, quam vocem reliqui scripti tuentur, Livio frequens est. 1, 41, 5. *Inspectum vulnus absterso cruore: omnia salubria esse.* 2, 3, 4. *Leges rem surdam, inexorabilem esse, salubriorem melioremque inopi, quam potenti.* 3, 8, 1. *Defuncta morbis corpora salubriora esse incipere.* 7, 38, 3. *Jam tum minime salubris militari disciplinae Capua.*

Ut se falsum commentatam arguerent] Antiqui codd. *commentam* habent, non *commentatam*. GELEN. Iidem *commentam* in *commentatam* mutarunt, ubi de ancilla indice loquitur. Sed res est non magni momenti. GLAR. *falso* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *commentum* est in edd. antt. quod servat Lovel. 4. Ejus loco *commentatas* substituit Aldus, consentientibus Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. in marg. Fragm. Hav. Haverk. et Hearnii Oxon. N. Sed *commentatum* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. *commentas* Lovel. 1. [Veith.] quasi *se* referendum foret ad Corneliam et Sergiam. Sed recte Gelenius *commentam* substituit. Et ita erat in Florent. Portug. Klock. et Harlej. 2. quam proxime autem accedunt Leid. 1. et Gaertn. quorum prior *commenta*, alter *commentans* exhibent. Deinde *argenti*, pro *arguerent*, Florent. *argueret* Fragm. Hav. Paullo ante *a confutante indice* Portug. Gaertn. et Lovel. 4. *a confutante iudice* Lovel. 3. et Haverk. Insuper *videre jussit* Gaertn. Sed solent passim verba *videre* et *bibere* in scriptis commutari. V. Cel. Burm. ad Nemes. Cyneg. 68. Voces *ab confutante* etc. *arguerent* desiderantur in Harlej. 1.

§. 9. *Quum, submoto populo, in conspectu omnium rem ad ceteras retulissent*] *tum summoto* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. Tum *populo jusso omnium* Gaertn. *populo in conspectum omnium* Flor. Leid. 1. Harlej. 1. Portug. et Fragm. Hav. quod ob codicum integerrimorum auctoritatem spernere non audeo. Eadem enim forma dictum esse potuit, qua *esse in potestatem*: de quo v. ad 2, 14, 4. Similia alia dabunt Cel. Burm. ad Phaedri 5, 1, 15. et viri docti, quos ibi laudavit. Deinde *ad ceteras retulisset* Lovel. 3. *ad ceteras contulisset*

et illis bibere, epoto medicamento, suamet ipsae
10 fraude omnes interierunt. comprehensae extemplo earum comites magnum numerum matronarum indicaverunt: ex quibus ad centum septuaginta dam-
11 natae. Neque de veneficiis ante eam diem Romae quaesitum est. Prodigii ea res loco habita; captis-

Gaertn. [*detulissent* Veith.] Male. *referre ad aliquem* est alicui deliberandum proponere, sententiam alicujus exquirere. V. infra ad 21, 6, 5. Paullo ante *τὸ sumto* non adparet in Leid. 2. Supra 2, 4, 3. *Quod spatium ad vehicula comportanda a consulibus sumsissent.*

Epoto medicamento, suamet ipsae fraude omnes interierunt] *epoto medicato* Lovel. 1. Hinc *sua et ipsae fraude* Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *abnuentibus illis*, omissa media vocula, Lovel. 2. *abnuentibus etiam illis* Gaertn.

§. 10. *Comprehensae extemplo earum comites*] *comprensae* Lovel. 3. et Portug. V. modo ad §. 6. Tum *exemplo* Leid. 1. V. ad eumdem §. 6.

Ad centum septuaginta damnatae] *ad LCXXX. damnatae* Klock. Ne tamen hujus vestigia secutus emendes *centum octuaginta*. In numerum enim, quam habet vulgata lectio, conspirat etiam Valer. Max. 2, 5, 3. *Unius ancillae indicio protractae, pars capitali judicio damnatae, centum septuaginta numerum expleverunt.* Quin etiam Orosius, licet in centenario dissentiat, minorem tamen ei subjunctum servat 3, 10. *Tanta autem multitudo fuit matronarum, in his facinoribus consciarum, ut trecentae septuaginta damnatae ex illis simul fuisse referantur.*

§. 11. *Neque de veneficiis ante eam diem Romae quaesitum est*] *Nec de veneficiis* Lovel. 3. *Neque veneficiis* Gaertn. *Neque beneficiis* Harlej. 1. sollemni literarum *B.* et *V.* commutatione. V. Cel. Burmann. ad Suet. Calig. 3. Plura alia hujus erroris exempla conlegi ad Liv. 5, 24, 5. *Neque de beneficiis* Leid. 1. et Lovel. 1. *Neque de beneficis* ed. Mediol. anni 1480. Tum *ante Romae quaesitum est*, omissis duabus vocibus, Portug. Mox *prodigii eo loco res habita* Gaertn. *prodigii ea res loco habita est*, addita ultima voce, Leid. 2.

Quam consceleratis, similis visa] *conceleratis* Gaertn. *sceleratis* Lovel. 4. et Hearnii Oxoniensis C. Male. Supra 2, 37, 9. *Se ut consceleratos contaminatosque ab ludis abactos esse.* ubi alia vide. Tum *similis magis magis visa* Leid. 2.

§. 12. *Itaque, memoria ex annalibus repetita*] *Letique memoria* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *ex annalibus reperta* Fragm. Hav. a m. 1. Supra 7, 3, 3. *Repetitum ex seniorum memoria dicitur, pestilentiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam.* Simili lapsu *repetit* et *reperit* commutari, docuerunt viri docti ad Curtii 6, 4, 10. et Livinej. ad Prop. 3. El. 22, 17.

In secessionibus quondam plebis clavum ab dictatore fixum] Libro 7. non ita longe ab initio [c. 3, 3.] de fixo caussa sedandae pestis clavo mentio est: at de secessione plebis nulla prorsus; quamquam hujusmodi apud Livium

que magis mentibus, quam consceleratis, similis visa. Itaque, memoria ex annalibus repetita, in se- 12
cessionibus quondam plebis clavum ab dictatore fixum, alienatasque discordia mentes hominum eo piaculo compotes sui fecisse, dictatorem clavi figendi caussa creari placuit. creatus Cn. Quinctilius ma- 13

multa. GLAR. Hac de re ante nihil Livius. Secessit primum plebs in montem sacrum, ejus sedandae caussa dictator M. Valerius creatus est; iterum in Aventinum, per consules reducta est. Denique secessit exercitus, per M. Valerium Corvum dictatorem res composita est. Livius l. 2. 3. et 7. Nusquam autem clavi figendi mentio facta est. † „ Haec rur„ sus ex Glareani annotationibus „ habet. †. SIG. Falsum est, quum primum plebs in sacrum montem secessisset, motus ejus sedandi caussa M. Valerium dictatorem creatum esse. Nam M. Valerius, sive, ut melius vocandum docuerunt Sigonius et alii, M'. Valerius dictatura se abdicarat, antequam plebs in montem sacrum secederet; quae, misso legato Agrippa Menenio, concessisque tribunis plebis, in urbem reducta est. Ceterum praepositio *in* deficit in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. et C. quod eodem modo dictum esse posset, quo *Ludis* supra 2, 36, 1. id est, tempore secessionum plebis. Sed pro hac praepositione *i.* est in Harlej. 1. *I°.* in Lovel. 2. *l.* in Voss. 2. et Lovel. 3. *lege* in Gaertner. et Fragm. Hav. At nihil mutandum puto, omnisque lectionum varietas nata videtur ex vocibus continua serie et per compendium hoc modo scriptis *isecessionibus*, quod indocti librarii adsecuti non sunt. Praeterea *successionibus* Lovel. 3. quo eodem errore *secessus* et *successus* confunduntur supra 2, 60, 3. Deinde *quedam* Leid. 2. *quemdam* Florent. Tum *a dictatore fixum* Lovel. 4. et Gaertn. *ab dictatore est fixum* Portug. et Haverk. Mox *alienantesque*, pro *alienatasque*, Lovel. 2. Sed *alienatas discordia mentes* inlustrant, quae supra notantur ad 3, 48, 1.

Compotes sui fecisse, dictatorem clavi figendi creari placuit] *compotes* Flor. *compates* Leid. 1. Hinc *clava figendi caussa* Gaertn. *clavi fingendi caussa* Lovel. 3. Sed, in commutandis verbis *figere* et *fingere* erraſſe librarios, supra vidimus ad 7, 39, 3. Tum *creari potuit* Lovel. 1.

§. 13. *Creatus Cn. Quinctilius*] *M. Quinctilius* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. L. 2. C. et N. (quorum posterior tamen in margine praefert *Gn. Quinctilius*) qui error in membranis frequens occurrit. V. ad 7, 12, 1. *C. Quinctilius* Lovel. 2. quae lectio sive *G. Quinctilius* etiam superest in quibusdam editt. V. ad 8, 3, 3. *cum Quinctilius* Lovel. 3. quomodo et alibi peccarunt scribae V. ad 7, 16, 3. 9, 46, 1. et 10, 26, 15. *an Quinctilius* Klock. Sed reliqui recte praenomen *Cn.* servarunt, quod passim librarii, tamquam minus sibi cognitum, vitiare soliti sunt. *Cn. Quinctius* Lovel. 4. eodem errore, quo *Servilius* abibat in *Servius* supra 6, 19, 2.

giſtrum equitum L. Valerium dixit: qui, fixo clavo, magiſtratu se abdicaverunt.

1 XIX. Creati consules L. Papirius Craſſus iterum, L. Plautius Venno. cujus principio anni legati ex

Magiſtratu se abdicarunt] Ita conſtanter editi. At ex scriptis lectionem illam tantum tuentur Lovel. 4. et Harlej. 2. Reliqui praeferunt *abdicaverunt*. Alibi saepe Livius hujusmodi contractionibus in perfectis delectatus eſt. V. ad 21, 44, 7. Non raro tamen etiam eadem tempora sine contractione protulit. V. ad 29, 37, 1. Tutius itaque eſt, ut in his sequamur codicum auctoritatem, et hoc loco *abdicaverunt* recipiamus.

§. 1. *Creati consules L. Papirius Craſſus iterum*] Praenomen Papirii deeſt in Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. Ceterum ante hos consules par consulum ex sententia Dodwelli interiiſſe, quos Pighius ante consules c. 17, 6. memoratos inserendos censebat, jam supra monitum eſt ad d. l. Livii.

L. Plautius Venox] *Venno* scribendum eſt ex secundo hujus consulatu Capitolino. Nam qui *Venox* eſt dictus, is et *Caji* praenomen tulit, et multis poſt annis in censura illud cognomen invenit: sunt autem cognomina duo *Venno* et *Venox*, utrumque Plautiorum: verum librariorum incuria alterum prope ex hominum memoria evulsum eſt, et a scriptoribus Capit. modo reſtitutum. SIG. *Venox* in omnibus scriptis meis supereſt, nisi quod *Velox* sit in Lovel. 3. 4. et Haverk. cognomen vero omittatur in Klock. *Venno* tamen probat etiam Pighius in Annal. ad ann. CDXXIII. p. 334. Ceterum, quod Sigonius addat, *Venno* ex secundo Plautii consulatu Capit. scribendum eſſe, vereor, ne in eo erraverit. In Faſt. Capit. enim anno CDXXXV. memoratur *L. PLAVTIVS. L. F. L. N. VENNO.* sed iterati consulatus nota adscripta non eſt; quam etiam omisit Livius infra 9, 20, 1. Id Cel. Jac. Perizon. permovit, ut codici suo adscriberet, Plautii cognomen *Venno* probari non ex ipsius secundo consulatu Capit. sed ex consulatu Capit. filii ejus. Utrum tamen filius ejus fuerit, admodum dubito. Ea enim ratione inter consulatum patris et filii tantum duodecim anni interfuiſſent, quod spatium nimis exiguum eſſe videtur. Sed nihil definio.

Legati ex Volscis Sidicini et Lucani] Pro *Sidicini* quidam reſtituerunt *Frabaterni*. et sane in vetuſtioribus exemplaribus ita legitur: et Plin. 3, 5. in agro Falerno *Frabaternos* ponit *veteres ac novos*. Sed illud *Lucani* magis torquet lectorem. Paullo ante enim [c. 17, 9.] una cum Samnitibus contra Alexandrum depugnarunt, nec interea uspiam de inimicitia eorum mentio. Denique quinto poſt anno *Lucani* (inquit Livius [c. 25, 3.]) *atque Appuli, quibus gentibus nihil ad eam diem cum Romano populo fuerat, in fidem venerunt*. Id si verum eſt, haud dubie pro *Lucanis* alius populus, qui in Volscis, aut circa Volscos habitarit, subſtituendus. At, qui subſtitui debeat, nihil definio. Certe *Lucani* hic non convenit. GLAR. Vox *Lucani* mendum habet. † „Et haec ex Glareano notat nulla ejus mentione.“ †. Neque enim *Lucani* aut Volsci sunt,

Volscis Fabraterni, et Lucani, Romam venerunt,
orantes, ut in fidem reciperentur. si a Samnitium 2
armis defensi essent, se sub imperio populi Romani
fideliter atque obedienter futuros. Missi tum ab se- 3

aut Volscis vicini, neque ita per se invalidi, ut a Samnitibus quicquam timere possent, quibus paullo ante erant amici: praesertim vero cum dicat haud ita multo post [c. 25, 3.] *Lucani atque Apuli, quibus gentibus nihil ad eam diem cum populo Romano fuerat, in fidem venerunt*. SIG. Τὰ *ex Volscis* in Msto primum ab alio adjecta sunt. Mendum autem est in voce *Lucani*. Nullam tamen Glareanus et Sigonius, quam substituant, invenere. alii legunt *Cluviani*, alii *Lavicani*. Ego transpositionem literarum hic animadverto, et legendum puto vel *Nolani*, pro *Lucani*, vel *Caleni*. Polybius certe 3, [91.] nominat Calenos, Teanitas, Daunios et Nolanos, ut Campaniae mediterranea incolentes. Caleni etiam infra memorantur l. 10, 20. KLOCK. Vox ultima mendosa Sigonio videtur. Neque enim Lucanos ex Volscis esse, aut Volscis vicinos; neque ita per se invalidos, ut a Samnitibus quicquam timere possent. Errat componendo, quae dividenda sunt. Livius aït, legatos Lucanos venisse Romam, et ex Volscis Fabraternos: non simul ex Volscis et Fabraternos et Lucanos. Fortunae autem gentium parvis momentis mutantur, et modo invalidi sunt, qui paullo ante formidabiles. Quod autem non multo post aït Livius, cum Appulis eos in fidem venisse, quibus gentibus nihil ad eam diem cum populo Romano fuerit: id quidem confirmat hujus loci scripturam. Accepto enim beneficio per legatos in Samnium a Romanis missos hanc gratiam retulerunt. Nec celabo lectorem, si cui forte id magis placeat, Albertum Rubenium conjecisse *Poluscani*, quum Πολυσκανῶν Χώραν in Volscis commemoret Dionysius l. 8, [p. 509.] Cluverius 3. Ital. ant. [8. p. 1046.] suspicatur *Fabraterni et Arcani*. J. FR. GRON. *Sidicini et Lucani* Harlej. 2. Hearnii Oxon. L. 1. et edd. ant. pro quo *Frabaterni et Lucani* receperunt Mediol. anni 1495. et 1505. idem in marginem rejecit Ascens. 1513. et 1516. *Fabraterni et Lucani* emendavit Aldus. Et ita praeferunt alii scripti, nisi quod *ex Volscis Fabiterni et Lucani* sit in Lovel. 2. et 3. *ex Volscis Fabaterni et Lucani* in Gaertn. *ex Volscis et Frabaterni et Lucani* in Fragm. Hav. *ex Volscis Frabraternis et Lucanis* in Voss. 2. An itaque Livius dedit *legati ex Volscis Fabraternis et Lucani*? De *Fabrateria*, cujus incolae *Fabraterni* dicti sunt, v. Cluver. 3. Ital. ant. 8. p. 1038.

Orantes, ut in fidem reciperentur] *acciperentur* Harlej. 2. et edd. ante Aldum, qui primus *reciperentur* substituit. Id autem tuentur reliqui omnes codices. Supra c. 4, 9. *Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se ad nos descisse audierunt.* Alibi etiam saepe *recipere* pro simplici capere vel accipere apud Livium obcurrit. 23, 44, 3. *Hoc conloquium abstulit spem Hannibali per proditionem recipiendae Nolae.* 39, 23, 11. *Amynandrum Athamania expulerat, et urbes aliquot receperat.* quibus locis plura notantur.

§. 2. *Fideliter atque obedienter futuros*] *adque obedienter* Flor. eodem errore, quo *at* et *ad* pas-

natu legati, denunciatumque Samnitibus, ut eorum populorum finibus vim abstinerent. valuitque ea legatio, non tam quia pacem volebant Samnites,
4 quam quia nondum parati erant ad bellum. Eodem

sim in libris manu exaratis confunduntur. V. supra ad 6, 24, 8. *ac obedienter* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed v. ad 10, 36, 17. *atque obedientes* Harlej. 1. ut adverbium et adjectivum hic per copulam jungantur, ut supra 2, 30, 12. *Effusi et contemtim pugnam iniere.* V. ad 3, 50, 6. (* 36, 23, 4.) Sed reliqui codd. nihil mutandum evincunt. Paullo ante *ab Samnitium armis* Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Praeterea *se pro imperio* Lovel. 4.

§. 3. *Missi tum ab senatu legati, denunciatumque Samnitibus*] *tunc ab senatu* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 2, 12, 15. *tum a senatu* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *denunciatum quoque* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. eodem errore, quo *hodie quoque*, pro *hodieque*, similiaque hujus generis saepe data sunt a librariis. V. supra ad 5, 27, 1. *denunciatum Samnitibus*, omissa copulante particula *que*, Portug. Haverk. Fragm. Hav. a. m. 2. et Hearnii Ox. N. et B. ut construendum foret *missi denunciatum*. De hoc usu supini v. infra ad 22, 21, 3. Integerrimi tamen codices in vulgatum conspirant: quare nihil mutandum arbitror. Quemadmodum autem hic verbum impersonale *denunciatum* jungitur personali *missi*, ita et infra factum hoc cap. *Pauci in turba fugae extremae, quum in castra ruerent, caesi; primisque tenebris Privernum inde petitum.*

Eorum populorum finibus vim abstinerent] Ita edidit Cl. Jac. Gronovius, eumque secutus Clericus, qui tamen ante omnia se operam daturum promiserat, ut Livius ad J. Fr. Gronovii mentem quam adcuratissime ederetur, idque non infeliciter a se praestitum jactavit. Omnes priores, non modo typis exarati, sed et Msti plerique, praeferunt *ut eorum*, nisi quod τὸ *ut* etiam a m. 1. desit in Fragm. Hav. Voculam igitur perperam ejectam in pristinum locum restitui. Deinde dictio *populorum* omissa erat in Portug. et Haverk.

Non tam quia pacem volebant Samnites, quam quia nondum parati erant] *quod pacem volebant* Lovel. 4. Alibi saepe τῷ *quod* subjungitur *quia*, vel contra τῷ *quia* vox *quod*. V. infra ad 39, 41, 2. Hic tamen nihil mutandum puto ob reliquorum librorum dissensum. Passim autem τὰ *quod* et *quia* a scribis confunduntur. V. ad 38, 36, 4. Praeterea *quia non parati erant* Portug.

§. 4. *Eodem anno Privernas bellum initum*] *Privernans bellum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Privernum* Lovel. 2. Male. V. supra hoc lib. ad c. 1, 3. *Prevernas* Voss. 2. et Gaertn. Tum vocabulum *bellum* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. et Gaertner. Deinde *initium* Florent. et Harlej. 1.

Dux etiam Fundanus fuit, Vitruvius Vaccus] Pal. primo vocatur *Viturius Vacius*. sec. *Victurbius Bacchus*. tertio *Autubrius Vacius*. alias *Vitrubius*. GEBH. *Dux etiam fuit Fundanis* Haverk. Reliqui scripti eam vocum trajectionem probant, sed *Fundanus* servant, quorum fidem secutus sum.

anno Privernas bellum initum: cujus socii Fundani, dux etiam fuit Fundanus, Vitruvius Vaccus; vir non domi solum, sed etiam Romae, clarus. aedes fuere in Palatio ejus, quae Vacci prata, diruto ae-

Ceterum utrumque nomen ducis varie proferunt libri scripti. Et quidem prius effertur vel *Victubrius*, vel *Victurbius*, vel *Vitubrius*, vel *Nitubrius*, vel *Vitrubius*; posterius *Bacius*, *Baccus*, *Bacchus*, *Bactus*, *Bachus*, *Vacius*, *Vaccus*. Apud P. Victor. de region. urb. in reg. x. Palatio memorantur *Prata Bacchii*, *ubi fuerunt aedes Vitruvii Fundani*. Pierius autem ad Virg. Ecl. 3, 90. testatur, ubi hoc loco in vulgatis codicibus scriptum est *Vitrubius Bacchus*, in vetusto codice *Vaccus* per *v* digammon haberi, et inferius *Vacci prata*. Quum autem addat, ab Adamantio observatum esse, frequentissime veteres dixisse *Favium* pro *Fabio*, in ea opinione fuisse videtur, legendum esse *Vitrubius Baccus*: in quam lectionem consentiunt etiam optimi codd. Florent. Voss. 1. Harlej. 1. Lovel. 1. et Klock. neque longe abit Leid. 1. qui habet, transpositis literis, *Vitubrius Baccus*. In scriptis passim obviam esse literarum *B*. et *V*. commutationem, supra vidimus ad 5, 24, 5. Quum autem, *Vitruvius*, non *Vitrubius*, scribendum esse, hodie constet, adeoque optimos codd. immo omnes, quos consului, perperam in ea voce *b* pro *v* dedisse, eo animus inclinat, ut credam, idem etiam in voce sequenti commissum, ac scribendum esse *Vaccus*, quoniam optimi libri mox in *Vacci pratis* literam *V* servant. De eo tamen cum quoquam serram ducere nolim. Mox alio vocabulorum ordine *non solum domi* Leid. 2. et Lovel. 1.

Aedes fuere in Palatio ejus, quae Vacci prata] Hinc Cicero pro domo [38.] *In Vacci pratis domus fuit M. Vacci, quae publicata est et eversa*. SIG. Doujatius legendum conjicit, *aedes fuere in Palatio; ejusque Vacci prata*. Addit duas rationes; primam quod constructio haec, sive ordo verborum, *aedes fuere in Palatio ejus*, haud satis adrideret; secundam quod *ejus* has aedes fuisse ex ante et post dictis intelligatur. Ego nihil mutandum puto. Hoc enim argumento Livius probat, eum clarum Romae exstitisse, quod etiam aedes *ejus* in Palatio fuerint. In lectione vero, quam Doujatius repositam voluit, magis, quam in vulgata, *τὸ ejus* abesse potuit: quum nemo haec legens dubitaturus sit, utrum *Vacci prata* ab *ejus Vacci*, an ab alterius cognominis nomine adpellata sint. Praeterea haud delicati palati esse debet, cui haec orationis compositio placebit: *aedes fuere in Palatio, ejusque Vacci prata adpellata*. Saltem dedisset *aedes fuere in Palatio, ejus quae Vacci prata adpellata*. Sed, ut dixi, vulgatum praefero. Praeterea *qui Vacci prata* Gaertn. *qua Vacri prata* Fragm. Hav. a m. 1. in quo a m. 2. *quae* emendabatur. *quae Bacchi prata* Lovel. 2. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *quae Bacci prata* Portug. *quae vacet prata* Voss. 2. *quae Vacti prata* Leid. 1. et Lovel. 1. *quae Vacti pasta* Klock. Reliqui recte *quae Vacci prata*. V. modo ad verba praecedentia.

Diruto aedificio publicatoque solo, adpellata] Pall. duo *disrupto*. sec. *dirupto*. GEBH. *dirupto* Voss. 1. Lovel. 1. Portug. et Ha-

5 dificio publicatoque solo, adpellata. Adversus hunc, vastantem effuse Setinum Norbanumque et Coranum agrum, L. Papirius profectus, haud procul castris
6 ejus consedit. Vitruvio nec, ut vallo se teneret adversus validiorem hostem, sana constare mens, nec, ut longius a castris dimicaret, animus subpetere. vix tota extra portam castrorum explicata acie, fugam magis retro, quam proelium aut hostem, spectante

verk. V. ad 9, 45, 17. *disrupto* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *disruto* Harlej. 1. *dirutae* Lovel. 4. Praeterea *adpellat* Leid. 1. sed literam ultimam *a* intercepit prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. *adpellatae* Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] quasi vero *quae adpellata* potius cum τῷ *aedes*, quam cum τοῖς *Vacci prata* convenire deberent. Aliter supra locutus est 2, 13, 5. *Agrum dono dedere, quae postea sunt Mucia prata adpellata.* 3, 26, 8. *Quatuor jugerum colebat agrum, quae prata Quinctia vocantur.* Incertus etiam haesisse videri potest librarius Lovel. 2. ideoque dedisse *adpellantur*.

§. 5. *Adversus hunc, vastantem effuse Setinum Norbanumque et Coranum agrum*] *devastantem* Lovel. 2. invitis aliis omnibus. Deinde *Seccin̄* Lovel. 1. *Secinum* Lovel. 2. *Seccininum* Leid. 2. *Sicinum* Portug. *Siccinum* Haverk. *Sentinum* Voss. 2. *tinum* Harlej. 1. ubi prima syllaba intercepta est ab ultima vocis praecedentis. V. ad 5, 19, 4. Tum *Norbanum*, omissa vocula *que*, ed. Parm. anni 1480. Male. V. ad 2, 31, 1. Postea *atque Coranum* Lov. 4. *et Corbanum* Portug. et Haverk. Mox Papirii praenomen *L.* deest in Haverk. Tandem *castris enim consedit*, pro *castris ejus*, Lov. 3.

§. 6. *Vitruvio nec, ut vallo se teneret*] *Victurbio* Portug. et Haverk. *Viterbio* Gaertn. *Vitubrio* Voss. 2. et Lovel. 3. *Vitrubrio* Leid. 2. Reliqui omnes *Vitrubio*. V. supra ad §. 4. Insuper *ut nec vallo se teneret* Lovel. 3.

Sana constare mens] Vet. lib. *sane*. SIG. Apage Sigonii et Pal. sec. *sane*. GEBH. Sigonius cum maculoso suo libro *sane*. Putaverat enim *sana esse*, aut *constare* solum dicendum. Ut 9, [9, 12.] *An si sana mens fuisset.* 39, [34, 7.] *Ut non color, non vultus et constaret.* Seneca epist. 22. *Non animus nobis, non color constat.* Sed vulgatum, quod nusquam non nobis recurrit, firmat Plautus Trinummo [2, 4, 53.]

Satin' tu sanus mentis aut animi tui,
Qui conditionem hanc repudies?

Ovidius 8. Met. [35.]

Vix sua, vix sanae virgo Niseïa compos
Mentis erat.

Et Cicero, qui Philipp. 2, [28.] *Nec vero te unquam, neque vigilantem, neque in somnis, credo mente posse consistere.* idem 1. in Verr. [8.] *Religiones vero caerimoniaeque omnium sacrorum fanorumque violatae consistere ejus animum sine*

ctante milite, sine consilio, sine audacia depugnat: et ut levi momento nec ambigue est victus; ita, 8
brevitate ipsa loci facilique receptu in tam propinqua castra, haud aegre militem a multa caede est tutatus: nec fere quisquam in ipso certamine, pau- 9
ci in turba fugae extremae, quum in castra ruerent, caesi; primisque tenebris Privernum inde petitum agmine trepido, ut muris potius, quam vallo, sese tutarentur. A Priverno Plautius alter consul, per-

furore atque amentia non sinunt. J. FR. GRON. *sane* ex meis etiam Portug. Gaertn. et Haverk. quod recte viri docti rejecerunt. *sanus animus* memoratur infra hoc libro c. 27, 9. *Tumultuque etiam sanos consternante animos decernitur.* ubi v. quae notantur. Ceterum quemadmodum hoc loco non simpliciter *mens constare*, sed *mens sana constare* dicitur, ita etiam aliquis dicitur *consistere mente quieta* apud Cic. 2. de Divin. cap. ult. *Ut numquam liceat quieta mente consistere.* Insuper *constaret*, et mox *suppeteret*, habent Florent. Voss. 2. et Lovel. 3. sed in priori libro utroque loco postremum *t* postea fuit erasum. *suppetebat* Lovel. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. Praeterea *longius castris*, pro *a castris*, Harlej. 1.

§. 7. *Fugam magis retro, quam proelium aut hostem, exspectante milite*] *spectante milite* legi debet. GELEN. *ut fugam magis* Gaertn. *aut fugam magis* Portug. Deinde *hostem spectate milites* Leid. 1. *hostem exspectare milicie* Lovel. 2. *hostem exspectate militiae* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *hostem exspectante milite* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. duo, Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et edd. Mediol. anni 1480. Tarvis. duae, indeque reliquae usque ad Froben. qui anno 1535. Gelenii emendationem recepit. Gelenio autem ex scriptis favent Florent. et Lovel. 4. et ex editionibus antiquioribus, quas vidi, Rom. anni 1472. et Parm. Sollemne fuit librariis, ut voces *spectare* et *exspectare* inter se confundant. V. supra ad 6, 33, 1. [*proelium haud hostes exspectante* Veith.]

§. 8. *Et ut levi momento*] *et in levi momento* Lovel. 2. *ut et levi momento* Lovel. 4. Mox *facilique recepta*, pro *receptu*, Gaertn.

§. 9. *Nec fere quisquam in ipso certamine*] *nec ferre* Leid. 1. *nec ferret* Harlej. 1. *nec ferme* Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. V. infra ad 37, 38, 5. Mox *in castra reverterent*, pro *ruerent*, Fragm. Hav. a m. 1. Verum hoc verbum, tantum in perfecto, forma activa apud Livium aliosque efferri solet. V. ad 6, 29, 8.

Privernum inde petitum] *petitur* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *vallo* deficit in Voss. 2. Deinde *se tutarentur*, pro *sese*, legunt Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Gaertn.

A Priverno Plautius, alter consul] Praepositionem *A* non agnoscit Oxon. L. 1. apud Hearnium.

vastatis passim agris praedaque abacta, in agrum
10 Fundanum exercitum inducit. Ingredienti fines senatus Fundanorum obcurrit; *negant, se pro Vitruvio sectamque ejus secutis precatum venisse, sed pro Fundano populo; quem extra culpam belli esse, ipsum Vitru-*

sed vocem *alter* omittit Lovel. 4. Mox *prevastatis* est in Fragm. Hav. Passim *prae* et *per* in verbis compositis commutantur. V. ad 9, 10, 7. Praeterea *praedaque adacta*, pro *abacta*, Gaertn. quomodo et alibi scribae aberrarunt. V. quae notavi ad Silii 11, 14.

In agrum Fundanum exercitum inducit] *exercitum ducit* Lovel. 4. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. C. Sed nihil mutandum. V. ad 40, 25, 1. Et solet Livius verbo cum praepositione *in* composito eamdem in regimine addere. V. ad praefat. §. 11. Hic vero prima syllaba vocis *inducit* intercidit ob similitudinem ductuum literae finalis vocis praecedentis. V. supra ad 5, 27, 6.

§. 10. *Senatus Fundanorum obcurrit; negant, se pro Vitruvio sectamque ejus*] *negavit* Fragm. Hav. a m. 1. *negat* Hearnii Oxon. B. Displicuit, credo, librariis, vocem *senatus* conlectivorum more cum verbo plurali construi; quod tamen apud Livium admodum frequens est. V. supra ad 4, 58, 4. Tum *Victurbio* Portug. et Haverk. *Victurio* Klock. *Viturbio* Lovel. 3. *Vitrubio* reliqui omnes. V. ad §. 4. Deinde *sectamque et* Harlej. 1.

Quem extra culpam belli esse, ipsum Vitruvium indicasse] Scio illud 9, [34, 9.] *Violentos illos censores, C. Furium et M. Geganium, qui, quid iste magistratus in republica male facere posset, indicarunt.* Hic tamen vereor, ne scripserit Livius *judicasse*. Sic enim dicuntur eleganter, qui facto aliquo suo praejudicium de re faciunt, et ex eo aliis dant aestimandi copiam. Cic. 15. Famil. ep. 1. *Et quod genus hoc militum sit, judicavit vir fortissimus M. Bibulus in Asia, qui, quum ei permisissetis, delectum habere noluerit.* Pro Quinctio [8.] *Clamabat porro ipse Quinctius, sese idcirco nolle satisdare, ne videretur judicasse, bona sua ex edicto possessa esse.* Et sic *statuere* in eadem oratione [c. 24.] *Quid si tu ipse, Sex. Naevi, statuisti, bona P. Quinctii ex edicto possessa non esse? opinor, tuum testimonium, quod in aliena re leve esset, id in tua, quoniam contra te est, gravissimum debet esse. Emisti bona Sex. Alpheni, L. Sulla dictatore vendente: socium tibi in hujus bonis edidisti Quinctium.* Suspicor ita fuisse etiam 28, 19, 6. *Ipsos claudendis portis judicasse Hispanos, quid, ut timerent, meriti essent.* Et apud auctorem de bello Alexandrino 54. *Secundani veriti, ne soli relinquerentur, atque ex eo, quod sensissent, judicaretur, secuti sunt factum superiorum.* Noster 9, [9, 8.] in verbis Postumii. *Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt, quibus non satis fuit consules spondere,* etc. Hic autem, ut conjeceram, Helm. et duo Vossiani. J. FR. GRON. *judicasse* praeter codices Gronovio memoratos praeferunt etiam Leid. duo, Lovel. 3. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Froben. anni 1535. eamque secutae aliae usque ad Basil. anni 1555. et Sigonianam primam, ubi iterum *indicasse* receptum est. Potuerunt autem ver-

vium judicasse, quum receptaculum fugae Privernum habuerit, non patriam Fundos. Priverni igitur hostes po- 11
puli Romani quaerendos persequendosque esse, qui simul a Fundanis ac Romanis, utriusque patriae inmemores, defecerint. Fundanis pacem esse, et animos Romanos, et

ba *indicare* et *indicare* ob literarum similitudinem nullo negotio a minus advertente scriba confundi. Exempla v. ad Epit. Liv. 63. Praeterea *ipse Vitrubius indicasset* Lovel. 1. *Victurbium* Haverk. *Viturbium* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Gaertn. *Vitrubium* reliqui. V. ad §. 4.

Quum receptaculum fugae Privernum habuerit, non patriam Fundanos] Hoc recte emendarunt alii, *Fundos* legentes, ut est in vetustioribus codicibus. Est enim *Fundanus* denominativum a *Fundis*, ut *Faliscus* a *Faleriis*. GLAR. *receptaculum fugae primum habuerit* Gaertn. *Privernium habuerit* Fragm. Hav. *Privernum habuit* Portug. V. ad 40, 14, 11. *Fundanos*, quod recte Glareanus rejecit, superest tamen in Florent. Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 3. Harlej. utroque, et Fragm. Hav. Vox tota deest in Lovel. 4. Alii codd. servant *Fundos*, quod primum comparuit in ed. Mediol. anni 1505. Inde vero in margine Ascens. anni 1513. mox in contextu Mogunt. Colon. anni 1525. et deinde in ceteris.

§. 11. *Priverni igitur hostes populi Romani*] *Privernos* Portug. et Haverk. *Privernates* Lovel. 2. Mox *persequendos*, pro *persequendosque*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. Hinc *atque Romanis* Fragm. Hav. Tum *fecerint* Lovel. 3. *defecerunt* Voss. 2. Harlej. 2. et editiones Frobeniana anni 1535. antiquiores.

Fundanis pacem esse, et animos Romanos] Vet. lib. *Fundis*, quod placet. dixit enim *Priverni hostes esse*. SIG. Illud *pacem* nihil est. Lege *Fundanis autem esse et* (sine interpunctione omni) *et gratam*. Prius illud *et* more solenni *παρέλκον* est, et figuram facit. T. FABER. Quamvis *Priverni* praecesserit, optime tamen *Fundanis* subjungere potuit Livius, ut hac varietate orationem distingueret: qua ratione etiam dixit Sallust. in Jug. 19. *Magna pars Gaetulorum et Numidia*, non *Numidae*. Ubi v. Cortium. Non male tamen *Fundis* probavit Sigonius. Eam enim lectionem tuentur Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. Klockian. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et ed. Mediol. anni 1505. pro quo *Fundisque* legit Portug. *pacem* vero, quod nihil esse judicat Faber, superest in omnibus scriptis, nisi quod *parcem* sit in Voss. 1. *parcere* in Leid. 2. Neque video caussam, ob quam illud *pacem* rejiciendum sit. Praeterea *et anus Romanus* Gaertner. *et amicos Romanos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. quod probari nequit. Quemadmodum enim *hostis Romanus* non intelligitur de eo, qui hostilem animum in Romanos gerit, sed de ipsis Romanis, qui alii populo vel homini hostes sunt; v. Gronov. ad 1, 26, 4. ita etiam *amicus Romanus* non is dicitur, qui amicitiam colit cum Romanis, sed ipse populus Romanus, qui alium amicitia complectitur. Si itaque *amicos*, pro *animos*, tot codicum auctoritate recipiendum sit, vel etiam cum Voss. 2. et Lo-

12 *gratam memoriam acceptae civitatis. Orare se consulem, ut bellum ab innoxio populo abstineat: agros, urbem, corpora ipsorum, conjugumque, ac liberorum suorum,*
13 *in potestate populi Romani esse, futuraque.* Conlaudatis Fundanis, consul, literisque Romam missis, in officio Fundanos esse, ad Privernum flexit iter. Prius animadversum in eos, qui capita conjurationis fue-
14 rant, a consule scribit Claudius: ad trecentos quinquaginta ex conjuratis vinctos Romam missos; eam-

vel. 3. vox sequens *Romanos* deleri, vel in *Romanis* mutari debet; ut illud *Romanos* natum sit ex compendio *Rom.* vel *Ro.* De locutione autem *amicus Romanis* v. ad 39, 47, 10. Si *Fundis* legimus, magis *amicos Romanis*; si vero *Fundanis* servamus, *animos Romanos* magis convenire videtur. *amicus* et *animus* etiam alibi commutantur. V. ad 9, 6, 8.

§. 12. *Orare se consulem, ut bellum ab innoxio populo abstineat*] *abstineant* Florent. a m. 2. Verum ita dicendum fuisset *Orare se consules*, ut praefert Fragm. Hav. Sed non ambo consules exercitum in agrum Fundanum induxerunt, at solus tantum Plautius alter eorum.

Conjugumque, ac liberorum suorum, in potestate populi Romani esse, futuraque] Pall. tres, ut et Camp. ed. *esse futura. Ob quae collaudatis Fundanis consul.* GEBH. *conjugiumque* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed usu obtinuit, ut genitivus pluralis τοῦ *conjux* efferatur *conjugum*, ad differentiam vocis *conjugium*. V. Voss. 4. Gramm. 14. *conjugum ac liberorum* Gaertner. Male. V. ad 2, 31, 1. Deinde τὰ *in potestate* desunt in Fragm. Hav. a m. 1. τὸ *Romani* in Voss. 2. et Lovel. 3. Insuper *esse futura. Ob quae collaudatis Fundanis* Voss. 2. Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] *esse futura* 3. *Ob quae collaudatis Fundanis* Fragm. Hav. *esse futuraque. Ob quae collaudatis Fundanis* Voss. 1. in margine, Leid. 2. a m. 2. Lovel. 3. Hearnii Oxon. N. et ed. Parm. *esse futura. Ob quae*, duabus proximis vocibus neglectis, Lovel. 1. a m. 1. Sed optimi codd. in vulgatum conspirant. Illa *Ob quae* nata sunt ex interpolatione eorum, qui sine his Livii orationem male cohaerere existimabant.

§. 13. *Conlaudatis Fundanis, consul, literisque Romam missis*] *literis Romam missis* Lovel. 1. Voss. 1. Leid. 2. et Portug.

Ad Privernum flexit iter] Vox *iter* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Quomodo supra locutus est Livius 3, 8, 6. *Vastavere agros Praenestinum Gabinumque: ex Gabino in Tusculanos flexere colles.* (* 28, 16, 3.) Aliis tamen eam servantibus, ego nihil muto. Infra 35, 31, 3. *Demetriadem iter flexere.* ubi v. J. Fr. Gronovium, et Cl. Jac. Gronovium ad 29, 33, 8. Mox *ab consule* Portug. Gaertn. et Haverk. *ad consules* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 14. *Ad trecentos quinquaginta*

que deditionem ab senatu non acceptam: quod egentium atque humilium poena defungi velle Fundanum populum censuerint.

XX. Privernum duobus consularibus exercitibus 1
quum obsideretur, alter consul comitiorum caussa
Romam revocatus. Carceres eo anno in circo pri- 2
mum statuti. Nondum perfunctos cura Privernatis
belli tumultus Gallici fama atrox invasit, haud ferme
umquam neglecta Patribus. Extemplo igitur consules 3

ex conjuratis vinctos Romam missos] *ad trecentos quinque conjuratos vinctos* Hearnii Oxon. C. *a CCC. L. ex conjuratis vinctos* Lovel. 1. a m. 1. unde emendandum esse conjici posset *IↃCCCL ex conjuratis vinctos*. Alibi enim nota numeri quingenarii et litera *a* in Mstis commutantur. V. ad 10, 29, 17. Quum tamen in eodem cod. a m. 2. emendetur *ad CCCL.* eamque lectionem reliqui codd. servent, receptae scripturae controversiam non movendam esse censeo. Praeterea *victos* Leid. 1. V. ad Liv. 30, 12, 7. Mox *eam deditionem* Portug. tum *a senatu* Gaertn. et edd. vett. Denique τὸ *non* deficit in Lovel. 1.

Egentium atque humilium poena defungi velle Fundanum populum censuerint] *ac humilium* Lovel. 2. Quod cur Livii non sit, infra dicam ad 10, 36, 17. Hinc *populum* exsulat a Florent. et Lovel. 4. Deinde *censuerunt* Lovel. 4. et Harlej. 2. *censuerant* Portug. et Haverk.

§. 1. *Comitiorum caussa Romam revocatus*] *comitiorum tam Romam revocatus* Voss. 2. et Lovel. 3. V. supra hoc lib. ad c. 14, 1. *revocatis* Leid. 2.

§. 2. *Carceres eo anno in circo primum statuti*] Varro 4. de lingua Lat. [p. 37.] *In Circo primo, unde mittuntur equi, Carceres dicuntur, dicti quod coërcentur equi, ne inde exeant ante, quam magistratus misit.* SIG. *Circenses*, pro *Carceres*, Lovel. 2.

§. 3. *L. Aemilius Mamercus et Cn. Plautius*] Scribe *L. Aemilius Mamercinus et C. Plautius*. De *Mamercino* testantur et vetera, et Capitolina monumenta. De *C. Plautio* triumphus ejus Capitolinus, in quo ipse ita describitur. *C. PLAVTIVS. P. F. P. N. DECIANVS.* Sunt enim multi per haec tempora illustres Plautii, sed diversis cognominibus praediti, *Proculo*, *Hypsaeo*, *Vennone*, *Venoce*, *Deciano*. Hunc tamen adoptionis cognomine uti censeo, non familiae. SIG. Prioris consulis praenomen *L.* omissum est in Leid. 2. Ejusdem cognomen *Mamercius* scribitur in Harlej. 1. *Mamertinus* in Voss. 2. Lovel. 1. 2. et Haverk. *Mamercinus* in Flor. Voss. 1. Leid. 1. Port. a m. 1. Klock. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. *Mamercus* vero, quod editi ante Sigonium exhibent, apud me tantum superest in Leid. 2. Harlej. 2. et Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 12, 4. Ex fastis vero Capit. triumphal. constat, hunc secundum Aemilii consulatum esse. Iterum igitur Livius iterati honoris

novi, L. Aemilius Mamercinus et C. Plautius,; eo ipso die, Kalendis Quinctilibus, quo magistratum inierunt, comparare inter se provincias jussi; et Mamercinus, cui Gallicum bellum evenerat, scribe-
4 re exercitum sine ulla vacationis venia. quin opificum quoque vulgus et sellularii, minime militiae idoneum genus, exciti dicuntur: Vejosque ingens

notam omisit. V. ad 2, 16, 7. Primus autem consulatus memoratur supra hoc l. 8, 1, 1. Hic itaque locus junctis fastis triumph. docet, errare ibi codd. qui eum *T.* vel *Titum Aemilium* vocant. Deinde particulam copulantem *et* omittit Lovel. 2. eamdem cum vocibus duabus sequentibus neglegebat Fragm. Hav. a m. 1. sed solum alterius consulis praenomen Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Sed *Caji* praenomen recte ei tribuunt Voss. 1. Lovel. 4. Harlej. 2. Klock. Fragm. Hav. a m. 2. et edd. Tarvis. utraque, Venet. anni 1495. et 1506. cum Ascens. anni 1516. ac quaedam aliae. Paullo ante *Exemplo* Flor. V. ad 34, 33, 8.

Eo ipso die, Kalendis Quinctilibus, quo magistratus inierunt] Non displicet *magistratum*, quod ex Sigonio et scriptis quibusdam adnotat Hearnius. Nam ita fere solet Livius. 24, 10, 1. *Quo die magistratum inierunt consules, senatus in Capitolio est habitus.* Adde 33, 43, 1. et 41, 8, 4. Indicat hic Livius caussam festinati decreti senatus de provinciis, nempe terrorem tumultus Gallici: nam alioqui deliberatio de provinciis saepe differebatur. DUK. *eo ipse die* Harlej. 1. et Fragm. Hav. Vox *die* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *X. Kal. Quintil.* Hearnii Oxon. L. 2. At, si vera sunt, quae notat Dodwell. in notis ad Chronol. Graeco-Rom. subjunctam Dion. Halic. ad ann. ante natum Chr. cccxxx. receptum non fuisse, ut consules aliis diebus, quam Kalendis mensium vel Idibus magistratum inirent, patet, lectionem illam falsam, ac vulgatum servandum esse: siquidem non addatur, hos consules extraordinario die honorem occepisse, quod ceteroquin alibi Livius notare solitus est. *Klis Quinctilib. quae nunc Juliae sunt* Lovel. 4. Sed quatuor postrema verba ex glossa marginali in contextum inrepsisse videntur. Eadem tamen non tantum supersunt etiam in Florent. sed insuper adduntur haec sequentia. *Consules magistratum inisse: adversus tumultus Gallici famam tanta cura exercitum esse conscriptum, ut opifices etiam et sellularii centuriarentur.* quae omnia ex lemmate marginali in contextum admissa sunt. Hunc autem errorem etiam multis aliis locis in Mstis obcurrere, supra dictum est ad 7, 40, 4. Deinde *magistratum inierunt* Florent. Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2, 3. 4. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. quorum fide id recepi. Passim Livius ita loqui solet. Supra 3, 55, 1. *Consules creati, qui extemplo magistratum occeperunt.* 4, 37, 3. *Consules ii, quos diximus, Idibus Decembribus magistratum occepere.* 5, 9, 1. *Novos tribunos mili-*

exercitus contractus, ut inde obviam Gallis iretur.
longius discedi, ne alio itinere hostis falleret ad 5
urbem incedens, non placuit. Paucos deinde post
dies, satis explorata temporis ejus quiete, a Gallis
Privernum omnis conversa vis. Duplex inde fama 6
est: alii vi captam urbem, Vitruviumque vivum in
potestatem venisse: alii, priusquam ultima adhibe-

tum creandos esse, qui Kalendis Octobribus magistratum occiperent. et mox: *Comitia tribunorum militum habuere, qui Kalendis Octobribus magistratum occiperent.* c. 32, 1. *Kalendis Quinctilibus magistratum accepere.* 6, 5, 7. *Hi ex interregno magistratum occepere.* 7, 17, 13. *Duo patricii consules creati sunt* etc. *eodemque die magistratum inierunt.* c. 25, 1. *Priusquam inirent novi consules magistratum.* 26, 1, 1. *Consules quum Idibus Martiis magistratum iniissent.* 27, 7, 7. *Idibus Martiis, quo die magistratum inierunt, Italia ambobus* consulibus *provincia decreta.* 31, 50, 6. *Aediles curules creati sunt forte ambo, qui statim occipere magistratum non possent.* Mox *comparari*, pro *comparare*, Portug. a m. 1. et Haverk.

Et Mamercinus, cui Gallicum bellum evenerat] V. Gronov. 1. Obs. 10. DUK. Vocula *et* non adparet in Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Fragm. Hav. et edd. Tarvis. utraque, aliisque ante Aldum. Deinde *Mamertinus* Voss. 2. Lovel. 1. 2. et Haverk. *Mamercius* Harlej. 1. *Mamercus* Leid. 1. Harlej. 2. Portug. et Gaertn. Alii omnes recte *Mamercinus* praeferunt. V. modo hoc ipso §. Tum *bellum Gallicum* Portug. et Haverk. Mox *vocationis*, pro *vacationis*, Florent. Harlej. 1. et ed. Parm. V. ad 5, 8, 2.

§. 4. *Sellularii, minime militiae idoneum genus*] *fesulani* Voss. 2. et Lovel. 3. *suessellarii* Portug. *sessularii* Leid. 2. Gaertn. et Haverk. *sellarus* Florent. Tum *numine militiae* Lovel. 3. *numen militiae* Gaertn. Mox etiam *exerciti*, pro *exciti*, ed. Parm. V. ad 10, 33, 1.

Vejosque ingens exercitus contractus, ut inde] *Vejos quoque* Hearnii Oxon. B. V. ad 5, 27, 1. *Vejosque ingentes* Harlej. 2. Tum *exercitus cētus* Lovel. 1. *exercitus ductus* Lovel. 4. Male. Supra 2, 23, 12. *Pauci admodum Patrum, quos casus obtulerat, contracti ad consules.* 27, 41, 1. *Undique contracto exercitu, in Lucanos ad Grumentum venit.* Hinc *et inde* Haverk.

§. 5. *Longius discedi, ne alio itinere hostis falleret ad urbem incedens*] *discendi* Lovel. 1. Pari modo librarii *discedere* et *descendere* commutarunt. V. ad 9, 14, 7. Deinde *incendens* Flor. et Leid. 1. V. ad 4, 38, 4. 9, 23, 13. et 10, 12, 7. ita *incensurum* et *incessurum* commutantur infra 9, 9, 6. *succedere* et *succendere.* V. ad 9, 27, 10.

Explorata temporis ejus quiete, a Gallis Privernum omnis conversa vis] *temporis ipsius quiete* Haverk. Deinde *ab Gallis* Portug. et Haverk. Tum *in Privernum* Lovel. 2. Denique *omnis vis conversa* Leid. 2.

§. 6. *Vitruviumque vivum in potestatem venisse*] Pall. omnes et princeps ed. *in potestate venisse.* Indicare memini superius. Sic

retur vis, ipsos se in deditionem consulis caduceum praeferentes permisisse, auctores sunt, Vitru-
7 viumque ab suis traditum. Senatus, de Vitruvio Privernatibusque consultus, consulem Plautium, dirutis Priverni muris, praesidioque valido inposito,

infra c. 24. e Pal. sec. *Regem aut vivum aut mortuum in potestate dedisse*, c. 26. *Ab sociis in urbe receptis*. GEBH. *in potestate venisse* etiam Voss. 2. Leid. 1. Harlej. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Eadem ratione *in conspectu venire* obferunt plurimi scripti et vetustiores typis excusi 7, 40, 1. Ceterum *Victrubiumque* Portug. a m. 1. *Victurbiumque* a m. 2. ut et Haverk. *Viturbiumque* Gaertn. *Vitrubiumque* reliqui. Et ita fere omnes iidem infra ter hoc cap. exhibent. V. supra ad cap. praec. §. 4. Tum *vinum* Lovel. 3. *victum* Lovel. 4. a m. 1. Pariter *vivere* et *vincere* in Mstis commutare consueverunt librarii. V. viros doctos ad Ovidii 15. Met. 401. et Broekhus. ad Prop. 4. El. 1, 54.

Ipsos se in deditionem consulis caduceum praeferentes permisisse] Malim *in ditionem*, id est, potestatem. Solent enim haec duo vocabula saepe confundi. Cicero pro Fontejo [14.] *Videtis positum in vestra fide ac potestate: atque ita ut commissus sit fidei, permissus potestati.* Caesar 2. Gall. [3.] *Se suaque omnia in fidem atque potestatem populi Romani permittere.* J. FR. GRON. *Permittere se in deditionem alicujus* nusquam legi puto; *in ditionem* plus semel dicit Curtius. *ditio* et *deditio* saepe permutari, alibi ad Livium ostendit Gronovius. In Justino quoque 25, 3. *Atque ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem accipit*, idem emendat *in ditionem*. Hoc probat Graevius. Mihi ampliandum videtur. DUK. *in deditione* Klock. *in deditionem* Lovel. 1. *in ditionem*, ut Gronovius conjicit, praeferunt Leid. 1. et Harlej. 1. Ita *in ditionem permittere* infra est 40, 49, 4. *In ditionem se suaque omnia Romanis permiserunt.* Solent autem librarii haec vocabula commutare. V. ad 26, 21, 17. Doujatius tamen, caussatus, qui se dedebant, non in ditionem consulis, sed populi Romani venisse, legendum censet, *se in deditionem consuli permisisse*. Et sane *in ditionem populi Romani redire*, *in fidem consulis ditionemque populi Romani se tradere*, *in fidem ditionemque populi Romani accipere*, *in ditionem populi Romani venire* Livius dixit 28, 11, 15. 37, 45, 3. 38, 31, 6. et 45, 1, 9. Illud itaque *consulis*, pro *consuli*, natum erit ex non intellecto compendio *cons.* vel *cos.* V. ad 10, 10, 2. Ceterum lectio, quae nunc vulgo circumfertur, debetur Frobenii editioni anni 1531. Priores enim omnes praeferunt *ipsum se in deditionem consulis caduceum praeferentis*. Neque aliter est in Voss. 1. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. *ipsum se in deditionem consulis caduceum praeferentem* exstat in Voss. 2. et Portug. *ipsum se in deditionem consulis caduceum praeferentes* in Florent. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensibus; nisi quod quidam in voce *deditionem*, ut notavi, varient. Praeterea *praemisisse* Voss. 1. Lovel. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Alibi ita saepe errarunt scribae. V. ad 3, 61, 9. c. 70, 9. et infra 9, 43, 7. Mox verba *Vitruviumque ab suis*

ad triumphum arcessit; Vitruvium in carcerem adservari jussit, quoad consul redisset; tum verberatum necari. aedes ejus, quae essent in Palatio, di- 8
ruendas, bona Semoni Sanco censuerunt consecranda: quodque aeris ex eis redactum est, ex eo

traditum non exstant in Lovel. 4. sed sola particula *que* exsulat a Voss. 2. *a suis* legunt Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn.

§. 7. *Dirutis Priverni muris*] Pass. duo meliores *minis*. An *minae* hic, quae Maroni 4. Aen. [88.]

— — *pendent opera interrupta, minaeque*
Murorum ingentes, aequataque machina coelo.

GEBH. *minis* etiam Lovel. 3. quod unice erranti librario tribuendum est, qui literas *ur* et *in*, iisdem calami ductibus constantes, perperam commutarunt. Hac eadem caussa factum esse, ut *turbes*, pro *tingas*, scriptum sit apud Statium, existimat Markland. ad ejus 1. sylv. 3, 163. Praeterea *diruptis* Voss. 1. Lovel. 1. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 9, 45, 17. *direptis* Leid. 2. V. ad Epit. Liv. 79. Quin et ordine alio *Priverni diruptis*, vel *direptis*, *muris* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Paullo ante *de Vitruvio Privernatibus consultis* Portug. *de Vitruvio Privernatibus consultus* Haverk. *de Vitruvio Privernatibusque consultis* ed. Parm.

§. 8. *Bona Semoni Jano censuerunt consecranda*] Quamvis idem sit *Sangus* Sabinis, qui Romanis *Janus*, nihil tamen erat necessum, hic pro *Sango Janum* supponere, reclamantibus antiquae scripturae codicibus. GELEN. Haec lectio placet, quasi dicat *Jano semihomini*, ut quidam interpretantur. Heros enim erat dimidiatus homo, dimidiatus Deus. Quidam tamen editis exemplaribus *Semonilano* legunt, sed librariorum errore, ut puto, vicinitate *i* et *l*. Quidam *Semoni Sango* legunt, qui idem *Sanctus*, ut diximus in Dionysium. GLAR. *bona Semonilano*, ut in quibusdam editionibus legi Glareanus auctor est, praefert etiam Harlej. 2. *bona Semoni Jano* Lovel. 4. et ed. Mediol. anni 1505. aliaeque. *bona Seniojano* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *bona sermonis Ango censuerunt consecranda* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *bona sermone Jano censuerunt confiscandas* Lovel. 2. *bona semini sano censuerunt consecranda* Harlej. 1. *bona Simonis Sango censuerunt consecrandas* Fragm. Hav. a m. 1. *bona ejus Summani fano censuerunt consecrandas* a m. 2. *bona ejus Sūmā fano censuerunt consecranda* Gaertn. *bona Semoni Sango censuerunt consecranda* Florent. et Klock. *bona ejus Semoni Sango censuerunt consecranda* Portug. Vox *bona* deest in ceteris codd. qui tamen et ipsi reliqua verba varie exhibent. Nam *Sermoni Sango censuerunt consecrandas* est in Voss. 2. ut nempe referatur ad praecedens *aedes*. *sermone sano censuerant consecranda* in Lovel. 3. *sermoni sano censuerunt consecranda* in Leid. 1. *Samonisano Sangio censuerunt consecranda* in Haverk. *Simoni Jano*, monente Hearnio, probat Rhodig. 2. Antiq. Lect. 3. carpens illos, qui *Sabino Sango* substituerunt. Sed *Semoni Sanco* legendum, eumdemque esse, qui aliis nominibus *Dius Fidius* et *Hercules Sabinus* vocatur, docuit Jos. Castalio Dec. 3. Observ. 10. ut idem observat Hearnius. Et ita J. Fr. Gronovius edidit anno

aenei orbes facti, positi in sacello Sanci versus
9 aedem Quirini. De senatu Privernate ita decretum,
ut, qui senator Priverni post defectionem ab Romanis mansisset, trans Tiberim lege eadem, qua
10 Veliterni, habitaret. His ita decretis, usque ad
triumphum Plautii silentium de Privernatibus fuit: post triumphum consul, necato Vitruvio sociisque ejus noxae, apud satiatos jam suppliciis nocentium
11 tutam mentionem de Privernatibus ratus; *Quoniam*

1665. *Sancum* potius, quam *Sangum*, scribendum esse, docuerunt viri docti, quos laudavi ad Silii 8, 422. V. etiam infra ad 41, 13, 1. Paullo ante *in Plaucio*, pro *in Palatio*, habet Haverk. *in Pallantio* Portug.

Quodque aeris ex eis redactum est, ex eo aenei orbes facti] *quod aeris* Haverk. *quodque agri* Leid. 2. *quodque agris* Portug. Tum *redactum esset* Lovel. 4. Deinde *ahenei orbes* edd. Mediolanenses, Tarvisinae, Venetae, Ascensianae, et quaedam aliae, pro quo *aenei* recte Aldus substituit. Neque aliter est in scriptis, nisi quod *aenei urbes* habeat Haverk. V. ad 5, 19, 11. *Aheneus* et *aëneus* poëtarum potius, quam aliorum scriptorum, propria vox esse dicitur.

Positi in sacello Sanci, versus aedem Quirini] Vet. lib. *adversus aedem*. SIG. Pall. duo *positi in sacello Sangi adversum aedem*. sec. vero *positique in sacello Sangi adversus aedem*. GEBH. *positique* Lov. 2. Port. Gaertn. et Haverk. Tum *in sacellos Angui* Voss. 1. *in sacellos Angi* Lov. 1. *in sacello Angri* Leid. 2. *in sacello Angui* Fragm. Hav. a m. 1. in quo postremam vocem manus altera erasit. *in sacello sanus* Leid. 1. Harlej. 1. et Gaertn. *in sacello sani. s.* Lovel. 3. *in sacello sunt* Lovel. 2. [Veith.] *in sacello Jani* Lovel. 4. *in sacello Sangus* Klock. *in sacello Sangis* Voss. 2. *in sacello Sangi* Florent. Portug. et Haverk. *in sacello Semoniliani* Harlej. 2. Editi antt. partim *in sacello Senionisangui*, vel *Senionisangi*, partim *in sacello Semonilani* dederunt: pro quo iterum J. Fr. Gronovius *in sacello Sanci* substituit. V. supra hoc §. Praeterea *adversus aedem* non tantum Voss. duo, Leid. duo, Lov. quatuor, Harlej. 2. Port. Klock. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] sed et omnes edd. usque ad Froben. qui anno 1535. *versus* in contextum recepit, consentiente solo Flor. quae etiam vera lectio esse videtur. Nam *versus aedem* hic notat, aeneos istos orbes positos esse eo latere sacelli istius Dei, ex qua parte aedes Quirini erat, quemadmodum in simili re locutus est Livius 7, 3, 5. *Fixa fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervae templum est.*

§. 9. *Ut, qui senator Priverni post defectionem ab Romanis mansisset, trans Tiberim lege eadem, qua Veliterni, habitaret*] *ut senatus Priverni post defectionem ab Romanis trans Tiberim* etc. *habitaret* Lovel. 2. *ut, qui senator prius in defectione a Romanis mansisset* Leid. 2. *ut, qui senator Priverni defectione a Romanis mansisset* Lovel. 1. *a Ro-*

auctores defectionis, inquit, *meritas poenas et ab Diis*
inmortalibus et a vobis habent, Patres conscripti, quid
placet de innoxia multitudine fieri? Equidem, etsi meae 12
partes exquirendae magis sententiae, quam dandae sunt;
tamen, quum videam, Privernates vicinos Samnitibus
esse, unde nunc nobis incertissima pax est; quam mini-
mum irarum inter nos illosque relinqui velim.

XXI. Quum ipsa per se res anceps esset, prout 1
cujusque ingenium erat, atrocius mitiusve suaden-

manis mansisset etiam Gaertn. Voss. 1. et Lovel. 4. Sed *mansisset* exsulat etiam a Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *eadem lege, qua Veliterni* Voss. 1. Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. neque aliter edd. ante Frobenianam anni 1535. *legem eadem, qua Veliterni* Leid. 1. *lege eadem, que Veliterni* Fragm. Hav. a m. 1. Tum *habitarent* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *haberet* Leid. 2.

§. 10. *His ita decretis, usque ad triumphum Plautii silentium de Privernatibus fuit*] Prior vox deerat in Fragm. Hav. a m. 1. *His ita dictis* habet Haverk. Deinde *usque* et *silentium* deficiunt in Leid. 2.

Post triumphum consul, necato Vitruvio] *postquam triumphum consul* Voss. 1. *postquam retriumphum consul* Lovel. 1. *post quem triumphum consul* Leid. 2. *post triumphum consulis* Portug. V. ad 10, 10, 2. Mox *nascentium*, pro *nocentium*, Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. et *de Privernatibus mentionem*, trajectis vocabulis, Lovel. 4. *mensionem* Leid. 2.

§. 11. *Et ab Diis inmortalibus et a vobis*] *et ab si Diis* Harlej. 1. *et a Diis* Gaertner. Tum *et a nobis* Lovel. 2. V. ad 34, 2, 2. Paullo ante *defectionis auctores* alio ordine Harlej. 2. Gaertn. et excusi usque ad Froben. qui anno 1535. primus mutavit. In verbis sequentibus *quod placet*, pro *quid*, Voss. 2.

§. 12. *Equidem, etsi meae partes exquirendae magis sententiae, quam dandae sunt*] *Et quidem* Gaertn. V. ad 5, 54, 3. Tum *etsi* deficit in Lovel. 1. *etsi mea parte exquirendae magis sententiae* habent Voss. 2. et Lovel. 3. *etsi meae partis exquirendae* Lovel. 2. *meae partes exequendae* Haverk. Mox *tũ*, sive *tum*, pro *tñ*, sive *tamen*, idem Haverk. V. ad Liv. 22, 17, 5.

Incertissima pax est] Tò *est* deficit in Gaertn. Mox *velim relinqui* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

§. 1. *Prout cujusque ingenium erat*] Pal. sec. *prout uniuscujusque ingenium erat* ex glossa. GEBH. Eadem etiam lectio est in Voss. 1. Portug. et Hearnii Oxon. N. V. ad 38, 21, 6. Paullo ante *Quum etiam ipsa per se res* Portug. Gaertn. et Haverk. *Quum ipsa per te res* Flor. *Quum per sese res* Lovel. 4.

Tum incertiora omnia unus ex Privernatibus legatis fecit] *tñ* vel *tamen*, pro *tum*, Lovel. 2. et Haverk. V. ad 22, 17, 5. *cum* Gaertn. V. ad Epit. l. 48. circa finem. De-

tibus; tum incertiora omnia unus ex Privernatibus legatis fecit, magis conditionis, in qua natus esset,
2 quam praesentis necessitatis, memor: qui, interrogatus a quodam tristioris sententiae auctore, *quam poenam meritos Privernates censeret? eam*, inquit, *quam*
3 *merentur, qui se libertate dignos censent.* cujus quum feroci responso infestiores factos videret consul eos, qui ante Privernatium caussam inpugnabant;

inde *certiora* Haverk. et transpositis literis *t'ciora* Lovel. 2. Insuper *venū*, pro *unus*, Leid. 1. *venus* Lovel. 3. *verū* Harlej. 1. Hinc *legatus* Harlej. 1. et Haverk. Sed tota illa vox exsulat a Lovel. 1. et Leid. 2.

§. 2. *Quam poenam meritos Privernates censeret*] *Privernates meritos censeret* Voss. 1. Lovel. 1. 2. Portug. et Haverk. Ita scribere voluisse existimo librarium Leid. 2. qui tamen aberrans *Privernatos censeret* dedit. *merito Privernates merito censeret* Gaertn. in quo paullo ante *tristitioris sententiae* exaratum exstitit. V. ad 4, 52, 5. *sententiae tristioris* in Lovel. 4. Insuper *interrogatus quodam*, pro *a quodam*, Flor.

Quam merentur, qui se libertate dignos censent] Pall. pr. ac tert. *qui se libertate dignos censere.* honestissime, ut subintelligatur congruum verbum. GEBH. *censere* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Saepe quidem Livium aliosque, praesertim historicos, orationem per infinitivum extulisse, idque genus loquendi librarios, quibus displicebat, passim mutasse, supra vidimus ad 1, 50, 5. Hic tamen id convenire non posse videtur. Quare, si gravioris auctoritatis codd. ita praeferrent, id in *censuere* commutandum esse, non dubitarem. Nunc nihil muto. *dignos essent* habet Gaertn. *dignoscent* Florent.

§. 3. *Cujus quum feroci responso infestiores factos videret consul eos*] *cui quum* Gaertn. et Haverk. Tum *infestos factos videret* Harlej. 2. Deinde *consules eos* Gaertn. Vel error hic natus est ex non intellecto compendio *cos*, aut *cons.* V. ad 10, 10, 2. vel ex eo fonte, quem indicavi supra ad 6, 3, 8. [*factos cerneret consul* Veith.] In verbis sequentibus *Privernatum*, pro *Privernatium*, Leid. 2. Lovel. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. Ita etiam plures codd. exhibebant apud Valer. Max. 6, 2, 1. ut ibi docti monuerunt. Sed v. supra ad 7, 16, 3. Denique *repugnabant*, pro *inpugnabant*, Lovel. 3.

Ut ipse benigna interrogatione mitius responsum eliceret] Pall. pr. et tert. *mitius eliceret responsum.* GEBH. *ipsa benigna interrogatione* Leid. 2. et Lovel. 2. [Veith.] eodem errore, quo librarii verbis praecedentibus *consules eos* dederunt. V. ad 6, 3, 8. Deinde *responsum mitius diceret* Lovel. 4. Alibi saepe *el* in *d* coaluit. V. ad 40, 28, 2. *mitius eliceret. responsum* Voss. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. *mitius eligeret responsum* Lovel. 2, et 3. Sed passim literae *C* et *G* commutari solent. V. ad 6, 25, 6.

§. 4. *Qualem nos pacem vobiscum habituros speremus*] *qualem pacem*

ut ipse benigna interrogatione mitius responsum eliceret, *Quid, si poenam*, inquit, *remittimus vo-* 4
bis, qualem nos pacem vobiscum habituros speremus? Si bonam dederitis, inquit, *et fidam, et perpetuam: si malam, haud diuturnam.* Tum vero minari, nec id 5
ambigue, Privernatem quidam, et illis vocibus ad rebellandum incitari pacatos populos: pars melior 6
senatus ad meliora responsum trahere, et dicere,

nos vobiscum Lovel. 2. *qualem vos pacem nobiscum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 34, 2, 2. *qualemqualem nos pacem vobiscum* Harlej. 1. Tum *habituri speremus* Fragm. Hav.

Si bonam dederitis, inquit] Idem tradit Valerius 6, 2, 1. SIG. *Si bonam, inquit, dederitis*, ordine vocabulorum inmutato, Portug. et Haverk. Librarii credidisse videntur, nimium differri voces *inquit*, *ait*, similesve, si demum post tertiam vocem inferantur. Id tamen saepe obcurrit. (*Epit. Liv. 35.) Suet. Aug. 18. *Regem se voluisse, ait, videre, non mortuos.* Liv. 21,3,3. *Et aequum postulare videtur, inquit, Hasdrubal.* quibus locis etiam in ordine dictionum variant scripti et editi.

Et fidam et perpetuam: si malam, haud diuturnam] *et fidelem et perpetuam* edd. antt. usque ad Aldum, qui primus *fidam* recepit, consentientibus omnibus scriptis; nisi quod *fidem* sit in Harlej. 2. Supra 5, 4, 13. *Septies rebellarunt; in pace numquam fida fuerunt.* ubi plura vide. *fidus* autem et *fidelis* etiam alibi commutantur. V. ad 37, 7, 9. Prima vocula *et* deest in Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 44, 3. Praeterea quatuor posteriores voces male omittuntur in Voss. 2.

§. 5. *Minari, nec id ambigue, Privernatem quidam*] *mirari* Haverk. Sed *N* et *R* in Mstis saepe permutari docuit Salmas. ad Solin. p. 147. Inde commutantur etiam *centum* et *certum* infra 9, 34, 10. Tum *Priverna quidam* Flor. *Privernatem quidem* Klock.[Veith.] V. ad 39, 17, 5. *quidam Privernatem* Leid. 1.

Et illis vocibus ad rebellandum incitari pacatos populos] *ad rebellandum citari* Lovel. 3. Sed prima syllaba τοῦ *incitari* intercidit ob literam ultimam vocis praecedentis. V. ad 5, 27, 6. Tum *paratos populos* Lovel. 3.

§. 6. *Pars melior senatus ad meliora responsa trahere*] Forte *ad molliora responsum*; aut *ad mollius responsa trahere.* J. FR. GRON. *In melius* et *ad melius* satis usitata sunt. Virgil. 1. Aen. 281. *Consilia in melius referet.* 10, 632. *in melius tua, qui potes, orsa reflectas.* Sueton. in Caes. 59. *Verso ad melius omine.* Hic tamen conjectura Gronovii magis convenit sententiae loci, quae postulat, ut Livius dicat, partem senatus lenius ac *mollius*, sive *in meliorem partem*, ut loquitur Cicero pro Murena 31. interpretatam fuisse responsum, quod aliis durum ac ferox videbatur. Tacit. 2. Ann. 30. *Stolida, vana, si mollius acciperes, miseranda.* et similia alia apud eum. Etiam considerari velim, an pro *pars me-*

*Viri, et liberi, vocem auditam. an credi posse, ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione, cujus eum poeniteat, diutius, quam necesse sit, mansu-
7 rum? Ibi pacem esse fidam, ubi voluntarii pacati sint: neque eo loco, ubi servitutem esse velint, fidem speran-
8 dam esse.* In hanc sententiam maxime consul ipse inclinavit animos, idemtidem ad principes senten-

lior potius legendum sit *pars mitior*. Nam non opponit *meliores* deterioribus, sed *mitiores* atrocibus, ut in principio capitis, *Prout cujusque ingenium erat, atrocius mitiusve suadentibus*. Et *atrox* oppositum est *miti*. Cicero 1. in Verr. 9. Livius 26, 32, 5. *Haec taliaque quum ad invidiam consulis miserationemque Siculorum dicerentur, mitius tamen decreverunt Patres caussa Marcelli.* Denique ante *pars* distinctionem maximam tollendam puto. Ordo enim est, *quidam dicere Privernatem minari; pars melior senatus* etc. DUK. Doujatius vel exponit vulgatum *trahere responsa ad meliora*, id est, in meliorem partem; vel priorem Gronovii conjecturam probat. Sane *responsum* in cod. suo invenit Klockius, quod vulgato praeferendum puto. Quamvis autem saepissime Livius eamdem vocem, paucissimis interjectis, repetere solitus sit, ut vidimus ad 1, 3, 9. hic tamen, nescio quomodo, illud *pars melior senatus ad meliora* displicet: quare *molliora* etiam cum Gronovio probarem, si codd. addicerent. Alibi enim *melior* et *mollior* a librariis confusa sunt. V. supra ad 3, 59, 5. et Modium ad Curtii 6, 3, 6. *ad molliora trahere*, ut *mollius accipere*, *interpretari*, apud Tacit. 1. Hist. 14. et 2. Hist. 96. *molliora respondere* 12. Ann. 46. *Propalam incerta et saepius molliora respondens. in mollius referre* 14. Ann. 39. *Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata.* [*ad meliora responsa* Veith.]

Et dicere, viri, et liberi, vocem auditam] *et viri, et liberi vocem, dicere, auditam* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *et liberi viri vocem dicere auditam* Portug. et Haverk. Sed *et viri et liberi* eadem forma, qua *quod viros, quod Romanos deceret* supra habuimus 1, 59, 4. ubi pari errore *quod viros Romanos* quidam praeferunt. Sensus est, vocem hanc non tantum viro, id est viro forti, sed et eodem libero, dignam esse.

An credi posse, ullum populum] *aut credi posse* Gaertn. et Klock. V. supra ad 5, 3, 7. Vir doctus ad marginem ed. Curion. conjicit *an credi posset*. Sed vellem, caussam dedisset, cur infinita locutio displiceret. V. ad 1, 50, 5. In verbis sequentibus *cum poeniteat*, pro *eum*, Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad 4, 19, 2.

§. 7. *Ubi voluntarii pacati sint*] *voluntarie pacati* Fragm. Hav. a m. 2. *voluntarie pacata* Voss. 2. *voluntarii pacata* Florent. et Leid. 1. Sed adjectivum *voluntarii* hic pro adverbio ponitur, ut saepe alibi. V. ad 22, 12, 7. *sunt* Portug. et Gaertn. Ceterum haec verba et septem sequentia desunt in Lovel. 3. in illis vero

tiarum consulares, uti exaudiri posset a pluribus,
dicendo, *Eos demum, qui nihil, praeterquam de li-* 9
bertate, cogitent, dignos esse, qui Romani fiant. Ita- 10
que et in senatu caussam obtinuere, et ex auctori-
tate Patrum latum ad populum est, ut Privernatibus
civitas daretur. Eodem anno Anxur trecenti in co- 11
loniam missi sunt: bina jugera agri acceperunt.

neque in illo loco legit Haverk. Mox *τὸ esse* non adparet in Lovel. 4.

§. 8. *In hanc sententiam maxime consul ipse inclinavit animos*] *In hac sententia* repraesentant codd. MSS. Pall. pr. et tert. GEBH. Ita et Voss. 2. Lovel. 3. Fragm. Hav. a m. 1. et Gaertn. Male. Supra 6, 39, 3. *Dictator rem in caussam plebis inclinavit.* 7, 19, 8. *Inclinavit deinde pars major curae in Etruscum bellum.* et saepe alibi. Tum *consul maxime ipse* Gaertn. Sed *ipse* non adparet in Portug. et Haverk. [*inclinavit animum* Veith.]

Ad principes sententiarum consulares] Henr. Stephan. 4. Schediasm. 18. suspicatur, desiderari *ac seniores*, vel *senioresque*. Vana est suspicio. Supra hoc lib. c. 14, 1. *Principes senatus relationem consulis de summa rerum laudare.* 5, 9, 1. *Primores Patrum censuere, non exspectandum* etc. *in quam sententiam quum pedibus iretur.* Cic. or. 3. Catil. 6. *Dictae sunt a principibus acerrimae ac fortissimae sententiae, quas senatus sine ulla varietate est consequutus.* An his aliisque locis, quibus similia leguntur, adsuendus est pannus ille *ac seniores*, vel *senioresque? principes sententiarum sunt*, qui primi rogantur sententiam. Hi erant primae dignitatis senatores, et fere consulares: nam tota turba senatorum sententiam rogari non poterat. V. Gronov. 1. Obs. 22. et ad Gell. 4, 10. et Ferratium 3. Ep. 7. Quum autem saepe variae essent horum principum sententiae, is, qui auctor cujusque sententiae erat, princeps illius dicebatur. Liv. 26, 32, 1. *Quum diu sententiis certatum esset, et magna pars senatus, principe ejus sententiae T. Manlio Torquato* etc. *censerent.* DUK.

§. 9. *Qui nihil, praeterquam de libertate, cogitant*] *nihil, quam de libertate* Portug. Non sequor. Supra 2, 56, 7. *Quum Volero nihil, praeterquam de lege, loqueretur.* 42, 14, 1. *In praesentia nihil, praeterquam fuisse in curia regem, scire quisquam potuit.* Deinde *cogitent* Flor. Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. quod in contextum recepi. Mox *τὸ esse* exsulat a Lovel. 4.

§. 10. *Itaque et in senatu caussam obtinuere*] Particula *et* deficit in Lovel. 4. Male. V. ad 2, 44, 3. Mox *ad populum latum est*, trajectis dictionibus, Gaertn.

§. 11. *Anxur trecenti in coloniam missi sunt: bina jugera agri acceperunt*] *Auxur* Haverk. *Anxir* Lovel. 2. a m. 1. *Ansur* Klock. V. ad 4, 59, 3. Tum *tricenti* Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 40, 34, 8. Hinc *in colonia missi* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Gaertn.

1 **XXII.** Secutus est annus nulla re belli domive insignis, P. Plautio Proculo, P. Cornelio Scapula 2 consulibus; praeterquam quod Fregellas (Sidicinorum is ager, deinde Volscorum fuerat) colonia deducta; et populo visceratio data a M. Flavio in funere

et Fragm. Hav. a m. 1. Sed ultima litera vocis *coloniam* intercepta est a prima sequentis. V. ad 23, 8, 9. Deinde vox *bina* omittitur in Portug. *agri* in Hearnii Oxon. C. Male. Supra 7, 16, 9. *Decem millibus aeris est damnatus, quod mille jugerum agri cum filio possideret.* ubi plura vide.

§. 1. *P. Plautio Proculo, P. Cornelio Scapula*] Pro *Plautio* Diodorus edit *A. Postumium.* Sic enim est apud eum [l. 17. p. 608.] Αὖλος Ποσούμιος, Πόπλιος Κορνήλιος. SIG. Pighius in Annal. ad ann. CDXXV. p. 337. existimat, priori consuli fuisse praenomen *Caji*, quo adpellatur in editione chronici Cassiodori, quod Eusebii chronico adjunctum est. Ratio est, quod in tabulis Graecis *Venox* cognominetur, adeoque is innui videatur, qui postea in censura *Venocis* cognomen adeptus est. Is autem non *P. Plautius*, sed *C. Plautius* dicebatur. Praeterea censores hujus temporis creabantur plerumque ex consularibus: jam autem C. Plautius Venox ante censuram consul non reperitur, nisi ei locus detur hoc anno. Praenomen deest in Lovel. 4. et Florent. Tum posterioris consulis cognomen est *Capula* in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Insuper paullo ante voces *nulla re* desunt in Florent. inverso autem ordine *domi bellive* est in Lovel. 4. [Initio *Exactus est annus* Veith.]

§. 2. *Praeterquam quod Fregellas (Signinorum is ager*] Satis apparet ex locorum descriptione, *Sidicinorum* legendum, qui populi fuerunt inter Volscos et Campanos, non *Signinorum*, quae urbs fuit in Latio. SIG. *Segniorum* MS. Lege *Sidicinorum*. Nota autem Livium *Sidicinos* pro *Oscis* vel *Opicis* dixisse. Nam et *Opici* cum *Oscis* iidem sunt. V. Fulv. Ursinum ad Festum in *Oscum*. KLOCK. *praeter, quod Fregellas* Klock. *praeterquam Fregellas* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed priori loco *quam* excidit ob sequens *quod*. V. ad 7, 15, 10. posteriori *quod* ob praecedens *quam*. V. ad 37, 54, 4. *praeterquam quod*, ut supra 6, 24, 7. *Dux, praeterquam quod tot insignis triumphis, etiam aetate venerabilis, inter prima signa se obferebat.* Mox hoc lib. c. 25, 5. *Praeterquam quod, interseptis munimentis hostium, pars parti abscisa erat.* Deinde *Signinorum* servant Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 2. Fragm. Hav. Hearnii Oxonienses, et Neap. Latinii. Ita etiam primitus fuit in Flor. pro quo factum deinde *Samnitiorum*, quod postea iterum erasum est. *Segninorum* Leid. 1. et Gaertn. *Seguinorum* Haverk. *Signiorum* Portug. *Segniorum* Harlej. 1. *Servorum* Lovel. 2. Sigonio *Sidicinorum* emendanti adsentitur Cluver. 2. Ital. ant. 2. p. 500. 3, 8. p. 1020. sed plenius pluribusque argumentis emendationem hanc adstruit ibid. p. 1036.

Colonia deducta; et populo visceratio data a M. Flavio] et colonia

funere matris. Erant, qui, per speciem honoran- 3
dae parentis, meritam mercedem populo solutam interpretarentur; quod eum, die dicta ab aedilibus, crimine ſtupratae matrisfamiliae absolviſſet. Data 4
visceratio in praeteritam judicii gratiam, honoris etiam ei cauſſa fuit: tribunatumque plebei, proxi-

deducta Leid. 2. et Lovel. 1. *colonia reducta* Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 2, 21, 7. Tum *populo miseratio data* Fragm. Hav. a m. 1. *populo juste ratio dato* Lovel. 3. Deinde *ab M. Flavio* Portug. et Haverk. *a M. Fabio* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. Sed *Q. Flavius Augur* vocatur a Val. Max. 8, 1. ex. absolutorum 7. ubi etiam *Q. Fabius* in uno Mſto reperiri, viri docti observant. Alibi in his nominibus commutandis peccarunt librarii. V. infra hoc lib. ad c. 37, 8. (* 27, 6, 3.) et ad Epit. Liv. 9. De visceratione v. Kirchmann. de Funer. 4, 5. et Guther. 2. de jur. man. 10.

§. 3. *Erant, qui, per speciem honorandae parentis, meritam mercedem*] *Erat, qui* Florent. Deinde *per speciem honorandi parentis* Gaertn. *per speciem honorandae matris* Lovel. 4. *per speciem honorandae matris parentis*, utraque lectione juncta, Voſſ. 1. et Lovel. 1. in quorum poſteriori additae τῷ *matris* notae docent, vocem illam delendam eſſe. Margini olim adscripta fuerat interpretandi cauſſa τῷ *parentis*, unde in contextum inrepsit. Insuper *meritum* deficit in Lovel. 3.

Quod eum, die dicta ab aedilibus, crimine stupratae matrisfamiliae absolviſſet] *quod cum die dicta* Lovel. 3. et 4. de quo errore v. ad 4, 19, 2. *quod ent die dicta* Portug. *quod eum diem dicta* Haverk. [*quo eum* Veith.] Mox *crimine* exsulat a Lovel. 4. quod ferri poſſet, si alii codices consentirent. Damnandi enim et absolvendi verba paſſim genitivo gaudent. Quum tamen reliqui vulgatum tueantur, id verius eſſe non dubito; praesertim quum genitivus ille regatur ab omiſſo nomine *crimine*, aut simili, quod saepiſſime etiam addi solet. Ita auctor Epit. Liv. 92. *Plurimos ex amicis et secum proscriptis, crimine proditionis insimulatos, interemit.* V. Sanctium in Minerva 4, 4. de Ellipsi nominum, in v. *Crimine.* Deinde *sepultae matrisfamiliae* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Denique *absolvissent* Lovel. 4. et Portug. more conlectivorum. V. ad 10, 13, 11. Horum tamen codd. auctoritas levior eſt, quam ut, reliquis adversantibus, tuto iis credi poſſit. Ceterum qua ratione Flavius absolutus sit, narrat Val. Max. 8, 1. ex. absolutorum 7.

§. 4. *In praeteritam judicii gratiam*] Sec. Pal. MS. *cauſſam.* Sed in exteriore margine, *praeter meritam judicii gratiam.* GEBH. *in praeſtitam judicii gratiam* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. *in praeteritam judicii caussam* Haverk. *in praeteritam judicii gratiae* Harlej. 1.

Honoris etiam caussa fuit, tribunatuque plebis proximis comitiis absens petentibus praefertur] Exemplaria noſtra rectius *honoris etiam ei caussa fuit, tribunatuque plebis proximis comitiis absens praesen-*

5 mis comitiis, absens petentibus praefertur. Palaepolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est. duabus urbibus populus idem habitabat. Cu-
6 mis erant oriundi. Cumani ab Chalcide Euboïca

tibus praefertur. GELEN. Quidam libri *tribunatum* habebant, ut sit *tribunatum petentibus*: sed videtur coactum. quamquam et *praesentibus* malim, ut quidam habent codices. GLAR. Vet. lib. omnes *absens petentibus.* Glareanus *praesentibus* mavult, quasi vero non alio loco Livius opponat *absentes petentibus*: quippe cum *absens* non solum dicatur is, qui non adest in urbe, sed etiam qui ne in campo quidem, ut alio loco ostendam. †. „Quid ergo tu „in tuo codice habes *praesenti*„*bus*, non *petentibus.*" †. SIG. Magna in singulis verbis emphasis, eum et absentem et non petentem prensantibus ambitiose praesentibus praelatum ob visceratione populo in funere matris datam. Neque aliter Pal. sec. vetustissimaeque edd. Reliqui MSS. codices Pall. *tribunatumque plebis proximis comitiis petentibus absens praefertur.* GEBH. Qui dicitur *tribunatu plebis* aliquid fecisse, aut cui dicitur *tribunatu plebis* aliquid evenisse, is intelligitur eum jam adeptus, non nunc primum petere. V. 5, 34, 2. At hic reficiendum est *tribunatumque plebei*, quorum illud duo Pall. meliores, et Voss. alter habent, exigitque verbum *petentibus*, a quo dependet; hoc evidenter membranae Voss. prior, Helm. Thuaneus, ex eisdem alibi saepius ab nobis Livio restitutum. Proximis comitiis, inquit, tribunatum plebei petentibus ipse absens praefertur. Hic cum coactum nescio quid videtur Glareano, homo bonus ultro clausis oculis errat. Gelenii *praesentibus* et recte et docte hic et ad 10, [9, 20.] rejecit Sigonius: nisi lateat sub eo *prensantibus*: sed, tum et *tribunatusque* faciendum putares, patrio casu, ut ad *comitia* referatur. J. FR. GRON. *et* a Gelenio additum superest in omnibus scriptis, praeterquam in Lovel. 4. et Harlej. 2. qui omiserunt. Deinde *tribunatuque plebis* Leid. 2. Lovel. 2. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. ac B. *tribunatuque plebi* Fragm. Hav. a m. 1. Leid. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *tribunatuque plebei* Florent. Lovel. 1. et Harlej. ambo. *tribunatuque plebeis* Portug. et Lov. 3. *tribunatusque plebis* Hearnii Oxon. C. *tribunatumque plebis* Voss. 2. *tribunatumque pl'* ambigue Lovel. 4. *tribunatumque plebei* Voss. 1. Klock. Hearnii Oxon. L. 1. 2. et ed. Mediol. anni 1505. cum Ascensianis anni 1513. et 1516. ac Paris. anni 1529. Insuper *petentibus absens profertur* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed *proferre* et *praeferre* saepe confunduntur. V. infra ad 10, 33, 7. *absens potentibus* Lovel. 1. et 2. V. ad 5, 14, 6. reliqui mei recte *absens petentibus*; quibus consentiunt etiam Hearnii Oxonienses.

§. 5. *Palaepolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est etc.*] Locus hic Livii mirifice illustratur verbis Strabonis, quae habentur l. 5. [p. 246.] *Μετὰ δὲ ΔικαιαρΧίαν ἐςὶ Νεάπολις Κυμαίων. ὕςερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν, καὶ Πιθηκουσαίων τινὲς καὶ Αἰναριέων, ὥςε καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο.* Cum autem in vulgatis Strabonis codicibus *'Αθηναίων* mendo-

originem trahunt. Classe, qua advecti ab domo fuerant, multum in ora maris ejus, quod adcolunt, potuere. Primo in insulas Aenariam et Pithecusas egressi, deinde in continentem ausi sedes

se legeretur, nos ex hoc Livii loco *Αἰναριέων* jam pridem emendavimus; quam emendationem veram esse existimamus. URSIN. *Palaeopolis* Port. a m. 1. Gaertn. Haverk. et apud Hearnium Oxon. N. ac B. quomodo id nomen etiam scriptum exstat in Fastor. triumph. fragmentis ad annum CDXXVII. V. etiam infra c. 23, 10. et c. 26, 1. Verum eadem, qua *Palaepolis*, forma etiam *Palaepharsalus* Livius dixit, de quo v. ad 32, 13, 9. Praeterea *τὸ nunc* deficit in Voss. 2. *Palaepolis*, pro *Neapolis*, est in margine Portug. Denique *ita est* Florent. Sed litera prima vocis *sita* intercepta est ab ultima praecedentis. V. ad 30, 3, 7. Ceterum verba *fuit haud procul* etc. *duabus urbibus populus* desunt in Gaertn.

Duabus urbibus populus idem habitabat] *idem populus* Haverk. Deinde *habitat* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harlej. 2. Florent. Fragm. Hav. a m. 1. pluresque ex priscis editis, pro quo Ascensius *habitabat* repposuit. *habitat. at* Voss. 1. et Lovel. 1. *habitata* Lovel. 4.

Cumis erant oriundi] *a Cumis* Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *curis* Leid. 2. *cumhis* Klock. *Cumanis* Fragm. Hav. a m. 1. et Lovel. 4. Tum *oriundi erant* Gaertn. *erant oriundo* Harlej. 1.

§. 6. *Cumani ab Chalcide Euboïca originem trahunt*] Idem Strabo l. 5. [p. 246.] SIG. Praepositionem non agnoscunt Th. Voss. [pr.] Helm. Rott. J. FR. GRON. Eamdem praepositionem non modo nesciunt Flor. Leid. 1. Lovel. 1. Harlej. ambo, et Klock. sed et omnes editi ante Sigonium, qui *ab Chalcide* primus edidit, consentientibus Leid. 2. Port. Gaertn. et Haverk. *a Chalcide* habent Lovel. 2. 4. et Fragm. Hav. *et Chalcide* Voss. 2. et Lovel. 3. *Chalcide Euboïcam originem* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Euboea originem* Lovel. 2. *regione Euboïca originem* Hearnii Oxon. L. 1. *Euboïca regione originem* Gaertn.

Classe, qua advecti ab domo fuerant] *qua ab domo aucti* Haverk. et Portug. a m. 1. in quo *advecti* emendavit manus altera; *qua domo avecti* Leid. 2. *qua avecti ab domo* Lovel. 4. [*qua abvecti domo* Veith.] Sed *advectus ab domo* similiter dicitur, qua contra *avectus domum*. V. ad 9, 4, 1. ubi etiam *avehere* et *advehere* in scriptis commutari videbimus. *qua adducti ab domo* Gaertn. Sed et hae voces saepius in scriptis confunduntur. V. ad 27, 38, 12. *qua advecti a domo* Voss. 1. Deinde *fuerunt* Lovel. 4. Mox in verbis sequentibus *in ora maris ejusq; accolunt* Lovel. 2. Passim *q;* et *q͡*, sive *que* et *quod*, commutari vidimus ad 2, 41, 8. *in hora maris ejus* Klock. V. ad 5, 37, 2. Tum *quod ac volunt* Leid. 1. et Lov. 1.

In insulas Aenariam et Pithecusas egressi] Livius *Aenariam* hic a Pithecusis separat, quas Plinius 3, 6. unam facit insulam, ab Homero *Inarimen* dictam (sequitur enim Livius errorem illum, quo Latini poëtae ex duabus unam fecere dictionem, *ἐν Ἀρίμοις*) Itaque lectori considerandum,

7 transferre. Haec civitas, quum suis viribus, tum Samnitium infida adversus Romanos societate freta, sive pestilentiae, quae Romanam urbem adorta nunciabatur, fidens, multa hostilia adversus Romanos, agrum Campanum Falernumque incolentes, fe-
8 cit. Igitur, L. Cornelio Lentulo, Q. Publilio Phi-

ut locus Livii legendus. GLAR. Plinius has duas insulas unam facit, at Mela duas, cum inquit [2, 7.] *Pithecusa*, *Leucothea*, *Aenaria*, *Sinonia* etc. *Italico lateri citra Tiberina ostia objacent*. Hoc torsit valde Glareanum. SIG. Praepositio *in* deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. utroque, Portug. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed illa intercepta est a prima syllaba vocis sequentis. V. infra hoc libro ad c. 33, 6. Hic error vero alterius iterum erroris caussa exstitit. Quum enim ratio loquendi non permittat, ut dicamus *insulas egressi*, hinc *aggressi* datum est in Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *insulam Senariam* Lovel. 2. 4. *insulam Seuariam* Lovel. 3. *insulam Sauariam* Voss. 2. *insulas Senariam* Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *Pitacusas* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. *Pitha usas* Portug. *Pitecusas* Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *Pitecosas* Lovel. 3. *Phitecusas* Florent. Lovel. 4. et Klock. De dissensu vero scriptorum, modo Aenariam et Pithecusas unam eamdemque, modo duas diversas insulas statuentium, v. Cluver. Ital. ant. 4, 4. p. 1164. et Salmas. in Plin. Exercit. p. 68. ubi librorum auctoritate vocem *Graecis* ex contextu Pliniano ejiciens efficit, ut is quoque Aenariam et Pithecusas pro diversis insulis habeat. Mox etiam in verbis sequentibus *deinde continentem*, omissa praepositione *in*, Haverk. Verum, quum forte *dein in continentem* scriptum fuisset, hic quoque τὸ *in* a praecedentis vocis syllaba finali interceptum est. V. ad 37, 31, 4.

§. 7. *Quum suis viribus*, *tum Samnitium infidae adversus Romanos societati freta*] Vet. lib. *infida societate*. Quod Latina locutio etiam postulat. SIG. *infida societate* Sigonius, quia id postulat Latinus sermo. Quid est igitur, quod omnes scripti, ut prius edebatur, *infidae societati*? Vereor ne sit subditum τὸ *fretus*, et Livius scripserit, *quum suis viribus*, *tum Samnitium infidae adversus Romanos societati*, *sive pestilentiae*, *quae Romanam urbem adorta nunciabatur*, *fidens*. J. FR. GRON. Multi quidem codd. *infidae societati*, non tamen omnes. sed *in fide adversus Romanos societate* Leid. 2. Lov. 1. a m. 2. Fragm. Hav. a m. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *infida societate* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertner. Klock. Haverk. Hearnii Oxonienses, et edd. modo laudatis proximae, usque ad Frobenianam anni 1535. in qua primum *infidae societati* obvium fuit. Horum itaque auctoritatem secutus cum Sigonio *infida societate* malo, quam ut cum Gronov. contra omnium codicum consensum vocem *freta* ejiciam. *infidae societati* autem, quod in aliis, et quidem nonnullis primae auctoritatis libris, superest, errori librario-

lone iterum consulibus, fecialibus Palaepolim ad res repetendas missis, quum relatum esset a Graecis, gente lingua magis strenua, quam factis, ferox responsum; ex auctoritate Patrum populus Palaepolitanis bellum fieri jussit. Inter consules 9
provinciis comparatis, bello Graeci persequendi

rum adscribendum puto, qui et alibi hoc modo lapsi fuerunt. V. supra ad 4, 37, 6. ubi tamen Gronovius fatetur, nullos suos a lectione, quam ex vet. lib. Sigonius adfert, dissentire. Insuper *tum suis viribus* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. Lovel. 2. Harlej. 2. Hearnii Ox. N. C. et edd. antiquiores. Similiter etiam a manu admodum recenti in Florent. interpolatum fuit. V. supra ad 6, 23, 3. Denique *Samnitum* Haverk. V. ad 23, 11, 11.

Infida adversus Romanos] Cavillatur Camillus Peregrinus Diss. 4, 15. p. 725. J. FR. GRON.

Sive pestilentiae, quae Romanam urbem adorta nunciabatur, fidens] *pestilentiam* Fragm. Hav. a m. 1. *pestilentia* a m. 2. Et ita est in Harlej. 2. Klock. Hearnii Oxoniensibus, atque ex interpolatione in Florent. Utrumque dici potest *fidens pestilentiae*, et *pestilentia*. Prius tamen frequentius est, certe apud Livium; pro quo etiam stant plerique codd. Praeterea *Romam urbem* Lovel. 4. Sed v. supra ad 3, 7, 4. Mox *Campanum agrum Falernumque* Gaertner. *agrum Campanum Falerniumque* Lovel. 3.

§. 8. *L. Cornelio Lentulo, Q. Publilio Philone iterum consulibus*] *Lentulo, Q. Publico Philone* Voss. 1. *Lentulo, Q. Publio Philone* Florent. Port. Gaertn. et Hearnii Ox. L. 1. 2. ac B. *Lentulo, Publio Philone* Lovel. 2. *Lentulo, P. Philone* Harlej. 2. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *Lentulo, Q. P. Philone* Lovel. 4. et Haverk. *Lentuloque, Publio Philone* Voss. 2. Leid. duo, et Lovel. 1. 3. Vulgatum solum superest in Harlej. 1. et Klock. V. supra hoc lib. ad c. 12, 4. mox §. seq. et c. 23, 1. Praeterea vocabulum *consulibus* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *Palaeopolim* Portug. a m. 1. Gaertn. et Haverk. qui iidem etiam *Palaeopolitanis* legunt. V. modo ad §. 5.

Relatum esset a Graecis, gente lingua magis strenua, quam factis] *relatum esset a gregis* Florent. et Leid. 1. *relatum esset Agreos* Lovel. 3. *relatum esset agrestis* Klock. Tum *gente linguam magis strenua* idem Klock. Sed vocis *linguam* fini male adhaesit litera initialis vocis sequentis. V. ad 40, 7, 8. *gente magis lingua*, vocibus trajectis, Gaertn. Sed τὸ *magis* in Msto Palatino non reperiri, nisi ab aliena manu superne adjectum, supra monuit Gebhardus ad 7, 20, 8.

Populus Palaepolitanis bellum fieri, jussit] *populis Palaepolitanis bellum fieri jussum* Lovel. 2. [Veith.] *populis* etiam Florent. a manu interpolatrice, et Fragm. Hav.

§. 9. *Bello Graeci persequendi Publilio evenerunt*] Restat haec quidem lectio in priscis recensionibus: ideo miror hic variare MSS. quorum Pall. pr. ac tert. *belli Graeci prosequendi sors Publ. evenit.* ut et sec. *cum bello*

Publilio evenerunt; Cornelius altero exercitu Sam-
10 nitibus, si qua se moverent, obpositus. Fama autem erat, defectioni Campanorum inminentes admoturos castra. ibi optimum visum Cornelio stativa habere. Ab utroque consule, [7]exiguam

Graeci persequendi Publ. evenirent. GEBH. *belli Graeci persequendi Publ. evenit.* Fragm. Hav. a m. 1. Lovel. 2. et Gaertn. ut ex praecedenti repetatur *provincia. bellum Graecis persequendis Publ. evenit* Lovel. 4. et Neap. Latinii. *belli Graeci persequendi sors Publ. evenit* Voss. 2. et Lovel. 3. nisi quod is *prosequendi* habeat. V. ad Epit. Liv. 99. *cum bello Graeci persequendi Publ. evenirent* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *evenirent* etiam Leid. 1. *belli* se quoque in Oxon. C. invenisse, Hearnius auctor est. Pleraeque harum lectionum tolerari possent. Quum tamen codicum integerrimi Florent. Harlej. 1. Klock. et tantum non Leid. 1. stent pro vulgata, eam etiam loco movère temerarium existimo. *bello persequi* ut 31, 31, 7. *Comprobavimus ergo id factum, an bello persecuti sceleratam legionem? Publio* autem, pro *Publilio*, fere omnes Msti. Alterum in solo tantum superest Klock. V. modo hoc cap. ad §. praec. Mox *si quas emoverent*, inperite in voces distributis literis, olim unica serie scriptis, Lovel. 1.

§. 10. *Fama autem erat, defectioni Campanorum inminentes*] *Fama siquidem erat, eos dejectioni* Klock. Sed *τὸ autem* deficit in Leid. 2. Deinde *defectione Campanorum inminente* Lovel. 4. Portug. a m. 2. Fragm. Hav. a m. 1. et Neap. Latinii. *defectione* etiam Florent. Sed frustra. Supra 4, 25, 9. *Jam diu nequidquam inminentes spei majoris honoris.* ubi v. quae notavi.

Admoturos castra] Ad urbem Capuam. *ibi*, inter Capuam et Suessulam, ubi stativa Romanorum fuisse indicat cap. seq. DUK.

Ibi optimum visum Cornelio stativa habere] *ubi optimum visum Cornelio* Voss. 1. a m. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 27, 5, 2. *et ibi optimum visum Cornelio* Harlej. 1. *ibi optumum visum Cornelio* Leid. 1. V. ad 3, 17, 5. *ibi optimum visum, Cornelium stativa habere* Portug. et Haverk. *ibi* autem hic accipio pro tum. V. ad 2, 35, 2. et 7, 23, 4. Non enim Cornelius inter *Capuam Suessulamque*, quo Samnites vocarant, consedit, sed *Samnium ingressus* fuisse dicitur cap. seq.

Certior fit senatus] *senatus fit certior* Lovel. 4. *certior sit senatus* Voss. 2. V. ad 5, 3, 8. *senatus fuit certior* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 40, 15, 2.

§. 1. *Recepta Palaepolin miserat. Romae compertum est, delectum etc.*] *Palaepoli* legendum, et millia Palaepoli recepta intelligendum. Nam Nolanos Samnitesve a Publilio missos Palaepolin, neutiquam quadrat, quippe qui utrique hostes erant: ergo miserat literis ad senatum, haec millia Palaepoli recepta. Est tamen durus sermo. GLAR. Vet. lib. *recepta Palaepolim miserat.* Utrumque recte. Dixit enim Cicero pro Archia [3.] *Luculli eum domum suam receperunt.* Et Livius, *Oppido ac tectis receperunt.* Est enim sensus: Publilius ad se-

spem pacis cum Samnitibus esse, certior fit senatus.

XXIII. Publilius, duo millia Nolanorum militum 1 et quatuor Samnitium, magis Nolanis cogentibus, quam voluntate Graecorum, recepta Palaepolim,

natum miserat, duo millia Nolanorum et quatuor millia Samnitium Palaepolim, hostium oppidum, esse recepta. Pro *Romae compertum est, delectum*, vet. lib. alii habent, *Romae compertum est, Cornelius delectum.* alii omnino vacant vocibus his, *Romae compertum est*; habent vero vocem *Cornelius.* Quorum lectionem valde probo. Nam cum ab utroque consule de Samnitium bello certiorem senatum factum dixisset, post subdidit, quid Publilius nunciasset: hoc vero loco, quid Cornelius. ita: *Ab utroque consule exiguam spem pacis cum Samnitibus esse, certior fit senatus. Publilius, duo millia Nolanorum militum et quatuor Samnitium, magis Nolanis cogentibus, quam voluntate Graecorum, recepta Palaepolim miserat. Cornelius, delectum indictum a magistratibus, universum Samnium erectum, ac vicinos populos, Privernatem, Fundanumque et Formianum haud ambigue sollicitari.* egregie. Nam Publilius in Graecos ierat, Cornelius in Samnites. SIG. Fractus locus. Pall. duo, primus ac tertius, *recepta Palaepolinitis erat. Romae compertum Cornelius delectum indictum*; et mox, pro *ambigue*, legunt *ambigunt.* Si fine invidia versamur in humanitatis artibus, legendum omnino, ut praefert Pal. sec. *recepta Palaepolim miserat. Cornelius delectum indictum a magistratibus* etc. Quippe ambos vult consules de hostium rebus absentes ad senatum Romanum retulisse. Publilium de Nolanis Samnitibusque Palaepolim receptis: Cornelium vero de delectu a Samnitibus indicto. etc. GEBH. Fulvius Ursinus *miserat Romam. Compertum Cornelius delectum.* Sed haec inania: nam et quod Publilius miserat, habebat compertum: et quod nuntiabat Cornelius, nuntiabat Romam. Turpissimo additamento deformata est haec περιοχή, quam Sigonius egregie restituit, quamvis adhuc nemini auditus. MSS. *Romae compertum est Cornelius delectum*: alii, quos inter unus e Pall. verba illa, *Romae compertum est*, omnino inficiantur, unde optime censuit ille, a sarcinatore quodam nolenti Livio supposita esse, scribendumque *Palaepolim miserat: Cornelius, delectum indictum.* Sensus est planus: nam cum parum ab utroque consule spei de pace datum esse dixisset, mox subjungit distincte, quid a Publilio, quid a Cornelio delatum fuerit. Publilio autem Graecos persequendi provincia evenerat, Cornelio Samnium. *Miserat* ad utrumque refertur consulem, estque, miserat nuntios, vel nuntiatum, vel literas hoc nuntio: qui frustra Glareano durus videtur sermo. Sic 25, [22, 11.] *Consulibus literae a praetore missae, ut, priusquam clauderent Capuam operibus, potestatem Campanis facerent*, etc. 29, [25, 7.] *Scaphas circummisit, ut ex omnibus navibus gubernatoresque et magistri navium et bini milites in forum convenirent ad imperia accipienda.* 33, [28, 11.] *Literas ad Zeuxippum mittit, servum conscium tolleret.* Ut intelligat hoc argumento,

2 miserat: Cornelius, delectum indictum a magistratibus, universum Samnium erectum, ac vicinos populos, Privernatem, Fundanumque, et Formianum,
3 haud ambigue sollicitari. Ob haec quum legatos mitti placuisset prius ad Samnites, quam bellum

vel cum his mandatis. Auctor de bello Hispaniensi [16.] *Tabellarius est missus, ut ea nocte turres aggeremque incenderent.* Sophocles Antigona [169.]

> *Ὑμᾶς δ' ἐγὼ πομποῖσιν ἐκ πάντων δίχα*
> *Ἔστειλ' ἱκέσθαι.*

Quodque omnium simillimum est praesenti loco, Livius 36, [8, 6.] *Is extemplo ad M. Baebium propraetorem misit, Antiochum in Thessaliam impetum fecisse.* Nec Cicero refugit id compendium sermonis. 5. Famil. Ep. 20. *Ita existimes velim, me antelaturum fuisse, si ad me misisset, voluntatem tuam commodo meo.* id est, si me certiorem fecisset. Lib. 11. Ep. 8. *Eo tempore Polla misit, ut ad te, si quid vellem, darem literarum.* Utrobique ab eadem ignorantia vitium erat ante Victorium, quem vide. J. FR. GRON. Varie peccant codd. scripti. Primo *recepit Palaepolim erat* Lovel. 2. *recepta Palaepolinus erat* Lovel. 3. *accepta* (*recepta* a m. 2.) *Paliopolitanus erat* Gaertn. *recepta Palaepoli miserat* Voss. 1. Leid. 1. et Harlej. duo. consentit etiam Voss. 2. nisi quod *miserant* praeferat. *recepta Paleopolini miserant* Portug. in cujus margine *missa*, pro *miserant*, adscribitur. *recepta Palaeopolim miserant* Haverk. *recepta Palaeopolim miserat* Florent. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Klock. et Fragm. Hav. Utrumque, *recepta Palaepoli* et *Palaepolim*, dici posse, existimat Sigonius ad hunc loc. Verum quemadmodum *nunciare Romam*, quam *Romae*, potius Livius aliique dixerunt, ut infra videbimus ad 25, 22, 1. ita etiam hic *Palaepolim*, quam *Palaepoli*, malo: ut ita ultima litera vocis *Palaepolim* elisa sit a prima sequentis *miserat*. V. ad 23, 8, 9. Optime autem viri docti *miserat recepta Palaepolim* exponunt, missis nuntiis vel literis indicavit, recepta esse in urbem Palaepolim. Eo sensu *mittere* apud nostrum frequens est. 6, 10, 2. *Mitti tamen ad principes eorum placuit, ut secernerent se ab Etruscis.* 27, 43, 10. *Praemissi per agrum Larinatem*, etc. *ut omnes ex agris urbibusque commeatus paratos militi ad vescendum in viam deferrent.* 44, 27, 12. *Ad revocandum, qui pecuniam portabat, misit.* Sed inprimis huc faciunt loca ex 8, 19, 13. *Literis Romam missis, in officio Fundanos esse, ad Privernum flexit iter.* 33, 7, 6. *Alios super alios nuncios ad ducem mitterent, premi sese.* 37, 18, 12. *Misso caduceatore ad Aemilium, velle sese de pace agere.* Etiam Cl. Ant. Perizonius maxime huic similem locum ad marginem adscripsit ex 24, 19, 3. *Nolam ad collegam mittit, altero exercitu opus esse, qui Campanis obponatur.* V. Gronov. infra ad 34, 29, 9. Manut. ad Cic. 5. ad fam. Ep. 20. et quae notavi ad Liv. 36, 13, 7. *Πέμπειν* quoque apud Graecos eodem modo usurpari, docuit Cl. Dukerus ad Thucyd. 4, 93. Neque multum diversa est illa locutio *nuncius se venturum*, de qua infra agam ad 38, 1, 4. Non minus variant codd. in altera parte hujus pericopes. *Romae compertum*

fieret; responsum redditur ab Samnitibus ferox. Ultro incusabant injurias Romanorum: neque eo 4 neglegentius ea, quae ipsis objicerentur, purgabant. *Haud ullo publico consilio auxiliove juvari Grae-* 5 *cos: nec Fundanum Formianumve a se sollicitatos.*

delectum habent Florent. Lovel. 4. Harlej. 1. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. in quo poftea a manu altera *Romae compertum eft delectum* emendatur. *Interim Romae compertum delectum* Klock. *Romae compertum Cornelius delectum* Voff. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. ac 3. neque aliter legunt Voff. 2. Gaertn. et Harlej. 2. nisi quod, addita voce, *compertum eft* dederint. *Romae compertum Cornelio delectum* Lovel. 2. *Cornelium delectum*, ceteris omiffis, Portug. in contextu, in cujus margine erat *compertum Cornelio*. Sed et hic veram scripturam viri docti reftituerunt. [*Palaepolim erat Romae compertum Cornelio delectum indictum* Veith.] Paullo ante *Publius* plerique codd. *Publio* Fragm. Hav. *Publilius* solus Klock. Deinde *ad vobis millibus Nolanorum* Lovel. 2. a m. 1. *a duobus millibus* a m. 2. Unde suspicio nasci poffet, legendum effe *ad duo millia*, pro circiter duo millia. V. infra ad 10, 17, 8. Eam tamen ob aliorum in vulgatum conspirantium consensum vanam fore exiftimo. [*a duobus millibus Nolanorum militum a quatuor Samnitium* Veith.] Insuper vox *Graecorum* deficit in Leid. 2. quemadmodum etiam in verbis sequentibus *indictum* in eodem Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 2. *Universum Samnium erectum, ac vicinos populos*] *universumque Samnium* Voff. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod Livii effe puto, qui infinitis locis, si tria connectenda sunt, primo *que*, tum *et* vel *ac* solitus eft adhibere. V. supra ad 2, 31, 1. Ita mox *Privernatem, Fundanumque, et Formianum.* Praeterea *ereptum* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. V. ad 3, 5, 7. [*Samnium erectum ad Latinos populos* Veith.] Mox *et Formianum* deficit in Voff. 2. qui idem cum Lovel. 3. *ambigunt*, pro *ambigue*, praefert; quomodo se etiam in Pall. 1. ac 3. inveniffe, Gebhard. ad verba praecedentia monuit. [*ambigua re* Veith.]

§. 3. *Ob haec quum legatos mitti placuiffet prius ad Samnites, quam bellum fieret*] *Ob hoc* Voff. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 5, 34, 1. Tum *legatum mitti* Lovel. 1. Sane mox quidem §. 8. *Romanus legatus* memoratur. Sed ibi intelligendus unus ex numero legatorum: plures enim miffos esse, patet ex §. 10. Deinde *ad Samnites, priusquam bellum* Lovel. 4. Sed voces *ad Sammites* deficiunt in Klock. Mox vero *a Samnitibus* Voff. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3. 5. Gaertn. Fragm Hav. et edd. ante Jac. Gronovium.

§. 4. *Ultro incusabant injurias Romanorum*] Duae poftremae voces exsulant a Portug. sed margini adscribuntur. Sequentes vero, *neque eo negligentius* etc. *purgabant*, neque in contextu, neque in ora libri conspiciuntur. Ceterum *abjicerentur*, pro *objicerentur*, Haverk. V. supra ad 6, 14, 12.

§. 5. *Auxiliove juvari Graecos: nec Fundanum Formianumve a se*

quippe minime poenitere se virium suarum, si bellum
6 *placeat. Ceterum non posse dissimulare, aegre pati civitatem Samnitium, quod Fregellas, ex Volscis captas dirutasque ab se, restituerit Romanus populus, coloniamque in Samnitium agro inposuerit, quam coloni eo-*
7 *rum Fregellas adpellent. Eam se contumeliam injuriamque, ni sibi ab iis, qui fecerint, dematur, ipsos omni*
8 *vi depulsuros esse.* Quum Romanus legatus ad disce-

sollicitatos] *auxiliove a se sollicitatos*, reliquis omissis, Lovel. 2. Tum *ne Fundanum* Voss. 1. et Portug. a m. 1. Deinde *ab se sollicitatos* Lovel. 4. Portug. et Haverk.

Minime se poenitere virium suarum, si bellum placeat] *poenitere se* Voss. 1. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Tum *virum suarum* Harlej. 1. V. ad 2, 1, 10. Insuper voces *si bellum* desunt in Lovel. 4.

§. 6. *Aegre pati civitatem Samnitium, quod Fregellas*] *aegre civitatem pati* Leid. 2. *aegre pati civitates* Portug. et Haverk. Hinc *quae Fregellas* Leid. 2. Mox *diruptasque*, pro *dirutas*, Voss. 1. Lovel. 2. Haverk. et Fragm. Hav. *diruptas* Lovel. 1. V. ad 9, 45, 17. Praeterea *a se* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Insuper *restituit Romanus populus*, pro *restituerit*. V. ad 40, 14, 11. Ceterum omnia haec *ex Volscis captas* etc. *coloni eorum Fregellas* exsulant a Leid. 2. neglegentia librarii, cui fraudi fuit vocis *Fregellas* repetitio. V. ad 9, 11, 11.

In Samnitium agro inposuerit, quam coloni eorum Fregellas adpellent] *in Samnicio agro* Voss. 1. *in Samnio agro* Portug. *in Samnio*, altera voce omissa, Haverk. Deinde *et imposuerint* Harlej. 2. *imposuerint* Leid. 1. Lovel. 1. 4. Harlej. 1. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. ut iterum Livius τὸ *Romanus populus* more conlectivorum cum verbo plurali construxerit, ut saepe solitus est. V. ad 10, 13, 11. Praeterea *colonicorum*, pro *coloni eorum* Voss. 2. et Lovel. 3. *coloniorum* Leid. 1. *coloniae eorum* Lovel. 4. Tandem *in Fregellas adpellant* Portug. et Haverk. *Fragellas adpellant* Gaertn.

§. 7. *Ni sibi ab iis, qui fecerint, dematur*] Ita primus edidit Aldus. Priores praeferunt *nisi ab iis*. Et ita est in Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. utroque, et Klock. nisi quod in aliis sit *ab is*, in aliis *ab hiis*, in aliis *ab his*. Leid. etiam prior ita inter versus praefert, quum perperam *hi ab his* in contextu scriptum fuisset. *nisi his ab iis* legunt Voss. 2. et Lovel. 3. *nisi sibi ab his*, vel *iis*, vel *hiis* Fragm. Hav. Gaertn. Voss. 1. et Lovel. 4. *ni sibi ab his* Florent. Portug. et Haverk. Tum *fecerit* Gaertn. ac tandem *demerat* Lov. 3. *demant* Gaertn. V. infra ad 38, 40, 1. Paullo post τὸ *se* aberat a Lovel. 2.

Ipsos omni vi depulsuros esse] Pall. duo *omnino inde pulsuros esse*. GEBH. Similiter etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *omni vi pulsuros esse* Gaertn. Vox *ipsos* autem deficit in Lovel. 2. Ceterum Doujatius existimat, vel *ipsos* hoc loco, vel paullo ante τὸ *se* redundare, nisi unica vox sit *seipsos*, in duas longiore paullo intervallo distra-

ptandum eos ad communes socios atque amicos vocaret: *Quid perplexe agimus?* inquit. *Nostra certamina, Romani, non verba legatorum, nec hominum quisquam disceptator, sed campus Campanus, in quo concurrendum est, et arma, et communis Mars belli de-
cernet. Proinde inter Capuam Suessulamque castra ca- 9
stris conferamus: et, Samnis Romanusne imperio Ita-
liam regat, decernamus. Legati Romanorum quum 10

cta. Quod ultimum verius esse, non dubito.

§. 8. *Quid perplexe agimus, inquit*] Quem habeat nominativum verbum *inquit*, non plane video; sed mutatus est numerus, nisi dicas quaedam desiderari verba. GLAR. Subaudiendum est *Samnis*. Sequitur enim, *Et Samnis Romanusne imperio Italiam regat, decernamus*. SIG. Subaudiendum est, aliquis eorum, quos ad disceptandum ad communes amicos Romanus legatus vocabat. Tò *inquit* inlustrabitur ex illis, quae infra dicentur ad 34, 3, 9. Paullo ante *et communes socios*, pro *ad communes*, Voss. 2. et Lovel. 3. Verum *ad disceptandum ad communes amicos* hic ponitur pro apud communes amicos. Ita Voss. codex praefert infra 38, 35, 1. *Ad consulem inter Achaeos Lacedaemoniosque disceptatum est*. ubi vulgo editur *apud consulem*. Ita *ad praetorem reus fieri*, *accusari* saepius apud Livium occurrit. V. ad 38, 55, 2. Plura v. supra ad 7, 7, 4. Praeterea *socios atque amicos animos*, addita ultima voce, Leid. 2. et Lovel. 1.

Sed campus Campanus, in quo concurrendum est, et arma] *sed Campanus campus* Portug. et Haverk. *sed campus concurrendus et arma*, reliquis deficientibus, Klock. ita tamen, ut post vocem *campus* lacuna sit vocis erasae, sed exigua adeo, ut vix quatuor literas capere possit. Paullo ante *non bella legatorum*, pro *verba*, Lovel. 4. qui etiam praefert *neque hominum*.

Et communis Mars belli decernet] Vocula *et* omittitur in Voss. 2. Deinde *deceret* Leid. 1. *disceret* Lovel. 3. *nos dirimet* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. qui in margine cod. N. se invenisse testatur *dirimet*. in contextu vero ut et in cod. B. *decernent*. Neque aliter mihi obviam fuit in Haverk. Utroque numero *decernet* et *decernent* ferri potest. V. ad 3, 30, 1. et ad 37, 5, 3. codd. tamen evincunt, prius verum esse. De verbo *decernere* v. ad 7, 9, 7. id autem cum *dirimere* hic commutatur, ut et mox §. 10.

§. 9. *Proinde inter Capuam Suessulamque*] *Deinde* Portug. in margine, et Haverk. quomodo et alibi variant codd. scripti. V. ad 3, 57, 5. Praeterea *inter Suessulam Capuamque* Lovel. 4.

Et Samnis Romanusne imperio Italiam regat, decernamus] *et Samnisve an Romanus* Lovel. 2. *et Samnis Romave* Leid. 2. et Lovel. 1. etiam Voss. 1. a m. 2. in quo antea scriptum fuerat *Romanive. et Samnis Romanusve* Portug. et Fragm. Hav. *et Samnius Romanus ut* Haverk. Deinde *Italiam imperio regat* Lovel. 4. [*discernamus* Veith.]

§. 10. *Quum se, non quo hostis*

se, non quo hostis vocasset, sed quo imperatores sui duxissent, ituros esse respondissent; jam Publilius, inter Palaepolim Neapolimque loco opportune capto, diremerat hostibus societatem auxilii mutui; qua, ut quisque locus premeretur, inter se usi fu-

11 erant. Itaque quum et comitiorum dies instaret, et, Publilium, imminentem hostium muris, avocari

vocasset] Multitudinis numero Pall. tres, et vetustissimae edd. *hostes vocassent*. GEBH. Ita et Voss. 2. Lovel. 3. 4. Port. Haverk. et Fragm. Hav. Ex edd. autem, quas consului, nulla in eam lectionem conspirat. Neque etiam eam probare possum, quamvis *hostis vocassent* exhibeant Florent. Leid. 1. et Gaertn. V. supra ad 5, 50, 2. Praeterea *tum se* etc. *responderunt* multae ex vetustioribus editionibus, quae a vocibus sequentibus *jam Publilius* novam incipiunt periodum. Sed nulli codd. huic lectioni adsentiuntur.

Sed quo imperatores sui duxissent, ituros esse] *dixissent* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. Harlei. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Quae varietas mille locis in Mstis obcurrit. V. ad 38, 43, 1. *direxissent* Gaertn. Deinde τὸ *esse* deficit in Gaertn. ejus loco *se* alia manu ad oram cod. Florent. adscriptum est. Sed *se* jam verbis praecedentibus praecessit.

Inter Palaepolim Neapolimque loco opportune capto, diremerat] *inter Palaepolim. L. Neapolimque* Florent. *inter Palaeopolim* Portug. et Haverk. V. ad cap. praec. §. 5. Praeterea, licet vulgatae lectioni controversiam non moveam, si tamen codd. consentirent, mallem *loco opportuno capto*: quod etiam Cl. Dukero in mentem venit. V. Cel. Jac. Gronovium infra ad 24, 39, 1. Deinde *decreverat* Haverk. Ita modo etiam *decernere* et *dirimere* commutabantur hoc cap. §. 8. Paullo ante iterum *Publius*, vel *P.* plerique codd. *Publilius* vero soli Leid. 1. et Klock. V. hoc lib. ad c. 12, 4. Eadem diversitas scripturae passim in Mstis Livii obcurrit, quorum paucissimi, modo hi, modo illi, veram lectionem servant. V. ad 2, 55, 4. et hoc lib. ad c. 12, 4. In verbis sequentibus *qua ut quisque*, pro *qua*, Lovel. 2. ut referatur ad praecedens *auxilii*. *quo haud quisque* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Itaque quum et comitiorum dies instaret*] *Itaque et quum dies comitiorum instaret* Portug. *Itaque et dies comitiorum instaret* Haverk. Post vocem *Itaque* in Florent. Lovel. 4. et Fragm. Hav. haec adduntur: *Publilio Philoni ad conficiendum cum Palaepolitanis bellum pro consulare imperium prorogatur*, nisi quod prima vox desit in postremo cod. ejus autem loco sola litera *P.* exstet in Lovel. 4. Verum haec olim pro lemmate ad oram codicis adscripta postea perperam in contextum inrepserunt. V. ad 7, 40, 4.

Avocari ab spe capiendae in dies urbis haud e republica esset] Omnes codd. *advocari*. GEBH. Ita et Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. quod accipiendum foret

ab spe capiendae in dies urbis, haud e republica esset; actum cum tribunis est, ad populum ferrent, 12
ut, quum Publilius Philo consulatu abisset, pro consule rem gereret, quoad debellatum cum Graecis esset. L. Cornelio (quia né eum quidem in Sam- 13
nium jam ingressum revocari ab inpetu belli placebat) literae missae, ut dictatorem comitiorum caus-

advocari ad urbem comitiorum caussa, et eadem forma dictum esse videri posset, qua contra *avolare Romam* et similia passim inveniuntur; de quibus v. ad 1, 57, 8. Codicum tamen vulgatam lectionem defendentium auctoritas efficit, ut eam veriorem existimem. Alibi saepe haec verba in Mstis commutantur. V. supra ad 4, 61, 3. et ad 8, 7, 14. (* 25, 33, 7.) Sed verbum *avocari* male exsulat a Lovel. 4. et Portug. Tum *a spe* Gaertn. et Fragm. Hav. Sed praepositio male deficit in Lov. 3. Deinde *in diebus* Lovel. 2. Praeterea *haud republica esset* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. *haud reip. esset* Lovel. 2. *aut remp. esset* Klock. *e republica* est ex utilitate reipublicae. Supra hoc libro c. 4, 12. *Ageret diceretque, quae e republica nominis Latini fideque sua viderentur.* infra c. 32, 18. *Non videri e republica, in Q. Fabium eo tempore animadverti.* 24, 14, 4. *Permissum ipsi erat, faceret, quod e republica duceret esse.* (* 27, 4, 1.) et alibi saepe. Ultima vox *esset* non adparet in Portug.

§. 12. *Actum cum tribunis est, ad populum ferrent, ut*] *auctum tribunis est* Klock. *Actus* et *Auctus* saepe in Mstis permutantur. V. ad 21, 61, 4. Vocula autem *cum* intercidit ob similitudinem ultimae syllabae vocis praecedentis. Deinde *ut ad populum ferrent* Portug. a m. 2. Sed particula *ut* vel abesse, vel interponi potest. V. ad 1, 17, 11. Quum itaque alii omnes libri eam ignorent, etiam non recipiendam judico. *ad populum referri* Haverk. Male. V. Duker. ad Flori 3, 21, 9.

Consulatu abisset, proconsul rem gereret] Vet. lib. *pro consule.* SIG. Omnes codd. *pro consule.* GEBH. Ita et Voss. duo, Lovel. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxonienses omnes, praeter N. et C. ambigue *procos*, vel *procons*, Voss. duo, et Fragm. Hav. a m. 1. V. infra ad 23, 30, 19. Praeterea *abiisset* Lovel. 4. Port. et Haverk.

Quoad debellatum cum Graecis esset] *quod debellatum* Lovel. 4. et ed. Parm. V. ad 6, 38, 13. *ad debellandum* Voss. 2. *quoad debellandum* Lovel. 3.

§. 13. *Quia ne eum quidem in Samnium jam ingressum revocari ab inpetu belli*] Prima vox non exstat in Lovel. 2. Deinde *nec eum quidem* habent Lovel. 3. et utraque ed. Tarvis. Male. V. ad 1, 10, 3. Tum *Samnium jam ingressum*, sine praepositione *in*, Gaertn. Sed eam intercepit ultima litera vocis praecedentis. V. ad 10, 13, 3. *in Samnium* autem *ingressum*, repetita praepositione, ut 4, 41, 9. *In urbem est ingressus.* 38, 27, 5. *Ingressos in castra ab direptione*

14 sa diceret. dixit M. Claudium Marcellum. ab eo
magister equitum dictus Sp. Postumius. Nec tamen
ab dictatore comitia sunt habita, quia, vitione cre-
atus esset, in disquisitionem venit. consulti augu-
res, vitiosum videri dictatorem, pronunciaverunt.
15 Eam rem tribuni suspectam infamemque criminan-
do fecerunt. *Nam neque facile fuisse id vitium nosci,*

abstrahere non poterat. V. ad Praefat. §. 11. Insuper *revocari ab impetu bellū* male Florent. Mox τὸ *ut* non adparet in Lovel. 4. Tum *eum*, pro *caussa*, Gaertn. praefert.

§. 14. *Dixit M. Claudium Marcellum*] *Marcellinum* Hearnii Oxon. N. in margine. Mox *Ne cum a dictatore*, pro *Nec tamen ab dictatore*, Gaertn. *a dictatore* etiam Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. 3. ac 4. *cū*, sive *cum*, et *tū*, sive *tamen*, etiam alibi commutantur. Exemplum jam supra habuimus 3, 16, 1.

Vitione creatus esset, in discussionem venit] Rectius *in disquisitionem venit.* GELEN. *in discussionem* primum invenio apud Aldum. Et ita est in Voss. 1. in marg. tum in Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et N. in margine [Veith.] Reliqui cum prioribus edd. servant *in disquisitionem.* Et ita Livius infra loquitur 26, 31, 2. *Quid ego fecerim, in disquisitionem venit. ad disquisitionem trahere* dixit Tacit. 5. Ann. 11. Vox *discussio* an hujus aetatis sit, immo an hoc sensu apud probos auctores occurrat, vehementer dubito. Praeterea *invenit* Lovel. 2. Sed duae priores literae natae sunt ex ultima vocis praecedentis. V. ad 5, 23, 5. Mox *vitiorum,* pro *vitiosum,* perperam Klock.

§. 15. *Suspectam infamemque*] *suspectamque* Portug. In verbis sequentibus *facile fuisset*, pro *fuisse*, Lovel. 3. Tum *id vitium nesci*, pro *nosci*, Fragm. Hav. a m. 1.

Quum consul oriente nocte silentio diceret dictatorem] Vet. lib. *ineunte.* SIG. *oriente* habent Pall. duo, totidemque cascae edd. GEBH. *ineunte nocte* Sigonius: sed edd. antiquae et omnes scripti *oriente nocte.* Nox quidem perinde oritur, ut dies. Ovidius 6. Fast. [471.]

— — *Delphina videbimus, inquit,*
Humida cum pulso nox erit orta die.

Sed non principio noctis, verum post mediam, silentio, surgere moris erat auspicantibus, ut Festus docet in *Silentio*, et *Solida sella.* Scribendum, *cum consul oriens nocte silentio diceret dictatorem.* Velius Longus de Orthographia [p. 2234.] *Oriri apud antiquos surgere frequenter significabat, ut apparet in eo, quo dicitur: consul oriens magistrum populi dicat.* Haec elegantissima observatio est Alberti Rubenii. J. FR. GRON. *ineunte nocte*, quod Sigonius ex vet. lib. probavit, ex solo Oxon. B. laudat Hearnius. Id vero in nullo meo mihi obvium fuit. Sed *ineunte noctis silentio* Portug. Gaertn. et Haverk, *oriente noctis silentio* Voss. 2.

quum consul oriens nocte silentio diceret dictatorem: neque ab consule cuiquam publice privatimve de ea re scriptum esse: nec quemquam mortalium exstare, qui 16
se vidisse aut audisse quid dicat, quod auspicium dirimeret: neque augures divinare Romae sedentes potuisse, quid in castris consuli vitii obvenisset. Cui non adparere, quod plebejus dictator sit, id vitium auguribus vi-

Lovel. 3. et Fragm. Hav. [Veith.] *oriente silentio* Lovel. 1. *oriente nocte*, omissa voce *silentio*, Leid. 2. *oriente nocte silentio* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. uterque, et reliqui Oxonienses Hearnii. *oriende nocte silentio* Klock. quae lectio persuadere potest, legendum esse *oriens de nocte silentio*. (* Ita et Crevier. invenit in antiq. Reg. unde pariter legendum conjicit.) *de nocte* est post mediam noctem, tempore nocturno. Horat. 1. Ep. 2, 32.

Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones.

ita *de tertia vigilia* 9, 44, 10. ubi plura vide. Si quis tamen Rubenii conjecturam, *oriens nocte silentio*, praeferat, non adversabor. V. infra ad 9, 38, 14. Ceterum aliquid humani passus est Doct. Jensius in Differt. de Dictat. pop. Rom. c. 5. docens, J. Fr. Gronovium lectionem hanc *oriente nocte silentio* recte adserere. Insuper vox *dictatorem* deficit in Lovel. 4.

Neque ab consule cuiquam publice privatimque de ea re scriptum esse] Rectius *publice privatimve*, non *privatimque*. GELEN. *nec ab consule* Portug. et Haverk. *neque a consule* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. *neque ab consulibus* Gaertn. Verum ab uno tantum consule L. Cornelio Lentulo dictator dictus est, ut Livius modo narravit. De hoc errore v. infra ad 10, 10, 2. Deinde vox *cuiquam* deficit in Voss. 2. Tum *privatimve* omnes codd. nisi quod *privative* sit in Gaertn. Insuper alio ordine *de ea re publice privatimve* Voss. 2. *publice privatimve ea de re* Leid. 2. Tandem *esset* Leid. 1. Lovel. 2. 4. et Fragm. Hav. a m. 1.

§. 16. *Nec quemquam mortalium exstare, qui se vidisse aut audivisse quid dicat*] Flor. Rott. Helm. Voss. uterque, *audisse*. J. FR. GRON. Ita et omnes mei, excepto Harlej. 2. qui editionum priorum lectioni consentit. Praeterea *ne quemquam* Lovel. 3. *neque quemquam* Tarvis. ed. prior; ubi ita datum esse videri potuit, quod *neque* et praecesserit, et sequatur. Sed v. ad 9, 9, 14. Tum *vel audisse* Portug. et Haverk. Deinde *qui dicat* Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed ultima litera τοῦ *quid* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. In verbis sequentibus *auspicia*, pro *auspicium*, Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Atque ita Sigonius edidit.

Quid in castris consuli vitii evenisset] Rectius *obvenisset*, non *evenisset*. GELEN. Eadem lectio mihi quoque in omnibus scriptis obvia fuit, nisi quod *evenisset* in solo restet Harlej. 2. *Avenisset* in Lovel. 4. Insuper *in castris consulis* Leid. 1. Lovel. 3. Portug.

17 *sum?* Haec aliaque ab tribunis nequidquam jactata: tamen ad interregnum res redit: dilatisque alia atque alia de caussa comitiis, quartusdecimus demum

Haverk. et Oxon. B. ac N. apud Hearnium. Paullo ante vocabula *neque augures divinare* non adparent in Haverk.

Cui non adparere, quod plebejus dictator sit dictus] *dictus* redundat, nec est in antiquis codicibus. GELEN. Deest etiam in omnibus meis. Ceterum *Cur non apparere* Portug. *Cui non appareret* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 17. *Haec aliaque ab tribunis nequidquam jactata*] *Nec aliaque* Haverk. V. ad 32, 20, 7. *Hoc aliaque* Lovel. 4. Tum *a tribunis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Sed praepositio deest in Voss. 2. et Haverk. V. ad 6, 11, 4. Deinde *nequiquam* Florent. V. ad 40, 47, 9. *nequaquam* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 27, 26, 2.

Tamen ad interregnum res redit] *tandem ad interregnum* Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Passim autem haec vocabula in Mstis confundi solent. V. infra ad 22, 2, 11. Tum *rediit* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. supra ad 4, 43, 7. et infra ad 36, 35, 2.

Dilatisque alia atque alia caussa comitiis] In antiquis codicibus est *alia de caussa*, non *alia caussa*. GELEN. Praepositionem, quam Gelenius ex Mstis retraxit, agnoscunt etiam omnes mei, exceptis tantum Leid. 2. Portug. et Haverk. Eam autem defendentium non numerus tantum, sed fides etiam apud me praevalet. Praeterea *delatisque* Leid. 2. (* v. ad 40, 5, 5.) *dilatis* Lovel. 2.

Quartus decimus demum interrex L. Aemilius consules creat C. Petilium] Hic Petilius antea bis consul fuit anno CCCXCV. et CDIX. quare hoc loco addendum *III.* quod Cassiodorus non neglexit. GLAR. *C. Poetelium tertium* scribendum esse, censet Glareanus. Putat enim eundem esse cum eo, qui consul fuit anno CCCXCV. in quo decipitur: ille enim pater, hic filius est. Quod ex consulatu ejus, et ex dictatura hujus Capitolina cognoscitur, in quibus ille *C. POETELIVS. C. F. Q. N. LIBO. VISOLVS*, hic *C. POETELIVS. C. F. C. N. LIBO. VISOLVS* appellatur. Est igitur *C.* hic *Poetelius* consul II. non III. nam primum fuit anno CDIX. „† Glareanus in hoc secu„tus est Cassiodorum, quem re„prehendere debebat: sed Gla„reanum maluit.“ †. SIG. *quartus decumus* Leid. 1. et Harlej. 1. V. ad 2, 59, 11. Deinde *L. Aemilius consul creavit* Leid. 2. Portug. et Haverk. *L. Aemilius creatus* Lovel. 2. *L. Aemilius consul creatus* Leid. 1. Lovel. 1. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *L. Aemilius consul creatus est* Voss. 2. et Lovel. 3. qui tamen Poetelii praenomen omiserunt, cujus locum *ē* vel *est* occupavit. Talis error supra erat hoc lib. c. 15, 5. Insuper *Petilius* tantum non omnes codd. et edd. antiquae ante Sigonium. V. supra ad 3, 35, 11. et ad 4, 12, 3. Ceterum hunc C. Poetelium filium esse istius C. Poetelii, qui anno CCCXCV. consul fuit, eumque nunc demum consulem secundum esse, Sigonio consentit Pighius in Annal. ad ann. CDXXVII. p. 339. In eo ve-

demum interrex L. Aemilius consules creat C. Poetelium, L. Papirium Mugillanum. Cursorem in aliis annalibus invenio.

XXIV. Eodem anno Alexandriam in Aegypto 1

ro a sententia ejus dissentit, quod eum diversum faciat a C. Poetelio, qui anno CDIX. sive, ut numerant Fasti Capitolini, CDVII. consul fuit. Consulem enim anni CDIX. vocat *Q. F. Q. N.* at hujus anni *C. F. C. N.* et pro primo ejus consulatu habet illum, quem ipse a Livio ante A. Cornelium iterum et Cn. Domitium consules, Dodwell. biennio postea, omissum esse existimarunt. V. ad 8, 17, 5. Verum, quum non tantum Marianus et Cassiodorus, quos Pighius laudat, sed etiam Fasti, quos Eccard. publicavit tom. 1. corp. Hist. medii aevi p. 4. column. 2. hunc tertium Libonis, id est Poetelii Libonis, consulatum numerent, non video, cur non ipsis fidem habeamus, et pro primo numeremus consulatum anni CDIX. (quod enim ejus anni consulem potius *Q. F. Q. N.* vocet Pighius, quam *C. F. C. N.* nullo argumento nititur,) pro secundo illum, quem a Livio omissum esse viri docti statuerunt, hunc denique pro tertio. Non tamen propterea vel iterati vel tertii consulatus notam addendam esse, quasi ex Livii contextu neglegentia scribarum excidisset, evincunt, quae supra notantur ad 2, 16, 7.

L. Papirium Mugillanum. Cursorem in aliis annalibus invenio] Quamquam ambigere de cognomine Papirii consulis videtur, *Cursorem* tamen probat magis. quod ex eo intelligi potest, quod eum II. post consulem profitetur, hunc annum enumerans, [9, 7, 15.] Idem faciunt Capitolini scriptores. SIG. Hujus etiam consulis praenomen omittitur in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Fragm. Hav. Ejus autem cognomen *Mugilanum*, una tantum liquida, scribunt Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *Mugilianum* Florent. Mal. V. ad 4, 7, 10. Tum *Cursorem* non adparet in Lovel. 2. neque *invenio* in Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Argumentum vero, quo Sigonius probare conatus est, Livium existimasse, hujus anni consulem Papirium potius *Cursorem*, quam *Mugillanum*, vocatum fuisse, evertitur, si vera est sententia Pighii, qui credidit, unum eorum consulum, quos ante A. Cornelium iterum et Cn. Domitium supra h. l. c. 17, 5. omissos credidit, L. Papirium *Cursorem* dictum esse, consulem autem hujus anni *Mugillanum*. Si enim et hic *Cursoris* cognomen habuisset, infra 9, 7, 15. memoratus *consul tertium*, non *secundum*, vel *iterum*, fuisset. Majus in eo praesidium foret, si constaret, eum *quintum consulem* a Livio memorari 9, 28, 2. ubi tamen multi codd. et edd. quinti consulatus notam omittunt.

§. 1. *Eodem anno Alexandriam in Aegypto proditum conditam*] Hoc loco Alexander aedificat Alexandreiam, qui non longe ab initio hujus libri [c. 3, 7.] in alio tractu orbis a fortuna morbo exstinctus est. Diodorus Siculus ait, [l. 17. non longe a fine,] Alexandrum exstinctum anno primo Olympiadis centesimae quartae decimae. Cassiodorus autem ait, Consulibus C. Petillio III. et L. Papirio Mugillano Alexandreiam conditam. GLAR. Sic Solinus c. 35. [aliis 32.] *L. Papirio. Sp. F. C.*

proditum conditam; Alexandrumque, Epiri regem, ab exsule Lucano interfectum, sortes Dodonaei Jo-
2 vis eventu adfirmasse. Adcito ab Tarentinis in Italiam data dictio erat, *caveret Acherusiam aquam*

Poetelio C. F. consulibus Alexandria condita est. Idem Cassiodorus. SIG. V. Scaligerum ad Eusebii Chron. num. CIↃIↃCCXXXVII. et Salmas. ad Solin. p. 338. ed. Traject. DUK. Pighius in Annal. ad ann. CDXX. p. 329. et ad ann. CDXXVII. p. 340. existimavit, par consulum L. Papirium et C. Poetelium antea a Livio omissum esse, eosque inserendos hoc lib. c. 17, 5. ut jam eo loco et ad cap. praec. §. 17. dictum est; et quidem eodem nomine dictos esse consules hujus anni; quin alterum omissorum Poetelium etiam hoc anno dignitatem illam obtinuisse, alterum vero fuisse Papirium Cursorem, quum hujus anni Papirius consul Mugillanus cognominaretur: jam autem conditae Alexandriae epocham non ad hujus anni consules C. Poetelium et L. Papirium, sed alterius omissos referendam esse. Ceterum *Alexandream* legit Florent. V. ad 31, 43, 5. Praeterea *proditur conditam* Fragm. Hav. et Hearnii Ox. C. ut *proditur Alexandriam conditam* dicatur eodem modo, quo *traditur regem se abdidisse*: de qua locutione v. ad 1, 31, 8. Et ita Justinus 44, 4. *In quibus Titanas bellum adversus Deos gessisse proditur.* Sed *produnt conditam* Hearnii Oxon. L. 1.

Sortes Dodonaei Jovis eventu adfirmasse] Vox *sortes* perperam deest in Gaertn. *sortes Jovis* est ejus oraculum, responsum oraculi. V. ad 5, 15, 12. Tum *Dodonis Jovis* Lovel. 2. *Dodonis Jovis* Voss. 2. et Lovel. 3. *Dodoneo Jovis eventu* Harlej. 1. *Dodonaei regis Jovis eventu* Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 2. *Adcito ab Tarentinis in Italiam data dictio erat*] Male in scriptis libris reperitur *ditio*. Quippe *dictio* est Χρησμός. Pacuvius apud Nonium [in v. *Autumare.*]

Flexa, non falsa, autumare dictio Delphis solet.

Accius apud Herennium [sive auctorem ad Herennium] 2, 26.

Aperte fatur dictio, si intelligas.

Livius Antiopa [apud Nonium v. *Saeptuose.*]

Ita septuose dictio abs Deo datur,
Quod consecutum sapiens aegre contulit.

GEBH. *ditio* etiam Lovel. 3. *dicio* Haverk. Sed recte Gebhardus *dictio* exponit Χρησμός, id est, oraculum. Duo autem priora loca, quae ex Pacuvio et Accio laudavit, ante eum, una cum hoc loco Livii, jam observavit Turneb. 30. Advers. 1. V. etiam Salmas. ad Solin. p. 110. Similiter *dictum* et *dicere* de oraculis usurpari, docuerunt Inl. N. Heinsius ad Nason. Ep. 5. Her. 33. 1. Fast. 539. et Passerat. ad Propert. 1. Eleg. 9, 6. Hac ratione Lycurgum leges suas ῥήτρας vocasse, auctor est Plutarch. in ejus vita p. 47. ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ νομιζόμενα, καὶ Χρησμοὺς ὄντα. Nempe a ῥέω dico. Praeterea *a Tarentinis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Tum *in Italia* Fragm. Hav. sed duo haec vocabula omittuntur in Gaertn. quemadmodum sequens *data* in Leid. 1.

Caveret Acherusiam aquam Pandosiamque urbem] Oraculum hoc

Pandosiamque urbem: ibi fatis ejus terminum dari. Eoque ocius transmisit in Italiam, ut quam maxi- 3
me procul abesset urbe Pandosia in Epiro et Acheronte amni, quem ex Molosside fluentem in stagna

his duobus Graecis versibus expressum est:

> *Αἰακίδη προφύλαξο μολεῖν Ἀχερούσιον ὕδωρ*
> *Πανδοσίαν θ', ὅτι τοι θάνατος πεπρωμένος ἐστί.*

Eandem rem tradit etiam Strabo l. 6. [p. 256.] his verbis. *Περὶ Πανδοσίαν Ἀλέξανδρος ὁ Μολοττὸς διεφθάρη. ἐξηπάτησε δὲ καὶ τοῦτον ὁ ἐν Δωδώνῃ Χρησμός, φυλάττεσθαι κελεύων τὸν Ἀχέροντα καὶ τὴν Πανδοσίαν. δεικνυμένων γὰρ ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ ὁμωνύμων τούτοις, ἐνταῦθα κατέστρεψε τὸν βίον.* SIG. Idem hoc oraculum ex commentariis Graecorum ante Sigonium protulit Victor. 15. Var. lect. 15. V. etiam Modium ad Justin. 12, 2, 3. ad quem eumdem locum Bernecc. professus est, se haud scire, an oraculum illud *γνήσιον* fuerit, quoniam ab eo diversum referunt Strabo l. 6. p. 256. et Stephan. Byz. in v. *Πανδοσία*, hoc nempe modo conceptum:

> *Πανδοσίη τρικόλωνε, πολύν ποτε λαὸν ὀλέσσεις.*

Sed ad verba Strabonis non adtendit, qui expresse illis, quae Sigon. infra laudat ad §. 5. tradit, hoc oraculum ab eo, quo Acherusiam aquam Pandosiamque urbem cavere jubebatur, diversum fuisse. Ceterum *Acerusiam aquam* Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. *Acreusiam aquam* literis transpositis Florent. *Acherontiam aquam* Lovel. 2. Deinde *Pandesiamque urbem* Voss. 2. et Lovel. 3. *caveret Acherusia aqua*, *Pandosiaque urbe* Lovel. 4. At nihil mutandum.

§. 3. *Eoque ocius transmisit*] *Neque ocius* Gaertn. *Eo quia ocius* Lovel. 2. V. ad 5, 29, 3. Tum *transmisisse* Lovel. 4.

Procul abesset urbe Pandosia in Epiro et Acheronte amni] *procul esset urbe* Lovel. 2. Utrumque *procul esse*, et *procul abesse* in Livio frequens est. Sed unius cod. auctoritatem consensui reliquorum praeferre iniquum foret. Tum *Acherente amni* Voss. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *Acherunte amni* a m. 2. *Acherunto amni* Leid. 1. et Gaertn. *Acheronte amne* Portug. et Haverk. Male. V. ad 28, 33, 1.

Quem ex Molosside fluentem in stagna inferna accipit Thesprotius sinus] Pal. sec. *ex Molosia defluentem*. Andreae recensio *quem ex Molossite defluentem*. Veram tamen esse vulgatam lectionem cernis, quam expressit quoque Campanus. GEBH. *quam*, pro *quem*, Lovel. 3. et Leid. 1. Tum *ex Molosis defluentem* Harlej. 1. *ex Molosa defluentem* Gaertn. *ex Molosia defluentem* Portug. et Haverk. *ex Molossia defluentem* Fragm. Hav. a m. 2. priori lectione penitus erasa, et Hearnii Oxon. N. *ex Molossi defluentem* Leid. ambo, et Hearnii C. *ex Moloside fluentem* Klock. *ex Molossite fluentem* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *ex Molosside defluentem* edd. his aetate proximae, pro quo Aldus *ex Molosside fluentem* dedit; quod verum puto. Omnes enim codd. qui *Molosside* legunt, simplex *fluentem* praeferunt; ut prima syllaba

4 inferna accipit Thesprotius sinus. Ceterum (ut ferme fugiendo in media fata ruitur), quum saepe Bruttias Lucanasque legiones fudisset; Heracleam Tarentinorum coloniam, Consentiam ex Lucanis, Sipontumque, Bruttiorum Terinam, alias inde Mes-

τοῦ defluentem ex fine vocis praecedentis nata videatur. Regio autem *Molossis* etiam infra memoratur 45, 26, 4. *In Molossidem transgressus.* ad quem locum Sigonius docuit, *Molosis* unica litera sibilante scribendum: cujus orthographiae vestigia in quibusdam codd. hic deprehenduntur. Sed v. quae ad eum locum notavi. Hinc voces *in stagna* deficiunt in Klock. Deinde *accus*, pro *accipit*, Leid. 2. *accepit* Haverk. Praeterea *Tesprotius sinus* Voss. 1. *Thespotius sinus* Fragm. Hav. *Thespontius sinus* Voss. 2. *Cesprotinus sinus* Leid. 2. *Thesprotinus sinus* Florent. et Lovel. 4. *accipites protius sinos* Klock. Sed mira ac singularis est lectio, quam exhibet Lovel. 2. *quem Cephisus amnis defluentem in stagna inferna accipit. inde promptissimus ut cecus ferme fugiendo in media fata ruit.* Quod monstrum, undeunde natum, adtentione dignum non est.

§. 4. *Ceterum, ut ferme fugiendo in media fata ruitur*] Antiquissimarum edd. lectionem disturbant MSS. codd. quorum secundus, *Ut ceterum ferme fugiendo in media fata ruit.* Perperam, quippe reliqui duo tantum transpositione mutant unius voculae. GEBH. Exhibent nempe *Ut ceterum*, quomodo etiam est in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Praeterea *ruit* etiam Lovel. 2. Portug. et Haverk. *ruerit* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Mox *regiones*, pro *legiones*, Lovel. 3. Saepissime *L.* et *R.* in Mstis commutari, infra videbimus ad 28, 36, 7.

Heracleam Tarentinorum coloniam, Consentiam ex Lucanis] *Heracliam* Lovel. 4. de qua scriptura v. Lambin. ad Cic. orat. pro Arch. poëta c. 4. qui notat, *ει* Graecorum, qua diphthongo hoc vocabulum scribi solet, a Latinis verti solere vel in *e* longum, vel in *i* longum. V. etiam ad 31, 43, 5. Alii tamen omnes *Heracleam* legunt; quae scriptura, certe in hujus urbis nomine, longe frequentior est. Tum *Cosentiam* Fragm. Hav. a m. 1. *Conscientiam* Haverk. V. ad 30, 19, 10. et mox hoc cap. ad §. 14. Ceterum quum Consentia non Lucanorum, sed Bruttiorum urbs fuerit, ejus loco *Potentiam* legendum existimavit Doujatius, quae urbs in Lucanis sita erat.

Sipontumque Brutiorum coloniam Acerinam] Quidam distinguunt post *Sipontumque*, ac deinde inferunt *Brutiorum coloniam Acerinam.* Sipontum tamen non Lucanorum intelligo oppidum, sed Appulorum Dauniorum, ut testatur Plinius 3, [11.] Cepit igitur Sipontum, ac ex Lucanis Consentiam, denique Brutiorum coloniam Acerinam: quamquam hoc nomen mihi suspectum. Nam *Acerras* oppidum, et *Acerrani* populi nihil ad hunc locum. GLAR. Merito suspectam habet vocem *Acerinam* Glareanus, neque enim ejus oppidi apud quemquam ulla mentio est. Quo fit, ut suspi-

sapiorum ac Lucanorum cepisset urbes, et trecentas familias inlustres in Epirum, quas obsidum numero haberet, misisset; haud procul Pandosia urbe inminente Lucanis ac Bruttiis finibus tris tumulos, aliquantum inter se distantes, insedit; ex quibus

cer, pro *Acerinam*, *Terinam* esse legendum; quod oppidum Brutiorum fuisse, scribit aperte Strabo l. 6. [p. 256.] *Τεμέσης δὲ συνεχὴς Τερινὰ, ἣν Ἀννίβας καθεῖλεν, οὐ δυνάμενος φυλάττειν, ὅτε δὴ εἰς ἀυτὴν καταφεύγει Βρεττίαν. Εἶτα Κωνσεντία μητρόπολις Βρεττίων.* Eandem Stephanus vocat *κτίσμα Κρωτονιατῶν*. Itaque scribit, *alias inde Mesapiorum ac Lucanorum urbes. Terinae* Plinius etiam [3, 5.] et Mela [2, 4.] meminerunt. SIG. De consilio Glareani et Sigonii reposui *Terinam*. Vocem autem *coloniam*, auctore Thuaneo, duobus Voss. Helm. delevi: nam ad *τὸ Bruttiorum* subaudiendum ex sequentibus *urbem*. Cluverius *Heracleam, Tarentinorum coloniam, Metapontumque, Consentiam Bruttiorum, ex Lucanis coloniam Acerinam*. 4. Ital. ant. 15. [p. 1318.] J. FR. GRON. Vocem *coloniam*, praeter Harlej. 2. et forte etiam Florent. ex quo nihil ad illam notatum video, nesciunt omnes quoque mei, et Hearnii Oxonienses. Res quidem eodem redit, nam *κτίσμα Κρωτονιατῶν* fuisse, modo Sigonius ex Steph. Byz. docuit; Croton autem Bruttiorum urbs erat: sed praestat auctoritatem codicum sequi. Deinde *Acerrimarum* Portug. a m. 1. *Acerinam* a m. 2. et Haverk. *Achrinam* Harlej. 2. *Acrentinam* Florent. *Acerniam* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *Acerinam* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. Harlej. 1. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. [Veith.] et Hearnii Oxonienses: quomodo primus etiam Aldus vulgavit. Romae enim anno 1472. ac Parmae vulgatum fuerat *ac Erinam*, inde vero usque ad Aldum *ac Erniam*.

Alias inde Messapiorum ac Lucanorum cepisset urbes] Τὸ *alias* deficit in Haverk. [*alias ante* Veith.] Tum *in Massepiorum* Fragm. Hav. a m. 1. *inde Massepiorum* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. Harlej. 1. et Klock. *inde Messepiorum* Florent. *indiemasse priorum* Voss. 2. et Lovel. 3. *inde Methaponthinorum* Portug. et Haverk. *inde Metapontinorum* Lovel. 2. *inde Mopsopiorum* Lovel. 4. *inde Mesopontuorum* Gaertn. Solus hic Harlej. 2. sapuit cum editis. Deinde *cepisse* Lovel. 4.

Et trecentas familias inlustres in Epirum, quas obsidum numero haberet] *ut trecentas* Gaertn. V. ad 21, 28, 8. Hinc vox *inlustres* exsulat a Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *obsidium numero* Harlej. 1. Sed *obsidum* potius dixisse videtur, evitandae ambiguitatis caussa. Nam *obsidium* etiam est rectus casus pro *obsidio*. Denique *haberent* Fragm. Hav.

§. 5. *Haud procul Pandosia urbe, inminentes Lucanis ac Bruttiis finibus treis tumulos* etc.] Eorundem tumulorum meminit etiam Strabo, et alterius oraculi, a quo Alexander deceptus sit: aït enim [l. 6. p. 256.] *Τρικόρυφον δ' ἐστὶ τὸ φρούριον, καὶ παραῤῥέι ποταμὸς Ἀχέρων. προσηπάτησε δὲ καὶ ἄλλο λόγιον,*

Πανδοσία τρικόλωνε, πολύν ποτε λαὸν ὀλέσεις.

incursiones in omnem partem agri hostilis faceret.
6 et ducentos ferme Lucanorum exsules circa se pro
fidis habebat, ut pleraque ejus generis ingenia sunt,
7 cum fortuna mutabilem gerentes fidem. Imbres continui, campis omnibus inundantes, quum interclusissent trifariam exercitum a mutuo inter se auxilio, duo praesidia, quae sine rege erant, inproviso ho-

Ἔδοξε γὰρ πολεμίων φθοράν, οὐκ οἰκείων δηλοῦσθαι. SIG. Bene et antiquorum norma Pal. sec. et Andreae ed. *tris tumulos*, ut saepe monui ad Tullium. Infra l. 23, 16. *Ad tris portas in hostes versas*. l. 25, 36. Pall. duo, *Postquam toto agmine tris imperatores cum trinis justis exercitibus aderant*. GEBH. *inminentes* primus edidit Modius in Francof. ut tres illi tumuli finibus Lucanis ac Bruttiis inminere dicantur. Verum non modo omnes priores editi, sed et scripti mei atque Hearnii Oxonienses constanter legunt *inminente*, id referentes ad ipsam urbem Pandosiam, quae sita fuisset in confinio Lucanorum et Bruttiorum. Quum autem horum consensus minime spernendus videatur, neque etiam caussam dederit Modius, cur a veteri scriptura recedendum existimarit, priscam lectionem reducendam putavi. Deinde *a Bruttiis* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. ut sensus sit, Pandosiam Lucanis proximam esse, qua regio a finibus Bruttiis, a parte finium Bruttiorum, aditur; proximam Lucanis esse, qua parte sunt fines Bruttii. Ut eadem fere locutio sit, atque illa, quae infra occurrit 31, 24, 8. *Ab Dipylo accessit*. ubi ea aliis exemplis illustratur. Vulgato tamen controversiam non moveo. Insuper *tris* etiam Florent. Leid. 1. Lovel. 1. Harlej. 1. Portug. Gaertn. et priscae editiones. Servius notat ad Virg. 1. Aen. 108. *Tris Latinum est. Genitivus enim pluralis, quotiens in ium exit, accusativum pluralem in is mittit, ut puppium, puppis: quotiens in um exit, in es mittit, ut patrum, patres*. Priscian. 7. Gramm. p. 775. *Tres trium facit hos et has tres vel tris*. V. Noris. ad Cenotaph. Pis. diss. 4, 3. Mox voces *aliquantum inter* desunt in Lovel. 1.

Ex quibus excursiones in omnem partem agri hostilis faceret] In antiquis codicibus est *incursiones in omnem partem*, non *excursiones*, etsi id leviusculum est. GELEN. Pal. sec. *ex quibus faceret incursiones in omnes partes hostilis agri*. GEBH. *incursionem* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Fragm. Hav. et, ut Hearnius testatur, Oxon. N. L. 2. et C. Tum *agri hostis faceret* Voss. 2. Hinc *faceret excursiones in omnes partes hostilis agri* Portug. et Haverk. *hostiles faceret incursiones in omnem partem hostilis agri* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 6. *Ducentos ferme Lucanorum exsules*] *ducentos fere* Fragm. Hav. V. ad 37, 38, 5. Sed vox *ferme* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. *exsules Lucanorum* habet Lovel. 4.

Ut pleraque ejus generis ingenia sunt] Vult exsulum et transfugarum ingenia cum fortuna esse mutabilia. Sed ingenii levitatem hanceine soli Lucanorum genti

stium adventu obprimuntur: deletisque eis, ad ipsius
obsidionem omnes conversi. Inde ab Lucanis ex- 8
sulibus ad suos nuncii missi sunt: pactoque reditu
promissum est, regem, aut vivum, aut mortuum,
in potestatem daturos. Ceterum cum delectis ipse, 9
egregium facinus ausus, per medios erumpit hostes,
et ducem Lucanorum cominus congressum obtrun-

assignat Pal. sec: *ut plerumque ejus gentis ingenia sunt.* GEBH. Eamdem lectionem habent et Portug. atque Haverk. Verum Lucani tamquam φιλόξενοι καὶ δίκαιοι describuntur apud Heraclid. Pont. de Rebuspubl. quare vulgatum verius esse non dubito: et *ejus generis* cum Gebhardo refero ad exsules, qui se hostibus patriae adjungunt. Similiter locutus est Cic. de Amic. 17. *Sunt igitur firmi et stabiles et constantes eligendi; cujus generis est magna penuria.* *Gens* autem et *Genus* saepe in Mstis commutantur. V. infra ad 34, 17, 6. Mox *gerentis* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed librarii, videntes vocem *gerentes* ad praecedens *ingenia* referri non posse, retulerunt ad alterum *ejus generis*, quum animadvertere debuissent, respondere remotiori *Lucanorum exsules*: atque ita *gerentis* pro accusativo plurali accipi posset.

§. 7. *Quum interclusissent trifariam exercitum a mutuo inter se auxilio*] Praepositio deficit in Portug. Ita Gronov. infra emendandum censuit 27, 42, 4. *Ni clamor ab tergo auditus metum, ne intercluderentur castris, fecisset.* ubi *a castris* vulgo editur, Alia eo loco vide. Uni tamen codici fidem habere nimis temerarium foret; praesertim quum et alterum in Livio saepius obcurrat. V. ad 3, 70, 5. Ceterum *trifarium exercitum* perperam Portug. et Haverk. Paullo ante etiam *continuis campis* Leid. 1.

Inproviso hostium adventu obprimuntur] *inprovise* Leid. 2. *ex improviso* Hearnii Oxon. L. 2. et C. Male. Cic. 2. ad fam. Ep. 10. *Castella munita inproviso adventu capta et incensa.*

Deletisque eis, ad ipsius obsidionem omnes conversi] *delectusque ejus* Voss. 2. *delectisque ejus* Lovel. 3. *delectisque eis* Lovel. 1. Klock. et Haverk. Saepe ita lapsi sunt librarii. V. ad 4, 25, 8. Praeterea *conversi sunt* Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 8. *Nuncii missi sunt, pactoque reditu promissum est*] Tò *sunt* deest in Voss. 2. particula *que* in Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *permissum est* Gaertn. V. ad 3, 8, 4. c. 43, 6. et aliis locis saepe.

Regem, aut vivum, aut mortuum, in potestatem daturos] Vocula *aut* priori loco deest in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *in potestate daturos* Portug. Gaertn. et Haverk. atque ita in Pal. 2. se invenisse auctor est Gebhardus supra h. lib. c. 20, 6. quod eodem modo dictum foret, quo saepe *in conspectu dare* in Mstis inveniri, observat Cel. Burmann. ad Phaedri 5. fab. 1, 15. V. etiam supra ad 7, 40, 1. Integriores tamen codd. quibus tutius credi potest, hic in vulgatum conspirant.

§. 9. *Ducem Lucanorum cominus*

10 cat: contrahensque suos ex fuga palatos, pervenit
ad amnem, ruinis recentibus pontis, quem vis a-
11 quae abstulerat, indicantem iter. quem quum incer-
to vado transiret agmen, fessus metu ac labore mi-
les, increpans nomen abominandum fluminis, *Jure
Acheros vocaris*, inquit. quod ubi ad aures accidit
regis; adjecit extemplo animum fatis suis; substi-

congressum obtruncat] Campani editio *detruncat*. GEBH. *cominus congressus* Portug. a m. 1. Fragm. Hav. a m. 2. et Haverk. utramque scripturam junxit Lovel. 4. qui *cominus congressus congressum obtruncat* dedit. *cominus congregasset* sine sensu Klock.

§. 10. *Quem vis aquat abstulerat*] Pal. sec. *vis aquarum*. GEBH. Ita et Port. et Haverk. quod ferri posset, si certiores codd. adsentirentur. Nam ita *aquae* numero multitudinis infra 24, 9, 6. *Aquae magnae bis eo anno fuerunt*. 38, 28, 4. *Aquae ingentes eo anno fuerunt*. Ceterum male *quamvis* una voce Haverk. Paullo ante *palatos ex fuga* trajectis vocibus Lovel. 4. *ex fuga palantes* Florent. a m. 2. Male. V. ad 1, 11, 1. *pervenit* autem deficit in Harlej. 2.

Indicantem iter] Immo *negantem*, aut *denegantem*. Sic lege. T. FABER. Doujatius vulgatum contra Fabrum tuetur, existimans, sensum Livii esse, per ruinas et vestigia pontis cognitum fuisse, qua foret eundum. Similiter Cl. Wasse ad Sallust. Jug. 57. quum primo conjecisset *indignantem*, vel *insecantem*, tandem addit, nec editam lectionem admodum displicere, hoc modo: campi inundabantur, at pontis ruinae viam inter aquas commonstrabant. Contra Cl. Jac. Gronov. in Resp. ad Cavill. Fabretti p. 50. opinatur, Doujatii expositionem ferri non posse; si enim ruinae pontis cognoscendum dabant iter, cur igitur Alexander eas secutus non est, et illac transivit amnem? cur, si indicasse iter nunc dixit Livius, statim post significat incertum fuisse vadum? At non indicabat iter: at non potuit illac ire; at vagari cum multa aerumna in ripa coactus miles ad quaerendum vadum: Livium itaque omnino velle indicare putat, ruptum pontem vetuisse progredi. Fatetur tamen, paullo ulterius, quam decuit, Fabrum abiisse ab Mstorum codicum omnium lectione, et jubet, ut videat lector, an non scripserit Livius *inficiantem iter*. ut sensus sit, amnem per ruinas recentes pontis inficiatum fuisse iter, sive ostendisse, illac iter non concedi. Sed codices nulli aliquid mutant, nisi quod *iter* desit in Leid. 2. et Lovel. 1. ejusque loco *inter* praeferat Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 5, 37, 4.

§. 11. *Quum incerto vado transiret agmen, fessus metu ac labore miles*] *transiret agrum* Lovel. 2. Tum *fusum metu ac labore* Leid. 1. *fessum ac labore* Haverk. *fessum metu et labore* Fragm. Hav. Mox *abnominandum*, pro *abominandum*, Florent. *nomen fluminis abominandum* Harlej. 2. Deinde *Acherons* Lovel. 2. et 4. Forte duplicem lectionem *Acheros* et *Acheron* librarii in codd. suis invenerunt,

titque dubius, an transiret. Tum Sotimus minister 12
ex regiis pueris, *quid in tanto discrimine periculi cunctaretur* interrogans, indicat, Lucanos insidiis quaerere locum. Quos ubi respexit rex procul grege 13
facto venientes, stringit gladium, et per medium amnem transmittit equum. Jamque in vadum egressum eminus veruto Lucanus exsul transfigit.

quam utramque hoc modo exprimere conati sunt. V. alia exempla ad 3, 44, 4. Nomen autem fluminis a Strabone Ἀχέρων proferri l. 6. p. 256. *Acheron* a Plinio 3, 5. docet Cellar. 2. Geogr. ant. 9. p. 582.

§. 12. *Tum Sotinius minister*] Illud majoris aliquanto momenti, quod *Sotimus* in *Sotinium* depravatus erat. GELEN. *Postimus* Florent. *Soturius* Lovel. 2. *Sotinius*, ut ante Gelenium edebatur, Harlej. 2. *Sotinus* Leid. 2. et Lovel. 4. *Socinius* Portug. et Haverk. *Secimus* Voss. ambo. *Senmus* Harlej. 1. *Sentinus* Hearnii Oxon. L. 1. *Sotanus* ejusdem C. Reliqui Gelenio consentientes *Sotimus*. Insuper *minister ejus* Portug. Gaertn. et Haverk. *Cum* autem, pro *Tum*, Lovel. 1. V. ad Epit. Liv. 48. circa fin. et mox ad §. 14.

Quid in tanto discrimine periculi cunctaretur interrogans] Plura hujus generis collegerunt Ryckius ad Taciti 2. Hist. 21. et Cortius ad Epist. 1. ad Caesar. de rep. ordin. c. 2. DUK. *quod* Haverk. V. ad 38, 10, 1. Tum *in tanto periculi discrimine* Portug. *in tanto periculo discrimine* Haverk. Supra 6, 17, 1. *In ipso discrimine periculi destituat*. Deinde *interrogatus* Leid. 2. Mox verbis sequentibus *indicans*, pro *indicat*, Fragm. Hav.

§. 13. *Quos ubi respexit rex procul grege facto venientes*] Ita primum editum vidi in recensione Ascensiana anni 1513. atque inde in reliquis plerisque. Antea legebatur *Quod ubi respexit*. Et ita praeferunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. Deinde *res*, pro *rex*, Klock. V. ad 36, 9, 9. Tum *procul egre facto* Haverk. *procul grege facta* Harlej. 2. Lucretium *greges* foeminino genere usurpasse, notat Non. Marc. ea voce. Hic tamen omnes alii codices uno ore vulgatum defendunt.

Et per medium amnem transmittit equum] Tres priores voces omittuntur in Florent. *et per medium agmen* habet Gaertn. errore scribarum. Mox enim quum addatur, jam in vadum egressum fuisse, quum veruto transfigeretur, *amnem* legendum esse, satis adparet. Non numquam scribae in his vocibus commutandis turbarunt. V. ad 21, 5, 9. Praeterea *transmisit equum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav.

Jamque in vadum egressum eminus veruto Lucanus exsul transfigit] *Jam in vadum* Lovel. 3. *Jamque in medium* Lovel. 4. *Jamque in vadum ingressum* Fragm. Hav. a m. 1. *egredi in vadum*, ut *egredi in pacata, in tumulum, in altitudinem*.

14 lapsum inde cum inhaerente telo corpus exanime detulit amnis in hostium praesidia. Ibi foeda laceratio corporis facta. namque, praeciso medio, partem Consentiam misere: pars ipsis retenta ad lu-
15 dibrium. quae quum jaculis saxisque procul incesseretur, mulier una, ultra humanarum irarum fidem saevienti turbae inmixta, ut parumper sustinerent

Liv. 10, 32, 4. *Egredi inde in pacata sociorumque populi Romani fines Samnitem prohiberent.* 26, 44, 6. *Quod ubi egressus Scipio in tumulum animadvertit.* 40, 22, 2. *Quantum in altitudinem egrediebantur.* Deinde *Lucanus exsul veruto transfigit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *veruto Lucanus exsultans fixit* Harlej. 2. et editi Aldo priores. *exsul transfixit* Lovel. 4.

§. 14. *Corpus exanime detulit amnis in hostium praesidia*] Vox *exanime* deest in Voss. 2. quemadmodum etiam praepositio *in* exsulat a contextu Florent. in quo tamen manu antiqua inter versus adscripta est. Paullo ante *tum*, pro *cum*, Lovel. 3. et Gaertn. Contrario modo mox peccatum vidimus ad §. 12. In verbis sequentibus *lacera*, pro *laceratio*, est in Haverk.

Praeciso medio partem Consentiam misere] *praecisso media* Haverk. De verbo *praecidere* v. viros doctos ad Ovid. Epist. 20. Her. 143. Deinde *Cosentiam* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *Conscientiam* Haverk. V. supra hoc cap. ad §. 4. Tum *miserunt* Gaertn. Mox *ad lubrium*, pro *ad ludibrium*, Portug. *ad delubrum* Haverk.

§. 15. *Ultra humanarum irarum fidem*] Potest explicari, ultra quam credi potest humanam iram progredi. Malim tamen *finem*. Justinus 17, [1.] *Non solum patrium, verum etiam humanum ultra morem perosus.* 24, [3.] *Ultra verae affectionis modum.* J. FR. GRON. *Fides* et *Finis* saepe in Mstis commutantur. V. supra ad 2, 24, 6. 4, 58, 1. 8, 4, 9. et c. 32, 15. (* 37, 26, 11. 38, 15, 10.) Quare si codd. ita legendum esse auctores forent, Gronovianae conjecturae subscriberem; nunc vero, illis invitis, nihil mutandum censeo. *ultra fidem*, ut apud Suet. in Caes. 57. *Laboris ultra fidem patiens erat.* apud Justin. 2, 6. *Quae non modo ultra spem gerendi, verum etiam ultra gesti fidem peracta sunt.* et apud Valer. Max. 3, 2, 24. *Ultra fidem veri excedere judicari possent.* ubi etiam unus codex *ultra finem*. Cl. Dukero etiam videbatur, vulgatum commode exponi posse. Ceterum *exultra humanarum rerum* Klock. *ultra humanarum rerum* Leid. 2. Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. De usu autem vocis *ultra* hoc sensu, eique oppositarum *citra* vel *intra*, v. Cel. Burm. ad Albinov. Eleg. ad Liviam v. 50. et Duker. ad Flori 2, 7, 9.

Corpore regio utcumque mulctato se suos redempturam] Ita fere habent libri. Sed D. Erasmus Roterod. praeceptor noster *mutilato* legendum nos olim admonuit. GLAR. Glareanus Erasmo praeceptori suo placuisse aït, hoc in loco pro *multato* legendum esse *mutilato*. At Cicero ita quoque

precata, flens ait, *virum sibi liberosque captos apud hostes esse: sperare, corpore regio utcumque mulcato se suos redemturam*, Is finis lacerationi fuit. sepultum- 16
que Consentiae, quod membrorum reliquum fuit, cura mulieris unius: ossaque Metapontum ad hostes remissa; inde Epirum devecta ad Cleopatram uxo- 17
rem sororemque Olympiadem: quarum mater Magni

locutus est pro Milone [14.] *Qua in turba C. Vibienus ita est multatus, ut viam amiserit.* SIG. Pal. sec. *mutilato*, quod placuisse refert Erasmo Glareanus; mihi non item. Mox c. 27. *Inter se mulctati ipsi virgis.* Vel legendum est *mulcato*. Sic habet Pal. pr. l. 29, 9. *Lictoribus prius indignum in modum mulgatis*. lege *mulcatis*. GEBH. *mulcato* hic legendum esse, dudum censuit Lambin. ad Cornel. Nep. Hannib. 7. Infra c. 27, 6. *Mulcati virgis. Multare* saepe male scribi pro *Mulcare*, observarunt Victorius ad Cic. Brutum 22. G. Fabric. et alii ad Terentii Eun. 4, 7, 4. et Gudius ac Burmann. ad Phaedri 1. fab. 3. DUK. *mutilato* Portug. Gaertn. et Haverk. *mulctato* Lovel. 1. 4. et Leid. 2. *multato* Leid. 1. Florent. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *mulcato* reliqui, quomodo etiam hoc aliisque Livii locis, ut et illo, quem Sigonius laudavit, Ciceronis legendum esse, monuit Lipsius ad Tacit. 1. Ann. 32. V. etiam, quae infra notantur ad 28, 30, 12. (*40, 7, 4.) Ceterum *utrimque* Leid. 2. Simili fere modo variant codd. supra 6, 13, 1. et infra 10, 14, 12. Deinde *se suosque redemturam* Voss. 1. *se suos redemtura* Harlej. 2.

§. 16. *Is finis lacerationi fuit*] *His finis* Gaertn. V. ad 6, 1, 8. *laceratio fuit* Fragm. Hav. a m. 1. *lacerationis fuit* Portug. et Haverk. et ita Pal. sec. praeferre, infra monuit Gebh. ad cap. seq. §. 5. Sed nihil mutandum. *finis lacerationi*, ut *finis populationibus*. de quo v. ad 2, 30, 9. Litera *s* in fine vocis repetita est ob similitudinem literae initialis vocis sequentis. V. supra ad 4, 33, 10.

Sepultumque Consentiae, quod membrorum reliquum fuit] Quum mox addatur *ossa* sepulti Alexandri *Metapontum remissa* fuisse, patet, *sepelire* hic pro cremare poni, de quo larga manu egerunt Bosius et Augustin. van Staveren ad Nepot. Eum. 13, 4. quosque ipsi eo loco laudarunt. Sed in primis huc facit locus Justini a Cuper. 1. Obs. 7. laudatus ex 8, 4. *Bello consumtorum corpora ad sepulturam reddidit, reliquiasque funerum ut ad sepulcra majorum deferrent, ultro hortatus est.*

Ossaque Metapontum ad hostes remissa] Literis, quae olim perpetua serie scribebantur, perperam in voces suas distributis *ossa quê et apontum* praefert Leid. 1. Tum *ad hostem remissa* Portug. et Haverk. quod ferri posset, si gravioris auctoritatis codd. pro hac lectione starent. V. ad 5, 50, 2. *ad hostes remisit* Hearnii Oxon. C.

§. 17. *Inde Epirum devecta ad Cleopatram uxorem, sororemque*] *Inde in Epirum* Fragm. Hav. a m.

18 Alexandri altera, soror altera fuit. Haec de Alexandri Epirensis tristi eventu, quamquam Romano bello fortuna eum abstinuit, tamen, quia in Italia bella gessit, paucis dixisse satis sit.

1 XXV. Eodem anno lectisternium Romae, quinto post conditam urbem, iisdem, quibus ante, pla-
2 candis habitum est Diis. Novi deinde consules jussu populi quum misissent, qui indicerent Samniti-

a. Verum praepositio addita videtur ex grammatici glossa aut expositione, qui nesciebat, Livium exemplo aliorum optimorum scriptorum saepius praepositionem omisisse, ubi eam ex artis suae praeceptis ac regulis necessariam putabat. V. infra ad 33, 41, 6. *in Epirum* Portug. et Haverk. Sed hi librarii non adsecuti sunt compendium scribendi *iñ*, id est *inde*; aut certe notam voci additam non animadverterunt. V. infra ad 10, 20, 6. Deinde *evecta* Gaertn. *revecta* Lovel. 4. et Fragm. Hav. Solent verba cum voculis *de* et *re* composita passim commutari. V. ad 9, 10, 6.

§. 18. *Paucis dixisse satis sit*] *pauca dixisse* Port. et Haverk. Frustra. Supra 7, 37, 12. *Paucis milites adhortatus ad castra obpugnanda ducit.* Deinde *sufficiat*, pro *satis sit*, Lovel. 4. quod sine dubio literum ex glossa receptum est. Similem glossam supra notavimus hoc lib. c. 2, 10.

§. 1. *Placandis habitum est Diis*] Tò *est* deficit in Lovel. 2. *habitum est de his* praeferunt Florent. Leid. 1. et Gaertn. Sed in eorum primo litera *h* postea extrita est, ut sit *deis*, quomodo etiam praeferunt Voss. 1. Lovel. 1. 2. Harlej. 1. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 10, 40, 13. In verbis praecedentibus *his quibus ante* Lovel. 2. *iisdem, a quibus ante* Klockian.

§. 2. *Novi deinde consules jussu populi quum misissent*] *Novi consules deinde* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 2. Portug. et Haverk. Tum *quum iuissent* Gaertn. *quum jussissent* Haverk. Verbis sequentibus *indicerent bellum Samnitibus*, trajectis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Et ipsi majore conatu] Prima vocula demum adparuit in Froben. ed. anni 1535. Eam autem non modo priores ignorant, sed etiam, si forte Harlej. 1. excipias, ex quo nihil in excerptis notatum video, reliqui omnes, quibus utor, scripti.

Nihil tum animo tale agitantibus accesserunt auxilia] *nihil cum animo tale agitantibus* Lovel. 4. et Haverk. De locutione *cum animo agitare* v. Cortium ad Pseudo-Sall. Ep. 2. ad Caes. de rep. ordin. c. 1, 4. Alibi tamen ea Livium usum non recordor, qui potius vel simpliciter *agitare*, aut *agitare animo* et *in animo* dixit. V. ad Liv. 25, 36, 5. et ad 44, 18, 1. quare et hic vulgatum praefero. Passim vero *cum* et *tum* in Mstis confundi, toties jam dictum est, ut repetere pudeat. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. Praeterea *nil tum animo* Harlej. 1. V. ad 6, 40, 3. Vox autem *tale* perperam deficit in Lovel. 2.

§. 3. *Quibus gentibus nihil ad eam diem cum Romano populo fue-*

bus bellum; et ipsi majore conatu, quam adversus Graecos, cuncta parabant; et alia nova nihil tum animo tale agitantibus accesserunt auxilia. Lucani 3
atque Apuli, quibus gentibus nihil ad eam diem cum Romano populo fuerat, in fidem venerunt, arma virosque ad bellum pollicentes. foedere ergo in amicitiam accepti. Eodem tempore etiam in 4
Samnio res prospere gesta. tria oppida in potesta-

erat] *fuerant*, nescio quo sidere adflati, praeferunt optimi codd. Florent. Leid. 1. et insuper Harlej. 2. et Gaertn.

In fidem venerunt] *fidem invenerunt* absurde Gaertn. Suprà 8, 2, 13. *Qui non foedere, sed per deditionem in fidem venissent.* ubi in uno meorum codicum eadem erat varietas lectionis. Similiter *tradere in fidem* 36, 28, 4. *Non in servitutem, sed in fidem tuam, nos tradidimus.* 37, 45, 3. *Asiae civitates in fidem consulis ditionemque populi Romani sese tradebant.* 38, 31, 2. *Quum in fidem Achaeorum tutelamque T. Quinctius et Romani Laconicae orae castella et vicos tradidissent. in fidem dedere* Auct. Epit. Liv. 49. *In fidem populi Romani dediti.* Ceterum verba *arma virosque* etc. *in potestatem venerunt* desunt in Portug. cujus codicis librario inposuit vocis *venerunt* repetitio. V. infra ad 9, 11, 11.

Foedere ergo in amicitiam accepti] Recte. Nam aut foedere aut deditione in amicitiam veniebant. Sic enim supra [hoc lib. c. 2, 13.] *Campanorum aliam conditionem esse, qui non foedere, sed per deditionem, in fidem venissent.* SIG. Pall. duo *recepti.* c. 27. habet Pal. sec. *Praesidia in loca munita recipere.* GEBH. *recepti* etiam Lov. 3. Sed, nihil mutandum esse, docuit Gronovius supra ad 7, 30, 4. *igitur* etiam, pro *ergo*, est in Voss. 2. quae varietas saepe in Mstis obcurrit. V. ad 21, 40, 6. Tum *in amicitia accepti* Leid. 2. et Lovel. 1. Saepe quidem optimi scriptores neglexerunt regulas, quas de constructione praepositionis *in* modo cum quarto, modo cum sexto casu dederunt grammatici, v. ad §. seq. hic tamen aliorum omnium codicum consensus uni illi atque alteri fidem abrogat.

§. 4. *Tria oppida in potestatem venerunt*] *in potestate venerunt* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. quod ob codicum auctoritatem ferri potest. Nam ita etiam *in conspectu venire*, aeque atque *in conspectum*, in usu esse, infra videbimus ad Livii 35, 27, 4. (* v. ad 8, 20, 6.) Addita voce, quae in reliquis deest, *in potestatem porro venerunt* dedit Gaertn. Paullo ante trajectis vocabulis *in Samnio res etiam prospere gesta* habent Leid. 2. et Lovel. 1.

Allifae, Callifae, Ruffrium] *Alliphae* Hearnii Oxon. N. *Allifa* Flor. *Allife* Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *Aliffe* Haverk. *Alife* Lov. 1. et 4. *Alifoe* Voss. 1. *Alifde* Leid. 2. *Alfide* Lov. 2. Sed, *Allifas* verum esse, evincunt, quae notantur ad Silii Ital. 8, 536. et ad 12, 536. Adde Cellar. 2. Geogr. ant. 9. p.

tem venerunt, Allifae, Callifae, Ruffrium: aliusque ager primo adventu consulum longe lateque est pervastatus. Hoc bello tam prospere commisso, alteri

622. Similes autem aliosque novos errores librariorum in hujus oppidi orthographia infra v. ad 9, 38, 1. 22, 13, 6. c. 17, 7. et c. 18, 5. Tum *Callife* Leid. 1. Gaertner. et Fragm. Hav. *Calliffe* Haverk. *Califs* Lovel. 1. 2. *Califoe* Voff. 1. *Califre* Portug. *Califde* Leid. 2. *Caprifae* Florent. *Cariphre* Lovel. 4. *Gallirife* Harlej. 2. Verum hujus oppidi alibi haud temere mentio obcurrit. Deinde *Rufrium* Florent. Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 1. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. *Ruffium* Gaertn. Haverk. et Hearnii L. 2. *Rufium* Voff. 2. Leid. 1. Lov. 2. et a m. 2. Lovel. 3. (in quo a m. 1. exftitit *Rufiumque*) ut et apud Hearnium C. et in margine N. *Rufrum* Lovel. 4. Peffime trium oppidorum nomina hoc modo exhibentur in Klock. *Alfaecalli, Ferarium.* Cluverius 4. Ital. antiq. 8. p. 1200. *Rufrium* illud oppidum effe exiftimat, quod Virg. 7. Aen. 739. *Rufae*, et Silio Ital. 8, 568. *Rufrae* vocatur. Verum non modo Virgilium auctoritate codd. vett. ex Silio emendandum effe N. Heinsius ad d. l. Silii docuit, sed etiam Cellarius *Rufrium* et *Rufrae* diversarum urbium nomina effe indicat 2. Geogr. ant. 9. Nam p. 544. *Rufras* in Samnio recenset, pag. vero 557. *Rufrium* in Hirpinis. Et ita jam ante Cellarium ftatuit etiam Holften. Annot. ad Cluver. Ital. ant. p. 270.

Aliusque ager primo adventu consulum longe lateque eft pervaftatus] *Alifusque ager* habet ed. Andreae. GEBHARD. *aliisque eg'* Klock. *Allifiumque ager* Portug. *Alifusque ager* ed. Rom. anni 1472. Parm. Tarvis. utraque, et aliae aetate proximae. *Alifanusque ager* edd. Ven. anni 1495. Afcensianae, Mogunt. Ald. et aliae. Sigonius in cod. suo invenerat, *in poteftatem venerunt Califae, Ruffium, Aliffiumque. Ager primo adventu*, ut in prima ed. Schol. monuit, eamque lectionem in contextum recepit. Poftea Scholion illud expunxit, et edidit *Allifae, Callifae, Ruffiumque. Ager primo*; nulla mutatae sententiae ratione reddita. At codicum plerorumque et optimorum lectioni adhaerens vulgatum servo, et per *alium agrum* intelligo reliquum Samnium, eam Samnii partem, quae cum tribus his oppidis non venerat in poteftatem Romanorum. Tum *primo eventu consulum* Voff. 1. et Lovel. 1. *primo adventu consulis* Voff. 2. Leid. 2. Lov. 3. 4. Portug. Haverk. Gaertn. et, tefte Hearnio, Oxon. L. 1. B. ac C. Sed male. Nam praeter illud bellum, quo Graeci obsidebantur, cuique Publilius pro consule praeerat, non aliud gerebatur, quam cum Samnitibus, cui ambo consules praeerant. Ceteroquin Livius, ut semper solitus eft, addidiffet, cui eorum bellum Samniticum eveniffet: supra etiam novi consules, non alteruter eorum, Samnitibus bellum indixiffe, et majore conatu, quam adversus Graecos, cuncta paraffe dicuntur. Alibi etiam saepiffime compendium *cons.* vel *coff.* male librarios exposuiffe, infra videbimus ad 10, 10, 2.

§. 5. *Hoc bello tam prospere commiffo*] Id eft, tam prospere incepto. V. infra ad 44, 4, 8. *prope commiffo* perperam Florent. Forte scriptum fuerat *prospe* vel *prosp'e*; quod, omiffa compendii nota, in *prope* mutare proclive

quoque bello, quo Graeci obsidebantur, jam finis aderat. nam, praeterquam quod, interseptis munimentis hostium, pars parti abscissa erat, foediora

fuit. Non multum dissimili errore pro *prospere* datum est *pro spe* supra 7, 11, 4. ubi vide. (*28, 24, 3.)

Alteri quoque bello, quo Graeci obsidebantur, jam finis aderat] Pall. duo *alterius quoque belli.* ut paullo ante Pal. sec. *Is finis lacerationis fuit.* GEBH. *alterius quoque belli* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Verum ut supra cap. praec. §. 16. *finis lacerationi* praeferendum dixi alteri illi *lacerationis*, ita et hoc loco praestare puto *alteri bello finis aderat*, quod non optimi tantum, sed et reliqui alii codices tuentur. V. eo loco notata. *quoque alteri bello* habet Leid. 1. *bello quoque alteri* Harlej. 2. et editi ante Aldum. *altero quoque bello* Gaertn. Antiquiores scriptores, et qui eos imitari solent, ita locutos esse, et casum secundum ac tertium vocis *alter* extulisse *alteri* et *altero*, vel *alterae* genere sequiori, observavit Voss. 6. Gramm. 6. attamen id hic scribae librario tribuo, quod Livius antiquata haec numquam captaverit. Ceterum *quo bello obsidebantur* Voss. 2. et Lovel. 3. *quo et illi obsidebantur* Lov. 2. Sed per *Graecos* intelliguntur Palaepolitani, quos eodem nomine supra adpellavit c. 22. c. 23. et infra hoc cap. ac cap. seq.

Praeterquam quod, interseptis munimentis hostium, pars parti abscissa erat] *postquam quod* Voss. 2. et Lovel. 3. in quorum priori tamen et alterum pro varia lectione adscriptum erat. *praeter*, omissis *quam quod*, Lovel. 4. *Praeterquam quod* supra inlustratum est hoc lib. c. 22, 2. Tum *interceptis munimentis hostium* Leid. 2. et Haverk. qui error ex minus distincta dictantis pronunciatione facillime nasci potuit. V. supra ad 3, 23, 3. (* 25, 39, 2.) Eumdem in hoc ipso verbo errorem etiam supra notavimus ad 6, 9, 7. *interseptis monumentis hostium* Lovel. 4. De hoc saepius obvio scribarum lapsu v. ad 4, 10, 6. Dicendo *interseptis munimentis hostium* indicat id, quod extulit supra c. 23, 10. *Jam Publilius, inter Palaepolim Neapolimque loco opportuno capto, diremerat hostibus societatem mutui auxilii.* Deinde *abcisa* Leid. 1. *abscisa* Florent. Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1, 3. Lovel. 2. a m. 2. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. ut edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Neque aliter in Thuan. membranis se reperisse, testatus est J. Fr. Gronov. in prima ed. notar. ad 44, 5, 5. ubi eamdem vocem permultis locis, quibus eam vulgatae edd. amiserant, restituendam docuit; quorum in repetitis curis pleraque omisit, alia plane mutavit. Sed vera est Doct. Arntzenii observatio ad Aurel. Vict. Epit. de Caesar. c. 23, 3. *abscisus* a veteribus adhiberi, si de parte aliqua corporis humani detruncata mentio fiat, *abscissus* si de aliis rebus sit sermo, quae vi aliqua abrumpuntur, vulgatum non erit mutandum: a quo tamen optimi codd. discedunt. Tandem *esset* editiones Aldo priores, qui consentientibus scriptis primus reposuit *erat.*

Foediora aliquanto intra muros iis, quibus hostis territabat, patiebantur] Videtur suspectum esse verbum *patiebantur*, quum idem mox sequatur, et satis commode hic intelligi possit. Scribe, *foediora aliquanto intra muros iis,*

aliquanto intra muros iis, quibus hostis territabat,
6 patiebantur: et velut capti a suismetipsis praesidiis,
indigna jam liberis quoque ac conjugibus, et quae
7 captarum urbium extrema sunt, patiebantur. Itaque quum, et a Tarento et a Samnitibus, fama esset, nova auxilia ventura, Samnitium plus, quam vel-

quibus hostis territabat, et, velut capti a suismet ipsi praesidiis, indigna in liberis quoque ac conjugibus, et quae captarum urbium extrema sunt, patiebantur. J. FR. GRON. Klockius etiam vocem *patiebantur* priori loco linea inducta delerat, indicans, ut videtur, eam ejiciendam esse. Et sane, si id codicum auctoritate firmaretur, non intercederem. Verum nunc, quum in iis omnibus constanter supersit, eam expellere non audeo; quod enim mox repetatur, non satis caussae praebet, cur controversiam ei moveamus. V. supra ad 1, 3, 9. Praeterea *int' muros*, id est *inter*, Lovel. 2. V. ad 5, 27, 2. Deinde *qui hostis territabat* Portug. et Haverk. *quibus hostis recitabat* Gaertner. [*tentabat* Veith.] Verba autem *patiebantur, et velut* etc. *urbium extrema sunt* exsulant a Portug. cui errori ansam dedit vocis istius *patiebantur* repetitio. V. infra ad 9, 11, 11.

§. 6. *Veluti capti a suismet ipsis praesidiis*] Ita Clericus edidit, invitis omnibus scriptis, qui, nullo dissentiente, legunt *velut*, quod restitui. Similiter etiam non semel Dan. Heinsius in Elzevir. ed. erravit, aliisque errandi caussa exstitit, ut monui supra ad 5, 44, 7. *velut rapti* Haverk. *velut raptim* Harlej. 2. V. ad 6, 23, 5. Praeterea Cl. Ant. Perizon. ad marginem Livii monuit, haud dubie scribendum esse *a suismet ipsi praesidiis*; quomodo etiam Gronov. §. praec. hic legebat. Saepissime Livium et alios optimos scriptores hoc modo locutos esse, haud diffiteor; quum tamen in vulgatum conspirent membranae omnes, iis invitis formulam illam loquendi revocare audacius videtur. V. ad 2, 19, 5.

Indigna jam liberis quoque ac conjugibus] Corruptus locus. Sensus Livii fuerat: *indigna jam liberis* (non intelligo παῖδας, sed libera capita) *et quae captarum urbium extrema sunt, patiebantur, filiis ac conjugibus stupratis*. Haec, opinor, sunt a mente non prorsus laeva. T. FABER. Alii fortassis aliter judicabunt. Nam locus sanus est. Eadem, quae indigna liberis ac conjugibus patiebantur, sunt captarum urbium extrema. Virginius, cujus filiam Appius decemvir stupro destinaverat, apud Livium 3, 47, 2. *Quid prodesse, si incolumi urbe, quae capta ultima timeantur, liberis suis sint patienda?* Idem Locrenses a praesidio Romano passos fuisse narrat 29, 8, 8. *In corpora ipsorum, in conjuges, in liberos infandae contumeliae editae.* Nec necesse esse puto, pro *jam* cum Gronovio scribi *in*. DUK. Locum corruptum esse Fabro adsentior. Verum, si ita emendandum censuerit, quemadmodum sensum Livii esse dixit, nimium

vellent, intra moenia esse rebantur: Tarentinorum 8 juventutem, Graeci Graecos, haud minus per quos Samniti Nolanoque, quam ut Romanis hostibus resisterent, exspectabant. Postremo levissimum malorum deditio ad Romanos visa. Charilaus et Nym- 9 phius, principes civitatis, communicato inter se consilio, partes ad rem agendam divisere, ut alter

a vulgata lectione discessisse, nullum est dubium. Sin, qua ratione loco male adfecto subcurrendum sit, addere omisit. In scriptis parum aut nihil auxilii est. *indigna cum liberis quoque ac conjugibus* habet Lovel. 2. *indigna cum liberis ac conjugibus* Harlej. 2. *indigna ac liberis ac conjugibus* Haverk. *indigna jam liberis quoque conjugibus* Lovel. 1. *indigna jam liberis quoque et conjugibus* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *indigna jam liberis quoque a conjugibus* Leid. 1. Sed ultima litera τοῦ *ac* ibi intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. Nihil itaque propius video, quam ut vel cum Gronov. ad §. praec. legamus *indigna in liberis quoque ac conjugibus*; ut ita vocula *jam* nata sit partim ex ultimis literis praecedentis *indigna*, male repetitis, partim ex illis juncta praepositione *in*. Vel cum Doujatio *indigna jam in liberis ac conjugibus*; ut praepositio *in* clisa sit ab ultima litera vocis *jam*. V. ad 10, 13, 3. Praeterea mox *quae captarum urbium esse solent*, *patiebantur* Harlej. 2. Supra 1, 29, 2. *Pavor, qualis captarum esse urbium solet*. Sed reliquos nihil mutantes sequi longe praestare puto. Per *captarum urbium extrema* hic stupra mulierum similiaque intelliguntur.

§. 7. *Quum et a Tarento et a Samnitibus*] *quum a Tarento et a Samnitibus* Lovel. 2. Harlej. 2. et Fragm. Hav. *quum et ab Tarento et ab Samnitibus* Portug. et Haverk. *quum et Tarento et Samnitibus* Leid. 2.

Intra moenia esse rebantur] Pall. duo *intra moenia exercebantur*. GEBH. Similiter etiam Voss. 2. et Lovel. 3. At *intra moenia esserebantur* Harlej. 1. Livio amatum verbum est *rebantur*, quod saepe vario modo scribae corruperunt. V. infra ad 27, 25, 11.

§. 8. *Tarentinorum juventutem, Graeci Graecos*] Tarentinos Graecos Palaepolitani Graeci exspectabant. Tarentum enim Lacedaemoniorum colonia fuit. Justin. 3, [4.] SIG. Duae priores voces male omittuntur in Lovel. 4. Tum *Graeci Circeos* praefert Harlej. 2. *Tarentinorum Graeci juventutem Graecos* Portug. et Haverk. Mox *Samni Nolanoque* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *Romano hostibus* Gaertn.

Postremo levissimum malorum deditio ad Romanos visa] *Postremum* Harlej. 2. Deinde *novissimum malorum* Gaertn. *levissimi malorum* Leid. 2.

§. 9. *Charilaus et Nymphius, principes civitatis, communicato inter se consilio*] *Clarilaus* Lovel. 2. Portug. Harlej. 2. et Haverk. qui similiter hoc et cap. seq. praeferunt, nisi quod ultimus deinceps semper *Carilaus* scribat. *Chariléus* Lovel. 1. *Charilanus* Gaertn. Sed

ad imperatorem Romanorum transfugeret, alter sub-
sisteret ad praebendam opportunam consilio ur-
10 bem. Charilaus fuit, qui ad Publilium Philonem
venit: et, *quod bonum, faustum, felix Palaepolitanis
populoque Romano esset, tradere se,* aït, *moenia sta-
11 tuisse. Eo facto utrum ab se prodita, an servata, pa-
tria videatur, in fide Romana positum esse. sibi priva-*

hi postea vulgatum recte servant. Tum *Mimphius* Voss. 2. et Lov. 3. *Rufius* Lovel. 2. Deinde *comitato inter se consilio* Haverk. qui error natus est ex non intellecta scriptura compendiaria *coīcato*, id est *communicato*; unde etiam factum est, ut *comis* et *communis* commutentur. V. ad 25, 12, 9. [*coacto inter se concilio* Veith.]

Partes ad rem agendam divisere] Prima vox omittitur in Fragm. Hav. *partem* habent Haverk. et Portug. Deinde *ad rem gerendam* edd. ante Aldum, qui, consentientibus omnibus meis scriptis, substituit *agendam*. V. ad 22, 28, 1. Hinc *diviserunt* Gaertn. Ceterum voces *agendam divisere, ut alter ad imperatorem* exsulant ab Harlej. 1. Cui errori ansam praebuit similitudo inter praecedentem vocem *rem* et syllabam finalem ultimae vocis *imperatorem*. V. ad 9, 11, 11.

Transfugeret, alter subsisteret ad praebendam opportunam consilio urbem] *confugeret* Lovel. 4. Tum *alter sustineret* Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Similem varietatem lectionum etiam infra notabimus ad 9, 31, 6. Deinde *praebendum opportunam consilio urbem* idem Fragm. Hav. V. ad 40, 49, 1. *ad praebenda opportuna consilio urbem* Lovel. 3. *ad praebendam opportuno consilio urbem* Portug. et Haverk. *ad praebendam utroque consilio urbem* Gaertn. *ad praebendam consilio urbem* Lovel. 2. [*ad praebendum opportuno consilio urbem* Veith.] Sed vulgatum verum est. V. Gronov. ad Liv. 25, 30, 5.

§. 10. *Ad Philonem venit*] Vet. lib. *ad Publilium Philonem*. SIG. Pall. tres *ad Publilium Philonem*. GEBH. Similiter etiam Leid. 1. et Klock. neque abludunt plerique reliqui mei et Hearnii, ut et vetustiores typis excusi, qui partim servant *ad Publium Philonem*, partim *ad P. Philonem:* quomodo passim librarios errasse supra vidimus hoc lib. c. 12, 4. Frobenius demum *ad Philonem* edidit anno 1531. forte quoniam meminerat, ei non *Publii*, sed *Quinti*, praenomen superius inditum fuisse.

Quod bonum, faustum, felix, Palaepolitanis populoque Romano esset] Vet. lib. *felixque*. SIG. Pall. tres *faustum felixque*. GEBH. Ut Sigonius et Gebhardus in suis invenerunt, etiam non modo praeferunt edd. principes, verum etiam multi ex scriptis meis. Unus Leid. 2. *bonum et faustum felix* legit. Sed fide digniores sine copula *bonum, faustum, felix*. Ita sane Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 2. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Et ita Froben. anno 1535. eumque secuti alii usque ad Sigonium ediderunt. Saepe quidem ita Livium locutum esse, ut hic Sigonius restituit, docent exempla, supra

tim nec pacisci quidquam, nec petere: publice petere, 12
quam pacisci, magis, ut, si successisset inceptum, cogitaret populus Romanus, potius cum quanto studio periculoque reditum in amicitiam suam esset, quam qua stultitia et temeritate de officio decessum. Conlaudatus 13
ab imperatore tria millia militum ad occupandam eam partem urbis, quam Samnites insidebant, ac-

laudata 3, 34, 2. id tamen non impedit, quo minus ipsi hic alterum placere potuisse, ac codd. optimorum scripturam probandam existimem. Deinde *populo Romano*, copula iterum omissa, Voss. 2. et Lovel. 3. Sed alii omnes eam constanter agnoscunt. Quare etiam servandam puto. V. insuper ad 3, 54, 8. Praeterea τὸ *esset* male ab uno abest Haverk.

§. 11. *Utrum ab se prodita, an servata, patria videatur*] *a se prodita* Lovel. 2. et Gaertn. Hinc *ac servata* Florent. Tandem *videbatur* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. et Gaertn. Mox *privatum* Leid. 2. At verba sequentia ita exhibet Harlej. 2. *sibi privatim nec pacisci quicquam, nec publice. quam pacisci magis*, bis omisso verbo *petere* sine sensu.

§. 12. *Ut si successisset inceptum, cogitaret*] Flor. *inceptumis cogitaret.* Quod ego sic accipio, ut censeam librarium invenisse in alio exemplari *inceptum*, in alio *inceptis*, et dubium, utram lectionem probaret, utriusque copiam lectori fecisse. Quod et aliis locis in bonae fidei libris et in hujus excerptis saepius notavimus. Placet autem *successisset inceptis.* Sic 21, [7, 6.] *Ita haudquaquam prospere, postquam ad effectum operis ventum est, coeptis succedebat.* 40, [11, 10.] *Si fagi-nori eorum successerit.* J. FR. GRON. Omnes nostri vulgatum tuentur. Utrumque genus loquendi, *succedit inceptis*, et *succedit inceptum*, Livio in usu fuit. Et quidem prius firmant, tum quae Gronov. hoc loco adtulit, tum quae infra notantur ad 24, 19, 6. Posterius locus ex 42, 58, 1. *Postquam inceptum non succedebat.* (*v. quae ibi notavi.) Si tamen codd. forent, qui lectionem, quam Gronov. ex vestigiis Flor. Msti eruit, probarent, eam recipere non dubitarem, quod verisimilius esset, lectionem hanc, librariis minus notam, ab iis mutatam, eique alteram substitutam esse. Ceterum morem librariorum, quem hoc loco Gronovius notavit, pluribus supra inlustravi ad 3, 44, 4.

Quam qua stultitia et temeritate de officio decessum] Pal. omnes, *quam quanta stultitia.* GEBH. Ita et Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. *quam quod tanta stultitia* Harlej. 2. [*quam quod stultitia* Veith.] Videtur librariis displicuisse compositio orationis *potius cum quanto studio, quam qua stultitia*; quum tamen similes locutiones Livio in usu fuerint. Ita τοῖς *non tantum* subjunxit *quam*, pro *quantum*, 37, 51, 9. *Non tantum gaudium ab recenti metu adtulerunt, quam averterunt famam.* Similiter τῷ *quantum* respondet eo loco τοῦ *tanto*, 44, 7, 6. *Quan-*

cepit: praesidio ei L. Quinctius tribunus militum praepositus.

1 XXVI. Eodem tempore et Nymphius praetorem Samnitium arte adgressus perpulerat, ut, quoniam omnis Romanus exercitus aut circa Palaepolim aut in Samnio esset, sineret se classe circumvehi ad Romanum agrum, non oram modo maris, sed ipsi
2 urbi propinqua loca depopulaturum. Sed, ut fal-

tum procederet longius a Thessalia, eo majorem rerum omnium inopiam sentiens. ubi quaedam vide. Adde Cel. Jac. Periz. ad Sanctii Minerv. 3, 14, 8.

§. 13. *Praesidio ei L. Quinctius tribunus militum praepositus*] *praesidio et L. Quinctius* Portug. a m. 1. V. ad 41, 15, 6. Vocula *ei* deest in Harlej. 2. *eis* habet ed. Parm. Tum *L. Quinctius T. B. R.* Leid. 1. Pariter *L. Quinctius tb'r* Klock. quibus notis quid indicare voluerint librarii, constat ex Voss. 2. qui L. *Quinctius tribunus Romanorum militum praepositus* exhibet: quemadmodum, trajectis dictionibus, *L. Quinctius tribunus Romanorum praepositus militum* Klock. et *L. Quinctius tribunus militum Romanorum praepositus* Lovel. 3. quum tamen notae illae tantum transponendae *trb.* forent, ut notarent *tribunus.* Paullo ante *Collaudatis* est in Leid. 2. *Collaudatum* in Lovel. 1. *Collaudatur* in Lovel. 2. *tria millium* in Voss. 2. sed ambae illae voces exsulant a Leid. 2.

§. 1. *Eodem tempore et Nymphius praetorem Samnitium arte adgressus perpulerat*] *Eo tempore* Lovel. 2. V. infra ad 10, 10, 6. Tum vocula *et* deficit in eodem Lovel. 2. Hinc *Nymphus* vel *Nimphus* Florent. Voss. 2. et Lovel. 3. *Rufius* Lovel. 2. et Harlej. 2. Deinde *pepulerat* Portug. et Haverk. V. ad 1, 59, 11. Mox, transpositis dictionibus, *exercitus Romanus* Lovel. 2. *Tò esset* etiam exsulat a Lovel. 1. Verum ejus loco *Rōnū* est in Leid. 2.

Sineret se classe circumvehi ad Romanum agrum] *classem circumvehi* Florent. Tum voces *ad Romanum* desunt in Leid. 2. et Lovel. 1. In verbis sequentibus alio ordine *non oram maris modo* praeferunt Portug. et Haverk. Deinde *depopuland*, pro *depopulaturum*, Portug. Forte voluit librarius *depopulatum*; de quo usu supini infra v. ad 22, 21, 3. Reliquorum tamen consensus in vulgatam scripturam efficit, ut eam veriorem esse existimem.

§. 2. *Proficiscendum esse, extemploque naves deducendas*] *proficiscendum esse extemplo, navesque deducendas* Fragm. Hav. a m. 1. Mox *quodque maturius*, pro *quod quo*, Gaertn. [*urbi* Veith.] Deinde *ad luctus*, pro *ad littus*, Haverk.

§. 3. *Multitudine semet ipsa inpediente*] *semet ipsam inpediente* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *semet ipsum inpediente* Leid. 2. Non sequor. Quemadmodum enim invito Livio ejusque Mstis hanc ei locutio-

leret, nocte proficiscendum esse, extemploque naves deducendas. quod quo maturius fieret, omnis juventus Samnitium, praeter necessarium urbis praesidium, ad litus missa. ubi dum Nymphius in 3
tenebris et multitudine semet ipsa inpediente, sedulo aliis alia imperia turbans, terit tempus; Charilaus, ex composito ab sociis in urbem receptus, quum summa urbis Romano milite inplesset, tolli

nem non ubique obtrudendam censeo; ita etiam, eamdem adprobante magna codicum parte, quales sunt Florent. Voss. 1. Klock. Harlej. 2. omnesque typis excusi, removendam non arbitror. V. supra ad 2, 19, 5.

Sedulo aliis alia imperia turbans] In sola Andreae principe editione reperi hanc scripturam. MSS. enim codd. omnes diversum abeunt, quorum primus ac tertius *sedulo in sacra imperia turbatis terit tempus*. sec. *sedulo varia imperia turbans*. At omnium pessime Campanus *sedulo inscitia ac imperitia alia aliis imperans terit tempus*. Quod autem tam enormiter mutatum ac peccatum, ignoratione loquendi generis elegantissimi factum est. GEBH. *sedulo in sacra imperia turbans* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *sedulo isatia imperia turbans* Leid. 1. et Harlej. 1. *sedulo Isannia imperia turbans* Lovel. 2. sed alteri literae *n* adjectis notis, quae indicant, eam delendam esse. *sedula varia imperia*, omissa voce *turbans*, Harlej. 2. *sedulo varia imperia turbans* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *sedulo alia aliis imperans terit tempus* Lovel. 4. *sedulo alia aliis imperia turbans* Leid. 2. et Klock. Vox *aliis* recenti manu in Florent. adscripta est. Sed recte Gebhardus vulgatum probat, quod praeter omnes editos, uno Camp. ab ipso memorato excepto, servant etiam reliqui scripti. De locutione *aliis alia* v. infra ad 28, 19, 11. [*Charilaus ex opposito* Veith.]

Ab sociis in urbem receptus] *a sociis* Leid. 2. Lov. 1. 4. et Gaertner. Tum *in urbe receptis* se in cod. suo invenisse, Gebhardus supra testatus est hoc lib. ad c. 20, 6. et ita meis praefert Voss. 2. *in urbe receptus* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. Ita Ovid. Ep. 6. Her. 20.

In mihi promissi parte recepta tori.

ubi v. N. Heinsium. et 2. Met. 529.

Sideraque, in coelo stupri mercede recepta,
Pellite.

Et ita codd. legunt apud Sall. in Jug. 28. *Placeretque legatos Jugurthae recipi in moenibus*. ubi tamen Cortius praetulit *recipi moenibus*, ut vulgo edebatur. V. supra ad 7, 40, 1. Sed nec alterum damnandum est. Supra 4, 15, 3. *Propter pactionem indicatam recipiendorum in urbem regum*. Auct. Epit. Liv. 13. *Ut componendae pacis caussa rex in urbem reciperetur*. ubi etiam vett. edd. *in urbe*. et ita *accipere in urbem* supra 2, 3, 7. *De accipiendis clam nocte in urbem regibus conloquuntur*. Mox *milite Romano* alio ordine Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

clamorem jussit: ad quem Graeci, signo accepto a
4 principibus, quievere. Nolani per aversam partem urbis via Nolam ferente effugiunt. Samnitibus exclusis ab urbe, ut expeditior in praesentia fuga, ita foedior, postquam periculo evaserunt, visa:
5 quippe qui inermes, nulla rerum suarum non reli-

Signo accepto a principibus quievere] *accepto signo* Lovel. 4. Hinc voces *a principibus* deficiunt in Leid. 2. Tum *quieverunt* praefert Gaertn. In verbis autem praecedentibus *tolli jussit clamorem*, trajectis vocibus, Lovel. 2.

§. 4. *Nolani per aversam partem urbis via Nolam ferente effugiunt*] *Nolani qui adversam* Lovel. 1. *Nolani per adversam* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 2. Portug, Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. qui error in scriptis frequens est. V. ad 4, 22, 4. Tum *viam Nolam ferente effugiunt* Florent. *viam Nolam ferentem effugiunt* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. *per adversam*, vel *aversam*, *urbis viam Nolam ferentem effugiunt* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Nihil muto. *effugere via*, ut *ducere clivo* 29, 33, 3. *Ipse leni clivo ferente ad hostem per adversum montem erectam aciem ducit.* Vox *urbis* deficit in Lovel. 4.

Exclusis ab urbe, ut expeditior in praesentia fuga] *exclusere ex urbe* Haverk. *exclusis ex urbe* Portug. Sed vide ad 22, 2, 10. Tum vocula *ut* deficit in Lovel. 3. Mox autem in verbis sequentibus vox *visa* deficit in Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2.

§. 5. *Nulla rerum suarum non relicta inter hostes, ludibrium non externis modo*] *nulla rerum suarum non relicta congerie*, addita ultima voce, Lovel. 2. Male. *Nulla non rerum* dictum eadem forma, qua *nullus hominum* in Epit. Liv. 88. *Pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo hominum fuit, inquinavit.* et *nulli hominum* Colum. 3, 1. *Nullis hominum cogentibus ipsae sponte sua veniunt.* Neque multum differt *ultimae terrarum*, de quo v. ad 28, 39, 14. Tum *inter hostem* Florent. V. ad 5, 50, 2. Deinde *non exercitus modo* Leid. 2. Paullo ante τὸ *qui* exsulat ab Harlej. 2. *quippe qui* sollemniter jungi, docent exempla, quae, licet alia occasione, supra laudata sunt ad 2, 37, 5. Adde infra ad 37, 7, 5.

Spoliati atque egentes domos redire] Pall. duo *redirent*. GEBH. Ita et Voss. 2. Lovel. 3. et Harlej. duo. *rediret* Leid. 1. Praeterea τὸ *atque* non adparet in Leid. 1. et Lovel. 1.

§. 6. *Haud ignarus opinionis alterius, qua* etc.] Sensus est, proditionem Palaepolis ab aliis Palaepolitanis auctoribus, ab aliis Samnitibus auctoribus factam esse, traditum est. me, ut Palaepolitanis ducibus factam esse credam, cum scriptorum auctoritas movet, qui id tradiderunt, tum foedus Neapolitanum. Nam Graecorum rei summa a Palaepoli Neapolim deinde translata est. Videtur autem foedus Neapolitanum vocare id, quod Graeci cum Romanis victoribus Nea-

cta inter hoſtes, ludibrium non externis modo, sed etiam popularibus, spoliati atque egentes domos rediere. Haud ignarus opinionis alterius, qua haec 6
proditio ab Samnitibus facta traditur, quum auctoribus hoc dedi, quibus dignius credi eſt, tum foedus Neapolitanum (eo enim deinde summa rei Grae-

poli icerunt. Nam si cum Samnitibus ictum eſſet, non Neapoli foedus, quae Graecorum erat, sed in Samnio factum eſſet. SIG. Cavillatur Camillus Peregrinus Diſſ. 4, 15. J. FR. GRON. *opinionis alterius sum*, addita ultima voce, Lovel. 2. et apud Hearnium Oxon. L. 2. *alterius opinionis sum* Harlej. 2.

Qua haec proditio ab Samnitibus facta traditur] Mitius appellat Pal. sec. *qua haec seditio ab Samnitibus facta traditur*. GEBH. Similiter etiam mitigant Portug. et Haverk. Aliter vero Gaertn. qui habet *traditio*. quomodo supra cap. praec. Charilaus Publilio; *tradere se, aït, moenia statuiſſe; eoque facto, utrum ab se prodita, an servata patria videatur, in fide Romana positum eſſe* videri vult. Placet tamen *proditio*, quod reliqui scripti servant. Non enim *proditio* hic de ipsis Palaepolitanis usurpatur, sed de Samnitibus; qui, si ea ratione urbem suae fidei commiſſam insciis Palaepolitanis tradidiſſent Romanis, eam re vera prodidissent hoſtibus. Similiter etiam *prodere* et *tradere*, quamvis alio sensu usurpentur, etiam supra in Mſtis commutabantur 3, 54, 12. ubi vide. (et ad 27, 16, 12.) Deinde *quam*, pro *qua*, eſt in Florent. Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 3. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *haec* deficit in Voſſ. 2. et Lovel. 3. Insuper *a Samnitibus* Voſſ. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. et editi principes ante Froben.

Quum auctoribus hoc dedi, quibus dignius credi eſt] Perperam Pal. sec. *tum auctoribus hoc credam*. Iterum ignoratione linguae Latinae atque elegantiae. GEBH. *tum auctoribus* etiam Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. V. supra ad 6, 23, 3. Ex ea scriptura *tamen auctoribus* pejus datum eſt in Harlej. 2. Deinde *haec deditio* Lov. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. in quo deinde poſterioris vocis tres ultimae literae deletae sunt. *haec credam* Portug. [Veith.] *hoc credam* Lov. 2. Gaertn. et Haverk. Sed recte vulgatum praefert Gebhard. Ita fere supra 5, 17, 9. *Sanguini tamen nominique et praesentibus periculis consanguineorum id dari*. 7, 20, 7. *Caere hospitio Vestalium cultisque Diis darent*. hoc lib. c. 5, 4. *Consanguinitati hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus aequas utrisque*. Insuper *dignus credi eſt* Leid. 1. *dignum credi eſt* Voſſ. 2. et Lovel. 2. ac 3. *dignius eſt credi* Harlej. 2. [*credi dignum eſt* Veith.]

Eo enim deinde summa rei Graecorum venit] Obscure dictum, etiamsi a Livio ita positum eſt, ut cauſſam ante dictorum explicet. Neque foedus hoc notum eſt. GLAR. Pal. sec. *ea enim demum summa* etc. non approbe, nisi legas *eo*. GEBH. Forte *summa res Graecorum*. J. FR. GRON. *eorum deinde* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *eo dein-*

corum venit) similius vero facit, ipsos in amicitiam rediisse.
7 Publilio triumphus decretus; quod satis credebatur, obsidione domitos hostes in fidem venisse. Duo singularia haec ei viro primum con-

de Harlej. 2. *eo enim int' deinde* Lovel. 1. *eo enim de* Fragm. Hav. a m. 1. *eo enim demum* a m. 2. ut et Portug. atque Haverk. Ita alibi saepe variatum est in Mstis. V. ad 40, 22, 1. Quod autem ad conjecturam Gronovii adtinet, qui *summa res Graecorum* legendum censet, ea inlustrari potest illis, quae notantur infra ad 26, 10, 2. ubi *de summa republica*, pro *reipublicae*, ex Mstis restituit, et de ea locutione latius egit. Adde etiam, quae notavit ad 38, 50, 9. ubi similiter *summa res* et *summae res* dici docuit. Ceterum quemadmodum huic generi loquendi, ubi adsentiuntur codd. non moverim quaestionem, ita etiam, invitis omnibus scriptis, id Livio obtrudendum non existimo. Passim enim non modo *summa res*, verum etiam *summa rei*, ac *summa rerum*, praesertim apud Livium, obcurrit. Supra 3, 51, 2. *Placere decem creari, qui summae rei praeessent.* ubi tamen ambiguum esse agnosco, utrum recto casu *summa rei*, an *summa res*, fuerit. 4, 17, 7. *Ad curam summae rerum quieta plebe tribunisque ejus, nihil controversiae fuit.* hoc lib. c. 14, 1. *Principes senatus relationem consulis de summa rerum laudare.* 10, 14, 9. *Quia discrimen summae rerum augebat animos.* c. 27, 7. *Ad discrimen summa rerum adducta.* 28, 8, 13. *Principumque iis, qui* etc. *summa rerum et custodia urbis permissa.* 42, 59, 9. *Summam rerum temere in non necessariam aleam daret.* Similiter *summa imperii* supra est 5, 54, 7. *summa belli gerendi* 44, 2, 1. et hujus generis alia passim. Quum itaque *summa rei Graecorum* constanter supersit in scriptis, id temere conjectura tentandum non videtur. [*fecit* Veith.] Mox *τὸ ipsos* deficit in Lovel. 2. Deinde *rediisse* Portug. Gaertn. et Haverk. *redivisse* Lovel. 4. Saepe ita variant scripti. V. ad 1, 41, 5. c. 56, 11. 2, 43, 8. 3, 58, 1. 7, 11, 3. hoc lib. c. 2, 4. c. 8, 11. et passim. Similiter *redit* et *rediit* confunduntur. V. ad 36, 35, 2.

§. 7. *Quod satis credebatur, obsidione domitos hostes in fidem venisse*] Pall. duo pr. ac tert. *quod satis credebatur obsidione domitus hostis in fidem venisse.* Quod si quis velit amplecti, nae illum lubrica constructione verba suspendere oportet! GEBH. Forte *cui satis*, nimirum triumpho. Et forte *quoi* ab Livio scriptum. J. FR. GRON. *quod satis credebant* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. V. ad 38, 40, 1. Tum *domitus hostis in fidem venisse* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. quod Gronov. in prima ed. notarum ex Thuan. cod. ac duobus melioribus Pall. probabat. *domitus hostis in fidem venisset* Harlej. 1. *domitus hostes in fidem venisset* Leid. 1. *domitos hostis in fidem venisse* edd. Rom. ann. 1472. ac Parm. et ex hac non intellecta lectione, quam librarii et in codd. obviam habuisse videntur, illas, quas ex Mstis notavi, natas esse puto. Ceterum *satis credebatur* Doujatius accepit pro facile credebatur. Hac enim periphrasi locum inlustrare conatur. „Etsi conditionibus in Romanorum ditionem „Palaepolitani redierant: facile „tamen creditum Romae, eo compulsos belli et obsidionis malis

tigere; prorogatio imperii non ante in ullo facta, et acto honore triumphus.

XXVII. Aliud subinde bellum cum alterius orae 1
Graecis exortum. namque Tarentini, quum rem 2

„ a Publilio Philone illatis." Melius tamen puto, *credebatur satis*, scilicet esse, hic poni pro credebatur sufficere ad inpetrandum triumphum. V. ad 4, 30, 15.

Duo singularia haec ei viro primum contigere] Suspicor *ei viro primo*. J. FR. GRON. Tò *haec* exsulat a Lovel. 2. cujus loco *hic* est in Gaertn. Tum *primum ei viro* Lovel. 4. *ei viro prima* Portug. *ei viro praemium* Haverk. *ei viro praemia* Lovel. 2. et Harlej. 2. [Veith.] *ei viro primum praemia*, utraque lectione expressa, Gaertn. contra *primum* deficit in Fragm. Hav. *primo* malebat Gronovius. V. ad 6, 11, 7. Deinde *contingere* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Gaertn. [Veith.]

Et aucto honore triumphus] Alii pro *aucto* legunt *acto*. At ego ingenue fateor, me neutrum intelligere. *aucto* tamen malim: nisi quis *acto* intelligat contrarium *negato*. GLAR. Glareanus legendum censet *aucto honore*. Quid tamen sit aut *acto* aut *aucto honore*, se ignorare profitetur. † „Glareanus ingenue fatetur, sibi non constare, ut aliis cogitandi daret ansam." †. Mihi vero haec esse videtur mens auctoris. Duo haec singularia Publilio contigisse, et quod primus prorogato ultra consulatum imperio pro consule rem gesserit, et quod primus exacto consulatu pro consule triumpharit. Est enim *acto honore* pro eo, quod est, postquam honore abiit. Sic 3, [35, 3.] *Ea aetate iisque honoribus actis*. Et Epitome l. 61. *Gracchus seditioso tribunatu acto interemtus est*. Sic in Capitolinis lapidibus.

Q. PVBLILIVS. Q. F. Q. N. PHILO. II.
PRIMVS. PRO. COS. DE. SAMNITIBVS
PALAEOPOLITANEIS.

SIG. *non ante ullo facta* Harlej. 2. *non ante in nullo facta* Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *exacto honore triumphus* Lovel. 4. *auctus honore triumphus* Lovel 2. *aucto honore triumphus* demum obvium fuit in edd. Ascensii annorum 1510. 1513. 1516. et Paris. anni 1529. Sed recte Sigonius vulgatum tuetur. Ita *anteactus consulatus* supra est 3, 69, 3. ubi plura dicta sunt. Adde Cel. Burmann. ad Phaedri 1. fab. 18, 2.

§. 1. *Bellum cum alterius orae Graecis exortum*] *bellum Cornelio Valerio consuli exortum* Lovel. 2. *bellum cum alterius orae gentis exortum* Portug. et Haverk. *bellum cum alterius ore gente exortum* Hearnii Oxon. C. [Veith.]

§. 2. *Vana spe auxilii*] *una spe* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. sollemni scribarum errore. V. Cel. Burm. ad Valer. Flacci 2, 167. 7, 240. et 539. ad Suet. Calig. 38. quae notavi olim ad Silii Ital. 5, 126. ad Liv. 2, 42, 8. 3, 40, 13. c. 70, 7. 7, 17, 5. 8, 7, 18. 24, 31, 14. (* 37, 42, 1.) Paullo ante alio ordine *quum Tarentini* edd. ante Cl. Jac. Gronovium, cui verba transponenti favent tantum non omnes scripti. Insuper *Neapolitani*, pro *Palaepolitani*, Gaertn.

Palaepolitanam vana spe auxilii aliquamdiu sustinuissent, postquam Romanos urbe potitos accepere, velut destituti, ac non qui ipsi destituissent, increpare Palaepolitanos: ira atque invidia in Romanos furere; eo etiam, quod Lucanos et Apulos (nam utraque eo anno societas coepta est) in fidem populi
3 Romani venisse adlatum est. *quippe propemodum perventum ad se esse: jamque in eo rem fore, ut Romani*
4 *aut hostes, aut domini habendi sint. Discrimen profe-*

Ac non qui ipsi destituissent, increpare] *quia ipsi* Lovel. 2. Portug. Harlej. 2. et Haverk. V. ad 36, 33, 5. *qua ipsi* Gaertn. Tum *increpere* Lovel. 3. In verbis sequentibus *fuere*, pro *furere*, Leid. 1. Lovel. 3. Fragm. Hav. et multae ex principibus edd. V. ad 4, 44, 3. *fruere* Haverk.

Quod Lucanos et Apulos (nam utraque eo anno societas coepta est)] *quod jam Lucanos* Fragm. Hav. Tum *non utraque eo anno* Harlej. 2. Sed librarius perperam confudit compendia scribendi *nā* et *nō*, quemadmodum etiam factum erat supra 5, 29, 9. infra 9, 17, 12. et ita *quid nō*, pro *quidnā*, datum erat supra 3, 38, 8. *nam utroque eo anno* Lovel. 3. *nam utraque anno* Lovel. 4. *namque utraque eo anno* edd. Frobeniana anni 1535. priores. Deinde *societas accepta est* Leid. 2. et Lovel. 1. [Veith.] *societas est coepta* Lovel. 2. In verbis sequentibus *τὸ est* ante *adlatum* deficit in Haverk.

§. 3. *Perventum ad se esse: jamque in eo rem fore*] *ad se perventum esse* Voss. 2. et Lovel. 3. *perventum se esse* Leid. 2. Tum *ideoque in eo rem fore* Gaertn. *jamque in eo rem esse* editi usque ad Aldum; qui, consentientibus omnibus scriptis, primus reposuit *fore*. Mox *τὸ sint* non adparet in Lovel. 2.

§. 4. *In bello Samnitium eventuque ejus verti*] Prima vox non adparet in Leid. 2. nec duae priores in Lovel. 1. *in bello Samnitiumque ejus verti* habent Voss. 2. et Lovel. 3. *in bello Samnitium eventumque ejus verti* Leid. 1. Florent. Lovel. 4. et Fragm. Hav. *in bellum Samnitium eventumque ejus verti* Harlej. 1. *in bello Samnitium eventuque ejus rei verti* Portug. Gaertn. et Haverk. Paullo ante *Discrimine*, pro *Discrimen*, Harlej. 2.

§. 5. *Quem revocari adhuc inpellique ad abolendam societatem Romanam*] *quam revocari adhuc* Lovel. 1. *quam vocari adhuc* Lovel. 2. *quem vocari adhuc* Harlej. 2. et Fragm. Hav. *quem vocari ad hunc* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *ad societatem abolendam Romanam* Lovel. 4. *ad abolendam Romanam societatem* Lovel. 2. *ad obolendam societatem Romanam* Gaertn. et Klock. *Tò ad* deest in Harlej. 1. vox *Romanam* in Harlej. 2. Mox etiam *qua* in Lovel. 2.

§. 6. *Quidam Lucanorum pretio acciti*] Pro *acciti* ambo exemplaria habent *asciti*. GELEN. Sic etiam praeferunt plerique meorum. In excerptis enim dissen-

cto rerum suarum in bello Samnitium eventuque ejus verti. eam solam gentem restare, nec eam ipsam satis validam, quando Lucanus defecerit. quem revocari ad- 5
huc, inpellique ad abolendam societatem Romanam posse, si qua ars serendis discordiis adhibeatur. Haec 6
consilia quum apud cupidos rerum novandarum valuissent; ex juventute quidam Lucanorum pretio adsciti, clari magis inter populares, quam honesti, inter se mulcati ipsi virgis, quum corpora nuda

tiunt tantum Leid. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Saepe haec vocabula in Mstis commutari, infra videbimus ad 45, 25, 13.

Clari magis inter populares, quam honesti] Klockius vocem *magis* tranversa linea inducens ad marginem adscripserat locum Taciti: *Claris majoribus, quam vetustis.* Unde patet, eum existimasse, vocem illam a mala manu additam, iterumque delendam esse. Livium aliosque ita nonnumquam locutos esse, infra videbimus ad 34, 49, 10. Sed mali exempli est, id ubique recipere, praesertim si codd. non addicant, qui hic omnes in voce *magis* servanda conspirant. Unus tantum Lovel. 2. transpositis dictionibus *magis clari* praefert. Praeterea *clari magis populares precio, quam honesti* nullo sensu est in Leid. 2. et Lovel. 1.

Inter se mulcati ipsi virgis] Ita recte Gronovius vulgari curavit. Olim legebatur *mulctati*; quomodo etiam, vel *multati*, erat in plerisque scriptis. Gronovio tamen consentiunt Florent. et Klock. forte etiam Harlej. duo, unde nihil in excerptis notatum video. V. ad 28, 30, 12. Voss. 2. hic obfert *inter se mulctati ipsi virgis caesi.* Sed ultimae voci subjectae notae indicant, librarium eam deletam voluisse; quae sane ex interpretatione marginali in contextum inrepserat, aut ex §. seq. huc se infausto pede intulerat.

Quum corpora nuda intulissent] Vet. lib. *nudata.* SIG. Pal. sec. ut et Sigonii liber *corpora nudata*: quod non placet. GEBH. Id neque mihi placet, licet non aliter invenerim in Harlej. 2. Portug. et Haverk. Alibi saepe simili modo variare librarii consueverunt. V. infra ad 10, 37, 2. *corpora nuda data* habet Gaertn. cujus scriba hac ratione utramque lectionem *nuda* et *nudata* servare voluisse videtur. V. ad 3, 44, 4. Klockius ad exemplar suum adscripsit, alios velle *corpora notata*, quod accipi posset, lacerata, laniata: quo sensu *notare ora* Passerat. exponit laniare, radere genas, ad Propert. 1. Eleg. 6, 16. Et ita Ovid. referens qua arte Tarquinius Gabios obpressit, de filio ejus inquit 2. Fast. 695.

Qui mea crudeli lacer avit verbere terga.
(Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.)
Luna fuit. spectant juvenem, gladiosque recondunt:
Tergaque, deducta veste, notata vident.

7 intulissent in civium coetum, vociferati sunt, se, quod castra Romana ingredi ausi essent, a consule
8 virgis caesos, ac prope securi percussos esse. Deformis suapte natura res quum speciem injuriae magis, quam doli, prae se ferret, concitati homines
9 cogunt clamore suo magistratus senatum vocare: et alii, circumstantes concilium, bellum in Romanos

Verum lectionis hujus vestigium in scriptis mihi obvium non fuit. Probo igitur vulgatam scripturam. Mox etiam *in civium coetu*, pro *coetum*, Lovel. 4. Male. V. ad 3, 5, 7.

§. 7. *Se, quod castra Romana ingredi ausi essent, a consule virgis caesos*] *scd'm*, id est *secundum*, pro *se*, sine sensu Gaertn. Tum *essent ausi* Harlej. 2. Sed utraque illa vocabula omittuntur in Portug. Hinc *ab consule* idem Portug. *ab consulis* Haverk. *a consulibus* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. 4. et Gaertn. Et id quoque Frobenio placuit, qui anno 1535. *a COSS* edidit. Eamdem lectionem reliquae postea servarunt editiones usque ad postumam Gruteri, nisi quod interim Sigonius priscam scripturam revocarit. *a consule et virgis* Fragm. Hav. Mox *τὸ esse* deficit in Leid. 2.

§. 8. *Deformis suapte natura res*] *Deformis per se suapte natura res* Gaertn. Sed illud *per se* ex interpretatione sequentium vocum *suapte natura* margini adscripta in contextum perperam receptum est, quod manifestius patet ex lectione codd. Portug. et Haverk. in quibus *Deformis vel per se suapte natura res* inveni. Mox *feret*, pro *ferret*, Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *comitati*, pro *concitati*, Leid. 2. V. ad §. seq. idem cod. vocem *magistratus* ignorat. *clamore suos magistratus* male legit Harlej. 2.

§. 9. *Et alii, circumstantes concilium, bellum in Romanos poscunt*] Prima vocula deest in Harlej. 2. [Veith.] Tum *circumstantes consilium* Leid. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Intelligi senatum Lucanorum, ex verbis praecedentibus constat. Jam autem Gronovius ad Livii 44, 2, 5. docuit, senatum *consilium* publicum, non *concilium* vocari. An ergo ita hoc quoque loco scribendum erit? Ne id mihi persuadere audeam, efficit codd. aliorum in vulgatum conspirantium auctoritas; tum et quod, *concilium Patrum* vel *senatus* in usu esse, me supra notare meminerim ad 4, 48, 5. Deinde *petunt* est in Lovel. 4. quod languet prae altero *poscunt*, neque respondet ardori, quo haec acta esse adparet. In his vocibus commutandis etiam alibi lapsi sunt scribae. V. ad 6, 23, 8.

Ad concitandam in arma multitudinem] *id concitandam* Gaertn. V. ad 21, 10, 12. *ad comitandam* Leid. 2. V. ad §. praec. et infra c. 30, 6. *ad concitandum* Voss. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 40, 49, 1.

Tumultuque etiam sanos consternante] *Consternare* est concitare, neque est, ut vulgus existimat, *consternari* συνταράττεσθαι. Optimum Onomasticum. *Consterno, as,* συνέλλω. aptissime. Livius supra 7, 42, 3. *Romae eam multitudinem conjuratorum ad arma consternatam*

poscunt: alii ad concitandam in arma multitudinem agrestium discurrunt: tumultuque etiam sanos consternante animos, decernitur, ut societas cum Samnitibus renovaretur; legatique ad eam rem mittuntur. Repentina res quia quam caussam nullam, tam 10
ne fidem quidem habebat, coacti a Samnitibus et obsides dare, et praesidia in loca munita accipere,

esse. hoc est, concitatam et congregatam. 10, 43, 13. *Repente in fugam consternantur, conspecti ab equitibus.* 21, 24, 2. *Metu servitutis ad arma consternati.* 38, 46, 5. *Fundis sagittisque in fugam consternatae.* GEBH. V. infra ad 10, 43, 13. Insuper *tumultuque sanos etiam* praefert Gaertn. at *tumultuque insanos* Harlej. 2.

Ut societas cum Samnitibus renovetur, legatique ad eam rem mittantur] Pall. duo *ut societas cum Samnitibus renovaretur, legatique ad eam rem remittuntur.* Nihil mihi placet novari. GEBH. Omnes mei *renovaretur.* Et ita praeferunt etiam edd. principes; pro quo demum a Vascos. *renovetur* vulgatum est. Displicuit, credo, tempora diversa *renovaretur* et *mittantur* conjungi. Verum non modo interdum id factum fuisse patebit ex iis, quae dicta sunt ad 5, 49, 7. sed etiam nc *mittantur* quidem probum est. Nam *ad eam rem remittuntur* habent Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. ubi syllaba initialis *re* male repetita est ex voce praecedente *rē* vel *rem.* V. ad 37, 41, 5. *ad eam rem mittuntur* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. duo, Portug. et Haverk. quod probum existimo, ideoque in contextum recepi. Non enim hoc cohaeret proximo *renovaretur*, sed remotiori *decernitur.* Non tantum societatem cum Samnitibus renovandam esse a senatu Lucano decernitur; sed mox etiam, ne interposita mora aut ardor animorum elanguesceret, aut fraus adhibita diluceret, legati ad eam rem mittuntur. Sequentia etiam hanc lectionem veriorem esse probare videntur.

§. 10. *Quam caussam nullam, tam ne fidem quidem habebat*] *qua caussa nullam* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. Deinde *tā ne fidem quidem* Lovel. 2. Alibi saepe *tā*, sive *tamen*, et *tam* commutantur. V. ad 22, 59, 13. *tam ne fidem quadem* Lovel. 3. Vox *quidem* deficit in Lovel. 4. et Gaertn. Interdum *ne* pro *ne quidem* obcurrit. V. ad 44, 36, 8. Hic tamen codicum eam lectionem suadentium auctoritatem leviorem esse puto, quam ut iis fidem haberi tutum sit. Praeterea *habeat* Harlej. 1. *habebant* Harlej. 2. Sed cohaerere debent *Repentina res ne fidem quidem habebat.*

Coacti a Samnitibus et obsides dare, et praesidia in loca munita accipere] *ab Samnitibus* Voss. 2. et Lovel. 3. *coacti et Samnitibus obsides dare* Portug. et Haverk. *coacti et a Samnitibus obsides dare* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *coacti a Samnitibus obsides dare* Lovel. 2. et edd. principes usque ad Frobenianam anni 1535. qui illud *et* recte interposuit. Ita enim reliqui codd. V. supra ad 2, 44, 3. Deinde *in loca munita accepe-*

11 caeci fraude et ira nihil recusarunt. Dilucere deinde brevi fraus coepit, poſtquam criminum falsorum auctores Tarentum commigravere: sed, amiſſa omni de se poteſtate, nihil ultra, quam ut poeniteret fruſtra, reſtabat.

runt Gaertn. *in loca munita recipere* Portug. et Haverk. quomodo etiam in Pal. 2. fuiſſe, Gebhardus supra monuit ad hujus lib. c. 25, 3. Sed fide digniores ſtant pro vulgato. Infra 23, 18, 1. *Verbis benignis ad portas aperiendas, praesidiumque accipiendum perlicere jubet.*

§. 11. *Dilucere deinde brevi fraus coepit*] *Dilu.... deinde* Harlej. 2. *Diluere deinde* Haverk. *Delucere deinde* Gaertn. Fruſtra. Supra 3, 16, 1. *Dilucere res magis Patribus atque consulibus.* 25, 29, 10. *Dilucere id, quod erat, coepit.* Deinde *brevis fraus* Leid. 1. Gaertner. et Fragm. Hav. Sed litera *s* in fine vocis *brevis* ex similitudine initialis vocis sequentis repetita eſt. V. supra ad 4, 33, 10. In verbis sequentibus *Tarentini*, pro *Tarentum*, perperam Leid. 2.

Amiſſa omni de se poteſtate] Latinum non eſt. Sensus Livii erat, ut videtur, *amiſſa omni spe rei perficiendae*. T. FABER. Videtur subintelligi *ſtatuendi*; adeo ut sensus sit, omnia ipsis integra non fuiſſe, nec potuiſſe pro libitu ſtatuere. GISB. CUPER. Quae hic Livio obtrudit Faber, profecto a mente laeva sunt. Cuperus recte vidit sententiam. Livius 23, 30, 9. *Et in fide erga Romanos, et poteſtatis suae ad ultimum manserunt.* 31, 45, 4. *Poſtquam praesidio regio arcem teneri, nec se poteſtatis suae eſſe respondebant.* 36, 27, 8. *Ipsos nihilominus suae poteſtatis fore, si quid melius fortuna oſtendiſſet.* DUK. Eodem modo, quo Amp. Cuperus, locum adverus Fabrum defendebat etiam Ant. Perizonius. Ejus deinde filius insuper adscripsit locum Livii 25, 4, 3. *Multos poſtea principes civitatis judicium de se populi paſſos.* Doujatius etiam Fabri conjecturam rejiciendam docuit, notans vulgatum non modo Latinum, non modo elegantius, sed etiam ad sensum adcommodatius eſſe. Et sane non video, cujus rei perficiendae omnem spem amisiſſent Lucani. Ceterum *admiſſa omnia de se poteſtate* Fragm. Hav. a m. 1. *omnia* etiam eſt in Leid. 1. *omiſſa omni de se poteſtate* Portug. et Haverk. Male. Spes enim non erat *omiſſa*, sed *amiſſa*, acceptis in loca munita Samnitium praesidiis. Verba haec saepiſſime commutantur. V. 4, 12, 11. 7, 34, 9. Adde superius notata ad 3, 38, 11. In verbis sequentibus *quam ut poeniteret, et fruſtra, reſtabat* Leid. 2. Sed illud *et* ex literis finalibus proximae vocis natum puto. [*fruſtra* omittit Veith.]

§. 1. *Eo anno plebi Romanae*] *plebei* Florent. V. ad 2, 42, 3. Deinde *Romae* Haverk.

Quod necti desierunt] Vet. lib. *quod ligari nexi desierunt*. Recte. nam paulo poſt [hoc cap.] subdit: *Ita nexi soluti: cautumque in poſterum, ne necterentur.* Et Epit. l. 6. *Cum obſtrictos aere alieno liberaret, nexos exsolveret.* Et Varro 6. de lingua Latina [p. 82.] *Liber, qui suas operas in servitute pro pecunia, quam debebat, praebet, nexus vocatur, ut ab aere*

XXVIII. Eo anno plebi Romanae velut aliud 1
initium libertatis factum est, quod necti desie-
runt: mutatum autem jus ob unius foeneratoris
simul libidinem, simul crudelitatem insignem. L. 2
Papirius is fuit: cui quum se C. Publilius ob aes

obaeratus. Hoc C. Poetelio Visolo dictatore constitutum ne fieret. Quae verba quamquam mendosa sunt, tamen ad hunc locum pertinere perspicuum est. Et Suidas in v. *Γάϊος. Καὶ δὶ ἐκεῖνο τὸ πάθος ἅπαντες οἱ δουλωθέντες πρὸς τὰ Χρέα Ρωμαῖοι νόμω κυρωθέντι ἀρΧάιαν ἐλευθερίαν ἐκομίσαντο.* SIG. Genuina an sit haec lectio, *quod necti desierunt*, incertum reddit MSS. codicum diversitas: nam Pall. tres *quod ligari nectique desierunt.* Campani vero editio *quod ligari nexi desierunt.* quod mera ambrosia accidit palato Sigoniano. Mihi non dilucet de veritate. Festus Pompejus: *Nexum aes apud antiquos dicebatur pecunia, quae per nexum obligatur.* Varro 6. de L. L. [p. 82.] *Liber, qui suas operas in servitute pro pecunia, quam debebat, praebet, nexus vocatur.* GEBH. Cupio doceri, cur *quod ligari nexi desierunt* melius sit vulgata scriptura, *quod necti desierunt*, quam ex hoc loco describentes Sigonius 1. de Antiq. Jur. civ. Rom. 6. et Salmas. de modo Usurar. c. 18. p. 808. nullam suspicionem mendi injiciunt. Miror tamen non nihil, Gronovium hic plane tacuisse, et vix persuadere mihi possum, omnes illius libros cum Sigoniano consensisse. DUK. Meorum codd. nullus vet. lib. Sigonii consentit: sed *ligari necti desierunt* est in Fragm. Hav. *ligari vecti desierunt* in Harlej. 2. *legati nectique desierunt* in Haverk. *ligari nectique* in Voss. 2. Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.] *quod necti desierunt*, ut ante Sigonium vulgo edebatur, in Flor. Voss. 1. Leid. utroque, Lovel. 1. 4. Harlej. 1. et Klock. Doujatius vulgatum tuetur, docens id actum esse, ne omnino necterentur: et hinc Livium addidisse: *cautumque in posterum, ne necterentur.* Sigonius in ea fuit opinione, duplicis generis nexos fuisse, alteros vinctos, sive, ut hoc loco cod. ejus praefert, ligatos, qui inviti, alteros solutos, qui sponte suas operas ob aes alienum creditori dabant. V. supra ad 2, 23, 8. ubi idem etiam Salmas. sensisse vidimus. Ea sententia si vera censenda est, ex emendatione Sigonii sequeretur, non utrumque genus nexorum, sed nexos tantum vinctos sive ligatos sublatos fuisse. At contra, quum latum esse ad populum Livius mox addat, *pecuniae creditae bona debitoris, non corpus obnoxium esset*, inde patet, non tantum vetitum fuisse, ne nexi ligarentur; verum in genere, ne quis necteretur. Recte igitur Doujatio displicuit Sigonii emendatio, cui etiam integerrimi codices adversantur; quos, prisca scriptura revocata, secutus sum. Omnis, quae in reliquis codicibus obcurrit, varietas inde nata videtur, quod *τὸ necti* olim per *ligari* expositum fuerit, idque simul cum altero in contextum receptum sit, quod deinde paullatim magis magisque scribae corruperunt.

Mutatum autem jus ob unius foeneratoris simul libidinem] *mutatum autem jus est*, addito verbo, Leid. 1. Sed id a reliquis om-

alienum paternum nexum dedisset; quae aetas formaque

nibus exsulat. Deinde *libidinem simul, simul crudelitatem* Lovel. 4. Mox vox *insignem* neglegitur in Leid. 2.

§. 2. *L. Papirius is fuit*] Cognomen omittit, multum ad rem pertinens: sed ipsemet Livius de his dubitat, ut anno CDXXVIII. [hoc lib. c. 23, 17.] et postea anno CDXXXV. [9, 15, 11.] Porro hactenus tres L. Papyrii a Livio numerati sunt, Cursor, Crassus, ac Mugillanus. Cursor cum Crasso dictatore magister equitum fuit anno CDXV. quo P. Decius pater perierat. [hoc lib. c. 12, 2.] Crassus ipse consul fuit anno CDXXIV. [c. 19, 1.] Mugillani autem bis mentio, anno CDXXVIII. [c. 23, 17.] et CDXXXV. [9, 15, 11.] Est et mentio M. Papyrii Crassi anno CDXXII. [hoc lib. c. 17, 6.] ubi dictator creatus fuit adversus tumultum Gallicum. Fortassis autem et in praenominibus et cognominibus Papyriorum erratum, ut ex variis hujus belli locis lector facile notabit. GLAR. Doujatius existimat, L. Papirium hic memoratum neque hujus anni consulem, qui eodem nomine ac praenomine fuit, neque alium ullum ex iis, qui magistratus gesserunt, fuisse. Vero enim simile videri, si quis eorum fuisset, Livium id neutiquam silentio praetermissurum. Ejus autem sententiam probabilem puto. Ceterum Papirii praenomen *L.* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et utroque Harlej.

Cui quum senatusconsulto Publius ob aes alienum paternum nexum dedisset] Sincera lectio: *cui quum se C. Publius ob aes alienum paternum nexum dedisset.* GELEN. Lego ex MS. sicut ex suo quoque Gelenius legit, *cui quum se C. Publius ob aes alienum paternum nexum dedisset.* Budaeus autem in prioribus annot. ad ff. [ad inscriptionem tituli *De in diem addictione*] *nexum inisset* legendum putat. KLOCK. Budaeus vitiosis exemplaribus Livii usus est. Nam habet *cui cum senatusconsulto Publius*, et mox, *quem aetas formaque ad misericordiam elicere poterant.* Posterius etiam Sigonius 1. de Ant. Jur. civ. Rom. 6. *in nexum dedisset* rursus Salmas. Observ. ad Jus. Attic. et Rom. c. 11. p. 317. DUK. Si Gelenius, pro *cui quum se C. Publius*, dedisset *C. Publilius*, (v. ad c. 12, 4.) loco huic egregie consuluisset. Recte enim pro *senatusconsulto* dedit *se C.* De similibus varietatibus in Mstis v. ad 22, 10, 1. Quemadmodum autem emendavit, reperi etiam in Florent. Voss. 1. Leid. utroque, Lovel. 1. 4. Harlej. 1. Gaertn. et Haverk. voces vero *se C.* vel aliud earum loco, desunt in Portug. et Haverk. solum *τὸ se* in Harlej. 2. Sed *cui quum senatusconsulto Publius* habet Voss. 2. *cui quum senatusconsultum Publium* Lovel. 2. *quum Se C^to Publius*, omissa voce *cui*, Lovel. 3. Deinde *Publius obses*, pro *ob aes*, Fragm. Hav. a m. 1. Vox vero *paternum* non comparet in Lovel. 4. ut nec *nexum* in Leid. 2. Ceterum Doujatius emendationem Budaei, a Klockio hic jam memoratam, eo nomine refellere conatur, quod *se nexum inisset* salvo sensu dici nequeat. Sed non observavit, id Budaeo non adversari, utpote qui non *cui quum se C. Publilius*, sed, ut antea edebatur, *cui quum senatusconsulto Publius* legebat. Quare recte quidem emendatio haec rejicitur, non tamen eam ob caussam, sed quod Mstis ad-

maque misericordiam elicere poterat, ad libidinem et contumeliam animum accenderunt: et, florem 3

versetur, et a vulgato nimium recedat. Aliam conjecturam proposuit Salmas. qui de Modo usur. c. 18. p. 838. scribendum existimat *in nexum dedisset*. nam *in nexum dare* vel *nexui* eodem modo dici, quo *in pignus* et *pignori*. Quam lenissima est haec medicina. Facile enim praepositio *in* absorberi potuit a praecedentis vocis litera finali *m*, ut saepe factum. V. infra ad 10, 13, 3. Verum neque eo opus puto. *Nexum* enim hic potest esse supinum a verbo *nectere*. *dedisset nexum*, id est, ad nectendum, ut nectere- tur. V. ad 22, 21, 3. Jam autem supina vera substantiva esse, prius quarti casus, in quo subauditur praepositio *ad* vel *in*; posterius sexti casus, in quo subintelligitur praepositio *in*, docuit Perizon. ad Sanct. Min. 3, 9, 1. p. 460. Id igitur, quod commode omitti potest, invitis scriptis et editis addere, nihil adtinet.

Quem aetas formaque ad misericordiam elicere poterant, ad libidinem et contumeliam animum accenderunt] Sincera lectio *quae aetas formaque misericordiam elicere poterant, ad libidinem* etc. GELEN. Pall. duo *accendere*; quod modo infinitivo apte accipi posse credo, ut sustineatur a verbo *poterat*, seu, ut quidam habent codices, *poterant*. Mire vero Camp. *quem aetas formasque ad misericordiam elicere poterant, ad libidinem contumeliamque omnium accenderunt*. GEBH. Lectio notis Gelenii praescripta neque in scriptis, neque in editionibus antiquioribus exstat; sed demum in Mediol. anni 1480, tum utraque Tarvis. et deinde aliis vidi. *quae aetas formaque in misericordiam* habet Lovel. 2. [*quem aetas formaque in* Veith.] *quae aetas formaque ad misericordiam* Lovel. 4. Harlej. 2. et Haverk. Et quidem *elicere animum ad misericordiam* dictum videri posset, quemadmodum *elicere hostem ad certamen*, de quo v. ad 6, 31, 7. Quo minus tamen placeat, obstat aliorum codd. atque edd. principum consensus in expellenda praepositione sive *in*, sive *ad*. Ut autem *elicere misericordiam*, ita *elicere arcana* 40, 23, 1. *Fide data arcana ejus elicuit*. et *elicere querelas* apud Cic. de Clar. Orat. 80. *Ubi ardor animi, qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces et querelas solet?* quod *ad querelas elicere* dixit Suet. in Calig. 10. *elicere iram* Curtius 8, 5. *Elicuitque iram Alexandri*. Praeterea *poterat* praefert ed. Froben. anni 1535. in quam quum Rhenani et Gelenii emendationes passim receptae sint, ita etiam ex Gelenii mente datum fuisse suspicio est, quamvis aliter in notis scribi voluerit. Certe *poterat* praeferunt omnes codd. praeter Lovel. 4. Quod autem duobus substantivis singularis numeri duo addantur verba alterum singulare *poterat*, alterum plurale *accenderunt*, non magis displicere debet, quam quod etiam conlectivum singulare in eadem periodo primo verbum singulare deinde plurale adjunctum habeat; de quo dictum est ad 4, 16, 8. Insuper *et ad libidinem et contumeliam animum* Portug. Gaertn. et Haverk. *ad libidinem contumeliamque animum* Lovel. 4. *ad libidinem et contumeliam animi* Lovel. 2. Harlej. 2. et Fragm. Hav. [Veith.] Tandem *accendere* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Quod si, praeeunte Gebhardo, modo infinitivo

aetatis ejus fructum adventicium crediti ratus, primo perlicere adolescentem sermone incesto est conatus: dein, postquam aspernabantur flagitium aures, minis territare, atque identidem admonere
4 fortunae: postremo, quum ingenuitatis magis, quam

accipiatur, commode tamen, ut credidit, a verbo *poterat* sustineri nequit; sed erit per infinitivum concepta oratio, quales innumerae aliae apud Livium obcurrunt. Neque ei obstabit, quod in eadem periodo subjungatur mox finitum *conatus est*, tum infinita *territare*, *admonere*, et postea iterum finitum *jubet*. Solet enim Livius finita infinitis, et contra infinita finitis subdere. V. ad 5, 47, 5. At praestat hic *accenderunt*; quod integriores codd. aliique omnes servant.

§. 3. *Et florem aetatis ejus fructum adventicium crediti ratus*] Pall. duo *ut florem*, sec. *ac florem*. Deinde Pall. tres et Camp. *creditor ratus*. Andreae editio *ut florem aetatis ejus fructum adventitium credit ratus*. GEBH. *ut florem aetatis ejus* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. [Veith.] et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 21, 28, 8. *ut florem juventutis ejus* Leid. 2. Ita *juventae florem* memorat Florus in Prooem. §. 4. Quum tamen reliqui in vulgatum *florem aetatis* consentiant, verius videtur, lectionem hanc natam esse ex glossa interpretis, qui *florem aetatis* in margine per *juventutem* exposuerat. Ita infra 21, 3, 4. Justin. 5, 2. *Erat enim et aetatis flore, et formae veneratione insignis*. Et *aevi Flore virens* Silius Ital. 1, 60. *at florem aetatis* Port. V. ad 36, 35, 7. Deinde *fractum animum adventicium creditor ratus* Harlej. 2. *fructum adventicium ejus crediti ratus* Leid. 2. et Lovel. 1. *fructum adventicium creditor ratus* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Portug. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav. *fructum adventicium credit iratus*, inperite in voces distributis literis, quae olim continua serie scriptae fuerant, Leid. 1. hinc nata videtur lectio *fructum adventicium credit ratus*, quae est in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed, quod vulgo editur, aliorumque codd. fide nititur, genuinum est.

Primo perlicere adolescentem sermone incesto est conatus] Illud *est conatus* Grammatici additamentum videtur minus grammaticum. GRUT. Pal. pr. *pollicere*. forte leg. *prolicere*. Tertius *primo polluere adolescentem*. GEBH. *pellicere* Leid. 2. *pollicere* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Reliqui *perlicere* defendunt, quod cur conjecturis tentemus, caussa nulla est. Similiter *perlicere* simpliciter, non addito ad quid perliciatur, supra est 3, 44, 4. *Appius, amore ardens, pretio ac spe perlicere adortus, postquam omnia pudore septa animadverterat, ad vim animum convertit*. Alibi id additur. Infra 23, 17, 4. *Acerras primum ad voluntariam deditionem conatus perlicere*. c. 18, 1. *Ad portas aperiendas praesidiumque accipiendum perlicere jubet*. (* 21, 26, 7.) 43, 18, 3. *Gentium quoque regem jam diu dubium in societatem perlici posse*. 45, 5, 1. *Modo minis, modo spe perlicere, ut se traderet, quum conaretur*. Tum *adulescentem* Flor. et Harlej. 1. V. ad 6, 34, 11. *Tû est conatus* cur delendum censeat Gruterus, legitimam caussam non

praesentis conditionis, memorem videret, nudari jubet, verberaque adferri. Quibus laceratus juvenis, 5
quum se in publicum proripuisset, libidinem crudelitatemque conquerens foeneratoris; ingens vis hominum, 6
quum aetatis miseratione atque indignitate injuriae

video. In expungendis vocibus ex contextu Liviano nimium Gruterum fuisse, infra videbimus ad 23, 34, 15.

Dein, postquam aspernabantur flagitium aures, minis territare] *deinde* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et priscae edd. pro quo Froben. anno 1535. *dein* substituit, id probantibus aliis codd. V. ad 3, 3, 6. Tum *aspernebantur flagitium aures* Flor. et Gaertn. quomodo etiam peccabatur in posteriori cod. hoc lib. c. 13, 2. *aspernabatur flagitium, aures minis territare* Lovel. 2. et Fragm. Hav. *Aspernari* interdum passive usurpari, adlatis exemplis docet Voss. 5. Gramm. 6. Participium etiam hujus verbi *adspernatus* Livium passive adhibuisse, supra vidimus ad 1, 22, 7. eumdem etiam aliis eadem forma usum fuisse, infra dicemus ad 24, 8, 14. Ne tamen ipsum hic etiam ita locutum esse existimem, aliorum codicum ei scripturae adversantium auctoritas persuadet.

Idemtidem admonere fortunae] *itidem* Portug. et Haverk. Male. *Idemtidem* est saepius, subinde; eaque voce Livius delectatus est. Supra 1, 54, 1. *Ipse idemtidem belli auctor esse.* 4, 20, 8. *Libri, quos linteos in aede repositos Monetae Macer Licinius citat idemtidem auctores.* 5, 25, 4. *Camillus idemtidem omnibus locis concionabatur.* c. 39, 6. *Ut idemtidem jam in urbem futurus videretur impetus primo adventu.* 6, 20, 9. *Idemtidem, Capitolium spectans, Jovem Deosque alios devocasse ad auxilium.* 26, 44, 4. *Subsidia deinde, idemtidem submissa e castris, non averterunt solum in fugam hostem.* 33, 45, 6. *Homines principibus Romanis, amicis quisque suis, idemtidem scribebant.* (* c. 31, 8.) 35, 23, 2. *Etsi per legatos idemtidem omnia explorabantur.* 40, 56, 9. *Quum idemtidem species et umbrae insontis interemti filii eum diris agitarent.* Plin. 1. Epist. 13. *Idemtidem admonitus aut non venit, aut, si venit, queritur se diem perdidisse.* ubi v. Catan. Praeterea *admovere* Lovel. 1. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 35, 35, 5. *admore* Harlej. 1. *aut amonere* Harlej. 2. *amonere* ed. Parm. V. ad 10, 22, 6.

§. 4. *Praesentis conditionis memorem videret*] *memorem videntur* culpa librarii Voss. 2. et Lovel. 3. In verbis praecedentibus *magis quum ingenuitatis*, in alium ordinem digestis vocabulis, Gaertn. qui mox etiam *nudare*, pro *nudari*, praefert.

§. 5. *Quum se in publicum proripuisset*] *prorupisset* Leid. 2. Sed id, quod ad 2, 23, 8. dixi, etiam huic loco convenit. Mox *senatoris*, pro *foeneratoris*, Lovel. 3. Adparet, per compendium scriptum fuisse *fen'atoris*; unde, deleta nota, et *f* in *ſ* mutata, nullo negotio *senatoris* exire potest.

§. 6. *Quum aetatis miseratione atque indignitate injuriae accensa*] *tum aetatis miseratione* Flor. a m. 2. Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. a m.

accensa, tum suae conditionis liberûmque suorum respectu in forum; atque inde, agmine facto, ad
7 curiam concurrit. et quum consules, tumultu repentino coacti, senatum vocarent, introëuntibus in curiam Patribus laceratum juvenis tergum, pro-

2. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. V. ad 6, 23, 3. Insuper *indignatione injuriae* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Klock. [*indignatione accensa* Veith.] Alibi saepe hae voces in scriptis variant. V. ad Epit. Liv. 58. Sed hic nihil mutandum. V. ad 2, 12, 3. et 3, 38, 11. Paullo ante *Ingens vis hominis* Florent. *Ingens vis omnium* ed. Parm. V. ad. 3, 54, 6.

In forum; atque inde, agmine facto, ad curiam concurrit] *in forum inde agmine facto concurrit*, reliquis errore scribae omissis, Portug. Insuper *concurrunt* Lovel. 2. *Ingens vis hominum concurrunt* adprime est Livianum. Supra 2, 5, 3. *Desectam cum stramento segetem magna vis hominum simul inmissa corbibus fudere in Tiberim*. Plura v. ad Livii 35, 26, 9. Uni tamen codici, neque ei optimo, credere periculosum est. Et sane ita dedisse videtur scriba, quod mox sequatur *ostentabant*. Sed et ita Livium loqui amasse, mox dicemus ad verba sequentia. Paullo ante *liberorum suorum respectu* Lovel. 2. Portug. et Haverk. Id displicet. V. ad 22, 22, 5.

§. 7. *Procumbentes ad singulorum pedes ostendebant*] Est in MS. *ostentabant*, non *ostendebant*. GELEN. Pall. tres et Camp. ed. *procumbentis*. Tamquam solus C. Publilius se ad pedes introëuntium in curiam Patrum prostravisset. GEBH. *procumbentis* Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 2. Portug. et Haverk. At optimi alteram lectionem tuentur. *ostentabant* etiam omnes scripti, quod verum esse rationes supra ad 2, 23, 4. adlatae docent. Unus est Lovel. 4. qui legit *ostentabat*, sine dubio, ut, quum etiam *procumbentis* dederit, conveniat praecedenti *concurrit*. Verum solitus est Livius conlectivo singulari verbum ejusdem numeri jungere in initio periodi, mox vero in sequentibus verbum plurale. V. ad Livii 4, 16, 8. Et quum id nescierit librarius Lovel. 2. hinc in verbis praecedentibus *concurrunt* dedisse videtur, pro *concurrit*; ut ita conveniret huic *ostentabant*. Ceterum in verbis praecedentibus male *et consules tumultu repentino coacti senatus vocare* praefert Harlej. 2. ubi *cum* inter alia interceptum est a syllaba initiali vocis sequentis *consules*. V. ad 3, 69, 5. ultimas vero literas τοῦ *vocarent* eliserunt primae vocis sequentis.

§. 8. *Victum eo die ob inpotentem injuriam unius ingens vinculum fidei*] Imo *ruptum*, non *victum*. neque enim Latinum est. T. FABER. Alibi voces *victus* et *ruptus* in Mstis commutantur. Exemplum supra est 6, 13, 3. Fabri sententiam primo probavit Donjat. postea cogitans, vocem *vinculum* hic figurate sumi pro ipsa fide publica, qua homines se velut nodo quodam in vicem obstringunt, putat tandem, ejus vim facti hujus atrocitate *victam* dici posse: quod et mihi verius videtur. Idem enim est, ac si dixisset Livius, victam eo die fidem, cujus

cumbentes ad singulorum pedes, ostentabant. Victum eo die ob inpotentem injuriam unius ingens vinculum fidei: jussique consules ferre ad populum, ne quis, nisi qui noxam meruisset, donec poenam lueret, in compedibus aut in nervo tene- 8

ingens erat vinculum. Miror, Fabro etiam epitheton *ingens* non displicuisse; proprie enim vinculum non *ingens*, sed *firmum*, *validum* dicitur, Alibi tamen Cic. etiam *magnum*, aut *maximum vinculum* dixit. Ceterum *eodem die* Lovel. 4. Sed syllaba posterior *dē* vel *dem* nata est ex vocis sequentis *die* similitudine. V. ad 10, 10, 6. Τῷ *eodem* hic commode locus esse nequit.

Nisi qui noxam meruisset] Legendum e Pal. sec. *nisi si qui noxam meruisset*. l. 26, 3. *Nisi si mors sua remedio publicis cladibus futura esse potuisset.* Hanc particulam e Pal. pr. restituo l. 28, 31. *Nisi si terere frustra tempus sedendo ad Gades vellent.* GEBH. Ita et unus apud me Haverk. V. ad 6, 26, 5. An tamen his codd. fides haberi possit, lector judicet. Ceterum *nisi noxam meruisset* Lovel. 2. et Portug. *nisi per noxam meruisset* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *nisi noxiam meruisset* edd. pr. usque ad Mogunt. et Ald. Utramque vocem culpam, peccatum, delictum notare, supra vidimus ad 2, 54, 10. Verum hoc loco indicatur damnum seu poena, quae propter culpam infligitur. Eo autem sensu et *noxa* et *noxia* apud Livium adhibentur. Prius 23, 14, 3. *Qui capitalem fraudem ausi, quique pecuniae judicati in vinculis essent; qui eorum apud se milites fierent, eos noxa pecuniaque sese exsolvi jussurum.* 26, 29, 4. *Mergi freto satius illi insulae esse, quam velut dedi noxae inimico.* Posterius 41, 23, 14. *Thessaliam deinde peragravit: quod sine ullius eorum, quos oderat, noxia, hoc magis tentationem metuo.* Quum itaque codd. in receptam lectionem conspirent, eam etiam praeferre non dubito. Klockius cod. suo adscripserat *noxam nocuerunt*; sed nescio, utrum id fecerit, quod ita legendum censeret, an tantum ut sibi in memoriam revocaret, ea formula Livium usum esse, quae apud eum obcurrit 9, 10, 9. *Quandoque hice homines noxam nocuerunt.* Certe ne ea locutio hic reponi possit, prohibet dissentientium Mstorum auctoritas. Mox *donec poenam luveret* praefert Klock. errore scribarum. Neque censendum est, forte scribendum esse *luverit*, et *luvi* pro *lui* dici, quemadmodum *pluvi* pro *plui*: Priscian. enim *diluo* non *diluvi*, sed *dilui*, in praeterito formare auctor est l. 10. p. 881.

In compedibus, aut in nervo teneretur] Lege *aut nervo tereretur.* Plaut. Captiv. 4, 2, 108.

— *nunc Siculus non est; Bojus est, Bojam terit.*

Τὸ *in* revera abest a Pal. sec. sed vulgatum defendit Tibull. 2. El. 4, 3.

Servitium sed triste datur, teneorque catenis.

Liv. 35, 18, 6. *Scire ferarum modo, quae claustris aut vinculis teneantur, ingentes jam diu iras eum in pectore volvere.* GEBH. *Tenere* et *Terere* in Mstis commutari, supra vidimus ad 4, 31, 2. Praepositio *in*

9 retur; pecuniae creditae bona debitoris, non corpus, obnoxium esset. Ita nexi soluti; cautumque in posterum, ne necterentur.

ante *nervo* deest etiam in Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Neutra tamen satis legitima caussa est vulgatum tentandi. Quamvis enim *in* eo loco omittatur, constanter tamen supra omnes libri exhibent *in compedibus*, quin et optimi etiam hic servant. Praeterea licet verba illa alibi confundantur, in *teneretur* tamen hic Msti conspirant. Recte igitur Gebhardus ipse suam sibi conjecturam displicere testatus est, atque *in nervo teneretur* probavit. Ita Livius locutus est supra 4, 35, 5. *In aeterno se ipsa teneret servitio.* Ubi videnda sunt, quae notavi. Adde etiam, quae dicta sunt ad 1, 52, 2.

§. 9. *Pecuniae creditae bona debitoris, non corpus, obnoxium esset*] Quam magis excutio, quae habemus de nexis apud Livium et l. 2, 23. ante leges decemvirales, et l. 6, 14. post leges duodecim tabularum, tam minus credo verum esse, quod de eisdem addictis scribitur Gellio 20, 1. *tertiis nundinis capite poenas dedisse, aut trans Tiberim venum ivisse.* Si enim res se ita habuit, cur ejus non meminit Manlius, non ii, quos vinculis eis liberavit? Quin imo, cum leges posteriores fere mitiores sint prioribus, hic plane contra est, praecipue si licebat pluribus creditoribus *tertiis nundinis secare reum*, ut idem Noctium Atticarum scriptor asseverat. Dionysius sane Halic. l. 5, 53. tantum refert: *Contra egenos foenore oppressos impotenter et immoderate se gerebant foeneratores, et in nervum abducebant obaeratorum corpora; quibus non aliter utebantur, quam emtitiis.* Idem l. 6, 23. nihil aliud queritur miles ille nexus, quam *cum solvendo non esset, ductum se a foeneratoribus cum duobus filiis in servitium: et, quia domino gravius quiddam imperanti responsarit, caesum flagris affatim: pannisque abjectis ostentabat pectus vulneribus in bello receptis plenum, tergumque verberibus recens cruentum.* Sed et ii, qui secesserant anno U. C. CCLXI. solummodo quiritantur apud eundem l. 6, 70. *Nostros agros illis cogimur colere, fodiendo, plantando, arando, pecora pascendo, nostrorum mancipiorum conservi; pars catenis nexi, pars pedicis, nonnulli, tamquam truculentissimae bestiae, bojis aut massis orbicularibus. tacemus tormenta et contumelias flagraque et labores e nocte in noctem, ceteramque violentiae crudelitatem et injuriosam superbiam, quam sustinuimus.* Itaque non video ullam rationem, cur decemviri plebem immanius vexarent lege sua, quam vexari poterant ingenio aut libidine foeneratorum, qui nexos serviliter tractabant, dum opera sua aes debitum redemissent, tamquam mercenarios. Cur ita sentiam, faciunt verba Varronis fine l. 6. de ling. Lat. [p. 82.] *Liber, qui suas operas in servitute pro pecunia, quam debet, dat, dum solveret, nexus vocatur.* Interim, cur certius nihil definire audeam de Gellio, facit Tertullianus Apolog. adv. gent. 4. *Sed et judicatos in partes secari a creditoribus leges erant. Consensu tamen publico crudelitas postea erasa est; et in pudoris notam capitis poena conversa est: bonorum adhibita proscriptio suffundere maluit hominis sanguinem, quam effundere.* Eam enim legem

XXIX. Eodem anno, quum satis per se ipsum 1
Samnitium bellum et defectio repens Lucanorum, auctoresque defectionis Tarentini sollicitos habe-

videtur ante oculos habuisse Imp. Valentinianus, de quo sic Ammianus 27, 16. *Item aliud audiebatur horrendum; quod ubi debitorum aliquem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pronunciabat.* Quid ergo? Suspicor legem hanc exoletam excidisse et Livii et Dionysii memoriis. Praeterea non memini apud alium legisse istud Varronis [l. l.] *C. Popilio rogante Sylla dictatore sublatus est nexus: et omnes, qui bonam copiam ejurarent, ne essent nexi, soluti.* GRUT. Illis, quae de obaeratorum nexorumque *poena capitis*, si unus esset creditor, et *de sectione in partes tertiis nundinis*, si plures forent, ex Gellio hic monet Gruterus, longe meliora notavit Ampl. Bynkersh. curiae supremae, cujus Hagae Comitum Praesidem agit, maximum decus, 1. Obs. 1. docens *poenam capitis*, esse usuram sortis; *tertiis nundinis partes secare* esse, vendere debitorem in auctione publica ipsis nundinis, ac pretium in vicem dividere. Illis, qui per *partes secare* intelligunt bonorum divisionem, ita ut singuli debitores quas partes auferant, adnumerandus est Abram. ad Cic. 2. Phil. 26. V. etiam Cel. Burm. ad Suet. Vitell. 2. At vulgatae sententiae adhuc adhaeret Salmas. de Modo usur. c. 18. p. 809. Ceterum *pecunia credita* Harlej. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. ac C.

Cautumque in posterum, ne necterentur] De sententia horum verborum contra Hotomannum disputat Salmas. de Modo usurar. c. 18. p. 838. et c. 19. p. 844. Et Observat. ad Jus Attic. et Rom. c. 11. p. 316. adversus Heraldum 2. de rer. judicat. auct. 25. Sed legem hanc non servatam fuisse, idem ostendit de Modo usur. d. l. et ex eo Gronov. de Centesim. et Unciis Usur. p. 470. et Graevius in Praefat. tom. 3. Antiq. Rom. DUK. *ne in posterum necterentur* Lovel. 4. Τὸ *ne* deficit in Leid. interceptum a vocis sequentis literis initialibus. ejus loco *nec* habet Haverk. Tum *nectarentur* Leid. 1. Portug. et Haverk. Paullo ante *itaque nexi soluti* edd. antt. usque ad Frobenianam anni 1535. V. cap. seq. ad §. 2. *Ita soluti nexi* alio ordine Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *Ita soluti innoxii* Harlej. 2. Insuper Salmas. de Modo usur. c. 18. p. 832. existimat, apud Livium, Varronem, Columellam, Quinctilianum, Gellium et alios exempla superesse, unde constat, etiam post hanc legem debitores, qui solvendo non erant, pecuniae judicatos in vinculis fuisse: quare existimat, legem, hoc anno a consulibus latam, neglectam, et parum (* l. paullo) post illa tempora in usum revocatam fuisse. Postea vero p. 838. scribit, verba *ne in posterum necterentur* non id significare, ne vincirentur, sed ne oppignerarentur, vel pignoris nexu obligarentur; et p. 839. non hac lege cautum esse, ne quis in nervo aut compedibus teneretur, sed ne pignori obligaretur. Et tamen modo apud Livium praecessit hoc cap. consules ad populum tulisse, *ne quis in compedibus aut in nervo teneretur;* ad quae verba non adtendit.

§. 1. *Et defectio recens Lucanorum*] Pall. tres et vetustissimae duae edd. *defectio repens.* Melius existimo. Supra c. 27. *Repentina res, quia quam caussam nullam*

rent Patres, accessit, ut et Vestinus populus Sam-
2 nitibus sese conjungeret. quae res sicut eo anno sermonibus magis passim hominum jactata, quam in publico ullo concilio est; ita insequentis anni

tam ne fidem quidem habebat. GEBH. MSS. et vetustae edd. *repens.* Sic l. 6, [42, 4.] *Fama repens belli Gallici allata perpulit civitatem.* 9, [41, 14.] *Repens adventus consulis ita exterruit Umbros.* 21, [26, 1.] *Qui tumultus repens postquam est Romam perlatus.* Scimus, inquis, et quid exemplis opus? Scilicet tibi contingere non potest, quod accidit doctissimo viro 2. Italiae ant. [3. p. 587.] qui cum adduceret ex Livii 22, 8, 1. *Priusquam satis certa consilia essent, repens alia nunciatur clades:* apponebat, Lego, *repente.* Lucretius 5, [402.]

— — *Phaëthonta repenti fulminis ictu*
Deturbavit equis.

J. FR. GRON. *repens* etiam omnes mei, exceptis Voss. 1. in margine, Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. qui similiter *recens* praeferunt. Illud *recens* autem demum vidi in Francof. ed. anni 1578. quomodo errore operarum datum esse crederem, nisi, qui editioni illi praefuit, similis corruptelae loco mox indicando auctor exstitisset. Scribas librarios etiam ita labi solitos fuisse, constat ex iis, quae notavi ad Silii Ital. 15, 604. quibus adde Cel. Burmann. ad Valer. Flacc. 2, 91. Vocabulum autem *repens* Livio in deliciis fuit: praeter loca enim Gronovio laudata, eo usus est 1, 14, 6. *Tumultus repens ex agris in urbem inlatus pro nuncio fuit.* 4, 14, 2. *Quod bellum repens aut dictatoriam majestatem, aut Quinctium rectorem reipublicae quaesisset.* 10, 7, 8. *Si quod repens bellum oriatur.* c. 18, 3. *Qui tumultus repens postquam Romam perlatus est.* 21, 30, 2. *Quinam pectora semper inpavida repens terror invaserit.* 22, 7, 7. *Quae repens clades adlata esset, obvios percunctantur.* c. 21, 6. *Fama repens alio avertit bellum.* 29, 10, 4. *Civitatem eo tempore repens religio invaserat.* ubi similiter peccatur in ed. Francof. anni 1578. 33, 2, 7. *Tantum Thebis moratus, quantum Attali repens casus coëgit.* c. 15, 6. *Repens terror castris infertur.* Paullo antea *Eodem tempore*, pro *Eodem anno*, Hearnii Oxon. C. Deinde *per se Samnitium bellum* Leid. 2. *per se ipsum bellum Samnitium* Harlej. 1.

Auctoresque defectionis Tarentini sollicitos haberent Patres] Haec verba concipiunt ita Pall. duo, *auctores defectionis Tarenti sollicitos haberent Patres.* sec. *auctores defectionis Tarentinae soll. h. P.* GEBH. *auctores defectionis Tarenti* Voss. 2. et Lovel. 3. *auctores defectionis Tarentinae* Lovel. 2. Harlej. 2. et Portug. a m. 2. Sed vulgatum verius est; non enim Tarentini, quibus nihil ad eam diem cum Romano populo fuerat, defecisse dici possunt; sed Lucanis, qui nuper in fidem venerant, deficiendi auctores exstiterunt.

Ut et Vestinus populus Samnitibus sese conjungeret] *ut Vestinus populus* Leid. 2. et Gaertn. Tum *se conjungeret* Lovel. 4. *se conjungerent* Haverk.

§. 2. *Sermonibus magis passim hominum jactata, quam in publico ullo concilio est*] *sermonibus passim magis hominum* Fragm. Hav-

consulibus, L. Furio Camillo iterum, Junio Bruto Scaevae, nulla prior potiorque visa est, de qua ad senatum referrent. et, quamquam nova res erat, ta- 3
men tanta cura Patres incessit, ut pariter eam sus-

Tum *in publico concilio* Lovel. 2. *in publico ullo consilio* Gaertn.

Ita insequentis anni consulibus L. Furio Camillo iterum, Junio Bruto Scaevae] L. Furius Camillus primum fit consul anno CDVI. deinde iterum anno CDXVII. Ergo hic non *iterum*, sed *tertium*, legendum, nisi quis duos fuisse contendat, quod mihi non fit verisimile. GLAR. Quam vehementer erret Glareanus, qui *L. Furio Camillo tertium* legit, supra ostendi [ad c. 13, 1.] SIG. *itaque sequentis anni* Portug. et Haverk. Verum praecedens *sicut* nunc *ita*, non *itaque*, requirit. V. ad 21, 53, 7. *Creati insequentis anni consules L. Furius Camillus iterum, Junius Brutus. Sed tum nulla prior* Harlej. 2. quam et ipsam lectionem genuinam non esse, praecedens *sicut* evincit. Tum prioris consulis praenomen *L.* omittitur in Portug. et Haverk. forte quod et alterum nullo praenomine indicatum videbant, de quo mox. *P.* vocatur in Gaertn. Deinde *Scaeva* Lovel. 2. et Haverk. *Scaenae* Lovel. 3. et Gaertn. *Sceve* Fragm. Hav. *Serva* Portug. Sed vox illa deest in Klock. Ceterum Sigonio contra Glareanum favet etiam Pighius in Ann. Rom. ad ann. CDXXVIII. p. 341. statuens Camillum non tertium hoc anno consulem fuisse; celeberrimi enim Camilli, non filium, sed nepotem fuisse. Addit etiam, alterius consulis praenomen apud Livium periisse; quem *Decimum* dictum fuisse, praeterquam ex Mariano Scoto, etiam ex Diod. Sicul. l. 18. p. 627. constare. Ubi tamen male hodie editur Λεύκιος Φρούριος καὶ Δέκιος Ἰούνιος, pro Φούριος et Δέκιμος. Utrum tamen culpa librariorum perierit, an de industria a Livio omissum sit, incertum existimo. V. supra ad 4, 49, 1. ubi Livium duorum pluriumve collegarum uni nullum praenomen addidisse, licet aliorum memoraret, dictum est.

Nulla prior potiorque visa est] *prior potiorve visa est* Leid. 2. V. ad 24, 10, 2. Sed nihil muto. V. ad 23, 28, 1. *nulla prior potiorque res visa est* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Saepius vocem *res* perperam a librariis interjectam esse, saepius etiam Livium aliosque a repetenda hac voce non abstinuisse, supra vidimus ad 2, 18, 2. Verum, quum ea hic non nisi in suspectae fidei codicibus supersit, scribarum appendicem esse credere malo. *nulla propior potiorque est visa* Lovel. 3. V. ad 5, 15, 4.

§. 3. *Quamquam nova res erat, tamen tanta cura Patres incessit*] Si *nova res* erat, non mirum est, magnam curam incessisse Patres: nam res novae et inopinatae semper per se magis perturbant animos, et majorem curam ac sollicitudinem adferunt, quam ante praevisae et exspectatae. *Major ignotarum rerum est terror*, ait Scipio apud Liv. 28, 44, 3. Itaque hoc non satis capio, et puto aptius ad sententiam esse *non nova*, vel *nota res*: nam Livius eam jam superiore anno passim sermonibus hominum jactatam fuisse dicit, quorum non ignari poterant esse Patres. DUK. *quaquam*

ceptam neglectamque timerent: ne aut inpunitas eorum lascivia superbiaque, aut bello poenae expetitae metu propinquo atque ira concirent finiti-
4 mos populos. Et erat genus omne abunde bello Samnitibus par, Marsi Pelignique et Marrucini: quos, si Vestinus adtingeretur, omnes habendos
5 hostes. Vicit tamen pars, quae in praesentia videri potuit majoris animi, quam consilii: sed even-

nova referat Lovel. 3. V. ad 7, 26, 8. *quam nova res erat* Portug. V. ad 8, 4, 1. Deinde *Patres cessit* Lovel. 3. errore librarii. De verbo *incessit* hoc sensu v. ad 22, 12, 5. Mox *neclectamque* Florent. a m. 1. V. ad 2, 48, 7.

Ne aut inpunitas eorum] *nam ut inpunitas* Lovel. 3. *ne aut inpunitate* Lovel. 2. [Veith.] Mox in verbis sequentibus *aut* deest in Harlej. 2. qui insuper *bello poenae expetitae bello* praefert. Tum *motu propinquo*, pro *metu*, Portug. V. ad 3, 69, 2.

Concirent finitimos populos] Male *conarent* Lov. 3. *concurrent* Gaertn. *conciret* Voss. 1. *concitent* Voss. 2. et Hearnii Ox. C. *concitarent* Klock. Alibi saepe haec vocabula confunduntur in Mstis. V. ad 9, 37, 1. De verbo *concire* v. supra ad 3, 53, 4.

§. 4. *Genus omne abunde bello Samnitibus par, Marsi, Pelignique, et Marrucini*] *genus omne habundans bello aliunde Samnitibus per* corruptissime Gaertn. Vox *bello* deficit in Klock. Deinde *Martucini* Lovel. 2. *Mamercini* Lovel. 3. *Aurunci* Lovel. 4. *Marii civi* Haverk. *Matrucini* Leid. 1. *Marnicini* Voss. 2. *Maruncini* Fragm. Hav. V. etiam ad 9, 45, 18.

Si Vestinus adtingeretur] *adjungeretur* Voss. 2. et Lovel. 3. *accingeretur* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 6, 35, 2. *adtingeret* Lovel. 2. Klock. Haverk. et quaedam vett. edd. V. ad 10, 10, 1. Mox *habendos omnes hostes* Lovel. 4.

§. 5. *Vicit tamen pars, quae in praesentia*] *Vincit tamen pars* Fragm. Hav. Vox *pars* exsulat ab Haverk. Tum *in praesenti* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Ita 34, 35, 11. *Daret talenta centum argenti in praesenti*. V. Bosium ad Corn. Nep. Alcibiad. 4, 2. Sed codicibus constanter *in praesentia* legentibus adhaereo. V. ad 33, 13, 13. Mox *videri potuerit*, pro *potuit*, Harlej. 1. V. ad 40, 14, 11. Tum *animi* deest in Lovel. 2. Denique *concilii*, loco *consilii*, Haverk.

Fortes fortunam juvare] Eodem proverbio utitur 34, [37, 4.] et Cic. Tusc. 2, [4.] *Fortes non modo Fortuna adjuvat, ut est in veteri proverbio, sed multo magis ratio.* SIG. V. Erasmi Adag. tit. *Audacia*, et Hier. Columna. ad Ennii Fragm. l. 7. Annal. p. 73. Ceterum *fortuna* Voss. 1. unde videri posset, librarium dare voluisse *fortuna juvari*. Sed reliqui in vulgatum conspirantes nihil mutandum docent.

§. 6. *Provincia ea Bruto, Samnium Camillo sorte evenit*] *Ea provincia Bruto* Lovel. 2. Sed pronomen *ea* exsulat a Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 1.

tus docuit, fortes fortunam juvare. Bellum ex au- 6
ctoritate Patrum populus adversus Vestinos jussit.
Provincia ea Bruto, Samnium Camillo sorte evenit.
Exercitus utroque ducti, et cura tuendorum finium 7
hostes prohibiti conjungere arma. Ceterum alterum 8
consulem L. Furium, cui major moles rerum inpo-
sita erat, morbo gravi inplicitum fortuna bello sub-
traxit: jussusque dictatorem dicere rei gerendae 9

3. Harlej. utroque, et Fragm. Hav. Deinde *forte evenit* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 1, 4, 4. *sorte venit* Leid. 1. a m. 1. Sed ibi prima litera τοῦ *evenit* intercepta est ab ultima vocis praecedentis. V. ad 9, 12, 1.

§. 7. *Exercitus utroque ducti*] *utrobique* Lovel. 4. In quibus vocibus commutandis etiam alibi lapsi sunt scribae. V. ad 6, 30, 6. *utroque* est versus utrumque locum. Supra 2, 53, 3. *Utroque versis signis resistunt.*

§. 8. *Alterum consulem L. Furium, cui major moles rerum inposita*] *alterum consules* Voss. 1. ubi inter versus adscriptum est *alterum consulum*; quomodo etiam praeferunt Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. quod si non ab ipso Livio profectum, Livio tamen non indignum est. V. ad 9, 32, 2. Deinde *L. Furium Camillum* Lovel. 4. Sed cognomen in aliis omnibus constanter omittitur, neque necessarium est. Deinde *major cura rerum* idem Lovel. 4. Sed vox *cura* modo praecessit, quae librarii haec scribentis animo adhuc obversabatur, nisi potius ex interpretis glossa orta sit. Mox alio ordine *gravi morbo* Haverk.

§. 9. *Jussusque dictatorem dicere*] *jussusque est* Portug. et Haverk. Ceterum Livius hanc dictaturam ita describit, quasi omnis inciderit in eum annum, quo Furius et Junius Romae consulatum gesserunt, idque etiam ex rationibus Catonianis statuendum est. Verum ex calculo Varroniano tempus dictaturae Papirianae annuum, et quidem a consulatu Furii et Junii diversum fuit. Certe in Fastis Capit. triumph. triumphus Publilii, quem pro consule anno ante Furii et Junii consulatum triumphasse Livius dicit c. 26, 7. refertur in annum CDXXVII. Triumphus autem Papirii, quem ante depositam dictaturam triumphasse, Livius auctor est c. 37, 1. refertur in annum CDXXIX. Ergo secundum hunc calculum ultra annum CDXXVIII. quo Furius et Junius consules fuerunt, dictaturam produxit. Plura v. apud Sigon. ad Fast. ad ann. CDXXIX. Pighium in Annal. ad eumdem ann. p. 343. Dodwell. de Cycl. Diss. 10, 71. et in notis ad Chronol. Graeco-Rom. post Dionys. Halic. p. 102. Mox *rei gerendae gratia*, pro *caussa*, Lovel. 4. Alibi has voces eo sensu commutarunt librarii. Exemplum habuimus 7, 3, 9. V. etiam infra 9, 29, 9. (* 36, 10, 14.)

A quo Q. Fabius Maximus Rutilianus magister equitum est dictus] Duo fuere Q. Fabii hoc

caussa, longe clarissimum bello ea tempestate dixit L. Papirium Cursorem; a quo Q. Fabius Maximus
10 Rullianus magister equitum est dictus: par nobile rebus in eo magistratu gestis, discordia tamen, qua prope ad ultimum dimicationis ventum est, nobili-
11 us. Ab altero consule in Vestinis multiplex bellum, nec usquam vario eventu, gestum est. nam et per-

tempore, Ambustus et Rutilianus. Ambustus magister equitum fuit cum P. Valerio Publicola anno ab urbe cond. CDXI. Rutiliani autem hic est mentio, et anno CDXXIII. ut puto; nisi quis unum esse censeat. Certe nec hic nec in superioribus recte additur *Maximus*, ut antea admonuimus [hoc lib. ad c. 18, 4.]. Porro, ambone fuerint M. Fabii Ambusti filii, nihil assevero: de Rutiliano autem nulli dubium. GLAR. Ex Capit. tabulis apparet, *Rullianum*, non *Rutilianum*, esse legendum. Mendose etiam apud Valerium 2, 2. [aliis 7. ex. 8.] At apud Plinium [7, 21.] recte *Q. Fabius Rullianus*. Livius eundem post [24, 9, 8.] *Rullum* nominat. Plutarchus in Pompejo [p. 625.] Ῥοῦλλον, in Fabio [p. 174.] Ῥυλλάον appellat, ut puto, vitiose. SIG. *Rullianus* etiam Fasti Caesarei, quos Norisius et Eccardus ediderunt; *Rullus* Fasti Idatiani, et Livius 30, 26, 8. ubi hoc praetereunt interpretes. Ῥοῦλλος Zonaras l. 8. princ. et Fasti Graeci. Quod in Plutarchi Fabio in princ. est ἀπὸ Ῥυλλάου, Xylander ex eodem in Pompejo emendat Ῥούλλου, et suspicatur ex *Rutilus* contractum esse *Rullus*. Mihi *Rullus* et Ῥοῦλλος e compendio scripturae videntur orta, pro *Rullianus* et Ῥουλλιανὸς, eo quo in Plutarchi Fabio quidam scripti habent Ῥυλλοιανοῦ. In Frontino, Valerio Max. et Aurelio Vict. est *Julius*, *Rutilius* et *Rutilianus*. V. doct. Oudendorpium ad Frontin. 2, 4, 2. Sed probanda est sententia Sigonii, Pighii, et aliorum. DUK. Magistri equitum praenomen *Quintus*, sive *Q.* omittunt Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. omnesque Hearnii Oxonienses, quod facile absorberi potuit a voce praecedenti. V. Gronov. ad 22, 27, 2. et quae notantur ad 24, 11, 2. et 39, 33, 1. Recte etiam Sigonius *Rullianus*, licet codd. fere omnes corrupti *Rutilianus*, *Rutulianus*, vel *Rutilanus* praeferant. V. viros doctos ad Valer. Max. 2, 7, 8. et ad 3, 2, 9. De Fabii cognomine *Maximus*, quod non recte addi Glareanus monuit, sed commode per prolepsin hic accipi potest, v. supra ad c. 18, 4. Vocula *est* non exstat hoc loco in Leid. 2.

§. 10. *Prope ad ultimum dimicationis ventum est*] *prope ad dimicationem* Lovel. 4. Male. Supra 2, 56, 5. *Patres ad ultimum dimicationis rati rem venturam.* Eodem sensu *ultimum certamen*, *ultima dimicatio.* Supra 7, 37, 4. *Certamine ultimo fortunam experiri statuit.* ubi v. quae notantur.

§. 11. *Multiplex bellum, nec usquam vario eventu gestum est*] *nec umquam* Leid. 2. Lovel. 1. et Hearni Oxon. N. in margine. Alibi

vastavit agros, et, populando atque urendo tecta hostium sataque, in aciem invitos extraxit: et ita 12 proelio uno adcidit Vestinorum res, haudquaquam tamen incruento milite suo, ut non in castra solum refugerent hostes, sed, jam ne vallo quidem ac fossis freti, dilaberentur in oppida, situ urbium moenibusque se defensuri. Postremo oppida quoque 13

saepe ita variant membranae. V. ad 39, 31, 5. Similiter etiam *nusquam* et *numquam* commutari solent. V. ad 36, 17, 10. Hic vero optimorum codd. in vulgatam scripturam consensus, eam veriorem esse, testatur. *multiplex, nec usquam bellum vario eventu* Leid. 1.

In aciem invitos extraxit] *in acie* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. Sed prima syllaba vocis sequentis ultimam literam vocis praecedentis intercepit. V. ad 37, 29, 5. Praeterea *invictos* Florent. Sed sollemnis est aberratio scribarum, ut voces *invitus* et *invictus* in Mstis commutent. V. ad 10, 36, 3. *invitos in aciem traxit* praefert Lovel. 4. Male. *extrahere in aciem*, nempe ex castris vel urbibus suis, quibus antea latitantes in aequum prodire nolebant. Infra 26, 13, 1. *Circa domos eorum ituros se, et in publicum omnes vi extracturos esse.* Hujus generis alia v. ad 3, 4, 5. Paullo ante *et* ante vocem *populando* deerat in Fragm. Hav.

§. 12. *Et ita proelio uno accidit Vestinorum res*] Prima vocula deest in Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *abscidit* Voss. 1. in margine, Leid. 2. et Lovel. 1. *occidit* Voss. 2. et Lovel. 3. *excidit* Hearnii Oxon. N. *cecidit* Lovel. 4. Similiter fere in hac voce lapsi erant librarii 6, 5, 2. ubi monui, de locutione *accisae res* videnda esse, quae supra notantur ad 3, 10, 8.

Haudquaquam tamen incruento milite suo] *haudquamquam* Harlej. 1. ac Lovel. 1. et 3. V. supra h. cap. ad §. 3. Deinde *tā*, sive *tam*, pro *tamen*, Leid. 2. V. ad 22, 59, 13. *tum* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. *tantum* Harlej. 2. V. ad 3, 46, 1. Sed *tamen* deficit in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Insuper *ingruente milite suo* Leid. 2. Lovel. 1. et Klock. *moriente milite suo* Harlej. 2. *incruento milite suo Ro*, Haverk. Mox *non castra solum refugerent*, pro *non in castra*, Leid. 2.

Sed jam ne vallo quidem ac fossis freti] *sed etiam* Voss. 2. et Lovel. 3. Tò *sed* inperite per *t* scriptum fuit *set*. Ex ejus autem ultimis literis male repetitae sunt priores in sequenti *etiam*; quemadmodum contra *et* intercipi etiam solet a praecedenti *sed*, vel *set*. V. ad 2, 30, 6. Licet tamen et alibi *jam* et *etiam* inter se commutentur, ubi eadem erroris ratio reddi nequit. V. ad 5, 7, 2. Deinde mox *descensuri*, pro *defensuri*, Harlej. 2. V. ad 39, 24, 9.

§. 13. *Postremo oppida quoque vi obpugnare adortus*] *Postremo quoque oppida* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *expugnare* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Florent. Harlej. 2. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. Hearnii Oxonienses, et edd. omnes praeter illas, quas Sigon.

vi expugnare adortus, primo Cutinam ingenti ardore militum aut vulnerum ira, quod haud fere quisquam integer proelio excesserat, scalis cepit: dein-
14 de Cingiliam. utriusque urbis praedam militibus, quod eos neque portae, neque muri hostium arcuerant, concessit.

et Cl. Jac. Gronov. curarunt. Ea verba alibi saepe in Mstis commutari, infra videbimus ad 21, 57, 6. hic tamen *expugnare*, optimorum codd. auctoritate defensum, satis fero, quod propterea etiam revocavi. Denique *adorsus* Haverk. sollemni scribarum varietate. V. (* ad 43, 18, 7.) Pierium ad Maron. 6. Aen. 397. et N. Heins. ad Nason. 2. Trist. 92. atque ad 2. ex Ponto Ep. 2, 16. Similiter variant etiam codd. apud Curtium 3, 1. *Arcem vero obpugnare adortus, caduceatorem praemisit.* 9, 4. *Alteram deinde urbem expugnare adortus, multos Macedonum amisit.* Notat autem Donat. ad Ter. Ad. 3, 3, 50. *Adgredimur de longinquo; Adorimur de insidiis et ex proximo. Nam adoriri est quasi ad aliquem oriri, id est, exsurgere.*

Cutinam ingenti ardore militum aut vulnerum ira] *Cathenam* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Portug. *Catenam* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 2. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. ac C. *Cutenam* Harlej. 1. Dubitat autem Cluverius 2. Ital. Ant. 12. p. 752. an non *Aufinam* legendum sit. Deinde *militum ardore* Lovel. 3. Tum *ac vulnerum ira* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac C. *haud ac vulnerum ira* Harlej. 2. Mox *excesserit* Portug. a m. 1. *excessit* a m. 2.

Deinde Cingiliam] *Cingulam* Harlej. 2. *Cingilliam* Leid. 2. et Lovel. 1. *Cingilam* Haverk. *Catigiliam* Lovel. 3. Oppidi hujus nomen alibi non obcurrere, testis est Cluverius l. l. ideoque dubium esse, an satis sit integrum ac sine menda.

§. 14. *Quod eos neque portae, neque muri hostium arcuerant*] *arcuissent* Lovel. 2. *arguerent* Klock. *arguerant* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. V. ad 6, 25, 6. *neque portis neque muris hostium arguerant* Gaertn. Insuper *nec muri hostium* Florent. et Harlej. 1. V. infra ad 9, 9, 14.

§. 1. *Cujus rei vitium non in belli eventum, quod prospere gestum est*] Pall. tres *gestum esset*. GEBH. Ita et Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *rei initium* Lovel. 4. Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. Tum *in belli ectū* Gaertn. cujus erroris similitudo literarum *c* et *e* in scriptura Longobardica caussa et origo exstitit. V. ad 39, 35, 8.

In rabiem atque iras imperatorum vertitur] Hic quoque, sicut saepe alias, seu scriba, seu castigator *vertit* depravavit in *vertitur*. GELEN. *vertit* servant omnes, quibus usus sum, codd. Alibi saepe Livium ita loqui solitum fuisse, supra vidimus ad 2, 62, 2. Praeterea *in rabiem atque in iras* Gaertn. quod Livio familiare est. V. ad 6, 28, 6. Huic tamen uni codici fidem habere, ejusque

XXX. In Samnium incertis itum auspiciis est: 1
cujus rei vitium non in belli eventum, quod prospere gestum est, sed in rabiem atque iras imperatorum vertit. namque Papirius dictator, a pul- 2
lario monitus, quum ad auspicium repetendum Romam proficisceretur, magistro equitum denuncia-

auctoritate vulgatum mutare, temerarium videtur. *in rabiem atque iram* Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Notant quidem viri docti ad Virg. 1. Aen. 11. *iras* plurali numero signanter dici, cum sermo est de Diis; similiter tamen etiam usurpatur de hominibus. Infra 29, 22, 8. *Jam senescente invidia molliebantur irae.* Ita enim Gronov. contra Rhenanum, qui *molliebatur ira* substituerat, ex Mstis legendum docuit. V. quae ibi notantur.

§. 2. *Quum ad auspicium petendum Romam proficisceretur*] Pro *petendum*, *repetendum* legi debet. GELEN. Andreae editio *ad auspicium petendum.* Sed male. Infra paullo c. 32. *Itemque illud interrogo, quum me incertis auspiciis profectum ab domo scirem, utrum mihi, turbatis religionibus, respublica in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda, ne quid dubiis Diis agerem?* Pejus Pal. sec. *ad auspicium capiendum.* GEBH. Idem habet Valer. 3, 2, 9. ubi eandem narrat historiam, et 2, 2. [aliis 7. ex. 4.] de Cotta. Servius Fuldensis in 2. Aen. [178.] docte hunc morem enarrat. *Sed hoc*, inquit, *servatum a ducibus Romanis, donec ab his in Italia pugnatum est, propter vicinitatem. Postquam vero imperium longius prolatum est, ne dux ab exercitu diutius abesset, si Romam ad renovanda auspicia de longinquo revertisset, constitutum, ut unus locus de captivo agro Romanus fieret in ea provincia, in qua bellabatur, in quem, si renovari opus esset auspicia, dux rediret. Repetere auspicia* dixit Livius l. 9, 39. et l. 10, 3. Cicero post reditum ad Quir. H. VALES. Livius fere aliter loquitur, quam Servius l. l. nam duces bellorum *auspicia repetere* dicit hoc lib. c. 32, 4. aliisque locis, ut et iis, quae hic habet Valesius, nec non Valer. Max. apud eumdem: interreges autem *renovare auspicia* 5, 31, 7. 6, 5, 6. adde l. 8, 17. et, quantum nunc memini, semel *repetere* 5, 17, 3. Inter haec multum interfuisse, ex ipso Livio cognosci potest, quod nunc pluribus exsequi non lubet. DUK. Supra vidimus ad 5, 52, 9. *renovare* et *repetere auspicia* interdum eodem sensu usurpari. Plerumque tamen *renovantur auspicia* a novis magistratibus; *repetuntur* ab iisdem magistratibus. Locutio haec etiam infra obcurrit 23, 19, 3. *Dictatore auspiciorum repetendorum caussa profecto Romam.* et c. 36, 10. *Occupatus primo auspiciis repetendis, dein prodigiis.* Ceterum *ad hospitium repetendum* Leid. 1. V. ad 21, 2, 5. *ad auspicium capiendum* Portug. et Haverk. quod in Palat. 2. inventum recte Gebhardo displicuit. Tum *proficiscerentur* Portug. a m. 1. et Haverk. Paullo ante *munitus*, pro *monitus*, Florent. *moratus* Lovel. 4. a m. 1.

Denunciavit, ut sese loco teneret, neu absente se] *renunciavit* Klock.

vit, ut sese loco teneret, neu, absente se, cum ho-
3 ste manum consereret. Fabius quum post profe-
ctionem dictatoris per exploratores comperisset,
perinde omnia soluta apud hostes, ac si nemo Ro-
4 manus in Samnio esset; seu ferox adolescens indi-
gnitate accensus, quod omnia in dictatore viderentur reposita esse; seu occasione bene gerendae rei inductus; exercitu instructo paratoque profectus ad Imbri-

V. ad 22,49,3. *denunciaverit* Gaertner. V. ad Liv. 40, 14, 11. Deinde *sepe loco teneret* Lovel. 1. a m. 1. *loco sese teneret* Portug. et Haverk. Tum *neve se absente* iidem Haverk. et Portug. (* v. ad 34, 35, 9.)

§. 3. *Omnia soluta apud hostes, ac si nemo Romanus in Samnio esset*] *omnia soluta apud hostes esse*, reliquis omissis, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. Error inde natus videtur, quod librarii illi inciderint in codd. praeferentes *apud hostes esse, ac si nemo* etc. (quomodo reperi in Lovel. 2. et Harlej. utroque) et *esse* atque *esset* vicinis locis repetita fraudi illis exstiterint. Illud *esse* alio loco interserit Gaertn. qui legit *omnia soluta esse apud hostes, ac si nemo* etc.

§. 4. *Exercitu instructo paratoque profectus ad Imbrinium*] Hermol. Barbarus in 3, [12.] Plinii meminit hujus loci, idque etiam *Simprivium* dictum scribit. Unde Tacitus [14. Ann. 22.] *ad stagna Simpruina*. Et Silius [8, 370.] *gelidoque rigantur Simprivio*. Et iterum Tacit. [11. Ann. 13.] *Fontes sub Imbrivinis collibus deductos urbi intulit*. SIG. Manci sunt hoc loco Pall. duo meliores. At sec. *ad Umbriam*. Hermolaus Barbarus *ad Imbrivium* legendum esse existimavit; quo videtur acquiescere Sigonius. Camp. edidit *ac Imbrium*. GEBH. *Inbrinium* Florent. *Umbrinium* Lovel. 1. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *Umbrinum* Leid. 2. *Umbrium* Harlej. 2. et Portug. *urbium* Haverk. *Cimbrinium* Oxonienses Hearnii B. et N. in cujus posterioris margine, ut et in C. se *Imbrivium* reperisse testatus est. quomodo Lipsius etiam ad Taciti 11. Ann. 13. in melioribus Livii codd. hoc loco legi, testatur; in quo forte Hermol. Barbarum secutus est. Postea Abrah. Ortelius in Thes. Geogr. h. voce monuit, Livii *Imbrinium* a Taciti ac Silii *Simbruino* longe diversum esse. Et quidem Cluver. 2. Ital. ant. 10. p. 714. docuit, *Imbrinium* esse in Samnio, *colles* autem *Simbruinos* in Latio ad Anienem. Eodem loco promiserat quidem, se de *Imbrinio* inferius in Samnio acturum, sed tamen id non praestitit. Neque Cellar. etiam in Geogr. antiqua ullam *Imbrinii* mentionem fecit. Quod autem Gebhardus duos meliores Pall. hic mancos dicat, ita intelligendum videtur, in iis non legi voces *profectus ad Imbrinium*, quae etiam desunt in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. Solam vocem *profectus* negligunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. quemadmodum praepositionem *ad* Gaertn.

Imbrinium, (ita vocant locum) acie cum Samniti-
bus conflixit. ea fortuna pugnae fuit, ut nihil reli- 5
ctum sit, quo, si adfuisset dictator, res melius ge-
ri potuerit: non dux militi, non miles duci defuit.
Eques etiam, auctore L. Cominio tribuno militum, 6
qui aliquoties inpetu capto perrumpere non poterat
hostium agmen, detraxit frenos equis; atque ita
concitatos calcaribus permisit, ut sustinere eos nul-
la vis posset. per arma, per viros late stragem de-

Praeterea *exercitu instructo parato profectus*, sine vocula connectente *que*, legit Fragm. Hav. *exercitu instructo ac parato* Lovel. 4. In nupera autem Clerici editione vocabula *exercitu instructo paratoque* minore distinctione a sequenti *profectus* separantur, quasi absolute accipienda forent. Sed rectius in aliis, sublata interpunctione, ei junguntur. Livius enim saepissime *proficisci exercitu*, pro *cum exercitu*, dicere amavit. V. ad 22, 9, 5. Mox in verbis sequentibus *ita vacant locum*, pro *vocant*, Leid. 1. V. ad 5, 8, 2. *ita vacante locum* Lovel. 4. *in vacuum locum* Lovel. 2. Supra vero *adulescens* scribebatur in Florent. V. ad 6, 34, 11. Ex omnibus autem vocibus *seu ferox adolescens* etc. *reposita esse* in Gaertn. sola exstat dictio *reposita*: reliquae culpa librarii deficiunt.

§. 5. *Ea fortuna pugnae fuit, ut nihil relictum sit*] *eâ fortunâ pugna fuit* Lovel. 3. Tum *ut nihil pugnae relictum sit* Leid. 2. et Lovel. 1. Sed vox *pugnae* menti librariorum haec scribentium ex verbis praecedentibus male adhuc obversabatur. Τὸ *sit* non adparet in Voss. 2. et Lovel. 3.

Quo, si adfuisset dictator, res melius geri potuerit] *quod si adfuisset* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. et edit. Parm. sed frequenter hae voces a librariis commutantur. V. ad 36, 33, 3. *quoad si adfuisset dictator* Harlej. 2. Tum vox *res* exsulat a Portug. et Haverk. Denique, interposita perperam negatione, *geri non potuerit* Leid. 2. Mox alio ordine *non duci miles* vetustiores typis descripti, invitis codd.

§. 6. *Auctore L. Cominio tribuno militum*] Praenomen omisit Haverk. vocem *militum* antiquiores excusi, quam primae exhibent Parm. tum Aldina, et inde fere reliquae. Paullo ante *Et eques etiam* est in Lovel. 1.

Perrumpere non poterat hostium agmen, detraxit frenos equis] *prorumpere* Portug. V. ad 4, 39, 4. Tum *hostium agrâ* Lovel. 3. Hinc *extraxit* Fragm. Hav. Supra 4, 33, 7. *Frenos ut detrahant equis, imperat*. Vox *equis* deerat in Flor. a m. 1. ac postea demum adscripta fuit. Mox *comitatos*, pro *concitatos*, Leid. 2. V. ad c. 27, 9. Tum *late* non adparet in Lovel. 4.

§. 7. *Viginti millia hostium caesa eo die traduntur. Auctores habeo, bis cum hoste signa conlata etc.*] Aliter haec distincta videas

7 dere. Secutus pedes inpetum equitum, turbatis hostibus intulit signa. Viginti millia hostium caesa eo die traduntur. Auctores habeo, bis cum hoste signa conlata, dictatore absente, bis rem egregie gestam. Apud antiquissimos scriptores una haec pugna invenitur: in quibusdam annalibus tota res

atque concepta in Pall. duobus, hoc nimirum modo: *Viginti millia hostium caesa eo die tradunt auctores, ab eo bis cum hoste signa collata, dictatore absente, bis rem egregie gestam.* GEBH. Eamdem lectionem servant etiam Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. 2. [?] Attamen a vulgato non recedendum arbitror. *tradunt* primo datum est, pro *traduntur*, sollemni scribarum errore. V. ad lib. 10, 10, 2. Deinde, pro *habeo*, primo scriptum est, omissa adspiratione, *abeo.* V. ad 22, 59, 19. ex *abeo* postea factae sunt duae voces *ab eo*, ut sensui consuleretur. Mox vocabulum *rem* omittitur in Haverk.

§. 8. *Multis potitus spoliis*] *petitus* Florent. Eodem errore Valeriorum cognomen *Potitus* quum in eodem Florent. tum in aliis codd. in *Petitus* corrumpitur. V. ad 4, 49, 7. c. 53, 1. c. 58, 6. et alibi. *multis potitis spoliis* Fragm. Hav. *Potitus* interdum passive usurpari, Voss. docuit 5. Gramm. 6. Hic tamen nihil mutandum esse, reliqui codd. vulgatum defendentes docent.

Congesta in ingentem acervum hostilia arma subdito igne concremavit] Pall. duo legunt *cremavit.* GEBH. Similiter etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Non sequor. Supra 3, 53, 5. *Vivosque igni concrematuros minabantur.* ubi plura vide. Praeterea *conjecta in ingentem acervum* Fragm. Hav. quomodo alibi etiam librarios variasse, supra vidimus ad 3, 38, 7. *congesta ingentem acervum* Florent. omissa praepositione, quam elisit vocis sequentis syllaba initialis. V. ad 5, 47, 1. Deinde *subito igne* Gaertn. Ovid. 4. Fast. 856.

Ultima plorato subdita flamma rogo.

Metaphorice paullo inferius c. 32, 16. *Irritatis militum animis subdere ignem, ac materiam seditioni.*

§. 9. *Seu votum id Deorum cuipiam fuit*] *eorum cuipiam* Florent. quomodo etiam codd. variant infra 10, 6, 10. Sed primam literam vocis *Deorum* intercepit ultima praecedentis, ut innumeris locis factum in Mstis. V. ad 2, 44, 6. quamvis ceteroquin, etiam ubi ea ratio dari nequit, similiter errarint librarii. V. ad 29, 11, 6. Contrario errore *Deos*, pro *eos*, datum erat in uno cod. infra 10, 40, 4.

Seu credere libet Fabio auctore factum] Vet. lib. *seu, si credere libet, Fabio* etc. SIG. Crepat hic suum veterem cod. Sigonius, ex quo producit, *seu, si credere libet, Fabio.* quod nullibi reperi. Pall. pr. ac tert. et Andreae ed. *seu credere libet Fabio auctori, eo factum.* sec. autem *seu* (*credere libet*) *Fabio auctore eo factum.* Denique Camp. *seu, ut credere libet Fabio auctori, eo factum.* Quae sit vera lectio, ingeniosus lector fa-

praetermissa est. Magister equitum, ut ex tanta cae- 8
de, multis potitus spoliis, congesta in ingentem a-
cervum hostilia arma subdito igne concremavit: seu 9
votum id Deorum cuipiam fuit; seu credere libet
Fabio auctori, eo factum, ne suae gloriae fructum
dictator caperet, nomenque ibi scriberet, aut spo-

cile ipse decernet. GEBH. Sigonius ex suo, *seu, si credere libet.* Ignorant nostri, et nullius pretii est. Gravius hic ulcus curandum. MSS. et primae edd. *seu credere libet Fabio auctori, eo factum.* id est, vel scriptori, vel censenti aut edenti. Nec Fabius intelligitur equitum magister, sed Pictor, scriptor antiquus rerum Romanarum, saepe nostro memoratus. 1, [55, 8.] *Eo magis Fabio, praeterquam quod antiquior est, crediderim, quadringenta ea sola talenta fuisse.* Idem, ne quid dissimulem, notaverat ex Fulvii codice Claudius Puteanus. J. FR. GRON. *seu credere libet Fabio auctori, eo factum* non tantum praeferunt omnes mei et Oxonienses Hearnii, verum etiam quidquid est librorum typis descriptorum usque ad Froben. qui anno 1531. subposuit *seu credere libet Fabio auctore factum,* Sigonii notis praescriptum, quod servant omnes ad Gronovium usque editiones, excepto Sigonio, qui in contextum recepit *seu credere libet, Fabio auctore eo factum,* quamvis aliud in scholiis ipsi placeat. Veriorem lectionem esse, quam Gronovius reduxit, nullus dubito. Cum eodem etiam *Fabio auctori* exponendum puto Fabio scriptori, vel Fabio narranti. Ita *auctor* pro eo, qui aliquid narrat, infra est 10, 26, 10. *Deletam quoque ibi legionem, quidam auctores sunt.* hoc lib. c. 18, 2. *Illud pervelim (nec omnes auctores sunt) proditum falso esse.* Ovid. Ep. 14. Her. 110.

Ultima quid referam, quorum mihi cana senectus
Auctor?

V. etiam Gronov. ad Liv. 21, 38, 3. Utrum vero *auctor* pro scriptore Latine dicatur, dubitat Harduin. ad Plinii praefat., p. 3. ed. ult. idem negabat Manut. ad Cic. 1. ad fam. Ep. 1. Contra id vindicarunt Voss. l. 8. de vitiis Serm. in voce *auctor*, et Vorst. de Latin. mer. susp. c. 25. quorum etiam sententia verior esse videtur. Ita supra 6, 12, 2. *Quod mihi percensenti propiores temporibus harum rerum auctores miraculo fuit.* Et eodem cap. §. 6. *Ingens certe (quod inter omnes auctores convenit) Volscorum exercitus fuit.* c. 20, 4. *Quae pertinentia proprie ad regni crimen ab accusatoribus objecta sint reo, apud neminem auctorem invenio.* Praeterea *eo* hic est pro ideo. V. ad 5, 16, 3. Ceterum *credere Fabio libet auctori, eo factum* Lovel. 4.

Nomenque ibi scriberet] Freinsh. ad Flori 3, 2, 6. de tropaeo intelligendum putat, cui victorem nomen suum inscribere moris erat. At Cel. Dukerus ad eumdem locum docet, Livium accipiendum esse de spoliis post triumphum in templis Deorum cum sollemni inscriptione fixis. Ceterum *sibi scriberet* Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 1, 55, 5.

Aut spolia in triumphum ferret] Vet. lib. *in triumpho.* SIG. *in tri-*

10 lia in triumpho ferret. Literae quoque de re pro-
spere gesta ad senatum, non ad dictatorem, missae,
argumentum fuere minime cum eo communicantis
laudes. Ita certe dictator id factum accepit, ut,
laetis aliis victoria parta, prae se ferret iram tri-
11 stitiamque. Misso itaque repente senatu, se ex cu-
ria proripuit: tum vero, non Samnitium magis le-
giones, quam majestatem dictatoriam et disciplinam
militarem, a magistro equitum victam et eversam
dictitans, si illi inpune spretum imperium fuisset.

umpho non tantum omnes scripti, sed etiam quotquot vidi editiones, ut nesciam, quid Sigonio occasionem huic scholio dedisse potuerit. Nisi forte *in triumpho* scholio praescribi debuerit, et deinde indicare voluerit se in vet. lib. *in triumphum* invenisse; quae lectio commode hoc sensu accipi posset, *ferret*, id est, acciperet, *spolia in triumphum*, id est, in tempus triumphi; ut *in* ponatur eo sensu, quo inlustravit Gronov. infra 34, 6, 6. Sed scriptos sequi praestat. Praeterea *aut ne spolia* Portug. in marg. a m. 2. At reliqui illud *ne* ignorant.

§. 10. *Literae quoque de re prospere gesta*] *de ea re* Lovel. 2. Tum *bene gesta* Lovel. 4.

Argumentum fuere minime cum eo communicantis laudem] Pall. tres et Camp. recensio *communicantis laudes*. GEBH. *argumentum minime fuere* Klock. Deinde *cum eo communicandas laudem* Voss. 1. *cum eo communicandas laudes* Leid. 2. Lovel. 1. 2. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *cum eo communicatas laudes* Harlej. 2. *cum eo communicantis laudes* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. 1. Portug. et Haverk. quomodo etiam Hearnius in suis L. 2. et B. se invenisse testatus est. Eos sequi aequum visum. Mox *lectis*, pro *laetis*, Klock. V. ad 10, 21, 6.

§. 11. *Missoque repente senatu*] Legi debet *Misso itaque repente senatu*. GELEN. Non aliter legunt omnes, quibus usus sum, codices. Alibi ita variant librarii. V. ad 21, 53, 7.

Se ex curia proripuit] *sese repente ex curia* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed illud *repente* modo praecessit. *proripuerit* Gaertn. V. ad 40, 14, 11. *prorupit* Portug. et Haverk. quomodo etiam Gebhardus se in Pal. sec. reperisse supra testatus est c. 6, 2. Sed v. quae ibi notavi. Idem enim et huic loco convenit.

Tum vero non Samnitium magis legiones] *cum vero non Samnitium magis* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. *cum vero non in Samnitium magis* Gaertn. *cum vero in Samnitium magis* Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. *cum magis in Samnitium* Voss. 2. *cum non Samnitium magis* Lovel. 1. *tum non Samnitium magis* Leid. 2. *tum non vi Samnitium magis* Lovel. 2. *enimvero non Samnitium* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Illi tamen *enimvero* hic locus non esse videtur.

Itaque plenus minarum iraeque, profectus in ca- 12
ſtra, quum maximis itineribus iſſet, non tamen prae-
venire famam adventus sui potuit. Praecucurre- 13
rant enim ab urbe, qui nunciarent, dictatorem a-
vidum poenae venire, alternis pene verbis T. Man-
lii factum laudantem.

XXXI. Fabius, concione extemplo advocata, 1
obteſtatus milites eſt, *ut, qua virtute rempublicam ab infeſtiſſimis hoſtibus defendiſſent, eadem se, cujus ductu auspicióque viciſſent, ab inpotenti crudelitate dictato-*

A magiſtro equitum victam et eversam dictitans] *ab magiſtro* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *et versam* Portug. et Haverk. Denique *dicitans* Leid. 2. et Lovel. 1. V. cap. seq. §. 3. Mox alio ordine *si illi imperium spretum inpune fuiſſet* Portug.

§. 12. *Plenus minarum iraeque profectus in caſtra*] *plenius* Voſſ. 1. et Lovel. 1. Tum *minarum iraque profectus* Voſſ. 2. et Fragm. Hav. *minarum neque profectus* Gaertn. *minarum ire profectus* Haverk. Mox *iiſſet* Gaertn. V. ad 28, 38, 3. Deinde trajectis vocibus *famam sui adventus* Lovel. 4.

§. 13. *Praecurrerant enim ab urbe*] E Pall. duobus lege *praecucurrerant*. GEBH. Ita et legunt Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. Infra 40, 7, 7. *Praecucurrit index ad Persea.* Ubi v. quae notantur; sed in primis, quae supra dicta sunt ad 1, 12, 8. Eamdem hanc lectionem J. Fr. Gronovius jam in contextum recepit. *praecurrerunt* eſt in Klock. *praevenerunt* in Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Praeterea *ad urbem* perperam eſt in Voſſ. 2. et Lovel. 3.

Alternis pene verbis T. Manlii facta laudantem] Vet. lib. *factum.* Probo. Severitatem enim in ejus filium, qui injuſſu imperatoris pugnaverat, intelligit. SIG. *factum* etiam omnes mei. Praeterea *alterius* Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. et Haverk. V. ad 4, 53, 11. *pene* exsulat a Leid. 2. et Lov. 3.

§. 1. *Concione extemplo advocata, obteſtatus milites eſt*] *extemplo concione aduocata* Fragm. Hav. et edd. ante Frobenianam anni 1535. *concione advocata, extemplo* Lovel. 4. Deinde τὸ *eſt* non comparet in Fragm. Hav. Deest etiam in Hearnii Oxon. L. 1. Sed is insuper praefert *obteſtatur*. Mox *ab infeſtiſſimis hoſtium* Gaertn. *ab infeſtiſſimis hoſtium armis* Lovel. 4.

Cujus ductu auspicioque viciſſent] Magiſtri equitum non suis, sed semper alienis, hoc eſt, dictatorum suorum auspiciis pugnarunt. Qua etiam de cauſſa nulli umquam reperiuntur magiſtri equitum vel soli vel cum dictatoribus triumphaſſe, quamvis consul et praetor ex eodem proelio in faſtis triumphalibus triumphum egiſſe legantur; quoniam uterque ille magiſtratus suis auspiciis ad bellum gerendum proficiscebatur: magiſter equitum vero dictatoris auspiciis et imperio suberat. Hic

2 *ris tutarentur. Venire amentem invidia, iratum virtuti alienae felicitatique, furere, quod, se absente, res publica egregie gesta esset: malle, si mutare fortunam posset, apud Samnites, quam Romanos, victoriam esse.*
3 *Imperium dictitare spretum, tamquam non eadem mente*

tamen Fabius magister equitum sibi vindicat, ut et mox pater ejus apud populum, ad quem a dictatore erat provocatum, intercedens c. 33, 22. *Quo id animo exercitum, qui ejus ductu auspiciisque vicisset, laturum?* Verum in ejusmodi orationibus minus accurate loqui scriptores, et plerumque dignitatem illustrium virorum amplioribus et honestioribus vocabulis plus justo extollere atque augere, nemo est, qui ignoret. JAC. PERIZON. Animadv. hist. c. 7. p. 262. Mox *ab inpotente crudelitate* est in Portug. et Haverk.

§. 2. *Venire amentem invidia, iratum virtuti alienae felicitatique*] *amentem, invidum, iratum justitiae alienae* Lovel. 4. *amentem, invidiaque iratum virtuti alienae* Lovel. 2. et Haverk.

Furere, quod se absente respublica egregie gesta esset] Vet. lib. *res egregie*, ut ante [2, 64, 5.] Sic paullo post [c. 32, 5.] *Ad rem gerendam*. SIG. Quidquid pertendat Sigonius, oggerunt constanter Pall. tres vetustissimaeque editiones *respublica egregie gesta*. Mox hoc cap. *Republica bene gesta*. GEBH. Hic perperam auscultatum Sigonio, qui mutavit omnium scriptorum et vett. editorum *quod se absente respublica egregie gesta esset*. Saepe ita loquuntur optimi quique de illis, qui quamcunque partem ad summam rerum pertinentem administrant. Sallustius Jug. [100.] *Nisi tamen republica pariter ac saevissimo imperio bene ac decore gesta*. Caesar ad milites 1. Civil. [7.] *Hortatur, cujus imperatoris ductu novem annis rempublicam gessissent*. Noster 3, [19, 11.] *Tum hercle illo die, quo ego consul creatus sum, male gesta respublica est*. Possem dare exempla innumera, ex his et Cicerone, Seneca, Tacito, quo non? Neque aliter legendum 2, 64, 5. *Et in Volscis respublica egregie gesta, tum ducis tum militis opera*. Sic meliores etiam scripti: ubi adest item cum ferro Sigonius. Et 28, 9, 4. *Ut quemadmodum uno animo rempublicam gessissent, ita quamquam ex diversis regionibus convenirent*. Sic enim MSS. non tantum *rem gessissent*. Cur autem reliquit statim infra Sigonius? *devictis hostibus, republica bene gesta*. J. FR. GRON. Sigonio ex meis tantum consentiunt Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. ex Hearnii vero Oxoniensibus solus B. Quare recte Gronovium vulgatam lectionem adversus vet. ejus lib. defendisse censeo. Voces enim *res* et *resp.* id est *respublica*, saepe in Mstis commutari solent. V. ad 3, 12, 4. 4, 43, 7. c. 60, 2, 5, 12, 13. hoc lib. c. 8, 2. 33, 45, 4. (* 34, 34, 9. 39, 50, 6. 27, 40, 3.) *gerere* autem vel *administrare rempublicam* etiam de duce bellum gerente dici, supra vidimus ad 2, 64, 5. Ceterum *finire* pro *furere* Gaertn. a m. 1. *fuere* Haverk. et ed. Parm. V. ad 4, 44, 3. et mox hoc cap. ad §. 4. Deinde *gesta egregie esset* alio ordine edd. ante Frobenianam anni 1535.

Si mutare fortunam posset, apud

pugnari vetuerit, qua pugnatum doleat: et tunc invidia inpedire virtutem alienam voluisse, cupidissimisque arma ablaturum fuisse militibus, ne, se absente, moveri possent: et nunc id furere, id aegre pati, quod sine L. 4 *Papirio, non inermes, non manci milites fuerint, quod*

Samnites, quam Romanos, victoriam esse] *fortunam mutare* trajectis dictionibus Lovel. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *possit* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harlej. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *apud Samnites, quam apud Romanos* Lovel. 4. V. ad 6, 28, 6. Verum uni huic codici plus fidei habere, quam reliquis omnibus, audacius puto. Denique *victores esse* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *victoria esset* Leid. 1. et Harlej. 1.

§. 3. *Imperium dictitare spretum*] Praeter Campani editionem omnes libri desciscunt a vera hac lectione. Quippe Pall. pr. ac tert. *Dolere imperium dictaturae spretum.* sec. autem editioque Andreae *Imperium dictaturae spretum.* GEBH. *Imperium dictaturae spretum* Lovel. 2. et Harlej. 2. cum quibusdam ex edd. vett. Et ita erat etiam in Portug. a m. 1. pro quo in margine postea emendatum est *Imperium dictaturae spretum dolere.* Sed *Dolere imperium dictaturae spretum* Lovel. 3. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav. Gronov. quum similem lectionem ex duobus codd. Pall. priori ed. notarum protraxisset, eam considerandam putavit: quod recte iteratis curis omisit. *imperium dicitare spretum* Leid. 2. *Dictitare* Livio frequens est. Supra cap. praec. §. 11. *Disciplinam militarem a magistro equitum victam et eversam dictitans.* ubi etiam *dicitans* duo codd. 3, 20, 8. *Saepius Quinctius dictitabat, se consulum comitia non habiturum.* ubi alia vide. 6, 23, 4. *Elevando aetate auctoritatem collegae, juvenibus bella data dictitans.* Mox *quam pugnatum*, pro *qua*, Portug. et Haverk. V. infra ad 6, 35, 9.

Cupidissimisque arma ablaturum fuisse militibus, ne se absente] *cupidissimusque* Florent. et Harlej. 1. Sed ad vocem *cupidissimis* ex praecedenti intelligendum videtur *pugnandi.* Tum *militibus fuisse* Gaertn. *fuisse militibus fuisse* Lovel. 3. *Tò se* autem abest ab Haverk. *nec se absente* habet Harlej. 2.

§. 4. *Et nunc id furere, id aegre pati*] Pulcherrimam lectionem inquinat Pal. sec. *et nunc id aegre ferre, id aegre pati.* Paullo superius: *Venire amentem invidia, iratum virtuti alienae felicitatique, furere.* GEBH. Eadem lectio, quam recte rejicit Gebhard. mihi quoque obvia fuit in Harlej. 2. Portug. et Haverk. Cic. 8. ad fam. Ep. 14. *Nunc furit, tam gavisos homines suum dolorem, unumque me studiosiorem Antonii. id fuere* est in Gaertn. V. modo ad §. 2. idem cod. etiam praefert *id pati aegre.*

Non inermes, non manci milites fuerint] *non mancipi milites fuerint* Harlej. 1. Male. *mancus* est sine manu. Ita Mucium, qui manum foculo injectam adussit, *mancum* vocat Seneca Ep. 67. *Confessit bellum inermis ac mancus, et illa manu trunca reges duos vicit.* ubi *inermis ac mancus*, quemadmodum etiam hoc loco, junguntur. *sine armis sine manibus* id

se Q. Fabius magistrum equitum duxerit, ac non accensum dictatoris. Quid illum facturum fuisse, si, quod belli casus ferunt, Marsque communis, adversa pugna evenisset; qui sibi, devictis hostibus, re publica bene gesta, ita ut non ab illo unico duce melius geri potuerit, supplicium

exprimit eodem sensu Livius 7, 13, 6. *Exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus judicas esse: et de nobis ita desperasti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares esse.*

Quod se Q. Fabius magistrum equitum duxerit, ac non accensum dictatoris] Iterum foedant genuinam lectionem MSS. quippe duo *accensis*. sec. *assensu*. Omittunt autem omnes praenomen *Quintus*. GEBH. Praenomen Fabii deest in omnibus meis, nisi quod forte superfuerit in solo Flor. ex quo nihil variantis scripturae notatur; et quod vestigia ejus maneant in Klock. qui praenominis loco obfert voculam *que*. Solent autem praenomen hoc et particula illa in Mstis commutari. V. infra ad 22, 31, 7. Insuper *Fabius magister equitum duxerit* Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. *Fabium magistrum equitum dixerit* ed. Mediol. anni 1505. *dixerit* etiam Lovel. 2. et Fragm. Hav. [Veith.] millies in Mstis obvio errore. V. ad Liv. 38, 43, 1. Denique *ac non ab sensu dictatoris* Leid. 2. *ac non assensu dictatoris* Voss. 1. Lovel. 1. Harlej. 2. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] Et ita erat in Voss. 2. a m. 2. quum *ac non accensis assensu dictatoris* a m. 1. fuisset. *ac non accessum dictatoris* Lovel. 2. *ac non acensis dictatoris* Lovel. 3. *ac non accensus dictatoris* Florent. Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. 1. et Klock. Sed, quae vulgo exstat, genuinam lectionem esse, recte Gebhardo visum est.

§. 6. *Quod belli casus ferunt, Marsque communis, adversa pugna evenisset*] *quae belli casus ferunt* Lovel. 2. *quod belli caus̄ ferunt* Gaertn. sed *casus* et *causa*, id enim compendio illo indicari videtur, etiam alibi perperam commutantur. V. ad 37, 17, 7. *quod belli casus fert* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lov. 1. *quid belli casus fertur* Voss. 2. et Harlej. 1. Hinc *adversa pugnae venisset*, indocte divisis literis, Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. *adversa pugna venissent* Lovel. 2. Mox *re bene gesta* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Gaertn. Male. V. supra hoc cap. ad §. 2.

Supplicium magistro equitum et tunc victori minetur] Absunt ab tribus Pall. atque etiam ed. Camp. *et tunc victori*. GEBH. Verba *et tunc victori* a tribus Pall. Thuan. utroque Voss. Fulviano et Cujaciano codd. absunt: et sane superflua esse revincunt antecedentia. Quare cancellare ea pudori non habui. J. FR. GRON. Quae codd. auctoritate Gronovius delevit, absunt etiam a meis omnibus, ut et Hearnii Oxoniensibus: quae propterea etiam recte expuncta esse arbitror. In primis vero edd. ex verbis, quae §. 7. sequuntur, huc inlata videntur: ut autem ita sentiam, efficiunt codd. Florent. et Klock. qui pluscula inde in hunc locum trajiciunt. In Flor. enim ita exhibetur: *supplicium magistro equitum tunc victorem velut in capto exercitu infestiorem quamquam tribunis militum* etc. in Klock. autem *supplicatio* (sed postea emen-

magistro equitum minetur? Neque illum magistro equi- 6
tum infestiorem, quam tribunis militum, quam centu-
rionibus, quam militibus esse. si possit, in omnes saevi-
turum fuisse: quia id nequeat, in unum saevire. Etiam 7
invidiam, tamquam ignem, summa petere; in caput

datum est *supplicio*) *magistro equitum, tunc victorem velut in campo exercitu infestiorem quam tribunis militum* etc. quorum posterior eo loco verba huc translata omisit; Florent. vero eadem quidem omittit, sed eorum loco hic omissa *minetur, neque illum magistrum equitum* ibi expressit. Praeterea *minuetur* est in Harlej. 2. Sed ea vox omittitur in Haverk. qui in verbis praecedentibus etiam omisit particulam *ita*. Insuper *ab ullo unico duce*, pro *ab illo*, est in Lovel. 2. V. ad 25, 11, 3.

§. 6. *Neque illum magistro equitum infestiorem, quam tribunis militum, quam centurionibus, quam militibus esse*] *Nec illum magistro equitum infestiorem* Portug. et Haverk. *Neque illum magistrum equitum infest.* Leid. 1. *Neque illum magistro infestiorem* Lovel. 4. Deinde verba *quam tribunis militum* desunt in edd. ante Aldum. Contra duo sequentia in Voss. 2. tria ultima in Hearnii L. 1. Verum omnibus ita errantibus certissime fraudi fuit ter repetita vocula *quam*.

Si possit, in omnes saeviturum fuisse: quia id nequeat, in unum saevire] *si possint* Leid. 1. *si posset* Lovel. 2. Harlej. 1. Gaertn. et editi Aldo priores. Forte caussa exstitit mutandi, quod mox sequatur *saeviturum fuisse*, cui *possit* minus convenire putabatur; quod et Cl. Jac. Perizon. permovisse videtur, ut *saeviturum esse* in margine Livii legendum conjecerit. Si *possit* et *saeviturum fuisse* ἀσύνατα habenda sunt, ut statuisse videtur Voss. 5. Gramm. 16. cum Mstis malo *posset*. Ceterum sex postrema verba desunt in Leid. 2.

§. 7. *Etiam invidiam, tamquam ignem, summa petere*] Post voces *Etiam invidiam* in Leid. 1. haec interponuntur *Jussu dictatoris Papirii Q. Fabius per praeconem citatur, et ante tribunal assistens respondere in verba interrogantis jubetur.* Similia paucis mutatis leguntur eodem loco inserta in Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. quod glossema est marginale, ad caput sequens pertinens, unde perperam in contextum migravit, ut alibi non raro factum est. V. supra ad 7, 40, 4. Ut tamen glossa haec interjecta aliquo modo cum praecedentibus ac sequentibus cohaereat, alii alia commenti sunt. Nam *Et jam invidiam esse dictatoris Papirii Q. Fabius* praeferunt Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *Et jam invidia ac jussu dictatoris Papirii Q. Fabius* Lovel. 4. *Et jam in judicium dictatoris Papirii Q. Fabius* ejusdem Hearnii L. 1. Praeterea, pro *tamquam ignem summa petere*, L. 1. *tum Fabius ignem suum ponere.* Neque dissentit C. nisi quod in eo desit *tum*. Mox *in ducemque incurrere* Harlej. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *inducenti incurrere* Gaertn.

Simul cum gloria rei gestae] *simul gloria* Lovel. 3. *simul* hoc modo construi, docuit Cel. Burmann. ad Val. Flacci 4, 88. Ve-

consilii, in ducem incurrere. si se simul cum gloria rei gestae exstinxisset, tunc victorem, velut in capto exercitu dominantem, quidquid licuerit in magistro equitum,
8 *in militibus ausurum. Proinde adessent in sua caussa omnium libertati. Si consensum exercitus eumdem, qui in proelio fuerit, in tuenda victoria videat, et salutem unius omnibus curae esse; inclinaturum ad clementiorem*
9 *sententiam animum. Postremo se vitam fortunasque suas illorum fidei virtutique permittere.*

rum respicienda sunt, quae supra notavi ad 1, 31, 3. Nam et huic loco conveniunt.

Exstinxisset, tunc victorem, velut in capto exercitu dominantem] Quae codd. Florent. et Klock. lectio hoc loco fuerit, v. ad §. 5. *victorum* est in Leid. 1. et Lovel. 3. pro quo *vinctorum* dedit Voss. 2. eodem errore, quo *victus* et *vinctus* saepe commutari solent. V. ad 30, 12, 6. *cunctorum* Lovel. 4. *victore* Lovel. 2. qui etiam *campo*, pro *capto*, praefert. Mox *licuerit magistro equitum*, omissa praepositione, quam intercepit proximae vocis litera initialis. V. ad 37, 1, 2. Denique *hausurum*, pro *ausurum*, Haverk. eodem modo, quo *auxit* et *hausit* commutari solent. V. quae notavi ad Silii 9, 230. et varias lectiones Lucani 10, 62.

§. 8. *Inclinaturum ad clementiorem sententiam animum*] Pall. duo *ad mitiorem sententiam*. GEBH. Ita et Voss. 2. in contextu, et Lovel. 3. Gronov. etiam eamdem scripturam ex duobus Pall. in pr. edit. notarum protulit. Sed, quum reliqui vulgatum tueantur, lectionem illam ex interpretis glossa natam puto. *inclinatum* habet Lovel. 4. Praeterea paullo ante *esse* deerat in Lovel. 2.

§. 9. *Postremo se vitam fortunasque suas illorum fidei virtutique permittere*] Pall. iidem *se vitamque fortunasque suas suae fidei*. GEBH. Eadem scriptura obcurrit in Lovel. 3. *vitamque* etiam in Lovel. 4. Deinde *illorum fide virtutique* Leid. 1. et Fragm. Hav. more antiquo. V. ad 5, 13, 5. Insuper *committere* Harlej. 2. Quod ex interpretis glossa iterum receptum videtur. *Permittere* enim hic pro committere ponitur. V. supra ad 4, 49, 8. Terent. in Andr. 1, 5, 61.

Bona nostra haec tibi permitto,
et tuae mando fidei.

ubi etiam alii codd. *committo*. Curtius 6, 7. *Caput suum permisisset fidei adhuc inexpertae.* 9, 9. *Flumini ignoto caput suum totque fortissimorum virorum salutem permittere.* Quinctil. Declam. 8, 5. *Hic est ille moriturus, hic quem permiseras medico.* ubi paullo ante praecessit: *quem tibi pariter medicoque commisi.* Ceterum omnia haec verba exsulabant a Voss. 2. et Leid. 2.

§. 1. *Clamor e tota concione ortus*] Codd. iterum duo Pall. et Andreae recensio *Clamor est tota c. o.* At Camp. nescio qua auctoritate, *Clamore tota concione orto, uti bonum animum haberet*. GEBH. Perperam junctis duabus vocibus *Clamore tota concione ortus* Por-

XXXII. Clamor e tota concione ortus, uti bonum animum haberet: neminem illi vim adlaturum, salvis legionibus Romanis. Haud multo post dictator advenit: classicoque extemplo ad concionem advocavit. 1
Tum, silentio facto, praeco Q. Fabium magistrum equitum citavit. qui simul ex inferiore loco ad tribunal accessit, tum dictator, 2
Quaero, 3 inquit, *de te, Q. Fabi, quum summum imperium dictatoris sit, pareantque ei consules, regia potestas, prae-*

tug. a m. 1. in quo, ultimam literam τοῦ *Clamore* delendam esse, adposito signo librarius indicavit. In similem autem cod. incidisse Camp. videtur, unde eam lectionem, quam in contextum recepit, ex conjectura formavit. *Clamorē tota contione ortus* Leid. 1. et Harlej. 1. *Clamor tota concione ortus* Lovel. 4. ut librarius in Portug. emendarat. *Clamor est tota concione ortus* Florent. Lovel. 2. 3. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Clamor in tota concione ortus* Voss. 2. Harlej. 2. et Fragm. Hav. Mox *salvis legibus Romanis*, pro *legionibus*, Haverk. Eas voces nonnumquam in Mstis commutari, supra vidimus ad 6, 39, 7. Paullo ante *neminem illum inde ablaturum* Lovel. 2. ex *ut*, sive *vim*, factum est minima mutatione *iñ*, sive *inde*. V. supra ad 5, 20, 2. Hoc errore admisso, facile fuit ex vulgata scriptura eam formare, quae in hoc cod. exstat; praesertim quum *ablatus* et *adlatus* etiam saepe in Mstis commutentur. V. ad 3, 42, 6.

Classicoque extemplo ad concionem advocavit] Credo, imo persuasus sum, hanc esse legitimam Livii lectionem. Sed quare turbant Pal. sec. et Camp. editio? *extemplo concionem advocavit*. GEBH. Similiter turbant etiam Lovel. 2. 4. Portug. et Haverk. Sed recte Gebhardus vulgatum defendit. V. infra ad 26, 48, 13. Praeterea *classi qq*, pro *classicoque*, Leid. 1. Sed passim *c* et *qu* commutantur. V. ad 9, 2, 15. et mox h. cap. §. 3.

§. 2. *Praeco Q. Fabium magistrum equitum citavit*] Fabii praenomen Q. omittitur in Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. Sed insuper *per praeconem Fabium magistrum equitum citavit* Harlej. 2. Fragm. Hav. et Hearnii L. 2. [Veith. nisi quod habeat Q.]

Ex inferiore loco ad tribunal accessit] *ex inferiori loco* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. *ex infero loco* Hearnii Oxon. L. 1. Mox *dictator inquit: quaero de te* Voss. 2. et Lov. 3. *dictator: Quaero de te, inquit* Fragm. Hav. *dictator: Quaero, inquit, ex te* Lovel. 2.

§. 3. *Pareantque ei consules, regia potestas*] Recte. quod pro rege duo consules creati sint iisdem insignibus et eadem fere potestate; praeterquam quod annua haec, illa perpetua erat: 2, [1, 7.] SIG. *pareatque ei consulum regia potestas* Portug. a m. 2. *parentque* est in Klock.

Praetores, iisdem auspiciis, qui-

tores iisdem auspiciis, quibus consules, creati; aequum censeas, necne, magistrum equitum dicto audientem esse?
4 *Itemque illud interrogo, quum me incertis auspiciis profectum ab domo scirem, utrum mihi turbatis religionibus res publica in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda, ne quid dubiis Diis agerem?*
5 *Simul illud, quae dictatori religio inpedimento ad rem geren-*

bus consules, creati] *praetoresque* Lovel. 2. et Harlej. 2. cum edd. vett. usque ad Frobenium, qui anno 1535. copulam omisit. Deinde *quibus quos creati* Leid. 1. et Lovel. 3. Sed hic iterum *qu* pro *c*, atque ita *quos* pro *cos*, id est *consules*, librarii dederunt. V. supra hoc cap. §. 1. Ex eo, quod sensu carebat, *quibus vos creati* factum est in Lovel. 2. [Veith.] *quibus consules creati sunt* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *quibus consules creati sint* Gaertn.

Aequum censeas, nec ne, magistrum equitum dicto audientem esse] MSS. *obaudientem*. Lego *aequum censeas, magistrum equitum ejus dicto obaudientem esse?* Cyprian. Pamelii Epist. 63. *Id nos obaudire et facere oportet, quod Christus fecit.* KLOCK. *magistrum equitum audientem esse* Portug. et Haverk. *magistrum equitum dictum obedientem esse* Fragm. Hav. *magistrum equitum dicto obedientem esse* Hearnii Oxon. C. Sed lectio illa ex interpretis expositione profluxit. V. infra ad 38, 46, 14. Klockii autem *obaudientem* Cypriano aliisque, ex quibus id viri docti laudarunt, non invideo, modo id invito Livio non obtrudatur. Insuper licet cum Msto *obaudientem* reciperetur, tamen ne sic quidem Klockii conjecturam probandam putarem. Ut enim *dicto audiens alicui esse*, ita etiam hic *magistrum equitum ei dicto obaudientem esse* legendum foret. V. infra ad 29, 20, 11.

§. 4. *Utrum mihi turbatis religionibus respublica in discrimen committenda*] *turbatis legionibus* Gaertner. V. ad 10, 40, 11. *religionibus turbatis* Fragm. Hav. Tum *in discrimen permittenda* Leid. 2. Verum *committere in discrimen* dictum est, ut *committere in casum ancipitis eventus*. V. ad 4, 27, 6. Paullo ante *Itemque inde interrogo* Fragm. Hav. Deinde *a domo* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Fragm. Hav. et Gaertn. in quo posteriore deest etiam pronomen *me*.

Ne quid dubiis Diis agerem] Pal. sec. *ageretur*. GEBH. Ita et Haverk. *agerem̄*, id est *ageremur*, Portug. *ne quid dubius agerem* Lovel. 2. *Diis dubiis* edd. ante Aldum. *dubiis Dis* Florent. et Klock. V. supra ad 5, 14, 4.

§. 5. *Quae dictatori religio inpedimento ad rem gerendam fuerit, num ea*] *quod dictatori religio* Voss. 2. et Lovel. 3. *quae dictatoris religio* Portug. et Haverk. Tum *fuerit* non adparet in Fragm. Hav. Deinde *non ea* Voss. 1. et Lovel. 1.

Si ego tacitus abissem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meae] *si tacitus ego abissem* Fragm. Hav. *si ego tacitus abiissem* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug.

dani fuerit, num ea magister equitum solutus ac liber potuerit esse? Sed quid ego haec interrogo? quum, si ego tacitus abissem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meae dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu 6
respondes, vetuerimne, te quidquam rei, me absente, agere? vetuerimne, signa cum hostibus conferre? quo tu 7
imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religioni-

Gaertn. et Haverk. *si tacitus ego abiissem* Harlej. 2. V. ad 10, 36, 3. Deinde *ibi*, pro *tibi*, Fragm. Hav. quomodo etiam alibi in his vocibus commutandis lapsi sunt scribae librarii. V. N. Heins. ad Claud. 1. in Rufin. 208. Praeterea *ad interpretationem voluntatis meae* Lovel. 1. *ad interpretationem mentis meae* Leid. 2. Mox *digerenda*, pro *dirigenda*, Gaertn. Sed sollemniter has voces confundi, docuit Cel. Burmann. ad Suet. Caes. 44. Paullo ante *hoc interrogo*, pro *haec*, Voss. 2. et Lovel. 2. *hic interrogo* Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 6. *Quin tu respondeas, vetuerimne te quidquam rei me absente agere*] Scribo *Quin tu respondes?* GELEN. In nullo meorum est *respondeas*, sed omnes praeferunt *respondes*, nisi quod *responde* sit in Lovel. 2. et 4. V. supra ad 1, 57, 7. Deinde *vetueramne quidquam* Lovel. 4. *vetuerim quum te quidquam* Lovel. 2. *vetuerim nec te quidquam* Harl. 1. *vetuerimne quidquam*, omisso pronomine, edd. Aldo priores. Mox *rei* deest in Portug. *gerere* vero pro *agere* praefert Leid. 2. V. ad 4, 44, 4. Ceterum omnia haec verba *vetuerimne te quidquam rei me absente agere* desunt in Lovel. 3. et Haverk. manifesto lapsu librarii, qui repetitione vocis *vetuerimne* ablatus est in errorem. V. ad 9, 11, 11. Mox *vetuerimne te signa* Voss. 2. et Lovel. 3. *vetueramne signa* Lovel. 4. *vetueram ac signa* Lovel. 2. *vetueram nec signa* Harlej. 1.

§. 7. *Quo tu imperio meo spreto*] Illud *quo* quid referat, dubium est. Ego distinguendum puto post *imperio*, et deinde inferendum *meo spreto*. si quidem interrogative legendum est. GLAR. *quo* est pro eo, quod Graeci dicunt πρὸς τί, et τί δέ. ut Cicero ad Fabium [7. ad fam. Ep. 23.] *Martis vero signum quo mihi pacis auctori*. SIG. A Sigonio non dissentio. Sic quidam Poëta:

Quo mihi divitiae, si non conceditur usus.

Quod non intellectum pollutum est turpi additamento in Pal. sec. et prisca recensione Camp. *quomodo tu meo imperio spreto*. GEBH. Sigonius, quasi operae pretium sit, monet τὸ *quo* esse pro eo, quod Graeci dicunt πρὸς τί, vel τί δὲ: ut apud Ciceronem *Martis signum quo mihi pacis auctori?* Tu vero, si sapis, tolle interrogationis notam a fine hujus periodi: non enim rogat, sed affirmat, quasi diceret: *quod tu meum imperium sprevisti, et ausus es confligere*. Plautus Asinaria 2, 4. *Tu, verbero, imperium meum contempsisti*. J. FR. GRON. *quo tamen imperio meo spreto* Klock. quae diversitas scripturae orta est ex similitudine τῶν *tn*, id est *tamen*, et *tu*. *quo tu imperio modo spreto* Lovel. 2. *quo tu modo imperio spre-*

bus, adversus morem militarem disciplinamque majorum
8 *et numen Deorum, ausus es cum hoste confligere. Ad*
haec, quae interrogatus es, responde. extra ea, cave,
9 *vocem mittas. Accede, lictor.* Adversus quae singula
quum respondere haud facile esset, et nunc quereretur, eumdem accusatorem capitis sui ac judicem

to Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *quo modo tu meo imperio spreto* Portug. et Haverk. *quomodo tu imperio meo spreto* Gaertn. et Hearnii Oxon. B. qui se in L. 2. et C. invenisse testatur *tu imperio meo spreto*, omisso τῷ *quo:* unde sententiam Gronovii, notam interrogationis a fine tollentis, confirmari existimabat. Sed Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii emendabat *qui*, id est cur, quomodo. Verum, si hunc sensum constituamus, ne sic quidem aliquid mutandum foret. Nam *quo* etiam eodem sensu accipi solet. Ovid. Epist. 14. Her. 61.

Quo meruere necem patruelia regna tenendo,
Quae tamen externis danda forent generis?

ubi v. N. Heinsium. Praefero tamen sententiam Gronovii, qui *Quo imperio* hic relative accepit, cui etiam Doujatius subscribit. [*spreto non captis auspiciis* Veith.] Mox *contra morem*, pro *adversus morem*, Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 57.

§. 8. *Ad haec, quae interrogatus es, responde*] *quae interrogatus, responde* Leid. 2. *quae interrogatus est, respondeat* Florent. Voss. 1. a m. 1. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. *interrogatus es, respondeas* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk.

Cave, vocem mittas] *cave, vocem mittas* Florent. Voss. 2. et Lovel. 3. *cave, ne vocem mittas* Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. B. et N. *cave, ne vocem emittas* Haverk. *cave, vocem ne emittas* Portug. *cave, vox mittatur* Harlej. 2. et Gaertn. *cave, vox emittatur* Lovel. 4. *cave, vocem mictatur* Fragm. Hav. *cave, voce mittatur* Leid. 1. *cave, vox nece mittatur* Harlej. 1. *cave, ne vox mittatur* Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.] *cave, ne vox emittatur* Lovel. 2. Vulgatum satis placet. V. ad 3, 50, 4.

Accede, lictor] Ita et l. 24. dixit Livius [c. 9, 1.] *Lictores ad eum accedere consul jussit.* 3, [41, 3.] Appius *ad Valerium, negantem se privato reticere, lictorem accedere jussit.* MOD. Exempla haec descripsit ex Briss. de Form. l. 2. p. 270. *Accedat lictor* est in Hearnii Oxon. L. 2. *Accede, lictor, accede* in edd. Aldò antiquioribus: quod Klockio placebat. Verum lectio illa in nullo Msto superest.

§. 9. *Adversus quae singula Q. Fabio quum respondere haud facile esset*] Pall. duo *Adversus singula quae quum respondere haud facile esset.* sec. *Adversus quae quum respondere non facile esset.* Andr. ed. *Adversus singula Q. Fabio cum respondere haud facile esset.* Campani ed. meo animo sincerissime *Adversus quae singula cum respondere haud facile esset.* GEBH. Τὰ *Q. Fabio* absunt a Flor. Rott. Helm. Voss. duobus. J. FR. GRON. Vulgatum illud in

esse; modo, vitam sibi eripi citius, quam gloriam rerum gestarum, posse, vociferaretur; purgaretque 10
se invicem, atque ultro accusaret: tunc Papirius, redintegrata ira, spoliari magistrum equitum, ac virgas et secures expediri jussit. Fabius, fidem mi- 11
litum inplorans, lacerantibus vestem lictoribus, ad

nullo superest cod. neque in ullis etiam exstat edd. ante Aldinam. Priores legunt *Adversus singula Q. Fabio cum respondere.* Neque etiam *τὰ Q. Fabio* codd. meorum auctoritate nituntur, nisi unius Haverk. qui tamen transpositis vocibus *Adversus singula Q. Fabio quae cum respondere* praefert: alii, in quibus illa omissa sunt, non tamen in eamdem lectionem consentiunt. *Adversus singula quae quum respondere* habent Florent. Voss. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 1. et Fragm. Hav. *Adversus singula quibus tum respondere* Lovel. 2. et Harlej. 1. *Adversus quae quum respondere* Portug. et Klock. *Adversus singula quum respondere* Hearnii Oxon. L. 2. et C. Cujus Oxonienses reliqui cum Voss. 1. et Gaertn. legunt *Adversus quae singula quum respondere.* quod etiam recepi, ejectis duabus vocibus; quas Livii non esse, tot codd. fide credidi. Deinde *non facile esset* Portug. et Haverk. *haud facile erat* Harlej. 2. Vocula *haud* deest in Leid. 2.

Eumdem accusatorem capitis sui ac judicem esse] *capitis sui esse adinvicem* Lovel. 4. *capitis sui ac vindicem esse* Harlej. 2. et Gaertn. V. ad 9, 1, 8.

Vitam sibi eripi citius, quam gloriam rerum gestarum, posse, vociferaretur] *sibi vitam eripi* Portug. et Haverk. *sibi eripi vitam* Florent. qui pro *vitam* alia manu *victam* inter versus adscriptum praefert. *vitam sibi eripi, sed numquam gloriam* Lovel. 2. *vitam sibi arripere, sed tamen numquam gloriam* Hearnii Oxon. C. *vitam sibi eripere, sed tamen numquam gloriam* Harlej. 2. quae lectiones ex glossa marginali in contextum inrepsisse videntur. *citius* eo sensu est apud Ovid. 2. ex Ponto Ep. 7, 25. et Epist. 8, 65. Cic. 1. de Off. 18. *Vicinum citius adjuvetis in fructibus percipiundis, quam aut fratrem, aut familiarem.* 4. in Verr. 26. *Vox me citius defecerit, quam nomina.* Praeterea *vociferetur* Haverk. *vociferatur* Florent. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 1. et Fragm. Hav.

§. 10. *Redintegrata ira, spoliari magistrum equitum, ac virgas et secures expediri*] *reintegrata ira* Lovel. 1. 2. Leid. 2. Portug. et Haverk. *redintegratura* Leid. 1. omissa voce *ira*, quae etiam deest in Lovel. 3. *ac secures expediri* Portug. et Haverk. *et secures impediri* Voss. 1. Lovel. 1. et Harlej. 1. Paullo ante *τὸ se* deficit in Haverk. Quae vero Modius ad hunc locum descripsit ex Brisson. 5. de Formul. p. 481. deleri jussi, quia satis commode ex eo peti possunt.

§. 11. *Lacerantibus vestem lictoribus*] Vet. quidam lib. *lacerantibus foede lictoribus.* SIG. Pal. sec. *lacerantibus foede lictoribus:* ita tamen, ut repositum ad exteriorem oram custodiat *τὸ vestem:*

triarios, tumultum jam in concione miscentes, sese
12 recepit. Inde clamor in totam concionem est perlatus: alibi preces, alibi minae audiebantur. qui proximi forte tribunal steterant, quia subjecti oculis imperatoris noscitari poterant, orabant, ut parceret

quod minime altero supposititio mutandum censeo. GEBH. *vestem lacerantibus* Leid. 1. *lacerantibus foede lictoribus* Portug. et Haverk. *lacerantibus foede v stem lictoribus*, utraque lectione juncta, Gaertn. *lacerantibus vestem foede lictoribus* Hearnii Oxon. N. Sed rectius reliqui nihil mutant.

Ad triarios, tumultum jam in concionem miscentes, sese recepit] Hem! quae Latinitas? Lego *tumultu jam concionem miscentes*. T. FABER. Duo Voss. Rott. *in concione*. J. FR. GRON. Sic rursus 35, 13, 1. *Circa omnes vicos maritimos dimisit ad seditiones in iis miscendas*. DUK. *in concionem* apud me tantum superest in Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod forte non adeo damnandum putat Doujatius, qui vocem *concio* hic accipit pro ipsa concionem habentis oratione, ut triarii *tumultum miscuisse*, id est excitasse, dicantur *in concionem*, id est contra dicta Papirii, quae tranquille ex more audire debebant: immo, ut insuper addit, in ipsum quoque coetum et multitudinem turbas ac tumultum injecerunt. Ego cum Gronovio *in concione* malo, quod est in reliquis meis, omnibusque Hearnii Oxoniensibus. Voci *concionem* adhaesit in fine litera initialis vocis sequentis *miscentes*. V. ad 40, 7, 8. Ceterum *in contentione* est in Harlej. 1. V. ad 4, 6, 4. Tum *sese recipit* Voss. 1. et Lovel. 1.

§. 12. *Qui proximi forte tribunali steterant*] Pall. duo *tribunal*. Infra l. 35, 27. *Ager proximus finem Megalopolitarum est*. GEBH. Duo meliores Pall. cum altero Voss. *proximi forte tribunal*: ut monuimus olim 3. Observ. 2. Caesar 3. Gall. 7. *P. Crassus adolescens cum legione septima proxime mare Oceanum in Andegavis hiemabat*. Idem 6, 31. *Pars in continentes paludes profugit, qui proximi Oceanum fuerant*. Sic utrobique optimae membranae: et priore loco jam admiserunt. Liv. 28, [15, 9.] *Vincente verecundiam metu, quum proximus quisque hostem cederet*. 29, [7, 6.] *Scorpione icto, qui proximus eum forte steterat*. J. FR. GRON. Adde Sanctium 1. Minervae 16. et ibi Perizonium n. 5. et Gronovium ad Gellium 3, 16. DUK. *tribunal* etiam Lovel. 3. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. V. supra ad 1, 21, 1. et Modium infra ad 28, 15, 9. Insuper *qui forte proximi* Harlej. 2. [Veith.] Paullo ante *per totam concionem* edd. ante Frobenianam anni 1535. Deinde *τὸ est* deficit in Leid. 1.

Neu cum eo exercitum damnaret] *ne cum eo* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Neque aliter Lovel. 3. nisi quod, vocis sequentis litera initiali etiam in fine praecedentis repetita, habeat *nec cum eo*. Saepe librarios *neu* et *ne* commutasse, supra vidimus ad 2, 15, 2. V. etiam mox ad §. 15. Hic vero *ne* praestare videtur. His enim

ret magistro equitum, neu cum eo exercitum dam-
naret. Extrema concio et circa Fabium globus in- 13
crepabant inclementem dictatorem: nec procul se-
ditione aberant. ne tribunal quidem satis quietum
erat. Legati circumstantes sellam orabant, ut rem 14
in posterum diem differret, et irae suae spatium,

verbis continetur caussa, quare orabant, ut magistro equitum parceret; si enim de eo poenam exigeret, quasi universum exercitum simul cum eo damnasse videretur.

§. 13. *Extrema concio et circa Fabium globus increpabant*] *circa Fabium glouus* Klock. sollemni literarum *b* et *u* commutatione. V. ad 5, 24, 5. *circa Fabium glomis* Florent. *circa Fabium glomus* Voss. 1. a m. 1. quae lectiones ex prima natae sunt. *circa Fabium globi* Harlej. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. His librariis displicuisse videtur *globus* singulare, sed conlectivum, construi cum verbo plurali *increpabant*. Eodem modo Silius locutus est 11, 232.

Cum juvenem saevis (horrendum) concitus armis
Invadunt globus, et pedibus sublime sedentis
Ductoris sistunt.

ubi v. quae notantur. Simili constructione *cuneus* infra est 25, 34, 11. *Cuneus is hostium, qui in confertos circa ducem inpetum fecerat, ut exanimem labentem ex equo Scipionem vidit, alacres gaudio cum clamore per totam aciem nunciantes discurrunt.* Plura alia hujus generis infra v. ad 35, 26, 9.

Nec procul seditione aberant. ne tribunal quidem satis quietum erat] *seditione aberat* Leid. 2. Portug. et Haverk. *seditione abierant* Voss. 2. a m. 2. V. ad 39, 21, 6. Deinde *nec tribunal quidem satis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. et C. V. supra hoc lib. ad c. 7, 19. *nec tribunal satis* Portug. et Gaertn. Praeterea verbum *erat* non adparet in Portug. et Haverk.

§. 14. *Legati circumstantes sellam*] V. Schelium ad Hygin. p. 1066. tom. 10. Antiq. Rom. DUK.

Et irae suae spatium, et consilio tempus daret] Pal. sec. *ut irae suae*. GEBH. Ita et Portug. et Haverk. Quod eadem elegantia dictum esse videri potest, qua supra erat 4, 4, 12. *Praeterquam ut hominum, ut civium numero simus.* ubi alia exempla vide. His tamen codicibus, quos toties lapsos et vitiosas locutiones genuinis substituisse vidimus, aurem praebere periculosum puto. Passim *et* atque *ut* in Mstis commutantur. V. ad 21, 28, 8. Praeterea *irae suae et consilio*, omissa voce *spatium*, Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B. Male. Supra 2, 56, 16. *Darent irae spatium.* Ovid. Ep. 7. Heroïd. 73.

Da breve saevitiae spatium pelagique tuaeque.

V. Bossii exerc. Philolog. ad Pauli Epist. ad Roman. 12, 19. ubi verba Apostoli δότε τόπον τῇ ὀργῇ simili modo explicanda docuit, et locutionem inlustravit. Ceterum *daret tempus* Gaertn.

15 et consilio tempus daret: *Satis castigatam adolescen-*
tiam Fabii esse: satis deformatam victoriam: ne ad ex-
tremum finem supplicii tenderet: neu unico juveni, neu
patri ejus, clarissimo viro, neu Fabiae genti eam injun-
16 *geret ignominiam.* Quum parum precibus, parum
caussa proficerent, *intueri saevientem concionem* jube-
bant. *ita irritatis militum animis subdere ignem ac ma-*

§. 15. *Satis castigatam adolescentiam Fabii esse*] *satis castigatum adolescentem Fabium esse* Klock. *adulescentiam* Florent. V. ad 6, 34, 11. Deinde *Favii* idem Florent. V. ad 7, 22, 2. Omnia autem haec verba exsulant a Leid. 2. et Lovel. 1. cui errori occasionem dedit repetitio vocis *satis*. V. ad 9, 11, 11.

Ne ad extremum finem supplicii tenderet] *ad extremum fidem supplicii* Klock. Scribas non raro has voces commutasse, supra vidimus ad h. lib. c. 24, 15. *tenderet*, sive *tenderetur*, Portug. frequenti scribarum aberratione. V. ad 39, 22, 8. *ne ad extremum supplicium tenderet* Hearnii Oxon. L. 1. Mox *ne unico juveni*, pro *neu*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. et Fragm. Hav. V. modo ante ad §. 12. *nec unico juveni* Voss. 2. *neve unico juveni* Portug. et Haverk. qui mox etiam *neve patri ejus*.

Neu Fabiae genti eam inureret ignominium] Libri omnes, qua scripti, qua cusi, *eam injungeret ignominiam*. Forte legendum *eam impungeret ignominiam*. ut sit *impungere* pungendo incidere, ἐντυπο̃υσθαι. Gellius 17, 9. *Servo suo, diu oculos aegros habenti, capillum ex capite omni, tamquam medendi gratia, deradit: caputque ejus leve in literarum formas compungit.* Campani editio *neu Fabiae genti jungeret ignominiam*. GEBH. Valde faveo huic scripturae, et ex libris fide dignissimis propagatam esse cupio: quod tamen adhuc tantum suspicari mihi contigit. Apud primum eam reperio Ascensium, altera, quam mox memorabo, in margine notata: inde Moguntini acceperunt, mox Frobenius, post omnes. At in tribus Pall. Thuan. utroque Voss. Helm. Fulvii Cujaciique MSS. in prima Romana Andreae, Mediol. Ven. Tarv. Juntae *injungeret*. Nec videtur incommodum loquendi genus. 3, [65, 11.] *Injuriam a nobis repulsam, tanquam aut facere aut pati necesse sit, injungimus aliis*. 38, [8, 7.] *Nec tum large gratiam relatam sibi, nec nunc immodice poenam injungi debere*. Valerius Max. [6, 9. ext. 2.] *abdicationis injungentem notam* Themistocli patrem dicit. Caesar Civil. 1, 4. *Cum communibus inimicis in gratiam redierat, quorum ille maximam partem illo adfinitatis tempore injunxerat Caesari*. Ita non modo Fulvii codex, sed et Flor. pervetustus, Longobardicis exaratus literis, sed et Torrentianus, quem Lipsii manu collatum vidimus. *Injungere detrimentum* dixit Brutus ad Ciceronem 11. Fam. ep. 13. *Jungere legem, laborem, servitutem, munus, onus*, haec omnia Livius. Ut ergo *onerare contumeliis, maledictis*, ita et *injungere ignominiam* non male pronuntiari videtur. Sed alterum tamen dedignari non

teriam seditioni, non esse aetatis, non prudentiae ejus. neminem id Q. Fabio, poenam deprecanti suam, vitio 17
versurum, sed dictatori, si obcaecatus ira infestam multitudinem in se pravo certamine movisset. Postremo, 18
ne id se gratiae dare Q. Fabii crederet, se jusjurandum dare paratos esse; non videri e republica, in Q. Fabium eo tempore animadverti.

possumus. V. ad sequentem librum [c. 3, 13.] J. FR. GRON. *injungeret*, praeter codd. Gronovio memoratos, tuentur etiam Florent. Leid. duo, Lovel. n. 2. 3. 4. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses omnes. illa vox omittitur in Harlej. 2. ejus loco Klock. *inureret* habuisse videtur: cujus unius auctoritatem sequi, aliorum, etiam optimorum, consensum spernere, audacius esse puto, quam ut placere possit. De verbo *injungere* v. ad 32, 3, 4. Praeterea *ne Fabiae genti* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *neve Fabiae genti* Portug. et Haverk.

§. 16. *Quum parum precibus, parum caussa proficerent*] *Patrum precibus parum caussa proficeret* Haverk. a m. 1. in quo *proficerent* emendatur a manu altera. Verum in castris nullus locus est *Patribus*. Et tamen *Patrum* etiam praeferunt Lovel. 1. a m. 2. et Portug. *Quum parum precibus caussa proficeret* Harlej. 2. Elegantiam orationi quaesivit Livius ex repetitione *τοῦ parum*, quemadmodum in similibus vocibus saepe solitus fuit. V. ad 5, 35, 4. Mox *saevientem intueri* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Deinde *videbant*, pro *jubebant*, Haverk. V. infra ad 27, 5, 16.

Irritatis militum animis subdere ignem ac materiam seditioni] *incitatis militum animis* Lovel. 2. Similiter *irritare* et *incitare* supra commutabantur 6, 19, 2. (* 29, 16, 5.) Deinde *et materiam* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3.

§. 17. *Neminem id Q. Fabio poenam deprecanti suam vitio versurum*] *neminem idque Fabio* Voss. 2. et Fragm. Hav. *neminem id quae Fabio* Lovel. 3. V. ad 22, 31, 7. *neminem id quidem Fabio* Klock. Deinde *vicem deprecanti suam* Portug. in margine. *neminem Q. Fabio deprecanti suam vicem versurum* Harlej. 2.

§. 18. *Postremo, ne id se gratiae dare Q. Fabii crederet*] Tò *se* deest in Portug. Tum *gratiae daret Fabii* Harlej. 1. *gratiae dare Q. Fabio* Lovel. 4. et Gaertn. *gratiae dare Q. Fabius crederet* Haverk. Voces *Q. Fabii* desunt in Hearnii Oxon. L. 1. at voces *Q. Fabii crederet, se jusjurandum dare* in Leid. 2. et Lovel. 1. cui neglegentiae librariorum ansam dedit repetitio vocis *dare*. V. ad 9, 11, 11. [*ne id se gloriae dare* Veith.]

Non videri e republica, in Q. Fabium eo tempore animadverti] *non videri expedire reipublicae* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *non videri reipublicae expedire* edd. ante Aldum, quae lectiones ex interpretis expositione, margini olim adscripta, in contextum Livii inrepserunt; unde etiam scri-

1 XXXIII. His vocibus quum in se magis incitarent dictatorem, quam in magistrum equitum placa-
2 rent, jussi de tribunali descendere legati: et, silentio nequidquam per praeconem tentato, quum, prae strepitu ac tumultu, nec ipsius dictatoris, nec adparitorum ejus vox audiretur; nox, velut in proe-
3 lio, certamini finem fecit. Magister equitum, jus-

ba Haverk. utramque quodammodo recipere conatus, *non videri expedire e republica* dedit: nam *esse e republica* ponitur pro expedire reipublicae. Supra hoc lib. c. 4, 12. *Permiserunt, ut ageret diceretque, quae e republica nominis Latini fideque sua viderentur.* c. 28, 11. *Quum, Publilium avocari ab spe capiendae in dies urbis, haud e republica esset.* Ceterum Fabii praenomen *Q.* sive *Quintus*, quod deerat in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. utroque, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. eorum auctoritati obsecutus delessem, quum modo praecesserit, et tuto omitti possit; nisi me revocasset mos Livii, qui, aliorum decretum referens, quorum jam meminerat, praenomina repetere non refugit. Ita infra 38, 60, 5. *Quo minus/ex bonis L. Scipionis, quod judicatum sit, redigatur, se non intercedere praetori. L. Scipionem* etc. *non passurum inter hostes populi Romani L. Scipionem in carcere et vinculis esse.* Alia exempla passim obcurrunt.

§. 1. *Quum in se magis incitarent dictatorem*] *concitarent* edd. antt. ante Frobenianam anni 1535. sed *incitarent* servant omnes scripti. Verba haec interdum commutantur. V. viros doctos ad Sueton. Caes. 7. et supra ad 5, 8, 7. Forte scriptum fuerat *icitarent*, quod similitudine ductuum facile in *ĉcitarent* mutari potuit. V. ad 10, 5, 11. Et quidem tanto magis hic placet *incitarent*, quod Livius verbo cum praepositione composito eamdem praepositionem in regimine addere soleat. V. ad Praefat. §. 11. Voces *in se magis* perperam omittuntur in Leid. 2.

Quam magistro equitum placarent] Pall. omnes *quam in magistrum equitum placarent.* GEBH. Tres Pall. et Voss. alter *quam in magistrum equitum placarent.* Exquisitius. Cicero 2. ad Attic. 9. *Si me non offendes, satis tamen habeto commendatam, patruumque in eam, quantum poteris, mitigato.* Quamvis vulgo legatur *in ea.* Et hoc quoque recte. Epistola 12. *Etsi non dubito, quin is lenis in eum futurus sit.* Cornelius Nepos in Pelopida [5.] *Post id factum numquam is animo placari potuit in eum, a quo erat violatus.* Suetonius Aug. [27.] *Illis in multorum saepe personam per gratiam et preces exorabilibus.* Tib. 13. *Facilis exorabilisque in vitricum.* J. FR. GRON. Eamdem lectionem ex meis praefert Lovel. 2. ex Hearnii vero Oxon. L. 1. 2. et N. Et huc ducunt etiam vestigia aliorum, qui legunt *quam magistrum equitum placarent*: inter hos autem sunt Leid. 1. Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 2. et Port. in quibus praepositio *in* intercidit vel ob vocis praece-

sui postero die adesse, quum omnes adfirmarent, infestius Papirium exarsurum, agitatum contentione ipsa exacerbatumque, clam ex castris Romam profugit: et, patre auctore M. Fabio, qui ter jam 4 consul dictatorque fuerat, vocato extemplo senatu, quum maxime conquereretur apud Patres vim atque injuriam dictatoris, repente strepitus ante cu-

dentis literam finalem *m*. V. ad 10, 13, 3. vel ob sequentis initialem. V. ad 37, 1, 2. Mox *de tribunatibus* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav.

§. 2. *Silentio nequidquam per praeconem tentato, quum, prae strepitu ac tumultu*] *nequiquam* Leid. 1. V. ad 40, 47, 9. Tum particula *quum* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Tandem *et tumultu* Portug. et Haverk.

Nox, velut in proelio, certamini finem fecit] *velut imperio* Klock. errore librarii. Deinde *certaminis finem fecit* Hearnii Oxon. C. ut 3, 31, 7. *Finem tandem certaminum facerent*. Unum tamen testem non audiendum censeo. V. ad 2, 30, 9. Litera *s* fini vocis adcrevisse videtur ex similitudine literae initialis vocis sequentis. V. supra ad 4, 33, 10.

§. 3. *Agitatum contentione ipsa*] Pall. iterum omnes et Andreae ed. *conventione*: ita ut superscriptum sit in Pal. sec. *contione*. GEBH. *conventione* etiam Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *contione* Klock. V. ad 4, 6, 4. Mox *aufugit*, pro *profugit*, Voss. 2. a manu emendatrice.

§. 4. *Et, patre auctore M. Fabio, qui ter jam consul dictatorque fuerat*] *Q. Fabio* et *tertium consul* quidam libri habebant; sed errant. Fuit autem hic M. Fabius Ambustus primum consul anno ab urbe condita CCCXCV. [7, 11, 2.] iterum anno CCCXCIX. [7, 17, 1.] tertium CCCCI. [7, 18, 10.] dictator autem semel anno CCCCIV. [7, 22, 10.] et pater Rutiliani. M. vero Fabius Dorsuo, alius, fuit consul anno ab urbe condita CCCCX. [7, 28, 1.] GLAR. M. Fabius Ambustus pater fuit consul annis CCCXCV. CCCXCIX. CCCCI. Dictator anno CDV. Livius et Plinius auctores. SIG. *a patre auctore* Haverk. Tum *Q. Fabio* editi ante Aldum. Praeterea *qui jam ter consul* Harlej. 2. *qui tunc jam consul* Lovel. 4. *qui tertium consul* in ed. Rom. princ. esse, auctor est Hearnius. Verum Rom. ed. anni 1472. omnesque, quas consului, usque ad Ascens. praeferunt *ter jam*, pro quo is anno 1510. *tertium* dedit; idque postea anno 1513. ac 1516. servavit, altera tamen lectione in marginem rejecta. Mox *vocatoque extemplo senatu* Lovel. 3.

Quum maxime conquereretur apud Patres vim atque injuriam dictatoris] *quum jam conquereretur* Harlej. 2. *quum maxime conqueretur* Leid. 1. et Harlej. 1. V. ad 2, 56, 7. Deinde voces *apud Patres* omittuntur in Leid. 2. Mox alio ordine *strepitus repente* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. at voces *dictatoris repente strepitus ante curiam* omittuntur in Leid. 1. Voss. 2. Lo-

5 riam lictorum submoventium auditur: et ipse infensus aderat, postquam comperit profectum ex castris, cum expedito equitatu secutus. Iterata deinde contentio: et prendi Fabium Papirius jussit.
6 Ubi quum, deprecantibus primoribus Patrum atque universo senatu, perstaret in incepto inmitis ani-

vel. 3. 4. et Harlej. 1. cui errori caussam dederunt literae finales vocum *injuriam* et *curiam*: sed sola vox *strepitus* deest in Haverk. Praeterea *auditum*, pro *auditur*, Portug. et Haverk. *audiator* Harlej. 1.

§. 5. *Et ipse infensus aderat*] *infessus* Voss. 1. et Lovel. 1. *et ipse dictator intentus aderat* Haverk. *et ipse infensus aderat dictator* Harlej. 2. Gaertn. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. [Veith.] Mox *e castris*, pro *ex castris*, Lovel. 4. Portug. et Haverk.

Iterata deinde contentio, et prehendi Papirius Fabium jussit] Vet. lib. *contentio est*. SIG. Voculam *est*, intrusam ab Sigonio, fastidiunt Pall. duo, et Andreae recensio. Mihi non displicet expressa lectio Campano: *Iterata deinde contentione prendi Fabium Papirius jussit*. *Prendi* quoque, non *prehendi*, afferunt Pall. duo meliores. Vide notas l. 2, 56. GEBH. Τὸ *est*, quod Sigonius ex vet. lib. addidit, apud me tantum superest in Portug. et Haverk. reliqui uno ore damnant, ut et apud Hearnium Oxon. C. aliique. Si fide digniores codd. consentirent, illud *est* recepissem, et ob similitudinem sequentis *et* excidisse existimassem, et factum est 37, 51, 3. Nunc potius delendum censeo. Insuper *Item erat deinde contentio* est in Voss. 2. et Lovel. 3. *Ita rata deinde contentio* Haverk. *Iterat deinde contentio* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1 *Iteratur deinde contentio* Lovel. 2. 4. *Iterata deinde contentione prendi* Neapol. Latinii, omnesque editi ante Aldum. quod, si plures codd. conspirassent, haud spernendum putassem. Nunc considerandum puto illud *Iteratur*; quod non obscure probant codices integerrimi, qui *Iterat* legunt: in ea enim scriptura tantum omissa est terminatio finalis passivi, quae nota exprimi solet, ideoque facile excidere potuit. V. ad 10, 10, 1. Quin neque contendere velim illi, qui lectionem, quae ante Sigonium obtinuit, praeferendam existimet. Concisis enim periodis Livium saepius usum esse, in quibus connectendis viri docti nimii fuerunt, infra videbimus ad 21, 36, 4. Vox *denique* exsulat ab Harlej. 2. Praeterea *prendi* etiam omnes codd. praeter Voss. 2. Portug. in margine, et Haverk. V. ad 2, 29, 4. Denique omnes codd. *Fabium Papirius jussit*; quem ordinem vocabulorum, ab editoribus nescio qua auctoritate mutatum, recepi.

§. 6. *Perstaret incepto inmitis animus*] Miror sic editum, quum et Rott. et duo Voss. et vulgg. habeant *perstaret in incepto*. quomodo cap. seq. *Se tamen perstaturum in incepto*. 10, 13, 10. *Ille quidem in recusando perstabat*. JAC. GRONOV. *in incepto* etiam Flor. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. duo, Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. B. et C. ut ex

mus; tum pater M. Fabius, *Quandoquidem*, inquit, 7 *apud te nec auctoritas senatus, nec aetas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitasque magistri equitum, a te ipso nominati, valet, nec preces, quae saepe hostem mitigavere, quae Deorum iras placant; tribunos plebis adpello, et provoco ad populum.* eumque tibi, 8

meis τὸ *in* omiserint tantum Lovel. 3. Gaertn. et forte Klock. Praeterea *in incepto* servant quoque edd. Rom. anni 1472. ac Parm. proximae omiserunt praepositionem usque ad Froben. qui anno 1531. *in coepto*, sed anno 1535. *in incepto* restituit: quae lectio iterum obtinuit usque ad Gruter. qui in ultima ed. substituit *incoepto*, Gronov. vero anno 1665. *incepto*. quod Cl. filius ejus recte mutavit, prisca lectione revocata. Infra 37, 52, 10. *Senatus in eadem perstare sententia.* 38, 14, 13. *Perstare tamen in pertinaci simulatione inopiae.* Auctor Epit. Liv. 49, *Catonis sententia pervicit, ut in decreto perstaretur.* Justin. 14, 2. *Si in bello perstent, ultro hostes pacem petituros.* Praepositio *in* elisa erat in Mstis nonnullis a prima syllaba vocis *incepto*: quomodo librarii saepissime erraverunt. *infima* pro *in infima* dederant supra 1, 22, 1. *invidiam* pro *in invidiam* 2, 7, 8. *incautum* pro *in incautum* 3, 5, 5. *integra* pro *in integro* c. 10, 13. *interregno* pro *in interregno* 4, 7, 7. *inperio* pro *in inperio* c. 20, 10. *insequentem* pro *in insequentem* c. 30, 12. *incerto* pro *in incerto* 5, 28, 5. *ingenti* pro *in ingenti* c. 47, 1. *insidias* pro *in insidias* 6, 30, 4. *inpetu* pro *in inpetu* 7, 12, 11. *inbelles* pro *in inbelles* c. 32, 6. *innocentia* pro *in innocentia* c. 41, 2. *intervalla* pro *in intervalla* 8, 8, 9. *insulas* pro *in insulas* c. 22, 6. *induciis* pro *in induciis* 9, 9, 13. *incremento* pro *in incremento* c. 17, 5. *insidiatores* pro *in insidiatores* c. 31, 15. *interiorem* pro *in interiorem* 39, 12, 3. *intestina* pro *in intestina* 40, 7, 7. *inpluvio* pro *in inpluvio* 43, 13, 6. *ingrata* pro *in ingrata* 45, 38, 9. Alia quaedam v. ad 34, 28, 3. Eadem ratione intercipitur eadem praepositio a vocibus, quarum litera *m* initialis est. V. ad 37, 1, 2. Similiter etiam a vocibus, quae litera *i* incipiunt. V. ad Epit. Liv. 85. Ceterum *prestaret* Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Paullo ante *Ibi*, pro *Ubi*, Voss. 1. Portug. et Haverk. V. ad 27, 5, 2. et mox hoc cap. ad §. 10. *Ibique* Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 7. *Tribunos plebis adpello, et provoco ad populum*] Hinc intelligi potest, a dictatore ad populum provocationem fuisse. Qua de re sic Festus. *Optima lege cum dicebatur in magistro populi faciendo, qui vulgo dictator appellatur, quam plenissimum posset jus esse significabatur, ut fuit M. Valerii M. F. Volusi N. qui primus magister populi creatus est, postquam vero provocatio ab eo magistratu ad populum data est, quae ante non erat, desitum est dici, ut optima lege, utpote imminuto jure posteriorum magistrorum.* SIG. Sunt tamen viri docti, qui existiment, a dictatore provocationem datam non esse, idque hoc ipso Papirii exemplo probari, qui provocationi non cesserit. Non enim populi sententia Fabium absolutum, sed precibus ejus, rogantis ut sibi poenam magistri equitum dictator re-

fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero, qui certe unus plus, quam tua dictatura, potest polletque. Videro, cessurusne provocationi sis,
9 *cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.* Ex curia in concionem itur. quo cum paucis dictator, cum omni agmine principum magister equitum quum escendisset; deduci eum de rostris Papirius in par-

mitteret, donatum fuisse. V. (* ad 4, 13, 11.) Jensium de Dictat. c. 8. Paullo ante *mitigare*, pro *mitigavere*, Florent. a m. 1.

§. 8. *Fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium*] Tria priora vocabula omittuntur in Harlej. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. quem errorem librarii commiserunt ob vocis *fugienti* iterationem. V. ad 9, 11, 11. solum prius in Fragm. Hav. omittitur; quartum in Lovel. 1. et apud Hearnium in Oxon. N. Deest id etiam in Leid. 2. sed is insuper praefert *fugienti exercitus tui, senatusque judicium*. Mox *gessurusne*, pro *cessurusne*, Florent. V. infra ad 37, 52, 3.

§. 9. *Cum omni genere principum magister equitum cum ascendisset*] Legendum *cum omni agmine principum*. GELEN. Legendum *cum omni agmine principum*. GLAR. Pal. sec. *cum omnium agmine principum*. Quod forte voluit Gelenius. nam ejus *omnine* non capio. Alludit secundo quoque Pal. tert. praehibens *cum omnem*. Andreas publicavit seculo suo *cum omni genere*. GEBH. Incidit Gebhardus in recentiores edd. quae perperam Gelenii adnotationem reddunt. Eam ex prima edit. hic exhibui; unde aliud cum voluisse patet. Scriptura Pal. sec. cui nullus meorum adsentitur, vitiosa est. V. infra ad 45, 19, 15. Vocem *omni* omittunt Portug. et Hearnii Oxon. B. *agmine*, pro *genere*, ante Gelenium et Glareanum exhibuerunt jam edd. Parm. Tarvis. utraque, Venet. anni 1495. et 1506. Ascens. tres priores, Mogunt. et Paris. anni 1529. et ita est in omnibus scriptis. Deinde *principium* legunt Harlej. 1. et edd. duae Venet. modo memoratae. V. supra ad 2, 27, 12. ubi quod judicium tuli, etiam huic loco convenire existimo. Praeterea vox *cum* posteriori loco deficit in Voss. duobus, Leid. duobus, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. duobus, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et omnibus edd. ante Froben. anni 1531. Verum illa excidit ob similitudinem syllabae finalis vocis praecedentis. V. ad 10, 1, 5. Denique *ascendissent* Aldus in contextu, qui inter errata *ascendisset* revocandum monuit. *escendisset* ediderunt Cel. Jac. Gronov. eumque secutus J. Clericus. Nulla quidem emendationis ratio additur, non tamen propterea rejicienda. Ita enim exhibent Florent. Voss. 1. Harlej. 1. Lovel. 1. et Klock. Eodem etiam ducunt vestigia Leid. 2. qui *descendit* praefert. Plura v. supra ad 2, 28, 6. Mox transpositis vocabulis *eum deduci* Leid. 1. et *in partem inferiorem Papirius jussit* Lovel. 4. legunt.

§. 10. *Bene agis, inquit, quum eo nos deduci jussisti*] Hoc ait,

tem inferiorem juſſit. Secutus pater, *Bene agis*, 10
inquit, *quum eo nos deduci jussiſti, unde et privati vocem mittere poſſemus.* Ibi primo non tam perpetuae orationes, quam altercatio, exaudiebantur. Vicit 11
deinde ſtrepitum vox et indignatio Fabii senis, increpantis superbiam crudelitatemque Papirii: *Se* 12
quoque dictatorem Romae fuiſſe, nec a se quemquam,

quia M. Fabius in concione pro roſtris ad populum loqui non potuiſſet, quod eſſet privatus: ex inferiore autem loco, quo eum deduci dictator juſſerat, licebat. Non enim nisi magiſtratus, et qui a magiſtratibus producti erant, in concionem ascendere poterant. SIG. V. Hotom. ad Cic. Orat. pro l. Manil. 1. et ad Orat. in Vatin. 10. ubi etiam videndus eſt Abram. Adde P. Manut. ad Cic. 4. ad Att. Ep. 1. Ceterum *duci* praefert Harlej. 2. *inquit* etiam omisit librarius Florent.

Unde et privati vocem mittere poſſemus] Exterminat genus loquendi Livianum Pal. sec. *vocem emittere.* l. 35, 32. *Qui vocem liberam mittere adversus regis legatum auderent.* GEBH. *emittere* etiam Lovel. 4. et Haverk. quod recte Gebhardo displicuit. V. ad 3, 50, 4. Ceterum *unde et privatim* cdd. Rom. anni 1472. et Parm. *unde privati* Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, et aliae usque ad Aldum.

Ibi primo non tam perpetuae orationes, quam altercatio exaudiebantur] Quidam libri *altercationes audiebantur.* Quod non probo. Nam 4, [6, 1.] inquit, *Cum res a perpetuis orationibus in altercationem vertiſſet.* SIG. Meis auribus satisfaceret magis *exaudiebatur.* J. FR. GRON. *Ubi primo* Portug. a m. 1. Gaertn. et Haverk. V. paullo ante ad §. 6. Cel. Jac. Gronov. edidit *In primo*, eumque secutus eſt J. Clericus. Et ita eſt in Lovel. 1. et Harlej. 1. De locutione illa v. Gronov. infra ad 10, 14, 17. et Abrah. Gronov. ad Juſtini 12, 7, 1. Videtur tamen hoc loco vulgatum praeferendum, quod pro eo stent et plures et meliores libri. Praeterea *altercationes exaudiebantur* Lovel. 1. 2. Harlej. 2. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] et edd. Parm. Tarvis. ambae, ac quaedam aliae: quam lectionem jam recte Sigonius rejecit. *alterchtiones audiebantur* Lovel. 3. Portug. Haverk. Hearnii Oxon. N. B. C. et Neap. Latinii: quod multo magis adhuc rejiciendum. Eodem modo enim *exaudire* Livio familiare eſſe, supra vidimus ad 3, 56, 8. *altricationes audiebantur* Leid. 2. V. ad 4, 6, 1. *alteratio audiebantur* Voſſ. 2. Gronovii conjectura *altercatio exaudiebatur* nullius codicis auctoritate probatur. Neque video, quid ipsi displicuerit in vulgato, ut ita emendandum judicaret. Eadem sane conſtructio etiam infra eſt 44, 14, 6. *Prusiae preces magis, quam poſtulatio, fuere.* Ubi iterum Gronov. ex conjectura emendat *poſtulata.*

§. 11. *Superbiam crudelitatemque*] *superbiam et crudelitatem* Lovel. 3. Paullo ante *trepitum*, pro *ſtrepitum*, Leid. 1.

§. 12. *Nec a se quemquam, ne plebis quidem hominem*] *ne a se*

ne plebis quidem hominem, non centurionem, non mili-
13 *tem, violatum; Papirium, tamquam ex hostium duci-*
bus, sic ex Romano imperatore victoriam et trium-
phum petere. Quantum interesset inter moderationem
antiquorum, et novam superbiam crudelitatemque.
14 *Dictatorem Quinctium Cincinnatum in L. Minucium*
consulem, ex obsidione a se ereptum, non ultra
saevisse, quam ut legatum eum ad exercitum pro
15 *consule relinqueret. M. Furium Camillum in L. Fu-*
rio, qui, contemta sua senectute et auctoritate, foe-

quemquam Voss. 2. Lov. 3. et Fragm. Hav. *ne ab se quemquam* Portug. et Haverk. Deinde *nec plebis quidem hominem* Leid. 2. Lovel. 1. 2. et edd. Aldina priores. V. ad 8, 7, 19. et hoc cap. §. 18. *ne plebeis quidem hominem* Florent. An librarius duplicem lectionem *plebei* et *plebis* hoc modo simul exprimere voluit?

§. 13. *Quantum interesset inter moderationem*] Malim *interesse*, ob dicta 3. Obs. 9. J. FR. GRON. *interest* Leid. 1. Reliqui vulgatum tuentur.

Crudelitatemque. Dictatorem Quinctium Cincinnatum] Hac de re l. 3. [c. 29.] SIG. *crudelitatemque dictatorum. Quintium Cincinnatum* Klock. Vocem *Dictatorem* omittit apud Hearnium Oxon. B.

§. 14. *Ex obsidione a se ereptum non ultra saevisse*] *ab se ereptum* Voss. 2. et Lovel. 3. *a se crepitum* Harlej. 2. *a se areptum* Florent. *a se abreptum* edd. Aldo priores. At supra 5, 17, 6. *Ut Vejos communi animo ex obsidione eriperent.* (* 22, 60, 11.) 31, 16, 6. *Eripique ex obsidione, ni cessatum ab Attalo et Rhodiis foret, potuerunt.* Ita *eripere ex servitute* emendat Gronov. infra 33, 23, 2. ubi alia vide. Praeterea *non ultra saevisset* Voss. 1. Leid. 1. et Fragm. Hav. *non ultra fuisse* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox τὸ *eum* deest in edd. Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, et quibusdam aliis. Verum servant id constanter codd. nisi quod ejus loco *cum* legat Haverk. Insuper *proconsulem* Lovel. 3.

§. 15. *M. Furium Camillum in L. Furio*] Hoc fecit Camillus trib. VI. anno CCCLXXV. Liv. 6, [25.] SIG. Praenomen *L.* perperam deest in Harlej. 1.

Qui contemta sua senectute] *cū contemta* Leid. 2. V. ad 7, 38, 9. *qui contenta* Voss. 2. et Lovel. 3. V. infra ad 25, 38, 20. Tum *sua senectae* Leid. 1. An voluit librarius *sua senecta?* ut supra 2, 40, 6. *In hoc me longa vita et infelix senecta traxit?* 45, 40, 4. *Quum dignitate alia corporis, tum senecta ipsa majestatem prae se ferens.* Reliquis tamen codd. in vulgatum conspirantibus nihil muto.

Populo aut senatui scriberet] *senatu scriberet* Voss. 2. et Lovel. 3. Notum est, ita interdum veteres casum tertium proferre solitos fuisse. V. ad 24, 19, 6. Levior tamen horum codicum auctoritas est, quam ut, reliquis Mstis in aliam lectionem abeuntibus, a Livio id profectum putem. Potius igitur scribarum errori tribuo. Paullo ante τὸ *solum* deficit in

*dissimo cum eventu pugnasset, non solum in praesentia
moderatum irae esse, ne quid de collega secus populo aut
senatui scriberet; sed, quum revertisset, potissimum ex* 16
*tribunis consularibus habuisse, quem ex collegis, optio-
ne ab senatu data, socium sibi imperii delegerit. Nam* 17
*populi quidem, penes quem potestas omnium rerum esset,
ne iram quidem umquam atrociorem fuisse in eos, qui
temeritate atque inscitia exercitus amisissent, quam ut
pecunia eos multaret. capite anquisitum ob rem bello
male gestam de imperatore nullo ad eam diem esse.*

Leid. 2. Deinde *moderatum irae se esse* habet Portug. et Haverk. *moderatum praesse* Florent.

§. 16. *Socium sibi imperii delegerit*] *deligeret* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. *delegeret* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. Portug. et Haverk. In verbis praecedentibus *obitione ab senatu datu* Harlej. 1. *a senatu* Gaertn.

§. 17. *Populi quidem, penes quem potestas omnium rerum esset, ne iram quidem*] Prius *quidem* non adparet in Fragm. Hav. nec posterius in Voss. 2. Tò *esset* exsulat etiam ab Portug.

Ne iram quidem umquam atrociorem fuisse, etc. *quam ut pecunia*] 4, [41, 10.] *Moestae civitati ab re male gesta et iratae ducibus M. Postumius reus objectus, qui tribunus militum pro consule ad Vejos fuerat, decem millibus aeris gravis damnatur.* SIGON.

Temeritate atque inscitia exercitus amisissent] *inscientia* Fragm. Hav. Sic infra 22, 25, 12. *Bienniique clades per temeritatem atque inscientiam ducum acceptas referret.* 26, 2, 7. *Multos imperatorum temeritate atque inscientia exercitum in locum praecipitem perduxisse.* Ita utroque loco legendum docuit, et lectionem etiam in contextum recepit ὁ πάνυ Gronov. V. quae ibi notantur. Ut tamen dubitem, an ita etiam hoc loco legendum sit, efficit consensus reliquorum codd. in alterum illud *inscitia*. Praeterea *admisissent* Lovel. 3. et Fragm. Hav. V. ad 4, 12, 11. Mox *pecunia eos mutaret*, pro *mulctaret*, Voss. 2. *pecunia eos multaret* Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. V. ad 3, 67, 5.

Capite anquisitum ob rem bello male gestam de imperatore nullo ad eam diem esse] Quidam hoc *nullo* in *nullum* mutarunt, quod mihi non placet, nisi quis *anquisitum* substantivum judicet, ut *decretum*, et similia; quod mihi non fit verisimile. GLAR. Vetustae editiones *nullo*, quod fecit ad palatum Loriti. Ceterum in codicibus MSS. hic locus male foedatus est: quippe Pall. duo: *capite inquisitum ob rem bello male gestam de imperatore nullum ad eam diem esse in judicibus*. Sec. *capite autem quaesitum ob rem bello male gestam de imperatore nullum ad eam diem judicium esse*. Est vero *capite anquirere*, vel *capitis*, diem rei capitalis dicere. Sic dicitur *pecuniae* vel *pecunia anquirere*, multam alicui dicere. GEBH. *nullum* jam reperio apud Juntam editum: nec ei desunt scripti codices. Numquid excidit vox *exemplum*? Ut

18 *Nunc ducibus populi Romani, quae ne victis quidem bello fas fuerit, virgas et secures victoribus, et justissimos meritis*
19 *triumphos intentari. Quid enim tandem passurum fuisse filium suum, si exercitum amisisset: si fusus, fugatus,*

38, [50, 3.] *Auctoritas seniorum valuit, negantium exemplum proditum memoriae esse, ut imperator,* etc. 34, [20, 3.] *Res triumpho dignas esse, censebat senatus; sed exemplum a majoribus non accepisse, ut qui neque* etc. An medicina mitior, quam adhibent prima Romana et eam secutae, tum Ascensiana, Moguntinae: *de imperatore nullo ad eam diem esse.* An denique τὸ *capite anquisitum* pro oratione, cui substantivum inest, ponitur; quasi sit, *Capitale factum judicium*, vel *quaestionem habitam*. Sic alibi [7, 8, 5.] *Diu non litatum tenuit dictatorem.* J. FR. GRON. *capite inquisitum* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. solemni scribarum errore. V. ad 6, 20, 12. *capite anquiritum* Lov. 1. et Fragm. Hav. *capite ante quiritum* Leid. 2. *capite ante quaesitum* Gaertner. *capite aut quaesitum* Haverk. *capite autem quaesitum* Harlej. 2. et Portug. V. ad 2, 52, 5. *capiti anquisitum* Florent. An voluit librarius *capitis?* Sed utrumque Livio in usu fuit, *anquirere capite*, et *capitis*. V. ad 26, 3, 7. In Lovel. 4. vox *anquisitum* librario ignota deerat, lacuna tamen relicta. Deinde Hearnius *ob rem male gestam* in Oxon. L. 2. *ob rem bello gestam* in B. se invenisse testatur. Tum *de imperatore nullo* Voss. 1. a m. 1. Hearnii Oxonienses, edd. ante Aldum omnes, et forte etiam Klock. *de imperatore nullam* Florent. Reliqui *nullum.* Insuper *ad eam diem*, omisso τῷ *esse*, Voss. 2. et Fragm. Hav. *ad eam diem nuncium esse* Portug. *ad eam diem judicium esse* Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. *ad eam diem esse judicium* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. et Gaertn. *ad eam diem esse in judicibus* Lovel. 3. Nihil propius video, quam ut vulgatum tueamur. Neminem enim adsensurum existimo ei, qui, *nullum* recipiens, *anquisitum de imperatore nullum esse* accipere mallet pro anquisivisse de imperatore nullum; licet *communicati sint* pro communicaverint supra habuerimus 4, 24, 2.

§. 18. *Nunc ducibus populi Romani, quae ne victis quidem*] Prima vox deest in Lovel. 4. duae priores in Lovel. 2. et 3. *Nunc ducibus esse populi Romani* habet Fragm. Hav. Deinde *qua ne victis quidem* Voss. 2. et Lovel. 3. *quae victis quidem* Leid. 2. *quae nec victis quidem* Lovel. 4. et Klock. V. modo ad §. 12. *quae nunc victis* Florent. V. ad 6, 37, 6.

§. 19. *Si fusus, fugatus, castris exutus fuisset*] *quid si fusus* Portug. in margine, ut ad illud *quid* ex praecedenti repetatur *passurum fuisse filium;* et *quid* eodem modo hic repetatur, quemadmodum *quod* supra 1, 59, 4. At unius illius auctoritatem mutandae lectioni vulgatae non satis idoneam judico. Deinde *fusus exutusque castris fuisset* Portug. *fusus, fugatusque, mulctatus castris fuisset* Haverk. a m. 2. qui voculam *que* a m. 1. non agnoscit. *fusus castris fugatus exercitus fuisset* Gaertner. *fusus, fugatusque, castris exutus fuisset* Lovel. 2. eodem errore, quo supra 2, 31, 1. tantum non omnes codices praeferunt *fundit, fugatque, exuit castris;* ubi, si, quae diximus, displicent, etiam ad exemplum hujus loci *fundit, fugat, exuit castris* legi posset.

castris exutus fuisset? quo ultra iram violentiamque ejus excessuram fuisse, quam ut verberaret necaretque? Quam conveniens esse, propter Q. Fabium civitatem in laetitia, victoria, supplicationibus, ac gratulationibus

Nam similiter fere 28, 28, 9. *Quatuor exercitus Karthaginiensium fudi, fugavi, Hispania expuli.* Certe hoc loco nihil mutandum puto. Paullo ante *Quod enim*, pro *Quid*, Voss. 2. et Harlej. 3. errore scribarum. V. ad 38, 10, 1. *Quid enim tandem passurum fuisse filium fuisse suum* Florent, unde Doct. Salvin. legendum conjiciebat *fuisse filium jussuros suum.* Sed potius videtur, ut dicamus, librarium per errorem *fuisse* bis scripsisse, vel in cod. duas lectiones invenisse *fuisse filium*, et *filium fuisse*, atque utramque expressisse.

Quo ultra iram violentiamque ejus excessuram fuisse] Pal. sec. *quid ultra iram violentiamque ei excessurum fuisse.* GEBH. Ita et Portug. et Haverk. neque multum differunt Lovel. 2. et Harlej. 2. nisi quod in priori insuper sit *accessurum*, in posteriori *fuisset.* Insuper *quid ultra* est in Leid. 2. *quod ultra* in Lovel. 1. Praeterea *ei* etiam Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Ceterum omnia haec verba desiderantur in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Mox τὸ *ut* deest in Portug. Sed praeterea *verberaretur necareturque* praeferunt Lov. 4. et Harlej. pr.

§. 20. *Propter Q. Fabium civitatem in laetitia, victoria, supplicationibus ac gratulationibus esse*] Vet. lib. *propter Q. Fabii victoriam civitatem in laetitia, supplicationibus, ac gratulationibus esse.* SIG. MS. *Quam conveniens esse, propter quem civitas in laetitia victoriae, supplicationibus ac gratulationibus esset; eum, propter quem Deûm delubra paterent* etc. Optime. tamen deleas oportet τὸ *eum*, et postea praeponas τῷ *nudatum.* ut sit, *eum nudatum virgis lacerari.* KLOCK. Repraesentat Sigonii lectionem Pal. sec. nec multum dissonat Camp. Sed reliqui duo Pall. *conveniens esse, propter Q. Fabium civitatem in laetitia, victoria, supplicationibus ac gratulationibus esse.* GEBH. A mala manu est, quod finxit hic Sigonius. Vett. edd. et meliores scripti: *propter Q. Fabium civitatem in laetitia, victoria, supplicationibus ac gratulationibus esse.* Scilicet insolens visum *in victoria esse.* Num insolentius illo apud Sallustium Jug. [14.] *Semperne in sanguine, ferro, fuga versabimur?* Plinius N. H. 7, 7. *Tu qui fortunae munera amplexaris, et te ne alumnum quidem ejus existimas, sed partum; tu cujus semper in victoria mens; tu qui te Deum credis, aliquo successu tumens.* J.FR.GRONOV. Sigonii vet. lib. consentiunt Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. nisi quod *in laetitia, in supplicationibus* habeant eorum primus et tertius. Illud autem *in victoria esse* insolentius videri nequit, quam *in pace esse* supra 5, 4, 13. *esse in induciis* 7, 38, 1. quibus locis alia vide. *in libertate esse* 2, 15, 3. *in concordia esse* 35, 39, 6. *in seditione esse* 36, 17, 9. et 42, 5, 7. *in amicitia esse* 36, 35, 8. et apud Nepot. in Hann. 2. ἐν ἔχθρᾳ εἶναι apud D. Lucam Evang. 23, 12. Ceterum *Quam* deest in Voss. 2. et Lovel. 3. *Quam conveniens esset* praefert Lovel. 2. et Harlej. 2. et ita vir doctus ad marginem ed. Curionis legendum conjecit. Verum, hoc, aeque ac

21 *esse: eum, propter quem Deûm delubra pateant, arae sacrificiis fument, bonore, donis cumulentur, nudatum virgis lacerari in conspectu populi Romani; intuentem Capitolium atque arcem, Deosque ab se duobus proeliis*
22 *baud frustra advocatos? Quo id animo exercitum, qui ejus ductu auspiciisque vicisset, laturum? quem luctum in castris Romanis, quam laetitiam inter hostes fore?*
23 **Haec, simul jurgans, querens, Deûm hominumque fidem obtestans, et complexus filium, plurimis cum lacrimis agebat.**

praecedentia et sequentia, per infinitivum enunciari, convenientius est. Praeterea *propterque Fabium* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. V. ad Livii 22, 31, 7. *propter quem Fabium* Lovel. 4.

§. 21. *Eum, propter quem Deûm delubra pateant*] *eumque, propter quem* Voss. 1. et Lovel. 1. *eumque, per quem* Leid. 2. V. infra ad Epit. Liv. 84. Deinde vox *Deûm* omittitur in Rom. ed. anni 1472. Mediol. anni 1480. 1495. et 1505. ac quibusdam aliis; quam Parm. utraque Tarvis. Ascensii omnes, et inde reliquae cum omnibus scriptis recte servant. V. ad 5, 30, 1. *delubra Deûm* Lovel. 4.

Deosque ab se duobus proeliis haud frustra advocatos] *Deos ab se* Lovel. 3. *Deosque a se* Gaertner. Tum *dubiis proeliis* Portug. in contextu. *duobus plus* Fragm. Hav. Sed scriptum fuerat *p̃liis.* inde nullo negotio negligens librarius illud finxit. Paullo ante *in conspectu R̄P̄* Harlej. 1. Praeterea *intuente*, pro *intuentem*, Voss. duo. Leid. 1. Harlej. 1. Lov. 3. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 22. *Quo id animo exercitum* etc. *laturum*] *Quod animo exercitum* Lovel. 2. *Quid animo exercitum* Leid. 1. et Harlej. 1. *Quid animos exercitum* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *Quos animos exercitum* Lovel. 4. Praeterea *vicerit*, pro *vicisset*, idem Lovel. 4. Mox *laetitiam in hoste fore*, pro *inter hostes*, Harlej. 2. Alibi saepe *inter*, sive *int'*, et *in* confunduntur. V. ad 38, 57, 6. Ultima autem litera vocis *hostes* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 4, 33, 11.

§. 23. *Jurgans, querens, Deûm hominumque fidem obtestans*] *jurgans querelis* Lovel. 4. *jurgans querensque* Harlej. 2. Lovel. 2. Portug. Haverk. et edd. Frobeniana anni 1531. antiquiores, nisi quod Aldus quidem in contextu conjunctionem omiserit, sed tamen inter errata eamdem revocandam monuerit. Praeterea Haverk. legit *fidem obtestatus*; qua forma etiam supra dixit 7, 41, 7. *Salonius, obtestatus Patres conscriptos, ne suum honorem pluris, quam concordiam civitatis, aestimarent, perpulit, ut* etc. Uni tamen, et quidem huic testi, non credo. Mox *τὸ et* deficit in Portug. et Haverk.

Plurimis cum lacrimis agebat] *lacrumis* diserte hic Florent. De

XXXIV. Stabat cum eo senatus majestas, favor populi, tribunicium auxilium, memoria absentis exercitus. 1 Ex parte altera *imperium invictum populi Romani, et disciplina rei militaris, et dictatoris edictum pro numine semper observatum, et Manliana imperia, et posthabita filii caritas publicae utilitati,* jactabantur. 2 *Hoc etiam L. Brutum, conditorem Romanae libertatis, antea in duobus liberis fecisse. nunc patres comes, et senes faciles de alieno imperio spreto, tamquam rei parvae, disciplinae militaris eversae ju-* 3

varia ratione, qua vocabulum hoc et inde derivata scribantur, v. Pierium ad Virgil. 6. Aen. 1. Voss. in Etymol. ling. Lat. et Dausquej. de Orthogr. part. 2. v. *Lacrimae*. Deinde *ajebat* Lovel. 2. Harlej. 1. a m. 2. inter versus, Harlej. 2. Portug. Haverk. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. N. in margine. Sed vulgatum placet. *agebat* dictum est, quemadmodum *peragere sententiam*, de quo infra v. ad 34, 31, 19. Ceterum voces hae frequenter in Mstis commutantur. V. supra ad 1, 26, 10. 2, 23, 4. 3, 31, 6. c. 49, 3. c. 57, 1. c. 58, 5. c. 64, 9. c. 65, 3. 5, 20, 7. 7, 5, 3. c. 26, 7. c. 33, 17. 9, 8, 14. 10, 13, 9. 28, 26, 14. 35, 10, 8. et alibi.

§. 1. *Stabat cum eo senatus majestas, favor populi*] *Cum eo stabat* Gaertn. Deinde *populi favor* Leid. 2. Lovel. 1. et Harlej. 2. Mox *et memoria* idem Harlej. 2. addita priori vocula.

§. 2. *Ex parte altera imperium invictum populi Romani, et disciplina rei militaris*] *Ex altera parte* edd. ante Aldum. Tum *imperium populi Romani* Harlej. 1. *imperium injunctum populi Romani* Fragm. Hav. V. infra ad 9, 16, 14. *imperium invictum populus Romanus* Voss. 2. et Lovel. 3. quae lectio inde nata est, quod, quum per notas *invictum P. R.* librarius scriptum reperisset, in iis exponendis errarit. V. ad 39, 47, 10. Ceterum, judice Doujatio, facilius constabit sententia, si legamus *ex disciplina militari*, ut velit Livius, per eam stetisse, invictumque esse imperium Romanum. Sed nihil muto. Nam ita disjunctim *imperii* et *disciplinae militaris*, tamquam duarum diversarum rerum, meminit iterum Livius cap. seq. §. 4. *Vicit disciplina militaris, vicit imperii majestas.*

Et dictatoris edictum pro numine semper observatum] *Tò et* male omittitur in Gaertn. Tum *semper observatum pro numine* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *observatum semper pro numine* Portug. et Haverk.

§. 3. *Nunc patres comes, et senes faciles de alieno imperio spreto*] Lege *dictatorio imperio spreto*. Cetera ut mittam, quae isthaec Latinitas *corruptae disciplinae gratiam tibi facio de imperio alieno spreto?* T. FABER. Locus re vera obscurus, qui nescio an parva transpositione clarior fieri possit: *senes faciles de alieno,*

4 *ventuti gratiam facere. Se tamen perstaturum in incepto: nec ei, qui adversus dictum suum, turbatis religionibus ac dubiis auspiciis, pugnasset, quidquam ex*
5 *justa poena remissurum. Majestas imperii perpetua ne esset,*

tamquam rei parvae, disciplinae militaris spreto imperio eversae, juventuti gratiam facere. Neque enim video, quare dici non possit *gratiam facere de alieno*, cum *largiri de alieno* usitatum sit. Addit autem *de alieno*, quia res solum dictatorem L. Papirium spectabat: et *spreto imperio*, quia et aliae viae sunt, quibus disciplina militaris tolli potest. Putabam nonnumquam tolli posse *τὸ de*; ita ut *alieno imperio spreto* referatur ad *patres* et *senes*, qui, spreto dictatoris imperio, L. Manlio gratiam faciebant eversae disciplinae. GISB. CUPER. Neque Doujatio Fabri conjectura placuit, partim quia ejus rei jam satis mentio facta fuit, cum dictum est, *dictatoris edictum pro numine semper observatum*, partim quia acutius hoc et amarius dicitur *de alieno imperio*, quum Fabius pater non aeque facilis futurus esset in suo imperio spreto. Vulgatum deinde defendit, dicendo Fabrum meminisse oportere, quam saepe Livianae historiae majestas supra grammaticorum minutias adsurgat. Illud autem *de alieno imperio spreto* non revocandum putat ad *gratiam facere*, sed per parenthesin dictum, ut, si quid desit, facile suppleri possit, velut (cum agitur *de alieno imperio spreto.*) Verum neque ipsi haec sententia satis placuit, unde tandem eo delabitur, ut, deleta praepositione *de*, scribendum judicet *alieno imperio spreto.* Quod et Cupero in mentem venisse adparet. Neque video, quum omnes codd. vulgatam scripturam servent, quid minus a recepta lectione discedens in mentem venire possit. Acutioribus itaque locum considerandum trado. Ceterum *patres duces* Portug. in contextu, Gaertn. et Haverk. *patres omnes* Lovel. 4. et ed. Mediol. anni 1505. In verbis praecedentibus *etiam* deerat in Portug. in sequentibus vero *facere gratiam* transpositis vocibus legunt idem et Haverk.

§. 4. *Perstaturum in incepto; nec ei, qui adversus dictum suum*] *perstiturum in incepto* Lovel. 2. V. infra ad 37, 25, 2. *perstaturum incepto* Leid. 2. Lov. 3. Harlej. 2. Haverk. Fragm. Hav. et praeter Romanam anni 1472. reliquae, quas vidi, edd. principes Aldo priores. Male. V. ad cap. praec. §. 6. Deinde *adversus edictum suum* Voss. 2. Lovel. 3. Klock. Haverk. Neap. Latinii, editique priores usque ad Aldum. Optimi stant pro vulgato, quod ideo etiam praeferendum non dubito. V. quae infra notantur ad 22, 25, 13. Mox *aut dubiis auspiciis*, pro *ac*, Lovel. 4.

§. 5. *Majestas imperii perpetua ne esset, non esse in sua potestate*] Voces *Majestas imperii*, ut et praecedens *remissurum*, perperam omittuntur in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *perpetua nec esset* Gaertn. *perpetua necesset* Harlej. 1. Tum *sua in potestate* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 2, 19, 8.

Papirium nihil de ejus jure deminuturum. optare ne potestas] Pall. tres omittunt praepositionem *de.*

esset, non esse in sua potestate. L. Papirium nihil de 6
ejus jure deminuturum. optare, ne potestas tribunicia, inviolata ipsa, violet intercessione sua Romanum imperium, neu populus in se potissimum dictatorem et jus dictaturae exstinguat. Quod si fecisset, non L. Papi- 7

Amplius Campanus, sed perperam, *nihil ejus diminuturum optare.* GEBH. *Papirium nihil ejus jure deminuturum*, vel *diminuturum*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. 1. Portug. Klock. et Haverk. *nihil ejus jure diminutum ut optare* Voss. 2. *nihil ejus jure dimicaturum* Fragm. Hav. *nihil ejus vitae deminuturum* Harlej. 2. *nihil ejus dimicaturum* Gaertn. *nihil ejus diminuturum* Leid. 1. et Lovel. 4. *nihil ejus diminuturum. ut optare* Lovel. 3. *nihil ejus jure deminutum. optare* Florent. pro quo Salvin. legendum conjicit *nihil ejus deminutum optare.* Verum, quemadmodum mens Livii exigit, ut *optare* ad sequentis periodi initium referatur, ita, quum omnes codd. in expellenda praepositione consentiant, animus eo ferme propendet, ut probem codd. qui etiam vocem *jure* expellunt, ac legam *Papirium nihil ejus deminuturum.* Nam *deminuturum* potius, quam *diminuturum*, legendum esse, supra vidimus ad 2, 1, 7. nisi quis praeferendum censeat *nihil ejus jus deminuturum*, ut ita in codd. in quibus vox *jure* non adparet, *jus* interceptum sit a praecedentis ultima syllaba. Similiter fere supra 4, 24, 8. *Quamquam deminutum censurae jus noluissent.* Neque fore existimo, qui credant, conjecturam hanc propter ὁμοιοτέλευτον *ejus jus* rejiciendam esse. Nam ita etiam Livius 4, 7, 3. *Non tamen pro firmato jam stetit magistratus ejus jus.* ut accedit tertia vox *magistratus* iisdem literis finiens. Ibidem quoque unus codex similiter τὸ *jus* omisit. (* v. ad 5, 46, 3.)

§. 6. *Potestas tribunicia, inviolata, ipsa violet*] Cl. Jac. Perizonius ad marginem Livii aliter distinguebat hoc modo, *potestas tribunicia, inviolata ipsa, violet.* Et ita jam locum interpunxit Cl. Hearne.

Neu populus Romanus in se potissimum dictatorem et jus dictaturae exstinguat] *ne* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Fragm. Hav. V. ad 2, 15, 2. Tum vox *Romanus* exsulat a Florent. Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. utroque, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Et videtur vox illa commode abesse posse. Ita supra hoc cap. *favor populi* cum Fabio stetisse dicitur, et mox *pravum populi judicium* memoratur. Eam itaque delevi. Deinde *potentissimum dictatorem* Gaertn. et Portug. in contextu. Alibi etiam hae voces male in Mstis confunduntur. V. supra 2, 53, 3. 5, 12, 12. (* 39, 40, 1. Ita apud Symm. 2. Ep. 7. legendum *resistitur potentiori* pro *potiori.*) et Cel. Burmann. ad Suet. Caes. 28. Praeterea *et* deest in Leid. 2. et Lovel. 1. An legendum *in se potissimum dictatore jus dictaturae exstinguat?* Puto enim vix Latine dici posse hoc sensu, quem locus requirit, *exstinguere dictatorem.* vel, si Latine dici potest, non differt ab eo, quod additur, *exstinguere jus dictaturae*; adeoque addi non attinebat. Eadem conjectura etiam Cl. Dukero in mentem venit; cui

rium, sed tribunos, sed pravum populi judicium, nequidquam posteros accusaturos: quum, polluta semel militari disciplina, non miles centurionis, non centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus consulis, non
8 *magister equitum dictatoris pareat imperio; nemo ho-*

eaedem obstabant difficultates in vulgata scriptura.

§. 7. *Non L. Papirium, sed tribunos, sed pravum populi judicium*] *nec tribunos* Portug. et Gaertn. [Veith.] Male. V. supra ad 3, 21, 2. Hinc *parvum populi judicium* Florent. Leid. 2. et quaedam ex antiquioribus edd. vitiosa literarum transpositione. V. ad 29, 37, 16. *populi primum judicium* Gaertn. Mox *accusatores* pro *accusaturos*, Voss. 1. a m. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Quum, polluta semel militari disciplina, non miles centurionis, etc.] *et quum* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *polluta simul* Portug. Alibi saepe ita peccasse scribas, infra videbimus ad 24, 22, 14. Insuper *non miles centurioni, non centurio tribuno, non tribunus legato, non legatus consuli, non magister equitum dictatori pareat imperio* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Hearnii Oxon. C. quod probare non audeo, quamvis etiam eadem ratione *dicto parere alicui*, pro *alicujus*, ex conjectura emendet Gronov. supra hoc lib. c. 4, 2. *dictatorio pareat imperio* Voss. 2. et Lovel. 3. Voces *pareat imperio* non comparent in Portug.

§. 8. *Nemo hominum, nemo Deorum verecundiam habeat*] *nemo Deorum, nemo hominum*, transpositis vocibus, Portug. quasi conveniret, Deos ante homines memorari. Verum similia non observarunt Romani, certe Livius saepe neglexit. Ita *equi virique* dixit. V. infra ad 21, 27, 1. filius Perseus de se et patre Philippo *nec me, nec te*. V. ad 40, 10, 5.

§. 9. *In pacato, in hostico errent*] Voss. [pr.] *in hostico errarent*: sed suprascriptum ultimae voci *co*, quasi vellet *coërrent*. Quod verbum legas apud Paullum l. 2. π. 3. D. de officio praefecti vigilum. *Per totam noctem vigilare deberet et coërrare calceatum*. J. FR. GRON. Posterius *in* omittitur in Lovel. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. ejus loco *etiam* habet Lovel. 4. Tum *hostico errarent* Florent. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. N. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *hostico coërrarent* Leid. 1. Lovel. 1. et apud Hearnium L. 1. ac C. *hoste concurrent* Haverk. *hoste coërrent* Lovel. 2. *hosti coërrarent* Leid. 1. *hosti coërrent* Lovel. 4. quae quatuor posteriorum codd. lectiones ostendunt, verbum *coërrare* potius librariorum, quam Livii, esse: illudque unice imperitae literarum in suas voces distributioni originem hoc loco debere. Eorum autem codicum auctoritatem firmant illi Msti, qui vel nihil mutant, vel certe primam τοῦ *coërrare* syllabam nesciunt: inter quos etiam sunt plerique optimi. Simili fere modo peccant codd. infra 36, 43, 6.

Licentia sola, qua se, ubi velint, exauctorent] *qua* redundat. GELEN. Thuan. et Chiffl. *sola va se*. Unde Rubenius *licentia sola duce se*. Video et in margine Vossiani alterius *uai*. Alter *sola, qua se*

minum, nemo Deorum verecundiam habeat; non edicta imperatorum, non auspicia observentur; sine commeatu 9
vagi milites in pacato, in hostico errent, inmemores sacramenti, licentia sola se, ubi velint, exauctorent; infrequentia deserantur signa; neque conveniatur ad edi- 10

ubi. Numquid *licentia sola vagi se exauctorent?* J. FR. GRON. *licentia sola, qua se* etiam Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et edd. Aldina, eamque secutae usque ad Gelenium. et hanc lectionem Doujatius probat, verba ita distinguens, *licentia sola, qua se, ubi velint, exauctorent, infrequentia deserantur signa.* Verum *licentias sola vase* praeferunt Leid. 1. et Lovel. 4. *licentia sola vase* Harlej. 1. *licentia sola vasa* Lovel. 2. *licentia sola, ubi velint* Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. Klock. Haverk. et editi ante Aldum. Gronovii emendatio minus placet, quum vox *vagi* modo praecesserit. Licet enim, easdem voces repetere Livio familiare esse, docuerim ad 1, 3, 9. non tamen id sine codd. Mstorum auctoritate captandum existimo. Nihil itaque propius videtur, quam ut vulgatum servemus; quod in uno superest Florent. optimo, et commodum sensum praebet. Tum *ubi velut* Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *excutiant* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C.

Infrequentia deserant signa; neque conveniant ad edictum, nec discernant] A nimia Curionis est cura. Gryphius anno ante cum prioribus editis et scriptis ediderat *deserantur, conveniatur, discernatur*, non sine lepore per ipsam illam varietatem, quae displicuit. Sed et medii verbi eamdem formam saepius abolevisse corruptores librorum observavi. Sic apud Caesarem Gall. 6, 35. *Tribus horis Atvatucam veniri potest. Huc omnes suas fortunas exercitus Romanus contulit.* Sic inculpatae membranae Claud. Menardi. At vulgo, *venire potestis.* De Civ. 1, [67.] *Posse prius ad angustias veniri, quam sentirentur.* J. FR. GRON. Tria haec verba passiva forma *deserantur, conveniatur, discernatur* constanter supersunt non modo in editionibus illa Curionis antiquioribus, verum etiam in omnibus Mstis, nisi quod medium *conveniant* active sit in Florent. et Haverk. in quo tamen Gronov. facile consentio, id potius *conveniatur* legendum esse, quia forma hac minus frequens, ideoque librariis minus cognitum est, qui similia in notiora mutare consueverunt: praeterquam quod etiam passim *conveniāt*, sive *conveniant*, et *conveniat*, sive *conveniatur*, aliaque ejusdem formae in Mstis commutentur. V. ad 38, 40, 1. Hanc itaque priorum editionum lectionem Curio eam ob caussam, ut Gronovius docuit, mutavit, quia praecedentia ac sequentia active proferuntur, et haec diversitas ipsi displicebat; quam Livius tamen ubique captavit. Supra 3, 46, 5. *Placuit, inpigros juvenes pergere inde recta ad portam, et Virginium acciri e castris.* 4, 2, 7. *Primo, ut alter consul ex plebe fieret, id modo sermonibus tentasse; nunc rogari.* ubi quaedam etiam exempla notantur. c. 6, 8. *Eo deducta res est, ut tribunos militum consulari potestate promiscue ex Patribus ac plebe creari sinerent, de consulibus creandis nihil mutaretur.* 5,

ctum, nec discernatur, interdiu nocte, aequo iniquo loco, jussu injussu imperatoris pugnent; et non signa, non ordines servent; latrocinii modo caeca et fortuita,
11 *pro sollemni et sacrata militia sit. Horum criminum*

39, 11, *Placuit* etc. *sacra publica a caede ab incendiis procul auferre, nec ante deseri cultum eorum.* 6, 24, 10. *Optimum visum est, in fluctuantem aciem tradi equos, et pedestri pugna invadere hostem.* 10, 21, 6. *Supplicationem ob rem bene gestam consulis nomine decernunt: justitium remittitur.* ubi etiam unus cod. cum vett. edd. *remittunt.* 21, 8, 9. *Quo acrius et consertim magis utrimque pugnabant, eo plures vulnerabantur.* ubi olim etiam editum est *pugnabatur.* c. 38, 6. *Eo magis miror ambigi, quanam Alpes transierit; et vulgo credere, Penino transgressum.* ubi etiam varie locum tentant viri docti. 33, 3, 4. *Tirones ab decem et sex annis milites scribebat, et emeritis quidam stipendiis ad signa revocabantur.* 38, 6, 3. *Arma capiunt, et omnibus portis ad opem ferendam effunduntur.* 40, 2, 3. *In prodigium versa ea tempestas, procurarique aruspices jusserunt.* c. 24, 1. *Fuga per Paeoniam praeparata arguebatur; et corrupti quidam, ut comites itineris essent; maxime falsae literae T. Quinctii urguebant.* 42, 24, 8. *Agrum, qua cujusque sit, possideri velle: nec novos statuere fines, sed veteres observari, in animo habere.* Sic etiam Val. Max. 7, 2. ext. 14. *Ut illas infirmiora animalia retinere, valentiora transmittere; ita his humiles et pauperes constringi, divites et praepotentes non adligari.* Ita viri docti ediderunt, et confirmant duo Msti Trajectini. Alii legunt *illis retineri, transmitti.* Silius Ital. 3, 456.

Nunc celso capite et cervicibus arma tuentur,
Nunc validis gurges certatim frangitur ulnis.

Et ita etiam alii. Ceterum *nec*, pro *neque*, Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo dedisse videntur, quia mox iterum *nec* sequitur. Sed v. ad 9, 9, 14. Tum *concinatur*, pro *conveniatur*, Gaertn. Deinde *ad edicta* Lovel. 2. *ad delicta* Lovel. 4. Insuper *ne*, pro *nec*, Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad Livii 3, 47, 7.

§. 10. *Injussu imperatoris pugnent*] Detracta erat una dictio. Legendum enim *jussu injussu imperatoris*. GELEN. Vox *jussu* deest in omnibus scriptis et edd. antiquis. Sed excidisse videtur ob similitudinem vocis sequentis: quam recte Gelenius, ejusque monitu Frobenius in ed. anni 1535. revocarunt. Deinde *pugnet* Leid. 2. et Lovel. 1. *pugnet*, id est *pugnetur*, Lovel. 2. ut ita conveniat praecedentibus. Sed reliquos codd. qui vulgatum tuentur, sequor.

Et non signa, non ordines servent; latrocinii modo caeca] Haec minus cohaerere visa sunt librariis Voss. 2. et Lovel. 3. ideoque, ut melius connecterentur, scripserunt, *et, si non signa ordines servent, latrocinii modo*. Sed, interruptas ac concisas has periodos Livio non displicuisse, infra videbimus ad 21, 36, 4. Praeterea elegans illud *non signa, non ordines* ac vere Livianum est. Ita enim supra locutus est 2, 23, 13. *Patrum qui abessent, non casu, non metu, sed inpediendae rei caussa abesse.* c. 55, 8. *Adparebatque omne discrimen adesse: nihil cuiquam sanctum, non publici fore, non privati juris.* 4, 43, 10. *Non exercitum,*

vos reos in omnia secula obferte, tribuni plebi: vestra obnoxia capita pro licentia Q. Fabii objicite.

XXXV. Stupentes tribunos et suam jam vicem 1 magis anxios, quam ejus, cui auxilium ab se pete-

non ducem scribendo exercitui esse? 5, 6, 4. *Non aestus, non frigora pati possint?* et inferius eodem cap. §. 17. *Ea demum Romae libertas est, non senatum, non magistratus, non leges, non mores majorum, non instituta patrum, non disciplinam vereri militiae.* c. 39, 13. *His corporibus, quibus non arma ferre, non tueri patriam possent.* 6, 4, 10. *Laborque continuus, non die, non nocte remissus, subegit eos.* hoc lib. c. 32, 16. *Militum animis subdere ignem, ac materiam seditioni, non esse aetatis, non prudentiae ejus.* hoc cap. supra, *Non edicta imperatorum, non auspicia observentur.* 9, 37, 10. *Non signum certum, non ducem sequentes.* Alia v. infra ad 40, 15, 5. Hinc neque probandi sunt librarii Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. qui dederunt *et non signa et non ordines.* Mox *et pro sollemni et sacrata* Leid. 1. Lovel. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. *etiam pro sollemni et sacrata* Lovel. 4.

§. 11. *Horum criminum vos reos in omnia secula obferte tribuni plebei*] *vos reos injuria in omnia secula offert et tribuni* Lovel. 2. *offert et* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Gaertn. *offerre tribuni* Leid. 2. et Lovel. 1. *offerentes et tribuni* Fragm. Hav. Deinde *tribuni plebei* edidit Clericus, quod in nullo cod. reperi. *plebis* habuerunt primae edd. usque ad Cel. Jac. Gronovium. consentientibus Voss. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Jac. Gronovius deinde substituit *plebi*, quod superest in Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. alii omnes ambigue *tribuni pl.* V. ad 2, 42, 6.

Vestraque obnoxia capita pro licentia Q. Fabio objicite] *pro licentia M. pr Fabii obicite* Fragm. Hav. *pro licentia P. Q. Fabici obici* Leid. 1. *pro licentia P. Q. Fabii obicit* Lovel. 2. *pro licentia paterque Fabii obicit* Lovel. 2. *pro licentia paterque Fabii obicit* Voss. 2. et Lovel. 3. *pro licentia paterque Fabii obicite* Gaertn. *pro licentia Fabii objicite* Voss. 1. Leid. 2. Harlej. 1. et Portug. *pro licentia Q. Fubii obici* Lovel. 4. *pro licentia Q. Fabii obicite* Florent. Lovel. 1. Harlej. 2. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. N. neque aliter est in edd. antt. usque ad Gruter. qui *Q. Fabio* subposuit; sed, ut videtur, operarum errore, licet id recentiores servarint. Non enim capita obnoxia Fabio objecturi erant pro licentia, sed posteris sive omnibus seculis pro licentia Fabii. Priscam igitur lectionem revocavi.

§. 1. *Tepentes tribunos*] Quid (malum) *Tepentes? Stupentes* lege. GELEN. Pall. duo *Tepentes.* Legendum omnino videtur *Haerentes.* Cic. Philipp. 2, 29. *Haerebat nebulo; quo se verteret, non habebat.* Juven. sat. 6, [280.]

> *Dic aliquem, sodes, dic, Quinctiliane, colorem;*
> *Haeremus.*

GEBH. *Tepentes* etiam Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. ac 4. Ex simili autem lectione, in duobus Pall. obvia, Gronov. in prima ed. notarum scribendum conjecit *Torpentes*: quod recte in repetitis curis omisit, quum reliqui codd. *Stupentes*, quod Gelenius reposuit, servent. Id autem

batur, liberavit onere consensus populi Romani, ad preces et obtestationem versus, ut sibi poenam
2 magistri equitum dictator remitteret. Tribuni quoque, inclinatam rem in preces subsecuti, orare dictatorem insistunt, ut veniam errori humano, veniam adolescentiae Q. Fabii daret: satis eum poe-
3 narum dedisse. Jam ipse adolescens, jam pater M.

huic loco recte convenit; et alibi etiam librarii *Stupere* ac *Tepere* in Mstis commutarunt. V. Cel. Burmann. ad Nemes. Ecl. 1, 13. Mox *auxilium ab se petebant* Hearnii Oxon. L. 1. De quo errore vide infra ad 38, 40, 1. *auxilium ab se petebantur*, utraque quasi scriptura juncta, Lovel. 2. *auxilium a se petebatur* Gaertn.

Consensus populi Romani ad preces et obtestationem versus] Palat. sec. *obtestationes*. At primus *census populus Romanus ad preces et obsecrationem versus*. tert. *census populus Romanus ad preces et obleetationem versus*. GEBH. Ita 3, [34, 5.] *Eas leges habiturum populum Romanum, quas consensus omnium, non jussisse latas magis, quam tulisse videri posset*. 6, [22, 7.] *Comitiisque jurare parato in verba excusandae valetudini solita consensus populi restiterat*. Vellejus 2, [77.] *Tum expostulante consensu populi, cum Pompejo pax inita*. J. FR. GRON. *senatus populi Romani versus* Harlej. 2. *consensus populus Romanus versus* Leid. 2. et Lovel. 1. *census populi Romani versus* Leid. 1. *census populus Romanus versus* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Gaertn. Similem scripturam quum etiam Gronov. in duobus Pall. invenisset, existimans, neminem sibi persuasurum, haec Livii esse, in pr. ed. scribendum conjecit *consensu populus Romanus versus*, vel etiam *consensus populi Romani versi*. Id recte in iterata editione omisit, ejusque loco tria haec testimonia Livii ac Velleji adscripsit, ut vulgatum tueretur. Deinde *ad preces* deest in Lovel. 3. Tum *et obtrectationem* habet Voss. 2. *et oblicterationem* Lovel. 3. *et obsecrationem* Hearnii Oxon. N. Ita *orare* et *obsecrare* jungit Livius infra 29, 15, 13. *Orare atque obsecrare, ut sibi senatum adire ac deprecari liceret*. Si tamen vera est differentia τῶν *obsecrare* et *obtestari*, quam statuit Manut. ad Cic. 2. ad famil. Ep. 1. vulgatum loco non est movendum, quod etiam firmant reliqui et inter eos optimi codices. Ita infra 27, 50, 5. *Matronae, quia nihil in ipsis opis erat, in preces obtestationesque versae*. Et ita *orare* et *obtestari* junguntur 30, 12, 16. *Morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obtestorque*. Mox *dictator* non exstat in Leid. 2. *mittat* autem, pro *remittat*, habet Fragm. Hav.

§. 2. *Orare dictatorem insistunt*] Hic etiam vocem *dictatorem* ignorat Fragm. Hav. Deinde *insistereque* Portug. a m. 2. *insistant* Gaertn. *insistuntque* Harlej. 2. Illud *que* etiam margini Portug. adscriptum est. Mox *adulescentiae* et §. seq. *adulescens* Florent. *adulescens* etiam Lovel. 4. V. ad 6, 34, 11.

§. 3. *Contentionis obliti*] *contemptionis* Fragm. Hav. solito lapsu

Fabius contentionis obliti, procumbere ad genua,
et iram deprecari dictatoris. Tum dictator, silen- 4
tio facto, *Bene habet*, inquit, *Quirites. vicit disci-
plina militaris, vicit imperii majestas, quae in discri-
mine fuerunt, an ulla post hanc diem essent. Non no-* 5
*xae eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperato-
ris pugnavit; sed, noxae damnatus, donatur populo Ro-*

scribarum. V. ad Livii 25, 38, 20. Mox *deprecati*, pro *deprecari*, Leid. 2.

§. 4. *Tum dictator, silentio facto, Bene habet, inquit*] *Tunc dictator* Portug. Haverk. Fragm. Hav. et multae ex vetustis edd. V. ad 2, 12, 15. *Cum dictator* Gaertn. Vide ad Epit. Liv. 48. circa finem. *Tum dictatori* Leid. 1. et Harlej. 1. Deinde *Unde habet* Voss. 2. et Lovel. 3. *Bene habetis* Lovel. 4. *Bene habe* Leid. 1. et Harlej. 1. *Bene habent* Gaertn. Sed nihil mutandum. Est enim sollemnis formula, de qua dictum ad 6, 35, 8. Mox *vicit disciplina rei militaris* Harlej. 2. cui nullus reliquorum codd. adsentitur.

Quae in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent] *fuerat* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. et Portug. a m. 2. *fuere* Gaertn. Deinde *ac nulla* Voss. 1. et Lovel. 1. *ut nulla* Portug. *quae nulla* Voss. 2. et Lovel. 3. [*an nulla* Veith.] Tandem *esset* Voss. duo, Leid. duo, Harlej. 2. et Fragm. Hav. Sed nihil mutandum. V. ad 1, 31, 7.

§. 5. *Non noxae eximitur Q. Fabius*] *noxa eximitur* Voss. 2. Lov. 4. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. atque in margine N. Ita supra locutus est Livius 6, 24, 8. *Orare singulos universosque, ut se, reum fortunae ejus diei, crimine eximerent*. V. infra ad 33, 23, 2. Sed nec alterum damno. Quinctil. 10. Instit. Orat. 2. p. 900. ed. Burm. *Meretur, qui turbae quamvis bonorum post hos auctorum eximatur*. Val. Flacc. 2, 256.

Exime me sceleri, pater, et miserere piorum.

Suetonius Claud. 11. *Biduum, quo de mutando reipublicae statu haesitatum erat, memoriae eximere*. Curtius 7, 1. *Supplicio magis, quam crimini, fuerat exemtus*. Gell. 4, 20. *Tum notae jam destinatae exemtus est*. Paullus l. 22. §. 4. ff. ad l. Cornel. d. Fals. *Dicamus, eum poenae eximendum esse*. Praeterea Fabii praenomen Q. deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. utroque, et Fragm. Hav.

Noxae damnatus, donatur populo Romano, donatur tribuniciae potestati] *donatus* Haverk. a m. 1. et contra *damnatur populo Romano* Gaertn. Solent in his verbis confundendis errare librarii. V. ad Epit. h. lib. *donatur patri, donatur tribuniciae potestati* Hearnii Oxon. L. 2. Male. Valer. Max. 2, 7, 8. *Testatus est, non poenam illam se Fabio, sed populo Romano et tribuniciae concedere potestati*. Interdum *P. R.* id est *populus Romanus*, et *pr̄*, id est *pater*, commutantur. V. supra ad 7, 20, 3. Mox *auxilium petenti*, pro *ferenti*, idem Hearnii L. 2. [Veith.].

mano; donatur tribuniciae poteſtati, precarium non ju-
6 *ſtum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quam, qua paulo ante exsultabas, victoria. vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuiſſet, quo fuit L. Pa-*
7 *pirius, veniam dediſſet. Mecum, ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus*

§. 6. *Quam, qua paullo ante exsultabas, victoria*] Pall. duo, quod in sec. quoque superscriptum reperi, *insultabas victoria*. ubi *insultare* eſt ferociorem se facere; quod Graeci exprimunt ἐπιγαυροῦσθαι. GEBH. *exinsultabas* Leid. 1. Florent. et Lovel. 1. unde Salvin. scribendum conjecit *insultabas*, quod etiam supereſt in Lovel. 3. et Hearnii Oxon. N. Mihi nondum vulgatum displicet, et haec lectio ex duarum lectionum conjunctione orta videtur. Praeterea *quamquam paullo ante* Leid. 1. Lovel. 1. et Gaertn. Sed *qua* et *quam* saepe confunduntur. V. ad 6, 35, 9. *quam quae* Lovel. 3. *quam quo* Fragm. Hav. Illud *qua* deeſt in Klock. et Lovel. 2. Sed a praecedenti interceptum eſt. *quam in qua* habent edd. Aldina priores, quam praepositionem omnes codd. uno ore repudiant. Paullo ante *Vive* deeſt in Voſſ. 2. *Vive quidem, Q. Fabi* habet Leid. 2.

Vive, id facinus ausus] *vives* Leid. 1. Lovel. 2. 4. et Harlej. 1. Quum autem modo dixerit *Vive, Q. Fabi*, hic etiam dicendum eſſe videri poſſet, *vive, id facinus ause*; pro quo haud male legitur *ausus*. V. Sanctium 2. Minerv. 6. et quae ibi notavit Perizon. Mox *hoc loco*, pro *eodem loco*, Lovel. 4.

Quo fuit L. Papirius] De se ipso loquitur Papirius, quare minus convenire credidit Cl. Jac. Gronov. in scholis privatis ad Livium, ut uteretur tertia persona. Exiſtimat igitur, legendum eſſe *quo fui L. Papirius*. Ita infra 45, 22, 2. *In hoc squalore venimus in curiam Romanam Rhodii*. Sed plura v. ad 32, 21, 16. Omnes tamen scripti vulgato adhaerent.

§. 7. *Mecum, ut voles, reverteris in gratiam*] Cic. Phil. 2. extr. *Mecum, ut voles; cum republica redi in gratiam*. J. FR. GRON. *meam, ut voles* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Voces etiam *in gratiam* desunt in Lovel. 4. *reverteris in gratiam populi Romani* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. Sed, nihil mutandum eſſe, conſtare poteſt ex loco Cic. a Gronovio laudati, ad quem videndus eſt Abram. Mox *populoque Romano* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Tum *cui ita te debes* Klock. Hinc *nihil magis*, pro *nihil majus*, Gaertn. V. ad 26, 41, 16. Deinde *praeſtiterit*, pro *praeſtiteris*, Voſſ. 1. et Leid. 2.

Si hic tibi dies satis documenti dederit] *haec tibi dies* Voſſ. 2. *hic dies tibi* Portug. et Haverk. Praeterea *satis documento dederit* Leid. 2. et Gaertn. Mox τὸ *pati* deeſt in Voſſ. 2. *pace uti legitima imperia* legit Fragm. Hav.

§. 8. *Quum se nihil morari magiſtrum equitum pronunciaſſet*] Genus dicendi, quo utebantur in

praestiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis. Quum 8
se nihil morari magistrum equitum pronunciasset, degressum eum templo laetus senatus, laetior populus, circumfusi, ac gratulantes hinc magistro equitum, hinc dictatori, prosecuti sunt: firmatum- 9
que imperium militare haud minus periculo Q. Fabii,

absolvendo. Sic supra 4, [42, 8.] tribunus plebis, *Sempronium nihil moror.* et Philipp. 13. in Epist. Antonii [c. 17.] *Nihil moror eos salvos esse, et ire, quo lubet.* SIG. De hac formula supra v. ad 4, 42, 8. *magistrum equitum pronunciaret* Harlej. 2. *magister equitum pronunciasset* Lovel. 2. *magister equitum promisisset* Voss. 2. et Lovel. 3.

Digressum eum templo laetus senatus] Vide, quid hic *templum* significet. Paullo ante [c. 33, 9.] dixerat: *Ex curia in concionem itur, quo cum paucis dictator, cum omni agmine principum magister equitum quum ascendisset, deduci eum de rostris Papirius in partem inferiorem jussit. Secutus pater* etc. Quidam curiam Hostiliam intelligunt. GLAR. *Templum* non curiam Hostiliam intelligendum esse puto, ut aït Glareanus quibusdam placere, sed *Rostra*, quae, summoto magistro equitum, dictator adscenderat, et ex eis verba ad populum fecerat. Supra autem Rostra *templum* dici monuimus [hoc lib. c. 14, 12.] SIG. Ex c. 33. *Deduci eum de Rostris Papirius in partem inferiorem jussit*, legendum hic videtur *degressum. Templum* autem vocat Rostra supra c. 14. *Naves Antiatium partim in navalia Romae subductae, partim incensae, rostrisque earum suggestum in foro exstructum adornari placuit, Rostraque id templum appellatum.* GEBH. *digressum* servant omnes, quibus usus sum, codices et edd. usque ad Gronov. qui *degressum* vulgari curavit. cujus sensum eumdem esse Doujatius pronunciat. Sed *degredi* et *digredi* significatione differre, supra vidimus ad 4, 17, 11. Qui rostris adstans inde discedit, a rostris *digreditur*: sed, quum rostra fuerint suggestus sive locus altior in foro, dictator inde descendens proprie rostris *degreditur.* De eodem paullo ante in loco, quem Glareanus laudavit, Livius *escendere* sive *ascendere*, et contra *deducere de rostris in partem inferiorem* usurpavit. Ceterum *extemplo*, pro *eum templo* Lovel. 4. In verbis sequentibus *gratulantes hinc magistrum equitum, hinc dictatorem* Gaertn. Tum *secuti sunt* Lovel. 4. V. infra ad 6, 34, 7. [*circumfusum* Veith.]

§. 9. *Supplicio miserabili adolescentis Manlii*] Vet. lib. *T. Manlii.* Recte. praecessit enim *Q. Fabii.* SIG. Pal. sec. *miserabili adolescentis supplicio T. Manlii.* GEBH. *miserabili supplicio adolescentis Manlii* Lovel. 2. *miserabili adolescentis supplicio T. Manlii* Portug. et Haverk. *T. Manlii* etiam Harlej. 2. et Hearnii Oxon. B. quod Sigonius probavit, quia, quum Fabii praenomen paullo ante additum sit, nunc Manlii vix commode omittitur; cui etiam, sed alio modo, mederi vo-

quam supplicio miserabili adolescentis Manlii, vi-
10 debatur. Forte ita eo anno evenit, ut, quotiescumque dictator ab exercitu recessit, hostes in Samnio moverentur. ceterum in oculis exemplum erat Q. Fabius M. Valerio legato, qui castris praeerat, ne quam vim hostium magis, quam trucem dictatoris
11 iram, timeret. Itaque, frumentatores quum, circumventi ex insidiis, caesi loco iniquo essent, creditum vulgo est, subveniri eis ab legato potuisse,
12 ni tristia edicta exhorruisset. ea quoque ira alienavit a dictatore militum animos, jam ante infen-

luisse videtur librarius Harlej. 1. paullo antea omittendo Fabii praenomen *Q.* quod in reliquis superest, quemadmodum alii omnes hic illud Manlii ignorant. At, saepe, si duo memorentur, alterius praenomen a Livio supprimi, supra vidimus ad 4, 49, 1. Paullo ante *formatumque*, pro *firmatumque*, Voss. 2. V. supra ad 4, 7, 3. Adde viros doctos ad Suet. Claud. 37. Etiam *militare* exsulat a Leid. 2.

§. 10. *Forte ita eo anno evenit*] *Forte eo anno ita evenit* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *Forte eo anno evenit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 2.

Quotiescumque dictator ab exercitu recessit] Voss. alter, et Mureti liber *recessisset*. J. FR. GRON. *recessisset* praeferunt etiam Lovel. 2. 3. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. B. C. In Voss. altero autem a m. 1. est *recessit*, pro quo deinde *recessisset* repositum est.

Exemplum erat Q. Fabius M. Valerio legato] *exemplo erat* edd. ante Aldum. Utrumque loquendi genus non tantum aliis, sed et ipsi Livio, in usu fuit. V. infra ad 24, 8, 20. Verum, quum codd. hoc loco in eam, quam Aldus adoptavit, lectionem conspirent, eam veriorem esse censeo. Ceterum praenomen Fabii *Q.* deficit in Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. quod in reliquis constanter superest, nisi quod ejus loco *que* Leid. 1. et *Quinctius* Gaertn. praeferant scribarum errore saepius in Mstis obvio. De priori infra v. ad 22, 31, 7. de posteriori supra ad 3, 1, 1.

Qui in castris praeerat] Lege *qui castris praeerat*, non *in castris*. GELEN. Ut Gelenius emendat, praeferunt omnes mei. Mox *nequaquam vim hostium*, pro *ne quam vim*, Klock. et Gaertn.

§. 11. *Ni tristia edicta exhorruisset*] *tristia dicta* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. de quo infra v. ad 22, 25, 13. Hic tamen optimorum consensus in vulgatam lectionem persuadet, eam praeferendam esse. *tristicia edicta* Portug. Gaertn. et Haverk. De simili scribarum errore v. ad 4, 51, 5. *tristiciae dicta* Leid. 1. Paullo ante *a legato* Gaertn. et editi ante Aldum.

§. 12. *Ea quoque ira alienavit*

sos, quod inplacabilis Q. Fabio fuisset; et, quod suis precibus negasset, ejus populo Romano veniam dedisset.

XXXVI. Postquam dictator, praeposito in urbe 1
L. Papirio Crasso magistro equitum, Q. Fabio vetito quidquam pro magistratu agere, in castra rediit; neque civibus satis laetus adventus ejus fuit, nec hostibus quidquam adtulit terroris. namque postero 2
die, seu ignari venisse dictatorem, seu, adesset an abesset, parvi facientes, instructa acie ad castra accesserunt. Ceterum tantum momenti in uno viro 3

a dictatore militum animos] Pal. sec. *abalienavit*. GEBH. Livius 45, 6, 1. *Omnium ab se abalienavit animos*. Nostri tamen omnes a vulgato non recedunt. Liv. 2, 80, 3. *Quae res utique alienasset plebem*. Mox *inplacabilis questio fuisset* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *inplacabilis Q. filio fuisset* Lovel. 1. *inplacabilis Fabio fuisset* Harlej. 1.

Ejus populo Romano veniam dedisset] *ejus populi Romani* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. ut ex praecedenti repetatur *populi Romani precibus*. Quae lectionis varietas inde nata est, quod in codd. per compendium scriptum foret *ejus po. R. veniam*, quemadmodum etiam in multis inveni. V. infra ad 39, 47, 10. *ejus populo veniam dedisset* Harlej. 2. Portug. et Klock. *ei populo Romano veniam dedisset* edd. ante Aldum.

§. 1. *Pro magistratu agere, in castra rediit*] *pro magistratu agere in castris, rediit* Voss. 1. et Leid. 2. Ceterum hoc loco iterum Doujatius animi ad verba Livii minus adtenti specimen dedit, monens *hinc*, sive *ex hoc loco*, colligi, magistrum equitum ab dictatore abdicari ob culpam, destitui alio substituto, *urbi etiam praefici* potuisse, et prohiberi, ne in castra proficisceretur. Adparet, eum verba *praeposito in urbe L. Papirio Crasso*, quibus Livius indicat, L. Papirium Crassum a dictatore, quum adhuc in urbe foret, antequam in castra profectus esset, magistrum equitum dictum esse, accepisse de Q. Fabio, et legisse *praeposito urbi*.

§. 2. *Namque postero die, seu, ignari venisse dictatorem*] *neque postero die nam postero die* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra ad 7, 28, 7. Deinde *venisset dictatorem* Leid. 1. Harlej. 1. et Fragm. Hav. Paullo post *adesset seu abesset* Leid. 1. et Lovel. 2. Tum *abstructa acie* Florent. Mox etiam *accessere* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 3. *Ceterum tantum momenti in uno viro L. Papirio fuit*] Pall. tres contra normam grammaticorum *Ceterum tanti momenti*. GEBH. Similiter etiam Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Erroris caussam saepe dedi. V.

L. Papirio fuit, ut, si ducis consilia favor subsecutus militum foret, debellari eo die cum Samnitibus
4 potuisse, pro haud dubio habitum sit: ita instruxit aciem loco ac subsidiis, ita omni arte bellica firmavit. cessatum a milite, ac de industria, ut obtrectaretur laudibus ducis, inpedita victoria est. Plures Samnitium cecidere: plures Romani vulnerati

ad 6, 3, 8. *Ceterum tam momenti*, id est *tamen*, Leid. 1. *Ceterum tã momenti* Lovel. 2. V. ad 3, 46, 1. *Ceterum momenti tantum* Lovel. 4. Tum *in uno viro fuit L. Papirio* Harlej. 2.

Si ducis consilia favor subsecutus militum foret] Prima vocula non adparet in Lovel. 3. Tum *ducis conscilia* praefert Lovel. 1. V. ad 1, 8, 6. Deinde *pavor* Lovel. 2. 3. et Gaertn. V. ad 3, 33, 7. Denique *militum subsecutus* Lovel. 4.

Pro haud dubio habitum sit] Pall. omisso *sit*, legunt *pro haud dubio habitum*. GEBH. Illud *sit* non comparet etiam in Leid. 1. et Lovel. 3. quod intercipi potuit a sequenti *ita*. Praeterea *quod haud dubie habitum* Leid. 2. *quod haud dubio habitum* Voss. 2. Lovel. 1. a m. 2. et Fragm. Hav. *quod pro haud dubio habitum*, juncta utraque lectione, Portug. *haud dubio habitum* Lovel. 4. *haud dubie habitum* Gaertn. *procul dubio habitum* Lovel. 2. Sed vulgatum genuinum est. V. supra ad 7, 6, 8.

§. 4. *Cessatum a milite, ac de industria*] Inicit dictionem Pal. sec. (nam reliqui duo quasi quindecim vocibus manci sunt) *cessatum a milite ira, ac de industria, ut obtrectaretur laudibus ducis, inpedita victoria est*. GEBH. Eamdem vocem interponunt Portug. et Haverk. quorum cum Pal. sec. consensus tanto magis eam vo*θείας* suspectam reddit. Voces, quas in Pall. reliquis deesse Gebhardus queritur, fuisse videntur *aciem loco ac subsidiis, ita omni arte bellica firmavit. cessatum a milite, ac de industria, ut*, (quae tamen numero sunt sedecim) quia illae omnes etiam desunt in Lovel. 3. 4. et Voss. 2. Ceterum *ac industria*, omissa praepositione, Gaertn. Verum, praeterquam quod Livius aut quam rarissime, aut potius numquam, particulam *ac* adhibuerit ante voces, quae a vocali incipiebant, ut videbimus ad 10, 36, 17. reliqui omnes *ac de industria* constanter agnoscunt; et Livius ita etiam locutus est 4, 58, 12. *Plebem de industria vexandam militia, trucidandamque hostibus objici*. In verbis praecedentibus *ita* posteriori loco omittebatur in Harlej. 1. adversantibus reliquis. et recte. Solet enim Livius in similium particularum repetitione elegantiam sermonis sectari. V. ad 5, 35, 4. (* Ita 31, 31, 14.)

Ut obtrectaretur laudibus ducis] *ut detrectaretur* Hearnii Oxon. C. *ut obtractaretur* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quomodo saepius *detractare*, pro *detrectare*, est in membranis antiquis. V. ad 34, 15, 9. Mox *mulctati sunt*, pro *vulnerati sunt*, Leid. 2.

§. 5. *Temperandum ingenium suum esse, et severitatem miscendam*

sunt. Sensit peritus dux, quae res victoriae obsta- 5
ret: temperandum ingenium suum esse, et severi-
tatem miscendam comitati. Itaque, adhibitis lega- 6
tis, ipse circum saucios milites inserens in tentoria
caput, singulos, ut sese haberent, rogitans, curam
eorum nominatim legatis, tribunisque, et praefectis
demandabat: rem per se popularem ita dexter egit, 7

comitati] Pall. duo *commiscendam*. GEBH. Ferri potest, si intelligas tam id misceri, quod adfunditur, quam id, cui adfunditur. Melius tamen erit, opinor, *comitate*. 40, [8, 3.] *Quum pavorem mistum admiratione patri injecisset*. J. FR. GRON. V. Gronov. ad Senecae Epist. 90. Qui severitatem comitati miscet, is jam ante comis est; sed cavet, ne plus sit, quam satis est: quod in Papirii ingenium non convenit; qui nihil minus, quam comis, ac potius severus sine comitate erat, unde severitatem comitate miscendam sentiebat. Cicero de Universo c. 12. *Voluptate et molestia mixtum amorem*. Nec tam rarum est hoc genus loquendi, ut videtur viro docto in Indice Sallustii. DUK. *temperandum ingenium esse suum* Fragm. Hav. Sed τὸ *esse* omisit Harlej. 2. sequentem voculam *et* Florent, quod Salvinio non displicebat. Deinde *veritatem*, pro *severitatem*, Portug. a m. 1. Tum *comiscendam* Voss. 2. *commiscendam* Lovel. 3. *comitati* vero servant omnes codices. Non contentus tamen Doujatius conjectura Gronovii, insuper legendum censebat *severitati miscendam comitatem*. At, si quid mutandum, longe minus a vulgato recedit id, quod Gronovio, quam quod Doujatio, in mentem venit.

§. 6. *Singulos, ut sese haberent, rogitans*] Flor. *inserens in tentoria caput, singulosque, ut sese haberent, rogitans*. Sed et Rottend. *ipse circumiens saucios*. Tacitus 1. Ann. 71. *Utque cladis memoriam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere, vulnera intuens*. J. FR. GRON. Illud *circumiens* etiam inlustrari posset hoc Sueton. in Tiberio 11. *Diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit*. Sed factum dictatoris illo imperatoris Alexandri Severi apud Lamprid. ejus vit. 47. *Aegrotantes ipse visitavit per tentoria milites, etiam ultimos*. In meis tamen omnibus constanter *circum saucios*. Sed *singulosque* unus praefert Harlej. 1. Praeterea *ut se haberent* Lovel. 3. *ut sese haberet* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 2. Harlej. 1. et Fragm. Hav. Mox *tribunis legatisque*, alio ordine, Voss. 1. et Leid. 2.

§. 7. *Rem per se popularem ita dexter egit*] *ita* deficit in Lovel. 4. *ita sedulo egit* praefert Klock. *ita dextere egit* Portug. et Fragm. Hav. Verum ultima litera τοῦ *dextere* repetita est ex initio vocis sequentis, ut alibi saepe factum est. V. ad 40, 7, 8. Vel lectio haec nata est ex interpretis expositione; qui adjectivum *dexter* nunc pro adverbio poni docuit. Id autem Livio familiare esse, infra dicam ad 22, 12, 7.

Animi multo plus militum imperatori reconciliarentur] Lego

ut, medendis corporibus, animi multo prius militum imperatori reconciliarentur; nec quidquam ad salubritatem efficacius fuerit, quam quod grato
8 animo ea cura accepta est. Refecto exercitu, cum hoste congressus haud dubia spe sua militumque, ita fudit fugavitque Samnites, ut ille ultimus eis
9 dies conferendi signa cum dictatore fuerit. Incessit deinde, qua duxit praedae spes, victor exercitus; perlustravitque hostium agros, nulla arma, nullam
10 vim, nec apertam, nec insidiis, expertus. Adde-

multo prius, non *multo plus*. GELEN. Pall. duo *animi multo prius forte debellati militum imperatori reconciliarentur*. GEBH. Illud *plus* demum mihi obvium fuit in ed. Mediol. anni 1480. priores, quas vidi, ut et omnes scripti *multo prius* cum Gelenio praeferunt. V. supra ad 2, 56, 6. Deinde *animi multo prius forte debellati militum* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed *foret debellari*, pro *forte debellati*, praeferunt Leid. 1. et Lovel. 4. *animi multo prius foret rebellati milites* Lovel. 2. Deinde *militum imperatoris* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. *militum* deest in Gaertn. qui tamen etiam *imperatoris* praefert. Hinc *conciliarentur* Leid. 2. Lovel. 1. 3. Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B.

Quam quod grato animo ea cura accepta est] Vox *ea* non adparet in Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *recepta est* Lovel. 2. Paullo ante *nequicquam*, pro *nec quidquam*, Leid. 1. V. supra ad 9, 18, 5. *ne quam* Florent.

§. 8. *Refecto exercitu, cum hoste congressus haud dubia spe sua militumque*] *spe militum suaque* habet Pal. sec. GEBH. Similiter Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Sed insuper *refecto exercito* Lovel. 2. V. supra ad 6, 36, 4. Praeterea *cum hoste congressus est* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Ita fudit fugavitque Samnites, ut ille ultimus eis dies] *ira fudit fugavitque* Fragm. Hav. *ira fuit fugavitque* Gaertn. a m. 1. *ira fugit fugavitque* a m. 2. *ira* et *ita* saepissime a librariis confunduntur. V. ad 24, 16, 1. *fudit* autem et *fuit* commutantur supra hoc lib. c. 13, 5. ac *fudit* et *fugit* 28, 17, 6. Deinde *ut ille dies ultimus eis dies* Harlej. 2. *ejus*, pro *eis*, Gaertn. a m. 1.

§. 9. *Incessit deinde, qua duxit praedae spes, victor exercitus*] *Insepsit deinde* Lovel. 4. in contextu. *Tò deinde* deest in Lovel. 3. et Voss. 2. Tum *qua duxit pede spes* Haverk. Deinde *victor exercitum* Lovel. 3. Mox *perlustravit*, pro *perlustravitque*, Harlej. 2.

Nulla arma, nullam vim, nec apertam, nec insidiis, expertus] *nulla arma nullamque vim* habet Pal. sec. GEBH. Flor. *nec ex insidiis*. J. FR. GRON. *nulla arma nullamque vim* etiam Harlej. 2. Male. Supra 3, 10, 14. *Nullum terrorem externum, nullum periculum esse*. 45, 37, 6. *Cui crimen nullum, nullum probrum dicere pote-*

bat alacritatem, quod dictator praedam omnem edixerat militibus: nec ira magis publica, quam privatum compendium, in hostem acuebat. His cladi- 11
bus subacti Samnites pacem a dictatore petiere: cum quo pacti, ut singula vestimenta militibus, et annuum stipendium darent; quum ire ad senatum 12
jussi essent, secuturos se dictatorem responderunt, unius ejus fidei virtutique caussam suam commendantes. ita deductus ex Samnitibus exercitus.

XXXVII. Dictator triumphans urbem est ingres- 1

rat. (* ubi vide.) 10, 22, 6. *Ut uno animo, una mente viverent.* Alia similia supra v. ad 6, 39, 9. *ex*, quod Gronov. ex Florent. profert, in nullo alio mihi obviam fuit. Non tamen displicet. Ex aliis autem excidisse potuit ob vocis praecedentis sonum haud multum diversum.

§. 10. *Addebat alacritatem, quod dictator praedam omnem*] *Adderat* Florent. An voluit librarius *Addiderat*? Sed reliqui vulgatum tuentur. Deinde *omnem praedam* Leid. 2. Lov. 1. Portug. et Haverk.

Nec ira magis publica, quam privatum compendium in hostem acuebat] *nec iram magis publicam* Leid. 1. *nec ira magis quam publicam* Florent. *nec ira magis quam publica* Harlej. 1. *nec magis r. publ.* sive *res publica*, Klock. Vox *publica* deficit in Lovel. 2. Deinde *privatum commodum* Voss. 2. et Lovel. 3. quod ex interpretis glossa natum videtur. Caesar 7. belli Gall. 43. *Capti compendio ex direptis bonis.* 3. belli Civ. 32. *Praeter imperatas pecunias, suo etiam privato compendio serviebant.*

§. 11. *Pacem ab dictatore petiere*] *a dictatore* Florent. Voss. 2. Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. 4. Klock. Gaertn. Fragm. Hav. omnesque editi ante Gronov. Deinde *petiverunt* Lovel. 4. *petierunt* Fragm. Hav. Sed tota vox illa exsulat a Leid. 1.

Cum quo pacti, ut singula vestimenta militibus et annuum stipendium darent] Vox *quo* non adparet in Florent. *cum quo pacti sunt, singula vestimenta* habet Lovel. 3. Deinde *et annum stipendium* Leid. 1. *in annum stipendium* Haverk. Supra hoc lib. c. 2, 4. *Extemplo inde exercitus Romanus deductus, annuo stipendio et trium mensium frumento accepto. stipendium in eum annum* dixit 9, 41, 7. *Stipendium exercitui Romano ab hoste in eum annum pensum.*

§. 12. *Secuturos se dictatorem*] Praenomen *se* omittitur in Fragm. Hav. ut mox *suum* in Portug. et Haverk. [*essent, se ituros dictatori* Veith.] *virtutisque*, pro *virtutique*, legit Gaertn.

Ita deductus ex Samnitibus exercitus] Referunt Pall. pr. et sec. *e Samnitibus*. GEBH. Idem mihi etiam obvium fuit in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *itaque deductus* legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. De quo errore infra v. ad 21, 53, 7. *ita reductus* Gaertn. Passim *deducere* et *reducere* commutari, supra dictum est ad 6, 26, 8.

§. 1. *Triumphans urbem est in-*

sus: et, quum se dictatura abdicare vellet, jussu Patrum, priusquam abdicaret, consules creavit C. Sulpicium Longum iterum, Q. Aemilium Cerretanum.

gressus; et, quum se dictatura] Vox *urbem* omittitur in Harlej. 1. a quo etiam ut et ab Fragm. Hav. exsulat τὸ *et*. Mox *priusquam abdicaret se*, addito pronomine, praeferunt Portug. et Haverk. *priusquam se abdicaret* Harlej. 2. Sed quum mox praecesserit, melius hoc in aliis non exstat.

C. Sulpicium Longum iterum] Praenomen abest a Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 3. *Cn. Sulpicium* vocant Hearnii Oxonienses. Similis diversitas etiam supra est hoc lib. c. 15, 1. ubi tamen, ut et hoc loco, recte *Caji* praenomen servant plerique libri. Non modo enim *Cnaei* praenomen in gente Sulpicia inauditum est, sed in tertio etiam consulatu in Fast. Capit. anno CDXXXIX. vocatur *C. SVLPICIVS. SER. F. Q. N. LONGVS.* quem eumdem, sed non addita tertii consulatus nota, memorat etiam Livius 9, 24, 1. ubi recte tantum non omnes codices in praenomen *Cajus* conspirant.

Q. Aemilium Caeretanum] In plerisque libris *Aurelius* legitur anno ab urbe condita CDXXXV. [infra 9, 15, 11.] Sed ego *Aelius* ubique de hoc Caeretano legendum puto. *Aulus*, quia praenomen est, prorsus non quadrat. *Aulius* fortassis magis quadraret, quod quidam substituerunt. GLAR. *Cerretanum* ex Cap. consulibus et vet. lib. SIG. Vetustissimae edd. *Cerretanum*, quod ex Capitolinis fastis confirmat Sigonius. Pal. pr. *te etanum*. sec. *Centanum*. tert. *Tectanum* habent. GEBH. Immo *Aulium*, ut recte Sigonius et Pighius, qui et interpositionem istam, *Aulium quidam annales habent*, putat esse ab studioso, qui tamen scripserit *Aemilium quidam*, tanquam notius nomen. Certe 9, 22, 4. MSS. ubi *Aulius*, non *Aemilius*. J. FR. GRON. Omnes libri mei *Q. Aemilium*, nisi quod *Q. Aemilitum* sit in Leid. 1. *et Q. Aemilium* in Portug. et Haverk. De copula hac addita quid sentiendum sit, supra v. ad 2, 17, 1. Praeterea recte viros doctos *Q. Aulium* restituisse existimo; audaciam tamen Clerici, qui ita etiam in contextu edidit, probare nequeo, quoniam omnes adversentur huic lectioni codices scripti. Insuper *Tectanum* Voss. 2. et Lovel. 3. a manu 2. quum antea *Teenatanum* scriptum fuisset. *Centanum* Portug. et Haverk. *Ceranum* Harlej. 2. *Teretanum* Lovel. 4. *Terentanum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Terrentanum* Gaertn. et Fragm. Hav. *Terretanum* Lovel. 1. *Cerretanum* Leid. 1. Harlej. 1. et Klock. cum edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod recte Sigonius in contextum recepit.

§. 2. *Quia de conditionibus agebatur*] Id est, res haerebat, non conveniebat. ut 10, [10, 8.] *De societate haud abnuunt barbari; de mercede agitur, qua pacta acceptaque* etc. Posses alioqui legere *ambigebatur*. Terent. Heaut. [3, 2, 92.]

— — — Simus et Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus.

Justinus 1, [10.] *Cum de regno ambigerent*. Festus in *Silvii*. *Cum inter eos de regno ambigeretur*. J. FR. GRON. Vulgatum in omni-

num. Samnites, infecta pace, quia de conditioni- 2
bus agebatur, inducias annuas ab urbe retulerunt. nec earum ipsarum sancta fides fuit: adeo, postquam Papirium abisse magistratu nunciatum est, ad-

bus codd. superest. Id tamen displicet; nec propius video, quam, quod Gronovio in mentem venit, *ambigebatur*. quo verbo Livius saepius hoc sensu usus est. Infra 35, 32, 14. *Verbis potius de iis, quae ambigerentur, disceptarent.* 42, 39, 6. *Aliud deinde ambigebatur, cum quam multis transiret.* Eadem autem constructione, qua hoc loco, 3, 71, 7. *Agrum, de quo ambigitur, finium Coriolanorum fuisse.* 40, 15, 4. *Quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere umquam de eo forsitan debeam.* et 42, 29, 5. *Ambigendo de Coelesyria caussam belli se habiturum existimabat.* Etiam sine praepositione 21, 31, 6. *Regni certamine ambigebant fratres.*

Nec earum ipsarum sancta fides fuit] *eorum ipsorum* Harlej. 2. quasi ad *Samnites* referendum sit, quum ad *inducias* referatur. Infra 9, 40, 18. *Ad Perusiam, quae et ipsa induciarum fidem ruperat, dimicat.* 30, 24, 11. *Quum quidam pacis petitae, alii induciarum fidem opponerent.* et c. 25, 2. *Ab iis, qui petiissent pacem, et spem pacis et fidem induciarum violatam esse.* 42, 43, 4. *Fide induciarum interposita, legati Romani in Boeotiam comparati sunt.* Ita *fides foederum* 3, 18, 3. *Periculum ipsum, discrimenque ac sociales Deos, fidemque foederum id poscere.* Mox *facta fides* Harlej. 1. Portug. et Gaertn. *fácta* olim scriptum fuerat, quod in *facta* mutare facillimum fuit. Certe *fácta* est in Harlej. 2. Similiter aliis locis librarios errasse, infra videbimus ad 10, 9, 3. *sancta fides* est inviolata, religiose servata. Ennius apud Cic. 1. de Offic. 8.

Nulla sancta societas nec fides regni est.

Et ipse Cic. mox. *Ut difficillimum sit sanctam servare societatem.*

Abisse magistratu nunciatum est] *abiisse* Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. supra ad 2, 4, 2. Tum *notum est* Lovel. 2.

Adrecti ad bellandum animi sunt] Recidit ultimum vocabulum Pal. sec. qui item cum Camp. ed. praefert *erecti*. Alteri duo codd. MSS. pr. ac tert. *porrecti*. Placet *arrecti*, retentum editione Andreae. GEBH. *porrecti ad bellandum animi sunt* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *porrecti ad bellum non sunt* Lovel. 2. *erecti ad bellandum animi sunt* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. [Veith.] idque praefert Cl. Corte ad Sall. Jug. 23, 1. ubi saepissime haec vocabula confundi docuit, de quo etiam v. quae notavi ad Silii 2, 268. An forte hic *adrecti* datum est propter adjunctam praepositionem *ad?* quod Corte ibid. de loco Sallustii suspicabatur. *adrecti* tamen servant optimi Florent. Harlej. 1. et Klock. contra *erecti* non tantum est in Neap. Latinii, verum insuper *ad rebellandum:* quod verum videri posset, quoniam modo pacem petierant, induciasque composuerant. Sed v. infra ad 40, 38, 5. Singularis exstat lectio in Klock. qui praefert *arrecti adsuetis ad bellandum animis:* quomodo *adsuefacere ad aliquid dixit* Livius supra ad 3, 52, 11. et *adsuetus in aliquid* 24, 5, 9.

3 recti ad bellandum animi sunt. C. Sulpicio, Q. Aemilio (Aulium quidam annales habent) consulibus, ad defectionem Samnitium Apulum novum bellum accessit. Utroque exercitus missi. Sulpicio
4 Samnites, Apuli Aemilio sorte evenerunt. Sunt, qui non ipsis Apulis bellum inlatum, sed socios e-

§. 3. *C. Sulpicio*, *Q. Aemilio* (*Aulum quidam annales habent*) *consulibus*] *Aulium* lege. Nec enim de praenomine *Quintus* ambigitur, sed de nomine gentili, *Aemiliusne*, an *Aulius*, dictus fuerit. GELEN. Quaestio est, an alter consul *Q. Aemilius*, an *Q. Aulius Cerretanus* fuerit? *Aulium* vocandum esse, et Livius et Capitolini scriptores consentiunt. Est enim is, qui post magister equitum in proelio occisus est. Livius l. 9, [22.] et Capitolinae tabulae. SIG. Locus hic Livii non parum mihi suspectus est. *Q. Aulium* enim fuisse potius collegam Sulpicii, fit verisimile, quod eo tempore consulum alter plerumque plebejus esse soleret; deinde cognomen *Cerretanus*, de quo nihil dubitat Livius, Aemiliae genti insolitum et peregrinum sit. *Q. Aulium* igitur et hoc loco scripsisse Livium puto, et quando secundum ipsius consulatum postea 9, [15, 11.] recenset. Nomen *Aulius* ut rarum et ignotum, ita quasi incorrectum a sciolis in *Aulus* vel *Aemilius*, non secus ac in Diodoro [l. 18. p. 641.] Mariano et Cassiodoro perperam in *Aelius*, et Livii 9, [15, 11.] in *Aurelius* mutatum constat. Immo verba haec, in margine apud consulum nomina a studioso aliquo annotata, (*Aulium quidam annales habent*) similium culpa in historiae contextum irrepsisse videntur: ut malim Livii verba sic legere: *C. Sulpicio*, *Q. Aulio consulibus ad defectionem Samnitium* etc. quam, sicut nunc habentur, *C. Sulpicio*, *Q. Aemilio* (*Aulium quidam annales habent consulem*) *ad defectionem Samnitium* etc. Diversitatem enim annalium Livius paullo ante potuisset commodius annotare, si quae fuisset, ubi magis accurate nominat item consules: sed et istic male pro *Aulio* suppositus *Aemilius* est. *Aulii* autem ab *Aulo* praenomine dicti sunt, ut *Marcii* a *Marco*, *Quinctii* a *Quincto*, *Sextii* a *Sexto*, *Publilii* a *Publio*. Frequens enim hoc apud Romanos fuit. Quod ob eam caussam adjicio, quia Jo. Cuspinianus, vir alioquin doctissimus, Diodori et Cassiodori exemplaria corrupta sequutus, *Aelius* potius apellandum censet, et *Aulium* vocem nihili putat. PIGH. in Annal. ad ann. CDXXX. p. 345. Quemadmodum ante Gelenium edebatur, ejusque adnotationi praescriptum est, legunt Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harlej. duo, Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Reliqui autem tantum parum differunt ab eorum lectione. Nam *Cum Sulpicio Q. Aemilio Aulum quidam annales habent cons.* est in Voss. 1. *Cum Sulpicio pro Aemilio Aulum quidam annales habent cons.* in Leid. 2. et Lovel. 1. Quamvis vero Pighium rem acu tetigisse, et loco male adfecto salutarem medicinam adtulisse censeam, probare tamen nequeo consilium Clerici, qui, ejecta veteri lectione, contextum Livii

jus gentis populos ab Samnitium vi atque injuriis
defensos scribant. Ceterum fortuna Samnitium, 5
vix a se ipsis eo tempore propulsantium bellum,
propius ut sit vero, facit, non Apulis ab Samniti-
bus arma inlata, sed cum utraque simul gente bel-
lum Romanis fuisse. nec tamen res ulla memorabi- 6

ad Pighii conjecturam, invitis omnibus Mstis, emendavit. Priscam itaque scripturam, donec integrior codex aliunde eruatur, cujus vestigia tutius sequi possimus, revocavi.

Sulpicio Samnites, Apulia Aemilio sorte evenerunt] Lege *Apuli Aemilio*, non *Apulia*. GELEN. Malim *Aulio*, ut dixi. Accedit, quod pro *Aemilio* Diodorus [l. 18. p. 641.] Αἴλιον, Cassiodorus *Aelium* vocant, mendose. SIGON. *forte evenerunt* Lovel. 4. V. ad 38, 40, 13. *sorte venerunt* Leid. 1. Sed prioris vocis litera finalis posterioris initialem intercepit. V. ad 29, 20, 4. *Apuli Aemilio sorte evenit* Fragm. Hav. An voluit librarius *Apulia Aemilio sorte evenit?* ut ultima vocis *Apulia* litera intercepta sit a prima vocis sequentis. Certe *Apulia Aemilio sorte evenerunt* fuit in edd. ante Gelenium. Ita locutio *Samnites, Apulia* formata foret ad similitudinem eorum, de quibus supra dixi ad 7, 26, 9. Sed reliqui codd. vulgatum servant; quare etiam nihil muto, sive potius Gelenio consentio.

§. 4. *Socios ejus gentis populos*] id est, socios populi Romani Apuliae populos: in amicitiam enim paulo ante venerant una cum Lucanis. SIG.

§. 5. *Ceterum fortuna Samnitium vix a se ipsis eo tempore propulsantium bellum*] Sed quomodo *vix a se ipsis propulsantium bellum*, qui statim sequente anno tanto exercitu Romanos aggressi sint? aut quomodo Apuli tam cito defecissent, qui superius [c. 25, 3.] una cum Lucanis in amicitiam Romanorum venerant? imo posteriore libro statim post initium [c. 2, 5.] *boni ac fideles socii* appellantur. Haec ut Livio divisa sint temporibus, judicet lector. GLAR. *ab se ipsis* Lovel. 4. Tum *eodem tempore* Voss. 1. Lovel. 1. et Harlej. 2. V. ad 10, 10, 6. Deinde *propulsatum bellum* Lovel. 4. *populantium bellum* Parm. ed. Ceterum verba *vi atque injuria defensos scribant. Ceterum fortuna Samnitium* desunt in Leid. 1. et Lovel. 3. culpa librarii ob vocem *Samnitium* repetitam. V. ad 9, 11, 11.

Non Apulis ab Samnitibus arma inlata] *a Samnitibus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *inlata arma* Leid. 2. et Lovel. 4. *arma non lata* Lovel. 3. Paullo ante *proprius*, pro *propius*, Voss. 1. Lovel. 1. Harlej. et Fragm. Hav. V. ad 4, 17, 5.

§. 6. *Ager Apulus Samniumque evastatum*] Pal. sec. *Samnitumque evastatus.* ad quam lectionem alludunt quoque reliqui duo Pall. Male autem Camp. edidit *Samniumque vastatum.* nam ita elegans verbum subtrahit Livio. 10, 15. *Omnia spatio quinque mensium evastarunt.* 28, 6. *Segetibus tamen, quae jam prope maturitatem erant,*

lis acta: ager Apulus Samniumque evastatum: ho-
stes nec hic, nec illic inventi. Romae nocturnus
terror ita ex somno trepidam repente civitatem ex-
civit, ut Capitolium atque arx, moeniaque et por-
7 tae, plena armatorum fuerint. et quum concursa-

maxime in sinu Aeniano evastatis. Sic legendum e Pall. duobus et prisca ed. eodem lib. 44. *Requiescat aliquando vexata tam diu Italia; uratur evasteturque invicem Africa.* quam lectionem ex unico libro Rhenanus pervertit. Utitur eo verbo bis Livius 32, 33. 35, 4. Ubi tamen Pall. *vastata* simplex saltem agnoscunt. GEBH. Voss. [prior,] Helm. Pall. *Samnitiumque evastatus.* Commodius, ut videtur. Adde tamen, quae dicimus 10, 20, 1. J. FR. GRON. *Samnitumque evastatus* Haverk. *Samnitumque evastatur* Harlej. 2. *Samnitiumque evastata* Gaertner. *Samnitiumque evastatus* Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. *Samniumque evastatus* Voss. 2. et Lovel. 3. *Samnitiumque vastatus* Lovel. 2. *Samniumque vastatum* Florent. Verbum compositum, quo Livius uti amat, prae simplici recte Gebhardo magis placet. V. infra ad 32, 33, 14. In codicibus autem, qui simplex praeferunt, litera initialis intercidit ob finalem vocis praecedentis. V. supra ad 2, 44, 6. Utrum vero praeferatur *Samniumque evastatum,* an *Samnitiumque evastatus,* non multum interesse existimo, et utrumque etiam satis Livianum videtur. Quum tamen observem, prius superesse in pluribus ac melioribus libris (id enim praeferunt Leid. 1. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. Lovel. 4. eodemque ducunt vestigia Florent.) id omnino praeferendum existimo: quemadmodum etiam fecit Gronov. quo nos respicere jubet, ad Livii 10, 20, 1.

Hostes nec hic, nec illic inventi] *hostes nec ubi inventi* Pal. sec. At primus et tert. *hostes non hic nec illic inventi.* GEBH. *hostes nec illinc inventi sunt* Gaertn. *hoste nec hic nec illic invento* Harlej. 2. *hostes necubi inventi* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. atque in margine N. pro nullo in loco; qua voce alibi saepe Livius usus est. Non tamen horum codd. auctoritas satis gravis videtur, ut iis fidem habeam. *hostis non hic nec illic inventi* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed plures numero et bonitate meliores libri vulgatum tuentur.

Nocturnus terror ita ex somno trepidam] *nocturnus pavor* Leid. 2. Mox *moeniaque et portae plenae armatorum*, pro *plena*, Lovel. 2. et Gaertn. ut adjectivum proximo conveniat; de quo supra v. ad 5, 16, 12. Sed et vulgatum, quod super est in reliquis, Livio usitatum est. Ita infra 9, 38, 1. *Multa alia castella vicique aut deleta hostiliter, aut integra in potestatem venere.* Etiam Sallust. in Jug. 17. *Quae loca et nationes ob calorem aut asperitatem, item solitudines minus frequentata sunt.* ubi v. Cortium.

§. 7. *Quum concursatum clamatumque ad arma omnibus locis esset*] Vet. lib. *conclamatumque ad arma.* SIG. Flor. Rott. Voss. prior *concursatum clamatumque.* J. FR. GRON. Vocula prima *cum* deficit in Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Gaertn. intercepta a prima syllaba sequentis, quemadmodum contra prima syllaba sequentis excidit

tum conclamatumque ad arma omnibus locis esset, prima luce nec auctor, nec caussa terroris comparuit. Eodem anno de Tusculanis Flavia rogatione 8 populi fuit judicium. M. Flavius tribunus plebis tulit ad populum, ut in Tusculanos animadverteretur;

ob voculae *cum* similitudinem in Leid. 1. qui eam servarat. V. supra ad 3, 69, 5. Deinde *clamatumque* Leid. duo, Lov. 2. 3. 4. Harlej. duo, Port. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Quum tamen Livius in his *conclamare* plerumque adhibere soleat, compendium scripturae *čclamatumque* effecisse, ut prima syllaba excideret, verisimilius videtur. V. supra ad 3, 50, 11.

Nec auctor, nec caussa terroris comparuit] *apparuit* Lovel. 4. et Haverk. *comparuerit* Voss. 2. a m. 1. An voluit librarius *comparuerunt*? Reliquis tamen codicibus dissentientibus, nihil mutandum duco. Potius enim est, ut existimemus, librarium scriptum credidisse *compuru'it;* nam saepissime nota hac perperam vel addita, vel omissa in Mstis peccatur. V. ad 40, 14, 11. Ceterum verba praecedentia *omnibus locis esset, prima luce nec auctor* deficiunt in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 8. *Flavia rogatione populi fuit judicium*] *Fabia rogatione* Harlej. 1. qui mox *M. Fabius* praefert; quod posterius habent etiam Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. 1. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. quod ferri nequit, quum gens Fabia fuerit patricia, adeoque M. Fabius tribunus plebis esse non potuerit. Quum passim literae *b* et *v* commutatae sint, primo *Flabia*, inde *Fabia* scriptum est. Alibi etiam in his nominibus permiscendis peccarunt librarii. Exempla supra habuimus hoc lib. c. 22, 2. Praeterea *fuit populi judicium* Portug. et Haverk. Vocem *populi* ignorant multae ex edd. vett. neque ante Aldum in aliis reperi, quam in Parm. et Mediol. anni 1505.

Ut in Tusculanos animadverteretur] De Tusculanis nihil ante l. 7. ubi de Privernatibus et Veliternis ita ait [c. 15, 11.] *Accessit ad eam cladem vastatio Romani agri, quam Privernates, Veliterni deinde, incursione repentina fecerunt.* SIG. Legendum jubent Pall. tres *tulit ad populum, in Tusculanos animadverteretur,* excussa conjunctione *ut.* GEBH. *Tò ut* deest etiam in Voss. 2. et Lovel. 3. quam voculam reliqui omnes servant, ideoque non ejiciendam censeo. Tum *in Tusculanis* Harlej. 2. quod dictum videri posset ad exemplum eorum, de quibus infra agendi locus erit ad 28, 43, 8. Sed vulgatum hic verius esse, aliorum id servantium consensus probat. Deinde *animadverteret*, nempe populus, Haverk. Sed, ita saepe scribas lapsos esse, infra videbimus ad 10, 10, 1.

Quorum ope ac consilio Veliterni] Pal. sec. *quod eorum ope atque consilio.* GEBH. Eleganter et magis ex formula memb. Thuan. Voss. [pr.] Helm. Chifl. *quorum eorum ope ac consilio.* Ducunt eodem duo alii, *quod eorum.* Putaverunt supervacuum esse: non est. Nam *quorum eorum* est, quorum ex iis Tusculanis. Etsi enim publico consilio id factum suspicio erat, quaestionem tamen in

quorum eorum ope ac consilio Veliterni Priverna-

auctores ejus consilii adjutoresque male alacres potius decernere justae severitatis erat, quam in universos et singulos; quum vix umquam etiam in maxime populari republica res ejusmodi cunctorum pari consensu et studio fiat. 23, 25, 7. *De exercitu Marcelli, qui eorum ex fuga Cannensi essent.* Sic nos ex Mstis. 26, [34, 6.] *Extra quam qui eorum aut ipsi aut parentes eorum apud hostes essent.* 38, [11, 5.] *Aliorum qui non comparebunt, quando quisque eorum inventus fuerit,* Ibidemque. *Quae urbes, qui agri, qui homines Aetolorum juris aliquando fuerunt, qui eorum L. Quinctio, Cn. Domitio consulibus, postve eos consules subacti.* Ipsum est apud Plautum Trinumm. 4, 3. *Quorum eorum unus surripuit currenti cursori solum.* J. FR. GRON. Memorat etiam Valerius Max. 9, 10, 1. *M. Flavius tribunus plebis ad populum de Tusculanis retulit,* (*tulit* Perizonius; nec male, certe usitatius, etsi alterum etiam in Floro est 3, 21, 9.) *quod eorum consilio Veliternos Privernatesque rebellatos diceret.* Ex his verbis non magis, quam ex recepta in Livio scriptura, intelligi potest, rogationem tantum de auctoribus hujus rei latam. Quae Gronovius disputat, ratione non carent, sed est, quod contra dici possit. Primum enim, non necesse erat, in eos rogatione tribunicia judicium populi constitui; quia hujus generis quaestiones fere senatusconsulto magistratibus mandabantur, ut l. 28, 30. et l. 40, 53. Deinde non verosimile est, populum Tusculanum paucorum fortasse, quorum ope ac consilio hoc factum fuerat, supplicio eximendorum gratia rem tam extraordinariam facere voluisse, ut cum conjugibus ac liberis Romam veniret, et, veste mutata, specie reorum tribubus supplicaret. Praeterea, nulla magnopere causa fuisset ceteris tribubus antiquandi legem, si ea de solis auctoribus lata fuisset: in hos enim exemplum statui, publice intererat, et justae severitatis erat; sed lex ab illis antiquata est, quod in omnes sine discrimine saevire crudele et inhumanum videbatur; quemadmodum quum plures, sed alii aliis gravius, deliquerunt, fere tantum in capita et auctores facinoris animadverti solet. Denique, de omnibus Tusculanis latam fuisse rogationem, indicio sunt quum verba Livii, *plus misericordia* etc. *valuit*, quae de paucis vix dici possunt, tum pertinax illa Tusculanorum in tam atrocis poenae auctores ira. Ob has omnes causas non possum probare scripturam librorum, qui habent *quorum eorum ope*, et Gronovii interpretationem horum verborum. Nec tamen temere invectum esse *eorum* arbitror, ac suspicor, hic olim fuisse *quod eorum*, ut in Valer. Max. ex eoque ortam varietatem scripturae *quorum ope*, et *quorum eorum ope*. *Quod* fuit solenne in hac rogatione, ut quum dies ad populum dicebatur, apud Liv. 4, 40, 4. 6, 1, 6. 37, 57, 12. 43, 16, 11. Ceterum non possum hic praeterire, quae de Tusculanis et L. Fulvio scribit Plinius 7. Hist. N. 43. *Est et L. Fulvius inter insignia exempla. Nam Tusculanorum rebellantium consul eodem honore, quum transibat, exornatus est confestim a populo Romano: qui solus eodem anno, quo fuerat hostis, Romae triumphavit ex iis, quorum consul fuerat.* Hunc locum nemo, quod sciam, explicare conatus est, praeter Merulam ad Ennii Annal. l. 15. p. 552. qui eum ad hanc historiam de Tusculanis et L. Fulvium, insequentis anni consulem

tesque populo Romano bellum fecissent. Populus 9

pertinere putat. Sed non omnia in illius disputatione aeque liquida sunt, et gerit rem conjecturis quibusdam, in quibus ne species quidem veri est. Est locus plane singularis, in quo explicando, qui volet, ingenii ac doctrinae suae vires experiatur. Mihi, si ad hoc tempus referendus est, nihil aliud dici posse videtur, quam Plinium alios annales secutum fuisse. Nam, vel L. Fulvium, vel ullum alium de Tusculanis solis triumphasse, nusquam alibi, ni fallor, proditum est; ac neque tum, neque post L. Fulvii consulatum, qui primus ex ea gente consul fuit, Tusculanos rebellasse, et a Romanis victos esse, aliunde constat. DUK.

quorum eorum apud me superest in optimis ac fidissimis codd. Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Harlej. 2. Id autem, ut Gronovius monuit, ponitur pro quorum ex iis Tusculanis. *qui eorum* hoc sensu frequens est. Supra 5, 41, 2. *Qui eorum curules gesserant magistratus.* 21, 26, 7. *Ceteros adcolas fluminis Hannibal, et eorum ipsorum qui sedes tenuerant, simul perlicit donis.* 34, 35, 7. *Conjuges restitueret, quae earum viros sequi voluissent.* 40, 41, 3. *Qui eorum circa Macram fluvium incolebant.* Mox eodem cap. *Quos eorum potuit adsequi, deduxit castigatos Pisas.* 42, 17, 5. *Quibus eorum ipse scripsisset, ut venenum dandum curaret.* 43, 14, 8. *Ut, qui eorum in Italia essent, intra dies triginta in provinciam redirent.* Cic. 8. ad fam. Ep. 8. *Qui eorum stipendia emerita habeant.* et mox, *Quos eorum ex senatusconsulto cum imperio in provincias pro praetore mitti oporteret.* Ita in Fragmento legis apud Gruter. in inscript. p. 106. *QVEIVE. FILIVS. EORVM. QVOIVS ERIT.* et mox *QVOIVS. EORVM. EX. H. L. ANTE. K. SEPT. PETITIO. ERIT.* Et ita emendat Cl. Jac. Gronov. apud Cic. 5. Tuscul. 27. *Quum est cujus earum vir mortuus.* Qui eodem sensu accipienda existimavit verba Livii, quae supra 5, 34, 5. in optimis Mstis ita leguntur. *Quod ejus ex populis abundabat.* Et hoc modo etiam defendi posset lectio, quae in quibusdam scriptis et editis exstat infra 29, 15, 7. *Si qua earum numerum equitum explere non posset.* pro quo nunc vulgatur, *si qua eum numerum.* Verum a Gronovio dissentiunt Perizonii pater et filius ad oram exemplaris Liviani: quorum ille, praefatus omnia sequentia docere, de toto populo Tusculano judicium factum esse, praeferebat lectionem codicum, qui obferunt, *quod eorum ope*, quemadmodum apud me est in Portug. Gaertn. et Haverk. et apud Hearnium in Oxon. L. 2. ac N. [Veith.] At Jac. Perizonius, etiam Tusculanorum liberos et conjuges poenae subjici monens, scribendum conjicit, *quoniam eorum ope*, quod mihi in uno tantum Lovel. 2. obvium fuit. Ceterum quando aut qua occasione Veliterni Privernatesque Tusculanorum ope ac consilio populo Romano bellum fecerint, incertum est. Referendum autem ad defectionem Veliternorum et Privernatium, quam describit Livius l. 7, 15. ut ad marginem Livii Klockius conjecit, non videtur. Si enim eo tempore Veliterni et Privernates auctoritate Tusculanorum defecerint, hujus criminis jam poenas dederunt, siquidem Livius supra narrat hoc libro c. 14, 4. *crimen rebellionis Tusculanorum a publica fraude in paucos auctores versum esse.* Post ea tempora quidem Privernates iterum desciverunt, teste Livio hoc lib. c. 19. et seqq. ve-

Tusculanus cum conjugibus ac liberis Romam venit. ea multitudo, veſte mutata, et specie reorum,
10 tribus circuit, genibus se omnium advolvens. plus
itaque misericordia ad poenae veniam inpetrandam, quam cauſſa ad crimen purgandum valuit.
11 Tribus omnes, praeter Polliam, antiquarunt legem.

rum non modo, id ope et consilio Tusculanorum fretos admiſiſſe, neque hoc loco addidit, sed etiam Veliternos tum Privernatium socios fuiſſe non conſtat. Praeterea *opere et consilio* habet Hearnii Oxon. C. V. ad 32, 21, 30. *ope atque consilio* Haverk.

Veliterni Privernatesque populo Romano bellum fecissent] *bellum populo Romano fecissent* Portug. et Haverk. Sed quatuor haec vocabula deerant in Florent. quorum loco a manu recentiore additum eſt *defecissent:* quomodo quis, aliquid omiſſum a librario animadvertens, non consultis integrioribus codd. ex ingenio, quod deerat, suppleſſe videtur.

§. 9. *Veſte mutata et specie reorum tribus circuit, genibus se omnium advolvens*] Vox *mutata* exsulat a Voſſ. 2. Deinde *spem reorum* praeferunt Lovel. 1. a m. 1. et Gaertn. Tum *circuivit* Haverk. Hinc *se genibus omnium* alio ordine Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Paullo ante *et multitudo*, pro *ea multitudo*, Lovel. 2. et 4. V. ad 42, 5, 7.

§. 10. *Plus itaque misericordia ad poenae veniam inpetrandam*] *plus itaque misericordiae* Harlej. 2. Deinde vox *inpetrandam* deficit in edd. Aldo antiquioribus, praeterquam in sola Parm. Mox *caussa* non adparet in Leid. 2. cujus loco *eam* praefert Gaertn. V. infra ad 48, 58, 11.

§. 11. *Tribus omnes, praeter Polliam, antiquarunt legem*] *Tribunos praeter Polliam* Gaertn. Vox *Polliam* deficit in Voſſ. 2. et Haverk. Tum *antiquavit legem* habet Portug. *antiquarum legem* Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *antiquarum legum* Lovel. 2. *antiquare legem* Voſſ. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Mox *verberatos* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *sub Romana lege belli* exhibet Harlej. 2. pro *sub corona*. Male. Bello captos coronatos venditos fuiſſe, docent Gellius 7, 4. Briſſon. de Formul. l. 6. p. 494. et viri docti ad Valer. Max. 9, 10, 1.

§. 12. *Memoriamque ejus irae etc. mansisse ad patrum aetatem*] Vocula *que* non exſtat in Voſſ. 2. Lovel. 3. et Harlej. 1. Tum *ejus rei irae*, duplici quasi lectione juncta, Harlej. 2. Deinde *in patrum aetatem* Lovel. 4. Insuper *in poenae tam atrocis auctorem*, pro *auctores*, Florent.

Nec quemquam ex Pollia tribu candidatum ferme datum, Papiriam ferre solitum] Cum hic locus in aliis exemplaribus aliter atque aliter legeretur, ac jam desperata ejus eſſet apud me caſtigatio, Herm. Buschius praeceptor meus ex Valer. Max. ita reſtitui poſſe admonuit: *nec quemquam ex Pollia tribu candidatum ferme datum magiſtratum suffragiis Popiliae tribus ferre solitum*. In hac enim tribu Tusculanos acceptos in civitatem plurimum potuiſſe,

Polliae sententia fuit, puberes verberatos necari,
conjuges liberosque sub corona lege belli venire:
memoriamque ejus irae Tusculanis in poenae tam 12
atrocis auctores mansisse ad patrum aetatem con-
stat, nec quemquam ferme ex Pollia tribu candi-
datum Papiriam ferre solitum.

Valerius indicat. Locus est l. 9, 10. de ultione. JAC. SOBIUS ad marginem editionis suae. Vetus lectio sincerior, *nec quenquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre solitum.* GELEN. Moguntinus codex pro *Papiriam* habebat *suffragia*, quod melius intelligitur. At ego locum corruptum valde vereor. GLAR. Locus non est, ut censet Glareanus, mancus ac debilis. Quod ipsum sensus ostendit, qui est hic. Cum Pollia tribus una Tusculanos condemnasset, memoriam irae Tusculani in Polliam tribum usque ad patrum memoriam conservarunt: neque enim quisquam ex tribu Pollia candidatus Papiriam ferre solitus erat, in quam praesertim conjecti Tusculani cives fuerant, et in qua suffragia ferebant. Auctor Valerius 9, [10, 1.] quamquam ibi *Popillia* est pro *Papiria.* † „Explicare debebat, quid sit „*Papiriam ferre*; sic enim satis„fecisset lectori. Ego credo *Pa„piriam ferre*, suffragium a Pa„piria tribu ferre.“ † SIGON. Lego, *nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum, magistratum in Papiria ferre solitum.* KLOCK. Henr. Glareanus in suis ad Livium Annot. scribit, Moguntinum codicem non *Papiriam*, sed *suffragia* habere, et, interpretationem omittens, aït tantummodo, se vereri locum corruptum esse. Quam rem dum ipse perpenderem, in eam veniebam sententiam, ut Livium de Papiria lege verba facere existimarem: fuere siquidem plures Papiriae leges, puta *de consecratione*, *de refectione tribunorum plebis*, *de re nummaria*, *de triumviris capitalibus*, et postremo Papiria tabellaria *de suffragiis*, qua cautum, ut in jubendis legibus, aut antiquandis, populus tabella suffragium ferret; quae lex gratissima populo Romano fuit, ut tradit Cic. 3. de legib. [16.] de eadem idem dixit in Planciana [7.] quod frontem aperiret hominum, mentes tegeret, daretque eam libertatem, ut, quae vellent, facerent; et in 2. Agraria, vindicem tacitae libertatis; et in Corneliana, principium justissimae libertatis appellavit. Putabam itaque, sensum verborum Livii esse, neminem canditatum et Pollia Papiriam legem ferre solitum, hoc est, quando populus per tabellas occulta suffragia, ut lege Papiria cautum fuerat, daret, ad petitos honores promotum odio aliarum tribuum, quod sicuti ipsae omnes rogationem Flaviam de animadvertendo in Tusculanos antiquassent, sola Pollia censuisset, Tusculanorum puberes verberatos necari, conjuges liberosque sub corona lege belli venire. At quum Liviana dicta exactius perlegissem, dictionem illam *Papiriam* non ad legem, sed ad tribum referendam, manifeste deprehendi, sensumque genuinum esse, Papiriam tribum neminem fere postea ex Pollia tribu candidatum ad honores petitos promoveri passam, eo quod memor esset immanissimae senten-

1 XXXVIII. Insequenti anno, Q. Fabio, L. Fulvio consulibus, A. Cornelius Arvina dictator et M. Fabius Ambustus magister equitum, metu gravioris in Samnio belli (conducta enim pretio a finitimis juventus dicebatur) intentiore delectu habito, egre-

tiae a sola Pollia in Tusculanos suos latae. Tusculanos autem in tribu Papiria suffragia tulisse, probat Car. Sigonius ex hoc loco solo 2. de antiq. jur. Ital. 9. quod veritati consentaneum existimandum; si quidem eos cives Romanos factos, et legiones ab Tusculo deductas constat ex ipsomet Livio 6, [26, 8.] illiusque mos est, quum absolute profert, gentem aliquam civitate Romana donatam, et suffragium quoque obtinuisse tandem intelligere; sicuti e contra, si suffragandi jus una cum civitate non concessum, id exprimere, uti 8, [17, 12.] aït, Acerranis civitatem sine suffragio datam. Et rursus [c. 14, 10.] Formianos et Fundanos cives Romanos sine suffragio factos. et 9, [43, 24.] Anagninis civitatem sine suffragii latione datam, quod pariter confirmari potest ex Valer. Max. dictis 9, 10. M. DONATUS. Nemo obscurum Livii locum melius illustravit, quam Marc. Donatus. Pall. codd. vitiis obliti sunt, quorum pr. et tert. *nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum ferme datum, Papiriam ferre solitum.* Et ita fere sec. Andreaeque editio, nisi quod prius *ferme* omittant. Ceterum Campanus: *nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum: Papiriam mandatum ferre solitum.* GEBH. V. Brisson. 2. Form. p. 136. DUK. Quemadmodum Gebhardus in Pall. duobus invenit, mihi quoque obvium fuit in Leid. duobus, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 2. et Fragm. Hav. neque multum differunt Gaertn. et Haverk. nisi quod eorum prior *quemque* pro *quemquam* legat, posterior *ferme* omittat, et *solitam* pro *solitum* praeferat. *nec quemquam ferme ex spolia tribu candidatum ferme datum parium ferres solium* habet Klock. *nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam datum ferre solitum* Florent. Et ita erat in Hearnii Oxon. N. nisi quod una voce transposita praeferat *datum Papiriam*, et *Popiliam* pro *Papiriam* in margine legatur, quomodo fere in Valer. Max. suo tempore edi Sigonius monuit. *nec quemquam ferme solitum* erat in ejusdem Hearnii cod. B. reliquis omissis, quae etiam omittebantur in Portug. in quo tamen margini adscripta sunt. Ceterum utrum jam hoc tempore Tusculani jus suffragii habuerint, quemadmodum Marc. Donatus censuit, incertum est. Primo enim non ubique procedit, eos, quos Livius simpliciter jus civitatis accepisse refert, etiam jus suffragii nactos fuisse. Certe de Arpinatibus Trebulanisque aït Livius 10, 1, 2. *Eodem anno Arpinatibus Trebulanisque civitas data.* At de Arpinatibus postea refert 3?, 36, 7. *De Formianis Fundanisque municipibus et Arpinatibus C. Valerius Tappus tribunus plebis promulgavit, uti iis suffragii latio (nam antea sine suffragio habuerant civitatem) esset.* Idem etiam de Tusculanis existimandum esse, eos nempe civitatem quidem habuisse, sed sine suffragio, indicare videtur Festus in v. *Municipium*; ubi inter eos, qui *participes fuerunt omnium rerum ad munus fun-*

gium exercitum adverſus Samnites duxerunt. Caſtra 2
in hoſtico incurioſe ita poſita, tamquam procul
abeſſet hoſtis: quum ſubito advenere Samnitium le-
giones tanta ferocia, ut vallum uſque ad ſtatio-
nem Romanam inferrent. Nox jam adpetebat: id 3

gendum una cum Romanis civibus, praeterquam de ſuffragio ferendo aut magiſtratu capiendo, expreſſe etiam Tuſculani numerantur. V. etiam Cl. Perizon. ad Valer. Max. 9, 10, 1. Non diu poſtea tamen Tuſculani jus ſuffragii et magiſtratuum Romae capiendorum accepiſſe debuerunt, ſi quidem Ti. Coruncanius tantum quadraginta tribus annis poſt hunc annum Romae conſulatum geſſerit. Eum vero ex municipio Tuſculo oriundum fuiſſe, docet Cic. pro Planc. 8. Adde, quae notat Jac. Perizon. in Animadv. Hiſt. c. 5. p. 198.

§. 1. *Q. Fabio*] *Rullianum* intelligit, ex triumpho Capit. hoc anno acto. SIG. Praenomen omittitur in Florent. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harlej. utroque, et Gaertn. Verum *M. Fabio* praefert Hearnii Oxon. L. 1. *M.* vel *C. Fabio*. N. in margine. Sed, nihil mutandum eſſe, faſti Triumph. a Sigonio laudati probant.

L. Fulvio] Fulvii cognomen *Curvus* ex Capitolino ejus triumpho. SIG. Pal. pr. *Fulino*; sec. *Flavio*; tert. *Fulirio*. GEBH. *Falvia* errore librarii ſcriptum eſt in Fragm. Hav. in ſimilem cod. incidentes alii inde finxerunt *Flavio:* quod etiamnum praeter Pal. 2. praeferunt Harlej. 2. Portug. Klock. et Haverk. Verum hic etiam iidem faſti vulgatum tuentur. Ceterum inter duorum conſulum nomina voculam *et* interponit Haverk. V. ad 2, 17, 1.

Et M. Fabius Ambuſtus magiſter equitum] Magiſter equitum erat *Ambuſtus*, *Rullianus* conſul. *Ambuſtum Rulliani* patruelem fuiſſe reor, *M. Ambuſti Pontificis Maximi* filium. SIG. Verum ex illo Fabiorum ſtemmate, quod ipſe Sigonius ſupra dedit ad 4, 58, 6. non Rullianum conſulem et Ambuſtum magiſtrum equitum, ſed eorum patres patrueles fuiſſe ſequitur. Pighius in annal. ad ann. CDXXXI. p. 346. utrumque *Marci filium Numerii nepotem* vocavit, ſive eos fratres crediderit, ſive avo eorum Numerio duos filios fuiſſe putarit, quorum quiſque *Marci* praenomen habuerit, ex altero autem conſulem, ex altero magiſtrum equitum natum, et ita patrueles fuiſſe. Verum de eo nihil certi ſtatui poteſt. Vocula *et* deeſt in Fragm. Hav. Paullo ante vero *Sin A. Cornelius* Voſſ. 2. *St A. Cornelius* Leid. 1. et Harlej. 1. *Si A. Cornelius* Gaertn. Sed quid addita vocula librarii indicaſſe voluerint, non video.

Conducta enim pretio a finitimis juventus dicebatur] *et conducta* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Tum vox *juventus* deficit in Gaertn. pro quo *juventibus* habet Leid. 1. Mox *dilectu* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7.

§. 2. *In hoſtico incurioſe ita poſita, tamquam procul abeſſet hoſtis*] Praepoſitionem *in* non agnoſcunt Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *abeſſet hoſtis procul* Lovel. 4. *procul abeſſent hoſtes* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Malc. V. ad 5, 50, 2.

Vallum uſque ad ſtationem Romanam inferrent] *bellum* Voſſ. 2.

prohibuit munimenta adoriri. nec dissimulabant, or-
4 ta luce postero die facturos. Dictator, ubi propiorem spe dimicationem vidit, ne militum virtuti damno locus esset, ignibus crebris relictis, qui conspectum hostium frustrarentur, silentio legiones educit: nec tamen fallere propter propinquitatem castro-

Lovel. 1. 3. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. [Veith.] Alibi etiam haec vocabula librarii commutarunt. Ita apud Lucan. 4, 659.

— — *en, veteris cernis vestigia valli.*

ubi Mstum Thuan. satis antiquum *veteris belli* a m. 1. praefert. (*v. ad 22, 60, 23.) Praeterea vocula *usque* deficit in Harlej. 2. [Veith.] Paullo ante *tum subito advenere*, pro *cum*, Haverk. V. ad Epit. Liv. 48. circa fin. *cum advenerunt* Gaertn.

§. 3. *Nox jam adpetebat*] Male Pall. duo *apparebat*. 10, 20. *Et jam lux appetebat*. c. 21. *Et jam appetebat tempus*. c. 42. *Appetens nox periculosa et suspecta omnia etiam victoribus faciebat*. 25, 2. *Comitiorum consularium jam appetebat tempus*. 27, 30. *Jam enim Nemeorum appetebat tempus, quae celebrari volebat praesentia sua*. 28, 10. *Cum comitiorum tempus appeteret*. V. 29, 10. initium. GEBH. *apparebat* etiam Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. Sed recte Gebhardus vulgatum probavit. V. de hoc verbo infra ad 10, 20, 9. Solent autem haec verba confundere librarii. V. ad 37, 32, 14. *Jam nox* alio ordine est in Harlej. 2. *Noxium adpetebat* in Flor. Mox *monimenta* vel *monumenta*, pro *munimenta*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. 2. et Portug. Saepius scribas haec vocabula in membranis antiquis confudisse, supra vidimus ad 4, 10, 6.

Nec dissimulabant, orta luce, postero die facturos] Deleo voces *postero die*. KLOCK. Eaedem tamen constanter supersunt in omnibus scriptis. Soli tantum Voss. 2. et Lovel. 3. legunt *postera die*; quod nec ipsum probo. V. supra ad 1, 12, 1. Praeterea *facturum* Florent.

§. 4. *Ubi propiorem spe dimicationem vidit*] *propriorem spe* Florent. Voss. 1. ac Lovel. 1. V. supra ad 4, 17, 5. *propior spe* Lovel. 3. *p'orem spe*, id est *priorem*, Gaertn. V. ad 5, 15, 4. Idem etiam cod. *nisi*, pro *ubi*, praefert. Mox *militi virtutum*, pro *militum virtuti*, Harlej. 1.

Qui conspectum hostium frustrarentur] *frustarentur* Leid. 1. et multae vett. edd. Commutantur etiam haec verba apud Flor. 2, 2, 32. ubi v. quae viri docti notarunt.

Nec tamen fallere propter propinquitatem castrorum potuit] *nec tamen fallere propinquitatem* Leid. 1. omissa praepositione. Nihil mutandum. *fallere* hic est latere. V. ad 41, 2, 2.

§. 5. *Ita institit agmini, ut, donec lucesceret, proelio abstineret*] Vocula *ita* non adparet in Portug. Deinde *inficit agmini* Leid. 2. *instituti agmini* Flor. *instituit agmini* Voss. 2. et Lovel. 3. sollem-

rum potuit. Eques extemplo insecutus ita institit 5
agmini, ut, donec lucesceret, proelio abstineret.
ne pedestres quidem copiae ante lucem castris egres-
sae. Eques, luce demum ausus incursare in ho- 6
stem, carpendo novissimos, premendoque iniquis
ad transitum locis, agmen detinuit. interim pedes

ni scribarum errore. V. infra ad 28, 46, 11. Tum *donec luceret* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed *lucescere*, sive, ut ibi unus meorum legebat, *luciscere*, etiam supra in hac re utitur Livius 4, 28, 1. *Et jam lucescebat, omniaque sub oculis erant.* Praeterea *proelio abstinerent* Hearnii Oxon. L. 2. quo etiam ducit lectio Klock. *proelio abstineretur.* Haec enim lectionis varietas inde orta esse potuit, quod librarius pro *abstineret*, id est, *abstinerent*, scriptum crediderit *abstinerei*, id est, *abstineretur.* V. infra ad 38, 40, 1. Locutio autem *eques abstinerent* Livio familiaris est, qui *miles, pedes, eques, hostis* similiaque plura pro conlectivis habet. V. ad 35, 26, 9. Ita codices praeferunt 35, 11, 7. *Discinctus et inermis eques, praeterquam quod jacula secum portant.* et 37, 41, 11. *Eques insequendo tumultum ac pavorem equis camelisque et ipsis simul consternatis augebant.* ubi vulgo *portat* et *augebat* nunc editur. Neque obstare debet, quod mox alia forma praecesserit *institit.* Nam, et id Livio familiare esse, antea probavimus ad 4, 16, 8.

Nec pedestres quidem copiae] Vet. lib. *ne pedestres quidem.* Samnitium autem copias intelligit. SIG. Praeter Lovel. 2. et Haverk. omnes fere, quibus utor, codd. Sigonio consentiunt. V. ad 1, 10, 3.

§. 6. *Eques luce demum ausus incursare in hostem*] *Eques ausus luce demum incursare* transpositis vocibus Florent. Deinde *incursare hostem* omissa praepositione Frag. Hav. quomodo alibi Livium locutum esse, supra vidimus ad 6, 36, 1. Hic tamen potior est auctoritas aliorum omnium, qui eamdem constanter servant. Nam ita etiam Livius loqui solet. 3, 70, 4. *In aversam incursando aciem ancipiti terrore dissipasset hostes.* 5, 36, 7. *Ducem Gallorum, ferociter in ipsa signa Etruscorum incursantem, occidit.* 6, 21, 9. *Quorum in fines incursatum erat.* 25, 35, 8. *Nunc ab tergo, nunc in latera incursantes.* 34, 19, 2. *Incursantes in stationes eorum.* 39, 2, 5. *In agrum Pisanum Bononiensemque ita incursaverant.* (* 22, 28, 14. 26, 25, 7.)

Premendoque iniquis ad transitum locis agmen detinuit] *premendo iniquis*, sine copula *que*, Harlej. Portug. et Haverk. Deinde *retinuit* idem Haverk. Solent verba illa commutari. V. supra ad Epit. Liv. 3. Sed vulgatum hic verius; quod morari, longissime tenere notat. Liv. 27, 12, 2. *Obtestatus per literas Marcellum, ut quam acerrimo bello detineret Hannibalem.* 36, 39, 7. *Qui jam tertium ibi annum dubio detineretur bello.* V. Broekhus. ad Tibulli 1. Eleg. 1, 40. et ad Propert. 3. Eleg. 1, 41. Adde Cel. Burm. ad Quinctil. Declam. 362. ubi etiam *detinere*, pro *retinere*, viri docti reponendum docuerunt.

equitem adsecutus; et totis jam copiis Samnis urguebat.
7 Tum dictator, postquam sine magno incommodo progredi non poterat, eum ipsum, in quo constiterat, locum castris dimetari jussit. id vero, circumfuso undique equitatu, ut vallum pete-

§. 7. *Eum ipsum, in quo constiterat, locum castris communiri jussit*] Vetus lectio est *locum castris dimetari*. GELEN. Vet. lib. *communiri jussit*. SIG. Gelenius, nescio an e libris, (quod crediderim) an ab ingenio, legere jubet *locum castris dimetari*. Ad quod alludunt Pall. duo meliores *locum castris dimicari*. GEBH. *communiri* quidem Sigonius ex suo: sed potiores apud me, quibus vir nec ingenio nec doctrina vulgari Gelenius usus, exhibentes *dimetari*: quum praesertim invenissemus ipsi *dimicari*. 44, [36, 6.] *Imperat, metarentur frontem castrorum*. Ibidemque [c. 37, 1.] *Postquam metata castra impedimentaque collocata animadvertit*. Caesar 2. Gall. [19.] *Opere dimenso castra munire coeperunt*. Cicero 2. de Nat. Deor. [43.] *Atque ita dimetata signa sunt, ut in tantis descriptionibus divina solertia appareat*. J. FR. GRON. *communiri* ex meis tantum servant suspectae fidei codd. Harlej. 2. Portug. et Haverk. ut et Hearnii Oxon. L. 1. et B. *dimicari* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Oxon. C. *dimittari* Lovel. 1. a m. 1. *metari* Klock. *dimetare* Florent. *dimetari* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. a m. 2. et Harlej. 1. *communiri* ex margine ac glossa natum videtur; cujus loco *dimetari* verum est. Infra 44, 7, 2. *Secundis castris pervenit ad Dium; metarique sub ipso templo jussit. metari castra* passim apud scriptores obcurrit.

Id vero, circumfuso undique equitatu, ut vallum peteretur, opusque inciperet, fieri non poterat] Sensus est: Dictator, ubi ultra progredi se non sine summo incommodo posse vidit, locum castris communiri jussit: quum autem hostium equitatus circumfusus esset, ne id quidem fieri poterat, ut vallum poneretur, et opus inciperet. In quibusdam enim libris est, pro *peteretur*, *poneretur*. SIG. Sigonius *poneretur*. Id quod nobis occurrit nusquam. Sed scribendum, *ut vallus peteretur*: vel *ut vallum peterent, opusque inciperet*. Ut lignatum irent, vallos caederent ac pararent, quemadmodum alibi loquitur. J. FR. GRON. Conjectura Gronovii non aliam rationem habere potest, quam quod putabat non Latine dici *hoc vallum* pro *hic vallus*: de quo ipse etiam dubitabam ad Flori 2, 18, 10. Nunc, nisi hic variant libri, sententiam muto. *inciperet*, pro inchoaretur, defendi potest. Terent. Eun. 4, 4, 58. *Jam tum inceperat turba inter eos*. Cic. 5. in Verr. 8. *Quum rosam videret, tum incipere ver arbitrabatur*. Liv. 9, 32, 5. *Exspectantes, ut ab adversariis clamor et pugna inciperet*. DUK. *poneretur* neque mihi in ullo vel scripto, vel edito obviam fuit. Et certe vulgatum probum est. Liv. 3, 27, 4. *Vicino militi, dum is arma pararet, vallumque peteret, cibaria coquere jussit. Sic juventus discurrit ad vallum petendum*. Quid autem *vallus* et *vallum* differant, v. Gronov. 3. Obs. 18. *Vallus* autem memoratur etiam apud Liv. 33, 5, 9. *Romanus leves et bifurcos plerosque, et trium aut, cum plurimum, quatuor ramorum*

retur, opusque inciperet, fieri non poterat. Itaque, 8
ubi neque eundi, neque manendi copiam esse videt, instruit aciem, inpedimentis ex agmine remotis. instruunt contra et hostes, et animis et viribus pares. auxerat id maxime animos, quod, igna- 9

vallos caedit. et apud auct. Epit. Liv. 57. *Militem triginta dierum frumentum ad septenos vallos ferre cogebat.* Constanter tamen hoc loco scripti et editi *vallum peteretur,* quomodo etiam locutus est Florus 2, 18. *Ferre plenius vallum, qui arma nescirent.* (* Contra *vallus* Auctor B. Alex. c. 2.) Si quid tamen mutandum, posterior Gronovii emendatio magis placeret. Ita enim omnis mutatio tantum constabit in notis compendiariae scripturae vel confusis *peteret̄* pro *peterēt,* vel omissis *inciperet* pro *inciperēt.* Ceterum *opus quod inciperet* Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Sed illae quoque notae, quibus *que* et *quod* per compendium scribuntur, saepe in Mstis permutantur. V. ad 2, 41, 8. Deinde *non fieri poterat* Lovel. 2. At a Voss. 2. tria haec vocabula exsulant.

§. 8. *Itaque quum neque eundi, neque manendi copiam esse videt*] Vetus lectio sincerior *Itaque ubi.* GELEN. Ita etiam omnes mei: neque scripturae differentiam ex Oxoniensibus Hearne notavit, nisi ex solo N. qui praefert *Itaque ut neque.* Sed saepe *ut* et *ubi* commutari solent. Vide infra ad 24, 15, 1. Deinde *esse vidit* Haverk. et Lovel. 2. *videt esse* Lovel. 4. Mox *instituit aciem* Florent. et Lovel. 4. Sed *instruere* in hac re sollemne verbum est. V. ad 3, 60, 3. et ad c. 8, 8. idque hic verum esse *instruunt contra et hostes,* quod sequitur, satis probat. Solent autem verba *instituere* et *instruere* a librariis confundi. V. ad 4, 4, 4. Adde supra 5, 43, 2. 7, 31, 2. Mox voces *aciem, inpedimentis ex agmine remotis, instruunt* deficiunt in Lovel. 3. Sed exciderunt culpa librarii ob repetitum *instruere,* V. ad 9, 11, 11. *ex acie,* pro *ex agmine,* habent editi ante Aldum. Sed scripti Aldo *ex agmine* restituenti consentiunt, nisi quod *examine* sit in Fragm. Hav. a m. 1.

Instruuntur contra et hostes, et animis et viribus pares] Vetus lectio sincerior *instruunt contra.* GELEN. Ita et omnes mei. V. infra ad 39, 22, 8. Praeterea τὸ *et* primo loco deest in Leid. 1. secundo autem in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Portug. et Haverk. V. supra ad 2, 44, 3.

§. 9. *Auxerat id maxime animos*] Pal. sec. *auxerant.* Forte legendum *auxerant id maxime animi.* GEBH. Non unam ob caussam Gebhardi conjectura displicet. Primo enim quum non tantum Gebhardi reliqui, sed et omnes aliorum, ut et quos ego adhibui, codices vulgatum tueantur, uni huic Msto, cujus pessimam fidem passim ipse traduxit, artius inhaerere audax et temerarium existimo. Deinde non aliis locis Livius τὸ *augere* παθητικῶς adhibuit, quamvis forte scriptores dentur, qui eo modo usi fuerint. V. supra ad 3, 6, 2. neque in aliis verbis id facere Livius veritus sit. V. ad 1, 17, 6. Denique *augere animum* vel *animos* saepius apud nostrum obvium est. Exempla v. apud Gronov. ad 7, 7, 4. Adde, quae infra notantur ad 21, 53, 2.

ri loco iniquo, non hosti, cessum, velut fugientes
10 ac territos terribiles ipsi secuti fuerant. Id aliquamdiu aequavit pugnam, jam pridem desueto Samnite clamorem Romani exercitus pati. At, hercule, illo die ab hora diei tertia ad octavam ita anceps dicitur

Ignari loco iniquo, non hosti, cessum] Sigonius malit *gnari*, aut *non ignari*, hoc sensu: auxerat Samnitium animos, quod non ignari se loco iniquo, non cessisse Romano hosti, nunc Romanos velut territos ipsi terribiles erant persecuti. Perperam, me judice. Nihil mutandum; nec *hostis* intelligitur Romanus, sed Samnis. Id, ait, superbos et plenos fiduciae Samnites fecerat, quod Romanis nuper nocte vasa colligentibus profectisque ab tergo institerant, quasi fugientibus et territis ipsi terrentes. At Romani loco iniquo decesserant hoc regressu, non cesserant hosti Samniti, qui verae causae ignarus, tanquam ignavia aut rerum desperatione id factum fuisset, interpretabatur. 7, [13, 4.] *Sicubi loco cessum, si terga data hosti*. J. FR. GRON. Ita quidem, ut Gronovius aït, Sigonius conjecit in prima editione Scholiorum. Sed postea in repetitis curis scholion illud plane omisit, eoque conjecturam intempestivam ipse damnasse videtur. Mox *secuti fuerunt*, pro *fuerant*, Portug.

§. 10. *Et, hercule, illo die*] Vetus lectio sincerior *At, hercule*. GELEN. Vet. lib. *Et, hercule*. SIG. *Et, hercule* Voss. duo. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. duo, Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. a. B. et C. Saepius hae particulae in Mstis commutantur. V. infra ad 36, 35, 7. Gelenii tamen lectio, quam servant Florent. (certe ex eo in excerptis nihil notatum video) et edd. ante Aldum, verior videtur, ut ita particula *At* referatur ad proxime praecedens *jam pridem desueto Samnite clamorem Romani exercitus pati*. Vox *die* deficit in Lovel. 3. Paullo ante vero *jam quidem desueto* legit Klock. V. ad 44, 36, 9. Deinde *clamorem Romanum exercitus* Portug. a m. 1. qui error natus fuisse videtur ex epitome scribendi *Ro. exercitus*. Aliud exemplum infra est 9, 9, 5. Plura v. ad 10, 10, 2.

Ab hora diei tertia ad octavam ita anceps dicitur certamen stetisse] Numquid ad hunc locum exigenda sunt illa 10, 34. *Ab hora quarta diei ad octavam ferme horam pugnatum*. et 44, 37. *Nocte proxima ab hora secunda usque ad quartam horam noctis?* An et haec dicta credemus, ut 6, 1. *Ab condita urbe Roma ad captam eandem urbem?* JAC. GRON. Neque illa loca ad hunc exigenda sunt, neque hic ad illa: quum neque hic neque ibi quidquam sit, quod vel sensum verborum implicet, vel Latine loquentium consuetudini adversetur. DUK. *usque ad octavam* Lovel. 4. Sed particulam *usque*, quam reliqui scripti et editi omnes nesciunt, ex glossa interpretis adscitam puto. Nam *ad*, pro usque ad, eodem modo est in primo et ultimo Livii loco, a Gronovio hic laudato. Et ita 3, 22, 8. *Quum ad id spectator pugnae adstitisset*. c. 28, 7. *Pugnatum cum*

tur certamen stetisse, ut neque clamor, ut primo
semel concursu est sublatus, iteratus sit; neque si-
gna promota loco, retrove recepta; neque recur-
sum ab ulla sit parte. In suo quisque gradu ob- 11
nixi, urgentes scutis, sine respiratione ac respe-
ctu pugnabant. fremitus aequalis, tenorque idem

consule ad lucem est. 42, 21, 1. *Consules ad id tempus in provincias non exierant.* V. ad Epit. Liv. 102. Tum *dicitur anceps certamen* Lov. 2. Insuper *fuisse* Voss. 2. Lovel. 3. et Hearnii Oxon. L. 1. Sed et hoc interpretis commentum est. (* 29, 2, 15.) Curtius 7, 4. *Quum pugnam segnem utrimque aequis viribus stare vidisset.*

Ut neque clamor, ut primo semel concursu est sublatus, iteratus sit] *nisi primo semel concursu est sublatus* Harlej. 2. *ut primo semel concursum est, sublatus* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. et edd. ante Vascosanum, qui primus *concursu est sublatus* edidit, consentientibus reliquis scriptis, nisi quod *τὸ est* desit in Portug. et Haverk.

Retrove recepta, neque recursum ab ulla sit parte] *rectove recepta* Lovel. 3. *iteratove recepta* Fragm. Hav. *iteratove accepta* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Tum *ab illa sit parte* Leid. 2. V. infra ad 25, 11, 3.

§. 11. *In suo quisque gradu, obnixi, urgentes scutis, sine respiratione ac respectu pugnabant*] *in suo quisquis gradu* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Gaertn. *obnixius urgentes* Lovel. 1. Leid. 2. et Portug. a m. 2. *obnoxius, urgentes* Portug. a m. 1. Haverk. Voss. 1. et Harlej. 2. *obnoxii urgentes* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *obnoxiis urgentes* Klock. V. supra ad 6, 12, 8. Deinde *sine respiratione, sine respectu pugnabant* Voss. 2. ut mox hoc cap. *Procul ab armatis sine praesidio, sine munimento stare.* 7, 2, 4. *Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu.* ubi alia vide. Aliis tamen adversantibus uni huic codici credere admodum anceps puto. Voces *ac respectu* desunt in Lovel. 2. Sed *sine respectu pugnare*, ut *sine respectu fugere* 32, 12, 7. *Rex primo effuse ac sine respectu fugit.*

Tenorque idem pugnae in defatigationem ultimam aut noctem spectabat] Forte *ad noctem spectabatur.* J. FR. GRON. *tonorque* Port. *ternorque* Leid. 2. *tremorque* Lovel. 2. De voce *tenor* supra v. ad 4, 37, 9. Tum *fatigationem ultimam* Voss. 2. *inde fatigationem ultimam*, inperite divisis vocibus, Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *inde fugationem ultimam* Harlej. 2. Port. et Haverk. Deinde *aut necem* Neap. Latinii. Denique *spectabant* Lov. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. ut duobus singularibus *fremitus tenorque* addatur verbum plurale; de quo v. ad 1, 31, 7. Sed et alterum, ut eis verbum singulare jungatur, Livio non insolitum est. V. ad 37, 29, 6. Eam autem lectionem quum tueantur certiores codd. illi etiam controversiam non moveo. *inspectabat* Leid. 2. Sed prima syllaba nata est ex vocis praecedentis litera finali. V. ad 5, 23,

pugnae in defatigationem ultimam aut noctem spe-
12 ctabat. Jam viris vires, jam ferro sua vis, jam
consilia ducibus deerant: quum subito Samnitium
equites, quum, turma una longius provecta, acce-
pissent, inpedimenta Romanorum procul ab armatis
sine praesidio, sine munimento stare, aviditate
13 praedae inpetum faciunt. Quod ubi dictatori tre-
pidus nuncius adtulit; *Sine modo*, inquit, *sese prae-
da praepediant*. alii deinde super alios, diripi pas-
14 sim ferrique fortunas militum, vociferabantur. Tum

5. *spabat*, sive *sperabat*, Lovel. 4. V. ad 34, 27, 3.

§. 12. *Jam ferro sua vis, jam consilia ducibus deerant*] Vox *sua* deficit in Lovel. 4. Deinde *jam ducibus consilia* edd. ante Frobenianam anni 1535. quasi hunc ordinem verborum servare deberet Livius, quod praecesserat eodem modo *viris vires*, *ferro vis*. At Frobenio mutanti favent omnes scripti.

Turma una longius provecta] *turba una* Voss. 1. V. infra ad 25, 16, 15. Tum *longius profecta* Gaertn. et edd. Frobenii anni 1535. eamque secutae aliae usque ad Modium, qui recte iterum *provecta* restituit. De verbo *provehi* hoc sensu supra vidimus ad hujus lib. c. 7, 7. Solent autem saepe haec vocabula commutari. V. ad 21, 2, 4. *provecta esset* Harlej. 2. et Haverk. Paullo ante *τὸ subito* non adparet in Harlej. 1.

§. 13. *Sine modo, inquit, sese praeda praepediant*] Vocem *modo* non agnoscit Hearnii Oxon. B. Deinde *ut se praeda praepediant* non modo idem codex, sed et Harlej. 2. Portug. et Haverk. *esse praedam, praepediant* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. et Harlej. 1. *se praeda praepediant* edd. ante Frobenianam anni 1535. *esse, praeda praepediant* Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 40, 26, 5. *sine modo, inquit, praeda eos praepediat* Lovel. 4.

Diripi passim ferrique fortunas militum vociferabantur] Vox *passim* exsulat a Lovel. 4. *diripi passim agique* praefert Klock. Utraque verba *ferre* et *agere* in direptionibus usitata sunt, ac saepe conjunguntur. V. infra ad 33, 13, 10. Est tamen in illis differentia. *aguntur* enim pecora, mancipia, captivi; *feruntur* reliqua. V. Cortium ad Sall. Jugurth. 20, 8. Quum autem milites in castris degentes vix habeant, quae *agi*, sed quaedam, quae *ferri* possunt, vulgatum, quod in scriptis aliis ut et editis constanter superest, verius esse patet. Deinde *fortunasque militum* Leid. 1. Gaertner. et Fragm. Hav. Tum *vociferantur* Portug. Gaertn. Haverk. et apud Hearnium Oxon. B. *vociferabant* Lovel. 4. Eadem forma *vociferare* pro *vociferari* in Mstis supra erat 7, 12, 14. infra 10, 28, 12. et c. 35, 13. Existimo tamen, librarium hoc loco perperam neglexisse notam literae *t* suprascriptam, qua terminatio passivi *ur* indicata fuit. V. infra ad 10, 10, 1. Ratio est non modo, quia alii omnes codd. verbum hoc forma passi-

magistro equitum adcito, *Vides tu*, inquit, *M. Fabi, ab hostium equite omissam pugnam? haerent inpediti inpedimentis nostris. Adgredere, quod inter praedandum* 15
omni multitudini evenit, dissipatos: raros equis insidentes, raros, quibus ferrum in manu sit, invenies: equosque dum praeda onerant, caede inermes, cruentamque illis praedam redde. Mihi legiones peditumque pugna 16
curae erunt: penes te equestre sit decus.

XXXIX. Equitum acies, qualis quae esse in- 1
structissima potest, invecta in dissipatos inpeditos-

va praeferant, verum etiam quia Livius verba deponentia, ut Grammatici vocant, numquam forma activa usurpare solitus fuit. V. quae supra notavi ad 1, 17, 2. et 7, 36, 10.

§. 14. *Vides tu, inquit, M. Fabi, ab hostium equite omissam pugnam*] *Vides, inquit*, omisso pronomine *tu*, Lovel. 2. et Haverk. Verum id in simili locutione *Videsne tu* Livius addere solet. Exempla supra v. ad 1, 39, 3. Deinde *Magister Fabi* Voss. 2. et Lovel. 3. *Marcelle Fabi* Gaertn. Adeo etiam in vulgatissimis et qualibet pagina obviis errare soliti sunt scribae. Tum *ab hostium equitatu* Leid. 2. et Lovel. 1. quod ex interpretis expositione in contextum inrepsit, quum forte in margine adnotatum fuisset, *eques* hic pro equitatu usurpari; quomodo saepe eam vocem sumi, supra dictum est ad 2, 20, 12. Paullo ante *Tunc magistro equitum* Leid. 1. V. ad 2, 12, 15.

Haerent inpediti inpedimentis nostris. Adgredere] *Itaque inpeditos inpedimentis nostris adgredere* Harlej. 2. et apud Hearnium Oxon. L. 2. [Veith.] *haerent. Inpeditos inpedimentis nostris adgredere* Gaertner. *haerent inpediti inpedimentis nostris. Adgredere vi* Hearnii Oxon. C. Infra 10, 36, 13. *Objacente sarcinarum cumulo haesere inpediti.* 38, 49, 10. *Haerentem ad inpedimenta nostra exercitum barbarorum circumvenerunt.*

§. 15. *Quod inter praedandum omni multitudini evenit*] *quod interpretandum* Leid. 1. Klock. et Haverk. Mox pro *raros* priori loco *ratos* habent Harlej. 2. et Gaertner. Ita etiam peccabatur supra hoc lib. c. 13, 9. Posteriori vero loco eadem vox exsulabat ab Harl. 2.

Equosque dum praeda onerant] *et quosque dum praeda onerant* Florent. Voss. 1. Leid. 1. et Fragm. Hav. *quosque dum praeda onerat* Portug. et Haverk. *et quosque dum praeda onerat* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. *et quos dum praeda onerat* Gaertn. *et quosque dum praeda onerent* Leid. 2. *et quosque, dum praeda onerantur, caede inermes* Lovel. 4.

§. 16. *Mihi legiones peditumque pugna curae erunt*] *peditumque pugna mihi curae erit* Lovel. 4. quasi singularis requireretur, quod proximum nomen eo casu ponatur; quum tamen Livius saepe verbum ad remotius retulerit. V. infra ad 37, 5, 3.

§. 1. *Qualis quae esse instructis-*

2 que hostes, caede omnia replet. inter sarcinas omissas repente, objacentes pedibus fugientium consternatorumque equorum, neque pugnae, neque fu-
3 gae satis potentes, caeduntur. Tum, deleto prope equitatu hostium, M. Fabius, circumductis paullu-
4 lum alis, ab tergo pedestrem aciem adoritur. clamor inde novus accidens et Samnitium terruit animos; et dictator, ubi respectantes hostium antesignanos, turbataque signa, et fluctuantem aciem

sima potest, invecta] *qualis quae esset invecta*, ceteris omissis, sed sine sensu, Lovel. 3. Mox *repleta*, pro *replet*, Fragm. Hav. et Lov. 2.

§. 2. *Inter sarcinas omissas repente objacentes pedibus*] Vocem *omissas* inlustrat Cel. Burm. ad Phaedr. 1. Fab. 13, 10. *adjacentes* autem legunt Harlej. 2. Portug. et Fragm. Hav. solito scribarum lapsu. V. supra ad 2, 65, 4. 10, 36, 13. *Objacente sarcinarum cumulo haesere impediti.* In verbis sequentibus *caedunt*, pro *caeduntur*, Haverk. V. ad 10, 10, 1.

§. 3. *Circumductis paullum alis ab tergo pedestrem aciem adoritur*] Pall. tres rectius *paullulum*. GEBH. Lipsius 2. de Milit. Rom. Dial. 7. scribit, se non negare, *alam* commune (equitibus Romanis et sociorum) nomen esse; sed apud veteres perraro de Romanis dici: et unum adfert locum ex Livii 29, 1, 11. ubi *ala* de his dicatur. Verum est, plerumque de equitibus sociorum apud veteres dici. Tamen rursus Liv. 2, 49, 11. *Invecta subito ab latere Romana equitum ala.* Et hoc loco *alas* de Romanis accipit ipse Lipsius 4. de Milit. Rom. Dial. 6. quos hic designari, liquet ex fine capitis superioris. DUK. *paullulum* etiam praeferunt non tantum edd. Parm. Ald. eamque secutae aliae usque ad Gruterianas, Gronovianae deinde et recentissimae reliquae, sed etiam plerique scripti, exceptis tantum Florent. Fragm. Hav. et forte Klock. unde nihil notatur, qui *paulum* ostentant. Alibi saepe has voces commutarunt librarii. V. infra ad 36, 9, 8. Quum tamen verisimilius videatur, scribas geminationem literarum neglexisse, quam eas perperam iterasse; a Gebhardo probatam et a Gronovio in contextum receptam lectionem servavi. Tota illa vox deficit in Hearnii L. 2. Praeterea *aliis* pro *alis* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. a m. 1. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *a tergo* Gaertn. et editi ante Aldum. Paullo ante *exercitu hostium*, pro *equitatu*, Portug. et Haverk. *hostium* vero deficit in Gaertn.

§. 4. *Clamor inde novus accedens*] Imo *accidens*. Hoc erratum et aliis locis aliquoties obcurrit. GELEN. Recte ita emendat Gelenius: neque aliter est in Mstis, nisi quod sollemni scribarum peccato *accedens* sit in Voss. 2. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. ac B. De hoc errore infra v. ad 21, 10, 12. Praeterea *Inde clamor novus* Lovel. 2. In verbis sequentibus *animos terruit* edd. ante Jac. Gro-

vidit, tum adpellare, tum adhortari milites, tribu-
nos principesque ordinum nominatim ad iterandam
secum pugnam vocare. Novato clamore, signa in- 5
feruntur: et, quidquid progrediebantur, magis ma-
gisque turbatos hoſtes cernebant. Eques ipse jam
primis erat in conspectu: et Cornelius, respiciens 6
ad manipulos militum, quod manu, quod voce
poterat, monſtrabat, vexilla se suorum parmasque
cernere equitum. Quod ubi auditum simulque vi- 7

nov. cui ordinem verborum inmutanti favent scripti mei.

Respectantes hoſtium antesignanos] *res petentes* Fragm. Hav. *respectans* Haverk. Praeterea *antesignarios* Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. V. supra ad 4, 47, 2. Mox *signa* deficit in Gaertn. *adoriri* autem pro *adhortari* eſt in Leid. 2.

§. 5. *Et quocumque progrediebantur, magis magisque turbatos hoſtes cernebant*] Elegantior vetuſta lectio *et quicquid progrediebantur*. GELEN. Dictum, ut Propertio 2. Eleg. 23, 37.

Hoc utinam spatiere loco, quodcumque vagabis.

Cuſtoditque hanc lectionem sola Campani editio. Pall. duo *in quocumque progrediebantur*. sec. *et quacunque progrediebantur*. Andreae vero recensio *et quocunque ingrediebantur*. GEBH. *et quocumque progrediebantur* Voſſ. 2. Harlej. 2. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 1. ac C. Similiter etiam edidit Aldus et reliqui recentiores usque ad Gelenium. *et quocumque ingrediebantur* edd. vetuſtiſſimae usque ad Aldum. *in quocumque progrediebantur* Lov. 3. *et quicumque progrediebantur* Gaertn. [Veith.] *et quocumque gradiebantur* Portug. Haverk. et Hearnii cod. B. Reliqui cum Gelenio *et quidquid progrediebantur*; quod eo modo dictum eſt, ut supra 7, 32, 6. *Quidquid ab urbe longius proferrent arma.* ubi v. Gronov. Praeterea *magis* exsulat ab Fragm. Hav. *magisque* ab Harlej. 2. [Veith.] Male. Similiter enim Liv. eodem loco: *Magis magisque in inbelles gentes eos prodire.* Terent. Eun. 3, 3, 1.

Profecto quanto magis magisque cogito.

V. Muret. 6. Var. lect. 14. Bosium ad Cic. 16. ad Att. Ep. 3. et Graev. ad Cic. de Senect. 4. Mox *primus*, pro *primis*, Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 2. Florent. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et ed. Mediol. anni 1505. quam Ascensius annis 1513. et 1516. perperam secutus eſt. In sequentibus etiam praepositio *in* non adparet in Gaertn.

§. 6. *Vexilla se suorum parmasque cernere equitum*] *ut ex illa se suorum* Leid. 1. et Lovel. 4. *ut vexilla sui suorumque respicerent equitum* Lovel. 2. *vexilla se suorum equitum parmasque cernere* Leid. 2. *vexilla se suorumque parmasque cerneret equitum* Harlej. 2. *cernerет* etiam praefert Lovel. 4.

sum eſt, adeo repente laboris, per diem pene totum tolerati, vulnerumque obliti sunt, ut haud secus, quam si tum integri e caſtris signum pugnae
8 accepiſſent, concitaverint se in hoſtem. nec ultra Samnis tolerare terrorem equitum, peditumque vim potuit: partim in medio caesi, partim in fu-
9 gam diſſipati sunt. Pedes reſtantes ac circumventos cecidit: ab equite fugientium ſtrages eſt facta;

§. 7. *Laboris per diem pene totum tolerati*] Pall. pr. et tert. *laboris, quem per diem pene totum tulerant.* GEBH. Ita et Voſſ. 2. et Lovel. 3. [Veith.] *laboris, quod per diem pene totum tulerant* Fragm. Hav. *tulerant*, pro *tolerati*, etiam Lovel. 2. et 4. *tulerat* Leid. 1. et Harlej. 2. Praeterea *diem totum pene* idem Lovel. 4. *diem pene totum* Haverk. Sed v. infra ad 27, 13, 1. Paullo ante *auditum simul visumque eſt* Leid. 1. Lov. 4. Harlej. 1. Klock. et Fragm. Hav. *auditur simul visumque eſt* Harlej. 2.

Concitaverint se in hoſtem] Pronomen *se* male omittitur in Lovel. 4. Supra 7, 33, 14. *Accensi ira concitant se in hoſtem.* In verbis praecedentibus *integri caſtris*, pro *e caſtris*, Haverk. *e caſtris integri* Lovel. 4.

§. 8. *Partim in medio caesi, partim in fugam dissipati sunt*] Pal. sec. *partim fuga dissipati.* Vetuſtiſſimae editiones binae *in fuga.* GEBH. *partim fuga dissipati* Portug. et Haverk. *partem in fuga dissipati* Gaertn. et praeter edd. Gebhardo memoratas etiam reliquae omnes ante Frobenium, qui demum anno 1535. recte *in fugam* subſtituit. Infra 10, 14, 21. *Quia passim in fugam dissipati sunt.* Ceterum verbum *sunt* non exſtat in Lovel. 2. et Portug.

§. 9. *Pedeſtres reſtantes ac circumventos caedunt: ab equite* etc.] Scriptura vetus habet *Pedes reſtantes ac circumventos cecidit, ab equite* etc. GELEN. Vix credo τὸ *ac* eſſe Livii, qui scripserat, *Pedes reſtantes circumventos cecidit.* V. quae dicemus ad 10, 35, 9. 9, [2, 7.] *Jacet inter eos satis patens clausus in medio campus herbidus aquosusque.* J. FR. GRONOV. Omnes quidem codd. *cecidit* exhibent, nisi quod verbum hoc desit in uno Lovel. 4. Eam autem veram scripturam eſſe, etiam ex alio errore in Leid. 2, et Harlej. 1. commiſſo patet, quorum librarii verba sequentia, *ab equite fugientium ſtrages eſt facta: inter quos et ipse imperator cecidit*, omiserunt: quod factum eſt ob similitudinem vocis *cecidit.* Si enim *caedunt* scriptum fuiſſet, ita non aberraſſent. Nihilominus *Pedeſtres* servant, quasi conspiratione facta, Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. *Pedesres* Florent. Sed recte *Pedes* Gelenius probavit; quod, nisi excerpta fallunt, fuit in solis Harlej. 2. et Gaertn. Ceterum, si libri juberent, cum Gronovio voculam *ac* ejiciendam cense-

inter quos et ipse imperator cecidit. Hoc demum 10
proelium Samnitium res ita infregit, ut omnibus
conciliis fremerent, *minime id quidem mirum esse,*
si inpio bello, et contra foedus suscepto, infestioribus
merito Diis quam hominibus, nihil prospere agerent.
expiandum id bellum magna mercede, luendumque esse.
Id referre tantum, utrum supplicia noxio paucorum, 11
an omnium innoxio praebeant sanguine: audebantque

rem; ita enim Livium loqui solere, aliis exemplis ad locum, quem Gronov. indicavit, probabo. Nunc tamen, quum omnes scripti eam constanter tueantur, ei controversiam movere non audeo.

§. 10. *Hoc demum proelium Samnitium res ita infregit, ut omnibus conciliis fremerent*] *Hoc demum proelio* Voss. 2. et Fragm. Hav. Deinde *ut in omnibus conciliis ita fremerent* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *ut omnibus consiliis fremerent* Lovel. 3. Sed indicatur communis respublica conjunctorum totius Samnii populorum; quod *concilium*, non *consilium*, adpellandum esse, Gronovius docuit infra ad 44, 2, 5. *infremerent* est in Fragm. Hav. *firmarent* in ed. Rom. anni 1472. Male. Supra 3, 56, 7. *Deos tandem esse, et non neglegere humana, fremunt.* 4, 18, 3. *Militibus castra urbemque se obpugnaturos frementibus.* 6, 6, 18. *Erecti gaudio fremunt, nec dictatore umquam opus fore reipublicae, si tales viros in magistratu habeat.* 8, 13, 1. *Pedum armis virisque et omni vi expugnandum ac delendum, senatus fremit.* 10, 14, 19. *Pro se quisque miles, adesse alterum consulem, adesse legiones, gaudio alacres fremunt.*

Inpio bello et contra foedus suscepto] Hoc aït, quia paullo ante [c. 37, 2.] dixerat: *Samnites inducias annuas ab urbe retulerunt, nec earum ipsarum sancta fides fuit.* etc. Itaque subdit [hoc cap.] *Brutulus Papius haud dubie erat proximarum induciarum ruptor.* SIG. Mox *Deis*, pro *Diis*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Neque aliud voluit librarius Florent. qui prius per errorem scripserat *denis*. Sed mediam literam mox erasit.

§. 11. *Utrum supplicia noxia paucorum, an omnium innoxio praebeant sanguine*] Ita ediderunt uterque Gronovius, sed, ut videtur, operarum errore; quem tamen etiam religiose Clericus servavit, quum inter errata mentionem ejus factam esse non invenisset. Non tantum enim omnes priores editiones et scripti, sed et ipsa ratio, docent, legendum esse *noxio paucorum, an omnium innoxio*. Noxius enim paucorum sanguis innoxio omnium obponitur. Soli Harlej. duo perperam dederunt *supplicio noxio;* at verba *noxio paucorum an omnium* desunt in Haverk. Ceterum prior particula dubitandi *utrum* exsulat a Portug. et Hearnii Oxon. B. quae quidem omitti potest. V. supra ad 2, 8, 8. et ad 8, 7, 8. Hic tamen consensus aliorum om-

12 jam quidam nominare auctores armorum. Unum maxime nomen per consensum clamantium Brutuli Papii exaudiebatur. vir nobilis potensque erat, haud dubie proximarum induciarum ruptor. De eo
13 coacti referre praetores decretum fecerunt, *Ut Brutulus Papius Romanis dederetur, et cum eo praeda omnis Romana, captivique ut Romam mitterentur; quaeque res per feciales ex foedere repetitae essent, se-*
14 *cundum jus fasque restituerentur.* Feciales Romam,

nium codd. admonet, ne quid temere innovetur.

Audebantque jam quidam nominare auctores armorum] Copula *que* deficit in Leid. 2. Deinde *quidem* legunt Leid. 1. et edd. ante Aldum. V. infra ad 39, 17, 6. Insuper vocem *armorum* neglexit scriba Harlej. 2.

§. 12. *Unum maxime nomen per consensum clamantium Brutuli Papii exaudiebatur*] Papia gens Italica fuit. Itaque bello Italico *Papius Mutilus* inter ejus belli duces insignis est. Appianus, alii. SIG. *Brutili Papi* Voss. 1. et Leid. 2. *Brutuli Papi* Voss. 2. Leid. 1. Harlej. 1. et Fragm. Hav. *Brutuli Papri* Florent. *Brutili Papii* Lovel. 4. a m. 2. *Brutilii Papii* Hearnii Oxon. L. 2. C. et Harlej. 2. *Bructulti Papii* Lovel. 2. Primum nomen deficit in Lovel. 1. Mox etiam §. seq. *Brutilus*, *Brutilius*, vel *Brutillus* codd. quidam, unus etiam Florent. *Papus* praeferunt; at hoc loco *Brutuli Papyrii*, et mox *Brutulus Papyrius* editiones Aldina antiquiores. Vir Cel. J. Gottl. Heineccius ad l. Jul. et Pap. Popp. pro *Brutuli* scribendum putat *Mutili* 1, 4. p. 59. ubi gentem *Papiam*, ejusque familiam *Mutilorum*, quae apud Samnites floruisset, multis inlustrat. Praeterea vox *nomen* neglegentia librarii omittitur in Harlej. 2. Insuper *exaudiebant* Portug. a m. 1. V. ad 38, 40, 1.

Vir nobilis potensque erat, haud dubie proximarum induciarum ruptor] *nobilis potensque erat vir* Voss. 2. Deinde *proximarum ruptor induciarum* Portug. et Haverk. *raptor* est in Fragm. Hav. Pari modo *raptus* et *ruptus* frequenter in Mstis confundi, docuit Doct. Arntzen. ad Auct. de Orig. gent. Rom. 18. *raptim* et *ruptim* infra 9, 35, 3.

§. 13. *Dederetur, et cum eo praeda omnis Romana, captivique ut Romam mitterentur*] *dedetur* Leid. 1. et Fragm. Hav. V. ad 2, 56, 7. Tum *et ut praeda omnis Romana captivique Romam mitterentur* Harlej. 2. *et cum eo omnis praeda Romana* Portug. et Haverk. Tò *ut* deficit etiam in Leid. 2. et edd. ante Frobenianam anni 1535.

Quaeque res per feciales ex foedere repetitae essent, secundum jus fasque restituerentur] *quaequae res* Lovel. 4. Tum voces *ex foedere* non adparent in Harlej. 2. Hinc *secundum jussasque restituerentur* Leid. 1. perperam duabus vocibus coalescentibus, et litera *f* in *ſ* commutata, quod ob du-

ut censuerunt, missi, et corpus Brutuli exanime:
ipse morte voluntaria ignominiae se ac supplicio
subtraxit. Placuit cum corpore bona quoque ejus 15
dedi. nihil tamen earum rerum, praeter captivos,
ac si qua cognita ex praeda sunt, acceptum est:
ceterarum rerum irrita fuit deditio. dictator ex
senatusconsulto triumphavit. Hoc bellum a con- 16
sulibus bellatum, quidam auctores sunt, eos-
que de Samnitibus triumphasse: Fabium etiam in

ctuum similitudinem frequens est. V. ad 22, 28, 10. Hinc factum *secundum jussa restituerentur* in Lovel. 3.

§. 14. *Feciales Romam, ut censuerunt, missi, et corpus Brutuli exanime*] *Feciales Romani* Harlej. 2. et Haverk. Tum *ut censuerant* Portug. et Haverk. *Feciles Romam censuerunt dedendum corpus* Lovel. 2. *missi dedendum corpus* Harlej. 2. [Veith.] Mox *ipse enim morte*, addita media voce, Lovel. 4. Sed alibi saepe similes particulae fulciendae orationi Livianae a librariis insertae sunt. V. infra ad 10, 39, 4.

§. 15. *Nihil tamen earum rerum, praeter captivos, ac si qua cognita ex praeda sunt, acceptum est*] *nec hoc tamen earum rerum* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *et si qua cognita* Portug. et Haverk. cum edd. quae Frobeniana anni 1535. antiquiores sunt. Tum *sunt* deficit in Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *exceptum est* Portug. a m. 1. *acceptavere* Lovel. 4. *accepta*, exsulante voce *est*, Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Paullo ante voces *Placuit cum corpore bona quoque ejus dedi* non adparent in Haverk. *bona ejus quoque dedi* alio ordine praeferunt edd. ante eamdem Frobenianam.

Sed ceterarum rerum irrita fuit deditio] *sed* redundat. GELEN. Id est, non acceptae res caeterae, quae dedebantur, nec ex eo pax consequuta est. SIG. Illud *sed* superest in Voss. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. Gaertn. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensibus, quod optimi recte ignorant. V. supra ad 6, 32, 8. Insuper *ceterum rerum* Haverk.

Ex senatusconsulto triumphavit] *ex senatusconsultu* Portug. Sed v. quae ante notata sunt ad 5, 13, 5. Voces *ex senatusconsulto* non adparent in Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 16. *Hoc bellum a consulibus bellatum, quidam auctores sunt*] Inter caeteros sunt Capitolini scriptores, qui *Q. Fabium, L. Fulvium*, hujus anni consules, de Samnitibus triumphasse, non *dictatorem A. Cornelium*, tradunt. SIG. *Hoc bello a consulibus bellatum* edd. ante Aldum. *ab consulibus* Portug. et Haverk. Insuper *debellatum* Lovel. 4. Portug. et Hearnii Oxon. B. V. infra ad Epit. Liv. 37.

Fabium etiam in Apuliam processisse] Hinc apud eum, qui scripsit de viris Illustribus [Aurel.

Apuliam processisse, atque inde magnas praedas egisse.

1 XL. Nec discrepat, quin dictator eo anno A.
2 Cornelius fuerit. id ambigitur, belline gerendi caussa creatus sit; an ut esset, qui ludis Romanis, quia

Vict. 32.] scriptum est, Q. Fabium consulem primum de Apulis et Lucerinis triumphasse. Quod idem exstat etiam in Capitolino triumpho. SIG. *Fabium et locum in Apuliam* Lovel. 3. *Fabium in Apuliam etiam* Haverk. *Fabium in Apulia etiam* Portug. Deinde *processe* Voss. 1. a m. 1. *praecessisse* Portug. *pertransisse* Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 1. *Nec discrepant, quin dictator eo anno A. Cornelius fuerit*] Pro *Nec discrepant* manuscripta exemplaria habent *Nec discrepat*, et quidem paulo Latinius. GELEN. Ita etiam non tantum omnes codd. mei, verum etiam edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Supra 3, 31, 8. *Quum de legibus conveniret, de latore tantum discreparet.* ubi recte ita legendum Rhenanus monuit. V. quae ad eum locum notavi. Praeterea *M. Cornelius* Voss. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *A. M. Cornelius*, utraque lectione simul exhibita, Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. a m. 1. et Lovel. 2. Vulgatum verius est; nam *Κορνήλιος Αὖλος* etiam vocatur Zonarae 7. Ann. 24.

§. 2. *Quia L. Plautius praetor gravi morbo implicitus erat*] Reponenda vox ex omnibus Mstis codd. atque editionibus *gravi morbo forte implicitus erat*. GEBH. Vocem illam *forte* prima omiserat ed. Francof. anni 1578. indeque omnes usque ad Gronovium, qui eamdem iterum restituit. Et recte. Est enim in omnibus etiam meis codd. Ceterum *quod L. Plautius* Fragm. Hav. V. ad 38, 36, 4. Ultima vox *erat* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Insuper in verbis proxime praecedentibus *ut esset aliquis, qui ludis* praefert Portug. in margine. At insertum illud *aliquis*, quod in nullo alio codice obviam fuit, sine dubio librarii vel interpretis est emblema. *Sunt qui, erant qui, fuerunt qui*, et similia Livio nostro aliisque frequentissima sunt. V. exempla, quamvis alterius rei probandae caussa, congesta ad Livii 42, 66, 9.

Signum mittendis quadrigis daret] Inter caeteras causas dictatoris creandi haec etiam fuit, ludorum Romanorum causa, quod est, ut signum mittendis quadrigis daret. Signum autem dedisse dictatorem et praetorem, hic locus docet, consulem 45, [1, 6.] SIG. Adiri possunt Columna ad Ennium p. 22. Torrentius ad Suet. Ner. 22. Rubenius 1. Elect. 30. Panvinius de ludis Circens. 1, 14. et Bulengerus de Circo c. 16. DUK.

§. 3. *Functusque eo haud sane memorandi imperii ministerio*] Legerem *magisterio*. V. interpretes Suetonii. T. FABER. Videtur intelligere illa, quae viri docti notarunt ad Suet. Aug. 2. unde etiam patet, librarios voces *ministerium* et *magisterium* commutare solitos fuisse. At nihil hic muto. *Ministerium* enim hoc loco notat publicam curationem, sive illam operam, quam magistratus reipublicae edunt. Supra 4, 8, 6. *Magis necessariam, quam speciosi mi-*

L. Plautius praetor gravi morbo forte inplicitus erat, signum mittendis quadrigis daret; functusque 3 eo haud sane memorandi imperii ministerio, se dictatura abdicaret. nec facile est, aut rem rei, aut auctorem auctori praeferre. Vitiatam memoriam 4

nisterii (nempe censurae) *procurationem intuentes.* Val. Max. 4, 3, 9. *De publico scilicet ministerio* (de legatis agitur) *nihil cuiquam, praeter laudem administrati officii, accedere debere judicantes.* c. 7, 3. *L. Rheginus,* (tribunus plebis erat) *si ad debitam publico ministerio sinceritatem exigatur, posteritatis convicio lacerandus.* 8, 13, 1. de M. Valerio Corvo, qui plures magistratus gessit; *Suffecitque integris viribus corporis non solum speciosissimis reipublicae ministeriis.* V. Popmam ad Velleji Pat. 2, 45, 4. Fabri conjectura etiam Doujatio displicuit. Ceterum *fructusque haud sane memorando imperii ministerio* Portug. *memorandi ministerio imperii* Lovel. 3.

§. 4. *Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor*] Hunc locum a Cicerone accepisse videtur in Bruto [16.] *Nisi quem nonnullae mortuorum laudationes forte delectant. Et, hercule, hae quidem exstant. Ipsae enim familiae sua quasi ornamenta ac monumenta servabant, et ad usum, si quis ejusdem generis occidisset, et ad memoriam laudum domesticarum, et ad illustrandam nobilitatem suam. quamquam his laudationibus historia rerum nostrarum facta est mendosior. Multa enim scripta sunt in eis, quae facta non sunt, falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, et a plebe transitiones, cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infunderentur genus.* SIG. Muretus legebat *laudationibus.* Habet pro se usum scriptorum Latinorum, Livii ipsius aliis locis, Ciceronis, Taciti, Suetonii, et aliorum: et disertam auctoritatem Senecae Epist. 102. *Aliud est laus, aliud laudatio. Haec et vocem exigit. Itaque nemo dicit laudem funebrem, sed laudationem, cujus officium oratione constat.* Ibidem disputat, laudem etiam esse taciti bene sentientis, et bonum virum apud se laudantis. Sed hoc nimis quam subtile et philosophicum est, et de tacita hujusmodi laude non male dicas, quod de occulta musica Graeci. Grammatici pinguiore Minerva rem tractant, ex quorum sententia, *laudatio est rerum gestarum relatio, laus secunda existimatio* (non tacite apud se bene de alio sentientis, sed sensum animi cum aliis communicantis) *rectefactorum.* Ita auctor libelli inter grammaticos veteres, qui Cornelii Frontonis nomen praefert. Itaque quia *laus* a laudatione oritur, etiam pro laudatione interdum dici videtur. Cicero 2. de Orat. 84. laudationem fori distinguit a laudatione funebri, et hanc ad *orationis laudem* minime adcommodatam esse dicit: ubi *laus orationis* est laudatio forensis, qua oratores in causis agendis utebantur. Et quod eodem loco *laudationes scriptitare* dicit, id Suetonio Calig. 20. est *laudes componere*, et Phaedro 4. fab. 20. *laudem scribere.* Ex his locis Suetonii et Phaedri vulgatam Livii scripturam adversus Muretum tuetur Gudius ad Phaedrum. De re, quam hic tangit Livius, v. Perizonium Animadv. Hist. c. 6. p. 207. et Span-

funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis, dum familia ad se quaeque famam rerum geſtarum honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certe et singulorum geſta, et publica monumenta rerum confusa. nec quisquam aequalis temporibus illis scriptor exſtat, quo satis certo auctore ſtetur.

hem. diſſert. 10. de praeſtant. et usu numism. p. 8. poſter. ed. DUK. Pares querelas de falsis imaginum titulis v. infra apud Livium 22, 31, 11. Ceterum *funeribus laudibus* Voſſ. 1. Lovel. 1. 4. et Fragm. Hav. *familiaribus laudibus* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Sed vocem *funebribus* omittunt Hearnii Oxon. N. B. et C. In vocem *laudibus* conspirant omnes codices.

Dum familia ad se quaeque famam rerum geſtarum etc. *trahunt*] *familiae* Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. C. quorum librarii veriti fuiſſe videntur, ne soloecum foret *familia quaeque trahunt*; a quo eodem metu etiam profluxit interpolatio in Portug. obvia, ubi a m. 2. *trahunt* mutatum erat in *trahit*. Verum, Livium τῷ *quisque* plurale verbum saepiſſima junxiſſe, supra vidimus ad 2, 22, 7. Deinde vox *famam* male omittitur in Portug. vox *geſtarum* in Hearnii Oxon. B. copula *que* in Lovel. 3. Denique *fallenti mendacio*, pro *fallente*, legit Florent.

§. 5. *Quo satis certo auctori ſtetur*] Libri omnes *auctore*. GEBH. *auctori* operarum errore comparuit in ed. Paris. anni 1573. inde in reliquis usque ad Gruter. qui anno 1628. *auctore* in ultima edit. recte reſtituit. V. supra ad 7, 6, 6. Hae autem voces cum praecedenti *exſtat* desunt in Harlej. 1.

